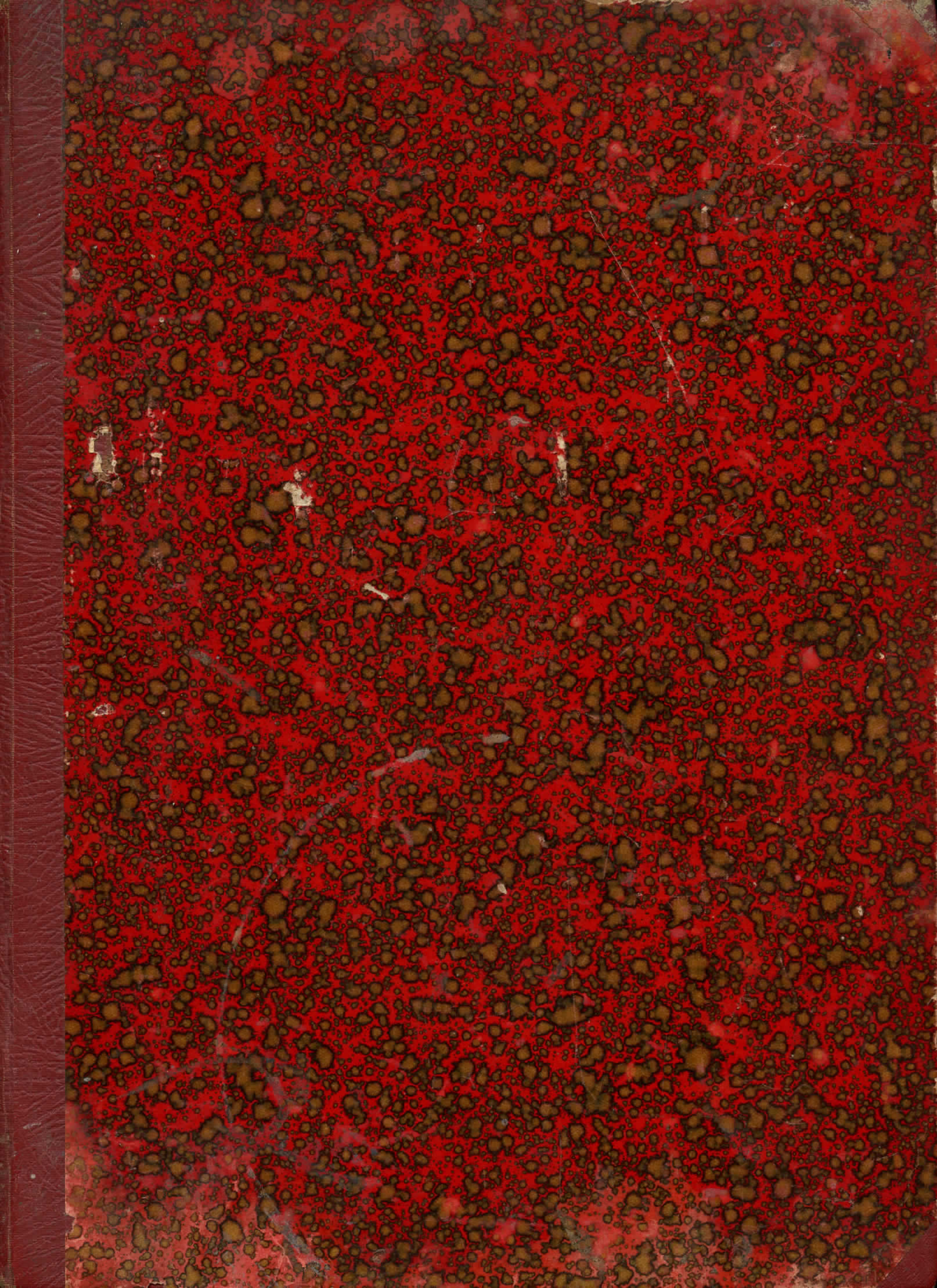

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. SIJEČNJA 1928. BROJ 1.

NAŠ NOVI RAD

Do godine 1908. sav je rad »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« priopćivan u »Napretku«, našem najstarijem školskom listu, s kojim je usko vezan sav razvitak, rad i napredak hrvatskog pučkog učiteljstva. »Napredak« je uvijek podizao i bodrio naše učiteljstvo. Pod zastavom, na kojoj je bilo napisano »Napredak«, borilo se hrvatsko učiteljstvo za svoja prava, za svoj opstanak i za svoj napredak. Usto je bio »Napredak« prvi a dugo vremena jedini naš list za promicanje pedagoške znanosti i školskog rada učiteljstva. Tako je dugo vremena »Napredak« imao dvojaku zadaću: da promiče pedagošku znanost i da kao staleški organ promiče interese hrvatskoga pučkoga učiteljstva. Tako je bilo sve do godine 1908. Te je godine po zaključku »Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora« kao vlasnika i izdavača »Napretka« određeno, da će se »Napredak« ubuduće kao pedagoška smotra baviti samo pedagoško-naučnim pitanjima, a za promicanje staleških interesa da se uz »Napredak« izdaje posebni list »Hrvatski učiteljski dom«. Sva je dakle akcija oko promicanja naučno-pedagoške znanosti kao i staleških interesa našega pučkog učiteljstva bila koncentrovana u »Hrvatskom pedagoško-književnom zboru« i to u njegovim listovima »Napredak« i »Hrvatski učiteljski dom«. Potonji list bio je zajednički organ »Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora« i »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«.

Tako je bilo sve do godine 1921. Žalosni događaji, koji su hrvatsko učiteljstvo te godine razdvojili u dva protivnička tabora, bili su povodom, da je »Hrvatski učiteljski dom« prestao izlaziti. Radi toga je onaj dio našega učiteljstva, koji je ostao udružen u starom »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, s kojim su ga vezale drage uspomene na slavne uspomene i slavan rad složnoga hrvatskoga učiteljstva, te koji, ponoseći se svojim slavnim imenom hrvatskim, nije se moglo odreći toga dragog imena, odlučio je, da pod tim imenom, kojim su ponosno nazvane sve dotadašnje tekovine hrvatskoga učiteljstva, i dalje radi. Poznati žalosni politički događaji, koji su bili povodom velikim progonima i nevoljama našega učiteljstva, sprečavali su i to, da hrvatsko učiteljstvo pod svojim starim i dragim imenom nastavlja svoj tradicionalni i za napredak staleža kao i hrvatskoga naroda korisni rad. Nažalost je sada u tom radu nastao veliki zastoj, a i hrvatsko pučko učiteljstvo je ostalo bez svoga staleškog organa.

Tu je prazninu donekle ispunjavao »Hrvatski učitelj« — pedagoško-staleški polumjesečnik, u kojemu je hrvatsko učiteljstvo davalo oduška u svojim patnjama i nevoljama. To je ostalo sve do prošaste g. 1927., kada je hrvatsko učiteljstvo na općoj skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, na kojoj je obnovljen njegov dotada sprečavani i zaostali rad, zaključilo da se pokrene novi list pod imenom »Hrvatski učiteljski

dom«, pod kojim je tamo od g. 1908. kao u »Savezovom« glasilu nesamo bio priopćivan sav staleški rad hrvatskoga učiteljstva, već je u njemu bio i davan sav pravac za takav rad.

Pošto je urednik lista g. Ivan Tomašić kao predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« silno opterećen poslovima, jer kao takav mora obavljati velike poslove oko obnove »Saveza«, koji se ima privesti obnovljenom životu i radu, pa ne dospijeva, da bi kao urednik »Hrvatskog učiteljskog doma« mogao listu posvetiti svu pažnju i uložiti štoviše truda oko napretka lista, odredio je središnji odbor »SHUD« na prijedlog g. predsj. J. T., da se odsada za list »Hrvatski učiteljski dom« ima brinuti poseban redakcioni odbor. Tako će posao oko uređivanja lista biti podijeljen a time olakšan. Uz predsjednika »SHUD« g. Ivana Tomašića, koji i nadalje ostaje odgovornim urednikom lista, u redakcioni su odbor izabrani još potpredsjednik »SHUD« Josip Kirin, član sred. odbora Milutin Mayer i tajnik Nikola Toth.

»Hrvatski učiteljski dom« ne će biti pedagoški list, jer tu zadaću vrši naš prvi, najstariji i najbolji pedagoški list »Napredak«, koji je usto godine i godine budio i na rad poticao hrvatsko pučko učiteljstvo, za nj se uvijek borio i njegovim staleškim radom mnogo godina upravljao i davao mu pravac, a i sada se kao naš prvi i najbolji pedagoški list brine oko intelektualnog napretka našega učiteljstva, radi česa zaslužuje svaku pažnju i potporu učiteljstva.

»Hrvatski učiteljski dom« bit će staleški organ svega u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« udruženoga učiteljstva, pa će kao takav donositi sve, što se tiče staleških pitanja i promicanja staleških interesa. U njemu će biti prikazivana slika rada hrvatskoga učiteljstva oko promicanja staleških interesa, jer će se u njemu redovito priopćivati sav rad »SHUD« i u njemu udruženih društava. Pedagoških rasprava ne će donositi, jer to, kako rekosmo, pripada »Napretku« — ali će prigodice donositi kraće članke o školskom radu, koji će biti na visini današnje pedagoške znanosti. Zato moli redakcioni odbor, da ga u izvršavanju te zadaće svojim umom i perom podupre sve hrvatsko učiteljstvo. Naročito moli tajnike u »Savezu« udruženih društava, da mu iza svakoga društvenog sastanka i svake skupštine opišu, što se je radilo i što je zaključeno. To ali neka ne bude samo pusto nabrajanje događaja, nego neka to bude živa slika rada. Dakle — neka se ne nabraja samo: N. N. je predavao o ovoj ili onoj temi, — drugi N. N. raspravljao o x pitanju, već neka se ukratko ali jezgrovito prikaže sadržaj, način i polučeni uspjeh predavanja, a kod rasprava sadržaj referata izvjestiteljeva, tečaj rasprave kao i prihvaćenog zaključka ili rezolucija. Važnije aktuelne rasprave priopćit ćemo u cjelosti. Neka nam nadalje učitelji i učiteljice u pojedinim dopisima pošalju prikaze o školskom životu, o događajima oko škole, svečanostima, proslavama, većim izletima i uopće o svemu, što se tiče školskog života. Bit će dobro, ako i lijepom crticom prikažu život i rad svoga preminulog druga ili družice, da mu tako ostane stalna uspomena u učiteljskom pomlatku. List će također donositi sve obavijesti i poruke učiteljstvu iz središnjeg odbora »Savezova« kao i prikaz rada toga odbora. Tako želi redakcioni odbor, da »Hrvatski učiteljski dom« kao staleški list bude prava slika života i rada našega učiteljstva.

U toj nakani moli odbor za što izdašniju potporu, jer bez stalne svestrane saradnje ne bi list bio onakav, kakva svi želimo i kakav treba da bude. U lične napadaje i zadjevice ne ćemo se upuštati, osim ako bi kakvim napadajem na lično poštenje i na ugled staleža bili na objašnjenje ili ustuk primorani.

Apeliramo i na materijalnu potporu učiteljstva, jer bez te ne bi bio osiguran opstanak listu. Bude li se hrvatsko učiteljstvo odazvalo zaključku posljednje glavne skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, po kojemu je taj list, kao list staleške organizacije dužno držati svako u »SHUD« udruženo učiteljsko društvo kao i svaki u pojedinom društvu udruženi član, onda se ne bojimo za opstanak lista. Naprotiv — za svaki materijalni neuspjeh — do česa ne daj Bože, da dođe! — bit će odgovorno samo učiteljstvo. Poznavajući naše patriotsko i za napredak svoga staleža požrtvovno učiteljstvo nadamo se, da će uz njegovu umnu i materijalnu potporu »Hrvatski učiteljski dom« sve više napredovati — biti boljim i boljim. Bez rada i žrtava nema napretka!

U to ime Bog nam pomogao, a svoj staleškoj braći i sestrama želimo: Sretno Novo ljeto!
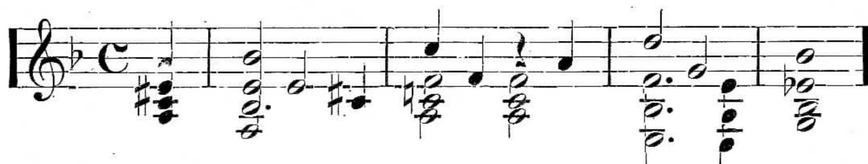
U Zagrebu, na Novo ljeto 1928.

REDAKCIONI ODBOR »HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA«.

Nikola Toth:

PRIČA O PARSIFALU

R. Wagner.

I.

Iza sedam mora, sedam gora i sedam prodora, na obali mora od Sedam Vjetrova, bilo je staro, staro kraljevstvo.

Tri su ga ogromna jezera obuhvatila vječnim zagrljajem, i nikad mu nitko ne bi mogao bio nauditi... Jedno je jezero bilo zeleno i vatreno, jedno plavo i mlitavo kao udav iza ručka, a jedno je mijenjalo boje kao rušni moljac: bilo je čas žuto, čas crno, plavo, zeleno, suro, pa opet žuto; i mirno, i vatreno i mlitavo, puno tajnih vrtloga, zagonetno kao Sfinga, proždrljivo kao Moloh.

Sedam je kalifa sa sedam plemena udarilo tu svoje čadorove, jer je Zemljom tekô med i mlijeko, vode su pune bile riba, gore divljači, prašume ptica a bregovi zlata, srebra i dragulja.

Bilo je tamo lijepo i dobro, dok se nije među ljude došuljao odnekale iz Dubine, iz Dubrave, iz Svemira, odakle li, Satir ili Divlji Čovjek, pa otrovao mlijeko, zamuljio med i pomutio ljudima pamet.

Nekoji su si stali umišljati da imadu željezne ruke, drugi su govorili, da su im noge od stakla, jedni da im se srce pretvorilo u kravsku repu, a jedni, da im se glava prometnula u poštansku škrabicu. Velika je množina čupala kosu jaučući i naričući, da su im ruke otpale, pa je Satir morao da ih poput dojenčadi hrani. Štaviše! Nijesu htjeli da primaju jela, dok im Satir svaki zalogaj zamuljenog meda ili zagorjele crketine nije najprije sâm prožvakao i svojom ga slinom u kašu smijesio.

No najgore je od svega bilo, što se Satir u šumi sa ženskinjem sprtljao, pa je zakratko bilo puno malih Satirića, koji su kroz sedam stotina godina u zemlju dovukli sedamdeset i sedam svojih prijatelja i tutora.

Sedam se je prokletstva na jadnoj zemlji izvršilo. Sedam je misirskih zala upropastilo bijedni narod. Konačno se pretvorio u pleme, pa je za hranu dobivao sječku i trule misirače, što ih je morao sâm žvakati, jer je Satiru dojadilo, da i dalje žvače za toliku družinu.

II.

Na obali trećeg jezera živio je u neraskošnu ali lijepo uređenu dvorcu stari isluženi četnik.

Ostavši zamala siroče bez oca i majke, odrastao je u kući mudrog i strogog ujaka Žreca, svršio mnoge nauke i postao vojnikom. Pô je svijeta obašao s mačem i lûkom u ruci. Po svim se bojištima i razbojištima bio za sreću i slavu Otadžbine.

Kad je uvidio, da je Smrt na nj zaboravila, povukao se u tišinu na žalove rodnog jezera i živio od svoga spominjanja.

Iako se od uspomena može živjeti neko vrijeme, na dulje je to ili opasno, ili prestane da bude — zabavno. A samoća se kruto osvećuje...

Stari bi četnik najradije otišao bio, da doživi dane svoje kod svog ujaka maga, ali je Žrec već davno, davno preminuo. S toga pri, vine uza se malašnog sinčića svoje sestre iz susjedstva, da mu bude utjehom u starosti.

Parsifalu, tako se mališ zvao, tek je pet godina bilo, kad ga je ujak prigrlio. Dijete je prvo vrijeme provodilo u tihoj i samotnoj igri sa svima onim čudesnim stvarcama, što ih je dvorac pun bio, a koje je četnik tu sabrao sa sviju strana svijeta. S početka je ujak šutke kroz igru promatrao mališanovu dušu. — Kada ju je pročitao, stvorio je osnovu, kako da od njega napravi čovjeka.

III.

Pripovijedao mu je svoje zgode i doživljaje.

A dijete bi, ponavljajući mu što je čulo, pripovijedalo — začudo — o stvarima, što ih ujak nije spominjao, dapače, na koje ni pomislio nije.

To je išlo tako daleko, da je momčić, videći kako ga ujak pažljivo sluša, počeo da samosvojno izgrađuje od tek nabačenih činjenica čitave razgovore između ljudi, koji su po ujakovu pričanju bili — nijemi, a u njegovoj su reprodukciji izašli puni mudrosti i znanja, narodnih poslovica, pjesama i drugog pučkog bogatstva.

Iz dječje je duše izbijala silna snaga i smisao za red i poslušnost u dobru, za ljubav prema bližnjemu, za lično i društveno poštenje, za požrtvovnost i druge socijalne kreposti, kojih je zaonda tako malo bilo u zemlji Satira.

Ujak se čudom čudio, odakle je dečkić doznao, što je pokojni Žrec njemu pred toliko i toliko godina pričao.

Ili je, zar, dijete njegov život, njegove nazore o zadaći i svrsi čovjeka, njegov moral i religiju, njegovu spremu za disciplinu, ali i ne-

*

slomljivost i odlučnost u svakoj pravednoj i poštenoj akciji, prisvojilo kao vrhovni ideal čovjekov i odabralo za putokaz u svome životu?

Odakle djetetu ta vidovitost? Odakle tolika fantazija? Odakle mu moć tolike invencije? Kad i gdje je on, četnik, malome rekao: »Ako ne budeš znao slušati, ne ćeš znati ni zapovijedati; jedan gnjio krumpir zagnjilit će cijeli trap; teško kući, u kojoj gospodari kockar i pijanica; tko se u gnojnici okupa, ne opere ga ni Eufrat, ni Tigris; kakvo sjeme, onakvo zelje; što mačka omaci — miše lovi; na muci se poznaju junaci«.

Gdje li je maličac čuo popijevku »glasna jasna b r e z pameti...« Tko li mu reče, da je bolje čestito gladovati, nego bez obraza jadovati. Gdje li je dijete čulo, da su Krista prodali za trideset seksera; da su gavrani progutali Judina crijeva, što su mu iscurila, kad se objesio...

Ha! Bit će, da je mnogo toga pokupilo u kući svojih roditelja, a mnogo je toga i sâm nesvijesno, u pô glasa mislio.

Konačno se ujak donekle primirio riječima, što mu ih Žrec davno iz neke starodrevne knjižurine čitao: »Ako ne budete čisti kao djeca, ne ćete ući u dvorove na Vječnim Poljanama«.

Ipak je Žreca smućivala Sainte-Beuveova: *„La source des grands fleuves a toujours coutume de se dissimuler derière un rideau de saules.*)*

A Parsifal je već od malena bio izvor riječine, dok je ujak uza svu svoju učenost ostao Durchschnittsmensch za života...

IV.

I Parsifal je rastao i napredovao u mudrosti i milosti kod starca ujaka i na roditeljskome domu. Jeo je priprostu, ali zdravu hranu s v o j i m zubima, a odjevao se u krute haljine prema riječima iz prastarih proročkih knjiga: »Oblačit će se u kostrijet, i jesti maslo i med«.

V.

Mnogo je godina prohujalo. Poput jesenskog vjetra, što odnosi suho lišće, vitla pijesak, prebacuje suvarje i kotrlja sitan šljunak.

I život se dobrano otkotrljao.

I velike su nacije izumrle.

I nebrojena se pokoljenja izmijenila.

Ali Satirovo pleme nije izginulo. Iz njega se bez prestanka legu mali antikristi, da ravnaju putove i pripravljaju staze Onome, koji ih je poslao, koji će doći da ih privine u svoj naručaj, da ih nagradi po zaslugama.

*) „Izvor velikih rijeka obično se sakriva iza zastora od vrbâ".

VI.

I Parsifal se promijenio.

Postao je starac duge, bijele brade. Čelo mu je navorano snažnim borama. Iz dubokih mu očiju struji miran, pronicav, poput modre ocjeli čvrst i leden pogled, kome se ni sakrit, ni uklonit ne može. Dobri ga otvoreno dočekivahu, a zli instinktivno odvraćahu obješena lica svoja ili kunjaju glavama, slični izbatinjanoj paščadi, koja je uvukla rep među noge, pa se ispod plotova i grmlja krade ispred ljudi.

I Parsifal bijaše četnik.

I u njegovu se vojsku doklatili satiri. Izlegao ih je tu u divljem braku zluradi San Pan, iz čije će se loze jednom izleći sam Antikrist. Mnogi su, dapače držali, da je to on sâm glavom, jer mu je na vlas sličan bio: bio je crne kose, tmaste puti, jakih, zvjerskih laloka, silna zubala, dubokih, kao zla savjest nemirnih i krvlju zalivenih očiju. U bezdane mu džepove vječno su zarinute bile ruke njegovih nesebičnih, svijesnih i oduševljenih Antiapostola svesvjetskog jedinstva, slobode, jednakosti i bratstva.

I rastvaranje se započelo.

Na Parsifalovoj se strani našao bič, kolac i konopac, na San Panovoj zob, ambrozija i nektar. Na Parsifalovoj je strani ostao cijeli njegov mukotrpni narod, na San Panovoj — satirići i antikristi, kojima su na glavi, na mjestu obraza, visjela dva droba.

Borba je trajala vijekovima i svršila velebnom pobjedom Parsifala.

Skotrljale su se u prašinu legije Satira. Divlji su ljudi samljeveni bili na žrvnju Vječne Istine. Djelo je njihovo uništila Velika Pravda.

VII.

Ali San-Pan nije lipsao.

Poslao je ponovno u Parsifalovu vojsku sedam dinova i sedam džanova s misijom da sruše Parsifala, da mu se vojsci nametnu za poglavice, i da je žednu preko jezera prevedu u njegov logor.

Za nagradu je svakome od njih obećao trideset zlatnih seksera, pa da će im skinuti drobove s obrazâ i postaviti ih za nadglednike nad sedamdeset i sedam gradova.

Dini i džani dadoše se na posao. Pod Parsifalovom su slikom i imenom kroz sedam godina rasturivali svoje prljave papiruse po vojsci. Zaposjeli su sve staze i bogaze, nastojeći da kupe, zastraše ili premame Parsifalove vojvode i askere bojne na San-Panovu stranu.

Ali — sve uzalud. Jalov im trud ostade.

Kad je do odlučne bitke došlo, našli su se dini i džani sami na cjedilu.

A Parsifalova je vojska svoga Lafa uz urnebes ponovo podigla na prijesto i još se jače zbila i okupila oko njegovog svetog štita i neokaljana stijega.

VIII.

Priča priča, da Parsifal i danas stoluje i vlada u prekrasnoj i bogatoj palači, što ju je vojska podigla u drevno doba na svoju čast i na odbranu od domaćih izroda i drobova.

Star je, nesposoban i sulud, ništa ne radi, već samo sjedi i zube čačka, kako viču telali po vojsci od jutra do mraka.

Ali Parsifal je vječno mlad, pun poleta, u naponu snage, života i akcije. On radi, radi i te kako radi da antikristima kosti škriplju, a dinima i džanima svjetlaci iskakuju.

I danas Parsifal životari pod kukavnim čadorom o medu i skakavcima, dok se San Panova čeljad tovi i bani u raskoši i izobilju, u slasti i masti novog morala i nove Antikristove doktrine. Na razbludnome bakanalu smiju se starom Parsifalovu poštenju i oskudijevanju. Upravo pjevaju refrain rugalice narodu starog Žreca:

— — — za hvalu su rekli mu:
da je — bedak!

Kao i Parsifal! Der reine Tor! Jer je pisano da će sinovi čovječji pravednike smatrati — luđacima. — —

IX.

Ali — — pjana popijevka na mahove zamire. — — —

U tišini grobnoj prolazi Groza redovima prokletnika i Užas im smućuje propitu pamet.

Iz nedalekog hrama Perunova, poput podzemne tutnjave strahovitog narodnog suda, prodire glas Velikoga Svećenika:

„A teško trudnim i rodilicama u dane one. Koji je u polju, neka se ne vraća, koji je u kući neka ne izlazi, koji je na krovu, neka ne silazi . . .“

Strava — — —

I ustaje jedan od Dina.

Zanjihvaši se kao stoljetni dub prije pada, uhvatio se za trpezu. Krvave mu oči iskočiše. S užasom zure u drugove. Grimizni mu plašt spuznuo s ramena i on stoji tu u svoj svojoj golotinji, sličan očajniku, kome je strah razum pomeo.

»Čuste li?!« hropće Din. »To je Psalam Sudnjeg Dana! Tko je gdje . . . neka i ostane tamo . . . Teško onome, tko ne stoji na pravome mjestu . . . na mjestu svetom . . . Kajite se . . . dok je hora . . . kajite se . . .«

»Hahahaha!« zaori đavolski smijeh.

»Ti si lud! Ti bulazniš! Pjan si! Sjedni!«

A Din očajno kriknu:

»Mir! Pasje sjeme! Zar ne znate, da je blizu Vrijeme . . . Još je časa, da se spasi kome je do spasa! Hajdemo!«

I Din zatetura prema vratima. A za njim pristade nekolicina drugova.

»Štaa?« zaurlaše ostali, i pjena im zakrvari njuške. »Zar ćete vi i nas da izdate! Neka je proklet Parsifal i njegova šugava stoka! Ubit ćemo vas prije nego otvorite vrata!«

A nad vratima bijaše uklesan Danteov stih:

*„Lasciate ogni speranza voi chi entrate . . .“ *)*

X.

I tad se ispunilo što je pisano: da zlo uvijek samo sebe proždire.

— — — — — — — — — — — — — — — —

A na nebeskome se svodu ukazao svijetli lik Parsifalov, sa vječnom maslinovom grančicom u ruci, okružen četom velikom i slavom.

I čula se anđeoska pjesma njegova.

* * *

Uminula su i opet silna stoljeća u ocean vremenâ.

Na obali mora od Sedam Vjetrova, između triju ogromnih jezera, iza sedam mora, sedam gora i sedam prodora — živi narod Parsifalov.

Živi čisto i skromno po nauci djedova iz starostavnih knjiga, u kojima je zapisana sva Ljubav i sva Zloba dalekih, dalekih vjekova.

*) „Napustite svaku nadu vi, koji unilazite . . .“

RAD U SHUD UDRUŽENIH DRUŠTAVA

Glavna skupština Hrvatskoga učiteljskoga društva kotara velikogoričkog, održana 24. lipnja 1926. u Vel. Gorici.

Predsjeda: Dragutin Plut, predsjednik.

Bilježi: Nikola Toth, tajnik.

Nazočno je 18 pravih članova te predsjednik »SHUD« i »HUD« za grad Zagreb i okolicu g. Ivan Tomašić.

Prije skupštine održao je upravni odbor svoju sjednicu, a zatim je društvo prisustvovalo svečanoj službi Božjoj u župnoj crkvi sv. Marije za sve žive i mrtve članove društva.

I.

Predsjednik Kol. Plut pozdravlja nazočne te ističe, kako su već četiri godine prošle, da se nijesmo sastali. Krivi su tome oni učitelji, koji su u naše redove uvukli strančarstvo i politiku. A to mora da prestane. Mi moramo da postanemo ponovo ono, što smo jedan drugome bili prije posljednjih progona, da budemo braća, da budemo ljudi u duhu Kristova nauka, da budemo učitelji naroda svoga, da budemo Hrvati. U ljubavi smo se rodili, u ljubavi hoćemo da

živimo, radimo i umremo. Nas čeka veliki posao u našoj dragoj Turopoljskoj republici. Učit ćemo dječicu našu o travi i o djetelini, o kravicama i o kokicama, o svemu što je dobro i korisno, veliko i uzvišeno. Spominje prošlost našu i 1918. oživotvorene davne sne naših Gundulića, Đorđića, Strossmayera: osnutak slobodne države kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koje treba da čvrsto poveže ljubav i bratstvo. Danas je već dobro — prema onome, što smo proživjeli, a bit će sve bolje i bolje. Sam kralj naš ljubi nas i voli i pozdravlja naš rad, pa predlaže predsjednik, da ga pozdravimo sa ove svoje skupštine. Na to se čita, prihvaća i odašilje na Dvorsku kancelariju u Beograd slijedeći brzojav: Hrvatsko učiteljsko društvo kotara velikogoričkoga sakupljeno na svojoj glavnoj skupštini 24. lipnja 1926. kao na dan proslave Uskrsnuća i Preporoda svoga u Pravdi i Slobodi, šalje kraljevskome Veličanstvu Vašem svoj smjeran poklon i pozdrav. Neka Bože Pravde blagoslovi i štiti Vaše Veličanstvo i kraljevski Vaš Dom.

Skupština prihvaća, ustaje i kliče: Živio kralj!

Predsjednik pozdravlja zatim predsjednika »SHUD« i »HUD« za grad Zagreb i okolicu g. Ivana Tomašića, koji nije žalio truda, da nas posjeti. Od srca mu hvala! Članovi kliču: Živio Tomašić!

Pozdravlja sve prisutne članove, izručuje glavnoj skupštini pozdrave zapriječenih drugova Vreve i Slogara, te bratskog »HUD« požeške doline, što skupština popraćuje sa Živili!

Sjeća se nadalje pokojnog druga, velikog borca za staleške idejale hrvatskog učiteljstva Rudolfa Žličara, čiju smo osmrtnicu prije par dana primili. Tajnik je putem predsjedništva »HUD« za grad Koprivnicu i okolicu izrazio od strane društva sućut obitelji pokojnikovoj i drugovima iz Koprivničkog društva. Slava Žličaru!

Nadalje predsjednik ističe, kako je u naše društvo pristupilo dosada 28 kolegica i kolega — više nego nas je ikada bilo, a današnjoj skupštini ih je prisutno 18 — dakle upravo toliko, kao i prije 4 godine. — Pozdravlja hrvatsku učiteljsku svijest i sve učiteljstvo udruženo u »SHUD«, te otvara ovu glavnu skupštinu.

Skupštinari kliču: Živio predsjednik!

Za riječ se prijavio predsjednik »SHUD« i »HUD« za grad Zagreb i okolicu g. Ivan Tomašić, kojega skupština oduševljeno pozdravlja. — Došao je, reče, usprkos mnogih poslova zvaničnih i nezvaničnih, da nas pozdravi i da nam donese veselih vijesti iz dalekih krajeva naše hrvatske domaje. Bio je nedavno na učiteljskim skupštinama u Županji, Požezi i Petrinji, koje su uspjele iznad svakog očekivanja. Svijest hrvatskoga učiteljstva posvuda je živa i budna. Nema te sile, koja bi nas mogla ponovo rastepsti. Učiteljstvo si je svijeno, da nas nitko više proganjati ne može i ne smije, da bi nas se ikad više moglo isključiti od saradnje na izgradnji i kulturnome podizanju naše države. Nema toga, tko bi još jednom mogao potisnuti naš stalež pod izlikom protudržavnosti! »SHUD« je obezbijeđen za budućnost, a naša imovina je spašena! Može se dogoditi, da se vrate ljudi, koji su počinjali one strahote i nasilja, — ali ona sila njihova i moć — nikad se vratiti ne će! A zašto? Zato, jer se hrvatski narod prihvatio dužnosti da odlučuje o sudbini naše države, i sa te dužnosti nikad se više maknuti ne će! — Da je pak hrvatsko učiteljstvo na pravome putu, dokazuje odluka najviše sudbene instancije, kojom nam se neosporno vraća naša imovina, a dokazuje to i ovo dragocijeno pismo, kojega čuvam kao oko u glavi, kao talisman za sve zgode i eventualnosti. »HUD« za grad Zagreb i okolicu, priredilo je s proljeća ove godine proslavu 1.000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva, kojoj je prisustvovao i ondašnji ministar prosvjete g. Stjepan Radić. Sa ove skupštine odaslan je brzojav na Nj. Vel. kralja. Naglašava, da je brzojav otposlalo »HUD« za grad Zagreb i okolicu. A iz Dvorske kancelarije stigla je kraljeva zahvala, evo ovo pismo: na Ivana Tomašića, predsjednika »SHUD«! — Pa kad sâmo Nj. Vel. Kralj priznaje naš Savez »HUD«, nema toga, tko bi se mogao drznuti, da u nas dirne. »Živio kralj!« kliču jednoglasno nazočni, koje je ta vijest obradovala.

Ovlašten je, nastavlja g. Tomašić, da učiteljstvu isporuči pozdrav novoga velikog župana zagrebačke oblasti g. Kramarića, što skupština sa »Živio!« poprati.

Na skupštini zagrebačkog učiteljskog društva 3. svibnja o. g. pokrenuto je pitanje, kakovo stanovište valja zauzeti prema onim drugovima, koji su nas ostavili, i koji se još ne povratiše u naše redove. Bilo je, naime, osim onih drugova, koji od sile i nevolje sagnuše grbaču i takovih, — a ima ih na našu žalost i sramotu i danas, koji svakud pristaju, a slični su zecu, koga štiti boja brazde i moljcu, koji poprimi, kad sjedne na crno sukno — crnu, na plavo — plavu, na crveno — crvenu, na žuto — žutu boju i t. d. — Nakon temeljitog raspravljanja o tome, zaključili smo, da pošaljemo poruku hrvatskome učiteljstvu, koja će vam se danas pročitati. U tome proglasu nitko se ne snubi, nitko se ne poziva i ne sili, — ali tko osjeća, da mu je među nama mjesto, a nije omašten suzom sirotinjskom i krvlju bratskom, — neka dođe! — A kad se naši redovi srijede, sazvat ćemo saveznu skupštinu, da se isplačemo, povjerimo i razveselimo, te se okrijepljeni i očeličeni za dalji rad poput pčelica po cvijeću — vratimo u narod. Do ove skupštine, veli Tomašić, dane su meni slobodne ruke, da se stavim u sporazum

sa vodstvima Srpskog i slovenačkog učiteljstva, kako bi moglo doći do pregovora o zajedničkoj organizaciji. Današnji »UJU« — nije zajednička, nego je to jedinstvena organizacija strogo partijskog, dakle izrazito političkog karaktera. U prisutnosti Jose Biničkoga, potpredsjednika »SHUD« razgovarao sam sa prvacima srbijanskih učitelja, koji su izjavili, da ne će nikada bez nas — akamoli protiv nas, a da nas — obzirom na naše stanovište i zaključke iz 1921. ne mogu siliti a niti mi možemo da pristupimo u ovakav »UJU« kakav jest. A naše je stanovište ukratko u tome, da naše samostalnosti i imovine ne damo!

Samo u stvarima učiteljstvu i školstvu čitave »SHS« zajedničkim predmetima (zakon, nast. osnova, pravni i materijalni odnošaji i interesi učiteljstva i sl.) da imamo zajednički odbor, u koji bi ušli delegati sviju Savezâ (Udruženja, Zveze) i tamo bi se radilo i odlučivalo bez majorizacije, bez terora, bez nasilja. Srbijanci su naše stanovište prihvatili, a imam i garancija, da će se pošteno raditi. Stvar je, dakle, pokrenuta, u razvoju i na pravoj kolotečini.

U to ime zahvaljuje predsjedniku na pozdravu i skupštinarima koji su ga popratili, pa pozdravlja skupštinu i želi joj dobar i uspješan rad od strane predsjedništva »SHUD«, od strane »HUD« za grad Zagreb i okolicu, u ime uredništva »Hrvatskoga Učitelja«, a osobito i napose u vlastito ime.— Sa »Živio Tomašić!« poprati skupština s odobravanjem ovaj govor.

Tajnik Toth predlaže, da se glavna skupština priključi zaključku zagrebačkoga bratskog društva, kojim se predsjednik »SHUD« g. Tomašić opunovlašćuje, da povede razgovore s bratskim srpskim i slovenačkim učiteljskim udruženjima, da stvorimo zajednicu staleških organizacija u duhu zaključka Savezne skupštine od 15. srpnja 1921., što se prima jednoglasno.

II.

Izvještaj tajnika. Drug Toth čita zapisnik glavne skupštine od 28. lipnja 1922. — Zatim nastavlja i razlaže, kako je povodom poznate velikogoričke rezolucije bio prognan iz staleža aktivnog hrv. učiteljstva, pa kako su mnogi drugovi, koji su također bili proganjani, držali, da je krivnja za te progone na toj rezoluciji, koja je bila najprije njegova, pa poslije naša i velikogorička, a konačno i opet njegova, to je on jedva dočekao, da može o toj rezoluciji progovoriti i pobliže je osvijetliti. Četiri su godine, otkako je prošla posljednja naša glavna skupština. Od Uskrsa do Petrova 1922. stale su se sve upornije širiti glasine o premeštanjima učiteljstva kotara vel. goričkoga. Nadzornik pitao ga je »želi li biti premješten«, a kudgod je nadzornik išao, hvalio je učitelje kotara vel. goričkoga, da su najbolji u čitavoj županiji, da će u ime priznanja biti premješteni u Banovinu na one do skrajnosti zanemarene škole da ih poprave, a tamošnji učitelji doći će ovamo, na naša mjesta, da budu što bliže pri ruci i pod neprestanom paskom! Domala, saznalo se iz pouzdanih vrela, tko će i kamo će da seli, a odakle i tko će biti naši zamjenici. — Na sve one strahote, koje su bile iznešene u Rezoluciji, neminovno su se, dakle približavali progoni sviju nas. — Što da se radi, mislio sam? — »Mi smo shvatili« veli Masaryk, »da moderan čovjek sudbinu svoju i svoje okoline mora jasno i glasno čuvati u zakučastom društvenom životu, i da mora svijestan cilja sarađivati na njenoj promišljenoj izgradnji. Odvažnost inicijative! To treba da je praktična lozinka onih, koji danas traže reforme!« — Jest, trebalo je odvažnosti inicijative! Prođe li naša skupština od 28. VI. 1922. nečujno — nema nam svima pomoći ni otkud — svi ćemo se morati poklopiti i seliti — po potrebi službe! Trebalo je dakle napraviti udicu, dobaciti meku, stvoriti nešto, za što ćemo se moći uhvatiti da nas bujica ne odnese, čime ćemo se moći afirmirati na svojim mjestima! — Bez savjetovanja bilo skime, bez ičijega znanja, bez nepotrebnog raspravljanja i suvišnog natezanja — iznio sam, dakle, svijestan cilja poznatu Rezoluciju, koja je po prethodnome mome tumačenju i naknadnome obrazlaganju drugova Nemeta i Pileka iz Zagreba — bila sa oduševljenim klicanjem jednoglasno prihvaćena.

Moj cilj je uglavnom danas postignut, jer:

1. sve točke, sve povrede zakona, nepravde i krivice učinjene pojedincima, učiteljstvu, profesorima, »SHUD«, hrvaskim kulturnim institucijama i hrvatskome narodu uopće, — kako su navedene u Rezoluciji — uglavnom su sanirane, i

2. svi kolege, ostali su. resp. nakon vrlo kratkog vrement vraćeni su na svoja mjesta. — Da nije bilo moje rezolucije, bili bi i bez nje svi postradali i čekali bi na sanaciju pune četiri godine! A ovako — čekali smo je samo — trojica!

Premda su ciljevi, koji su me vodili, bili visoki i nada sve pošteni i nesebični, drugovi me nijesu razumjeli, odrekli su me se prije, nego je pijetao zapjevao — i od 19 nas, ostadoše uz mene tek: rijedak značaj i plemeniti drug Zvonko Rehorić i moja žena. — Ostali izjaviše tijekom istrage, da nijesu pravo znali o čemu se radi, da su bili po meni zavedeni, pa me na moju žalost a na njihovu sramotu Riječ od 6. travnja 1926. opravdano nazivlje »Zavodnikom učiteljâ«. Štaviše! Najbolji drugovi, koji su za ono 10 dana, dok nije pukla istraga, nosili Rezoluciju po zagrebačkim redakcijama i triumfirali s njom po Hrvatskom Primorju i Međumurju, izjavljivali su, na đavolska ispipavanja jednoga nadzornika, da

moguće ne bi bili za Rezoluciju glasovali, da sam je dvaput čitao! Ti isti poručivali su mi — da ih se klonem u javnosti, jer im je najstrože zabranjeno drugovanje sa mnom. Čak i danas imade zečeva i žaba, koji se plaše s menom stati i pokazati se u javnosti. Međutim, ja sam već prije toga prekinuo s njima a danas fumiziram sve drugove i nekadašnje pobratime, sve znance i prijatelje, koji su sa krvničkom misijom frekventirali Crni kabinet ili inače sudjelovali kod progona. Za mene su svi oni: zrak, koji su dobrom riječi u zgodan čas i na pravome mjestu mogli zabremzati nevolju, koja nam se svima spremala, pa nijesu ni prstom makli! Dapače!!

Ovako izoliran s jedne strane, morao sam se boriti sa povampirenim, perverznim i sadističkim tipovima — i samo pomoći Božjoj i vjeri u poštenje hrvatskog seljaka, koga sam mogao svući do košulje — kako mi je bio odan — da sam poput stanovitih mentaliteta imao za to »talenta«, koji mi je svoju ljubav nepromijenjeno dodanas sačuvao, imam da zahvalim, da nijesam moralno podlegao, a moguće i fizički propao. Moji spisi, očitovanja i izvještaji ili su jednostavno iščeznuli, ili su falzificrani bili, ili su zlonamjerno, proti zdravim logičkim principima tumačeni bili. Sam zapisnik, zem. škol. karnosnog povjerenstva je falzificiran! Imadem šest svjedoka, da taj zapisnik glasi, da me se ima uspostaviti na staro moje mjesto u Lomnicu donju — uz ukor! Dekret za Lomnicu bio je već gotov, imam svjedoke, koji su ga držali u ruci! — A ja sam temeljem istoga toga zapisnika dobio Presudu na — umirovljenje kazne radi!! — Kako nijesam mogao o tome živjeti, tražio sam mjesto. Obećano mi je bilo činovničko mjesto u metlarni u Vel. Gorici. No jedna propalica, koju na Gorici radi njegovih nebrojenih političkih metamorfoza nazivlju »kameleonom«, a koji se 10. i 11. VII. 1922. za vrijeme naše istrage i preslušanja kočoperio po hodniku zagrebačke županijske oblasti, i koji ima za naša stradanja najveći dio zasluga — zagrozio se bio upravitelju tvornice metala, da će ga, kao inostranca, dati šupirati, primi li mene u službu, jer da sam ja protiv kralja i proti države! Iza toga obratio sam se bio na I. hrv. štedionu u Zagrebu. Lijepo me primiše, imao sam i šanse, ali u zadnji me čas izgrizlo! Molio sam mjesto kod grada Zagreba. Nakon devet mjeseci čekanja, nakon bar 18 mojih pohoda i usmenih zamolba, nakon 18 različitih izgovora, pozvan sam iznenada velikom presijom i žurbom u službu tek istoga dana, kad je pao Pribičević, a imenovan Davidović. Trojica kompetenata, koji su poslije mene predali molbe, dobili su namještenje 3, 4 i 6 mjeseci prije mene... Tu sam u jednom pomoćnom uredu vršio službu pomoćnog pisara, a čim je Davidović pao, upotrebljavali su me kao laufburša i izvikivača cijena na licitaciji kestenjarskih mjesta... Ridi Pagliaccio! Ja sam providio tendencu ovakovog postupka sa mnom, pa sam stisnuo zube, trpio i bio spreman na sve... Što bi istom od mene bilo, da sam bio uhljebljen u kakvom privatnom zavodu, gdje bi zvjerska moć, upliv i intrige pripćevih dželata bili veći nego kod uprave slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba.

Moja obitelj sastoji od 4 člana — 4 učitelja! Mojim dvjema kćerima i meni, jer smo bili zdravi, nijesu dali služiti, a bolesnu mi ženu tjerali su 2—3 put mjesečno 40 km daleko od mene na rad, ma da su joj bolesti utvrđene sa desetak svjedodžbi prvih naših medicinskih kapaciteta, sveučilišnih profesora, kliničkih ravnateljstva, primarija drž. bolnice, žup. fizika, pa na tri kotarske zdravstvene pregledbe, te na dvije pregledbe na zdravstvenome odsjeku! — Na moju ogorčenu obranu uopće se ne uzima obzir umjesto bilo kakova rješenja, bivam za svoje utoke dvaput globljen radi istine i pravice — koje proglasiše n e d o l i č n i m a! Jedino što mi ostade, značaj moj, nastoje da oblate, podmećući mi proračunanost i političke svrhe. Kad to ne upaljuje, služe se jednim smušenim tipičnim hohštaplerom, koji je posvuda prepričavao, da je sa mnom i sa još dva kolege bio kod Roksandića u Zagrebu, a samo sa mnom kod Pribićevića u Beogradu. Međutim na prosvjetnome me odjeljenju, resp. povjereništvu za prosvjetu i vjere, nije bilo za sve vrijeme progona, a u Beogradu sam zadnjiput bio sa sanitetskim telećakom na leđima dne 15. i 16. prosinca 1914. Poslije me, opet proglasiše kverulantom, — a to je psihopatološki fenomen, koji proti svojim rođenim utocima pravi — utoke, — dakle po domaće rečeno — norc!

Ali zato me materijalno gotovo uništiše, otevši mi preko 10.000 Din gotova novca. Supruzi, naime, oteše 2.500 Din u 6 mjesečnih obroka u visini od 55% sviju beriva! radi toga, što nije htjela da od mene seli u Požeški Kaptol na temelju protuzakonitog dekreta »po potrebi službe — o s v o m e trošku«, i jer se upravo nalazila na kliničkom liječenju koje je započelo tri mjeseca prije naših progona. Meni pak reduciraše beriva 20 mjeseci unatrag i opteretiše me sa 7.500 Din »preužitaka«, koji će mi se ustezati kroz još 75 mjeseci! — Protuzakonito sastavljeno zemalj. škol. karnosno povjerenstvo baca me iz škole. Na moj utok povjerenstvo se raspušta, imenuje se drugo, — ali ja sam već bio na cesti! U dvije godine selim pet puta. Čas prije pada PP režima dolazi mi u kuću oružnik sa stražarom i zaplijenjuju mi revolver kao kakovome razbojniku, a samo par sati je manjkalo, pa bi dobrotom kolega i nekolicine velikogoričkih vampira bio deložiran iz stana, kojega sam po zakonu i na pošten način dobio. — Konačno dovukoše prije godinu dana kao janje na klanje 328 što jadnih, što ojađenih učitelja u Vel. Goricu da mi pokažu,

što može učiteljska »svijest«! Riječ je pisala među inim: »Zašto su se dva učiteljska društva ujedinjena u »UJU« odlučila, da drže zajedničku proljetnu skupštinu baš u Velikoj Gorici? Ako se još sjetimo one skupštine iz mjeseca juna 1922., koju je održalo nekadašnje učiteljsko (društvo) za srez Velika Gorica i na kojoj je donesena ona gromopucateljna rezolucija, koja se rasplinula kao mjehur od sapunice na vodi, onda se osobiti uspjeh ove naše učiteljske skupštine posebice ističe i kao jedan veliki uspjeh misli narodnog, državnog i staleškog jedinstva«. — Meni je drago, što vidim, da naše društvo nije nekadašnje, i da su se rasplinule njujaške rezolucije — a moja je sve jača! Doduše, nas nema ovdje 328, ali što nas ima, nije ovamo dotjerala ni zob, ni kandžija, a tko nije došao, nitko ga ne će pitati za očitovanje radi nedolaska, kao što je to kod njih u modi. Boljelo me, kad sam dočuv, da su na toj istoj skupštini bacali u lice nekojima od naših, koji su od straha došli, — da ih to neće zaštititi od progona, jer se znade, tko je došao od srca, a tko od kukavičluka — i slične infamije!

Oprostite mi, da sam tako slobodan, pa govorim toliko o sebi. Držim, da je moj slučaj tipičan, a onda, svatko znade najbolje gdje i kako ga tišti. Sve što sam vam izložio, dade se nabrojiti — no kako je pri duši bilo meni i mojima — i tolikim stotinama hrvatskih učitelja, to se neda opisati, to je teško i vjerovati, to samo Bog znade, koji neka očuva sve vas od sličnih strahota; znade Bog — i oni koji su to proživjeli i prepatili.

A čemu sve to? Odakle — i zašto?

Rat sa svojim užasima potresao je živce svemu što je živo i razumno, uzburkao je do dna more čovječanstva. U tome kaosu dizao se na površinu najgori ološ i talog ljudskog društva, potisnuo sve etičke vrednote, korumpirao moral, stvorio novu ideologiju, popljuvao Boga i Domovinu, odbacio stid i ponos, zatajio sveto ime svoje a na oltare podignuo Molohe svoje — svoj bezdani i bezgranični Trbuh i Džep. Za volju ovih dvaju božanstva valjalo se pokloniti zlatnome teletu, koje mu je taj novi tip ljudi nadjenuo zvučna imena u cilju, da prikrije niske i sebične osnove svoje. Tko nije htio u njihovo kolo, čekali su ga kolac i konopac, a tko je došao plivao je u slasti i masti. Korupcija je zavladala svim slojevima i svim staležima, a učiteljskim ponajviše. Čim su se ljudi prije desetak godina stidjeli — prozvano bje krepošću i zaslugom, a čim su se prije ponosili — proglašeno bje ludošću i sramotom.

Ali — sestre i braćo — ako je čitav svijet okrenuo leđa istini i pravici, ako su svi staleži bili korumpirani — netko je morao ostati na svome mjestu pri potpunoj svijesti i pameti, poput onoga Grka, koji je žrtvovao obje ruke da zadrži neprijateljsku lađu, pa kad mu ih odsjekoše — prihvatio je uže zubima! Ili poput onog našeg Ličanina štono je prevrnuo top i dao život svoi, da spasi hrvatsku posadu Zadra od neprijatelja. Netko je morao ostati, da na rubu ponora i propasti odvrati ljudsko društvo, da se ne sunovrati. Taj netko trebao je da bude — pučki učitelj. On — koji je za 25 for. mjesečne plaće — koju su sramežljivo nazivali »nagradom« — pustio korijenje svoje do krajnih granica uljudbe, donle, gdje nema ni popa, ni kovača, ali ima vuka i hajduka; on, koji je otkidajući od ustiju sagradio zgrade i osnovao institucije, koje i danas vrijede milijune, a za nas znače neprocijenivo blago; on, koji se nije iznevjerio narodu svome ni onda, kad mu je Khuen dignuo jasla navisoko; on, koji je do nedavna s narodom svojim plakao i radovao se; on je trebao da visoko uzdrži zublju prosvjete i poštenja — i svih ovih strahovitih progona i bezakonja ne bi bilo! — Onih pedesetak hijena, ostalo bi bilo bez posla i morale bi bile skapati, da su učitelji hrvatski ostali bili — učiteljima. Nažalost! Najveća tragedija leži baš u tome, što je učitelj učitelju bio vuk, što nam je hrvatska majka rodila poturice i braću — nebraću, kako lijepo kaže pjesnik banpučanin: Ljudi, dosele braća, s bratskih ruku uzdišu... jer sinci matere jedne — zlotvori se pišu.

Bog mi je svjedokom, da sam — kad sam vidio, kako je mnoštvo hrvatskih učitelja mučke savinulo grbaču pod pripčevom knutom i pod nagajkom njegovih dželata i janjičara, — da sam se stidio za svaki čas, što sam ga proboravio u učiteljskome staležu. Stidio sam se umjesto onih, koji su stid izgubili i stali se sakrivati za kojekakve izlike i smicalice, kako bi opravdali kukavno držanje i postupak svoj. To me je ljuće boljelo i teže pritiskivalo nego vlastita muka i stradanje.

Hvala Bogu — sestre i braćo — prošli su dani grozote i progona, krvnici su danas uglavljeni i prikovani za sramotni stup svojih krvološtva. — Ništa im se nije dogodilo, a štekću, cvile i uzdišu od bijesa i žalosti samo zato — što sveudilj ne vide krvi i suza naših! Historija će njihova gadna i gnjusna imena radi zvjerstava i nedjela njihovih spominjati pored Tahija i Sokolovića, pored Gregorijanca i Borne, pored Tarpeje i Efijaltesa — dok bude svijeta i vijeka. »Prolazi ruku djelo oholo... u mrak vremenâ... veli Mažuranić, samo ona suza nikad ne pogine, koju ti 'e bratsko zlo iz duše izbolo, samo ona vječnijem tamo blijeskom sine!«

Kako rekoh — bilo, pa prošlo, hvala Bogu!

A mi, braćo, čeličimo se za rad i borbu, ne prezajmo ni pred čime na putu našem k istini, pravdi i pravici. Bismark- kad mu čestitahu pobjedu nad Francuzima 1871. reče: »Nicht ich, der deutsche Schulmeister hat gesiegt!« Da su se stvari samo malo, samo malo drugojačije razvijale, moglo bi se bilo reći, da je hrvatski

učitelj upropastio svoj narod. Budimo ljudi! Grci i Rimljani zasijaše klicu propasti svoje, kad su djecu svoju povjerili na uzgajanje robovima. Teško narodu koga uzgajaju robovi, jer će i sam postati rob! — Nikad nije kukavica uzgojila ni orla, ni sokola!

Neka bude naša jedina i sva politika, da budemo učitelji naroda svoga, da budemo hrvatski učitelji, a cilj naš: sreća, slava i napredak Hrvatske naše, a potom i naše lijepe države kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, i čitavog čovječanstva. Sve za obraz — a obraz ni za što! — i nitko nas slomiti ne će!

S time je tajnik svršio pa zamoli, da se zapisnik i obrazloženje njegovo — uzme na znanje, što se i prihvaća.

Iza toga pročitao je tajnik i obrazložio spomenutu Poruku »HUD« zagrebačkog hrvatskome učiteljstvu, koju članovi pažljivo saslušaše i odobriše.

Točke III. i IV. dnevnoga reda su izostavljene, a za privremenog je blagajnika izabran drug Stjepan S t r o m a r.

V.

Zaključeno je, da se u jeseni održi izvanredna glavna skupština, na kojoj će se birati novi upravni odbor. Mjesto i dan te skupštine neka odredi upravni odbor.

VI.

Članarina se određuje sa 10 Din godišnje po članu, a uplatiše je svi nazočni.

VII.

Posebnih prijedloga nije bilo.

VIII.

Izbor upravnog odbora odgođen je do jesenske skupštine, jer nije bilo izvještaja blagajnika i nadzornog odbora uslijed toga, što se bivši blagajnik nalazi na dopustu.

IX.

Kao delegati za narednu skupštinu »SHUD« izabrani su drugovi Vladimir L e s i ć, Pajo M a r i n i ć i Nikola T o t h.

X.

Drug Stjepan Š t r o m a r raspravljao je o temi »R u č n i r a d z a d j e č a k e o s n o v n i h š k o l a p r e m a n a s t a v n o j o s n o v i o d 1905. i 1925.«

U uvodu iznosi u detaljima osnove od 1905. i 1925., pa ih svestrano analizira i ispoređuje. Cilj je ručnog rada, da razvije u djece smisao i volju za rad, da je usavršuje u tehnici da je uzgaja fizički, moralno, estetski i umjetnički, vježba oko i smisao za oblike, potiče na samoradnju i pažnju, na ustrajnost, red, čistoću i točnost. Spominje organizaciju toga rada u Francuskoj, Belgiji i Americi, pa u Engleskoj, Njemačkoj, Austriji, Poljskoj, Rumunjskoj i naročito i Česko-Slovačkoj. Kod nas smeta tome radu vječito eksperimentovanje sa metodama rada i nastavnim osnovama, uslijed čega se naša osnovna nastava nalazi u neprestanoj krizi. Zatim razvija historijat novog pravca, pa spominje Komenskove, Pestalozzijeve i Lockeove nazore, Talstojevu jasnaja-poljansku školu rada, Rousseau-vljevu ljubav za učenje obrta u školi, Weigela i dr.

Ručni rad stoji u najužoj vezi sa ostalim granama obuke, naročito sa matematikom, geometrijom i crtanjem. Ručni rad razvija i promiče narodnu kulturu, navodi čovjeka na razmišljanje i iznalaženje, posredno razvija pravnu svijest, društveni poredak, oplemenjuje čovjeka, suzbija egoistične instinkte, uklanja staleške predrasude, razvija smisao za zajednicu i poštivanje rada.

Konačno podaje predavač smjernice, kojih se nastavnik treba držati kod obučavanja obzirom na volju i individualnost učenika, te na nestašicu tehničkih pomagala.

U potkrijepu svojih izlaganja pokazivao je predavač razne vrlo ukusno izrađene predmete iz svoje škole, koji su pobudili zasluženu pažnju ovdje i na izložbi u kaptolskoj školi zagrebačkoj 30. VI. 1926., gdje su bili izloženi prigodom skupštine »HUD« za grad Zagreb i okolicu.

Skupštinari su sa osobitim užitkom pratili raspravu i nagradili predavača zasluženim pljeskom. Predsjednik zahvali predavaču na trudu, članovima na pažnji i sudjelovanju, te zaključuje skupštinu u $1\frac{1}{4}$ sati po podne.

Z a h v a l a n a p o z d r a v u N j e g. V e l i č a n s t v u K r a l j u.

Beograd, 26. VI. 1926. god.

Gospodinu Plutu, predsjedniku
Hrvatskog Učiteljskog Društva
Velika Gorica.

Gospodine! Njegovo Veličanstvo Kralj blagoizvolio je narediti, da se izjavi zahvalnost na toplom pozdravu poslatom sa skupštine Hrvatskog Učiteljskog Društva u Vel. Gorici.

Ministar Dvora: J a n k o v i ć, v. r.

Glavna skupština Hrvatskoga učiteljskoga društva kotara velikogoričkog, održana 3. studenoga 1927.

Predsjeda: Dragutin Plut, predsjednik.

Prisutno 22 člana, predsjednik »SHUD« g. Ivan Tomašić i Ljudevit Tomašić, stud. phil. iz Zagreba.

I.

Predsjednik pozdravlja društvo i Uskrsnuće »SHUD«, o čijem će radu referirati delegati. Mi Hrvati — nastavlja predsjednik — smo

od sviju Slavena najveći Panslaveni i prijatelji čovječanstva, iako smo ograničeni na vrijeme i prostor. Kao hrvatski učitelji ograničeni smo na naše škole, na sela i srez, u kojem djelujemo. Narod nam je siromašan, a prva mu je potreba znanje. Kako je hrvatski narod poljodjelski, valja se čuvati, da se ne uzgoje proleteri, jer proletarijat stvara zlo. Djeca i narod koga naučavamo mora uvidjeti, da smo mu prijatelji i da ga ljubimo. Velika je mana našeg naroda, da je konservativan. Teško poprima novotarije, no kad ih primi, više ih ne pušta. Uz znanje treba i poštenje. Sa strane učitelja valja se čuvati lažne demagogije, pohvaliti, što je dobro, ali i otvoreno pokuditi i osuditi što ne valja. Uz podizanje muževa, neka nam je na srcu i napredak žene, koja je zapostavljena. Treće što je nužno uz znanje i poštenje to su ruke, vještina i sprema za sve poslove u gospodarstvu kućnom i nacionalnom. Engleska, Danska, Belgija, Holandija, Čehoslovačka, industrijalne su zemlje, a poljodjelstvo je kod njih razvijeno u kod nas neslućenome stupnju. Sve ceste i putovi zasađeni su ondje drvoredima najkrasnijeg voća za putnika i prosjaka, pa i država ima otale veliku korist. A kod nas pastiri glođu šipak i trnine. U Češkoj razvijen je kućni tekstilni obrt, a kod nas je on uza sve bogatstvo i krasotu narodnog tkiva i veziva tek u embrionalnom stadiju, u povojima. Jedna moja žena okupila je oko sebe 8 drugarica-tkalja — pa se u toj ženskoj udrugi prave stolnjaci, ubrusi, ručnici i zastori, veze se sa svilom i zlatom — a jedna putuje sa gotovom robom kao agent. Narod naš voli cvijeće i pčelu, treba dobrih livada. Eto široko polje rada za nas hrvatske učitelje. Plemstvo je propalo, stare kule i gradine uspomena su na barbarstvo i na sramotu, nestalo je sile i tlake, narod nam je slobodan i svoj na svome. Dajmo mu što mu treba: znanja, poštenja i spreme, a u sebi izgrađujmo uvjete za uspjeh u našem radu: savjesnost, značaj i ljubav prema drugovima i prema narodu hrvatskome.

U to ime pozdravlja vođu hrvatskog učiteljstva, druga i prijatelja Ivana Tomašića, predsjednika »SHUD« i njegovog sina Ljudevita kao goste; zahvaljuje članovima na odzivu, i u želji da nam današnji rad bude dostojanstven i uspješan, otvara glavnu skupštinu. Na to su pročitani pozdravi glavnoj skupštini od strane »HUD« za grad Zagreb i okolicu, predsjednika »SHUD« Ivana Tomašića, tajnika zagrebačkog društva Gorupića, »HUD« požeške doline i »HUD« Vukovar-Vinkovci, »HUD« za grad i kotar Koprivnicu, koje između ostaloga želi: »Nijetite među sobom ljubav, slogu i jedinstvenost, jer će budućnost hrvatskog učiteljstva među ostalim učiteljstvom u državi biti u posvemašnoj disciplini i složnoj društvenoj saradnji svih nas, a ne u međusobnoj borbi i neslozi unutar naših vlastitih redova«. Govor predsjednika i pozdravi skupštini primljeni su sa srdačnim odobravanjem.

II.

a) Tajnik Nikola Toth čita zapisnik glavne skupštine od 24. lipnja 1926., te zapisnike sjednica upravnog odbora od 24. lipnja 1926. i 24. lipnja 1927. — Zapisnici su primljeni bez primjedbe sa odobrenjem a kao potpisivači izabrani su drugovi Engelsfeld, Lesić i Majsec.

b) Nadalje izvijestio je tajnik o slijedećem: odluka sreskog poglavara u Vel. Gorici, kojom se uzima na znanje prijava uprave o održavanju današnje glavne skupštine; — dopis »HUD« »Ivan Filipović«, za grad i kotar Brod n/S. od 6. II. 1927. o novom načinu i smjeru pisanja »Hrvatskog Učitelja«; — dopis »HUD« koprivničkog u istoj stvari od 5. II. 1927.; — dopis istog društva od 5. IV. 1927. o sazivu sastanka delegata; odgovor na taj dopis od 8. IV. 1927. i obrazloženje od 10. IV. 1927.; — akcija koprivničkog »HUD« o ukinuću redarstvene zabrane nad »SHUD« i odašiljenju brzojava od 29. IV. 1927.; — okružnica predsjednika »SHUD« o akciji brodskog »HUD« glede deputacije delegata u Savezu udruženih društava Ministru predsjedniku Vukičeviću radi dignuća zabrane djelovanja Saveza »HUD«; — rezolucije brodskog »HUD«, kojima se osuđuje pisanje »Narodne prosvjete«, glasila »U!U« i protestira protiv raspisivanja natječaja za jur popunjena mjesta; — okružnica predsjednika »SHUD« o dignuću zabrane o djelovanju Saveza i glede povrate oduzete mu imovine; — okružnica istoga o skupštini »SHUD«; — pozivi slušača kr. visoke pedagoške škole u Zagrebu na proslavu 100-god. Pestallozzijeve smrti 10. IV. 1927.; — poziv na proslavu 100-godišnjice slunjske osnovne škole 24. V. 1927.; — poziv na proljetnu skupštinu »HUD« Vukovar-Vinkovci 26. V. 1927.; — poziv na proslavu 35-godišnjicu opstanka »HUD« koprivničkog 5. i 6. VI. 1927.; — poziv na jesenski sastanak »HUD« za grad Zagreb i okolicu 8. X. 1927.; — poziv na glavnu skupštinu »HUD« za grad Koprivnicu i okolicu 3. XI. 1927.; — poziv na jesensku skupštinu »HUD« požeške doline 3. XI. 1927., te na glavnu skupštinu »HUD« Vukovar-Vinkovci 3. XI. 1927.

c) »SHUD« u Zagrebu okružnicom scojom od 13. IX. 1927. br. 49. povodom najnovijih progona hrvatskog učiteljstva a napose članova našeg »Saveza« pozvao je predsjedništva sviju u Savezu udruženih »HUD«, da na dan 16. rujna o. g. uprave na Ministra Prosvjete slijedeći brzojav: »Ministar Prosvjete dr. Perić, Beograd. »HUD« za kotar velikogorički udruženo u »SHUD« vrlo žali, što se sada opet vrše brojni progoni članstva našeg Saveza. U čvrstome osvjedočenju, da su svi ti progoni izvršeni bez Vašeg znanja i odobrenja, molimo Vas, da izvolite odmah sve dosadašnje odredbe o progo-

nima hrvatskog učiteljstva poništiti i obustaviti njihovo daljnje izvršenje«. Kako je bio rok za odaslanje brzojava kratak, nije bilo moguće, da se o tome obavijeste članovi, pa je tajnik na svoju ruku na određeni dan odaslao gornji brzojav u ime društva na g. Ministra Prosvjete. Za par dana pozvano je društvo od Ministra Prosvjete, da se izjavi, da li gornji brzojav priznaje kao svoj, i ako ga priznaje, neka navede sve slučajeve progona u srezu. Na ovaj nalog Ministarstva Prosvjete izvijestio je tajnik dne 30. rujna 1927.

Glavna skupština jednoglasno odobrava brzojav i izvještaj tajnikov te zaključuje, da se o tome izvijesti Ministarstvo Prosvjete. Konačno izvješćuje tajnik, da je uprava ponovno pozvala još nezačlanjene drugove u srezu na saradnju i upis u društvo, kako ne bi bilo prigovora ni s koje strane.

Izvještaj tajnika uzet je jednoglasno s odobrenjem na znanje.

III. i IV.

Blagajnik Stjepan Štromar izvijestio je o poslovanju društvene blagajne. Računi su pregledani i u redu pronađeni po revizorima. Stjepanu Majsecu i Barbari Leber i na temelju njihovog izvještaja podijeljen je blagajniku apsolutorij. Jednako odobren je prijedlog proračuna za tekuću godinu i ustanovljena članarina za 1927. sa 25 dinara.

V.

Drug Pajo Marinić izvijestio je kao delegat iscrpivo o radu ovogodišnje delegatske i opće skupštine »SHUD«, kaošto i o radu delegacije »HUD« u Beogradu glede dignuća zabrane djelovanja Saveza i povrate njegove imovine.

Izvještaj je pažljivo saslušan i primljen sa odobravanjem i priznanjem.

VI.

Uplata članarine za društvo i Savez prinosa za popravak Doma i pretplate za Savezovo glasilo obavljena je po novome blagajniku drugu Mariji Marušić. Za popravak »HUD« sakupljeno je 270 Din, a osim toga darovalo je u tu svrhu 12 članova od »HUD« za grad Zagreb i okolicu povraćenu im članarinu u iznosu od 300 Din, dakle sveukupno 570 dinara. — Jednako su svi članovi uplatili i pretplatu za Savezno glasilo »HUD« za 1927.

VII.

Iza toga je drug Nikola Toth referirao o prosvjećivanju odraslih. Referent spomenuo je ovo: U starome vijeku bila je prosvjeta monopol, sjemenište povlaštenih kasta. Narod se odgajao da bude vojnik, i da se u hetakombama žrtvuje za imperijalističke interese gornjih deset tisuća. U srednjem vijeku, ma da je Spasitelj donio svijetu Ljubav, Mir i Jednakost, harali su gotovo beskrajni vjerski ratovi i borbe za trgovačku prevlast među narodima i rasama. Narod se sveudilj podržavao u duševnome ropstvu, sveudilj se uzgajao u disciplini, a bez znanja, jer mu prosvjeta za ljudsku klaonicu, za koju je opredijeljen bio — nije bila potrebna. No kakogod disciplina bez znanja ne valja, daleko je opasnije znanje bez discipline, kako su propovijedali veliki reformatori i demokrate XVIII. vijeka sa Voltaire-om na čelu. Posljedica takove prosvjete bile su strahovite revolucije. — XIX. vijek bio je vijek osnovne nastave, vijek malenih, kao isprava za narodno prosvjećivanje odraslih, koje se kod nas pod imenom »sitnog« ili »izvanškolskog rada« provodilo od početka ovoga stoljeća, pa do velikoga svjetskog rata. Taj rad, sveudilj bez metoda i bez sistema sastojao se od držanja analfabetskih tečajeva, osnivanja tamburaških i pjevačkih društava, držanja gospodarskih i drugih predavanja, rada u seljačkim zadrugama, gospodarskim društvima i mljekarnama, u osnivanju narodnih knjižnica i čitaonica, u uzgajanju i besplatnome dijeljenju voćaka među narod i dr. — već prema sposobnostima, znanju i volji učitelja i prema krajevima, gdje su službovali. Iza rata počelo se na tome polju življe raditi. Veliku djelatnost razvija Društvo crvenog krsta, koje bi u našim krajevima imalo neporedivo većih uspjeha, da se ostalo kod starog imena, i da za popularizovanje kina, radija, škol. ljekarna i sl. ne traži za sebe ogromne procente od priredbi. — Hrvatski Skauti lijepa je ustanova, u kojoj se mladež pripravlja za buduće građane, za ljude spremne i spretne za svaki socijalni pothvat. Hrvatski Sokol sa svojim prosvjetnim sekcijama, pa Katolički narodni savez (Orlovi) lijepo djeluju među mlađim svijetom. Za prosvjećivanje građana u velike je zaslužno Pučko sveučilište. — Lijepo se je razvila Novljanova Dopisna škola a tako i Prosvjetni tečajevi Hrvatskog prosvjetnog saveza, koji je među inim — pred tri godine kroz cijelu zimsku sezonu održao u Vel. Gorici sa vrlo lijepim rezultatima »Visoku prosvjetnu školu za seljake« i »Školu za seoske kućanice«. Vidovićev etički pokret zahvaća sve veće dimenzije, a svrha mu je spas i obnova morala. Za unapređivanje obrta i industrije ima neprocjenivih zasluga Hrvatski Radiša. Prije 2 godine osnovano je u Zagrebu Hrvatsko prosvjetno i dobrotvorno društvo Seljačka sloga, čiji ogranci niču po svim hrvatskim krajevima kao gljive iza kiše. Lijepe prosvjetne ciljeve imaju i razne kulturne institucije, kao na pr. Hrvatske seljačke zadruge, Hrvatski pjevački savez sa seljačkom župom Matija Gubec, Matica hrvatska, Društvo sv. Jeronima i dr.

Škola narodnog zdravlja osnovana iz Rockefellerove fundacije, iako je mlada, izvela je upravo čudesna djela. Glavni joj je cilj da

udari solidne temelje narodnom prosvjećivanju, izgradi osnovu rada, prikupi i sredi materijal, okupi oko sebe sve intelektualne staleže i izda priručnike (rukovođe) za učitelje prosvjetnih škola. Kako će Škola narodnog zdravlja ove zime prirediti prosvjetne tečajeve i tečajeve za kućanice po većini škola u našem kotaru, preporuča se učiteljicama i učiteljima da predavačima pomognu svojim iskustvom, savjetima i sudjelovanjem u radu.

Predavača vrlo zabrinjuje sve to slabija aktivnost učitelja u radu na narodnome prosvjećivanju, pa pita: koji su tome razlozi?

Prigodom protestnog zbora cjelokupnog učiteljstva grada Zagreba proti namjeravanim izmjenama i dopunama činovničkog zakona, uzeo je riječ i prof. dr. Turić. Rekao je da mi učitelji nemamo u narodu prijatelja, i da bi u prvome redu trebalo, da što više radimo na narodnom prosvjećivanju, da narod uvidi, da smo mu potrebni, da uvidi korist, koju od nas ima, da spozna da smo mu nužni!

Time je indirektno učinjeno priznanje, da narod u jednome dijelu učiteljstva gleda tuđince i dušmane svoje. To je plod nove anacionalno-nacionalne ideologije, koja je od nekih do jučer Hrvata i Slovenaca napravila oduševljene — hermafrodite. To je plod programatskog stagniranja i nasilne nivelacije hrvatske prosvjete. To je plod korumpiranja i prostituiranja onih, koji su se posvetili da budu apostoli naroda, svijetlo svijeta i sol zemlje. Najstrašniji grijeh velikoga »jugoslavenskog fašiste«, koji je prouzročio ovo stanje u našem staležu jest u tome, da je od hrvatskih intelektualaca, napose od učitelja htio formirati kohorte i s njihovom pomoći uništiti sve što pošteno hrvatski misli i osjeća. Naš je narod konservativan, hrvatski nacionalizam stoji danas visoko, kao nikada, a tko nije analfabeta i gluhonijemi slijepac, tko ne će da bude živa lješina u velikom narodnom organizmu, treba da o tome vodi računa i da prema tome udesi svoje držanje i svoj rad. Oni učitelji, koji nijesu umjeli da pročitaju srce hrvatskog naroda, koji su mu u najvećoj stisci kukavno okrenuli leđa, štaviše, digli se u neprijateljsku janjičarsku frontu spram naroda, pa su ipak, makar i okasno progledali..., vraćaju se u se i nastoje da se približe narodu priređujući predavanja. Ali narod svaki ovakav sporadični pokušaj perhorescira, pa inače najispravnijeg i najsavjesnijeg nastavnika tjera od sebe govoreći: »Učite vi samo djecu u školi, a za našu prosvjetu neka vas nije briga. Mi prosvjete od o v a k o v i h ne trebamo«.

Eto takove su prilike kod nas na mnogo mjesta. Tragika je upravo u tome, što se od ljudi, koji su izolirani, koje narod bojkotira, koje narod osuđuje s neprijateljstva i izdaje zahtijeva, da rade na — narodnome prosvjećivanju. Položaj nenarodnih učitelja očajan je. Odbačeni od naroda razapeti su između neba i zemlje, kao odsječena suha grana, osuđena, da je rastoči crv i trulež. Srca kamenoga bio bi, tko se ne bi ražalio nad njima i nad narodom bez vođe, a gori od zvijeri, tko bi se radovao teškoj sudbini njihovoj. Širimo u našim redovima ljubav prema narodu. Pomognimo svojim ugledom i prestižom zalutaloj i raskajanoj braći, privađajući ih k narodu iz koga su nikli i kome su zgriješili. Naša jedina politika neka bude u tome, da budemo hrvatski učitelji, kaošto su Srbi — srpski, a Slovenci — slovenski, jer i Srbi i Slovenci — jednako kao što i Hrvati žele i traže, da njihovi učitelji budu — njihovi, da budu n a r o d n i, a ne — kineski. — Neka nas, nadalje, ne smućuje, ako nekoje p r o s v j e t n e organizacije (ustanove) imaju političku ili religioznu pozadinu, ako im je svrha disciplina većma nego prosvjeta ili obratno. Za nas ostaje bitno tek to, da je svaka od prosvjetnih institucija narodna. Narod je vječan, a mi živimo u XX. vijeku demokracije, koja ako nije, a ono će neminovno doskora biti — istinska i iskrena.

Drugi razlog, zašto okružnice i raspisi, kojima se preporuča rad na narodnome prosvjećivanju imaju gotovo naskroz negativne rezultate i kod ispravnih narodnih učitelja leži u vječitome razmještanju, razvrstavanju, rasturivanju i kako li se sve ne zovu najnovije, kod nas neuobičajene blagodati, kojima se obasiplje učiteljstvo naročito ono, koje je radišno i savjesno. Dođe čovjek u selo, pripravi si teren i osnovu za rad, i kad se najljepše razmahao, robije — dekret, da je premješten. I najustrajniji, i najidealniji izgubit će nakon drugog, ili najdalje trećeg takovog eksperimenta svaku volju za bilo kakav socijalan rad, zatvorit će se među svoja četiri zida i tegleći svoju striktnu »dužnost«, rezignirano čekati, što li će mu sutrašnjom poštom stići. Predavač drži, da u toj stvari treba poduzeti energične korake, pak predlaže glavnoj skupštini slijedeću rezoluciju:

»HUD« kotara veliko-goričkog nakon rasprave o tome, kako da se pospješi i proširi rad na narodnome prosvjećivanju jednoglasno konstatuje, da je glavna zapreka u tome nadasve važnom i nužnom radu nestalnost učitelja na službovnim mjestima i apatija u koju učiteljstvo zapada uslijed vječitog razmještanja, pa zahtijeva, da se putem »SHUD« zatraži uzakonjenje stalnosti i nepremjestivosti učitelja.

Referent konačno objavljuje, da se u predsjedništvu »SHUD« ustraja kartoteka, u kojoj će se voditi naročita evidencija o radu svakog pojedinog člana »Savezova« na narodnome prosvjećivanju, pa pozivlje sve članove, da što življe sudjeluju u radu oko suzbijanja analfabetizma u prosvjetnim tečajevima škole narodnog zdravlja i u institucije sreskog prosvjetnog kinematografa, koji će skorih dana započeti sa djelovanjem.

Rezolucija je jednoglasno prihvaćena.

VIII.

»O bečkoj školi« predavač drug Ljudevit Tomašić, stud. phil. kazao je u nevezanome razgovoru otprilike slijedeće:

Među savremenim pedagoškim strujama ističe se navlastito radna pedagogija, ili kako se to drugojačije kaže: škola rada. Ona kao da poput neke leće-sabirače ujedinjuje u sebi sve dobre strane dosadašnjih pedagoških nastojanja, dovodi ih u međusobnu harmonijsku i funkcionalnu vezu. Cilj joj je: uzgojiti čovjeka aktivna, produktivna ili psihološki rečeno: čovjeka volje. To znači, da se dosadašnjem pedagoškome intelektualizmu stavlja nasuprot pedagoški voluntarizam. Taj inte-lektualizam oličen je u Herbartovoj pedagogiji. Osnov mu je kriva Herbartova psihologija. Po ovoj su predodžbe, kao intelektualne pojave, osnov i bit cijeloga našeg duševnog života. One su osnovne, primarne, dok su volja i čuvstvo sekundarne, iz predodžaba izvedene pojave. Ovo u našem učiteljskom jeziku znači, da uzgajati čovjeka (jačati mu volju do karaktera i plemenito čuvstvo) možemo samo davanjem znanja, t. j. predočaba. Pod pedagoškim voluntarizmom misli se škola aktivnosti, koja ne oblikuje jednostrano intelekat, kako je to dosada bilo, ili čuvstvenu odnosno voljnu stranu, kako bi se to eventualno očekivalo, već se ta aktivnost odnosi na sve tri duševne funkcije, koje se imadu ravnopravno harmonijski razvijati. Dosadašnja pak pedagogija uzgaja ljude pune znanja, možda i plemenitih čuvstava, ali bez svake energije, bez aktivnosti, bez volje. — Još je Sokrat držao, da je dostatno, da čovjek upozna razliku dobra i zla, pa da će već time činiti dobro, a ne zlo. Ovo intelektualističko stanovište sprovedeno je, kako je spomenuto i u Herbartovoj pedagogici, a ja ću ga ilustrirati na jednome praktičnom primjeru iz našega školskog rada. Mi treba da uzgajamo karaktere, ljude volje, akcije, tako, da s njima čitamo moralna ili etička štiva, koja se onda razapnu na Prokrustovu postelju formalnih stupnjeva, i kad đaci konačno odgovore — jer moraju tako odgovoriti! — da je ovo lijepo i dobro, a ono drugo da nije, da treba lijepo i dobro činiti, a zlo izbjegavati, — pa upamtivši još jednu prigodnu poslovicu, stvar je dovršena. Đak je pritom posve pasivan, on samo pasivno prima. Ovakova pasivnost đaka traži se sve tamo od osnovne škole pa do univerziteta, pa stoga nije ni čudo, da uzgojimo ljude, koji uvide da je nešto dobro, oni osjećaju i dužnost, da bi trebalo to dobro učiniti, oni imadu i volju da to učine, ali ipak nijesu kadri učiniti. Manjka im sposobnost akcije, sposobnost provedbe volje, čina. S pravom veli Goethe: »Es ist nicht genug zu wissen, man muss auch anwenden, es ist nicht genug zu wollen, man muss auch tun.« Škola rada hoće, da ovo jadno stanje popravi tako, da prožme nesamo obuku, nego i čitav uzgoj principom rada. Prema tome škola rada ne znači samo školu ručnog rada, pa bilo da je on obučavan kao posebni predmet (Werkstättenunterricht), bilo da se upotrebljava u vezi s teoretskom nastavom (Werkunterricht), već se ovdje radi o radu kao metodi, kao principu, i to nesamo ručnom, nego upravo još više duševnom radu, odnosno kako to »Leipziger Lehrerverein« veli o »principu tjelesno duševnog aktiviteta«, ili kako Grandig, jedan od najistaknutijih propagatora škole rada, koji je rad protegnuo posve na duhovno polje, veli: »O radu u smislu samoradinosti, o uzgoju ličnosti. Ili da kratko karakteriziramo školu rada i njen princip: »samoradinošću k samostalnosti«.

Ja sam ovaj teoretski uvod ovdje učinio stoga, jer govoriti o bečkoj školi znači isto, što i govoriti o školi rada. Beč je, naime, danas, kako to dobro ističe poznati radni pedagog Burger »metropola radne pedeagogije«. Ja ću nakon gornjeg teoretskog uvoda sada tek u najgrubljim konturama, i to onako u slikama, a ne sistematski, jer zato nema vremena, prikazati bečko školstvo.

Pohađanje škole obvezatno je za svakoga kroz 9 godina, i to: 5 godina osnovne škole, a 4 godine t. zv. Allgemeine Mittelschule. Obuka se osniva na principima radne škole. U tu svrhu nema u osnovnoj školi sve do II. polјeća u IV. razredu rasporeda sati, već se provodi skupna obuka bez obzira na predmete, t. zv. Gesamtunterricht, koji se i uvođenjem rasporeda sati ipak i nadalje, u koliko je to moguće, provodi: Cio je razred radna zajednica, koja si sama postavlja ciljeve, te ih riješava. Principima škole rada odgovaraju i školske knjige, od kojih evo ovdje početnica i računica I. Kako vidite, princip je ovdje u učenju čitanja i pisanja, da se počinje velikim tiskanim slovima, i pomalo prelazi na pisana. Pritom se upotrebljavaju posebna pera, a najprvo t. zv. Kverlstift. — Pokazujući knjige, pera, te neke pisanke bečke djece, predavač je prikazao rad pritom.

Jednako je spomenuo uređaj školske sobe, gdje dosadašnje nespretne klupe zamijenjuju maleni stolovi sa stolčićima, zidovi su okruženi pločama, prozori okićeni cvijećem (u ženskim razredima i zastorima), a u svakom razredu ima t. zv. Sandkasten, t. j. plitka škrinja sa pijeskom u veličini 1 m^2 u svrhu stvarne obuke. Mnogo se riše, modelira, ručni rad radi i pjeva, a djeca se slobodno razvijaju i u cijelom su radu samostalna, te aktivna do skrajnih konzekvenca.

Svaki se mjesec drže roditeljski sastanci, na kojima po koji učitelj drži po-

pularno predavanje iz područja školskog rada, uputi roditelje o intencijama njihova rada u školi, a roditelji dobivaju sve informacije i savjete o djeci i školskom radu. Time se želi u roditeljima pobuditi smisao za nove školske reforme. Nastoji se time, da školski uzgoj teče paralelno s roditeljskim. Ti su sastanci vrlo obilno posjećeni i donašaju izvrsne rezultate.

Svjedočaba nema, već se svakom učeniku kroz svih 9 godina vodi učenički list, t. zv. »Opis učenika«, t. j. tabela od 8 strana, koja ima ove odjele: 1. matični list; 2. uspjeh u školi; 3. koji udio imadu na oživotvorenje uspjeha u djeteta: nadarenost, marljivost, sklonosti, kućne prilike; 4. tjelesno stanje; 5. anamneza liječnika; 6. duševno stanje; 7. smjer školovanja i izbor zvanja. Napominjem, da se učenici ocjenjuju samo dvaput godišnje. Prema tome učenici ne dobivaju svjedodžbe, jer se ocjene bilježe u taj »Opis učenika«, jer ocjene su — vele ondašnji učitelji — za učitelje i roditelje, koji ih na sastancima u nas saznadu, a ne za učenike. O ispitima, dakako, nema ni govora.

U organskoj vezi sa osnovnom školom je t. zv. »Allgemeine Mittelschule«, novi tip jedinstvene srednje škole, koji ima da zamijeni sve dosadašnje vrste srednjih škola (građanske realke, gimnazije) jednom, bar u nižim (I.—IV.) razredima, jedinstvenom školom. No i ta je škola organizirana tako, da odgovara zahtjevima diferenciranja mladeži po nadarenosti, kao i sklonostima. U svim razredima od I.—IV. postoje uvijek po dva paralelna razreda, a) i b); a u a) idu nadareniji učenici, u b) manje nadareni. U III. r. nastaje diferenciranje po sklonostima u 3 smjera: latinski, francuski ili njemački s prirodopisom. A) skupina stavlja zahtjeve kao svaka srednja škola. Dakako, da su uza sve te škole uređene i školske radionice te laboratoriji, pa Beč ima dosada 25 kompletno uređenih radionica, a sistematski je rad, da u toku od 3 godine sve ove škole dobiju radionice.

Predavač svršava ovaj tehnički prikaz riječima, što ih je našao na zidu jedne od ovih đačkih radionica, što označuju zadaću ručnog rada u školi, kao jednog dijela škole rada, a glase:

»Bilde das Auge, übe die Hand,
Fest wird der Wille, scharf der Verstand«.

Skupština je osobitim interesom pratila ovo rijetko zanimljivo predavanje, te nagradila predavača burnim pljeskom. Napose mu se predsjednik zahvalio od strane uprave i društva na trudu i zamolio ga, da se nas češće sjeti.

IX.

Eventualija: a) Drug Toth obrazlaže nacrt »Uredbe o izmjenama i dopunama odredaba zakona o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskog reda od 31. jula 1923. godine«, što ga je komisija trojice izradila na temelju toč. 5. čl. 326. Financijskog zakona za 1927./28. Glavne novotarije, koje će uz ostalo činovništvo pogoditi navlastito učiteljski stalež, bile bi: 1. dokinuće I. grupe; 2. ukidanje 10. stepena; 3. uvađanje staže, t. zv. pripravničke službe od 3 godine, koje se ne računaju u mirovinu, te prema tome 4. produljenje službovnog vremena do penzije na 38 godina.

Konačno predlaže na prihvat rezoluciju, što ju je prihvatilo svekoliko zagrebačko u »UJU Jedinstvu« i u »HUD za grad Zagreb i okolicu« — udruženo učiteljstvo na svome protesnom Zboru, te »HUD za grad Zagreb i okolicu« na svome jesenskom sastanku u Samoboru dne 8. listopada o. g.

Rezolucija je jednoglasno bez promjene prihvaćena, te se ima uputiti »SHUD« za daljnji rad.

b) Drug Štromar referira o pitanju drva za ogrjev učiteljima. Izvješćuje, kako je sreski školski nadzornik zagrebačkog sreza naložio svim općinama, da učiteljstvo opskrbljuju drvima u starim, zakonom od 1888., doprinosbenim raspravama i natječajima za upražnjena i raspisana učiteljska mjesta zajamčenim količinama, pa predlaže, da se u tome smjeru i kod nas nešto slična učini.

Drug Toth nadalje izvješćuje, da je od strane »SHUD« upućena u toj stvari Ministarstvu Prosvjete predstavka, a poduzet je i službeni rad u interesu učiteljstva od strane sreskog poglavara u Vel. Gorici, što skupština prima na znanje.

c) Drug Toth crta mladost, studij, život i rad prvakinje hrvatskih učiteljica gospođe Marije Jambrišak, koja ove godine slavi osamdeseti svoj rođendan. Opisuje njezine zasluge i rad oko otvorenja zagrebačkog ženskog liceja, oko podignuća zgrade »Hrvatskog učiteljskog doma«, oko osnutka udruge učiteljica, djevojačkog internata, raznih gospojinskih i humanitarnih društava, pa »Hrvatskog pedagoškog književnog Zbora«, čiji je utemeljiteljni, pravi i začasni član. Svojim autoritetom najviše je ona pridonjela, da se nijesu kod nas, u pitanju ravnopravnosti, nikad razlikovale učiteljice od učitelja, dakle ni u vrijeme njezine mladosti, kad se o ravnopravnost vodila i tekako žilava i ogorčena borba u Beču, Austriji i Njemačkoj, u kojoj su borbi učiteljice podlegle. Ona je velika pobornica za žensko pravo, ali takovo, koje ide za tim, da ženi izvojšti slobodu i ravnopravnost, no da žena pritom ipak ostane — žena. Neprocijenjive su njezine zakluge za školstvo u Hrvatskoj od osnovne škole pa do liceja; nebrojena su njezina predavanja u najrazličitijim dobrotvornim, ženskim i naučnim društvima i učiteljskim skupštinama, a zamjeran joj je rad i na književnome polju. U tisućama duša hrvatskih

žena zasadila je ona žarku ljubav za hrvatski narod, u tisućama intelekata probudila je i do velike snage razvila dragocjene talente.

No najveća joj je sreća bila, kad je mogla ublažiti čiju krutu sudbinu, a to joj se dešavalo gotovo dnevice. Gdje je vidjela da treba u pomoć priskočiti, nije čekala da za to bude zamoljena, već ju je otvoreno i odlučno sama ponudila i pružila. Koje čudo, da je time na zahvalnost obvezala tisuće i tisuće srdaca.

Ovih dana proslavile su sve ove legije iz nekoliko generacija skromno, ali s tim srdačnije i iskrenije njezinu osamdesetgodišnjicu rođenja. Njezin stan u C (Rainerovoj) ulici br. 8 II. kat, bio je kroz mjesec dana formalno opsjedan od čestitara svake dobi i spola, sviju staleža bez razlike partija i nacija. Najmlađe je učenice obdariše Spomenarom, natječući se, koja će joj ljepšu sliku nacrtati i ljepše joj sa par riječi izraziti svoju ljubav i privrženost. Njezini suradnici i bivši đaci u zrelijoj dobi spremiše joj tiskanu »Spomenicu« i fotografije na razglednicama, »H. P. K. Zbor«, »SHUD«, oko 20 »HUD« obdariše je diplomama, kao svoga začasnog člana. Krapina ju je izabrala začasnim građaninom, a da proslava ostane za stoljeća trajna, osnovan je u Zagrebu odbor sa ciljem, da podigne monumentum erae perenius »Dom Marije Jambrišak« za umirovljene hrvatske učiteljice. Priključimo se i mi legijama čestitara, pa je u znak priznanja za njezine zasluge na polju hrvatske narodne nastave izaberimo svojim začasnim članom, te joj najvišim odlikovanjem, kojim je naše društvo odlikovati može, zasvjedočimo našu ljubav i odanost za sve ono, što je dala hrvatskome učiteljstvu i narodu.

Prijedlog je oduševljeno prihvaćen, pa je zaključeno, da se izradi diploma i da joj je upravni odbor uruči.

Istodobno je u korist »Doma Marije Jambrišak« rasprodano 20 Spomenica i 100 razglednica, a kolegice su preuzele blokove i obećale da će ih raspačati.

d) Drug T o t h nastavlja i veli, da je hrvatsko učiteljstvo sretno, te su se u njegovim redovima našla u najodsudnijim vremenima dva Ivana, i teško je reći, tko je od njih dvojice veći. Prvi je Ivan Filipović. Okupio je oko sebe hrvatsko učiteljstvo, koje je bilo prožeto ljubavlju prema narodu i prema bratu u staležu, i koje je čekalo da dođe — Vođa. Osnovao je »HU« društva, udružio ih u »SHUD«, podigao »HUD«, iz koga se razvio »HPK« Zbor, Štedna i predujamna, Posmrtna i pripomoćna zadruga, Hrvatski školski muzej, Hrvatski učiteljski konvikat. U naponu životne snage, kad je razvio svoju blagoslovnu djelatnost do kulminacije, skovala je niska bratska zavist, zloba i častohleplje u potaji naše pozlaćene i sićušnoj je kliki uspjelo, da pomoću podlih podvala Ivana Filipovića sruši sa predsjedništva »SHUD« a na hrvatsko učiteljstvo navali ljagu nezahvalnosti, koja je ovjekovječena u njegovoj historiji. Dapače, ona klika nije bila ni toliko oprezna i prevejana, a da bi Filipoviću ponudila bar čast — doživotnog začasnog predsjednika »SHUD«.*)

I kako nema nihil novi sub sole, — historija se vječno opetuje — ali uvijek »malo drugojačije« jer je ona magistra vitae i m i s i o n i se ljudi čuvaju, da ne zapadnu u stope djedova, koje su ih odvele na krive putove. Iza prevrata zaključilo je »HUD« za grad Zagreb i okolicu, da se pristupi k radu oko udruženja svega učiteljstva u SHS. na principu delegacija uz uvjet, da pokrajinski Savezi i nadalje ostanu netaknuti, da ostanu vlasnici svojih imena i svoje imovine. Taj zaključak formuliran je u rezolucijama na općoj skupštini »SHUD« god. 1919. u Zagrebu, a izabrani su delegati, koji su imali pregovarati sa braćom Slovencima i Srbima isključivo prema gornjem zaključku. Na beogradskom kongresu 1920. nekoji su mandatori naprosto izdali hrvatsko učiteljstvo. Na glavnoj (delegatskoj) skupštini u Zagrebu god. 1921. dokazano je dapače jednomu od njih, crno na bijelom, da je i on na tome sudjelovao. No on je — navodno — prekasno progledao za čim se išlo, pokajao se i zaigrao kolo borbe između »SHUD« i »UJU« trgnuvši sve što pošteno misli i osjeća na svoju stranu. Drugog dana dobili su izdajice hrvatskog učiteljstva odgovor na onoj historičkoj općoj skupštini »SHUD«, na kojoj je bio izabran drugi Ivan — Ivan Tomašić Vođom hrvatskog učiteljstva, predsjednikom »SHUD«. Ne ću nabrajati sve one strašne dane pune krvi i suza, ne ću vam ocrtavati hekotombe žrtava, koje je pridonijelo hrvatsko učiteljstvo za svoj narod i za svoje tekovine. Spomenut ću tek to, da je Ivan Tomašić u najodsudnijim časovima ostao s a m razapet između neba i zemlje. Zbaciše ga iz službe, suprugu mu protjeraše iz Zagreba, sina mu otpustiše iz službe i baciše na optuženičku klupu... Značajno je, da su ga ostavili i oni, koji su borbu prvi raspirili, kao što i to, da nijednome od njih nije pala las s glave ni onda, kad su si učiteljske sirote na Markovu trgu čupale kosu od očaja, ni poslije — ni danas. — Jedan je — ni zvan, ni moljen — pred jednim od vampira oprao ruke radi pisanja »Hrvatskog učitelja«, a drugi se pritajiše, pa sad pod jednim dičnim imenom pišu strahote na sramotu svoju i onih, koji čitaju njihove bljutavštine. Ne ću

*) Ovdje upozorujemo na članak „U spomen Ivanu Filipoviću", što ga je priopćio jedini živući svjedok „pada Filipovićeva" Josip Kirin u 1. i 2. broju „Hrvatskoga Učitelja" od g. 1924. To je pravi istiniti prikaz toga događaja, a sve drugo su puste kombinacije i neistinita pripovijedanja. Primjećujemo još i to, da pravila SHUD — stara a ni nova — ne poznaju časti „počasnog predsjednika" SHUD. Ured.

nabrajati što je sve poduzimano, da se Ivan Tomašić sruši s predsjedništva Saveza, jer vam je to — bar u glavnom — poznato, pa mi je teško o tome govoriti. Tek ću spomenuti, da si je hrvatsko učiteljstvo osvjetlalo lice, smrvivši u prah i pepeo kliku, koja u Zagrebu, osim kandidata za nesuđene odbornike Savezove nema ni mačke uza se, a provincija, koja zapravo sačinjava Savez, jasno je i glasno na XIII. općoj skupštini »SHUD« 1927. izjavila, da ne će, da bude njihova stafaža. Danas, kad je »SHUD« poput Fenič ptice uskrsnuo na novi život, kad mu je vraćena imovina i dozvoljeno djelovanje, red je na nama, da manifestiramo našu ljubav i neograničeno povjerenje onome, koji nam je sačuvao, spasio i vratio tekovine Ivana Filipovića mnogo teže, nego što ih je onaj zasnovao i priskrbio, pa da izabravši Ivana Tomašića svojim začasnim članom istodobno izrečemo osudu nad odmetnicima.

Skupština je uz gromko klicanje Tomašiću jednoglasno prihvatila prijedlog i izabrala ga začasnim članom.

Tomašić duboko tronut uzima riječ i zahvaljuje na odlikovanju, kojemu se nije nadao. On je učinio tek svoju dužnost. Kad je zakleti dušmanin hrvatskoga roda i imena navjestio, da će Hrvati biti manji od makova zrna, makar se ogrezlo u krvi do koljena, a imao je na raspolaganje vojsku, žandarmeriju, policiju, bič, zob, štampu i janjičare, hrvatsko ga je učiteljstvo muževno dočekalo, prihvatilo dobačenu rukavicu, izdržalo borbu svijetla lica i time pomoglo narodu do pobjede. Da su hrvatski profesori, hrvatski Sokol, i tolika hrvatska društva — koje izdržala u borbi, koje došla k svijesti u velike je zasluga hrvatskog učiteljstva. Kad smo od suda dobili Odluku, da je imovina naša, da je imovina »Savezova«, znali smo, da nam je izdržati. I utaja, koju neki osuđuju i u grijeh je meni upisuju, bila je mudra, jer su naši članovi na taj način spasili svoje egzistence, a time i članstvo Savezovo. Progon je također bio na dobro, jer je Savez uskrsnuo veći i jači, nego je ikad prije bio, te broji danas preko 1.200 članova. Mi svakom zgodom naglasujemo, da smo za slogu sa svakim — u svakom dobrom i korisnom radu. A sad, kad smo izdržali, bilo bi samoubojstvo, kad ne bi nastojali, da Savez ojačamo na korist Hrvatskog naroda i države SHS. Zato neka nam bude u pomoći dobri Bog! Smatram, da je ovo veliko moje odlikovanje namjenjeno velikome djelu, što smo ga izveli, pa vam se od srca zahvaljujem.

Skupština je ove riječi popratila burnim »Živio Tomašić!«

d) Drug Toth upozorava članstvo na pisanje lista »Jedinstvo br. II.«, koje živi od udaranja na naše najzaslužnije ljude, iako su se njegovi suradnici svojevremeno rukama i nogama branili i prali pred krvnicima našim, zaklinjući se, da osuđuju sve osobne napadaje proti njima, te otklanjali od sebe svaku odgovornost za pisanje »Hrvatskog učitelja«. Ovaj put ali ne ćemo nasjesti njihovoj jeftinoj i komotnoj raboti, pa niti čitamo, niti ćemo polemizirati sa njihovim strogo »stručnim«, »staleškim«, i »informativnim« »raspravama«. Kaošto oni vraćaju glasilo našeg »SHUD« »Hrvatski učiteljski Dom« sav išaran i isprekrižan, vratimo im i mi njihove pamflete. Kad je u Samoboru 8. X. o. g. bila jesenska skupština »HUD« za grad Zagreb i okolicu, neki su od njih imali, bajagi, protestni zbor protiv »Uredbe« o izmjeni činovničkog zakona, a drugi su osnivali nekakvo novo, tobož hrvatsko učiteljsko društvo, koje je — začudo — našlo vremena, da nedavno sudjeluje na stanovitome izletu u Podsused... kako je to urbi et orbi oglašeno u »Riječi«. — Svoj apel završuje s poklikom »Bože, čuvaj nas prijatelja, a od neprijatelja čuvat ćemo se sami«.

X.

U odbor za iduće trogodište 1927.—1930. izabrani su slijedeći: Predsjednik: Dragutin Plut; potpredsjednik: Pajo Marinić; tajnik: Nikola Toth; blagajnik: Marija Marušić; odbornici: Danica Tomac, Vladimir Lesić, Stjepan Štromar. Revizioni odbor: Barbara Leber i Stjepan Majsec. Časni sud: Marija König, Ruža Jagušić, Franjo Vrence. Delegati za skupštinu »SHUD« 1928.: Pavao Marinić, Stjepan Štromar i Nikola Toth.

Proljetni sastanak održat će se u Mraclinu, a poslije podne razgledat će članovi uređaj nove državne Radio emisione stanice u Vel. Gorici.

U 3/4 2 zahvaljuje predsjednik na izboru i na trijeznome radu, te zaključuje skupštinu.

Nikola Toth.

V I J E S N I K

OSVRT NA REFORMU ŠEGRTSKIH ŠKOLA.

Preustrojstvo naših šegrtskih škola pitanje je predratnog vremena. Ratne, pa poratne prilike uglibile su ga, te je bilo stavljeno u pozadinu. U novije doba iskače ono ponovo. Ovo nastojanje možemo svesti na dva glavnija smjera. Ona su u biti međusobno oprečna.

Dok je jedno uistinu idealno zamišljeno, drugo je prikriveno velom prozirne, više materijalističke naravi.

Prvo stajalište zauzelo je predstavništvo grada Zagreba, koje želi i hoće da to pitanje iskristalizira u oživotvorenju jedne uzor-šegrtske škole. Zrcalo mu je uređenje tih škola po njemačkom sistemu, koji je osnovan na stručnoj praktičnoj podlozi. Posebne ogromne zgrade za šegrtske škole, snabdjevene i uređene po modernim zanatskim uredbama, nesumnjivo su i mogu da budu nešto poželjna. Stoga je i grad Zagreb izaslao grad. škol. nadzornika, a zatim i grad. škol. liječnika, da prouče uredbu takovih škola u Njemačkoj i Austriji.

Nije mjesto, da sada potanje iznosimo vrlo poučni referat o onome, što se je vidjelo. Na žalost za naše su prilike te škole još — preuranjene. — Ne toliko s obzirom na stupanj prednaobrazbe regrutovanja obrtničkog podmlatka, ni ograničenje sadašnjeg obrtnog zakona, koliko na pitanje financijalne naravi. Ovaj zahtjev još je uvijek ispod razine financijalne naše mogućnosti i on osjetljivo, te neuklonivo stavlja zapreke za ostvarenje.

Uređaj jedne jedine takve škole iziskuje zamjernu svotu od desetka milijuna dinara.

Kako prema našim postojećim zakonskim propisima i uredbama za šegrtske škole sav trošak njihov snosi dotična mjesna općinska ili gradska blagajna, ostaje ono otvoreno pitanje i za sam Zagreb, a kamo li ne za provincijalna mjesta. Istina, grad Zagreb ishodio je sebi od Ministarstva trgovine i industrije neke vrsti autonomno pravo preustrojstva šegrtskih škola, ali držimo, da uza sve to ne će se moći izvesti onako i u onakovom opsegu, kako se to želi, jer se ima pružiti prema pokrivaču.

I druga struja manifestira svoju želju za preustrojstvom, ali ona zaobilazi prednavedene poteškoće i zahvaća s druge strane. Nije nam nakana dirnuti u ičiju osobnu osjetljivost, ali smjer i način njen — hoćeš, ne ćeš — izazivlje dojam: navlačenja vode na svoj mlin!

Pred nama je, u tom smjeru najiskreniji članak »Obrtničkog Vijesnika« od 10. prosinca 1927. broj 49, kojemu je »krivnja za loš uspjeh šegrtskih škola — nesposobnost učitelja«. Razumije se — osnovnih škola. Pisac članka, kao reformator, nalazi jedan lijek »kao posljednji korak, da se popravi stanje u našim šegrtskim školama u primjeni § 40. i 45. ustrojnog statuta prema odluci Ministarstva Prosvjete O. N. Broj 16.345 od 15. III. 1927.« Znamo, da doduše svaka promjena nanosi nekome nepravde, bilo subjetivne ili objektivne, ali ovdje je ona skroz osobne naravi.

Tendencija toga članka, neka se ne zamjeri, sjeća nas na jednu priču: Jednog krutog zimnjeg dana zamrznuo se je u lovu lovcu glas u lovačkom rogu. Kada je, nakon nekog vremena, taj rog visio kraj vruće peći, otkravio se je glas i nenadano počeo izlažiti iz roga.

Kada je obuka u šegrtskim školama bila honorirana minimumom i po efektivnom satu, bila je ona, rekli bi, isključivo u rukama učiteljstva osnovnih škola, i nitko nije osporavao sposobnost njegovu. E bilo je hladno. Sada, kada je honorar veći i općeniti, otkravio se je glas tom toplinom i koncentrira se hajka. — proti učiteljstvu osnovnih škola. I u sadašnjoj prozi života članak g. pisca je očito preprozaičan i nepravedan.

Iako nam je začudno, što je uredništvo »Obrt. Vijesnika« ustupilo stupce takovomu auguru, a bez svoje primjedbe, jer nam je prilično poznato stajalište Saveza hrvatskih obrtnika sa onih inspiriranih konferencija održanih na poticaj istih, dobro je, da se razotkrivaju oni, kojima je uistinu pitanje reforme šegrtskih škola »uhljebljenje«. Uvjereni smo, da se ni tim načinom ne bi postigla željena reforma.

U želji za reorganizacijom šegrt. škola, a u mogućnosti skorog ostvarenja, svraćamo pozornost zvanih faktora na savremeni članak g. Ivana Tomašića pod naslovom »Zadaća šegrt. škole«, objelodanjen u listu Hrvatskom učiteljskom domu. Članak kritičnom analizom osvjetljuje to pitanje. Prijedlog je pogodan i u glavnom mogućan za podlogu privremenog pozitivnog preustrojstva šegrtskih škola.

— r —

IZ PREDSJEDNIŠTVA SHUD.

Dne 1. prosinca 1927. održana je sjednica središnjega i upravnog odbora SHUD., proširenih sa upravnim odborom HUD za grad Zagreb i okolicu. Na 28. prosinca 1927. održana je sjednica središnjeg i upravnog odbora »Savezovog«.

Na tim je sjednicama zaključeno:

Odobrena je akcija protiv sadašnjih progona hrvatskoga učiteljstva, što ju je uprava SHUD prema zaključku XIII. opće skupštine SHUD i prema prijedlogu HUD koprivničkog provela solidarno sa svima u Savezu udruženim HU društvima. *Ujedno je uprava ovlaštena, da za buduće intervenira bilo za pojedini slučaj, bilo za više njih, ali svaki slučaj ima s posve točnim podatcima prijaviti* u p r a v a *dotičnog društva, koja će nositi odgovornost za eventualne netočne informacije o progonjenima.*

Dalje je zaključeno, da se za bazu nove povišice stanarine u HU Domu uzme po sobi (sa nusprostorijama) 400 Din. Stanarima, koji ne pristanu na tu povišicu od 1. siječnja 1928., ima se otkazati i stanovi sa 1. svibnja 1928. imadu se nastaniti novim stanarima uz stanarinu, koja će se prema tadašnjim prilikama odrediti.

Riješen je čitav kompleks pitanja o HU Konviktu, koji je jednim dijelom ispražnjen i 16. prosinca 1927. Savezu predan. Jednomu stanaru stan je sudbeno otkazan za ispražnjenje sa 1. svibnja 1927., a dužna stanarina kod suda utužena.

U »Domu« sudbeno je otkazan podrumski lokal za vinotočje.

Raspravljeno je o odnosima SHUD sa HPK Zborom.

U redakcioni odbor Savezovog glasila izabrani su na želju i prijedlog glavnog urednika Ivana Tomašića nuz njega Josip Kirin, Milutin Mayer i Nikola Toth. Tom je zgodom *ponovno zaključeno, da je Savezovo glasilo dužin držati svaki član Saveza, jer je to neophodno potrebno, da uzmogne svatko biti posve točno informiran o pravim prilikama »Saveza« i u njemu udruženih društava, budući da će samo tako biti kadar ispravno vršiti svoja članska i staleška prava i dužnosti.*

Protiv u javnosti naviještenoga rušenja naših prosvjetnih zavoda ima se javno protestirati, a takav se protest ima od strane SHUD uputiti i vladi.

Dne 5. i 12. siječnja 1928. održan je dogovor delegata HPK Zbora i SHUD o uređenju međusobnih odnosa, osobito o stanarini za HŠ Muzej i HU Čitaonicu, obračun uzajamnih potraživanja iz prošlih godina, pitanje poreza i t. d.

*

U provađanju zaključaka upućene su Ministarstvu Prosvjete dalnje dvije predstavke protiv sporadičnih progona Savezova članstva, te predstavka radi uzakonjenja stalnosti i nepremjestivosti učitelja.

Ministarstvu Trgovine i Industrije upućena je predstavka radi ilegalnog postavljanja upravnika na jednu od zanat.-trg. škola. — Istome Ministarstvu i predsjedništvu Trgovačko-obrtne komore u Zagrebu upućena je predstavka glede smanjenja broja nužnog za otvorenje šegrtske škole.

Ministarstvu Financija predložena je molba za oprost od takse na Savezove podneske vlastima, a Ministarstvu Pošta molba za oprost od poštarine za Savezovo dopisivanje sa udruženim učiteljskim društvima i vlastima.

Ministarstvu Financija i predsjedništvima sviju oblasnih skupština na teritoriju Hrvatske i Slavonije upućene su predstavke protiv snižavanja stavki škol. proračuna, koje su prihvatili mjesni školski odbori (napose glede ogrjevnog drva!).

Gradskom zastupstvu (odboru za imenovanje ulica) u Zagrebu upućena je predstavka, kojom se predlaže, da se uz imena ulica: Ivana Filipovića i Tomislava Ivkvanca prozovu ulice imenima: Stjepana Basaričeka, Ljudevita Modeca, Škendera Fapkovića, Vjenceslava Novaka, Mijata Stojanovića, Antuna Cuvaja i drugih zaslužnih hrvatskih učitelja-pisaca — i to one ulice, u kojima se nalaze gradske osnovne škole, pa da se svaka od ovih škola prozove istim imenom, kao i ulica u kojoj se nalazi.

»Savezovim« HU društima odaslane su okružnice: radi ustanovljenja članstva i osnivanja Savezova katastra i kartoteke, te radi upisa u zakladu HU Doma i HU Konvikta.

Uza sve to je vršena znatna korespondenca sa nekojim HU družtvma i s pojedincima.

Na kraju upozorujemo jošte naročito na ovo:

Svi članovi upućuju se, da se na upravu »Saveza« obraćaju u stvarima lične potrebe beziznimno preko predsjedništva svojega društva, jer prema zaključku središnjeg i upravnog odbora »Savezova« uprava ne može ništa poduzeti na privatnu inicijativu pojedinaca. Uprave pako u »SHUD« udruženih društava, neka o svemu, a navlastito u stvari progona svoga članstva, upravu »Savezovu« uvijek točno informiraju, kako bi se u svakoj fazi toga znalo pravo stanje i moglo zauzeti nužni stav.

UPRAVNI ODBOR HRVATSKOG UČITELJSKOG DRUŠTVA ZA GRAD ZAGREB I OKOLICU

održao je svoju sjednicu dne 12. siječnja ove godine pod predsjedanjem društvenog predsjednika Milutina Mayera, a u prisuću petorice članova odbora.

Radi osobite njihove važnosti priopćuju se nekoji zaključci ove sjednice:

I.

Upravni je odbor vijećao o načinu, kojim mu je najavljen dolazak pjevačkog zbora slovenačkog »Udruženja jugoslavenskog učiteljstva« u Zagreb u svrhu javne priredbe koncerta na 14. o. mj.

Nesumnjivo je p. n. zbor slovenačkih učitelja znao, da u Zagrebu opstoji »Savez hrvatskih učiteljskih družtava«, te »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu«.

Zato se je i bolno dojmilo predstavništva obijuh ovih organizacija hrvatskog učiteljstva, što se odnosni slovenački pjevački zbor, kao učitelji, nijesu obratili izravno na ove staleške organizacije hrvatskoga učiteljstva.

Ovaj neugodni dojam nije mogao ublažiti ni onaj jednostrani telefonski poziv predsjednika zagrebačkog »Jedinstva« g. Vereša, upravljen na M. Mayera, kao predsjednika hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu, da i ovo društvo aktivno sudjeluje pri dočeku i gostovanju.

Taj propust ili neopreznost jest i razlog, što je upravni odbor, iako teška osjećaja bio prisiljen zaključiti: da se, kao organizacija hrvatskog učiteljstva, mora ustegnuti od svake sudrugarske manifestacije, a koju bi inače bio vrlo pripravan i voljan iskazati tomu poštovanom zboru slovenačkih učitelja, kao gostima.

II.

Predsjedatelj sjednice podsjeća članove odbora na one zamašne činjenice, što ga nukaju, da u smislu točke b) § 19. drutvenih pravila iznese na pretres svoj prijedlog o članovima ovoga učiteljskog društva: gg. Dragutinu Nemetu, Franu Pileku, Stjepanu Augustu i Josipu Tomičiću, koji su se teško ogriješili o društvenu disciplinu ovoga našega društva. Svraća pozornost i na zaključak odborske sjednice, održane, u rujnu 1927., koja je o tom već jednoć vijećala.

Upravni je odbor uočio svu težinu ovoga prijedloga svoga predsjednika, pa je uz živo sudjelovanje svih prisutnih članova svestrano, iscrpljivo pretresao stav napomenute gospode, što ga kao članovi zauzimaju naprama svojoj učiteljskoj organizaciji i njenim zaključcima, pa naprama:

a) pojedinim članovima ovog društva;

b) upravnomu odboru društvenomu;

c) ugledu i interesu »SHUD« kao vrhovne staleške organizacije hrvatskoga učiteljstva, njegova članstva i imovine;

d) središnjem i upravnom odboru »SHUD«;

e) predsjedniku »SHUD«;

f) odboru za sporazum »SHUD« sa »UJU«.

Ispadi su im više osobne naravi i neispravni, te prekoračuju okvir dopustive javne kritike obzirom na mjesto, gdje ih se iznosi i jačinu, kojom se to čini. Takav postupak, bar čini utisak, namjerično nastoji slabiti autoritet i poziciju same organizacije.

Predpostavivši u pojedinosti i općenitosti sve ove i slične im ispade upravni odbor hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu bio je prisiljen činjenicama, iako vrlo teška srca, no u interesu discipline, da jednodušno konstatira:

Gg. Dragutin Nemet, Fran Pilek, Stjepan August i Josip Tomičić teško su povrijedili, kao članovi društvenu disciplinu i člansku snosljivost. Tim načinom konačno oni sami sebe onemogućuju, a da bi ih se i dalje moglo smatrati članovima hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu.

III.

Inicijativom »Prosvjetnog Saveza« u Zagrebu priređuju razne kulturno-prosvjetne ustanove i humanitarna društva diljem domovine od 4.—12. veljače ov. g. prigodne javne priredbe u proslavu »Strossmayerovog prosvjetnog tjedna«.

Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu održati će, prema zaključku svoga odbora, takovu svečanost za svoje članove dne 4. veljače oko 5 sati po podne u dvorani »Hrvatskog učiteljskog doma«.

STROSSMAYEROV ILI PROSVJETNI TJEDAN.

Pokušaj da se ukinu odnosno degradiraju neki fakulteti zagrebačkoga sveučilišta, pobudio je živ interes hrvatske publike naročito one organizirane u različitim društvima za obranu naše prosvjete. Taj interes nastoji sad »Prosvjetni Savez« upotrijebiti i za sistematsko stvaranje i javnu manifestaciju hrvatske kulture. U tu svrhu sastali su se izaslanici najvažnijih hrvatskih kulturnih društava u prostorijama »Prosvjetnoga Saveza« i zaključili prirediti prosvjetni ili Strossmayerov tjedan od 4. do 12. veljače. Ovih dana će se prikazati javnosti pojedini elementi prosvjete, tako da će svaki dan društva jednoga smjera nastupiti sa svojim priredbama (smotre, izložbe, predavanja, koncerti, vježbe itd.). Zaključak o tom stvoren je jednoglasno, te je usvojen ovaj program:

4. veljače: Strossmayerov dan (školska omladina, štampa).
5. veljače: Tjelesna kultura (Sokol, skaut, šport).
6. veljače: Lijepa naša domovina (Planinari, lovci, promet stranaca).
7. veljače: Estetska kultura. (Sve umjetnosti i književnosti).
8. veljače: Hrvatske tradicije (Historijski i etnografski spomenici.
9. veljače: Znanost.
10. veljače: Mati i dijete.
11. veljače: Glazba.
12. veljače: Kultura sela.

DISCIPLINSKIM SUDOVIMA

odzvonilo je samrtno zvonce, bar prema beogradskom listu »Odjek« od 29. prosinca 1927., koji bi list mogao i istinu znati.

Prema toj vijesti Ministar Prosvjete povukao je Uredbu o displinskim sudovima. Ustanove zakona o činovnicima od 31. jula 1923. imale bi se u pogledu disciplinskih propisa u cijelosti protegnuti i na učiteljstvo osnovnih škola.

Ako je vijest istinita, mi je pozdravljamo, jer je to stajalište zauzelo svojevremeno i SHUD.

»UZORNI VRTLAR« preporučilo je Ministarstvo Prosvjete kralj. SHS za nabavu svim školskim i narodnim knjižnicama i čitaonicama (rješenjem od 3. VI. 1926. broj 65.531/III.), a još ranije preporučila je »Uzorni Vrtlar« za nabavu svim osnovnim školama i Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, odj. za prosvj. i vjere, svojom okružnicom od 21. III. 1923. br. 5.611. — »Uzorni Vrtlar« koristan je list za svakoga, tko se bavi cvjetarstvom, voćarstvom, povrćarstvom ili gajenjem sitnih domaćih životinja. — Nekoliko puta godišnje donosi i prilog »Školski Vrt«. — Pretplata godišnje 40 dinara, šalje se na Upravu »Uzorni Vrtlar«, Zagreb. Pošt. pretinac 201.

»HRVATSKI UČITELJ«, jubilarno izdanje o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 925.—1925., što ju je upriličilo hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »SHUD«, tiskan je s vrlo dragocjenom građom o staleškoj organizaciji hrvatskoga učiteljstva i njezinim tekovinama, pa o kulturno-prosvjetnim prilikama u krajevima, gdje Hrvati žive od prvih vremena do danas. — Troškovi toga bogato ilustrovanoga almanaha iznose oko 29.000 Din. — Molimo sve, koji su ga primili, a nijesu ga do sada platili, da to odmah učine; jer tiskara traži svoje. — Na zalihi ga imade jošte. — Cijena mu je 50 Din s poštarinom. — Narudžbe i pretplatu prima: urednik Ivan Tomašić, Zagreb, Trg I., br. 7.

»HRVATSKI UČITELJ«. Gg. Magdić Marija, Matasović Franjka, Plemić Katarina, Janeković Zora, Jagušić Paula, Kržin Ivka, Mašeg Ivka, Patriarch Julka, Burgstaller Nada, Marković Franjo, Škrobot Mijo, Klemen Ivo, Ramušćak Ivan, Tomašić Ivan, Grabrić Stjepan, Pilek Fran, Nemet Dragutin i Tomičić Josip — uplativši svako po 1.000 K, pokrenuše, kao »Odbor vlasnika Hrvatskoga Učitelja«, prije »Savezove« skupštine 1921. list »Hrvatski Učitelj«. — Uslijed spora usvojen je prijedlog Nemetov, da od 1. svibnja t. g. »Hrvatski Učitelj likvidira. Ali: Tomičić imajući u rukama novac a kao otpremnik adrese, te Pilek i Nemet (uz Stjepana Augusta, kojega — kooptiraše, jer nije član »Odbora vlasnika«) — redakciju, izdaju list sami dalje. Vlasnici, osim njih trojice te Patriarchice i Burgstallerove, predadoše protiv uzurpatorâ ponovnu tužbu poradi samovoljnog prisvojenja lista i novca. — Upozoruju se stoga svi, koji za list šta duguju od početka njegova izlaženja pa do likvidacije, da u vlastitom interesu svoj dug za to vrijeme plaćaju samo na adresu poslovođe likvidacionog odbora: Stjepana Grabrića, Zagreb, Hrv. učitelj. dom.

Broj Hrvatskog Učiteljskog Doma za mjesec studeni—prosinac 1927. radi tehničkih zapreka nije mogao bit dovršen. Razaslan bit će za koji dan.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 3. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 34. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg I, broj 7. — Izlazi svakog 15. u mjesecu — Cijena: Svaki broj 5·— D, ili: za četvrt godine 15, za pol godine 30, za tri četvrtine godine 45 odnosno za cijelu godinu 60 Dinara — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer, Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. VELJAČE 1928. BROJ 2.

HRVATSKI UČITELJSKI KONVIKAT

U našemu Zagrebu, gdje su koncentrovane sve kulturne i humanitarne institucije hrvatskoga naroda, u Tvorničkoj ulici ugledna je dvokatnica. Nad ulazom u zgradu na crnoj mramornoj ploči piše zlatnim slovima »Hrvatski učiteljski konvikat«, a broj kaže, da je zgrada podignuta godine 1899. Do godine bit će dakle 30 godina, što ta zgrada postoji. Starijemu je hrvatskom učiteljstvu poznato, kako je nastao taj zavod, kako je podignuta ta kuća, a mnogi se još sjećaju ugodnih časova, što su ih probavili u tome domu, kad su u Zagreb dolazili na skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Mlađima je to manje poznato. Zato — mislim — da ne će biti na odmet, ako ovdje ukratko prikažem historijat toga zavoda.

Ja sam bio u položaju da kod osnutka, građenja, uređenja i otvorenja zavoda najaktivnije sudjelujem, pa i onda, kad je zavod vrvio veselim učiteljskim i neučiteljskim sinovima, koji su bili pitomci zavoda, od kojih mnogi danas zauzimaju odlična mjesta među našim kulturnim radnicima a i drugdje. Svi se ti i danas sjećaju ugodne mladenačke dobi, što su je sa svojim drugovima proživjeli u tom zavodu.

Ja sam proživio svu historiju toga zavoda, pak mi ova zadaća nije teška. Meni je dapače vrlo ugodna, jer me sve ovo, što pričam, sjeća rada iz mlađih mojih dana, kada smo složno i požrtvovno radili za korist našega staleža.

I.

Da mognemo pravo shvatiti ideju i osnutak toga zavoda, valja nam se u duhu prenijeti za šezdeset i više godina natrag, u godinu 1865., kad je pod predsjedanjem slavnoga Ivana Filipovića mjeseca listopada u Zagrebu održana prva hrvatska učiteljska skupština, a možemo i reći prvi oveći učiteljski sastanak u cijeloj bivšoj monarhiji. Na toj je skupštini osnovano prvo hrvatsko učiteljsko društvo »Učiteljska zadruga«. To je bila prva ideja, prvi rad našega Ivana Filipovića.

Ako točno promotrimo žalostan položaj, u kojemu je tada bilo naše pučko učiteljstvo, lako ćemo shvatiti veliku potrebu takvoga društva i sjajnu misao Filipovićevu, da učiteljstvo tim svojim udruženjem pomogne u nevolji svojoj siročadi, koja je nakon smrti svoga roditelja i hranitelja bila izvržena najvećoj bijedi i nevolji. Tada je pučki učitelj uz malenu plaću teško živio, a mirovinu je imao samo od milosti ili nikakvu. Za svoga života dijelio je svoj gorki krušac sa suprugom i dječicom. Živilo se teško, a poslije njegove smrti nedorasla dječica sa svojom majčicom ostala posve zapuštena, bez ikakvih sredstava za život i odgoj, bez ikakve zaštite. Možemo se zamisliti, kakve su tužne slike morale doći pred oči tadašnjemu pučkom učitelju, kad je pomislio, kakva budućnost čeka njegovu siročad. I zato su za podupiranje svoje siročadi svi rado prionuli, da osnuju

svoju »U č i t e l j s k u z a d r u g u«. Ako potpora iz te zadruge i nije bila znatna, ona je ipak ublažila mnogu tešku suzu učiteljskoj siročadi.

Kad je prvim hrvatskim školskim zakonom od 14. listopada 1874. uičteljstvu osigurana mirovina te opskrba učiteljskim udovicama i siročadi, počeo je u učiteljstvu jenjati mar za njihovu »Učiteljsku zadrugu«; jer su učitelji držali, da je tim školskim zakonom bila dovoljno osigurana egzistencija učiteljske siročadi. Tako je »Učiteljska zadruga« imala sve manje članova — stariji su većim dijelom poumirali, a mlađi nijesu u zadrugu pristupali. Upravni je odbor radio svim silama, da podigne društvo; promijenili i društvena pravila, al sve badava. Pod konac nije se mogla redovito održati ni glavna skupština, jer nije došlo dovoljno članova. Najposlije došlo je do toga, da se društvo moralo razići. To se i dogodilo. Posljednja glavna skupština »Učiteljske zadruge« održana je 5. ožujka 1891. N a t o j j e o d r e đ e n o, d a s e o d d r u š t v e n e i m o v i n e o s n u j e »Z a k l a d a u č i t e l j s k e z a d r u g e«, i z k o j e ć e s i r o č a d o n i h č l a n o v a, k o j i s u d o k o n c a d r u š t v a b i l i č l a n o v i, d o b i v a t i p o t p o r u, d o k i m p o p r a v i l i m a p r i p a d a. S a v v i š a k d o h o t k a, š t o ć e p r e o s t a t i n a k o n p o d i j e l j e n i h p o t p o r a, i m a s e p r i k l a p a t i z a k l a d i d o t l e, d o k s e n e o s n u j e u z g a j i l i š t e i l i k o n v i k a t z a d j e c u u č i t e l j a p u č k i h i u č i t e l j s k i h š k o l a u H r v a t s k o j i S l a v o n i j i.

I to je bio početak »Hrvatskoga učiteljskoga konvikta«.

Još nam valja spomenuti, da je znatan dio imovine »Učiteljske zadruge« uložen u podignuće »Hrvatskoga učiteljskog doma«, pa je radi toga ta zaklada prema svojem ulošku u $^6/_{18}$ suvlasnica toga Doma .

II.

Kad je godine 1889. velikim slavljem posvećen i otvoren »Hrvatski učiteljski dom«, spomenuo je tadašnji predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« Ivan Filipović, kako bi trebalo, da se u Zagrebu podigne k o n v i k a t z a u č i t e l j s k u d j e c u, koja polaze srednje škole. Učiteljstvo pod utjecajem velikog uspjeha sa podignućem i svečanim otvorenjem »Doma« s velikim je oduševljenjem prihvatilo tu ideju i odmah stalo sakupljati novčane prinose za podignuće konvikta, a Filipović stao živo raditi oko toga, da se ta ideja i štoprije ostvari. No to ostvarenje on nije doživio. Filipović je htio, da se u konvikat primaju samo ona djeca, koja će polaziti srednje škole, a nipošto ona, koja bi polazila učiteljsku školu. On je htio, da učiteljski sinovi, koji će se odgojivati u konviktu, mogu imati priliku, da polaze višu gimnaziju i realku, pa da tako poluče srećniju budućnost, nego li je imaju njihovi očevi — pučki učitelji. On nije htio, da se u učiteljskom konviktu odgajaju slabo plaćeni učitelji. U tome su Filipovića podupirali svi tadašnji njegovi suradnici u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«: Basariček, Ivkanec, Klobučar, Kobali i drugi. No kod tadašnjeg predstojnika zemaljskog vladnog odjela za bogoštovlje i nastavu dra I. Kršnjavoga takva ideja nije našla potpore. On je izrično tražio, da »Učiteljski konvikat« bude odgojilište samo za onu djecu, koja će polaziti učiteljsku školu i internat za učiteljske pripravnike. Filipović na to nije mogao pristati. Došlo je do oštrog sukoba. Sabrani novac za konvikat bude zaplijenjen, a zaprijetilo se i drugim represalijama. To je bilo povod žalosnom događaju, da je Filipović 1892. prestao biti predsjednikom »Saveza« i da nije doživio otvorenje »Učiteljskoga konvikta«.

III.

Filipovićev nasljednik S t j e p a n B a s a r i č e k živo je pregnuo oko toga, da se oživotvori Filipovićeva ideja. Dok su se među učiteljstvom i hrvatskim narodom pribirala sredstva za podignuće konvikta, Basaričkovim je nastojanjem u »Učiteljskom domu« uređen mali internat za učiteljsku djecu. U njemu je za šest godina, što je taj internat postojao, bilo 28 pitomaca, učiteljskih sinova, od kojih su neki u zavodu proboravili i više godina. Ti su pitomci u ime opskrbnine plaćali s početka mjesečno 5 for., a poslije 6 for., a ostali trošak namaknut je iz sredstava bivše »Učiteljske zadruge«. Kroz sve to vrijeme je upravu zavoda vodio pisac ovoga prikaza kao tadašnji tajnik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«.

Broj pitomaca rastao je od godine do godine, pa su za taj zavod doskora postali tijesni prostori u »Učiteljskom domu«. Za to se je mogao upotrijebiti samo jedan stan. Stoga se središnji odbor stao ozbiljno razmišljati o tome, kako da se proširi zavod. Spočetka se mislilo, da se u tu svrhu dogradi »Učiteljski dom« prema istočnoj strani, ali se je uvidjelo, da bi gradnja bila preskupa, a ne bi bilo ni dosta svijetla. Kad bi se to i izvelo, ne bi se ipak zavod mogao znatno proširiti, jer za to ne bi bilo dovoljno prostora. Zato se stalo misliti o tome, kako da se podigne posebna zgrada za »Hrvatski učiteljski konvikat«. Prinosi članova zakladnika konvikta stali priticati, marno učiteljstvo pregnulo u narodu sakupljali novčane darove, nešto bilo raspoložive gotovine kod »Zaklade učiteljske zadruge«, pak napokon se odlučilo, da se podigne konvikat. Pružila se zgodna prilika, da se je u Tvorničkoj ulici moglo nabaviti prikladno zemljište i napokon, kad je središnji odbor osigurao potrebni novac

i ostalo, odlučio se da uz odobrenje glavne skupštine otpočne s gradnjom. Dao izraditi potrebne nacrte i na 18. kolovoza 1898. započeo je gradnjom. U temeljni kamen na uglu do ulaza bude umetnuta na pergameni pisana i u staklenci zatvorena spomenica, u kojoj je sačuvana uspomena na taj za hrvatsko učiteljstvo veliki događaj. Bio je to opet jedan od vrlo znamenitih dana za hrvatsko pučko učiteljstvo, koje je opet pokazalo, što može učiniti krepka volja i bratska sloga.

Radilo se marljivo, tako, da je dvokatnica do konca jeseni bila pod krovom. U proljeću je radnja nastavljena, a ljeti se već moglo otpočeti s uređenjem zavoda. Na prvi dan XIV. glavne skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih duruštava«, koja je bila sazvana na 11. i 12. srpnja 1899. potpuno dovršen i uređen zavod imao se blagosloviti.

Dan je bio, da ne može biti ljepši. Samo se nebo radovalo najnovijem uspjehu hrvatskoga pučkog učiteljstva. Sa sviju strana domovine pohrlili su na tu slavu hrvatski učitelji i učiteljice, da razgledaju najnoviji plod svojega truda i nastojanja, a da radost bude veća, došla su u pohode i braća Slovenci, slovenski učitelji. »Hrvatski učiteljski konvikat« bio odjeven u sjajno ruho, opremljen kao novorođenče, što ga nakiti majčica, kad ga šalje, da se na nj izlije milost Svevišnjega. Na zgradi vije se draga hrvatska zastava, hodnici su okićeni zelenilom i cvijećem, a najljepše bila okićena dvorana (zavodska blagovaonica), u kojoj se imala obaviti posveta. Nježne ručice zagrebačkih učiteljica okitile dvoranu hrvatskim zastavama, zelenilom, cvijećem i narodnim sagovima. U prisuću zastupnika vlade, zagrebačkih srednjih i drugih škola, mnogo odličnika i velikog broja učiteljstva, članova središnjeg odbora, građanstva je u 11 sati posvećeni biskup dr. Ivan Krapac obavio posvetu zavoda. Veselje neopisivo. Od ganuća mnogima prosuzile oči. Sjajni su i dirljivi bili govori predsjednika »Saveza« Stjepana Basarička i biskupa Krapca.

Nakon toga pođoše gosti, vođeni predsjednikom i članovima središnjeg odbora »Saveza«, zavodskim prostorima, te razgledaše zgradu i namještaj. Svi izjaviše, da je zgrada vrlo lijepo sagrađena, prostori vrlo lijepo i praktično raspoređeni a namještaj vrlo prikladan. I prostrano igralište sviđalo se svakomu. Sa svečanim banketom u hotelu »Imperijal« je završena ova svečanost.

Prvoga rujna 1899. zavod je oživio, jer je u njemu bilo 59 pitomaca, od kojih je bilo učiteljskih sinova 31, a 28 neučiteljskih. Sinovi učitelja zakladnika plaćali su za potpunu opskrbu mjesečno 10 for., a ostali t. j. sinovi učitelja, koji nijesu bili članovi zaklade učiteljskoga konvikta i sinovi neučitelja plaćali su mjesečno 20 forinti.

Ovdje moramo spomenuti, da je središnji odbor »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« potpuno provodio ideju Filipovićevu, jer u konvikat nije nikada primio pitomca, koji bi polazio učiteljsku školu. I kad bi koji, nakon što je svršio četvrti razred gimnazije ili realke, prošao u učiteljsku školu, morao je ostaviti učiteljski konvikat. Tako je učiteljski konvikat po namjeni Filipovićevoj učiteljskim sinovima pomogao do sretnije budućnosti.*

Broj pitomaca je bio svake godine veći, pa se je brzo opazilo, da će taj zavod, koji je bio proračunan za 60 pitomaca, biti doskora premalen. To je ponukalo središnji odbor »Saveza«, da razmišlja o tome, kako bi se zavod proširio. Taj je odbor upotrebio sretnu priliku, te je g. 1901. nabavio novo zemljište do konvikta i time bi omogućeno, da se konvikat dogradnjom proširi. Pošto je glavna skupština »Saveza«, održana 8. srpnja 1902., odobrila odnosne prijedloge središnjega odbora, započeo je središnji odbor odmah poslije skupštine gradnjom nove zgrade, koja je bila dovršena g. 1902. Dana 1. rujna te godine predana je i ta zgrada svojoj namjeni. Tom dogradnjom povećan je zavod tako, da se je u nj moglo smjestiti stotinu pitomaca.

Tako prošireni zavod imao je sve, što je trebalo za moderno uređeni zavod. U svakom spratu bile su po dvije zajedničke spavaonice i po jedna učionica. Usto su bile posebne sobe za dva prefekta, perionice i kupaonice, rušnice, posve odijeljene bolesničke sobe, čitaonica s lijepom knjižnicom, prostrana dvorana za gombanje a do nje veliki vrt za šetnju i igranje. Ta dvorana služila je i za priređivanje tamburaških, pjevačkih i sličnih produkcija. U prizemlju odmah do ulaza bila je ravnateljska kancelarija, a odmah do nje stan ravnatelja. Do toga je bila prostrana blagovaonica, u koju se je dizalom dopremalo jelo iz kuhinje, koja je bila ispod prizemlja. Još je bilo soba za služinčad i za druge potrebe zavoda. Zavod je bio opskrbljen lijepim pokućstvom (osobito blagovaonica), rubeninom, stolnim i kuhinjskim posuđem i svime, što je trebalo za takav moderno uređen zavod.

IV.

Sve je išlo u redu, kad nenadano za zavod nastadoše crni dani. Kako su žalosni događaji za svjetskog rata uništili mnoge inštitucije i egzistencije, tako su uništile i ovaj lijepi zavod. Odmah na početku rata g. 1914. vojna vlast zauzela zavod i u nj smjestila ranjenike, a po-

*** Budući da su danas sasvim druge prilike negoli su one, što su ponukale Filipovića i drugove, da u naš Konvikat ne primaju učiteljskih pripravnika, razmišlja „Savezova" uprava o tome: ne bi li sada trebalo tu odredbu promijeniti, pa u Konvikat primati i djecu članova, koja polaze i preparandiju.**

*

slije Crveni križ zauzeo zgradu u svoje svrhe. Tom je prilikom razbacan sav inventar, od kojega je mnogo uništeno a mnogo toga i nestalo. Kad je rat prestao, bude ispražnjen i konvikat. Al na obnovu zavoda nije se moglo ni pomisliti. Radi velike skupoće, koja je tada nastala, i pomanjkanja novčanih sredstava nije se moglo ni pomisliti na to, da se zavod s nova uredi i privede svojoj svrsi. Da zgrada ne propadne, dana je u najam državi, koja je u nju smjestila gospodarsko-šumarski odio gospodarskoga fakulteta, za koji se tada nije mogla naći druga prikladna zgrada.*

V.

Sada je zgrada djelomice ispražnjena, pa je središnji odbor »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, koji je vlasnik zgrade i zavoda, stao razmišljati o tome, kako da se zavod iznova uredi i privede svojoj svrsi. Al za to treba mnogo novčanih sredstava, koje treba namaknuti ma otkuda bilo. Zgrada je posve zapuštena, za vojsku, Crveni križ i gospodarsko-šumarski zavod učinjeno je dosta građevnih preinaka, što sve treba postaviti u pređašnje stanje. Treba popraviti oštećeno pokućstvo, a mnogo od toga i nanovo nabaviti. Treba nanovo urediti veliku kuhinju, nabaviti kuhinjsko i stolno suđe, stolno ruho, posteljinu i mnogo toga. Sve će to stajati mnogo novaca, kojih nema, al se ipak nešto mora učiniti. Svakako su za središnji odbor nastale teške brige, al odbor se nada, da će mu pomoći učiteljstvo. *Nada se, da će sadašnje mlađe učiteljstvo ići stopama starijega učiteljstva, koje je iz ništa stvorilo taj zavod, pa da će istom ljubavlju, istom voljom i slogom obnoviti taj zavod, kojim će se učiteljstvo moći opet ponositi.* Zaista bila bi sramota, da nam nestane toga učiteljstvu toliko potrebnoga zavoda. Danas je učiteljstvo svakako u boljim materijalnim prilikama, nego što je bilo starije učiteljstvo, pa kad je starije učiteljstvo u svojim nepovoljnim prilikama moglo podići »Hrvatski učiteljski dom« i »Hrvatski učiteljski konvikat«, moći će mlađe to barem obnoviti.

Po pravilima zaklade za podignuće učiteljskoga konvikta, mogao je *svaki u »SHUD« začlanjeni pučki učitelj steći pravo, da mu djeca budu primljena u taj zavod, ako je u zakladu konvikta platio iznos od stotine forinti, dotično kasnije* 200 kruna. Taj su iznos članovi te zaklade mogli isplatiti i u obrocima, ali redovito su se u zavod kao pitomci primali sinovi samo onih učitelja, koji su potpuno zadovoljili tu dužnost, dotično isplatili određeni iznos, čime su postali članovi zakladnici zaklade učiteljskoga konvikta. Danas bit će još malo zakladnika konvikta, koji bi se mogli poslužiti stečenim pravom, da im sinovi budu pitomci konvikta, jer su njihovi sinovi valjda već opskrbljeni, pa će se sada takvim pravom moći poslužiti najviše mlađi učitelji, ali valja, da pristupe kao članovi zakladi učiteljskoga konvikta. Da se takvo pravo steče, prije se platilo 100 forinti dotično 200 kruna, ali to je bila zlatna valuta, koja po sadašnjoj valorizaciji iznosi u dinarima najmanje deseterostruki iznos kruna t. j. 1 zlatna kruna = 10 dinara. To će novi članovi zaklade konvikta morat zadovoljiti.

Uprava konvikta nastojala je od početka, da će opskrbnina za pitomce biti štomanja. Troškove opskrbe morali su plaćati pitomci t. j. njihovi očevi. Ti troškovi bili su znatni. Zato je središnji odbor »Saveza« osim sinova učitelja zakladnika primao u zavod i sinove učitelja, koji nijesu bili zakladnici a i sinove neučitelja. Ti su morali plaćati veću opskrbninu, pa je tako došlo, da se za sinove učitelja zakladnika, mogla plaćati samo polovica troškova opskrbe. Kad bi u konviktu bili samo sinovi učitelja zakladnika, morali bi ovi nositi sve troškove opskrbe, pa da ovakvima bude lakše, treba uzeti u konvikat i onakih, koji nijesu zakladnici i to po polovici. Spočetka je ta polovična opskrbnina za sinove učitelja zakladnika konvikta iznosila mjesečnih 20 kruna, a ta je kasnije bila nešto povišena.

VI.

Središnji je odbor odlučio, da što prije privede zgradu učiteljskoga konvikta njezinoj svrsi, t. j. da što prije uredi i otvori konvikat. A odbor želi da se konvikat uredi tako, da će u njemu moći biti smještene *i učiteljske kćeri,* za koje je možda konvikat potrebniji negoli za sinove.

Središnji odbor čeka velika i teška zadaća, koju on može izvršiti samo ako ga hrvatsko učiteljstvo što jače podupre u njegovu nastojanju i teškom radu. Bude li učiteljstvo na svome mjestu, bude li ono pravo shvatilo svoju stalešku i svoju vlastitu korist, bit će »Hrvatski učiteljski konvikat« početkom rujna ove godine otvoren. Bit će u njemu života, kakav je bio kod njegova otvorenja 1. rujna 1899.

U to ime razaslala je »Savezova« uprava svima bratskima u »SHUD« udruženima društvima pristupnice za učlanjenje našega učiteljstva u »Zaklade« za obnovu našega »Hrvatskoga učiteljskoga kon-

* Vidi: „Ugovor", priopćen na str. 30. „Hrv. učit. doma" 1927.

vikta« i »Hrvatskoga učiteljskoga doma«.

Sadašnje napredno i oduševljeno hrvatsko učiteljstvo svakako ne će dopustiti, da zaostane za svojim starijim drugovima. Nadamo se, ono će ih i prestići. Samo odlučno i složno, pa će se opet sjajno manifestirati, što može hrvatsko učiteljstvo. *Josip Kirin.*

RAD U SHUD UDRUŽENIH DRUŠTAVA

„UČITELJSKO DRUŠTVO POŽEŠKE DOLINE".

I.

SKUPŠTINA 17. LIPNJA 1926. U POŽEGI.

Nakon dignute zabrane staleškoga i kulturno-prosvjetnog djelovanja »Učiteljskoga društva požeške doline«, održana je bila u četvrtak dne 17. lipnja 1926. 35. glavna godišnja skupština (93. društveni sastanak) u zgradi dječačke pučke škole u Požegi, da nastavi svoje staleško i kulturno-prosvjetno djelovanje tamo, gdje je pred puna 4 decenija i započelo.

I baš ta staleška i kulturno-prosvjetna ideja okupila je pod svoju zastavu u prvi čas 26 svjesnih hrvatskih učitelja, te nekoliko odličnika, koji su došli kao gosti, da svojim prisustvom uzveličaju zakazanu skupštinu.

Za pohvalu je istaći, da su uz aktivno učiteljstvo sudjelovali i vrijedni naši veterani — umirovljenici.

Od odličnih gostiju spominjemo mnogo zaslužnog začasnog člana, a sada grad. načelnika g. Julija Kempfa, te gg.: prof. dra Stjepana Pelca, ravnatelja državne gimnazije Stjepana Figurića, profesora Gabrijela Valečića, umir. kr. žup. škol. nadzornika Dragutina Pavića, sreskog školskog nadzornika Dragutina Matića, koji je i redovni društveni član, te Stevana Vlahovića, sistemizir. parohijskog pomoćnika.

Predsjednik Ante Lovrić u svom pozdravnom govoru ističe, kako je prije četrdeset godina zaorao prve brazde za organijaciju učiteljskih društava pokojni vođ hrvatskoga učiteljstva blagopokojni Ivan Filipović. U tim prvim odsjevima njegove idejno osvijetljene zamisli niče i naše učiteljsko društvo požeške doline. I redala su se decenija, a hrvatsko učiteljstvo organizirano stvori čudesa, koja jasno govore o hrvatskoj učiteljskoj svijesti, časti, požrtvovnosti, ljubavi i solidarnosti. Predsjednik ističe sve spomenike, što nam ih podiže stalešak svijest, a napokon zamoli članove, da velom zaboravi prekriju one tužne časove, što ih pretrpi hrvatsko učiteljstvo u nedavno doba.

Pozdravlja goste i sakupljeno učiteljstvo — moleći ga, da uznastoji, kako bi osobito mlađi koračali utrtom stazom, što nam je kao amanet ostaviše naši časni pređi.

Zatim moli skupštinu, da se brzojavno pozdravi junački naš kralj — Njegovo Veličanstvo Aleksandar I.; Ministar Prosjete g. Miša Trifunović i sadašnji vođ hrvatskoga učiteljstva požrtvovni njegov predsjednik »SHUD« g. Ivan Tomašić, što skupštinari jednodušno i s odobrenjem primaju.

Nato svaki pojedini pozdravljeni gost otpozdravlja i toplo zahvaljuje ističući svrhu svoga dolaska — čestitajući ujedno društvu na započetom nastavku rada.

Nakon prve točke (pozdrava predsjednika) slijedilo je čitanje i ovjerovljenje zapisnika od zadnje skupštine, te izvještaj tajnika Aleksandra Pintarića.

Po ovjerovljenom zapisniku i primljenom tajničkom izvještaju — izvješćuje blagajnik Ladislav Beršek o stanju blagajne i njezinom novčanom poslovanju, koje skupština nakon izvještaja revizionalnoga odbora, da je sve pregledano i u najvećem redu pronađeno — prima do znanja.

Slijedeća točka: Izbor novoga upravnoga odbora, koji bje jednoglasnim zaključkom izabran — sastavljen je ovako:

Predsjednik: Ante Lovrić, ravn. učitelj; potpredsjednik: Dragutin Matić, sreski škol. nadzornik; tajnik: Ladislav Beršek, pravi učitelj; blagajnik: Vilko Pamer, ravn. učitelj. — Odbornici: Mijat Blažević (Sesvete); Nikola Smojvir (Kuzmica); Petar Vrban (Pleternica); Marica Metzger (Požega) i Franjo Muzler (Tominovci). — Revizionalni odbor: Marko Tomić, umir. ravn. učitelj; O. Anđeo Novak, vjeroučitelj i Nikola Matić (Mihaljevci).

Delegatima za skupštinu »SHUD« izabrani su: potpredsjednik Drag. Matić; tajnik Lad. Beršak i odbornik Fr. Muzler.

Nakon upisa novih članova i uplate članarine pročitao je društveni tajnik stigle pismene i brzojavne čestitke i to: predsjednika »SHUD« g. Ivana Tomašića i obl. škol. nadzornika u Osijeku g. Adama Pakacia, te bratskih društava iz Bjelovara, Koprivnice, Pakraca, Daruvara, Našica, Nove Gradiške, Virovitice i Zlatara.

Tako smo eto dostojno i svečano završili svoju skupštinu — rastavši se s drugaricama i drugovima u pouzdanoj nadi, da ćemo se, ako Bog da, na budućoj skupštini i to proslavi

društvene 40-godišnjice u jesen opet sastati možda i u većem broju.

*

Baš pri završetku ovoga izvještaja primismo visoko odlikovanje — pismenu zahvalu Njegovog Veličanstva kralja na poslanom brzojavnom pozdravu. *L. B.*

II.

ČETRDESETA GODIŠNJICA UČITELJSKOGA DRUŠTVA POŽEŠKE DOLINE.

(22. VII. 1886.—22.VII. 1926.)

Tamo pred punih 40 godina bijahu polagani i položeni temelji od 30 učitelja(ca) jednoj staleško-prosvjetno-kulturnoj organizaciji »Učiteljskom društvu požeške doline« sa svrhom, da unapređuje interese pučkoga školstva i učiteljstva požeškoga kotara.

Bilo je to jeseni 1885. i ljeti 1886. godine. Tada je to društvo postalo i članom »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu, a sa sjedištem u našoj lijepoj i dragoj Požegi — gdje je i danas.

Iste su god. 1886. stigla društvu i prva potvrđena pravila po kr. hrv.-slav. dalm. zem. vladi u Zagrebu od 27. VI. br. 26.369, a prva je skupština održana u Sesvetama 1. studenoga 1886.

Posijano korisno sjeme mlađahnoga društva niknulo je zdravo, pa je cvalo, raslo i napredovalo tako, da danas nakon 4 decenija vidimo od njega veliko i snažno stablo, koje je pustilo svoje korijenje duboko, a sebe i grane uzdiglo visoko.

Korijenje — to su živi i blagopokojni njegovi osnivači; stablo — redovni članovi: učitelji i učiteljice; grane — utemeljiteljni i podupirajući članovi, a ljepota ovoga divnog stabla su njegovi začasni članovi s kojima se svima društvo ponosi uvelike.

Svi su ovi svoje učinili, a i sada čine na pragu njegovog 40-godišnjeg jubileja, pa mogu ponosno i časno pogledati na svoj izvršeni 40-godišnji rad!

A taj se pak sastoji u tom, što je društvo održalo 35 glavnih godišnjih skupština sa 93 sastanka po mnogim mjestima ove kotline, na kojima je uz veliki kulturni staleški rad prikazano isto toliko pedagogijsko-didaktičnih rasprava i predavanja, te praktičnih tumačenja pred školskom djecom, pa bezbroj stvorenih rezolucija i peticija, koje su smjerale na korist i dobrobit nesamo učiteljstva, nego i naroda.

Svima članovima (začas., redov., utemelj. i podupir.) pružilo je društvo iz svoje bogate knjižnice za čitanje mnoga znanstvena i zabavna djela, a to od svega srca čini i danas.

No početkom prošle godine pretrpi društvo težak udarac, jer mu njegov samo staleško-kulturni rad bje zabranjen.

Do konca pak iste godine oporavi se društvo, jer je gornja zabrana stavljena van snage, a društvu dozvoljen dalji nastavak njegovoga kulturno-staleškog djelovanja.

Pa kročeći tako radom u 41. godinu društvenoga života, a slaveći skromno njegov 4. decenij — bilježimo razdragana srca njegove tvorce-osnivače kako slijedi:

Balog Đuro, Bošnjak Petar, Bratuša Fran, Cesarac Đuro, Crnolatac Stjepan, Dragosavac Kosta, Fabijani Ružica, Kemenović Vlajko, Kempf Julije, Klobučar Ivan, Kockar Vaso, Kovač Marija, Kraljević pl. Teodor, Kukovec Marija, Kušević Spiridon, Kušević Melanija, Lorenz Terezija, Lukač Andrija, Lukić Vatroslav, Mandić Rade, Muzler Ferdo, Miškatović Ivan, Mesner Franjo, Poljak Ferdo, Rehorić Josip, Stojaković Ivan, Pfeifer Franjica, Škraljski Katarina, Vojvodić Gavro i Vudy Šime.

Sretni smo, da u ovim imenima ima još nekoliko dragih živih svjedoka, koji tom društvu udariše čvrste i nepokolebive temelje — predavši nam ga takovog — čistog i neokaljanog u amanet.

To su gg. prvi i najzaslužniji njegov osnivač *Julije Kempf*, začasni društveni predsjednik — sadanji naš grad. načelnik, te najodličniji prvak — književnik i pisac ravne Slavonije.

Nadalje *Cesarec Đuro, Kraljević pl. Teodor, Kušević Spiridon, Kušević Melanija, Lorenz Terezija, Mandić Rade, Rehorić Josip, Stojaković Ivan i Vudy Šime*, koji je i začasni društveni član.

S poklikom: Nek je vječna slava nezaboravljenim pokojnicima — osnivačima; upravni je odbor pozvao sve drage i mile žive osnivače, začasne, redovne, utemeljiteljne i podupirajuće članove, te goste, da na 4. studenoga 1926. dođu u Požegu na skromnu proslavu 40-godišnjice društva.

Veliki 40 godišnji kulturno-staleški rad toga društva proslavljen je dostojno i časno u četvrtak 4. studenoga 1926.

Odbor je za tu proslavu zamislio mali i tihi sastanak u krugu svojih članova, koji će društvenu 40-godišnjicu proslaviti sasvim skromno.

No u toj se zamisli odbor prevario.

A prevario se stoga, što tu proslavu nije slavilo hrvatsko učiteljstvo samo ovoga kraja, već sve hrvatsko učiteljstvo diljem skoro cijele Hrvatske i Slavonije, koje nam je poslalo svoje mnoge delegate. A ono učiteljstvo i društva koja ne mogoše biti zastupana po svojim delegatima — pozdraviše nas bratskim čestitkama (brzojavnim i pismenim).

Rečena proslava započe polazom svijesnoga hrvatskoga učiteljstva iz gradske pučke dječ. škole u franjevačku crkvu svetoj misi zahvalnici, koju odsluži domaći župnik i prepošt. te osnivač ovoga društva prečasni gosp. Teodor Kraljević.

Za vrijeme mise pjevao je cand. filozofije i podupirajući naš član g. Stjepko S i v o š, praćen na orguljama po O. Josipu T i n o d i u, našem redovnom društvenom članu. Otpjevavši prisutno hrvatsko učiteljstvo skladno i oduševljeno »Tebe Boga hvalimo« — vrati se u impozantnoj povorci od 85 svijesnih hrvatskih učitelja(ca) natrag u školu, gdje se održala svečana skupština.

Istu otvori svojim značajnim pozdravnim govorom društveni predsjednik Ante L o v r i ć pozdravivši mile nam osnivače, sve drage goste i svijesne društvene članove — spojivši tisućgodišnjicu kraljevstva hrvatskoga i četrdesetgodišnjicu rada ovoga društva, koje je rođeno s idealima naše narodne prosvjete, u kojima je i za koje društvo živilo, radilo i napredovalo punih 40 godina. Svoj govor završi zahvalom našega uzvišenoga K r a l j a A l e k s a n d r a I. na pozdravu sa prijašnje skupštine od 17. lipnja 1926. — što skupštinari primaju do ugodnoga znanja s uhićenim poklikom: »Ž i v i o K r a l j!«

Zatim slijede krasni govori puni topline i osjećaja.

Prvi uzima riječ najzaslužniji društveni osnivač g. Julije K e m p f, koji tronut do suza dubokim osjećajem spominje osnutak i rad ovoga milog mu društva. Ujedno ga uznositom besjedom pozdravlja i u ime grada

Požege kao gradski načelnik ističući pri tom, kako su hrvatska učiteljska društva osnovana u doba staleške sloge i ljubavi, a među njima prvima ovo društvo požeške doline.

Snažnim i idealnim govorima redaju se dalje izaslanici bratskih društava.

Gosp. Ivan T o m a š i ć kao predsjednik u ime Saveza hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu, Hrvatskoga učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu, te u ime grada Zagreba kao gradski školski odbornik i gradski zastupnik; Josip B i n i č k i kao potpredsjednik »SHUD«, Adam P a k a c i kao predsjednik »Zajednice« hrvatskog učiteljskog društva za grad Osijek i okolicu; Josip M a t a g i ć u ime bratskog petrinjskog društva; Josip D u b r a v č i ć — brodskog »Ivana Filipovića«; Stjepan P e t r i č e v i ć — novogradiškog; Edmund B a t o r — pakračko-daruvarskog i Stanko P a u n o v i ć — našičkog. Od svakoga imenovanoga društva bilo je uz pomenute govornike i još nekoliko delegata.

Nakon izrečenih tih bratskih pozdrava prikaza društveni tajnik Ladislav B e r š e k u iscrpivom predavanju časnu i ponosnu 40-godišnju prošlost u veliko kulturno-staleškom djelovanju za svaku pojedinu godinu.

Iza toga pročita još brzojavne i pismene stigle pozdrave gg. i društava — zaslužnog i začasnog člana Šime V u d i j a, te umirovljenog učitelja Spiridona K u š e v i ć a iz Zagreba; oblas. škol. nadzornika V r a b e c a iz Osijeka; ravnatelja učiteljske škole iz Petrinje Stjepana F i g u r i ć a; oblas. školskih nadzornika i referenata u Ministarstvu Prosvjete J u g a, H i r c a, B a r t o l o v i ć a i G o r u p i ć a iz Beograda; Drag. R u k a v i n e, ravn. učitelja iz Viljeva; O. Kalista M e d v e d a, vjeroučitelja iz Subotice, te bratskih hrvatskih društava iz K o p r i v n i c e, V i r o v i t i c e i Z l a t a r a, pak osnovne i građanske ženske škole iz P o ž e g e.

Društvo je nakon proslave 6. studenoga primilo pozdravnu čestitku i želju na dobrom uspjehu također i od oblas. velikog župana

g. dra Ljudevita G a j a, datiranu u Osijeku 27. listopada.

Pohvalna je činjenica, što je među pohodnicima za vrijeme skupštine sabran dobrovoljni iznos od 1.311 Din u korist popravka i obnove naše župne crkve sv. Terezije.

Također nam je pripomenuti, da su na skupštini bili izloženi ručni radovi čehoslovačke školske mladeži.

Ovu su izložbu skupštinari velikom pomnjom razgledali i osobito se pohvalno izrazili o ručnoj vještini i ukusu čehoslovačkih mališana.

Za tu izložbu ističemo svesrdnu zahvalu g. dru Anti C u l e k u, županijskom fiziku u Požegi, što se dobrohotno odazvao i svom pripravnošću izručio izložene predmete na uvid skupštinarima.

Po završenoj skupštini — a za trajan spomen na taj odlični sastanak i proslavu 40-godišnjeg opstanka ovoga dragog nam društva — dali su se učesnici i slikati.

I tako je toga dana rijetka ta otmjena proslava ucijepila u duše prisutnih neizbrisivi zanos ljubavi, sloge, oduševljenja i staleške svijesti hrvatskoga učiteljstva, koja je osobito još pri zajedničkom objedu na građanskoj streljani u međusobnom boljem upoznavanju, raspoloženju, veselju i pjesmi bila okrunjena neprolaznim i najljepšim uspomenama.

Uzevši još u obzir, da je s našom radosti na taj dan bilo povezano i 300 srdaca požeškoga građanstva kao podupirajućih naših članova — onda smo puni zadovoljstva, sreće i pouzdane nade na još ljepši procvat, napredak i budućnost ovog nam dragog društva mogli otpratiti mile nam goste i ostale društvene članove na željezničku stanicu i kliknuti im iz dubine razdragana srca: »Do skora viđenja na proljetnom sastanku!«

III.

SKUPŠTINA 7. TRAVNJA 1927. U POŽEGI.

Naše učiteljsko društvo, udruženo u »SHUD« u Zagrebu, održalo je u Požegi dne 7. travnja 1927. prema programu svoju 36. glavnu godišnju skupštinu (95. društv. sastanak) u zgradi dječačke pučke škole.

Skupštini se odazvao lijepi broj društvenih članova, koji skromno, ali dostojno i časno uz mnoge točke dnevnoga reda proslaviše i uspomenu 200-godišnjice smrti I v a n a H e n r i k a P e s t a l o z z i a, velikoga učitelja i ljubitelja svega čovječanstva.

Nakon svesrdnog pozdrava predsjednika g. Antuna L o v r i ć a, održao je drug Franjo M u z l e r, učitelj iz Tominovaca predavanje i Spomen-slovo o Ivanu Henriku Pestalozziu prigodom 100-godišnjice njegove smrti.

Za lijepo predavanje iskazano je predavaču zapisnička pohvala.

Treća točka dnevnog reda bila je rasprava· N a u k v j e r e u o s n o v n o j š k o l i. Predavao je O. Josip T i n o d i, vjeroučitelj u Požegi.

Po stvarnom i poučnom prikazu gornje rasprave, primio je predavač zapisničko priznanje, a skupštinari stvoriše jednoglasni slijedeći zaključak:

Svaka konfesija imade svoje naročito vjersko stanovište, utvrđeno na principima vjere, koju ispovijeda.

Ispovijedati vjeru i tumačiti njezinu istinu može samo onaj, koji je temeljito poznaje.

Držimo, da je najspremniji i najpozvaniji u ispovijedanju i tumačenju, odnosno u odgoju religijskom — jedino svećenik.

Hrvatski narod kao narod katolički u velikoj većini sigurno želi, da mu se i djeca odgoje religijskim uzgojem. On imade na to i pravo da odlučuje o uzgoju svoje djece. Pa budući da on to pravo nesumnjivo i imade, a religijski uzgajati može jedino svećenik njegove vjere, to će i hrvatski narod jamačno povjeriti religijski uzgoj svoje djece samo svome hrvatskom katoličkom svećeniku, tim to više, što hrvatski katolički svećenik po svom nacionalnom djelovanju i osjećanju nije tuđi svome narodu, niti treba da mu to bude«.

Potom se bez primjedbe ovjerovio zapisnik 35. glavne godišnje skupštine (93. društv. sastanak) od 17. VI. 1926., te svečane skupštine 40-godišnjice (94. društveni sastanak) od 4. XI. 1926.

Iza toga je društveni tajnik Ladislav B e r š e k u iscrpivom izvještaju prikazao veliki društveni rad nakon ukinuća »Obznane« u svjema onim pravcima, koji su smjerali na korist i dobrobit ovoga društva, a i drage nam matice — Saveza.

Blagajnik Vilko P a m e r izvijestio je o novčanom poslovanju, a u ime revizionalnoga odbora izjavio je Nikola M a t i ć, da je blagajnikov rad u najvećem redu pronađen.

Izvještaji tajnika, blagajnika i revizionalnoga odbora primljeni odobrenjem na znanje.

Po proglašenju čestitaka popunjen bje odbor, te obavljen izbor revizionalnoga odbora i delegata za saveznu skupštinu, koje ima da veže slijedeća rezolucija:

»Označeni se izabrani delegati ovoga društva u slučaju saziva opće glavne skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu imadu držati točno i savjesno zaključka XI. opće skupštine održane u Zagrebu godine 1921., a sve zaključke učinjene po nelegalno sazvanim i vođenim skupštinama i konferencijama u Zagrebu ili izvan njega, smatra ovo društvo za sebe neobvezatnim, jer se kose sa postojećim pravilima »SHUD« u Zagrebu, od-

nosno sa rezolucijama na pomenutoj XI. općoj skupštini«.

Tako je eto i naša uzorna organizacija uz ostali staleški rad na pomenutoj skupštini iskazala počast i duboki pijetet prema neumrlom priznatom pedagoškom velikanu Pestalozziu, koji je za svoje ideale udario stanac kamen — postavivši čvrsti i neslomivi temelj današnjoj zgradi moderne pedagogije i time zadužio cijelo čovječanstvo na vječno priznanje i hvalu, budući da je svojim sposobnostima i djelima, snažnom voljom i velikom ustrajnosti, te neizrecivom plemenitošću svoga predobroga srca daleko se uzdigao nad ostale smrtnike — pokazavši vlastitim primjerom veliki rad, nesebičnu ljubav i skrb za dobro i korist svoga bližnjega — naročito srcu mu prirasla draga omladina.

Stoga i ovom održanom malom proslavicom i odličnom skupštinom bilježi staleška i prosvjetno-kulturna naša organizacija u svoje anale ponovni uspjeh i napredak.

IV.

JESENSKA SKUPŠTINA U PLETERNICI.

96. društveni sastanak *Učiteljskoga društva požeške doline,* udruženog u »SHUD« održan bje u Pleternici u četvrtak dne 3. studenoga 1927. godine.

Toga dana primilo je malo i ubavo to mjestance u svoju sredinu brojne učitelje(ice), koji se kao svijesni članovi pozivu odazvahu i na skupštini u punom broju pribivahu, da rasprave mnoga važna staleška pitanja.

Uz vrlo lijepi odazov redovnog članstva, počastiše skupštinu svojim posjetom i mnoga velečasna gg. svećenici kao društveni utemeljitelji i podupirajući članovi na čelu sa svojim dekanom preč. g. Stjepanom Topolčićem, župnikom iz Kaptola.

Skupštini je ribivao i iskazao čast svojim posjetom također i požeški gradski načelnik g. Julije Kempf kao osnivač toga društva pred 41 godinu, koji ujedno obnaša i odlikovanje počasnog društvenog člana.

Prije same skupštine prisustvovali su pomenuti članovi (ice) službi Božjoj.

Toga dana obavljen je na sastanku birani dnevni red od deset točaka, koji je jednodušnim zaključcima smjerao dobrobiti i napretku ovoga staleškog i kulturno-prosvjetnog društva.

Prva točka započe toplim i dostojanstvenim pozdravom dičnog društvenog predsjednika g. Antuna Lovrića, koji u svom pozdravnom govoru iznese velike i korisne radove hrvatskoga učiteljstva i svećenstva u kulturnoj povijesti hrvatskoga naroda kroz vijekove kako starijeg tako i novijega doba.

Iza toga osvrnuo se biranim riječima na 80-godišnji obilni rad um. ravnateljice Marije Jambrišak, posvećen procvatu hrvatske prosvjete i školstva. Njegov svesrdni govor ispunjen i osobitom spremom iznašanaja historijskih činjenica osvrtom na razvitak književnosti, prosvjetnoga socijalnoga-kulturnog i ekonomskog života hrvatskoga naroda popraćen je burnim pljeskom.

Drugu točku: O svima društvenim ovogodišnjim delegacijama i to:

a) 14. travnja s 5 delegata (Dragutinom Matićem, Ladislavom Beršekom, Vilkom Pamerom, Markom Tomićem i Izidorom Kuševićem) delegatskoj konferenciji u Zagrebu;

b) 16. i 17. svibnja s delegatom Ladislavom Beršekom u Beogradu — radi ukinuća zabrane nad »SHUD« u Zagrebu;

c) 28. i 29. kolovoza s 5 delegata (Antunom Lovrićem, Dragutinom Matićem, Ladislavom Beršekom, Vilkom Pamerom i Petrom Vrbanom) delegatskoj konferenciji i delegatskoj skupštini u Zagrebu;

d) te Savezovoj skupštini 30. kolovoza s mnogobrojnim društvenim članovima(cama) u Zagrebu — opširno je prikazao član uprav. odbora g. Petar Vrban — iznesavši u tim delegacijama gigantsku borbu hrvatskoga učiteljstva oko spasavanja staleškog prava i imovine — ovjenčanu konačno pravednom pobjedom.

U svom iscrpivom izvještaju sjetio se predavač zahvalno svih onih, koji su hrvatskom učiteljstvu pomogli do pobjede pravedne staleške stvari. A društveni anali sačuvat će njihova imena neizbrisivim slovima poznijim naraštajima.

Treća točka: Važnost religijske obuke u osnovnoj školi za kasniji život čovjeka — raspravljena je stručnim i krasnim izvodima požeškoga katihete O. Josipa Tinodija.

Nakon iznesene i dotjerane rasprave stvorila je skupština zaključak, da nauk vjere u osnovnoj školi može tumačiti i predavati povjerenoj omladini samo onaj, tko ga temeljito poznaje, a to nije nitko drugi nego samo svećenik dotične konfesije, kojemu se jedinom smije povjeriti tumačenje vjerske istine u religijskom uzgoju.

Četvrtu točku: Uzajamni rad doma i škole — izveo je u oduljem predavanju stalni učitelj g. Ladislav Beršek ilustrirajući sve važnije markantne crte domaćeg i školskog uzgoja time, da domovi roditeljski s domovima prosvjete treba da u uzajamnom uzgojno-moralnom i prosvjetnom radu zakroče snažno naprijed kao nerazdruživi, iskreni i marni uzajamni radnici za sreću, procvat i čast drage omladine, naroda i domovine.

Oba predavača nagradila je skupština zapisničkim priznanjem.

U petoj točci izabran je uz nestoricu i prosvjetnu 80-godišnju radnicu hrvatskoga učiteljstva gđu Mariju Jambrišak počasnim članom ovoga društva i gosp. Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD« u Zagrebu u znak osobitog priznanja za neprocjenjive zasluge u obrani i pobjedi hrvatskih staleških tekovina i svetinja.

U to ime primit će počasni članovi od društva diplome Spomen-Priznanja, ukrašene krasnom slavonskom ornamentikom u narodnim bojama.

Šesta točka: Rezolucija protiv osnovne uredbe o izmjeni činov. zakona i ponovnom razvrstavanju — usvojena je u cijelosti, te saglasna s rezolucijom prihvaćenom i stvorenom na protestnoj skupštini u Zagrebu 3. listopada o. god. po Hrvatskom učiteljskom društvu za grad Zagreb i okolicu, te učiteljskom društvu »Jedinstvo«.

Sedma točka: Dobrovoljni novčani prilozi za popravak Hrvatskoga učiteljskog doma. Među redovnim, utemeljiteljnim i podupirajućim društvenim članovima(cama) sabrana je svotica od 1.300 din.

Kod osme točke proglašeni su mnogobrojni važni dopisi, u kojima se zrcali veliki društveni rad na dobro hrvatskoga učiteljstva i staleške nam organizacije, te pročitani mnogobrojni topli pozdravi bratskih društava udruženih u našem »Savezu«.

U devetoj točci među inim prijedlozima, zaključcima i rezolucijama donesena je rezolucija, kojom se traži isplata razlike beriva između starog i novog zakona, koja je zakonom zajamčena i na koju imadu državni službenici pravo već od 1. studenoga 1923.

Ova će peticija biti upućena narodnoj skupštini.

Istoj skupštini i nadležnim faktorima odaslat će se i rezolucija pod toč. 6., te rezolucija u kojoj se traži, da se odmah obustavi oduzimanje dodataka u ime pomoći postradalima od poplave, a oduzeti iznosi, da se odmah vrate.

Sa devetom točkom ubrana je društvena članarina, te upisani novi članovi(ce) i tako je tom točkom završen službeni dio skupštinskoga rada.

Iza toga je društveni predsjednik biranim riječima ovaj krasno uspjeli sastanak zaključio, a potom se pri zajedničkom objedu uz mnoge prigodne i ljepotne iskrene zdravice, te milozvučnoj pjesmi razvilo intimno prijateljsko i bratsko raspoloženje.

A predvečer raziđoše se svijesni i oduševljeni skupštinari puni osjećajnog zadovoljstva i sreće nakon ovako krasno uspjele jesenske skupštine (96. društvenog sastanka) u svoje tople i drage domove uz vruću želju, da se doskora opet sastanu pri ovakovom otmjenom, naprednom i korisnom staleškom radu!

L. B.

PEDAGOŠKI LISTAK

PRIRUCNIK

za osnovnu nastavu u računstvu, geometriji i crtanju, te za sukromnu porabu.

Priredio: Ivan Stipančević, ravnajući učitelj — Dônji Obrijež, Pakrac.

Osnovi računstva, a pogotovo mjerstva, čine u elementarnoj nastavi u pravilu mučnu i dosadnu suhoparnu obučnu građu. Osnovna se nastava s tom konstatacijom i pomirila, jer inako kao da ni biti ne može: matematika kao egzaktna znanost osuđena je, da u osnovnoj školi ne bude drugo do li žilava i skoro neprobavljiva psihološka celuloza.

S druge nas opet strane matematski fenomeni uvjeravaju, da im za osnovicu začudne njihove računarske hitrine služe posve jednostavne i po nekom primitivnom pravilu složene brojčane slike.

Sad te slike, kakve bile da bile, nužno moraju da u sebi uključuju ove dvije stožerne estetske oznake: pravilni, a zamamni logičan slijed i zabavno rukovanje s čitavim misaonim sadržajem. Ukršteni ovi estetski momenti davaju osnovnoj nastavi u matematici i geometriji takovu zanimljivu i logičku mrežotinu, da se i najteže ove školske discipline uče ugodno i igrajući.

Unošenju vedrih ovih momenata u računstvenu i mjerstvenu osnovnu nastavu valja da posluži i sastav spomenutog »Priručnika«, koji složen zahvaća upravo 1, raširen 2, a na pô raširen $1\frac{1}{2}dm^2$.

Tako je ovaj »Priručnik« jedino učilo, koje izvrsno može da posluži kao mjera za površine.

Namjesti li se »Priručnik« u zgodan ugao s vertikalno ovješenim kracima, zahvaća upravo 1 dm^3.

»Priručnik« daje dakle učenicima ispravan pojam o jedinici mjere za prostor.

Kako je 1 dm^3 upravo jedna litra, može se njime da prikaže i originalna jedinica šuplje mjere.

Dakako da će nastavnik odmah da učenike upozori, da jedna litra vode važe upravo jedan kilogram.

»Priručnik« dakle u stavu prostornog decimetra podjedno ilustrira i jedinicu mjere za težine.

Desna »Priručnikova« kateta nosi razdiobu na centimetre. Tako on služi kao mjera za dužine.

Na lijevoj je njegovoj kateti ucrtano umanjeno mjerilo.

Obje katete i hipotenuza njegova mogu da služe kao ravnalo.

Ako se u luknju (koja se probuši u modroj tačci) postavi zašiljena olovka, a iglom se u povoljnoj udaljenosti pribode na crtanku, pretvara se »Priručnik« u šestar.

Objesi li se na sunčan zid s vodoravno zabodenom iglom, postaje »Priručnik« ura sunčanica.

Postavi li se »Priručnik« u stalan položaj na suncem obasjanu ploču s vertikalno zabodenom iglom, preobrazuje se ovo učilo u gnomon, kojim će učitelj da shvatljivo i valjano djeci protumači sve osnovne astronomske zakone.

Kako je »Priručnik« istokračan trokut, to u zgodno namještenim i suncem obasjanim položajima baca silhuetu najraznovrsnijih trokuta, te tako učeniku divnom jasnoćom daje osnovne geometrijske pojmove o plohi, liku, tijelu i t. d.

»Priručnik« s ovješenom iglom izvrsna je razulja.

Kao takav vrlo je on dobra i osnovica.

Postavili ga se tako opremljena na kosinu, igla će uz crvenu crtu odmah pokazati kut nagiba.

Prema tome je »Priručnik« i kutomjer.

Uza sve to nose »Priručnikovi« kraci ukratko sabrano skoro sve gradivo iz mjerstva (neko je, na pr. o valjku, još i nadopunjeno), koje se po naučnoj osnovi ima da u osnovnoj školi preduzme.

* * *

Na drugoj je »Priručnikovoj« strani obrađeno gradivo iz računstva.

Ponajglavnije računstveno gradivo obrađeno je u prirodnoj skupini brojeva. Ova se prirodna skupina brojeva sama po sebi a upravo po zahtjevima nastavne osnove i didaktike raspada u četiri dijela. Prvi dio obrađuje brojevnu skupinu od 1 do 20; drugi tvori deblje tiskan 5×5 kao prelaz trećoj skupini naime krugu brojeva od 25 do 50, dočim četvrtu čini krug brojeva od 50 do 100. Prva skupina — obuhvaćajući računsko gradivo prvog godišta — uključuje u sebi sve četiri računske operacije. Uzmimo primjera radi prirodnu jedinicu iz spomenute skupine $\frac{9\cdot 2}{2\cdot 9} = 18$ — jasno se ovdje pokazuje da je 9×2 =18, ali odmah da je i 2×9=18.

Time bi obavili svu moguću množidbu ovih dvaju brojeva. Ali ova prirodna jedinica ukazuje da je 2 u 18=9, kao što da je i 9 u 18=2.

Prema tome u spomenutoj prirodnoj jedinici uključeno i mjerenje obih ovih brojeva.

Podijelimo li umnožak 18 gornjim brojem 2, odmah nam dônji broz pokazuje količnik i obratno 18 : 9= 2.

Tim se načinom igrajući preduzimlje u prvom godištu tako teško do sada svladavano gradivo iz dijeljenja.

Zbrajanje se preduzima ovako: Zbroj dvaju gornjih modrih (ili crvenih) rezultata pokazuje srednji dônji na pr. 1+3 (gornji) = 4 (dônji) ili crveni 6+8 (gornji) = 14 (srednji dônji).

Oduzimanje može se preduzimati na dva načina i to: a) obično na pr. 4—1=3 ili 4 (dônji) — 3 (gornji); ili b) dobrajanjem na pr. 2 i 4=6 odnosno 4 i 2=6.

U višim se godištima mogu preduzeti i operacije razlomcima. Osim tog zbrajamo li koso od gore prema dolje i s lijeva dolje i s lijeva na desno modro tiskanim lihe, a crveno tiskanim take brojeve, opažamo da prirodna skupina brojeva pokazuje već gotove rezultate n. p.:

1+3=*4*+5=*9*+7=*16*+9=*25*+11=*36*+13=*49*+15=*64*+17=*81*+19=*100;*

ili crvenim take na pr. *2*+4=*6*+6=*12*+8=*20*+10=*30*+12=*42*+14=*56*+16=*72*+18=*90*

Ovo bi se moglo nazvati uzlazno zbrajanje.

Koso s desna na lijevo preduzimamo zbrajanje bilo bi silazno zbrajanje, na pr. modro: 9+7=16+5=21+3=24+*1*=25; ili crveno 10+*8*=18+*6*=24+*4*=28+2=*30*.

Svom inače prirodnom skupinom brojeva provlači se kao crvena nit geometrijski smjer.

Obratnim se redom koso od dolje prema gore preduzima oduzimanje lihih (modro) ili takih (crveno) brojeva na pr.:

100—*19*=81—*17*=64—*15*=49—*13*=36—*11*=25—*9*=16—*7*=9—*5*=4—*3*=1; ili crveno 90—*18*=72—*16*=56—*14*=42—*12*=30—*10*=20 20—*8*=12—*6*=6—*4*=2 i t. d.

Kako »Priručnik» sadrži uzlazno i silazno zbrajanje, tako ima i uzlazno i silazno oduzimanje.

Dakako, da će spretan učitelj znati još stvoriti sijaset drugih zabavnih računskih kombinacija.

Povrh tog je sabrano na toj strani »Priručnika« sve računsko gradivo, koje se na šire preduzima u osnovnoj školi.

Uzme li se moja prirodna skupina brojeva kao ishodište računskoj nastavi nesamo da će se provesti savršena koncentracija računske obuke, nego će se učenicima dati prilike da igrajući prisvoje osnove računstva, a da se posve ukloni suha šablona, a verbalizam stegne na minimum.

Važno je osobito i to, što »Priručnik« pojeftinjuje sveukupnu nastavu, jer on — akoprem stoji neznatnu svotu — valjano nadomješćuje ravnalo ili trokut i šestar, koje učenik uz »Priručnik« ne treba.

Sve su to jaki razlozi koji upućuju učiteljstvo, da se izdašno jeftinim »Priručnikom« opskrbi i školskoj ga djeci preporuči, te da općinski proračun štedi nabavljajući njega mjesto nepotrebnog a skupog pribora za crtanje.

VIJESTI

PROSVJETNI TJEDAN I BOŽJI MIR U ZAGREBU.

U subotu dne 4. veljače je u 10 i pol sati prije podne na svečani način obavljeno otvorenje Prosvjetnog Tjedna i proglašen Božji Mir, koji ima da traje od 4. do 12. o. m. Bivša sabornica u vladinoj palači na Markovom trgu bila je dupkom puna. Mjesta u sabornoj dvorani zauzeli su predstavnici svih naših kulturnih i prosvjetnih institucija, a poglavito delegati onih društava, koja su članovi Prosvjetnog Saveza. Nadalje su bili nazočni veliki župan dr. B. Stopar, do njega predsjednik Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti g. dr. Gavro Manojlović, nadbiskup dr. Ante Bauer. Ostala mjesta i klupe zauzeli su predstavnici gradskog zastupstva, Jugoslavenske Matice, Novinarskog Udruženja, sveučilišnih fakulteta, sveučilišni profesori, direktori i profesori gimnazija, ravnatelji i učitelji pučkih i građanskih škola, književnici, umjetnici, članovi Trgovačko-obrtničke komore, šefovi raznih vladinih ureda, a naročito prosvjetnih odjeljenja, onda oblasni zastupnici i članovi Oblasnog Odbora. Pošto su se uzvanici upisali u arke spomenknjige zauzeo je predsjedničko mjesto sveučilišni prof.

g. dr. M. Čačković,

predsjednik Prosvjetnog Saveza, koji je pozdravio prisutne i u svom govoru istaknuo potrebu jačanja kulture hrvatskog naroda. Nakon njegova govora otpjevao je srednjoškolski zbor od Matza »More« po motivu Ivana Zajca. Nakon toga je sveučilišni profesor

g. dr. Stjepan Matičević

održao govor o kulturi, prikazujući kako je današnji dan vezan s imenom Strossmajerovim, koji je reprezentant naše kulturne volje. Hrvat ima kulturu i volju za nju, pa će ju i potencirati, a hrvatski će narod i dalje znati stvarati povoljne prilike za razvitak svoje kulture, jer je kulturan. Nakon toga održali su kratke govore predstavnici pojedinih dana. Prvi je govorio

Monsignor dr. Svetozar Rittig

koji je prikazao, kako nacionalizam ima toliko vrijednosti, koliko imade kulturne sadržine, pa jednako tako i hrvatski i jugoslovenski nacionalizam, hrvatsko i jugoslovensko ime vrijedi toliko, koliko i ono ima kulturne sadržine. Ovu je dao tim imenima biskup Strossmajer. Osnutak Jugoslovenske akademije, galerije slika, sveučilišta itd. nisu samo obične geste mecenatstva, nego su to velika djela žrtava moralnih i intelektualnih. Putovao je Evropom, tražio vezu s učenjacima, među Srbima, Česima, Bugarima, Rusima i Poljacima, one, koji su osjećali za Slavenstvo. Tako je Zagreb postao u ono vrijeme jedan od centara Slavenstva i slavenske kulture. Dolazio je u vezu s mjetnicima svoga vremena. Strossmayer je svuda nalazio prijatelja i za njegovo doba Zagreb je bio kulturni centar Slavenskog svijeta. Strossmayer je simbol i generator naše hrvatske kulture. Mi se danas nalazimo u dekadenci i moramo uprijeti sve naše sile, da očuvamo ono, što nam je stvorio naš veliki Strossmayer. Mi ne damo djela biskupa Strossmayera! Na njegovim djelima osniva se budućnost Hrvata i države Srba, Hrvata i Slovenaca. Uništiti djela biskupa Strossmayera znači uništiti našu snagu, što ne smijemo dozvoliti.

G. Milan Marjanović

ističe kako propaganda kulture treba da bude savršena i kroz štampu, koja je danas postala općom potrebom. Štampi treba dati što višu i širu misiju, a ne da se snizuje na nisku razinu. Ona treba da bude izražaj inteligencije, jer, ili će inteligencija podleći pod valom opće degradacije, ili će voditi narod. Samo onda, ako će inteligencija imati duhovne dinamike i imati sposobnosti, ona će moći predvoditi narod.

G. Ladislav Križ

crta vrijednost i značenje dana tjelesnog odgoja i kako treba da imamo zdrave i samosvjesne ljude.

Pošto su gg. Josip Pasarić i Stjepan Radić kao poslanici spriječeni da budu prisutni svečanom otvorenju i da održe svoje govore, a fra. Lujo Marun je bolestan, to predsjednik objavljuje, da dotična gg. ne će moći održati svoje govore. Iza toga je

g. Ljuba Babić-Gjalski

održao kratak govor o estetskoj kulturi i prikazao značenje umjetnosti i literature za narod i prosvjetu.

G. prof. Gavro Manojlović

govori o danu znanosti i prikazuje, kako je svojstveno čovjekovom biću, da teži za znanjem, jer je znanje dobro, a neznanje je zlo.

G. prof. dr. Šilović

govoreći o danu majke i djeteta ističe, kako majka odlučuje o sudbini naroda, jer ona rađa i fizički odgaja buduća pokoljenja. Hrvatska majka sačuvala je našu narodnost, jezik, sačuvala nas fizički i duševno kroz tisuću godina, da smo mogli odoljeti raznim neprijateljima. Ako smo zaštitili majku, zaštitili smo i dijete. Na dan majke i djeteta treba da ispitamo svoju savjest, da li smo u tom pogledu učinili svoju dužnost, pa ako kostatiramo, da je rezultat nikakav, to treba da nas potakne, da u buduće učinimo više i bolje.

G. Nikola Faller

kao predsjednik Hrvatskog Pjevačkog Saveza prikazuje, kako taj Savez imade preko 1000 pjevača i mnogo pjevačkih društava organizovanih u župe, koje priređuju pjevačke smotre i brinu se oko glazbenog odgoja naroda. Hrvati mogu biti ponosni na svoju glazbenu tradiciju i hrvatski pjevači nisu skrenuli s puta, već će raditi na glazbenom polju dalje za dobrobit i procvat hrvatske kulture. Na to je srednjoškolski pjevački zbor otpjevao od Zajca »Glasna jasna«.

G. Rudolf Herceg

mjesto odsutnog g. Stjepana Radića govori o kulturi sela i ističe, da seljak, i ako najviše vremena posve-

ćuje stvaranju materijalnih dobara, ipak za slobodnog vremena stvara mnogo kulturnih dobara, koje su osnovica kulturi našeg naroda. Narodne poslovice, narodne pjesme, veziva, narodna nošnja, narodni jezik itd., sve su to duhovna dobra, temelji i sadržaj naše narodne hrvatske kulture. Hrvatski je narod prije 1300 godina imao svoju originalnu umjetnost i svoj vlastiti stil, koji se je našao ne samo u grobovima hrvatskih vladara, nego je ostao sačuvan u vezivu, rezbarenju, narodnoj nošnji itd. Hrvatsko seljaštvo sačuvalo je kontinuitet hrvatske kulture i zato su svi oni, koji rade na širenju seljačke kulture ponosni, da mogu taj dan manifestirati za tu kulturu.

Predsjednik g. dr. Čačković

ističe, kako kulturan čovjek treba da zatomljuje u sebi sve ono, što nije dobro i da unapreduje u sebi sve što je dobro i plemenito. Tako radeći odgojit će se duša i srce. Nastati će u ljudi smirenje, i kad će svi ljudi biti smireni, kad će imati plemeniti duh, stajat će na najvišem stepenu kulture, a onda će imati i najveću sreću

Moli prisutnog g. nadbiskupa Bauera, da proglasi za ovih osam dana Božji Mir.

Uz najveću tišinu nadbiskup g. dr. Bauer zahvaljuje se Prosvjetnom Savezu, što ga je počastio pozivom da proglasi »Božji Mir« na osam dana. A onda nastavlja: Nema reda i skladnosti srca bez zakona koji svakom članu ljudskog društva određuje njegovo mjesto koje ga ide. A onaj, od koga smo dobili taj zakon, to je Bog. Bog je zadnji osnov reda i zakona. Tek smiren čovjek može očuvati mir u sebi, obitelji, društvu i unapredivati socijalni život. Mir je veliko dobro i od svih duševnih dobara mir se sluša najslađe. Da dođemo do takvog stanja, treba obustaviti barem na kratko vrijeme sve ono, što poremećuje naš duhovni mir i duševnu ravnotežu, treba obustaviti neprijateljstva, sitničavosti, kletve i svađe. I on se nada, da će narod u ovih osam dana, ako će se držati ovog božjeg mira makar i za tako kratko vrijeme, imati velike koristi i u budućnosti, jer će steći iskustvo, što to vrijedi, kad bi tako postupao kroz čitav život.

Za vrijeme govora g. nadbiskupa zazvonila su u svim crkvama zvona, a na to je g. nadbiskup proglasio Mir Božji za vrijeme od 4. do 12. veljače.

Iza toga zapjevaše pjevači »Lijepu našu« i time bi svršena ova lijepa veličanstvena svečanost.

* * *

NA ŠTROSSMAYEROV DAN, 4. veljače, u nizu kulturno-prosvjetnih manifestacija, što su priredene pobudom »Prosvjetnog Saveza«, održalo je »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu« prigodno predavanje za svoje članove.

Dvorana »Hrvatskog učiteljskog doma« bila je dupkom puna, kada je predsjednik Milutin Mayer pozdravnim govorom, punim vatrenog žara, otvorio ovu svečanost.

Sva predavanja:

Stjepan **Gorupić:** »O Strossmayeru!« dr. Zdenka **Smrekar:** »Žena u hrvatskom narodnom životu«; Franjo **Marković:** »Analfabetizam i narodna prosvjeta«; prof. **Novljan:** »O značenju Prosvjetnog tjedna« bila su jezgrovita, poučna. Obzirom na njihovu zanimljivost uznastojati ćemo, da ih u narednom broju donesemo u cijelosti.

Preporučili bismo upravnom odboru društva, neka bi se izašlo ususret želji članstva, pa ovako slične prigodne priredbe udesilo i tokom godine mimo redovitog godišnjeg sastanka ili skupštine. Volje i sposobnosti ima.

Ovakovi domjenci su dobri i nužni.

OGRJEVNA DRVA ZA UČITELJE.

Kako je poznato središnji je odbor S. H. U. D. povodom zaključka glavne skupštine Hrvatskoga učiteljskog društva »Zajednica« u Osijeku od 15. prosinca 1927. svojom predstavkom od 30. prosinca 1927. br. 94. zamolio predsjedništva svih oblasnih skupština na teritoriju Hrvatske i Slavonije, da se ne bi snizivale prihvaćene stavke školskih proračuna, koje se odnose na beriva učitelja u naravi kao: stan, ogrjev i zemljište, u koliko ne bi protiv istih predležale žalbe ili prigovori od strane školskih uprava, učiteljstva ili općinara.

U toj se je predstavci središnji odbor pozvao na hrvatski školski zakon od 31. listopada 1888., koji u §. 128. određuje, da učiteljima, koji uživaju stan u naravi, pripadaju i drva za ogrjev, a te su prinadležnosti prema rješenju bivših upravnih odbora županija u Hrvatskoj i Slavoniji sastavni dio učiteljskih beriva. Tu središnji odbor naročito spominje rješenje predsjedništva upravnog odbora županije virovitičke od 15. VII. 1910. br. 2906.

Nadalje se središnji odbor S. H. U. D. poziva na: Otpis kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove od 1. II. 1899. br. 75.091. koji dopušta, da učitelji s ogrjevnim drvima kao svojim neograničenim vlasništvom po volji raspolagati mogu, pa »ne trebali učitelj pripadajuća mu drva, tada može od općine uzeti relutum u novcu.«

Otpis istog odjela bivše kr. zemaljske vlade od 16. X. 1911. br. 54.687., koji određuje, da količina ogrjevnih drva za učitelje iznosi šest hvati, a da se ta količina ne može i ne smije sniziti, što određuje i otpis odjela za bogoštovlje i nastavu pokrajinske uprave za Hrvatsku i Slavoniju od 25. VII. 1923.

Da se potpuna kompetencija drva mora učitelju izručiti, određuje otpis zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 24. I. 1923. br. 30.396, a specijalno za županiju virovitičku određuje to i odluka te oblasti u Osijeku od 8. VII. 1923. br. 2144.

Otpisom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 28. IV. 1921. br. 13.927. određeno je, da ogrjevna drva za učitelje moraju biti tvrda, a odluka povjereništva za prosvjetu i vjere u Hrvatskoj i Slavoniji od 11. IX. 1919. br. 32.708 dapače određuje, da ta drva moraju biti bukove cjepanice.

Dok je ovako bezdvojbeno dokazano, da po hrvatskom školskom zakonu, koji stoji i danas na snazi, učitelju pripada stan, ogrjevna drva i zemljište, što je sve utvrđeno i raznim naredbama, zauzeli su Ministarstvo Prosvjete i nekoji odbori oblasnih županijskih skupština dva oprečna ilegalna stajališta: Ministarstvo Prosvjete svojom Uredbom o mjesnim školskim odborima čl. 7. određuje upravitelju škole, koji uživa stan u naravi, šest, a ako je oženjen deset kub. met. ogrjevnih drva, dok to uskraćuje drugim nastavnicima, koji uživaju stan u naravi, a ne vode upravu škole.

Nekoji pak oblasni odbori naprosto ukidaju podavanje ogrjevnih drva učiteljima s razloga, jer da su učitelji državni činovnici, pa da im kao takovima prema novom činovničkom zakonu ne pripada ni stan u naravi ni ogrjev.

I prvo i drugo stanovište s obzirom na gore istaknuto nije opravdano ni stoga, što su se upravne općine prigodom doprinosbenih rasprava kod osnivanja pojedinih škola i kreiranja učiteljskih mjesta ugovorom obvezale, da će učiteljima uz stan u naravi i zemljište podavati određeni kvantum ogrjevnih drva, što se je uvijek isticalo i u natječajima za ispražnjena učiteljska mjesta. Do danas nema nigdje pa ni kod nas zakona, kojim bi se poništavale javnim ugovorima i natječajima stečena prava.

Središnji odbor S. H. U. D. obrazlažući svoju predstavku navedenim upozoruje vlasti na posebno stanovište, radi kojega se mora zauzeti za stečena prava učiteljstva.

Slične uredbe — navodi središnji odbor — poprimaju u životu učitelja i naroda opasan karakter antagonizma, koji se može na jednoj strani izroditi u apatiju i nehaj za rad, a na drugoj u nepovjerenje, pa čak i u mržnju spram — gotovo jedinog — prosvjetnog staleža u narodu.

Da to nijesu pretjeravanja a ni puka naklapanja, dokazuje u najnovije vrijeme gotovo neprijateljski stav pojedinih općinskih zastupstva spram učiteljstva, koja u neku ruku potaknuta onakvim uredbama i naredbama, koja su na materijalnu štetu učiteljstva, ovomu osporavaju dapače i pravo na stan u naravi u najzabitnijim mjestima, gdje se za učitelja uopće ne može stana naći. A stan u naravi, ogrjev i zemljište jedina je rekompenzacija činovnika na selu za sav komfor, koji uživaju ostali činovnici u gradovima i većim mjestima. Povrh toga sve kategorije činovništva od najniže do najviše imaju priliku, da uz svoju plaću zaslužuju na komisijama i privatno gotovo toliko, a često i više, nego što im iznose službene prinadležnosti, dok je učiteljstvo upućeno lih na svoju mršavu plaću i na gornje prinadležnosti, bez kojih ono na selu egzistirati ne može, a i te mu se protiv jasnoga slova zakona oduzimaju.

Hrvatsko je učiteljstvo i svojom svijetlom dalekom prošlosti, svojim radom u promicanju narodne prosvjete, narodnog kulturnog i materijalnog napretka, svojim karitativnim radom za vrijeme velikoga svjetskog rata i svojim samaričanskim radom u ratu, kod kuće i na frontama, u sanitetskim odjeljenjima, kaošto i herojskom, neprispodobivo veličanstvenom samozatajom i žrtvama za najvećih progona kroz šest dugih, beskrajnih godina patnje i stradavanja osvjetlalo sebi lice i zadužilo hrvatski narod, kojemu predano i nesebično služi. Držimo, da smijemo s pravom očekivati od vlasti najveći oprez, obzirnost i promišljenost kod rješavanja ovog pitanja, koje je već poprimilo izvjesne akutne forme u neželjenoj borbi između učiteljstva i naroda, pa da će se ukloniti sve, što bi tu borbu moglo potencirati i pomalo, ali neminovno dovesti do općenite katastrofe hrvatskoga učiteljskog staleža a potom hrvatske pučke prosvjete. Ustrajanje i insistiranje na putu, kojim se je udarilo protiv hrvatskoga učiteljstva, bilo bi kadro da, upropasti i pokopa sve lijepe i velike osnove, koje je hrvatsko učiteljstvo nakanilo izevsti u narodnom prosvjećivanju.

Na tu svoju predstavku dobio je središnji odbor S. H. U. D. ovih dana ovo rješenje:

Oblasni odbor zagrebačke oblasti.

Broj 310 — 1918.

P r e d m e t: Savez učiteljskih društava — drva učiteljima.

Savezu hrvatskih učiteljskih društava

Zagreb, Kukovićeva ul. 34.

U rješenju tamošnjeg cijenjenog dopisa od 30. XII. 1927. broj 94. upravljenog na predsjedništvo oblasne skupštine, a od ove ovamo na uredovanje odstupljenog, saopćuje se ovo:

Ovaj oblasni odbor ne može nažalost usvojiti stanovište »Saveza«, po kojem pučkim učiteljima na osnovu § 128. hrvatskog školskog zakona pripadaju ogrjevna drva.

Učitelji pučkih škola danas su državni činovnici, njihova beriva uređena su zakonom od god. 1923. o državnim činovnicima itd. građanskog reda, koji u svojem čl. 252. izričito određuje, da se van snage stavljaju svi stariji propisi.

Prema tome je van snage stavljen i § 128. hrvatskog školskog zakona i svi ostali propisi pučkih učitelja. Da nije tako, pučki učitelji dobivali bi i danas još samo ona beriva, koja su im pripadala po tom zakonu.

Samo se po sebi razumije, da su citiranim zakonom od god. 1923. van snage stavljena i sva rješenja, naredbe i t. d., koje se citiraju u tamošnjoj predstavci od 30. XII. 1927. broj 94.

Nu sve i kad ne bi bilo tako, pučkim učiteljima kao državnim činovnicima nemogu nikako pripadati drva na teret političkih upravnih općina, jer upravne općine nisu dužne doprinositi ma i najmanji dio berivima državnih činovnika; takav zakonski propis ne postoji. I zato ovaj oblasni odbor ne smije dozvoliti, da se općinama nametne teret, kojeg one nisu dužne nositi, pa će tako brisati ureda radi svaku stavku iz općinskog proračuna, kojom bi se pučkim učiteljima osiguravala ogrjevna drva za god. 1928.

Primjećuje se, da oblasni odbor osječke oblasti i primorsko-krajiške oblasti stoje na istom zakonitom stanovištu.

Uredba o mjesnim školskim odborima nema valjanosti za područje Hrvatske i Slavonije, pa ni za ovu oblast, jer iz čl. 148. financ. zakona za god.1927./28. jasno proizlazi, da ministar nije bio ovlašten, da takovu uredbu izdade za Hrvatsku i Slavoniju, jer samo citirani čl. 62. zakona o osnovnim školama vrijedi samo za područje Srbije, a taj srbijanski zakon nije nikada protegnut na Hrvatsku i Slavoniju. Pa ni za područje Srbije nije ministar bio ovlašten, da uredbu izdade već sada, već ju može izdati tekar onda, kada bude provedena nova podjela zemlje na oblasti, koja je nastala poslije izvršenih izbora od 23. I. 1927. god., a takova nova podjela još nije izvedena.

Uostalom ministar prosvjete ukinuo je cijeli član 7. svoje uredbe, dakle i onaj dio, koji govori o ogrjevnim drvima, ukinuvši tako i cijelu kompetenciju mjesnih školskih odbora.

U koliko bi državna vlast odredila, da učiteljima ipak ogrjevna drva pripadaju, to im takova mogu kao državnim činovnicima pripadati samo na teret države, a nipošto na teret samoupravnog tijela — upravne općine.

Oblasni odbor zagrebačke oblasti.

U Zagrebu, dne 10. siječnja 1928.

Predsjednik odjela za samoupravnu administraciju:
Dr. *Spies* v. r.

PORESKE DUŽNOSTI UČITELJA.

Često nije učiteljima jasno, što imaju da plate u ime poreza, a ponajviše t. zv. tecivarinu IV. razreda. Tako se je nedavno desilo, d a n i j e b i l o j a s n o, d a l i u č i t e l j i, k o j i o b u č a v a j u u š e g r t s k i m š k o l a m a, i m a j u p l a t i t i p o r e z o d n a g r a d e, š t o p r i m a j u z a t o o b u č a v a n j e.

U tom predmetu vrijedi uputa, što ju je izdalo Minisfarstvo financija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Generalna direkcija neposrednih poreza u Beogradu dana 12. januara 1925. pod brojem 34.504/24., (Broj 1235/25. D. M. F.) iz koje donosimo ovo:

»Kao što i svi drugi državni činovnici i namještenici, isto su tako i učitelji te profesori do dana, koga je stupio na snagu zakon o činovnicima, bili dužni plaćati tecivarinu IV. razreda od svih prinadležnosti, koje su ma gdje primali, ako te prinadležnosti nisu bile kojim specijalnim zakonom ili odredbama zakonskog članka 29/75 oproštene od toga poreza. Kako honorari za obuku u šegrtskim školama i slični honorari te drva, što ih ovi službenici primaju od opština, nisu nijednim zakonom bili oslobođeni od poreza, niti su se ti prihodi po svojem karakteru mogli supsumirati pod takove prihode, koji su od poreza oslobođeni, to su se morali bezdvojbeno podvrći oporezovanju.

Svi ti prihodi, koji se redovno opetuju u uskom vremenskom razmaku i koji su stalni, bez obzira na to, kako se oni nazivaju (dakle makar i nagradama), podležali su oporezovanju.

Naprotiv od dana, kada je stupio na snagu novi zakon o činovnicima i ostalim službenicima građanskog reda, ne predleže ti prihodi oporezovanju u onim slučaju, ako imaju karakter primanja iz službenoga odnošaja, koji je regulisan prednjim činovničkim odnosno kojim drugim zakonom. (Zakon o šegrtskim školama).«

»Prihod, koji učitelji primaju za obuku u šegrtskim školama smatra se prihodom iz službenog odnošaja, jer su učitelji dužni tu obuku vršiti, pa stoga ne podleže oporezovanju.«

VI. INTERNACIONALNI KONGRES ZA OBUKU UMJETNOSTI, RISANJA I PRIMIJENJENE UMJETNOSTI.

Taj će se kongres po zaključku V. kongresa, održavanog g. 1925. u Parizu, na poziv čehoslovačke vlade održati od 30. srpnja do 5. kolovoza o. g. u Pragu. Počasni protektor toga kongresa jest predsjednik a protektor ministar prosvjete čehoslovačke republike.

Na taj kongres međunarodnoga udruženja, kojemu je sijelo u Švajcarskoj, pozvane su sve vlasti, zavodi, škole, akademije umjetnosti, zanatlijske, tehničke i stručne škole, državne i privatne škole, u kojima se ti predmeti obučavaju, onda savezi i društva umjetnika, učitelja risanja kao i učitelji risanja, obrta, ručnog rada i modeliranja, zatim pojedini umjetnici, profesori, učitelji, ravnatelji i funkcioneri takvih zavoda, urednici stručnih listova i napokon svi prijatelji spomenutih naučnih predmeta, tvorničari učila i t. d.

S kongresom bit će spojena internacionalna izložba učeničkih radnja iz risanja, modelovanja i sličnih radnja svih mogućih škola počevši od zabavišta do akademija umjetnosti. Također održat će se izložba i sajam svih mogućih učila za obučavanje u risanju, ručnom radu, u odgoju za umjetnost i zvanje.

Na kongresu raspravljat će se o ovim temama: a) Risanje kao duša ručnoga rada; b) Spajanje risanja i ručnog rada u obrazovanju učitelja; c) O boji, njezinoj važnosti za školu i život, za metode u obučavanju i jedinstvenosti u risanju s bojama.

Uredništvo »Hrvatskoga učiteljskoga Doma« pripravno je, da svakomu, tko se interesira za taj kongres, dade posebne upute o uvjetima za sudjelovanje.

OPROST OD PLAĆANJA POŠTARINE ZA S. H. U. D.

Na našu molbu u tom predmetu dobili smo ovo rješenje:

Minist. pošta i telegrafa.

Broj 57.196./27.
11. I. 1928.

Direkciji pošta i telegrafa

Zagreb.

Direkcija će pošta prethodno za ovu predstavku naplatiti propisanu taksu, sopćiti S. H. U. D. sa stanom Wilsonov trg kb. 3. Zagreb, da Minist. pošta i brzojava žali, što nije u mogućnosti, da njegove pošiljke oslobodi plaćanja pošt. taksa, pošto je za oprost od plaćanja poštarine potrebna zakonska odredba.

Načel. pošt. odjeljenja.
Potpis nečitljiv.

*

Na skupštinama »SHUD« održanima krajem kolovoza prošle godine, izviješteno je, da se je uprava »Savezova« na gospodina Ministra saobraćaja pravodobno bila obratila predstavkom, kojom je zamolila, da se i članstvu »Savezovu«, koje bi išlo na »Savezove« skupštine, podijeli pogodnost vožnje na državnim željeznicama i parobrodima za ¼ cijene. — **Ta je zamolba motivirana time, što su takvu pogodnost dobili i »Ujujaši« za svoj kongres u Skoplju.** — Premda je pred skupštinu »Savezovu« g. Ministar i brzojavno zamoljen za riješenje te predstavke, nije On obnašao vrijednim, da **hrvatskim** učiteljima — uopće šta odgovori...

UČITELJI NA POLOŽAJU. Donosimo imena iz krugova hrvatskog učiteljstva, koji zauzimaju istaknuti položaj u našem javnom životu:

I. Narodni poslanici u Skupštini:

1. dr. Sigismund Čajkovac, profesor više pedagoške škole;
2. Imbra Štivić, učitelj građanske škole;
3. Jakob Jelašić, učitelj i slušač više pedagoške škole.

II. Skupštinar osječke oblasti: Adam Pakaci, obl. škol. nadzornik u m.

III. Milutin Mayer, gradski zastupnik i podnačelnik grada Zagreba.

IV. Načelnici gradova:

1. Julije Kempf u Požezi slavonskoj;
2. Josip Butorac u Karlovcu;
3. Vilko Golubić u Brod-Moravicama.

ŠEGRTSKIH ŠKOLA reorganizacija za Zagreb u tečaju. Inicijativom gradskog školskog odbora, po gradskom školskom nadzorniku predano je u ruke učiteljstvu grada Zagreba izradba nacrta pravilnika i nastavnog plana. U sporazumu svih interesiranih privrednih krugova sastavit će se oba nacrta i podnijeti gradskom školskom odboru. Predmet je prešne naravi i početkom naredne školske godine mogla bi stupiti ta reorganizacija u život.

PROTIV SNIŽENJA ČINOVNIČKIH DOHODAKA.

Poznato je našemu učiteljstvu iz raznih novina, da je vlada nakanila, da se državnim činovnicima i službenicima ponovo snize njihove prinadležnosti te da se povise porezi. Protiv toga podigle se razne činovničke organizacije, a evo donosimo rezoluciju, što je u tom predmetu zaključio Glavni Savez, koji je 29. siječnja o. g. održao u Beogradu konferenciju sviju organizacija državnih činovnika i službenika, na kojoj je prihvaćena ova rezolucija:

Predstavnici svih struka državnih činovnika i službenika iz svih krajeva države donijeli su slijedeće zaključke:

1. Jednodušno i odlučno protestiraju protiv svakog pokušaja smanjivanja prinadležnosti, koje su i danas apsolutno nedovoljne da im osiguraju i najskromniji minimum za egzistenciju. Nalaze, da bi izvodjenje takvog pokušaja bilo od veoma štetnih posljedica isto toliko za državu koliko i za državne službenike.
2. Zahtijevaju, da se po novom zakonu o neposrednim porezima ne oduzme od državnih činovnika i službenika na ime poreza više nego što im je dosada naplaćivano.
3. Da se poslije 1. maja 1928. osigura zakonska zaštita zakupaca stanova u starim zgradama, jer povišenje zakupnine, koje im traže kućevlasnici, oni sa sadanjim prinadležnostima apsolutno ne mogu platiti. U protivnom zahtjevaju da im se stanarina poveća u razmjeru faktičnih zakupnih cijena.
4. Da se svima činovnicima isplate razlike prinadležnosti za vrijeme od 1. oktobra 1923. do 1. maja 1924. koje im pripadaju kao već davno stečeno zakonsko pravo.
5. Da se penzioneri po starim zakonima izjednače u prinadležnostima sa novim penzionerima.
6. Da se iz financijskog zakona izbace sve odredbe kojima se na štetu državnih činovnika i službenika mijenjaju odredbe zakona o činovnicima, a napose odredba financijskog zakona o neuzimanju u službu kao dnevničara, i penzionera, koji nemaju pune godine službe. Kao i odredaba o postavljanju zva-

ničnika i služitelja koji nemaju tri godine službe za dnevničare.

7. Da se ne ozakoni predlog o oduzimanju dodataka onim penzionerima koji su penzionirani prije navršenja 15 godina službe, a na dan 1. aprila 1923. nisu navršili 44 godina života.

8. Da procenat uloga za penzioni fond udova i djece državnih činovnika bude što manji s obzirom na sadašnje prinadležnosti, a da se poveća tek onda kad i u koliko državnim činovnicima prinadležnosti budu povećane.

9. Da se ostali zahtjevi koji su u raznim prilikama bili iznijeti radi efektivnog poboljšanja činovničkog položaja sprovedu prilikom revizije zakona i tada uža uprava glavnog saveza imade najenergičnije nastojati, da legitimni interesi državnih službenika budu u potpunosti zaštićeni.«

KNJIŽEVNE OBJAVE.

»Drveni ručni rad« u osnovnim školama. Ovu knjigu namjerava izdati drug Stjepan Štromar, učitelj u Velikoj Mlaki. Knjiga će obasizati oko 80—90 stranica teksta i crteža specielno drvenog ručnog rada, koji se najvećma njeguje u svim našim osnovnim školama. Cijena oko 15 Din.

»Slobodno crtanje« u osnovnim školama sa ornamentikom od Stjepana Štromara, II. naklada izaći će odmah nakon odobrenja Minist. Saveta, uz cijenu oko 35 Din. — Crteža 60. stranica.

»Geometrijsko crtanje« u osnovnim školama sa ornamentikom od Stjepana Štromara izaći će ako se najavi dovoljan broj naručitelja. Knjiga će obasizati oko 50 stranica pedagoško-didakt. teksta i 50 stranica crteža.

Za sve tri knjige prima narudžbe pisac: Stjepan Štromar, učitelj Velika Mlaka (Vel. Gorica). — Novac se unaprijed ne prima.

»Pčela«. — U Zagrebu (Palmotićeva ul. br. 11 b) postoji »Centralno pčelarsko društvo i Zadruga. Društvo izdaje svoje diljem domovine poznato strukovno glasilo, list za pouku pčelarima, te podizanje naprednog pčelarstva.

Pod uredništvom I. Sobola i J. Bobinca izišao je ovog mjeseca 2. broj, u kojem uz pozive na skupštinu društva i Zadruge (26. II. t. g.) jest nekrolog uvaženog pčelara Dra. P. Valjavca, te članci: »Život i razvoj pčelca« (nastavlja J. Bobinac; »Znanstveni pčelarski zavod u Dole« (Dr. A. Langhoffer); »Historijat razvoja naše pčele«, (nastav. J. Schneidera); »Rešetke, da se matica ograniči na određ. prostor« (A. Katar); »Sastav meda« (Dr. M. Trinajstić, nast.); »Godišnji izvještaj« (M. Rajlić); »Svaštice«, (J. ac), napokon vijesti iz Zadruge i uredništva.

Kako se vidi, list obiluje zanimljivim znanstvenim člancima nove pčelarske škole, a svakog mjeseca također praktičnim uputama za napredno pčelarenje. Zato ga preporučujemo školama, seljačkim zadrugama, te ljubiteljima prirode uopće, a pčelarima napose. Cijena Din 40.— na godinu.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

»Учитељска Искра«, просветношколски часопис. God. VII. Septembar i oktobar 1927. Urednik Đurđe S. Milenković, izdavač Drag. M. Mihailović; Kragujevac. Cijena god. Din 50.—

»Gospodarski List«, glasnik »Gospodarskog društva« k. z. u Zagrebu. God. 87., broj 1 — 1928.

UPRAVA »SHUD«

u posljednje vrijeme sve je sile uprla u akcije za »Dom« i »Konvikat«: ispražnjenje i primopredaju zgrade »Konvikta«, te namaknuće sredstava za uređenje »Doma« i »Konvikta«. — U tu svrhu razaslane su u »Savezu« udruženim društvima »Pristupnice« za učlanbu u »Zaklade« »Doma« i »Konvikta«, izdan je proglas na hrvatski narod i razaslana okružnica na banke te industrijalna i trgovačka poduzeća. — Stoga je i opet zaostao posljednji, koprivnički broj »HUD« od prošaste godine.

»UZORNI VRTLAR« preporučilo je Ministarstvo Prosvjete kralj. SHS za nabavu svim školskim i narodnim knjižnicama i čitaonicama (rješenjem od 3. VI. 1926. broj 65.531/III.), a još ranije preporučila je »Uzorni Vrtlar« za nabavu svim osnovnim školama i Pokrajinska uprava za Hrvatsku i Slavoniju, odj. za prosvj. i vjere, svojom okružnicom od 21. III. 1923. br. 5.611. — »Uzorni Vrtlar« koristan je list za svakoga, tko se bavi cvjetarstvom, voćarstvom, povrćarstvom ili gajenjem sitnih domaćih životinja. — Nekoliko puta godišnje donosi i prilog »Školski Vrt«. — Pretplata godišnje 40 dinara, šalje se na Upravu »Uzorni Vrtlar«, Zagreb. Pošt. pretinac 201.

»HRVATSKI UČITELJ«, jubilarno izdanje o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 925.—1925., što ju je upriličilo hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »SHUD«, tiskan je s vrlo dragocjenom građom o staleškoj organizaciji hrvatskoga učiteljstva i njezinim tekovinama, pa o kulturno-prosvjetnim prilikama u krajevima, gdje Hrvati žive od prvih vremena do danas. — Troškovi toga bogato ilustrovanoga almanaha iznose oko 29.000 Din. — Molimo sve, koji su ga primili, a nijesu ga do sada platili, da to odmah učine; jer tiskara traži svoje. — Na zalihi ga imade jošte. — Cijena mu je 50 Din s poštarinom. — Narudžbe i pretplatu prima: urednik Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA“: „Savez hrvatskih učiteljskih društava“** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: Svaki broj 5·— D, ili: za četvrt godine 15, za pol godine 30, za tri četvrtine godine 45 odnosno za cijelu godinu 60 Dinara — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer, Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. OŽUJKA 1928. BROJ 3.

KAKO SMO POSTALI „SEPARATISTE"

(MALO HISTORIJE)

I.

Ideja o približavanju »jugoslavenskoga« dapače »slavenskog« učiteljstva uopće nikla je u Hrvatskoj — u Zagrebu. Naš slavni Ivan Filipović ju je zamislio i u život privađao. Poznato je, kako je Filipović nastojao, da se god. 1871. u Zagreb sazove prva opća hrvatska učiteljska skupština. Ta je i održana dne 23. i 24. kolovoza iste godine, a predsjedao joj duša i pokretač hrvatskoga učiteljstva Ivan Filipović. Uz mnoštvo hrvatskih učitelja iz Hrvatske, Slavonije i Dalmacije prisustvovao je skupštini lijep broj slavenske braće: Slovenaca, Srba i Crnogoraca, Čeha i Poljaka. Ovi su bili vrlo srdačno dočekani, a na koncu skupštine zamolio ih je Filipović, da svojima izruče srdačan pozdrav hrvatske braće. Tu se je u hrvatskom Zagrebu prviput manifestirala »sveslavenska« duševna zajednica; tu se je prviput sakupilo učiteljstvo iz skoro svih slavenskih zemalja; tu se upoznalo; tu su udareni prvi temelji za duševnu zajednicu — zajednički kulturni rad. A ideja za sve to potekla je iz Hrvatske, od hrvatskog pučkog učitelja — Ivana Filipovića, čovjeka velike koncepcije, i Zagreb je tako postao ventar učiteljskog kulturnog slavenskog uzajamnog rada.

Posljedice takvoga uzajamnoga rada su se doskora pokazale. Već slijedeće t. j. 1872. godine sastao se Filipović s nekim prvacima hrvatskih, slovenačkih, srpskih i čeških učitelja na učiteljskoj skupštini u Ljubljani, gdje se dogovaralo o daljem radu. Dogovoriše, da će slijedeće t. j. 1873. godine održati skupštinu slavenskih pedagoga i to u Beču, gdje se te godine održavala svjetska izložba. Proglas za tu skupštinu štampan je u Pragu i to hrvatskim jezikom, a prvi ga je potpisao Filipović, koji ga je sastavio i koji bijaše začetnik i prvi pokretač toga pokreta. Iza njega potpisali su ga ostali hrvatski, slovenski, srpski i češki pedagoški prvaci. Na toj se skupštini imao položiti temelj budućim skupštinama slavenskih pedagoga i svemu svijetu dokazati, da je Slavenstvo vrsno i pripravno staviti se u kolo ostalih obrazovanih naroda i raditi na polju prosvjete i napretka.

Sveslavenski pedagogijski list »Slavenski pedagog«, koga su s Filipovićem osnovali njegovi jednomišljenici slavenski pedagozi u Zagrebu za prve opće hrvatske učiteljske skupštine god. 1871., propagirao je za taj kongres.

Taj kongres slavenskih pedagoga obdržavan je u Beču mjeseca kolovoza 1873. a prisustvovalo mu je do 200 učitelja iz slavenskih krajeva. Predsjedao mu je češki učitelj Jan Mašek iz Praga; prvi potpredsjednik bio je Ivan Filipović, a drugi Vukičević iz Sombora.

Za promicanje međusobnog zbližavanja, upoznavanja i zajedničkog sveslavenskog rada

nije među učiteljima bilo zasluženijega od našega Ivana Filipovića. On je prije kongresa a i poslije neprestano dopisivao s češkim pedagozima i rodoljubima Mašekom, Sokolom, Kralom i drugima, sa slovenskim učiteljskim prvacima Praprotnikom, Lapajneom, Ivanom Tomšićem, pa sa srpskim drugovima Milićevićem, Novakovićem, Vukičevićem i drugima.

Tradicija toga *sveslavenskog a naročito jugoslavenskoga* uzajamnog rada podržavana je i dalje po hrvatskom učiteljstvu. Hrvatski učitelji posjetili su nekoliko puta *češke učiteljske skupštine* a u najvećem broju onu od god. 1886. pod vodstvom Škendera F a p k o v i ć a*). I češki učitelji naročito Adolf S c h u s t r pa Bohdan S k a l a su često posjećivali naše skupštine »Savezove«, gdje su bili uvijek srdačno primani. Ovi su s nekim hrvatskim učiteljima bili u najsrdačnijem pismenom saobraćaju. Neće biti na odmet ni to, ako spomenemo, da je »Savez čeških učiteljskih društava« god. 1907. imenovao nekoliko hrvatskih učitelja (Basaričeka, Klobučara, Kirina, Graneca) počasnim i dopisnim članovima, a to je bilo radi zajedničkih težnja i nastojanja u staleškom radu. Ali su Ivan Filipović i hrvatski učitelji prije i toga odlikovali znamenitije češke pedagoge, učenjake i pisce članstvom pedagoškoga književnoga zbora, jer su Česi: M a š e k Jan, L i n d n e r Gustav, K l i k a Josip, K r a l Josip, dr D r t i n a František, K a d n e r Otokar, Č e r n y Josip, S k a l a Bohdan, S c h u s t r Adolf, L o p a r Ivan, K r e d b a Vaclav, Z o u b e k František i F r u m e r Adlof izabrani počasnim članovima toga društva. Tako su Hrvati uvijek podržavali duševnu zajednicu sa svojom slavenskom braćom — Česima.

*

Sa *slovenačkim* učiteljstvom bili su hrvatski učitelji uvijek u najužoj vezi i u najprijateljskim odnošajima. Slovenski učitelji posjećivali su hrvatske svoje drugove u najsvečanijim zgodama tako n. pr. za I. hrvatske opće učiteljske skupštine, otvorenja »Hrvatskog učiteljskog doma«, posvete »Hrvatskog učiteljskog konvikta« i u drugim svečanim danima hrvatskoga učiteljstva. Ali su hrvatski učitelji ovu bratsku pažnju njima uvijek uzvraćali, pa vidimo, da u Sloveniji nije bilo svečanije zgode, a da im ne bi hrvatski učitelji prisustvovali sad u većem sad u manjem broju. U Sloveniji i u Hrvatskoj bili su tako hrvatski i slovenski učitelji ne kao susjedi već kao prava braća u svakoj svečanoj zgodi zajedno. Živo se sjećam jedne vrlo svečane učiteljske skupštine u Ljubljani (g. 1898.), na koju su pohitila braća učitelji iz Češke, Galicije, Srbije i Hrvatske. Tadašnji ljubljanski gradonačelnik Hribar je u toj svečanoj skupštini u ime grada Ljubljane pozdravio drage goste Čehe, Poljake (svake u njihovu jeziku) onda Srbe. Najposlije se okrenuo prama nama Hrvatima, pa je rekao u čistom hrvatskom jeziku poprilici ovako: »A što da kažem vama, draga, braćo hrvatska? Vas ne pozdravljam kao goste, jer mi i vi jedno smo. Vi ste ovdje u Ljubljani domaćini kaošto smo i mi!« Slovenski učiteljski prvaci Engelbert G a n g l, Luka J e l e n c, Jakob D i m n i k i drugi su s hrvatskim učiteljima bili u najužoj prijateljskoj vezi. S c h r e i n e r Henrik, L a p a j n e Ivan, P r a p r o t n i k Andrija, M i k l o š i ć Ivan, D i m n i k Jakob J e l e n c Luka, G a n g l Engelbert su izabrani članovima »Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora«.

*

I na skupštini b o s a n s k o g a učiteljstva u Sarajevu bilo je hrvatsko učiteljstvo zastupano.

*

A sada da vidimo, u kakvim smo odnosima bili s najužom našom braćom — *srpskim* učiteljima.

Naš slavni Filipović uvijek je podržavao i širio uzajamnu zajednicu svih Slavena najpače što užu zajednicu između Hrvata i Srba. Pregledamo li, koji su učesnici bili na svečanim skupštinama hrvatskih učitelja počevši od god. 1871., vidjet ćemo, da nije bilo ni jedne, na kojoj ne bi bilo braće Srba. Na I. općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini god. 1871. i širio uzajamnu zajednicu svih Slavena a u Zagrebu uz učitelje iz Češke, Moravske, Slovenije bilo je dosta učitelja iz raznih srpskih zemalja, a Stevan P o p o v i ć, profesor učiteljske škole u Kragujevcu, Gašo P e š i ć učitelj iz Cetinja, Nestor M i k o v i ć iz Srbobrana, Stevan P o p o v i ć urednik iz Budima, pa liječnik dr. N e n a d o v i ć iz Pančeva živo učestvuju u raspravama. — Na *II. općoj skupštini,* održanoj god. 1874. u Petrinji, najaktivnije sudjeluje u raspravama Milorad P o p o v i ć Š a p č a n i n, izaslanik srpske vlade u Beogradu, a isto tako sudjeluje u raspravama Mita P e t r o v i ć, profesor srpske učiteljske škole u Somboru. Uz ove bilo je dosta učitelja iz srpskih krajeva. — Tako je bilo i na *III. općoj hrvatskoj učiteljskoj skupštini,* održanoj god. 1878. u Osijeku. I u drugim prilikama su srpski učitelji (iz Srbije) rado dolazili na skupštine hrvatskih učitelja, gdje su od svoje hrvatske braće bili uvijek lijepo primani.

Ovdje ne govorim o učiteljima Srbima iz Hrvatske i Slavonije, koji su uz svoju braću Hrvate uvijek složno radili u svim hrvatskim učiteljskim društvima, a pogotovo u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«. Mnogi su od njih postali članovi zakladnici »Hrvatskoga učiteljskog konvikta« i mnogi njihovi sinovi su odgojeni u tome zavodu. Oni su sa svojom hrvatskom braćom složno i zajednički radili

---

* Vidi o tome u beletrističkom listu „Balkan" god. 1887., prikaz J u l i j a K e m p f a: „Osvrt na prašku učiteljsku skupštinu".

za interese učiteljstva i škola; oni su se s njima vrlo pazili, iskreno družili i u svemu bili s njima. To je bilo sve do god. 1907., kad su naši Srbi udruženi u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« počeli isticati posebne svoje nacionalne interese, što je bilo povodom, da su Hrvati i Srbi bili jedno vrijeme u nekom napetom stanju.

Jače kulturno približenje između hrvatskih učitelja i srbijanskih nastalo je god. 1891., kada su »Hrvatski pedagoško-književni zbor« i »Savez hrvatskih učiteljskih društava« na Filipovićevu ponuku poslali svoje izaslanike na skupštinu »Srpskog učiteljskog Udruženja«, koja se je te godine održala u Šapcu. Izaslanici »Zbora« su bili: Milan Kobali i pisac ovoga prikaza, a izaslanici »Saveza« Davorin Trstenjak i Josip Ciganović. Ti izaslanici bili su baš bratski dočekani, a ispunili su dostojno časnu zadaću, da porade o kulturnom približenju između hrvatskog i srpskog učiteljstva, jer se o kakvom drugom, naročito političkom približenju, tada nije moglo ni pomisliti. Iz Šapca odosmo do Beograda, da tamo razgledamo školske i druge kulturne prilike. »Put je utrt, a dalje — što Bog dade« — pomislismo na povratku iz Srbije.

Slijedeće t. j. 1892. godine uzvratiše nam braća Srbijanci u većem broju posjet u Zagrebu i to baš za trajanja »Savezove» glavne skupštine. Sjećam se i danas, kako smo ih srdačno i lijepo primili i kako su oni bili ushićenim našim prijemom i drugovanjem s nama. Bili smo kao prava braća jedne majke. Taj sastanak urodio je tim plodom, da su u Zagrebu sklopljene uže veze prijateljstva, koje su dugo i dugo potrajale. Mihajlo Jović predsjednik »Srpskog učiteljskog Udruženja«, Mihajlo Stanojević, Janko Veselinović, pa Putniković bili vođi srpskih učitelja i učiteljica, s kojima smo se povezali vezom iskrenog bratimstva i odanog prijateljstva. Na sve hrvatsko učiteljstvo oni su sa svojim drugovima i družicama učinili najjači dojam, pa kako je doček srbijanske braće bio iskren i odan, to je rastanak bio još srdačniji ali i težak — težak radi odlaska iskrene braće. »Kako bi bilo lijepo, da smo svi u jednom domu«, pomislismo mnogi na rastanku.

Godinu ili dvije iz toga posjetili su hrvatski učitelji i učiteljice u još većem broju svoju srpsku braću na skupštini »Udruženja« u Beogradu. Krasan doček. Iskreni saobraćaj. Osjećaj svoje braće u jednoj kući.

Naš »Hrvatski pedagoško-književni zbor« već je prije, cijeneći rad srpskih učitelja i težeći sa kulturnim jedinstvom, imenovao srpske prvake i književnike Dmitra Matića, Milana Milićevića, Stojana Novakovića, Vojislava Bakića, Mitu Petrovića, Nikolu Vukičevića, Milorada Popovića-Šapčanina, a kasnije Mihajla Jovića, Mihajla Stanojevića, što počasnim, što pravim članovima »Zbora«.

Tako su eto hrvatski učitelji nastojali i radili barem o kulturnom zbliženju, o kulturnoj zajednici.

Takvo zbližavanje našlo je doskora konkretniju formu. Srbijanski učitelji su g. 1906. u Beograd sazvali kongres jugoslavenskih učitelja, u kojemu su uz Srbe, Hrvate i Slovence sudjelovali i Bugari — dakle svi Jugosloveni.

Na kongresu radilo se o tome, da se taj kongres oživotvori kao neko učiteljsko društvo za cijeli slavenski jug. O tome se raspravljalo i godine 1907., a na raspravama sudjelovali su i predstavnici hrvatskih učitelja Davorin Trstenjak i Milan Pejnović. No kod stvaranja te realne zajednice jugoslavenskog učiteljstva nastalo je pitanje, koja će vlada odobriti pravila takvoga društva, u kojemu bi bili uz Srbe iz Srbije i Srbi iz Vojvodine, Bosne i Crne gore, onda Hrvati iz Hrvatske i Slavonije, iz Bosne i Hercegovine, iz Dalmacije i Istre, pa Slovenci iz Slovenije a konačno Bugari iz Bugarske. Učitelji iz tih krajeva pripadali su pod vlade u Beogradu, Zagrebu, Cetinju, Pešti, Beču i Sofiji, pa tko da sve te vlade složi u tome, da svaka svojim učiteljima dopusti, da sudjeluju u društvu s članovima iz raznih država, od kojih neke nijesu ni bile u pravim i iskrenim prijateljskim odnosima. To su bile baš nesavladive prilike, radi kojih je moralo zapeti svako nastojanje za sastav takvoga društva.

Ratni događaji, koji su iza toga nastali na Balkanu, prekinuli su svaki dalji rad o tom pitanju.

Nakon svjetskog rata, u kojemu su narodi jugoslavenskog juga morali baš neprijateljski jedan spram drugoga postupati, preokrenula se situacija. Godine 1918. donese nam neočekivano ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu. Sad se već moglo misliti i raditi na staroj ideji, da se politički ujedinjeni učitelji Srbi, Hrvati i Slovenci ujedine u stalešku zajednicu. Na Bugare nije se dakako moglo ni pomisliti.

II.

Na 30. travnja 1919. prenašale su se iz tuđine dopremljene kosti hrvatskih mučenika Petra Zrinjskoga i Krste Frankopana u zagrebačku prvostolnu crkvu. Nekoliko dana prije toga bile su kosti izložene u zgradi jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, otkuda su se po programu imale prenijeti u pomenuti hram. Pred Akademijom sakupljala se razna društva, korporacije, odaslanstva i silan narod, a to sve čekalo, kad će krenuti svečani provod. Ja sam bio uz članove središnjega odbora »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Kad smo tako svi stajali i če-

kali, opazim u blizini dragoga mi prijatelja Engelberta Gangla, koji je također došao iz Ljubljane, da učestvuje u povorci i svečanosti. Ja ga pozovem, da se pridruži k nama, čemu se on rado odazove. Idući u povorci razgovarali smo se o koječemu, a naročito, kako smo sretni, jer smo doživjeli ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu, a pod svojim narodnim kraljem. Ja sam spomenuo, kako bi i mi učitelji, koji smo uvijek težili za zajedničkim radom, morali učiniti, da stvorimo stalešku zajednicu učiteljstva cijele države, u kojoj bi svi složno radili. Prijatelj Engelbert potvrdi, da bi svakako trebalo to stvoriti, ali u daljem razgovoru spomene, da bi se imala stvoriti samo takva zajednica — udruženje, u kojemu bi postojeći učiteljski savezi, kao hrvatski »Savez«, onda slovenska »Zaveza«, tako i dalmatinski, bosanski i t. d. ostali u svojim društvima samostalni, a svi bi opet u nekoj delegaciji bili udruženi u jedno udruženje. Ja ga napokon zamolim, neka bi poslije podne došao u pisarnu u »Hrvatskom Učiteljskom Domu«, gdje bi o tome dalje raspravljali. Tako i bude. U »Domu« sastalo se više članova središnjega odbora »Saveza«: ja kao tadašnji predsjednik »Saveza«, tajnik Josip Škavić, odbornik Josip Granec, Stjepan Šmidt i Slovenac Engelbert Gangl. Povedosmo onako akademski razgovor i odmah smo se složili, da poradimo na tome, kako bi se sve učiteljstvo kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koje je sada udruženo u svojim »Savezima«, udružilo ali tako, da svi postojeći »Savezi« ostaju potpuno samostalni i vlasnici svoje imovine, a da u zajednici budu udruženi putem delegacija pojedinih »Saveza«, koje bi se povremeno sastajale, birale jednoga zajedničkoga predsjednika, i stvarale zaključke, koji bi vrijedili za sve »Saveze« i t. d.

Jer je to bio samo akademički razgovor, odlučili smo, da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« službeno pozove slavensku »Zavezu« na službeni dogovor u Zagreb, gdje bi se stvorio zaključak, na temelju kojega bi se dalje radilo. Tako i bude. Mi pozovemo braću Slovence na sastanak u Zagreb. Dođoše Luka Jelenc, predsjednik slovenske »Zaveze«, i Anton Gnus, tajnik, a nazočan je bio i predsjednik dalmatinskoga »Saveza« Ivo Radovanović, koji je baš stigao iz Beograda, gdje se je također raspravljalo o tom pitanju. Od nas bili smo: pisac ovoga prikaza ao predsjednik »Saveza«, tajnik Josip Škavić, onda članovi središnjega odbora Josip Granec i Dragutin Šiler.

Dogovarali smo se o potrebi i načinu našega ujedinjenja i nakon duge i svestrane rasprave, složili smo se načelno onako, kako smo se s drugom Ganglom dogovorili na prvom sastanku: da se sve učiteljstvo Srba, Hrvata i Slovenaca udruži u zajedničku organizaciju, u koju će kao u središnju organizaciju pristupiti dosadašnji »Savezi« i to kao cjeline, koje će činiti zasebne samostalne jedinice i biti potpune vlasnice svoje dotadašnje imovine.

Mi smo se dakle dogovorili, da se naša organizacija uredi na potpuno federalističkom principu.

O ujedinjenju svega učiteljstva u jednu organizaciju raspravljano je na kongresu, koji je na poziv »Udruženja srpskih učitelja« održan 8. lipnja 1919. u Beogradu, na kojem nijesu sudjelovali Hrvati (osim Dalmatinaca), a ni Slovenci. — Opet 15. i 22. lipnja bili su sastanci u Zagrebu, a 24. lipnja ponovno u Beogradu, no svi ti sastanci nijesu bili odlučni za rješenje toga pitanja. — Prva odlučna riječ o tome pitanju imala je pasti u Zagrebu na općoj skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, koja je bila sazvana na 13. kolovoza 1919. Kao 4. točka dnevnoga reda te skupštine bilo je »Ujedinjenje učiteljstva kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca.« Ja sam bio tada predsjednikom a Josip Škarić tajnikom »Saveza«.

Već dva tri mjeseca prije same skupštine pojavilo se u nekim krajevima nezadovoljstvo učiteljstva i dosta oštar stav protiv uprave »Saveza« s razloga, jer da vodstvo »Saveza« nije znalo ili nije htjelo zastupati učiteljske interese onako, kako je to svekoliko učiteljstvo od njega očekivalo«. Nekoliko društava dapače poslalo je vodstvu nepouzdanice, a i u samom Zagrebu stalo se raditi protiv mene kao predsjednika »Saveza«. Radi ovakvog istupa jednog dijela učiteljstva mogao sam i prije same glavne skupštine odstupiti, ali nijesam htio, jer sam znao, da mi je savjest čista i da sam sa središnjim odborom poduzeo i učinio sve, što se je za učiteljstvo u onim ratnim i neposredno poslijeratnim prilikama učiniti moglo. Ali to nijesam učinio s razloga, jer sam htio, da na samoj skupštini zajedno s odborom licem u lice stupim pred nezadovoljnike i da prema dogovoru sa slovenskim učiteljstvom izvedem zaključak glavne skupštine o udruženju svega učiteljstva naše nove države SHS. Tu akciju sam ja u Zagrebu započeo, pa sam htio i da je završim, a nakon toga da odstupim od vodstva »Saveza«.

Kod točke dnevnoga reda »Ujedinjenje učiteljstva kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca« nakon izvještaja tajnikova o dosadašnjem radu u tom predmetu, dobio je prvu riječ delegat staropazovačkoga učiteljskog društva Jovan Milojević i zatražio, da svi dosadašnji »Savezi« likvidiraju, pa da se osnuje centralno učiteljsko udruženje u

Beogradu, kojemu bi osnovku činila okružna učiteljska društva.

Iza toga je delegat Joco Oreščanin predložio, da se rasprava o tom pitanju zasada obustavi, jer još nijesu završeni pregovori o ujedinjenju, pa zato neka odbor »Saveza« povede daljne pregovore.

Ja kao predsjednik stavim skupštini ova pitanja:

Prihvaća li skupština ujedinjenje učiteljstva kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca? Ako skupština zaključi ujedinjenje, kako da se to ujedinjenje provede: naime: a) Da li tako, da se osnuje centralni »Savez« u Beogradu, a pokrajinski »Savezi« da prestanu; ili b) da dosadašnji »Savezi« ostanu i šalju svoje delegate u odbor centralnoga »Saveza« u Beogradu?

Skupština zaključi:

1. Da se prihvaća ujedinjenje svega učiteljstva u kraljevstvu; 2. da ujedinjenje treba tako provesti, da današnji »Savezi« i dalje ostaju samostalni i vlasnici svoje imovine, te svoje delegate šalju u odbor zajedničkog »Saveza» u Beogradu.

Taj zaključak prihvaćen je silnim oduševljenjem i aplauzom.

Iza toga sam se oduljim govorom oprostio od učiteljstva i položio čast predsjednika »Saveza«. Mojim je nasljednikom izabran Davorin Trstenjak,* a ja sam se posve povukao u moju zabit i samo izdaleka promatrao, što se je iza toga događalo.

Iza naše glavne skupštine prvu je skupštinu održala slovenska »Zaveza« u Ljubljani i na prijedlog Engelberta Gangla(!) zaključila, da »Zaveza« likvidira i da se sa srpskim »Udruženjem« spoji u jedno centralno udruženje učitelja kraljevstva SHS.

Iza te skupštine održalo je dalmatinsko učiteljstvo skupštinu svoga »Saveza« te je na prijedlog Ive Radovanovića(!) zaključilo isto, što i skupština slovenskih učitelja.

To je oboje bilo prvo i najveće iznenađenje za hrvatsko učiteljstvo. Eto: Slovenci i Dalmatinci su napustili ono stajalište u pitanju ujedinjenja, što su ga zajedno s nama zastupali prije naše XI. opće skupštine.

Iznevjerili se oni Hrvatima.

To je bio prvi povod, da su Hrvati ostali osamljeni, da su tako postali »separatiste« u pitanju ujedinjenja.

III.

Godine 1920. priredili su izaslanici pokrajinskih učiteljskih »Saveza« naše države na sastanku u Beogradu nacrt pravila »Učiteljskog udruženja kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca«. Izaslanici »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« nijesu sudjelovali kod izradbe tog nacrta, jer nijesu bili pozvani na taj sastanak. Dakle: »De nobis sine nobis«. Koji je bio razlog, da hrvatski učitelji nijesu bili niti pozvani na taj sastanak, ne znamo. Da li nije kod toga bila intrigua s dobro smišljenom tendencom, uslijed koje su Hrvati imali biti stavljeni pred gotov čin? U tim pravilima se određuje, da učitelji i učiteljice osnovnih (pučkih) viših i nižih i građanskih škola, školski nadzornici i učiteljskih škola i vježbaonica, zabavišta, što su pripadali kao članovi raznim učiteljskim udruženjima u kraljevini SHS., udružuju u jednu organizaciju, koja se zove: »Učiteljsko Udruženje kraljevstva SHS.«, a središte »Udruženja« jest u Beogradu kao prijestolnici. Nadalje se određuje, da stupanjem u život ovih pravila ukidaju se i likvidiraju sva dosadašnja učiteljska »Udruženja« i »Savezi«, a njihova likvidacija izvršit će se tako, da sva imovina dosadašnjih »Udruženja« i »Saveza« postaje općom imovinom novog »Učiteljskog udruženja kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca«, čije je središte u Beogradu. — Toj centrali ima se poslati i sav gotov novac i vrijednosni papiri, od česa da će se stvoriti »Kulturna Zadruga udruženoga učiteljstva Srba, Hrvata i Slovenaca«. — Uprava »Hrvatskim učiteljskim konviktom« ostavlja se zagrebačkoj sekciji »Udruženja«, a uprava »Hrvatske učiteljske štedne i predujamne« te »Pripomoćne i posmrtne zadruge« u Zagrebu ostavlja se njenom upravnom odboru. Svi postojeći pedagoški i školski listovi, a među njima i naš »Napredak« (koji je vlasništvo »Hrvatskog pedag. književnoga zbora«, a taj nije ni u kakvoj svezi sa »Savezom«, kao što nijesu ni »Hrvatske učiteljska štedna i predujamna« te »Posmrtna i pripomoćna zadruga«) postaju svojinom »Učiteljskog Udruženja SHS.« i izdržavaju se iz blagajnice »Učiteljskog Udruženja u Beogradu«, a po bidjetu. Konačno nacrt pravila određuje:

* Trstenjak je dobio 76, Ivan Tomašić 52, a Josip Skavić 48 glasova; no da se do skrajnosti izmoreno članstvo ponovno ne iscrpljuje potrebnim užim izborom između Trstenjaka i Tomašića, proglašen je sporazumno Trstenjak izabranim.

»Ako Udruženje prestane, svu pokretnu i nepokretnu imovinu dati načuvanje Ministarstvu Prosvete, koje da istu preda novom udruženju sa istim ciljem.

Na kongresu, koji je bio sazvan na 17., 18. i 19. jula 1920. u Beograd, imala se ta pravila prihvatiti načinom, kako je bilo određeno u dnevnom redu kongresa »Čitanje i prijem pravila ujedinjenog Udruženja učiteljstva kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca«, a potom »Svečani proglas ujedinjenja svih društava u jedno udruženje«.

Takav nacrt pravila je bio do skrajnosti oprečan principu, što ga je usvojila opća skupština našega »Saveza« g. 1919. Naš princip bio je potpuno federalistički, koji odgovara potrebama učiteljskoga staleža, čvrsto i odlučno želili smo zadržati autonomiju uprave svojih pokrajinskih interesa, a usto radi zajedničkih staleških interesa u cijeloj državi jedinstvenu organizaciju sa sjedištem u Beogradu. — To su stajalište — kako je već razloženo — u prvi mah usvojili i delegati slovenački i dalmatinski, i zajedno s nama izgradili osnovne točke za pravila. A pravila izrađena po srpskim učiteljima imadu pred očima potpuno centralistički princip, po kojemu prestaje svaka autonomija pa se sva društvena uprava i vlasništvo cijeloga imutka koncentrira u centrali beogradskoj.

To je izraz onog političkog principa, koji je, ukratko zatim uništivši sve dotadašnje pokrajinske i narodne autonomije, svu upravu i vlast koncentrirao u Beogradu, što je napokon stvorilo veliko nezadovoljstvo hrvatskoga naroda, koji u takvom uređenju države SHS. ne vidi uvjeta za ekonomski, intelektualni i politički razvoj naroda, dakle niti za prosperitet ove države. Za takav se princip odlučilo srpsko učiteljstvo, pomoženo nevjerom Slovenaca i Dalmatinaca, pa je to u prvi čas izazvalo općeno nezadovoljstvo i opreku hrvatskoga učiteljstva.

I to je eto drugi povod, da su hrvatski učitelji — u ovom momentu još bez razlike — postali »separatiste«, jer nijesu mogli pristati na pravila, koja im potpuno oduzimaju njihovu autonomiju i imovinu, a uništavaju njihov tradicionalan, samostalan i uspješan rad, udešen prema prilikama hrvatskoga učiteljstva.

Za bolje razumijevanje i shvaćanje nakana srpskoga učiteljstva valja ovdje istaknuti, da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« nije ni bio pozvan na taj kongres, u kojemu su se imala prihvatiti pravila za ujedinjenje svega učiteljstva, jer je istom na svršetku mjeseca lipnja 1920. bio obaviješten, da će se na kongresu raspravljati o pomenutim pravilima i da će kod te rasprave odlučivati samo izaslanici kotarskih društava.

Radi toga nastalo je na »Savezovoj« VI. skupštini izaslanika g. 1920. pitanje: kojim će načinom na kongresu biti zastupano hrvatsko učiteljstvo. Zaključeno je, da pojedina u »Savezu« udružena društva neće u kongresu biti zastupana po svojim izaslanicima, te da će »Savez« zastupati izaslanici Josip Binički, Dragutin Nemeth, Joco Oreščanin, Josip Škavić i Antun Funkl, koji mogu učestvovati u raspravi. *Mandat za pristup u »Udruženje jugoslavenskog učiteljstva« nijesu delegati dobili. Mandat je samo glasio za to, da delegati mogu učestvovati u raspravi pravila, koja bi imala biti raspravljena u jesenskim sastancima u »Savezu« udruženih društava, a konačno u XII. općoj skupštini »Saveza«.*

Na pretkonferenciji kongresa imala su se raspraviti pravila. Predložena su bila tri nacrta pravila: Beogradski, koji je izrađen na potpuno centralističkoj osnovi; drugi je bio više federativan, dok je treći, što ga je izradio likvidacioni odbor slovenske »Zaveze« u Ljubljani, činio kompromis između obje struje. Po ovome bio bi u Beogradu centrum, dok bi u pojedinim pokrajinama bila Povjereništva, kojima bi bila podređena kotarska učiteljska društva. Nakon odulje i bučne rasprave prihvaćena je ova osnova pravila.

Na svečanom kongresu 18. srpnja 1920., na kojemu je bilo i pet ministara, rečena *pravila su prihvaćena i ujedinjenje izvršeno — dakako bez Hrvata, jer, kako sam spomenuo, delegati hrvatskoga »Saveza« nijesu imali mandata za prihvat pristupa našega »Saveza« u »Udruženje«. Oni su većim dijelom i bili protiv takvog ujedinjenja, ali prave sloge u tom pitanju među njima kao da nije bilo. Ali u glavni odbor jedinstvenoga udruženja ipak su izabrani iz Zagreba: Josip Škavić, Joso Oreščanin i Jelisava Vavra.*

Mora se priznati, da se ova pravila mnogo razlikuju od onih, što su ih predložili Srbijanci, koja su bila potpuni izražaj njihovih centralističkih težnja. Dok su po srpskom prijedlogu osnova, na kojoj se osniva »Udruženje« — zborovi (kotarska, sreska) sa svojom upravom, ali pod neposrednom upravom glavnoga odbora u Beogradu, prihvaćena pravila po slovenskom prijedlogu određuju osnovkom »Udruženja« doduše kotarska i okružna učiteljska društva sa svojom upravom.

Kao posrednici između tih i središnje uprave u Beogradu su u pokrajinskim oblastima postavljena »Povjereništva«, koji su izvršujući organi zaključaka i uređenja skupština i glavnoga odbora »Udruženja«.

Dok bi po srpskom prijedlogu sva imovina imala postati općom imovinom »Udruženja« a pod upravom i vlašću u Beogradu, prihvaćena pravila, mudro prelazeći preko toga: tko je »vlasnik« imovine dotadašnjih pokrajinskih »Saveza«, ostavljaju »Povjereništvima »upravu« pokretnom i nepokretnom imovinom dosadašnjih pokrajinskih organizacija. — Ustanova glede imovine u slučaju raspusta i prestanka »Udruženja« jest jednaka po jednoj i drugoj osnovi t. j. da u tom događaju se imovina predaje na čuvanje Ministarstvu Prosvjete, koje će je predati novoj organizaciji s istim ciljem i opsegom.

Premda se je po svemu ovomu moglo naslućivati, kakva se sudbina sprema našemu »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, to ipak zasada nije u nj dirnuto, nego se je to imalo dogoditi na njegovoj XII. općoj redovnoj skupštini, koja je bila sazvana na 15. srpnja 1921. u Zagrebu. Četvrta točka skupštinskog programa bila je: »Ujedinjenje učiteljstva na osnovi pravila Prvoga kongresa jugoslavenskog učiteljstva održanog u Beogradu 18. jula 1920.«

IV.

Ta skupština je bila vrlo burna, — burna, kako nijedna dosada. Već na skupštini izaslanika, koja je uoči glavne skupštine održana dne 14. srpnja 1921., vidjelo se, za čim se ide. Nazočni su bili i funkcionari novoga »Udruženja jugoslavenskoga učiteljstva« Mihajlo Jović sa znatnim brojem Srbijanaca, pa Ivo Radovanović, povjerenik »UJU« u Splitu i Luka Jelenc, povjerenik »UJU« u Ljubljani.

Prije dnevnoga reda imao se na toj skupštini po prijedlogu Jovana Milojevića riješiti spor, što je nastao između središnjega odbora i nekih srijemskih učiteljskih društava (sa većinom srpskom), koja su g. 1907. istupila iz »Saveza«, a sada su prije ove skupštine zatražila, da se opet smatraju ravnopravnim članovima »Saveza«, premda »Savezovim« pravilima za to određene obveze nijesu zadovoljila, poradi čega ih je odbor »Savezov« odbio. Bez odobrenja »Savezova« delegati tih društava ne bi mogli učestovati u raspravama, u kojima — sudeći po svemu — imalo se odlučiti o sudbini »Saveza«. Većina se odluči za prijedlog Milojevićev, pa je tako tim društvima, koja su se nakon četrnaest godina povratila u Savez, priznato pravo, da njihovi delegati sa svima pravima pribivaju skupštini.

I kod rasprave o ujedinjenju učiteljstva u »UJU« bilo je vrlo burno. Između »Savezovaca« i »Ujujaša« (nazovima ih radi kratkoće ovim imenima) došlo je do oštrih incidenata, dok napokon Stjepan Köhler u ime svoje i u ime svojih drugova — »Savezovaca« — osuđujući postupak »Ujujaša«, koji nijesu dopustili, da »Savezovci« izraze svoje stajalište, pa i osuđujući postupak, što su protiv ustanova društvenih pravila u »Savez« primljena ona društva, izjavi, da »Savezovci« ne mogu učestvovati u radu ove skupštine izaslanika, pa zato ostavljaju dvoranu, što i učiniše. Nato bez svake opozicije skupština delegata zaključi, da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« prihvati pravila prvoga učiteljskog kongresa u Beogradu od 18. jula 1920. i pristupi »UJU.«

Dan iza toga t. j. 15. srpnja 1921. održana je u dvorani »Hrvatskoga Sokola« XII. opća skupština »SHUD«, na kojoj je iznesen prijedlog skupštine izaslanika, da se pristupi u »UJU«. Kod rasprave o tom prijedlogu došlo je do tako burnih scena, kakvih »Savez« još nije doživio. Hrvati »Savezovci«, braneći jednodušni zaključak opće skupštine »Savezove« od god. 1919., oštro istupe protiv t. zv. Jugoslavena »Ujujaša«. U ime ovih, ne mogavši inače uslijed najburnijih scena, njihov potpredsjednik Ambrozije Pestiček dižući nešta napisana na nekakvu »parčetu ćageta«, »proglasi«(!) da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« pristupa u jedinstveno »Udruženje Jugoslavenskoga Učiteljstva« prema pravilima, primljenim na beogradskom kongresu učiteljstva kraljevine SHS. od 18. jula 1920. — (Radi toga zaključka je po izjavi predsjedateljevoj otpala točka 5. i oblašću primljenoga dnevnoga reda o izboru predsjedništva »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, pa je isti predsjedatelj predložio, da se mjesto toga izbora obavi izbor »Povjereništva UJU« za Zagreb i da se time obavi likvidacija dotadašnje organizacije »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, što sve uopće nije niti bilo na dnevnom redu. Za taj je prijedlog — kako »Ujujaši« tvrde — glasalo preko dvije trećine nazočnih, što za likvidaciju »Savezovu« traže »Savezova« pravila, pa je predsjedatelj proglasio zaključenim: izbor povjereništva i likvidaciju »Saveza«.

U ovome dade se mnogo govoriti. Ja mislim, da cijeli taj postupak nije bio — legalan. Na pozivu središnjega odbora »Saveza« za opću skupštinu od 15. srpnja 1921. je kao četvrta točka dnevnoga reda oglašeno »Ujedinjenje učiteljstva«. Prema tome moglo se na skupštini raspravljati samo o »ujedinjenju«, ali nikako se ne bi smio obaviti: izbor uprave povjereništva »UJU«, jer takav izbor nije bio na nevnom redu. — Uzmemo li u obzir i to, da su pravila »Udruženja jugoslavenskih učiteljstva» za Hrvatsku i Slavoniju po pokrajinskoj upravi za Hrvatsku i Slavoniju odobrena tek 20. ožujka 1923., dakle skoro dvije godine iza toga, jasno je, da se na toj skupštini nije pravno moglo odlučiti o momentanom pristupu

u »UJU«, a kamo li legalno izabrati upravu povjereništva »UJU«, koje tada za teritorij Hrvatske i Slavonije, još zakonito nije ni postojalo. — Jošte manje je zakonit zaključak o likvidaciji »Saveza«, jer rasprava o tome nije bila na dnevnom redu. A kad sve to nije bilo zakonito, to je najmanje zakonito bilo p r o v e d e n j e zaključaka o likvidaciji »Saveza«, jer ako je »Savez« l i k v i d i r a o, onda je on r a z v r g n u t, a u tome događaju imala bi se sva imovina njegova po pravilima predati »Hrvatskomu pedagoško-književnomu zboru«, da njom upravlja, pa da ju preda novoosnovanom »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« ili drugoj organizaciji sa istom zadaćom. To sve — kako znademo — nije učinjeno.

Pristalice »UJU« tvrde, da su za sve te zaključke glasovale dvije trećine od »oko« 1500 nazočnih skupštinara s pravom odlučujućeg glasa. Oni tako tvrde, ali to se ne može dokazati, jer na skupštini taj broj glasova nije faktično ustanovljen. Predsjedatelj skupštine je doduše izjavio, da je preko dvije trećine prisutnih glasovalo za to, ali to se u onoj gužvi apsolutno nije moglo kontrolirati ni konstatirati. »Savezovci« naprotiv — kaošto sam već spomenuo — imadu u ruci 725 iskaznica nazočnih svojih pristalica. Prema tome »Ujujaši« za svoj prijedlog uz »oko« 1500 nazočnih, kako »Ujujaši« u svome zapisniku ustanovljuju, nijesu mogli imati dvije trećine, jer odbivši tih 725 od 1500, ostaje ih 775, a to nijesu dvije trećine.

Nakon tih zaključaka »Ujujaši« ostaviše dvoranu, a »Savezovci« stojeći na stajalištu, da su »Ujujasi« svojim zaključkom i s t u p i l i i z »S a v e z a«, u prisutnosti redarstvenog povjerenika nastaviše rad skupštine »Saveza«, pa izabraše Ivana Tomašića predsjednikom »Saveza«, te središnji i upravni odbor. T o j e s v e m o r a l o o g o r č i t i u č i t e l j e H r v a t e, p a s u o n i p o d u t i s k o m t i h d o g a đ a j a, d r ž e ć i s e z a k l j u č a k a p o z n a t e o p ć e s k u p š t i n e »S a v e z a« o d g o d. 1919. i s v o j i h h r v a t s k i h o s j e ć a j a, i s o v o g a r a z l o g a e v o m o r a l i p o s t a t i — »s e p a r a t i s t e«.

I meni često dolazi na um pitanje: Kako je hrvatsko učiteljstvo, koje je na glavnoj skupštini god. 1919. jednoglasno stvorilo zaključak, da će se s učiteljima cijele države ujediniti u zajednicu, u kojoj će biti sačuvana samostalnost »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« i osigurano njegovo vlasništvo na njegovu imovinu, na ovoj skupštini promijenilo svoje mišljenje, te na toj skupštini najednom zabacilo taj zaključak, odlučilo likvidaciju »Saveza« i time se odreklo svojih slavnih tradicija spojenih sa »Savezom«, odreklo se i svoga slavnog hrvatskog imena, kojim su se nazivale i ponosile sve dotada osnovane institucije hrvatskoga učiteljstva? Hrvatsko se ime imalo utopiti u jugoslavenskom (koje za Srbe uopće ne postoji), — imalo se utopiti, ali se još nije utopilo. Takvoj žalosnoj roboti imao je da pomogne i jedan dio hrvatskoga učiteljstva. A dotada tako složno hrvatsko učiteljstvo razdvojilo se eto u dva protivnička neprijateljska tabora.

V.

Odsada su događaji brzo slijedili jedan za drugim, ali jedan žalosniji od drugoga.

Nova uprava »Saveza« bojeći se, da »Ujujaši« ne bi zauzeli »Savezovu« pisarnu u »Hrvatskom učiteljskom domu«, jer je jedan ključ od pisarnice imao jedan član prijašnje uprave »Saveza«, koji je sada članom »UJU«, dao je još istoga dana promijeniti bravu na pisarnici »SHUD«, u kojoj se nalazila i blagajnica »Saveza« i svi spisi. — Izabrano povjereništvo »UJU« nije radi toga moglo u pisarnicu. — Povjereništvo »UJU« zatraži pismeno, da mu se preda pisarnica i imovina »Saveza«, ali kad se uprava »Savezova« nije tome pozivu odazvala, zatraži Povjereništvo »UJU« intervenciju kr. redarstvenog povjereništva. — Redarstveno povjereništvo zadovoljuje tu molbu, a »Savez« ulaže protiv te odluke priziv na vladino povjereništvo za unutarnje poslove. — Vlada odbija taj utok i poziva »Savez«, da u roku od 24 sata preda Povjereništvu »UJU« »Savezovu« pisarnicu i imovinu. — Predsjednik povjereništva »UJU« poziva nato »Savezovog« predsjednika Ivana Tomašića, da zadovolji odluku pokrajinske vlade, ali se on tome pozivu ne odaziva. — Međutim »Savez« držeći, da su odluke redarstvenoga povjereništva kao i pokrajinske vlade nezakonite i izdate nelegalno, jer o pravu vlasništva na nekretnine po zakonu odlučuje sud, a ne policija, tuži sudu pokrajinskog namjesnika Demetrovića i ravnatelja redarstvenog povjereništva te zagrebačko Povjereništvo »UJU« i predsjenika toga Povjereništva Škarića. — Poslovođ »Saveza« Fran Pilek, bojeći se za blagajnu i imovinu »Savezovu«, predade blagajničke knjige i imovinu narodnom poslaniku dru. Šurminu, a ovaj preda to u polog sudu. — Prilikom rasprave kod suda u tom predmetu zastupnici povjereništva »UJU« pristaju, da sud tu imovinu izruči »SHUD«, ali Tomašić odbija tu ponudu, jer da bi pred vratima na hodniku njihov policajac mu oteo tu imovinu i predao ju povjereništvu »UJU«.

(Što je Tomašić ovdje mislio, tomu se je faktično kasnije dogodilo nešto slična, kad je, naime, sud riješio neke pristalice zastupnika Stjepana Radića krivnje, radi koje su bili optuženi, pa kad su ovi veseli ostavili sudbenu dvoranu, na hodniku ih ščepali redari i internirali ih u prostorijama redarstvene straže).

Kad su 1. listopada 1921. došli izaslanici redarstvene oblasti, da na molbu Povjereništva »UJU« po spomenutoj odluci pokrajinske vlade

u »Učiteljskom domu« pisarnicu i imovinu »Saveza« preuzmu od uprave »Saveza« i predadu ih povjereništvu »UJU«, predlaže »Savezov« odvjetnik Stožir odluku kr. kot. suda I. u Zagrebu, kojom se određuje usmena rasprava protiv pokrajinskog namjesnika Demetrovića, ravnatelja redarstvenog povjereništva Urbanija te zagrebačkog povjereništva »UJU« i predsjednika mu Skavića. Radi toga redarstvo odustaje od uredovanja. Na raspravi u tom predmetu sud usvoji tužbu »Savezovu«, zaprijeti optuženima globom, ako bez pravorijeka sudbenoga samovoljno dirnu u imovinu »Savezovu«. Ova odluka bude poništena, a »Savezov« odvjetnik protiv toga podnese ništovnu žalbu.

Na 12. listopada 1921. dođe policija u »Hrvatski učiteljski dom«, po bravaru dade otvoriti pisarnicu »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« i predade pisarnicu izaslanicima zagrebačkog Povjereništva »UJU«. Nadošli k tome predsjednik »Saveza« I. Tomašić, uložio je protiv toga protest i policija zapečati vrata pisarnice. Taj utok bude odbit, a Povjereništvo »UJU« ulazi u pisarnicu, pa kad nije moglo u blagajnicu, jer su ključevi još uvijek bili kod suda, dade Blaž Štetić razvaliti bravu blagajnice.

*

Kad su istom 20. ožujka 1923. po pokrajinskoj upravi za Hrvatsku i Slavoniju odobrena pravila »UJU« za Hrvatsku i Slavoniju, zamoli 6. prosinca iste godine Povjereništvo «UJU«, da se u gruntovnoj vlastovnici ime »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« promjeni u korist zagrebačkog Povjereništva »UJU«. Sudbeni stol udovolji molbi Povjereništva »UJU«. »Savez« uloži protiv toga utok na Banski stol. Ovaj uvaži utok i poništi odluku Sudbenoga stola. Povjereništvo »UJU« protiv toga je uložilo utok na Stol sedmorice. Ovaj otputi utok i potvrdi odluku Banskoga stola u prilog »Saveza«. I tako je sva imovina prema za to po zakonu kompetentnoj odluci suda opet pripala »Savezu«; no »UJU«, upirući se na policijsku odluku, pridržava jošte uvijek sebi »Savezovu« pisarnru.

Svi ti, a i drugi događaji, koji su se zbivali u Hrvatskoj i Slavoniji, morali su djelovati, da je učiteljstvo, koje je pristajalo uz »Savez« i osjećalo se hrvatskim, bivalo sve više napadano kao — »seperatističko«.

VI.

N o t o j o š n i j e s v e, H r v a t s k o j e u č i t e l j s t v o m o r a l o b i t i u n i š t e n o m o r a l n o i m a t e r i j a l n o.

God. 1922. odcijepilo se iz zagrebačkog učiteljskog društva članstvo, koje se ćutilo »ujujaškim« i osnovalo posebno društvo »Jedinstvo«. U Zagrebu bude osnovana »Učiteljska sekcija demokratske stranke«, kojoj su pripadali zagrebački učitelji »UJU«. Oni potpisuju i javno proglašuju poziv na učiteljstvo i narod, da kod parlamentarnih izbora 1923. svi porade za što bolji uspjeh demokratske stranke. Time, što se je pokazalo, da pristup hrvatskoga učiteljstva u »UJU« ima čisto političku pozadinu jedne političke stranke, posvjedočilo se je, da se je u hrvatsko učiteljstvo uvukla politika, koja ga je razdvojila, otrovala, i koja je, na žalost jer je i vlast stajala uz Ujujaše kao svoje pristaše, bila uzrokom mnogim progonima, mnogim suzama, mnogim nesrećama. Već treći dan nakon pomenute skupštine »Savezove« godine 1921., poslovođi »Saveza« Franu Pileku oduzeta je uprava škole, a isto tako i »Savezovcima« Ivi Klemenu i Arminu Podešvi. God. 1922. umirovljeno je u Zagrebu najednoć trinaestero hrvatskih učitelja i učiteljica s predsjednikom »Savezovim« Ivanom Tomašićem na čelu. — To je bio početak strašnih progona. Hrvatsko je učiteljstvo proglašeno »nenacionalnim«, »antidržavnim« i »protudinastičkim«, pa je takve učitelje trebalo »smeniti«, umiroviti, premjestiti ili otpustiti. Premještalo se iz boljih mjesta na najgora: na mjesta gdje nema stana ni ogrjeva, na mjesta, gdje se odraslija djeca ne mogu školovati. Bez ikakovog obzira rastavljeni su muž od žene — žena od muža, roditelji od djece. Učitelji i učiteljice bili su objavama u »Narodnim Novinama«, telefonom, brzojavno, a i samim ceduljicama premješteni dva ili tri dana pred 1. rujnom. Ako nijesu toga dana bili na mjestu svoga novog određenja, jer nijesu za »odredbu« na vrijeme doznali; ili jer nijesu smogli putnog i selidbenog troška, koji im je po zakonu pripadao, ali im ga vlastodršci nijesu dali; ili jer nijesu mogli da momentano rastepu svoju decenijima krvavo stječanu sirotinju, ili poradi liječnički utvrđene bolesti i sl. — eno ti disciplinarne istrage, suspenzije, obustave beriva a i otpusta od službe. Nikakvi razlozi nijesu bili uvaženi, Ni stroga zima, ni bolest u porodici, ni kakva druga nevolja. Ispričavalo nije ništa. Koliko je tu bilo suza, koliko nevolje. Na ovakav način razjureno bje gotovo sve članstvo hrvatskoga učiteljskoga društva velikogoričkoga. Za sve to krivilo hrvatsko učiteljstvo svoje drugove koji su se udružili u pomenutu političku učiteljsku sekciju demokratske stranke. Svi ti, pa i mnogi učitelji demokrate u provinciji bili su povodom tih progona, jer su na njihove prijedloge učitelji Hrvati progonjeni. Tako drže »Savezovci«.

A »Ujujaši«? Oni su avanzirali i tekako. Najbolja mjesta, mjesta ravnajućih učitelja zauzeli su oni. Imenovani su nadzornicima, a bez pitanja, dali su sposobni za to ili ne. Za to se nije pitalo. Glavno je bilo, da su bili pristaše demokratske stranke. To i ništa više.

Kraj takvog postupka nastao potpuni darmar u upravi.

Uz silne premještaje nije se napokon ni znalo, tko je gdje. Ne rijetko se dogodilo, da je učitelj, koji je bio premješten na jednorazrednu školu, tamo našao drugoga druga, koji također prije par dana bio tamo premješten. Događalo se i to, da se na nekim školama najednom našlo 4—5 premještenih prekobrojnih učitelja i učiteljica.

*

Još je trebalo da dođe »Obznana«, kaošto je došla i onako na Hrvate. Dođe i ta. Ministar prosvjete Svetozar Pribićević 17. ožujka 1925. zabrani svim učiteljskim licima na osnovu čl. 16. al. 4. »Ustava«, da budu članovi »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, koji da je »osnovan na čisto plemenskoj podlozi, raspiruje plemensku borbu među učiteljstvom i prenosi tu borbu među narod«. »Prema tome« — veli se u tom naređenju — »pozivaju se sve školske vlasti da o ovome obavijeste sve učiteljstvo s tim, da će se najstrožije postupati protiv svakoga učiteljskog lica, koje se o ovu naredbu ogriješi«. Svako učiteljsko lice moralo je vlastoručnim potpisom potvrditi, da je ovo »Odlučujem« pročitalo. Uz ovakve prijetnje revno se je snubilo, da hrvatsko učiteljstvo pristupi u »UJU«. Jedan se je sreski poglavar službenom okružnicom zaprijetio, da će svako učiteljsko lice, koje se ne začlani u »UJU«, predložiti na otpust iz učiteljske službe. »Ujujaško« učiteljsko društvo ličko tražilo je, neka Ministarstvo Prosvjete nikoga, dok se ne začlani u »UJU«, ne postavlja u učiteljsku službu, a tko je već u službi, neka ga se iz nje izbaci, ne će li da bude član »UJU«-a. (Predlagač toga nagrađen je nadzorničijom). Slično se dogodilo i drugim hrvatskim društvima. Tako je bilo zabranjeno djelovanje i »Hrvatskom sokolu« i »Hrvatskoj ženi« u Zagrebu, kojima je obustavljeno svako djelovanje.

Silan pritisak, strašni progoni učiteljstva na sve strane.

Krajem 1924. i početkom 1925. obnoviše se progoni masâ hrvatskoga učiteljstva i oni ne bjehu nimalo strašniji od onih god. 1922.

A da to sve nijesu nikakve priče ni potvore, najbolje dokazuje ovo:

U »Hrvatu« je novinar Slavko Cihlar dne 11. rujna 1925. objelodanio članak, u kojemu crta nevolje hrvatskih učitelja za tih progona riječima: »Poznato je, da je Pribićević uništio na hiljade hrvatskih egzistencija. U zimskim leđenim noćima moralo je uz vrisak djece, gonjeno žandarskim kundacima da napušta svoje domove stotine hrvatskih učiteljskih porodica. Kao beskućnici morali su da napuštaju svoju rođenu zemlju starci, koji su posijedili u svojoj učiteljskoj dužnosti«. Radi toga odgovarao je Slavko Cihlar pred sudom, ali je na osnovi činjenica iznesenih preslušanim svjedocima i utvrđenima, riješen krivnje odlukom kr. Sudbenog stola, u kojoj se veli: »Prosuđujući dokazala, ovaj sud je na temelju iskaza svjedoka Ivana Tomašića, dra Alberta Bazale i Milana Novoselovića stekao osvjedočenje, da su progoni hrvatskih učitelja za vrijeme ministrovanja Svetozara Pribićevića faktično postojali. Ti svjedoci su naime konkretnim slučajevima potvrdili, da je upravo nerazmjerno visoki broj hrvatskih učitelja za to vrijeme bio bezrazložno premješten na gora mjesta, penzionisan i otpuštan iz službe, i to bez ikakve istrage i bez dokazanih kakovih neurednosti, nego lih za to, što su pripadali Savezu, odnosno udruženju hrvatskih učitelja«.

Tu odluku su poslije potvrdili i kr. Banski stol te kr. Stol sedmorice.

Treba li većega dokaza za muke, što su ih morali pretrpiti siromašni hrvatski učitelji? Tužna je to stranica povijesti hrvatskoga učiteljstva! Pa da nakon svega toga veselo pohrle u »UJU«?

Zar ih i sve to nije upravo gonilo među — »separatiste«?

VII.

Takvomu stanju moralo se napokon stati na put. A to je učinio ministar Stjepan Radić. U svojoj odluci od 21. studenoga 1925. među ostalim odredi on: »Budući da po čl. 14. Ustava imađu građani pravo udruživati se u ciljevima, koji nisu po zakonu kažnjivi a »Savez hrvatskih učiteljskih društava« dozvoljen je odobrenjem nadležnih oblasti na osnovi zakonskih propisa, koji postoje u Hrvatskoj i Slavoniji, ne može se ni učiteljima zabraniti Ustavom im zagarantovano pravo udruživanja u društvu, koje je na osnovi zakona dozvoljeno.

Uostalom iz dosadašnjega rada toga udruženja nije se moglo razabrati, da se ono bavi drugim nego staleško-stručnim pitanjima u okviru pravila odobrenih od nadležne oblasti, niti je dosada ustanovljeno, da ono raspiruje plemensku borbu među učiteljstvom i da je prenosi među narod. Stoga odlučujem: Da se odluka ministra prosvjete ONBr. 13.301 od 17. III. 1925. god. stavi izvan snage, te se pozivaju školske vlasti, da o tome obavijeste sve učiteljstvo«.

Sada je napokon hrvatsko učiteljstvo nakon toliko pretrpljenih muka i nevolja, nakon tolikih progona i neopisivih stradanja odahnulo.

*

Trebalo je još nešta, što je konačno i došlo. Nakon poznate skupštine od g. 1921. ravnateljstvo redarstva je »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« onemogučilo daljnje djelovanje time, što nije primilo na znanje zapisnike »Savezove« skupštine i na toj skupštini izabranu upravu proglasilo — nelegalnom«, pa svoj upravi naložilo, da svu imovinu »bivšega« »Saveza« preda zagrebačkomu Povjereništvu »UJU«-a, kao pravnomu baštiniku, u kojega se je na onoj skupštini »Savez« pretvorio pravovaljano provedenom svojom likvidacijom.

Predsjednik vlade g. V. Vukićević kao ministar unutrašnjih djela ukinuo je 30. V. g. 1927. tu policajnu odluku i odredio, da »SHUD« nastavi svoje djelovanje i da se sva imovina imade vratiti »Savezu«, što je i učinjeno. Time je omogućeno, da je središnji odbor »Savezov« mogao napokon nakon šest godina sazvati glavnu i opću skupštinu »Saveza«, koje su održane u Zagrebu dne 29. i 30. kolovoza 1927. Na njima su se napaćena braća veselo pozdravila, jer su se mogla sastati na složan stari rad, što su ga žalosne prilike prekinule za punih šest godina. Na tim je skupštinama uz predsjednika izabran novi središnji i upravni odbor, u koje su skupštinari postavili mnogo nada.

*

No jošte nešta važna je zaključeno na toj skupštini. Hrvatsko je učiteljstvo sakupljeno na toj skupštini opet izjavilo vruću želju, da stupi u zajednicu sa svim učiteljstvom kraljevine SHS. Ono je i ovom zgodom izjavilo, kako ćuti, da samo takvim načinom može sve učiteljstvo istupati kao jedan važan i jak faktor u obrazovanju naroda, kako se samo tim načinom mogu postići stalni uspjesi. — Ono je zaključilo, da se imaju povesti pregovori s glavnim odborom »UJU« u Beogradu, a u tu svrhu je imenovalo i svoje pouzdanike. Dapače, glavna skupština se izjavila, da se promijene i pravila »Saveza«, u koliko to treba, samo da se tim načinom pospješi ujedinjenje. — Hrvatsko će učiteljstvo rado učiniti sve, da dođe do tavkog ujedinjenja. Središnji je odbor »Saveza« sve to priopćio glavnom odboru »UJU« u Beogradu, koji je to doduše primio do znanja, ali do sada — ništa više.

*

Da zaključimo! Neprijatelji su hrvatsko učiteljstvo potvarali, da su »nenacionalni«, »antidržavni« — dapače i »antidinastični«. To je mogla učiniti samo zloba.

Hrvatsko je učiteljstvo uvijek težilo i to najprije za kulturnim a onda za političkim jedinstvom Hrvata i Srba. Ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu pod žezlom slavnoga roda Karađorđevića dočekalo je hrvatsko učiteljstvo s velikim oduševljenjem i u takvom rodoljubivom čuvstvu nije ono zaostalo za nijednim staležem. Samo crne duše mogle su izreći nešta protivnoga.

Hrvatsko učiteljstvo kao što je uvijek ljubilo svoju domovinu, ljubi i sada svoju novu državu; sasvim je odano svome kralju; ali ono niti u državi Srba, Hrvata i Slovenaca, kao dio hrvatskoga naroda, ne može zatajiti svojih hrvatskih osjećaja, svoga narodnoga ponosa, svojih građanskih prava, svoje tradicije i slavne prošlosti. Ono je silom prilika — kako smo tečajem ovoga prikaza vidjeli — postalo »separatističkim«, kako su ga neprijatelji nazvali; ali taj »separatizam« ne odnosi se nimalo spram njegove dužnosti na našu državu SHS. Taj »separatizam« mogao bi se odnositi samo na to, što hrvatskih učitelji nijesu protiv svoga uvjerenja i protiv svojih osjećaja a napokon i radi silnih progona i muka mogli pristupiti u »UJU«, dok je bilo uvjereno, da je u tom krugu izvor sve njegove nesreće, svih tuga, svih progona i nevolja. To i ništa više.

Hrvatsko je učiteljstvo uvijek težilo za ujedinjenjem učiteljstva Srba i Hrvata. Ta je ideja i potekla baš iz hrvatskoga učiteljstva. U hrvatskom je učiteljstvu nikla ideja o staleškom udruženju učitelja Srba, Hrvata i Slovenaca, a što ona nije provedena onako, kako je bilo najprije dogovoreno s učiteljskim predstavnicima Hrvata i Slovenaca, nije, kako smo vidjeli, krivnja na hrvatskim učiteljima.

Na budućnosti je, da popravi sve zablude. Takvu budućnost iščekuje hrvatsko učiteljstvo.

Josip Kirin.

---

*

RAD U SHUD UDRUŽENIH DRUŠTAVA

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA GRAD ZAGREB I OKOLICU

JESENSKI SASTANAK

Dne 8. listopada 1927. sakupio se je u gradskoj vijećnici historijskog nam Samobora oveliki broj učiteljstva grada Zagreba i okolice, da na tom izletu održe redoviti jesenski sastanak svojega hrvatskoga učiteljskoga društva. Pojedini odličnici mjesta Samobora prisustvovali su u krugu izletnika, bilo na sastanku ili poslije njega poimence gg.: načelnik Samobora Milan Prannšperger, župnik Milan Zjalić, naš drug starina Milan Lang, sreski školski nadzornik Bogumil Toni, domaće učiteljstvo, te predsjednik križevačkog učiteljskog društva Stjepan Köhler.

I.

Društveni predsjednik Milutin Mayer pozdravlja sakupljene. Zanosno sadašnjemu naraštaju hrvatskoga učiteljstva stavlja za uzor idealno-odgojni rad naših predšasnika: u dobroti, poštenju i plemenitosti za mladež i narod; za stalešku organizaciju i monumentalne institucije hrvatskoga učiteljstva. Tim stopama slijedimo i mi danas. U to ime:

Pomogao nam Bog!

II.

Poznatim svojim marom u istraživanju naših davnih kulturno-prosvjetnih priliika održao je predsjednik vrlo zanimljivo predavanje, što ga radi njegove vrijednosti donosimio evo u cijelosti:

Prosvjeta u Hrvatskoj u XIII. vijeku.

Znameniti ugarski ljetopisac Ivan Turčanski u svojoj ilustrovanoj kronici pripovijeda o raskalašenom ugarsko-hrvatskom kralju Ladislavu III. (IV.) [1272.—1290.] »Kumancu« da je bio slab vladar. Za njegovoga vladanja bile su uvedene dvokolice, a narod ih prozva »kolima Ladislavljevim«, pošto je radi sveudiljnoga haračenja i robljenja svijuh i svakoga ponestalo tegleće stoke, pak su mjesto nje morali uprezati u kola ljude«, jer je dotlije bila kraljeva lakoumnost dovela jadnu državu, u kojoj je bio svatko gospodar, koji je bio smion, nasilan i bezobziran.

Pa ipak taj jadni vladar imao je jedno dobro svojstvo da je bio zauzet za prosvjetu svoga puka. Punim pravom može se reći, da je on od svih Arpadovića imao najviše smisla za prosvjetu. Njegovu je nastojanju bez svake sumnje u velike pogodovao osnutak različnih crkvenih redova. Trinaesti vijek dao je Hrvatskoj više novih crkvenih redova, koji su u svojim samostanima podržavali i škole. U tim školama poučavao je svaki red svoj podmladak po svojim lektorima ili ako je bio tako siromašan, da nije mogao u samostanu sam poučavati svoju mladež, slao bi je na trošak svoga samostana u školu kojega samostana drugoga reda, kako nam to pripovijeda naš uvažen historičar Ivan Tkalčić u svojoj raspravi »O stanju više nastave u Hrvatskoj« što ju je izdala zaslužna jugoslavenska akademija u XCIII. knjizi svoga Rada.

Za kraljeva hrvatske krvi pripadali su svi samostani redu sv. Benedikta. Na početku XIII. vijeka raširio se po Hrvatskoj novi red Cisterčana (po crnobijelom odijelu prozvani su od od naroda »svrakari«), kojima je herceg Andrija oko god. 1200 sagradio prvi samostan u Hrvatskoj s veličanstvenom crkvom sv. Marije u Topuskom, od koje se još i danas vide ostanci u kupališnom perivoju u Topuskom.

U samostanima starih redova bile su skoro posvuda škole, u kojima se jamačno najviše pazilo na stare klasike. Gdje se je učila »ars notarialis« ili vještina pisati javne isprave toga ne znamo. Jamačno morale su za to biti posebne notarske škole za hrvatske i latinske isprave. Na velike nauke počinju Hrvati ići u Bolognu, a i na druga sveučilišta, koja su upravo sada počela cvasti i u Njemačkoj. I u samomu Parizu, gdje je u XII. vijeku bio centar svećeničkoga života, nalazimo i hrvatskih imena, kao na pr. Augustin Kazotić kasniji biskup zagrebački i neki drugi.

Kao što za vladanja narodne hrvatske dinastije tako se i za Arpadovića držalo se, da je učenje stvar svećenstva, pa su pojmovi: pripravljati se za svećenstvo i učiti, bili gotovo istovjetni. Već za Ladislava »Svetoga« zaključio je sinod, da se osoba, koja je bez nauka, ne smije zarediti za svećenika; no ako se nađe osoba, koja je bez takva znanja zaređena, ima ista naknadno da uči, jer će se u protivnom slučaju lišiti svoga mjesta. — Dakle naučene ljude u ovo doba mogli smo zapravo naći jedino u redovima svećenstva. Kod svjetovnih elemenata nalazimo i za vlade Arpadovića malo ljudi, koji su šta učili. Za kralja Bele IV. bilo je ljudi, kojima je povjerena uprava zemlje, a nijesu znali ni čitati ni pisati! Nešto bolja od naobrazbe ljudi na dvorovima, te plemstva, bila je naobrazba u gradovima, pa nalazimo u XIII. vijeku građane, koji su one pretekli svojom naobrazbom izuzevši od toga svećenstvo, koje je u stupnju naobrazbe održalo prvenstvo.

Kao što drugdje, tako se je i kod nas u to doba u elementarnim razredima samostanskih škola poučavalo u čitanju, pisanju, računstvu, pjevanju, te u latinskom jeziku. Iza toga je slijedila obuka u 7 slobodnih znanosti (gramatika, retorika i dialektika t. g. triviuum; te aritmetika, geometrija, muzika i astronomija, to je t. zv. kvadrivium).

Gramatika bila je i u ovome razdoblju u samostanskim školama temeljni predmet triviuma. Kao udžbenik služila je »Ars minor« od Donata, a kao rukovođ za učitelja »Ars grammatica« od istoga autora. Pri tumačenju upotrebljavali su i knjigu lektora Priscianusa »Institutio de arte grammatica«. Te je knjige kasnije istisnula u heksametrima pisana čitanka Aleksandra de Villa Dei (god. 1199). Kao štivo služila je Biblija, Ezopove basne, verzificirane moralne pripovijetke Katonove i Virgilove. — Dok đaci nijesu znali latinski, prevodio je lektor pojedine riječi i nadovezivao slovničke interpretacije; kasnije je preduzimao samo stvarna tumačenja.

Pročitano morali su đaci pripovijedati, da pokažu, jesu li stvar razumjeli. Pjesničke produkte učili su napamet, da latinštinu lakše prisvoje. U istu su svrhu služile i pismene radnje (dictamina). —

Gramatičnim študijama priklanjala se velika kažnja. U retorici zadovoljavali su se s temeljnim znanjem. Više su se bavili dijalektikom, kod koje su marljivo njegovali i disputacije.

Iza svršenog »triviuma« nastavili su đaci — koji su bili vrsniji — t. z. kvadrivium. U aritmetici namjenjivalo se mnogo pažnje proračunavanju crkvenih blagdana t. z. »Coputusu«, pa se brojevima podmetalo mističko znamenovanje. Geometrijom slabo se bavili. Mnogo se držalo do učenja zemljopisa, koji je bio iskićen prirodnim naukama. Uvelike njegovalo se i crkveno pjevanje radi polaza crkve. Astronomija se učila radi onih, koji su se kasnije dali na svećenički staleš, da razumiju uređivanje crkvenoga koledara. — Zapravo to i nije bila prava astronomija, već više astrologija, tumačenje zvijezda.

Za prosvjetu u Hrvatskoj — poslije Benediktovaca — stekli su zasluga već gore spomenuti Cistercite, Premonstrate, Augustinovci, Dominikanci, Franjevci, Templari (Božjaci), Pavlini, pa i opatice.

Benediktovci imali su prema Kukuljeviću svoj samostan već godine 1170. u sv. Jeleni de Podborje, današnjoj požeškoj županiji; zapadno od Daruvara. Sagrađen je bio u gotskom slogu, zatim u Bijeloj, jugozapadno od Daruvara. Današnji još ostaci te gradine, svjedoče, da je to bilo veličanstveno djelo. Samostan u Bijeloj spominjao se već god. 1234., a održao se sve do početka XVI. vijeka, kad je pao u turske ralje. Dana 1. kolovoza 1782. posjetili su Bijelu sveučilišni profesori Piller i Mitterpacher iz Budima, koji su na ruševnim zidinama našli nešto slikarija i to u tako živim bojama, kojima ni proždrljivo vrijeme ništa nije oduzelo od svježine i sjaja.

Još je bila znamenita benediktovačka opatija sv. Mihajla u Rudinu, (god. 1279.) nad selom Čečavcem u požeškoj županiji.

Pošto se slavni red benediktovački izrodio, stupio je na njegovo mjesto strogi red Cistercita (srakara), koji je osnovan u godini 1098. — Bio je vrlo ugledan, te je njegov veliki kaptol godine 1263. zaključio, da nikoga ne prima u svoj red, koji u učenju nije polučio nužnu mjeru, a već je godine 1281. (za Ladislava Kumanca) odredio, da se u svakom samostanu, koji ima 8 redovnika, ima osnovati škola, koja uz teologiju ima da opseže i druge nauke.

Kako sam već u uvodu rekao, herceg Andrija (kasnije kralj Andrija II.) sagradio im je prvu crkvu u Hrvatskoj u Topuskom. — Godine 1218. naseli ih bogati plemić Egidij na savskom otoku, gdje im sagradi i crkvicu sv. Jakova (današnje selo Opatovina kod Save u vrabečkoj župi). Oko god. 1232. nalazimo Cistercite u današnjem Kutjevu kod Požege. God. 1256. imadu već crkvicu sv. Marije i u Zagrebu u Opatovini, te u Samoboru, Kloštru kod Kobaša, u Dubovcu, Grgurevcima, Manđelosu, Nuštru, Mitrovici i Petrovaradinu, a svi bijahu na velikom glasu kao pravi rasadnici kršćanske uljudbe i nauke.

Osim učenja bavili su se Cistercite i pisanjem bogoslužnih, bogoslovnih i naučnih knjiga, koje često urešavahu sitnom slikarijom ili su vezli crkveno ruho. Među njima bilo je i obrtnika, koji nijesu radili samo za svoje samostane, nego i za trgovinu, ali su prema pravilima svoga reda morali takovu robu što jeftinije prodavati.

Nesrećna i divljačka provala Tatara u Hrvatsku 1241. zaustavila je lijepi napredni razvoj Hrvatske na polju knjige i umjeća. Sve je zapelo i bude potisnuto za mnogo godina natrag. Ali zagrebački biskup umni Stjepan II. ne klone duhom. Njemu je bilo poslije pobjede nad Tatarima da oboreno opet pridigne, kaošto je prije provale njihove marljivo stvarao. Narod hrvatski dobio je natrag svoje škole i učitelje.

Templari (Božjaci) nijesu mnogo djelovali na prosvjetnom polju, ali su štitili škole, te umjeća i znanost.

Tim zaslužniji je Franjevački red za prosvjetu u Hrvatskoj, naročito u nižim slojevima, među kojima su širili obrazovanost i tim krčili put demokratskom shvaćanju zadatka obrazivanja, koje ne ograničuje pravo obrazivanja jedino na gospodujući sloj, nego nastoji, da zavlada pravo kršćansko obrazivanje svim narodom.

Veliku pažnju školstvu namjenjivali su Dominikovci, pa su već godine 1228. izradili školski red. Gdje je bilo 10 njihovih redovnika, morao se postaviti i »lektor«. Oni su uz red sv. Franje zavladali katedrom na visokim školama i bogoslovnom naukom, te su dali primjerice Đakovu tri biskupa u ovom stoljeću, Ivana, Ponsu i Andriju.

Još su u hrvatskom narodu bili vrlo omiljeli i ugledni Pavlini i to kao dušobrižnici, propovjednici, liječnici, dobrotvori i savjetnici narodni u svakoj prilici. Oni su dali hrvatskoj domovini tri biskupa Simu Bratulića, Martina Borkovića i Mirka grofa Esterhazy-a; zatim znamenite slikare Andriju Remetskoga, (XVII. vijek) i Ivana Rangera te vajara Tomu Jurjevića remetskoga. — Znameniti su njihovi samostani u Čakovcu, Lepoglavi, Remetama, Križevcima, Kamenskom i Sveticama — Najglasovitiji bijahu onaj u Lepoglavi i u Remetama. — Neumrli naš August Šenoa ovjekovječio ih je u svojoj pjesmi »Fratarska oporuka« kao prave narodne i iskrene prijatelje i dobrotvore. — Pjesma ima historijsku podlogu i nije samo izmišljena.

Za vladanja Arpadovića bilo je u Hrvatskoj i sjemenišnih škola, koje su osnovane za mladež, koja je bila voljna posvetiti se svećeničkom stališu, a možda je i koji plemić dobio volju, da nauči čitati i pisati, dočim građanstvo nije za sebe nazrijevalo u njima velike potrebe.

O gradskim školama imamo dosta malo povjesnih podataka. Osnivanjem gradskih škola otpočelo se onda, kada se otpočelo i organizacijom gradova. Neki zakon kralja Bele IV. od godine 1251. spominje već židovske škole, pa se njime ustanovljuje globa od 1½ marke protiv onih, koji bi smetali te škole. Madžarski historičar dr. Czobor u svom djelu »Die historische Denkmäler Ungarn's«, spominje na str. 79. da je u slučajevima preprirki između Židova imao sudac pravo samo, da pred židovskom školom izrekne presudu.

Gradskih škola bilo je za Arpadovića ponešto i u nas, a otvarali su ih gradovi s dopuštenjem crkve, gdje su pod nadzorom crkvenim obučavali svjetovnjaci. Te su škole bile uređene cehovski. Magistra, glavara škole, uzimala je gradska općina u službu na godinu dana, a on je tražio pomoćnike. Naravno je, da ti pomoćnici nijesu bili bolji ni obrazovaniji od onih u župnim školama. Bile su to propalice, ljudi surovi, nesposobni za drugi posao, koji za malu školarinu, za nešto drva ili za hranu obavljahu poslove tadašnje pučke škole. — Kakva je bila takova škola u kojoj su ovakovi »učitelji« obučavali i uzgajali, možemo si lako predočiti.

U XIII. vijeku znatno je napredovala i umjetnost, naročito graditeljstvo. Spominjem samo stolnu crkvu u Zagrebu, samostan Cisterčana i crkvu sv. Marije u Topuskom, brojne crkve i samostane dominikana i franjevaca i t. d. Nakon tatarske provale opasavali se gradovi i znatnija mjesta zidinama, podizali se zamci i kašteli. U Petrovaradinu stajala je već u XIII. vijeku kraljevska palača. Poznatiji su kipari bili Andrija Guwina, koji se rodio oko g. 1214. u Splitu, i koji je izvajao na velikim drvenim vratima stolne crkve sv. Dujma u Splitu prizore iz života Spasiteljeva, zatim Radovan oko god. 1240. u Trogiru, koji je sagradio onaj sjajni portal zborne (nekad stolne) crkve sv. Lovrinca u Trogiru.

Osobiti građevni spomenik je današnja župna a nekad Templarska crkva u Glogovnici kod Križevaca, koju je 1217. sagradio Andrija II. Ta crkva ogromnih dimenzija jest unicum građevine u Hrvatskoj. Ogromni stupovi i lukovi koji se nalaze u sredini crkve dijele ju na dvije lađe. Naš historičar dr. F. Šišić u svojoj raspravi »Stolna crkva zagrebačka (Prosvjeta 1894.) tvrdi, da je tako nekoć i zagrebačka katedrala imala samo dvije lađe, — Glogovnička crkva je prema tomu jedan od najstarijih građevnih spomenika u nas i jedina crkva koja još danas ima dvije lađe. Godine 1895.

otkrio sam u desnoj lađi te veličanstvene crkve reljef kralja Andrije II. isklesan iz kamena a uzidan nad jednim pokrajnim žrtvenikom. Na samom pak tornju nad ulazom sličan je reljef ali nešto manji i prikazuje ženski lik. Nema dvojbe, da je to druga Andrijina žena lijepa Jolanta.

Književnost u Hrvatskoj bila je u ovo doba dvojaka i po sadržaju i po jeziku. Po sadržaju crkvena i svjetovna a po jeziku latinska i hrvatska.

Romani u dalmatinskim gradovima rabili su i u crkvi i u građanskom životu latinski jezik, koji je bio podjedno i službeni ne samo na dvoru Arpadovića, nego su se njim pisale sve javne isprave po čitavoj hrvatskoj zemlji, ako su ih izdavali viši službenici, naročito hercegi, bani i banovci. Niže oblasti, kao župani i satnici, pak knezovi rabili su u službenim ispravama i hrvatski jezik, koji su pisali glagolicom i ćirilicom. Najstarija ćirilicom pisana isprava potječe iz godine 1185. To je neka darovnica, kojom su knez Brečko i župan Prvoš na molbu nekog kaluđera Ratka povratili neke zemlje samostanu sv. Ivana na otoku Braču. Najstariji svjetovni spomenik pisan glagolicom jest poznati Vinodolski zakon od godine 1288.

Osim crkvenih knjiga bilo je jamačno po Hrvatskoj i povjesničkih spisa u pučkom hrvatskom jeziku. Ti su bili sastavljeni po narodnom pričanju i po junačkim narodnim pjesmama, koje su se u ono doba pjevale. Tako je nastala »Slovinska kronika«, koju je poslije upotrijebio neki pop Dukljanske nadbiskupije za svoje u latinskom jeziku pisano histori.ko djelo »Presbyteri Diocleatis regnum Slavorum«.

U XIII. vijeku napisao je Toma, arciđakon prvostolne crkve u Splitu (1200.—1268.) u latinskom jeziku znamenitu povjesnicu solinske ili splitske nadbiskupije od njezinog osnutka pak do svojega doba. Ta historija sadržaje doduše najviše crkvenu povjesnicu, ali je podjedno prvi i najstariji pouzdaniji domaći izvor i za političku povijest tako za kraljeva hrvatske krvi, kao i za vladara iz porodice Arpadove.

III.

Kašto su ovogodišnji uiteljski sastanci i skupštine, rekao bih sve, imale na dnevnom redu i raspravljanje o raznim nedaćama, štono su se provlačile kroz nekoje novije Uredbe i naredbe, to i ovaj sastanak nije mogao tome izbjeći, pa je po dnevnom redu:

1. Društveni tajnik Stjepan Gorupić u glavnijim točkama ocrtao novu »*Uredbu o disciplinskim sudovima*«. Povukao je paralelu između Disciplinskih propisa činovničkog zakona od 23. VII. 1923. i ove nove Uredbe. Svratio je pozornost na neshodnu težinu njezinu u pojed'nim člancima, koja bi osjetljivo mogla zadirati po redovima osnovnog učiteljstva. Time je otvorio jasnost pogleda, što bi sve moglo prijetiti i proisticati iz ovakve Uredbe. — Prosvjetni Savjet uznastojao je ublažiti oštricu ove Uredbe, te je podnio u 5 točaka prijedlog Ministarstvu Prosvjete, kako bi se popravili nedostaci njezini.

Nakon kraće rasprave o stvari prihvaćena je slijedeća rezolucija:

Disciplinski propisi činovničkog zakona od 23. VII. 1923. imaju se i u onom dijelu, što određuje sastav sudova, protegnuti i na učiteljstvo osnovnih škola. Do toga rješenja neka se postojeće ustanove nove Uredbe o disciplinskim sudovima poprave prema prijedlogu Glavnog Prosvjetnog Savjeta tim dodatkom, da pravo za stručnog druga« ima učiteljstvo bez razlike spola i mjesta.

2. Član upravnoga odbora Slavko Modrijan iscrpljivo je objasnio manjkavosti »*Uredbe o mjesnim školskim odborima*«. On je rekao:

Uredbu o mjesnim školskim odborima u ovom obliku nije učiteljstvo očekivalo, Potrebne su nove, savremene ustanove, kako o upravi škola tako o polazu škole, o položaju nastavnog osoblja, što se ne smije poistovjetit u svemu s ostalim činovništvom, koje radi papirom i šta se ne učini danas, učinit će se sutra, dok učitelj radi sa živim objektom. koj može imati u sebi klicu mogućnosti najdaljeg razvitka ljudskog uma. S ovima se ne oteže niti ne rasteže kao s aktima, koji »nisu zajci, da bi izmakli«, te ih se ne bi i sutradan riješilo. Potrebno je uređenje same školske i upravnoprosvjetne administracije, što bi sve odgovaralo savremenim zahtjevima. Za njih je i te kako potrebno, da budu i posve točno uokvireni po najvišoj prosvjetnoj vlasti. Potrebno bi to bilo ponajviše radi izvedbe ovih zahtjeva, kako bi se za tu izvedbu po vrhovnoj vlasti osjegurala intelektualna, fizička i materijalna oprema.

Uz glavni zadatak i sistematsko promicanje obrazovanosti uma, srca i volje mladeži od 7. do 12. godine odnosno do 15. godine, nameću se školi i drugi zadaci, što izviru iz dobe i potreba socijalnog stanja kako našeg sela, tako i grada. Ovi su zahtjevi raznovrsni i obilni. Time postaje i zadatak škole vanredno važnijim i odgovornijim, pogotovo u najnovije vrijeme, dok nam se škole i upravno administrativni poslovi upravljaju po principima, što su bili aktuelni pred tridesetak godina. Kad sam pred jedan dan školskom odboru predočio »kako je za nas mjerodavan radi polaza škole zakon od godine 1888. i naredba o polazu od godine 1889., uskliknuo je zdvojno: »Pa kako bi to vrijedilo danas, što je vrijedilo, kad sam se ja rodio«? Da izbjegnemo iluzijama reći mi je, da mu je zakon od 1888. i spomenuta naredba odviše opsežna, da preveč zahtjevaju.

Općenita je pojava, da učiteljstvo i njihove organizacije već decenijama vape za temeljitim reformama o uređenju našeg školstva. Evo nam uredbe, što uz činovnički zakon vrijedi kao drugi akt, što veže učiteljstvo cijele države uza činovnički zakon. Utisak ove uredbe raznoličit je prema dijelovima naše države, što su imali i razne prosvjetne zakone, način života i prema njemu udešenu praksu.

Općenito uzeto, uredba nas ne zadovoljava.

Duh današnjeg vremena zahtijeva, da se škola učini što samostalnijom, da se onemoguće utjecaji, što smetaju prosvjetnom nastojanju. U njoj valja da je usredotočeno sve prosvjetno nastojanje, naročito našega sela, jer grad ima preraznih kulturnih, humanitarnih i propagandističkih institucija, kojima se obilno koristi. Selu to opet manjka. Punim pravom zato očekujemo od naše vrhovne prosvjetne vlasti, da zvaničnim ustanovama označi sadržaj i opseg rada u školi i van nje, da se osjeguraju materijalna sredstva za njegovo proređanje a nastavnici stave u položaj, da mogu svu svoju umnu i fizičku sposobnost koncentrirati u nastojanju, da se ovaj rad što uspješnije razvija.

Tome ne odgovara već početak uredbe o sastavu školskog odbora.

Uredba ima očito u vidu, da u mjesnom i oblasnom školskom odboru budu sakupljeni kulturni predstavnici raznih institucija; i pravo je. I vjera, kojoj je vrhovni cilj izgradnja duše u skrajnje tančine etike i estetike, bila je dosele zastupana po svojim predstavnicima u školskom odboru, što danas nije. Možda to nije učinjeno namjerice, jer oni nisu ni dosele bili kao viriliste zastupani u školskim odborima Srbije, a u nas se u pravilu sve njihovo uvađa. Ne tvrdim da sve dobro dolazi, inače ne bi bili u koječem balkanizirani. Kako bilo, da bilo, ali baš poratne prilike socijalnog života zahtjevaju religiozni odgoj kao jamstvo za intezivni mladeži uopće, bez obzira kakve li nas sorte ima i ćudoredni odgoj, kakov mi svi želimo svojoj djeci i kakvih smo kulturnih nazora. Ne može biti u interesu

naročito etičkog odgoja mladeži, da se ostranjuju predstavnici religije iz prosvjetno-školskih ustanova barem tamo, gdje su ostalim reprezentantima ravnopravni.

Nadalje upada kod konstruisanja školskog odbora činjenica, što se za biranih pet članova školskog odbora kaže: »... treba da budu po mogućnosti i opštinski odbornici«. Čl. 3.

U nas se je stranačko-politički kult vanredno razvio. On se je i te kako udomio u mirnim i pitomim našim selima; mjestimice ih je i podivljao. Iskusili su to nastavnici raznih političkih uvjerenja obilno na svojim plećima. On u pravilu izkazuje ljude ne samo stranačko-politički opredijeljene, nego eksponirane u raznim pravcima. A jer oni baš po uredbi imaju da prvenstveno budu članovi školskog odbora, sasvim je naravno, da i školski odbori dobivaju stranačko-političko obilježje. Ljudi su ljudi. Gdjegod je prosvjetni rad nosio stranačko-političko obilježje, prikrivao je on sebi istodobno stranačkog crva, koji ga je podgrizao. Zato bi se baš u prosvjeti morali stranačko-politički motivi i obilježja da uklone, da budu trajni narodu, koji je i sam trajan, kako bi se on njima trajno i u cjelini koristio. Svaki prosvjetni rad, osnovan na stranačko-političkim odnošajima, nije trajan kao ni naše političke stranke. Pa kad uredba traži, da su ova petorica odbornika »po mogućnosti i opštinski odbornici«, ona sama time stvara mogućnost, da se u prosvjetni rad uvlači političko strančarstvo.

Ali to još nije dosta. Član 5. uredbe mnogoga je druga i družicu revoltirao kad su, hoćeš ne ćeš, morali usvojiti pod gotovu, da je »predsjednik opštine« ujedno predsjednik školskog odbora. Malo je škola, vrlo malo, koje bi se hvalile, kako im općinski načelnici idu na ruku. Čast im, koji to jesu, neka im svuda čast, dika i hvala, ali badava, malo ih je. Načelnici su u pravilu na vlasti, dok je u interesu faktora, koji su ih na ovo mjesto podigli. Nismo li to iskusili kod naših komesara, koji općinama dolaze ozdola i ozgora? Koga će oni zastupati: interese vlasti, kojoj služe, interese svojih sumišljenika, po kojima su na vlast došli, svoje interese, jer su i oni ljudi i te kakvih kosti i mesa, ili će zastupati interese prosvjete, koja ne smije »ni po babu ni po stričevima, već po pravdi Boga velikoga«. — Zato bi mnogo više odgovaralo interesima škole, da je ovom uredbom određeno, kako se imaju za školske odbornike izabrati petorica najuglednijih građana, a ovi da između sebe biraju predsjednika. U tom bi slučaju bilo daleko više jamstva, da će biti biran doista onaj, koji je za ovo najsposobniji.

Nitko ne može školi biti bolji savjetnik i dobročinitelj, nego školski odbor, koji je svjestan svojih dužnosti. Mi se takovih najdubljom hvalom sjećamo samo radi napretka škole.

Član sedmi nabraja dužnosti školskog odbora, koje se mora razvrstati u troje:

a) Skrb oko uškolovanja i polaza škole;

b) opskrbu škole materijalnim potrebama kao i nastavnike stanom i ogrijevom;

c) pomaganje škole u izvođenju prosvjetnog programa.

Hvala Bogu, što dočekasmo, da nam uredba stavlja glavno težište na uškolovanje. Iškolovanje bi se moralo vršiti automatski, nakon što učenik udovolji zahtjevima školske nastave. Što više, uredba ne izuzimlje od školske obrazovanosti ni najsiromašnije, kad nalaže odboru, da se brine za odijelo, obuću, lijekove i hranu siromašnih učenika. Šta bi sjajno bilo, kad ne bi bilo one: Teški puti, daleki konaci. U mojoj je školi sin prosjaka, koji je nebrojeno puta prebačen preko Save, najbolji đak u svom razredu.

Novost je u uredbi, što se uredovanje na predloge kazni prenaša na školske odbore a po uredbi vodi inicijativu školska uprava. Znatna je to novost. Da se je način uredovanja barem objavio provedbenom naredbom! Evo zašto:

Kad je zgodimice razloženo školskom odboru u N., kako se imaju izricati globe za svaki neispričani dan po 5 dinara i to svakog tjedna, reći će jedan: »Pa to se može činiti i bez nas« i »oni zapisnički ovlaste predsjednika i »delovođu«, da to provedu. Ovo potpisali svi. Nakon par dana došla mušica, zla volja, predsjedniku i on ne potpisuje predloga kazni, jer da to spada članom 7. u kompetenciju školskog odbora. Koja fajda, da tu školski odbor vijeća, kad baš po uredbi odlučuje razredni učitelj, koji su dani neispričani. Došla napokon i sjednica a brižni »oci« zaključuju jednoglasno sa svojim predsjednikom, da se za mjesec rujan ne smije nitko globiti, jer su se svršavali jesenski gospodarski poslovi. Ovo je u praksi: predlog se kazni ne potpisuje. Kako su u nas hitre prosvjetnoupravne oblasti, dočekat ćemo i tu riješenje prije smrti, ne naše, tako se jeftino ne damo — nego nesretnog svršetka našeg pacijenta, koj ostaje bez izobrazbe i odgoja pustom žrtvom ljudske zlobe i lakomosti.

Ni o opskrbi škola materijalnim potrebama nije uredba dovoljno jasna.

Za svaku školu morao bi biti propisan minimalni broj učila. Kukavno je, kad u vijeku munjine, brzojava bez žica, radija, aeroplana i t. d. nema škola najprimitivnijih učila. Djeca motre brzojavne žice, znadu da se ne smiju razbijati šalice, slušaju o telefonu, radiju i t. d. a učitelj im ne može iznijeti munjilo i iznenaditi ih elektriziranjem, kao da su to stvari neizmjerne skupoće, što se njih i ne tiču. Zar da škola i napredak mladeži ovisi o neznanju odbora, koji iz milosti dozvoljava godišnje po 100 dinara?

Isto glede uređenja školskih prostorija. U jednom slučaju uredili su školske sobe u novogradnji zgodnim bojadisanjem pravim dvoranama. Od jednoć sjeti se općinski načelnik, da se školske sobe moraju iz zdravstvenih razloga svake godine bijeliti. On je iz ukusne dvorane načinio običnu sobetinu. Na nukanje učitelja, da se soba stavi u prijašnje stanje, dobio je odgovor, da ima seljačkih kuća, što nisu ni objeljene. Evo kamo dovodi vlast u rukama ljudi, punih mržnje i samovolje, a bez ljubavi za djecu i ukusa za ljepše.

U ovoj stavci dolazi i opskrba učitelja drvima. Uredba je prvotnim izdanjem nastavnicima jednostavno oduzela drva, odnosno svela na 10 m³. Naknadnim je rješenjem ministarstva ovo popravljeno, da do »donošenja zakona o narodnim školama za cijelu zemlju mjesni školski odbor daje stan i nabavlja ogrijev za školu, nastavnike i poslužitelje, u koliko po postojećim današnjim zakonskim propisima u pojedinim krajevima nastavnici i poslužitelji imaju pravo na stan i ogrijev«. Ovaj ispravak uredbe imao je učvrstiti pokolebanu vjeru svih nas, da stečena prava ostaju. U svijetu je svako čudo za tri dana, u nas ni to. Oblasni odbor izdao je okružnicu općinskim poglavarstvima, da ne smiju u proračun za slijedeću godinu uvrstavati nikakovih troškova za drva, jer da učitelji po činovničkom zakonu nemaju prava na ogrijev. Ministarstvo daje, oblasni odbor ne da! Pa gdje smo mi? I mjesto da se zadrži znojem stečeno i osigurano pravo, mjesto da se to proširi na sve nastavnike ne radi njihove lagodnosti, na to oni nisu naučni, već da im se olakša izobrazavanje naroda, doživljujemo neobičnu hajku, da niža državna vlast krivom interpretacijom diskreditira pouzdanje u najvišu državnu vlast time, što nam dokida prinadležnosti, na koje imamo pravo. Oni se pozivlju na činovnički zakon od god. 1923. To je tim žalosnije, što je ministarstvo prosvjete rješenjem od 11. III. o. g. broj 17.280, izdalo naređenje, »da su upravne općine dužne davati drva u naravi onim učiteljskim licima, koja imadu stan u naravi, jer tako propisuje § 128. školskog zakona od 31. oktobra 1888., koji je zakon na teritoriji Hrvatske i Slavonije i danas na snazi«.

Ovo ministarsko rješenje razaslao je Veliki Župan zagrebačke oblasti pod br. 5.908 dne 30. III. 1927. svim srezovima, da o tom obavjeste sreska i gradska poglavarstva, ali ne i škole.

Međutim ima ipak sretnih škola, koje su ovo riješenje primile. Zato ga priopćujemo ovdje doslovno:

Ministarstvo Prosvjete
kraljevine
Srba, Hrvata i Slovenaca
Odeljenje za osnovnu nastavu
O. N. br. 17.280.

1. marta 1927. godine
u Beogradu.
Predmet: Drva za ogrjev učiteljima.

Velikom županu prosvjetno odjeljenje
Karlovac.

Ministarstvo Unutrašnjih Dela, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca izdalo je dana 17. februara 1927. godine H. S. Br. 1.220 naređenje, da su upravne općine dužne davati drva u naravi onim učiteljskim licima, koja imadu stan u naravi, jer tako propisuje § 128. školskog Zakona od 31. oktobra 1888. godine, koji je zakon na teritoriji Hrvatske i Slavonije i danas na snazi.

To Vam se saopćuje znanja radi time, neka se o tom obavijesti sva tamopodručna sreska i gradska poglavarstva.

O učinjenom izvijestite.

Po naredbi
Načelnika Odeljenja za Osnovnu Nastavu i Narodno Prosvjećivanje
za Inspektora:
Kasapić v. r.

Ovo je riješenje ministarstva izdano 11. III. 1927. i bezobzirno pobija riješenje Oblasnog odbora. Da smo u normalnim prilikama, ono se ne bi ni rodilo.

Ne treba osobitog junaštva za otimanje hljeba bijednima ni kuća beskućnicima. Oni siti i opskrbljeni na račun naroda svim materijalnim dobrima upravo su nam zavidni, što smo bar donekle obučeni na sliku njihovu, da ih ne prosjačimo za iznošene kapute. Ne treba tu junaštva, ali treba zamjerna količina zlobe i zavisti, kojom hoće da u učitelju ubiju slobodni, samostalni nastup, samostalno poimanje i vršenje velikoga poziva. Reče Khuen pred 40 godina, da treba učiteljima pridići jasle; učini to i ostade živ; ali prođe, kao što sve prolazi, osim zle uspomene, koja će ga i diljem povjesti hrvatskog učiteljstva slijediti.

Koliko bi se moglo i ovom uredbom dići školu u visinu, gdje bi morala stajati, da uzmogne i zbilja biti luč, što se sve rasvjetljuje, u koju će upirati oči oni iz dola kao i oni s obronka i vrha, što je najviša vlast jamačno uredbom htjela i ostvariti, toliko je žalosnije, što podređene vlasti iz niskih tjesnogrudnih motiva nastoje da školu stisnu u pozadinu. Možda im je prijatnija tama. Ima ljudi, dosta ih ima, kojima svjetlo škodi.

Ova nam spoznaja ne će dati da klonemo.

Osvrnuti se je i na kreiranje posebnih školskih blagajna. Dobro je! Kod mnoge se je škole u proračun uvrštavalo jedno, trošilo na drugo, a škole o bilanci proračuna nisu imale pojma. Sasvim je u redu, da i učitelji imadu uvid u prihod i rashod proračuna.

Jedno je napadno, da se općinama ne sili kreiranjem posebnih školskih blagajna, kako uredba određuje, dočim su drva smjesta ustegli cirkuskom galamom, kako će se općinama pomoći time, što će se učiteljima umanjiti odnosno oduzeti ogrijevna drva.

Iz cijele uredbe jasno izbija činjenica, da je izrađena bez sudjelovanja učiteljskih organizacija, jer vrvi brojnim nedostacima, kojih ovdje ne spominjemo radi kratkoće vremena. Zanimljivo je, da imade srezova, gdje je uredba provedena na zadovoljstvo škola i uprava političkih općina, koje govore: »Hvala Bogu, što smo se riješili škola«. Na mnogo je više mjesta ona prepuštena izrabljivanju na štetu škole i nastavnika. Sreski nadzornik g. Toth nam i tu prednjači, što je sa cijelim učiteljstvom svoga sreza u pogledu rada po uredbi održao konferenciju. Na drugim je mjestima ona prepuštena izrabljivanju na štetu škole i nastavnika, ne što bi imala zlu intenciju, već što je manjkavo izrađena, što nema provedbenog naputka sa autoritativnim tumačenjem, što se njome ima da poluči.

Predlažem stoga:

Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu neka se predstavkom obrati na Ministarstvo i Prosvjetno odjeljenje u Zagrebu, da je uredbi bezuvjetno potreban sprovedbeni naputak s autentičnim tumačenjem pojedinih članova a naročito kako se uredba zlorabi usprkos ispravka čl. 7. glede ogrijeva i ministarskog rješenja od 11. ožujka 1927., br. 17.280, da su upravne općine dužne davati ogrijev nastavnicima, koji imaju stan u naravi, te da upozori spomenuta nadleštva, da će se samovoljnim tumačenjem uredbe i postupajuć prema tome prouzročiti bezbroj sukoba na štetu školskog rada te upravne i prosvjetne administracije.

3. O isplati razlike beriva od 1923.—1924. god. te dodatku na skupoću izvijestio je potpredsjednik društva Franjo Marković.

Prihvaćena rezolucija dokazuje, da je govorio od srca — k srcu:

Obzirom na opću skupoću, koja nimalo ne jenjava, no mjestimice još i raste;

obzirom na stanarinsku krizu i poskupljivanje stanova, naročito u Zagrebu;

obzirom što su to zakonom zajamčene prinadležnosti:

ima se i učiteljstvu naših krajeva isplatiti što prije zaostala razlika beriva, kako bi si moglo ove zime osigurati lakši život.

Ujedno s istih razloga umoljavamo, da se obustavi dosadanje ustezanje dodatka na skupoću, što je bilo određeno povodom poplave.

4. Član društva Nikola Toth izvjestio je o predstojećoj izmjeni činovničkog zakona od 23. VII. 1923. godine, koja je uzvitlala toliko opravdano ogorčenje cjelokupnog činovničkog staleža. Napose je istaknuo osjetljivo potiskivanje učiteljstva osnovnih škola, što bi imala donijeti ova nesimpatična izmjena zakona. Razumljivo je, stoga, što je proti tomu učiteljstvo »diglo kuku i motiku«. — On je o tome uglavnome rekao:

Unatrag nekoliko godina zavedena je kod nas nadasve osebujna praksa, da se Financijskim zakonom mogu odrediti izmjene i dopune svih postojećih zakona. Ove promjene vrše komisije od nekoliko lica i — što je najosebujnije — njihov rad po ustanovama Državnog Ustava ne treba odobrenja Narodne Skupštine!

Toč. 5. čl. 326. Fin. Zakona za budžetsku godinu 1927.-8. određeno je među inim, da se donese »Uredba o izmjenama i dopunama odredaba zakona o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskog reda od 31. jula 1923. godine«. U tu svrhu obrazovana je u Ministarstvu pravde komisija od tri lica: predsjednik Vasa Petrović, sudija, te članovi: Dragoljub Milovanović, načelnik Ministarstva Financija i Milojko Vasović, član Glavne Kontrole. Ova komisija izradila je nacrt uredbe, koji je razaslan svima ministarstvima, da ga prouče. Na temelju njihovih primjedbi i prijedloga izraditi će se konačni prijedlog, koji će se uputiti Vladi na ocjenu, a kad ga Vlada ocijeni, bit će objelodanjen u »Službenim Novinama«.

Ministarstvo Prosvjete predalo je taj nacrt »Uredbe«, što ga je izradila ona komisija trojice, posebnoj svojoj komisiji, u kojoj je i predstavnik »UJU«-a, ali nije našlo za vrijedno, da u nju pozove i predstavnika »SHUD«.

Glavne novotarije, koje će pogoditi sve činovništvo, a napose učiteljstvo, jesu:

I. Uvodi se t. zv. pripravnička služba (staža!). Ona traje 3 godine. Besplatna je; no Ministar Financija može, komu hoće, podijeliti službovnu nov-

čanu pripomoć. — Dakle: širom se otvaraju vrata demoralizaciji činovničkog naraštaja i korupciji; jer je jasno, po kakvim će se zaslugama te pripomoći davati.

II. S položenim stručnim ispitom, dakle učitelj sa osposobljujućim, ne mora pripravnik odmah biti primljen u status činovnički.

III. Na mirovinu stječe se pravo istom s 21. godinom službe, a za mirovinu u iznosu punih beriva mora činovnik služiti 35 godina, k tome najmanje one 3 godine besplatnoga pripravnika, dakle zaista barem 38 godina. — Prema tome ukida se dosadašnjim zakonom određeno 32-godišnje učiteljsko službovanje.

IV. Učitelji ne mogu doći u 1. grupu II. kategorije, dakle ih se ne će niti postavljati kraljevim Ukazom.

V. Ukida se 10. stepen, pa će učitelji materijalno biti izjednačeni s činovnicima III. kategorije.

VI. Po toj Uredbi sve će činovništvo posebna komisija ponovno razvrstati i protiv toga razvrstanja nema više žalbe na Državni Savjet.

Da se onemogući uzakonjenje toga pogubnoga nacrta »Uredbe«, sastalo se je dana 2. X. 1927. sve učiteljstvo grada Zagreba i okolice, dakle i u konferenciju, koja je taj nacrt Uredbe stvarno pretresla.

Na toj je konferenciji bio izvjestiteljem Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD«. Priopćujemo ovdje njegove zanimljive izvode, u kojima je prispodobio način, kojim se uređuju činovnička beriva kod nas i u — Japanu:

U Japanu može činovnikom postati samo za to kvalificirana osoba. Činovnici svih struka državi su jednako važni; stoga ih ona i sve — jednako plaća. Odmah u početku službovanja dobiva svaki činovnik beriva u takvu iznosu, da mu je životna egzistencija potpuno obezbijeđena, pak si već od prve mladosti može bez svake daljnje brige u sasvim sređenu porodičnom životu othraniti, uzgojiti i na vlastite noge postaviti djecu svoju. S godinama službe ta se beriva tek vrlo neznatno povisuju; stoga je prema tome između početnih i konačnih razmjerno malena razlika. Ali zato se s duljom savjesnom službom napreduje u više položaje, čime se stječe priznanje i olakšice: ugled i sve lakši rad a manji broj uredovnih sati. — Kod nas, naprotiv, država ne smatra rad svih činovnika jednako važnim i vrijednim. Zato nas dijeli u struke i kategorije s posve različitim berivima. Usto su naši činovnici u nastupu svoga službovanja, kada bi trebali najbolja beriva, da se okrpaju od posljedica svojega stradanja u vrijeme studija, kojima su se spremali za ovo zvanje, tako mizerno plaćeni, da se apsolutno ne mogu pošteno posvetiti samo svome zvaničnome radu i usavršenju u njemu. Poradi toga ne mogu niti da se žene sada, kada bi to bilo najpotrebnije, da si uščuvaju zdravlje, moral i ugled, pa da još te na vrijeme mogu državi dati nove zdrave i spremne radnike — svoju djecu. Ova će se anomalija sada još te i pogoršati time, što država hoće, da joj najbjedniji početnici u svojstvu pripravnikâ — besplatno služe. Dakle: dok se sva kola lome baš na najnižima, da ih se već u prvom početku potpuno utuče materijalno i moralno i time — zarobi, dotle najviši sveci sami sebi dijele blago i to ne samo kapom nego, dapače — tovarom. Zar je čudo, što u takvim prilikama činovništvo može biti samo demoralisano i korumpirano; dakle nikako — zdrava okosnica za valjano uređenje države!

Iza toga generalnoga uvoda govornik je istaknuo i razložio posebno ostale najvažnije mane novoga nacrta za promjenu činovničkoga zakona, kako ih u ovoj skupštini iznosi izvjestitelj g. Toth, koji iza svoga razlaganja sastanku predloži, neka u cijelosti o tome prihvati rezoluciju, usvojenu na rečenoj konferenciji zagrebačkog učiteljstva, koja glasi:

»U principu, učitelji su protiv toga:

1. Da se zakon o činovnicima mijenja uredbama na štetu državnih službenika, a još odlučnije protiv toga, da se zakon miješa sa uredbama, i ako one imaju legalnu osnovu u financijskom zakonu i s' u zakona u smislu čl. 94. Ustava.

2. Smatramo za pogriješnu i za državu štetnu praksu, da se finansijskim zakonima i uredbama oduzimaju državnim službenicima prava, koja im garantuje zakon o činovnicima. Takav postupak od strane države i državne vlasti oduzima državnim službenicima pouzdanje u iskrenost državne uprave te ubija u njima smisao za zakonitost i red.

3. Priznajemo, da je zakon o činovnicima i ostalim državnim službenicima od 31. augusta 1923. godine na mnogim mjestima nedovoljno jasan, te često puta nepravedno ograničava činovnička prava. Stoga pristaje i učiteljstvo, da se zakon u tom pogledu mijenja i to jedino uz suradnju sa udruženjem jugoslovenskog učiteljstva, sa »SHUD«, sa Savezom državnih službenika i sa svima ostalim udruženjima, čiji su članovi tim zakonom tangirani. Ova promjena da ide samo parlamentarnim putem.

4. Odlučno pak moramo ustati protiv toga, da se projekti zakona o činovnicima stvaraju samo u državnim komisijama, a državni službenici čiji se najvitalniji interesi takvim izmjenama pogađaju, stavljaju od druge ugovorne strane — države, pred svršen čin.

5. Ako se u smislu člana 236. finansijskog zakona za 1927.-28. sada pređe na izmjenjivanje zakona o činovnicima i uredbe o razvrstavanju, smatramo da se ta izmjena može u smislu pomenutog člana i uputstva za sastav predloga budžeta za 1927.-28. ograničiti jedino na prinadležnosti aktivne i penzijske i na razvrstavanje. Nikako pak ne možemo pristati na to, da se u zakon unose novine na štetu državnih službenika.

U pojedinostima tražimo:

1. Učitelji u svojim položajnim prinadležnostima već imaju pravo na sve grupe druge kategorije, pa i u prvu, te ne mogu dozvoliti, da im se ona nište.

2. Da se u pogledu učiteljskih penzija usvoji odredba zakona o narodnim školama, po kojima se traži za penziju 32 godine službe.

3. Da se stanarinski dodaci podijele prema razredima skupoće; za prvi razred skupoće činovnicima druge kategorije 800 dinara, za drugi razred 600 dinara i za treći 400 dinara mjesečno. — Grad Zagreb imade se uvrstiti u I .plaćevni razred.

4. U pogledu sticanja stalnosti stojimo na gledištu, da za nju ostanu u važnosti dosadanji propisi s tim, da je učitelj stalan odmah poslije položenog stručnog ispita i da mu se godine prije toga provedene u službi uračunaju, kako za dalje napredovanje, tako i za penziju. U protivnom bi nastupile raznolike anomalije prouzrokovane ratom idrugim ranijim propisima.

5. Da se godine provedene u ratu računaju po dosadanjim odredbama činovničkog zakona (čl. 37. s dopunom rješenja Državnog savjeta).

6. Da član 228. zakona o činovnicima ostane i dalje na snazi; da se na razvrstavanje može žaliti Državnom savjetu.

7. Novim izmjenama učitelji ne treba da budu pogođeni u svojim stečenim pravima. Njihovo pravo na već stečene grupe ne može se gaziti, pošto su oni do njega došli ispunjavajući u svemu odredbe jednog ranijeg zakona. Povraćaj iz starije grupe u mlađu da se onemogući.

8. Stavlja se u dužnost »SHUD« najširu i najenergičniju akciju u ovom pogledu. Smatrajući ovo pitanje sudbonosnim, kategorički zahtijeva najhitniji saziv zajedničkog vanrednog učiteljskog kongresa »UJU« i »SHUD«.

I ova je rezolucija jednoglasno primljena.

5. Član Stjepan Banović ml. oštrim je riječima ožigosao t. zv. »Prosvjetni biro«, koji sada ponovno svoje poslovanje vrši i kod Ministarstva Prosvjete.

On reče uglavnome:

Ove dane priopćile su novine ovu obavijest:

P. G.

»Poznato Vam je sa koliko je dangube i materijalnih troškova skopčan dolazak u Beograd, radi svr-

šavanja svojih poslova, naročito s pogledom na današnju našu sporu i dosta komplikovanu administraciju.

Da bi se u tome pogledu olakšalo svima, a naročito onima iz unutrašnjosti, koji su zainterovani za ma kakav svoj posao i pri kom bilo Ministarstvu, državnom nadleštvu ili privatnoj ustanovi, postoji u Beogradu »Prosvetni Biro«, Makenzijeva ul. 40, o čemu se i Vi izveštavate.

U »Prosvetnom Birou« sarađuje nekoliko naših priznatih prosvetnih i drugih stručnih lica: učitelja, profesora, advokata i dr., što je garancija kako za davanje stručnih i sigurnih informacija, tako i za uspešno svršavanje poverenih poslova.

»Prosvetni Biro« u glavnom vrši ove poslove:

1. Daje potrebna obaveštenja: po molbama, žalbama, unapređenjima, povišicama, razvrstavanjima, postavljenjima, premještajima i svima ostalim pitanjima, i poslovima, koji bi spadali u nadhežnost državnih vlasti ili privatnih ustanova.

2. Reguliše lične i porodične penzije, akontacije, invalidnine, poputnine, pribavlja legitimacije za povlasticu, uverenja o godinama službe i ratnim godinama, prevodi u naše podanstvo.

3. Daje potrebna obaveštenja i đačkim roditeljima (za sve vrsti škola) u pogledu upisa, ispisa, spremanja i polaganja privatnih ispita i t. d.

4. Prihvata i sprovodi poslove po svima strukama do njihovog okončanja.

5. Po potrebi i prirodi poslova »Biro« stavlja na raspoloženje i advokatske usluge, kao i usluge drugih stručnih lica.

Sav ovaj informativni i posredni posao »Biro« obavlja brzo i tačno, a uz skromnu nagradu i to:

a) Za davanje prostih obaveštenja, kao na pr. da se vidi je li predmet primljen, zaveden i šta je po njemu urađeno i za sve pobrojano u tačci 1-oj i 3-ćoj bez ikakva daljeg urgiranja 100 dinara (!!!).

b) Za poslove veće i složenije prirode, za koje bi trebalo više vremena i truda, kao na pr. reguliranje pensije, akontacije i ostalog u tačci 2-oj i 4-toj, kao i za usluge u tačci 5-toj po pogodbi.

Za sve pobrojane poslove novac se, po utvrđenim principima, unapred polaže ili uputnicom na donju adresu šalje.

Prosvetni Biro
Beograd, Makenzijeva broj 40.

*

Po njoj znade se: svrha, djelokrug i uvjeti toga »biro-a«. Ovaj reklamni njegov letak dovoljno to označuje. Nas interesira samo njegov »prosvjetni posredni posao uz skromnu nagradu od 100 dinara... i po pogodbi«, što se »po utvrđenim principima unapred polaže«.

Smiješno nam se čini, što taj »biro« nosi naslov »prosvjetni«, još smiješnije, da si on prisvaja — plen pouvoir — posredničku ulogu pri onomu, što sâm zakon jasno propisuje i daje n. pr.: unapređenje, razvrstavanje, regulisanje mirovine i t. d.; za sve to, ne posreduje ne iz čiste ljubavi i kolegijalnosti, nego radi »skromne nagrade«. Ne vjerujemo, ali bi se moglo vjerovati, e je taj »biro« neke vrsti bakšiška personalna unija zvanih i nezvanih. Ne ćemo analizirati ovu ili onu vjerojatnost i mogućnost, što bi mogla proisticati iz ovakove posredničke uloge, ali jedno stoji: da »Prosvjetni Biro« pri Ministarstvu Prosvjete vrlo nesimpatično odjekuje kod hrvatskog učiteljstva, koje drži, da baš »radi uspješnog svršavanja poslova...«, »uz pogodbu« u raznim fijokama i čame akti, koje bi poštena administracija po dužnosti svojoj bez bakšiša morala zakonito i na vrijeme da rješava.

U interesu same stvari bilo bi zanimljivo saznati članove »Prosvjetnog Biro-a«, te iskaz svote, što je posredničkom ulogom na ovakav način izmamljena učiteljstvu radi ionako zakonom mu zajamčenih prava.

Za vrijeme ministrovanja g. Stjepana Radića isprašio je tadašnji šef prvog personalnog odsjeka g. Kasapić neke članove toga »biro-a«, kada ih je zatekao u Ministarstvu pri posredničkoj ulozi. I nijesu se tada više ni pojavljivali za to vrijeme; obustavila se je ta, za Ministarstvo prečasna uloga.

Ne bi li se i sada našao u Ministarstvu opet tkogod, koji bi ishodio toj ustanovi ponovno jednu jedinu umjesnu legitimaciju: Ulaz zabranjen!

Što je previše, nije ni s kruhom dobro! veli narod.

Preporučujemo našemu učiteljstvu, da si svoja zakonska prava traže redovitim putevima, a ne preko »biro-a«.

Otepimo od sebe svaku sramotnu ponudu!

Izvještaj je potkrijepljen i konkretnim činjenicama o djelovanju »Biroa«. Općeniti je utisak, da je ovakova privatna ustanova u poštenoj administraciji sasma izlišna, a ako u kojoj ipak može da bitiše, to da je dokaz za sramotu te administracije. Stoga je zaključeno poraditi putem »SHUD«, da to iz naše prosvjetne uprave nestane.

IV.

Konačno su izručeni usmeni i pismeni pozdravi bratskih nam društava: Međimurja, Koprivnice, (po Iv. Tomašiću); Zlatar-Krapina (po M. Galoviću), te je ovaj sastanak zaključen u vrlo prijatnom raspoloženju.

*

* *

Općenito je mnijenje bilo, da je ovo bio jedan od vrlo uspjelih naših sastanaka: kako po učešću članova, tako po predmetima dnevnog reda, skladnim pogledima na sve što je naše, što se učiteljskim zove. — Napose se je prijatnost očitovala i pri zajedničkom objedu, izletu u okolicu, a i u prijateljskom domjenku kod bivšeg zagrebačkog katehete — sudruga, sada samoborskog župnika.

Pa tko da ne nosi lijepi spomen na ovaj naš sastanak.

Stjepan Gorupić.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA GRAD ZAGREB I OKOLICU U „PROSVJETNOM TJEDNU“

U dvorani »Hrvatskog učiteljskog doma« održalo je »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu dne 4. veljače ove godine prigodnu svečanost u proslavu »Prosvjetnog tjedna«.

Predsjednik društva g. Milutin Mayer izrekao je ovaj pozdravni govor:

Gospođe i gospodo!

U času, kada cjelokupni hrvatski narod na poticaj »Prosvjetnog Saveza« slavi Treuga Dei, — Mir božji, ne može ni hrvatsko učiteljstvo da stoji postrance. I ono osjeća veliku i svetu dužnost, da se uprav na taj prvi dan Mira božjega kao i na obljetnicu velikog hrvatskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera priključi toj prosvjetno-kulturnoj akciji.

Hrvatsko je učiteljstvo kroz duge decenije stajalo u prvim borbenim redovima i vazda bilo na dostojnoj visini. Uz neizmjerne i teške žrtve i pregaranja, otkidajući od ustiju svojih i djece svoje, prilagalo je svoje obole za hrvatsku kulturu. Divskom snagom stvorilo je veličajna djela: Hrvatski učiteljski dom, Hrvatski učiteljski konvikat, Hrvatski pedagoško-književni zbor,

svoju pripomoćnu i posmrtnu zadrugu, svoje oporavilište u Cirkvenici, svoj školski muzej i tim neprolaznim djelima zasvjedočilo svoju iskrenu i veliku ljubav za hrvatsku kulturu.

Pa i u posljednje doba, kada su ga poput divlje zvijeri ganjali od nemila do nedraga, kada su uništavali egzistencije stotine nedužnih učiteljskih obitelji, kada su mnoga učiteljska dječica od patnja i nevolja klonula i legla u grob, niti onda čestiti hrvatski učitelj nije još klonuo, nije svoje ponosne glave priklonio pred nasilnikom i progoniteljem hrvatskoga učiteljstva. On je i u to strahovito doba ostao na visini, ostao je dosljedan idealima hrvatskoga naroda iz koga je nikao!

Hrvatsko učiteljstvo bilo je najači pomagač i provađač prosvjetnih ideala velikoga đakovačkog biskupa, koji se u više navrata najpohvalnije izrazio o njemu. U velikom Strossmayeru gledalo je hrvatsko učiteljstvo našeg Platona i Seneku, našeg Cirila i Metoda, našeg Cicerona i Ivana Zlatouskoga, našeg Mecenu i Lorenza Medicia i našeg papu Julija II. I velikim narodima rađaju se muževi tek od stoljeća do stoljeća. A malom ali istrajnom narodu hrvatskom rađaju se veliki sinovi tek nakon nekoliko stoljeća. Devetnaesti vijek bio je plodan i srećan po hrvatski narod, jer nam je uz tolike umnike i rodoljube dao i jednoga od najvećih — jednog Mecenu — jednog Strossmayera! Pa danas, kada je iz stare historičke hrvatske sabornice, u kojoj su nekoć grmili politički umnici hrvatskoga naroda, proglašen Treuga Dei, hrvatsko učiteljstvo od srca, iskreno želi, da taj mir bude vijesnik boljih i srećnijih dana narodu našem. Neka se već jednom stalože i smire razularene političke strasti, neka pravi mir Božji uđe pod krovove i seljačkih koliba i građanskih domova i gradskih palača. Neka Hrvat bude Hrvatu brat, i neka svi zajednički porade za Strossmayerovu lozinku: »Prosvjetom k slobodi!«

A stara hrvatska sabornica neka bude hrvatski Mon Salvari, na kom stoji hram Mira, a hrvatsko učiteljstvo vitezovi hrvatskoga Grala, koji će u hram Mira, u hramu hrvatske prosvjete, uzdignuti srca svoja Vječnoj Istini i Mudrosti i svoj narod prosvjetljivati i poučavati u svemu što je dobro, uzvišeno i plemenito! A dječici hrvatskoj u mladenačka nevina srdašca ucjepljivati ljubav k lijepoj našoj domovini, zemlji junaka i umnika; ucjepljivati ljubav k našoj hrvatskoj povijesti punoj slave i staroga poštenja i reći im da »Još Hrvatska nij propala, dok mi živimo« i dok ima čestitih i nesebičnih hrvatskih prosvjetitelja, koji svome narodu dovikuju »Sursum corda! Gore srca!«

Pozdravljajući odlične izaslanikn »Prosvjetnog Saveza« koji nas svojim prisućem počastiše, pozdravljam Vas gospode i gospodo i želim neka objavljeni Mir Božji uđe u naša srca, u srca svih hrvatskih sinova, da porade složno i oduševljeno za bolju i srećniju budućnost Hrvatskoga doma i roda!

Prema dnevnom redu održana su za tim slijedeća predavanja:

Stjepan Gorupić:

Josip Juraj Strossmayer.

»Sve za vjeru i domovinu!«

Poslije druge opsade Beča, godine 1684., zatalasao se je među hrvatskim narodom pokret za oslobođenje od turskog gospodstva. Tim povodom ode bosanski biskup Nikola Ogramić u Linc, da u kralja Leopolda I. zatraži pomoć za svoj narod. Tko bi i slutio, da je tada biskup u Lincu prošao kraj kuće, u kojoj je bilo u to vrijeme dijete imenom Paul. Kad je odrasao, u momačkoj svojoj dobi, došao je Paul Strossmayer, kao vojnički narednik, u osječku tvrđavu. Tu se je priženio u hrvatsku kuću i osnovao novo obiteljsko ognjište. Potomci mu zaboravili i njemački, pohrvatili se, a poznati su bili u Osijeku pod imenom »Paulovi«. Njegov praunuk Ivan bio je trgovac konja i goveda. Vjenčao se sa Anom Erdeljac. Taj brak imao je pet sinova, od kojih su dva poslijednja kao blizanci rođeni i kršteni 4. veljače 1815. god. imenom Josip i Juraj. Stariji blizanac isti dan umre, a nitko od prisutnih, zbog razumljive uzbuđenosti, nije bio pri krštenju toliko oprezan, pa da zapamti, koji je blizanac kršten imenom Josip, a koji Juraj. Eto radi te neizvjesnosti pri krštenju pridrže preživjelom blizancu oba imena: Josip Juraj.

U školama bio je odličan učenik, te je naklonošću tadašnjeg đakovačkog biskupa Sučića polazio sjemenište. U 20. godini života promoviran je u Pešti za doktora filozofije. Za svećenika je ređen 1838. god.

Prvo kapelansko mjesto bilo mu je Petrovaradin. Nakon 2 godine, povodom nastale nesuglasice sa svojim župnikom, dođe Strossmayer u Đakovo, da u novog biskupa Kukovića izmoli premještenje ili dozvolu polaska viših bogoslovskih nauka u Beču. Biskup ga primi hladno i odredi: »Nazad na svoje kapelansko mjesto!« Tu je noć prenoćio kod đakovačkog župnika, a probdio je veći dio noći u molitvi. Sutradan, iza očitane sv. mise, bude ponovno pozvan pred biskupa, koji ga prijazno dočeka i priopći, da je stigla dozvola za polaz daljnjih studija u zavodu sv. Augustima u Beču. Strossmayer se sjeti probdjevene noći i u uzbuđenju usklikne: »Presvijetli, ja sam Vaš nasljednik!«

Biskup uzmakne korak i srdito dobaci:

»Ah, koli drzovita mlada čovjeka!«

U Beču dovrši nauke »cum applauso«; posta profesorom u Đakovu, a godine 1847. dvorskim kapelanom u Beču i ravnatelj zavoda sv. Augustina.

Kada su burne godine 1848. haračili buntovnici po Beču, padali su topovski meci i na taj zavod, koji je bio u susjedstvu carskom dvoru, dapače počeo je i goriti. U toj nesigurnosti povede Strossmayer pitomce zavoda u franjevački samostan. Na putu sjeti se, da je zaboravio ponijeti oveću svotu novca, što mu je bila povjerena na sačuvanje. Sred velike opasnosti vrati se, projuri kroz gusti dim u goruću zgradu i sretno se domogne novca. Pri povratku ga htjede napasti razjarena rulja, koju je još neka žena, s bubnjem na prsima, podstrekavala »da ubiju popa«, te jedva iznese živu glavu.

Poslije 1848. zahvali se đakovački biskup Kuković na časti, a zagovorom bana Josipa Jelačića, preporukom odstupivšeg biskupa i drugih mogućnika, bude Josip Juraj Strossmayer imenovan 18. studenoga 1849., u svojoj 34. godini života, biskupom u Đakovu.

Jedne prijateljske večeri u Beču pročita prisutnima novo-imenovani biskup u par stihova svoju lozinku, kojom želi izaći pred svoj narod. Metel Ožegović odvrati, kako lozinka ima biti kratka, ali odrješita, kao što je na pr. banova: »Što Bog da i sreća junačka!« Svi pokušaju sastavljati, dok Kukuljević ne reče: »Ta biskup se hoće sav žrtvovati, kako je sam i naglasio, vjeri i domovini, pa tako valja i reći!«

»Pravo Ivane! SVE ZA VJERU I DOMOVINU! usklikne Strossmayer.

Hrvatski narod oduševljeno dočeka svoga Pastira. Mladi pjesnik Ilija Okrugić spjeva Mu dobrodošlicu i završuje:

»U svih danih Tvog života
Ljubio si Dom, Rod toli,
Gleđ on bijedna je sirota,
Koja od svud pomoć moli!«

Sirotu je i uslišao Strossmayer, bez njega i ostala bi sirota!

Nesumnjivo uzdiže se Josip Juraj Strossmayer kao jedna od najsjajnijih veličina devetnaestog stoljeća na obzorju hrvatskog naroda. On ubražđuje u kulturno-prosvjetnu povjesnicu svoga naroda posebni odsjek, Strossmayerov vijek.

Svijesnim zahvatom pridiže svoj narod — iz dosadanjeg stoljetnog povjesnotradicionalnog poznavanja, što je Europa ovjenčala u analima kao »antemurale cristianitatis« — na višu stepenicu evropejske savremenosti. Za postignuće takvog stava nalazi oslona u stvaranju kulturno-prosvjetnih ustanova i inim dobročinstvima te vrsti, znajući, da na trnovitom putu narodnog života najčvršće je uvjetovan opstanak što većom i jačom prosvjetom.

U tom je velik! U tom je ne samo Mecena, nego stvaralac, generator, regenerator, genij hrvatskog naroda! Prvi sin domovine!

Stolna crkva u Đakovu sa uklesanim riječima: »Slavi Božjoj, jedinstvu crkava, slozi i ljubavi naroda svoga!«, sveučilište, jugoslavenska akademija, galerija slika — kao simbol vjere, prosvjete, znanosti i ljepote— velebni su odrazi sinovske odanosti: »Sve za vjeru i domovinu!«

Pa i na polju narodne politike markantna je ličnost svoga vijeka. Iako ta djelatnost ne izazivlje jednodušnu saglasnost tada vodećih hrvatskih političara, ali je specijalizovana značajka Njegove dalekovidnosti već u tom, što nalazi narodni ideal u bratskom zagrljaju svih Slavena uopće, a u što užoj kulturno-prosvjetnoj vezi južnih Slavena napose. »U slozi i ljubavi naroda svoga« vidi on zamašnije strujanje na oceanu narodnog bitisanja i blagostanja.

Pojmljivo je, ako sav ovaj i ovakav rad nije ostao nezapažen na najvišem mjestu, pa posmatran u tadašnjim prilikama od toga mjesta nesimpatično, bude pozvan 1867. god. u Beč »ad audiendum verbum«. Pa i god. 1888. kada je brzojavno pozdravio ruski narod o 900 godišnjici njegova pokrštenja, izriče u Bjelovaru značajne riječi pred licem cara i kralja: »Moja je savjest čista!«, a zatim upravo demonstrativno sjeda u karuce, sa još dva hrvatska biskupa, i odveze se u Križevce a da se nije ni odazvao pozivu carskom objedu.

Svijestan svoga rada »Za vjeru i domovinu« ne preza ni pred osobnim poteškoćama, pripravan, da pođe i u samostan, kojim su mu se prijetili...

Eto zašto je hrvatski narod stavio Velikog biskupa u Panteon svojih srdaca, te i po pjesniku Velimiru Deželiću kliče:

»I nek bježe, i nek lete ljeta,
Pred kip Tvoj Hrvat v'jek će sipat cvijeće,
Ko pred simbol prosvjete i sreće!«

Nad Njim »koji se je imao zašto roditi, da navijek živi«, nad djelima Njegove velike narodne ljubavi, vijore se i odvijaju, iza 8. travnja 1905., dan smrti, važni dani narodne budućnosti 29. listopad, te 1. prosinac 1918. ostvarili su dijelom Njegove vizije narodnog ideala. Pa i ako nije još dostignuta ona »Sloga i ljubav naroda svoga«, kako si je On zamišljao, ipak: veliko narodno je djelo tu!

Pobudom »Prosvjetnog Saveza« slavi se 4. veljače — na rođendan biskupov — »Dan prosvjete«. Ove godine od 4.—12. veljače održaje se »Prosvjetni tjedan«, kao kulturno-prosvjetna manifestacija naše duhovne snage, naše budne svijesti za misao i djelo: Prosvjetom naprijed!

I zagrebačko hrvatsko učiteljstvo rado se pridružuje toj svečanosti, duboko časti uspomenu narodnog Velikana, visoko cijeneći velebna Mu djela, koja donose — naprednu narodnu svjetlost i toplinu.

Strossmayer reče: »Učitelju je ne samo riječima nego poglavito primjerom učiti, pak se s te strane sjetiti ima, da je ime učitelja, koje nosi, Isukrst i Spas naš posvetio, kad je svojim učenicima rekao: Vi me učiteljem zovete, pravo imate, ja i jesam učitelj.«

Stupajmo složno pod razvitom zastavom narodnog napretka samo naprijed!

Lozinka nam je:

PROSVJETOM K SREĆI!

Poslije toga je ravnateljica ženske gimnazije dr. Zdenka Smrekar održala predavanje:

Žena u hrvatskom narodnom životu.

Kada se čitav tjedan posvećuje raznim granama hrvatske kulture, da se provede stroga i opsežna smotra svega onoga, što je dosad učinjeno i što još treba da se učini, onda je i potrebno i pravo, da se posebna pažnja posveti i radu žene Hrvatice, i da se obuhvati vrijednost i važnost njezina rada u prošlosti i sadašnjosti, pa da se na osnovu toga odrede smjernice za budući njezin rad i djelovanje.

Hrvatska je žena kroz stoljeća i vijekove dijelila tešku sudbinu hrvatskih muževa i vjerno im i odvažno stajala uz bok u svakoj narodnoj borbi i nastojanju. I dok je muškarac oružjem u ruci branio rođenu grudu, dotle je žena čuvala u zatišju uz velike napore i žrtve ono, što je stečeno, i jednako je s mužem, — a kadikad i posve sama — izgrađivala one tekovine narodne naše kulture, na kojima se danas osniva sav naš hrvatski život i s kojima se mi punim pravom ponosimo i pred stranim svijetom. Hrvatska je žena u skromnim kolibicama razasutima diljem domovine naše spasila hrvatsku materinsku riječ, sačuvala narodne pjesme i priče, izgradila jednu od najljepših grana narodne naše umjetnosti — hrvatske vezove i tkiva, — sačuvala narodne običaje, u kojima od vijekova živi hrvatska duša. Rad je njezin u prošlosti bio dakle eminentno konzervativan u pravom smislu riječi, i sve tekovine, u kojima se očituje specifično hrvatski značaj, jedva da bi se bile održale i sačuvale bez hrvatskih žena. Toga treba da smo si svijesni u potpunoj mjeri, pa da i u ovome tjednu hrvatske prosvjete naglasimo svoju zahvalnost i pijetetno poštovanje svim onim nepoznatim bakama i majkama našim, koje su nam sačuvale u baštinu namrle ovo divno blago hrvatske narodne kulture.

No otkad su se promijenile i socijalne i političke prilike hrvatskoga naroda, zapala je hrvatsku ženu i nova dužnost. Prisiljena prilikama i potrebama vremena žena mora da ulazi u javna zvanja, da stoji u životu sama kao svijesna ekonomska jedinica, pa prema tome rad njezin u životu naroda ne može biti jednak onome njenih baka. Nije dosta da ona samo čuva tekovine prošlih vremena, već je nužno, da si ona bude potpuno svijesna potreba svoga naroda i da sama aktivno sudjeluje na izgradnji narodnoga života. Zato je potrebno ponajprije, da se u savremene žene — i one, koja živi u porodici kao i u one, koja vrši neko zvanje izvan obitelji — razvije jasna i duboka svijest o odgovornosti za narodnu sudbinu. Vrlo je lako i jednostavno reći u izvjesnome momentu: »Mene se to ništa ne tiče, ja tome nisam ništa kriva, i ne ću da se za to brinem.« To je riječ, koju nažalost vrlo često čujemo iz ustiju naših intelektualnih žena, i koja je dvostruko kobna u narodu, koji brojčano nije vrlo velik, i gdje je svaka intelektualna snaga i tekako potrebna da sarađuje oko podizanja narodnoga života. Mi treba da dohvatimo to uvjerenje, da je svatko od nas odgovoran za sve nedaće i neprilike, koje biju hrvatski narod i da samo svijesnim povezanim radom sviju možemo da izgrađujemo prilike za bolju budućnost.

Uz tu svijest odgovornosti treba da u hrvatske žene živi i jaka volja, da svim svojim sposobnostima pomaže saradivati na općim narodnim problemima. To je i dužnost svake pojedine Hrvatice, a ne možda nešto, što se čini kao dragovoljni dodatak preko zvaničnih dužnosti. Svaka hrvatska žena kaošto i svaki inteligentni muškarac treba da su svijesni toga, da su vječni dužnici svoga naroda, jer narod im je omogućio svojim radom da steku svu naobrazbu i svu nužnu spremu, koja ih osposobljuje za izvjesno zvanje. Za vršenje toga zvanja dobiva svatko svoju naplatu; a onaj dug, kojim ga je zadužio čitav narod,

može da se postepeno vraća jedino onim svijesnim radom, kojemu je cilj pridizanje, jačanje i izgradivanje narodnoga života.

Nema sumnje, da takav javni rad donosi sobom mnogo neugodnosti i poteškoća, i da je napose ženski svijet vrlo osjetljiv u tome pogledu, pa se zato i brzo oduševi za neku akciju, ali je kod prve nezgode brzo i napušta. Ova ženska mana treba da se prevlada, i inteligentna žena stupajući u javni život mora računati s tim ličnim neugodnostima i neprilikama, i mora da vlastitim radom tako ojača, da bude spremna na razne veće ili manje udarce. Treba da nauči prelaziti preko ličnih pitanja i tražiti uvijek ono vrijedno i veliko. Nikad ne će u životu mnogo postići onaj, koji na svakome koraku misli samo na svoje lične probitke, već jedino onaj, koji zna da zaboravlja sebe, kad se radi o velikoj i vrijednoj stvari, i koji svoje lične interese rado podvrgava općim narodnim interesima.

U prilikama, u kojima danas živi hrvatski narod posebna je dužnost hrvatske inteligentne žene, da ona svijesno bdije nad svim granama hrvatske kulture, da je budno čuva svim sredstvima i da ne da, da bi se ikakav strani, loši elemenat uvukao u hrvatsku kulturu, pa joj oduzeo njenu čistoću i samorodnu snagu. Nažalost baš inteligentna žena lako se povodi za raznim prolaznim hirovima mode, i jer je više obrazovana elementima svjetske kulture, manje je otporna protiv stranih utjecaja. Hrvatski je narod tijekom stoljeća dokazao, koliko samorodne stvaralačke snage živi u njemu, on je tu svoju snagu dokumentirao i pričom i pjesmom i glazbom posve originalnim vezovima i tkivima. Krivo je dakle i neoprostivi grijeh, ako se hrvatska inteligentna žena služi kojekakvim stranim produktima, umjesto da svijesno gaji sve ono, što je stvorila hrvatska narodna duša i u čemu živi snaga naših pradjedova.

Hoće li dakle da savremena hrvatska žena ispunjava svoju dužnost spram naroda svoga, onda treba prije svega, da ta svijest odgovornosti, dužnosti, ljubavi i brige za narodni život bude jaka, duboka i solidno izgrađena. Rad žene u narodnome životu ne smije se osnivati na nekoj sentimentalnosti, na nekoj prolaznoj čuvstvenoj uzbuđenosti, već na dubokom mirnom i trijeznom uvjerenju, da svaka intelektualna jedinica hrvatskoga naroda ima svoju određenu dužnost i tu treba vršiti nesebično s puno odanosti i samoprijegora. Nema sumnje, da u redovima hrvatskih žena ima mnogo takovih jakih i svijesnih jedinica, ali još ih treba mnogo više, da njihov rad povezan s radom hrvatskih muževa donese one plodove, koje svi mi ne samo želimo, već s pravom i očekujemo, a to je potpuna kulturna, ekonomska i politička sloboda hrvatskoga naroda.

Predavanje popraćeno je općenim iskrenim priznanjem i čestitanjem nazočnih.

Nakon toga je potpredsjednik društva Franjo Marković držao slijedeće predavanje:

Analfabetizam i prosvjeta naroda.

Poštovani zbore!

Veliki hrvatski biskup i Mecena Strossmayer, čiju danas 113-godišnjicu rođenja slavimo, piše u svojim uvijek aktuelnim poslanicama narodu: »Samo narodi, radeni, poduzetni i pomnjivi napreduju u svakoj prosvjeti i vrijedni su svoje samostalnosti, svoje slobode, svoje pobjede i bolje budućnosti«.

O važnosti pučke prosvjete i škole piše: »Sveta je dužnost roditelja djecu u školu slati, da ne ostanu kod očiju slijepa i valja ju od maloće k radu i poslu priviknuti, jerbo se je samo tako nadati, da će baštinu otaca svojih uščuvati i uzmnožiti, i ime, koje nose, na korist obću proslaviti«.

O, kad bi sve vlade i prijašnje i sadašnje imale ove jednostavne, a tako divne misli pred očima, ne bi još i danas čitavi krajevi uzalud vapili: »Dižite škole, djeca Vas mole!«

Ovu u čitavoj Europi specialno našu kulturnu sramotu povećaje još i jedna upravo kažnjiva nemarnost i bezglavost, da i mnoge, teškim žrtvama podignute škole zjaju puste, jer se ne postavlja učitelja, kojih je na stotine bez mjesta. Drugdje su opet postavljeni za učitelje nekvalifikovani. Mnoge pako škole ne mogu uspješno ni djelovati radi pomanjkanja najnužnijih potreba: učila, svjetla, ogrijeva i t. d., koje ruglo eto zadesi nam i našu starodrevnu hrvatsku Metropolu — naš bijeli Zagreb, da bude ironija još veća — baš na Prosvjetni tjedan!

O prosvjeti i uzgoju naroda, ciljevima, metodi pišu se danas čitave knjige. — O nepismenosti — analfabetizmu — može i mora se pisati samo kod nas, jer u drugim državama to pitanje već davno ne postoji.

Naočigled činjenice, da osim Slovenije, Hrvatske i Vojvodine u svim drugim krajevima države naše prelazi broj nepismenih i preko 60%, državni prosvjetni budže ne povisuje broj učitelja niti za jednoga, nego prema izjavi Ministra Prosvjete novi će se postavljati na mjesta nekvalifikovanih i privremenih. To znači, da će nas ova muka uz ovakav postupak do vijeka mučiti.

U svakom naprednom narodu sa porastom djece raste i broj narodnih prosvjetitelja — učitelja — i kad bi se ugledali i mi u malenu, ali naprednu Dansku, onda bi se držali riječi njene spisateljice i učiteljice Karin Mihaelisove: »Ne može se dati nikada dosta za odgoj djece i naroda«. To je jedina valjda zemlja na svijetu, gdje je učitelj obezbijeđen — bez brige. Ali to se i opaža na svakom koraku. Za opću jedinstvenu naobrazbu cijeloga naroda osnovane su seljačke pučke univerze, gdje se kroz više mjeseci i više godina drže sistematska predavanja o svim pitanjima dnevnoga života i nauke, o dnevnim problemima i po mogućnosti s praktičnom podukom.

A mi se gušimo sa preko polovine nepismena naroda i od tolikog državnog proračuna ne može se za ublaženje te nevolje postaviti niti jedan novi učitelj!

Pa čemu onda osnova novoga školskoga zakona previđa 8-godišnji obvezatni polaz škole, kad ni ove današnje nismo u stanju u svim krajevima i za cijeli narod učiniti pristupačnima!?

Da se ipak pismenost naroda poveća i postotak analfabeta smanji, nastoji se u novije doba mnogo i to više privatnom inicijativom »Prosvjetnog Saveza«, »Seljačke sloge« i drugih prosvjetnih ustanova, te zauzimanjem marnih učitelja ukoliko nisu ogorčeni najnovijim otimačinama ogrijevnih drva, orguljašnine, snižavanjem beriva — — — (sve pogodnosti za obezbijeđenje!). Sabiru se analfabeti i za mjesec, dva može ih svaki pismen naučiti čitati i pisati. Time se, istina, snizuje postotak analfabeta i povoljnijoj statistici je udovoljeno. No, da li može to pravoga i iskrenoga prijatelja narodne prosvjete zadovoljiti?

»Od dva zla birati manje« jest, istina, pravilo, no ne smijemo nikada zaboraviti, da prava narodna škola ne drži pismenost svrhom, nego samo sredstvom za postignuće uzvišene uzgojne svrhe. Učitelj — znanstveno i stručno spremljen — koji po pravilima logike, estetike, etike, psihologije, ima razvijati duševne sposobnosti djeteta i duševne funkcije: mišljenje, izražavanje i djelovanje usavršiti obzirom na kulturni, socijalni, ekonomski, politički, vjerski i ćudoredni odnos, — taj i takav učitelj jest temelj cjelokupne narodne prosvjete i nema te plaće, koja je u stanju to naplatiti, a nema ni toga nadzornika, koji je to u stanju kontrolirati.

Rad takova učitelja odrazuje se istom nakon decenija na čitavim generacijama mlađeg naraštaja i zato je nezdrava i po narodnu prosvjetu vrlo štetna pojava, to vječito selenje i premještanje učitelja.

Jedan od prvih uvjeta općeg kulturnog pridizanja i stalnog napretka narodne prosvjete ima biti stalnost učitelja i komu je ozbiljno stalo da koristi narodu, taj će stalnost učiteljstva i provesti.

Drugi uvjet jest svakako potpuno obezbijeđenje narodnih prosvjetitelja. Od prevrata ovamo položaj se učiteláa donekle popravio, ali to je još daleko od one prave i istinske bezbrige, po kojoj učitelj punom vedrinom svoga duha može i mora se predati sav samo svojoj školi i općenitom napretku onoga kraja, u kojem djeluje. Forsiranje i silom odredaba tjeranje na tako zvani »vanškolski rad«, kako se to u najnovije doba prakticira, može djelovati samo štetno za redoviti školski rad, a da se ne polući ni na jednoj ni na drugoj strani ozbiljnijeg uspjeha.

Škole, kakove su danas, ne zadovoljuju ni narod, niti mogu vršiti veći utjecaj na podizanje općenitog kulturnog nivoa naroda.

Prva briga i nastojanje svih nas i naših vlada imala bi biti, da se svuda i u najzabitnijem seocu, gdje mladež radi udaljenosti ili tjesnobe ne polazi školu, osnuju ili prošire dosadanje škole, da se obvezatni polaz provede i u djelo. Time bi ubrzo nestalo analfabeta. Tu nikakova žrtva ne bi smjela biti preteška, ali tu ne bi smjelo biti ni otezanja, ni mudrovanja, nego smjesta pristupiti djelu.

Nakon 4 ili 5 godišnjeg obvezatnog polaza ima doduše kod nas tako zvana opetovna škola. No već sama ta riječ kaže, da to ne može nikako zadovoljiti modernom duhu vremena.

Naša mladež u najboljoj dobi tjelesnog i duševnog razvitka ostaje bez vodića, prepuštena sama sebi i seoskim većim djelom zlim porocima tako, da tu o prosvjetnom napretku ne može biti ni govora.

Osnova novoga školskoga zakona treba o tomu ozbiljnu brigu povesti i pronaći onaj pravi srednji put, što će i narod zadovoljiti i prosvjetnom djelovanju baš u toj dobi više pažnje posvetiti. Nije tu dosta samo kod zelenog stola napisati mjesto 4 obvezanost traje 8 godina i tko se ne pokori, udri po njemu globama, makar mu i zadnju kravu iz štale istjerao. Mi djeca narodna moramo uočiti tešku zbilju, u kojoj nam narod živi, gdje ili će kravica u štali cijeli dan gladovati, ili dijete mora na pašu, a ne može u svagdanju školu; ili otac odnosno mati moraju pustiti sav drugi posao i zaslužbu — a živjeti se ipak mora!

Svakako bi trebalo par vrsnih učitelja izaslati barem u Dansku, da prouče sistem uredbe i način djelovanja njihovih škola i to prije, nego li se u tom pogledu što odluči, jer, kako izgleda, naši odlučujući faktori nemaju to u vidu.

I naš veliki prosvjetitelj biskup Strasmazer isticao je važnost dobre škole i učitelja u svojim poslanicama ovim riječima: »Učitelji su nekim načinom duševni roditelji djece, kojim je dano vlastitu sliku i priliku svoju u svijest i dušu djece prenijeti. Bože daj, da slika bude tako čista i uzorna, da se mladež i u kasnije doba sa ponosom učitelja svojih bude sjećala i njihovu uspomenu kano svojih najvećih dobročinitelja slavila!«

Da i djelom dokaže, da shvaća važnost škole i učitelja, dao je u Đakovu sagraditi učiteljsku školu. Kamo sreće, da naš narod nađe više takovih sljedbenika, onda bi ubrzo nestalo analfabeta i prosvjeta naroda krenula bi sigurnim i brzim korakom napred!

Završujući ovaj letimični prikaz našega nipošto povoljnoga kulturnoga stanja i nastojanja i odajući poštu velikom sinu našega hrvatskoga naroda, osnivatelju i utemeljitelju naših najvažnijih prosvjetnih ustanova; pravom prosvjetitelju naroda — biskupu Josipu Jurju Strossmayeru, svršavam riječima pjesnika Jovana Hranilovića:

»Povijest našeg mukotrpnog roda
Junačkom je krvi ispisana,
Nakićena lovorom i slavom
Glasovitih svijetom velikana;
Ali većeg Hrvatica majka
Od Tebe nam porodila nije,
I što više zamičeš u vječnost
Tvoja zvijezda sve to ljepše sije!«

Nakon toga: tajnik »Prosvjetnog Saveza« prof. F. Novljan: Zahvaljuje gospodinu predsjedniku, što ga je onako lijepo i zanosno pozdravio kao predstavnika »Prosvjetnog Saveza«, koji je potaknuo priredbu »Prosvjetnog tjedna«. Zahvaljuje »Hrvatskomu učiteljskomu društvu za grad Zagreb i okolicu« što se je priključilo priredbi »Prosvjetnoga tjedna« i što je ovaj svečani sastanak upriličio upravo prvi dan, koji je namijenjen Josipu Jurju Strossmayeru i školskoj omladini. Zahvaljuje učiteljstvu uopće, što je shvatilo značenje »Prosvjetnoga tjedna« i »Božjega mira«, pa je to značenje protumačilo mladeži, koja mu je povjerena. — Zatim nastavlja:

Stari Grci imadu ponajviše zahvaliti svojim narodnim svetkovinama, što su sačuvali svoje narodno jedinstvo te izgradili velebnu i jedinstvenu narodnu kulturu, koja postade temeljem savremenoj zapadnoevropskoj kulturi.

Najpoznatije grčke narodne svetkovine su Olimpijske igre, koje su počele godine 776. pr. Krista, a slavile su se svake četvrte godine kroz tisuću godina. I Pitijske su igre na glasu. Mi smo u školu dobili dojam, da su to bile samo gimnastičke igre, a nije nam bilo dovoljno protumačeno, što su te igre značile za jedinstvo i kulturu čitavoga grčkoga naroda. Grci su bili razdijeljeni na mnoga plemena i državice, koje su međusobno ljuto ratovale. Prije narodnih svetkovina obilazili su posebni »glasnici mironosnog Zeusa« po svim državicama i grčkim kolonijama pozivajući sav narod na svečanost. Ujedno su proglašivali »Božji mir«. Sa svih strana hrlili su Grci na te svoje sve narodne svečanosti, a za to vrijeme, kao narodne hodočasnike, štitio ih je »Božji mir«, pa su mogli mirno i sigurno putovati zemljom i najljućega svoga neprijatelja. Igre su trajale obično pet dana, ali iza toga ostao je narod neko vrijeme na okupu, da sluša svoje pjesnike, pisce i filozofe, da gleda prikazivanja drama, komedija i tragedija. Baš to je pomoglo, da je grčka kultura izgrađena onako jedinstveno. Baš to je očuvalo jedinstvo grčkoga naroda uza sve nedaće, što su ga progonile, i kojima je u mnogim slučajevima sam bio kriv. Kad su nakon tisuću godina prestale ove narodne svetkovine, nestalo je grčkoga naroda.

Hrvatski je narod danas razdijeljen u stranke i strančice, razdijeljen je i socijalno u pojedine staleže. Stranke se među sobom bore, a isto tako bijesne i socijalne borbe. One većinom nijesu krvne, ali u mnogim slučajevima znadu biti dosta okrutne. Potrebito je, da barem jedamput u godini prestanu, da barem jedamput u godini svi Hrvati osjete, da su ljudi i da čine posebnu i jedinstvenu narodnu cjelinu. Zato je »Prosvjetni Savez« potaknuo priredbu »Prosvjetnoga tjedna«, u kojem vlada »Božji mir«. Povijest se nikada ne ponavlja. Stoga priredba ovog »Prosvjetnog tjedna« nije ponavljanje grčkih slava, nego je to stara misao u savremenom ruhu. I mi smo mislili na tjelesni uzgoj, gimnastiku i natjecanje. I u ovom »Prosvjetnom tjednu« sudjeluju športaši i sokoli, ali ipak nerazmjerno veći dio pripada kulturi duha, pripada umjetnosti, znanosti i socijalnom djelovanju. Mi nijesmo zaboravili na lijepu našu domovinu, na hrvatske tradicije i na hrvatsko selo. Sve to naš »Prosvjetni tjedan« obuhvaća. Obuhvaća sve grane naše narodne kulture. U njemu ćemo se svi zamisliti, zaronit ćemo u dubine svoje duše, pa ondje naći ono, što je dobro

i plemenito, to ćemo čuvati, razvijati i usavršavati. Skupit ćemo sve stvaralačke snage, koje u hrvatskom narodu žive, pa ih upraviti prema našem zajedničkom cilju, da izgrađuju jedinstvenu našu narodnu kulturu. Vi ste, gospođe i gospodo, lučonoše. Vama su pokušavali u vašim rukama ugasiti luč, koju nosite, ali toga nijeste dopustili. Pokušali su izbiti vam ju iz ruku, ali vi čvršće prihvatiste i ne pustite luči iz ruku. Kao što nijeste dali, da luč u vašim rukama ugasne, tako ne ćete dati ni u buduće. Luč nosite visoko, ona plamsa sjajno i narodu svijetli. Vi ćete ju još i više raspaljivati, da bukti jače i svijetli sjajnije, a te luči predavat ćete omladini, da ih dalje nosi. I ako je gdjegdje možda koji već nešto klonuo, smalaksao ili možda osjeća neki umor, ulit će mu ovaj »Prosvjetni tjedan« nove snage, dat će mu novog poticaja i probuditi u njemu samopouzdanje i vjeru, da ćemo doći svome cilju. U to ime pozdravljam Vas u ime »Prosvjetnoga Saveza« i kličem Vam: Živili!

* * *

Ova prigodna svečanost vrlo je lijepo uspjela. Ističe se, da su prisutni pojedinim govornicima ponovno povlađivali. Posebno se naglašuje, da je tom prigodom živo bila pozdravljena gđa. dr. Zdenka Smrekar, koja je čas prije predavanja došla, primivši posebno odlikovanje Franceske republike za svoj rad oko promicanja francuskog jezika i književnosti.

Nato je predsjednik Milutin Mayer s par riječi zaključio svečanost, iza čega prisutni spontano oduševljeno zapjevaše

Lijepa naša domovino!

Stjepan Gorupić.

DRUGI DOMJENAK HRVAT. UČITELJSKOGA DRUŠTVA ZA GRAD ZAGREB I OKOLICU

To je društvo održalo dana 3. ožujka o. g. u »Hrvatskom učiteljskom domu« svoj sastanak, na kome je predsjednik društva Milutin Mayer održao ovo predavanje:

Tristota obljetnica prvog prikazivanja Gundulićeve „Dubravke".

(1628.—1928.)

U srcu svakog živog stvora živi težnja za slobodom, tim najvećim darom božjim. I onaj maleni neznatni crvić u prahu, i ona nježna ptičica u lugu i zvijerka u svom duplju ili grmlju veseli se slobodi. U slobodi velikoj i beskrajnoj njihov je život, njihov razvitak, njihova sreća i njihovo blaženstvo. Zatvorite malog slavuja u krletku, on će tužiti za svojom slobodicom, za svojim grmečkom u kom je onako divno biljisao i razveseljivao srca ljudska... I konačno tuga će ga ubiti. Maleno i nježno njegovo srdašce puknuti će od prevelike tuge za izgubljenom slobodom.

Pa kada nerazumne životinje teže za slobodom i ljube ju, kako ne će za njom težiti čovjek, taj najsavršeniji božji stvor. A kao što u duši pojedinca živi čežnja za slobodom, tako živi i u duši cijelih naroda. Svjetska povijest puna je sjajnih primjera, kako su se pojedini narodi borili za svoju slobodu i prolili na rijeke krvi, dok ju nijesu polučili. Najbolji sinovi svakoga potlačenog naroda žrtvovali su živote svoje za slobodu svoga naroda i domovine. Toj slobodi ispjevali su najveći pjesnici najuznositije himne. Od svoje duševnosti dali su ono, što je najljepše i najsnažnije.

I hrvatski narod stoljećima teži za slobodom, koju je zakopao na Grozd-planini... S velikim Petrom Svačićem, posljednjim kraljem hrvatske narodne krvi, legla je i ona u grob. Od najstarijih vremena do danas hrvatski pjesnici čeznutljivo dozivaju tu narodnu slobodu i vape za njom... Hrvatski heroji prošlih vjekova prinijeli su na tisuće i tisuće žrtava za krst časni i slobodu zlatnu, ali te slobode ipak nijesu dočekali.

Ali u tim teškim i tmurnim danima ipak je dolje na jugu, na krševitom dalmatinskom žalu kroz nekoliko stoljeća sjala blistava zvijezda slobode... Bio je to naš dragi Dubrovnik, ta naša hrvatska Atina, koja je pod zaštitom sv. Vlaha živjela slobodnim samostalnim životom. Bio je to maleni bujni otočić u sadanjem moru bijede, patnja i nevolja hrvatskoga naroda. Povrh njegovih tvrdih zidina i stoljetnih kula, povrh dostojanstvenih kamenih palača starih vladika i gospâra i povrh njegovih bogatih hramova, velika, slatka i zlatna sloboda rasprostrla je svoja moćna krila.

Na prijelazu iz XVI. u XVII. vijek, Dubrovnik je na vrhuncu svoje moći i slave. On je u to doba duševni centar hrvatskoga naroda, on je pun duševnih magnata kao ni jedan drugi grad u dalmatinskoj Hrvatskoj. U njemu se sabrala tolika duševna elita, kakove nije imala nekoć skoro niti Atena niti carski Rim Trgovina obuzela je najveći svoj opseg u to doba, a bogatstvo tadanjih dubrovačkih gospara prelazilo je u raskoš i rasipnost. U ovakovim povoljnim imućstvenim prilikama mogla se onda nesmetano i bezbrižno razvijati i duševna kultura. Slavi i sjaju maloga Dubrovnika zavidjala je i ohola Venecija. Pred zastavom svetoga Vlaha klanjalo se i otomansko carstvo, a nemirni i buntovni gradovi susjedne Italije otimali se za prijateljstvo hrvatske Atine. Knezovi mantovanski, teslanski i savojski gledaju pouzdanjem u Dubrovnik i snuju s dubrovačkim Isusovcima, kako da se Turcima otme ponosna Bosna, kršna Hercegovina i divlja nemirna Albanija. Toskanski vojvoda Ferdinando II. stavlja se na čelo toga pothvata, a učeni i politički rafinirani Isusovac Marino Gundulić, sin slavnoga Dubrovnika, tri pune godine podučaje vojvodu Ferdinanda II. u hrvatskom jeziku... To je onaj slavni vojvoda, kojemu je veliki i neumrli Ivan Gundulić ispjevao prigodnu pjesmu: »Visini privedroj Ferdinanda II. velikoga kneza od Toskane«, u kojoj hvali osobne vrline toga vladara i slavi ga među inim i zato, što se zanima za hrvatski jezik i književnost.

I u ovo zlatno doba dubrovačke poezije i državnog života, Dubrovnik je pouzdano utočište svakomu pravedniku i progonjenom, jer pod njegovim okriljem ne boji se nitko ni nasilja ni nepravde. I zato je pravo rekao Talijan Filip de Diversis, koji je oko polovice XV. vijeka bio javnim učiteljem u Dubrovniku, da je taj grad takovo utočište svakomu, da je nastala »slavjanska« poslovica: »Ni zec se više ne boji lovaca, čim utekne u Dubrovnik«...

U ovoj poslovici zrcali se sva istina i pravica starog Dubrovnika. Tkogod traži u njemu svoje pravo, nađe ga; jer dubrovački gospari hoće, da njihov grad bude dom pravde i pravice. Bez nasilja i prevare razmaknuli su oni vlast svoje države, milom priklopili joj okolne krajeve, a nijesu to radili silom oružja ili prevarom kao na pr. lakoma i podla Venecija.

A drugi opet Talijan, upravitelj dubrovačke nadbiskupije Razzi veli o dubrovačkoj gospodi ovako: »Plemstvo, koje vlada dubrovačkom republikom, postupa s pukom veoma blago i dobrostivo... Teško da ima danas igdje na svijetu kraljevstva ili slobodne države, gdje bi vladaoci tako lijepo pazili podložnike, kaošto to čine plemići dubrovački, vladaoci slobodne države dubrovačke.

Tu veliku hvalu talijanskih pisaca XV. i XVI. vijeka potvrđuje dva stoljeća kasnije i engleski putopisac Watkins, koji veli: »Koliko ja poznajem druge narode i države, slobodno velim, da je Dubrovnik najmudrija, najbolja i najsrećnija država na svijetu«...

Nije onda čudo, da je ovakovoj gospodi i ovakovompuku najviši ideal i cilj bila sloboda. Samo u slobodi mogao se grad svetoga Vlaha razvijati i na-

predovati. Čuvajući ljubomorno svoju slobodu, poštivali su i tuđu i nikada nijesu pomišljali na to, da to najveće blago čovječanstva drugomu oduzmu i da nekoga podjarme, kaošto je radila krivokletnica bludna Venecija, I samo u jednom Dubrovniku, najslobodnijem hrvatskom gradu mogao se roditi najveći pjesnik Slobode, koji je uznešen propjevao one velike stihove:

»O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam Bog je dô,
Uzroče istini od naše sve slave,
Uresu jedini od one Dubrave,
Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
Ne mogu bit' plata tvôj čistoj ljepoti!«

Taj veliki pjesnik i slavitelj slobode »kralj je svih hrvatskih pjesnika«, to je slavni naš Ivan Gundulić Franjin, koji je u svojoj pastirskoj drami »Dubravki« ispjevao najveličanstveniju himnu slobodi svoga rodnoga grada

Dubrava je Dubrovnik, pastiri i pastirice su građani i građanke, Dubrovčani i Dubrovkinje, sama pako Dubravka je dubrovačka republika, kojom treba da vlada onaj, koji je najljepši i najbolji. U Dubravki je sve udešeno, da se što veličajnije proslavi dubrovačka sloboda, a najljepše je ta ideja izražena u himni slobodi, kojom se drama svršava, u onim uzvišenim riječima:

»O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
Dare, u kom sva blaga višnji nam Bog je dô«...

A kako su uzvišene one riječi dubrovačkoj slobodi u prizoru na početku drame, gdje dolazi starac ribar, koji je pobjegao negdje s primorja, turskoga ili još vjerojatnije mletačkoga, gdje vlada gruba sila i bezakonje, pa se sklonio u dubravi »u gnijezdu slatkomu slobode premile« veleć:

»Dubrava sama ova vlada se po sebi...
Ovdi čut' zle zvieri ni inoga glasa ni.
Neg što sam žuberi tih slavić na grani.
Ovdi nije sirote, kû sila potište,
Ni se boji sramote, tko ju sam ne ište
— — — — — — — — — —
Slobodni i sami sebi ste gospoda.
A blago sviem vami, ki on čas s poroda
Da uzdrži višnja vlast u biću vas tomu!
A tko ište zlo na vas, zlo našô na domu«

I starac ribar očaran slobodom, koja vlada u dubravi slobodnih i veselih pastira, veseo, gdje ga pastir Radmio ljubezno zove, da na blagdan slobode bude i on kao gost radostan u ovom općem veselju, odgovara ushićeno:

»O Dubravo, slavna svima,
O uresu slobodnomu,
Liepa ti si mojim očima,
Draga ti si srcu momu...«

A tek onaj prizor u III. činu »Dubravke« kada svećenik izlazi iz hrama, otvara kletku i pušta na slobodu dosele utamničenu ptičicu i zanosno kliče među skupljenim pastirima:

»O svietla božice, eto i ja na tvû čas
najprvi sej ptice puštam večeras,
da, kô one steru krila
sad slobodne svud pod nebi,
i sloboda prostre mila
sej Dubrave glas po tebi«,

A skup pastira, te prave i nepatvorene djece velike slobode oduševljeno pjeva:

»O liepa, o draga, o slatka slobodo,
dare, u kom sva blaga višnji nam Bog je doô...
i uz to prikazuje svaki svoj najdraži dar slobodi, slaveći ju na svoj način uznositim riječima.

Konačno svećenik, kao posrednik između božanstva i ljudi zanosno kliče:

»U jedinstvu, u ljubavi
neka draži dan izlazi,
ovdi našim skladnim glasi —
sloboda se dragi slavi!...«

Pastiri slave dan slobode pjevanjem i plesom u dubravi veleć:

»Danaske se tanci staju,
danas poju slatke pjesni
i razlike igre igraju
u radosti i ljuvezni«.

Jezgra je ove slave prastari običaj, da se na taj dan vjeri najljepša pastirica s najljepšim pastirom. U ovom slučaju Dubravka i Miljenko. Divna je ta Dubravka, jer najugledniji pastir Radmio o njoj pjeva:

»O Dubravko liepa, iz oči
tvojieh nami bio dan siva.
Tvû ljepotu od svieh višu
svi pastieri, da pr'jé vide,
žude i žele i uzdišu
i svuda te slidom slide.
Tim svi danas doletjeće,
gdi tvâ sjaju suncem lica,
jeda komu s blage sreće
budeš draga vjerenica.
Doć će... i Miljenko pastier mladi,
kî te verno služi odavna...

A taj Miljenko je najljepši i najbolji među svim pastirima one Dubrave. On je miljenik i odabranik lijepe Dubravke, za kojom uzalud žude i uzdišu toliki mladi pastiri. I premda toliki čeznu za Dubravkom, ipak svi u duši priznaju, da je Miljenko najdostojniji, da ju zadobije za vjernu ljubu.

Zato pastir Radmio ima pravo kada božicu Ljubavi moli:

Združ' s Miljenkom ti pastirom
liepu Dubravku i gizdavu,
i obeseli srećnijem pirom
nas i našu svu Dubravu!

A skup oduševljenih pastira odgovara mu pjesmom:

Objavi, Danice, liep ures objavi,
probudi slavice u ovoj Dubravi,
u žuber veseli po dubju zelenu
da poju dan bieli i zoru rumenu....

Ali događa se nešto nečuvena. Dubravka ne bi imala pripasti Miljenku već ružnom Grdaku, koji je zlatom podmitio birače i oni dadoše Dubravku njemu. Pastiri su u Dubravi teško rastuženi s Miljenkova nemila udesa. No kada je svećenik u hramu boga ljubavi Lera, htio da vjenča Grdaka s Dubravkom, najednom se zemlja potrese, pripravljena žrtva nije htjela planuti ognjem, grom je strahovito zagrmio, a Lerov stup se znojio. U to iznenada uđe Miljenko u hram, sve se smiri odmah, žrtva bukne plamenom, a lice Lerovo se razvedri. Bio je znak božji i svećenik napokon vjenča najljepšu za najljepšega, Dubravku za Miljenka, a pastiri uznositom himnom slave slobodu.

A dan te slobode bio je zaparvo dan sv. Vlaha, zaštitnika grada Dubrovnika. To je onaj dan, za koji pastir Radmio na početku prikazivanja veli sakupljenim pastirima:

Ovo dan je ki dohodi
Jednom nami na godište,
U ki slatkoj mi slobodi
Činimo ovo svetilište;
Slatkoj slobodi, i od časti
I od uresa vjekovita,
U kôj niče i uzrasti
Dubrava ova plemenita. —

A Dubrovčani su imali mnogo zahvaliti svome zaštitniku, jer on je spasao od skore propasti godine 871. kada su Mlečani htjeli na prevaru osvojiti njihov grad, kao i godine 1400. kada su četvorica dubrovačkih mladića potkupljeni bosanskim zlatom htjeli izdati rodni svoj grad.

A zahvalni Dubrovčani još i danas slave 3. veljače svake godine velikim slavljem, da svomu sv. Vlahu iskažu veliku hvalu, čast i slavu.

»Dubravka« je pastirska igra, kakve su stari dubrovačko-dalmatinski pjesnici prenijeli iz susjedne Italije, a razvila se pod utjecajem staroklasičke idile ili eklyc. Poznajemo čitav niz starih pjesnika koji su se bavili tom vrstom pjesništva. No prava pastirska drama razvila se tek u drugoj polovici XVI. vijeka, a najglasovitija su djela ove vrsti Augustina Beccarija »Il Sacrisicio«, koje je prikazivano godine 1555. u Ferrari, pa čuvena »L'Aminta« slavnog Torkvata Tassa te »Pastor fido« od Giarubattiste Guarinija.

Od dalmatinsko dubrovačkih pjesnika gajili su pastirsku igru Mavro Vetranić, Nikola Nalješković i elegantni Marin Držić, dok su iz »trdijeh jezika u hrvacki izlagali« Dinko Zlatarić, Fran Lukarević Burina i Antun Sasina.

No jamačno najljepšu pastirsku igru ispjevao je svakako Ivan Gundulić. Ta alegorijska pastirska igra prema vijestima u sačuvanom rukopisu prikazivala se po svoj prilici prvi puta u Dubrovniku godine 1628. i to na dan zaštitnika dubrovačkoga sv. Vlaha 3. veljače, dakle ravno prije 300. godina. Dapače drže, da je prikazivana upravo na sam vjenčani dan njenog genijalnog autora, dakle Gundulićeva »pirni drama«.

Otkako je godine 1628. prvi put prikazivana »Dubravka« u samom Dubrovniku za života Gundulićeva, nije više — što se zna — glumljena. Tek nakon 260. godina opet je uskrišena na zagrebačkoj pozornici na 300. rođeni dan Gundulićev, 8. siječnja 1888., — kada je oduševila rodoljubno općinstvo zagrebačko.

Hrvatski narod može da se ponosi s »Dubravkom« jer osim Engleza, Španjolaca i Talijana nema ni jedan evropski narod dramske umotvorine već iz početka XVII. vijeka, koja bi bila tako dotjerana sastavom i jezikom, tako živa i svježa, tako razumljiva i zanošljiva poslije tri stotine godina, kao »Dubravka«. — To je ogledalo hrvatske kulture, znak njezine snage i veličine.

Ivan Gundulić nije se ljepše mogao odužiti svomu rodnom gradu van time, što mu je u počast ispjevao »Dubravku«. Kao patricij dubrovački, čovjek kulture, istančan, fin, uman, elegantan i pun dostojanstva, rođen u slobodnoj domaji, u kojoj je na najvećoj visini bila istina i pravda, mogao je da istini, poštenju i slobodi svoje rođene grude ispjeva veličanstveni himnus. Po svom »Osmanu« velik je za slavenstvo i ceo kuturni svijet, ali po svojoj »Dubravki« za nas Hrvate je veći i izrazitiji, jer njome je dao oduška svojoj plemenitoj i istančanoj nutrini, dao je oduška svojoj silnoj ljubavi za svoj rodni grad, koga su opjevali i proslavili toliki pjesnici hrvatski. Po »Dubravci« Gundulić je pravi Hrvat, koji žarom hrvatskoga srca ljubi slobodu hrvatske Atine i njome se diči pred cijelim svijetom. Bit će, da su se u njegovu poletnu i idealnu pjesničku dušu duboko usjekle one riječi, koje su već od davnine uklesane na sjeverozapadnim vratima grada Dubrovnika (t. zv. vrata »Pile«) koje vele: »Non bene pro toto libertas venditur auro«. Samo slobodan grad — kao što je bio Dubrovnik — imao je pravoš, da stavi ovakav natpis nad svojim ulazom, i samo pjesnik rođen u nepatvorenoj slobodi mogao joj je ispjevati ovakav krasan slavospjev.

U slobodi je najveći ideal svakog naroda. I onaj narod, koji čuva tu slobodu, biti će sretan i napredan. Izgubi li ju vlastitom krivnjom, pokopana je njegova sreća. To je dobro znao i veliki Gundulić, pa je zato svojom Dubravkom htio iskazati ne samo udivljenje i poštovanje slobodi svoga rodnog grada, već je htio da u srcima svojih sugrađana pobudi ponos na tu slobodu i da im dovikne: »Čuvajte vi gospari i vladike dubrovačke našu slobodu, jer samo u njoj je spas i sreća našeg Dubrovnika!«

A tu slobodu starog ponosnog Dubrovnika nijesu cijenili i poštivali samo njegovi rođeni sinovi, već su ju cijenili i njome se ponosili i drugi. Zar Hanibal Lucić Hvaranin u pjesmi »U pohvalu grada Dubrovnika« ne veli:

»Dubrovniče, časti našega jezika,
ka cvateš i cvasti vazda ćeš dovika«. —

dok korčulanski vlastelin i pjesnik Vidale godine 1564. zanosno pjeva:

»Dubrovnik grad svitli i slavan zadosti
Svake Bog nadili obilno milosti
Gopodom ga uresi, zakonim i pravdom
Različim uzvisi imanjem i blagom.
Svuda ga jes puna slava, svud on slave
Hrvatskih ter s' kruna, gradova svih zone.

A i naš veliki August Šenoa pjeva u čast Dubrovniku pozdrav veleći:

»... Dubrovnik! taj biser sinjeg mora,
Gdje sokolovi saviše si gnjezda;
Sred mrke noći sjajna Sinaj gora,
Sred mutnog neba prethodnica zvjezda;
Pod slavnim stijegom svetoga gdje Vlaha
Ponosito se ljulja bogat brod...

Pa i strašan potres na veliku srijedu 1667. nije ga pokopao. I ako je katastrofa bila užasna, on se ipak opet podigao iz tih ruševina. Tek na 31. siječnja 1804 zakucalo mu je smrtno zvonce. Mali Korsiknaac, »junak dvajuh vjekova, kome je Evropa bila preuska za junačka djela« i koji je čudnim slučajem sudbine završio svoj burni i nemirni život na malenom i neznatnom otočiću svete Helene, francuski car Napoleon, uništio je samostalnost dubrovačke republike. Kada je 12. svibnja 1797. otpjevao smrtno opijelo oholoj Veneciji, imao je pravo, jer ona je svu svoju slavu gradila na himbi, prevari i tuđoj krvi, a ponajviše krvi hrvatskih sinova našeg kršnog hrvatskog i dalmatinskog Primorja, pa je kazneni pohod malog Korzikanca bio opravdan. Ali plemeniti i pravdoljubivi Dubrovnik trebalo je poštediti. U njegovim zidinama vladala je pravda i sloboda, veća možda nego ona, koju su uz zvukove marseljeze donijele Napoleonove čete...

* * *

Dubrovnik, — ta Gundulićeva nekoć moćna i bogata Dubrava živi danas od svojih starih uspomena, živi od prošlih dana... Moćni i ponosni gospari njegovi počivaju u ledenim i tamnim rakama dubrovačkih crkvi, a teške kamene ploče današnjoj demokratskoj generaciji pričaju o časnim imenima bogatih plemića hrvatske Atine, čija se slava pod zaštitom barjaka sv. Vlaha pronosila svim poznatim morima. Stare su palače opustjele, ali pod njihovim kamenim svodovima živi još uvijek duh velikih prošlih dana. Sve je tu dostojanstveno i svečano, kao i onda, kada su pod njima umne glave snovale o boljitku i slavi grada sv. Vlaha. Za tihih noći kao da se starim uskim ulicama šuljaju blijede sjene i kao da grne sve u kneževu palaču, na mudro vijećanje. Kao da ne vjeruju, da je već davno nestalo stare, drage i slatke slobode i da su dani lažnog demokratizma prelazili njihovu staru slobodnu domaju, u kojoj nije od stare slobode ništa preostalo van samo lijepe davne uspomene. Nema u luci njihovoga grada više galija natovarenih bogatim tovarima, niti se na njima više vijori ponosni stijeg svetoga Vlaha... Svega je nestalo. Tek u starim obiteljskim muzejima, mističnim crkvama, u tihim samostanima i u kneževoj palači osjeća se dašak davne, zlatne i velike prošlosti, koja se nažalost ne će više nikada vratiti! I bolje je da stare vladike i ponosni gospari snivaju vječni sanak... Velim, bolje!... Jer kada bi danas poustajali

ispod onih teških kamenih nadgrobnih ploča, zgrozili bi se, jer bi vidjeli da je danas sloboda lažna, da je malo starog poštenja a još manje da ima ponosa...

Ali kip najvećeg sina starog aristokratskog Dubrovnika stoji ponosno na onom malenom trgu. Stoji kao svjetionik, koji svijetli svijetlom onih davnih dana, kada sloboda nije bila samo isprazna riječ i pusta fraza kao nažalost danas, već kada je svaki i najneznatniji sin Gundulićevog Dubrovnika osjećao da je zaista u slobodi i da toj slobodi može oduševljeno i ponosno klicati velebnu himnu svoje duše i svoga srca, jer

»Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
ne mogu bit plata, tvôj čistoj ljepoti«...

A mi »hrvatski učitelji i učiteljice« u duhu polažemo vijenac harnosti i velikog poštivanja pred spomenik slavnog dubrovačkog sina, koji nam ostavi u nasljedstvo svoju divnu »Dubravku« taj najveličanstveniji himus staroj hrvatskoj slobodi, koja je nekoć brujila, cvala i živjela snažnim životom u gradu pjesnika, umnika i bogatih ponosnih gospara... Naša je molitva i želja, da drugi Dubrovnik nova hrvatska Atina, — naš bijeli i dragi Zagreb, bude za današnju hrvatsku kulturu ono, što je grad sv. Vlaha bio u prošlim danima. Neka bude grad prave hrvatske duševne aristokracije, grad starog hrvatskog poštenja, grad značaja i grad hrvatskoga ponosa, da se i njemu rodi novi Gundulić koji će mu ispjevati u počast novu Dubravku, koja će mu zagukati onako milo, kašto je Dubravka svome Miljenku:

»O prislatko, o jedino
drago ufanje, željno meni!
O uresu moj ljuveni,
noći moje sunce istino!...«

Poslije toga predavanja, na kojemu su svi prisutni predavaču izrazili zasluženo priznanje, je zagrebačka učiteljica Ivka Sušić lijepo recitovala jedan odlomak iz Dubravke.

Time je završen ovaj vrlo uspjeli domjenak.

Stjepan Gorupić.

VIJESTI

IZLOŽBE »HRVATSKOGA RADIŠE«.

Privredna bogatstva naše domovine pravo ne iskorišćujemo. Trpimo mnoge oskudice i ne možemo ozbiljno pokročiti naprijed k privrednom blagostanju i zadovoljstvu sviju staleža. Svaki rodoljub naš gorko osjeća tu činjenicu. Vidimo kulturne narode u daleko težim teritorijalnim i klimatskim prilikama, kako osiguraše uspjehe državnog gospodarstva. Opažamo, kako strani svijet napreduje, pa nam teško biva na duši. Ni mi nismo po svojoj prirodi i vrlinama zaostali za tuđim zemljama, a ipak nas one sa izvorima privrednog bogatstva prestigoše. Sve više osjećamo svoj podređeni položaj u tom smjeru i kao da nemamo snage, da momentano popravimo svoje pozicije.

Što ne možemo mi učiniti, valja da čini naša uzdanica. Mladi naš naraštaj treba da nadomjesti sve ukazane nedostatke i da popravi omaške svojih otaca. Preko mladeži savremeno ljudsko društvo može da iskorjeni sve svoje zablude i da valjanim uzgojem omogući ljepšu budućnost potomaka.

Kad tako jasno opažamo slabost naše privredničke snage i kad susrećemo neograničeno polje rada na domaćoj grudi za valjane i promišljene privrednike, zar nam se ne nameće u svijesti važno i sudbonosno pitanje: Što poduzimaju naši odgovorni faktori kod uzgoja narodne omladine, da se ova odgoji za bolji privrednički život i preko nje da naša domovina doživi vedrije dane?

Privreda je temelj društvenog blagostanja. Svi staleži su direktno ili neposredno vezani uz stepen njene mogućnosti. Stoga se u našoj uzdanici bezuvjetno mora promišljeno i sustavno u svim pravcima razvijati smisao za rad i za aktivno natjecanje na širokim stranama privredničkoga stvaralačkog života.

Ne smije se omladina podržavati u nekom pretjeranom idealističkom poimanju ljudskog društva, jer ju očekuje prepredena socijalna borba i mnoga životna neimaština. Idealizam i grubu stvarnost treba držati u ravnoteži. Jedno drugo neka upotpunjuje. U tom skladu leži sreća pojedinaca i na toj podlozi treba odgajati našu uzdanicu. U svakom budućem članu naših skorih privredno-ekonomskih snaga treba razvijati od najranije dobi pravi smisao za njegov životni poziv, jačati fizičke i duševne sposobnosti te krijepiti volju za intenzivan rad. Već od samog djetinjstva treba razvijati smisao za organizaciju rada, društva i njegovih poredaka: smisao za štednju, kooperativnu saradnju, samostalno usavršivanje prirođenih vrlina, te pouzdanje u spretnost i otpornost.

Ako u općem kulturnom nastojanju i podizanju vlastitih privrednih prilika u zemlji čim prije uzgojimo naš narodni podmladak u gore navedenom smjeru, doživjet ćemo u najbližoj budućnosti opću radost, zapažajući ubrzani ekonomski napredak naše zemlje i poslije poratnih nedaća opći naš kulturni procvat.

U tom rodoljubnom nastojanju naše privredno društvo »Hrvatski Radiša« temelji svoje osnove za organizaciju omladinsko-privrednih izložaba i uz opću društvenu saradnju svih dijelova hrvatskog naroda želi preko njih da postigne čim više novih prosvjetno-ekonomskih uspjeha.

Izložbe »Hrvatskoga Radiše« imadu dakle poglavito dva temeljna kulturna zadatka:

1. njima se privredni naraštaj potiče na svestrani samorad, na izgradnju vlastitih, pojedinačnih osebina, putem samostalnog stvaranja; a

2. sva bi javnost imala, rajgledajući te izložbe, da ozbiljno proučava sposobnosti svoje omladine, pa da prema pokazanim uspjesima, kako u pojedinim slučajevima, tako i u cijelosti udešava svoje uzgojne i privredne ciljeve te unapređuje savremeni socijalni odgoj i javnu društvenu nastavu u ekonomsko-industrijskom pogledu.

Naš privredni naraštaj nije došao do izražaja. Ne daje mu se prilika, da pokaže svoje sposobnosti. Mnogo toga ostaje zakopano i nepronađeno u mladenačkoj duši. Koliko je pako očitih talenata u našoj sredini ostalo nezapaženo?!

Savremena demokratija dužna je u svojoj sredini da pronalazi najsposobniji naraštaj, i da na nj obrati zasebnu uzgojnu pažnju. Narod mora svjesno podizati svoje velikane i predvodioce, a ne čekivati, da ovi dođu iz druge zajednice kao nametnici i izrabljivači. Na omladinskim izložbama mogli bi odlučujući faktori da pronalaze naše najbolje privredne omladince i da iz najboljih biraju najbolje, pa da ih na zajednička sredstva što kulturnije uzgoje.

Kod nas imamo prilike da gledamo školske izložbe lokalnog značenja. Ovim se ne smijemo zadovoljiti. Nemamo zgodu da redovno promatramo stvaralačku sposobnost i one omladine, koja doduše momentano ne polazi kakovu školu, ali koja će u skoroj budućnosti u javnom životu i ekonomskom napretku imati veliki udjel.

Opća je savremena potreba, da se čim prije pozove naša omladina na svakovrsni samorad. Treba ih

svima sredstvima (nagradama, pohvalom i drugim pedagoškim načinom) potaći na opće privredno natjecanje i dati im priliku, da svoje sposobnosti javno manifestuju. Na samostalnim proizvodima neka nam sva naša omladina, bilo muško ili žensko, pokaže svoju vrlinu. Prema uspjesima svake izložbe moći će naše javno mnijenje utjerati na uzgoj i prosvjetu tog naraštaja.

Na izložbama »Hrvatkoga Radiše« izlagat će naša omladina obojeg spola od 6.—24. godine uzrasta uključivo sve vrste samostalnih produkata (igračke vezivo, pismeni sastavci, praktični sitniji i krupniji predmeti, crteži...) na kojima se ogleda sposobnost vlastitog samorada i prirođena nadarenost izlagača.

Izložbe su raspoređene tako, da će obuhvatiti sve krajeve u kojima živi hrvatski narod. Svake treće godine za sve pokrajinske izložbe otvara se u Zagrebu zamašnija centralna omladinska privredna izložba, koja ima javno da manifestuje pokazane trogodišnje uspjehe i obuhvati karakterističan pregled o svim važnijim epizodama omladinsko-privrednog napredovanja.

Na »Radišinim« izložbama uz proizvode samorada glorificirat će se (oglasima, napisima, slikama, predavanjem) neumorni rad, žilava istrajnost, razumna štednja, savršena točnost, stvaralačka sposobnost i borba: proti pijanstva, proti psovke, zaraznih bolesti, kao i sva ostala humana uzgojna nastojanja, kojima se moralno i kulturno podiže narod.

* * *

»Hrvatski Radiša« poslao je u privredni stalež već preko deset tisuća hrvatske siročadi. Time ih je spasio od nevolje, a narodu našem privredno osposobio brojne građane. S izložbama »Hrvatskoga Radiše« područje rada proširuje i mi se pouzdano nadamo, da će to naše humano društvo u redovima hrvatskoga učiteljstva naći vrsne saradnike. Rad i uspjeh »Hrvatskoga Radiše« zavisio je vazda o rodoljubnoj svijesti hrvatskoga učiteljstva!

R.

PUČKE ŠKOLE I NAŠE OPĆINE.

U »Domu« broj 2. od 11. I. 1928. izišao je pod gornjim naslovom članak odjelnog predstojnika za samoupravnu administraciju dra Ernesta Spiessa.

U tom članku zastupa pisac mišljenje, po kojemu da bi pravedno bilo, da oblasna skupština zaključi:

»Sva potrošarina od pića i mesa, što se plaća na području zagrebačke oblasti, imade se i nadalje kao i do sada upotrebiti za podmirenje onih školskih potreba, što su ih dužne općine podmirivati. No potrošarina, što se ubire u pojedinim općinama, ne pripada samo dotičnoj općini, već se imade otpremiti u Oblasnu školsku blagajnu. Oblasni odbor dužan je sastaviti svake godine proračun, u kojem će na temelju valjano sastavljenih i pravomoćnih školskih proračuna unešeni biti:

a) potrebe svake pojedine škole točno nabrojene;
b) potrošarina svake pojedine općine.

Pokaže li se, da potrebe za sve škole iznose manje (treba biti: više, op. pisca), nego li je cjelokupna potrošarina, — to se manjak imade pokriti oblasnim školskim nametom«.

Kako se iz vrlo opširnog razlaganja o toj stvari vidi, u zagrebačkoj oblasti troši se na škole 8,726.939.— dinara. Prema tome ukazuje se manjak oko 1,000.000.— dinara i taj bi se prema gornjem pokrio oblasnim školskim nametom.

Pisac bazira cijelo svoje razlaganje na bivšoj Hrvatsko-ugarskoj nagodi zak. čl. I. 1868. § 18.; zakonu od 10. XII. 1889. o uzakonjenju financijalne nagode među kraljevinom Ugarskom i kraljevinama Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom § 5. toč. b); te naredbama bivše kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske vlade u Zagrebu od 18. XI. 1884., br. 45.790, i od 7. XII. 1884., br. 49.475, očito zaboravljajući, da su danas na području Hrvatske i Slavonije realno posve druge prilike.

Preporučujem stoga i piscu i oblasnom odboru, da potraže »Narodne Novine« od 7. XII. 1927., br. 279, gdje će naći po Ministru Financija objavljeno »Uputstvo za sastav, podnošenje i odobravanje opštinskih budžeta« od 17. XI. 1927. D. R. br. 161.800. Generalne Direkcije Držav. Računovodstva u Beogradu«.

Tu će između ostaloga naći:

»U opštinske prihode dolaze:

1. — — — —
2. — — — —
3. prihodi od opštinskih prava i dobara, interes od opštinskih kapitala, kao i svi prihodi po ostalim specijalnim zakonima i uredbama kao: trošarina.

Uz budžet opštinski sud je dužan podneti ove priloge:

1. — — — —
2. — — — —
3. — — — —
4. školski budžet nadležno odobren u dva čista formalna budžetska primerka čiji se rashodi u detaljisanim potrebama i sumama predviđaju na teret opštinskog prireza u rashodu opštinskog budžeta po specialnom zakonu.«

S ovim u skladu jest i u »Narodnim Novinama« od 31. V. 1927. br. 125 oglašena Ministarska uredba o »mesnim« i oblasnim školskim odborima, gdje se u čl. 7. sl. d) govori o školskom proračunu.

Ozbiljna ta briga i pisca i oblasnog odbora nema dakle realnog uporišta.

Uz to preporučujemo i piscu i oblasnom odboru, neka posvete svu svoju pažnju državnom proračunu, pa da naši narodni poslanici u narednoj skupštini ishode neka i javnost točno dozna: koliko država iz svake svoje pokrajine prima novca i koliko ga se za potrebe dotične pokrajine troši, a naročito, kako one teške milijune svoga proračuna troši Ministarstvo Prosvjete.

Zahtjevajmo točnu statistiku po pokrajinama i oblastima, a i prema broju pučanstva. Glavna briga svih nas imala bi biti: pravedno razdijeljenje državnih prihoda, pa bi se i za oblasne samouprave i za podizanje i širenje škola, kao i za pomaganje siromašnih i preopterećenih općina našlo sigurno i dovoljno vrelo prihoda, a ne i ono još malo općina, koje bar nekako životare upropastiti, oduzimanjem glavnog im prihoda i opterećivati ih još većim nametima.

Oblasni odbor ima osim toga pregled svih općinskih proračuna i može točno ustanoviti, koje općine mogu bez velikog tereta za općinare opstajati, a koje su nemoguće, pa ove jednostavno spojiti sa bolje stojećima, da im se omogući opstanak, a ne kako se kod nas od novijeg doba prakticira — čim se komu pojedincu svidi, bez obzira na interes općine i naroda, odmah ju cijepati i dijeliti.

Inače u toj opširnoj raspravi naći ćemo lijepih želja o »dobroj pučkoj školi«, »potrebi čitavog naroda i svakog sela«, »najpotrebitije školske naobrazbe, koja je nužna svakomu kulturnomu čovjeku« i t. d.; no one gube svoju vrijednost, kad se zna, da potječu baš od one strane, koja je učiteljstvu ove oblasti ogorčila i onako teški život otimanjem ogrijevnih drva, što — po još uvijek postojećim i po svima Ministarstvima priznatom § 128. školskog zakona od god. 1888. pripadaju učiteljstvu; pa brisanjem iz proračuna i one minimalne nagrade za orguljanje!

Ne držimo nikoga tako naivnim, da misli, e će se ovim putem stvoriti »dobru pučku školu« i t. d.

Mora se otvoreno ovom zgodom istaknuti, da je hrvatsko pučko učiteljstvo mnogo više razumijevanja i potpore našlo kod svoga siromaha seljaka, koji jako dobro znade, da samo zadovoljan i obezbijeđen učitelj može potpuno zadovoljiti svome uzvišenom pozivu, te koji je u većini mjesnih školskih odbora rado pridonio tu malu žrtvu za općinu, kad sva ostala beriva učitelja i onako podmiruje država.

Štaviše: našlo se i tako svijesno selo, koje je reklo: »Svojim gospodarimo mi i kad Vam ne daju

6 hvati, mi ćemo Vam dati 8 hvati drva«. Evala im — i neka si dobro upamte i ovi i svi ostali, da štogod svomu učitelju za olakšanje života dadu, da su to svojoj rođenoj djeci dali i da će to biti stostruko naplaćeno! Čujemo, da je i državni savjet konačno odobrio u tom pitanju naše na zakonu bazirano stanovište, a zabacio žalbu oblasnog odbora.

Da završimo: Hrvatsko učiteljstvo nema interesa na tome, da život, napredak i procvat naše narodne prosvjete i škole ovisi specialno o selskim pijačama i većoj ili manjoj potrošnji alkohola u pojedinoj općini,

Općinska potrošaarina po zakonu spada u dohodak općine i neka stoga svaka općina raspolaže sa svojim dohocima prema svojoj najboljoj uviđavnosti. Koja općina pokaže više smisla i shvaćanja za podizanje narodne prosvjete, to će samo njoj za napredak i ponos biti, a za takove općine će se otimati i najbolji učitelji, pa će se tako međusobnim podupiranjem i slobodnim natjecanjem u kratko vrijeme više postići, nego svim mogućim suhoparnim naredbama i propisima.

Zagreb, na dan Provjete *F. M.*

REVIZIJA UDŽBENIKA.

Ministarstvo Prosvete kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Odelenje za Osnovnu Nastavu. ON.Br. 9061 4. februara 1828. u Beogradu.

Piscima i izdavačima Udžbenika za osnovne škole u Kraljevini SHS.

Stupanjem na snagu novog nastavnog programa za I., II., III. i IV. razred svih osnovnih škola u Kraljevini SHS., koji je izradio Glavni Prosvetni Savet i koji važi od početka ove školske godine, istavljeno je i pitanje revizije udžbenika, koji se upotrebljavaju u nižoj osnovnoj školi, te s toga

Odlučujem:

1. Da Glavni Prosvetni Savet pregleda sve djačke udžbenike za nižu osnovnu školu i da mišljenje o vrednosti istih s gledišta današnjeg nastavnog programa.

2. Da pisci udžbenika za I., II., III. i IV. razred osnovnih škola, odnosno njihovi izdavači, podnesu do 1. aprila ov. g. po tri primerka od svojih udžbenika Ministarstvu Prosvete (za Glavni Prosvetni Savet), obavezujući se u sprovodnom pismu, da će platiti honorar za pregled i označujući da li je udžbenik odobren za školsku upotrebu, kad i pod kojim brojem.

3. Da Glavni Prosvetni Savet, uzimajući u ocenu pitanje udžbenika, prethodno donese odluku: da li se uopšte može dopustiti u prva dva razreda upotreba ikakvih udžbenika sem bukvara i čitanke?

4. Ovo se naredjenje ne odnosi na bukvar i čitanke, o kojima postoji posebna odluka, koja je još u važnosti, kao i na već odobrene udžbenike iz nauke o veri dok i za ovu ne bude izradjen nov nastavni program.

Ministar Prosvete:
Dr. K. Kumanudi, s. r.

Uredništvu »Hrvatskog Učiteljskog Doma«, Zagreb.

Umoljavate se, da priloženu odluku o reviziji udžbenika objavite u narednom broju svoga lista po mogućnosti u celosti.

Po naredbi Načelnika Odeljenja za Osnov. Nastavu i Narodno Prosvećivanje. Referent: Ljub. N. Pavlović.

REGULISANJE LIČNE I PORODIČNE MIROVINE

predmet je vrlo važan za sve one, koji polaze u stanje mira. Da se administrativna procedura odvija što brže, nužno je takovu molbu znati obložiti sa potrebnim prilozima. Manjka li samo jedan prilog, spis se vraća na nadopunu, tim se odugovlači i konačno rješenje, na koje umirovljenik jedva čeka. Mnogi molitelj prilaže i nepotrebne dokumente, što ga opet ozlojeđuje prepisivanjem mnogih dekreta, odluka i t. d. Stoga donosimo uputu, što se ima priložiti.

a) Za ličnu penziju:

1. Molba sa naznakom mjesta gdje će se stanovati i na kojoj državnoj blagajni se želi primati mirovina;
2. rješenje o razriješenju dužnosti sa dodatkom, do kada je primio aktivne prinadležnosti;
3. rješenje o razvrstanju po novom činovničkom zakonu;
4. uvjerenje o uračunosti ratnih godina po čl. 137. činovn. zakona od Ministarstva vojske, ako je imao to pravo;
5. dekret umirovljenja;
6. rješenje o možebitnom naknadnom priznanju godina službe;
7. vremenski tok cijelog službovanja sa ukupnim godinama, mjesecima i danima službovanja.

b) Za porodičnu penziju:

1. Smrtni list;
2. vjenčani list;
3. svjedodžba općinskoga poglavarstva, da se nije preudala;
4. sjedodžba, da je udova sa suprugom živjela u zajedničkom kućanstvu do njegove smrti;
5. svjedodžba, da udova nije u državnoj ni u samoupravnoj službi;
6. uvjerenje o godinama života i zanimanju djece, koja imaju po činovničkom zakonu pravo na porodičnu penziju;
7. u slučaju, da je pokojniku bila već za života regulisana njegova lična penzija, ima se i takovo rješenje priložiti,

Opaska. Molba pod a) i b) podnosi se nadležnim redovitim putem u dva primjerka sa ovjerovljenima prepisima (isto u 2 primjerka) bez naplate takse. Molitelj je dužan priložiti u dva primjerka i Prijavu o porodičnom dodatku, potpisana po tri ukazna činovnika, kao svjedoci, u smislu Uredbe o dodatku na skupoću D. R. Br. 42.300 od 10. IV. 1924.

Ujedno ima se priložiti uvjerenje dotične škole, ako ju koje dijete polazi, da li je ono ili ne, stalni godišnji pitomac, a ima pravo na penziju.

Ako za malodobnu djecu podnosi molbu skrbnik, ima se priložiti i dekret o skrbništvu u 2 ovjerovljena primjerka. *Stjepan Gorupić.*

DISCIPLINSKI SUDOVI.

Ministarstvo Prosvjete stavilo je izvan snage Uredbu od 3. listopada 1927., a uzdržalo važnost Uredbe od 14. travnja 1927. u članu 27. — Ova odluka vrijedi do 1. travnja 1928., jer će se tada to pitanje riješiti financijskim zakonom i na učiteljstvo primjeniti u cijelosti disciplinski propisi činovničkog zakona od 31. srpnja 1923.

U vezi s tom izmjenom imenovani su u disciplinski sud zagrebačke oblasti, kao stručni drugovi: Banović Stjepan star., Božić Fran Luka, Cajner Mirko, Gorupić Stjepan, Janza Ljubomir, Klepac Viktor, Kokša Josip, Majstorović Luka, Milojević Jovan, Nemet Dragutin, Perše Franjo, Pilek Fran, Škrobot Mihovio, Špoljar Zlatko, Šram Franjo i Židovec Dušan. Svi iz Zagreba.

IZ »SREDIŠNJEG ODBORA SHUD«.

U sjednici središnjega odbora »FHUD« održavanoj dne 28. veljače o. g. je zaključeno, da se iz blagajne »Saveza« dade za stradajuću braću u Hercegovini i Dalmaciji iznos od 500 dinara. Premda je »Savez« sâm u nepovoljnim materijalnim prilikama, jer se za obnovu

Učiteljskoga doma i Učiteljskoga konvikta mora obraćati na učiteljstvo i narod, on je za ublaženje nevolje dao, koliko je najviše mogao. Zagrebačke učiteljice, koje su članice »SHUD« sudjelovale su kod javnog sakupljanja za stradajuće.

Našemu učiteljstvu u pokrajini preporučamo najtoplije, da u svojim mjestima po mogućnosti upriliči akciju za sabiranje dobrovoljnih novčanih prinosa za stradajuću braću, koja već umiru od strašne gladi. Učiteljstvo je član naroda, s kojim živi u najtjesnijim prilikama, pa neka po mogućnosti učini svoju dužnost. Glad je strašna muka i nevolja, a tko ga utaži, tko otare jednu najstrašniju suzu, učini veliko djelo i zadušbinu kod Boga. U tom smislu obraća se središnji odbor »Saveza« i na udružena učiteljska društva, da nevoljnom narodu priteku u pomoć.

UMRLI.

† **Julije Varžička.** Dne 18. veljače ostavio nas je i otišao Bogu na račun Julije Varžička, jedan od najmarljivijih i najagilnijih hrvatskih učitelja. Bio je u 67. godini života. Naš Julček (tako smo ga svi zvali) rođen je u Zagrebu, tu je svršio sve svoje nauke, a tu je u učiteljskoj službi proveo preko 40 godina i kao učitelj a poslije i kao ravnatelj osnovne i zanatske škole u Draškovićevoj ulici.

Odgojio je prema tomu čitave generacije zagrebačkih građana i obrtnika. Bijaše nadasve savjestan i strog učitelj, a zvanje i poziv učiteljski cijenio je povrh svega. Među kolegama uživao je glas dobrog stručnjaka privrednih obučnih grana i trgovačkih disciplina, pa je o tim predmetima napisao vrlo mnogo dobrih članaka i štiva u stručnim i omladinskim listovima. Mnogo je radio i na književnom polju. Osnovao je »Vjerni drug«, list za mladež, koja polazi šegrtsku škole. On je taj list uređivao i u njemu priopćio mnogo lijepih i poučnih članaka. Napisao je i mnogo lijepih pripovijedaka i poučnih članaka za mladež, koji su priopćeni u raznim našim omladinskim listovima. Napisao je i izdao knjigu »Školska uprava«, koja je u svoje vrijeme vrlo dobro došla pučkim učiteljima. Na skupštinama »Učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« pa i na skupštinama Saveza hrvatskih učiteljskih društava, vrlo je često izvješćivao o pravnim i materijalnim prilikama pučkoga učiteljstva. Spadao je također u osnivače i agilne radnike mnogih učiteljskih institucija, a napose Hrvatske učiteljske štedionice i posmrtne zadruge, u kojima je saradivao kao činovnik i ravnatelj preko 20 godina. Te je institucije postavio na čvrst temelj, tako da one danas uživaju lijep ugled i izvan učiteljskoga staleža, kao i u privrednom svijetu. Od strane tih institucija izrekao je pokojniku spomen slovo na grobu sadanji predsjednik g. Stjepko Debeljak, a od strane učiteljstva oprostio se s njime inspektor g. Miroslav Galović. Neka je vječna spomen plemenitom učiteljskom radniku Varžički, a iskreno saučešće njegovoj porodici.

† **Ivan Kovačević** umro je 16. prošlog mjeseca u Varaždinu. Njegovom smrću nestalo je jednoga od najvrlijih radnika nesamo na školskom polju već i na općem kulturnom i političkom polju. Bio je uzor marnog radnika, a usto poštenjak u svakom pogledu.

Ivan Kovačević rodio se 5. studenoga 1856. u selu Boričevci. Pučku školu i realku svršio je u Gospiću, a učiteljsku školu u Petrinji.

Dvije godine nakon svoga službovanja u Kukuruzarima i Mečenčanima imenovan bi ravnajućim učiteljem. Na spomenutim mjestima pokazao je već za kratko vrijeme svoga službovanja kao mlad učitelj, da je u njega ne samo poleta i ponosa, već i prave ljubavi spram povjerene mu mladeži, da je u njega oduševljenja spram učiteljskog staleža i da je u njega i zanimanja, a i spreme za unapređenje učiteljskih prilika, što je pokazao na raznim učiteljskim skupštinama i sastancima.

Uz naporan i savjestan rad u pučkoj školi marljivo se pripravljao i za učitelja viših pučkih škola, koje je osposobljenje polučio već god. 1885. i to s odličnim uspjehom iz prirodoslovno-matematične skupine.

Godinu dana nakon toga imenovan bi učiteljem vježbaonice na kr. muškoj učiteljskoj školi u Petrinji. Nema dvojbe, da je tom njegovom brzom imenovanju bio povod jedino opsežno stručno znanje, i zato mu je viša vlast povjerila jednu od najtežih i najvažnijih zadaća, a ta jest, da budućim učiteljima, kao pionirima narodne prosvjete, pokaže pravi način obučavanja u pučkoj školi kod raznih predmeta.

I na tom mjestu svojim neumornim radom i stručnom pedagoškom spremom pokazao je, da je čovjek na svom mjestu, jer je punih 9 godina bio članom kr. ispitnog povjerenstva za učiteljsku službu.

Godine 1905. imenovan bi kr. žup. i grad. škol. nadzornikom u gradu Osijeku, odakle je u istom svojstvu premješten dne 1. ožujka 1908. županiji u Varaždinu, gdje je za svoj mnogogodišnji naporan, ali veoma uspješan rad dočekao i svoje konačno umirovljenje po starom zakonu.

Nakon svoga umirovljenja je bio izabran načelnikom grada Varaždina, u kojem svojstvu si je stekao veliko povjerenje i poštovanje građanstva. Bio je poznat kao dobar Hrvat i čestit rodoljub, pa je kao takav sudjelovao i u političkom životu. Bio je i predsjednikom Hrvatske Zajednice u Varaždinu a kasnije kao odlučan pristaš H. F. S. S.

Pokojnik bio je kao muž nježan, dobar i vjeran drugarici života svoga, kao otac brižno je nastojao, da si pomno odgoji djecu svoju. Kao školski nadzornik bio je vazda svome učiteljstvu pravim ocem, ljubaznim savjetnikom i neustrašivim braniocem, i gdje je trebalo, svojski se je zauzeo, da unaprijedi interese ne samo škole, nego i učiteljstva. Učiteljstvo upoznavši njegovo bistro shvaćanje predmeta, njegov ispravan i odlučan sud, te njegov čisti i neokaljan hrvatski značaj, a uz to njegovu prijateljsku i kolegijalnu iskrenost i odanost spram učiteljskog staleža, izabralo ga je svojim predsjednikom u varaždinskom učiteljskom društvu.

Spomenutim vrlinama stekao je ljubav, odanost i zahvalnost kod svoga učiteljstva, a svojim nepokolebivim značajem te žarkim hrvatskim rodoljubljem i požrtvovnošću u radu odlično poštovanje kod svìju, koji su ga izbliže poznavali.

Zato se je njegova smrt duboko kosnula svih onih, koji su ga poznavali.

Kako je pokojnik bio ljubljen i štovan, vidjelo se na njegovu sprovodu dne 18. veljače. Škole i učiteljstvo, građanstvo i činovništvo, mnogobrojni prijatelji i štovatelji — sproveli ga do groba, na kojemu se u ime H. F. S. S. od njega govorom oprostio sveučilišni profesor dr. A. Bazala.

Neka mirno počiva u zemlji hrvatskoj, koju je tako žarko ljubio, a trajna mu uspomena među drugovima i prijateljima.

† **Ivan Rendulić.** Dne 20. veljače o. g. umro je u Jastrebarskom ravnajući učitelj u miru Ivan **Rendulić**, kojega je tamaošnji zahvalni narod otpratio na vječni počinak 21. veljače iskazavši mu sve počasti, koje je i zaslužio.

Ivan Rendulić rodio se 21. kolovoza 1855. u Karlovcu. Osnovnu školu polazio je u Karlovcu, a zatim nastavio nauke u Zagrebu, gdje je svršio 6 razreda gimnazije. Osjećajući ljubav za učiteljsko zvanje, ostavi gimnaziju i prijeđe u preparandiju, u kojoj je stekao ideale svojega budućega rada. Nadobudni mladić dobije prvo namještenje kao namjesni učitelj u rodnom mjestu Karlovcu 1874 godine, baš u najgore vrijeme političke borbe. On se oduševio za opozicionalca odvjetnika dra M. Makanca, što mu je nakon izbora pribavilo premještenje u selo Domagović. Makanac je vodio borbu pod geslom: »Istina i pravo«, što je mladoga Rendulića tako oduševilo, da je takav ostao za cijeloga života, a sliku dra Makanca iz god. 1875. imao

je sačuvanu, da mu geslo »Istina i pravo« bude vodilja u njegovom životu i radu.

U Domagović je došao god. 1875. mjeseca listopada kao prvi učitelj novoosnovane škole. Tu se dobro snašao. Kako nije više bio u doticaju s istaknutim političkim vođama, okani se politike, a posveti školi i prosvjeti naroda. Školu je podigao na lijepu visinu, a u narodu je stekao osobit glas i poštovanje, što mu je iskazano i na samom pogrebu, gdje je mjesto Domagović bilo zastupano velikim brojem odraslih i mladeži. Ovdje je službovao 13 godina, a kad se ispraznilo mjesto u Jastrebarskom, dođe tamo po vlastitoj molbi za učitelja god. 1888. Njegov rad u Jastrebarskom bio je svestran i obilan, jer je službovao pune 33 godine i to kao učitelj do 1907., a nakon smrti A. Pšeničnika sve do 1921. kao ravnajući učitelj, kada bude ureda radi umirovljen. Sa suzom u oku rastajao se je tada ovaj stari školnik sa školom i omiljelom djecom, čime je bio vezan cio njegov život i uz porodicu najmilije i najdraže. Činilo mu se, da mu je time nanešena velika krivica, što mora omiljelo zvanje napuštati proti volji, jer si nije mogao pomisliti život bez škole. Otišao je tada vedra duha, koji ga je resio sve do njegove smrti, a i tjelesno bio je snažan, pa je iste godine 1921. jednoglasno izabran za trgovišnog načelnika. Tom čašću iskazalo je cijelo mjesto poštovanje i priznanje svojemu starom učitelju, a on se kao mladić prihvatio s ljubavlju toga odgovornog rada, koji je vršio na opće zadovoljstvo 2 godine. Tada je već osjećao klonulost i bolest, pa se poslije teškom mukom prihvatio dužnosti komesara, no ne na dugo, samo 8 mjeseci, a nakon toga se posve povukao u miran život.

U školi je bio pravi otac djece. Sa svakim pa i najmanjim upustio se u razgovor upućivajući ga i savjetujući u radu, napretku i poštenju. Za svakoga svojeg učenika vodio je uvijek računa, gdje je i kako živi, pa je po njima poznavao i život roditelja, njihove mane i vrline. Svoje znanje i iskustvo davao je mališima na lijep način u duhu njihova shvaćanja s uživanjem, kako će ih danas sutra vidjeti čestite i valjane građane i vrle rodoljube. Bivši njegovi učenici uvijek su ga rado posjećivali, a on ih je svesrdno primao i ispitivao, da li žive po nauci stečenoj u školi.

Odgojio je generacije ljudi raznih zvanja, među kojima se ističe i velik broj inteligencije, koji svi bez razlike za mnoga dobra što ih posjeduju, zahvaljuju starom učitelju Rendulići i njegovom strogom, ali brižnom odgoju.

U svim društvima Jastrebarskog bio je član i aktivni radnik, napose u Hrv. Čitaonici kao dugogodišnji tajnik, a poslije i predsjednik. Najviše se istakao njegov rad u učiteljskom društvu kotara Jastrebarskog, kojemu je bio i predsjednik. Sve je učiteljstvo bilo tada okupljeno u tom društvu i za njega je ono bilo najjače i najaktivnije. Poslije rata sudjelovao je na organizaciji cijeloga učiteljstva u državi, ali videći, da je mnogim učiteljima više stalo do politike i po njoj do ličnih koristi, nego do staleške svijesti i napretka, kako je to prije bilo za njegovih idealnih dana, smatrao je to nedostojnim učiteljskog zvanja, pa je ostao vjeran član »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« sve do svoje smrti s tvrdom nadom u pobjedu pravde, da će Savez ostati onakav, kakvoga su velikani hrvatskog učiteljstva teškom mukom podigli i nasljednicima predali.

U učiteljskom krugu bio je pravi drug. Sam po sebi miran i blage naravi, nikomu nije što učinio na žao, a ako je to njemu bilo učinjeno, znao se je svladati i preći preko toga, dok vrijeme samo ne odnese u zaborav. Učiteljstvu je bio pravi vođ i branitelj. U njegovoj prisutnosti nije se smio učitelj vrijeđati, jer jer se tu on odmah našao kao branitelj staleške časti i poštenja. Između svega mora se istaknuti njegov požrtvovni rad za podizanje i napredak škole. Za njegovog dugog upravljanja nabavljeno je za školu najviše predmeta i knjiga, pa je i sam darovao mnogo lijepih djela napose pedagoških, čime je znatno obogatio školsku knjižnicu.

Mnogo je nastojao, da se školi nabavi zastava, taj simbol vjere i odanosti mladeži i škole vjeri i Bogu, pa je ista nabavljena školske godine 1913.-14., a posvećena 1922. po samom preuzvišenom gosp. nadbiskupu dru Antunu Baueru, bivšem đaku ove škole.

Ovakovu pokojnome drugu sve se učiteljstvo klanja s poštovanjem, što je svojim nesebičnim i mukotrpnim radom stekao priznanje, kako je lijepo i sveto zvanje učitelja — prosvjetitelja naroda, kad se vrši s ljubavlju.

Uz svekoliko građanstvo i školsku mladež otpratilo je vrloga druga na vječni počinak i lijep broj drugova i družica, a nakon otpjevane nadgrobnice po domaćem »Hrv. pjevačkom društvu Javor« njemu dirljive pjesme »Čuj nas Gospodine«, nad otvorenim grobom rastao se s pokojnikom u ime »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, »Hrv. učiteljskog društva za grad Zaagreb«, te učiteljstva Jastrebarskog nadgrobnim slovom učitelj u Jastrebarskom Josip Ivezić.

Ostala sjajna uspomena Ivanu Renduliću među nama njegovim nasljednicima, koji neka ga slijede u idealnom radu za napredak našega naroda i drage domovine.

† VILKO IVANEK

27. III. o. g. navršavaju se dvije godine od smrti Vilka Ivaneka. Kako u godini njegove smrti nijesmo mogli donijeti prikaz pokojnikova života i rada, činimo to sada u ovome »zagrebačkome broju« HUD, jer je pokojnik i onako bio član »HUD za grad Zagreb i okolicu«
Ured.

Izgarao je i svijetlio tiho, nečujno kao svijeća u hramu, što je već pomračio od samoljublja i laži. I zato su se oni, koji čeznu za Istinom i Svjetlom, još više priklanjali njemu; a oni drugi bojali ga se, izbjegavali ga, jer ih je smetalo svjetlo u tmini.

A kad dogorje svijeća života njegova i on se umoran i ispaćen, progonjen i neshvaćen, povrati Zemlji, koju je toliko ljubio, štovao i proučavao; kad smo čuli udar zemlje, što je onako cinički jeknula padnuvši na drvo lijesa, na Dom njegov za kojim je uvijek čeznuo a nikad ga nije imao, tada izredaše, da tada, kad je već počeo crv da glođe daske njegova smirilišta, pa da mu uđe u srce, koje je toliko patilo, da mu rastače lubanju i siše mozak, koji je nosio u sebi dah Boga, da tada zaredaše govori hvale i priznanja — — —

Zemlja je bila odmorena i snažna, da sokovima svojim rodi proljeće i sve one ljepote, što ih čari Prirode kriju u sebi, kad se je on rodio (21. veljače 1874. u Koprivnici).

Zemlja je bila odmorena i snažna, da sokovima svojim rodi proljeće i sve one ljepote, što ih tajne Prirode kriju u sebi, kada mu je tijelo po drugiputa osjetilo toplinu njenu i životno vrijenje, ali sada već mrtvo i hladno (umr'o je 27. ožujka 1926.).

Pedesetdvije godine njegova života znači pedesetdvije godine patnja i borba. Svršivši gimnaziju i sjemenište bio je 1897. godine zareden za svećenika u Zagrebu, te je prvu svoju sv. misu odslužio u zagrebačkoj sjemenišnoj kapelici. Prvo mjesto njegova službovanja bio Novigrad u Podravini, gdje je kapelanovao do god. 1899., kad je imenovan vjeroučiteljem u rodnom si mjestu Koprivnici. Ali već nakon godinu dana, 1900. bude premješten kao namjesni kateheta u Novu Gradišku, a opet godinu iza toga, naime već 1901., bude postavljen kapelanom na zagrebačkoj župi Sv. Ivana. I sada počinje onaj pravi rad Ivanekov. On se, željan nauke i Istine, upisuje na mudroslovni fakultet sveučilišta u Zagrebu. Živući u vrijeme, kad se je na crkvu i vjeru najviše napadalo, a napadaji su bili bazirani upravo na rezultatima prirodnih nauka, on željan Istine odabire na univerzi upravo prirodne nauke predmetom svojih studija, da se tako sam, lično

uvjeri o snazi i vrijednosti raznih teorija i zasada. Ozbiljan i naučan rad njegov ubrzo mu pribavi i priznanje, te bude god. 1905. asistentom na geološko-paleontološkom institutu kod znamenitog prof. Gorjanovića. I ovdje imade Ivanek u radu, što je Hrvatsku pronio cijelim naučnim svijetom, naime u proučavanju krapinskoga pračovjeka, svoj veliki udio, koji mu nažalost nije ni danas posvema priznat. Uz Gorjanovića druži se Ivanek mnogo i sa ostalim našim učenjacima prirodoslovcima, a sa sveučilišnim profesorom Carom vežu ga uz naučne i iskrene prijateljske veze. Još god. 1904. bude Ivanek imenovan nastavnikom na nadbiskupskom liceju, gdje je predavao logiku i psihologiju. Rad njegov kao katehete, pa onda sada kao predavača logike i psihologije, tih glavnih pomoćnih disciplina pedagogijske metodologije, privedoše ga kao radnika i na polje pedagogike. Bogato iskustvo stečeno na području prirodnih nauka a navlastito naučne metode istraživanja na tome području uzrokom su, te se on u pedagogici ne gubi u filozofijskim teoretskim razglabanjima, već i ovdje ostaje na području realnosti, posvetivši svu pažnju objektu, dakle u ovom slučaju djetetu, koje Ivanek proučava i upoznava sa mnogo šireg stanovišta — temeljito njegovo poznavanje prirodnih nauka dalo mu je taj široki vidokrug, tu svestranu bazu — negoli je to bar u nas ovdje bio običaj.

I kako je god želio da mu se omogući da se smiri u radu na polju nauke, nije mu ni to dato. Godine 1908. bude propovjednikom na realnoj gimnaziji u Zagrebu; godine 1910. postaviše ga urednikom katol. lista »Hrvatstva«, a godine 1912. urednikom »Hrvatske zastave Istine«. Produktivna njegova narav traži područje rada za koji osjeća toliku sposobnost i spremu. No događa mu se nešto, čemu si mnogi ne mogoše protumačiti uzroka: vrsnu silu i radnika Ivaneka bacaju god. 1915. za pomoćnog katehetu na osnovnu školu trnjansku u Zagrebu. Zašto? Zar ga se nije dalo drugačije upotrebiti? Imade žalosna ali istinita činjenica, da ljude na vlasti smetaju duševno viši i jači od njih i oni ih uvijek gone — — — — Ovdje se iskreno sprijateljio sa ravnateljem trnjanske škole Iv. Tomašićem, i oni ostadoše prijatelji iskreni i mili sve do Ivanekove smrti. »Najinteligentniji svećenik i najbolji drug, što sam ga igda u životu sreo, velik, velik čovjek«, govorio je Tomašić uvijek o Ivaneku. Ali ni ovdje se nije smirio, jer ga već god. 1916. poslaše u Varaždin da bude kateheta na ženskoj školi čč ss. Uršulinka. Težak mu je bio ondje život u samostanu, otrgnut od svoje najmilije družice — nauke i knjige, ali je strpljivo i muče podnosio. Konačno bude godine 1919. imenovan profesorom pedagogike na ženskoj učiteljskoj školi u samostanu milosrdnica u Zagrebu. Ovdje je on došao u svoj rad, te se odmah sa zadovoljstvom posveti sav radu onako zdušno i ozbiljno, kako je to samo on znao i mogao. Kakav je profesor pedagogike bio Ivanek, o tome znadu najbolje da pripovijedaju njegove učenice, kojima je ostao u neizbrisivoj uspomeni. Tako mi je jedna njegova učenica pripovijedala, da je s r e t n a i p o n o s n a, što joj je o n bio učiteljem. Živući uvijek u teškom, upravo žalosnim materijalnim prilikama, on je i posljednju svoju paru trošio na knjige nabavljajući uz velike žrtve najnovije edicije sa sviju područja nauke. Često sam ga ovdje pohađao i uvijek bi ga našao zgrbljena uz stol nad hrpom knjiga i časopisa, gdje radi kao crv. I sad bi sjeli zajedno, a on mi je pokazivao svoje knjige, radovao se poput djeteta novim izdanjima, što su mu posljednje dane prispjela, izvadio iz svoga papirnatog fišeka, koji si je sam načinio, svoj cigaršpic, zapušio (pušio je mnogo i rado) i — — — i nigda ne ću moći zaboraviti one razgovore s njime. Svakiput kad sam od njega odlazio, osjećao sam, da sam mnogo, mnogo dobio. A ona soba njegova bijaše prava biblioteka, puna, puna knjiga. Stol, ormar, police, stolci, sve je bilo puno knjiga, svuda je vladao neki idealan nered. Ta tu i nije bilo drugog do li knjige i Ivanek.

— »Popravljam zube kod liječnika« govorio mi je radosno. »Posve su mi već iskvareni i uništeni. Nijesam godinama imao sredstva da to učinim, a sada idem opatičkom zubaru i taj mi to jeftino radi. No sada će mi se i želudac valjda popraviti.«

U to doba Ivanek i mnogo sarađuje u onda našem »Hrvatskom Učitelju« i »Mladom Hrvatu«. Bio je članom »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« te je sa velikim interesom i simpatijama pratio rad i borbu hrvatskoga učiteljstva. Dobar i nadasve pošten Hrvat iskreno je ljubio svoju domovinu i bio uvijek uz svoj narod, no politički se nije isticao. Sudjelujući gotovo na svim našim učiteljskim skupštinama i sastancima, održao nam je prigodom naše ekskurzije u Krapinu na licu mjesta prekrasno predavanje o krapinskom pračovjeku, što je i odštampano u »Hrvatskom Učitelju«. Njegova mnogostranost, verziranost i ozbiljni studij na raznim poljima nauke vidi se po mnogobrojnim člancima priopćenima u »H r v a t s k o m U č i t e l j u«, a nešto i u »Katoličkom Listu« te »kršćanskoj školi«. Od glavnih mu radova spominjemo ovdje: Krapinski čovjek i njegova kultura (»H. U.« br. 4., 5. i 6. 1921.); Paleolitična likovna umjetnost (»H. U.« br. 1. i 2. 1922.); Ideoplastika i fizioplastika u primitivnoj umjetnosti i u djece (»H. U.« br. 3., 4., 5. i 6. 1922.); Naslijeđe (»H. U.« br. 7. i 8. 1922.); Čovjek prema modernoj nauci o naslijeđu (»H. U.« br. 1. 1923.); Prijevod članka Eriha Wasmanna: Današnje stanje pitanja o čovjekovu podrijetlu (»H. U.« br. 2. 1923.); Tako zvana supranormalna fiziologija i fenomeni ideoplastike (»H. U.« br. 3. 1923.); Tekući kristali i život (»H. U.« br. 6. i 7. 1923.); Studija o knjizi »Katoličkim djevojkama« od dr. Kniewalda (»H. U.« br. 11. i 12. 1923.), Najnovija istraživanja mediumističke materijalizacije (»Kat. List« 1922. br. 2. i 3.); Mendelovi zakoni o nasljedstvu i Božji promisao (»Kršć. Škola« 1923. br. 3.—4.); Okultizam (Brošura god. 1924.).

Izim toga javljao se je sa krasnim dječjim radovima, možda jedinstvenima u našoj omladinskoj literaturi, u »A n đ e l u č u v a r u« te u »M l a d o m H r v a t u« (kao Kum Vilko).

Godine 1923. imenovan bi profesorom na nadbiskupskoj gimnaziji u Zagrebu, gdje je službovao sve do svoje smrti.

Ivanek je bio u svom životu uz sve svoje odlike i sposobnosti neobično skroman i bojazljiv. I upravo ova njegova skromnost, koja je karakteristika samo duboko inteligentnih ljudi, uzrokom je, da Ivanek nije uz sve svoje veliko znanje, koje mu priznavahu i sveučilišni profesori, ipak položio profesorski ispit i doktorat na univerzi, te s time stekao i formalnu kvalifikaciju. Koliko su ga nagovarali sveučilišni profesori, koji su ga vrlo cijenili, da i tu formalnost izvrši, nije htio. Ovako skroman nije se isticao ni u javnom životu. U saobraćaju sa ljudima bio je jednako skroman i mio. Naučen uvijek na bijedu i nepažnju, nije mogao zaboraviti, ako mu je tko učinio i najmanju uslugu. Pripovijedala mi je jedna učiteljica sa trnjanske škole ovu zgodu: Dok je Ivanek imao u mome razredu vjeronaučni sat, ja sam u zbornici opazivši da mu je zimski kaput posve izderan a podstava da mu visi, zakrpala i uredila mu to. A kad je on to opazio, taj čovjek nije znao od sreće što bi, nije mogao naći načina, kako da se zahvali za pažnju, koju je tako malo u životu sretao. — Bacan cio svoj život skoro svake godine na drugo mjesto, želio je da se smiri i da se, dobivši eventualno prebendariju, može posvetiti posve nauci. No ni to mu nije bilo suđeno. A i po tim je svojim raznim mjestima imao raznih neprilika od sićušnih ljudi: jedne je smetala njegova inteligencija, drugima je bilo na smetnju što dugo noću radi i tako troši električno svjetlo, treće je smetala neurastenija od koje je patio, i t. d. Konačno se je nakon duga lutanja i patnja smirio u smrti, koju mu je donio rak, što mu je izjedao jetra, crijeva i želudac. Velike su to bile boli, no on ih je strpljivo podnašao »Nijesam u životu nikada imao dobra ni sreće, želim si sada barem laganu smrt« govorio je posljednje dane života. Prije njegova polaska u Dubrovnik, kamo je uzalud

pošao da traži lijeka, posjetismo ga otac i ja: bio je već kostur. Nikada ne ću zaboraviti onog susreta, smrt mu je već gledala iz očiju i osjetih dušom i srcem gledajući njega — tragediju čovjeka. Umro je 27. ožujka 1926. u bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu.

Tek kada je umro, uviđe njegova okolina, koga je u njemu izgubila. I skupiše se na pogrebu preuzvišeni, presvijetli, monsignori i slično, da mu bar mrtvom iskažu čast

Hrvatsko je učiteljstvo također ispratilo do groba svoga druga i tu se je u ime »SHUD«, »Hrvatskog učiteljksog društva za grad Zagreb i okolicu« te »Hrvatskog Učitelja« oprostio s njime nad otvorenom mu rakom njegov drug i prijatelj Ivan Tomašić riječima, kojima i mi svršavamo ovaj svoj prikaz njegova rada i života:

»Vilko, druže, prijatelju, brate!

I Tvoje hrvatsko učiteljstvo evo dođe, da se s Tobom oprosti. Ali, jao: naša je duša žalosna, srca potresena, a oči pune suza, što je taj oproštaj — kod Tvoga preranoga groba. Da, baš Tvoga i preranoga i mi tu bol duboko osjećamo, jer

Jedna je rana gorka,
što j' žiće u grob palo;
druga je jošte gorča,
što nam je takih malo...

Jest, Vilko naš, malo nam je, vrlo malo takvih, kaošto si nam bio Ti; Ti, koji si se poput pčelice marne trsio, da um svoj iz majdana sa svih područja ljudskoga znanja obogatiš zrncima najčistijega zlata; Ti, čije je plemenito srce sve, što je dobro i pošteno, onako vruće ljubilo, a zlo s toliko pečali žalilo, da se nije moglo smiriti, dogod i to zlo ne bi na dobro navrnulo; Ti, čiji je značaj bio čist kao sunce sjajno a čvrst kao stanac-kamen; Ti, koji si bio tako pošten, da ni crvku ni mravku ne bi mogao hotimice učiniti šta nažao; Ti, koji si pa i u najteže časove svoga oskudijevanja i boli lomnoga si tijela podnosio i pregarao sve mirom filozofa, prožet živom vjerom u Boga, a zanesen idealima jače ćutio nevolju tuđu negoli svoju; Ti, čija je duša tako sjajna, čista i sveta...

Stoga, dragi naš Vilko, mi hrvatski učitelji, kojima si Ti bio tako odan drug, prijatelj i brat; u čijima si staleškima redovima svojim dragocjenim naučnim radom bio prvak, a u borbi za organizaciju, njezine tekovine i članstvo skroman ali ustrajan, — duboko ćuteći i žaleći, što Tebe baš u ovako sudbonosnim časovima gubi i oltar i škola i domovina i svi koji Te znadoše i ne znadoše, dođosmo evo, da Ti, kao poputninu u vječnost na grob položimo vijenac, spleten ne od cvijeća mirisnoga daha, već od molitava, čistih ko kad plaha zorica se gledne u gorski studenac:

Predobri Gospod bio milostiv Tvojoj duši i podario joj rajsko naselje; sveta rođena gruda majke naše Hrvatske, za koju je i luč Tvoga života evo dogorjela, bila lako pokojište Tvojim smrtnim ostancima; a među nama svima, Tvojim drugovima, prijateljima i poštivačima, sačuvala Ti se trajna, harna uspomena!

Vilko, mili naš Vilko: s Bogom!

Slava, vječna slava Vilku Ivaneku!!!«

U spomen svome učitelju

Ljudevit Tomašić.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

»Ruskaja škola za rubežom« (Ruska škola za granicom) knjiga 23. — godine 1926., knjiga 24. — 1927., knjiga 25. i 26. god. 1927.-28. Izdanje »Udruženja seoskih i gradskih nastavnika u Čehoslovačkoj«. Redakcija: Praha II., Panská ul., č. 16. Godišnja pretplata 150 dinara (80 Kč.) Polugodišnje 80 dinara. Pojedina knjiga stoji 15 Kč.

Obavijest. Potrebna je osoba, koja će do namještenja ravnatelja voditi brigu oko ispražnjene zgrade »Hrvatskoga učiteljskog konvikta« i paziti na zavodski inventar.

Pošto upravni odbor »SHUD« želi, da se to povjeri u prvome redu jednome umirovljenom učitelju, upozoruju se eventualni reflektanti na to.

Upozorenje. Molimo, da se pretplata za »Hrvatski učiteljski dom«, kao i sav novac, koji se u ma koje ime šalje »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, šalje jedino na adresu: »Savez hrvatskih učiteljskih društava« (poslovođa Stjepan Grabrić) u Zagrebu, Trg kralja Aleksandra broj 4. Ujedno neka se točno naznači, u koje se ime novac šalje.

Radi opsežnosti i važnosti građe ovaj broj HUD opsiže dva arka. Pošto je u to trebalo uložiti više posla nego li obično, neka naši čestiti pretplatnici izvine, što je ovaj broj nešto zakasnio.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu Cijena: Svaki broj 5·— D, ili: za četvrt godine 15, za pol godine 30, za tri četvrtine godine 45 odnosno za cijelu godinu 60·Dinara — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođ Stjepan Grabrić) Zagreb. Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer, Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

GOD. II. ZAGREB 15. TRAVNJA 1928. BROJ 4.

RAD U „SHUD" UDRUŽENIH DRUŠTAVA

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA KOTAR VUKOVAR — VINKOVCI.

Priopćio: *Franjo Katić, tajnik.*

Glavna skupština

održana je dne 3. studenoga 1927. u zgradi dječačke pučke škole u Vinkovcima. Skupštini je prisustvovalo 58 članova. Kao gosti prisustvovali su gg. narodni zastupnici Dr. Sigismund Čajkovac i Imro Štivić, te poznati prijatelj škole i učiteljstva g. dr. Josip Fulanović, gradski senator.

Prije početka same skupštine održao je praktično predavanje u III. razr. vinkovački učitelj g. Pavle Divić. Tema predavanja bila je: »Čitanje zemljovidne karte«. Predavanje bijaše lijepo, a predavač se i ovaj put pokazao, kao praktičan i dobar učitelj.

Nakon toga otvorio je skupštinu društveni predsjednik g. M. Peitz govorom pozdravivši mile nam goste, kao i sakupljene članove. Napose pozdravlja g. dr. S. Čajkovca, zahvaljujuć mu, što se je odazvao pozivu našega društva, da članovima održi predavanje

O osnovnim načelima novoga školskoga zakona.

Zahvalivši se na pozdravu u ime svoje i svoga zastupničkog druga g. I. Štivića, rekao je g. dr. S. Čajkovac, da će oni i stranka, kojoj pripadaju, uložiti sve, da se podigne naša osnovna nastava, jer su svi duboko prožeti velikom važnosti škole. Naša je sveta dužnost sve učiniti, da taj osjećaj prožme sav narod u našoj državi. Prosvjetitelji moraju proširiti osjećaj, da je svaka fizična snaga za vremena. Svaku fizičku silu pobjeđuje pravica, prosvjeta, kultura. Dokaz je tome povijest čovječanstva. Samo one države mogle su se održati, koje su imale prosvjetu i koje su tu prosvjetu širile. Sve prolazi, što nije osnovano na prosvjeti. Propale su velike države, koje nijesu imale prosvjete. Atila je stvorio veliku državu, ali je propala odmah poslije njegove smrti. Rim je nadvladao Grke, ali su prosvijetljeni Grci kulturom svojom svladali svoje pobjeditelje. Mi smo bili 800 godina pod madžarskim jarmom, ali se je pod tom fizičnom snagom naš narod kulturno dizao. Poslije svjetskoga rata ostala je madžarska vlast kod nas samo toliko, koliko su Madžari trebali vremena, da svoje kofere prenesu u Madžarsku. Protiv ideje može se boriti samo idejom. Zato mali narodi, kultuno slabi, imaju svetu dužnost, da dižu prosvjetu kao sigurnost, da će se uzdržati. Učitelji moraju nastojati, da se osnovna prosvjeta dig-

ne. Neprosviječenom narodu dolaziti bilo s kakvim reformama znači udariti bobom o stijenu. Samo ono, u što je narod uvjeren, da je dobro, samo to će se moći provesti. S toga treba narod pripraviti, inače je svako nastojanje uzaludno.

Ovi nazori i uvjerenja vodila su me, kad sam slagao propise, kako treba, da se podigne naša osnovna nastava.

Iz opsežnoga i iscrpivog predavanja g. dr. Čajkovca o njegovom zakonskom projektu, koje je potrajalo 2 sata, donosimo samo osnovne misli o temeljnim načelima.

Projekt novoga školskog zakona ima 12 glava:

1. Opće odredbe s načelima o zadatku osnovne škole i načela o obvezatnosti i besplatnosti javne nastave;

2. Škole i institucije, koje se mogu ovamo ubrojiti i trajanje nastave;

7. Školski liječnik;

3. Dizanje i izdržavanje škola;

4. Nastava;

5. Tko mora polaziti školu i kako dugo;

6. Nastavnici (naobrazba, prava, ocjenjivanje, premještaji);

8. Administracija (upravitelj škole, kotarska oblast, županijska vlast, mjesni školski odbor, oblasni školski odbor;

9. Savjetodavna školska tijela, koja pretresaju pedagoška načela (nastavnička vijeća, kotarska i oblasna vijeća;

10. Odnos škole prema obitelji i općini;

11. Privatna nastava;

12. Prelazna naređenja.

Zadatak je škole širiti opću obrazovanost t. j. intelektualni i moralni razvitak djeteta. Naša škola pazi, da se učenik intelektualno razvije, dok se za moralni razvitak manje brine. Potrebno je, da se u sadašnjim vremenima poslije rata jače ističe moralni razvitak. Poštenje i čestitost treba jače razvijati. Svi pedagozi ističu, da je radna sposobnost važna zadaća osnovne škole. Nadalje je vrlo važno prosvjećivanje mladeži van škole.

U projektu novoga školskog zakona istaknut je *princip opće obvezatnosti polaska škole*, kao i *princip besplatnog obučavanja*. Pojmu narodne osnovne škole mogu se pridodati: zabavišta; pripravni razredi, gdje djeca nijesu vješta državnom jeziku; šegrtske škole; privredni tečajevi; analfabetski tečajevi; škole za slijepu i gluhonijemu djecu i škole za slabije nadarenu djecu. Kod izbora posljednjih potreban je osobiti takt, da se ne povrijedi osjećaj takve djece.

Trajanje nastave.

Poznata je činjenica, da imamo loše iskustvo sa općim uspjesima osnovne nastave. Učenik nosi u život ono znanje, koje ima kao svoju imovinu u vrijeme puberteta. Mi otpuštamo iz škole učenika u 11. ili 12. godini. Opetovnica ne valja. Znanje stečeno u osnovnoj školi pomalo nestaje i do dobe puberteta se razpline, te dijete nema što ponijeti u život. Zato je kod nas toliki broj školanih analfabeta. Potrebno je, da se znanje dobiveno u osnovnoj školi sačuva do dobe puberteta. Dijete bi trebalo ići u školu od 7.—15. godine. Tu nailazimo na poteškoće. Samo će se one zakonske osnove moći provesti, koje će narod shvatiti, prihvatiti i moći provesti. Narodu se ne može ništa narinuti. Narodna riječ veli: »Ne ću na silu ni u raj.« Mi imamo školski zakon 4 decenija i još u mnogom i danas nije izvršen. Ako ne možemo znanje, koje je stečeno u osnovnoj školi proširiti, moramo ga barem zadržati. Određuje se najmanje 4 godine redovne, a ostale 4 godine skraćene nastave. Gdje je dosad bilo više od 4 godine redovne nastave, ima i dalje ostati barem kao i dosada. U Sloveniji je 8 godina u mariborskoj, a 6 godina u ljubljanskoj oblasti svagdanji polazak škole. U Vojvodini je 6 godina, u Bosni 4 godine, u Srbiji i Crnoj Gori 4 godine, u Dalmaciji 6 godina, a kod nas 5 godina svagdanja škola i 2—3 godine opetovnica.

Novi zakon stoji na principu, da se uvidi u mjesnom školskom odboru potreba proširenja redovne obuke. Mjesnom školskom odboru stavlja se u dužnost, da redovnu obuku fakultativno proširuje do osamgodišnjega redovnog polaska.

Što je razlog, da se ne provodi odmah osmogodišnje školanje?

Ovo je pomanjkanje školskih prostorija, a ako gdje ima dosta prostorija, roditelji trebaju djecu za pomoć u gospodarstvu. Trebaju ih ljeti, dok ih zimi ne trebaju.

Zato mogu djeca polaziti zimske tečajeve u 5 zimskih mjeseci. Naglašujem, da to nije dobro, ali je to nužno zlo, kašto je zlo i polaz skraćene nastave. Ideal je osmogodišnje školanje. Treba širiti svijest o potrebi produženja nastave. Ovdje u ovim krajevima nema poteškoća sa polazom škole. Roditelji su svijesni o potrebi škole i šalju svoju djecu redovito u školu. Mi ovdje prednjačimo u tom pogledu i nadam se, da će se ta svijest proširiti na sve krajeve naše države. Škole treba otvarati u prostoru od 4 radijalna kilometra, gdje ima barem 30 djece od navršene 7.—11. godine. Svako mjesto ima biti u okviru jedne školske općine.

Dužnost općine prema školi.

Neki ističu, da država izdržava školu, a ne općina. Svejedno to mora narod izdržavati. Bolje je, da sam narod neposredno vodi brigu za gradnju i izdržavanje škole, no svakako prema modernim zahtjevima. Škola mora odgovarati higijenskim i pedagoškim principima. Sobe treba da su svijetle i zdrave, školska radionica prema zahtjevima radne škole, dvorana za gimnastiku i školske svečanosti. Odgojitelj djece treba da dobije doličan stan. Dok se ne pribavi učitelju stan i ogrijev, a na selu i vrt, ne može se otvoriti niti proširiti škola. Škola mora imati svoju blagajnu. Proračun sastavlja školski odbor, koji ga šalje preko sreskog školskog nadzornika oblasnom odboru na odobrenje. Odobren školski proračun vraća oblasni školski odbor općini, da ga nepromijenjena uvrsti u svoj proračun. Općina je dužna zgrade dizati i izdržavati, a državi je dužnost, da siromašne općine potpomaže. Novi školski zakon predviđa, da država napravi zajam od 50,000.000 Dinara i da se osnuje državni školski fond. U taj fond prinosi država svake godine 15,000.000 Dinara. Iz toga fonda daju se općinama pozajmice uz kamatnjak Narodne banke. Prema snazi općine i visini svote otplata ima da bude najmanje 5, a najviše 20 godina. Državna vlast treba da izda uzorne planove za škole i školski namještaj, te da se ti planovi umnožaju i raširе po cijeloj državi. Nadalje da država pravi troškovnike i da daje besplatno komisije potrebne prigodom gradnje škola i pregledavanje dovršenih gradnja.

Nastava.

Dosad nema jednog ustaljenog mišljenja o školi rada, kako sam se uvjerio u inozemstvu. Na jednoj strani prevladava manuelni rad, dok je na drugoj mišljenje, da je radna škola samostalan duhovni rad učenika. Valja ići za tim, da učenik dobije što jasnije i što trajnije znanje. Glavna je stvar aktivnost učenika. Ručni rad ide za tim, da učenik dobije jasnije znanje. Ručni rad je potreban u svim predmetima. U školi se ima vršiti obuka u smislu koncentracije i prema zahtjevima radne škole. Rad nije predmet, nego didaktični princip, kao što je zornost princip. Prema tome rad treba da prožimlje nastavu u svim predmetima.

Nastavnici.

Nema ništa gorega, nego ono, što se je događalo, da su učitelje premještali s jednoga kraja države na drugi kraj. Tomu se mora učiniti kraj, jer ni jedna služba nije tako suptilne naravi, kao što je odgoj djece. Samo laik i potpuni neznalica može reći: kad jedan učitelj ode, doći će drugi, pak će rad nastaviti. Odgojitelj ponire u dubinu duše, on pozna dušu djeteta i radi kao umjetnik. Novi učitelj, sve dok ne upozna dušu djeteta, radi općenito, a ne individualno. S toga moraju učitelji biti nepokretni. Političke stranke hoće da imaju uporište u narodu pomoću učitelja. Političke stranke osnivaju svoju snagu na učiteljima, a ako im ne konvenira, promještaju ga. Svaki učitelj ima biti nepokretan, koji je dobio mjesto natječajem. Premješten može biti samo u 4 slučaja: Kad zamoli premještenje na temelju natječaja; kad zamoli zamjenu; ako u mjestu nema dovoljno djece. U tom slučaju premješta se onaj, koji nije nepokretan, a ako su svi nepokretni, onda onaj, koji je došao posljednji natječajem. Napokon može učitelj biti premješten na temelju pravomoćne disciplinske presude. Inače ne! Svi se premještaji imaju vršiti po natječaju. Ima se obrazovati komisija, u kojoj će biti i učitelja, koja će određivati obzirom na rad i zasluge molitelja, tko će imati prvenstvo na mjesto. Onda će se učitelji moći pouzdati u svoj rad. Danas se ne gleda na rad i zasluge, nego na politički rad. To je demoralizacija naše osnovne nastave, koja mora prestati.

Predavanje g. dr. Čajkovca saslušano je sa najvećim zanimanjem. Predsjednik se ponovno zahvaljuje g. Čajkovcu, a skupština kliče: »Živio naš Čajkovac!«

Iza toga slijedilo je predavanje mlade naše družice gđe Ankice Došen: O životu i radu hrvatske učiteljice Marije Jambrišak. Nakon toga izabrana je gđa Marija Jambrišak počasnom članicom našega društva, o čemu je svečarica brzojavno obaviještena. Sakupljena je lijepa svota za gradnju Doma učiteljica.

Izvještaji upravnog odbora primljeni su na znanje.

Izvještaj delegata i člana središnjeg odbora druga Franje Čordašića iz Vinkovaca o VIII. delegatskoj i XIII. općoj skupštini, kao i izvještaj o prvoj sjednici središnjeg odbora jednoglasno je primljen na znanje.

Na koncu zahvaljuje predsjednik svima na sudjelovanju i nakon otpjevane »Lijepe naše« završena je ova vrlo uspjela skupština u pol 2 sata po podne.

Na zajedničkom ručku palo je više patriotskih i prijateljskih zdravica.

* * *

U vezi s referatom g. dra. Čajkovca priopćujemo slijedeća tri članka:

Čajkovčev nacrt školskoga zakona.

U povodu toga, što je baš sada aktuelno pitanje o unifikaciji školskog zakonarstva u SHS, jer bi nacrt novoga zakona o tome imao uskoro da dođe pred Narodnu skupštinu, donosimo u vezi sa prednjim predavanjem autora toga nacrta dr. Čajkovca u cijelosti taj nacrt, da ga naše učiteljstvo upozna i pretrese na svojim proljetnim sastancima.

GLAVA I.

Opće odredbe.

Član 1.

Zadatak je narodne škole da u mladeži razvija obrazovanost, moralni značaj i radnu sposobnost; da joj razvija svijest o narodnom i državnom jedinstvu; da joj daje pobudu za dalje usavršavanje; da širi prosvjetu u narodu.

Član 2.

Nastava je u javnim narodnim školama državna, besplatna, opća i obavezna u cijeloj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, a u granicama predviđenim ovim zakonom.

Član 3.

Država se stara o otvaranju državnih narodnih škola po odredbama ovoga zakona.

Član 4.

Država sprema, postavlja i plaća sve nastavnike državnih narodnih škola po odredbama ovoga zakona.

Član 5.

Svaki roditelj ili staralac obavezan je da svoje dijete školuje u narodnoj školi osim slučaja, koje ovaj zakon predviđa.

Član 6.

Učenici državnih narodnih škola ne plaćaju ni upisninu ni školarinu niti kakve druge dažbine.

GLAVA II.

Narodne škole i trajanje nastave u njima.

Član 7.

Narodnim školama pripadaju: *osnovne škole; zabavišta; pripravni razredi; šegrtske škole; škole za nedovoljno razvijenu (defektnu) djecu;* ustanove, koje olakšavaju *socijalne i ekonomske potrebe* za napredak škole; ustanove, koje služe *narodnom prosvjećivanju* uopšte (analfabetski tečajevi, tečajevi i škole za domaćice, privredni (gospodarski) tečajevi i t. d.).

Član 8.

U zabavišta se primaju djeca muška i ženska od navršene četvrte godine.

U zabavištu se ne smije izvoditi nastava propisana za osnovnu školu.

Član 9.

Za djecu, kojoj državni jezik naše Kraljevine nije materinski, može se uz osnovnu školu otvoriti *pripravni razred,* koji je obavezan. On se ne računa u propisani broj godina obaveznoga školovanja.

Član 10.

Osnivanje zabavišta je obavezno za veće gradove i industrijske centre.

Zabavišta se mogu otvoriti i u ostalim mjestima, gdje se za pohađanje upiše najmanje tridesetoro djece.

Pohađanje zabavišta nije obavezno.

Član 11.

Obavezno školovanje u narodnim školama traje *osam godina.*

Propisno osmogodišnje školovanje vrši se:

a) *redovnom nastavom* polazeći školu redovno cijelu školsku godinu;

b) *skraćenom nastavom* polazeći školu jedan školski dan ili dva poludana u nedjelji.

Koliko će od osmogodišnjega obaveznoga školovanja dijete polaziti redovnu nastavu, a kolike će biti olakšice za više razrede skraćenom nastavom, određuje se prema mjesnim prilikama.

Član 12.

Gdje su roditeljima neophodno potrebna djeca viših razreda kao *pomoć* za vrijeme poljskih radova, mogu se u tim razredima na predlog mjesnoga školskoga odbora uvesti *zimski* tečajevi. U njima se vrši redovna nastava u pet zimskih mjeseci, od početka novembra do kraja marta, i skraćena nastava u ostalo vrijeme školske godine.

Član 13.

Ukoliko djeca viših razreda za vrijeme osmogodišnjega obaveznoga školovanja zbog nemanja prostora u školi ne pohađaju redovnu nastavu, moraju pohađati skraćenu nastavu. Ova se nastava kao i redovna vrši u radne školske dane.

Član 14.

Kako se budu ispunjavali uslovi za redovnu nastavu osnovne škole, tako će se ona uvoditi postupno i u više razrede.

Sve školske vlasti će nastojati, da se potpuno školovanje sa redovnom nastavom kroz svih osam razreda što prije provede svuda, gdje nema nesavladivih teškoća.

Član 15.

Mlađa četiri razreda osnovne škole čine *nižu,* a starija četiri razreda *višu osnovnu školu.*

Član 16.

Djeca koja poslije svršenoga četvrtog razreda osnovne škole produže školovanje u građanskoj, srednjoj ili kojoj stručnoj školi, i u njoj ostanu najmanje četiri godine, oslobađaju se od daljega pohađanja osnovne škole. Isto se tako oslobađaju od osnovne škole učenici, koji po navršetku četrnaeste godine idu na zanat i pohode zanatsku školu.

Ko iz pomenutih škola, odnosno zanata, istupi prije onoga vremena, kada bi svršio obavezno osmogodišnje školovanje, mora se vratiti u osnovnu školu, da u njoj dovrši propisani broj godina školovanja. U slučajevima ovakvoga povratka u školu, koja ima u višim razredima skraćenu nastavu, smatraju se dva svršena razreda građanske, srednje ili stručne škole potpunom zamjenom za četiri godine skraćene nastave.

Član 17.

U mjestima, gdje postoji *građanska* škola, nastavljaju djeca, koja svrše četvrti razred osnovne škole, dalji propisani broj godina obaveznoga školovanja u toj školi. Ukoliko zbog nestašice prostora ne bi mogla biti primljena u građansku školu, imaju pohađati više razrede osnovne škole.

Član 18.

Škole za nedovoljno razvijenu (defektnu) djecu pohađaju ona djeca, koja su nesposobna da prate nastavu u osnovnoj školi (slijepa, gluhonijema, tjelesno i duševno zaostala).

Obaveznost nastave za ovu djecu kreće se u granicama mogućnosti.

Član 19.

Državne prosvjetne vlasti otvaraju škole za nedovoljno razvijenu (defektnu) djecu o državnom trošku. Ove su škole internatski uređene.

Država može pomagati i one škole i ustanove za defektnu djecu, koje su osnovane privatnom inicijativom ili od humanih udruženja.

Član 20.

U cilju narodnoga prosvjećivanja i privrednog usavršavanja imaju se za odraslu mladež otvarati stalne škole i povremeni tečajevi, prema prilikama pojedinih krajeva. Ovamo spadaju *i škole za domaćice.*

Član 21.

Tečajeve za odrasle nepismene (analfabete) pohađanje odrasla lica, koja nisu pismena. Pohađanje ovih tečajeva je dobrovoljno.

GLAVA III.

Otvaranje i izdržavanje škola.

Član 22.

Osnovna škola će se otvoriti ondje, gdje u okolini od radijalna *četiri* kilometra ima najmanje *trideset oro* djece obvezane da pohađaju školu, pri čem se u račun uzimaju djeca od navršene sedme do navršene jedanaeste godine.

Član 23.

Svako mjesto, koje ima jednu ili više škola, kao i više sela iste političke općine, koje imaju jednu školu, čine jednu *školsku općinu.*

Svako naselje mora biti u sastavu jedne školske općine.

Član 24.

Svaka školska općina ima svoj *mjesni školski* odbor.

Član 26.

Dužnosti političke općine za školu su ove:

1. dati potrebno zemljište za školu, školsko dvorište, igralište, školski vrt i učiteljske stanove, sve to u blizini škole održavano u dobroj ogradi;

2. sagraditi i u dobru stanju održavati školske zgrade, u kojima moraju biti: potrebne *učionice* i *radionice,* udešene prema higijenskim i pedagoškim pravilima; — po mogućnosti *dvorana za školske svečanosti,* koja će služiti i za sobnu gimnastiku; — potrebne *kancelarije i zbornica; — stanovi za nastavnike i za poslužitelja;*

3. nabavljati namještaj i učila za školu, a siromašnoj djeci knjige i školski pribor;

4. davati *ogrijev za školu, nastavnike i školskoga poslužitelja;*

5. starati se o otvaranju novih škola, odjeljenja, i tečajeva za nepismene;

6. starati se, po dogućnosti, o *osnivanju i urednom izdržavanju internata za siročad bez roditelja i za djecu, koja zbog daljine ili rđava puta ili drugih prepreka moraju cijeli dan provesti u školi;*

7. starati se da svi *putevi* koji vode školi, budu ispravni;

8. po gradovima i varošima urediti *školska kupatila i dječje poliklinike* za specijalna liječenja;

9. podmirivati sve stvarne potrebe oko izdržavanja škola (plaćanje opravaka školske zgrade, služitelja, osvjetljenja i dr.);

10. pomagati prosvjetne ustanove, kojima se širi opća prosvjeta u narodu.

Ako koja politička općina ne bi vršila ove dužnosti, prinudiće je na to nadležne državne vlasti zakonskim mjerama.

Član 27.

Školski proračun (budžet) sastavlja školski odbor dotične školske općine i predlaže preko sreskoga školskog nadzornika oblasnom školskom odboru. Kad ga on odobri, dostavlja ga odboru nadležne političke općine, na uvidaj i da ga uvrsti u godišnji općinski proračun.

Političke općine ne mogu proračun školski odijeliti od proračuna za općinske potrebe, nego ga imaju uvrstiti kao sastavni dio općinskoga proračuna pod posebnim naslovom »Osnovna nastava« i s njim ga zajedno predložiti višoj vlasti.

Svaka školska općina mora imati svoj proračun.

Član 28.

Zgrade osnovnih škola moraju biti na podesnim i zdravim mjestima: moraju biti suve i svijetle, i imati dovoljno prostora za mladež.

Ministar prosvjete, u sporazumu s ministrom građevina, a po saslušanju Glavnoga Prosvjetnog Saveta, propisuje ugledne planove i pravila o podizanju školskih zgrada i učiteljskih stanova, o namještaju, o uređenju školskih vrtova, dvorišta i t. d.

Član 29.

Gdje općina nema potrebnoga zemljišta ili ga ima, ali je za školsku potrebu nepodesno, može ga otkupiti po zakonu o ekspropriaciji.

Član 30.

Svaka škola mora imati onoliko propisnih *stanova za nastavnike,* koliko u školi ima posebnih odjeljenja. Stanovi moraju biti u blizini škole.

Bez propisnoga broja nastavničkih stanova s potrebnim prinadležnostima ne može se otvoriti škola niti novo odjeljenje u školi.

Član 31.

Po odobrenju nadležnih vlasti općina redovno gradi u svojoj režiji sve zgrade za školsku potrebu služeći se radnom snagom i materijalom kojim raspolaže.

Plan za podizanje školske zgrade mora odobriti oblasna prosvjetna vlast.

Član 32.

Općine mogu podizati o svome trošku zgrade namijenjene narodnom prosvjećivanju kao: škole za poljoprivredu, za domaćice, stručne škole i t. d.

U ovu svrhu može se više općina udružiti.

Član 33.

Kod svake nove gradnje i dograđivanja zgrada, što ih općine dižu u prosvjetne svrhe, bilo koje vrste, pomaže država svima općinama — osim gradskim, koje imaju svoje građevinske stručnjake — na njihovu molbu i o svome trošku u ovome: — izrađuje građevne planove i predračune, vodi vrhovni stručni nadzor i daje sve potrebne stručne komisije za predlaganje građevine.

Član 34.

Onim općinama, koje nemaju propisnih školskih zgrada, niti imaju materijalne mogućnosti, da ih same podižu, daju državne prosvjetne vlasti pomoć u novcu pri podizanju školskih zgrada.

Nadležne vlasti mogu odobriti, da se za gradnju škola upotrebi radna snaga i materijal, kojima raspolaže državna vlast.

Država može siromašne općine pomagati novčano i za popravku školskih zgrada i za nabavku učila.

Član 35.

Da bi se otvaranjem novih škola brže i jače podigla osnovna narodna prosvjeta, osniva se *Državni Školski Fond* pri Državnoj Hipotekarnoj Banci s kapitalom od pedeset miliona dinara, kome će se za vrijeme od petnaest godina, otkad ovaj zakon stupi na snagu, iz državnog proračuna dodavati svake godine po dvadeset miliona dinara. Iz toga fonda će se davati zajmovi za građenje novih školskih zgrada.

Zajmovi će se davati uz kamatu, koja se plaća Narodnoj Banci i godišnju otplatu. Rok se određuje prema količini uzajmljene svote. Najkraći rok može biti pet, a najduži dvadeset godina.

Državnim Školskim Fondom upravlja ministar prosvjete prema pravilima, koja će on propisati u sporazumu s ministrom finansija.

Član 36.

Školsko dvorište ne može se upotrijebiti ni za što drugo osim za dječje odmaralište i igralište.

Član 37.

Imovinu jedne školske općine sačinjavaju:

1. sve školske zgrade i cjelokupno nepokretno školsko imanje;
2. sav školski namještaj;
3. zbirke učila i školske knjižnice;
4. mjesni školski fond;
5. gotovina od raznih prihoda.

Član 38.

U mjesni školski fond idu svi pokloni, zadužbine i drugi prihodi namijenjeni toj svrhi.

Mjesni školski fond služi:

1. za pomaganje siromašnih učenika, naročito onih bez roditelja;
2. za pomaganje učeničkih izleta i utakmica, školskih knjižnica za djecu i odrasle;
3. za potrebe narodnoga prosvjećivanja uopće.

Član 39.

Školska općina treba da se ubaštini na sve nepokretno školsko imanje.

Od školske nepokretne imovine ne može se ništa upotrijebiti u kakve druge svrhe osim u one, koje propisuje ovaj zakon, niti se može od nje što otuđiti ili zadužiti osim u prosvjetne svrhe, a po odobrenju Ministarstva Prosvjete.

Član 40.

Ako se iz jedne školske općine izdvoji nova školska općina, ima ona pravo na razmjeran dio zajedničke školske imovine. Podjela će se izvršiti sporazumno.

U slučaju nesporazuma riješava spor oblasna prosvjetna vlast.

Član 41.

Školski odbor će u mjestima, gdje nema povlašćenih knjižara, a u granicama odobrenoga školskoga proračuna, prije početka školske godine nabaviti *knjige* i sav potreban *pribor za pisanje, crtanje i ručni rad* za sve učenike svoga školskoga područja po prijedlogu uprave škole, koja će to učiniti u sporazumu s nastavničkim vijećem i u smislu školskih propisa.

Općine imaju prava naplate za knjige i pribor samo od imućnih roditelja školske djece. Kao imućni smatraju se oni, koji po određenoj poreskoj stopi ne važe kao oskudni i siromašni u općini. Ako općinski odbor)zastupstvo) odluči, da će se poslužiti svojim pravom naplate, ono odmah utvrđuje i visinu poreske stope s obzirom na mjesne prilike i imovno stanje općine i općinara. On može činiti izuzetke pa oslobođavati od naplate i iznad određene stope one roditelje, koji imaju više djece u školi.

U mjestima, gdje ima povlašćenih knjižara, školski odbori će nabaviti knjige i potreban školski pribor za siromašne učenike svoga školskoga područja i davati im besplatno.

Član 42.

Za podmirenje potreba svaka seoska školska općina ima *školsku blagajnu*, u koju ulaze:

1. svote, koje daje politička općina na ime izdržavanja škole po redovnom proračunu.
2. svote, koje Oblasni Školski Odbor daje školi;
3. prihod od školskoga imanja fonda ili od čega drugoga, što školi pripada;
4. prihodi od novčanih kazni, koje idu u korist školske blagajne;
5. razni prihodi.

GLAVA IV.

Nastava.

Član 43.

U osnovnoj školi se uči:

1. *nauka o vjeri s moralnim poukama;*
2. *srpsko-hrvatsko-slovenački jezik;*
3. *poznavanje prirode s privredom (gospodarstvom) i higijena;*
4. *zemljopis* naše države s osnovnim poznavanjem drugih zemalja;
5. narodna *povijest* s najznamenitijim događajima iz opće povijesti;
6. *račun s osnovima geometrije;*
7. *građanske pouke;*
8. *crtanje;*
10. *pjevanje;*
11. *gimnastika;*
12. *ženski ručni rad.*

Nastavne planove i program propisuje ministar prosvjete po saslušanju Glavnoga Prosvjetnog Saveta, a iz nauke o vjeri po saslušanju nadležne duhovne vlasti.

Član 44.

Nastava se u narodnim školama ima vršiti u smislu načela koncentracije nastavne građe i načela škole rada.

Član 45.

U višim razredima nastava se mora udešavati prema mjesnim prilikama i potrebama života. Ona će u seoskim školama razvijati smisao za *poljoprivredu,* a po gradovima za *zanat i trgovinu.*

Član 46.

Nastava se vrši u osnovnim školama *na državnom jeziku.*

U školama, gdje su učenici onih narodnosti koje su u Sen-Žermenskom ugovoru o miru spomenute, može se izvoditi osnovna nastava za prve četiri godine t. j. u nižoj osnovnoj školi na njihovu *materinskom jeziku.* U tim razredima je učenje državnoga jezika kao posebnoga predmeta obavezno, isto tako će se u tim školama predavati nacionalna grupa predmeta na državnom jeziku.

U svim razredima državne *više osnovne škole,* bez izuzetka, vrši se nastava samo na državnom jeziku. U školama, gdje su djeca druge narodnosti i jezika, uči se u višim razredima osnovne škole njihov materinskki jezik kao obavezan predmet.

Član 47.

U školama, gdje uz djecu državnoga materinskog jezika ima najmanje tridesetoro djece druge narodnosti i jezika, otvaraju se za njih posebna odjeljenja. U pogledu jezika postupa se u njima u smislu propisa čl. 46. ovoga zakona.

U odjeljenju može biti najmanje trideset a najviše pedeset učenika, i prema tome se upravlja koliki će biti broj odjeljenja.

Član 48.

Ako u mjestu postoje odjeljenja odnosno škole s nastavnim jezikom državnim i uza to još i posebna odjeljenja ili škole, bilo državne ili privatne, s nastavnim jezikom druge koje narodnosti, moraju djeca državnoga marinskoga jezika pohađati nastavu na tom jeziku; djeca druge narodnosti i jezika mogu po volji roditelja pohađati odjeljenje s državnim nastavnim jezikom mjesto odjeljenja svoga materinskoga jezika.

U školama, gdje ima djece narodnih manjina, koja po svome broju ne mogu imati nastavu na materinskom jeziku, moraju pohađati školu sa državnim nastavnim jezikom, ako takva u mjestu postoji.

Član 49.

U svim nastavnim predmetima osnovne škokle po pravilu poučavaju državni nastavnici.

Ako u kojoj školi nema nastavničkoga lica one vjere, koje su učenici, poučavat će o vjeri svećeničko lice dotične vjere, koje odredi ministar prosvjete po predlogu nadležne duhovne vlasti.

Učiteljice poučavaju prema potrebi u ručnom radu i kućanstvu i učenice iz onih odjeljenja, u kojima inače redovnu nastavu vrše učitelji.

Član 50.

Osnovne škole su *nepodijeljene i podijeljene*.

Škole s jednim nastavnim licem, koje poučava sve učenike dotične škole, jesu nepodjeljene; one s dva ili više nastavnih lica, u kojima se djeca razdijele na pojedina nastavna lica za poučavanje, jesu podijeljene.

Član 51.

Učenici, koje poučava jedno nastavno lice u posebnoj sobi, čine *školsko odjeljenje*.

Učenici se radi nastave raspoređuju u razrede. Razred čine učenici koji se istim nastavnim predmetima zajedno poučavaju.

U školama, gdje jedan nastavnik poučava u isto vrijeme više razreda, mogu se spojiti učenici dvaju, a u višim razredima osnovne škole i triju razreda u jedno *konbinovano odjeljenje*.

Učenici ovako kombinovanog odjeljenja redovno se zajedno poučavaju u istoj stvarnoj građi, te se prema tome mogu za tu svrhu priređiti i naročiti udžbenici.

Član 52.

Svaki nastavnik ima svoje odjeljenje.

Odjeljenje s jednim razredom po pravilu ne može imati više od pedeset, a sa više razreda više od četrdeset učenika. Kad broj učenika bude veći, odjeljenje se dijeli.

Član 53.

Kad u jednoj školi nema dovoljno djece za više razrede, može oblasna prosvjetna vlast, na prijedlog školskoga nadzornika, sastaviti djecu viših razreda iz dvije ili više susjednih škola iste školske općine u jedno odjeljenje.

Član 54.

Oblasna prosvjetna vlast može po svom nahođenju narediti političkoj općini, kad se ukaže potreba, da otvori novu ili proširi postojeću školu. Protiv ove odluke ima pravo politička općina žaliti se Ministarstvu Prosvjete. Njegovu odluku ima politička općina da izvrši.

Član 55.

Ministarstvo Prosvjete propisuje pravila o izradi školskih udžbenika po saslušanju Glavnog Prosvjetnog Savjeta.

Član 56.

U školama se mogu upotrebljavati samo oni udžbenici državnoga ili privatnoga izdanja, koje je odobrio ministar prosvjete na osnovi pregleda i preporuke Glavnoga Prosvjetnog Savjeta.

Udžbenici i nastavna sredstva ne mogu biti monopolisana.

Koji će se od odobrenih udžbenika u pojedinim školama upotrebljavati, određuje sreska učiteljska skupština za škole dotičnog sreza, a koja će se obavezno održati krajem školske godine uvedeni udžbenici nemogu se mijenjati u toku te školske godine.

O udžbenicima za nastavu o vjeri treba prije odluke saslušati nadležnu duhovnu vlast.

Član 57.

Uza svaku osnovnu školu mora biti *školski vrt*, koji ima služiti za opće nastavne svrhe, a naročito za nastavu iz prirodnih nauka, praktično vježbanje učenika u poljskoj privredi i učenica u kućanstvu.

Prihod od njega pripada nastavnicima prema izdanim propisima.

Član 58.

Osnovna škola mora imati zbirke potrebnih *učila* i *knjižnice:* a) *učeničku;* b) *učiteljsku;* c) *javnu.*

Član 59.

Školska godina redovno traje deset mjeseci, od početka septembra do kraja juna.

Praznovanje crkvenih, državnih i ostalih praznika određuje ministar prosvjete.

Veliki školski praznici traju redovno dva mjeseca, u julu i augustu. Izuzetno, gdje to zahtijevaju privredne ili klimatske prilike, ministar prosvjete na prijedlog oblasnoga školskoga odbora može promijeniti početak i završetak školske godine, a vrijeme od dva mjeseca velikog školskog raspusta može se razdijeliti na više dijelova.

Član 60.

Radi ekonomskih potreba prosvjetni inspektor može u toku školske godine, na obrazložen prijedlog školskoga odbora, dopustiti u višim razredima osnovne škole *prekid nastavnoga rada* do petnaest dana.

Član 61.

Za sve je učenike obavezno redovno pohađanje nastave. Tu se podrazumijevaju i učenički izleti, koji se priređuju u svrhe nastave, i sve školske i državne svečanosti vaspitnog značaja.

Član 62.

Radi unapređenja uzajamnoga vaspitnog rada doma i škole ima se krajem školske godine održati u svakoj osnovnoj školi *završna školska svečanost*. Glavni zadatak te svečanosti jeste, da se prikaže rezultat godišnjega rada škole, kako bi roditelji taj rad štobolje upoznati i cijeniti.

GLAVA V.

Učenici.

Član 63.

U školu se upisuju sva sposobna muška i ženska djeca, koja su navršila *sedam* godina ili će navršiti do kraja dotične kalendarske godine. Tjelesno i duševno osobito razvijena djeca mogu biti upisana u školu i s potpuno navršenom *šestom* godinom, ako u školi ima dovoljno mjesta.

Član 64.

Upis učenika vrši mjesni školski odbor, najmanje mjesec dana prije početka školske godine na osnovi ljekarskog pregleda i popisa svu djecu za školu doraslu, koji pod svojom odgovornosti sastavlja politička općina i prema njemu preko roditelja poziva djecu pred školski odbor.

Utvrđeni imenik upisane djece uz imenik one djece, koja su ostala neupisana, potpisuje mjesni školski odbor i šalje sreskom školskom nadzorniku na pregled i odobrenje. Prilažu se i sve molbe i žalbe, ako bi ih bilo.

Na koji će se način vršiti ljekarski pregled djece za upis u školu propisat će Ministarstvo Narodnog Zdravlja u sporazumu s Ministarstvom Prosvjete.

Član 65.

Na osnovi ljekarskoga pregleda oslobođavaju se od polaska osnovne škole djeca:

a) koja zbog tjelesne nesposobnosti ne mogu dolaziti u školu niti mogu s uspjehom pratiti nastavu (slijepa, gluho-nijema i t. d.);

b) koja su bolesna uma ili su umno nedovoljno razvijena.

O ovoj djeci uprava škole i dalje vodi računa po članu 18.

Član 66.

Imenik upisane djece dostavit će školski odbor političkoj općini, koja će saopćiti roditeljima ili starateljima, da dovedu djecu u školu, kad se objavi početak rada.

Član 67.

Sreski školski nadzornik može na osnovi opravdanih razloga dopustiti pojedinim roditeljima, da svoju djecu *privatno poučavaju*. Lica koja ih poučavaju, moraju imati sposobnosti za taj posao.

Djeca, koja se privatno poučavaju, moraju svake godine polagati ispit u državnoj osnovnoj školi, po pravilu u nadležnoj školskoj općini. Izuzetak od ovoga može u opravdanim slučajevima dopustiti nadležni sreski školski nadzornik.

Za ovaj ispit plaća se propisna taksa.

Privatnoga učenika ne može ispitivati na ispitu ono lice, koje ga je poučavalo.

Član 68.

Sva upisana djeca moraju uredno dolaziti u školu. Za izostajanje su odgovorni njihovi roditelji ili staratelji, a i oni, koji bi školsku djecu primili u službu.

Izostanak od škole opravdavaju ovi slučajevi:

a) bolovanje djeteta;

b) potreba djeteta kod kuće radi njegovanja teško oboljelih roditelja;

c) smrt člana porodice;

d) elementarna nepogoda, kad poplava, oluja, vijavica ili snježni smetovi spreče dolazak u školu.

Privremeno se isključuju od pohađanja škole ona djeca, koja boluju od kakve zarazne bolesti.

Član 69.

Učitelj vodi tačnu evidenciju o izostajanju učeniak od škole pa ih prema prilikama opravdava ili ne opravdava.

O neopravdanim izostacima sastavlja poseban izvještaj prema potrebi, a najmanje svakoga 1. i 15. u mjesecu i dostavlja ga preko upravitelja mjesnom školskom odboru.

Mjesni školski odbor poziva preko poglavarstva općine roditelja ili staratelja najdalje u roku od četrnaest dana i poslije pismenog saslušanja izriče kaznu, koja može biti:

a) opomena;

b) novčana kazna od deset dinara za jedan izostali dan.

Ako pet uzastopnih novčanih kazna školskoga odbora ne pomognu, šalju se dalji slučajevi izostanaka od pohađanja škole sreskomu školskom nadzorniku. On poziva nemarne roditelje, daje im upute o vrijednosti škole, pa upotrebljava, prema potrebi, i jednu od onih kazna, koje izriče mjesni školski odbor.

Kazne se, po pravilu, upotrebljavaju označenim redom. U težim slučajevima može se preko reda upotrijebiti teža kazna.

Novčane kazne školskoga odbora i sreskoga školskog nadzornika su izvršne, a izriču se u korist školske blagajne. Naplaćuje ih općinsko poglavarstvo u roku od petnaest dana po prijemu presude. U slučaju da politička općina ne naplati kaznu od roditelja u određenom roku, plaća je predsjednik)poglavar) dotične općine.

Član 70.

Roditelj, koga pozove mjesni školski odbor ili školski nadzornik, mora se pozivu odazvati. Ako se ne odazove, dužna je općinska vlast postupati isto onako kao i u slučajevima neodazivanja pozivu koje druge javne vlasti.

Član 71.

Učenički napredak u nastavnim predmetima ocjenjuje se dvaput godišnje; krajem prvoga polugodišta, mjeseca juna. U isto vrijeme ocijenjuje se i *vladanje učenika*.

Za ocjenu napretka i vladanja propisuju se ovi stepeni: za *napredak u nastavi: odličan (5), vrlo dobar (4), dobar (3), dovoljan (2), nedovoljan (1); za vladanje: uzorno, dobro, loše.*

Ocjene uspjeha i vladanja učenika mogu se unositi u razredni prozivnik i svakog mjeseca.

Član 72.

Prevođenje učenika u stariji razred vrši se na osnovi godišnjih ocjena.

Kod odlučivanja o prelazu učenika u stariji razred ima se uzimati u obzir *cijelokupan* njegov napredak u školi. Samo onaj učenik, koji pokaže uopće nedovoljan uspjeh, a nema izgleda, da će dostići drugove u starijem razredu, ostavlja se da ponovi razred.

Član 73.

Prevođenje učenika iz jedne škole u drugu vrši se na zahtjev roditelja naročitim *prevodnicama*, koje upravitelj škole neposredno šalje upravitelju one škole, u koju učenik prelazi.

Iz upisne knjige prve škole učenik se ispisuje onda, kad upravitelj druge škole izvijesti, da je učenik tamo upisan.

Prevodnicu dobivaju i oni učenici, koji prije navršenoga obaveznog školovanja prelaze u građansku, srednju, stručnu školu ili odu na zanat.

Član 74.

Učenici, koji su svoju školsku dužnost po navršetku osam godina školovanja ispunili *ispisuju* se iz škole i dobivaju o tome *svjedočanstvo*.

Upravitelj škole ima po naročitom spisku voditi brigu o svima učenicima, koji stupe u druge škole, i paziti da se ne čine zloupotrebe.

Član 75.

Odličnim i vrlo dobrim učenicima, koji se odlikuju i uzornim vladanjem, daju se nagrade, a oni lošega vladanja se kazne, pošto se prethodno iscrpu sva druga sredstva.

Zabranjuje se tjelesna kazna. Zabranjena je i svaka kazna, kojom bi se učenik izlagao podsmijehu drugova, ili bi se u njemu ubijala volja i samopouzdanje.

Član 76.

U toku osmogodišnjega školovanja učenik se može ispisati iz škole u ovim slučajevima:

a) kad zbog poznijega upisa ili ponavljanja razreda za školu prestari te muškarac navrši šesnaestu, a djevojčica petnaestu godinu.

U sva tri slučaja riješava mjesni školski odbor na molbu roditelja ili po svom nahođenju, a odobrava sreski školski nadzornik.

U slučaju pod a) potrebno je ljekarsko uvjerenje.

Član 77.

Vaspitanje muške i ženske djece je zajedničko. Gdje prilike dopuste, imaju se odvojiti muška i ženska djeca u zasebne muške i ženske škole ili u zasebna odjeljenja.

Član 78.

Sve odredbe ovoga Zakona, koje se odnose na mušku djecu, potpuno važe i za žensku, u koliko nije ovdje drukčije određeno.

GLAVA VI.

Nastavnici.

1. *Vrste rastavnika i njihova sprema.*

Član 79.

U svim državnim osnovnim školama zabavištima, školama za nedovoljno razvijenu (defektnu) djecu, tečajevima za odrasle nepismene, kao i drugim sličnim školama, koje su pod ministarstvom prosvjete, nastavu izvode učitelji i učiteljice.

Član 80.

Učitelji mogu po službi biti *privremeni i stalni.*

a) Za *privremenoga učitelja* može se postaviti ono lice, oje je svršilo državnu učiteljsku školu i položilo učiteljski ispit zrelosti.

b) Za *stalnoga učitelja* postavlja se privremeni učitelj poslije dvogodišnjega uspješnog rada u osnovnoj školi.

Član 81.

Praktični učiteljski ispit može polagati privremeni učitelj poslije dvogodišnjega uspješnog rada u osnovnoj školi.

Član 83.

U nižim razredima mogu poučavati učitelji i učiteljice bez obzira na spol učenika. U višim razredima valja nastojati, gdjegod je to moguće provesti s obzirom na broj učenika i učiteljskih lica, da učitelji poučavaju mušku, a učiteljice žensku mladež.

U zabavištu se za stalnu učiteljicu zabavišta postavlja lice, koje je steklo posebne kvalifikacije za tu službu u državnim tečajevima ili zavodima.

Član 84.

Za pojedine stručne predmete, a naročito u višim razredima osnovne škole, mogu se postavljati stručno obrazovana lica kao *honorarni nastavnici.* Njihova sprema i nagrada ne potpada pod odredbe ovoga Zakona.

2. *Dužnosti nastavnika.*

Član 85.

Svaki učitelj, ma koje vrste, mora pri stupanju u državnu lužbu položiti zakletvu propisanu za državne službenike.

Zakletvu vrši neposredno sreski školski nadzornik.

Član 86.

Svi državni nastavnici imaju vaspitavati djecu po pedagoškim načelima i poučavati ih u svima nastavnim predmetima prema propisanom planu i programu u duhu odredaba čl. 1. i 44.

Član 87.

Nastavnik mora po pravilu držati onoliko časova, koliko ih je za dotični razred, odnosno odjeljenje, propisano.

Član 88.

Nastavnici će uredno voditi razredne školske upisnice i sve ostale propisane školske knjige.

Član 89.

Nastavnici će obraćati podjednako pažnju na sve učenike bez razlike i ocjenjivati njihov uspjeh i vladanje pravično i nepristrano.

Član 90.

Nastavnici će u dane, koje odredi ministar prosvjete, voditi djecu na službu Božju.

Član 91.

Nastavnici će izvještavati upravitelja škole o učeničkom izostajanju od škole, ako roditelji ili staratelji ne bi opravdali izostanke.

Član 92.

Nastavnici će prilikom primanja razreda ili škole primiti i sve školske stvari: učila, spise, knjižnicu, razredni prozivnik i sve ostalo, što dotičnom razredu ili školi pripada, i sve to čuvati u ispravnom stanju do predaje.

Za ove stvari nastavnik potpisuje inventar i materijalno je za nj odgovoran.

Nastavnika uvodi u dužnost upravitelj, a gdje ovoga nema, predsjednik mjesnoga školskog odbora.

Član 93.

Svi nastavnici su dužni da po rasporedu i upraviteljevu naređenju zamjenjuju oboljele i odsutne nastavnike.

U slučajevima kraće bolesti ili odsustva pojedinih nastavnika razredi se, po pravilu, spajaju u odjeljenja s većim brojem djece.

Član 94.

Svi nastavnici moraju se vladati u službi i van službe onako, kako dolikuje obrazovanim ljudima i vaspitačima omladine i naroda.

Član 95.

Svi će nastavnici sarađivati u radu nastavničkih Nastavnici moraju, kad se pozovu radi pretresanja vaspitnih pitanja.

Član 96.

Nastavnici moraju, kad se pozovu, pohađati o državnom trošku sve naučne i praktične učiteljske tečajeve i predavanja, koja se priređuju radi upoznavanja s naučnim novinama, ili radi postizavanja jednoobraznosti u nastavi.

Član 97.

Nastavnici će pomagati svaki *rad van škole,* koji se preduzima radi prosvjećivanja širih narodnih krugova u duhu ovoga zakona. U proračun Ministarstva Prosvjete unosit će se svake godine potrebna svota za nagradu onim nastavnicima, koji budu s osobitim uspjehom radili na narodnom prosvjećivanju van škole.

Za rad u posebnim tečajevima dobivat će nastavnici nagradu, koju će odrediti oblasna prosvjetna vlast.

Član 98.

Ako je nastavnik za vrijeme školovanja uživao državnu pomoć, ne može mu se uvažiti ostavka niti dopustiti prelaz u drugu državnu službu, dok kao nastavnik ne odsluži dva puta onoliko vremena, koliko je pomoć primao, ili ako vrati primljenu pomoć.

Izuzimaju se oni, za koje komisija od tri ljekara Ministarstva Prosvjete utvrdi, da su zbog bolesti za dalji rad u školi nesposobni, ili su inače nepodesni.

Član 99.

Svaki izostanak od dužnosti mora nastavnik blagovremeno i potpuno opravdati na način, koji je propisan Zakonom o činovnicima.

3. *Prava nastavnika.*

Član 100.

Svi nastavnici državnih narodnih škola su *državni činovnici* i imaju položaj i sva prava državnih činovnika po zakonu o činovnicima.

Za nastavnike narodnih škola svih vrsta važi u svemu *zakon o činovnicima,* u koliko ovim zakonom nije drukčije određeno.

Sva prava i dužnosti ustanovljene za učitelje ovim zakonom vrijede i za učiteljice, u koliko nije posebice drukčije određeno.

Član 101.

Učiteljima, koji rade u školama za nedovoljno razvijeno (defektnu djecu)), u drugim stručnim zavodima i u vežbaonicama učiteljskih škola, a imaju pored redovne i naročitu stručnu spremu, povećavaju se u smislu čl. 7. zakona o činovnicima redovne prinadležnosti za 10%.

Oni nastavnici, koji svrše koju višu stručnu školu sa završnim ispitom, rasporedit će se prema njihovim kvalifikacijama. Njihove kvalifikacije ocjenjuje Glavni Prosvjetni Savjet.

Član 102.

Nastavnik, koji služi u mjestu dobivenom stečajem, *nepokretan* je osim u slučajevima, koje predviđa ovaj Zakon.

Član 103.

Nepokretna nastavna lica mogu se premjestiti u drugo mjesto samo u ovim slučajevima;

1. po njihovoj molbi podnesenoj na osnovi raspisanoga stečaja;

2. po službenoj potrebi, i to samo u prva dva mjeseca školske godine, kad se u školi odjeljenje zatvori zbog nedovoljnoga broja upisanih učenika; pa i u ovome slučaju samo onda, ako u tome mjestu nema pokretnoga nastavnog lica, koje se u prvome redu premješta;

3. ako dobije ocjenu »nedovoljan«;

4. ako bude disciplinski osuđen na premještaju po kazni;

5. ako u prva dva mjeseca školske godine dva učiteljska lica zamole uzajamno premještenje i to opravdaju važnim razlozima.

U slučajevima tačke 2. ovoga člana premješta se ono lice, koje je na osnovi stečaja posljednje došlo u to mjesto. Ako u tome mjestu nastane potreba učiteljskog lica u toku te godine ili početku naredne, onda ono stalno lice, koje je bilo premješteno, ima pravo da se vrati.

Naknada putnih i selidbenih troškova daje se u slučajevima premještenja po tački 2. ovoga člana.

Član 104.

Svaki nastavnik državne narodne škole osim plate i drugih prihoda po činovničkom i ovom zakonu, ima pravo na besplatan *stan* u smislu čl. 30., zatim *ogrjev* u smislu čl. 26. ovoga zakona.

Stan je propisan, kad je suv, dobro osvjetljen, kad ima dvije do tri sobe 4 × 5 × 3 m, kujnu 4 × 3 × 3 m, podrum, odjeljenje za ostavu, staje za domaćinske potrebe i vrt na selu.

Ogrjev se daje u naturi ili u novcu. Oblasni školski odbor određuje prema mjesnim prilikama i potrebi količinu toga ogrjeva ili naknadu u novcu.

Ne mogu imati dva posebna stana ni ogrjeva muž i žena u jednom mjestu, a ni dva rodbinska učiteljska lica, koja žive u istom stanu.

Član 105.

Kad činovnik drugoga zvanja, koji ima propisane kvalifikacije i učiteljsku spremu, pređe u učiteljsku službu, ne može imati veću platu od one, koju bi imao, da je bio učitelj.

Ne može se prevesti u učiteljsku službu činovnik:

a) koji ima više od 30 godina, ako prije toga nije bio učitelj;

b) koji je bio učitelj, ali je imao prekid duži od petnaest godina;

v) koji bi zajedno s prekidom imao više od trideset i dvije godine službe;

g) koji je zbog nepodobnosti za učiteljsko zvanje već jednom uklonjen iz učiteljske službe.

U slučaju tačke b) ima dotično lice ponovno položiti praktični učiteljski ispit, ako je prekid trajao više od pet godina.

Član 106.

Kad učitelj ili zabavilja navrši trideset i dvije godine državne službe, ima pravo na onoliku penziju, kolike su mu bile poslijednje godišnje redovne prinadležnosti uvećane za 15% osnovne plate.

Koji budu penzionisani prije navršenoga vremena za punu penziju, dobivaju u ime penzije 50% od penziskoga osnova za prvih deset godina službe, a za svako dalje pola godine službe određuje se procenat u smislu posljednje alineje čl. 140. Zakona o činovnicima.

Po navršenoj trideset i drugoj godini službe mogu se nastavnici staviti u penziju. Ako su zdravi i za rad u školi sposobni, mogu se zadržati i dalje u službi po pristanku.

4. *Disciplinski propisi.*

Član 107.

Za nastavnička lica državnih narodnih škola važe odredbe glave X. zakona o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskoga reda od 31. jula 1923. god. s ovim izmjenama:

1. Mjesto Upravnih Sudova i Državnoga Savjeta disciplinski sudovi za nastavnička lica državnih narodnih škola jesu:

na prvom stepenu *Oblasni Učiteljski Discipinski Sud* kod Oblasne prosvjetne vlasti;

na drugom stepenu *Vrhovni Učiteljski Disciplinski Sud* kod Ministarstva Prosvjete.

2. *Oblasni Učiteljski Disciplinski Sud* sačinjavaju: a) najstariji pravni referent kod Oblasne uprave kao predsjednik, b) oblasni školski nadzornik, v) sreski školski nadzornik, g) upravitelj osnovne škole, d) učitelj osnovne škole.

3. *Vrhovni Učiteljski Disciplinski Sud* u Ministarstvu Prosvjete sačinjavaju: a) načelnik odjeljenja za Osnovnu Nastavu i Narodno Prosvjećivanje, b) najstariji pravni referent u Ministarstvu Prosvjete, v) personalni referent kod Ministarstva Prosvjete za dotičnu oblast, g) upravitelj osnovne škole, d) učitelj osnovne škole.

Lica pod tačkama 2. v), g), d) i 3. g) i d) su iz sjedišta Oblasne prosvjetne vlasti odnosno Ministarstva Prosvjete i najstarija rangom u svojoj struci. Spriječene članove pod 2. a), b) i 3 a) i b) zamjenjuju prema potrebi njihovi zamjenici u službi.

4. Nastavnička lica, koja po tačkama 2 g) i d) i 3. g) i d) ovoga člana ulaze u sastav učiteljskih Disciplinskih Sudova ne sudjeljuju kod rješavanja tokom isljeđenja već samo na pretresu.

5. Disciplinski tužilac odnosno njegov zamjenik uzima se prema odredbi čl. 176. Zakona o činovnicima između državnih službenika pravnika kod Oblasne prosvjetne vlasti odnosno kod Minitarstva Prosvjete.

6. Među disciplinske kazne iz čl. 165. Zakona o činovnicima ulazi kao tačka 2. a) ova kazna: »premještenje eventualno i bez naknade selidbenih troškova«.

7. Na kaznu pod 2. a) čl. 165. Zakona o činovnicima odnosi se odredba pretposljednjega stava čl. 165. i posljednjega stava čl. 210. Zakona o činovnicima i ostalim državnim službenicima građanskoga reda.

5. *Postavljanje i razmještanje nastavnika.*

Član 108.

Sva stečajem nepopunjena učiteljska mjesta u školama i zabavištima *popunjavaju se stečajem,* koji se objavljuje preko Službenih Novina, a raspisuje ga Oblasna prosvjetna vlast.

Član 109.

Na objavljeni stečaj u jednoj oblasti može se javiti svaki nastavnik iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koji na to ima pravo i potrebne kvalifikacije po ovom Zakonu.

Radi eventualnoga poučavanja u vjeri učiteljsko lice ima po pravilu biti one vjere, kojoj pripada većina učenika.

Stečaj se vrši svake godine u dva maha. Prvi raspis tečaja vrši se za mjesta s visokim srednjim ili stručnim školama. Iza objavljena rezultata prvoga raspisa objavljuje se drugi raspis stečaja za sva ostala upražnjena mjesta ne računajući ovamo tek upražnjena mjesta na osnovi prvoga raspisa.

Na svaki raspis stečaja može se nastavnik javiti najviše na tri upražnjena mjesta.

Član 110.

Prvenstveno na raspisano mjesto imaju ona učiteljska lica, koja po svojim svojstvima imaju jače pravo. Saglasno sa čl. 62. Zakona o činovnicima

prvenstvo se daje svojstvima navedenim u ovom članu. Najjače pravo ima svojstvo označeno na prvom mjestu, a za njim postepeno dolaze ostala svojstva redom, kako su ovdje navedena:

1. *Uspjeh u školi:* — koji imaju više i boljih ocjena nastavnoga rada.

2. *Prosvjetni rad uopšte:* — koji su uspješno radili na školskoj i narodnoj književnosti; intenzivno radili na prosvjećivanju naroda van škole; služili uspješno u težim krajevima.

3. *Porodične potrebe:* — koja učiteljska lica imaju djece za školovanje, izdržavanje braće i sestara ili iznemoglih roditelja.

4. *Vrijeme službovanja:* — koja učiteljska lica uz jednake prednje uslove duže službuju.

Član 111.

Na stečaj mogu se javiti stalna učiteljska lica narodnih škola, koja imaju najmanje tri godine uspješne učiteljske službe.

Nemaju prava javljati se na stečaj učitelji:

1. kojima prosječna ocjena nastavnoga rada posljednje tri godine ne premaša dovoljan (2) uspjeh);

2. koji još nisu u mjestu dobivenom stečajem proveli najmanje tri godine izuzevši slučaj braka između učiteljskih lica.

Član 112.

Na prvi raspis stečaja za mjesta s visokim, srednjim ili stručnim školama imaju pravo da se jave oni nastavnici, koji imaju najmanje *dvanaest* godina uspješne učiteljske službe.

Na drugi raspis stečaja mogu se javiti svi nastavnici, koji imaju za to potrebne opće kvalifikacije.

Član 113.

Raspored učitelja, koji su se javili na stečaj, vrši *oblasna komisija* kod svake oblasti i *središnja komisija* kod Ministarstva Prosvjete.

Članovi oblasne komisije po položaju za raspored učitelja su ovi: a) prosvjetni inspektor, b) upravitelj najstariji po godinama u sjedištu oblasti. Po izboru ulaze u ovu komisiju dva člana oblasnoga školskog odbora, koje izabere ovaj odbor.

Predsjednik komisije je prosvjetni inspektor, a njegov zamjenika je oblasni školski nadzornik.

Mandat biranih članova komisije traje dvije godine.

Komisija radi u mjestu, gdje je sjedište inspektora; sastaje se na njegov poziv, a rješava većinom glasova.

Član 114.

Kad se za neko mjesto javi samo jedan učitelj, onda predlaže oblasna komisija njega, ako ima potrebne kvalifikacije. Kad ima više molitelja, komisija predlaže za svako upražnjeno mjesto *dvojicu,* koji u smislu čl. 110. imaju najjače kvalifikacije.

Gdje je upražnjeno više učiteljskih mjesta, predlaže komisija dvaput toliki broj učiteljskih lica.

Na istoj školi mogu se postaviti u rodbinskom odnosu najviše dva nastavna lica.

Upražnjeno učiteljsko mjesto popunjuje se licem onoga spola, kako je upražnjeno i raspisano.

Samo u nedostatku muških učiteljskih lica mogu se na mjesta određena za njih stalno postavljati i ženska lica.

Svršeni rad predlaže oblasna komisija središnjoj komisiji uz prilog svih akata zajedno sa spiskom i onih molitelja, koji nisu stavljeni u predlog.

Član 115.

Članovi središnje komisije po položaju su ovi: a) načelnik odjeljenja za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje kao predsjednik, b) personalni referent dotične oblasti kod Ministarstva Prosvjete. Po izboru ulaze dva učiteljska lica osnovnih škola naše Kraljevine, koja u tu svrhu odabere Glavni Prosvjetni Savjet.

Centralna komisija može s opravdanih razloga promijeniti prijedlog oblasne komisije za pojedina mjesta. Za svaki slučaj promjene ima navesti razloge, zašto ju je učinila.

Član 116.

Na osnovi predloga oblasnih komisija i centralne komisije donosi konačnu odluku ministar prosvjete, kojom se postavlja na upražnjeno mjesto jedno od dvaju predloženih učiteljskih lica. U slučajevima, gdje se nisu složile oblasna i centralna komisija, postavlja se jedno od onih lica, koje se nalazi u predlozima tih komisija.

Postavljanje se vrši u smislu člana 52. Zakona o činovnicima.

Član 117.

Raspisivanje stečaja na upražnjenja mjesta, podnošenje molbi i rad oblasne komisije po prvom raspisu stečaja ima biti gotov do kraja mjeseca aprila, a rad centralne komisije i Ministarstva Prosvjete do kraja mjeseca maja.

Sav rad oko drugoga raspisivanja stečaja vrši se u oblastima mjeseca juna, kod Ministarstva mjeseca jula.

Do kraja maja imaju biti oglašeni premještaji po prvom raspisu, do kraja jula po drugom.

Član 118.

Članovima oblasnih komisija i centralne komisije, koji ne stanuju u sjedištu ovih komisija, pripadaju za vrijeme rada u njima dnevnice i naknada putnih troškova, i to članovima oblasnih komisija iz oblasnoga školskog proračuna, a centralne komisije iz državnoga proračuna.

Biranim članovima ovih komisija traje mandat dvije godine.

Član 119.

Svi nastavnici, koji stečajem dobiju drugo mjesto, moraju se preseliti između 15. i 31. avgusta, odnosno za posljednjih petnaest dana velikoga školskog odmora. Ranije se mogu seliti samo po međusobnom sporazumu.

Član 120.

Stalne učitelje, koji po svršenim stečajnim razmještajima ostanu bez mjesta, ministar prosvjete prema predlogu oblasnih prosvjetnih vlasti raspoređuje na ona mjesta, gdje su potrebni.

Učiteljska mjesta upražnjena u toku školske godine penzionisanjem, smrću, suspendovanjem, ostavkom ili otpuštanjem popunjuju prosvjetni inspektori privremenim učiteljskim licima i učiteljskim kandidatima, a učiteljima, koji su na bolovanju ili na odsustvu, postavljaju zamjenike prema potrebi i dok potreba traje. Sva ova postavljenja su privremena.

Učiteljska mjesta, koja su privremeno popunjena u smislu propisa ovoga člana, a koja su uz to trajno upražnjenja, imaju se staviti na naredni stečaj.

Prosvjetni inspektori imaju izvijestiti Ministarstvo Prosvjete o svim privremenim popunjenjima, koja su izvršili na osnovi ovoga člana

Član 121.

Učitelji, koji ostave svoje mjesto radi odsluženja kadrovskoga roka, imaju prvenstvo pred ostalim učiteljskim licima, ako se u roku mjesec dana po odsluženju kadrovskog roka jave na dužnost.

6. Ocjenjivanje nastavnika.

Član 122.

Rad i vladanje nastavnika u školi i van nje ocjenjuju sreski i oblasni školski nadzornici.

Član 123.

Nastavnički rad ocjenjuje se u toku cijele školske godine. Pri tome upisuje školski nadzornik sve važne napomene u *kontrolnu knjigu,* koju mora imati svaka škola.

Nadzornik upisuje u kontrolnu knjigu u prvome redu svoj stručni sud o pregledanom *nastavnom radu.* Osim toga upisuje svod sud o učiteljevoj *stručnoj spremi;* o ljubavi prema zvanju i o *marljivosti;* o eventualnom *odsustvu* i *bolovnaju;* o *vladanju* u službi i van nje; o radu na *narodnom prosvjećivanju;* o drugom eventualnom radu i svojstvima učitelja, koja ga karakterišu kao *vaspitača, nastavnika* i *rodoljuba;* o eventualnim *nepovoljnim uticajima,* koji su sprečavali vaspitanje i nastavni rad u školi.

Sve navedene prilike ima nadzornik procijeniti i na osnovi toga suda utvrditi *konačnu opću ocjenu,* kojom će ocijeniti učitelja kao pegadošku ličnost. Ocjena ima u glavnom da se osniva na općem sudu, da li je učitelj svoju dužnost savjesno vršio.

Ocjene su za učiteljev rad: *odličan* (5), *vrlo dobar* (4), *dobar* (3), *dovoljan* (2), i *nedovoljan* (1).

Ocjenom »nedovoljan« ocijenjuje se rad onoga učitelja, koji ne zadovoljava, i koji je kriv za neuspjeh u školi.

Član 124.

Nadzornički sud, koji ima značaj godišnje ocjene učitelja, upravitelj škole će poslije inspekcije u ovjerenom prepisu dostaviti nadležnom sreskom školskom nadzorniku.

Na svršetku školske godine će sreski školski nadzornik sve to s pregledom konačnih godišnjih ocjena dostaviti oblasnoj prosvjetnoj vlasti radi upisa ocjena u službeničke listove kod oblasti i ministarstva. Pregled ocjena ima se podnijeti u dva primjerka, jedan za oblast, a drugi za ministarstvo.

Član 125.

Upravitelj škole će poslije inspekcije nadzornikov sud ubilježiti u kontrolnu knjigu dati nastavniku na uviđaj, a sud s nedovoljnom ocjenom ima dotičnom nastavniku odmah dostaviti u ovjerenom prepisu.

Na nedovoljnu ocjenu može se nastavnik žaliti prosvjetnom inspektoru u roku tri dana po saopćenju. U tom slučaju prosvjetni inspektor odrediti će ponovni pregled preko nekog drugog nadzornog organa. Troškove ponovnoga pregleda plaća žalilac, ako se tim pregledom potvrdi prva ocjena.

Ako učiteljev rad pregleda i ocijeni sreski i oblasni školski nadzornik, odlučna je za tu školsku godinu ocjena oblasnoga školskog nadzornika.

GLAVA VII.

Staranje o zdravlju učitelja i učenika.

Član 126,

Najmanje dvaput godišnje u razmaku od šest mjeseci mora se svaki učitelj i učenik podvrći sistematskom liječničkom pregledu.

Član 127.

Ne može vršiti službu u školi lice, koje boluje od aktivne tuberkuloze ili koje druge zarazne bolesti, koja se može prenijeti na učenike.

Za troškove oko liječenja oboljelih učitelja unosit će Ministarstvo Prosvjete potrebne sume u državni proračun kao pomoć učitelju.

Član 128.

Školska zgrada nesmije se podizati, ako za to određeni higijeničar, ili u odsustvu njegovu nadležni liječnik, nije ispitao mjesto, na kom se ima podići,

Član 129.

O zdravlju učitelja i učenika staraju se:
1. *školske poliklinike;*
2, *školski liječnici.*

U mjestima u kojima školu pohađa više od četiri stotine učenika, osnovati će se *školska poliklinika s kupatilom.* Školske poliklinike su posebne ustanove za besplatan pregled i liječenje učitelja i učenika sa svim potrebnim uređajem za zaštitu njihova zdravlja. One su središte za zaštitu zdravlja učitelja i učenika na pojedinoj teritoriji. Za osnivanje i izdržavanje školskih poliklinika van gradova i varoši (član 26. tačka 8,) snosi država, oblasna prosvjetna vlast i općina, u čijem se sjedištu poliklinika nalazi, po jednu trećinu svih troškova.

Školski liječnici po pravilu treba da su radili najmanje dva mjeseca u školskim poliklinikama. Na dvije hiljade učenika mogu se postaviti specijalni školski liječnici, i to samo u slučaju, ako su najmanje tri mjeseca radili u školskim poliklinikama i pohađali tečajeve za socijalnu medicinu i školsku higijenu u trajanju od tri mjeseca.

Ministarstvo Narodnog Zdravlja propisati će u sporazumu s ministarstvom prosvjete pravilnik o djelokrugu, djelovanju i dužnostima školske poliklinike i školskih liječnika. Prinadležnosti školskih liječnika određuju se zakonom o državnim činovnicima.

Sve ove liječnike postavlja Ministarstvo Narodnog Zdravlja uz odobrenje Ministarstva Prosvjete, Njihove prinadležnosti predvidjeti će u proračunu Ministarstva Narodnog Zdravlja.

Član 130,

Za fizički i duševno nerazvijenu (defektnu) školsku djecu osnivaju se specijalne škole i otvaraju posebna odjeljenja.

GLAVA VIII.

Uprava i nadzor.

Član 131.

Vrhovnu upravu i nadzor nad svim osnovnim školama, zabavištima i drugim prosvjetnim ustanovama vrši ministar prosvjete neposredno i posredno. Posredno vrši preko svojih pomoćnih organa: uprava škola, sreskih prosvjetnih vlasti i oblasnih prosvjetnih vlasti.

1. *Uprava škole.*

Član 132.

Svaka zasebna osnovna škola kao i škola sa zabavištem i pripravnim razredima, koji bi s njome bili u neposrednoj vezi, mora imati svoga upravitelja, koji upravlja školom i vodi neposredan nadzor nad njom.

Član 133.

Kad je u školi samo jedan nastavnik, on vrši i upraviteljsku dužnost.

U mjestima, gdje ima najmanje pet učiteljskih lica, upraviteljska mjesta, koja se uprazne, popunjavaju se narednim stečajem. Stečaj za upravieljska mjesta vrši se zajedno sa stečajem za upražnjena učiteljska mjesta, a predloge za popunjenje vrše iste komisije (član 113.).

Potrebni opći uslovi za javljanje na stečaj, kao i pravo prvenstva na raspisano mjesto, jesu isti kao i kod stečaja za učiteljska mjesta s izuzetkom, da se na ovaj stečaj mogu javiti učiteljska lica iz dotičnih mjesta bez obzira na to, koliko dugo u njemu služe.

Ostala upraviteljska mjesta popunjavaju se u smislu člana 52. zakona o činovnicima, kad nastavnički zbor dotične škole bude potpun, onim učiteljskim licem iz dotičnoga mjesta, koje po članu 110. ima najjače kvalifikacije.

Do popunjenja upraviteljskoga mjesta oblasna prosvjetna vlast povjerava privremeno upravu škole po pravilu najstarijem po rangu muškom nastavničkom licu dotične škole.

Uraviteljice se mogu postavljati u odvojenim ženskim školama.

U mješovitim školama može biti upraviteljem i učiteljica, ako na dotičnoj školi nema stalnoga učitelja.

Član 134.

Školski upravitelj vrši ove dužnosti:

1. upravlja školom i vodi neposredan nadzor nad nastavom, vaspitanjem i redom;

2. uvodi u dužnost i razrešava od nje nastavnike; saopćuje im naredbe školskih i drugih nadležnih vlasti, koje se njih tiču i stara se o njihovu izvršenju;

3. pazi da svi nastavnici dolaze uredno na dužnost i da se u radu tačno pridržavaju propisanih nastavnih planova i programa i upustava;

4. pazi, da se u školi upotrebljavaju samo odobreni udžbenici;

5. pazi, da se učenici na vrijeme ocijenjuju i da se ocjene upisuju u razrednu upisnicu;

6. nadzirava rad i vladanje nastavnika i prema potrebi ih opominje na ispunjavanje dužnosti u smislu odredaba ovoga zakona;

7. izvješćuje sreskoga školskoga nadzornika o neurednim i nesavjesnim nastavnicima i o njihovim krivicama;

8. određuje zamjenu oboljelim ili odsutnim nastavnicima ili ih prema prilikama i sam zamjenjuje i izvješćuje o zamjenama sreskoga školskog nadzornika, ako zamjena traje više od tri dana;

9. daje nastavnicima u slučaju potrebe u toku jedne školske godine odsustvo do tri dana i o tom izvješćuje sreskoga školskog nadzornika;

10. pazi, da se na vrijeme izvrši pregled i upis učenika u školu i vodi računa o onima, koji su prešli u druge škole;

11. pazi, da učenici uredno polaze školu i na vrijeme izvješćuje roditelje (staratelje), školski odbor i školskoga nadzornika o neopravdanim učeničkim izostancima;

12. saziva nastavnička vijeća i rukovodi njihovim radom;

13. pazi, da se održava u dobru stanju školska zgrada i sva školska imovina; zašto je zajedno sa školskim odborom i materijalno odgovoran;

14. traži blagovremeno potrebne opravke ili dezinfekciju školske zgrade;

15. prima i otpušta školsku poslugu i stara se o održavanju čistoće u školi;

16, pomaže školskome liječniku u vršenju njegove liječničke dužnosti i unapređuju zdravstvenih prilika u školi;

17, podnosi krajem svakoga polugodišta, a prema potrebi češće, sreskom školskom nadzorniku opširan izvještaj o stanju svoje škole;

18. sprovodi prepisku ostalih nastavnika sreskom školskom nadzorniku i ostalim vlastima;

19. pomaže mjesnom školskom odboru, da pravilno i na vrijeme sastavi školski proračun i godišnje račune i upućuje ga na tačno vršenje dužnosti prema školi;

20. vodi i čuva svu školsku prepisku pod svojim potpisom i odgovornosti;

21. čuva i upotrebljava školski pečat.

Član 135.

Za vršenje upraviteljske dužnosti u školama sa dva i više nastavnika upravitelj prima pored plate i naročiti dodatak. Njegova je veličina srazmjerna broju odjeljenja, Kad je broj odjeljenja dva do pet, iznosi stotinu, kad je šest do deset odjeljenja, iznosi 250 dinara mjesečno. Ovaj dodatak ne utiče na veličinu penzije, a plaća se iz državnoga proračuna.

U školama sa deset i više odjeljenja upravitelj se oslobođava rada u razredu i ne dobiva dodatak propisan ovim članom.

2. *Sreska prosvjetna vlast.*

Član 136.

Radi stalnoga stručnog i instruktivnog nadzora Ministar Prosvjete postavlja u svakome srezu ili za dva i više srezova po jednoga *sreskoga školskog nadzornika.*

Udjelokrug jednoga nadzornika računa se pedeset do osamdeset nastavnika odnosno školskih odjeljenja, zabavišta i drugih prosvjetnih ustanova. Broj odjeljenja, koji u označenom okviru pada na jednoga nadzornika, zavisi od terenskih i saobraćajnih prilika. Prema tome u srezovima, u kojima ima više od naznačenoga broja odjeljenja, postavit će se po dva, a prema potrebi i više sreskih školskih nadzornika.

Kancelarija sreskoga školskog nadzornika ima biti u zgradi sreske uprave.

Član 137.

Za stalnoga sreskog školskog nadzornika može se postaviti onaj nadzornik, koji je svršio niži tečaj više pdagoške škole, položio ispit za sreskog školskog nadzornika i ima najmanje *osam* godina efektivne službe u narodnoj ili građanskoj školi.

Pored ovakvih kandidata Ministar Prosvjete može postaviti i onoga učitelja, koji ima redovno učiteljsko osposobljenje, a položio je ispit za sreskoga školskog nadzornika, ima najmanje *dvanaest* godina efektivne službe u narodnoj školi, istakao se prosvjetnim radom u narodu i u pedagoškoj književnosti i kome prosječna ocjena rada u školi iznosi najmanje vrlo dobar.

Član 138.

Sreski školski nadzornik vrši ove dužnosti:

1. predleda i odobrava početkom svake školske godine raspored nastavne građe za rad u pojedinim razredima, koji izrađuju upravitelji škola sa svojim nastavničkim vijećem i odlučuje po žalbama o dodjeljenju razreda pojedinim nastavnicima;

2. pohodi najmanje dva puta u godini narodne škole i ostale niže prosvjetne zavode u svome srezu, da dobro upozna nastavne prilike i da uklanja smetnje u školskom radu;

3. poučava prema potrebi nastavnike u praktičnom školskom radu i stara se o njihovu usavršavanju; prilikom pregleda škola i rada drži ugledna predavanja ili sam ili naizmjenice s nastavnicima, u čemu učestvuju sva nastavna lica;

4. nadgleda službeni rad upravitelja, nastavničkih vijeća i školskih odbora; ovjerava sve školske inventare i knjige školske administracije;

5. saziva sresko nastavničko vijeće, utvrđuje njegov dnevni red i rukovodi njegovim radom;

6. brine se o otvaranju novih odjeljenja, novih škola i učestvuje pri izboru mjesta za podizanje školse zgrade kao i pri pregledu privatnih zgrada za školsku upotrebu;

7. objavljuje školske zakone i naredbe preko upravitelja;

8. izviđa krivice nastavnika narodnih škola i kažnjava ih u krugu svoje nadležnosti; žalbe o izrečenoj kazni i krivice, čije rješenje ne spada u njegovu nadležnost, dostavlja višim školskim vlastima;

9. izviđa i rješava sporove između nastavnika i mjesnih školskih odbora;

10. kažnjava predsjednike i članove školskih odbora (član 162,) za nevršenje dužnosti prema zakonskim propisima;

11. predlaže prekid nastave u vanrednim prilikama;

12. stara se o popunjavanju praznih učiteljskih mjesta i određuje nastavnike kao zamjenike bolesnim nastavnim licima; sporazumno s oblasnim školskim nadzornikom stara se za zamjenu, ako je ona potrebna za duže vrijeme;

13. odobrava nastavnicima u toku jedne školske godine odsustvo po privatnom poslu i radi oporavljenja poslije bolesti do *petnaest* dana, a molbe za duže odsustvo predlaže oblasnoj vlasti sa svojim mišljenjem;

14. vodi statistiku svih škola, odjeljenja, nastavnika i učenika u svome srezu;

15. pazi pod ličnom odgovornosti, da se samo odobrene školske knjige upotrebljavaju u školama, i da se za školske knjižnice nabavljaju na teret školskoga proračuna one knjige, koje odgovaraju svrhama knjižnice;

16. odlučuje o upisivanju učenika;

17. učestvuje u radu nadzorničkih vijeća;

18. podnosi oblasnoj prosvjetnoj vlasti polugodišnji izvještaj o stanju škola u svome srezu i čini potrebne korake za popravak toga stanja;

19. vodi prepisku sa svima školskim i drugim vlastima i posreduje u prepisci između upravitelja osnovne škole i viših prosvjetnih vlasti;

20. izvršuje naredbe viših školskih vlasti i u ovome radu upravlja se u svemu po uputstvima, koje propiše Ministar Prosvjete o nadzoru škola;

21. ocjenjuje nastavnike narodnih škola po odredbama ovoga zakona;

22. predlaže oblasnoj prosvjetnoj vlasti u kojim mjestima treba otvoriti školu za nedovoljno razvijenu (defektnu) djecu, i stara se, da se takva djeca šalju u te zavode;

23. pomaže s nastavnicima rad na narodnom prosvjećivanju;

24. pazi, da svi školski odbori blagovremeno sastave proračun za izdržavanje škole i da ga podnesu nadležnoj vlasti;

25. stara se o otvaranju zabavišta, pripravnih razreda i tečajeva za odrasle nepismene;

26. rješava prijave za nemaran polazak školske djece;

27. odlučuje o početku svakodnevne nastave u školi;

28. odlučuje o privatnom poučavanju učenika osnovnih škola i o ispitima tih učenika (član 67.);

29. vrši nadzor, da li knjižari u dotičnom srezu imaju na skladištu dopuštene i preporučene udžbenike za osnovne škole.

Član 139.

Stalni sreski nadzornici imaju položaj i platu prema školskim kvalifikacijama i odredbama Zakona o činovnicima. Pored toga primaju naročiti dodatak u iznosu od 25% redovnih prinadležnosti, što im se računa u penziju, ako su u nadzorničkoj službi bili najmanje pet godina.

Član 140.

Radi otpravljanja kancelarijskih poslova sreski školski nadzornik ima u svojoj kancelariji jedno lice kao administrativnoga pomoćnika, po mogućnosti iz prosvjetne struke. Ako je pomoćnik nastavničko lice, zadržava sva prava i prinadležnosti, koje učitelji imaju od države.

3. *Oblasna prosvjetna vlast.*

Član 141.

Radi unapređenja cjelokupne nastave i narodnoga prosvjećivanja, postoje oblasna prosvjetna odjeljenja.

Na čelu oblasnoga prosvjetnog odjeljenja je prosvjetni inspektor, koji rukovodi cjelokupnom prosvjetnom organizacijom. U stručnim školskim poslovima neposredno je podređen Ministarstvu Prosvjete.

Član 142.

Kod oblasnoga prosvjetnog odjeljenja je odsjek za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje. Na čelu mu je šef, koji pod rukovodstvom prosvjetnog inspektora otpravlja poslove svoga odsjeka.

Član 143.

Šef odsjeka za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje je *oblasni školski nadzornik.*

Prema potrebi kod oblasne prosvjetne vlasti mogu biti dva oblasna školska nadzornika ili više njih. Ako ih je više, šef je onaj, koji je najstariji po rangu.

Član 144.

Za stalnoga oblasnog školsokg nadzornika može se postaviti profesor srednje ili stručne škole ili učitelj, koji je potpuno svršio višu pedagošku školu, položio ispit za oblasnoga školskog nadzornika i ima najmanje *osam* godina efektivne službe u narodnoj, građanskoj, srednjoj ili stručnoj školi.

Član 145.

Oblasni školski nadzornik vrši ove dužnosti:

1. najmanje jedanput u godini ima da obiđe pojedine djelove svoje oblasti, da prouči prosvjetne prilike, da kontroliše rad sreskih školskih nadzornika, mjesnih školskih odbora i osnovnih škola; da daje potrebna uputstva i da ocjenjuje rad onih nastavnika, koji je pregledao;

2. predlaže otvaranje novih škola i odjeljenja u svome području;

3. predlaže popunjavanje upražnjenih nastavničkih mjesta u smislu člana 120.;

4. predlaže za stečaj sva upražnjena mjesta u oblasti;

5. pregleda i dopunjava podatke za nastavničke službeničke listove;

6. odobrava nastavnicima narodnih škola i sreskim školskim nadzornicima odsustvo po privatnom poslu i radi oporavljanja poslije bolesti do *četrdeset* dana, a molbe za duže odsustvo predlaže sa svojim mišljenjem putem prosvjetnoga inspektora Ministarstvu Prosvjete;

7. raspravlja i rješava sporove između nastavnika, školskih odbora i sreskih školskih nadzornika;

8. izviđa krivice sreskih školskih nadzornika i postupa u smislu disciplinskih propisa;

9. odobrava prekid rada u školi zbog zarazne bolesti ili kakve druge potrebe na osnovi predloga školskoga liječnika i sreskoga školskoga nadzornika i o svemu tome vodi evidenciju;

10. odobrava uvođenje zimskih razreda mjesto redovnih, gdje to neophodna potreba zahtijeva;

11. preduzima sve, što je potrebno za popravak zdravstvenih prilika, od kojih zavisi napredak škole;

12, prikuplja i sređuje statističke podatke nastavnika, učenika, škola i svih drugih prosvjetnih ustanova svoga djelokruga u svojoj oblasti;

13. podnosi Ministru Prosvjete godišnji izvještaj, iz koga će se vidjeti cjelokupni rad narodnih škola u oblasti;

14. stavlja posebne predloge o svemu, što bi trebalo u oblasti uraditi za unapređenje nastave i prosvjete;

15. izrađuje predloge za priređivanje tečajeva za usavršavanje učitelja i upoznavanje sa nastavnim i naučnim novinama;

16. sarađuje s oblasnim školskim odborom u svemu za napredak nastave i prosvjete u svojoj oblasti i aktivno učestvuje u radu na narodnom prosvjećivanju;

17. saziva prema potrebi sreske školske nadzornike u nadzornička vijeća radi pretresanja raznih školskih pitanja.

Član 146.

Oblasni školski nadzornici imaju položaj i platu prema školskim kvalifikacijama i odredabama zakona o činovnicima.

Član 147.

Kad sreski i oblasni školski nadzornici putuju službenim poslom, imaju pravo na dnevnicu i popubinu prema odredbama zakona o činovnicima.

Član 148.

U pogledu godina za penziju važe za sreske i oblasne školske nadzornike isti propisi kao i za nastavnike osnovnih škola.

4. *Mjesni školski odbor.*

Član 149.

Mjesni školski odbor čine:

1. predsjednik političke općine;
2. upravitelj škole, koji je ujedno i poslovođa odbora;
3. općinski liječnik;
4. petorica pismenih građana.

Po mogućnosti treba školski odbornici da budu oni: koji imaju djece u školi; koji su ujedno općinski odbornici i koji su iz raznih mjesta, ako se iz više mjesta sastoji školska općina.

U mjestima, gdje je sjedište sreskoga školskog nadzornika, u školski odbor ulazi i sreski nadzornik.

Ako ima više lica onoga zvanja, kome pripada po položaju članstvo u školskom odboru, ulazi najstarije po rangu.

Član 150.

Mjesni školski odbor u gradovima s najmanje trideset hiljada stanovnika čine:
1. predsjednik općine ili njegov zamjenik;
2. nadzornik, koji nadzire gradske škole;
3. rektor visoke pedagoške škole i upravitelj učiteljske šole, ako ovih škola ima u mjestu;
4. školski liječnik;
5. općinski inženjer;
6. najstariji po rangu upravitelj osnovne škole;
7. pet članova općinskog odbora (gradskog zastupstva).

Član 151.

Članove školskog odbora, osim onih, koji ulaze u odbor po položaju, bira odbor političke općine za ono vrijeme, na koje je i općinski odbor biran. Izmjenom općinskoga odbora mijenjaju se i birani školski odbornici.

Upražnjena mjesta popunjavaju se u roku od jednog mjeseca.

Ako ima više lica onoga zvanja, kome pripada članstvo po položaju u gradskom školskom odboru, ulazi najstarije po položaju.

Član 152.

Predsjednik je mjesnoga školskoga odbora, kad je u sjedištu političke općine, — predsjednik (načelnik) dotične općine. Drugi školski odbori biraju predsjednika između svojih članova i to po pravilu ono lice, koje će po svojim svojstvima i položaju najbolje moći unapređivati ciljeve škole.

Mjesni školski odbor bira blagajnika između svojih članova.

Ako je za predsjednika izabran upravitelj škole, odbor bira pogodno lice za poslovođu, redovno između svojih članova ili učiteljskih lica iz mjesta.

Ako je poslovođa lice van školskoga odbora, nema prava glasa na sjednicama.

Sprečenoga predsjednika školskoga odbora zamjenjuje u seoskim općinama po godinama najstarije lice, a u gradskom školskom odboru lice najstarije po rangu.

Član 153.

Sjednice se drže redovno jedanput mjesečno na poziv predsjednika ili njegova zamjenika, inače kad god se ukaže potreba.

Članovi se pozivaju na sjednicu pismenim pozivom, u kome se mora naznačiti i dnevni red zakazane sjednice. Na sjednicu se moraju pozivati svi članovi. Odluke su punovažne, kad je prisutno više od polovine cjelokupnoga broja članova, a odlučuje se većinom glasova.

Sjednica se mora sazvati na zahtjev jedne trećine članova odbora, a po selima i na zahtjev upravitelja škole.

Član 154.

Školski odbor vrši ove dužnosti:
1. stara se, da politička općina tačno ispunjava sve dužnosti, koje joj zakon propisuje;
2. svake godine sastavlja proračun za izdržavanje škole u narednoj proračunskoj godini i u određeno vrijeme šalje ga nadležnoj vlasti;
3. prima i odobrava izvještaje o stanju školske blagajne najmanje dva puta u polugodištu; ovom prilikom prema potrebi pregledava blagajnu; u slučaju nepravilnosti preduzima osiguranje školske imovine;
4. pazi, da se upišu sva za školu dorasla djeca;
5. pazi, da sva upisana djeca uredno polaze školu po odredbama ovoga zakona;
6. vodi računa o onoj djeci, koja su otišla u druge škole prije svršetka obveznoga školovanja;
7. vrši upis školske djece u smislu ovoga zakona;
8. brine se za odijelo, obuću, lijekove i hranu siromašnih učenika;
9. brine se za učeničke izlete, utakmice i drugo, što pomaže uspjeh u nauci i vaspitanju;
10. vodi brigu i nadzor nad stanom i hranom svih učenika, koji noćivaju kod škole;
11. stara se o osnivanju i povećavanju školskih fondova;
12. pomaže upravitelju škole i učiteljima prigodom priređivanja školske svečanosti i roditeljskih sastanaka i prisustvuje im;
13. stara se, da se najhitnije i najpotpunije izvršuju odredbe i uputstva školskoga liječnika u pogledu suzbijanja zaraze i čuvanja zdravlja djece;
14. potpomaže sva preduzeća na korist škole i narodnoga prosvjećivanja;
15. podupire rad mjesnoga učiteljskoga vijeća oko osnivanja učeničke, učiteljske i javne knjižnice u školi i stara se o njihovu napretku;
16. stara se, da politička općina uvrsti u proračun sve kredite, koji su potrebni za napredan i uspješan prosvjetni rad u školi i van škole u narodu;
17. nabavlja u granicama odobrenoga školskoga proračuna ogrjev, školske knjige, pribor za pisanje, crtanje i ručni rad (član 41,) i šalje političkoj općini spisak o razdijeljenim knjigama i priboru radi naplate od imućnih roditelja;
18. stavlja predloge u pogledu rada zimskih razreda više osnovne škole;
19. stavlja predloge nadležnim vlastima, šta bi trebalo uraditi radi unapređenja prosvjetnih prilika u školskoj općini;
20. izvršuje naredbe nadležnih vlasti, u koliko se tiču škole, a koje su na zakonu osnovane.

Član 155.

Školski odbor zvanično predstavljaju njegov predsjednik i poslovođa.

Član 156.

Blagajnom školskoga odbora po zakonskim propisima zajedno rukuju predsjednik i blagajnik pod zajedničkom materijalnom i krivičnom odgovornosti.

Nikakav novac nesmije se primati ni izdati, dok se prije toga ne zavede u knjigu blagajne.

Svaki dokumenat o primanju i izdavanju novca moraju ovjeriti predsjednik i blagajnik; prvi kao odgovorni naredbodavac, a drugi kao izvršitelj. Raspoloživi novac, u koliko nije koristonosno uložen, ima po pravilu biti u školskoj blagajni zaključan sa dva ključa, od kojih je jedan u predsjednika, a drugi u blagajnika.

Po isteku računske godine, a najdalje poslije mjesec dana, ima blagajnik sastaviti godišnji račun za tu godinu i predložiti ga na pregled školskom odboru.

Blagajnik prima za svoj rad godišnju nagradu, koja se svake godine određuje školskim proračunom.

Član 157.

Politička općina dužna je krajem svakoga mjeseca od cjelokupnoga svoga prihoda unaprijed predati razmjerni dio za izdržavanje škole u blagajnu školskoga odbora t. j. jednu dvanaestinu odobrenoga školskoga proračuna, koji školi pripada za naredni mjesec.

Ako politička općina ne bi školi pripadajući mjesečni dio izmirila u roku od mjesec dana t. j. do kraja dotičnoga mjeseca, za koji on pripada, isplaćuje školi taj mjesečni prinos nadležna finansijska uprava najdalje u roku osam dana, a sebi ga naplatiti od dotične općine.

Član 158.

Mjesni školski odbor upravlja cjelokupnom školskom imovinom po odredbama ovoga zakona.

Član 159.

Bliže odredbe o sastavljanju, odobravanju i izvršenju školskoga proračuna i o pregledu školskih računa propisat će Ministar Prosvjete u sporazumu s Ministrom Financija.

Član 160.

Poslovođa sastavlja zapisnik odborskih sjednica, rješenja, izvještaje, predstavke i drugo; vodi svu prepisku, pomaže predsjedniku u vršenju dužnosti i čuva odborske spise,

Član 161,

Školski odbor ima svoj zasebni djelovodnik, administraciju, službene spise i pečat, kojim rukuje poslovođa.

Službeni spisi čuvaju se u školskoj odnosno općinskoj zgradi, gdje se drže sjednice.

Član 162.

Za nevršenje propisane dužnosti sreski školski nadzornik može kazniti članove školskih odbora organizovanih u smislu člana 149. novčanom kaznom. Protiv ove kazne dopuštena je žalba prosvjetnom inspektoru, čija je odluka izvršna. Kazne izvršuje nadležna upravna vlast u roku od trideset dana po saopćenju.

Član 163.

Sva prepiska mjesnoga školskog odbora sa školskim i svim drugim javnim vlastima je službena prepiska i ne plaća se za nju ni taksa ni poštarina.

5. *Oblasni školski odbor.*

Član 164.

Svaka prosvjetna oblast ima svoj *oblasni školski odbor,* koji čine: — prosvjetni inspektor; — oblasni školski nadzornik, šef odsjeka za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje; — oblasni saniteski i tehnički referent; — rektor više pedagoške škole i po jedan u rangu najstariji urpavitelj učiteljske, srednje i građanske škole, u koliko ima ovih škola u sjedištu prosvjetne oblasti; — jedan činovnik najviše financijske vlasti u mjestu; — jedan sreski školski nadzornik; — dva učiteljska lica osnovnih škola; — iz svakoga sreza u oblasti po jedan građanin.

Članove, koji nisu određeni svojim položajem, bira oblasna skupština za ono vrijeme, za koje je i skupština birana. Izmjenom oblasne skupštine mijenjaju se i birani članovi oblasnoga školskog odbora. Upražnjena mjesta biranih članova popunjuju se do kraja dotične periode.

Birani članovi oblasnoga školskog odbora imaju, po mogućnosti, biti oni, koji su ujedno članovi oblasne skupštine.

Član 165.

Predsjednik oblasnoga školskoga odbora je prosvjetni inspektor, a potpredsjednik lice prosvjetne struke u odboru, koje je po položaju najstarije.

Izvjestilac odbora je oblasni školski nadzornik; u pitanjima školske higijene i školskih zgrada izvjestioci su dotični oblasni stručni referenti, koji su u odboru.

Prosvjetni inspektor određuje za poslovođu oblasnoga školskog odbora jednoga od oblasnih referenata prosvjetne struke.

Član 166,

Predsjednik saziva sjednice prema potrebi i stara se, da se izoršuju odborske odluke.

Sjednice se drže u sjedištu oblasne prosvjetne vlasti.

Članovi se pozivaju u sjednicu pismeno, a u isto vrijeme dostavlja im se dnevni red.

Odluke su punovažne, kad je prisutno više od polovine cjelokupnoga broja članova. Odlučuje se većinom glasova.

Sjednica se mora sazvati u roku petnaest dana, kad to zatraži trećina članova odbora.

Član 167.

Oblasni školski odbor vrši ove dužnosti:

1. odobrava školske proračune pojedinih škola i dostavlja ih nadležnim općinama;

2. stara se o podizanju novih škola, gdje ih još nema;

3. stara se o opravkama i proširenju školskih zgrada;

4. pomaže širenje pismenosti među starijim naraštajem, koji je prošao doba redovnoga školovanja;

5. pomaže moralno i materijalno otvaranje školskih tečajeva u mjestima, gdje nema škole i daje nastavnicima za taj rad nagrade iz svojih sredstvava;

6. stara se o podizanju, otvaranju i izdržavanju oblasnih škola za defektnu djecu;

7. pomaže materijalno nastavničke tečajeve i ustanove, koje se otvaraju radi usavršavanja i upoznavanja učitelja s naučnim i pedagoškim novinama;

8. potpomaže moralno i materijalno nastavnička i učenička putovanja radi upoznavanja naroda i otadžbine;

9. stara se o stvaranju i uvećavanju stalnoga oblasnog školskog fonda radi unapređenja prosvjete u cijeloj oblasti;

10. sastavlja i podnosi ministru prosvjete na odobrenje svoj godišnji proračun;

11. rukovodi i drugom svojom imovinom: zadužbinama, poklonima, fondovima i t. d.;

12. pomaže materijalnim pripomoćima nabavku potrebnoga školskog namještaja, učila, knjiga i drugoga;

13. stara se, da u oblasti uvijek bude dovoljno odobrenih ili propisanih školskih knjiga, pribora za pisanje, crtanje i drugo;

14. vodi brigu o tome, da se mladež osnovnih škola vaspitava prema zadacima osnovnih škola (čl. 1.) i u smislu glavnih načela naznačenih u čl. 44. ovoga zakona;

15. pomaže u svakom pogledu savjetima i djelom prosvjetnim vlastima u unapredednju nastave i prosvjećivanju naroda;

Član 168.

Oblasni školski odbor ima svoju blagajnu, kojom rukuje prema odobrenom proračunu u smislu zakonskih propisa.

Član 169.

Oblasni školski odbor ima svoj zaseban djelovodnik, arhivu i pečat.

Sva se prijepiska vodi pod potpisom predsjednika ili potpredsjednika, ako je predsjednik spriječen.

Arhiva se čuva u zgradi oblasne prosvjetne vlasti; njom rukuje poslovođa.

Član 170.

Članovi oblasnoga školskog odbora imaju pravo na dnevnice za vrijeme sjednica, a koji su van sjedišta oblasnoga školskog odbora, imaju pravo i na naknadu putnih troškova. Kod članova, koji su državni činovnici, ravna se jedno i drugo prema odnosnim propisima, a kod onih, koji nijesu državni činovnici, ravna se prema naknadi troškova članovima oblasne skupštine, kad prisustvuju sjednicama. Dnevnice i putni troškovi isplaćivat će se iz budžeta dotične oblasti.

Član 171.

Sva prijepiska oblasnih školskih odbora službena je i ne plaća se za nju ni taksa ni poštarina.

GLAVA IX.

Savjetodavna školska tijela

1. Nastavničko vijeće.

Član 172.

Svi nastavnici jedne škole sa svojim upraviteljem čine *nastavničko vijeće* te škole.

Ono drži sjednice svaki mjesec po pravilu jedanput, a po potrebi više puta.

Sjednice saziva i rukovodi njima upravitelj (upraviteljica) škole. Zapisnik sjednica pišu nastavnici redom. Odlučuje se većinom glasova. Pri jednakoj podjeli glasova odlučuje ona polovina gdje bude upravitelj.

Posjećivanje sjednica je obavezno. Zapisnici sjednica nastavničkoga vijeća šalju se sreskom školskom nadzorniku na uviđaj odnosno odobrenje zaključaka.

Član 173.

Nastavničko vijeće radi ove poslove:

1. dogovara se o jednakom postupanju svih nastavnika u pogledu vaspitanja školske djece i održavanja reda u školi i van nje;

2. dogovara se o metodičkom postupku i održanju veze i jedinstva u nastavi kroz sve razrede;

3. izvodi po dogovoru učeničke izlete, utakmice, školske svečanosti, zabave i drugo;

4. odlučuje o nagradi učenika na kraju školske godine;

6. bira i predlaže siromašne i valjane učenike, koje treba pomoći iz školskoga fonda ili drugih izvora;

7. raspoređuje po razredima knjige i školski pribor vodeći pri tome računa o siromašnim učenicima u razredu;

8. stara se sa školskim odborom o uređenju školskih fondova i druge imovine i o njihovu povećavanju;

9. brine se o napretku svoje škole i o čuvanju njena ugleda;

10. odlučuje koji će nastavnik poučavati u kojem odjeljenju;

11. priredjuje roditeljske sastanke (večeri) u školi radi jačega održavanja veze izmedju škole i doma.

Nastavničko vijeće može upotrebljavati školske prostorije za sve svrhe, koje služe širenju prosvjete u narodu.

2. Sresko nastavničko vijeće.

Član 174.

Svi nastavnici državnih osnovnih škola u jednom školskom srezu čine *sresko nastavničko vijeće.*

U velikim gradovima, gdje ima po dva ili više nadzornika, svi nastavnici u mjestu, bez obzira na broj školskih nadzornika, čine samo jedno nastavničko vijeće.

Član 175.

Sresko nastavničko vijeće sastaje se redovno jedanput godišnje u dane, kad škole po zakonu ne rade. Kad se ukaže potreba, može se ovo vijeće držati i više puta u godini.

Vijeće saziva sreski školski nadzornik, koji mu je ujedno i predsjednik. Gdje je više nadzornika, predsjednik je najstariji po rangu.

Vijeće bira izmedju svojih članova potpredsjednika i dvojicu bilježnika. Bilježnici sastavljaju zapisnik vijeća.

Posjećivanje sjednika je obavezno. Odlučuje se većinom glasova.

Član 176.

Sresko nastavničko vijeće vrši ovaj posao:

1. pretresa pedagoška pitanja, koja se tiču osnovne škole, a koja su stavljena na dnevni red;

2. saslušava i ocijenjuje ugledna predavanja, koja drže pojedini članovi;

3. određuje pitanja za raspravljanje na drugom sastanku i bira izvjestitelje za njih;

4. dogovara se i radi na stručnom usavršavanju svojih članova;

5. pretresa pitanja o smetnjama u školskom radu i načinu, kako da se uklone;

6. pretresa pitanja o prosvjećivanju naroda i načinu, kako će škola pojačati svoj utjecaj na prosvjećivanje;

7. raspravlja o priređivanju učeničkih izleta, utakmica i školskih svečanosti;

8. odlučuje koje će se od propisanih knjiga i udžbenika upotrebljavati u područnim mu školama;

9. raspravlja i o svim drugim pitanjima, koja se tiču škole i nastave.

O svim sastancima i radu sreskih nastavničkih vijeća školski nadzornik podnosi opširan izvještaj oblasnoj prosvjetnoj vlasti.

Da se ova vijeća, korisna za nastavnike i školu, mogu održati, dužni su mjesni školski odbori svojim nastavnim licima, kad ih pohode van mjesta svoga službovanja, osigurati u školskom proračunu dnevnice i poputnine u smislu propisa za službena putovanja državnih činovnika.

3. Oblasno nadzorničko vijeće.

Član 177.

Prosvjetni inspektorat saziva jedanput godišnje sreske školske nadzornike svoje oblasti u oblasno nadzorničko vijeće radi dogovora o jednoobraznom školskom radu i radi pretresa važnijih načelnih pitanja, koja se odnose na nastavu, vaspitanje, uređenje škola, udžbenike, nastavne planove i sve drugo, što se tiče cijele oblasti.

Nadzorničkom vijeću je predsjednik prosvjetni inspektor; potpredsjednik je oblasni školski nadzornik, šef odsjeka za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje, a bilježnik je jedan od prosvjetnih referenata kod oblasne prosvjetne vlasti.

Odluke nadzorničkoga vijeća dostavlja prosvjetni inspektor; potpredsjednik je oblasni školski nadzornik; šef odsjeka za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje, a bilježnik je jedan od prosvjetnih referenata kod oblasne prosvjetne vlasti.

Odluke nadzorničkoga vijeća dostavlja prosvjetni inspektor Ministarstvu Prosvjete. One imaju kao predlozi savjetodavni značaj.

Član 178.

Članovi oblasnoga nadzornod vijeća za vrijeme rada i putovanja imaju naknadu putnih troškova kao i ostali državni činovnici, kad putuju službenim poslom. Plaćaju se iz oblasnoga školskog proračuna.

4. Vijeće za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje.

Član 179.

Kad se pokaže potreba i mogućnost, ministar prosvjete može pozvati sve prosvjetne inspektore ili oblasne školske nadzornike u *vijeće za osnovnu nastavu u narodno prosvjećivanje.*

Dnevni red za sjednice ovoga vijeća određuje ministar prosvjete po svojoj inicijativi i prema predlozima pojedinih inspektora.

Osim inspektora odnosno oblasnih nadzornika u ovo vijeće ulaze po položaju: načelnik odjeljenja za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje; inspektori za učiteljske, građanske i osnovne škole; referenti odjeljenja za osnovu nastavu i narodno prosvjećivanje.

Sjednicama predsjedava ministar prosvjete ili načelnik za osnovnu nastavu i narodno prosvjećivanje kao njegov zamjenik.

GLAVA X.

Odnos škole prema građanima, porodici i općini.

Član 180.

Dužnost je učeničkih roditelja da se obavještavaju o radu i vladanju njihove djece u školi i van nje.

Član 181.

Škole će priređivati roditeljske sastanke radi zbližavanja doma i škole i njihove zajedničke saradnje na vaspitnom poslu.

Prema potrebi pojedine odluke ovih sastanaka dostavljaju se preko školskoga odbora pojedinim nadleštvima, čija je saradnja i pomoć potrebita.

Član 182.

Općinsko poglavarstvo je dužno pomagati osnovnu školu i ukazivati joj pomoć u svakoj prilici, a naročito u pogledu vaspitanja i zaštite školske djece van škole.

Član 183.

Sreski poglavar dužan je na predstavku upravitelja škole, školskoga odbora ili školskoga nadzornika pozvati na odgovornost i prema potrebi kazniti svakoga:

1. koji nagovara roditelje, da ne šalju djecu u državnu osnovnu školu, ili sam svoju djecu zlonamjerno ne šalje u školu;
2. koji kao poslodavac uzima na rad školsku djecu i ne šalje ih na vrijeme u školu;
3. koji pred učenicima ili učeničkim roditeljima omalovažava školu i nastavnički ugled;
4. koji bez odobrenja ulazi u školu za vrijeme rada i sprečava školski rad i kvari red.

GLAVA XI.

Privatne škole.

Član 184.

Privatne narodne škole mogu se otvarati samo po odredbama ovoga zakona.

Član 185.

Privatna se škola može otvoriti pod ovim pogodbama:

1. da je zadatak škole u svemu jednak sa zadatkom državnih osnovnih škola, koji je ovim zakonom propisan;
2. da je materijalno izdržavanje škole potpuno osigurano, i da oblasna prosvjetna vlast odobrava pro račun prihoda i rashoda;
3. da je školska zgrada podesna za školu kako po prostoru, tako i po higijenskim zahtjevima, i da je prava svojina vlasnika škole;
4. da ima potreban školski namještaj i učila, i da je sve to u dobru stanju;
5. da ima školsku knjižnicu odabranih pedagoških i naučnih djela i časopisa;
6. da se nastavni plan u nastavnim zahtjevima podudara s planom državnih škola te vrste, i da je odobren od Ministarstva Prosvjete;
7. ako se traži odobrenje škole za djecu jedne od narodnih manjina koje su u međunarodnom ugovoru spomenute, treba da ima dovoljan broj učenika i učenica samo dotične narodnosti i jezika, prema tome nije slobodno primati u takvu privatnu školu djecu druge narodnosti i jezika, koja imaju priliku da pohođe državnu školu;
8. da se nastava izvodi ili na državnom jeziku ili na jeziku one narodnosti, kojoj djeca pripadaju;
9. da udžbenici budu odobreni od Ministarstva Prosvjete;
10. da nastavnici budu državljani Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca;
11. da školovanje nastavnika i ostale kvalifikacije njihove odgovaraju kvalifikacijama državnih nastavnika te vrste i da su svršili školu u zemlji;
12. da se vlasnik privatne škole obaveže, da će svima nastavnicima davati najmanje onoliku platu, dodatke i druge prinadležnosti, koje i koliko primaju državni nastavnici jednakih kvalifikacija i godina službe;
13. da svojim nastavnicima i njihovim porodicama vlasnik obezbijedi najmanje onoliku penziju u slučaju starosti, onesposobljenja i smrti, koliko država daje svojim nastavnicima;
14. da nastavnici potpuno vladaju državnim jezikom i da su položili poseban ispit iz naših nacionalnih predmeta: državnoga jezika, domaće povijesti i zemljopisa, ako iz tih predmeta nijesu ispitani na ispitu zrelosti;
16. da se u ovim školama uči državni jezik i na njemu vrši nastava u zemljopisu i povijesti Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca;
17. da nad ovim školama vrše državni nadzor isti državni organi, koji ga vrše nad državnim školama bez ikakvih smetnja od vlasnika, uprave, nastavnika i ma koga drugoga;
18. da je uprava škole obavezna podnositi prosvjetnim vlastima sve podatke i izvještaje, kaošto čine i državne škole iste vrste.

Sve odluke o otvaranju, zatvaranju i uređenju privatnih škola donosi ministar prosvjete.

Član 186.

U privatnim školama završava se rad godišnjim ispitom.

Ispitu predsjedava sreski školski nadzornik ili njegov zamjenik. Državne prosvjetne vlasti mogu na ispit izaslati i svoga posebnog izaslanika.

Za ove ispite plaća škola predsjedniku dnevnicu i poputninu po propisima o naknadi putnih troškova državnim činovnicima za službena putovanja.

Svjedočanstva ovih škola imaju značaj javnih dokumenata: a) ako je na njima upisan datum ispita i broj odluke o odobrenju škole; b) ako ih je potpisao predsjednik ispita, koji je ovim članom određen; c) ako su propisno taksirana.

GLAVA XII

Prelazna naređenja.

Član 187.

Obaveznost osmogodišnje nastave počinje se izvoditi od naredne školske godine, kada ovaj zakon stupi na snagu i izvodit će se postupno prema čl. 11. ovoga zakona nastavljajući dalje na sadašnji broj godina obaveznoga školovanja, koji je raznolik u pojedinim krajevima naše Kraljevine.

Sadanji razredi opetovnih i produžnih škola, dok se ne budu mogli u pojedinim mjestima pretvoriti u više razrede osnovnih škola sa redovnom nastavom, imaju se saobraziti ovom zakonu kao viši razredi osnovnih škola sa skraćenom nastavom.

Član 188.

Do početka naredne školske godine sve upravne i nadzorne školske vlasti izvršit će sve pripreme, koje su u smislu ovoga zakona potrebne, da nastava može pravilno i nesmetano početi u vrijeme i onako, kako ovaj zakon određuje.

Član 189.

Novi mjesni školski odbori osnovat će se u smislu ovoga zakona najdalje u roku od dva mjeseca po njegovu stupanju na snagu.

Član 190.

U školama, gdje su nauku o vjeri dosada predavali svećenici, stalno postavljeni učitelji vjere (katihete), oni će i nadalje vršiti svoju dužnost s pravima, koja im po zakonu pripadaju.

Član 191.

Radi spreme svijų vrsta nastavnika i drugoga stručnog osoblja, potrebnoga za izvršenje ovoga zakona,

ministar prosvjete se ovlašćuje, da može prema potrebi otvarati specijalne tečajeve. Osim toga ovlašćuje se, da može slati o državnom trošku pitomce u škole u inostranstvu radi stručnoga usavršavanja.

Član 192.

Ministar prosvjete ovlašćuje se, da po saslušanju Glavnoga Prosvjetnog Savjeta izda nastavne planove, uredbe, naredbe, pravila i raspise, koji su potrebni za izvršenje ovoga zakona.

Član 193.

Sadanji učitelji i učiteljice, koji su po ranijim zakonima stekli stalnost po mjestu ili su stečajem dobili sadanje svoje mjesto, ili su poslije praktičnoga učiteljskog ispita služili u učiteljskoj službi najmanje pet godina s uspjehom i uopće svi oni od napred pobrojanih, koji službuju na propisno sistemazovanim mjestima, postaju u tim mjestima stalni.

Za sva ostala učiteljska mjesta raspićat će se stečaj, te će se sva ostala učiteljska lica na osnovi stečaja rasporediti u smislu ovoga zakona.

Prvenstveno pravo na mjesto raspisano na osnovi ovoga člana imaju ona nastavna lica, koja sada služe u njima, ako njihovo postavljanje odgovara uslovima ovoga zakona i ako po svojim kvalifikacijama ne za ostaju za drugim moliteljima.

Član 194.

Sadanji privremeni učitelji i učiteljice osnovnih škola, koji nemaju potpune kvalifikacije za stalne učitelje po ovom zakonu, postavit će se za stalne, ako polože propisane ispite u roku, koji će odrediti ministar prosvjete; u protivnom slučaju bit će razriješeni od učiteljske dužnosti.

Član 195.

Sadanje zabavilje, pomoćnice zabavilja i učiteljice ženskoga ručnog rada u osnovnim školama, koje nemaju potpune kvalifikacije, a zateknu se u državnoj službi, kad ovaj zakon stupi na snagu, zadržat će se i dalje u službi, ako polože propisane stručne ispite; inače samo po potrebi. Koje su stekle pravo na penziju, penzinosat će se, ako ne budu zadržane u službi.

Član 196.

Do donošenja jedinstvenoga zakona o općinama i do organizovanja općina u Bosni i Hercegovini, podmirivat će se u neorganizovanim općinama tih krajeva stvarne potrebe oko izdržavanja osnovnih škola i vršiti opravke školskih zgrada na teret državnoga proračuna, a u smislu propisa ovoga zakona.

Član 197.

U onim mjestima, gdje škola nema stanova za učitelje, dužna je politička općina da ih podigne u roku od šest godina, otkada ovaj zakon stupi na snagu. Za to vrijeme općina će sama uzeti pod zakup potreban broj propisnih stanova za učitelje.

Član 198.

Sve sadanje privatne škole, u koliko ne odgovaraju propisima ovoga zakona, pozvat će se preko oblasne prosvjetne vlasti, da zadovolje uslove ovoga zakona (čl. 185.) u roku od jedne godine. Koje privatne škole ne zadovolje u određenom roku zakonom propisane uslove, zatvorit će se, a mjesto njih otvorit će se državne škole, aho ih nema u mjestu.

Član 199.

Ovlašćuje se ministar prosvjete, da odredi položaj svima onim nastavnim licima, koja nisu naročito spomenuta u ovom zakonu, a zateknu se u državnoj službi, kad on stupi na snagu. Minister će ih prema njihovim kvalifikacijama i državnim potrebama moći zadržati u službi, penzionisati ili razriješiti od dužnosti, ako nisu stekla pravo na penziju.

Član 200.

Od sadanjih sreskih i oblasnih školskih nadzornika postavit će se za stalne, ako ih predloži Glavni Prosvjetni Savjet, i ostat će na svojim položajima i bez nadzorničkoga ispita: a) koji imaju najmanje *petnaest* godina efektivne uspješne učiteljske službe i povrh toga najmanje *tri* godine nadzorničke službe; b) koji imaju ispit za građanske škole i *osam* godina efektivne državne službe.

Ostali sreski i oblasni školski nadzornici, koji se zateku u službi, kad ovaj zakon stupi na snagu, a žele da i dalje na tom položaju ostanu, imaju se podvrći odnosnom nadzorničkom ispitu najdalje u roku od *dvije* godine. Poslije položenoga ispita postavit će se za stalne s pravima, koja im ovaj zakon daje.

Oblasni školski nadzornici, koji budu stalno utvrđeni na svojim položajima u smislu ovoga člana, dobivaju ime posebnoga dodatka 40% svojih redovnih prinadležnosti, koji im se računa u penziju, ako je proveo u tom zvanju najmanje tri godine.

Član 201.

Dok se ne popune mjesta sreskih školskih nadzornika u smislu ovoga zakona, ovlašćuje se ministar prosvjete, da može u pojedinim srezovima povjeravati vršenje te službe školskim upraviteljima, redovno onima iz sjedišta sreske uprave. Za to vrijeme bit će ti upravitelje oslobođeni nastave u razredu, ali će vršiti dužnosti upravitelja škole i zadržati sva prava spojena s vršenjem te dužnosti. Za vršenje nastave u njihovim razredima bit će postavljena učiteljska lica privremeno.

Član 202.

Sve školske općine, koje se sastoje od dijelova više političkih općina, saobrazit će se u svemu ovom zakonu.

Član 203.

Sva imovina, koja je bila pod upravom crkvenih općina ili raznih drugih vjersko-školskih organizacija, a bila je namijenjena izdržavanju škola ili drugim školskim svrhama, ima se i nadalje za te svrhe upotrebljavati.

Ako je odnosna škola postala državnom, ima se ta imovina izdvojiti od ostale imovine tih vjerskih i školskih institucija i ustupiti školi, da istoj svrsi i dalje služi.

Izdvajanje te imovine izvršit će oblasna prosvjetna vlast u sporazumu sa zakonitim predstavnicima dotičnih vjersko-konfesijskih organizacija, koje odredi ministar vjera. U slučaju nesporazuma konačnu odluku o podjeli donijet će državni Savjet.

Član 204.

Sva ona pitanja, koja se tiču narodnih škola, a nisu naročito predviđena ni obuhvaćena odredbama ovoga zakona, rješavat će ministar prosvjete po saslušanju Glavnoga Prosvetnog Saveta.

Član 205.

Ovaj zakon stupa u život, kad ga Kralj potpiše, a obaveznu snagu dobija od dana, kad se objavi u »Službenim Novinama«.

Otada prestaju važiti svi dosadanji zakoni, zakonske odredbe, uredbe, raspisi i naređenja u cijeloj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, koji se s njime kose.

*

Privremena nastavna osnova.

Već na temelju prednjega »nacrta« školskoga zakona propisao je Ministar Prosvjete ovlašću, što si ju je dao članom Zakona o budžetskim dvanaestinama za travanj, svibanj, lipanj i srpanj 1925. privremenu nastavnu osnovu za osnovne škole u SHS, koja je obvezatna od školske godine 1927./8, pak stoga i nju ovdje donosimo, neka je naše učiteljstvo raspravi zajedno sa »nacrtom« školskoga zakona.

Ta osnova, preštampana iz službenih »Narodnih Novina« br. 249. od 31. listopada 1927., glasi:

Na osnovi člana 28. Zakona o budžetskim dvanaestinama za mesece april, maj, juni i juli 1925. godine

PROPISUJEM

ovaj

PRIVREMENI NASTAVNI PROGRAM

za I., II., III. i IV. razred svih osnovnih škola u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca,

koji je izradio Glavni prosvetni savet, i koji će važiti od početka ove školske godine.

Ministar Prosvete:
Dr. **K. Kumanudi**, s. r.

NASTAVA O VERI.

Cilj: Razvijanje religijskih osećanja i pravilnog religijskog uviđanja. Upoznavanje sa svojom verom.

(Važi dosadanji program, dok se ne izradi novi).

SRPSKO-HRVATSKI-SLOVENAČKI JEZIK.

A. Početna stvarna i jezična nastava.

Cilj: Jasna opažanja predmeta i pojava u dečjoj okolini i zavičaju, »tečno« sređeno govorno izražavanje tih opažanja, prvo u svom domaćem narečju, a zatim postupno u izrazima i oblicima književnog jezika, kao i izražavanje crtanjem i ručnim radom.

I. razred.

1. Vežbanje u posmatranju, mišljenju i govoru. Uvođenje učenika u školski život i rad. Razgovor o roditeljskoj kući, stvarima i životu u njoj. Upoznavanje učenika među sobom.

Razgovor o učionici i predmetima u njoj, školi i školskom dvorištu, stvarima dečjim i školskim, njihovoj upotrebi i čuvanju. Posmatranje i razgovor o biljkama i životinjama iz najbliže okoline: ime, oblik, osobina, boja, gradivo, delovi, korist i upotreba. Posmatranje geografskih predmeta.

Pravilno iskazivanje svega što se videlo, čulo, pitanjem izazvalo ili samostalno razvilo. Izražavanje crtanjem i ručnim radom.

2. Učenje kratkih, lakih, zanimljivih i za decu shvatljivih umetničkih i narodnih pjesama. Prepričavanje kratkih pričica, najprije po učiteljevom pričanju, docnije i pročitanih.

Upoznavanje geometrijskih oblika na predmetima početne stvarne nastave: četvorouglova (četvorokuta), trouglova, krugova, uglova (kutova) i linija.

3. Čitanje i pisanje. Razlikovanje stvari od njihovih slika i reči: razlikovanje reči u rečenicama i slogova i glasova u reči. Čitanje i pisanje velikih i malih slova i lakih rečenica. Glasovno ščitavanje sa objašnjenjem sadržine i izvođenjem pouke. Prvog tečaja (polugodišta) čita se iz bukvara (početnice), a drugog iz čitančice.

Čitanje je lagano i razumljivo.

4. Gramatika. Pisanje rečenica, koje će deca samostalno sastavljati i kazivati. Razlikovanje reči u rečenici. Tačka i veliko slovo u početku rečenice i osobenih (vlastitih) imenica.

II. razred.

1. Vežbanje u posmatranju, mišljenju i govoru. Razgovor o kućnim radnjama. Porodica, zadruga i opština. Selo i grad. Zanimanje stanovništva u mestu i okolici. Ponavljanje i proširivanje znanja o geometrijskim oblicima iz I. razreda.

Vidik (obzor) i posmatranje na njemu. Strane sveta. Sunce, mesec i zvezde. Posmatranje zemljišta u okolini: Ravnica, brežuljak, breg, brdo, planina, dolina, potok, reka, jezero, more i t. d. Saobraćajna sredstva.

Posmatranje vazduha i prirodnih pojava u njemu. Godišnja vremena i poljski radovi. Dan i noć, nedelje i meseci.

Crtanje učionice, školske zgrade, dvorišta, učionica i najbliže okoline kao uvod u čitanje zemljopisnih karata. Izražavanje ručnim radom.

2. Učenje kraćih narodnih i umetničkih pesama. Prepričavanje pripovedaka i svojih doživljaja.

3. Čitanje iz čitanke, đačkih listova i drugih podesnih knjižica. Čitanje je tačno, pravilno, jasno i logično.

4. Pisanje. Lepo pisanje reči i rečenica. Prepisavanje table i iz knjiga: rečenica, poslovica, pesmica i pričica.

5. Gramatika. Reči i rečenice. Imenica i radnja (podmet i prirok). Vežbanje u sastavljanju prostih rečenica, usmeno i pismeno. Obrađivanje rečenica iz jednine u množinu i obrnuto. Upoznavanje s licima i rodovima. Upotreba znaka za uzvike i zapovedanje.

B. Jezična nastava.

Cilj: Razumevanje i pravilna upotreba narodnog književnog jezika i uvođenje u narodnu književnost. Buđenje i razvijanje trajnog interesovanja za sve što je lepo, korisno, plemenito i rodoljubno.

III. razred.

1. Čitanje iz čitanke i drugih podesnih knjiga i dečjih listova. Čitanje je tečno i lepo, s pravilnim oglaskom i razumevanjem sadržine.

2. Lepo pisanje reči, rečenica i lakih pričica iz domaćeg i dečjeg života. Prepisivanje po diktatu s pravopisnim vežbama.

3. Pismeni sastavi. Sastavljanje i pisanje većih rečenica. Pismeno iskazivanje ispričanih članaka, lakih pričica i događaja iz dečjeg života, i nacrtanih ili drukčije izraženih predmeta.

4. Deklamovanje. Učenje na izust odabranih pesama, poslovica i kraćih proznih sastava.

5. Gramatika (Uz štivo). Ponavljanje o rečenici. Rečenica potvrdna odrečna (niječna) i upitna. Razgranata (proširena) rečenica. Glavni dodaci u rečenici.

Razlikovanje reči, koje označavaju imena, osobine, broj i radnju. Glagoli u sadašnjem, prošlom i budućem vremenu.

Upotreba zapete (zareza) i znaka za pitanje.

6. Latinica odnosno ćirilica. Učenje latinice, odnosno ćirilice.

IV. razred.

1. Čitanje iz čitanke i drugih knjiga i listova, naročito iz zbirki narodnih pesama, pripovedaka i poslovica. Čitanje je tečno, logično i lepo.

Upoznavanje pisaca zastupljenih u čitankama (što kraće).

Vežbanje u čitanju rukopisa.

2. Pisanje i pismeni sastavi. Prepisivanje. Pisanje po diktatu kao i u III. razredu. Opisivanje i poređenje poznatih predmeta iz okoline: pismeno prepričavanje: kraći opisi onoga što se doživelo, crtalo ili drukčije izražavalo: najkraći sastavi praktične upotrebe (pismo, molba, priznanica).

3. Deklamovanje. Učenje na izust nekoliko odabranih narodnih i umetničkih pesama i kraćih proznih sastava.

4. Gramatika. Ponavljanje o rečenici. Složena rečenica. Poznavanje vrsta reči: imenica, prideva, brojeva i zamenica (raspoznavanje padeža kod imenica uz pomoć pitanja: ko, što, koga, komu i t. d. s osobitim obzirom na mesne greške), glagola (upoznavanje vremena osim davno-prošlog vremena plus-kvamperfekta), priloga, predloga, sveza i usklika. Analiza u opsegu uzete gramatičke građe.

Upotreba ostalih znakova interpunkcije.

Napomena: Gramatika se ne izučava kao zaseban predmet.

5. Latinica — ćirilica.

Čitanje nekoliko lakših sastava na slovenačkom narečju.

ZEMLJOPIS.

Cilj: Poznavanje geografskih prilika otadžbine i njihovih uticaja na čoveka. Buđenje ljubavi prema otadžbini.

III. razred.

1. Ponavljanje i sređivanje zemljopisnih pojmova dobivenih u prvom i drugom razredu. Upoznavanje najobičnijih kartografskih znakova na crtežima, koji prikazuju zemljište.

2. Izučavanje najmanje prirodne geografske jedinke, u kojoj je škola (okoline u zavičaju) očigledno i na karti (položaj, reljef, vode, klima, proizvodi, stanovništvo, putovi, naselja, znatnija mesta, kulturni život).

3. Izučavanje cele prirodne geografske oblasti, u kojoj je škola (vidi IV. razred), i to sintetični izvesti iz pojedinih manjih geografskih jedinki, na koje se može podeliti dotična oblast. (Svaku jedinku obraditi kao pod 2.).

4. Opština i srez, u kojima je škola; opštinska i sreska uprava. Političke oblasti u dotičnoj geografskoj oblasti i njihova uprava. Pojam države, kako se naša država zove i najglavnije o državnoj upravi.

5. Susedne prirodne geografske oblasti ili delovi tih oblasti (kao pod 2. i 3.).

6. Nastavu prate vežbe u orijentovanju na polju, modelovanje, crtanje zemljopisnih crteža i karata i njihovo čitanje.

IV. razred

1. Ponavljanje gradiva obrađenog u trećem razredu.

2. Prema geografskoj oblasti, u kojoj je škola, ostale prirodne geografske oblasti Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, i to:

a) oblast jugoslavenskih alpa (mariborska i ljubljanska oblast);

b) oblast hrvatskog krša i hrvatsko-slavonskog međurečja (primorsko-krajiška, zagrebačka, osječka i srijemska oblast);

c) oblast dinarskoga primorja (splitska, dubrovačka i zapadni deo zetske oblasti);

d) oblast dinarskih planina (bihaćska, travnička, vrbaska, tuzlanska, sarajevska i mostarska oblast);

e) oblast planina južne Srbije (bitoljska, bregalnička, skopska, vranjska, južni deo kosovske iistočni deo zetske oblasti);

f) oblast planina istočne Srbije (severni deo kosovske, niška, timočka, požarevačka, moravska i kruševačka oblast);

g) oblast planina zapadne Srbije (podunavska i beogradska oblast s desne strane Dunava, šumadijska, raška, užička, valjevska i podrinska oblast);

h) oblast Panonske ravnice (bačka oblast, beogradska i podunavska oblast s leve strane Dunava).

Svaku od ovih prirodnih geografskih oblasti treba obraditi s obzirom na položaj, reljef, vode, klimu, biljni i životinjski svet, proizvode, stanovništvo (po broju, narodnosti, veri i zanimanju), kulturni život i podelu na oblasti.

3. Izgrađivanje sintetičke slike cele države u glavnim crtama (ime i postanak, položaj, granice i veličina; glavni skupovi planina i nizine; glavne reke i jezera, more; klima, biljni i životinjski svet, proizvodi; stanovništvo po broju, narodnosti, veri i zanimanju; narodna privreda; glavna saobraćajna sredstva i putovi; uprava i politička podela zemlje; državni ustav i glavno o osnovnim pravima i dužnostima državljana).

4. Položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca na globu.

5. Ostali krajevi, gde živi naš narod.

Napomena: Zemljopisno gradivo u III. i IV. razredu ima se ograničiti samo na najznačajnije i najbitnije. Veću važnost treba dati razvijanju shvaćanja geografskih prilika, njihove međusobne zavisnosti i uticaja na čoveka, a ne učenju mnogih imena geografskih objekata. Imena i brojke neka se tiču samo najglavnijih stvari.

ISTORIJA (POVIJEST).

Cilj. Poznavanje najbitnijih momenata iz prošlosti Srba, Hrvata i Slovenaca. Buđenje nacionalnog i etičkog osećanja. Razvijanje sposobnosti za upoznavanje i vršenje građanskih prava i dužnosti.

III. razred.

Slike iz istorije onih zemljopisnih oblasti, koje se obrađuju u ovom razredu, polazeći od vidljivih istorijskih spomenika i predanja o događajima, licima i mestima u tim oblastima. Gdegod je moguće, treba uz to tražiti veze s događajima ostale narodne istorije. Radi toga se određuje, da se u svakoj školi u državi obrade uz pomenutu građu još i ovi momenti iz opšte historije u najopćenitijim crtama:

Slavenski rod i njegova seoba na jug;
život Srba, Hrvata i Slovenaca u davnini;
stvaranje prvih narodnih država Srba, Hrvata i Slovenaca;
krščenje Srba, Hrvata i Slovenaca;
ustoličenje slovenskih vojvoda;
prestanak slovenske samostalnosti;
Petar Svačić — Koloman;
Stevan Nemanja;
Sveti Sava;
car Dušan Silni
knez Lazar (Kosovo);
kralj Tvrtko I.;
Kraljević Marko;
Dubrovnik i primorski krajevi;
hrvatski sabor na Cetinu;
život našega naroda pod turskom vlašću;
početak oslobođenja od Turaka i seoba Srba i Hrvata iz naših južnih u severne krajeve;
ustanak Srba za slobodu (Karađorđe, Miloš Obrenović);
svetski rat (ujedinjenje Srba, Hrvata i Slovenaca);
Kralj Petar I. Karađorđević;
Kralj Aleksandar I. Karađorđević.

IV. razred.

Ponavljajući i proširivajući gradivo iz III. razreda, treba u svima školama u IV. razredu obraditi još ovo:

Ljudevit Posavski;
narodno bogosluženje kod Hrvata (Grgur Ninski);
Petar Krešimir IV.;
ustanak u Zeti i prvo srpsko kraljevstvo;
Stevan Prvovenčani;
Kulin-ban;
provala Mongola kroz naše zemlje;
Đurađ Smedrevac;
Stjepjan Tomašević;

Mlečani u Dalmaciji;
marička i krbavska borba;
Nikola Šubić-Zrinjski;
Matija Gubec (seljački ustanak);
kmetski ustanak kod Solvenaca;
Primuš Trubar;
obnova pećske patrijaršije;
Petar Zrinjski i Krsto Frankopan;
kulturna nastojanja u Hrvatskoj i Vojvodini u drugoj polovini XVIII. veka (Marija Terezija i Josip II.);
oslobođenje Crne Gore;
vojna krajina;
ilirsko kraljevstvo;
narodni preporod (Gaj, Karadžić);
godina 1848. kod južnih Slovena;
Josip Juraj Štrosmajer;
knez Mihajlo;
ustanak u Bosni i Hercegovini;
najvažnije iz Ustava.

Napomena: U nastavi istorije treba se čuvati toga, da se učenici ne preopterećuju pamćenjem mnogih imena, godina i manje značajnih detalja istorijskih događaja. Glavnu važnost treba davati odgojnoj (vaspitnoj) strani i isticati zajedničke veze Srba, Hrvata i Slovenaca.

POZNAVANJE PRIRODE.

Cilj je u poznavanju prirode da se učenici nauče posmatrati prirodu kako bi je zavoleli, da shvativši najglavnije prirodne zakone, mogu pravilno suditi o onome, što u prirodi postoji i što se zbiva, da to mogu i što bolje primeniti u svome životu, i najzad da shvate kulturne tekovine, stečene upoznavanjem prirode njenih pojava i zakona.

I. i II. razred.

Ovaj predmet u I. i II. razredu obuhvaćen je početnom stvarnom nastavom.

III. razred.

I.

a) Godina i deoba na godišnja vremena: jesen, zima, proljeće i leto. — Klimatske promene.

b) Jesenji dani. — Promene na bilju i životinjama. — Selenje ptica. — Razgovor o gradini (vrtu), voćnjaku, livadi, polju, šumi, bari, potoku, reci, moru, bilju i životinjama po njima. — Domaće životinje. — Posmatranje raznih vrsta zemlje i minerala kojih ima u okolini.

Vodena para u vazduhu. — Magla, oblak, kiša, rosa. — Značaj vlage za život bilja, životinja i čoveka. — Primena vodene pare u saobraćaju i privredi.

c) Zimski dani i promene na bilju i životinjama u gradini (vrtu), voćnjaku, livadi, šumi. — Promene na bari, potoku i reci. — Život životinja u zimi. — Zimsko spavanje nekih životinja. — Skloništa bilja i životinja. — Skloništa ljudi. — Sneg, inje, slana (mraz) poledica.

O drvenom i kamenom uglju. — O ugljenoj kiselini i ugljenom oksidu njihovo dejstvo i čuvanje od njih. — Kisele vode.

d) Dani u proleće. — Promene kod biljaka i životinja. — Život u prirodi i vesnici proleća. — Posmatranje života kod biljaka: klijanje, razvijanje, listanje, cvetanje. — Životinje i njihov odnos i zavisnost jedne od druge i od celine. — Glavni biljni i životinjski predstavnici u dečjoj okolini. — Livade (trave i životinje na livadi). — Poplave. — Voda (izvorska, bunarska, rečna, morska).

e) Letnji dani. — Promene kod biljaka. — Zametanje plodova. — Vrt, voćnjak, polje, šuma i uticaj sunca na njih. — Livade pored reka i potoka i livade na brdu. — Vlaga i sunce. — More, jezero. — Ribe. — Kupanje i plivanje.

Zgušnjavanje i razređivanje vazduha (u primerima, koji se mogu pokazati). — Obični prirodni pojavi širenja vazduha. — O vetru.

II.

O čoveku.

Sklop čovječjeg tela, njegovi delovi i njihova uloga. — Koža, kosti, mišići i njihova uloga. — Poznavanje organa i čula (osetila) njihove radnje sa najvažnijijm higijenskim poukama.

IV. razred.

I.

a) Posmatranje prirode, vremena, ljudskih radova i prirodnih pojava u jesen. — Gljive (otrovne i neotrovne). — Najobičnije biljke i životinje u primorju. — Tropske biljke u koliko su nam poznate (kakao, čaj, kava, pamuk) u kratko.

O sumporu (pravljenje baruta i žižica i dr. primene). — O živi (objašnjavanje termometra i dr. primene). — O izvorima. — O gvožđu (njegova upotreba u životu, privredi i industriji).

b) Život životinja u zimi. — Studen (mraz). — Uticaj studeni (mraza) na bilje i stene (kamenje). — Krečnjak i kreč (vapno). — Belutak i izrada stakla. — Ilovača i pravljenje posuđa. — Mineralno ulje i mineralne vode. — Katran. — Razne vrste osvetlenja.

c) Posmatranje organskog života u proleće: u vrtu (gradini), voćnjaku, na njivi, livadi, u bari, reci, moru, šumi. — Povratak ptica selica. — Korisne i štetne ptice. — Zaštita životinja i bilja. — O gradini (vrtu) i voćnjaku. — Štetne životinje u gradini, voćnjaku, njivi, livadi i njihovo uništavanje. — O vinovoj lozi.

Zagrevanje vazduha. — Pritisak vazduha. — Barometar, šmrk, balon, aeroplan.

d) Posmatranje života u prirodi leti. — O svilenoj bubi, pčeli i mravu. — O njivi i usevima. — O šumama i značaju njihovu. — O zmijama.

Razgovor o elektricitetu. — Grom i gromobran. Primena elektriciteta: električno osvetlenje, električne železnice, telegraf, telefon. — O kompasu.

Posmatranje i tumačenje fizičkih i kemijskih pojava sa kojima se deca susreću, a naročito u sobi, kuhinji, podrumu i dvorištu.

II.

O čoveku.

Prošireno znanje o čoveku sa detaljnijim upoznavanjem organa i čula (osjetila) i njihovoj radnji. Pouke o nezi organa i čula. Hrana i važnost higijenskog hranjenja. Škodljiva pića. — Odelo i obuća. — Važnost sunčane svetlosti, vode i vazduha za ljudski život. — Higijena tela (čistoća, gimnastika i t. d.), stana, dvorišta i mesta (sela, grada). — Zarazne bolesti (šuga, šarlah, gušobolja, boginje, tifus, srdobolja, malarija, tuberkuloza i t. d.) i čuvanje od njih. — Pouke o suzbijanju praznoverica i vračnja pri obolevanju. — O lekarima i bolnicama.

Metodičke napomene: U mnogome je ostavljeno nastavniku, da sam prema mesnim prilikama, vrši detaljan izbor nastavne građe. Izabrat će ono, šot je u dečjem zavičaju najvažnije, bilo sa gledišta čovečjeg života, bilo sa gledišta prirode.

Da bi se što bolje obezbedilo postignuće istaknutog cilja, potrebno je, da se nastava iz poznavanja prirode izvodi što očiglednije (zornije).

Ni u kom slučaju nije dopušteno, da se za poznavanje prirode upotrebljavaju udžbenici. Sve što se deci predaje iz ovoga predmeta, valja da se predaje očigledno. Školska gradina (vrt) pružiće priliku za posmatranje mnogih prirodnih predmeta i pojava. Tu mogu učenici da posmatraju celokupan razvitak biljke (od klijanja do potpunog razvitka), uticaj vlage i toplote na život i razvitak biljke i t. d.

Osim toga potrebno je, da se što češće i u razno doba godine vode deca u šetnju i izlet u okolinu, da bi mogla neposredno posmatrati predmete i pojave u prirodi. Predmeti se neće posmatrati i prikazivati odvojeno po naučnoj podeli, već će se to činiti onako,

kako se oni nalaze jedan pored drugoga u prirodi, u tako zvanim životnim zajednicama. Životne su zajednice šuma, livada, pašnjak, reka, potok, gradina (vrt), voćnjak, more i t. d. Samo će se tako naći i shvatiti uzročni odnos između prirodnih predmeta, koji čine dotičnu zajednicu.

Najpre će se svaka životna zajednica posmatrati i proučiti kao organska celina. Pri tom će se ukratko ustanoviti odnos između pojedinih bića, a uz to će se zapaziti, da je sastav dotičnih bića potpuno u skladu sa njihovim mestom prebivanja i načinom života, i da je svaki član te zajednice u nekoj zavisnosti od ostalih. Pošto se tako dobije opšta slika neke životne zajednice, odabere se od svake vrste po jedan najizravniji predstavnik pa se on detaljnije obradi. Ostale jedinke iste vrste ukratko će se pomenuti, ali tako da se kod njih istakne samo ono što je karakteristično. Najzad se sve sabere u jednu sliku.

Pri posmatranju, osnivanju, poređenju i izvođenju zaključaka učenik će raditi što samostalnije. On treba sam da iznalazi, da ispituje, a nastavnik će mu samo skretati pažnju na ono, što on valja da zapazi, a podesnim pitanjima pokrenut će ga na razmišljanje o svemu onome, što je zapazio. Učenici neka redovno beleže svoja posmatranja u beležnice i upućuju na sabiranje prirodnih predmeta iz svoje okoline.

I pri obradi nastavne građe iz fizike i kemije postupat će se po istim načelima po kojima se to radi kod prirodopisne građe. Da bi se neka prirodna pojava mogla po volji i duže posmatrati potrebno je, da se izvode ogledi (pokusi). Ti ogledi moraju biti što prostiji, jer su tada za decu shvatljiviji. Pošto se ogled ponovi nekoliko puta tako, da deca dobro zapaze razvitak dotične pojave, prelazi se na poređenje i objašnjenje pojave, pa se po tom i utvrdi uzrok i izvede zakon. Najzad se to primenjuje na slične slučajeve u životu. Osim toga istakne se i važnost dotične pojave za ljudski život.

Primedba: Od predviđenih satova za poznavanje prirode upotrebiće se preko cele školske godine stalno po jedan sat nedeljno za pouku o čovjeku, a po dva sata za ostalu nastavnu građu.

Ova deoba satova označit će se i u nedeljnom rasporedu satova kao zaseban predmet.

POLJOPRIVREDNA POUKA (U SEOSKIM ŠKOLAMA).

Cilj. Proširivanje znanja stečena u prirodi s primenom na poljoprivredu.

III. razred.

1. Glavne vrste orače zemlje.
2. Oranica i zdravica. Dublje i pliće oranje. Oranje pred zimu i u proljeće.
3. Plug i ralica. Veće koristi od oranja plugom.
4. Brana: drljača, valjak.
5. Potreba gnojenja. Razne vrste gnoja i gnojenja.
6. Seme, izbor i pripremanje semena za sijanje.
7. Proređivanje useva; plevljenje i skopavanje. Plug za okopavanje.
8. Korist od voćaka kakva je sada kakva bi mogla biti.
9. Podizanje voćaka.
10. Korist od stoke.
11. Hranjenje i blago postupanje sa stokom.
12. Kakve treba da su staje za stoku.
13. Korist od ptica. Ptičje kućice.
14. Žetva srpom i kosom.
15. Korisne i štetne životinje u mestu i okolini. Trebljenje štetnih životinja.

IV. razred.

(Za dečake).

1. Ponavljanje onoga, što se učilo u trećem razredu.
2. Razne vrste vrtlarskih i poljskih useva.
3. Detelina, vilina kosa. Sijanje livadnih trava.
4. Negovanje livada. (Čišćenje od korova, drljanje, đubrenje i t. d.).
5. Riljanje (kopanje) i ispitivanje zemlje za vinograd s američkom lozom.
6. Kalemljenje loze i voćaka na razne načine.
7. Korist od šuma za razne potrebe i njihov klimatski uticaj. (Podizanje šuma).
8. Korist od pčela. Razlike gajenja u vrškarama i đerzonkama.
9. Korist od svilene bube i kako se ona gaji.
10. Spremanje zimnice i čuvanje plodova preko zime.
11. Kakve savršenije sprave i alate upotrebljavaju poljoprivrednici drugih naroda u svome radu.
12. Glavne bolesti domaćih životinja.

IV. razred.

(Za djevojčice).

Jesen.

1. Setva i presađivanje zimskog povrća. Berba i razvrstavanje graha.
2. Kuhanje voćnog pekmeza. Sušenje i spremanje voća za zimu.
3. Uređaj podruma i spremanje povrća za zimu.

Zima.

1. Uzgoj peradi (živine). Najznatnije domaće vrste peradi. Staja za perad. Glavne bolesti peradi. Čuvanje jaja.
2. Izbor krave za mleko. Muža krave. Sveže mleko, maslo i sir.
3. Čišćenje kuće. Red u sobi, kuhinji; pranje rublja, pranje suđa. Vađenje mrlja iz odela. Kuhanje sapuna.
4. Priredba pređe i predenje. Tkanje.

Proleće.

1. Setva povrća i začina (mirodija).
2. Priredba najobičnije domaće hrane.
3. Štetočine u vrtu.

Leto.

1. Pečenje hleba (kruha).
2. Uzgoj lana i konoplje.
3. Presađivanje presadnica.
4. Belenje platna (sunčano i sumporno).

Napomena: Sve ovo, koliko je mogućno, u vezi s praktičnim radovima u vrtu i kućanstvu, a u doba, kad je čemu vreme.

Gde su razredi spojeni, tu će se jedne godine s dečacima učiti gradivo za treći razred, a druge godine gradivo za IV. razred.

U pojedinim krajevima mogu se prema mjesnim prilikama i potrebama pojedine tačke proširivati, a druge prelaziti kraće. Naročito treba obraćati pažnju na ono, što se u mestu i okolini radi pogrešno i upućivati u tome, kako treba raditi.

RAČUNI I GEOMETRIJSKI OBLICI.

Cilj. Stvaranje jasnih predstava i pojmova o količinama i brojevima. Sigurnost i veština u rešavanju praktičnih usmenih i pismenih računskih zadataka. Razvijanje logičnog mišljenja, osećanje tačnosti i pravilnosti.

I. razred.

Račun

a) Pokazivanje i rad sa brojevima postupno od jedan do deset na stvarima (računaljci drvcima, i drugim; crtama na tabli i tablicama, slikama).

Pisanje cifara (brojaka) do deset

b) Očigledno upoznavanje, a ne računanje, sa novcima, metrom, kilogramom i litrom u obimu broja 10.

Sve četiri računske radnje samo usmeno, najprije na stvarima sa imenovanim brojevima i najposle sa čistim brojevima. Izračunavanje lakših primera iz ži-

vota uzimajući kao građu za zadatke radnje i predmete s kojim učenici dolaze u dodir, naročito u stvarnoj početnoj nastavi.

c) Pokazivanje i rad s brojevima do broja 20. Postupak kao do broja 10. Pisanje cifara i brojeva do 20.

d) Upoznavanje sa delovima ½ i ¼ od jedinice, na stvarima i crtežima.

II. razred.

a) Postupno upoznavanje brojeva od 20 do 100 na računaljci, drvcima i drugim očiglednim sredstvima, kao u prvom razredu. Sastavljanje desetica (na hartije, od drveta i dr.) i rad s njima u sve četiri računske radnje, najpre s čistim deseticama, a zatim s jedinicama.

Pisanje i čitanje brojeva do 100.

b) Upoznavanje delova jedinica do desetina.

c) Poznavanje novca, kilograma i litra, metarskih mera i njihovih dela do 100.

Mere za vreme (dan, sat, minut, čas).

d) Izračunavanje zadataka iz života sa imenovanim brojevima bez očiglednih sredstava.

e) Računanje u sve četiri računske radnje s neimenovanim brojevima.

f) Izvođenje i učenje napamet tablice množenja (jedanput jedan).

Pismeno računanje u ovom razredu ograničava se samo na zapisivanje rezultata dobivenih usmenim računanjem.

Primena u prvom i drugom razredu nisu dopušteni udžbenici za ovaj predmet.

III. razred.

Račun.

Očigledno upoznavanje stotina do 1.000 (na očiglednim sredstvima) dodajući po jednu stotinu.

Čitanje i pisanje brojeva do 1.000.

Rad u sve četiri računske radnje, pomoću očiglednih sredstava s primerima u opsegu broja 1.000.

Očigledno poznavanje novca, metarskih mera i njihovih delova do 1.000 i računanje s njima.

Usmeno vežbanje brojevima od 1 do 1.000 u sve četiri računske radnje i to najpre čistim stotinama, zatim stotinama s deseticama, a najposle i s jedinicama.

Pismeno računanje celim brojevima u opsegu broja 1.000 postupno u sve četiri računske radnje.

Deljenje samo jednocifrenim deliteljem.

Pismen orešavanje raznovrsnih praktičnih računskih zadataka iz celokupne stvarne nastave i svakidašnjeg života.

Računanje raznoimenim brojevima.

Lakše primere izračunavati usmeno.

Čitanje i pisanje rimskih brojeva do 100.

Geometrijski oblici.

Proširivanje poznavanja geometrijskih likova iz početne stvarne nastave kvadrat, pravougaonik (pravokutnik), romb, romboid, trapez, trapezoid, mnogougao i krug, sve s crtanjem i isecanjem hartije (kartona) u raznim razmerama (merilima).

IV. razred.

Račun.

A. Rad sa celim brojevima.

a) Predstavljanje i upoznavanje brojeva preko 1.000, postupno dodajući po jednu hiljadu.

Vežbanje u veštom pisanju i pisanju brojeva preko hiljadu.

b) Četiri osnovne računske radnje preko 1.000.

Deljenje dvocifrenim i trocifrenim deliteljem.

c) Novčane i metarske mere.

Bliže upoznavanje novca, i metarskih mera. Vežbanje učenika u merenju na slobodnom prostoru metrom, tegovima i merama za tečnost.

d) Računanje jednoimenim, višeimenim i čistim brojevima.

Lakše primere izračunavati usmeno.

e) Računanje običnim razlomcima, koji se u životu često upotrebljavaju.

B. Desetni razlomci.

Računanje njima u sve četiri računske radnje i izvođenje pravila. Izračunavanje primera iz života prema mesnim prilikama. Rešavanje zadataka iz prostog pravila trojnog.

C. Vođenje knjige o primanju i izdavanju.

Geometrijski oblici.

a) Pravljenje glavnih geometrijskih oblika prema građi, koja se može dati u mestu škole.

b) Crtanje učionica, školske zgrade, školskog dvorišta, i vrta u smanjenom razmjejru, izračunavanje njihove površine; merenje i izračunavanje ostalih geometrijskih likova, koje su deca upoznala.

c) Pojam o zapremini i izračunavanju zapremine kocke.

Napomena: Ni na jednom stupnju ne sme se ništa učiti mehanički i ako se deca moraju što više izvežbati i mehaničkom računanju; do toga se mora doći logičnim postupkom. Da se deca upoznadu s merama i tegovima (utezima) treba da ona sama što više mere.

U svima razredima treba negovati usmeno računanje; lakše zadatke treba rešavati uvek napamet, pa onda pismeno. Usmeno računanje treba da bude temelj pismenog računanja.

Ne treba zadavati ono čega nema, ni ono što je bez vrednosti za mišljenje i što ne može da pobudi potrebni interes.

Treba izbegavati račune s velikim brojevima i razlomcima, što ne imadu praktičnu vrednost. Nije dobro dopustiti, da deca naročito u čistim brojevima, čitaju zadatke iz knjige i napamet rešavaju, nego treba da ih kazuje učitelj. Tako se mahom pobuđuje pažnja i učenici vežbaju da pamte brojeve, a vrlo je zgodno i korisno, da deca sama zadaju zadatke.

Rešavanje novog zadatka ne sme da učitelj sam vrši, nego jedan od boljih učenika, koje on pri tome na neki način rukovodi.

Kod rešavanja pomenutih zadataka treba pustiti učenika, da on sam misli i zaključuje, te da odredi put i način, kojim će zadatak rešiti; ne treba im pomagati. Može im se pomoći kod težih zadataka, gde deca ne znaju s koje strane da počnu, ali i to samo pitanjima za razvijanje. Treba da deca dobro znaju vrednost desetnih mesta u računanju sa desetnim razlomcima u praktičnom životu.

U geometrijskim oblicima čuvati se teorije, a pouka u ovoj nauci valja da bude skroz očigledna, a s toga treba izbegavati pravila i definicije, koje se slabo mogu primeniti na potrebe života.

I kod ove pouke najvažnije rešavanje praktičnih zadataka iz života prema znanju, koje će prihvatiti većina učenika.

CRTANJE.

Cilj. Usavršavanje i dopunjavanje crtanja, koje se primenjuje u svoj, a naročito u stvarnoj nastavi. Navikivanje na posmatranje prirode i stvari u okolini učenika s obzirom na oblik i boju, i vežbanje u tom, da se ono, što se promotrilo ili zamislilo, samostalno, prosto i jasno prikaže. Negovanje smisla za red, čistoću i lepotu naročito ukrašavanjem predmeta iz kućanstva. Negovanje ljubavi za narodne motive.

I. razred.

Vežbanje u vezi s početnom stvarnom i jezičnom nastavom te ručnim radom. Crtanje lakših posmatranih predmeta naročito po sećanju (iz pamćenja). Pokušaji ilustrovanja vlastitih doživljaja (šetnje, izleti) i pripovedaka.

II. razred.

Nastavlja se crtanje kao u prvom razredu. Crta se po mogućnosti raznobojnim olovkama (pastelima).

III. razred.

Nastavlja se crtanje predmeta u vezi sa stvarnom, a naročito s nastavom u zemljopisu i poznavanje prirode, te ručnim radom. Crtaju se nizovi (veze) od uvežbanih listova i cvetova (počeci ornamentike). Motivi s tikvica, preslica, čibuka, pisanica i t. d. i ukrašavanje predmeta. Ilustrovanje doživljaja i pripovedaka. Crta se po mogućnosti bojama (pastelima).

IV. razred.

Pokušaji samostalnijeg sastavljanja biljnih ornamenata (stilizovanje), crtanje biljnih motiva u pravilnim mnogokutima (mnogouglima). Slikanje predmeta u vezi sa stvarnom, a naročito s nastavom poznavanja prirode te ručnim radom (lišće, cvetovi, grančice, plodovi, leptiri i t. d.). Ukrašavanje predmeta naročito narodnim ornamentima. Ilustrovanje doživljaja i pripovedaka. Slika se po mogućnosti vodenim (akvarelnim) bojama.

KRASNOPIS (LEPO PISANJE).

Cilj. Pravilno i lepo pisanje latinicom i ćirilicom. Navika na urednost i čistoću.

I. razred.

U prvom polugodištu uči se lepo pisanje u vezi sa čitanjem.

U drugom polugodištu piše se u posebnim (latinskim ili ćirilskim) pisankama genetičkim redom i s pregledalicama. Pisanke neka su s povećim razmakom između linija (crta). Građa se uzima iz ostalih nastavnih predmeta.

II. razred.

Nastavlja se lepo pisanje u posebnim pisankama ćirilicom ili latinicom s pregledalicama. Razmak između linija neka je nešto manji. Građa se uzima iz ostalih nastavnih predmeta.

III. razred.

Nastavlja se vežbanje, ali sada uporedo ćirilicom i latinicom u posebnim pisankama bez pregledalica, a inače kao i u drugom razredu. Neke pomoćne linije (crte) mogu se postupno izostavljati.

IV. razred.

Kao u trećem razredu s tim, da se postupno izostave ostale pomoćne linije (crte) osim osnovne.

PROGRAM ZA PEVANJE U OSNOVNIM ŠKOLAMA.

Cilj. Razvijanje glasa i sluha i osposobljavanje dece do izvesnog stepena za samostalno pevanje. Buđenje i jačanje estetičkih i patriotskih osećanja pesmom.

I. razred.

1. Pevanje kraćih pesama s prostom i narodnom melodijom, koliko je to mogućno, ili s melodijom koja je udešena po narodnim motivima (u obimu tonova e—c), a sa sadržinom iz dečjeg života u školi i porodici i iz stvarne nastave.
2. Pevanje pesmica u vezi s dečjim igrama i gimnastičkim vežbama, opet sa narodnom melodijom ili u duhu narodne melodije.
3. Razvijanje glasa i sluha i raspoznavanjej tihih i glasnih, dugih i kratkih, visokih i niskih tonova sa beleženjem njihovim na tabli. Vežbanje u pevanju tonova vršit će se jednakim slogovima (na la, i t. d.).

II. razred.

1. Pevanje pesama sa narodnim melodijama ili u duhu narodnih melodija iz domaćeg i školskog života i iz života prirode (u obimu tonova c—c).
2. Pevanje pesama sa narodnim melodijama ili u duhu narodnih melodija u vezi sa narodnim i dečjim igrama i s gimnastičkim vežbama.
3. Razvijanje glasa i sluha i raspoznavanje tonova kao i u prvom razredu. Osim toga, razlikovanje tonova po trajanju; ceo ton, pola tona, četvrtina tona i osmina tona. Vežbanje u pevanju skala s prostim slogovima (na la) kao i u prvom razredu, ali uvek u vezi s grafičkim predstavljanjem tonova.

III. razred.

1. Pevanje pesama narodnih i umetničkih, ali u narodnom duhu komponovanih, sa sadržinom iz dečjeg života i iz oblasti pojedinih nastavnih predmeta, a naročito rodoljubivih pesama uopšte i pesama koje govore o narodnom državnom jedinstvu i o lepotama naše zemlje. Pevanje državne himne u jedan glas. Obim tonova u ovom razredu je c—e.
2. Pevanje pesama u vezi s igrom i ritmičkim pokretima, ali s narodnim melodijama ili u duhu narodnih melodija.
3. Ponavljanje i dalje vršenje vežbanja za razvijanje glasa i sluha. Pevanje skala sa imenima tonova (ce, de, e, ef, i t. d.).

IV. razred.

1. Pevanje narodnim i umetničkih pesama kao u III. razredu, koje odgovaraju stupnju dečjeg razvitka u ovom razredu. Obim tonova kao i u III. razredu.
2. Pevanje pesama u vezi s igrom i ritmičkim pokretima, a uz to pesama u vezi s hodom po taktu (marš).
3. Vežbanje u pevanju u dva glasa. Pevanje državne himne u dva glasa.
4. Razvijanje glasa i sluha. Ponavljanje i proširivanje svega ranijeg naučenog o tonovima. Pevanje skala sa imenima tonova, kao i u III. razredu, a uz to i vežbanje u pogađanju tonova uz skalu. Upoznavanje s povišenim i sniženim tonovima i o njihovim nazivima.

Napomena: 1. Nijednu pesmu ne treba učenici da uče pevati dok im nije objašnjena sadržina pesme, bilo ranije, na času materinjeg jezika, bilo na času pevanja.

2. Pesme koje učenici nauče da pevaju treba da se pevaju cele, a ne samo prva ili još koja strofa.

3. Naučene pesme treba da ume otpevati ne samo razred u kome se uče, nego i svaki pojedini učenik toga razreda.

Naučene pesme treba pevati ne samo na času pevanja, nego i na časovima drugih predmeta, kad se probudi raspoloženje za pevanje ili kad pesmom treba pojačati neko osećanje stvoreno drugom nastavom, na pr. rodoljubive pesme na času istorije.

Osim toga treba učenicima dopustiti da mogu pevati naučene pesme i u svakoj drugoj prilici kad osete raspoloženje za to, ukoliko to ne bi remetilo školski red, na pr. pri izlasku učenika iz učionice u dvorište, za vreme odmora i pri povratku u učionicu.

5. U školama u kojima su svi učenici ili većina učenika iste veroispovesti kao i učitelj, učitelj će pored svetovnih pesama naučiti decu da pevaju i crkvene pesme koje odgovarajuj dečjem uzrastu, ako za taj posao ne bi bilo određeno koje crkveno lice. Dok Ministarstvo Prosvete ne prepiše program za crkveno pevanje, učitelji će sami vršiti izbor pesama za pevanje. Za to vreme u školama u kojima su svi učenici i većina učenika pravoslavne vere učit će se ove crkvene pesme:

I. razred.

Amin. Gospodi pomiluj. Podaj Gospodi. I vsjeh i vsja. I duhovi tvojemu. O imenu gospodnji. Slava tebje Gospodi.

II. razred.

Svjati Bože. Milost mira. Imami ko Gospodu. Oca i sina. Tjelo Hristovo. Budi imja Gospodne. Gospod vocarisja.

III. razred.

Jedini svjat. Tebe pojem. Roždestvo tvoje. Opšteje voskresenije Hristos voskrese.

IV. razred.

Oče Naš. Slava — blagoslovi duše. Slava — jedinorodni. Blagosloven grjadi. Vidjehom svjet istini. Amin da ispolnjatsja. Vo Jordanje. Tropar hrama koji se slavi i tropar na Trojice.

6. U pravoslavnim školama svi će učenici učiti da pevaju himnu Sv. Save, i to u III. razredu u jedan, a u IV. razredu u dva glasa.

7. Ministarstvo Prosvete odredit će naročitim raspisom koje se pesme u svakom razredu moraju učiti u svima školama naše Kraljevine. Osim tih određenih pesama, učitelj će učiti decu da pevaju i druge pesme koje odgovaraju zahtevima ovog programa.

GIMNASTIKA I IGRE.

Cilj. Jačanje tela. Okretnost i skladnost u pokretima. Razvijanje samopouzdanja i odvažnosti. Navika na disciplinu, pristojnost i lepo držanje.

I. razred.

Dječje igre i gimnastičke vežbe po sokolskom sistemu.

1. Dečje igre (zauzimaju najveći deo vremena).
2. Redovne vežbe (vežbe u stroju). Pravilan stav. Vrsta i red. Razmak, ravnanje i pokrivanje (ravnanje po širini i dubini. »Potiljak«). Stupanje običnim korakom. Dvored na mestu (prosti redovi). Okretanje na levo i desno.
3. Proste vežbe. Pokreti opruženim rukama, nogama i trupom u ravnim položajima. Savijanje nogu i ruku (podbočivanje). Polučučanje (mali čučanj).

II. razred.

Ponavljanje i usavršavanje građe iz prvog razreda.

1. Redovne vežbe (vežbe u stroju). Četvrtina i polovina okreta. Četvorored od dvoreda na mestu. Stupanje jednakim korakom i uz pesmu. Promena koraka. Trčanje slobodnim korakom do 3 minuta.
2. Proste vežbe. Pokreti opruženim udovima u kosim položajima. Skok u daljinu s mesta i na mestu (poskok).
3. Dečje igre.

III. razred.

Gimnastičke vežbe po sokolskom sistemu i narodne igre.

a) Dečaci.

Ponavljanje i usavršavanje građe iz drugog razreda.

1. Redovne vežbe. (Vežbe u stroju). Otvaranje razvoja i ređanje po četiri (prestrojavanje), razvijen front i kolona dvojnih redova. Celi okret. Koračanje do 3 minuta uz pesmu i bez nje.
2. Proste vežbe. Stavovi. Ispad. Čučanje (veliki čučanj). Poklek (klečanje), okreti s poskocima. Skok u daljinu i visinu sa zaletom i s mesta.
3. Narodne igre.

b) Devojčice.

Ponavljanje i usavršavanje građe iz drugoga razreda.

1. Redovne vežbe (vežbe u stroju). Kao i kod dečaka samo nešto blaže. Koračanje uz pesmu u raznim pravcima. Slikovito stupanje (kola). Trka.
2. Proste vežbe. Kao kod dečaka osim raskoračnog stava, ispada i čučanje (velikog čučanja). Preskakanje kratkog i dugačkog konopca.
3. Narodne igre.

IV. razred.

a) Dečaci.

Ponavljanje i usavršavanje građe iz trećeg razreda.

1. Redovne vežbe. (Vežbe u stroju). Koračanje strogo po taktu. Slikovito stupanju (kola). Zavijanje. Trčanje do 5 minuta i po taktu u vezi s pokretima ruku.
2. Proste vežbe. Sokolske vežbe po taktu i s pevanjem. Složeni pokreti ruku, nogu i trupa. Zadržavanje ruku i nogu u istom položaju. Skokovi sa stupnjevanjem (s poskocima).
3. Vežbe sa spravama. Vežbe s palicama i zastavicama u vezi s naučenim prostim vežbama.
4. Narodne igre.

b) Devojčice.

Ponavljanje i usavršavanje građe iz trećeg razreda.

1. Redovne vežbe (vežbe u stroju). Kao i kod dečaka samo nešto blaže. Kićeni koraci (složeno koračanje) i kićeno (složeno) trčanje po taktu do 4 minuta.
2. Proste vežbe. Kao kod dečaka samo prostije i uz pevanje. Skokovi sa stupnjevima (s poskocima).
3. Vežbanje sa spravama. Vežbe s palicama, obručima, zastavicama i trakama u vezi s naučenim prostim vežbama.
4. Narodne igre.

RUČNI RAD.

Cilj. Usavršavanje i potpunjavanje onog ručnog rada, kojim se po principu radne škole prožima sva ostala, a naročito stvarna nastava, razvijanjem opšte ručne spretnosti vežbanjem u upotrebi oruđa. Izrađivanje stvari, kojim se podupire ostala nastava, vežba oko i smisao za oblik i lepotu, obrazuje volja za rad i poštovanje rada, razvija smisao za njegovu praktičnu primenu i podstiče na samoradnju, marljivost, tačnost i čistoću. Negovanje ljubavi za narodne motive, naročito kod ženskih ručnih radova.

I. razred.

Za muške.

Modelovanje, ređanje drvaca, izrezivanje šarene hartije ili kartona, sve u vezi naročito sa početnom stvarnom i jezičnom nastavom, a prema prilikama grada ili sela. Sastavljanje jednostavnih narodnih ornamenata iz šarenih pločica (četvorina i trokuta (trougla). Pravljenje dečjih igračaka od hartije i pruća.

Za ženske.

Pored istoga rada kao i za muške još i ženski rad. Pletenje: početna očica (petlja), upravna (prava) očica, obrnuta očica, kosica (lančić) i krajnja očica. Plete se na dve igle, najpre podveza s jednostavnim okretom, a zatim podmetač (na pr. za svetnjak), torbica, šal ili slična stvar s uzorkom od pravih i obrnutih očica i kosica.

II. razred.

Za muške.

Modelovanje, izrezivanje i prilepljivanje, jednostavni radovi iz hartije i kartona, lakši radovi od drveta, sve u vezi naročito sa početnom stvarnom i jezičnom nastavom kao u I. razredu. Sastavljanje narodnih ornamenata iz šarenih pločica. Pravljenje igračaka od drveta i plodova.

Za ženske.

Pored istoga rada kao i za muške još i ovi naročiti ženski radovi:

a) Pletenje: Pletu se na pet igala narukvice i to po dve prave i dve obrnute očice.

b) Promaljivanje: Početna očica (petlja), karičica, čvrsta očica. Jednostavni stubić. Spajanje karičica i stubića u rupice. Rade se podmetači, umeci (ušice) i jednostavne čipke.

c) Šivenje: Predvežbe u šivenju na debelom platnu modrim ili crvenim pamukom i to rijetki šav, prošav, zrnčanje, porubica i obšivanje. Porubljivanje maramice na kojoj se zrnčanjejm zabeleže početna slova imena i prezimena kurzivnom (kosom) latinicom ili ćirilicom.

III. razred.

Za muške.

Modelovanje, izrezivanje i prilepljivanje šarene hartije i kartona naročito u vezi sa zemljopisom (reljef, brda, slivova, otoka (ostrva), profil gora, otoka, poluotoka, tlocrt ili plan i t. d.), s poznavanjem prirode (ptica, gnezdo, drvo, list, septir i t. d.) i s geometrijom (trokut, četvorina, pačetvorina, pravougaonik i t. d.).

Sastavljanje narodnih ornamenata preplitanjem šarenih traka hartija. Radovi od hartije i kartona (košarice i drugi predmeti za ukras i upotrebu). Šaranje pisanica (uskršnjih jaja). Prosti radovi od drveta naročito u seoskim školama u vezi s gospodarstvom (poljoprivrednom poukom) i ostalom stvarnom nastavom. Rad u vrtu, voćnjaku i po mogućnosti pčelinjaku u vezi sa poljoprivrednom nastavom.

Za ženske.

Pored istoga rada kao za muške po mogućnosti radovi u vezi s kućanstvom ovi naročiti ženski radovi:

a) Pletenje: Pletu se čarape za školsku decu.

b) Promaljivanje: Izrađuju se čipke i umeci (ušici).

c) Šivenje: Vežbe u šivenju: zrnčanje, porubljivanje, sastavljanje rubova ivičnim bodom obašav i pošav.

d) Radnje pokrsticom (krstaci) na jüti ili šupljikavom platnu. Ukrašuju se pokrsticom jastučići, postojnjaci i slične stvari, osobitim obzirom na narodnu ornamentiku.

IV. razred

Za muške.

Modelovanje kao u trećem razredu. Izrezivanje kartona i pravljenje geometrijskih tela (kocka, prizma, piramida, kupa) čun, kutija i drugih ukrasnih i praktičnih predmeta. Meko povezivanje. Primenjivanje sastavljenih ornamenata na izrađenim predmetima. Šaranje pisanica i tikvica. Radovi od drveta kao u III. razredu uz ornamentovanje nožićem. U seoskim školama po mogućnosti pletenje vrbovog pruća, rogoza, vitaka i slame (prema mesnim prilikama).

Rad u vrtu, voćnjaku i po mogućnosti pčelinjaku u vezi sa poljoprivrednom nastavom.

Za ženske.

Pored istoga rada kao za muške po mogućnosti radovi u vezi sa kućanstvom, te ovi naročiti ženski radovi:

a) Promaljivanje: Izrađuju se čipke i umeci. Praktična primena.

b) Šivenje: Nastavlja se vežbanje u šivenju i to: prošav, pošav, zrnčanje i krpljenje. Izrađuju se košulje, haljinice i slično.

c) Obametanje.

d) Narodni vez (na pečama, povlaka, utkanica) na radnjama po volji prema praktičnim potrebama (postojnjaci, jastučići, ručnici, haljinice). Primenjivanje narodne ornamentike.

e) Potpletanje i krpljenje čarapa.

Napomena: Ručni rad treba da bude što više u vezi sa nastavom u ostalim predmetima, pa će prema tome gledištu kao i s obzirom na učenike, mesne prilike i mogućnost nabavke potrebitog materijala učitelj morati odabirati radove. Pazit će pri tom osobito na to, u kojem će srazmeru odabirati pojedine vrste radova s obzirom na prilike i potrebe grada i sela, te potrebe i svojstva dečaka i devojčica.

U krajevima, gde je škola višerazredna, ostaju za više razrede (V. i VI. i dalje) u važnosti dosadanji nastavni planovi i nastavni program.

Nacrt prosvjetnog programa.

Rezolucija o školama.

A) Osnovne škole.

1. Brojni raspored osnovnih škola po zemlji je tako disharmoničan, da se mora što prije pristupiti jednom sistematskom otvaranju osnovnih škola. Osnovnoj školi se mora pokloniti više pažnje.

Da narodne mase u širim razmjerama dođu do škole, treba:

2. Pošto osnovne škole sa 4 razreda školovanja (kao završno školovanje) ne odgovaraju cilju, koji se od njih traži i u pogledu psihološkog razvića ni potreba naroda, to osnovne škole moraju trajati 8 godina u dva tečaja: u nižem sa 4 i višem sa 4 godine.

3. Osnovna škola u nižem tečaju mora biti svuda jednaka.

4. Viši tečaj otvara se postupno a nastavu udešavati prema mjesnim prilikama i potrebama, s otvaranjem višeg tečaja početi još početkom nove školske godine.

5. Osnovnu školu treba prilagoditi na lokalnim i nacionalnim potrebama.

6. U osnovnim školama višeg tečaja nastava može se vršiti u redovnom posjećivanju škole, ili periodično; karakter škole mora biti praktičan i da odgovara prilikama i potrebama naroda. U njoj se mora proširiti i utvrditi stečeno znanje.

7. Za potpunu i skraćenu osnovnu školu treba propisati programe i izraditi potrebne knjige. (Ne zaboraviti dodati kod Narodnog Prosvjećivanja o sreskim školama pri sreskim rasadnicima po svršetku više osnovne škole).

8. Treba naći puteve, da se siromašna i defektna djeca školuju, kao što se mora voditi računa o naročito nadarenoj djeci.

B) Građanske škole.

1. Građanske škole se otvaraju u mjestima s gušćim naseljem.

2. Da se rasterete gimnazije, da se zadovolji ekonomska želja i potreba, da se djeca spreme za život, treba odmah početi s obrazovanjem i otvaranjem građanskih škola. Dosadanje pak građanske škole moraju se reformisati.

3. Prelaz iz građanske škole u gimnaziju može samo biti kod djece odlične spreme i poslije položenog ispita.

4. Koedukacija u svim školama može biti po nuždi, inače moraju biti odvojene muške i ženske.

5. Cilj građanskih škola je da prema mjesnim prilikama i potrebama kraja spreme djecu u smislu zanatskom, privrednom, trgovačkom i t. d. a prema prilikama i ekonomskim smjerovima. Budući da je to specijalna škola to otežavati prelaz iz iste u srednje škole bez praktičnih smjerova.

6. Prema smjerovima tih škola treba spremiti i nastavno osoblje, programe i knjige.

7. Isti tipovi ovih škola imaju biti jednoliki u cijeloj zemlji.

B) Učiteljske škole.

1. Današnje Učiteljske škole treba reformirati tako, da se škola podigne na 5 godina, s tim da se u prve 3 godine uče opća znanja, a u ostale 2 stručna s naročitim obzirom za prosvjetni rad u narodu.

2. Učitelj poslije 2 godine praktičnog rada, mora polagati ispit o sposobnosti, kojom mora pokazati spremu za dalji rad. Programe za ove ispite treba utančati i ujednačiti.

3. S obzirom na produžne i osnovne škole, kao i narodno prosvjećivanje u Učiteljskim školama, da se naročita pažnja obrati u privrednom obrazovanju kandidata.

4. Učiteljske škole treba da su po kulturnim centrima, internatski uređene, sa najboljim nastavnim snagama, s povlasticama za nastavnike i đake. Dati im široke kompezacije u kabinetima, ekskurzijama i dr.

5. Nastavnici vježbaonica uz Učiteljske škole da budu svršeni učitelji V. P. škole i ove škole treba urediti i snabdjeti ih najmodernijim sredstvima.

6. Uz Učiteljske škole, kao vježbaonice, treba da budu niže, a po mogućstvu i više poljoprivredne škole.

7. Uz ženske Učiteljske škole, pored vježbaonice, treba kao vježbaonica u kućanstvu da bude i domaćička škola.

8. Učiteljske škole ne treba reducirati, jer ih nema dovoljno. Njih treba reformirati, šta više radi forsiranja osnovnog školovanja pored reformiranja Učiteljski škola treba njihov broj uvećati, ali one moraju biti u svakom pogledu savremene i precizno uređene.

C) Više Pedagoške škole.

Više Pedagoške škole treba da postoje i da se razviju u 2 dvogodišnja tečaja. U nižem tečaju spremat će se nastavnici za građanske škole i sreske nadzornike, u višem za nastavnike Učiteljskih škola i oblasne školske nadzornike. Jedno je mišljenje da se u višem tečaju spremaju samo pedagozi i da im se dade u svima smjerovima pedagoške nauke razvito obrazovanje. Ovi kandidati moraju imati i srednjoškolsku maturu. Drugo je mišljenje, da se u višem tečaju, pored pedagogije, daje stručno obrazovanje i iz ostalih predmeta pored pedagoških. Potreban broj kandidata prima se u Višu Pedagošku školu konkursom, a pored toga dozvoljava se pohađanje škole kandidatima i o svome trošku.

Rezolucija o srednjim školama.

1. Potrebne su srednje škole, koje će spremati omladinu za univerzitetske studije. Te srednje škole mogu biti potpune (osmorazredne) i nepotpune (četverorazredne). To je mišljenje prevladalo i ako je izvjesno mišljenje da četverorazrednih srednjih škola ne bi trebalo da bude.

2. U diskusiji o tipovima srednjih škola, koje su nama potrebne, bilo je jednodušno mišljenje, da mi trebamo: klasične gimnazije, realne gimnazije i realke.

3. I ako treba da se zadrže sva ta tri tipa, ipak osnovni tip treba da bude realna gimnazija; klasične gimnazije i realke da se ostave ondje, gdje ih narod traži i želi. Isticalo se s nekih strana, da bi trebalo tim školama, naročito klasičnim gimnazijama, obratiti naročito pažnju, zadržati ih ondje gdje nema drugih srednjih škola, a ne samo ondje gdje ima još koja srednja škola.

Prema današnjem broju srednjih škola i potrebama kojima one imaju da odgovore, njihov broj ne samo što nije suvišan, već u znatnoj mjeri nedovoljan, te bi svaka redukcija srednjih škola bila od nesumnjive štete po bitne prosvjetne interese našega naroda. Naročito bi redukcija bila neopravdana, ako se ukinute srednje škole (niže) ne bi odmah zamjenile Stručnim školama (građanskim i dr.) za kojima se takođe osjeća velika potreba.

Rezolucija o privatnim srednjim školama.

Otvaranje i izdržavanje srednjih škola može se odobriti i oblastima, okruzima, srezovima i priznatim korporacijama.

Uređenje tih škola i nastavničke kvalifikacije moraju biti po Zakonu o srednjim školama. Može se dopustiti i otvaranje privatnih srednjih škola, ali se pravo javnosti njima može dati tek poslije pokazana dovoljna uspjeha u radu.

Za narodne manjine otvorit će se samo državne srednje škole.

Ministarstvo će nastojati da se ugled srednje škole zaštiti i od privatnih nestručnih i često sasvim spekulativnih tečajeva, čiji osnivači samovlasno prisvajaju naziv pojedinih vrsta srednje škole.

Rezolucija o Univerzitetima.

Broj Univerziteta u zemlji nije prevelik, pa ga ne treba ni smanjivati, nego je naprotiv potrebno da se oni izgrade i da im se dadu na raspoloženje nužna sredstva za njihov rad, jer će se samo tako moći cjelokupna nastava i prosvjeta dići na stepen koji želimo, i jer će samo tako Univerziteti moći da izvrše svoj visoki zadatak, i obavezu prema državi i narodu.

Univerziteti bit će to bolji što će biti viši opći naš kulturni nivo, i koliko budu spremniji đaci koji iz ranijih škola stupaju na Univerzitet.

U okviru svoje autonomije Univerziteti će preduzeti potrebne reforme, kako bi se što bolje organizovao rad na Univerzitetima u svim pravcima, dakle naročito samostalno obrađivanje nauke od strane nastavnika, spremanje obrazovanih stručnjaka i njegovanje naučnog podmlatka.

Posebnu će brigu voditi Uinverziteti o prosvjećivanju širih narodnih masa i popularizіranju preko narodnih univerziteta.

Umjetničke škole.

Umjetničkih škola u našoj državi ima tri vrste:

1. Državnih, 2. subvencionarnih od države, i 3. privatnih.

Državne Umjetničke škole su: Umjetnička Akademija, Muzička Akademija, i Glumačka škola u Zagrebu i Konzervatorijum u Ljubljani; subvencionarne od države su: Umjetnička škola, Muzička škola i Glumačka-Baletska u Beogradu, zatim Muzička škola u Sarajevu, Osijeku, Ljubljani i Mariboru, a ostale su privatne.

Sve Umjetničke škole administriraju se po svojim posebnim statutima i pravilima. Na čelu škole stoji direktor, nastavnici su profesori i učitelji, koji mogu biti i kontraktualni i eksterni. Broj nastavnika kreće se od 10—50, a broj učenika od 60—800. Nastavni plan i program su u duhu pojedinih statuta i pravila, koje odobrava gospodin Ministar Prosvjete. U školama postoje: privatni, niži, srednji i viši tečaj, zatim odsjeci za razne instrumente i nastavnički odsjeci; a učenici se primaju bez obzira na ranije školske kvalifikacije, pošto predhodno polože prijemni ispit. Nastava je slobodna.

Čast mi je izložiti svoje mišljenje, da se u interesu nastave i umjetnosti u opće, što prije podnese Narodnoj Skupštini na odobrenje Zakon o Umjetničkim školama u cijeloj zemlji, koji je izradilo Umjetničko Odjeljenje i kojim će se pravilno regulisati postojanje i potreba ovih škola. Osim toga, općim zakonom lakše bi se sproveo homogen nastavni program, omogućila bi se kontrola rada od strane države, smanjio bi se broj često sumnjiv privatnih učitelja, i otvorila bi se jača budžetska obezbjeda. Ovom zakonskom projektu naročito stručna Komisija mogla bi dati definitivno redakciju.

Škole za abnormalnu djecu.

1. Da se pri Ministarstvu Prosvjete osnuje jedno Odjeljenje, koje će se baviti isključivo školovanjem abnormalne djece. Zadatak toga Odjeljenja u glavnom da bude slijedeći: 1. da se uspostavi i sprovede obavezna nastava za obnormalnu djecu: slijepu, gluhonijemu, slaboumnu i bogaljastu; 2. da se postara za obrazovanje slobodnog broja stručnog nastavnog osoblja za sve vrste pokretnim škola; 3. da prikuplja statističke podatke radi ustanovljavanja tačnog broja ove djece, kako bi se mogao utvrditi broj početnih škola.

II. Da bi Odjeljenje u Ministarstvu moglo potpuno razviti i sprovesti svoj rad, potrebno je da se organizuje jedan savjetodavni komitet, sastavljen iz predstavnika Ministarstva Prosvjete, Ministarstva Socijalne Politike, Ministarstva Narodnog Zdravlja, Ministarstva Trgovine i Industrije i Ministarstva Poljoprivrede. Osim toga, da bi se iskoristio i organizovao rad privatne iniciative na ovome polju, potrebno je Odjeljenje u Ministarstvu Prosvjete da bude u kontaktu sa svima humanim društvima i sa svima socijalnim radnicima na ovom polju i da sa njima sarađuje.

III. Ministarstvo Socijalne Politike da vodi cjelokupan nadzor i upravu nad domovima, u kojima će biti smještena abnormalna djeca za vrijeme njihovog školovanja, a cjelokupna nastava za ovu djecu da potpadne pod Odjeljenje Ministarstva Prosvjete.

Zanatsko-Trgovinska nastava.

I. Opće Zanatske i Zanatsko-Trgovinske (Šegrtske) škole.

1. Ne uzimati šegrte na zanat bez svršene osnovne škole;
2. Nastava u Šegrtskim školama treba da se drži po danu; unutar zakonski je određeno radno vrijeme, a ne u veče kada su djeca umorna i za duševnu apercepciju nesposobna.
3. U većim mjestima raspodjeliti razrede u odjeljenja po profesijama i pri nastavi uzimati u obzir njihovu profesiju.
4. Kao nastavno osoblje zaposliti za opće vaspitne predmete nastavnike osnovnih i građanskih škola, a za stručne predmete samo stručno spremno nastavno osoblje.

II. Stručno-Zanatske (Obrtne) škole:

1. Stvarati takove škole u svim dijelovima zemlje, a struku odrediti po prirodnim potrebama dotičnog kraja.
2. Svaku školu snabdjeti sa dobro uređenim radionicama, sa cijelim potrebnim alatom i modernim mašinama.
2. Veći dio školskog radnog vremena sprovesti na praktičnom radu u radionicama.
4. Stručno nastavno osoblje materijalno obezbjediti i postavljati samo prvoklasne ljude.

III. Ženske Zanatske (Stručne) škole.

1. Izjednačiti nastavne programe i uvesti pokraj ručnog rada i opće vaspitne predmete.
2. Kod umjetnih vezova gajiti prvenstveno narodne motive iz svih krajeva zemlje.
3. Kod otvaranja novih škola prepuštati iniciativu i djelimično izdržavanje škole mjesnim ženskim korporacijama.

IV. Srednje Tehničke škole:

1. Ne otvarati nove škole, dok se danas postojeće ne urede sa dobro snabdjevenim radionicama.
2. Materijalno obezbjediti stručno nastavno osoblje i postavljati samo prvoklasne stručne ljude.

V. Dvorazredne Trgovačke škole.

1. Otvarati ih prvenstveno samo za žensku djecu.
2. Nastavu udesiti na praktičnoj bazi i osobitu pažnju posvetiti stenografiji i daktilografiji.

VI. Trgovačke Akademije.

1. Ne otvarati nove škole bez stvarne potrebe.
2. Nastavu udesiti tako da se što više približi stvarnim potrebama praktičnog života.

Nacionalna i Opća kulturna orijentacija naših škola.

Srednja škola, uz opće obrazovanje i spremu za studije na visokim školama, mora dati i dobro građansko vaspitanje u duhu narodnog i državnog jedinstva. Upućujući na što jače veze sa ostalim slovenskim narodima, ona će dovoditi omladinu u duhovnu vezu sa ostalim slovenskim narodima, ona će dovoditi omladinu u duhovnu vezu sa najkulturnijim evropskim narodima, izučavanjem jezika tih naroda za upoznavanje njihove nauke i književnosti.

Toga radi, pored grupe nacionalnih predmeta, koji će činiti jezgru srednje nastave i pored jednog slovenskog jezika (u prvom redu ruskog) koji će predavati u najvišim razredima, treba pokloniti obilnu pažnju temeljnom izučavanju i tuđih jezika. Od njih će se jedan (francuski) učiti od prvog, a drugi (njemački, engleski ili italijanski) od trećeg razreda srednje škole.

Jedinstvo plana i programa i djelimično odstupanje prema prilikama i potrebama.

Polazeći jednodušno od osnovnog zahtjeva narodnog jedinstva koje se mora u svim školama saglasno njegovati, tražilo se s jedne strane i jedinstvo svih članova i nastavnih programa u istim vrstama i tipovima škola, dok se s druge strane tražilo da se naročito u pitanjima programa odstupa od zahtjeva potpunog jedinstva u tom smislu, da se kraj jedinstvene osnovne note dopusti i neka diferencija. Ta je diferencija potrebna obzirom na takove znatne razlike, kakove postaju na primjer među selom i gradom, među muškom i ženskom mladeži, te među razvitkom, prilikama i potrebama pojedinih krajeva naše velike domovine. Takva bi diferencija odgovorila i duhu zahtjeva savremene pedagogije i metodike nastave, iz kojih zahtjeva rezultira potreba detaljnijeg obrađivanja bližih i poznatijih stvari i prilika kraj potpunog održanja jedinstva u svemu što treba da bude zajedničko.

Zastupina Slovenaca u komisiji izražava želju, da u slovenačkim osnovnim školama, gdje treba da se vrši obuka pretežno na materinskom (slovenačkom) jeziku, ne forsira se suviše učenje srpsko-hrvatskog jezika; dosta je ako se učenici slovenskih osnovnih škola diferencijalno upoznaju sa srpsko-hrvatskim jezikom i nauče ćirilicu; ali ova nastava neka se daje tek u najvišim razredima osnovne škole. Na isti način kao što se čini u slovenačkim srednjim i njima srodnim školama, za srpsko-hrvatske neka upoznaje srpsko-hrvatska mladež takvih škola glavne osnove slovenačkog jezika i kulture.

Duh naših škola u nastavnom i vaspitnom pogledu.

Obrazovani i uzgojni (vaspitni) rad, kao glavni zadatak škole u znatnoj mjeri još uvijek zaostaje za razvijanje intelekta i s toga u školama prosječno preovlađuje memorisanje (učenje), reproduciranje naučne građe i mehaničko ocjenjivanje ovakva znanja.

I ako srednja škola kao priprava za naučni rad, naročito u višem tečaju, a stručne škole po svom praktičnom zadatku, moraju dati učenicima određeni krug znanja, opet je od naročite važnosti, da u svim školama treba posvetiti naročitu pažnju aktivnom radu učenika, ličnom proživljavanju i izrađivanju. Razvijati ne samo razum nego i obrazovati osjećanje i volju omladine, koja će tako zadobiti što bogatiji i opširniji interes za prirodu i kulturni život ljudski i uhvatiti smisao nauke u opće.

U tom treba nazirati i ispravno shvatiti zahtjeve da se škola približi životu.

Prema ovome zadatku i cilju, treba u školi odabirati naučni materijal, te tako otkloniti preopterećenost učenika. Zatim treba naročitu pažnju posvetiti načinu obrađivanja odabranog materijala (naročito metodičko-didaktični postupak).

U školi treba predavanje i ispitivanje po mogućnosti vezati, a ocjenjivanje treba da bude rezultat cjelokupnog rada učenikovog u određenom odsjeku vremena.

U vezi s tim treba uzeti u obzir i mogućnost reforme ocjenjivanja tako, da se uvede što manji broj općih ocjena.

U sastavu udžbenika u navedenom pravcu treba posvetiti najveću pažnju.

Opće je mišljenje da kraj aktivna rada u školi nije ni potrebno ni pedagoški opravdano, uvoditi zaključne ispite na kraju svake godine.

O zaključnom ispitu na kraju nižeg tečaja srednje škole bila su mišljenja podijeljena.

Zaključni ispit na kraju višeg tečaja tečaja treba zadržati, ali treba pomišljati na to, da se u dva posljednja razreda odlučno provede diferencija prema okolnostima i prema potrebi pripravi za naučni rad uz primenu principa kompezacije.

Odnosi škole i doma treba prema poznatim načinima što više izrađivati. Sav unutrašnji život škole koji traži intenzivno lično zalaganje nastavnika za idealne ciljeve prosvjećivanja i obrazovanje bezuslovno traži da se materijalne prilike nastavnika tako urede, kako bi se oni svome pozivu mogli posvetiti svom predanošću, koja se od njih traži.

Školska higijena.

1. Nauka o životu i zdravlju, koja je potrebna svakom čovjeku, treba da prodre u najšire slojeve naroda i s toga treba da se nastava higijene uvede u sve škole od osnovne do Univerziteta.

2. Higijenska nastava treba da počne već u nižem tečaju osnovnih škola i to praktičnim primjenama njenih principa u obliku pouka na odabranim pjesmicima, pričama, popularnim higijenskim člancima, poslovicama i rečenicama, na osnovu podesnih slika, modela, tablica i dr.

3. Za viši tečaj osnovnih škola (produženih), opetovnica treba izraditi instruktivne bogato ilustrovane knjige, u koje će naučno-popularno biti prikazane najvažnije i najpotrebnije momente iz higijene.

4. U srednjim školama nek se obrađuje higijena na biološkoj osnovi u dva konceptična kruga, i prema tome da se izrade podesni udžbenici. U svima uz ličnu higijenu valja postepeno obrađivati i principi komunikalne socijalne i rasne higijene, a u onima za više razrede valja uzeti i principe polne pedagogike i etike.

5. Za stručne srednje škole, građanske, učiteljske, trgovačko-privredne, bogoslovske i druge vrijedi sa malim izuzetkom (s obzirom na buduće zvanje) isto što i za srednje škole.

6. Nastava higijene u osnovnim školama treba da se povjeri učiteljima, a u srednjim stručnim ljekarima, sa naročitim osposobljenjem za taj predmet. Ovi ljekari treba da budu ravnopravni sa profesorima srednjih škola i da im je nastava higijene glavna njihova važnost. Higijena neka se obrađuje kao obavezan predmet u višim, srednjim i stručnim školama u jednom razredu sa 2 časa sedmično, a u učiteljskim školama i bogoslovijama po 2 časa sedmično u 2 završna razreda.

7. Na Univerzitetima i po mogućnosti u Akademijama istog ranga, da se uvedu specijalne katedre sa potrebnim zavodima za pojedine grane higijene, naročito za rasnu higijenu. Profesori-kandidati dužni su da slušaju higijenu i da polažu ispit.

8. U teorijsku i praktičnu nastavu iz higijene potrebno je, da se učenici upućuju na što intenzivniju njegu i kulturu tijela. S toga valja težiti, da sve škole dobiju kupatila, gimnastička vježbališta, igrališta, da priređuju igre, utakmice, ekskurzije i njegu sportova.

Narodno prosvjećivanje.

1. Uspješno prosvjećivanje naroda može vršiti samo škola. S toga valja posvetiti najveću pažnju osnivanju i izrađivanju što većeg broja osnovnih i stručnih škola i tim u vezi što intenzivnijim organizovajem raznih prosvjetno-stručnih tečajeva (poljoprivrednih, fizičko-higijenskih, domaćinskih i drugih).

II. Uzimajući u obzir zaostalo prosvjetno stanje kao i kulturno-socijalne potrebe današnjeg vremena, potrebno je rad narodnog prosvjećivanja proširiti tako, da se u što većoj mjeri iskoristi privatna inicijativa i akcija, koje se pokazuju u znatnoj mjeri kod pojedinaca, kao i u raznim organizacijama.

III. Potrebno je da u Ministarstvu Prosvjete postoji naročito Odjeljenje za narodno prosvjećivanje, koje će između ostalog rada najprije voditi evidenciju o čitavom radu privatne ruke, ovaj rad koordinirati međusobno, kao i sa radom državnih ustanova.

IV. Dosadašnji rad ovih ustanova, kao i rad centrale, koji se kretao dosad u pravcu suzbijanja analfabetizma, osnivanju knjižnice i otvaranju domaćičkih tečajeva treba reformisati tako, da se u prvom redu poveže rad istog pravca, koji se vrši po raznim Ministarstvima, kao poljoprivrednom, trgovine i obrta, socijalne politike, narodnog zdravlja, vojske i mornarice, i dr. Nadalje, da se upravljanje tim radom koncentriše u odjeljenju za narodno prosvjećivanje Ministarstva Prosvjete.

V. Reformu dosadašnjeg rada na suzbijanju analfabetizma treba sprovesti tako, da se taj rad što više poveže sa ostalim prosvjetno-vaspitnim radom (predavanjima, čitaonicama, knjižnicama i stručnim tečajevima, tjelesnim vježbanjima, poselima, zabavama i dr.) vodeći računa o tome, da se vještina u čitanju i pisanju stečena u analfabetskim tečajevima razvije i iskoristi za daljnje samostalno obrazovanje.

IV. Dosadašnji rad na osnivanju narodnih čitaonica i knjižnica treba oživjeti spremanjem valjanih knjižničara, a snabdjevanje knjižnice sprovoditi tako, da se veća pažnja posveti izboru knjiga, kao da se prema potrebi naroda daju stručnjacima na izrađivanje knjiga, koje će uz primjernu ocjenu davati knjižnicama i dijeliti narodu. — I o radu ovih knjižnica i čitaonica treba voditi evidenciju i učiniti državnu potporu ovisnom od toga rada.

VII. Poseban zadatak u Ministarstvu Prosvjete bio bi da pribavlja sredstva i učila potrebna za narodno prosvjećivanje kao što su projekcioni aparati, kinematografi, filmovi i dr. i da tim sredstvima snabdjeva pojedine institucije ili da ih pobuđuje a tim u vezi valja angažovati sposobne i okretne putujuće učitelje, koji bi se ovim sredstvima prolazili kroz narod.

VIII. Dosadašnji rad na otpravljanju domaćičkih škola i kurseva koji su se pokazali kao podesno sredstvo narodnog prosvjećivanja valja proširiti, koncentrisati i povezati sa ostalim radom. U tom smislu što se škole u Novom Futogu, kao i ostale niže domaćičke škole iz osnova reorganizovati, a što veći broj kurseva po izvjesnom planu i programu otvarati. Za ovu vrstu rada valja što bolje spremiti i oduševiti narodne učitelje-ice već u učiteljskim školama, a pored toga valja odabrane učitelje-ce slati na dalje obrazovanje u inozemstvo, da se za taj rad što bolje osposobe, a ujedno treba slati odabranu omladinu na školovanje u zavodima za ovu vrstu rada.

IX. Sav rad narodnog prosvjećivanja treba što tješnije povezati sa radom narodne osnovne škole, koje treba da postanu zborna mjesta ne samo djece, već cjelokupnog naroda, a pored toga valja postojati, da se osnivanjem narodnih domova, vremenom stvore ustanove u kojima će se koncetrisati sav rad narodnog prosvjećivanja.

X. Treba nastojati, da se za rad na narodnom prosvjećivanju zainteresuju i angažuju oblasne i sreske skupštine i odbori, kao i općine.

XI. Radu narodnog prosvjećivanja treba da posluže i narodna pozorišta, tako da pored njegovanja mjetnosti programski obrađuju odabrana narodna djela narodne i svjetske gramatike i osnivanju putnih družina da rade na prosvjećivanju i umjetničkom obrazovanju naroda. U narodnim domovima i za ovaj rad će se naći najpodesnije mjesto.

XII. Treba voditi računa i izdašno podupirati materijalno i moralno prosvjetni rad u vojsci i dovoditi ga u sklad sa radom ostalih prosvjetnih faktora te i za ovaj rad davati potrebnu inicijativu iz Odjeljenja za narodno prosvjećivanje.

Pozorišta.

Za posljednje dvije sezone, državna pozorišta su ušla u hroničnu finansijsku krizu, uslijed općih budžetskih restrikcija. Vrlo osjetljiva pozorišna administracija, i s obzirom na umjetničko-kulturne zadatke državnih pozorišta i s pogledom na opću finansijsku neuravnoteženost, — zahtjeva izvjesnu budžetsku stabilnost, kako se ne bi morao, od sezone na sezonu mijenjati čitav umjetnički program pozorišta. Međutim, koliko je teško doći do te stabilnosti, pokazuje i fakt, što se od sume od 34,965.383 dinara, koliko je država trošila na sva pozorišta u budžetu za 1927./28. godinu iznos svih kredita koje država daje pozorištima sveo se na 25,000.000 dinara, što će reći da se od jedne do druge budžetske godine vrši restrikcija u sumi od 9,965.383 dinara. Jasno je da se život ovih umjetničkih institucija ne može prilagoditi bez fatalnih potresa, tako naglim promjenama u njihovim finansijskim osnovama. Jer ne treba zaboraviti da razvrstavanje personala u centralnim državnim pozorištima zahtjeva stalnost u kreditima za lične rashode, koji su u pozorištima i najveći. Uz to važna je činjenica da se budžetska godine ne poklapa sa sezonskom, već ti periodični finansijski potresi padaju upravo u jeku sezone, u mjesecu martu i aprilu, kada se ugovorno osoblje ne može reducirati.

Za to, da bi se omogućio pravilan rad u pozorištima, što bi bilo korisno i po umjetničke i po kulturne ciljeve ovih institucija, potrebno je:

1. Novim zakonom o pozorištima, koji je već izrađen, regulisati administrativno-finansijske odnose u pozorištima i unificirati status članova u svima pozorištima.

2. Odrediti stalno godišnju subvenciju za sva pozorišta, koja se neće mijenjati od jedne budžetske godine do druge, i dopustiti pozorištima da troše prihod. Koliko je važna ova stalnost u subvenciji, koju država daje pozorištima, vidi se i po zakonu o narodnom pozorištu u Beogradu, koji je izrično predviđao da državna subvencija ne može biti manja od 100.000 dinara, i to je važilo za mnogo primitivniju i lakšu administraciju, koje je ranije postajala u pozorištu; i

3. Uprostiti izvjesne odredbe u zakonu o Državnom računovodstvu, kako bi čitava administracija u pozorištu postala elastičnija i više odgovarala umjetničkim potrebama.

Reorganizacija prosvjetne administracije.

1. Politika se ima odijeliti od škola i po tom treba da prestanu lične promjene, koje su uobičajene prilikom svake promjene Ministara.

2. Administrativne oblasne prosvjetne jedinice imaju se ujediniti u veća prosvjetna tijela, kojima treba dati zakonom određenu kompetenciju i odijeliti ih svake ingerencije Velikih Župana, te ih ostaviti direktno pod Ministarstvo Prosvjete.

Ova šira prosvjetna tijela neka se zovu Prosvjetni Inspektorati. Na čelu ovih stoje prosvjetni inspektori, čiji odnos prema samoupravnim tijelima treba isto zakonom urediti.

3. Neka se zakonom uredi da se prosvjetni zakoni ne mogu mijenjati Finansijskim zakonom i ovim u vezi želi se da se povuku članovi 42., 43. i 44. iz predloga Finansijskog Zakona za 1928./29. budžetsku godinu.

Sport u školi.

Veliki rat je porušio mnogo našu teritoriju, a pored toga je u mnogome pogoršao higijenske i zdravstvene prilike što se osobito ocrtava na kržljavoj djeci i omladini. Dužnost je i države i društva i škole da učine sve kako bi se ovo očajno stanje popravilo. Škola pored znanja treba đacima da pokloni i više pažnje oko njihovog fizičkog vaspitanja i nikako se ne smije desiti da se sport goni iz škole. Sportsko vježbanje može se umjeriti ali nikako isključiti iz škola. Fizičko vaspitanje treba da obuhvati ove grane i sisteme.

1. Ekskurzije sa pješačenjem i viteškim igrama u polju — i to svake nedelje jedanput (subotom po podne ili nedeljom prije podne). Pješačenje je najjeftiniji i najrasprostraniji sport, pri tom i najkorisniji za život, za vojsku i za razviće tijela, harmonično i postepeno. U igrama su zastupljeni i razni lakoatletski sportovi: trčanje, plivanje, skakanje, bacanje i t. d.

1-a. Jednodnevni ili višednevni češće ekskurzije u vezi s nastavom geografije, prirodnih nauka, istorije i t. d. koje treba da budu izvođene tako, da se što više vremena provodi u pješačenju i na uzduhu.

2. Skauti i ferijalni logori koji traju do 6 nedjelja po šumama, kraj rijeka ili kraj mora. Pod šatorima i kraj bivačke vatre može se efikasno vaspitavati nacionalno omladina. Vojne vlasti bi izilazile na susret u pogledu donošenja namirnica i t. d.

3. Sokolske vježbe po Tirševom sistemu su veoma preporučljive.

Ove tri vrste vježbi i sistemi naročito su podesni za osnovne škole, a po tom se produžuju i po gimnazijama i drugim srednjim školama.

Sportovi su osobito preporučljivi za srednje škole, a najkorisniji su ovi:

a) Futbal, u kome se razvija telo trčanjem, oko i vaspitanje u individualnoj i kolektivnoj disciplini. Ne treba progoniti futbal, već ga sistematizovati i umjeriti tako da ne ide na uštrb nastave.

b) Lakoatletika, samo prema razvijenosti i nerazvijenosti. Stručni nastavnici mogu djeci preporučiti koje će sportove praktikovati i dokle, kako bi se raznim sportovima ispravili razni nedostatci i kako bi se dobilo harmonično razvijeno tijelo, poslije kraćeg ili dužeg vremena.

v) Plivanje ljeti, i skakanje (skijanje) zimi vrlo su preporučljivi.

Nikako se ne smije preporučiti jednostranost u pogledu fizičkog vaspitanja. I dok, naprimjer, sokolski sistem razvija lagano i podjednako (za djecu raznog razvića što je neracionalno), dotle sportovi mogu dejstvovati brže i u raznim pravcima.

Što se tiče nastavnika, mogli bi se angažovati stručni nastavnici po raznim društvima u mjestu, — ili da se izaberu podesni nastavnici iz reda učitelja i nastavnika — ili da se angažuju oficiri iz mjesta ovo naročito za ekskurzije, pošto oficiri imaju i konje a mogli bi izvoditi i druge interesantne vježbe.

Pri svim ovim vježbama treba obraćati naročitu pažnju na higijenu kako ne bi vježbe mogle biti od štete.

U nedostatku stručnih nastavnika za fizičke vježbe i sportove, treba da su učitelji i profesori bar toliko u tome i sami bili izvježbani, da mogu kao razredne starešine obavezno da vode svoje đake na ekskurzije ili da po podne izvode vježbe. Već prvog mjeseca imaće svoje pomagače i zastupnike među najboljim, koji se prvi istaknu.

Detaljniju razradu ovoga pitanja treba povjeriti naročitom odboru ili ova mišljenja staviti drugim odborima na uviđaj.

Materijalno stanje naših škola.

Posle iscrpnog pretresa ovog pitanja Odbor jednodušno potvrđuje: da je materijalno snabdjevanje škola nedovoljno, i tako oskudno, da škola ne može izvoditi ni svoje najosnovnije zadatke. Zgrade za osnovne škole potpuno su u nedovoljnom broju, a njihovo snabdjevanje od općine vrlo je neuredno, i tek u vrlo rijetkim izuzetcima može koliko-toliko zadovoljiti. Zgrade za srednje škole još su malobrojnije i za to se i u Beogradu, i u unutrašnjosti učenici prosto guše u tjeskobnim i nehigijenskim zgradama, a na nekim mjestima učenici i nastavnici izloženi su i nepotrebnoj opasnosti u trošnim i ruiniranim zgradama. Školski namještaj teško se izuzetno može naći u boljem stanju, a zbirke učila potpuno oskudijevaju, ili su zastarjele, nepotpune, ili su sastavljene bez sistema. Zbog svega toga nastava se izvodi nepotpuno, bez očigledne obuke, na štetu i nauke nastavnika i učenika. Često nedostaju

i sredstva za redovne školske potrebe (ogrjev, kancelarijski materijal i dr.) a nagrada nastavnicima ni izdaleka nije dovoljna, da bi se oni mogli posvetiti isključivo nastavničkom poslu.

Zbog oskudice novčanih sredstava trpe i Visoke škole, i taj razlog u prvome redu ometa i njihov rad, a uz to ubija ugled cjelokupnog rada na prosvećivanju omladine i spremanju nastavničkog podmlatka.

Članovi Odbora saglasni su u mišljenju, da bi trebalo otvarati jedan veliki investicioni zajam za podizanje školskih zgrada i za njihovo snabdjevanje, a podloge za ovaj zajam imale bi se u dovoljnoj mjeri u velikim zakupima koji se danas plaćaju za privatne, vrlo nepodesne zgrade, u kojima su pojedine škole. Isto tako treba podići i sumu na nagradu svih vrsta nastavnika kako bi nastavnički poziv bio što privlačniji, a uz to bi se za nastavnike stvorila mogućnost da pristojno žive samo od rada u školi. U tome je slučaju s pravom bi se od njih mogao tražiti maksimum napora i odgovornosti za one koji u svomu radu pokažu neuspjeh.

Da li da sve škole budu pod Ministarstvom Prosvete ili da stručne škole budu pod svojim stručnim Ministarstvima?

Po ovom pitanju mišljenja su podvojena: jedno je mišljenje da bi cjelokupna nastava trebala, da bude pod Ministarstvom Prosvjete, a da bi se obrazovala pojedina stručna odjelenja i odsjeci.

Drugo je mišljenje, da samo strogo stručne škole ostanu i dalje u nadležnosti onih Ministarstava, koja se bave dotičnom strukom, a iz ovih razloga:

1. Što će samo tako biti osiguran presudan i uspješan uticaj stručnjaka u dotičnim školama;

2. Što će samo u tom slučaju stručne škole, koje su uvijek skuplje od ostalih, moći biti normalno finansirane; i

3. Što samo u tom slučaju ima garancije, da se stručnjaci koji rukovode nastavom u stručnim školama, neće mijenjati tako često, kao što je slučaj u Ministarstvu Prosvjete. Cijela je pak komisija jednodušna u tome, da se odmah uspostavi uža veza i saradnja između svih Ministarstava, koja se bave školom i narodnom prosvjetom ma u kom obliku i to na ovaj način:

1. Da se obrazuje pri Ministarstvu Prosvjete prosvjetno vijeće u koje bi ušli svi šefovi odjeljenja u Ministarstvu Prosvjete, predstavnici svih Ministarstava, koja održavaju razne škole, prestavnici nastavničkih udruženja i prestavnici glavnih kulturno prosvjetnih i privrednih organizacija iz čitave države. Ovo dotično vijeće imalo bi zadatak, da održava organsko jedinstvo cjelokupnog prosvjetnog rada, da daje inicijativu za školske i prosvjetne reforme i da o tome stavlja shodne prijedloge.

2. Da se što skorije reorganizuje Glavni Prosvjetni Savjet i da se u njemu predvide i prestavnici poljoprivredne, zanatlijsko-trgovačke, higijenske i sportske nastave.

Vjeronaučna Nastava.

Zahtjevi crkvenih vlasti.

1. Plan i program.

Neka se u svima srednjim školama i njima sličnim zadrži vjeronauka prema sadašnjem privremenom naučnom planu i programu i u prečanskim krajevima, a neka se uvede i u ostalim krajevima otadžbine u istom mjeru, u koliko dosad nije bilo privedeno, i to dva časa nedjeljno u svim razredima. Građa vjeronauke ostaje kako je prikazana u privremenom nastavnom planu i programu. U stručnim školama, u nižim svim razredima neka se uvede vjeronauka kao u razredima srednjih i njima sličnih škola. Na Trgovačkim Akademijama neka se svake nedjelje održi barem ekszorta ili vjerska predavanja, zadrže vjerske dužnosti i vježbe. Vjeronaučni nastavnici imaju virsiti svećenici i to: ili samostalni katihete ili dušobrižni svećenici, koje će postavljati crkvene vlasti saglasno sa Ministarstvom resora, u čije škole pripadaju.

2. Crkvene će vlasti gledom na spremu nastavnika svećenika određivati između sposobnih i kvalifikovanih ona svećenička lica, koja uz teološku spremu posjeduju spremu i u metodici i pedagogiji.

3. Nadzor u religiozno-moralnoj odgoji omladine imadu rukovati jedino crkvene vlasti prema prethodnoj saglasnosti sa Ministarstvom resora, u koji dotične škole spadaju.

4. Udžbenici vjeronaučne nastave imadu se izraditi pod cenzurom crkvenih vlasti i u nakladi istih izdavati, a Ministarstvo će iste udžbenike propisati kao udžbenike dotičnih škola.

5. Svećenicima, koji nisu samostalne katihete, imade država dati primjeran honorar po času.

ad 1. Gledom na plan i program, spremu nastavnika, nadzor vjeronaučne nastave, kako je traže crkvene vlasti, nije u principu niko protiv potrebe vjeronaučne nastave u školama od prisutnih članova konferencije ali se je istaknulo mišljenje nekolicine članova, da se u mnogim mjestima poradi nedostatka prostorija (poludnevna obuka) osvjetljenje, budžetske nemogućnosti i onih razloga, napose, što se moralna odgoja omladine i ostalom nastavom promiče i provodi, imade vjeronauka u dva najviša razreda srednjih škola dokinuti odnosno radi velikog broja časova za nove predmete (na pr. higijene, prirodnih znanosti i dr.) ne može provesti, dok su neki članovi konferencije bili za zahtjeve crkvenih vlasti u punom opsegu t. j. da vjeronauka ostane. U stručnim školama moglo bi se izići u susret vjeronaučnoj nastavi, da se uvede svake nedjelje pa će i zapovjedanog praznika ekzorta ili vjersko predavanje; da ostanu vjerske dužnosti i vježbe.

ad 2. Tražilo se sa više strana sprema redovnih svećenika-nastavnika t. j. samostalnih katiheta, naročito u srednjim sličnim školama, da bude pedagoški i metodički dotjerana i prema raznim granama prirodnih znanosti udešena.

ad 3. U pogledu nadzora u religiozno-moralnoj odgoji pristalo se na to, da istu rukuje crkvene vlasti po svojim određenim organima, koje će nadležno Ministarstvo saglasno sa crkvenim vlastima postaviti.

ad 4. Udžbenici za vjeronauku neka se po mogućnosti preurede, skrate, te prema dohvatu ili zrelosti uma omladine urede.

Izrađeni udžbenici u rukopisu po mišljenju crkvenih vlasti najpodesniji neka se predlože Prosvetnom Savjetu na saglasnost poradi pedagoške i metodične strane.

ad 5. Glede honorara svećenicima, koji nisu samostalni katihete, a predaju veronauku u školama, nije nitko prigovorio.

*

Kad bi naša državna vrhovna prosvjetna vlast zaista bila onakva, kakva bi trebala da jest, ona bi se kao svojom prvom dužnošću bila morala pobrinuti, da joj naši najviđeniji školski stručnjaci iz cijele države načine valjan — p r o s v j e t n i p r o g r a m. — Dok bi se ovaj kroz koju godinu barem uglavnome praktično prokušao i utvrdio, trebalo je prema njemu u n i f i c i r a t i n a š e š k o l s k o z a k o n o d a v s t v o. — Samo na osnovu zakona smjele bi se propisivati n a s t a v n e o s n o v e i druge provedbene naredbe; a tek u suglasju s nastavnim osnovama izrađivati š k o l s k e k n j i g e, pa prema svemu tomu zahtijevati školski rad.

No da beogradski centralisti uopće nijesu sposobni za druge, već samo ruše i stvaraju haos, dokazuje činjenica, što su, mjesto navedenim prirodnim tokom, cijelu stvar izvodili račjim korakom: najprije krpariti školske knjige; zatim se blamirati s nastavnim osnovama, koje moradoše nekoliko puta mijenjati; iza toga se tek dali na pokušaje da spreme nacrt školskoga zakona; a konačno — osvjetlaše si lice i državnim prosvjetnim programom.

Ovim posljednjim sačuvao si je neumrle zasluge Minister dr. Kumanudi. U svoju anketu stručnjaka za to pozvao je i predstavnika »UJU«; no jer »SHUD« nije bio vrijedan te časti, priopćujemo najvažnije iz toga »Državnoga prosvjetnoga programa po dnevnim novinama, da se i hrvatsko učiteljstvo barem uglavnome pozabavi tim stručnim remek-djelom.

Proljetni sastanak 1926.

Dne 17. lipnja 1926. održalo je naše društvo svoj proljetni sastanak u zgradi dječačke osnovne škole u Vinkovcima. Skupštini je prisustvovalo 57 učiteljskih lica, a kao gosti predsjednik »SHUD« g. Ivan Tomašić i g. Josip Binički.

Sazivač skupštine Franjo Majcan, ravn. učitelj iz Vukovara pozdravlja prisutno hrvatsko učiteljstvo i zahvaljuje se na brojnom odzivu konstatujući da je to učinila duboka hrvatska svijest, probuđena dužnošću hrvatskog učitelja prema staleškoj potrebi i prema divovskoj snazi Hrvata kao naroda, iz koje je on tu snagu crpao, a i sada ju očeličenu posjeduje.

To je prvi sastanak poslije »Obznane«, kojom je hrvatsko učiteljstvo i hrvatski narod udaren, te poziva prisutne da i nadalje to učiteljstvo dade lijep primjer narodu svom.

Zatim pozdravlja srdačnom dobrodošlicom hrvatske veterane, vrle staleške borce i rodoljube g. Ivana Tomašića, predsjednika »SHUD« i g. Josipa Biničkoga, koji su nas počastili svojim dolaskom i tako postali očevici ove velebne slave, koja je pokazala to da se od ovog sastanka razvila skupština divne harmonije. Zatim pozdravlja i ostale goste: g. Martina Lešića, ravn. učitelja iz Ilače, gđicu Slavu Lesar, g. Višnjića i veleč. g. Pavića, želeći svima, da provedu među nama ugodne časove. Tim je sastanak otvoren i prešlo se na dnevni red.

Za perovođe su izabrani Franjo Čordašić iz Vinkovaca i Franjo Salaj iz Novog Sela.

Uz klicanje kralju primljen je jednoglasno predlog, da se brzojavno pozdravi Njegovo Veličanstvo kralj Aleksadar I. Karađorđević.

Sada je ustao burno aklamovan predsjednik »SHUD« g. Ivan Tomašić i izložio iscrpiv historijat o spašenju imovine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Donosimo ukratko njegov govor.

Sestre i braćo!

Primivši poziv sazivača današnje skupštine i saznavši tako za Vaš sastanak, sve sam poslove ostavio, da u tom historijskom času budem u Vašoj sredini, da se vidimo, bratski pozdravimo i kao ljudi sporazumijemo. Donosim Vam pozdrav hrvatskog srca od sve braće učitelja udruženih u »SHUD«.

Sjeća nas na skupštinu »SHUD« 1921. u Zagrebu. To je tužno sjećanje hrvatskog učiteljstva. Jednodušno hrvatskog učiteljstvo se razdvojilo. Jedni ostadoše vjerni idealima i tradicijama prošlosti, vjerni svetinjama i zastavi, pod koju je hrvatsko učiteljstvo okupio neumrli naš Veliki učitelj i organizator Ivan Filipović. (Skupština mu kliče »Slava«.)

Drugi udariše drugim putem, putem sile, obznane i svih dozvoljenih i nedozvoljenih sredstava, da nas unište.

Onemogućiše djelovanje »Saveza«, pokušavši oteti nam imovinu, a napokon »Obznanom« zabranjeno je biti članom »SHUD«. Tako smo stavljeni izvan zakona! Znademo svi, pa i oni drugovi s druge strane, da su progoni uslijedili u interesu jedne političke partije i njezinih pristaša. Ovo žalimo i naročito ističemo kao nešto, česa nipošto ne smije da bude među učiteljima, lijepe i Bogom blagoslovljene naše države.

Drugi dio govora bavi se »Savezom« i društvima poslije »Obznane«, a kao najvažnije spominje izvanrednu glavnu skupštinu »SHUD« za Zagreb, održanu 22. V. 1926. Ta skupština pruža maslinovu grančicu mira i na temelju staleške svijesti i ljubavi donosi bratski stališki poziv:

Svaki hrvatski učitelj neka se vrati u »SHUD«. Tu mu je mjesto u hrvatskoj organizaciji i instituciji. Svjesnom neokaljanom hrvatskom učitelju mjesto je uključivo u staleškom hrvatskom učiteljskom društvu, udruženom u našem »Savezu«. Gdje jošte nije uslijed nasilja utajeno društvo počelo opet raditi, neka ga svjesna braća pokrenu i na novi život privedu. Neka svaki svjesni i bratskom suzom neokaljani hrvatski učitelj posluša glas savjesti i braću, koja su borbu uzdržala do kraja i koja iskrena srca očekuju braću svoju i sestre iz svih naših učiteljskih redova.

Treći dio govora bavi se današnjim stanjem. Mi hoćemo zajednicu, ali takovu, u kojoj će »SHUD« biti ravnopravan član, gdje će biti samostalan i potpun gospodar svoje imovine. Zato neka naši prijatelji znaju: Da mi jesmo koji smo, i da ćemo takvi ostati, jer se ne mijenjamo.

Predsjednik nam ponovo dovađa u svijest događaje sa skupštine od 14. VII. 1921. — majorizaciju i sve protuzakonitosti »UJU« do »Obznane«. Napominje utok »SHUD« i odluku kr. Banskog stola, pa odluku Stola sedmorice, kojom je definitivno odlučeno, da imovina »SHUD« društava pripada jedino nama, t. j. »Savezu«. Napominje, da je dan oslobođenja došao. Strvinari i lješinari podlegoše, a mi pobjedismo. Prvi strašni »Odlučujem« utrnuo je, jer je drugi trijezni i stvarni »Odlučujem« nadjačao. Taj drugi »Odlučujem« je odluka Ministra Prosvjete g. Stjepana Radića O. N. Br. 75.463 koji glasi: Odlučujem, da se odluka Min. Prosvj. O. N. Br. 13.301 od 17. III. 1925. o ukidanju »SHUD« stavi izvan snage i t. d. (Povici: Živio Radić!).

Gg. Ivan Tomašić i Josip Binički zatražili su, da se dokine protuzakonita odluka o zabrani djelovanja »Saveza« koja se molba sada nalazi kod Ministra Unutrašnjih Poslova, i to bi bio razriješen zadnji čvor za nesmetano djelovanje.

Naše društvo priznao je u brzojavnoj zahvali Njegovo Veličanstvo kralj, pa Ministar Prosvjete g. Stjepan Radić, a i sam Pribićević, kao i druge oblasti, a kako i ne, kad jesmo.

Radi nove smicalice koja je proturena u časopisu »Vreme« a poslije u »Narodnoj Prosveti« da »SHUD za Zagreb« prilazi u »UJU«, mogu Vam reći, da je to tendenciozna laž. To su smicalice kolege i brata Srbina Vasilije Petrovića, koji je kao gost bio na skupštini našoj u Zagrebu. To je neistina. Naše je »Vjerovanje« rezolucija »SHUD« 1921. god., koja je obvezatna za sve hrvatsko učiteljstvo. Mi hoćemo i možemo se razgovarati sa hrvatskim, srpskim i slovenskim društvima, ali samo na temelju gornje rezolucije.

Molim i od Vas za ovlast za takove pregovore.

Zahvaljujuć na pozivu i saslušanju poziva sve prisutne na saveznu skupštinu u bijeli Zagreb, koja će se održati koncem kolovoza. Završuje svoj govor uz poklik: Živila Hrvatska!

Skupština zaključuje, da se vodstvu »Saveza« pošalje iz sjednice pozdrav i izrazi povjerenje uz poklik: Živio predsjednik g. Ivan Tomašić!

Na to uzima riječ naš starina g. Josip Binički. Pozdravlja skupštinu i pun zanosa čita prigodno sastavljenu pjesmu: »Pozdrav učiteljskoj skupštini u Vinkovcima«. U toj pjesmi puna mladenačkog zanosa i poleta, ocrtava svu borbu Hrvata kao naroda, puna ljubavi prema Srbinu, Bugaru i uzvišenom Domu Karađorđevića. U staleškoj borbi pozdravlja treće novo sa riječima:

A sad juri evo treće vrijeme,
Gdje prosvjete razvija se sjeme.
Sviće doba pluga i motike,
Bratstva, sloge čovjekove dike.

Ljepotom pjesničke duše i zanosa dirnuti, pozdravljen je sa burnim: »Živio!«

Bivši predsjednik g. Matija Došen pozdravlja učiteljstvo ne uobičajenim pozdravom punim oduševljenja, zanosa, sreće i zadovoljstva, nego sa zadovoljstvom konstatuje odličan broj, ali sa pesimističkim raspoloženjem gleda na obzorje naše budućnosti. Radi toga svog pesimizma i radi staračke slabosti, kako On veli, te očinske bojazni, nije sazvao on taj sastanak, premda je on bio zato prvi pozvan. To nije učinio zato, jer se bojao današnjeg dana, pošto je izgubio

vjeru u učiteljsku borbenost i snagu, temeljem na iskustvu blize prošlosti, a u držanju nekadašnjih svojih prijatelja. Bojao se neprijatelja, da ne bi saznao za tu našu slabost, jer bi to bila posvemašnja naša kapitulacija. Sada je zadovoljan, jer se o protivnom osjedočio i jer mu je duša zadovoljna. Zahvaljuje svima, koji su ga razuvjerili, jer sada osjeća novu snagu i polet. Prepušta mladima rad, jer sada vjeruje u budućnost, a obećaje svagda i svugdje svoju pomoć. Još jedno na koncu moli:

»Položite zavjet domovinski, da ćete svi biti stalni i jaki, ma što došlo, kao oni, koji su čisti i neokaljani borbu izdržali«. Skupština mu to svečano obećaje.

Kod točke upisivanje članova, učitelji potpisuju ovu izjavu: Potpisani slobodno izjavljujemo, da se upisujemo u hrvatsko učiteljsko društvo za kotar Vukovar—Vinkovce i da ćemo kao članovi biti udruženi samo u »Savezu« hrvaskih učiteljskih društava u Zagrebu. Ovu izjavu potpisuju 51 član i tako se društvo obnovilo, a funkcionirat će na temelju starih pravila.

Za predsjednika bude per aclamacionem izabran Mihovil Peitz, ravn. učitelj iz Vukovara. U odbor uđoše: Franjo Katić, Franjo Cordašić, Pavao Divić, Ankica Došen, Katica Findrik, Ljerka Pizek, Antun Tekmetarović, Mijo Vinceljak, Stjepan Kovačić, Pavica Zimonić i Đuro Rehak.

Novo izabrani predsjednik Mihovil Peitz pozdravlja skupštinare zahvaljujući na iskazanom mu povjerenju i apelira, da mu svi u daljnjem radu idu na ruku, da bi ovo naše društvo došlo opet na onu visinu, na kojoj je prije bilo. Samo takova obnova, bila bi prava obnova, završuje svoj pozdrav.

Članarinu, koja je za sada 20 dinara, uplatilo odmah 45 članova.

Za delegate na skupštinu »Saveza« izabrani su: Mihovil Peitz, Franjo Katić, Pavica Zimonić, Ankica Došen, Franjo Čordašić i Oliva Šarčević.

Oblasni školski nadzornik g. Josip Šipuš, koji je bio službom zapriječen, došao je kasnije i pozdravljen sa »Živio!« On pozdravlja skupštinare, a posebice druga i prijatelja, najvrijednijeg od svih g. Ivana Tomašića.

Slijedeća skupština održat će se u jesen u Vukovaru.

Na kraju dobiva riječ vinkovački učitelj Franjo Čordašić, koji iznaša i napominje dvoje:

1. Na primjedbu, otkud je danas toliko povjerenje dano učiteljicama u odboru u ime mlađih odgovara: Fakat je, a i s veseljem se konstatuje, da su se u vrijeme teškog iskušenja, u vrijeme »Obznane« bolje ponijele učiteljice nego učitelji. Kada su tu i tada prednjačili i bile poput regulatora, valja to konstatovati. (Učitelji kliču: Živile!«)

Kada je tomu tako, neka su u doličnom broju zastupane i u odboru, kao i u svakom novom radu, koji će taj tip snage i volje, tip nove kulture, tip narodnog prosvjetitelja — hrvatskog učitelja uzajamno i složno njegovati.

2. Poziva učiteljstvo, da se bivšem predsjedniku g. Matiji Došenu odobri rad, jer je to zavrijedio, i jer je i u narodnom zrcalu čist i svjetao, pa uz poklik: »Živio Hrvaćanin Matija Došen!« završava.

Skupština prihvaća predlog, odobrava rad i izriče predsjedniku kao i bivšem odboru svoju hvalu.

Skupština je završena pjesmom »Lijepa naša domovino!«

Predsjednik: Mihovil Peitz, v. r.
Perovođa: Franjo Čordašić, v. r.

Kapu skidam braćo i sestrice,
Vi Hrvati, mile Hrvatice,
Pozdravljam vas u svetomu radu
Kako braća pozdravljati znadu!
Svi ste marni učitelji puka,
Mladost gaji vaša brižna ruka,
Ko Hrvati pravi kremenjaci
I u radu lavi i junaci.
Uzdižete prosvjetu visoko,
Da se divi rodoljubno oko,
I u mladu svaki dušu piše,
Nek' hrvatstvom i slobodom diše!
Ideali hrvatskog su roda:
Ljubav, bratstvo i sveta sloboda,
Za tu miso mi smo borci bili
I vjekovno toplu krvcu lili.
Kad nam Franci djecu otimahu
I Molohu crnom žrtvovahu,
O bok lava Ljudevita bana,
Stupa četa Srba Timočana!
U Slovenskoj točila se krvca,
Troje braće složila se srca,
Klahu zvijeri, klete napadače
Što su htjeli da slobodu tlače.
A kad Bugar diže crnu ruku,
I brat Srbin zajaukne: »Kuku!...«
Na megdanu Tomislav se bije
I za Srbe bratsku krvcu lije!
I kad ono Austrija teta
Preko krvi htjela da se šeta,
I Slavene svoga carstva zgnjavi —
Osvetnik sa Avale javi!
Puče bomba usred Beograda,
I odjekne do Zagreba grada,
Do Ljubljane, Sarajeva bijela —
Sloboda je braće započela!
Uto složno zapjevaju vile
Hrvatice, Srpkinjice mile,
I Slovenke gore na jezeru:
»Bože živi Kara-Djordja Peru!
Bože živi, ova zlata valja,
Aleksandra budućega kralja,
Pa kad Ocu uskliknemo: »Slava!«
Sin nek' brani troje braće prava!«
Bjaše vrijeme, svi trebamo znati
I Slovenci, Srbi i Hrvati,
Da je nekad samo sveta vjera
Ljudskoj sreći podavala smjera.
Zatim drugo nastupilo doba:
Vrijeme mača i crnoga groba,
Vrijeme sile kletih osvajača
I tirana ljudskih ugnjetača.
A sad juri evo treće vrijeme,
Gdje Prosvjete razvija se sjeme,
Sviće doba Pluga i Motike,
Bratstva, sloge, čovjekove dike!
U toj dobi ljudskih ideala
Svaka sreća učiteljstvu cvala,
Pa ko i Hrist nek' učitelj žudi
Na ljubavi da se griju ljudi!
I kad zvjerstvo složno nadrvamo,
Ljudskoj duši ljudska krila damo,
Tad će orit gore i doline
S divne naše zemske domovine.
Tako, braćo, učitelji puka
Uspjela vam radilica ruka,
Nek' Prosvjeta ljudsku sreću vodi,
Utre puta bratstvu i slobodi!
Živi bili! Râd vam sveti vrijedi,
I po radu lijepa sreća slijedi,
Da ogrli Srba i Hrvata
I Slovenca junačkoga brata!

Josip Binički.

Zapisnik.

jesenske glavne skupštine hrvatskog učiteljskog društva kotara Vukovar—Vinkovci, održane 7. listopada 1926. u prostorijama dječačke osnovne škole pod predsjedanjem predsjednika g. Mihovila Peitza, a u prisutnosti 42 člana. Kao gosti su prisustvovali sreski školski nadzornik g. Cvjetko Romić, predsjednik hrvatskoga učiteljskoga društva za kotar Županju, ravnajući učitelj iz Zemuna i gđa Ružica Peitz, slušač. više pedagoške škole u Zagrebu.

I.

Predsjednik Mihovilo Peitz otvara skupštinu i pozdravlja sakupljeno hrvatsko učiteljstvo. Konstatuje, da se je manje učitelja(ica) sakupilo, nego što ih je bilo na proljetnom sastanku. Uzroci tome su jasni. Prvi je trebao da strada predsjednik, onda će se drugi od straha razbježati. Hvala Bogu, sada to nije uspjelo. U svom zanosnom govoru potiče članove, da ustraju držeći se svojih ideala, pa da se ne iznevjere radu svojih pređa.

II.

Predsjednik predlaže, da se na skupštinu pozovu prosvjetni inspektor g. Marko Petričević i gradonačelnik g. ing. Jaroslav Schell.

Za delegate su izabrani gg. o. Kerubin Posavac i Antun Tekmetarović.

III.

Predsjednik predlaže za perovođe: gg. Stjepana Kovačića i Ernesta Šnajdera, a za revizore blagajne gg. M. Hahn-Lombarovića i Franju Krautha.

Predlog se jednoglasno prihvaća.

IV.

Predsjednik čita odgovor na brzojavni pozdrav kralju, koji glasi: Beograd, 19. juna 1926. godine. Hrvatskom Učiteljskom Društvu — Vinkovci.

Nj. Vel. Kralj blagovoleo je narediti da se izjavi zahvalnost na izrazima odanosti podnesenim sa zbora učitelja u Vinkovcima. Ministar dvora, Janković v. r.

Uzima se na znanje s oduševljenim poklikom Živio Kralj!

V.

Predsjednik čita pozdrav skupštini od predsjednika Saveza »SHUD« g. Ivana Tomašića.

Uzima se na znanje uz poklik: Živio predsjednik!

VI.

Predsjednik izvješćuje, da se do sada nije mogla održati skupština Saveza Hrvatskih učitelja, jer nije stiglo potrebno odobrenje.

Uzima se na znanje.

VII.

G. Igl, ravnajući učitelj iz Zemuna pozdravlja sakupljenu braću u ime hrvatskog učiteljstva grada Zemuna.

VIII.

G. Jure Lesar, sreski školski nadzornik predlaže, da se pošalje brzojavni pozdrav Hrvatskomu učiteljskomu društvu u Koprivnici, koje danas drži svoju skupštinu.

Predlog se prihvaća. Otpremljeni brzojav glasi: Najljepši uspjeh želi bratsko društvo Vukovar—Vinkovci.

IX.

Predavanje gđe Katice Findrik, učiteljice iz Vukovara u I. razredu »Prva šetnja u jeseni«.

Nakon predavanja, koje je u svakom pogledu bilo odlično, predlaže predsjednik, da se iznesu opažanja o predavanju.

Za riječ se javlja g. Matija Došen.

G. Matija Došen izriče pohvalu predavačici i veli, da se je evo nakon 4 godišnjeg umirovljenja namjerio na učiteljicu u potpunom smislu. Srasla se sa dječijom dušom. Slijede je u mislima i u pjesmi. Učitelji gledaju, a po njima i njihova djeca. Ističe lijep način rada te uzornu koncentraciju. G. Findrik je pokazala ovim uzornim predavanjem svrhu šetnja, te joj u ime prisutnih učitelja izriče hvalu.

Predsjednik predlaže, da se učiteljici Katici Findrik i zapisnički iskaže zahvalnost na uzornom predavanju.

Prima se uz poklik »Živila!«

X.

Čitanje zapisnika proljetne skupštine.

Zapisnik se prihvaća, a ovjerovljuju ga izabrana gg. Rudolf Kovačić i Marija Rukavina.

XI.

Predsjednik čita brzojave, koji su taj čas stigli i to g. Josipa Pizeka i dva brzojava iz Županje.

X.

Izvještaj o stanju blagajne uzet je na znanje, nakon što su stanje pronašli u redu gg. revizori.

XI.

G. Franjo Čordašić, učitelj iz Vinkovaca čita svoju raspravu: Staleška učiteljska organizacija gledom na svrhu i potrebu njezine revizije.

Nakon pročitane rasprave iznijeli su gg. Došen i Šipuš svoja opažanja, a g. predsjednik se zahvaljuje g. Čordašiću na trudu, te predlaže i moli prisutne, da što više porade u narodu.

XII.

Određenje proljetnog sastanka.

Zaključeno je, da se taj sastanak održi u Otoku.

XIII.

Oblasni školski nadzornik g. Josip Šipuš oprašta se kao takav sa učiteljstvom, jer je umirovljen. Potiče prisutne, da ustraju u radu.

Predsjednik se u ime svih članova zahvaljuje g. Šipušu na svemu, što je kao nadzornik za učiteljstvo i školu dobra učinio. Bog mu zato stostruko platio.

Prisutni kliču: Živio!

Pošto se više nitko nije prijavio za riječ, zaključuje predsjednik skupštinu.

Svi članovi pođoše zatim na zajednički objed.

V I J E S T I

PITANJE O UČITELJSKIM DRVIMA KONAČNO RIJEŠENO.

Školskim zakonom od god. 1888. i naredbama na temelju njega, koje prema tome također imadu zakonsku moć, uređeno je pitanje o ogrijevnim drvima učiteljstvu u Hrvatskoj i Slavoniji.

Ali Ministarstvo Prosvjete, koje bi, kao sadašnja vrhovna školska vlast u prvome redu samo moralo vršiti postojeće zakonske propise, suverenim je bagatelisanjem preko navedenih zakonskih propisa i to tek na osnovu »nacrta« budućega zakona o unifikaciji zakonarstva u SHS izdalo »Uredbu« o školskim odborima, u kojoj je za učiteljstvo in dúrius nepovlasno promijenilo zakonom stečena i zajamčena prava o školskim drvima.

Zagrebački oblasni odbor, kojemu se u tome priključiše i drugi odbori hrvatskih oblasti, proveo je tu odredbu Ministarstva Prosvjete tako, da je općinama naložio, neka u svoje proračune ne uvrste svotâ za ogrijevna drva, što pripadaju učiteljstvu.

Učiteljstvo je protiv tih protivzakonitosti prosvjedovalo. U povodu toga Ministarstvo Prosvjete svoju je odredbu povuklo. Oblasni odbor i iza toga, pa na predstavku »SHUD«, u kojoj mu je temeljito obrazložena sva štetnost toga protivzakonitoga čina, ostao je dosljedan u svome zlu. Ministarstvo Finansija potvrđuje općinske proračune bez potrebnih stavki za učiteljska drva. Ministarstvo Unutrašnjih djela također određuje, da se vrše odredbe hrvatskoga školskoga zakona, koji je u tome jošte na snazi. Konačno evo i Državni Savjet izdaje o tome u prilog učiteljstvu ovu vrhovnu rješidbu:

*

Državni Savjet Kralj. Srba Hrvata i Slovenaca Broj 40.318. 31. decembra 1927. godine, Beograd.

Oblasni odbor . . . . . . oblasti pod brojem 663 — 1927. podnio je žalbu protivu rješenja velikoga župana, kojim je zadržao odluku Oblasnoga odbora od 20. septembra 1927. godine Br. 3433, pa je tražio, da se rješenje poništi.

V. Odjeljenje Državnog savjeta, razmotrivši navcde i žalbu, ožalbeno rješenje i sva ostala akta, našlo je:

Po čl. 27. školskog zakona od 1888. god., koji je još u snazi, pri svakoj općoj pučkoj školi mora biti prikladan stan za učitelja. Propisom čl. 128. istoga zakona ispostavljeno je pored stana za učitelja i ogrijev. I stan i ogrijev jesu akcesorij škole, i kao takvi nisu ukinuti Zakonom o činovnicima građanskog reda. Naprotiv i sam Zakon o činovnicima grad. reda od 1923. godine u čl. 39. predviđa stan, u naturi onako kako je gdje postojao.

Prema svemu naprijed izloženom odluka Oblasnog odbora protivna je zakonu, a rješenje velikog župana pravilno i na zakonu osnovano.

Stoga, a na osnovu čl. 122. zakona o oblasnoj i sreskoj samoupravi, V. Odjeljenje Državnog savjeta rješava: D a s e ž a l b a O b l a s n o g o d b o r a . . . . o b l a s n e s a m o u p r a v e b r. 6634 o d 25. n o v e m b r a 1927. g o d i n e o d b a c i.

Rješenje u prepisu dostaviti zainteresovanima.

Riješeno u V. Odjeljenju Državnoga savjeta 31. decembra 1927. godine u Beogradu Br. 40.318 — Predsjednik V. Odjeljenja Državnog savjeta: Potpis. Potpis sekretara.

Hrvatsko je učiteljstvo dakle u principu izvojštilo svoje pravo; no jer je Ministarstvu Prosvjete uspjelo provocirati, da se posljedicama protiv zakonitih odluka Oblasnih odbora stvori haotično stanje i zarati učiteljstvo s narodom, bojimo se, da će učiteljstvo u ovakvim prilikama moći imati slabe koristi od konačno priznatoga mu prava.

Mi vrlo žalimo, što su se naši Oblasni odbori ovako lako dali nasukati na tanak led i najodlučnije odsuđujemo, što su se oni pustili u protuhrvatsku rabotu rušenja dobrih odredbaba hrvatskoga autonomnoga školskoga zakona. I v a n T o m a š i ć.

SKRIŽALJKA KRETANJA U SLUŽBI

obzirom na prinadležnosti po zakonu o činovnicima od 31. srpnja 1923. god. II. kategorije.

Donosimo ovaj prijegled držeći, da ćemo tim pružiti jasniju sliku unapređivanja. Razumjeva se, da je ovo skrižaljka redovitog kretanja bez zapreka. — U potankosti, koje sve mogu predstojati kod pojedinaca, ne upuštamo se. Jedino upozorujemo na izrazitije važnosti.

Unapređivanje po s t e p e n i m a vrši se automatski t. j. nakon izminuća trogodišta postizava se već naredni dan pravo na promaknuće u viši stepen, sa unatražnjim pravom na prinadležnosti, u koliko je doznaka uslijedila kasnije.

Stepen	Grupa	Godine službe	Osnovna plaća stepeni Din	Položajna plaća grupa Din	Stanarina	Ukupno	Bilješka
1.	V.	1. i 2.	3.000	1.152	1.200	5.352	60% pol. plaća, bez definit.
		3.	3.000	1.920	1.200	6.120	Sa definitivom
2.	IV.	4.. 5. i 6.	3.720	2.640	1.200	7.560	Tko ima stan u naravi, nema stanarine. Stanarina je iskazana u cijelosti kod sviju grupa. Izuzeci su navedeni u čl. 38. zakona.
3.		7. i 8.	4.440	2.640	1.500	8.580	
	III.	9.	4.440	3.600	1.500	9.540	
4.		10., 11., 12	5.160	3.600	1.500	10.260	
5.		13., 14.	5.880	3.600	1.500	10.980	
	II.	15.	5.880	4.800	1.500	12.180	
6.		16., 17., 18.	6 600	4.800	1.800	13.200	
7.		19., 20.	7.320	4.800	1.800	13.920	
	I.	21.	7.320	6.600	1.800	15.720	
8.		22., 23., 24	8.280	6.600	1.800	16.680	
9.		25., 26., 27.	9.240	6.600	1 800	17.640	
10.		28., 29., 30.	10.440	6.600	1.800	18.840	
15%		31.—35.	10.440 1.566	6.600	1.800	20.406	

Privremenom učitelju pripada samo 60% položajne plaće V. grupe sve do dana položenog praktičnog ispita (definitive). Po ovom ispitu ima pravo i na cijelu položajnu plaću V. grupe u iznosu od 1920 dinara. — (Državni Savjet broj 26.855 od 23. kolovoza 1926. god.)

Ako je praktični ispit uslijedio druge godine službe, ostaje u V. grupi ipak još jednu godinu.

Po izminuću ustanovljenog vremena mogu uslijediti daljnja unapređivanja u grupe, ali ne automatski, kao kod stepena s pravom dana izminuća određenog vremena, nego s pravom na prinadležnosti danom potpisa odluke ili Ukaza o tom unapređenju. U tom je bitna razlika unapređenja u stepene naprama unapređenju u grupe.

Molbe za unapređenje u stepene i grupe proste su od biljegovine, kao i svi nužni prilozi.

Prve spadaju u nadležnost Prosvjetnog odjeljenja, a druge Ministarstva Prosvjete.

Stjepan Gorupić.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 5. i 20. u mjesecu Cijena: Svaki broj 2·50 D, ili: za četvrt godine 15 D, do kraja godine 30 D. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa, Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer: Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. SVIBNJA 1928. BROJ 5.

POLITIKA I UČITELJSTVO.

Otkada je na svijetu ljudi, bilo je i politike. Prolistajmo knjige počevši od Staroga Zavjeta dalje, svagdje ćemo naći politike i političara. Zar nije Abrahama, kad je dijelio zemlju i razgraničavao se sa svojim nećakom Lotom, vodila politika, i to politika miroljubiva. Jakov je bio političar počevši od onoga časa, kad je lukavim načinom prevario svoga brata Ezava za prvorođenstvo, kad se borio protiv brata, pa sve do svoje smrti u Egiptu. Sav Stari Zavjet pun je politike, što su ju vodila razna lica: vlastodršci, kraljevi, razna plemena i narodi sad s većim sad manjim uspjehom. — Kakvi su bili političari židovski kraljevi Saul, David, Salamon i drugi?

I u Novom Zakonu imade dosta politike. Najlukaviju vode Farizeji protiv Isusa. — Zagledajmo u povijest starih istočnih naroda Asiraca, Babilonaca, Perzijanaca, Feničana, Egipćana i drugih, pa onda u povijest klasičnih Grka i Rimljana, vidimo — šta? Politiku i politiku. Ta je vodila Rimljane do osvojenja skoro cijeloga tada poznatoga svijeta. I drugi evropski narodi staroga, srednjega i novoga vijeka vodili su politiku prema svojim osvajalačkim i drugim ciljevima. I mi Hrvati smo je uvijek vodili protiv svojih ugnjetavača i silnika i to sad srećniju, sad nesrećniju. Vodili smo ju do današnjeg dana, a vodimo je i danas. Naši stari Dubrovčani vodili su vrlo mudru politiku.

Politika je bit naroda. O politici zavisi budućnost naroda. Sretan je narod, ako mu je politika mudra i srećna, a to zavisi od onih, koji je vode. Politika je osvajalačka, kulturna, ekonomska, trgovačka — sve prema nekom cilju. Može biti poštena a i nepoštena.

Jednom sam čitao u novinama ovu priču: Hrabri crnogorski knez Nikola rado je uveče izašao pred svoj dvor na Cetinju i upuštao se u razgovore sa svojim Crnogorcima. Tako se jednom razgovarao s nekim Crnogorcem o svemu i svačemu, a najposlije dođoše i na politiku. Pritom Crnogorac reče nešta, a knez mu Nikola oštro presiječe riječ. »Šta ti znadeš, što je politika?«

»He, nešto ipak znadem«, odvrati mu ponizno Crnogorac.

»No pa reci, što je politika?«

»Politika je — politika je —, da znadeš, kneže: Kad bih ja nešto slagao, ala bi me ti, kneže pošteno izgrdio i ukorio«. »Što lažeš, pasji sine«? zagrmio bi a usto pošteno me i namlatio ovim štapom, što ga držiš u ruci. A kad ti kneže, štogod slažeš — to ti je — eto — — politika«. — Ne sjećam se, da sam čitao, što se je dalje dogodilo.

Zar nije u tim riječima tog prostog Crnogorca puno istine? I te koliko! Ima i takve politike.

*

Uzmemo li politiku kao državnu, moramo priznati, da smo se i mi učitelji morali njom baviti. Bili smo i mi političari, ne doduše vodeći, ali onako, recimo — išli smo za vodećima. Tako je u narodu. Jedni postave neku političku ideju, a drugi klipšu za njima. Drugačije i ne može da bude. I u najsređenijim državama nije uvijek sve u redu. Ima svačemu prigovora. Bilo je uvijek ljudi, koji su prigovarali, težili za nečim boljim, savršenijim — za nečim drugim. Tako je bilo, a tako će i biti dok bude svijeta i vijeka. Kad je bilo tako u cijelome svijetu, zar je i kod nas moglo biti drugačije? Ta mi smo nesretan narod, koji se je uvijek morao boriti protiv tuđina, protiv njegova nasilja, protiv njegove politike. I radi toga smo se mi učitelji morali priključivati kojoj političkoj stranci, da ju podupremo, da ju brojevno ojačamo.

Tako je došlo, da je u nedavno doba među nama moralo biti nagodbenjaka »madžarona«; ovime protivnih — narodnjaka, stekliša, starčevićanaca, frankovaca, milinovaca« i drugih. No političko uvjerenje pojedinca nije uvijek — naročito kod izbora moglo doći do izražaja. Vlast je vlast. Ona je uvijek kao i sada nastojala da dobije većinu. A kruh je kruh. Svatko se boji, da ga ne izgubi.

To je bilo samo kod izbora, pa možda u intimnijem društvu, ali je inače bio mir. Poslije izbora bilo je još malo prigovaranja, prijekih pogleda i što slična, ali to nije potrajalo dugo. Nastao je mir. Dok su političari u saboru grmili protiv nepravde, zloporabe i drugih nepodopština, narod je čitao govore, izražavao svoje mišljenje tu i tamo prigovarao — pa opet mir. Došlo je ipak tu i tamo i do gorega. Bilo je i buna, što ih je trebalo da i vojništvo smiri, ali to je bilo tada, kada su vlastodršci povrijedili pravo naroda, kada su ga previše pritisnuli, kad su naumice povrijedili njegov narodni ponos, njegove osjećaje.

*

Naš romanopisac Gjalski u svojim pričama »Pod starim krovovima« pričajući u »Illustrissimusu Batoriću« svojem drugu o svom susjedu Stolnikoviću, veli ovo: »Jednoć dođem k njemu u nekom znamenitom političkom poslu, da ga predobijem za se. Nađem ga u dječjoj sobi i truda me stajalo, dok sam ga mogao na samu dobiti. Ja mu na široko i daleko rastumačim svoje stanovište, te sam bio potpuno uvjeren, da sam ga predobio; no kad dođe, da bi mi se morao izjaviti, — uze me za ruku, odvede k djeci svojoj, pozove, zagrli ju i poput Kornelije Grachovice pokaže na suprugu i djecu, te mi rekne: »Evo ti amice — moje politike!« — Tako ti se bio sav dao na ljubav k djeci i ženi«.

Evo, tako su se većinom vladali i naši stari hrvatski učitelji. Škola im je bila sva politika. Među njima nije nikada bilo nikakvih političkih trzavica, neprijateljstva i svađe. Oni su bili samo učitelji i dobri drugovi. Na njihovim skupštinama u njihovim društvima nije bilo o kakvoj politici ni govora. Pa kad se sastali drugovi i raznih političkih mišljenja, nijesu nikada govorili o politici, već samo o školi. U napredak škole, u napredak svoga staleža ulagali su oni sav svoj trud. Zato su tadašnje naše škole bile na visini ondašnjeg napretka, a stalež učiteljski je bio jedan od najsložnijih, najmarljivijih, najpožrtvonijih i najidealnijih staleža. Za kakve denuncije, za kakvo potkapanje i ocrnjivanje, podjedanje ili za što slična — što obično prati političku borbu — nije se tada ni čulo ni znalo. Njihovo je bratsko i kolegijalno čuvstvo bilo tako utvrđeno, da se za takva šta nije znalo. A jao si ga onome, koji bi šta takva pokušao protiv svoga druga! Taj bi za stalno bio prezren i isključen iz učiteljskog staleža. — Tako je bilo.

*

Naše političko toli iščekivano i velikim veseljem pozdravljeno ujedinjenje u državu Srba, Hrvata i Slovenaca donijelo nam je jedno veliko zlo, — partizanstvo, političarenje. To smo primili od Srba, gdje se je već otprije svatko bavio politikom. Političko strančarstvo bilo je tamo silno uvriježeno. Svatko: seljak, obrtnik, trgovac, učitelj, svećenik, — svatko je morao pripadati kojoj političkoj stranci, za nju raditi na sve načine. Svatko je težio za tim, da njegova stranka dođe u vladu, jer kad je ona bila na vladi — kako se trivialno veli »na koritu«, — onda je bilo svima dobro. Ali jao i pomagaj pristalicama protivne stranke! Ti su morali iskusiti teške udarce svojih političkih protivnika. Kad su pako ovi dobl svu vlast u svoje ruke, a onda opet oni udaraj nemilosrdno po jadnim svojim protivnicima. Tako je uvijek bilo silnih progona. Jači nijesu svoje slabije političke protivnike štedili ni u čemu. Ovako je bilo kod svega naroda pa i kod učiteljstva. I oni su zato morali ući u političku borbu, ali i povlačiti sve konzekvencije takve borbe.

*

Kako smo vidjeli, hrvatsko je učiteljstvo dugo bilo pošteđeno od zlih posljedica političkoga partizanstva. Ali i to je moralo doći. Poslije poznatoga zaključka hrvatskoga učiteljstva na skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« god. 1919. na kojoj je na temelju prethodnih dogovora sa predstavnicima učiteljstva Slovenije i Dalmacije velikim oduševljenjem zaključeno, da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« pristupa u zajedničko udruženje učitelja cijele države Srba, Hrvata i Slovenaca, ali uz uvjet, da naš »Savez« kao i ovi ostali »Savezi« u državi zadrže svoju samostalnost i imovinu, brzo se opazilo, da se nešto radi protiv takvoga ujedinjenja učiteljstva. Naskoro se je uvidjelo, da takvo ujedinjenje ne bi prijalo tadašnjim vlastodršcima, koji su išli za tim, da se uništi svako nastojanje, koje bi se protivilo centralističko-hegemonističkom uređenju države u svakom pogledu: nesamo u političkom, već u ekonomskom a i drugom. I kulturna društva imala bi se preurediti prema tim principima. Po svemu onome, što se je dogodilo iza toga, jasno je, da ni decentralizacija i federacija učiteljskih staleških organizacija nije im bila po ćudi, pa je trebalo uništiti svaki pokušaj za takvim nastojanjima. I trebalo je u učiteljske redove unijeti — politiku, njihovom staleškom radu trebalo je postaviti — političku pozadinu. A kako je tadašnji ministar prosvjete bio odlučan »demokrata«, bilo je posve naravno, da se i učiteljstvo moralo opredijeliti za njegovu stranku.*) I uspjelo je. Zaključci učiteljskih udruženja u Ljubljani i Splitu, što su slijedili odmah iza pomenute skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, i na kojima su ta dotada samostalna udruženja protiv zajedničkog dogovora s hrvatskim učiteljima, da ne će napustiti svoje samostalnosti, likvidirala i izjavila se za ujedinjenje u jedinstveno »jugoslavensko« učiteljsko udruženje, očigledno su pokazali, da se je nastojalo učiteljstvo predobiti za političku i to centralističku orijentaciju, što je i uspjelo. To se je jasno pokazalo i na glavnoj skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« g. 1921. u Zagrebu, kad su pristalice takve orijentacije zaključili likvidaciju »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« i pristup u »Udruženje Jugoslavenskog Učiteljstva«, a to sve načinom, o kojemu bi se mnogo dalo govoriti.

Drugi dio učiteljstva je ostao na stanovištu zaključka »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« od g. 1919. i vjeran svojoj tradicionalnoj hrvatskoj orijentaciji, koja se nije nimalo protivila ni mogla protiviti zajednici nove države, pa ni zajednici svega učiteljstva države SHS, dakako osnovanoj na drugom pravednijem temelju.

*

Tako je evo politika unešena u učiteljske redove. Premda je hrvatsko učiteljstvo, koje je ostalo u svome »Savezu«, i na svojoj »Savezovoj« skupštini god. 1921. kao daljnju svoju orijentaciju ponovno usvojilo princip, kojega se je ono nepokolebivo držalo, otkad su Ivan Filipović i drugovi mu god. 1865. pričeli stvarati stalešku organizaciju hrvatskoga učiteljstva, naime: Svaki hrvatski učitelj kao građanin može se politički opredijeliti sasvim slobodno, ali kao članovi naše staleške organizacije svi smo samo hrvatski učitelji, a naša organizacija isključivo je samo staleško-stručna i hrvatska, — moralo je ono ipak da osjeti svu težinu političke borbe, naročito takve borbe, u kojoj je protivnik nastojao svoga protivnika po postojećoj taktici uništiti moralno i materijalno. Hrvatski osjećajuće učiteljstvo došlo je u žalostan položaj, da je moralo osjetiti svu težinu udaraca svojega protivnika, koji je imao potpuni oslon u državnoj vlasti i njenu zaštitu. Predaleko bi nas odvelo, kad bi stali nabrajati sve patnje, progone, sumnjičenja, potvore, muke i nevolje hrvatskoga učiteljstva, čemu je bilo izvrženo i što je sve moralo podnijeti hrvatsko učiteljstvo, a sve samo za to, što nije htjelo pristati uz »jugoslavenstvo«, koje je u tom slučaju bilo jednako strogom »centralizmu i hegemoniji« protivnika.

To je sve dapače i na sudu, na vrhovnom sudištu utvrđeno. Dogodilo se i to, da je progonjeni učitelj pogledom na svoju ispaćenu porodicu, na svoju uništenu egzistenciju pokolebao u svojem uvjerenju i u nadi, da će sebi spasiti bar ono, što bi se spasiti dalo,

*) *Učiteljstvo u Hrvatskoj, koje se je priklonilo ovoj političko-partizanskoj orijentaciji, odcijepivši se na »Savezovoj« skupštini god. 19921. iz »Saveza«, staleški se je organizovalo po pravilima centralističkog beogradskog »UJU«-a u »Zagrebačko Povjereništvo »UJU« sa njegovim sreskim društvima, koje se je zagrebačko prozvalo »Jedinstvo«. — Oni se i politički organizovaše — kao »Učiteljska sekcija demokratske stranke u Zagrebu«. Ta je sekcija 1923. sa potpisima svojih članova dapače objelodanila svoj izborni proglas, u kojemu se je odlučno izjavila za politiku demokratske stranke, glorificirala ju kao jedinu spasonosnu i pozvala učiteljstvo i narod, da na izborima bude samo za nju. Izvršni organ te »Sekcije« bio je hrvatskomu učiteljstvu toliko u zloj uspomeni t. zv. »Crni kabinet«.*

Uredn. Ivan Tomašić.

stupio u političku stranku svojih vlašću zaštićenih protivnika. Kad je došao pred predstavnika vlasti, koji je nemilosrdno mogao odlučivati o sudbini političkog protivnika i ovomu pokazao legitimaciju stranke, kojoj je pristupio te zamolio za ublaženje svoje nevolje, dobio odgovor: »E, nije dosta, da ste član naše stranke, već treba za nju i aktivno raditi«. A što će to reći? Treba za stranku živo agitirati, protivnike denuncirati i t. d.

Evo, što je učinila partizanska politika, kad se uvukla u naše učiteljske redove. Ona ne samo, da je uništila mnogu sreću i zadovoljstvo, demoralizirala učiteljstvo, ona je znatno zaustavila uspješan rad pučke škole. Politička je strast morala naše učitelje odvratiti od njihove prave prosvjetno-kulturne zadaće i ugušila osjećaj za pravu kolegijalnost, te iskreni kolegijalni saobraćaj. Uslijed silnih premještaja, umirovljenja, šikaniranja, pa onda nezasluženih promaknuća jačih, državnom vlasti zaštićenih protivnika, moralo je u učiteljstvu doći do neke apatije, do sumnje u svaku pravdu, a to je sve moralo uticati na prosvjetno-kulturni rad učiteljstva.

*

Da li naše političke stranke uvijek zastupaju kakvu veliku ideju, da li uvijek teže samo za napretkom i blagostanjem naroda, za njegovim zadovoljstvom i mirom? O tome možemo štošta svaki dan čitati u našim političkim dnevnicima. Evo, za primjer, da uvijek nije tako, što se je nedavno o tome u jednom političkom dnevniku čitalo:

— »Posljedna vladina kriza pokazala je čitavoj našoj javnosti dvije značajne pojave. Prva pojava, ako i danas poznata, još uvijek premalo uvažavana, jest činjenica, da naše parlamentarne stranke vode žučnu lično-stranačku borbu o vlast i da nema ni govora o borbi za pojedine političke programe. Radikalna i demokratska stranka imale su naizmjence kroz devet godina vlast u rukama i općenito se smatra, da su u najoštrijoj političkoj protimbi, a da ipak nitko nije znao reći, u čemu se te stranke među sobom razlikuju i koja ih politička načela dijele? Kakva je razlika između jednih i drugih u političkim problemima? Kod ove krize jasno se uvidjelo, da te razlike nema. Danas nakon sporazuma vođa tih stranaka može se reći, da obje stranke jednako gledaju na sve probleme. — Danas nakon sporazuma i sastava vlade, koji su sporazum odobrili te stranke, jasno je, da je sve, što gospoda u Beogradu govore, samo taktika i manevar, da zadobiju dotično očuvaju vlast. I ako se bore i svađaju među sobom, ne svađaju se radi bilo kakvih principa, nego radi — diobe vlasti.

Ove dvije predratne srbijanske stranke, postigle su i više, nego su ikada mislile, da je moguće realizirati. Nikle u maloj Srbiji, u kojoj su se svađale, živjele, borile se i oskudijevale, okružene neprijateljima, a među sobom nesložne, danas su gospodari, pravoužitnici velike države. Deset godine neprekidne vlasti potpuno su otupile njihovu ambiciju i bilo kakve dalekosežne osnove i programe. Danas su »beati posidentes« i jedina im je briga, da tu vlast sačuvaju i da složno suzbijaju svaki pokušaj »prisajedinjenih i oslobođenih krajeva«, što bi išao za tim, da se to gospodstvo svrši i »prisajedinjeni« emancipiraju od tog tutorstva, koje ih upropašćuje.

To je jedini program što ga imaju. Pošto im je uspjelo, da pomoću »prečana« proturaju ustav i izborni zakon, koji im to gospodstvo prilično osigurava, sasvim je naravno, da se protive svakom pokušaju, da se mijenja bilo ustav, bilo izborni zakon.

Razumljivo je, da se ovi političari brane i protiv svake revizije ustava, jer im ustav zajamčuje centralizovanje ove vlasti i svih sredstava u rukama ministarstva, koje mora naravno voditi brigu za svoju stranku i za svoje pristaše. Tako nastaje sistem »koncesija« i »kredita«, pa je jasno da koncesije dobivaju pristaše vladine stranke, a da se krediti otvaraju, koji vladinoj stranci idu u prilog. Tko se protiv toga buni, biva proglašen »antidržavnim« elementom, protiv kojega se upotrebljava »Obznana« kao najmodernije parlamentarno sredstvo. Kad su prečanski vođi seljačko demokratske koalicije tražili samo jedan dio naših opravdanih zahtjeva, odmah se digli radikali i demokrati te ih »a limine« odbili«.

*

Mi ne mislimo time našim učiteljima preporučiti, da se odluče za ovu ili onu političku stranku, da se možda okane koje stranke ili možda da se okane svake politike. O, to ne! Dapače! Učitelji treba da sudjeluju i u političkom djelovanju za kulturne ekonomske, materijalne i moralne probitke naroda. Oni su dapače to dužni učiniti, jer i oni su članovi svoga naroda, kojemu su dužni koristiti na sve načine. To pravo daje im i ustav, pa oni kao patriote moraju se i služiti tim pravom. Ali pri tom se ne bi smjeli

baviti otvorenom agitacijom ma za koju političku stranku niti kortešacijom a naročito u vrijeme izbora. Za vrijeme izbora, — a ti su danas nažalost sve žešći, — tim bi učitelj navukao na sebe mržnju svojih političkih protivnika, a moglo bi doći i do progona, kakvih su naši učitelji doživjeli i bez svakog aktivnog sudjelovanja u političkoj borbi. Bez svakog utjecaja u političku borbu a samo za to, što su pristajali uz »Savez«, koji tamo od g. 1884. — dakle skoro pol vijeka — se ponosi imenom hrvatskim, bili su proglašeni »separatističkim«, »antidržavnim«, dapače »antidinastičkim« elementom. Nije li takva potvora političkih protivnika morala za srce ujesti hrvatsko učiteljstvo?! Učitelj kao vjeran svojoj zajedničkoj državi i odan svojemu kralju neka za izbora dade svoj glas onoj političkoj stranci, za koju ima uvjerenje, da po svojem programu odgovara težnji hrvatskoga naroda i onome kandidatu, za kojega znade, da će kao pošten čovjek i domoljub raditi za probitke naroda i domovine. To neka učitelj čini po svojoj dužnosti i po svojoj savjesti. Sreća naroda neka bude jedina ideja, koja će u tom voditi učitelja.

Agitacijom će učitelj uopće privući na sebe barem mržnju svojih političkih protivnika, a posve je jasno, kako će radi toga stradati učiteljev ugled kod općinara. On će se zavaditi sa svojim protivnicima, oni će ga ogovarati, zamrziti, napadati i činiti sve, što se takvom prilikom događa. Što više! Ljudi se takvom prilikom ne će moći uzdržati a da i pred djecom ne bi grdili učitelja. Kakav bi ugled mogao takav učitelj uživati pred svojom djecom? Kako bi tada učitelj mogao uzgojno djelovati na svoje učenike? Zar svojim dobrim primjerom? Vrijednost takvog primjera su već oborili roditelji njegovih učenika. Zar svojim ugledom? I taj su njegovi politički protivnici oborili pred njegovim učenicima.

* * *

Iz svega se toga vidi, kakve konzekvencije može pučki učitelj povući u svom političkom radu.

To sam evo, sve rekao prema opažanju, prema faktima a otvoreno i iskreno, a da pri tome nijesam imao na umu, da ma koga vrijeđam ili kome da prigovaram.

Činimo svoju građansku dužnost po svojem najboljem uvjerenju, po svojoj savjesti, ali kao učitelji budimo iskreni drugovi bez svake primjese kakve stranačko-političke orijentacije. Kao učitelji radimo za kulturni napredak naroda, za svoju školu, za napredak svoga staleža. Na svojim skupštinama i sastancima budimo samo iskreni i složni sudrugovi. U takvim prilikama neka nam bude pred očima politika — samo školska politika.

Navlastito vam, moji drugovi i drugarice, toplo stavljam na srce: Neka vam vaša osobna čast bude najsvetiji zalog za to, da ćete i vi u buduće kašto je to pošteno hrvatsko učiteljstvo do sada uvijek smatralo svojom najsvetijom dužnošću, da, naime, nitko svojim političko-partizanskim uslugama ne stječe »zasluge« za svoja unapređenja i probitke u službi; a navlastito da si politikanstvom svijetloga uma ne dade potamniti strašću, koja bi ga učinila nevrijednim beskarakternikom, koji poradi svojih osobnih probitaka ruši svoju stalešku organizaciju i njezine institucije ili denuncijacijama potkapa svoje drugove i uništava egzistencije njihovih porodica.

Gledajmo, kako su hrvatski učitelji radili prije, pa je bilo napretka. Tada je bilo produktivna rada, bilo je mira, sreće i zadovoljstva. Među svim drugovima vladalo je iskreno i odano prijateljstvo. Vladala je ljubav, kojom su svi drugovi bili povezani u jedan složan stalež. Pa zašto da ne bude i danas tako?

Josip Kirin.

RAD U „SHUD“ UDRUŽENIH DRUŠTAVA

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA GRAD BJELOVAR TE KOTARE BJELOVARSKI I GRUBIŠNOPOLJSKI.

Priopćuje: tajnik **Miša Sabolek.**

I. Glavna jesenska skupština

Održana je u Bjelovaru. Prisustvovalo joj je 38 učitelja i učiteljica, te sreski poglavar g. Stilinović.

U 10 sati otvorio je skupštinu društveni predsjednik Drag. Klobučar, pozdravivši najtoplije sakupljeno učiteljstvo i sreskog poglavara. U svojem pozdravnom govoru istaknuo je zapreke, koje se stavljaju djelovanju našeg »Saveza« naglasivši, da ćemo složnom borbom dovesti do pobjede pravo bratstvo i pravu ljubav, te konačno urediti odnošaj spram ostalog bratskog učiteljstva u našoj državi na bazi potpune ravnopravnosti i jednakosti i na opće zadovoljstvo svega učiteljstva. Na koncu predlaže da učiteljstvo dade oduška potpunog povjerenja našemu predsjedniku »Saveza« Ivanu Tomašiću uz želju, da pod vodstvom našega vrijednoga predsjednika složno poradimo na boljak učit. staleža i narodne prosvjete.

Po tome je društveni tajnik Mišo Sabolek izvijestio o radu društva i društvene uprave ove godine. Podjedno je pročitao otpis dvorske kancelarije na podnešeni poklonstveni brzojav Njegovom Veličanstvu Kralju, koji je odaslan sa zadnje skupštine. Ovaj otpis primljen je uz burne poklike: Živio nas Kralj! na znanje.

Zatim je izvijestio društveni blagajnik Matija Bukvić o stanju društvene imovine, te pozvao članove, da udovolje svojoj dužnosti u pogledu uplate dužne članarine.

Nakon toga čitao je predsjednik svoju raspravu: »Visoke pučke škole«. Tu vrijednu radnju donosimo mi ovdje evo u cijelosti.

Po tome je društveni tajnik Mišo Sabolek vrlo zanimljivo i poučno izvjestio skupštinu o temi »Srpska župa sa kulturnog gledišta«. Kako je on tamo neko vrijeme služio, proučavao je sve geografske, socijalne i kulturne prilike onoga kraja, te je iznesao potpunu sliku ekonomskog i prosvjetnog stanja tamošnjeg naroda, kao i njegove običaje, život, nošnju itd. — Stoga evo i tu radnju donosimo u cijelosti.

Za predsjednika ponovno je izabran umirovljeni ravn. učitelj Dragutin Klobučar, a u upravni odbor svi prijašnji članovi te Pero Sivjanović, kateheta u Grubišnom polju. U nadzorni odbor izabrani su Matija Petrović i Pavao Križanić.

Nakon toga primljena je rezolucija bratskog društva u Krapini glede odašiljanja delegata na skupštinu učitelj. društva za grad Zagreb i okolicu, gdje će se zajednički raspravljati o našim staleškim i stručnim pitanjima za vrijeme dok naš »Savez« ne može da radi. Podjedno da se pobrinu za redovno izlaženje našeg stručnog časopisa »Hrvatski Učitelj«. Kao delegati birani su: Mišo Sabolek i Gustav Kelemen.

Pošto je dnevni red icrpljen, zaključio je predsjednik skupštinu i pozvao je učiteljstvo na zajednički objed u gostionicu Brcković. Tamo se je učiteljstvo u ugodnom razgovoru, te u svečanom raspoloženju zabavilo neko vrijeme uz zanosne zdravice i hrvatsku pjesmu.

Buduća proljetna skupština održat će se po svoj prilici u Vel. Grđevcu.

Dragan Klobučar — Bjelovar:

VISOKE PUČKE ŠKOLE.

Da se postigne što veća narodna obrazovanost, pa da i mi Hrvati budemo dostojni, da se uhvatimo u kolo prosvjetljenih naroda, morat će se kod nas osnivati i visoke škole za puk ili kako ih još nazivaju — pučka sveučilišta. Uzor nam mora da bude Danska i poradi toga, što je ona ratarska zemlja kao i naša domovina. Tamo su još pređašnjega stoljeća počevši od godine 1844. osnovane visoke pučke škole zvane »Folke Höjskole«, kojih ima danas 130. i koje su preporodile Dansku osobito na gospodarskom polju. Danskih seljaka, koji u životu imadu najviše uspjeha i koji se najviše odlikuju razumom i poštenjem, gotovo je jedna trećina svršila koju visoku pučku školu. Te škole pohađa muška i ženska mladež istom od 18 godina, a ostaje na njima po dvije, a veliki dio do četiri godine.

Glavni je cilj danskih höjskola, da bude interes za sve grane znanja i obrazovanja, da uče misliti, priučavaju na rad i vode narod u sretniji život. Tamo se uči sve ono, što treba čovjeku za razuman način života. Uzgajanje značaja, čvrste volje, odlučnosti, odrješitosti i poštenja, to su glavne vrline tih škola. Ove visoke škole osnovane su na principu, da se đaci u školama osposobe za praktični život, ne da postizavaju činovnička mjesta, nego da se nakon svršene visoke pučke škole povrate opet svomu zvanju i zanimanju.

Jedan pisac rekao je o danskim visokim školama: »Glavna važnost visokih pučkih škola ne leži toliko u znanju. Što mladi ljudi ovdje nauče, to mogu opet zaboraviti. Ali oni su naučili misliti, naučili su otvoriti oči i svoje sposobnosti upotrebljavati, pa i zaista ostave oni školu svi kao sasvim drugi ljudi«, pa zato tim školama ima danski narod da zahvali svu svoju moralnu i materijalnu veličinu«.

Duševni otac danskih visokih pučkih škola je Nikola Frederik Gruntdvig, najveći danski prosvjetitelj, koji je počeo raditi već u prvoj polovici 19. vijeka. On je imao na umu, da znanost može potpuno izvršiti zadaću svoju, ako se njome mogu služiti seljaci i radnici. — U tu je svrhu zamislio tako zvane »höjskole«. Imađe to biti u glavnom takova škola, u kojoj će sav puk moći da nađe za sebe ono, što su do toga vremena imali samo neki odabrani i bogati. Friderik Grundtvig je jedan od najdarovitijih danskih književnika. Ovaj velikan danskog naroda po svojoj eruduciji bio je zapravo nacionalno-socijalni i gospodarski reformator. On je zbiljski razmatrao, u kojem se prosvjetnom stanju nalazi narod, koji je u svojoj srčiki seljački. Grundtvig je dugo kao svećenik, a kasnije kao biskup razmišljao, na koji bi način pridigao gospodarski zaostali i prosvjetno nazadni svoj danski narod. Njega danas obožava čitava Danska i radnička kuća i seljačka potleušica.

Pučka visoka škola položila je temelj kasnijoj zadružnoj organizaciji danskih seljaka. Grundtvigova je misao odgojila seljaka za samopomoć, ona mu je dala i ćudorednu snagu i samostalnost tako, da je danski seljak čim nije mogao s uspjehom da se opire američkoj konkurenciji žitom, napustio sijanje žita i pomoću zadruga osnovao najuzornije stočarske i peradarske organizacije. Visoke su pučke škole baš u Danskoj mnogo doprinijele, da se danski narod u svakom pogledu podigao. — O njegovoj ekonomskoj snazi govore upravo jasno bajoslovni uspjesi. To je pako zasluga danskih höjskola i zadrugarstva, jer se baš tim institucijama omogućilo, da se kao privredna zemlja održi na visini, koje nije mogla ni sama kulturna Francuska da dostigne

Prof. Mato Segher u svojoj brošurici »Prosvjeta i narodno blagostanje« kaže: »Danska je zadivila čitav svijet svojom prosvjetom. Ta se prosvjeta ne sastoji u posebnom napretku tehničke kulture niti u posebnim učenjacima na polju znanosti, niti u velikim pjesnicima svjetskog glasa. — Ta se prosvjeta odrazuje u tom, što čitavi narod do najzadnje seoske kolibice živi razumno i pošteno. Tamo nema analfabeta, nema čovjeka, koji ne bi čitao knjige i novine. Tamo je broj zločina tako malen, da suci nemaju posla u uredima, nema ministara varalica i tatova, nema tiranske i pokvarene vlade, koja guli narod i pravi nasilja u narodu«.

U danskim visokim pučkim školama učitelj i učenici provode zajednički familijaran život pod jednim krovom. Tako se mladež priučava na intiman društveni život i odgaja za porodicu. Mlad čovjek, koji se nalazi na raskršću u svom izboru načina života, ondje crpe zdrave elemente života: radinost, znanje, umjeće, i izgrađuje se do potpuna čovjeka.

Druga je značajka ove škole, da se ne bavi gomilanjem znanja, nego nastoji, da probudi i oživi duševni život mladih ljudi. — Tamo se nastoji: 1. da se budi zanimanje za sve grane znanja, 2. da se priučavaju ljudi na mišljenje, 3. da uče raditi, 4. da otkrivaju ljudima pojedine radosti i veselja, kojih nisu dosad poznavali, a koja bi mogli imati na selu i u prirodi. U školi se naučava živom riječi, da se njome uzdigne, oduševi i uspiri vatra i ljubav za nauku i razmišljanje, da se srca razvesele i razigraju, te se više ne smire, nego da se taj sveti žar i plamen raznese po svoj zemlji. — U tim školama uči se: opća i domaća povijest, tumačenje biblije, prirodopis, računstvo, crtanje, nauka o državi i pravu, jezik i književnost, osnovi trgovine, obrta i industrije, knjigovodstvo, pjesma i tjelovježba; dakle sve ono, što je za praktični život potrebno i nužno. U drugoj godini uči se stručna poljoprivreda. Tko hoće, može učiti i strane jezike. Tamo se uči mlad seljački momak poznavati svoj dom, svoju prošlost, svoj narod i njegovu dušu. Uči za život, a ne za ispite, kojih nema. Rezultat je ovoga školovanja, da je danas danski narod razvio svoju snažnu seljačku kulturu i da tvori danas društvenu cjelinu, kako je želio njegov otac prosvjetitelj Grundtvig. Njegov je cilj bio ne zaoštriti opreke klasa, nego ove slojeve puka skupiti u onom, što je svima bilo zajedničko: u narodnom čovječanskom kršćanstvu.

Spomenuli smo, da u ovoj školi nijedan učenik ne polaže ispita, nego učitelji, profesori, predavači moraju uložiti sve svoje sile, da putem žive riječi, a ne mrtvoga slova knjige, dadu učeniku znanje, ohrabre volju, očeliče značaj, oduševljava ga za najveće čovjekove ideale i ukratko: da u svakom učeniku razviju ličnost. I tako su danske visoke pučke škole žarište pravoga narodnoga duha, hramovi slobode i napretka. Zato su one danas neosporivo miljenice i najveće blago danskoga naroda.

I u Švedskoj opstoji visoka pučka škola već 60 godina na istom osnovu kao i u Danskoj. Prva je osnovana 1862., pa danas ima Švedska 45 takovih škola i to osobito u južnim krajevima i oko 1.500 učenika. U većini ovih škola ima stan za učitelje, a u nekim pako i za učenike. Za uzdržavanje tih škola pridonose različna društva, provincije, i država. Godine 1910. potrošila je država za njihovo izdržavanje 220.000 švedskih kruna, a pored toga 35.000 kruna pridonijela je država kao štipendije za učenike ovih škola. Svi oni, koji pridonesu za izdržavanje visokih pučkih škola, imadu pravo da u upravu škole, koja se odnosi na spoljašnju njezinu organizaciju, izašalju svoje zastupnike.

Glavna je svrha švedskih visokih škola, da učenicima dadu uz potrebno opće i primjereno stručno obrazovanje, kod česa se u prvom redu uzimaju u obzir potrebe seljaka. To je i razumljivo, kad učenici većinom pripadaju seljačkom staležu i za taj se stalež spremaju. — Prema tomu i vidimo, kako uz predmet općega karaktera donosi osnova mnogo toga, što je svakom seljaku u njegovu radu od praktične koristi, kao što je na pr. nauka o mjerenju polja, crtanje gospodarskih zgrada, niveliranje, pa knjigovodstvo, državna i općinska uprava, narodno gospodarstvo, graditeljstvo, crtanje, higijena, pjevanje i gimnastika. Kako je potrebno da seljak znade najobičnije gospodarsko oruđe sam izrađivati, to se slöjd u tim školama znatno cijeni. Predavanje ratarskih i državno-građanskih nauka samo je sporedna svrha tih škola. Ove se nauke ne smije toliko isticati, da bi škola izgubila opće obrazovni i uzgojni karakter. Zadatak je visokih švedskih škola, da podaje temeljito obrazovanje i ne možda mnogo znanja. Težište se odgoja nalazi u duševnom i ćudorednom buđenju i za samostalno mišljenje. Učenik treba da se nauči misliti i da se spremi, kako će znati da o svojoj okolini valjan sud izgradi. Zato se u te škole primaju mladići između 18.—22. godine, kad su ne samo razumni, već posjeduju izvjesnu množinu iskustva, da mogu o svakom pitanju samostalno rasuđivati. Izlazeći iz ove škole, stupaju seljački momci u prve redove društvenoga života, unoseći u nj duh zajednice i kršćanske ljubavi. — Učitelji na tim školama ponajviše su akademski obrazovani, te imade među njima inžinira, pače i časnika.

Danci su prvi osnovali visoke pučke škole na obranu od Nijemaca. A evo što sad Nijemci vele: osnutak pučkih sveučilišta danas je pitanje domovine. Čas pred zaključak primirja, kad nitko nije ni pomislio, da bi ono moglo biti po Nijemce tako strašno i kobno, javi se u cijeloj državi jaka i općenita težnja za pučka sveučilišta. Prije je to bilo posve slobodno pitanje vremena, no strašni konac rata učinio je potrebom, kojoj mora da se što prije udovolji, pa da pučka sveučilišta pripomognu što prije izgraditi razo-

renu domovinu. Pred stotinu godina nakon poraza i stradanja glasio je osnovni princip za reformu Pruske ovako: »Zaista mi smo izgubili na prostoru, ali mi moramo i hoćemo da dobijemo na unutrašnjoj moći i sjaju. Zato moramo da posvetimo najveću pažnju pučkom školstvu«. — Uistinu i narodno predstavništvo i vlade počeše da novim i živim marom podižu pučke škole. I za manje od stotinu godina postade poništena Pruska prvom u Njemačkoj, a Njemačka u svijetu. Nijemci poslije poraza u ratu izgrađuju svoje školstvo. I sada će nakon ovoga strašnoga rata da stvore pučka seoska sveučilišta, i to osobito na zapadu, da očuvaju puk od francuskog utjecanja, a na istoku da ga očuvaju od Slavenstva i podignu opće kulturno stanje.

I Česi su prihvatili važnost danskih visokih škola, pa oni te škole ne samo izučavaju, nego i njihovi mladići zalaze u takove škole čak i u samu Dansku. Pa i Bugari imaju svoje seoske univerzitete a u najnovije doba počeli su i Poljaci da osnivaju svoje pučke visoke škole. Vođom pokreta za osnivanje visokih pučkih škola jest Žaverij Antun Luwičak. Pučki univerzitet osnovao je pomenuti Luwičak u Dolkima kod Gnjezna u jeseni god. 1921. U prvom tečaju bilo je svega učenika u starosti od 17—30 god. 34, a među njima sinova seljačkih 27. I u Poznanju osnovan je već prije pučki univerzitet, a to radi toga, što je poljski narod morao da izdrži silnu borbu s nasrtljivim Nijemcima, te su ondje narod i inteligencija naučili da cijene vrijednost solidne i dobro organizovane narodne borbe.

U pitanju visokih pučkih škola mi smo — čini se — zadnji ne samo među kulturnim, nego i među slavenskim narodima. Izuzev čednog pokušaja narodnog zastupnika Josipa Predavca u Dugomselu, nije kod nas sve do danas osnovana nijedna jedina pučka visoka škola. Imamo doduše zagrebačko pučko sveučilište, kojemu je zadaća, proširenje znanja na raznim područjima. Ovo je sveučilište ponajviše za one, koji imaju srednjoškolsku naobrazbu, pa se i dalje bave knjigom. To je dakle skroz drugi sistem narodne prosvjete, koji je upisao u svoj program zadaću, da vježba pubiiku u znanstvenom mišljenju, i da joj saopćuje rezultate znanstvenih istraživanja. Ideja ovih univerziteta potječe iz Engleske, u kojima sveučilišni profesori populariziraju znanost, koju inače u znanstvenom obliku predaju na sveučilištu. U budžetu za god. 1926./27. uvrštena je u ministarstvu prosvjete za pučka sveučilišta svota od 50.000 dinara. Da li se namjerava osnovati koja visoka pučka škola prema danskom uzoru, nije poznato. Svakako je dužnost vlade, da vodi brigu za osnivanje ovakovih škola, a taj bi rad morale podupirati upravne općine, učitelji, svećenici, napokon svaki inteligenat, koji znade, da prosvjećivanjem može narodu svomu najviše koristiti.

Kako već spomenusmo, agronom Josip Predavec osnovao je visoku pučku školu u Dugomselu na zadružnom temelju po uzoru danskih höjskola. Zove se seljačka škola, kojoj je svrha, da podaje seljacima i seljakinjama pitanja života u prirodi, u ljudskom društvu, u njihovu gospodarstvu i time u njima pobudi što veću ljubav prema njihovu zvanju. Usto daje svojim gospodarstvom i praktičnim radovima toliko praktične vještine, koliko je potrebno da i svaki seljak može svoje gospodarske i kućne poslove dobro svršiti tako, da mu ostane barem najnužnije vrijeme za obrazovanje, za red i za poljepšanje života na selu.

Školu sačinjava: 1. glavni gospodarsko-prosvjetni tečaj za muškarce. Taj tečaj traje devet mjeseci: šest u zimi, a tri ljeti. Zimski je u glavnom opće prosvjetni, a ljeti stručni. 2. Domaćinski gospodarsko-prosvjetni tečaj za žene, koji traje dva mjeseca: travanj i svibanj. Prema potrebi može se taj tečaj i produžiti. 3. Mjesečni opće obrazovni i stručni tečajevi u srpnju, kolovozu i rujnu i vezi sa glavnim tečajem. 4. Kratki tečajevi od 1—5 dana, koji se o pojedinim gospodarsko-prosvjetnim pitanjima mogu u bilo koje doba držati ili u sjedištu škole ili u kojem drugom mjestu. Te tečajeve mogu polaziti muškarci i žene zajedno.

Uz školu je nadalje uređeno: 5. Uzorno seljačko gospodarstvo, koje treba da bude svojom uzornom organizacijom uzorom seljačkim gospodarstvima, te pokušalištem za različite gospodarske poslove seljačkih gospodara. Dalje može škola u svrhu širenja svojih misli, te u svrhu što življe i trajnije veze sa svojim učenicima izdavati: 6. novine i knjige, te urediti poslovno dopisivanje s bivšim svojim učenicima. U tim dopisima, novinama i knjigama pretresaju se iskustva stečena u školi, te ona gospodarsko,prosvjetna pitanja, za koja će bivši polaznici škole pokazivati najviše zanimanja. Napokon su u školi: 7. Školska knjižnica, čitaonica, kuhinja i zanatljiska radionica za sve polaznike škole.

Školu može polaziti svaki hrvatski seljak ili seljakinja, a koliko ima mjesta i drugi, koji se za nauku zanimaju. Polaznici moraju imati barem 16 godina, treba da su dobra vladanja, znadu čitati i pisati, te moraju udovoljiti propisane uvjete obzirom na plaćanje školarine, te svoga izdržavanja.

Naučna osnova za sve tečajeve dijeli se na četiri skupine: biološku, sociološku, ekonomsku i praktičnu, ili na nauku o svijetu i životu na njemu, na nauku o ljudskom društvu i o državi, na nauku o razumnom gospodarenju i napokon na radnje i vježbe s uputom i pod nadzorom.

To je zasada samo pokus, a to za to, jer imade posla sa ljudima posve drugačijih duševnih svojstva i duševnog znanja, nego li su seljaci u Danskoj. K tomu dolazi da Predavec nije jednostavno preuzeo sve ono, što je vidio u Danskoj, nego je osnovu udesio tako, kako misli da najbolje odgovara našim prilikama. On zamišlja školu u uskoj vezi sa malim uzornim seljačkim dobrom, unutar jedne prosvjetne i privredne zadruge. Kako je osnivač Predavec sam proučavao u Danskoj takove škole, bit će to velika stvar, ako se ustali.

Pravo veli prof. Mato Segher: »Takovih škola bi i mi Hrvati trebali što više, da nestane među nama lijenčina, šeprtlja, narodnih odroda, da nestane kukavica, pijanica, i badavdžija. Za takove škole za odgajanje ljudi tvrdog značaja, poduzetnog duha, čelikrodoljuba trebalo bi povesti propagandu u cijelom narodu hrvatskomu. I kad se više takovih škola osnuje i otvori, dići ćemo naš narod u kulturnom i ekonomskom pogledu do stepena, što su ga već postigli kulturni i napredni narodi Evrope.

II. Redovita glavna proljetna skupština

održana je dne 20. svibnja 1926. u prostorijama osnovne škole u Grubišnom Polju.

I. Pozdrav predsjednikov.

Predsjednik Dragutin Klobučar pozdravlja prisutno članstvo i goste, koji su posjetili skupštinu, zahvaljujući na odzivu.

Od bratskih društava izaslalo je »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu delegata g. E. Katara iz Koprivnice, koji zahvaljuje na pozdravu i ujedno izrazuje pozdrave braće koprivničkog društva, čestita našem društvu na staleškoj svijesti i homogenosti te oduševljenju, kojim je došlo da mani-

festira hrvatsku učiteljsku svijest kao i hrvatstvo u Grubišnom Polju.

Specijalno je pozdravljen od predsjedništva preč. g. Ivan Nep. Jemeršić, nadžupnik, hrvatski književnik, narodni zastupnik itd., koji je svojim posjetom počastio skupštinu.

Predsjedništvo je primilo pismene pozdrave skupštini od predsjedništva »SHUD«. u Zagrebu, a brzojavno su pozdravila skupštinu Hrvatska učitelj. društva: Zlatar, Petrinja i Čakovec, zatim drugovi supruzi Škokec te drug Karašić iz Bjelovara. Skupština odgovara na pozdrave sa burnim: Živjeli!

Na skupštinu je došao i tajnik »U. J. U.-a« Grubišnopoljskoga S. Ferenčaković, učitelj iz Rašenice, koji je izjavio udivljenje nad slogom i jednodušnošću društva i bio jedino posmatrač velike manifestacije naše.

Sreski poglavar g. Vitezić se je pismeno ispričao, što nije mogao doći te žali to, ali obećaje posjetiti nas na banketu.

Prelazeći na dnevni red, drži predsjednik referat izvan dnevnog reda o »Prosvjetnoj politici posljednjega doba« te o reformama, koje su se imale provesti u prosvjeti i tako ju postaviti na niveau, koji ona u našoj domovini treba da imade, i izrazuje bojazan, da do tih reforma ne će doći obzirom na ponovnu promjenu i ministarstva prosvjete, koja i opet radi više u prilog našim protivnicima bez obzira na to, što je prosvjeta gotovo uništena i nije ni iz daleka odsjev predratnom niveau.

Samo je predavanje ostavilo na članstvu dubok utisak, pa je predsjednik nagradjen burnim poklicima: Živio!

II. Izvještaj tajnika.

Tajnik Mišo Sabolek izvješćuje o posljednjoj I. redovitoj skupštini, prvoj poslije »Obznane«, te prikazuje daljnje nastojanje o širenju staleške svijesti. Daje izvještaj o čitalačkim kolima prema zaključku glavne skupštine i izjavljuje, da mu popis djela nije stigao s razloga jer g. Dr. A. Bazala, sveuč. profesor, nije na njegov dopis ni odgovorio.

Moli skupštinu, da izvještaj primi na znanje i odobrenje, što skupština jednoglasno prihvaća.

Skupština na to zaključuje, da tajnik pozdravi u ime skupštine Njegovo Veličanstvo Kralja. — Provedbu ima sa ovlaštenjem skupštine provesti tajnik Mišo Sabolek, te o tom podnijeti izvještaj na jesenskoj skupštini Društva.

III. Gustav Kelemen, ravnatelj gradske škole u Grubišnom Polju izvješćuje o temi:

Zadatak eksperimentalne Pedagogije.

Predavač je svoje predavanje priredio prema Meumannovriju djelu, te u oštrim potezima karakterizirao načine stare pedagogije, povukavši paralelu sa novim tekovinama na tom polju, reazumirajući zadatak njezin u istraživanju stvarnih odnosa, na temelju kojih se pravila imadu razvijati, pa je po tome njen zadatak: pedagoško istraživanje, a obzirom na istraživanje stvarnog područja: empirijsko pedagoško istraživanje. — Skupština ga za lijep referat nagradjuje pljeskom, a izvadak toga predavanja priopćujemo ovdje.

IV. Mišo Sabolek, upravitelj pučke škole u Grubišnom Polju, svršuje svoj izvještaj od prošle skupštine: »Srpska župa sa geografskog, socijalnog, kulturnog i političkog gledišta«, što na koncu izvještaja priopćujemo.

V. August Katar, ravnajući učitelj u m., izvješćuje o pitanju: Čime bi se mogao učitelj za dokolice zanimati?

Stari praktičar obradio je pomno ovaj predmet, prikazavši razna prosvjetna nuzzanimanja za dokolice učitelju, isporedjujući rad učiteljstva s te strane prije rata i današnjih učitelja apatičnost prema svemu u učiteljskom staležu i učiteljskoj spremi i radu. Nagrađen je burnim pljeskom i poklicima.

Nakon ovog referata preč. g. Ivan Nep. Jemeršić, podarhiđakon, hrvatski pisac, političar itd., zahvaljuje se kako na pozdravu predsjednikovu tako i na pozivu na današnju skupštinu, veleći da je sretan, što se nalazi u društvu onih ljudi, iz kojih je i sam potekao, s kojima je dijelio radost i žalost, dobro i zlo. Ponosan je, da je u Grubišno Polje došlo društvo Hrvatskih učitelja, koji sa samozatajom rade na prosvjeti i napretku Hrvatske domovine i mlade države. Zanosnim riječima govori o bratskoj slozi učiteljstva i pledira za iskrenu i bratsku suradnju sa učiteljstvom Srbije i Slovenije. Neka se nađu u jednom kolu svi, neka se takmiče, prednjače jedni drugima primjerom i radom na korist Hrvata, Srba i Slovenaca. Neka zagrijavaju Ljubavlju k prosvjeti hrvatski srpski i slovenski narod. Hrvatskom učiteljstvu je mjesto u Hrvatskom Učiteljskom društvu, Srpskom u srpskom, a slovenskom u Slovenskom učiteljskom Društvu. Svoj patriotski govor završava, zahvaljujući još jednoć kako na pozivu tako i na pozdravu riječima: »Neka živi dično hrvatsko učiteljstvo, neka živi i srpsko i slovensko učiteljstvo! Živjela draga braća i sestre, živjela Hrvatska!!«

Govor je popraćen burnim pljeskom i poklicima oduševljenja odličnom patrioti.

Tajnik Mišo Sabolek predlaže, da se preč. gosp. Ivana Nep. Jemeršića, kao odličnog, nesebičnog prijatelja hrvatskog učiteljstva, pisca i domoljuba, koji se je zadužio Grubišnom Polju, i sve što ono imade kako na prosvjetnom tako i na kulturnom polju, njemu zahvaljuje — izabere začasnim članom društva. Skupština burno i oduševljeno prihvaća

prijedlog, a razdragano članstvo ponovnim govorom žarkog hrvatskog rodoljuba, diže začasnoga člana Ivana Nep. Jemeršića na rukama, otpjevavši gromko hrvatsku himnu.

VI. Biranje delegata za »SHUD« skupštinu.

Izabrani: Klobučar, Sabolek i Šokec.

VII. Eventualije.

Predsjednik savezno sa toč. 7. sjednice upravnog odbora od 22. travnja o. g. predlaže na prihvat glavnoj skupštini o Teslićevoj Zakladi slijedeće:

»Poslije smrti velezaslužnog kr. zem. škol. nadzornika Mile Teslića među učiteljstvom županije bjelovarsko-križevačke pokrenuta je akcija, da se osnuje zaklada, koja će nositi njegovo ime, a imala bi svrhu, da se kamatima nagrađuju najbolji učitelji na području županije.

Ovu zakladu su rukovodili kr. županijski školski nadzornici, pa je nekolicini ponajboljih nastavnika i dopitana novčana nagrada.

Po naknadnoj izjavi i želji većine područnog učiteljstva imala bi zaklada svrhu, da se nagrađuju ne samo odlični učitelji, već da se doznačuju novčane potpore i učiteljskoj siročadi.

Kako nije zakladnica u tom smislu preudešena te već više godina nijesu dopitane nikakove nagrade i potpore, ostala je namisao učiteljstva bivše bjelovarsko-križevačke županije neprovedena.

Sadašnji sreski školski nadzornik nije od bivšeg nadzornika Miloša Borojevića primio nikakovih isprava, koje bi se odnosili na ovu zakladu. Međutim se je doznalo, da su spisi zaklade otposlani Velikom županu u Osijek radi daljnje odredbe, kako se imade s tom zakladom u buduće postupati.

Pošto je učiteljstvo rečenog područja sabiralo i davalo doprinose u tu svrhu, bilo bi opravdano, da ono ovom zakladom i rukovodi.

Naslov se umoljava, da izvoli ishoditi na nadležnom mjestu, neka se Teslićeva zaklada predade »Hrvatskomu učiteljskomu društvu u Bjelovaru«, koje će, sporazumno sa ostalim društvima bivše županije bjelovarsko-križevačke, napraviti zakladnicu i tako ovaj fond njegovoj namjenjenoj svrsi privesti«.

Ovaj je prijedlog usvojen jednoglasno, a bio je primljen i od sjednice upravnog odbora, te je odaslan sreskom poglavarstvu u Bjelovaru.

VIII. Primanje novih članova.

Društvu pristupaju:

Vel. Grdjevac: Pajo Križanić, r. učitelj, Anica Miletić, r. Križanić, učiteljica, Zdravko Malek, župnik — vjeroučitelj. — Vel. Pisanica: Branko Zlatar, r. učitelj. — Grubišno Polje: Danica Kopsa, n. r. učiteljica, Štefica Wirandt, prava učiteljica, Zlatka Hrubi, prava učiteljica, Stj. Čubelić, r. učitelj. — Garešnica: Dragutin Rak, r. učitelj. — Bjelovar: Dora Labar, učiteljica. — Nevinac: Gašo Kirin, pravi učitelj. — Tomaš: Ivan Karaula, priv. učitelj. — Hercegovac: Ivan Filković, r. učitelj. Vlasta Ivanuš, prava učiteljica. — Ladislav: Jakob Udbinac, priv. učitelj. — Vel. Barna: Stjepan Gjuroković, učitelj u m. — Bedenik: Milan Nosso, r. učitelj. — Ivanovoselo: Mirko Bogdanić, pravi učitelj.

Nakon uplate članarine predlaže A. Katar, da se prema određenom programu boravka u Grubišnom Polju pođe razgledati vilu »Moj Mir« i prekrasno uredjeni vrt začasnoga člana Iv. Nep. Jemeršica. Prijedlog usvojen jednoglasno. Skupština polazi korporativno prema vili. Domaćina, razdragan tumači simbolički arhitektonski uređaj same vile izvana, koju resi hrvatski grb sa raskriljenim orlom, koji baca slobodan i pun ponosa pogled na Grubišno Polje.

Sama vila nalazi se u blizini kolodvora u prekrasno uređenu vrtu kao u malom raju. Stotine raznovrsnih ruža, sijaset raznolikog cvijeća, sa palmama i oleandrima, smokvama i inim ukrasom okružuju vilu čovjeka, koji je sav svoj život, sve svoje najbolje dao na oltar Domovine, dao onome, iz koga je nikao Hrvatskom narodu. Prima raskriljenih ruku, razdraganog srca pionire hrvatstva i njegove prosvjete, pun ponosa da je Hrvat i sin hrvatskog učitelja.

Pun je mladenačkog žara i poleta i ushićen posjetom članstva, otvara dvorane svog »Mira«. Uređaj, učinjen po zamisli hrvatskog rodoljuba, zapanjuje braću i sestre. Razni darovi oduševljenih Hrvata i Hrvatica, vlastoručna pismena priznanja najumnijih ljudi prvašnjega i današnjega doba, srebrni lovorvijenac, cvijeće i odličja čine dubok utisak na članstvo, i popunjaju ga ponosom, da dičnog rodoljuba može ubrajati među članove »Hrvatskoga učiteljskog drušva za grad i kotar Bjelovar«.

Nakon upisa u Spomen-knjigu, razgledan je uzoran pčelinjak od kojih 80—100 umjetnih košnica, a zatim se je razgledalo župsku crkvu.

Kako vila tako i župska crkva odišu dušom onoga, koji je sve posvetio vjeri i domovini, dušom Ivana Nep. Jemeršica. Sam On tumači slikarije, učinjene po njegovoj zamisli, a napose kip Majke Božje Lurdske sa spiljom. Žrtvenici, građeni u Tirolu, nose grbove Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, a cijela crkva urešena je slikarijama u hrvatskom narodnom duhu sa odnosnim napisima kao: »Hrvatska je Božja i Naša«, »S narodom za narod«, »Bog je s nama, ne bojmo se«! i t. d.

Razdragana, ushićena i oduševljena braća i sestre svim, što su vidjeli, nakon ponovnog patriotsko-vjerskog govora preč. g. Ivana Nep. Jemeršica pjevaju gromko uz pratnju orgulja kolege Gjure Jambrešića iz N. Rače — hrvatsku himnu. Suze padaju od oduševljenja, a članstvo se sabire nakon toga kod brata M. Saboleka, tajnika društva, na objed, na kojem su i opet izrečene mnoge misli o daljnjem radu za naše društvo i za procvat hrvatske prosvjete i napredak lijepe nam države, a za trajniji spomen na ove časove bude pozvan fotograf, da učesnike ove veličanstvene skupštine fotografski snimi.

Nakon fotografiranja krenula su braća na kolodvorsku stanicu, oduševljeni svime, što su doživjeli u Grubišnom Polju.

ZADATAK (FORMALNI) EKSPERIMENTALNE PEDAGOGIJE

po **Ernestu Neumannu** priredio: **Gustav Kelemen.**

U početku razvitka te pedagogije nije ona poprimila oblik znanstvenoga istraživanja, nego je to bila samo praksa, čisto iskustvo, tu i tamo poduprta teoretskim obrazlaganjem pojedinih filozofa.

Veliki su filozofi prijašnjih vremena, kao Leibnitz, Locke i Fichte davali samo mišljenja o prigodnim uzgojnim pitanjima, a to nije bilo dovoljno da dade pedagogici znanstvenu podlogu. Najznatniji zastupnici pedagogije bili su praktičari. U njihovim rukama bila je samo didaktika, te nijesu imali dovoljno znanstvene spreme da pedagogiju postave na temelje samostalne nauke.

To je bio uzrok, da je pedagogija lagano kročila naprijed, da su često vrlo primitivna mišljenja trebala mnogo borbe da obore staro ustaljeno mišljenje. U koliko bi se moglo govoriti o teoretskoj pedagogiji toga doba, t. j. prije XVIII. stoljeća, to su bili samo pojmovi pravila, nabacivanja i dogmatička utvrdivanja bez stvarne znanstvene osnove.

Tek koncem XVIII. stoljeća opaža se napredak. Već kod Salzmana, Frappa, a više kod Pestalozzia i Fröbla, opažamo pobude osloboditi se pedagogije pravila i ideja, premda se i Pestalozzijeva pedagogija osniva na umišljenoj psihologiji i moći, te je sam došao do spoznaje, da je metodiku potrebno osnovati na dubljoj znanstvenoj podlozi.

Cijeli Pestalozzijev život i nije drugo nego neprestano iskušavanje najboljih metoda obučavanja i istraživanja. Na tomu se i osniva njegova metodika, t. j. na očiglednim spoznajama.

Tek nam je Herbart na uporabu pružio obrađena uzgojna i obučna pitanja, koja su zadovoljavala zahtjevu naučnog temelja pomoćnih nauka pedagogije onoga vremena, a napose psihologije i etike. Kako su do onoga vremena druge znanosti daleko uznapredovale, a među njima i one, koje dolaze u obzir kod rješavanja pedagoških pitanja, to bi, ostali pri Herbartovoj pedagogici, značilo: pedagogiju osuditi stagnaciji.

Osim toga su se ideje Pestalozzijeve i Fröbla u mnogim pedagoškim pitanjima pokazale boljima od Herbartovih, jer su oni te ideje crpili više iz života djece i iskustva.

Želimo li da i pedagogija ne postane zastarjela znanost, moramo ju postaviti na nove temelje, koji će odgovarati savršenom stanju filozofije, medicine i pojedinih odgovarajućih znanosti.

U pitanjima uzgajanja ljudskog društva moramo se osvrnuti na stanovište savremene socijalne znanosti. Kao individualnoj pedagogiji mora joj se dozvoliti, da se posluži metodama istraživanja i pomoćnim sredstvima experimentima psihologije, rezultatima te znanosti kao i rezultatima znanosti ili nauke o istraživanju djece (Kinderforschung) poglavito psihologije, anatomije, fiziologije, antropometrije, patologije i

psihopatologije djeteta. Zatim rezultatima drugih disciplina, koje zasjecaju u pedagogiju, kao: logika, didaktika, estetika, psihologija, etika i religija. Iznose se dokazi i utvrdenja, da je pedagogija dosad uvijek zadržala karakter samostalne nauke.

Govori o razvoju i visokom shvaćanju važnosti savremene pedagogije njemačkih učiteljskih društava, koja su si podigla iz vlastitih sredstava posebne institute za istraživanja te poziva »HUD«, da ovaj lijepi primjer slijede.

Već oko dva decenija nalazimo se u vrtlogu novog pedagoško-znanstvenog pokreta, koji se ukratko naziva: eksperimentalnom pedagogijom.

Taj je pokret vezan sa novijom eksperimentalnom psihologijom, u kojoj je sistematsko opažanje i eksperimennat tako razvijen, da ju po metodičkom postupku punim pravom možemo nazvati experimentalnom psihologijom.

Experimentalna pedagogija želi postaviti sasvim nove osnovice znanstvenoj pedagogiji. Ne radi se o tome, da se dosadašnja praktična pedagogija proglasi neuporabivom, ili da ju se odbaci, ali je jasno i to, da će ona novim rezultatima eksperimetalne pedagogije biti poprimiti sasvim drugo lice.

Obje — eksperimentalna pedagogija i eksperimentalna psihologija — nijesu postale preko noći, niti je to apsolutno novost.

Proučimo li bolje povijest pedagogije, vidjet ćemo, da su to samo usavršenija djela velikih pedagoga prošlih, kao: Pestolozzia, Fröbla, Rousseau-a i filantropista, koji su težili i nastojali, da pedagogiju postave na znanstveni temelj. Na to su utjecale i empiričke znanosti, koje su u vezi s pedagogijom, ali svakako ima najveći utjecaj experimentalna psihologija, koja je pedagogiji pokazala metodu istraživanju.

Mnogo je doprinijela i psihologija djeteta (zastupnik: E. Clapavedé) i njeno proširenje u skupnu nauku o poznavanju mladeži (Jugendkunde). Iz ovoga se napose razvilo psihološko-antropološko istraživanje o razvitku djeteta pa patologija, psihopatologija djeteta ili nauka o boležljivom stanju i kočenju društvenog i tjelesnog razvitka djeteta. Pomoću metoda eksperimentalne psihologije upoznali su strogo znanstveni način duševnog istraživanja života odraslog čovjeka, s time gotovo svi pojmovi dosadanje psihologije kao spoznavanja asociacija i reprodukcija predodžaba, mišljenja, razmišljanja čuvstvovanje i volja dobili sasvim novi oblik. Iza ovih rezultata se metoda experimentalne psihologije primijenila na psihologiju djeteta, a u ovoj primjeni leži temelj eksperimentalne pedagogije.

Ni jedan pedagog prošlosti nije za predmet svog istraživanja uzeo nedoraslog čovjeka te u sistematskom istraživanju njegovog duševnog i tjelesnog razvitka nastojao postaviti temelje svojim pedagoškim nazorima. Njihove su se metode sastojale u prigodnom promatranju, filozofskom uživljavanju u dječji život, a ovo su poznavali sjećanjem iz vlastitog djetinstva.

Cijeloj staroj pedagogiji manjka onaj temeljni znanstveni dio, koji se osniva na studiju djetetom tjelesnog i duševnog razvitka. I sam Rousseau se tuži, da dječji svijet ne poznajemo, da ga promatramo prema šemi odraslog čovjeka. Ovu činjenicu priznali su i mnogi drugi pedagozi, ali su prošla i dva stoljeća, dok je taj fakat pobijedio. Opažali su se spomena vrijedni pothvati trijeznog i sistematskog opažanja duševnih i tjelesnih sposobnosti djeteta kod Jeana. Paula »Levana« 1807., Dietricha, Friedmanna pa Bertholda Sigismunda 1855. djelo »Dijete i svijet«.

Stara pedagogija imala je svoj temelj na opažanjima uspjeha i neuspjeha uzgojne prakse, u čemu su se viđeniji uzgajatelji često pozivali na svoje temeljne pojmove o psihologiji djeteta. Tim je nastalo neko psihologiziranje obuke, opaženo kod Pestalozzija te iskušavanje psiholoških svrsishodnih metoda u uzgoju i obuci, što se donekle približuje današnjemu didaktičkomu eksperimentu eksperimentalne pedagogije. Tako opažamo kod Pestalozzija, Fröbla, Salzmanna i njihovih sljedbenika osobito kod Niemayera, Weitza te nekojih Herbartovaca, da ne promatraju dijete samo radi njegovog školskog rada, nego da pomoću direktnog istraživanja traže svrsishodne metodike mjere za praksu obučavanja. (Škola postaje pokušavalište).

Tako je Pestalozzi svojim iskustvom, neprestanim iskušavanjem, utemeljio pedagoške metode bez utjecaja pedagoško teoretskih predrasuda i tim je postao pretečom eksperimentalne pedagogije.

Nove istražene metode proširile su se na školski život napose na školski rad djeteta. Time su se razvijali školski pokusi. Eksperimenat dječje psihologije nalazi se u službi škole, a tim je postavljen glavni temelj današnjeg eksperimentalnog pedagoškog istraživanja.

Daljnje ishodište savremenog istraživanja leži u specialnom promatranju duševno slabe, patološke i abnormalne djece. (Preteča ovome Herbartovac Strümpel, djelo »Patološka pedagogija ili nauka o manama djece«).

Skrb za slabu i duševno abnormalnu djecu dovela je do pitanja: kako se može slabo nenormalno dijete diagnostički prepoznati i odijeliti od normalnog i prosječno nadarenog djeteta? Iz ovoga se razvila nauka o darovitosti i ispiti o sposobnosti (Intelligenzprüfung), koji su također vrijedni za psihologiju djeteta kao i za pedagogiju.

U užoj vezi sa istraživanjem nenormalne djece razvila se higijena školskog rada. Ova su istraživanja vodili liječnici i praktični školnici, a iz ovog se razvio cijeli jedan odsjek eksperimentalne pedagogije; — kao istraživanje umornosti, znanstveno istraživanje rada sa higijenske strane ili nauka o umornosti i osvježenju, komplicirana tehnika mjerenja umornosti, a iz ovog teoretskog istraživanqa nastao je novi program za duševno-higijensku organizaciju školske obuke, radnog dana, a dapače i pojedinog obučnog sata i odmora.

Razne skupine istraživanja nemaju uvijek čisto pedagoške svrhe, nego često zastupaju medicinske, često čiste psihološke, a dijelom pedagoške interese. Ali one zajedno ujedinjene podvrgnute jedinstvenom gledištu nauke o uzgoju te postavljenje njoj u službu s praktične i teorijske strane čine eksperimentalnu pedagogiju.

Sada napose treba da utvrdimo pojam i zadaću eksperimentalne pedagogije te da odredimo stav, koji ona imade prema dosadanjoj pedagogiji: Stara pedagogija sve do danas nosi značaj dijelom pojmovne, dijelom normativne (odredbene) nauke. Zastupnici znanstvene pedagogije vidjeli su svoj zadatak u tome, da s jedne strane odrede pojam uzgoja i obuke, a s druge strane uzgojni i obučni cilj spram vrsti faktora uzgojnih i obučnih ciljeva i te faktore što više utvrde, a zatim razviju propise i pravila normativnog karaktera za pravilno obučavanje i uzgajanje. Time pedagogija dobiva karakter nekog uvoda u obučavanju i uzgajanju, jer pravila i propisi i nisu drugo za praktičara. Na tim normativnim pravilima i propisima i n e s m i j e pedagogija kao nauka ni oskudijevati, jer ona i jeste teorija za praksu, ali je staroj pedagogiji manjkalo najvažnije, a to je nepristran i iscrpiv naučni temelj ovih norma.

Pedagoški propisi i pravila imaju trostruki smjer i to: 1. o odnosu učenika, 2. o djelovanju učitelja i 3. t. zv. praktični dio pedagogije u užem smislu (uporaba učila, knjiga i organizacija školstva). U svim ovim slučajevima moramo paziti, da propisima dademo znanstveni osnov, moramo temeljito istražiti zbiljske odnose, na koje se propisi primjenjuju. Dok ovo nije učinjeno, dotle su pravila i propisi samo logični konstrukcije, koje nikakove ili same prigodne veze imadu sa pedagogijom. One su autoritativnog karaktera, koje se u najboljem slučaju osnivaju na iskustvu, ali nema jamstva da su proračunane i svrsishodne.

Da navedemo primjer: Treba konstruirati pravila za obuku u čitanju, t. j.: kako bi u što kraćem vremenu naučili dijete što bolje čitati. Da uzmognemo postaviti propise, treba prije svega istražiti: kako dijete stiče sposobnost za čitanje, koje stadije i procese mora proći, sticanjem ovakove sposobnosti, koji su naravni uvjeti, u kakovom su odnosu sa duševnim razvitkom (stadijem) djeteta? Kad smo ovo istražili, onda možemo znanstveno utvrditi pedagoško pravilo, koje je u skladu sa naravi duševnog procesa djeteta i karaktera cilja, koji želimo postići.

Prije nego dademo propise, moramo proučiti i istražiti djelovanje učitelja i njegov utjecaj na školsko dijete, znanstveno analizirati učila za pojedine razvojne stupnjeve djeteta, organizaciju školsku i njen zamršen odnos prema državi i društvu. Nakon takovog istraživanja možemo za ta pojedina područja dati propise.

Pogledamo li dosadanju pedagogiju, opažamo da su joj spoznaje o tim odnosima vrlo oskudne. Herbart, Rousseau promatrali su najvećom pomnjom stvarne odnose duševnog i tjelesnog razvitka mladog čovjeka i što su više istraživali to područje, to su sve više uviđali, koliko im je toga bilo nepoznato i koliku množinu najtežih pitanja će nam mlada duša još riješiti. Zato se i kaže dosadanjoj pedagogiji, da je nauka pojmova i pravila i da joj manjka podloga spoznaja stvarne naravi, na kojima bi ti propisi i pravila morala biti osnovani.

I Pestalozzi i Herbart i Rousseau su nastojali svoja pravila i propise osnovati na ovakovom temelju, ali je on bio i ostao samo izvor njihove fantazije, više instinktivno konstruiran, više slučajan nego stvaran, a često sasvim protivan duševnom i životnom sadržaju djeteta. Herbart je na primjer htio, da cijelu pedagogiju osnuje na svrsi uzgajanja. Fröbel je učila za obuku u dječjem vrtu konstruirao pomoću matematičkih spekulacija prema temeljnim oblicima tjelesa te pomoću spekulativnih promatranja o uzgoju čovjeka uopće.

Autoritativni i deduktivni način sastavljanja pedagoških propisa mora se strogo osuditi. Deduktivni izvodi pedagoških norma su neprikladna pretpostavka, da bi na njoj mogli izvesti stalan sistem pedagoških pojmova, prema kojima bi pedagogija poprimila normativni karakter. Zato nam dosadanja pedagogija ovakav sistem pojmova nije ni pružila.

S druge strane opet svi propisi, kojima manjka empirijski temelj, izgledaju praktično kao čiste zapovijedi, te praktičaru nije uvijek jasno, zašto on ovako, a ne drugačije mora činiti.

U tom i leži glavna vrijednost novog načina istraživanja za učitelja i uzgajatelja. Značenje eksperimentalne pedagogije ne leži u mnoštvu pozitivnih rezultata i određenih propisa za praksu, nego u tom, što ona želi osposobiti pojedinog uzgajatelja, da mu svaka pedagoška mjera bude jasna. Eksperimentalna pedagogija time učvršćuje samostalnost uzgajatelja prema pedagoškom pravilu te mu uzvisuje interes za zvanje.

Stara pak autoritativna pedagogija ubija u njemu tu samostalnost, slabi interes za zvanje, ne opravdava temeljito pedagoške mjere, uzgajatelj ne zna, kako se daleko u pojedinom slučaju smije udaljiti od propisa. Ona nam daje amo naučnu šablonu i temu za pojedine predmete. Zato se i prigovara Herbartovoj pedagogiji, da nam je donijela ropsku ovisnost prakse o pojedinim izrazima kao na pr. »utvrđivanje i sjećanje«, »jednakovrsni interes«« i slično.

Ona nas je vezala dijelom potpuno preživjelim metodičkim propisima kao što su »metodički stupnjevi«. Sa gledišta savremenih spoznaja procesa dječjeg shvaćanja moramo nauku o formalnim stupnjevima osuditi kao pedagoški neosnovanu.

Ovisnost uzgajatelja o metodičkim propisima napadno djeluje na cijelu obuku i duševni razvoj djeteta. Današnja obuka se premalo trsi, da u učeniku pobuđuje samostalnost, pa ne dozvoljava ni jednom samostalnom snažnom talentu slobodno razvijanje ili bar da se ćuti slobodnim. Ukočeni posluh školskih propisa ugušuje u djeci svaku spontanost.

A za duševni i ekonomski razvoj narodnosti nije ništa važnije, nego da ono njegujemo, što kod mladeži nalazimo i da dopustimo da se te sposobnosti samostalno i spontano razvijaju.

Eksperimentalna pedagogija si je postavila zadatak, da se svih ovih mana riješi. Ona ne postavlja pravila, dok ne istraži stvarne odnose, iz kojih se pravila imadu razvijati. Ona je prije svega pedagoško istraživanje, ali pošto se ovdje radi o istraživanju stvarnog područja, ona je empirisko-pedagoško istraživanje.

Eksperimentalna pedagogija nastoji sva pomoćna sredstva i metode empiričkog istraživanja staviti u službu pedagogije; prema tome nije baš zgodno govoriti o eksperimentalnoj pedagogiji; nego je bolje da ju zovemo pedagogijom empiričkog istraživanja. Ime eksperimentalne pedagogije dobila je stoga, jer eksperimenti igraju u njoj veliku ulogu te zauzimaju poseban stav u pedagoškom istraživanju. Eksperimentalno istraživanje se u pedagogiji primjenjuje u raznim slučajevima. Tako nam služi za istraživanje duševnog i tjelesnog razvitka djeteta i mladeži uopće, analizom njegovog duševnog života i uzdržavanja u školskom radu dovodi cijeli materijal do spoznaje, koje se nalaze u prirodi samog mladića, te na kojima se napokon cijela pedagogija mora osnivati. U tom slučaju nosi eksperimentalna pedagogija karakter psihološkog istraživanja djeteta, koje je uvijek preduzimano u pedagoške svrhe i s pedagoškog gledišta. Pored ovoga imade pedagoških istraživanja, kojima je uvijek objekt dijete, a smisao i svrha im je, da se direktno odredi vrijednost pedagoških sredstava i metode.

Tako se mogu iskušavati specijalne didaktične metode, da odredimo njihovu vrijednost u određenom obučnom cilju. U tom slučaju poprima eksperimenat više značaj iskušavanja dotičnih pedagoških metoda, nego značaj teoretskog istraživanja na temelju pedagogije.

To bi bio kratak prikaz zadatka eksperimentalne pedagogije. Kako se eksperimenti mogu voditi, o tom drugom zgodom.

Mišo Sabolek — Grubišnopolje:

SRPSKA ŽUPA

sa geografskog, kulturnog, socijalnog i političkog gledišta.

I. Geografski.

Mnogi od nas, ne poznavajući Srbije ni srpskog naroda, krivo su informirani o prilikama i životu Srba, a o samim krajevima Srbije i ne znade više nego si prema geografskoj karti može predstaviti, tim više, jer nemamo putopisa, koji bi u tančine ili bar djelomično prikazivali pojedine krajeve onkraj Save.

Bivši usrećen od prijašnje t. zv. P. P. vlade, i dobivši za božićnicu 1924. dekret za Srbiju, kojim valjda nijesam bio prognan ni ja ni stotine druge braće i sestara hrvatskoga učiteljstva; — uzgred spominjem obzirom na sadašnje prilike — nalazio sam se u srpskom kraju, koji zaslužuje svaku pažnju i vrijedan je, da ga i oni, koji za nj nijesu ni čuli, makar se zovu Srbi, upoznaju pobliže, kao i oni, koji su radoznali: kakav je to kraj, kakav je život, kakvi ljudi i običaji?

Iz Kruševca, prijestolnice slavnoga Lazara, dolazimo u Župu u dva smjera: Željezničkim do Stopanje; lijepog šumadijskog mjestanca, te odanle preko Dubrave planine kolima, obično čezom t. j. dvokolicom,

tipičnom za Srbiju. — Drugi je put kolni cestom od Kruševca u sredinu Župe — varošicu Aleksandrovac.

U Kruševcu možeš dobiti za Župu kočiju i auto, automobilima se pače više putuje jer su relativno jeftiniji, a razumljivo i udobniji i brži. Po osobi plaća se 80—100 dinara. Vožnja čezom ili kolima traje do centra 3—4 sata, a autom 1 do 1½ sata već prema putu i vremenu.

Sama Župa smjestila se od Binačke Morave na jugu, Kopaoniku i njegovim ograncima na sjever, Željinu na istok, Jastrepcu planini na zapad, a samom Kruševcu na jugozapad.

To je ubava kotlina zaokružena sa sviju strana velebnim gorskim vijencima sa starcem Rudištem, koji svojom bijelom glavicom u rano proljeće i kasnu jesen pozdravlja ovaj blagosloveni kraj. Tko je bio u našem Zagorju ili požeškoj dolini, može si donekle predstaviti valovitu i brežuljastu okolicu ovoga kraja.

Sav je ovaj kraj brižno obrađen. Vinova lozica, šljiva, breskva, jezgričavo voće ures su ovom kraju i daju posebni čar Župi u proljeće, kad sve procvate i opaja svojim mirisom svježi gorski i ljekoviti zrak ove kotlinice.

Glavno mjesto same Župe je, kako rekoh, Aleksandrovac Kr. To je varošica. Ima 4 ulice, kaldrmisan je; to znači da su ulice potaracane velikim okruglim kamenjem, koje valjaju gorske brzice, a sama Rasinja riječica jedina, koja protječe ovom kotlinom, obiluje njime. Zato je prolaženje ulicom za nas neugodno radi jamica, koje se između pojedinog kamenja nalaze, a i radi samog kamenja, koje je oblo pa je uslijed toga neravno tlo. S vremenom se i »prečanin« na to priuči, a prednost je u tom da kaldrmirane ulice nemaju blata, koje je ovdje osobito neugodno i teško.

Aleksandrovac je nanovo prozvan sadašnjim imenom od dolaska kralja Aleksandra Obrenovića, a prije se zvao Kožetin, a tako ga narod i danas zove. Ostaci tog grada nalaze se povrh samog Aleksandrovca na brežuljku, na kom se nalazi i crkva samog Kožetina. Sam Aleksandrovac pako smjestio se ispod crkve u nizini, kojom protječe Rasinja, a okolišni brežuljci s lijeve i desne strane daju mu poseban čar sa svojim vinogradima i lijepo uređenim voćnjacima.

On je glavno trgovačko mjesto u cijeloj Župi, pa su mu ulice načičkane raznovrsnim trgovcima i obrtnicima. U Aleksandrovcu dobiješ sve što ti je potrebno za život. Ima tu opančara, abadžija ili krojača, kasapina ili mesara, bakalnica (sitničarija) a naravno i kafana »naški« rečeno birtija, gdje uz »kafu« a to je samo crna kava, dobiješ vina, piva, rakije i svih mogućih odlika alkoholnih.

Imade i dva hotela, a na glasu je hotel »Bosna« g. Dragića B. Maksimovića. Imade više prodavaonica vina en gros, a glasovita je i daleko poznata firma Braće Lukovića veletrgovina vinom. — Glavni trgovački produkt ovoga kraja i jest vino, voće i rakija, koji se odavle odvaja volujskim kolima cestom prema Kruševcu.

Aleksandrovac je sjedište sreske oblasti, financ. uprave ili poreznog ureda, žandarmerijskog voda i financialne kontrole, koja postoji od ujedinjenja, jer toga prije srpski narod nije poznao. Nalaze se nadalje ovdje zemljoradnička zadruga i mala štedionica. Tu je sjedište i protepresviterijata, a imade i neku vrstu više pučke ili građanske škole.

Župa imade 2 sreza: Kopaonički i župski srez. Za razliku od nas tamo se kotari zovu po krajevima, a ne po mjestima. Kopaoničkom kotaru ili srezu je sijelo Brus isto ovaka varošica kao i Aleksandrovac, a srez se zove kopaonički.

Osim ova dva oveća mjesta koja su otprilike kao Rača u bjelovarskom, a Ivanovo Selo u grubišnopoljskom kotaru, kažem otprilike a ne faktično ovaka, imade sela i zaselaka koja svojim položajem izgradnjom podsjećaju na tirolska mjesta s tom razlikom, što su tirolska mjesta svojom čistoćom, poretkom na zamjernoj visini, dok se to ne samo za mjesto u Župi nego nažalost u najvećem dijelu naših mjesta ne može reći.

Krasna su mjesta Vitkovo nedaleko Aleksandrovca, Dobroljupci, Rataji, Dašutca nanizana na obroncima brežuljaka okolišnih brda i planina.

Velika poteškoća za Župu je pomanjkanje vode. Klima je naime u Župi osobito ugodna, a ljeti vlada nesnosna sparina, usljed koje presuši ono malo bunara s pitkom vodom, koji se tamo nalaze. Rijeka i potoka i nema, a Rasinja preko ljeta obično presane, a ako teče, to je dubina od 3—5 cm. vode, koja svojim brzim tokom i šumom daje poseban čar u ljetnim večerima ove krasne kotlinice.

Voda je uopće vrlo slaba, netečna i tvrda, puna vapna, a rijetko gdje bistra.

Medjutim se je Bog pobrinuo za nadomjestak ili ekstrakt tome — za lijepo, krasno i pitko vino, koje gasi žeđu župljanu u svako doba godine.

Da je klima tako ugodna, zahvaljuje Župa okolišnim visovima, koji ju čuvaju od hladnih vjetrova, od neugodnih bura i raznih vihora, koji u ravnicama otvorenim kojekakove neprilike donose i prave.

Klima je u ovoj kotlini tako ugodna da dolje uspijevaju i dozrijevaju limuni i narande, a sada si možete zamisliti kako uspijeva dolje vinova loza, voće i razno povrće!

Za primjer uspijevanja navodim, da grožđe ima 23—25% šećera, i kod prodaje se ne kupuje nego prema postotku sladora. Samo grožđe je takovo, da grozd važe 1 klg.

Od vrsta plemenite vinove loze uzgaja se tamo renka i talijanska graševina, smederevka, burgundac, portugizac i drenak, specialna srpska vrsta crne loze sa vrlo jakim mirisom i osobito velikim postotkom šećera.

Od voća uspijevaju sve vrsti jezgričavog i koštičavog voća, jedino nisam vidio nigdje uzgojenih mandala.

Uz ovo obilje i uzorno voćarstvo kao i uzoran uzgoj vinove loze zamjeran je produkt alkoholnih pića, kojega se valjda iz ovog kraja najviše izvozi diljem cijele Srbije, a držim da ni okolica smederevska nema tolikog proizvoda u tom pogledu.

Samo pivničarstvo je u mizernom položaju prema obradbi vinograda. Mnogi i mnogi, što velim: većina, bavi se primitivnim prešanjem grožđa, a o odvajanju pojedinih vrsta vina nema ni govora. Mojim su nagovorom neki moji seljani nabavili moderne preše i tu sam imao prilike da im pokažem ono malo što sam iz iskustva znao i ono što sam u preparandiji naučio.

Zemlja u Župi je teška ilovača, koja se u ljetno doba osuši i raspuca, pa kad padne kiša, nastane teško žuto blato, koje se ne da iskefati, nego se mora isprati. Tu ne pomažu kefe, nego samo voda.

Osim vinogradarstva i voćarstva bavi se narod i obrađivanjem polja: ratarstvom u nižim dijelovima, no to je ratarstvo, mogu reći, najprimitivnije. Dolje vlada još ralica to je t. zv. plug drveni, gdje je sve drveno — bez ornica. Da čujete što o njoj sudi Srbijanac.

Vraćajući se jednoć iz škole, nađem u blizini trojicu ljudi, kako takovim »plugom« oru. Zagledao se i gledajući tako, upita me jedan: »Što gledaš, gospodine?« »Gledam i mislim: tko je od vas luđi, ili volovi ili vi, koji se ovim čudom mučite u današnje doba«. »I naš je otac ovako činio, kako i mi, i imao je svega dosta« bio je odgovor. »Ljudi, ako je vaš otac bio lud, zar i vi morate biti!?« odgovorim, a oni će na to: »Mani, molim te, ta imamo onog željeznog vraga; pa koja mu vajda, kad ne će da ore«. Kad ih nagovorim, da tog vraga dovuku i pokazavši im, kako se tim vragom ore, zagledaju se, a onda uviđevši, da je bolje, rekoše: »Pa kako to, gospodine, da ti oreš; zar tako svi vaši učitelji Hrvati rade?«... Toliko o toj maloj zgodici. Usput spominjem, da je narod dolje dobio u ime ratne odštete najmodernije plugove, razne gospo-

darske strojeve, ali koja mu vajda, kad nema nikoga, da ih uputi, kako se njima radi!

Uzgaja se kukuruz, ječam, raž i pšenica. O zaaranju kukuruza ne zna se tamo osim s iznimkom kod školanih gospodara ili ekonoma. — Kukuruz se sadi pod motiku bez ikakovog reda. O uništavanju snijeti kod žitarica isto ne zna narod ništa, pa sam našao mnoga lijepa polja zasijana žitaricama, ali nažalost uništena od snijeti. U novije vrijeme dolazi više domaćih sinova sa strane, vještih racionalnoj obradbi tla, pa kao domaći ekonomi, u koliko mogu, prednjače svojim domorodcima.

Srbija je poznata sa svojih manastira, pa nema gotovo kraja, gdje ne bi bar jedan do dva manastira bila. U Župi se nalaze dva: Rudenice i Veluče. Prvi sa svojim ostacima. Ostala je crkva u starom srpskobizantskom stilu. Prekrasne kupolice još su dobro uščuvane, a stare fresco slike još se dobro raspoznavaju kako na zidovima tako i na ikonostasu t. zv. »moleraji«.

Nedaleko od njega nalazi se bistro gorsko vrelo ozidano pod ogromnom lipom, jedini svjedok njegove prošlosti i veličine. Krov je uništen, pa kao kod nas tako je i Srbiji veliki nehaj za starine, pa izgleda da će i ova starina iz doba Nemanjića i prvih dana srpske države s vremenom nestati iz jednostavnog razloga, jer se nitko za starine ne brine. Drugi: Veluče spada među najbogatije manastire Srbije sa ogromnim površinama šume, oranica i vinograda. Gospodari u njem kao paša jedan kaluđer, koji vodi najudobniji i najljepši život. Oba samostana nalaze se u Trsteničkoj planini, u najromantičnijem dijelu njezinom.

Jer je Župa sa socialnog i kulturnog te političkog gledišta za nas pogotovo interesantna, a sam bi se referat oduljio to ću o ovoj stvari referirati na slijedećoj skupštini odnosno sastanku kao nastavku ovoga referata.

Materijalna i duševna kultura Srpske župe.

Koliko je srpska župa sa geografskog gledišta zanimljiva i romantična, nemalo nas zapanjuje u kulturnom pogledu. Ona spada svakako među krajeve, koji svojom kulturom mogu prednjačiti cjeloj Srbiji, a u nekim granama i krajevima izvan Srbije. Spomenuo sam slikovitost pogleda u rano proljeće na Župu. Voće svaki vrsti bijeli se izdaleka, u lijepim redovima zasađeno, okrečeno u kasnu jesen, to su većinom šljive, koje ovdje osobito rode i izvrsno napreduju. Župljani im daju svoju njegu, pa im trud nije ostao uzaludan.

Ima gospodara, koji je dobio po 280—300 hl. šljiva, što se redovito peče na rakiju, a odavle se izvozi čak u naše krajeve. Zato ali župljani ne samo da ih kreče, nego ih okopaju ne motikom ili lopatom, nego plugom. To je poseban plug, kome je gredelj do 6 m dug, bez crtala i ornica sa ručkama, kojima se ravna tako, da se može tik uz stabla volićima, koji prolaze kroz šljivik vukući taj plug polako, a i ako teško, jer je bez crtala — ne oštećuju nimalo voćke, a ove su ipak okopane, bolje — poorane.

Taj tako poorani šljivik posijava se većinom zobi ili djetelinom, većim dijelom lucernom. Za hrvatsku se djetelinu, tako obilnu dušikom, tamo i ne zna, ako bi izvrsno mogla uspijevati. Nijesu tako samo uređeni šljivici, imade okrećenih čokota, no to je već rjeđe, ali ipak imade. Držim, da bi bilo i to sve okrečeno, ali je narod dosta, pače i odveć ratom osiromašio, da bi mogao toliko kreča upotrebljavati, odnosno nabavljati.

Napomenuo sam, u prijašnjem odsjeku, da je Župa zapravo vinograd Srbije. Svi vrhunci do najvišeg su izriljani ili »naški« rečeno izrigolani 80—100 cm i zasađeni vinovom lozom. Kulturom loze potrebno je da Vas pobliže upoznam.

Nas odavle mora zapanjiti moderan način uzgajanja loze od početka do kraja. Osobito je interesantno uzgajanje mlade loze. Dok kod nas seljak za osnutak vinograda kupuje gotove korenjake za skupe novce, dotle si ih Župljanin sam producira. Sam si drži mali rasadnik američke loze, pozna on monticolu i portalis kao i razne plemenite vrsti loze, koje cijepi na ovu podlogu i u roku od godine dana imade gotove korenjake. — Ne treba zato ni cijepova, ni gume, jedino oštar nož za cjepljenje i vještinu. Pojedinci cijepe do 10.000 i 20.000 komada ključica, koji se ovako cjepljeni stavljaju u sanduke, naizmjence postavljeni čumurom (drvenim ugljenom) i mahovinom. — Vješte kalemare ili cjepjače plaćaju po 40 D dnevno.

Cijepljenje ključica vrši ovako: ključica se zareže na engleski spoj kao plemenka tako da čvrsto jedno uz drugo pristaje, a kora se posipa sumporom. Između oplemenjenih ključica stavlja se komad mokre mahovine pa mokri drveni stučeni ugljen, zatim ključici, onda ugljen pa mahovina, tako do vrha. Sanduci dolaze u sobu, gdje se loži od 18—22° R. postepeno gore i dolje nakon 14 dana istjeraju gornji oplemenjeni pupovi, a zarez na doljnjem djelu pusti malu žilicu.

Cijep je gotov da se stavi u zemlju, zagrne i dalje kad probije na dnevno sunčano svjetlo iz srca i postupa običnim postupkom štrcanjem i pjevljenjem itd.

Najbolje komade ostavlja domaćin za sebe, a srednje i gore prodaje, ili ostavlja još godinu dana u zemlji, da se bolje razviju. Komad se prodaje 2—5 dinara već prema vrsti loze i kvaliteti korenjaka. Dakle moderno s t r a t i f i c i r a n j e.

Zemlju za vinograd rigolaju riljevima. To je posebno oruđe, koje si sam župljanin pravi od hrastovog ili bukovog drveta, izrađeno poput lopate sa isječkom za prigazivanje, a u donjem je dijelu ovinuto željezo, navršteno po kovaču. Loza se čisti kosjerima i škarama. Obrezivaju sve na dva pupa lozu pinciraju na 75—80 cm. visine bez kolca. Tih ne bi ni u kojem slučaju mogli Župljani postavljati, jer nema šume, a i zato, jer bi toliki kompleksi vinograda trebali ogromne količine kolja. Loza se redovito štrca rastopinom galice i vapna, a alaun ne upotrebljavaju. Berba se vrši od jednom u cijeloj Župi, a prekršitelji se teškim globama kažnjavaju.

Zeleno cijepljenje obavljaju vunenim koncem, koji se neveže, nego jednostavno zafrkne.

Kukuruz kultiviraju na stari način, kako se je kod nas radilo pred 30 godina; no ipak s tom razlikom, da sade bez reda, a grah posebno sade u kukuruzu umjesto zajedno s njime.

Pšenicu uzgajaju malo, a o uništavanju snijeti ne znadu. Raž i ječam isto. Krumpir ne kultiviraju, nego ga dobivaju iz Užičkog okruga, odakle ga na konjima nose t. zv. ere nadimak za užičane.

Osobito se mnogo kultivira luka i kupusa te paprike, patlidžana, mnogo sade ljubenica i konoplje.

Župljani drže dosta ovaca, od kojih se úzima vuna i od nje prave sami sebi sukna za odijela kako muška tako i ženska.

Vunu tkaju na tkalačkim stanovima.

Narod nosi hlače i nešto slično kaputu. Na nogama su opanci posebnog kroja sa gubcima-gubičari.

Mladići nose većinom u svečanim zgodama plavo gornje odijelo poput prsluka. Ljeti nose gaće i dugačku do koljena košulju, koja se preveže u pojasu posebnom zato tkanicom od vune kao pojasom. U opancima ne nose obojak nego čarapu od vune, koja je u gornjem dijelu izvezena vunom u prekrasnim narodnim motivima. Glavu pokrivaju šajkačom, zimi šubarom.

Djevojke udavače nose u svečanim zgodama šimi cipele i odijelo na gradsku.

Žene vežu rupce ispod brade preko glave i po tome se razlikuju od djevojaka neudatih. Osobito je izraziti, lijep tip muškaraca.

Za vožnju upotrebljuju teška željezna kola, koja obično vuku volovi podolske pasmine. U kolima dovoze sve pa i grožđe. Konja upotrebljavaju samo za jašenje ili za čezu. Čeze su dvokolice sa pretpregom

za jednoga konja. Srbijanac se brzo upravo divlje vozi. Jahača se dnevno viđa u tom kraju.

Šuma, kako rekoh, nema mnogo u Župi, a koje jesu, obično su cerove.

Od bilinstva većinom gorsko bilje. Župa oskudijeva na livadama i vodi. Za hranu ovaca upotrebljuju šumu t. j. grančice cerove osušene sa lišćem. Šumski list zovu šumom, dok šumu zabranom.

Hrana: Župljanin se slabo hrani. Kako je u njih vjera spojena sa mnogo postova, to se gotovo uvijek posti, a za post se upotrebljava močena kisela paprika, luk, i saraga te proja.

Proja je beskvasni kruh od kukuruznog brašna, pečen u crepulji u žaru, t. j. tako, da se žar razgrne i podloga očisti zatim se na to metne umiješana proja i pokrije tepsijom od crijepa, a na nju se nameće žara i pepela. Hljeb od pšenice zovu kolač, a taj se jede jedino na slavu.

Saraga je riba iz Skadarskog jezera, koja se u osušenom stanju na hiljade vreća šalje u Župu, gdje je glavna hrana za postova.

Župljanin mnogo troši na slavu i gozbu u svatovima i zarukama. — Ima ljudi, koji cijelu godinu rade i muče se, samo za slavu. — Da bude veselije, uzimaju si bilo cigane, to su bogatiji, a siromašniji uzima narodne svirače sa klarinetom i bubnjem. Da se većinom sviraju i pjevaju narodna kola, to ne trebam isticati. Igra se radikalka, demokratka, srbijanka, srpski oro, i ostala razna kola.

Župljani kao i ostali Srbijanci imadu posebni način građenja kuća. Svaka od njih, osobito novogradnje, imadu više oblik vila sa lijepim verandama, poput većih balkona, a kako se mjesta nalaze na obroncima i brežuljcima, tako sprijeda imadu kuće oblik jednokatnica, gdje se odozdo nalazi bačvara ili podrum. Kuće imadu po 3—5 soba, od kojih najveća služi za obavu slave. Kuće se grade iz kamena, koji dovoze iz brda.

Kreveta se malo nalazi, većinom su to nabavljeni poslije rata. Prije rata po pripovijedanju nije bilo kreveta, nego su spavali na slami. Istom sa dolaskom austrijske vojske počeli su se uvoditi kreveti. Ovi su većim dijelom od željeza sa tri strane zatvoreni.

Posteljina se sastoji od slamarice i slamom popunjenih jastuka te obligatnih vrlo lijepih gunjeva.

Ormara imadu bogati, dok ih seljaci nemaju, nego odijela vješaju na klinčanice, a djevojka n. pr. kod udaje dobije opremu i sve potrebno u jednom kovčegu. — U njemu se čuvaju i ostale potrebne stvari.

Satova isto tako nemaju, jedino bolji i to budilice, a o visećim satovima ni govora.

Slika također nemaju, nego jedino sliku ili ikonu krsnog sveca sa kandilom, koje gori o slavi.

Duševna kultura: Župa ima dosta škola, no polazak je slab. Škole imadu samo 4 godišta. Opazio sam, da je ta škola izrazito s r p s k a, tek tu i tamo se malo naglašava j u g o s l a v e n s t v o, no to je raritet. — N a r o d u o p ć e s m a t r a o v u d r ž a v u S r b i j o m, k o j a s e j e p o v e ć a l a p o s l i j e r a t a.

Pismenost je vrlo mala, a uz svaku školu postoje knjižnice, koje mogu imati i dnevne novine. Na prosvjetnom polju se malo radi. Školske zgrade, osobito nove, su moderne i lijepo građene. — Kod svake škole je učitelj obično vođa srpske zemljoradničke zadruge.

U novije vrijeme imade učitelj stan u naravi, a drva, koliko može potrošiti.

Svaka škola mora imati kancelariju ili zbornicu. Napredak i uređenje nije ovisno od nikoga do učitelja, koji raspolaže školskom imovinom, t. j. školskim prirezom, koji se troši na uređivanje i potrebe škole.

Djeca moraju sama sve nabaviti, a u školi ne dobivaju ni bilježnice, ni tinte, ni pera. — Negdje, kao na mojoj školi, bila je kao neka trgovina sa materijalom.

U č i t e l j j e p o t p u n o m a s l o b o d a n č o v j e k, k a d d o b i j e m j e s t o p o n a t j e č a j u, n e m o ž e g a n i t k o b e z n j e g o v e k r i v i c e i l i v o l j e p r e m j e s t i t i. P o l i t i č k o u v j e r e n j e i s p o v i j e d a s l o b o d n o i j a v n o i z a t o m u s e n e m o ž e n i š t a d e s i t i, k a o k o d n a s. Radi nepismenosti narod je dosta praznovjeran. — Vrijedne starine propadaju i nema nikog, da ih čuva. U mom mjestu je ostao kameniti stol što ga pravoslavna crkva treba u sredini crkve. Sigurno je iz doba Nemanjića, ali stoji vani netaknut i služi kod crkvenih ophoda. Nedaleko je isto tako stara crkvica, možda iz prvog doba srpskog naroda — ruši se i nitko ne haje za to. — Prekrasne kupolice, napuknute pomalo, propadaju al fresco slikarije čekaju na dolazak nekoga, koji će ih znati cijeniti i zatražiti restauraciju cijele crkvice.

Običaji: Narodni su običaji vrlo lijepi osobito o svadbi, Slavi i smrti. Svadbu vrše dvostruko: vjerenje i samo vjenčanje. Tu se strašno istroše roditelji jedni i drugi. Davaju se darovi u naravi i novcu. Darove daje djevojka rodbini i svojti svog budućeg muža i obratno na vjerenju. U naravi dade cipele, dijelove odjeće i cvijeće. U prosce se polazi sa bubnjem i klarinetom. Mladenka se vozi na vjenčanje, ako je izvan mjesta, u volovskim kolima sa pokrovom, a ide i pješice. Mladenac i djever je sav okićen raznim rupcima, rupčićima, čarapama, na ramenu vrpcama i kojekakvim papirima i ružama papirnatim.

Mladenka kao miraz dobiva po jedan šivaći stroj, kravu i slično. — Pogodba o tom se vrši kod crkve. Između mladenčevih i mladenkinih roditelja posreduje obično koja baba, koju zovu provodadžija. Obligatna ljuta »raćija« i vino, naravno, ne manjka. Glavni dio nosi obično pop, koga inače i ne zovu, nego obično pop.

Interesantni su običaji u slučaju s m r t i. Skupi se svojta iza sprovoda na zadušnice, t. j. pred crkvom je stol, koji inače služi za mezenje poslije službe Božje, a ovaj put poslije zadušnica, donosi se koljivo t. j. hana pšenica sa šećerom, »ljuta«, kolači, riba, — 1. subotom se kukanje obnavlja. — Nakon 40 dana po smrti dotičnoga odlaze svoji na groblje, kukajući u sav glas kadgod prolaze. — Pjesme su poput naših naricaljki samo otegnute n pr.: »Sine evo tvoje majke, da okuka dijete« i t. d.

U kući mrtvaca vlada korota ½ godine i kroz godinu dana. Kukanje se ponavlja svaku godinu i za to vrijeme ne smije se u kući ni glazba ni svirka, pače djevojke ni momci ne smiju ni u kolo ni u zbor, t. j. u kolo, kad je kod crkve proštenje, što oni nazivaju zborom.

Zadušnice na groblju. Kukavice nose sobom jelo na groblje i obligatnu »ljutu«. Na grobu se iskukaju i pomalo zalažu kolačem i »ljutom«. Zna se desiti, da zapjevaju od tuge na groblju uslijed uživanja »ljute«. Mrtve uopće vrlo štuju, pa se gdjegod na poljani može vidjeti jednostavni spomenik, na kom je slika vojnika sa napisom, da je poginuo gdje na bojnom polju. Na kući mrtvoga visi kroz cijelo vrijeme korote crna zastava.

Kolo igraju u svetkovinama i nedjeljama uz pratnju bubnja i klarineta.

Pjevanje je u ovom kraju vrlo, vrlo tužno. Sve pjesme odišu molom, koji para. Vrhunci odjekuju žalobnom pjesmom, koja kao da odaje svu tugu i patnju ovoga dobrog naroda u ovom prelijepom kraju. Pjesme čuju naše, samo preokrenute po onom načinu pjevanja tako, te se našem čovjeku čini, da netko jauče. Narodne se pjesme obično pjevaju u kolu i o svadbi. Na svadbi se upravo natječu u pjevanju narodnih pjesama po svoj prilici prešle tradicijom u porodici od djeda na unuka.

Socijalne politike: U Župi imade još puno zadruga, na čelu kojih stoji domaćin. On je glava kuće i njen apsolutni gospodar. Njemu se imade sve od najstarijeg do najmlađeg pokoravati, inače u kućama, gdje nijesu zadruge, je domaćin otac sa istim pravima, kao

i domaćin zadruge. Mogao sam opaziti bezuvjetnu poslušnost sina pred ocem. Žena je u podređenom položaju i gotovo više snosi od muškarca, obavljajući iste poslove kao i on. Djeca ne zovu roditelje ocem i majkom, nego imenom, kad o njima govore, inače u privatnom bato, maja, burazen. Narod je plodan, prije rata visoko moralan no u poratnom doba i moral je popustio kao i svagdje. Sad se događaju i umjetna pometnuća, čega prije nije bilo. Za djecu slabo ili nikako ne mare. Djecu nose sobom na rad na leđima kao kod nas ciganke, na poslu ili gdje bilo ih ostavljaju; ne pitaju je li dijete na prisoju sunca ili će mu se što desiti na onom kamenu.

Čistoća je prosječna. Koji su uredni, to su zaista uzor čistoće, a koji ne, Bog da prosti! Žene su im i uopće ženska čeljad vrlo marne: po cijeli božji dan ili prede na vreteno (na kolovrat se tamo ne zna) ili pletu čarape ili čuvaju goveda ili ovce. Muškaraca, osobito starijih, nema. Sve je propalo i poginulo u ratu. Od 100 žena ima do 85 udovica. — Obično su ostale sa sitnom djecom i sad uz ovu kukavnu, bolje reći nikakovu potporu teško kraj krajem vežu.

Glavni dohodak im je vino, pa se sve uzda u berbu. U novije imade sijaset trgovaca vinom, kojima sirotinja svoje grožđe prodaje, a ovi onda ili prodaju grožđe ili exportiraju mošt ili vino. Kako su sad tamo svi provedeni u trgovački registar, a malo njih se razumije u pismo a kamo li u vođenje trgovačkih knjiga, dešavaju se dnevno stečajevi i razne druge neugodnosti ovim ljudima. — To su obično bivši rezervni časnici, kapetani, majori, potpukovnici, koji se teško u novom položaju snalaze.

Politički se Župa djeli u dva sreza. Župski sa sjedištem u Aleksandrovcu i Kopaonički sa sjedištem u Brusu. Srezovi su podjeljeni na općine. Njima je na čelu »predsjednik«, koga može zamijeniti ćato ili kmet. Ćate odgovaraju našem bilježniku sa nikakovom spremom, dok za blagajnika imadu jednog kmeta ili vijećnika. Općina imade veći djelokrug od naše, a srez je više policajna vlast, koja n. pr. sa školama nema potpunoma ništa. Sreski poglavar, ili kako ga zovu — kapetan, je obično isluženi ćata, a osobito kapetani imadu 4—6 gimnazija. Sreski činovnici nose plave šajkače sa crvenim gornjim uskim vrpcama i bluze sa zlatnom uzicom na lijevom ramenu i žutim gumbima sa grbom Srbije. Sreski ima jednu široku i 4 uske a pisar, »naški« — pristav 4 crvene uske, pripravnik pako 2 ili 3 prema rangu. Poput sreskih činovnika uniformirani su i porezni s tom razlikom, što su kao sadanji financi, a inače imadu epolete i to na jednom ramenu. Svaki srez ima financijsku upravu ili porezni ured, što kod nas nije. U najnovije vrijeme, t. j. pred godinu dana, sve su općine u Župi povezane telefonskom žicom, što također kod nas nije. Gruntovnice nema, nego se zemljište kupuje na temelju t a p i j a, neke vrsti ugovora.

Mjesta su povezana dobrim više strateškim cestama.

Po političkom uvjerenju narod je podijeljen na »radikale«, »demokrate« i »Davidovićevce«. O tom, kakav je program jedne i druge grupe, malo koji od naroda znade, već se pristaše rekrutiraju od prastarih bilo demokratskih i radikalskih porodica; to znači ako je pradjed bio demokrata ili samostalac ili radikal, mora biti i njegov praunuk, kao da ovaj ne može biti drugog bvjerenja. — Izgleda, da je to u savezu sa poštivanjem pređa.

Pristaše se snube na madjaronski način.

Da je opreka između jednih i drugih velika, ne trebam spomenuti.

Najnezadovoljniji se nalaze u komunističkoj grupi, manje ih je u zemljoradničkoj, a od novog doba dobiva i HSS na terenu.

Time sam ukratko pokazao najglavnije i najmarkantnije crte lijepe Srpske Župe sa željom, da s njome upoznam i svoju braću supatnike, koji nijesu imali zgode da ju osobno upoznaju.

„Zajednica“, hrvatsko učiteljsko društvo za grad Osijek i kotar osječki

Priopćuje: predsjednik **Adam Pakaci.**

Glavna skupština.

Obnovljeni rad ovoga učitelj. društva započeo je g l a v n o m s k u p š t i n o m od 4. veljače 1926.

Ovoj skupštini prisustvovali su kao gosti: Paulin i Cerovski iz Virovitice, a Uremović, Planerova, Miler i Šegec iz Našica. Kao izaslanici Društva hrvatskih profesora prisustvovali su joj dr. Hartinger i Cepelić.

I. Društveni predsjednik obl. škol. nadzornik N. V r a b e c otvorio je skupštinu pozdravljajući goste i društv. članove. On je spomenuo najvažnije društvene događaje od posljednje skupštine te kao veliki gubitak za ovo društvo i za prosvjetni napredak u Osijeku smrt društvenoga predsjednika Lea Fichtnera. (Slava mu!) Naglasio je, kako je hrvatsko učiteljstvo proživjelo Golgotu pa kako je sada dozvoljen rad naših učiteljskih društava, treba da se svom snagom poradi oklo staleške naše učiteljske organizacije. — Podjedno je on iskazao počitanje danu, na koji se rodio veliki naš pokojni vladika Štrosmajer, a na koji je kao spomen dan sazvana ova skupština. Upravo je profanacija, što se ime i djelovanje toga hrvatskog prosvjetitelja od nekog doba uobičajilo da se krivo tumači. Tà Štrosmajer je bio katolički biskup, Hrvat i tek kao takav Jugoslaven. Profanacija je, kada se njegovo ime uzima za cimer, a vjeronauk tjera iz škole.

Iz skupštine je brzojavno pozdravljeno Njegovo Veličanstvo Kralj i ministar prosvjete Stjepan Radić.

Napokon je N. Vrabec predložio, da se predsjednikom »Zajednice izabere oblasni škol. nadzornik A. P a k a c i, što je primljeno velikim odobravanjem.

II. Novi predsjednik zahvalio se na povjerenju društva. On je naglasio, kako je bolji dio hrvatskoga učiteljstva ostao vjeran onim idealima, prema kojima se razvijala naša prosvjeta. I mi smo učitelji čuvali i sačuvali kontinuitet toga našeg prosvjetnog djelovanja.

Svi smo zadojeni duhom slobode. Nad nama lebdi duh oca hrvatskoga učiteljstva Ivana Filipovića i njegovih drugova. Nada se, da će se svi okupiti u društvo svoga staleža, koje je preko 50 godina toli uspješno prosvjetno djelovalo.

Dalje je predsjednik razvio svoj program u obnovljenu radu ovoga društva uz želju, da nastupe bolja vremena i da se u skoroj budućnosti dođe do ujedinjenja svega našeg učiteljstva na dostojnoj podlozi.

III. Začasna članica društva Josipa Glembey pozdravila je obnovljenu »Zajednicu« i zaželila joj najbolji napredak.

IV. Društv. član Anđela Novotny, učiteljica građanske škole u Osijeku, na opću pozornost iscrpljivo je prikazala »Školstvo u Hrvatskoj za vrijeme kralja Tomislava do izumrća narodne dinastije«.

V. Društv. član S. Ilančić pročitao je izvještaj o društvenom radu za gg. 1924. i 1925., a blagajnik I. Rogić, izvijestio je o blagajničkom stanju ovoga društva.

Napokon je prihvaćeno nekoliko predloga u društvenom djelovanju.

Proljetni sastanak

ODRŽALA JE 27. SVIBNJA 1926 U VALPOVU „ZAJEDNICA" ZAJEDNO SA UČITELJSKIM DRUŠTVOM NAŠIČKIM.

Dolazak u Valpovo.

Iza tmurnih, vlažnih i hladnih dana osvanuo je 27. svibnja o. g. vedar, sunčan i nasmijan. Za taj dan bio je zakazan sastanak ovih naših društava.

Jutarnji vlakovi Podravske željeznice dovozili su toga dana uz mali razmak vremena naše učiteljstvo s dviju protivnih strana u lijepo trgovište Valpovo.

Ponosna je slika bila, kad je malo iza toga ulazila u Valpovo u dvije grupe povorka od preko stotine, učiteljica i učitelja, predvođena izaslanicima građanskog odbora za doček učiteljstva za taj sastanak, na čelu s njegovim pročelnikom Pintarićem i našim društvenim predsjednikom. Na domaku valpovačke škole dočekale su učiteljstvo starije učenice tamošnje osnovne škole sa svojim učiteljicama i zamjenikom sreskog školskog nadzornika A. Kochom, te dolaznike okitile ružama i drugim cvijećem.

U 9 sati prisustvovalo je učiteljstvo svečanoj službi božjoj, koju je odslužio mjesni župnik dr. M. Baličević uz asistenciju katehete o. Kap. Gecija i kapelana I. Radića.

Pod službom božjom skladno su pjevale učenice valpovačke škole uz vrsnu pratnju na orguljama po učitelju F. Oreškoviću.

Iza toga podvoreno je učiteljstvo malom zakuskom, te je onda slijedio učiteljski sastanak u školi. U velikoj dvorani valpovačke osnovne škole, koja je bila iskićena zelenilom i cvijećem, a u prisutnosti 120 društvenih članova i gostiju, otpočeo je društveni predsjednik Adam Pakaci svoj pozdravni govor.

Pozdravni govor predsjednika.

»Ne po sili ni protiv sile, nego po diktatu naših duša i učiteljskoga osvjedočenja evo nas u lijepom Valpovu okupljenih u ovako impozantnom broju pri našem učiteljskom zboru i dogovoru«. On je orisao organizatorsko djelovanje oca hrvatskoga učiteljstva I. Filipovića i njegovih drugova kao i fazu progonstva hrvatskog učiteljstva spominjući, kako je ono stoičkim mirom, a po zvaničnom radu i na najlošijim učiteljskim štacijama dokazalo svoju zrelost i vrijednost kako prema svome narodu tako i prema državi našoj. Po pretrpljenim žrtvama sačuvalo je ono kontinuitet onoga nastojanja, prema kojemu se razvijala hrvatska prosvjeta, a po njoj dolazilo i do uvažavanja učiteljskog staleža. Naše učiteljstvo otvorilo je u svom staleškom pregnuću uz pripomoć naroda svoje divne institucije, koje treba da ostanu dika i ponos naš. Mio nam je svaki učitelj Srbin, koji je uz savjestan zvanični rad onakav, kakovih želi njegov narod da bude, no to treba da vrijedi i za nas hrvatske i slovenačke učitelje. Pođimo u kulturnom radu stazom naših slavnih predа! Ta staza vodi k ujedinjenju svega našeg učiteljstva. K tome cilju treba da stignemo pod svetom nam zastavom oca našega I. Filipovića.

Predsjednikov je govor oduševljeno pozdravljen, jer je bio odrazom uvjerenja svega na sastanku sabranoga učiteljstva.

Brzojavni pozdravi.

Dalje su pročitani brzojavi i pismeni pozdravi ovome sastanku i to: nadzornika i referenta ministarstva prosvjete, oblasnog prosvjetnog inspektora E. Paschera, I. Tomašića, predsjednika »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, dra. F. Papratovića, odvjetnika iz Osijeka, D. Paulina za Učiteljsko društvo u Virovitici, J. Glembayeve, predsjednice »Hrvatske žene« u Osijeku, P. Gregorića za Učiteljsko društvo Krapina—Zlatar, Pavlovića i E. Batorija za Učiteljsko društvo pakračko i daruvarsko. Šarića za Učiteljsko društvo »Ivan Filipović« u Brodu n/S., Saboleka za Učiteljsko društvo u Bjelovaru, Romića, Kišinića, Urošića i Bašićeve iz Županje, Ivezića za Učiteljsko društvo u Novskoj, začasnoga člana Mesića iz

Daruvara te još 4 brzojavna pozdrava iz đakovačkog i slatinskog sreza.

Kao oblasni izaslanik prisustvovao je sastanku sreski poglavar M. Konaković.

Predavanja društvenih članova.

Prema dnevnom redu slijedila su predavanja vrsnih društvenih članova: I. Rogića, učitelja u Osijeku: »O Suncu«, S. Paunovića, ravn. učitelja iz Čačinaca: o racionalnom uzgoju voćaka i I. Dvoržaka, ravn. učitelja u Veliškovcima: »O ručnom radu u osnovnoj školi«. Na to je pomno pregledana krasna zbirka ručnih radnja učenika veliškovačke te lijepa prirodopisna zbirka valpovačke škole. Sabrano učiteljstvo razgledalo je važnije znamenitosti mjesta, a zatim pošlo pod vodstvom priređivačkog odbora kroz Valpovo u divni vlastelinski perivoj, odakle se u 13 sati proslijedilo do vatrogasnog spremišta, koje je bilo sve u zelenilu i cvijeću. Raskošni maj pokazao se u svoj svojoj krasoti. Tu pred spremištem dočekala je učiteljstvo mjesna vatrogasna glazba. Gosp. grof Norman dao je veledušno za učiteljstvo prirediti objed za 127 osoba.

Kao u čarobnoj jednoj staroj priči.

Kako je g. Rudolf grof Norman Ehrenfelski uz valpovačko građanstvo pokazao osobitu svoju naklonost nad dolaskom našega učiteljstva u Valpovo, izaslao je sastanak deputacija od 4 člana: katihete i začasnog kanonika J. Vra.ića, S. Furtingera, Z. Noršića i društvenog predsjednika k njemu, koja ga je pozdravila i umolila, da počasti sastanak svojim dolaskom, čemu se on i odazvao.

Objed su priredile valpovačke gospođe i gospođice, a brigu oko priredbe i dočeka vodili su predsjednik mjesnog školskog odbora Pintarić, upravnik trgovišne općine Gjuranić, predsjednik obrtničkog zbora Tivanovac, te funkcionari vatrogasnog društva Müller i Kos.

Pri objedu izrečeno je niz lijepih zdravica: našem kralju, dobrotvoru grofu Normanu, valpovačkom građanstvu, vatrogasnom društvu i t. d. Glazba je svirala, a za izmjenu s njome odjekivali su dvoranom skladni akordi naših narodnih i zbornih pjesama učiteljskog pjevačkog zbora. Priređena je u čast društva i lijepa filmska predstava »Mala dobrotvorka«. Učiteljstvo naše međusobno upoznano i zadojeno staleškom solidarnošću, a razdragano lijepom pažnjom valpovačkog građanstva proživljavalo je časove toga dana kao u čarobnoj jednoj staroj priči.

U pol 18 sati krenulo se na povratak k domovima i to osječani i našičani prema istoku, a drugi prema zapadu. Pjevački zbor otpjevao je nekoliko još pjesama na željezničkoj stanici u čast Valpova i njegova građanstva.

Dugo i mnogo sjećat će se učesnici toga sastanka onih odista milotno provedenih časova, onoga pravoga slavlja u Valpovo.

Čast učitelja čast je naroda.

Glavna skupština

Dne 16. prosinca 1926. imala je »Zajednica« svoju glavnu skupštinu Osijeku.

U 9 sati pribivalo je učiteljstvo u školskoj kapelici službi božjoj, koju je odslužio začasni kanonik i vjeroučitelj J. Vražić, a pjevali su učenici osnovne škole uz pratnju harmonija po M. Paradiseru.

Nakon toga slijedio je sastanak u školi.

I. Predsjednik A. Pakaci pozdravio je goste i sakupljeno učiteljstvo. On je istaknuo osobitu radost, da je na sastanak došao presv. g. biskup dr. Antun Akšamović.

Time, a naročito darivanjem zemljišta i građe selima za škole potpomogao je on u veliko našu prosvjetnu školsku ideju.

G. biskup se zahvalio na iskazima poštovanja, pozdravio učiteljstvo ističući veliki prosvjetni zadatak našega učiteljstva u narodu, te čestitao predsjedniku i ravnateljici na odlikovanju ordenima.

II. Društveni potpredsjednik I. Klauser ocrtao je prosvjetni rad M. Pinterovićeve, ravnateljice u m. i drušv. predsjednika povodom njihova odlikovanja ordenom sv. Save 4. stepena.

III. Društveni član A. Knopp je izvijestio o proslavi 40-godišnjice života i prosvj. rada »Učiteljskog društva Požeške doline«.

IV. Društveni član M. Solter raspravio je vrsno temu: »Zvaničnik i najamnik«.

V. Društveni član F. Orešković je izvijestio o društvenom radu u god. 1926., a P. Kovačević o blagajničkom stanju društva.

VI. Obnovljen je upravni odbor »Zajednice« te su izabrani: A. Pakaci predsjednikom. I. Klauser potpredsjednikom, A. Novotni tajnicom, S. Kramer blagajnikom, a odbornicima Vl. Vrabec, J. Vražić, K. Hudetz i F. Orešković.

VII. Društveni član Žiga Sonnenschein predložio je, da se idućih ferija priredi tečaj muškog ručnog rada za učiteljstvo osnovnih škola, što je i primljeno.

Proljetni sastanak

Ovaj sastanak održala je »Zajednica« zajedno s »Učiteljskim društvom za našički srez« 2. lipnja 1927. u Harkanovcima.

I. U 9 sati prisustvovalo je učiteljstvo sa sabranim narodom i predstavnicima mjesnih prosvjetnih društava službi božjoj, koju je odslužio mjesni župnik Kubeša. Pri službi božjoj osobito skladno je pjevalo Seljačko pjevačko društvo pod vještim ravnanjem doktoranda M. Milera.

Iza toga je učiteljstvu priđena zakuska od domaćih proizvoda.

II. Sastanak je otvorio predsjednik Učiteljskog društva našičkoga S. Paunović naglašujući lijepi sklad prema prosvjetnom nastojanja učitelja i župnika u Harkanovcima.

III. Predsjednik »Zajednice« A. Pakaci prikazao je jasno i živo »Vrijednost čitanja knjiga«.

IV. D. Rašković, učitelj đurđevački, prikazao je prosvjetne prilike baltičkih naroda.

V. Domaći učitelj G. Miler prikazao je svoj 30-godišnji rad u pčelarstvu.

Na to se pošlo k objedu. Toga dana priređen je objed u Harkanovcima za 150 osoba sabranoga učiteljstva i uzvanika na trošak domaćina župnika Kubeše i ravn. učitelja Milera.

Pjevačko društvo i pri objedu je neumorno narodnim i umjetnim pjesmama dokazalo svoju veliku vrijednost i vrsnoću.

Tom prilikom sabrana je svota od 573 Din i ona je poslana u Ljubuško općini za siromašnu hercegovačku djecu.

Svečana proslava 80-godišnjice Marije Jambrišak u Osijeku.

13. listopada 1927. proslavljena je u Osijeku svečano 80-godišnjica zaslužne hrvatske učiteljice Marije Jambrišak. Velika dvorana škole u Jägerovoj ulici, koju su učiteljice gđe Medić, Novotni i Puhovski ukrasile zelenilom, cvijećem i ćilimovima, napunila se gospođama i gospodom iz građanstva, odaslanicima osječkih prosvjetnih društava i gostiju. Proslavu su priredila ova društva: Hrvatsko učiteljsko društvo »Zajednica«, »Hrvatska Žena« te gradski Konzervatorij.

Proslava je otvorena pozdravnim govorom g. Pakacija, predsjednika »Zajednice«. U tom govoru su ocrtane sve faze, što ih je hrvatsko učiteljstvo prolazilo do naprednoga razvoja pod vodstvom svoga oca i vođa I. Filipovića i njegovih drugova, a u kojem je moglo da hrvatsko učiteljstvo digne u stalež i stvori svoje velike tekovine. U tom svetom pregnuću osobito uspješno je djelovala i Marija Jambrišak, naša učiteljica prvakinja.

Nakon toga je gđica Lila Eichner, učenica gradskog Konzervatorija, lijepo odigrala na glasoviru Schmidingov »Šum valova«, a onda je gđa J. Glembey, predsjednica »Hrvatske Žene« u Osijeku, potanje ocrtala život i rad Marije Jambrišak. Iz škole dozvani mladi guslač Zlatko Topolski odigrao je na osobito zadovoljstvo dvije točke, a zatim je gđa Dita Kovač, nastavnica Konzervatorija, uz pratnju glasovira po digirentu Mirskom svojim umilnim glasom otpjevala više pjesama.

Proslava je završena veličanstvenim Bethovenovim »Triom«, što su ga osobitom preciznošću izveli gđa Hlatka te gg. Kugli i Mirski te ubrali zasluženi aplaus.

Napokon su pročitani pismeni i brzojavni pozdravi proslavi i svečarici. Od osječkih gospojinskih humanitarnih društava ističemo izaslanice: M. Pinterović, I. Zebić, F. Herzer, F. Walter, J. Kolar, K. Kohlbach itd., a zastupnik prosvj. odjeljenja je bio Đ. Vezmar, oblasni školski nadzornik, bio je prisutan lijep broj članica »Hrvatske Žene« i članova učiteljica i učitelja »Zajednice«, te učiteljske pripravnice viših tečajeva.

I tako je na osobito doličan način proslavljena u Osijeku ova kulturna spomen naše vrle učiteljske prvakinje. P.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA KOTAR NAŠICE

Priopćuje: tajnik **Dragutin Raškovac**

Glavna redovita godišnja skupština

10. studenoga 1927. održana je redovita glavna godišnja skupština ovog društva, udruženog u SHUD u Zagrebu.

Oko 10 sati sakupilo se pred osnovnom školom u Našicama 30 društvenih članova, te pođoše u dvoranu, gdje je zakazana skupština.

Predsjednik Stanko Paunović otvara skupštinu pozdravljajući članove. U svom pozdravu sjeća se i preminulih članova: pokojnog mnogogodišnjeg društvenog predsjednika i javnog prosvjetnog i kulturnog radnika Josipa Štefanovića, koji je preminuo u listopadu o. g., zatim članice Marice Gjuranić, učiteljice iz Gjurgjenovaca.

Nakon pročitanog tajničkog izvještaja i zapisnika o proljetnom sastanku izvješćuje blagajnica o stanju blagajne, te se prelazi na predavanje teme »Gospodarstvo kao predmet u osnovnoj školi«, što ga je održao predsjednik Paunović.

Poslije predavanja razvila se debata u kojoj je na prijedlog druga Raškovića usvojena rezolucija što ju dalje priopćujemo u članku predavaočevu.

Nova uprava je izabrana per acclamacionem, pa je za predsjednika izabran dosadašnji predsjednik Stanko Paunović, ravnajući učitelj u Cačincima; za tajnika: Dragutin

Rašković, učitelj u Gjurgjenovcu; blagajnicom; Marija Planer, učiteljica u D. Motičini; a odbornicima: Tuna Milošević, ravnajući učitelj u Gjurgjenovcu, Franjo Šegec, ravnajući učitelj u D. Motičini; Stjepan Furtinger, ravnajući učitelj u Našicama, te Zlatko Kralj, ravnajući učitelj u Jelisavcu.

Novi odbor preuzeo je odmah upravu društva, te će Božjom pomoći nastojati, da društvo uzdrži na stazi k napredku staleških interesa, a na dobrobit našega Hrvatskoga naroda.

Za vrijeme skupštine dođoše dva školska odbornika iz Pribiševaca te štoviše molbu, da se skupština zauzme za njihova premještenog učitelja Stjepana Košutića, koji je brzojavno premješten na 5. rujna o. g. u selo Rogože. — Na ovu molbu skupština je donijela zaključak i uputila ga »SHUD« na dalje uredovanje.*)

Skupština je nato zaključena, a skupštinari zadovoljni pođoše na zajednički objed, da u ugodnom razgovoru provedu vrijeme do rastanka.

Stanko Paunović — Čačinci:

JEDNA POTREBA U REFORMI OSNOVNE ŠKOLE.

Nema sumnje, da je sve učiteljstvo cijele naše države jednodušno u tome, da treba što prije donijeti jedinstveni školski zakon i nastavni program za cijelu državu.

Kažu, da je osnova toga zakona i gotova te čeka na čas, da dođe pred parlamenat.

Nastaje drugo pitanje: Da li su svi učiteljski krugovi s tim zakonom zadovoljni? To je tako krupno pitanje, da ne želim ulaziti u kritiku budućeg školskog zakona, ali mi je ipak nešto na srcu, što moram reći.

Mislim, da smo svi na čistu, da je školi pored inih zadaća jedna od glavnih: uzgoj budućih državljana. Drugim riječima: kakove državljane uzgojimo, takova će biti država. Tu dolaze razni principi, kao: nacionalni pa uzgojni i t. d., ali mi se čini, da se malo mislilo na temeljne principe: čija djeca u većini polazi osnovne škole i što će od naše školske mladeži biti t. j. čemu će se posvetiti?

Jezgru naroda čini seljački narod — poljoprivrednik.

Naša je zemlja poljoprivredna, jer imade 80% poljoprivrednika.

Ako mi želimo osnovnu nastavu udesiti tako, da koristimo narodu a po tom i državi, to ju moramo tako udesiti, da u osnovnoj školi uzgajamo budućeg seljaka-privrednika; dakle treba mu dati temelje svih znanja i vještina, koji će mu kao zemljoradniku trebati.

Stari zakoni pa i projekat novog zakona, čini mi se, ovo nije predvidio. No veseli me, da se na mjerodavnom mjestu u zadnji čas na to nadošlo i da se radi na reformi osnovne nastave u poljoprivrednom pravcu.

Već sastavljač nastavnog programa od 23. kolovoza 1926. nadošao je na tu manjkavost pa kao novi predmet (bar za nas prečane) uvodi »Poljoprivredne pouke«. Tim se i nehotice sa mjerodavnog mjesta reklo, da se do sada zaboravila ona nauka u osnovnoj školi, koja treba da zauzme vidno mjesto. No nažalost ovo je ostalo samo na papiru; ali mene veseli, da sam naišao na jedno priznanje u mome osvjedočenju: da u osnovnu školu treba uvesti poljoprivredu kao predmet.

Sada ću biti slobodan, da navedem nekoliko okolnosti, koje jasno dokazuju, da sam imao pravo, kada sam ustvrdio, da osnovne škole valja reformirati u duhu poljoprivrednom. Da ne bi tko krivo shvatio, da se želi iz osnovne škole izvesti same seljake, odmah naglašujem, da bi se produžne škole imale tako udesiti, da se ondje, gdje većina polaznika pripada poljoprivrednicima, zavede nastavni program iz poljoprivrede, a tamo, gdje bi polaznici u većini pripadali trgovačko-obrtničkoj struci, da se zavede nastavni program trgovačko-obrtničke struke, kao na pr. dosadanje šegrtske škole.

Prije 6—7 godina najavio sam na jednoj učiteljskoj skupštini predavanje: Gospodarstvo u osnovnim školama povodom traženja mišljenja, koji bi se predmeti imali učiti u osnovnim školama, odnosno kako bi se imale sastaviti čitanke? Moram reći, da sam bio u neprilici, jer sam mislio, da će skupština biti indiferentna na moje predavanje, jer sam istupio oštro, zahtjevajući da se u čitanke stavi ne samo gradivo iz gospodarstva već i to, da se u osnovne škole zavede novi predmet: gospodarstvo.

Na moje iznenađenje svi su se kolege i kolegice suglasile sa mojim predavanjem te jednoglasno prihvatiše rezoluciju, koja je od prilike glasila:

1. Gospodarstvo se imade učiti kao zaseban predmet u osnovnim školama.

2. Kako je polaz škole kod nas prekratak, ima se obvezatnost polaza osnovne škole produljiti.

3. Gospodarstvo bi se imalo učiti u opetovnicama, koje bi se imale skroz preudesiti na gospodarskom (poljoprivrednom) temelju.

To je bilo prije 6—7 godina, a ja do danas nisam napustio svoje uvjerenje i nadu, da će se moja želja i ispuniti.

Za to vrijeme radio sam kao učitelj na svom malom posjedu. Jednom riječju postao sam idealan poljoprivrednik. Sve prošlo vrijeme sproveo sam na polju, oranici i vinogradu u radu i razgovoru sa narodom — sa poljoprivrednicima, koji svojim radom hrane veliko i malo, mlado i staro i štono je riječ: i crva i mrava.

Kroz to vrijeme rada došao sam do vrlo žalosnog ali istinitog uvjerenja, da naš zemljoradnik ne može iskoristiti zemlju dovoljno, jer mu manjkaju sredstva i znanje.

Došao sam i do tog zaključka, da naša mladež — seljakova snaga — u najljepšim godinama planduje kod stada. Ali sam došao i do tog uvjerenja, da je ta mladež ostavlja školu baš u onim godinama, kada bi najbolje shvaćala nauku škole pa izlazi iz naše »blažene opetovnice« kao pismeni analfabeta. To je moje duboko uvjerenje, za koje ću se uvijek i svagdje založiti. To sam uvjerenje još povećao od onoga dana, kada sam svršio poljoprivredni tečaj.

Baveći se tim mislima, odlučim se opet na jedno takovo predavanje na učiteljskoj skupštini. Na toj skupštini donešena je jednoglasno slijedeća rezolucija:

1. Poljoprivreda se imade kao poseban predmet učiti u osnovnim školama.

2. Kako je vrijeme polaza osnovne škole prekratko, imalo bi se produljiti na 6 godina time, da se u višim godištima imadu sistematski učiti poljo-

---

* »Savez« se je, kao i u svima drugima tadašnjima slučajevima progonâ hrvatskoga učiteljstva, tako i u ovom slučaju odmah temeljito obrazloženom pismenom predstavkom obratio Ministru Prosvjete, prosvjedujući protiv protivzakonitoga progona i zahtijevajući, da se učinjenu krivicu reparira. — To je posebno javljeno i upravi bratskog društva našičkoga, a i općenito u »Hrvatskomu učiteljskomu domu«, broj 5., 6., 7. i 8. godine 1927., str., 72.

Ivan Tomašić,
predsjed. »SHUD«.

privredni predmeti (slično kao nastavni program iz godine 1926.).

3. Opetovnica bi se imala posve ukinuti i mjesto nje uvesti produžne škole: a) za zemljoradnike sa poljoprivrednom osnovom, a b) za trgovce i obrtnike sa trgovačko-obrtničkom osnovom.

4. Da se učitelji što bolje priprave za svoj rad u tim produžnim školama, neka se tim predmetima posveti više pažnje u učiteljskim školama.

Rekao sam, da našem poljoprivredniku manjka znanje i sredstva.

Sredstva treba poljoprivredniku pružiti država, a znanje škola.

Zato stojim na tome stanovištu, da sve potrebno znanje, koje poljoprivrednik treba, ima da stekne u školi. Naravski, da za četirigodišnjeg polaza dijete ne može zadovoljiti ni potrebi najnužnijeg znanja čitanja, pisanja i računanja, a kamoli da uči poljoprivredne predmete i vještine. Zato bezuvjetno treba dulji niz godina polaziti osnovnu školu, a pogotovo ukinuti opetovnicu, koja od naše mladeži pravi pismene analfabete.

Kada sam već kod te riječi analfabeta, to sam nažalost primoran, da ustvrdim, da je i naš poljoprivrednik potpuno — poljoprivredni analfabeta. To ne tvrdim samo ja, to su ustvrdili i spremniji ljudi od mene. To je žalosna činjenica, koja se istina za volju više ne može prešutiti.

Da dovršim, navesti ću još u dokaz, da sam na pravom putu, raspravu oko knjige, koju je napisao prof. Ivan Ritig, jedan od naših možda najboljih poljoprivrednih nastavnika. On navađa, da je naš poljoprivrednik analfabeta svoga znanja, dakako prema znanju poljoprivrednika recimo Danske, Nizozemske ili Belgije. Među inim dolazi do ovog zaključka, koji podvlači: Poljoprivrednu nastavu valja zavesti u osnovne škole odnosno prepustiti učiteljstvu osnovne škole, da oni dadu prvo i najpotrebnije znanje poljoprivredniku u osnovnoj školi.

Tko je pratio rad financijskog odbora Narodne Skupštine kod pretresa budžeta Ministarstva Poljoprivrede, mogao je vidjeti, da je tu iznešeno teško stanje naše poljoprivrede, pa su mnogi govornici zahtjevali, da se ima raširiti poljoprivrednu nastavu. Sam Ministar je rekao prema novinskim vjestima, da se pomišlja na obvezatno pohađanje poljoprivrednih škola po širim slojevima.

Što to znači? To je bar jasno! Dakle dozvolite, da se i na najvišem mjestu bave mišlju, da poljoprivrednoj nastavi dadu mjesta već u osnovnoj školi ili drugim riječima: reformu osnovne škole.

Zaključujem ovaj članak u smislu naše rezolucije: Poljoprivrednoj nauci treba dati vidno mjesto među predmetima osnovne škole. — Produljiti polaz osnovne škole te u višim godištima učiti poljoprivredne predmete. — Mjesto opetovnice uvesti poljoprivredne odnosno zanatlijske produžne škole, koje bi polaznici polazili zimi, dok bi ljeti vršili praksu. — Rad u produžnim školama treba honorirati.

Prema novinskim vjestima osnovana je pri Ministarstvu Prosvjete posebna komisija, koja proučava problem narodnog prosvjećivanja. Prema istim vjestima došla je ta komisija do uvjerenja, da osnovna nastava treba počivati na poljoprivrednoj bazi te se traži uvedenje poljoprivrednih nižih, odnosno produžnih škola.

Mirne savjesti velim, da su pošli pravim putem, samo me je strah, da će proći još mnogo mutne vode dok se ova potreba bude ostvarila.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA GRAD I KOTAR KRIŽEVCI

Priopćuje tajnik: **Ivan Jandroković**

Jesenski sastanak

održan u Vrbovcu dne 7. studenoga 1926.

Budući da je taj dan palo otkriće spomenika J. J. Štrosmajeru, to se mnogi članovi radi odlaska u Zagreb ispričaše, da ne mogu prisustvovati sastanku.

1. U zastupanju predsjednika otvara sastanak pozdravnim govorom drug Ivan Belan.

2. Nakon toga održao je drug Ivan Belan predavanje o temi: »Iz seksualne pedagogije«. Da bude predavanje jasnije, predavač je zorno na školskoj ploči protumačio neke stvari. — Nakon predavanja povedena je o tome diskusija, pa je zamoljen predavač, da priredi na budućim sastancima još koje takovo predavanje, što je on i obećao.

3. Nakon predavanja prešlo se na organizaciju samoga društva. Društvo je već prije toga dalo tiskati pristupnice u društvo, da se znade: tko je član, a tko nije? Te pristupnice razaslane su na sve škole, pa su nekoje poštom vratile ispunjene, a neki donesoše na dan sastanka, dočim neki još do danas nijesu povratili niti prazne pristupnice. Znak je dakle da ne stupaju u ovo hrvatsko društvo. Međutim opaža se da društvo svakim danom raste, ali nažalost među mlađima slabije nego među starijima. Na sam dan sastanka bilo je u svemu predano 17 potpisanih pristupnica.

Nadalje donaša drug Ivan Belan rezoluciju, prema kojoj ovo društvo ostaje samo staleška organizacija, i da ne dozvoljava da bude štafaža ikoje političke stranke.

TU REZOLUCIJU DONOSIMO EVO U CIJELOSTI:

1. Nedolična je podvala, koja se čuje u društvu, na ulici i u štampi, da su Hrvatska učiteljska društva »separatistička«, te da imaju neku političku tendenciju i misiju. Mi hrvatski učitelji Križevačkog kotara svečano protestiramo protiv tih huškača i ograđujemo se protiv ovakovih insinuacija, te izjavljujemo, da nijesmo nikad bili, a niti hoćemo biti prikrpina ikoje političke stranke, jer mi imamo puno idealniju misiju, negoli biti eksponent kojegod mu drage stranke. Naša učiteljska društva i skupštine jesu organizacija kulturnih sila, koje imadu poslužiti pedagogiji, proširenju duševnog

horizonta i drugarskog susretanja. Mi želimo na osnovu samopomoći da postanemo ravnopravan, aktivan uvažen i neovisan o strankama i strančicama stalež, koji ne bude tražio nikakvog uporišta u njima. Učiteljstvo iz prošlosti iz iskustva znade, da stranke imadu posebne svoje ciljeve, koji nijesu učiteljski. Što želimo postići — moramo sami započeti, sami rukovoditi sada baš kao i nekad. Samorad učitelja i budni duh Ivana Filipovića, podigao je hrvatsko učiteljstvo, pa neka opet bude samopouzdanja i rada i sigurno će naši ideali pobijediti mrvičare i njihovo klevetanje. Nasuprot lično uvjerenje svakog člana je njegova građanska stvar i stvar poštenja i savjesti i odgovornosti prema samom sebi i narodu, kojem služi.

2. Da porade i požure dignuće sadašnji predstavnici »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« zabrane o djelovanju »Saveza«, pa da počne »Savez« jakim aktivnim radom.

3. Da »Hrvatski Učitelj« točnije izlazi i donosi praktične radnje za život i rad školski, što je važnije od silne teoretike.

4. Da se radi na zbliženju pocijepanih učiteljskih redova, kako bismo u organizaciji staleškoj bili jači. Barem one drugove valja privući, koji nijesu zagrižljivi u smislu «njujaštva« i koji se nijesu ogriješili o drugarski život riječju i činom. Ne smijemo dopustiti, da se u buduće postupa s učiteljima kao igračkom ili koferom.

Skupština prihvaća rezoluciju u cijelosti i zaključuje odaslati ju »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu i kao cirkular ostalim Hrvatskim učiteljskim društvima«, da jednako, ili slično tome stvore rezolucije.

Time je ovaj sastanak dovršen, te se prošlo na zajednički ručak, koji je bio priređen kod gostioničara gosp. Šandora Berkovića, koji je također član ovoga učitelj. društva. Kod ručka pala je mnoga zdravica iz ustiju drugova Ivana Belana, koji je bio duša ovoga sastanka i iz ustiju druga Pavla Prpića. Sastanak je bio tako srdačan, da su se družice i drugovi jedva rastali.

Na sam sastanak i na zajednički ručak došao je i izaslanik općine gosp. Stjepan Balija, koji se je uvjerio, da je govoreno samo o predavanju i staleškoj organizaciji društva.

Primjećujem, da ravnajući učitelj u Vrbovcu gosp. Franjo Vernik umjesto da dočeka kolege i kolegice, kad je baš sastanak kod njega, on ode u Zagreb, a da bi ikome što rekao ili odredio, u kojoj sobi da se sastanak održi.

Dužnost kolegijalna bila bi mu, da dočeka kolege i koleginice i da im ide na ruku, pa i ako nije član ovoga društva.

Proljetna glavna skupština

održana 9. lipnja 1927. u zgradi osnovne škole u Križevcima.

Uz 25 domaćih članova došao je na skupštinu i gosp. Ivan Tomašić, predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Brzojavno pozdraviše skupštinare: gg. August, Nemet, Pilek i Tomičić, dočim listom pozdravlja skupštinu gosp. Josip Kirin, umirovljeni škol. nadzornik. Skupštinu je posjetilo i oko 30 učiteljskih pripravnika(ca) domaće učiteljske škole sa ravnateljem zavoda g. Antom Tandarićem i nekolicinom g. nastavnika.

Skupština je tekla ovim redom:

1. Pozdrav predsjednika: Predsjednik Stjepan Köhler otvara skupštinu i pozdravlja uz domaće članove dragoga gosta g. Ivana Tomašića, koji uz silni svoj posao ipak hrli ovamo, da pozdravi svoju braću.

Nakon predsjednika uzima riječ g. Ivan Tomašić. Ponajprije izručuje pozdrave svega hrvatskoga učiteljstva, okupljenoga u »Savezu«, i zahvaljuje na pozdravu predsjednika. U oduljem govoru izlaže borbu za društvenu imovinu, stečenu mukom i trudom hrvatskoga učiteljstva. Javlja radosna srca, da je i ta borba svršena, jer je gosp. ministar Velja Vukičević dokinuo zabranu o djelovanju »S.H.U.D.« i time »S.H.U.D.« nastavlja nasiljem prekinuto svoje djelovanje.

Na predlog predsjednika Köhlera odaslan je pozdravni brzojav Njeg. Vel. kralju Aleksandru i gosp. Velji Vukičeviću kao zahvala što je dokinuta zabrana o djelovanju »Saveza«.

2. Izvještaj tajnika i blagajnika prima se na znanje.

3. »Kako se postizava disciplina u školi«? raspravlja predsjednik Köhler. Iza njega uzimaju drugi riječ, te se o tome povela diskusija.

4. Organizacija društva:

Skupština bira za predsjednika: Stjepana Köhlera, za potpredsjednika: Ferdu Mihelčića, u odbor: Luka Degoricija, Fran Vugrinčić, Ivan Jandroković, Ivan Cimperšak, Ćiril Maštrović i Vjekoslava Matijević. Odbornici između sebe biraju tajnika i blagajnika.

Za »Savezne« delegate izabrani su: Stjepan Köhler, Luka Degoricija, Dragutin Sobota i Ferdo Mihelčić.

Nakon toga predsjednik zaključuje skupštinu.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA SREZ VIROVITIČKI

Priopćio: **Ivan Cerovski**

Glavna skupština

Dne 11. studenoga 1926. održana je jesenska glavna skupština. Lijep je bio odaziv, jer se je skupilo 34 člana. Među njima smo vidjeli članova, koji su se iz »Jugosl. učit. udruženja« vratili svojoj rođenoj Majci. Po strani je ostalo još nekoliko članova, kojima je crni režim zatjerao strah u kosti, te su još do danas ostali neodlučni. Predsjednik društva g. Dragutin Paulin pozdravlja skupštinu zanosnim riječima i sjeća se dvojice odličnih članova našega društva, kojih više nema među nama, a to su: Velimir Lisac, koji je po vlastitoj molbi premješten u Gospić i Branko Majcen, višegodišnji tajnik našega društva, koji je premješten u Zagreb.

Predsjednik poziva članove, da prouče novi nastavni program, neka se što češće sastaju, da izmjenjuju misli o savremenim staleškim i pedagoškim pitanjima i stavlja svima na srce, da ostanu stalni i nepokolebivi članovi svoga društva, jer samo kao takovi steći će ugled i postati moćan faktor u rješavanju staleške sudbine.

Zatim je tajnik Milan Pavlović pročitao iscrpljiv i zanimljiv tajnički izvještaj o stanju i radu društva u god. 1926., koji je sa odobravanjem primljen do znanja, kao što i blagajnički izvještaj.

Kolegica Marija Schneider iz Budrovca održala je predavanje: »Plašljivost djece i utjecaj na samostalnost«. Predavanje je saslušano velikim zanimanjem a nakon toga razvila se o toj temi živahna debata.

Drugi predavač bio je kolega Josip Dobrinić iz Gradine sa temom: »Borba protiv dječje laži«, koje je također saslušano sa odobravanjem, nakon čega se predsjednik obojma predavača srdačno zahvalio.

Pročitani su brzojavni pozdravi, koji su stigli društvu a nakon toga predsjednik predlaže, da: skupština imenuje začasnim članovima društva gg. Ivana Tomašića i Adama Pakacija, koji su toliko zaslužni za stalešku svijest i pedagoški stručni napredak učiteljstva. Skupština prima taj prijedlog jednoglasno.

Stvorena je rezolucija ovoga sadržaja:
1. Ima se upraviti molba Ministru unutrašnjih djela, da ukine zabranu nad »Savezom hrvatskih učiteljskih društava«, jer ona sprečava razvitak učiteljskoga staleža a istodobno, da se umoli Ministar prosvjete, neka u tom pravcu djeluje,
2. Da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« počne s izdavanjem redovitog staleškog glasila.

Sa skupštine odaslan je brzojavni pozdrav Njeg. Vel. Kralju.

Glavna godišnja skupština

održana dne 13. listopada 1927. u Suhopolju.

Od 39 organiziranih članova bilo je prisutno 26.

Kao sastavni dio te skupštine bilo je u prvom redu održano praktično predavanje druga Mihovila Petračića u IV. razredu »O Sv. Ćirilu i Metodu«, dok je istodobno V. razred izrađivao iz ilovače »Obličje Balkanskog poluotoka«.

Poslije dovršene rasprave o predavanju otvara predsjednik Drag. Paulin skupštinu, razlažući, zašto je današnja skupština upravo tako svečana kao i ona, kad se je učiteljstvo sastalo da obnovi svoje društvo iza kako je dozvoljen rad hrvatskim učiteljskim društvima. Razlog ovoj svečanosti jest naime taj, što je sada dozvoljeno djelovanje i »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, čiji je član i naše društvo. — Tim slađa je ova zadovoljština, što se je od učiteljstva iziskivalo mnogo truda, pregaranja i žrtava, dok se je »Savez« uspostavio i imovina mu vraćena. — Poziva članstvo, neko poradi na prosvjetnom polju u selu i gradu, da tako podigne narodnu svijest i ugled učiteljev. Pozdravlja prisutne članove i goste i poziva tajnika, da pročita izvještaj o radu društva ove godine.

Kad je skupština primila izvještaj tajnika i blagajnika do znanja, položio je dosadanji odbor svoj mandat i pristupilo se izboru nove uprave. Izabran je isti odbor.

Tajnik Milan Pavlović izvjestio je zatim o skupštini »Saveza« od 30. kolovoza t. g.

Usvojen je predlog »Saveza«, da se gđa. Marija Jambrišak imenuje začasnim članom ovoga društva i zaključeno je, da joj se sa skupštine pošalje brzojavni pozdrav.

Prema zamisli upravnog odbora imalo se u sporazumu sa »Stanicom za suzbijanje malarije« u Suhopolju održati filmsko predavanje o uzgoju amerikanske djece i o životu u kapi vode. Pošto nije stigao filmski aparat, održao je g. dr. Schöppl predavanje o bacilima i bakterijama.

Godišnja članarina povišena od 10 na 25 Din.

Po iscrpljenom dnevnom redu poziva predsjednik članstvo i goste na zajednički objed, što ga je priredilo mjesno učiteljstvo. Iza objeda razvila se vrlo animirina veselica, koja je trajala do navečer, kad ju nesmiljeno prekinu oštar zvižduk lokomotive.

VIJESTI

KAKO SUDE UČITELJI U SRBIJI?

Beogradska »Narodna Prosveta« napala je među ostalim i škol. nadzornika u Virovitici g. Paulina samo radi toga, jer je okupio hrvatsko učiteljstvo u starodrevno učiteljsko društvo. Zanimljivo je, kako o tom napadaju sude učitelji u Srbiji, pa donašamo list učitelja Vitorovića iz Obrenovca u cijelosti, Paulin je — kako je poznato — bio bačen u zabitno seoce Zvečku kraj Obrenovca.

Dragi Moj!

Kartu sam dobio. Obradovalo me je što si primio nadzorničku dužnost, jer ti si to sa puno prava zaslužio i kao učitelj i prosvetni radnik a i kao čovjek koji je mnogo žrtvovao u vreme progona i hrvatskih i srbijanskih učitelja. Ostao si nepokoljebiv, dok su drugi od »politike« napravili profesiju i ona im je bila jedina kvalifikacija da kao nesposobni dođu na razne položaje. To je bilo osnovno načelo onog crnog prosvetnog režima, koji je prošao i koji netreba nikad da se povrati.

Pročitao sam napad na tebe i zgadio sam se. Bilo mi je i suviše krivo, pošto te dobro poznajem i to ne samo ja no celokupno učiteljstvo naše oblasti u čijoj si sredini proveo duže vremena i ostavio najljepše uspomene, kao i tragove tvoga napornog rada. No budi spokojan! Teši se kad te napadaju razne Purete i puzavci, koji u svome ličnom interesu i interesu Sv. Pribićevića vide spas naše zemlje! Sem toga, kada te napadaju oni oko »Narodne Prosvete«, znaj, da si na pravom putu. Oni još priželjkuju onaj prosvetni režim, koga su oni pumpali a na štetu celokupnog učiteljstva, koje je doteralo do prosjačkog štapa.

Naglasuješ saradnju hrvatskih učitelja sa Srbijancima. To je nužnost i nasušna potreba sviju nas. Samo uvek treba imati na umu, da ne treba indentifikovati srbijansko učiteljstvo sa onim u Beogradu, jer ovi poslednji služe verno svakom režimu, koji je na vlasti. Naša politika mora biti samo i uvek učiteljska. Nas se ne tiču politička nadmudrivanja ni onih na vlasti, ni onih u opoziciji. A to znači, biti na liniji učiteljskih i prosvetnih interesa. U tom slučaju nas neće ništa razdvajati.

Saopštio sam kolegama nameru tvojih drugova i tebe, da nas posetite o praznicima. Radujemo se, što vas možemo bratski i ako sirotinjski dočekati, kao što si ti nas dočekao u Virovitici.

Mi smo te već jednom dočekali, ali ne kao slobodnog građanina, no kao stradalnika, koga su besomučno i nepravedno gonili.

Koliko su samo gluposti izneli oni, koji su te napali u »Prosveti« tvrdeći da smo te mi dočekali kao članovi »UJU«. Mi smo te dočekali kao drugovi, kao braća, a ne kao članovi »UJU« koje je u to vreme bilo potpuno u službi onog, koji te je proganjao.

Do skorog viđenja!

Bratski te voli tvoj

D. Lj. Vitorović v. r.

9. II. 1926. g. Obrenovac.

Čestitamo našem Paulinu, da je u Srbiji znao prodičiti hrvatsko učiteljstvo! — (Uredn.)

JEDNO PROTUZAKONITO RJEŠENJE.*

Svi smo mi učitelji već osjetili, kako nam vlasti svagdje nastoje smanjiti beriva, što ih uživamo u naravi i to baš upravne vlasti, koje su prije uvijek išle na ruku općinama u nevršenju njihovih dužnosti prema školi, a sada opet općinskim školskim odborima. Evo iznosimo ovdje jedan zanimljiv primjer, kako upravne vlasti neozbiljno rješavaju mnoga pitanja, što se tiču prosvjete i učiteljstva.

Na dvorazrednoj školi u N. službovao je učitelj i učiteljica. On je kao upravitelj imao stan u naravi i školski vrt, a ona stanarinu u novcu. I to je tako bilo otkad je škola dvorazredna. Međutim u posljednje vrijeme učitelj ode u vojsku, a ostade sama učiteljica. Ona brže bolje stvori zaključak sa školskim odborom, da se vrt raspolovi. Jednu polovinu će uživati učitelj, a drugu učiteljica. Taj zaključak »toplo« preporuči i bilježnik općine i pošalje na konačno rješenje sreskom poglavaru. Sreski poglavar jednostavno napiše: »Odobrava se.

Ali u to dođe na to mjesto drugi učitelj. Dobije to rješenje i odmah uvidi nepravednost i protuzakonitost. Jer ako učitelj vodi upravu škole, odgovoran je za sve, a uživa stan u naravi, to će sigurno njega pripadati i uživanje školskog vrta, a učiteljica za to ima stanarinu u novcu.

Učitelj na to odmah načini utok na Vel. župana i navede, da prema školskomu zakonu od 31. listopada 1888. g., koji vrijedi i sada za ove krajeve, po § 128. »K besplatnom stanu u naravi pripadaju učitelju drva za ogrijev i na selu po mogućnosti vrt« te navede još i više rješenja bivšeg »Odjela za bogoštovlje i nastavu« u smislu spomenutog paragrafa.

Utok ode na Prosvjetno Odjeljenje i ono riješi, da prema § 128. škol. zakona od g. 1888., spomenuti školski vrt pripada učitelju, a učiteljica nema prava na nj.

To rješenje ode na oblasno »Upravno odjeljenje« i ono izda konačnu odluku od 8. II. 1928. br. 7.364:

»Otpućenjem utoka N. N. protiv odluke sreskog poglavara u N. od 23. nov. 19297. br. 12.8993, kojom je odobren zaključak mjesnoga školskog odbora u N., potvrđuje se napadnuta odluka kao na zakonu osnovana, što Vam se do znanja stavlja«.

Dakle krasno! Tresla se brda, rodio se miš! Zaključak školskog odbora i odluka sreskog poglavara su — na zakonu osnovani. Ali zašto nije u rješenju navedeno: na kojem zakonu? Koliko je nama poznato, tog paragrafa nema u školskim zakonima, koji vrijede za hrvatske krajeve. Prosvjetno odjeljenje pronalazi, da učiteljicu ne pripada vrt, jer ne uživa stan u naravi, ali upravno odjeljenje ima neke druge zakone, po kojima vlada, a za koje nitko ne zna.

Koliki bi kaos mogao nastati u učiteljstvu na temelju ovog rješenja. Sada bi mogle sve učiteljice diljem naše domovine, kojih ima na hiljade, tražiti da im upravitelji ustupe njihov dio u vrtu, jer imaju na to pravo po nepoznatom »zakonu« oblasnog »Upravnog Odjeljenja«.

Iz svega ovoga vidimo: u kakovim čudnim prilikama živimo, pogotovo mi učitelji, jer ne znamo, kome bi vjerovali, čega da se držimo i koga da slušamo, kad zakoni ne vrijede ništa, nego samo odluke, što su svaki dan drukčiji.

U G., dne 8. ožujka 1928.

F. H.
učitelj.

* *Priopćujući ovaj dopis, ne ulazimo zasada sami u stvar, nego ćemo rado priopćiti i eventualno protivno mišljenje, pa kad se sve potpuno razbistri, ustreba li, reći ćemo i mi svoju. — Uredn.*

ISPLATA RAZLIKE.

Konačno je izdana odredba ministarskog savjeta odnosno ministarstva financija, da se pristupi isplati razlike prinadležnosti državnim službenicima od 1 listopada 1923. do 1. svibnja 1924. i to činovnicima i službenicima, koji su bili u službi god. 1924.—1925. u Južnoj Srbiji (do evakuacije) kao službenici kraljevine Srbije, a prevedenim po novom činovničkom zakonu, zatim svim služiteljima i neženjenima, a u koliko bi se nakon ove isplate pokazao kakav ostatak sume od 10,000.000 dinara, koja je za ovu godinu odobrena, produžiti će se isplate razlike i zvaničnicima, za koje će u tom slučaju biti izdano naknadno naređenje.

Prema dosadanjim novinskim vijestima imala bi se iz ovogodšnjeg odobrenog u tu svrhu kredita od 10,000.000 dinara razlika gornjih prinadležnosti isplatiti svim služiteljima, zvaničnicama i čak jednom dijelu III. kategorije činovnika, koji su službovali u godini 1914. i 1915. u Južnoj Srbiji na »vrlo teškom« službovanju.

Prema tome valjalo bi i izlučiti i one državne službenike i dati im prvenstvo kod isplate razlike prinadležnosti pred ostalima, koji su kao državni službenici bili u svjetskom ratu od godine 1914. do konca 1918., čemu ne bi nitko smio da prigovara, jer bi to bilo obzirom na gore navedene službenike, služeće u Južnoj Srbiji u godini 1914. i 1915. sasvim opravdano.

Jer kada se daje onima prvenstvo pred ostalim državnim službenicima, onda je sasvim opravdano, da se dade još veće prvenstvo onima, koji su kao državni službenici bili na bojnom polju, a prevedeni su po novom činovničkom zakonu.

Da li još na kugli zemaljskoj imade ovako sličnih nejednakosti i nepravednosti?

Zar može biti još gore — braća u jednoj slobodnoj državi, jednakih dužnosti, a ne imadu jednakih prava?

Treba da razbijamo glavu, koji će državni službenici dobiti prvenstveno pred ostalima, nakon što se svi oni u Južnoj Srbiji podmire?

Mi tako zvani »Prečani«, prema ovakovom raspoređenju mogli bi biti tek za 20 godina podmireni sa našom razlikom, t. j. ako će se ovako i dalje nastaviti, da nam se godišnje od 10,000.000 dinara ne doznačuje ni pol milijona dinara za isplatu razlike.

Iz svega navedenoga vidi se jasno, da naši dosadanji vlastodršci ne vode računa a ma baš nikakova o nama »Prečanima«, a mi to moramo da zapamtimo, jer ovako ne može dalje ići, a niti smije biti u jednoj ravnopravnoj i slobodnoj državi.

Državni službenici iz dana u dan zapadaju u sve veće dugove, jer sa ovom mizernom plaćom, što ju dobivaju, pogotovo niži službenici ne mogu nikako kraj s krajem vezati a da se ne zadužuju. I baš na račun gore navedene razlike su se mnogi zadužili misleći, da će im se ta razlika, pošto im po zakonu pripada i davno već i isplatiti, a nitko nije ni mogao pomisliti, da će država svojim bijednim službenicima tako dugo ostati dužna, ono malo sirotinje, što ju imade pojedinac dobiti.

Da kraj sve vlasti, što ju država imade spram svojih građana, nisu odlučujući još uvijek mogli naći načina i sredstava, da podmire obvezu države spram svojih službenika — više je nego nehaj i neskrb za nas.

Kad bi se bio u tu svrhu progresivno uredio porez u cijeloj državi ili bilo nešto drugo, postiglo bi se već davno pokriće dužne nam razlike prinadležnosti i država bi se riješila jednog za nju bar pred stranim svijetom sramotnog duga.

Pokraj svega toga država nam još uvijek usteže za prošlogodišnju poplavu, kao da smo mi državni lužbenici najimućnijeg stanja u ovoj blagoslovljenoj zemlji, dok se bogataše, kojih hvala Bogu imademo dosta u našoj državi, nije pozvalo, da i oni u tu svrhu što doprinesu. — No, što je najgore: Toga novca nijesu dobiti niti popljavljenici, nego su ga progutale nečije vreće bez dna...

Zar i to nije više nego li zločin, otkidati od usta siromašnom državnom službeniku i ono malo mizerne plaće, što ju dobiva od države za svoj vrlo teški i naporni rad, a silne bogataše pustiti na miru, kao da se to njih ništa ne tiče.

Ako već odlučujući faktori nisu mogli ili bolje htjeli naći načina, da drugim putem namaknu potrebita sredstva za isplatu razlike državnim službenicima, moglo se već preko polovice sviju državnih službenika podmiriti, dakle podmiriti nas našim novcem, a da išta država u tu svrhu doprinese. Zar se ni to nije moglo?

Iz svega se vidi, da se postupa s nama upravo maćuhinski i ako se ikome u ovoj državi čini krivo, to se bezuvjetno čini nama državnim službenicima.

Sramota je za državu i za nas sve skupa, da moramo toliko opminjati vlastodršce, neka jednoć već skinu sa sebe i države ovu sramotu, pa da ovu obvezu države što prije likvidiraju.

U posljednje vrijeme javiše novine, da Ministarstvo Prosvjete upozoruje sve učiteljstvo, neka mu odmah prijavi sve svoje do sada neprijavljene tražbine za vrijeme od 1918. do danas, za čiju je isplatu ono dobilo 18,000.000 Din.

OPET PROSVJETNI BIRO.*)

Nedavno je javno objelodanjena poruka narodnim poslanicima, u kojoj je među ostalim ovo:

Hoćemo najprije upozoriti gg. narodne zastupnike na jednu našu državnu neurednost i nesreću, koje nema nigdje ni u jednoj modernoj državi na svijetu ili je bar nema ni iz daleka u onoj mjeri, koliko u ovoj našoj »slobodnoj i ujedinjenoj domovini«.

To je pitanje činovničkih isplata prigodom promaknuća, premještenja i penzioniranja. Poznato je da činovnici gladni i bijedni čekaju na isplatu onog što im po zakonu pripada, ne sedmice ili mjesece nego najmanje polugodišta ili čak na čitave godine, a često i po više godina.

To rađa sramotom i ponižavanjem za predstavnike naše države i njezinu inteligenciju, a ujedno baca crnu ljagu na našu državnu upravu, radi koje se moramo stiditi pred kulturnim svijetom.

Mogli bismo nanizati masu najžalosnijih dokaza, koji su radi nemara i neredovitosti državne uprave uništili mnoge obitelji. Tako je na pr. u Splitu bio penzioniran poštanski činovnik B., koji je imao mnogo djece. Uzalud je čekao više od pol godine da mu doznače mirovinu ili bar akontaciju, radi čega mu trgovci živežnih potrepština uskratiše vjeresiju. Sad je taj siromah morao gladovati i dušiti se uz skupe kamate. Od gladovanja i patnje posve je oslabio i on i cijela njegova obitelj. Bolest je radi pomanjkanja potrebne hrane zahvatila mah, te mu pokosila život prije nego je penzija stigla. Obitelj nije imala čime ni sprovoda platiti!...

---

*) *Ovaj ponovni protest protiv »dejstvovanja« ove u poštenoj upravi apsolutno nemoguće institucije, kao što je beogradski t. zv. »Prosvjetni biro«, donosimo u povodu najnovijih novinskih vijesti, da ova ljaga za »Ministarstvo Prosvjete« opet za »bakšiš« nudi svoje intervencije, naime: da ishodi isplatu tražbine, što ih učitelji i profesori imadu po zakonu da dobiju, a koje su valjda — da se takve »zarade omoguće — i bile bačene na fomoznu partiju 55 (ranije potražbe). — Mi ćemo se na te nečasne manipulacije jošte dokumentarno osvrnuti. — Uredn.*

Poznamo u Zagrebu jednoga profesora inače čovjeka na veliku glasu radi poznavanja klasičnih jezika, koji se je morao blizu godinu dana za nevolju ljutu hraniti kruhom i zelenjem, jer uza sva pisma, molbe i intervencije njegova penzija nije stizala, kao da je propala u nekakvu jamu bezdanku...

Glad, jad, golotinja, stid — to je eto nerazdružni demon u našoj državi za činovnika, koji uzalud mjesece i mjesece vapi: »Hljeba, hljeba, gospodaru. — Ne vidismo davno hljeba!...«

Država je napokon izdala nekakvu naredbu o »akontaciji«, koja bi morala stići u najkraćem roku, ali i taj najkraći rok traje mjesece i mjesece pa čak i polugodišta. Kako mora biti u duši onima, koji su prije vidjeli, da nema nikada ni za nikoga nikakva čekanja mirovine i povišice već da se svakome mirovina doznačiva sa istom odlukom o penzioniranju, tako da nema nikakva prekida.

U Beogradu postoji »Prosvjetni Biro«, koji za dobar bakšiš uči državu pravdi i redu u korist činovničke sirotinje, naime: oni koji gladuju uzalud čekajući zakonita beriva već mnogo i mnogo mjeseci mogu se toj čestitoj ustanovi javiti pismeno, da pogleda, gdje su koja zapela. Ova plemenita ustanova će mu o tom poslati informaciju ako pošalje samo 100 dinara za uvid u knjige. Ako sirotak želi i malo preporuke ili urgiranja. Biro može i to, ali za takovo plemenito potpomaganje valja brate, platiti nešto jači papir od stotinjarke.

Kako vidimo, što ne može ni zakonski propis ni red, ni činovnička marljivost, ono može isposlovati »u najkraćem roku« ovaj Biro. Nije dakle čudo, što i kratki postupak tako zvane akontacije traje mjesece i doznake mirovine te druge tražbine od Ministarstva Prosvjete štaviše — i godine, ne padne li uopće — na famoznu »partiju 55«, koja se — nama Hrvatima ne isplaćuje...

PREMINULI

GOLGOTA HRVATSKOG UČITELJSTVA.

† *Đuro Koharić:*

Osijek, 13. kolovoza 1926.

Jutros je u Osijeku umro kotarski školski nadzornik g. Đuro Koharić.

Pokojni je Koharić poznat starijoj generaciji naših hrvatskih učitelja po svojoj čestitosti, po neumornom svom radu i po neustrašivoj borbi za očuvanje i podržavanje hrvatske svijesti u krugovima naših učitelja i u odgoji naše uzdanice. Bio je čovjek nadasve dobar i plemenit, uzoran muž, požrtvovan otac, a kao hrvatski učitelj odličan i revan, uvijek na svom mjestu.

Pokojnik je rodom iz Tovarnika u Srijemu. Gimnaziju i preparandiju svršio je ovdje u Osijeku, a glavni je dio svoga života sproveo kao učitelj na selu. Služio je u Viškovcima, vršeći revno kroz 19 godina mukotrpnu dužnost pučkoga prosvjetitelja a potom u Gorjanima, opet 9 godina. Prekinuo je službovanje samo jedamput, kad je za vrijeme rata bio pozvan pod oružje.

Uvijek radin, smatrao je svojom svetom dužnošću, da se bavi ne samo školskim radom nego i pučko-prosvjetnim. Djelovao je u seljačkim zadrugama; osvješćivao je narod, dižući upravo rijetkom požrtvovnošću — i u najtežim vremenima za hrvatskoga učitelja — kroz godine visoko stijeg hrvatske narodne časti i poštenja. Bio je kroz više godina predsjednikom »Hrvatskog učiteljskoga društva za kotar đakovački«. Za vrijeme Austrije stajao je daleko od onih, koji su se sagibali pred tuđinskom vlašću, a iza prevrata vidimo ga i opet na strani boraca, koji trpe za svoje uvjerenje i poštenje.

Njegov se rad dakako nije svidio njegovim protivnicima, neprijateljima hrvatstva. Za Pribićevićeve ere uspjela je tim puzavcima, da ga maknu iz hrvatske sredine, da ga trgnu iz okrilja njegove mnogobrojne obitelji, pa da ga pošalju u Srbiju. I u proljeće 1925. seli se pok. Koharić u Azanju. Ne mare njegovi protivnici, kojima lično nikada nije što na žao učinio, ne misle oni na djecu, koju je u teškoj brizi uz malu učiteljsku plaću školovao; ne vide oni, da ga tada već izdadoše fizičke sile i da se je jedva iskopao iz teške boljetice. Ne, oni ga još i napadaju na nedoličan način kao da se vesele tuđemu zlu...

Ali pokojnik se snašao i u Azanji. Kao ozbiljan radnik, predobar čovjek i nepokolebivi značaj, znao si je on i u onom miljeu steći prijatelja, koji su mu pomogli, da se opet vrati u mili svoj hrvatski zavičaj.

Proljetos je premješten ovamo u Osijek za nadzornika. Zadovoljština, ali na žalost prekasna! Nesmiljena bolest slomila ga je, a bacanje iz jednoga mjesta u drugo napuni ojađenu dušu njegovu gorčinom. Došavši u Osijek, bolestan i slomljen mora da stanuje po tuđim kućama, pa da uz nedostatak prave njege i uz veliki trošak čeka, dok mu se dade stan. To sve nije mogao da podnese njegov bolesni organizam. I tek što je dopremio obitelj u Osijek, okupivši oko sebe svoju dječicu, teška ga je bolest svladala. Legao je, da se kroz četiri mjeseca bori sa smrću i da konačno podlegne...

Ostavlja udovicu i šestero djece, od kojih je troje neopskrbljeno.

Ovako progonjen i ponižen umire hrvatski učitelj...

† **Prof. Nikola Bićanić.** Bio je prava hrvatska, lička korjenika iz Brinja.

Najveći dio svog zvaničnog rada proveo je po Bosni i Hercegovini, naročito u Sarajevu i Mostaru. Godine 1920. dolazi na čakovečku učiteljsku školu u Međumurje, a 1925. pozvan je u Ministarstvo Prosvjete, odsjeku za građanske i učiteljske škole Hrvatske i Slavonije. Navršivši godine 1926. potpuni broj godina službovanja zaželi odmor i bude umirovljen. Zadnje dane života boravio je kod svoje braće u Križevcima, Pakracu i Zagrebu.

Profesor Bićanić bio je markantna pojava. Odmjereni lagani hod i govor, otmjeno držanje, prijaznost u saobraćaju, red i sređenost bile su odlike njegova temperamenta i života. U sebi je imao nešto simpatičnog, nešto privlačivog. Bio je janjeći — blag, a i značajno muževan — već prema potrebi.

Svojim učenicima duhovno pravi otac, savjetnik i zaštitnik, koji je milovao, ali i odgojno karao. I izazivao je, rekao bi, neko strahopočitanje u njima naprama svojoj osobi.

U građanstvu, općenito, je bio rado viđena ličnost, koja je i u privatnom i javnom životu simpatično susretana, primana i uvažavana. U hrvatskim krugovima slovio je kao čeličan Hrvat, koji je svoje narodne osjećao tiho, ali proračunano i dosljedno zastupao i provodio. U svim društvima i ustanovama te vrsti bio je skroman, ali uporni radnik, promičući njihov napredak zborom i tvorom. Sinteza hrvatskog nastavnika! I dovršio je svoj zemski život u 58. godini života. Sahranjen dne 7. ožujka ove godine na zagrebačkom Mirogoju uz veliko prisuće svojih štovatelja.

Grad Čakovac dostojno je iskazao čast i poštovanje, jer su na sprovodu bila zastupana skoro sva kulturna i humana društva. Nadgrobni oproštaj održao je ravnatelj čakovačke preparandije dr. Cividini, a učiteljski pripravnici, pod zborovođom Jankom Slogarom, otpjevali su tužaljku bivšem svom profesoru.

Kako je pokojnik i u Zagrebu imao veliki broj štovatelja, to su i oni otpratili njegove zemske ostanke, ali je za žaliti, da su mnogi prekasno saznali za njegovu smrt i dobu ukopa.

Pokoj mu vječni! *S. G.*

KNJIŽEVNE OBJAVE.

»Hrvatski Radiša« priređuje svake godine u većim mjestima po svim hrvatskim krajevima »Radišine izložbe« s radovima mladeži od 6—24 godine, a svake treće godine održat će se u Zagrebu velika centralna Radišina izložba. Preporučujemo članovima, da sudjeluju u tim priredbama, pa da to pitanje potaknu na društvenim sastancima. Kao priručnik predavačima preporučujemo knjižicu »Osnove i upute za priredbu omladinskih privrednih izložaba« od J. Rukavine, izdanje »Hrvatskog Radiše«, Zagreb, Šenoina ul. br. 16. Cijena 10 dinara.

L'Internationale des travailleurs de l'enseignement«, godina 6. broj 3—4. Mjesečnik. Pojedini broj 150 Fr. Paris, XIX., 8. Avenue Mathurin-Moreau.

Die Internationale der Bildungsarbeiter, 6. godište br. 4. Mjesečnik. Godišnja pretplata 2 zlatne marke, šalje se na adresu: Anna Lindemann, Sonnebornerstrasse 30, Gotha. — Ovo je njemačko izdanje prednjeg mjesečnika.

»Slovenski Učitelj«. Pedagoška revija in glasilo »Slomšekove družbe v Ljubljani«. Letnik XXIX., štev. 1—2 — 1928.

STOGODIŠNJICA OD ROĐENJA HENRIKA IBSENA.

20. ožujka ove godine navršilo se stotinu godina, što se je rodio u Skienu veliki i poznati dramatičar H. Ibsen. Nordijskom geniju sprema uza sav kulturni svijet naročito njegova domovina velike svečanosti. Ibsen se u svojim radovim aodlikuje borbom proti laži društva. Spominjemo ovdje samo najpoznatija mu djela i to: »Sablasti«, »Hedda Gabler«, »Divlja patka«, »Žena s mora«, »Stupovi društva«, »Graditelj Solnes«, »Joh Grabriel Borkman«, »Brand«, »Peer Gynt« te »Nora«. — Umro je 23. maja 1906. u Oslu.

»HRVATSKI UČITELJ«, jubilarno izdanje o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 925.—1925., što ju je upriličilo hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »SHUD«, tiskan je s vrlo dragocjenom građom o staleškoj organizaciji hrvatskoga učiteljstva i njezinim tekovinama, pa o kulturno-prosvjetnim prilikama u krajevima, gdje Hrvati žive od prvih vremena do danas. — Troškovi toga bogato ilustrovanoga almanaha iznose oko 29.000 Din. — Molimo sve, koji su ga primili, a nijesu ga do sada platili, da to odmah učine; jer tiskara traži svoje. — Na zalihi ga imade jošte. — Cijena mu je 50 Din s poštarinom. — Narudžbe i pretplatu prima: urednik Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9.

»HRVATSKA UČITELJSKA PRIPOMOĆNA I POSMRTNA ZADRUGA«

daje svojim oskudnijim članovima učiteljskoga staleža stan u »Hrvatskom učiteljskom domu« u Cirkvenici uz minimalnu odštetu samo za poslugu. Liječničku svjedodžbu o potrebi oporavka na moru i dokaz o oskudnijem stanju dostaviti Upravi »Hrvatske učiteljske pripomoćne i posmrtne zadruge u Zagrebu, Hrvatski učiteljski dom.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA“: „Savez hrvatskih učiteljskih društava“** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer: Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. LIPNJA 1928. BROJ 6.

MI I ONI.

Nedavno — prolazeći ulicama grada Zagreba, sastanem prijatelja i druga Ivana, koji je došao ovamo iz provincije. Al' se zarekoh: »Iz provincije!« Ta, otkada smo ujedinjeni i otkada nam je Beograd »prestonica«, i mi zagrepčani smo u »provinciji«. Pa ajde: Moj dragi drug Ivo došao je iz Zagorja. Kako se već dugo ne vidjesmo, bilo nam je obojici milo, što se nenadano sastasmo.

— Zdravo, dragi moj Ivane!« pozdravim ga.

— Zdravo! Kuda ti, brate?« upita on.

— He, ja, vidiš, kao od dosade prolazim ulicama.«

— Vidiš, baš tako i ja. Obavio nešto posla, pa i ja umoran lutam zagrebačkim ulicama i baš se divim, kako se naš dragi Zagreb podiže, kako je sve ljepši i ljepši. A ideš li ti za kakovim poslom?« upita Ivo.

— Baš nemam nikakva posla. Idem bez cilja. Onako — da se malo prohodam«, odvratim.

— Pa ne bi li se možda svratili u koju gostionicu, znaš onako »na čašicu razgovora«. Dugo se nijesmo vidjeli, pa bi si imali dosta toga pripovijedati. Znaš, da se uz čašicu nekako lakše govori, a znaš i to, da su stari zagrebački učitelji mnogo toga, što su osnovali i izveli, baš uz »čašicu razgovora« osnovali«.

— Mene, da znaš, već više godina nije bilo u gostionici, jer tamo ne zalazim i baš me ne vuče želja za pićem, al' tebi za volju ići ću.«

— Pa hajdemo!«

I odosmo u jednu bolju gostionicu, kamo zagrepčani radi dobre kapljice rado zalaze. I mi zapodjesmo razgovor, kako se danas općeno govori: Stali se jedan drugomu tužiti na teška vremena; na malu penziju i skupoću, na veliku stanarinu, koja se vrlo teško smaže, na našu opću narodnu nevolju, na nesretne političke prilike i — tako na koješta. Ja sam imao mnogo toga da spomenem, što specijalno tišti nas zagrepčane, a i drug Ivo imao da priča mnogo toga, na što se tuže ljudi u njegovom kraju. I kad smo bili u najboljem razgovoru, stupi u sobu jedan zagrebački učitelj.

— He, Đuka, deder ovamo!« pozove ga Ivan.

A drug Đuka nije si dao dvaput reći. Pozdravi se s Ivanom, a predstavi se i meni, jer se mi dosada — ne poznasmo. Da se bolje upoznamo, primjeti Ivo, da je Đuka »ujujaš«, al' da to ne smeta ništa.

— Mi smo stari drugovi. U jednom smo kotaru službovali i bili si dobri susjedi,« produži Ivo. »Pa makar je Đuka »ujujaš«, što ja nisam, to si ipak ostadosmo dobri drugovi.«

— To je lijepo! Tako i valja. Ako se i ne slažemo u svemu, to si ipak možemo biti dobri prijatelji i drugovi«, odobrim ja.

— Moj dragi Đuka otišao među »ujujaše«, a ja ostao u našem starom hrvatskom »Savezu«; ali to nije moglo narušiti naše prokušano prijateljstvo. Žao mi je, što je Đuka otišao tamo, jer bih volio, da smo kao dobri prijatelji i kao staleški drugovi zajedno.«

— Pa to bi bilo lijepo, da smo svi i danas zajedno, u jednom kolu, kaošto bijasmo prije. Šta ćeš? Nastala druga vremena, pa i druge misli,« potvrdi Đuka.

— Čuješ, Đuka, da se onako prijateljski, mirno i ozbiljno porazgovorimo o našim staleškim prilikama, ili bolje reći neprilikama,« ponudi Ivan.

— Pa možemo! Prijatelji smo bili uvijek, a takvi smo i danas, pa mislim, da ozbiljan razgovor ne će nas rastaviti, kako nas ni naša staleška nesloga do danas nije rastavila,« pristane Đuka.

— Čuješ, dragi Đuka,« nastavi Ivan, reci mi onako po istini: *Zašto ste se vi, sadašnji »ujujaši«, odrekli nas, koji smo ostali u »Savezu«, u kojemu smo skoro četrdeset godina zajedno i složno radili? Zašto ste se odrekli samostalnosti naše staleške organizacije; zašto ste napustili hrvatsko ime, pod kojim su naši prvaci tamo godine 1884. osnovali naš »Savez hrvatskih učiteljskih društava«, pod kojim smo slavnim imenom toliko godina tako lijepo i složno radili i osnovali toliko lijepih naših staleških inštitucija«?* upita mirno drug Ivan.

— Imaš pravo, da pitaš,« mirno odvrati Đuka. »Onda čuj: »*Ti znadeš, da smo još godine 1919. na »Savezovoj« glavnoj skupštini bili zajedno i svi bez razlike pristali na to, da se poradi našega staleškoga napretka i veće staleške snage s braćom Srbima i Slovencima ujedinimo u zajedničku organizaciju, ali takvim načinom, da zadržimo svoje staro ime, svoju samostalnost i svoju imovinu. — To je bilo zaključeno na temelju pregovora, što su bili vođeni s braćom Slovencima i Dalmatincima, koji su pristali na takav način udruženja.*«

— Da tako je bilo,« upade Ivo, »pa zašto niste ostali vjerni svome tadašnjem uvjerenju; zašto si dadoste natovariti drugo mišljenje; zašto ste prihvatili drugu orijentaciju?«

— *To su zahtijevale prilike, što su nastale nakon godine 1919.*«, odvrati Đuka, pa nastavi: »Čuj der! *Princip našega staleškoga ujedinjenja bio je na pomenutoj »Savezovoj« glavnoj skupštini točno ustanovljen i svi smo bili za nj. Ali u provođenju toga principa nastale su razne poteškoće. Uvidjelo se doskora,da se taj princip ne će dati realizovati: Naša braća Srbijanci nikako ne htjedoše, da pristanu na ujedinjenje u z a j e d n i c i prema smislu zaključka glavne skupštine »Saveza«.*

— Da, da i znademo: zašto?« primjeti Ivan.

— Oni nikako ne htjedoše, a da novo učiteljsko udruženje ne bude *j e d i n s t v e n o, sa jednom imovinom i pod jednom glavnom upravom;* dakle: *uređeno na strogo centralnom principu.*«

— Pa zar nijesmo i mi predviđali *ujedinjenje pod jednom centralnom upravom u Beogradu, kao delegacijom, u kojoj bi bili zastupani svi »Savezi«:* hrvatski, slovenski, dalmatinski, bosanski i t. d.; *ali tako, da bi ti »Savezi« ostali u svojim pokrajinama samostalni i vlasnici dotadašnje svoje imovine, dok bi se centralna uprava u Beogradu imala brinuti za sveukupne interese učiteljstva i škole*«, — reče Ivan.

— I mi smo spočetka mislili i htjeli tako,« produži ujujaš Đuka, »al' to se nije moglo provesti. Ne htjedoše pristati Srbijanci. *Oni su odlučno zatražili likvidaciju dotadašnjih pokrajinskih učiteljskih organizacija; napuštanje svake samostalnosti i pristanak na prelaz članstva sa svom imovinom naše staleške organizacije u vlasti upravu nove jedinstvene organizacije sa centralom u Beogradu.*«

— Da, da: centralizam«, upade Ivo. — »*Kako svu upravu i sve prenesoše u Beograd, tako odlučiše i sve staleške organizacije centralizovati u Beogradu.*«

— Točno!«

— *Da, znademo, da su srpski učitelji,*« nastavi Ivo, »*s početka tražili sve naše: ime, imovinu, listove, koji i nisu bili »Savezovi« nego »HPK Zbora« i sve; da oni upravljaju čitavim »Udruženjem« i svom imovinom, pa da onda po svojoj miloj volji dijele pare pokrajinskim organizacijama. — Potlašnje iskustvo je pokazalo, kako bi kraj toga prolazila pokrajinska društva.* Centralizam, hegemonija usvemu! No oni su ipak dosta od toga morali napustiti.«

— Jeste, to sve stoji! Mi smo se s početka oštro protivili takvom »Udruženju« a *kasnije smo pristali na kompromisni prijedlog Slovenaca. Uz taj smo pristali, jer nijesmo htjeli da se jedini Hrvati isključe iz novoga »Udruženja«.* Taj se slovenački prijedlog naj-

više približio poznatom zaključku »Savezove« glavne skupštine od godine 1919., i njime je barem za koje vrijeme donekle sačuvana samostalnost rada svih pokrajinskih organizacija. Mi smo doduše popustili u našim zahtjevima, al' su popustili i Srbijanci te i drugi.«

— Da da! Slovenci, koji su prije glavne skupštine našega »Saveza« u dogovoru potpuno pristali uz stajalište, na kakvom je ostao hrvatski »Savez« poznatim svojim zaključkom o principima za ujedinjenje.«

— Imaš pravo. Oni su promijenili svoje stajalište, a promijenili smo ga i mi, mi hrvatski »ujujaši«.

— Jest, promijenili ste se posve: *Napustili ste svoju stalešku samostalnost, svoje staro hrvatsko ime, pod kojim smo toliko godina složno radeći postigli velike uspjehe. Zabacili ste sve, što nas je vezalo s osnivačima naših staleških organizacija, našim predima, »našim slavnim učiteljima.*«

— Tome ima i drugih razloga«, prekine Đuka, koji se je na taj nešto oštriji prikor Ivanov malo uzrujao i zacrvenio. — »Da, tome ima i drugih razloga. Čuj der:

Prvo: *Naša »UJU« organizacija zastalno obuhvaća širi pojam organizacije i opseg za svoj rad od vašega »Saveza«, i imade veću garanciju za uspjeh, nego li ju može pružiti »Savez«.* U našoj organizaciji zastupano je učiteljstvo svih krajeva naše države, dok »Savezovoj« organizaciji pripadaju samo učitelji — i to ne svi — iz Hrvatske i Slavonije.«

— To je istina,« odvrati Ivo. — »Ali zar ne bi moglo biti tako, kad bi se novo »Udruženje« stvorilo po »Savezovu« predlogu od godine 1919.: *Centralni biro, sastavljen od zajedničke delegacije u Beogradu bi i po našoj ideji kod najviših školskih i upravnih vlasti u Beogradu zastupao prijedloge, želje i interese kako pokrajinskih samostalnih »Saveza« tako i cijeloga učiteljstva, kaošto glavni odbor »UJU« čini i sada.* I po našem principu mogli bismo svake godine izmjenice u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Splitu, Sarajevu i t. d. držati velike skupštine, u kojima bi se sastajalo učiteljstvo cijele države. *Jedino bi trebalo da zadržimo svoje staro ime, svoju samostalnost i imovinu.*

Za predsjednika organizacije mogli bismo birati izmjenice Srbina, Hrvata, Slovenca, da ne bude uvijek predsjednik Srbin, čime se najjače ističe hegemonija srbijanska. Sve bi to moglo biti, a da nije tako, to su samo kaprice srbijanske. Oni hoće centralizaciju svega i *hegemoniju.*«

— Dopuštamo, da ima i u tome dosta istine,« odvrati Đuka, »al' tako je evo ispalo. — *Druga je stvar, radi koje smo morali napustiti prvu orijentaciju — orijentaciju »Savezovu«:* Mi smo se ujedinili u našu državu Srba, Hrvata i Slovenaca. *Naša ujujaška orijentacija jače podupire ideju narodnoga jedinstva od vaše.* Naša organizacija hoće, da što jače podupre naše *narodno jedinstvo.* Za takvo jedinstvo treba da odgajamo i našu mladež, a kako bi ju mogli za to uzgajati, kad bi sami bili protivnici takvoga jedinstva, kad bi se i borili protiv njega.«

— *Narodno jedinstvo*«, — veliš, — »a zar smo mi *protivnici* narodnoga jedinstva?« primjeti Ivo nešto oštrije. — »Zar smo mi *neprijatelji* narodnoga jedinstva? Zar mi ne *priznajemo* jedinstvo naše zajedničke države kao i vi? Zar mi *nijesmo* radili za naše narodno jedinstvo?

— Vi svojim *separatizmom potkapate temelje našega narodnoga jedinstva*«, primjeti Đuka.

— To ne stoji,« odvrati oštro Ivan. »*Mi smo slobodnom voljom unišli u našu zajedničku državu. Mi smo svi težili za njom. Mi svi odlučno stojimo za jedinstvo naše države.* Ali, — dragi moj Đuka — očigledno je, *da je kod vas prevladala više politika negoli staleški interesi.* Vi ste se zapleli u politiku, kao muha u mrežu. *Vi ste podupirali onu političku stranku, kojoj je bio princip, da uništi svu autonomiju pojedinih pokrajina, naročito Hrvata i da svu upravu, gospodarsku egzistenciju, ama: sve koncentrira u Beogradu.* Sve se je to kasnije uvidjelo. Al' kad smo već malo zadrli u politiku, u što ste nas baš vi nagnali, moram ti reći, da je *naša želja, kako bi mi svi mogli biti zadovoljni i potpuno srećni u našoj novoj državi.* Danas — znaš — da nijesmo. Nijesmo mi, nijesu ni drugi. Takve su prilike. *Mi Hrvati, koji se ponosimo svojom prošlosti, svojim tradicijama, svojom slavnom historijom, želimo, da nam u novoj našoj državi kaoslobodnim i jednakopravnim članovima države bude zajamčena naša sloboda, naš ekonomski i kulturni napredak, naš narodni individualitet. Mi težimo za tim, a da ne diramo u jedinstvo naše države, jer u tom jedinstvu vidimo garanciju za budućnost i opstanak naše države.* Pa ako smo u tome jedno sa svojim narodom, koji nastoji oko toga, da dobijemo ono, što nam pripada po pravu i prošlosti našoj, zar smo mi za to »separatisti«, »protudržavni«, »protudinastički«, »nenacijonalni«, »protivnici narodnog jedinstva«, kakvim se sve, kaošto i sličnim bezočnim podvalama nas nedolično obje-

đuje... To zaista ne! Mi smo svi iskreno težili za ujedinjenjem. Među Hrvatima je nikla ideja ujedinjenja jugoslavenskih naroda, oni su prvi propagirali tu ideju, *ali pritom nijesu nikada mislili na takvo ujedinjenje, radi kojega bi morali žrtvovati svoju prošlost, svoje ime, svoju kulturu, svoju gospodarsku nezavisnost.* Oni nijesu mogli ni pomisliti na ujedinjenje, koje bi bilo zapreka njihovu napretku, kako moralnom tako ekonomskom, kulturnom, njegovom razvitku, njegovom opstanku — ujedinjenju, s kojim bi nestalo njihovih tradicija, njihove slobode. — Mi, hrvatski učitelji organizovani u »SHUD« udruženim društvima, smatrajući se potpuno istovjetnima sa svojim hrvatskim narodom, oduvijek smo sasvim iskreno, otvoreno i odlučno i želili i radili, kao što to činimo i sada, a radit ćemo i u buduće bez obzira na ma kakve zapreke, — *kako za državno, tako i za naše narodno jedinstvo.* U tome ne dademo mi pred sebe nikome, zapamtite i čujte svi: nikome! No po našem najdubljem uvjerenju to će se oboje postići jedino tako, *postanemo li svi građani ove države kako u svima dužnostima tako i u svima pravima, i to ne samo na papiru i jeziku već de facto i u praksi, potpuno jednaka braća, te da prestane sadašnja naša podjela na: nadvlašćene i podvlašćene.* Mi želimo, da se naše državno i narodno jedinstvo pošteno, temeljito i trajno izgradi po zakonima prirodnoga razvoja — evolucije i u tome moramo da se borimo protiv onih, koji poput boljševičkih sovjeta hoće to da provedu silom, nivelirajući sve na razinu najnižega. Jer se mi, uvjereni, da mi državu izgrađujemo, a oni ju ruše, zato njima opiremo, oni nas žigošu »separatizmom« i sl. i udaraju »Obznanom«...

Vi ujujaši ste u svoje društvo uveli politiku. Ona je bila skoro jedino vaše zanimanje. Na njoj ste osnovali vaš rad, dok je staleška organizacija bila samo neki cimer za glavno vaše zanimanje — politiku. *Pod plaštom svoje staleške organizacije ste podupirali sve, što je išlo na štetu Hrvata, a to mi kao pravi Hrvati nikako nijesmo mogli odobriti.* Naše staleške organizacije mogle su raditi i bez svake politike, ali kad ste se vi počeli baviti politikom *i to politikom stranke, koja je protiv Hrvata uzela neprijateljski stav,* morali smo se i mi prihvatiti politike, a u njoj smo stali uz svoj narod, koji je branio Hrvatsku i hrvatstvo«.

— Nije baš sve tako kako veliš. Pustimo političku stranu toga pitanja na stranu. Hoću da ti drugo nešto spomenem«, reče Đuka.

— Čuj der, Đuka! *Cijelom vašem radu, koji bi imao biti samo staleški, jest osnov politika i samo politika.* Zato o vašem radu nije moći govoriti, a da ne uđeš u politiku. Ne zamjeri, al' tako jest«.

— No pustimo to, pa da se dotaknemo nešto drugoga. *Spomenuo si, kako s nama t. j. s našim »Udruženjem« komanduje Beograd.* Nije baš tako. *Mi smo u našim povjereništima samostalni. Naše zaključke provodi glavni odbor u Beogradu, a i gospodari smo svoje imovine.*«

— To su samo priče. U stvari je posvedrugojačije. U stvari je tako, kako žele braća na istoku: *Vaša su povjereništva samo iz nužde prijelaz u ono pravo i njima su časovi već odbrojeni. I imovinu u slučaju razlaza ili prestanka društva morate predati Beogradu.*«

— Ponavljam: nije baš sve tako kako misliš,« prekine Đuka.

— No pustimo to,« nastavi Ivo. — »Hoću samo, da ti još spomenem, kako ste vi ujujaši počeli politikom, uz koju ste vezali svoju organizaciju, a to ste učinili pod pritiskom braće Srbijanaca i onih, koji su vodili politiku protiv Hrvata. Oni su vas angažovali za politički istup sa svojom organizacijom. Stali ste uz »jugoslavenstvo«, uz koje su u Srbiji samo učitelji i to ne svi. *Srbi* — a to valjda vidiš, — *uopće ne priznavaju jugoslavenstva, a koji ga priznavaju, njima je jugoslavenstvo samo na oko, a uistinu isto, što i velikosrpstvo.* Baš radi toga smo mi, ne htijući da svoj staleški rad kao i svoju stalešku organizaciju podredimo politici, na »Savezovoj« skupštini 1921. zaključili, da ćemo se i ubuduće držati principa, prema kojemu je uvijek radilo hrvatsko učiteljstvo sve od vremena Ivana Filipovića i drugovâ mu: da, naime, svaki nas pojedinac, kao slobodan građanin može po svome uvjerenju politički, naučno ili kulturno pripadati, dočim u školi i u svojoj staleškoj organizaciji samo smo — učitelji, koji, kao djeca svoga naroda, s njime smo jedno i radimo samo u okviru našega ispravno shvaćanog državnog i narodnog jedinstva.

Vaša politika je mnogim vašima donijela osobnih i materijalnih probitaka, za čime su mnogo išli: položaje s vlašću i unosne. A naša nama? Koliko progona, zapostavljanja? Koliko muka i nevolja? *A mnogi od vaših su nam to skrivili.* Podsjećam samo na zlodjela zle uspomene t. zv. »Crnog kabineta«. To moraš da priznaš«.

— Imaš denekle pravo, dragi moj Ivo«, odvrati Đuka. — Našlo se je nažalost među nama takvih slabića, koji su zaboravili, da je zadaća naše staleške organizacije bila ta, da

se brine samo za staleške i prosvjetne probitke, pa se podstrekavani vođama političke stranke i pojedinim vlastodršcima stali baviti politikom, zlorabeći ju i u svrhe, kašto si rekao...

— Da im se dodvore«, presiječe naglo Ivan.

— Možda i to. Ali u tome su se poveli za braćom Srbima, koji su svi političari, koji svoj osobni opstanak vežu uz politiku. Oni bez politike ne mogu da budu. Politika je stvar njihova opstanka. Pa uopće je teško takvu veliku organizaciju posve odijeliti od politike, od nje se ograditi nekim kineskim zidom. *Posve je razumljivo, da su vodeći političari nastojali našu stalešku masu, koja može vršiti znatan upliv na narod, predobiti za sebe, da njezinim uplivom dobiju i narod za sebe.** I tako je nastalo ono, što po mojem sudu nije trebalo da bude jer: političkoj borbi mora da bude žrtava...«

— To mi teško osjetismo na svojim leđima i u svojem isprepaćenim dušama«, potvrdi Ivan.

— Ali napokon se i vi nama osvetiste, kad je zapirio vama prijatniji vjetar.«

— *Mi se nijesmo osvećivali: Mi smo se samo branili protiv nepravde, protiv učinjene krivice. Mi smo samo nastojali, da nam se nanešene nepravde nekako poprave. Pretrpljenih muka, tuge i žalosti nije nam nitko mogao popraviti. Ako je pritom tko od vaših stradao, stradali smo i mi i to u mnogo većoj mjeri. Pa ako je i bilo kakvih progona protiv vaših, nijesmo tome bili krivi mi, već oni, koji su imali vlast u svojim rukama. Posve je razumljivo, da su pritom stradali oni, koji su u svom strančarskom bijesu bili povođom progonima naših.*«

— Sad su se — hvala Bogu — dusi malo primirili«, nastavi Đuka. »Sve sluti, da do neke promjene mora doći. To se vidi i po držanju onih, koji su našega naroda vođi.«

— Da, jer vide, da ne ide putem, kojim su pošli.«

— Možda da je tako. Mislim, da će se tako naći neke dodirne točke, na temelju kojih bi se opet i mi učitelji mogli naći u jednom — barem našem *staleškom kolu*«, reče Đuka.

— Mi to vruće želimo«, odvrati veselo Ivan. »*Mi vidimo, da bismo uz potpuno ujedinjenje svega učiteljstva, kojemu se mi nikada nijesmo protivili, za koje smo počeli raditi i radimo da ga se provede, ali na zdravoj podlozi, — mogli postići većih probitaka za naš stalež, za našu stalešku prosvjetu i za naš ispaćeni narod*«.

— To stoji! Potpisujem!« potvrdi Đuka.

— Čuj der, Đuka i dalje: *Mi smo, kako znadeš, već učinili prve korake za to: U posljednjoj glavnoj skupštini »Savezovoj« mi smo otvoreno i jasno izjavili takvu želju. Izjavila su ju iskreno i pojedina u »Savezu« udružena hrvatska učiteljska društva. Mi smo dapače izabrali ozbiljne ljude, koji bi s vašim glavnim odborom imali dogovarati o našem staleškom ujedinjenju. Naš »Savez« je u Beograd poslao i poruku u tom smislu, ali, nažalost, naša braća Srbi kao da nemaju pravoga razumijevanja za to. Potvrdili su istina primitak »Savezove« poruke, ali dalje šute i ne miču se...*«**

— Za takvu ozbiljnu stvar treba vremena. Mislim, da još nije potpuno dozrela. Nadajmo se, da će i do toga doći. Da ti iskreno kažem, to bi moglo skoro da bude. Samo treba strpljenja. *Mislim, kašto nas je politika zavadila i razdvojila, da će nas ona pomiriti i opet ujediniti.*«

— Misliš: *politika*«, odvrati nekako zamišljeno drug Ivo. »Moglo bi biti. Politika — pa opet politika. Al' svakako: *druga* politika« — — —

Tu prestade razgovor. Još se jednom kucnemo za našu staru slogu i rastadosmo se prijateljski.

A ja sam poslije cijeli razgovor zabilježio, kako sam najvjernije mogao. I evo vam ga!

Josip Kirin.

*) Iskreno priznanje činjenice: kako je došlo do toga, da su zagrebački predstavnici njujaša god. 1923. potpisali poznati izborni proglas, panegirik, kojim su agitirali za t. zv. »demokratsku« stranku, identifikujući se tako potpuno s njome kao njezina »Učiteljska sekcija«. *Ivan Tomašić.*

***) I taj je odgovor prispio, kad je sve bilo već u tiskari složeno. »Savezov« ga je odbor odmah i raspravio u sjednici svojoj od 16. o. mj., pak će svoj odgovor na to namah i poslati upravi »UJU« u Beogradu. — Dakle: stvar se je u svome tečaju opet maknula s mrtve točke. Nadamo se, da je na pravome putu razvoja i da će ju se dokrajčiti, kako treba i na opće zadovoljstvo. Ivan Tomašić.*

RAD U „SHUD“ UDRUŽENIH DRUŠTAVA

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA GRAD PETRINJU I OKOLICU

Proljetni sastanak

održali smo u Hrastovici 17. lipnja 1926. Domaća učiteljica Anka Filjak osobitim je marom i ukusom okitila školsku prostoriju narodnim vezivom, cvijećem i zelenilom. Pred školskom zgradom sabrala se lijepa kita škol. djece u lijepom narodnom ruhu onoga kraja, očekujući predavanje.

1. Praktično predavanje:

Drug Josip Stažić predavao je »Historijat Hrastovice«. Prema pomagalima za ovu metod. jedinicu — vidio se je i cilj. To je koncentraciona metod. jedinica zavičajne obuke, isprepletena povjesnim pričama za onaj kraj. Držao se je principa škole rada i nastojao, da djeca budu što aktivnija, a on je njihove iskaze samo popunjavao i rukovodio. Time je predavač zadovoljio važno didaktično načelo rada i samorada. Samostalno su djeca prikazala na plastičnom stolu od pijeska, mahovine i grančica »Hrastovački kraj«, što se je vrlo svidjelo. Razumije se, da su prije toga, a tijekom škol. god. djeca bila na obučnom pohodu, u podesnim zgodama i na znatnijim mjestima. Sada je to trebalo sjediniti, povezati i koncentrirati. Nakon dječjih iskazivanja iz povijesti što su čula djelom u školi, a djelom kod kuće, popunio je predavač onu prazninu svojim istinskim povjesnim gradivom, vrlo shvatljivo, da su empirijski interes pokazala ne samo djeca, nego i odrasli. Za sve imao je predavač stvarnu podlogu i preskočio je onu staru pogrješku pustoga povjesnog verbalizma. Svi povjesni događaji odigravahu se na području zavičaja od Hrastovice do Gora. Vrlo je uspješno proveo psihološko i etičko razmatranje.

Poslije kratkoga odmora proširio je svoje predavanje drugovima, koje je pažljivo saslušano i odobravanjem popraćeno.

2. Pozdrav predsjednika.

Sastanak je vodio potpredsjednik drug Josip Matagić. On je pozdravio prisutne drugove poprilici ovim riječima:

Pred ne punu godinu odahnulo je hrvatsko učiteljstvo punom dušom, kad mu se je s prsiju svalila ona mora, koja ga je pritiskivala posljednjih godina. Poput bolesnika, koji je preturio preko sebe tešku bolest, pogledalo je hrvat. učiteljstvo oko sebe, da okuša svoju snagu, da se prebroji. I smotra je pokazala divne rezultate. Hrvatsko učiteljstvo vidjelo je, da unatoč svega zla njegove sile nisu još iscrpljene, dapače, da su se još očeličile u teškoj kušnji i ovom očeličenom snagom sposobno je za rad još više nego ikad. Snage ključaju, mišice se nadimlju i traže rada — a polje rada je, braćo, siroko — široko. To polje narodne prosvjete traži trudbenika. Hrvatski je narod do danas polagao velike nade u svoje učiteljstvo, a na nama je red, da te njegove nade opravdamo i nastavimo radom tamo, gdje nismo prestali ni onda, kad nam je samima bilo najteže, da nastavimo još voljkije, još snažnije, da još jače prionemo uza svoj poziv uza svetu zadaću, koju nam namjeniše naši slavni preci Filipović, toliki za njim. Veliki moramo biti, kao i oni što su bili, ako hoćemo, da budemo njima dostojni sljednici.

Pozdravlja prisutnog oblasnog škol. nadzornika, druga Josipa Butorca, koji kao pravi pastir skrbi za svoje stado, prati njihov rad, a to dokazuje i svojim današnjim posjetom.

Prije prelaza na dnevni red saopćuje, da je naš dugogodišnji i za naše društvo vrlo zaslužni predsjednik g. Vlad. Stahuljak, profesor, premješten u Zagreb, pa kolikogod nam je žao što nas je ostavio, iskreno se radujemo, da je polučio, za čim je težila njegova sprema i njegova duša. Našao je tamo široko polje rada, gdje će se jače zapaziti njegove sposobnosti, gdje će moći rodu dati sve što imade. Mi ćemo ovdje zadržati harnu uspomenu.

Drugi važan događaj jest, da smo na 30. IV. ov. god. izgubili jednog od najstarijih članova našega društva, o čijim djelima i zaslugama ja nisam kompetentan suditi, a to je blagopokojni moj otac — umirovljeni učitelj vježbaonice Lovro Matagić (Skupština: »Slava mu«!).

Zatim čita razne brzojave i pismene pozdrave.

3. Izvještaj tajnika.

Tajnik Ivan Pejaković moli sastanak, da se sjeti sjene blagopokojnog mu učitelja Lovre Matagića, našega druga, brata i prijatelja, pedagoškog pisca i književnika, te najzaslužnijega i dugogodišnjeg predsjednika našega društva. Čitajući i listajući po ovoj našoj staroj zapisničkoj knjizi, naišao sam svagdje na njegov lijep potpis: bilo kao odbornika, bilo kao predsjednika ovoga društva; vječito je bio vojnik ili zapovjednik na braniku naših staleških interesa. I kao starac bio je duhom mlad i poletan. Kao što je savjesno, točno i po-

šteno živio, tako je pošteno i umro — baš na 30. travnja u jutro i primio plaću baš onoliko koliko ga pripada.

Sprovod mu je bio veličanstven, a to svjedoči, da je uvelike zadužio čitave generacije. Oprosni govor izrekao je naš predsjedni g. Vlad. Stahuljak. Suze nam je natjerao na oči. Kod pogreba u crnini vidjesmo brojnu obitelj njegovu: sinove, kćeri, snahe i zetove, te mnogobrojnu unučad njegovu. Sve ih je na noge podigo, sve od onih 25 for. svoje kukavne plaće. Toj brojnoj obitelji naše iskreno saučešće, a posebice našemu drugu, njegovu sinu, potpredsjedniku Josi Matagiću.

Nema ga među nama, ali duh njegov je tu, svjetao primjer njegov, koji neka nam bude vodičem u borbi, da ne malakšemo. Svi se ga sjećaju i sa osobitim pijetetom. Sve je dao narodu svom, obitelji svojoj i Bogu svome i mirno je i nečujno načinio točan račun. Bio je svoj!

Slava Lovri Matagiću! (Sastanak kliče: »Slava mu«!).

Družice i drugovi! Za ovo kratko vrijeme otkako smo se postavili na sigurnije noge, nemam vam baš mnogo da referiram. Sve se nekako nalazi u stadiju čekanja. Svuda unaokolo uskrisuju se hrvatska učiteljska društva. Niti sto pametnih ne može u kratko vrijeme popraviti, što je jedan demon sa zlom braćom pokvario. Mnogo se toga popravilo i promjenilo.

Jedna je lijepa pojava, koja se na svim linijama naglašava, a ta je: tjeranje politike iz škole i učiteljskih organizacija. Lijepo je o tome govoriti sada, kada su putevi pripravljeni, kada su raskrinkani oni, koji su imali drugi cimer, a drugu su robu prodavali. Uistinu je to jedan put do zbliženja. Mnogi od učitelja se osvjestiše. Srbi učitelji kažu, da su zavedeni, jer su nas naša vlastita braća prikazala kao ljudoždere. Slovenci se pokajaše što su se prenaglili i tim otešćali pravednu borbu hrvatskih učitelja. Sada je nadošlo vrijeme praštanja i zbliženja, jer smo imali prilike, hvala Bogu, da se upoznamo, a i živimo u eri sporazumjevanja, pa je izgled i nada, da će pravednost, bratstvo, povjerenje i staleška svijest pobijediti.

Srbin Stanković nije dopustio, da organizacija jugoslavenskog učiteljstva postane sekcija samostalno demokratske stranke ili ma koje druge.

Hrvat Tomašić je lijepu četu neustrašivih i svjesnih boraca doveo pred nepravdom anektiranu zgradu »Hrvatskog Učiteljskog Doma« i osvojio ju. Na njoj se i dalje u znak pobjede vije hrvatska zastava.

Slovenac »Slomšek« je požalio, što se prenaglilo njegovo učiteljstvo i on ne će politike.

Hrvatsko učiteljstvo je spremno na sporazumjevanje. Predbacuje nam se: zašto danas tako mislimo, zašto danas hoćemo sporazum? Pa mi smo odpočetka za sporazum, ali smo imali posla sa onima, koji su bezkompromisni. Zar onima, gdje je leglo nesporazum, ne treba sporazuma? Iza nas je historija od punih šest godina i svi ju poznamo i svi smo ju proživljavali. Svaki od nas nosio je svoj križ do Kalvarije. Neki su sa krvavim suzama prispjeli na cilj, a drugi klonuše. Čast onima, koji klonuše od tereta! Tko to ne shvaća i ne vidi, taj je slijepac!

Predbacuje nam se, da se bavimo politikom. Ne! To su laži! Hrvatsko Učiteljstvo vezalo je, veže i vezat će svoju sudbinu sa sudbinom svoga naroda, jer je ono sastavni dio njegov. U narodu našemu moral je jak i on je vrelo i naše moralne snage.

Narod kao cjelina ne čini pogrješaka. Pojedinci se utopiše u jugoslavenstvu prerano. Svi ćemo se mi kupati u njemu, ali treba nadoći sezona i za to. Komu smo mi dužni zahvaliti, da smo tu i u takovim današnjim prilikama? Narodu i nikome! Kao što ne će nestati i nije nestao Hrvatski narod, tako ne će nestati ni Hrvatskog učiteljstva, dok je uz svoj narod. Vežimo sudbinu svoju sa sudbinom naroda!

Nakon toga izvjestio je o tekućim poslovima društva.

4. Izvještaj blagajnice.

Blagajnica gđa Jelena Stažić izvijestila je o stanju blagajne. Od krupnijih izdataka bio je onaj, za zlatni čavao »Hrvatskom sokolu« u Petrinji prigodom posvete njegovog barjaka. Izvještaj je primljen do znanja.

5. Izvještaj delegata o izvanrednoj glavnoj skupštini »H. U. D. za grad Zagreb i okolicu« od 22. V. 1926.

Prvi iscrpljivo izvještava o toku same skupštine i njenim važnim zaključcima potpredsjednik Josip Matagić. Kao delegati bili su još izaslani osim potpredsjednika drugovi: Stažić i Pejaković. — Izvještaj je primljen sa odobravanjem na znanje.

Poslije toga bio je zajednički ručak i razgledavanje samoga mjesta. Tumačem bio je drug Matija Filjak, učitelj vježbaonice, kao vrli poznavalac onoga krasnoga kraja, koji se njegovim blagotvornim djelovanjem upravo preporađa.

Tajnik: Ivan Pejaković.

Jesensku glavnu skupštinu

održali smo 18. XI. 1926. u Petrinji. U isto vrijeme i na istome mjestu, sa prozirnom tendencom, zakazaše svoj jesenski sastanak naša braća iz »UJU«. Na riješenju sreskoga poglavara, što ga je na našu zamolbu upravio srez područnom učiteljstvu, za obavijest i dopust na taj dan, pripisano je olovkom, da i »UJU« ima sastanak. Sabrasmo se, neka se omjere naše snage, a ako je tendenca, neka se i vidi. Bijaše njih slovom: trinaestero. Naših drugova i družica sabralo se točno 44. Neki se ispričaše iz okolice poradi nedolaska; nekolicina domaćih bjehu zaposleni obukom (sa gimnazije i preparandije), ali nas i oni ipak na čas posjetiše. Braća »UJU« raspustiše naskoro sastanak i zakazaše ga za bolja vremena.

U lijepo uređenoj prostoriji vježbaonice držav. učiteljske škole, iskićenoj slikama pedagoga i dječjim radovima; ispod zelenilom ukrašene slike Ivana Filipovića otvara potpredsjednik društva Josip Matagić skupštinu, pozdravlja skupštinare, a napose novo pristupivše članove društva.

Sjeća se i blage uspomene, našega člana, blagopokojne gđe. Vere Legin, profesorice real. gimn. U najboljoj dobi u cvijetu svoje mladosti, a u času, kad je trebala, da na grudima svojim odnjiše plod svojih mlađenačkih snova, ugrabi nam ju nemila smrt. One blage, mile, susretljive, uvijek nasmijane, dobre nastavnice, nema više među nama. Koliko je bila svima srcu prirasla, svjedočila je i povorka, koja ju je otpratila do vječnog njenog prebivališta. Ožalošćenom suprugu i roditeljima izrazilo je naše »Učiteljsko Društvo« svoje iskreno saučešće, a umjesto vijenca na odar darovalo je društvo 100 Din »Dobrotvoru« za siromašnu školsku djecu.

Nama ostaje još jedino, da kliknemo: Slava joj! (»Slava joj«! kliče skupština).

Odmah slijedi i izvještaj o proslavi »40-godišnjice« »Učitelj. društva Požeške doline«. Izvjestitelj Josip Matagić izvjestio je skupštinu upravo iscrpljivo — dotaknuvši se i naših staleških prilika, kako je tretirano i na gornjoj učiteljskoj slavi. Proslavi toj prisustvovao je i predsjednik »Saveza« g. Ivo Tomašić, koji je u svom oduljem govoru orisao prilike »Savezove«. Svima nam je poznato, da je imovina »Saveza« u onom sudbenom procesu, po najvišoj sudbenoj instanci dosuđena po pravdi »Savezu«, ali mu god. 1921. policijom »UJU« predana pisarna jošte nije vraćena, jer policijska vlast ne priznaje »Saveza«, i sve do danas nije skinuta njezina famozna »Obznana«. Na stolu Ministarstva Unutrašnjih djela leži riješen, ali dodanas nepotpisan spis o skidanju te obznane. Poznata je i akcija, odnosno prvi korak, da dođe do zbliženja učiteljskih redova. To je neprovedivo tako dugo, dok Hrvatsko učiteljstvo stoji u demokratskoj, slobodnoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca pod obznanom.

Nakon potpredsjednikova izvještaja izvješćuje tajnik Ivan Pejaković o radu društva. Poslije kratkog izvještaja administrativne naravi, čitanja starog zapisnika — naglašava, da je teško govoriti samo o prilikama petrinjskoga učiteljskoga društva, jer je ono tek ogranak debla »Savezova«. Zato uporedo čita razne pozive bratskih učiteljskih društava za najavljene skupštine i sastanke. Ovi brojni pozivi živi su svjedoci svijesti hrvatskih učitelja. U ovim pozivima diše rad, snaga i sposobnost. Tako eto osjećaju hrvatski učitelji diljem naše mile domovine, tako žive, tako i sa svojom omladinom i narodom rade. Rade i čekaju vrijeme razumijevanja, kada će se naći na okupu učitelji S. H. S., a taj čas pravde i ravnopravnosti strpljivo ćemo pričekati. On će doći!

Poslije toga slijedi izvještaj blagajnice gđe: Jelene Stažić.

Pri izboru predsjednika jednoglasno je biran drug Josip Matagić, dotadanji potpredsjednik društva, a u odbor su birani: Matija Filjak, Josipa Grbeša, Ivan Lacković, Matilda Modrušan, Ivan Pejaković, Jelena Stažić i Antun Kett. Revizija: Martin Bikčević, Đuro Knežević. Pomirbeni sud: Matija Mesarić i Tomica Štahan.

Na prijedlog predsjednika i prema jednodušnom odobrenju članova, izabran je bivši dugogodišnji predsjednik g. Vladimir Stahuljak, sada profesor u zagreb. učitelj. školi »začasnim predsjedniko« društva za odlično i ustrajno djelovanje u najteža vremena za »Obznane«.

U savezu razmatranja o našim staleškim pitanjima i nakon diskusije usvojena je rezolucija, koja glasi:

»Učiteljsko društvo za grad Petrinju i okolicu«, sabrano na svojoj glavnoj skupštini, dne 18. studenoga 1926., održanoj u Petrinji, razmotrivši današnje stanje naše staleške organizacije, pa uviđajući opću potrebu staleškog ujedinjavanja, a u cilju, da se u budućnosti što jače zaštite naši staleški interesi, koji su indentični sa općim narodnim interesima, jednodušno je usvojilo ovu

Rezoluciju:

1. Treba odmah učiniti predstavku na Ministra unutrašnjih djela, da se dokine ničim neopravdana zabrana iz god. 1921., kojom se obustavlja svaki rad »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava«, jer je to čisto staleška orga-

nizacija, koja svojom ustanovom, svojim pravilima, a i svojim radom stoji i stajat će potpunoma u skladu sa postojećim zakonima u državi.

2. Neka ovako rehabilitirani »Savez Hrvatskih Učiteljskih Društava« odmah razvije svoju punu djelatnost oko unapređivanja naših staleških i prosvjetno školskih prilika u državi — sazivom glavne skupštine »Saveza«.

3. Da s tim u vezi nastavi akciju, da se časno likvidiraju sva sporna pitanja između bratskih srpskih i slovenačkih učiteljskih društava, učlanjenih u »UJU«, te »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava«, polazeći sa stanovišta, da ugovaraju međusobno ravnopravni faktori, te da se nakon ujedinjenja ostvareni Savez nazove »Udruženje Savezâ hrvatskih, srpskih i slovenačkih učiteljskih društava«.

Tajnik: Ivan Pejaković.

† LOVRO MATAGIĆ,

umirovljeni učitelj vježbaonice.

Njega, i ako tijelom starca, ali duha vječito svježa, vedra i poletna, pokosila je nesmiljena smrt 30. travnja 1926. Kaošto je savjesno, točno i pošteno živio, tako je točno i pošteno umro, baš pri izminući mjeseca i primio plaću za onoliko koliko ga pripada.

Na drugoga svibnja pohranili smo našega veterana i mecenu hrvatskoga pučkog učiteljstva Lovru Matagića, kojega sliku donosimo. A da je uvelike zadužio čitave generacije, svjedoči njegov veličanstveni pogreb, kakav Petrinja doonda nije zapamtila. U ime našega »Hrvatskog učiteljskoga društva« oprostio se je s njim pri otvorenoj raci predsjednik g. Vlad. Stahuljak biranim i dirljivim govorom. Na jecanje brojne njegove obitelji, nije bilo oka, koje se nije orosilo suzom žalosnicom. Da! Bio je uzoran otac i suprug, prava hrvatska korenika. Sve svoje brojne sinove i kćeri na noge je podigao od one svoje kukavne učiteljske plaćice i doživio sretno brojnu unučad svoju.

On je svojim neumornim radom na pedagoškom polju narodne prosvjete i uzgoja, na književnom polju, na polju socijalne i humanitarne skrbi toliko toga učinio, da si je postavio trajan spomen ne samo u svom učiteljskom stažežu, nego i daleko izvan njega. Među hrvatskim učiteljstvom nema poznatijeg od njega.

Evo ovako je on još god. 1914. počeo da piše svoj životopis: »Rodio sam se 10. kolovoza 1858. u Utolici, selu udaljenom 9 kilometara od Kostajnice. Podranila mi roditeljica, da za rose počupa nešto ketena (lana), dok su mu glavičice bolje stisnute, da se sjeme manje truni. Tu ju spopali trudi i ja se jednoč našao u božjoj, svježoj prirodi na zemljici. Rođen u ketenu, na njega sam se valjda i metnuo: vazda sitan i otanak, ali dosta žilav. Uza sva kidanja ranih bolesti i veliku neimaštinu u mladosti, evo me još i danas, a traljat ćemo i dalje do božje volje!«

»Kad sam dorastao do dečka od nekih 6—7 godina, kupila mi majka par koza, pa sam nje i njihovu mladinu tjerao u brst. Kad nije toga ili drugoga posla bilo, onda sam s dobrom i mukotrpnom roditeljicom išao u šumu po suharke, te bi se svako nas zaprtilo svojim bremenom i vuklo ga kući. Tako smo se grijarili! Oca nisam zapamtio. I u drugim poslovima pomagao sam majci: nosio drva, vodu, čuvao koze, pure, pomagao kod savijanja platna, nitenja, tkanja i t. d., a najradije sam se bavio tesarenjem: gdje je bila kakova daska, toj sam ja već izmijenio bradvom oblik, praveć od nje kolca ili što drugo«.

*

Nakon navršene osme godine upisala ga majka u školu u rodnom mjestu, koju je polazio kroz tri godine, a onda se odlučila sirota, da ga uz silan svoj prijegor i samozataju dade u Kostajnicu u trivijalku, u kojoj je ostao tri godine. Godine 1872., kada se u Kostajnici otvorila građanska škola, dade ga draga majka upisati u nju uz riječi: »Samo uči dobro, pa makar ja samo glotan krušac jela; skucat ću za te, što ti bude trebalo«. Kada je svršio sedmi razred, povukla ga želja u kadetsku školu, ali ga jedan njegov dobročinitelj od toga odgovori. Odlučio se posvetiti učiteljstvu, te ode na petrinjsku preparandiju.

Svršio preparandiju, nastupio prvo učiteljsko mjesto u Zrinju, nekadašnjem posjedu i tvrđi glasovitih knezova Šubića. Uspjeh kao mlada agilna učitelja bio mu je pohvalan. Kao zahvalan sin prigrlio je sebi staricu majku, da joj po mogućnosti vrati njena dobročinstva. Tu se je i oženio. Iz Zrinja premješten je po molbi u Maju, a odovud privremeno pridijeljen građanskoj školi u Glinu. Nakon supstitucije povratio se opet iz Gline u Maju. Burne je dane proživio god. 1883. za nemira i buna radi t. zv. »Davidove škole«. Srce ga vuklo bliže Petrinji, tako bijaše iz Maje premješten u Gore kraj Petrinje, gdje je ostao punih de-

vet godina ravnajućim učiteljem. Bio je i srce i duša Gora, pa je radi svoga patriotskoga rada bio često i ukoren od onih odgozgor, to mu je bila hvala.

Već u Zrinju počeo se je baviti pisanjem. Tu je preveo Zschokkee-ova »Max Stolpri-ama« pod naslovom »Smetenko Nespretnjaković«, te ga je štampao u podlistku ondašnjeeg vrlog hrvatskog otadžbeničkog listića »Srijemski Hrvat«. Tada je počeo raditi i u »Hrvatskom učitelju«. Bio je i članom »Hrvatskog pedagoško-književnog zbora«.

Poslije je nastavio taj svoj rad u Maji, a najviše u Gorama, kad je bio u napona muževne snage. Sastavio je i izdao o svome trošku »Pismene sastavke« za pučke škole I. izdanje i raspačao ih do posljednjeg komada. U to doba štampalo je u svojim edicijama »Sveto Jeronimsko društvo« njegov »Opis zemlje«, za koji je dobio 400 K nagrade. Isto društvo izdalo je prema slovenskom uzoru prerađenu »Gospodarsku ludžbu« (kemiju), za koju je dobio isto 400 K nagrade. U »Danici« je izašla njegova pripovjest, a u »Napretku« opet (ped.didakt. pripovjest) »Uspomene na pokojnog druga«. Jedan odlomak te pripovijesti odštampan je u »Pedagogija«, I. knjiga dr. Ante Cividinija u Križevcima. Od onda je češće pisao članke u petrinjske novine »Banovac«, od kojih su najradije čitani »Listovi s Korduna«, pisma puna šale i savremene satire (u dvije serije).

Još su spomena vrijedni njegovi sastavci, članci, rasprave i pjesme — odštampane dijelom u »Napretku«, »Danici«, »Narod. Novinama« i drugim raznim novinama, kao: »Riječ i primjer«, »Napokon Veliki«, »Diplomacija u školi«, »Dome moj dragi«, »Parasit«, »Ovrha«, »Pravdašice«, »Općinski oci«, »Pijetlovi«, »Trgovački putnik«, »Trgovac Hadžo«, »Na Olimpu«, »Jeftino vađenje zuba«, »Partija piqueta«, »Prijatelji«, »Supruzi«, »Kosa i brus«, »Jadni karakteri«, »U XIX. vijeku«, »Tri mosta«, »Svađa među životinjama«, »Petrinjski đunđerin«, »Zvonce sreće«, »Domovina« i tko bi još sve ono drugo nabrojio.

Iz Gora premješten je na vježbaonicu petrinjske učiteljske škole, gdje je služio sve do svojega prvoga umirovljenja god. 1920. Nenatkriljiv je bio metodičar, upravo po naravi svojoj rođen za učitelja, umjetnika, glumca. I ja sam mu bio dvije godine učenikom, pa mi se čini — da je po držanju svom ostao isti, kao kad sam mu ja bio djačićem, dok sam ja zauzeo mjesto na kojemu je on prije bio. Razgovarao sam često sa njegovim đacima, već davno učiteljima; sa koliko pijeteta govore svi o njemu kao pedagogu i metodičaru. — Uvijek je bio vedar, uvijek raspoložljiv, ali uvijek »sićušan kao onaj keten u kome ga je majka porodila«.

Nema ga među nama, ugasnula je jedna zvijezda na obzorju učiteljskom, koja je živo krijesila, treperila, svjetlila nam. Nema ga, ali duh je njegov tu, svijetao primjer njegov, koji neka nam ostane vodičem u borbi; za ustrajnost i neumornost, da ne malakšemo, već neka smo vječito žilavi, otporni i neustrašivi ne silom tijela — nego jakošću duha kaošto je on bio!

Vječito je bio upregnut u teška učiteljska kola, vječito na braniku za boljak naših staleških interesa. Listajući po staroj zapisničkoj knjizi »Učiteljskog društva za grad Petrinju i okolicu« naišao sam svagdje na njegov lijepi potpis, bilo kao odbornika, bilo kao dugogodišnjeg predsjednika; dakle kao vojnik, časnik i zapovjednik borio se i pobjeđivao je.

Odužívši se tako domu i narodu, bude god. 1920. umirovljen, a iste godine opet reaktiviran na građansku školu u Glini i konačno god. 1921. stavljen je u trajno stanje mira, navršivši 42 godine teške učiteljske službe.

Dao je svoje: Bogu svome, domovini svojoj i narodu svome, staležu svome, i obitelji svojoj i mirno i spokojno napravio točan račun svoj!

Slava Lovri Matagiću!

Ivan Pejaković.

† LOVRO MATAGIĆ — Petrinja:

KARAKTER I UGLED UČITELJA.

Ova je radnja sačinjena iz jedne moje i jedne radnje moga pokojnoga staroga druga i znanca. One su obje bačene na papir pred kakovih četrdeset godina. Dugo je to vrijeme i čovjek bi pomislio, da su ondašnje naše misli, ideje i zaključci već zastarjeli i bezvrijedni. No po mome skromnome mišljenju oni su danas još aktuelniji, negoli onda. Jer ako ikada, to je nužno u današnje poratno, materijalističko, egoističko i — možemo mirne duše reči — nemoralno doba ponovno progovoriti koju o najljepšem uresu čovjeka: o značaju, karakteru.

Kaošto pticu resi njezino perje i ljupki zvonki glas; biljku njezine šarovite, skladne i umiljate boje, tako i čovjeka u ljudskoj zajednici najvećma resi čelik — značaj. Nasuprot ga najviše ponizuje, vrijeđa i poništuje, ako mu se s razlogom mora reći, da je beznačajnik. Karakter je po tome svojstvo čovjeka, koje mu daje najveću vrijednost, koje mu pribavlja poštovanje i ugled pred pojedincima i pred masom. Ugled je opet raznovrstan: na koliko ga načina stečeš. Steći ga možeš znanjem, umijećem, lijepim ponašanjem, marljivim općekorisnim radom, poštenjem, a i dostojanstvom (čašću), te bogatstvom. Pitanje je, da li su svi ovi ugledi jednaki? Ne, nijesu. Onaj, koji se osniva na znanju, radu, čednu ponašanju, samoprijegoru i zlatnom poštenju jest najbolji, jest jedini pravi. To je tako zvani čvrsti, stalni, moralni čelik-značaj! Ljudi ovakova značaja prednjače drugim ljudima svojim kreposnim djelima i privlače ih k sebi sve jače i sve više. Za značajnim se čovjekom mnogi drugi, iole vrijedan i čestit čovjek, rado povađa, klanja mu se, vjeruje mu, pouzdaje se u njega i slijedi ga.

Usporedimo li naučna ili veleumna čovjeka sa onim dobra, plemenita i nesebična srca i zlatnoga poštenja, vidjet ćemo, da će ovaj imati uvijek više pristaša, jer je veleum plod mozga, a značaj je plod srca, a ovo je u tome slučaju pretežnije, pogotovo kad ga ravna zdrav razum. Geniji ili veliki ljudi rađaju se vrlo rijetko: svako stoljeće jedva nam daruje po jednoga-dva u čitavom svijetu. Ali uza sve to može se svatko uklanjati zlu poslu, svatko može i u većim i u manjim stvarima govoriti istinu, biti pravedan, pošten, držati svoju riječ, te valjano i savjesno vršiti svoju dužnost. Ako je na sve ovo obvezan svaki čovjek, pogotovo je vezan na to učitelj kao uzgojitelj i na selu čestoputa jedini reprezentant inteligencije.

U svijetu ima izvrsnih književnika, govornika i državnika, koji su si stekli velik glas, ali da li su svi ti ljudi i čisti uzorni značajevi, to je veliko pitanje! Pravi će se značaj bolje prosuditi, ako se gleda na to, kako se tko ponaša prema onima, s kojima najbliže sukromno i službeno opći i kako izvršuje svoje dužnosti prema svome zvanju, prema narodu i domo-

vini. Karakterni ljudi, makar ne imali bogatstva, moći i časti, bit će uvijek odlučniji, hrabriji, ustrajniji i savjesniji u vršenju njihova poziva, a otporniji prema nasilju, podmićivanju, zastrašivanju i progonima.

Vara se, tko misli, da je dobru i jaku značaju neophodno potrebna i viša duševna obrazovanost, iliti više školovanje. No spoji li se jedno s drugim, tim bolje, a pogotovo je to oboje nužno kod učitelja, ako hoće da bude u narodu ugledan i uvažen. Znanstveno naobraženi, školovani ljudi, ali bez plemenita srca i poštene duše, gori su i pogibeljniji po pojedinca i po narod nego potresi i oluje, nego požar i poplava. Ovakovi su ljudi puzavi i pokorni prema višima od sebe, a okrutni i nasilni prema nižima. To su savršeni lopovi hladna srca, skliski poput jegulje, uvijek sa smiješkom na licu, a ovamo nestrpljivo očekuju zgodu, da se poput tigra ili hijene bace na onoga, kome su već odavna klevetama i denuncijacijama podrovali položaj. Ne trpe pohvale za drugoga, rado vrijeđaju, opadaju i anonimno ili u četiri oka tužakaju. Ako su na odlučnijim mjestima, nastoje da se narod, nad kojim vladaju, čim većma demoralizira, da ga lakše mogu zajašiti i čim dulje držati u svojoj vlasti i ropstvu.

Ugled, stečen dostojanstvom (šaržom), ili pako bogatstvom, jest manje i više prividan. Stečen je nehotice, ali čovjek takova ugleda — ako inače nije zaslužan i karakteran — ima štovanje samo onih ljudi, koji od njega korist imadu (gole duše — gladni trbusi), ili onih, što se vulgarno zovu »štreberi«. Čim presahne bogatstvo, ili se izgubi visoki položaj premještenjem ili umirovljenjem, ili otpustom, nestane i onih puzavih štovatelja prema onoj narodnoj: »Izvaljenu krstu nitko se ne klanja!« — Čist je značaj sam po sebi najveće bogatstvo, te bi svakako valjalo na to paziti, da najvrliji, najspremniji i najkarakterniji ljudi budu i na najvišim i najodličnijim pozicijama. Svatko ne može i nije dužan biti bogat, ali svatko mora nastojati, da bude dobar, pošten i pravedan. Bogatih je učitelja u našem narodu koliko i bijelih vrana, ali karakteran bi morao biti svaki!

Značajni ljudi ne meću svojih čina na veliki bubanj. Njih resi čednost, ne hvale se sami, a i ne trpe tuđih većih pohvala. No njihove vrline ipak ne ostanu sakrivene, jer njihov dosljedan, valjan i pošten rad pribavlja im poštovanje, ljubav i trajan spomen.

Dobar i čvrst značaj može se tek naporom uzgojiti, a zato valja da uvijek paziš na sebe, da sama sebe upoznaš i da se svladavaš. Čovjek može kojiput i posrnuti, katkada s početka i pasti, ali zato ne smije ostati ležati, nego jakim duhom i hrabrim srcem nanovo se osoviti i on će — pobijediti. Tako ćemo postajati sve bolji, čvršći, otporniji i sve se jače približavati pravoj svojoj svrsi. Ali zato treba odlučne volje i plemenite namisli.

Rekosmo, da bi najumniji i najkarakterniji ljudi imali biti i na najvišim mjestima. Ovo vrijedi specijalno (kod učitelja) za ravnatelje i nadzornike. Kad se čovjek čvrsta značaja i valjane stručne spreme dovine kakove časti i moći, to se svi, koji pod njegovom upravom služe, uslijed njegova primjera i poticaja povode za njim, jer valjan vođa, plemenita duha i solidna znanja, ne samo da zna kuda će, već i drugima pokazuje put i ostale za sobom povlači, a njegovu je primjeru teško odoljeti. — Imamo li mi danas takovih stručnjaka i karaktera bar veći broj na višim i najvišim mjestima? Zar da ja na to odgovaram, kad vi svi prema iskustvu imate odgovor u svome srcu?! Jao narodu i državi, gdje se ugnijezdi protekcija, nepotizam, strančarstvo, korupcija, dakle — javni nemoral!

Djela i imena velikih, karakternih ljudi ne umiru nikada. Njihove misli i čini traju na vjekove. Tome su nam živi primjeri toliki umnici i karakteri kod starih Grka i Rimljana, a kod nas Gubec, Zrinjski i Frankopani, Gaj, Strossmayer, Rački, Kvaternik, Jagić i mn. dr., a nada sve alem-značaj: pokojni dr. Ante Starčević. On, sin kršne Like, otvrdnut i izbrušen za mladosti na onim kršnim liticama, ostade tvrd i izbrušen alem-značaj za cijeloga svoga života. Puka sirotinja do groba svoga ne savi svoje gorde šije, niti pokoleba ikada ma za čas svojim značajem ni onda, kad ga lišavahu himbeni Beč i lukava Pešta službe; kad ga bacahu u tamnice i gvožđe; kad nije imao često puta ni pravoga ljudskoga zalogaja! Sve ponude unosnih služba, velikih ordena i masnih podmayica ne uskolebaše njegova herojskoga značaja: on ostade tvrd i nepodmitljiv branitelj raje i narodnih pravica i — kô što rekoh — puka sirotinja do svoga skromnoga seoskoga groba, u kojem počiva nakićen narodnom obućom — prostim seoskim opancima, ali ovjenčan i urešen sveopćom ljubavi i zahvalom svega naroda hrvatskoga!

Kaošto pojedinac, ako je beznačajnik, ne može biti uopće čovjek, a kamoli poštovan čovjek, tako ni narod ne može biti ni ostati svoj i slobodan, ako ne sačuva svoj značaj. Narod, koji nije krjepostan i odlučan, kome je najveći Bog njegov svagdanji kruh i zlatno tele, pošao je po zlu putu i brzo će izgubiti poštovanje i slobodu. Sloboda i nezavisnost ne postižu se u dan dva- već tu treba žilavosti i ustrajnosti u radu, a često puta i žrtava. A kakov je naš rad, kakove su naše žrtve u tome pogledu? Još dobar dio današnjih školovanih rodoljuba veliča domovinu samo kod čaše vina i u zatvorenim lokalima, a kad treba djelu pristupiti, onda ovi vikači prvi zdvajaju, uplaše se, uzmaknu, ili kukavički brže bolje poližu, što su malo prije izbacili. Živi su nam primjeri tome žalosni i sramotni događaji među učiteljstvom zadnjih par godina. Karakteri stradaše, ali ih hrvatski narod podiže i uzdrža; a kukavice zatajiše narod, a narod ih prezire, i presudu nad tim kukaveljima izreći će već u svoje vrijeme!

Treba, dakle, raditi, vršiti s a v j e s n o s v o j e d u ž n o s t i, pa se ne ćeš onda trebati bojati gromovnika, niti ćeš na svaku njihovu nevaljanu i neumjesnu zapovijed morati pokleknuti i ropski ju vršiti. Ako to itko mora da čini, dužnost je to raditi učitelju, kao prvom lučonoši svoga naroda. I samo takav učitelj imat će poštovanja i ugleda. Da si ugled još poveća, dužnost mu je s duhom vremena napredovati u znanosti, osobito stručnoj; dužnost mu je biti u prosuđivanju đaka posve objektivan i nepartajičan; pred djecom i narodom uljudan, susretljiv i voljan na podavanje savjeta i pomoći narodu, gdjegod mu je to moguće. Učitelj mora biti i miroljubiv, umjeren, nepodmitljiv, uvijek iskren i istinoljubiv; treba da živi sa svakim u ljubavi i slozi, ali opet da ne bude ničiji ulizica ili rob. On mora biti i dobar, odlučan i požrtvovan rodoljub, ali nikada i nigdje u svojoj školskoj općini strastven strančar, pogotovo to ne smije biti u školi kao ucjenjivač napretka povjerene mu mladeži. Takav će učitelj moći odgajati karaktere, a narod će mu se poštovanjem i ljubavlju odužívati.

Ako će učitelj da bude apoštol u svome kraju, onda on mora nastojati, da bude čvrsti karakter, a i načitan čovjek, pun volje i želje, da svoju plemenštinu duše i srca i svoje znanje prelije u povjereni mu mali i veliki narod svoje školske općine.

Hrvatski učitelji! Vi, braćo moja starija, a pogotovo vi mlađa, poslušajte ove moje zaglavne riječi: Domovina gleda na vas, ne klonite duhom! Vršite savjesno svoje dužnosti na svakom mjestu! Nastojte da domovini odgojite čim više dobrih značajeva! Ne dajte se uplašiti ni podmititi. Podižite prosvjetu i moral u narodu, a Bog i Hrvati će vam taj vaš dični posao bilo kadno obilno naplatiti. Pa ne bude li baš ni te nagrade tako brzo, ne žalostite se, jer ćete bar kao pošteni sinovi svoga naroda moći mirne duše i čiste savjesti reći: Vršio sam i izvršio svoju d u ž n o s t!

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA TRGOVIŠTE KRAPINU TE KOTARE KRAPINSKI I ZLATARSKI

Priopćuje: tajnik **Dragutin Žigman**

Proljetna skupština

(XIV. glavna skupština)

Dne 15. travnja 1926. održalo je učiteljstvo, začlanjeno u »Hrvatskom učiteljskom društvu krapinsko-zlatarskom«, nakon jednogodišnje pauze — god. 1925., svoju glavnu skupštinu u zgradi osnovne dječačke škole u Zlataru.

Skupštini je prisustvovao predsjednik »Saveza H. U. D.« gosp. Ivan Tomašić i lijepi broj članova.

Predsjedao je društveni potpredsjednik g. Pajo Gregorić, jer je predsjednik bio zapriječen. On najprije srdačno pozdravlja prisutnog predsjednika »Saveza H. U. D.« g. Ivana Tomašića, ističući njegov osobiti mar i brigu za promicanje staleških interesa hrvatskoga učiteljstva. Ujedno pozdravlja prisutnog izaslanika srezkog poglavara g. Turkalja. U daljem govoru ocrtao je potpredsjednik teški položaj, u koji je ovo društvo dospjelo uslijed poznate naredbe, kojom se svakom učiteljskom licu zabranilo, da bude članom društva, udruženog u »S. H. U. D.« Spominje nepravdu, što je našemu društvu nanešena, jer se ono nikad nije bavilo politikom. Napokon izjavljuje predsjedatelj svoju radost zbog ovako lijepog odziva pa pozdravlja prisutne kolegice i kolege poklikom: »Dobro došli!«

Zatim su odaslani brzojavi: Njegovom Veličanstvu kralju i ministru prosvjete u Beograd. Brzojavno je pozdravljeno i »Međumursko učiteljsko društvo«, koje je isti dan imalo svoj proljetni sastanak u Čakovcu.

Pročitani su pozdravi pojedinih društava i članova: Od »Zajednice« u Osijeku; od učiteljskih društava: u Virovitici, Petrinji, Pakracu, Brodu, Čakovcu, Bjelovaru i Koprivnici; te od gg. Josipa Biničkog, potpredsjednika »Saveza« iz Nikinaca, Stjepana Petričevića, predsjednika učitelj. društva novogradiškog i od našeg društvenog tajnika Dragana Žigmana, koji je bio privremeno dodijeljen na rad ministarstvu prosvjete.

Zapisnik prošle glavne skupštine od 9. X. 1924., kao i izvještaj tajnika pročitao je drug Milan Zemljić, a skupština je s odobravanjem zapisnik primila na znanje te ga ovjerovila.

O stanju blagajne izvjestio je potpredsjednik, pa su prisutni primili i taj izvještaj.

Na upit potpredsjednika: kako misle skupštinari glede uplate članarine za god. 1925. položiti iznos jednogodišnje članarine kao dobrovoljni prinos. Većina je članova taj prinos odmah uplatila.

Rasprava »Ljubav i rad kao dva najjača faktora u uzgoju« morala je za ovaj put izostati, jer je predavač bio odsutan.

U ime upravnog odbora predlaže potpredsjednik, neka se barem ove godine pristupi izvedenju zaključka glavne skupštine od 9. X. 1924. da se u proslavu tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva sastavi historijat škola kotara krapinskoga i zlatarskog, u kojem bi kronološkim redom bio prikazan razvitak svake škole dotičnih kotara sa slikama postojećih školskih zgrada, kao i sa slikama starih zgrada, koje su nekada služile za školu, a sačuvale su se do danas. Izvedenje ovog zaključka bilo je god. 1925. spriječeno time, što društvo nije smjelo djelovati. — Skupština je jednoglasno primila taj prijedlog i zaključila, da odbor, koji je bio u tu svrhu izabran, odmah započne svojim radom, te sastavi kratku osnovu ili nacrt i pošalje kao uzorak pojedinim školama. — (Izabrani odbor je osnovu sastavio i rasposlao na škole te je i dobio od nekih škola historijate, a druge će još dobiti, te se sprema, ako bude materijalno stanje društva dozvolilo, da tu lijepu zamisao oživotvori prigodom društvene dvadesetgodišnjice 1929.) Iza toga predaje predsjedatelj riječ predsjedniku »Saveza« gosp. Ivanu Tomašiću. — Govornik veli, da danas zboruju tri naša društva: ovo, međumursko u Čakovcu i »Ivan Filipović« u Brodu na Savi. On se odlučio za Zlatar sa radošću i željom, da sluša naše zborovanje, te nam isporučuje pozdrave: zagrebačkog učiteljskog društva i sveukupnog hrvatskog učiteljstva. — Spominje s pijetetom blagopokojnog Ivana Filipovića, koji je zamislio i izveo ideju udruživanja hrvatskog učteljstva u »S. H. U. D.«, koj je osnovao »Hrvatski učiteljski dom« i »Hrvatski učiteljski konvikt«. Ovaj je potonji za svjetskog rata potpuno stradao, inventara nestalo; ostali smo bez svega, a učiteljski dom teško životari, dohodak nikakav (stanarina), porezi silni. — Prikazuje nadalje historijat raskola u »Savezu H. U. D.« god. 1921. i osnutak »Jugoslavenskog učiteljskog udruženja«, te borbu za imovinu »S. H. U. D., pak progona, što ih je »osvetni« režim vršio na organizaciji i članstvu »Saveza H. U. D.« i »Slomšekove zveze« u Sloveniji. Ova je 27. XII. 1925. na skupštini u Ljubljani, nakon Tomašićeva prikaza stvari, zaključila: da stupa u bratski saobraćaj sa našim »Savezom«,

i da će ove dvije staleške organizacije sa srpskom braćom zajednički pregovarati o organizaciji svega učiteljstva u državi — i to samo ovlašću svojih skupština.*) — Napokon izjavljuje svoju nadu u bolju budućnost i zahvaljuje na lijepom prijemu, a njegove riječi popraćuje skupština sa: »Živio!«

Po tom je zaključeno, da se jesenska skupština drži u Lepajcima kod Krapine.

U 2 sata popodne zaključio je potpredsjednik skupštinu i zahvalio svima, što se tako brojno odazvaše. — Napose se zahvalio predsjedniku »Saveza« g. Ivanu Tomašiću za njegovo prisustvovanje ovoj skupštini i za njegovo lijepo prikazivanje naših staleških odnošaja od godine 1918. pa sve do sada.

† NIKOLA SOLOMUN.

Dne 19. svibnja 1926. ugrabila nam je nemila smrt jednog tihog, ali neustašivog borca za učiteljska prava. Nikola Solomun, ravn. učitelj u Kraljevu Vrhu, preminuo je naglom smrću. Štujući načela blagopokojnog Ivana Filipovića, bio je članom »SHUD« i sarađivao i učestvovao na učiteljskim skupštinama. Pokojnik se rodio 1880. u ubavom gradiću Kostajnici od roditelja obrtnika. U rodnom mjestu svršio je pučku školu i 4 razreda građanske, a onda ga dadoše po želji pokojne mu majke u učiteljsku školu u Petrinji. Bio je dobar đak i obljubljen od svojih kolega. Svršivši školu, pođe pun ideala i poleta u svijet, da vrši svoje teško, ali lijepo i uzvišeno zvanje. Godine 1899. bude izabran od školskog odbora učiteljem u Kraljevu Vrhu, mjestancu našeg lijepog Hrvatskog Zagorja. Tu je službovao neprekidno (27 godina) do svoje smrti. Pun volje i marljiv kao pčelica nije smalaksavao, premda nije nalazio kod vlasti razumijevanja ni priznanje za svoj naporni rad. Poznavajući u dušu narod i njegovu bijedu, radio je sam kroz 20 godina na jednorazrednoj školi s 200—240 djece samo da ne treba općina plaćati drugo učiteljsko lice. Istom 1919. kad ga je shrvala griža, a učitelje počela plaćati država, zatraži pomoć. Uz to je vršio kroz sve to vrijeme savjesno orguljašku službu na radost i zadovoljstvo cijele župe. Bio je i blagajnik »Hrvatske seljačke zadruge« i radio požrtvovno na prehrani pučanstva za vrijeme rata. I inače je koristio narodu savjetima i predavanjima iz gospodarstva, zadrugarstva i domaćeg ljekarstva. Bio je i povjerenik osiguravajuće zadruge »Croatia« te izvjestitelj metereološkog opservatorija. Kao dobar Hrvat stajao je uvijek na braniku prava hrvatskih učitelja i narodnih ideala. Mnogo je bio obljubljen od svojih kolega i prijatelja i naroda, što se najbolje vidjelo na njegovom sprovodu. Nosili su ga njegovi kolege, a mnogobrojni narod ga ispratio do posljednjeg počivališta. Lahka mu hrvatska zemljica, a među kolegama njegovim trajan spomen!

*) Ovako je zaista bilo na toj skupštini u Ljubljani; no kratko vrijeme iza toga »Slomšekovci« su staleški prešli u »UJU«, a »Zveza« im je ostala samo kulturnom organizacijom; dakle: s nama Hrvatima učinili su oni sada isto, što su god. 1920. uradili njihovi »liberalni« drugovi Gangl i Jellenc.
Ivan Tomašić.

XV. Glavna skupština

držana je dne 9. rujna 1926. u zgradi osnovne škole u Lepajcima pod predsjedanjem predsjednika g. Paje Wölfla. Prisustvovali: Iz Krapine: Pajo Wölfl, Pavica Gužvinec, Stjepan Vrabec, Dora Brandis, Ivana Božić, Dragutin Ponjan, Juraj Frankol, Josip Ivezić; iz Zlatara: Pajo Gregorić, Dragutin Počakal; iz Đurmanca: Zlatko Peček, Barka Volović; iz Petrovskog: Aurelija Cigula, Dragica Ersfeld; iz Batine: Večeslav Černy; iz Poznanovca: Zlata Žigman, Dragan Žigman; iz Bedekovčine: Franjo Plevnik; iz Mihovljana: Emilija Sivoš, Dragutin Pavin; iz Radoboja: Ferderber, iz Začretja: Ljudevita Cerovac; iz Lepajca: Milan Zemljić; a kao gost prisustvovao je gosp. Dragan Blesk, ravnatelj pošte u Krapini, bivši učitelj.

U 10 sati otvorio je predsjednik skupštinu i pozdravio sve prisutne.

Nato je pročitao tajnik na društvo od »Saveza« stiglu »Poruku hrvatskom učiteljstvu« sa skupštine Zagrebačkog učiteljskog društva od 22. svibnja 1926. — Pročitao je i članak u »Narodnoj Prosvjeti«: »Svima učiteljskim društvima i članovima udruženim u »UJU«, kao i zapisnik odbora za rezolucije i prijedloge, izabranog na V. glavnoj skupštini »UJU«, povjereništva Zagreb, 6. VIII. 1926. u Zemunu. Poslije toga se razvila debata, kod koje je sudjelovala većina članova. Svi su izjavili, da se iz pročitanih članaka u »Narodnoj Prosvjeti« vidi, da »U. J. U.« ne će da govori sa hrvatskim učiteljstvom kao udruženim u »Savezu H. U. D.«, već jednostavno poziva, da se prijeđe u njihove redove; a na to hrvatsko učiteljstvo ne može da pristane, jer hoće, da ostane udruženo u »Savezu« i samo preko »Saveza« će sarađivati zajedno sa bratskim udruženjima u Srbiji i Sloveniji.

Nakon toga je pročitao predsjednik brzojav, koji je stigao od revnoga, redovnog našeg člana dr. Ivana Dukića, vjeroučitelja, koji je nedavno morao otići kući u Kastav.

Pročitan je zapisnik prošle skupštine, kao i izvještaj tajnika i blagajnika i sve je to uzeto na znanje.

Zatim je tajnik Dragan Žigman održao predavanje: »Ljubav i rad, kao dva najmoćnija faktora u uzgoju«, a društveni blagajnik Milan Zemljić pročitao je svoju raspravu: »Učitelj kao preparator za školsku prirodopisnu zbirku«, u kojoj je raspravi, ovaj puta samo uvod svoje theme, te je govorio o historiji ili razvoju prirodopisne obuke. — Oba predavanja bila su saslušana sa zanimanjem. Nato se prešlo na biranje novog odbora, jer je minulo trogodište starom odboru. Glasovanje je bilo tajno. Za predsjednika je izabran: Pajo Wölfl;

za potpredsjednika: Pajo Gregorić; za tajnika: Dragan Žigman; za blagajnika: Milan Zemljić; a za odbornike: Dora Brandis, Stjepan Vrabec i Dragutin Počakal. — U obranički sud su izabrani: Aurelija Cigula, Zlatko Peček i Franjo Plevnik.

Kod eventualija reče predsjednik, da bi trebalo pokrenuti kako bi »Hrvatski učitelj« redovno izlazio. Drug Josip Ivezić kaže, da je nastalo mrtvilo od »Saveza«. Potpredsjednik Pajo Gregorić tu tvrdnju činjenicama obara i ističe, da »Savez« ne može svu svoju djelatnost da razvije, jer je još »pod obznanom«. Nakon podulje debate prihvaća se po skupštini slijedeća rezolucija, koja se dostavlSja svima hrvatskim učiteljskim društvima, udruženim u »S. H. U. D.«:

Umoljavaju se sva hrvatska učiteljska društva, koja su udružena u »S. H. U. D.«, da za vrijeme dok »Savez ne može da radi, izaberu i redovno šalju na skupštine »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« svoje potpuno ovlašćene izaslanike, koji će zajednički na tim skupštinama raspravljati o svim staleškim pitanjima i koji će se pobrinuti za redovno izlaženje »Hrvatskog učitelja« ili kojeg drugog stručnog časopisa, koji će redovito svakog mjeseca izlaziti i izvješćivati sve u »Savezu« udruženo hrvatsko učiteljstvo o organizatorskim prilikama i o radu pojedinih društava.*)

Ova je rezolucija bila usvojena na glavnoj skupštini »Učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu« 7. listopada 1926., kao i od drugih hrvatskih učiteljskih društava. — Ona je donekle bila i povod konferenci izaslanika hrvatskih učiteljskih društava, udruženih u »S. H. U. D.« u Zagrebu, koja se držala 14. travnja 1927. u »Hrvatskom učiteljskom domu«.

Poslije ove uspjele skupštine bio je zajednički ručak, što nam ga je upriličio domaćin, društveni blagajnik Milan Zemljić sa svojom gospođom.

*) Jer su gg. Nemet, Pilek, Tomičić i August »Hrvatkog Učitelja« poznatim načinom prisvojili i stavili u službu izvjesnoj propagandi, kojoj služi i najnovije »trećespolno«, kojemu će grad Zagreb biti — »okolica«, »Savez« je, čim mu je krajem svibnja prošle godine dopušteno da nastavi svoje djelovanje, odmah kao svoje staleško glasilo pričeo izdavati »Hrvatski učiteljski dom«, dočim je stručni list hrvatskoga učiteljstva »Napredak«, što ga izdaje »Hrvatski pedagogijsko-književni zbor«. — Budući da »HUD« redovito izlazi i izvješćuje o radu bratskih u »Savezu« udruženih društava, molimo sada ozbiljno: neka se svaka koja podmiri za god. 1927. i 1928. dužnu pretplatu i to prije »Savezove« skupštine, što će biti u kolovozu ove godine. *Uredn.*

Proljetni sastanak.

Dne 7. svibnja 1927. sastasmo se u Poznanovcu u zgradi osnovne škole. Prisutni su bili ovi društveni članovi: Iz Krapine: Pajo Wölfl, dr. Ivan Dukić, Stjepan Vrabec; iz Lepajca: Anka Erb, Milan Zemljić; iz Zaboka: Božena Pilek; iz Zlatara: Đuro Posarić, Stjepan Bičan, Dragutin Počakal, Pajo Gregorić; iz Batine: Večeslav Černy; iz Hrašćine: Laura Orešković; iz Lobora: Đuro Mužjak, Kolarek, Marijan Mužjak; iz Peršavesi: Koporčić, Blaž Golik; iz Mihovljana: Emilija Sivoš, Dragutin Pavin, Zlatko Šuput; iz Mača: Jelka Kopun, Andrija Ivančan, Petanjek; iz Orekovice: Josip Držinić; iz Bedekovčine: Franjo Plevnik; iz Poznanovca: Zlata Žigman, Dragan Žigman. Kao gosti prisustvovali su ovom sastanku: gg.: Josip Kirin, Ivan Tomašić i Herman Žirovčić, te gospođa vrijednog nam druga i člana Đure Mužjaka.

U 10 sati otvorio je predsjednik sastanak i pozdravio goste: g. Josipa Kirina, kr. žup. škol. nadzornika u m., predsjednika »Hrv. pedagoško-književnog zbora«, začasnog člana našeg društva i t. d.; onda g. Ivana Tomašića, predsjednia »S. H. U. D.«, začasnog društvenog člana i t. d. g. Hermana Žirovčića, u m. ravn. učitelja. a kao izaslanika sreskog poglavara g. Juricu Posarića, srez. škol. nadzornika i društvenog člana. Zatim srdačno pozdravlja sve prisutne društvene članove.

Poslije pozdrava predsjednika progovorio je g. Josip Kirin, koji se zahvalio na pozdravu i kazao, da smo se sastali ovdje u malom seocu Poznanovcu, u krasnom mjesecu svibnju, da se bolje upoznamo i zbližimo, jer je bez dvojbe svaki ovakav sastanak nešto lijepa i korisna po svakog učitelja, učiteljicu. Ugodno se sjeća svoga službovanja, nedaleko odavle, u Mariji Bistrici, gdje je službovao 18 godina (1873.—1891.) — Spominje kako je godine 1871. vidio I. opću hrvatsku učiteljsku skupštinu u Zagrebu i tako je kao učitelj prisustvovao trećoj učiteljskoj skupštini u Osijeku gdje se uvidjelo, od kolike će važnosti biti učiteljska društva, u koja se je hrvatsko učiteljstvo već onda stalo udruživati. — Iznaša, kako se osnovalo učiteljsko društvo podžupanije zlatarske, u kojem je djelovao, i raduje se, da ovo učiteljsko društvo podržaje stare tradicije, da smo Hrvati, braća, učitelji. Veseo je i srdačno pozdravlja cijelu skupštinu. — Prisutni burno mu odzdravljaju.

Nato se predsjednik »Saveza« g. Ivan Tomašić najljepše zahvaljuje na pozdravu i ističe, da donosi pozdrave svih učiteljskih društava, udruženih u »Savezu«, kojih su oči danas uprte u ovo malo zagorsko selo. Dolazi sa skupštine međumurskog učiteljskog društva (5. V. 1927.), gdje vlada duh hrvatske učiteljske svijesti, odlučnosti i uvjerenja, da poštena stvar mora pobijediti. — Skupština mu plješće.

Iza toga su uz odobravanje pročitani pozdravi: »Učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu i »Učiteljskog društva požeške doline«.

Zatim se prešlo na čitanje dopisa: Pročitan bi: Dopis »Učiteljskog društva požeške doline«, kojim se umoljavaju bratska društva, da svoje pozive za skupštinu i stvorene rezolucije razašalju na sva učiteljska društva udružena u »S. H. U. D.« Prima se. — Dopis »Učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu«, kojim isto moli sva u »Savezu« udružena učiteljska društva, da dne 7. svibnja 1927. pošalju na ministra predsjednika i unutrašnjih djela g. Velju Vukićevića brzojav, kojim se moli, da se digne policijska zabrana iz god. 1921. te da se omogući djelovanje »Saveza H. U. D.« Svi prisutni su jednoglasno prihvatili taj prijednog, te je bio odmah otposlan slijedeći brzojav: »G. Velja Vukićević, ministar predsjednik i ministar unutrašnjih djela — Beograd. »Hrvatsko učiteljsko društvo za trg Krapinu te kotare: krapinski i zlatarski« druženo u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu« pozdravlja Vas i moli, da izvolite dignuti policijsku zabranu iz god. 1921. potvrđenu po tadanjem kr. namjesniku Demetroviću, kojom je onemogućeno djelovanje »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Jedino na taj način, naime putem »Saveza« moći će se doći do sporazuma svega učiteljstva u nama svima jednako dragoj otadžbini kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Predsjedništvo«.

Pročitana je osmrtnica Đure Sudete, hrvatskog pjesnika i učitelja građanske škole u Virju, koji je umro 30. travnja 1927. Društva je izrazilo saučešće bratu mu Mati Sudeti, učitelju u Koprivnici i tajniku koprivničkog učiteljskog društva.

Poslije pročitanog i ovjerovljenog zapisnika jesenske glavne skupštine, priopćio nam je društveni potpredsjednik Pajo Gregorić svoj historički prikaz »Povjesnički podaci o osnovnoj školi u Zlataru«. Velikom ljubavlju, marom i točnošću pribrao je društveni potpredsjednik (sada nažalost već pokojni) te interesantne podatke.

Kod slijedeće točke dnevnoga reda »Prvi odlomci iz društvene Spomenice« objasnio je predsjednik Pavao Wölfl skupštinarima, kakve bijahu prilike obzirom na učiteljsko udruživanje u obim ovim kotarima prije, nego je osnovano naše sadašnje učiteljsko društvo:

U Krapini je bilo nekoć sijelo »Gornjo-Zagorskog učiteljskog društva«, u kojem je bilo udruženo učiteljstvo kotara krapinskoga, pregradskog i klanjačkog. U Zlataru bilo je sjedište »Učiteljskog društva zlatarske podžupanije«, a članovi toga društva bili su iz kotara zlatarskoga i stubičkoga. Kad se bilo provelo polit. preustrojstvo g. 1888., nije više mogao dozvoliti varaždinski veliki župan, da budu učitelji stubičkoga kotara u jednom društvu s učiteljima zlatarskoga kotara (a stubički kotar je pripao zagrebačkoj županiji — podžupanije bijahu tada dokinute), pak je djelovao tamo, da je uređeno za županiju varaždinsku jedno oveće učiteljsko društvo, koje se dijelilo po kotarevima na omanja društva s imenom podružnica »Učitelj. društva županije varaždinske«.

Pošto se održao sastanak našega društva na teritoriju nekadanje zlatarske podžupanije, a danas u kotaru zlatarskom, to je Pavao Wölfl skupštinarima pročitao iz društvene Spomenice (str. 26. do 36. članak pod naslovom »Učiteljsko društvo podžupanije zlatarske«, iz kojega članka bilježimo ovdje tek najglavnije podatke o tom nekad opstojalom učitelj. društvu: Ovo su društvo zapravo osnovali vrijedni drugovi: Davorin Božić, tada rav. učitelj u Zlataru; Josip Kirin, tada rav. učitelj u Marija Bistrici, te Makso Jurčić, onda učitelj u Zlataru. Svi tamo (u zlat. podžupaniji) službujući učitelji (učiteljice nijesu u ono doba ondje službovale) udružili su se bili u rečeno društvo, koje je bilo osnovano god. 1879., a pravila mu vlada odobrila 31. XII. 1880. U prvoj skupštini izabrani bijahu ovi funkcionari: Davorin Božić predsjednikom, Josip Kirin, potpredsjednikom i blagajnikom, a Makso Jurčić tajnikom. Svrha je tomu društvu bila: uzajamno širiti opću i stručnu naobrazbu, međusobno poticati na rad, promicati interese pučke škole i po mogućnosti pružati pravim članovima potpore u naobrazbenu svrhu.

Oduševljenje za rad u skupštinama bilo je toliko, da se nije moglo niti pomisliti, da ne bi u skupštine pridolazili svi učitelji članovi i da ne bi živahno i umno raspravljali o svim životnim pitanjima, koja bi bila na dnevni red stavljala društvena uprava. A kako i ne? Pa vođe društva nastojali su znanjem, marom i primjerom oduševljavati svoje drugove za sve lijepo, dobro i plemenito. U skupštine, koje su se bez ikakvih zapreka održavale četvrtcima, dolazilo bi se kao na neku stalešku proslavu. Tamo se grlio brat s bratom istinski i pravo, izmjenjivale se misli slobodno, a učvršćivalo se pravo hrvatsko prijateljstvo i drugarstvo. Sam potlašnji predsjednik, a današnji neumorni radenik na školskom polju Josip Kirin, pun zanosa i ljubavi za omiljelo mu nekadašnje zlatarsko učiteljsko društvo, napisao je nedavno ove tople riječi, koje su unesene u našu društvenu »Spomenicu«: »Tako je to marljivo, složno i vrlo napredno društvo uspješno razvijalo svoj rad, a to baš u najsjajnije doba hrvatskoga učiteljstva, u doba, kada je hrvatsko učiteljstvo, zadovoljno sa školskim zakonom od god. 1874. najoduševljenije i najmarljivije radilo za napredak hrvatskoga naroda. Taj rad opažao se je svagdje, a bio je učiteljstvu i priznat sa sviju strana. Ja sam nakon tih slavnih dana na školskom području još mnogo godina radio, pa mogu reći, da naše školstvo nije nikada tako napredovalo kao za pomenutoga zakona.«

Ovo lijepo društvo pristupilo je bilo među prvim Hrvatskim učiteljskim društvima kao član »S. H. U. D.«, te je neumorno i lijepo radilo do god. 1893., a od onda je kao podružnica »U. D. Ž. V.« životarilo, dok se nije udružilo u naše sadašnje učiteljsko društvo.

Prisutni g. Josip Kirin jedini od živih osnivača toga društva bio je do suza ganut, kad je u duši svojoj obnovio sve one lijepe časove, koje je u mladim godinama sprovodio u dragom svom društvu, te se je zahvalio na pažnji današnjem društvu, koje je u svojoj »Spomenici« sačuvalo tako lijepu uspomenu na nekadašnje »Učiteljsko društvo podžupanije zlatarske«. On je tom prilikom darovao našem društvu na spomen fotografiju (Božić, Kirin, Jurčić) i knjige: »Pedesetgodišnjica Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga zbora«; »Hrvatski učitelj 925—1925.« i »Rad hrvatskih učiteljskih društava«, u kojima je donekle ocrtan plod i njegova rada. Neumorni Josip Kirin odu-

žuje se svojim dugogodišnjim kulturnim i književnim radom potpuno savjetima svoga nezaboravnog učitelja Skendera Fapkovića, koji je ne jednom rekao, da »pravi narodni učitelj ne smije biti nikada — niti u visokim godinama — star (mislio je srcem, voljom, radom), jer je, reče, vrlo žalosno, kad se učitelj u mladosti zanemari, pak ga svijet mora stoga zvati mladim starcem«.

Naš zaslužni predsjednik Pajo Wölfl ostavio nam je ovim svojim radom, u, po njemu sastavljenoj, društvenoj »Spomenici« vjerni prikaz rada učitelja(ica) kotara krapinskoga i zlatarskog, udruženih u svome društvu. Za tu muku zahvalni su mu sadašnji, a bit će i kasniji članovi ovoga učiteljskog društva.

Poslije predsjednika referirao nam je društveni blagajnik Milan Zemljić drugi dio svoje theme »Učitelj kao preparator z školsku prirodopisnu zbirku«, u kojoj je istaknuo od kolike bi koristi bilo po obuku, da svaki učitelj znade preparirati ptice, leptire i kornjaše, a to bi se moglo tako, da se priredi ferijalni tečaj za učitelje, na kojemu bi se o tome predavalo. I taj zanimljivi referat saslušan je pomnjivo i primljen u cijelosti.

Kod izbora delegata za skupštinu »Saveza H. U. D.« izabraei su: iz krapinskog kotara: Pajo Wölfl, Stjepan Vrabec i Milan Zemljić, iz zlatarskog kotara: Pajo Gregorić i Dragan Žigman.

Na prijedlog upravnog odbora, a na molbu »Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora« sakupljeno je među prisutnima 236 Din za nadgrobni spomenik Ivana Filipovića.

Poslije skupštine bio je zajednički ručak, gdje su se redale lijepe zdravice: učiteljskoj svijesti, domovini i narodu.

XVI. Glavna skupština

održana 6. listopada 1927. u Zaboku, pod predsjedanjem predsjednika Paje Wölfla.

Prisutni: Iz Krapine: Pajo Wölfl, Anka Korboni, Stjepan Vrabec, Dragutin Ponjan, dr. Ivan Dukić; iz Petrovskog: Zlatko Dobrinić, Barica Volović, Aurelija Cigula; iz Lepajci: Anka Erb, Milan Zemljić; iz Začretja: Ljudmila Cerovac, Mira Krsnik, Josip Frajzman; iz Zaboka: Anka Borovčak, Rudolf Borovčak; iz Zlatara: Dragutin Počakal; iz Batine: Večeslav Černy; iz Lobora: Đuro Mužjak, Ivka Petanjek, Marijan Mužjak; iz Poznanovca: Dragan Žigman; iz Mihovljana: Dragutin Pavin, Zlatko Šuput; iz Bedekovčine: Franjo Plevnik.

Kao gost je prisustvovao skupštini izaslanik »Saveza H. U. D.« i »Učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu g. Miroslav Galović, oblasni škol. nadzornik u m., i drug Jelinić, rav. učitelj u Zaboku, koji je udružen u organizaciji »U. J. U.«

Naon sv. mise zadušnice za blagopokojnog nam potpredsjednika Paju Gregorića, koju je odslužio preč. g. Đuranec, župnik i dekan u Zaboku, otvorio je predsjednik skupštinu pozdravivši sve prisutne, kao i domaćeg rav. učitelja i kolegu Jelinića, predstavlja skupštini g. Miroslava Galovića, inšpektora u m., kojega srdačno pozdravlja. Zatim veli, kako je upravni odbor održao svoju sjednicu 22. kolovoza o. g. ovdje u Zaboku, i kako je želja bila onog, kojeg danas među nama više nema, da se ovdje danas sastanemo na glavnoj skupštini, a to je bio naš blagopokojni potpredsjednik Pajo Gregorić. Ističe, kako je pokojnik bio najprije predsjednik »Učiteljskog društva zlatarske podružnice županije varaždinske«, te kako su se prije 18 godina fuzionirala učiteljska podružnica krapinska i zlatarska i nastalo današnje naše društvo, kojemu je nezaboravni Pajo bio potpredsjednik od početka pa sve do svoje smrti, kroz punih 18 godina. Kao drug bio je iskren i pošten, a kao odbornik točan, te je bio na svakoj sjednici. On je i sarađivao i radio u našem društvu, svuda mladenačkim zanosom, te ga tako marna i vrijedna ugrabi nam nesmiljena smrt. Nato prisutni ustaju i kliču: »Slava Paji Gregoriću!«

G. Miroslav Galović zahvaljuje na pozdravu i kaže, da mu je osobito drago, što ga je poslao »Savez« i predsjednik »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu«, da ih zastupa na našoj skupštini. Nadalje veli, da nam je dužnost, da probudimo svijest osobito mlađeg učiteljstva i da mi, koji moramo odgajati karaktere, budemo sami karakterni, i svuda i svagdje na svome mjestu. Treba da radimo složnim silama. Političkog uvjerenja neka bude svaki kakvog hoće, ali u društvu treba da smo samo učitelji. Jedan valjan učitelj i svećenik to su najveći prijatelji naroda. Ponavlja se Ivanom Filipovićem »da se deset puta rodim, deset puta bio bih učitelj.« — Pripominje za vrijednoga pokojnog našeg Paju, da je kao mlad učitelj služio u Vrtlinskoj, u susjednom mjestu, gdje je bio njegov otac učitelj, a on je bio još mladić, pa je čuo od oca, da je pokojnik bio dobar učitelj i da je ostavio tamo lijepu uspomenu. Veli, kako su se poslije na skupštinama upoznali i zavoljeli, pa zato našem društvu izrazuje svoje duboko saučešće nad gubitkom tako vrijednog člana, a lijepo je od nas, što smo mislili na to, da smo mu dali danas crkvenu spomen.

Tajnik čita na društvo stigle dopise: Pročitan je list g. Ivana Tomašića, predsjednika »Saveza«, gdje izrazuje svoje iskreno saučešće poradi gubitka našega dragog brata, druga i prijatelja Paje. Zatim pročitan dopis »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu«, kojim nam izrazuju svoje saučešće za blagopokojnim drugom Pajom Gregorićem. Potiču nas na slogu i jednodušnost, jer ćemo tako postići ideale za kojima težimo. — Pročitan je brzojav »Međumurskog učiteljskog društva«, kojim nas sa svog sastanka najsrdačnije pozdravljaju. — Još je pročitan dopis

»Učitelj. društva požeške doline«, kojim nam šalju izraze dubokog saučešća za odličnoga i zaslužnog borca za ideale hrvatskog učiteljstva, blagopokojnog Paju Gregorića. — Čita se brzojavni pozdrav druga i srez. škol. nadzornika u Zlataru Jurja Posarića.

Poslije ovjerovljenog zapisnika prošle proljetne skupštine, predsjednik čita po njemu sastavljeni »Poslovni red« i moli skupštinu da ga primi, jer je potrebno da svi skupa složno radimo. — Skupština jednoglasno prima predloženi »Poslovni red«, kojega će se odsada držati.

Po predlogu predsjednika otpada točka: »Izvještaj delegata o radu »Savezne« skupštine, jer je to svakomu poznato.

Izvještaj tajnika, kao i blagajnika, primaju se u cjelosti, pa se prelazi na izvještaj o stanju društvene knjižnice, a predsjednik predlaže knjižnički red i kućni red čitaonice. — Skupština prima te s tim u savezu određuje, da će oni članovi, koji će se služiti čitaonicom (a to su najviše iz Krapine i okolice, jer je čitaonica u Krapini), plaćati mjesečno 5 Din članarine za čitaonicu. Ujedno se prima prijedlog predsjednika, da se u čitaonički odbor izaberu: Dr. Ivan Dukić, Anka Korboni i Dragutin Ponjan.

Drug i blagajnik Milan Zemljić čita svoj referat: »Nešto o disciplini«, u kojem je lijepo obrazložio, kako je disciplina u školi potrebna i kako ona snažno djeluje na uzgoj. — To lijepo predavanje marnog druga Zemljića popraćeno je pljeskom i odobravanjem.

Kod točke »Prijedlozi«, predsjednik predlaže skupštini prijedlog upravnog odbora, da izabere, prvakinju hrvatskog učiteljstva gospođu Mariju Jambrišak, začasnom članicom društva, za njezine velike zasluge na pedagoškom polju, a prigodom njezine osamdesetgodišnjice marnog života. — Skupština jednoglasno s odobravanjem prihvaća taj prijedlog.

Blagajnik Zemljić čita dopis Oblasnog odbora zagrebačke oblasti od 20. septembra 1927. broj 3.433/1927. upravljen svim općinskim poglavarstvima u zagrebačkoj oblasti, u kojem ista upućuje naslov, da u svoj proračun ne uvrštava više stavke za ogrjev učiteljima. Nato skupština jednoglasno prihvaća slijedeću

Rezoluciju:

»Hrvatsko učiteljsko društvo za trg Krapinu te kotare: krapinski i zlatarski, po zaključku svoje glavne skupštine, održane dne 6. X. 1927. u Zaboku, moli S. H. U. D., da odmah poduzme korake kod odlučujućih faktora neka se poništi nepravedna odredba »Oblasnog odbora zagrebačke oblasti« od 20. septembra 1927. broj 3.433/1927.; kojim se upućuju sva općinska poglavarstva, u zagrebačkoj oblasti, da u svoj proračun za god 1928., a tako i u buduće ne uvrštava nikakovu stavku za ogrijev učiteljima.«

Ova je obrazložena rezolucija otposlana »Savezu«, a »Savez« nam je svojim dopisom od 10. studenoga 1927. broj 69/1927. saopćio, da je upućena predstavka Ministarstvu Prosvjete radi poništenja odredbe Oblasnog odbora zagrebačke oblasti od 20. IX. 1927. broj 3.433 1927. radi učitelj. drvarine. Kako nam je poznato, to je pitanje povoljno po učiteljstvo, konačno riješeno po Državnom savjetu.

Pri koncu skupštine govorio je još izaslanik »Saveza« g. Miroslav Galović o radu zaslužnog našeg predsjednika Paje Wölfla, naštoga je skupština, kao vrlo vrijednog hrvatskog učitelja, koji je pol stoljeća radio kao pučki učitelj (služio je 51 godinu) i koji još i danas marno radi kao predsjednik našega društva, kojega je i osnovao, izabrala za svoga doživotnog začasnog predsjednika. — Nato se predsjednik dirnut do suza najtoplije zahvalio i zaključio ovu skupštinu.

† PAJO GREGORIĆ

Tko je bio i tko se sjeća sastanka hrvatskog učiteljstva, upriličenog po »Hrvatskom učiteljskom društvu za grad Zagreb i okolicu« na starom gradu Ozlju dne 29. listopada 1924. u predvečerje one burne i tamne noći po hrvatsko učiteljstvo (god. 1925.), pa tko je, iza te bure, prisustvovao velebnoj proslavi tisućugodišnjice hrvatskog kraljevstva, upriličenoj po »Hrvatskom učiteljskom društvu za grad Zagreb i okolicu« 11. ožujka 1926. u gradskoj vijećnici Zagreba i konačno tko je kao delegat kojeg hrvatskog učitelj-

skog društva išao radi ukinuća zabrane djelovanju »SHUD«, pred ministra predsjednika g. Velju Vukičevića u Beograd 17. svibnja 1927. i tko je prisustvovao delegatskoj skupštini »aSveza«, 29. kolovoza 1927., — taj se sigurno dobro sjeća simpatičnog druga P a j u G r e g o r i ć a, delegata na svim ovim skupštinama krapinsko-zlatarskog učiteljskog društva.

Bio je umirovljeni ravnajući učitelj dječačke škole u Zlataru, ali je ostao aktivan član svog »Hrvatskog učiteljskog društva krapinsko-zlatarskog«, kojemu je bio potpredsjednik punih 18 godina, t. j. od osnutka društva pa do svoje smrti. U društvu je radio mnogo, te je uz predsjednika bio duša društvu.

Rodio se godine 1860. u Bartolovcu kraj Varaždina, gdje mu je otac bio učitelj. Nakon što je svršio nižu gimnaziju u Varaždinu, polazio je preparandiju u Zagrebu, gdje su mu bili profesori naši pedagoški prvaci: Škender Fabković i Ljudevit Modec. Od njih je, kako je sam pripovijedao, naučio mnogo za praktičan život, pa se to odražavalo i na našem Paji, jer je bio savjestan i praktičan učitelj, a izvan škole u raznim društvima, kao i u vom domu, točan, upravo pedantan radnik.

Poslije svršene preparandije, postao je učiteljem u Vrtlinskoj, iz koje bude poslije dvije godine premješten u Hrvatsko Zagorje u Tuhelj, a opet iza dvije godine u Veliku Erpenju. Kao mlad učitelj pun ideala, inteligentan i glazben, brzo se snašao među zagorskom gospodom, vlastelinima, koji su ga vrlo zavoljeli i pozivali u svoje stare kurije i dvorove. U ono doba bilo je još Hrvatsko Zagorje puno vlastelinskih dvoraca. Usto je, dok je službovao u Vel. Erpenji, imao u susjedstvu u Zaboku plemenitog i inteligentnog druga pokojnog Stjepana Fugera, s kojim se najviše družio i obilazio bliže i dalje »Stare krovove«. Iz Velike Erpenje, nakon pet godina, bude po vlastitoj molbi, poslije odlaska Fugerovog, premješten u Zabok, gdje je služio 3 godine.

Godine1891. bude premješten iz Zaboka u Zlatar za ravnajućeg učitelja. U Zlataru je služio 29 godina, sve do god. 1920. do svoga umirovljenja. Kad je bio umirovljen, dobio je za svoje 41. godišnje savjesno službovanje pismeno priznanje kr. županijske oblasti u Varaždinu, ali veće priznanje ostalo je među ovim narodom, koji ga pominje i još dugo će ga spominjati kao jednoga od najboljih učitelja.

Kao umirovljenik ostao je i dalje u Zlataru, gdje si je uzorno uredio vinograd i svoju idealnu klijet »Pavlovac«, kuda je rado pozivao svoje prijatelje i drugove. No nije dugo uživao plodove svoga rada, — jedva 7 godina, jer mu n a p r o š l o j d e l e g a t s k o j s k u p š t i n i »S a v e z a »HUD« p o z l i l a i o n s e m o r a d e d a n p r i j e o p ć e s k u p š t i n e v r a t i t i k u ć i. O s a m d a n a k a s n i j e, 4. r u j n a 1927., u m r e o d k l j e n u t i s r c a).*

Koliko je bio obljubljen i štovan među drugovima, građanstvom i seljaštvom, dokazao je njegov sprovod. Do hladnog ga je groba otpratilo skoro sve učiteljstvo sreza zlatarskog, kao i velik dio sreza krapinskog; zatim sva inteligencija i građanstvo mjesta Zlatara i okolice, te mnogobrojno seljaštvo; učenici(ce) dječačke i djevojačke osnovne škole, pa dobrovoljno vatrogasno društvo i pjevačko društvo »Ivančica«. Kod odra se od pokojnika oprostio u ime drugova i »Hrvatskog učiteljskog društva krapinsko-zlatarskog« tajnik Dragan Žigman, a nad grobom u ime zlatarske škole ravnajući učitelj g. Stjepan Bičan i u ime njegovih učenika obrtnik g. Gustav Sviben. Pjevačko društvo »Ivančica«, koje je pokojnik osnovao, otpjevalo mu tužaljku.

Među nama, koji smo ga poznavali, ostala je i ostat će lijepa uspomena, toga savjesnoga hrvatskoga učitelja, dobroga i idealnog druga, kojeg je hrvatskom narodu dala stara ali časna škola Fabkovića-Modca i dr.

S l a v a P a j i G r e g o r i ć u!

**) Svijetao primjer idealnog pregnuća: kako su živjeli, radili pa u zdušnom vršenju dužnosti i umirali korenike staroga kova hrvatskoga učiteljstva... Slava i vječni spomen drugu, prijatelju i bratu Paji Gregoriću! Ivan Tomašić.*

POVJESNIČKI PODACI O OSNOVNOJ ŠKOLI U ZLATARU.

Pribrao: P a j o G r e g o r i ć.

U jednom spisu, sastavljenom prigodom biskupske pregledbe župe zlatarske, obavljene godine 1805., zabilježio je tadanji župnik Ladislav pl. Forko, da u Zlataru za ono vrijeme nije bilo škole, kako on doslovno u latinskom jeziku spominje: »Schola nationale nulla datur«. Ali je iste godine — kako se dalje u tom spisu navodi — bio u Zlataru orguljašem neki Bartholomeus Leppe, koji je uz svoju orguljašku službu pratio svećenike kod sprovoda, pomagao im kod ispitivanja mladeži iz nauka vjere, te pazio na red u crkvi. Zato je u crkvenoj kući uživao stan u naravi, a usto i vrt. Za svoje orguljaške funkcije imao je posebne pristojbe u novcu i naravi; tako je od svake kuće u župi dobivao po 7½ krajcara i jedno povjesmo, od svakog sprovoda sa pjevanom misom dobivao je po 24 krajcara, a od same pjevane mise 12 krajcara. Osim toga dobivao je u ime lukna 32 vagana žita.

Iza Bartola Leppe-a vršio je u Zlataru orguljašku službu Franjo Leppe, valjda sin prijašnjega, sve do godine 1842., koje godine umre. Ovaj potonji uzimao si je u pomoć po kojeg mladića iz blizine, te ga uz čitanje i pisanje vježbao u orguljanju i pjevanju, da ga može u potrebi zamijeniti. Jedan od takvih mladih ljudi bio je Ladislav Kutnjak, rođen u Zlataru godine 1821. Kako je bio od naravi darovit, to je nešto od Leppe-a, pa nešto od mjesnih svećenika naučio temeljne nauke, a sudjelujući uz Leppe-a ispitivanju mladeži iz kršćanskoga nauka, u toliko se izvježbao, da je oko godine 1840. otišao u Sv. Križ Začretje, gdje je već za onda postojala škola i tamo je godinu dana proboravio kao školski pomoćnik. Iz Sv. Križa Začretja otišao je za učitelja i orguljaša u Preloščicu — premda još nije bio osposobljen, ali kako je imao čvrstu volju da se dalje naobrazi, to se je čitanjem i podučavanjem mladeži toliko izvježbao, da se je 8. ožujka 1841. dobrovoljno podvrgao učiteljskom ispitu

na glavnoj školi u gornjem gradu Zagrebu i s uspjehom ga položio.

Nakon smrti orguljaša Franje Leppe-a bude Ladislav Kutnjak pozvan u rodno si mjesto Zlatar, gdje ga mjesni župnik namjesti kao orguljaša, pak mu dne 10. lipnja iste godine povjeri i obučavanje mladeži. Školska je obuka prema tome u Zlataru uvedena god. 1842., a prvi je učitelj ujedno i orguljaš bio Ladislav Kutnjak. On se revnim pokazao u vježbanju svojih učenika u orguljama i pjevanju, te ih uz to upotrebljavao u školi sebi u pomoć kao monitore, po čem su se neki u učiteljskoj službi izvježbali, da su kasnije postali dobri učitelji. Drugi opet od njegovih učenika, premda seljački sinovi, posvetiše se višim naucima, te postigoše časna mjesta kao svećenici, pravnici, činovnici, a osobito je vrijedno spomenuti, da je i predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu, a nakon toga predsjednik stola sedmorice dr. Stjepan Spevec bio njegovim učenikom.

Za učiteljevanja Ladislava Kutnjaka polazio je zlatarsku pučku školu Miroslav Cugšvert, kasnije učitelj na kr. vježbaonici u Zagrebu; zatim od godine 1853. Juraj Žerjavić, župnik u Mariji Bistrici, a poznati hrvatski rodoljub i dobrotvor; nadalje Stjepan Boroša, župnik sv. Marka u Zagrebu, polazio je pučku školu u Zlataru od godine 1863.—1866. Iste godine nalazimo u školskoj matici ubilježenog polaznika ove škole današnjeg umirovljenog sveučilišnog profesora Dr. Lazara Cara.

Prvobitna plaća učitelja Kutnjaka iznosila je godišnjih 175 forinti, što ih je dobivao kao učitelj i orguljaš, k tomu 10 hvati drva za školu i stan. Godine 1852. određena je naredbom ministarstva u Beču plaća učitelju od 300 forinti srebra, za orguljanje posebno 60 forinti, i 10 hvati drva. Osim toga uživao je učitelj Kutnjak i njivu, što se nalazi uz cestu na početku Zlatara, a danas je vlasništvo župne nadarbine.

Uškolana mjesta bila su za vrijeme osnutka zlatarske škole ista, koja danas sačinjavaju zlatarsku župu.

Šteta je, da se iz prvog vremena učiteljevanja Ladislava Kutnjaka nije sačuvalo više spisa i izvještaja, iz kojih bi se mogio točnije upoznati stanje tadanje škole. Najstarije izvješće, što se je sačuvalo, jest »Ispis učenika za školsku godinu 1852./3.« U tom »Ispisu« navedeni su slijedeći naučni predmeti: Katekizam — Hištorija — Hrvatsko čitanje — Nemačko čitanje (u višem odsjeku II. razreda) — Hrvatsko pisanje. Nemačko pisanje (u višem odsjeku II. raz.) — Pravopisanje — Računstvo — Šlabekuvanje.

Godine škol. 1858./9. uvedena je »Matica za pučku školu u Zlataru«. U toj se matici navadaju ovi naučni predmeti: Za I. razred: Prvi temelji nauke vjere — Ilirski jezik (početci čitanja, vježbanje pameti) — Početni temelji računanja — Početni temelji pisanja — Za II. i III. razred: Nauk vjere — Ilirski jezik (čitanje, slovnica, pravopis, II. vježbanje pameti, (usmeni i pismeni izraz misli) — Njemački jezik — Računstvo — Lijepopis — Voćarstvo, pčelarstvo, povrćarstvo.

Osim toga uzimao se je obzir na polazak škole, ćudoredno vladanje, sposobnosti i uporavljanje.

Iz ovoga se vidi, da je škola zlatarska imala prvih godina dva razreda, a II. se je razred dijelio na niži i viši odsjek. Od god. 1858. dalje dijele se učenici na tri razreda. Među predmetima navađa se i njemački jezik, koji je za apsolutizma općenito bio uveden u narodne škole, gdje su one opstojale.

Broj školu polazeće djece bio je u prvo vrijeme vrlo malen. Radi malenog broja školskih polaznika, koji su se u ono doba samo dobrovoljno javljali, bila je školska obuka uvedena samo prije podne. Kad se je god. 1862. preselila škola u današnju zgradu, uvedena je poldnevna obuka i to tako, da je II. i III. razred polazio prije podne, a I. raz. poslije podne.

Za vrijeme početka školske obuke nije bilo u Zlataru podesne zgrade za školu. Na sjevernoj strani župne crkve nalazila se zidana crkvena klijet, sagrađena kao pivnica, a na njoj je kao I. kat bio dograđen stan za orguljaša. U tom svom stanu obučavao je učitelj Ladislav Kutnjak školsku mladež do godine 1850., a te je godine dograđen uz prijašnu crkvenu klijet neka kuća od pletera, u kojoj je bila uređena jedna soba za školsku obuku, a druga je manja prostorija rabila kao općinski zatvor. U toj crkvenoj kući obučavala se je školska mladež sve do godine 1862. Te prostorije nijesu odgovarale potrebama škole, pak su tadašnje vlasti radile na tom, da se podigne nova školska zgrada. Godine 1861. sagrađena je školska zgrada, u kojoj je danas smještena dječačka škola. Građena je od tvrdog materijala, kamena i cigle, sa troškom od 12.000 forinti, dočim su župljani dali besplatno ručne i vozne težake.

Na korici Matice za pučku školu u Zlataru od godine 1858./9. napisana je ova bilješka: »Kod zidanja ove zgrade uzimao si je mnogo truda podpisani učitelj, dočim su njegovim vlastitim troškom sve sobe izmalane, vrata na sobah na dva krila načinjena, dva prozora prodrta, napram kapeli ona soba načinjena. Lad. Kutnjak, v. r. učitelj«. Godine 1862. dne 16. siječnja uvedena je prvi put školska mladež u ovu novosagrađenu učionu.

Školske godine 1862./3. bio je broj polaznika 66, a godine 1855./6. — 84. U matici su te godine na koncu izvješća potpisani: Ladislav Kutnjak, učitelj; Franjo Završki, župnik; Vjekoslav Boroša, kateheta; Tomo Pisačić, podučitelj.

Već se iz ovoga vidi, da se osjećala potreba još jedne učiteljske osobe, a da se uzgoj djevojaka povjeri zasebno ženskim rukama, odlučeno bi da se namjesti učiteljica. Već god. 1866. bijaše raspisan natječaj za učiteljicu na djevojačkoj školi u Zlataru, a za to mjesto zamolilo ih više sa vrlo dobrim sposobnostima. Izbor se ovršio, te je izabrana svjetska učiteljic, koja je i dobila dekret. Ali spletkom oduzet je toj učiteljici uručeni već dekret, te je godine 1867. osnovana u Zlataru zauzimanjem kotarskoga suca i vlastelina Kazimira Jellačića de Bužim samostalna djevojačka škola, a obuka je protiv volje dotičnih župljana i župnika povjerena redovnicama zagrebačkog samostana sv. Vinka de Paulo. Ovima bijaše odmjerena plaća sa 315 forinti, 60 forinti stanarina i 6 hvati drva.

Sobe za obuku ženske mladeži određene su u I. katu školske zgrade, što ih je učitelj Kutnjak odstupio, dočim je stan za učiteljicu — sestru Suzanu, uz koju je bila još jedna redovnica, bio određen u crkvenoj kući.

Godine 1868. zbila se je lična promjena: Proti župniku Završki-u i proti učitelju Kutnjaku provedena je istraga radi nekih »političkih« delikata, koja se po obojicu kobno svršila. Župnik Završki bude umirovljen, a učitelj Ladislav Kutnjak riješen bi učiteljske službe s pripomenom, da će mu se drugo mjesto podijeliti, ako to zatraži. Međutim je on bio tako ponosan, da te milosti nije molio, nego je ostao na svom posjedu u Zlataru. Na ispražnjeno učiteljsko mjesto u Zlataru postavio je tadanji podarchidakon kao kotarski nadzornik učiona, dotadanjeg namjesnog učitelja u Varaždinu Davorina Božića kao privremenog učitelja u Zlataru i to riješenjem od 18. studenoga 1868. Pošto ovaj nije bio vješt orguljanju, to je župna općina zaključila, da se orguljaška služba od učiteljske posve odijeli. Tom prigodom podijeljena je iste godine (1868.) bivšem učitelju Ladislavu Kutnjaku mirovina od 260 forinti na godinu i 6 hvati drva, ali s tom obvezom, da mu se uz to stavlja u dužnost vršiti orguljašku službu.

Prema tomu nastupio je Davorin Božić učiteljsko mjesto u Zlataru godine 1868. s plaćom od 315 forinti. Osim toga uživao je stan u naravi, 6 hvati drva i vrt. O njemu je zabilježio njegov nasljednik učitelj Jurčić u školskoj spomenici sljedeće:

»Davorin Božić bijaše jedan od onih učitelja, koji potpuno shvaćaju svoju tešku i uzvišenu zadaću. Zato je i bio vrlo oduševljen, maran, radin i praktičan učitelj. Svoje kolege neprestano je idealizovao i pod-

badao na rad, te je vrsne i marne kolege uvijek rado uza se viđevao. Bio je upravo — kako bi se moglo reći — višeput i prepedantan u svojim nazorima, pa kad i nije zlo mislio, drugi su ga krivo shvatili, uslijed čega je mnogo puta imao neprilika i pao pod razne istrage. U čitanju knjiga pedagogijskih i inih znanstvenih bio je skroz marljiv, a kad je koje pitanje imao na učiteljskom sastanku raspravljati, — što je on često činio, — posve je u nj proniknuo i u tančine ga proučio, a onda ne bi od svoga suda ni za dlaku odstupio, te je svoje mnenje branio upravo strastveno.

Uz svoju marnost a u drugovanju s Maksimilijanom Jurčićem i Josipom Kirinom iz Marije Bistrice osnovao je za daljnje izobraženje okolišnih sudrugova »Učiteljsko društvo podžupanije zlatarske«, kojemu je isprva bio i predsjednikom, pak je tom zgodom neprestano poticao svoje kolege na ustrajan rad i oduševljenje za plemenitost učiteljskoga stališa itd.«

Kad je god. 1871. obdržavana uZagrebu I. opća hrvatska učiteljska skupština, sudjelovala je na školskoj izložbi, što je tom zgodom priređena bila, i dječačka škola u Zlataru, jer je učitelj Božić izložio razne gospodarske modele izrađene po učenicima. Radi toga izdana je ovoj školi »Priznanica«, koja je uokvirena, te se još i danas čuva u sobi, gdje su smještena učila i školska knjižnica.

Obuka je bila poludnevna, ali je ipak broj školskih polaznika osobito u nižim razredima bio prevelik, a da bi jedan učitelj mogao uspješno obučavati.

Međutim je na djevojačkoj školi namještena po nastojništvo reda sv. Vinka de Paulo druga učiteljica sestra Karolina Jurak. Otpisom kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 4. listopada 1877., broj 5.294, imenovan je pravim učiteljem na dječačkoj školi u Zlataru Maksimilijan Jurčić, službujući do tada na obospolnoj pučkoj školi u Stubici gornjoj. Istim danom i rješenjem imenovan je učitelj Davorin Božić ravnajućim učiteljem za zlatarsku dječačku pučku školu. Učitelj Jurčić stigao je na svoje mjesto dne 18. listopada, te je na ruke podžupana Josipa Tomašića kao predsjednika školskog odbora položio službenu zakletvu.

Školska je obuka sada bila tako uređena, da je svaki učitelj obučavao u isto vrijeme samo jedan razred.

Namještenjem učitelja Jurčića dospjela je zlatarska dječačka škola u vrlo dobre ruke. O svojstvima ravnajućeg učitelja već je napred spomenuto, a novoimenovani učitelj Jurčić imao je isto tako sva dobra svojstva pravog učitelja, jer je na ovoj školi djelovao vrlo uspješno i uvijek se brinuo za unapređenje škole. On je kroz više godina sakupljao razne predmete, pak je od njih sastavio lijepu zbirku, koju je godine 1884. ovoj školi darovao. Sudjelovao je kao funkcionar u svim onda postojećim društvima, kao »Narodnoj čitaonici«, »Dobrovoljnom vatrogasnom društvu«, a vrlo razgranjenoj »Gospodarskoj podružnici« bio je sve do svog odlaska iz Zlatara revnim tajnikom. Uz ravnajućeg učitelja Davorina Božića mnogo je radio za »Učiteljsko društvo podžupanije zlatarske«, kojemu je bio 6 godina tajnikom, a poslije potpredsjednikom.

Međutim godine 1886. imenovan je rav. učitelj Davorin Božić učiteljem na vježbaonici uz kr. mušku preparandiju u Zagrebu. Nakon odlaska učitelja Davorina Božića postao je ravnajućim učiteljem Maksimilijan Jurčić, te preuzeo stan u naravi, kojega je dao s proljeća godine 1886. svojim troškom obojadisati.

Pošto je sada mjesto drugog učitelja u Zlataru bilo ispražnjeno, to je kr. nadzorništvo za pučke škole u Varaždinu dekretom od 23. veljače 1886. postavilo Ferdu Zoričića, kandidata pučkog učiteljstva, službujućeg na obrtnoj školi u Zagrebu, namjesnim učiteljem na dječačkoj pučkoj školi u Zlataru. Ali Zoričićevo službovanje na ovoj školi bilo je kratkotrajno. Teška bolest — tuberkuloza pluća — podgrizaa je nit njegovog mladog života, pak je nakon mjesec dana službe tako oslabio, da je već 5. travnja morao u krevet, a travnja 1886. zaklopi oči svoje za uvijek. Umro je u stanu ravn. učitelja Jurčića.

Na mjesto mrlog Ferde Zoričića postavljen je namjesnim učiteljem Feliks Barušić, kandidat građanskog učiteljstva.

Tako je drugo učiteljsko mjesto ostalo nepopunjeno, jer su ga zapremali namjesni učitelji, pak je prema izboru školskog odbora dekretom od 15. travnja 1887. imenovan podučiteljem na ovoj školi Miroslav Ostojić, bivši do tada privremenim učiteljem u Novom selu kod Varaždina. Miroslav Ostojić nastupio je svoje mjesto 1. svibnja 1887. Služio je na ovoj školi kao podučitelj do konca godine 1889., a tada je prema školskom zakonu od 31. listopada 1888. imenovan pravim učiteljem.

Učitelj Miroslav Ostojić bio je također veoma marljiv i napredan učitelj, koji je uz ravnajućeg učitelja Jurčića potpuno vršio svoj uzvišeni poziv.

Tako je dječačka i djevojačka škola imala svaka po dvije učiteljske osobe, ali je za djevojačku školu bilo nezgodno, što su obadvije učiteljice morale obučavati u jednoj sobi. Da se i tomu manjku doskoči, zaključilo je općinsko zastupstvo, da se od trgovca i posjednika Franje Pisačića iznajmi njegova privatna kuća na sjevernoj periferiji Zlatara, pa da se u tu kuću smjesti djevojačka škola i stan za učiteljice redovnice, kojima je dosada općina morala plaćati stanarinu. Taj je zaključak izveden dne 18. prosinca 1888., i tog se je dana djevojačka škola preselila u tu zgradu, gdje su bile dvije školske sobe i stan sa svim nuzprostorijama za učiteljice.

Tečajem godine 1891. zbile su se kod dječačke škole lične promjene. Otpisom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 6. siječnja 1891., broj 13.830, imenovan je ravnajući učitelj Maksimilijan Jurčić na vlastitu molbu ravnajućim učiteljem na nižoj pučkoj školi u Križevcima, a uprava ove škole povjerena je privremeno učitelju Miroslavu Ostojiću, dočim je na ispražnjeno učiteljsko mjesto postavljen namjesni učitelj Milan Valentić.

Međutim je u proljeću iste godine umro Ladislav Kutnjak, koji je kao umirovljeni učitelj sve do tada obavljao orguljašku službu. Na ponuku mjesnog župnika preuzeo je namjesni učitelj Valentić dobrovoljno orguljašku službu uz nagradu od 1 forint za svaki onaj dan, u koji bude imao u crkvi orguljati, i tako je orguljaška služba opet dospjela u učiteljske ruke.

Za ispražnjeno mjesto ravnajućeg učitelja, bio je u kolovozu 1891. raspisan natječaj, kojim je bila budućem ravnajućem učitelju u dužnost stavljena i orguljaška služba uz nagradu od godišnjih 150 for. Na temelju predloga školskog odbora imenovala je pr. zem. vlada, odjel za bogoštovlje i nastavu otpisom od 15. listopada 1891. broj 10.756. tadašnjeg učitelja u Zaboku Paju Gregorića, ravnajućim učiteljem kod dječačke pučke škole u Zlataru. Istim otpisom premješten je namjesni učitelj Milan Valentić u Konjšćinu. Ali promjene u učiteljskom osoblju učestale su još i dalje.

Dne 1. listopada 1894. otvoren je u Zagrebu tečaj za švedsku gimnastiku, u koji je bio primljen i mjesni učitelj Miroslav Ostojić. Njega je neko vrijeme zamijenjivao mjesni kapelan Aleksije Rožić, ali je nakon suplencije od 14 dana tu zamjenu otklonio. Na to je kr. zem. vlada otpisom od 6. listopada 1894., broj 15.267, imenovala ispitanu učiteljicu ženskog ručnog rada Katarinu Spudić, namjesnom učiteljicom kod ove škole. Ona nije imala preparandije. Tako je ostalo do školske godine 1896./7., kad je učitelj Miroslav Ostojić svršio tečaj za švedsku gimnastiku, te bio imenovan učiteljem u Virovitici. Na ispražnjeno mjesto drugog učitelja postavljena je u pomanjkanju muških učiteljskih sila kandidatkinja pučkog učiteljstva Štefanija Metzger privremenom učiteljicom. Uslijed raspisanog natječaja namješten je, 21. kolovoza 1897. na dječačkoj školi Josip Bosiljevac, bivši

učitelj u Kutima u Slavoniji, dočim je učiteljica Štefanija Metzger premještena u Veliko Trgovište. Ali već godine 1898. premješten je učitelj Josip Bosiljevac na pučku školu u Belec, a na dječačkoj školi mijenjale su se učiteljske osobe ovako:

Matija Stipetić, službovao od 1. rujna 1898. do 28. veljače 1903. Za vrijeme od 4. rujna 1900. do 23. veljače 1901., dok je bio na dopustu, zamjenjivala ga je namjesna učiteljica Marija Stanković.

Učitelj Matija Stipetić službovao je na ovoj dječačkoj školi do konca mjeseca veljače 1903., a tada je uslijed zamjene službovnog mjesta premješten na pučku školu u Sv. Ivan Zelini, dočim je tamošnji učitelj Juraj pl. Kallay, imenovan pravim učiteljem na dječačkoj pučkoj školi u Zlataru. Ovim namještenjem prestale su one neprestane promjene učiteljskoga osoblja, koje su kroz punih deset godina štetno djelovale na rad ove škole.

Učitelj Juraj pl. Kallay domaći je sin, rođen u Batini donjoj. Učiteljskom zvanju posvetio se je iz ljubavi, jer mu nije bilo baš od nužde, da sredstva za svoj opstanak potraži u teškom učiteljskom zvanju. Njega je u to zvanje više privuklo shvaćanje uzvišenog učiteljskog poziva, pak je stoga svoju službu vršio uvijek točno i savjesno.

Pod konac godine 1912. umirovljen je učitelj Juraj pl. Kallay na vlastitu molbu radi bolesti, te se je nastanio na svom posjedu u Batini donjoj, gdje još i danas promiče interese tamošnje škole kao član općinskoga zastupstva i predsjednik tamošnjeg školskog odbora. Na ispražnjeno učiteljsko mjesto kod dječačke pučke škole u Zlataru imenovan je na predlog školskog odbora bivši učitelj u Lepajcima Dragutin Počakal pravim učiteljem u Zlataru. On još i danas na tom zavodu vrlo uspješno djeluje.

Godine 1920. u rujnu, umirovljen je na vlastitu molbu ravnajući učitelj Pajo Gregorić, a naredbom Povjereništva za prosvjetu i vjere u Zagrebu od 25. kolovoza 1920. imenovan je bivši ravnajući učitelj u Velikom Trgovištu Stjepan Bićan ravnajućim učiteljem na osnovnoj dječačkoj školi u Zlataru. Istim danom imenovana je i njegova supruga Štefanija Bićan rod. Metzger, bivš učiteljica na Strmcu, pravom učiteljicom ove dječačke škole.

Tako je ova škola proširena na trorazrednu. Ovakovom je ostala do konca godine 1924. Uvidala se je naime potreba, da se na dječačkoj školi namjesti i četvrta učiteljska osoba, pošto su za školsku godinu 1923./24. bila upisana 303 polaznika. Uslijed podnešenog izvješća premjestilo je Odjeljenje Ministarstva prosvjete za Hrvatsku i Slavoniju rješenjem od 26. novembra 1924., broj 45.620, tadanju pravu učiteljicu u Peršavesi Mariju Kopun (danas udatu Počakal) na dječačku pučku školu u Zlataru. Time je ova škola proširena na četverorazrednu, t. j. na školu sa četiri učiteljske osobe, kakova je i danas.

Djevojačka škola, koja ima svoju zasebnu upravu, preselila se godine 1906. iz najmljene zgrade u vlastitu, koju je općina sagradila na sjevernoj periferiji Zlatara troškom od 18.000 kruna. U njoj još i danas poučavaju žensku mladež redovnice zagrebačkog samostana sv. Vinka de Paulo.

Proljetna skupština

Dne 10. svibnja 1928. održalo je »Hrvatsko učiteljsko društvo krapinsko-zlatarsko« svoj proljetni sastanak u Bedekovčini, u zgradi drž. osnovne škole.

Prisutni bili su ovi izvršujući članovi:

Iz Krapine: Pajo Wölfl, Zdenka Kalečak, Anka Korboni, Stjepan Vrabec, dr. Ivan Dukić, Dragutin Ponjan; iz Lepajca: Anka Erb, Milan Zemljić; iz Začretja: Ljudevita Cerovac, Mira Krsnik, Mirko Vidović; iz Zaboka: Anka Borovčak, Rudolf Borovčak; iz Bedekovčine: Dragica Surma, Franjo Plevnik, Fran Tkalčević; iz Poznanovca: Dragan Žigman; iz Lobora: Đuro Mužjak, Marijan Mužjak; iz Mihovljana: Zlatko Šuput; iz Peršavesi: Blaž Golik; iz Zlatara: Juraj Posarić, Dragutin Počakal; iz Brestovca (Zlatar-Bistrica) Mirko Buntak. — Kao gost je prisustvovao: preč. g. Vjekoslav Noršić, župnik.

Prije sastanka je društvo prisustvovalo u župnoj crkvi svečanoj službi božjoj, koju je služio domaći župnik i konsistorijalac preč. g. Vjekoslav Noršić.

Poslije sv. mise pošlo s e u školu na predavanje, koje je održala s djecom I. raz., domaća učiteljica gđa Dragica Surma, obradivši pjesmicu »Naš dom«, koju su djeca naučila pjevati. Milota je bilo slušati tu malu dječicu, kako su poslije bistrih odgovora o svome domu domu složno zapjevala: »Ja sam mala Ruža« . . .

Predsjednik i ostali članovi čestitali su predavačici na tom uspjelom predavanju.

Nakon toga predsjednik pozdravlja prisutne i u svom pozdravnom govoru ističe, kako se ovo društvo prije 19 godina osnovalo, pa su nekoji članovi u društvu od osnutka i oni revno dolaze na sastanke i skupštine, jer nijesu učitelji samo po zanatu, već po osjećaju i krvi, i u te članove treba da se mlađi drugovi i družice ugledaju.

Pozdravlja dragoga gosta domaćeg župnika preč. g. Vjekoslava Noršića. Zatim čita priposlane pozdrave skupštini: od predsjednika »Saveza H. U. D.« g. Ivana Tomašića, koji se ujedno ispričava, što je zapriječen te ne može da prisustvuje skupštini; gđe Marije Jambrišak, prvakinje hrvatskoga učiteljstva; od »Učiteljskog društva požeške doline«; od vlastelina Jurice pl. Bedekovića; »Učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu. — Izvješćuje, da su nam poslala pozive za svoju proljetnu skupštinu slijedeća bratska društva: »Međumursko učiteljsko društvo«; »Hrvatsko učitelj. društvo za grad Zagreb i okolicu«; »Učiteljsko društvo požeške doline«; »Hrvatsko učiteljsko društvo sreza našičkog«; »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu«.

Iza pročitanih dopisa i pozdrava sjeća se predsjednik toplim riječima umrlog začasnog člana našega društva Ivana Kovačevića, kr. župan. škol. nadzornika u miru, kojemu prisutni stojeći kliču: »Slava!«

Predsjednik izjavljuje, da je u ime društva izrazio saučešće bratskom »Učiteljskom društvu za grad Varaždin i okolicu«, kojemu je pokojnik bio u zadnje vrijeme predsjednik.

Nakon što je predsjednik završio, priopćio je drug Zlatko Šuput svoju lijepu ras-

pravu »Uzajamni uzgoj djeteta u domu i u školi«.

Evo, glavnih misli iz ove radnje:

U nas nema između doma i škole onakove veze, kakova bi morala da bude. To su dva još uvijek rastavljena svijeta. Dom ne shvaća važnost, ne shvaća njezinu zadaću, zato se često i bori protiv nje. Teško je pronaći sve uzroke toga zla. No jedan od uzroka bit će, što mi nemamo pravoga doma. Dom u nas nije isto, što je dom u danskog, švedskog ili finskog seljaka. U nas je dom tek ono mjesto, koje daje obitelji krov nad glavom, koje joj daje malo zaštite od zime i kiše. Naš dom nije mjesto, gdje bi se obitelj razvijala, gdje bi duševno napredovala. U toj krizi našega doma leži glavni razlog nerazumijevanja doma za rad u školi.

Škola treba da učini sve potrebno, pa da dom postane pomagač škole. Ona treba da se svakom prilikom domu približi, da uspostavi rastrgane veze. Škola treba da udesi, da se u nas stvori pravi dom. Ali i kraj sadašnjih prilika može, a i mora škola da učini sve, da uspostavi veze između doma i škole. Zato treba uznastojati, da se roditelji češće navrate u školu, pa da se upitaju za napredak svoga djeteta. Dobra su sredstva za zbliženje doma i škole roditeljski sastanci, pa i razne školske svečanosti u vezi sa školskim životom.

Škola neka bude rasadište novoga doba i novoga života u domu. Ona neka bude onaj faktor, koji će pridonjeti najviše potpunom napredovanju našega doma, onda će škola zajedno sa preporođenim domom uspjeti, da postigne pravi rezultat uzgoja, da uzgoji savremenog, slobodnog čovjeka.

Poslije ove rasprave razvila se debata, u kojoj je sudjelovalo više članova, pa je na prijedlog domaćeg župnika i vjeroučitelja usvojeno, da se zamoli »S. H. U. D.«, neka dade tiskati »Obavjesnice« za roditelje, na kojima se svaki mjesec javlja roditeljima napredak njihove djece, kao i vršenje vjerskih dužnosti.

Redovna članica gđa. Anka Korboni pročitala je svoju, temeljito obrađenu raspravu »Pučka učiteljica, dobročiniteljica naroda«. U njoj ističe, kako učiteljica treba da svuda opaža i da ne ide nikuda zatvorenih očiju. Za primjere uzima: prvakinju hrvatskih učiteljica Mariju Jambrišak; Jagodu Truheljku; pa bivše pučke učiteljice: u Petrijancu Reginu Vitković; u Klenovniku Anku Malin; u Lepoglavi Zlatu Šuflajevu i mnoge druge, koje sve mogu da posluže kao svijetli primjeri hrvatskim učiteljicama, kao prave dobročiniteljice hrvatskoga naroda.

Cijela ova rasprava bila je saslušana sa zanimanjem.

Zatim je redovna članica gđa. Zdenka Kalečak pročitala svoj prikaz: »Pomladak društva Crvenog Križa«, u kojem je istakla veličinu glavne ideje Crvenog Križa za poboljšanje svijetu.

Na taj lijepi prikaz osvrnuo se tajnik, koji preporuča drugovima, da gdje još nije, osnuju »Pomladak društva Crvenog Križa«, u kojem se djeca na neprisiljeni način uzgajaju za buduće vrijedne članove ljudskoga društva.

Sa skupštine poslan je Oblasnom odboru pomlatka Crvenog Križa u Zagrebu slijedeći dopis: »Nakon lijepog predavanja naše redovne članice gđe. Zdenke Kalečak »O pomlatku Crvenog Križa« svi prisutni s oduševljenjem pozdravljamo ideje Crvenog Križa za poboljšanje svijeta«.

Poslije toga su izabrani delegati za ovogodišnju skupštinu »S. H. U. D.«: Đuro Mužjak, dr. Ivan Dukić, Anka Korboni, Dragan Žigman i Zlatko Šuput.

Kod izbora delegata predsjednik poziva sve prisutne drugove i družice, da »Savezovoj« prisustvuju svi, jer opća skupština »Saveza« je za sve članove, a dan prije je delegatska ili glavna. Kad mogu doći na »Savezovu« skupštinu kolege(ice) iz dalekog Srijema i Like, možemo i mi iz neposredne blizine.

Za jesensku glavnu skupštinu određeno je, da se drži u Petrovskom kraj Krapine. Prema društvenom poslovnom redu prijavio se za izvjestitelja na jesenskoj skupštini drug Dragutin Počakal.

Iza toga bilo je ubiranje prinosa, 10 Din po članu, za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma«. Kod eventualija primljeno je više prijedloga, koji se svi šalju »Savezu H. U. D.« za dalji postupak. Među prijedlozima su slijedeća dva najvažnija:

»Hrvatsko učiteljsko društvo za trg Krapinu te kotare: krapinski i zlatarski, po zaključku svoje proljetne skupštine održane dne 10. V. 1928. u Bedekovčini, moli »Savez H. U. D.«, neka poduzme korake kod odlučujućih faktora, da kod novogradnja škola po selima moraju općine graditi i učiteljske stanove, kako to propisuje § 27. škol. zak. od god. 1888. i kako je to predviđeno u nacrtu novog škol. zakona.

Slijedi obrazložba iz koje se vidi, da općina Mače, samo da izbjegne podavanju drva učiteljima, gradi u svojoj općini tri nove škole bez ijednog učiteljskog stana (škole se grade: u Maču, Orehovici i Bedekovčini gornjoj), a učitelji će morati tražiti stan u selu, kojeg će za neženju biti teško dobiti, a za oženjenog nikako.

Drugi je prijedlog:

Vodstvo »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« umoljava se, da se zauzme na mjerodavnom mjestu za ono umirovljeno učiteljsko osoblje, koje je bilo već uživalo po podacima na skupoću državnih službenika građan, i vojnog reda penzionera i penzionerki od 28. II. 1922. dodatke na stan, a ukinuo ih je delegat financija u Zagrebu svojom okružnicom od 16. X. 1924. broj 16.092, pa od tada ovi penzioneri ne uživaju stanarine.

Poslije završenog dnevnog reda bio je zajednički objed, kod kojeg su prisustvovali kao gosti i prijatelji škole i učiteljstva: gg. Barun Ambroz Vraniczany, barunica Vraniczany, barun Schmidt, ravnatelj tvornice »Zagorka« u Bedekovčini Kunst sa gospođom te trgovci: Mavro Klein i Izidor Gregorić. Ispričali su se domaćem učitelju Franji Plevniku, što su zapriječeni doći, i pozdravili hrvatsko učiteljstvo: gg. grof Milan Kulmer, Dr. ing. Karlo pl. Šoštarić-Pisačić i Hans Fischer. Sa svojim dičnim gostima je naš drug, domaćina dokazao, da je obljubljen ne samo među seljaštvom, već i među okolišnom inteligencijom.

Banket je bio u ukusno iskićenoj dvorani, te se cijeli aranžman vrlo svidio svima prisutnima, koji su s pohvalom isticali trud domaćeg učiteljstva, a pogotovo mjesnog upravitelja škole Franje Plevnika.

Za vrijeme objeda pa sve do odlaska k večernjem vlaku redale su se lijepe i značajne zdravice, osobito od gostiju, hrvatskom učiteljstvu, narodnoj prosvjeti i t. d.

Za ovaj sastanak može se pravom reći, da je potpuno uspio.

HRVATSKO UČIT. DRUŠTVO ZA GRAD VARAŽDIN I OKOLICU

Jesenski sastanak

održan je dne 27. listopada 1927. u prostorijama dječačke osnovne škole u gradu Varaždinu.

To je po redu drugi sastanak ovoga društva poslije »Obznane« i prestanka djelovanja, dotično prijelaza nekih članova u »U. J. U.«

Djelovanje je započeto ponovno u teškim časovima i u vrijeme potištenih još duhova, ali se već u početku pokazuje rad dobar i potreba očita.

Društvu pristupiše odmah 32 člana, koje je staleška svijest i želja za radom pribrala opet u onu zajednicu, kojoj pripadaju. Među ovim prvima pribrao se i lijep broj naših umirovljenika, odgojem i životom čelik-karaktera i zrelih sudaca o dobru i zlu.

Sastanak je otvorio društveni predsjednik g. Ivan Kovačević lijepim pozdravnim govorom, u kojem reče: »Ne obazirimo se na one, kojima možda nije mio naš nastavljeni staleški rad. — Pokažimo, da smo svjesni svoga poziva, pa svojim radom učinimo od našeg naroda nesamo dobre građane nego i dobre Hrvate. — Neka naše društvo pođe utrtom stazom djedova naših, koji su znali, mogli i htjeli da rade. Sjećamo se s ponosom naših predšasnika, u kojih se jasno isticala svijest, ljubav i solidarnost; sjećamo ih se ne samo kao učitelja nego i kao patriota, a sa žalošću gledajmo na one, koji se izrodiše i staležu iznevjeriše.

Pozdravlja sve prisutne i prelazi na dnevni red.

Pošto je ovjerovljen zapisnik prošle sjednice, prelazi se na slijedeću točku dnevnog reda:

»Zašto je prirodopis obligatan predmet osnovne škole?« Čita tajnik M. Grkčević.

Predavač nam je iscrpljivim izvješćem prikazao borbu i put prirodnih nauka u osnovnu školu, pa razna načela, što su vodila pedagoge na tu zamisao. Zaustavlja se osobito u dobi naturalizma te crta ateistička, utilitaristička i eudajmonistička načela tadašnjih filozofa naturalista. — Izvor ovom i ovakovom shvaćanju nalazi u onom zanosnom pokliku, što je zaorio svijetom u čast prirodnih nauka.

Zanosnim govorom vodi nas predavač dalje u duh naših mališa, prikazujući nam snažan utjecaj prirodnih nauka na unapređenje trovrsnog rada duše (um, srce i volju) pa im baš s obzirom na to daje prvo mjesto među obučnim predmetima osnovne škole.

Vrlo lijepo nam je prikazao bogatstvo majke prirode za stjecanje zorova, što su temelj duševnom razvitku, pa obilje građe u prirodi za razvoj mašte, koja zorovima daje poleta i snage.

Bogateći si djeca — veli veli predavač — zrijenjem svoje iskustvo, prisiljena su upravo da sude i zaključuju, a tako si razvijaju i razum.

Tok rasprave vodi nas i u lijepu umjetnost, koja baš iz prirode vadi svu svoju građu, pa nam predavač prikazuje način i put razvoja estetskih čuvstava kod učenika obukom u prirodopisu.

Gotova istina može dijete samo iznenaditi, ali nikako ne obradovati, pa je zato najčvršće i najtrajnije znanje ono, što si ga djeca sama pronađu i stječu, a za taj posao daje nam baš priroda najpovoljniju njivu, te je i metoda rada u valjanoj prirodopisnoj obuci najbolje prikazana i provedena.

Uzoran red i poredak, što vlada u prirodi, dovodi učenika do zaljučka, da i u ljudskom društvu i socijalnim uredbama treba da vlada stalan red i poredak, ako hoće da se podigne do prave visine, a tim se uzgajaju valjani državljani i korisni članovi ljudskoga društva.

Pravom i valjanom obukom u prirodi, veli predavač, zainteresovati ćemo djecu za njihov zavičaj, otvorit ćemo im oči, te će, upoznavši ljepotu i čar svoga zavičaja, zavoljeti njega i sve ono, s čim se budu u njemu susreli. Te očice dječje biti će tada ona vrata, kroz koja se lagano, ali postojano uvlači u srce ljubav prema domovini, kojoj će da sa razumijevanjem zapjevaju »Lijepa naša domovino!«

Konačno nam se reče u raspravi još i ovo: »Ne razdvajajte školu od života i dječju dušu od škole. Ne uništujte u djeci onaj silan čar i obilje dojmova, što ih donesoše sa sobom, prekoračiv prag životne slobode i radosti. Ne stišavajte nespretnom i nesavremenom obukom sve one glasove, što se slijevaju u bujan akord života od proljeća do proljeća, od zore do mraka, pa s mirisom cvijeća, s pjesmom gora i ptica naših. Ne dopustite nikad, da se lijepe i stečene već dispozicije razbiju i unište na nerodnoj brazdi našoj, jer mnogoput oni divni objekti prirode, što su glavno područje djetinje radosti iščeznu, rasplinu se i nestanu pod ukočenom rukom nevaljala pedagoga. — Ne prelazite palicom po mrtvim slikama školske sobe, tražeći od djece da navedu sve dijelove od glave do repa, jer je tim izgubljeno vrijeme, stvorena dosada, a obuci nema ni traga.

Hoćemo li dakle da nam se mladež duševno razvije i obogati znanjem, stvarajmo vrata njenom duhu, vodimo ju u ono velebno carstvo, što se odlikuje silnim bogatstvom, a to je: priroda.«

Ovu vrlo opsežnu i krasnu raspravu saslušali su članovi supštine pozorno i sa velikim zanimanjem, a na koncu je otvorena slobodna diskusija. — Svi govornici, koji se javiše, pohvališe predavača, a tako i cijela skupština sa zahtjevom, da se rasprava otisne u cijelosti u stručnom kojem listu.

Kao četvrta točka dnevnoga reda bio je izvještaj delegata S. Ramuščaka sa skupštine »Saveza«. — Delegat izvješćuje potanko o toku i zaključcima delegatske kao i opće »Savezove« skupštine, održane 29. i 30. kolovoza 1927. u Zagrebu. Iznosi podatke o broju društava i članstva, udruženog u »Savezu«, pa o stanju Hrvatskog učiteljskog doma, bivše učiteljske zadruge i našeg konvikta. Spominje tok i rezultat glasanja za izbor nove »Savezove« uprave, te prijedloge: a) za promjenu pravila, b) nacrt školskog zakona, c) uredbu o disciplinskim sudovima i dr.

Kako je ovaj izvještaj bio iscrpljiv i potpun, primljen je sa pohvalom na znanje.

Izvještaj društvenog tajnika, kao slijedeća točka dnevnog reda, prikazuje opširno rad naših organizacija u prošlosti te stalešku borbu hrvatskoga učiteljstva u poratno vrijeme. Prikazuje razloge te borbe, potkrijepljujući svoje tvrdnje argumentima te svršava pozivom na novi staleški posao, što nas čeka u sadašnjosti i budućnosti.

Predsjednik nadalje predlaže, lijepim uvodom, i temeljem § 10. pravila, da se izabere jubilarka gđa Marija Jambrišak začasnom članicom ovoga društva. Na ovo pozdravlja skupština vrijednu svečaricu srdačno, prima prijedlog jednoglasno, te ju izabire začasnom članicom društva.

Pošto se još raspravilo pitanje ogrijevnih drva i primljene rezolucije stvorene na sastanku svega učiteljstva u Zagrebu 2. X. 1927. u cijelosti — zaključismo časno i dostojno naš koristan i lijepi staleški posao i na ovom sastanku sa željom, da se na proljetnoj skupštini vidimo i sastanemo ponovno u Petrijancu.

Tajnik: Martin Grkčević.

BLAGO HRVATSKOGA NARODA.

»Mru gradovi, mru kraljevstva
I njih carstvo trava krije — —«

Duboke ove riječi neumrlog pjesnika namiču mi se, kada pomišljam na blago, koje nikada »ne mre«, na duševno blago našega hrvatskoga naroda. Ubog li je onaj, koji nije imao prilike na vrelu — u dragom našem selu — upoznati biserje blaga njegova. Velikim marom neutrudivih naših folklorista sakupljeno je golemo blago narodnje, no sve je to tek odlomak duše njegove, koja je upravo neiscrpljiva. Tek na vrelu i nakon decenija osjećaš neiscrpljivost tog živog vrutka. Znadem navodnog čovjeka, u čijoj blizini veći dio ovog života proboravih i s najvećim užitkom izmamljivati narodno blago iz njega, te već mišljah, da je iscrpljen, no na samom umoru još izreče tako duboku, te ostadosmo zapanjeni. Nepresahlo to vrelo! I to je tek jedna jedinica onog — Bogu budi hvala — velikog broja Hrvata, koji su gotovo svi ovako produktivni. Najočitije svjedočanstvo, da je narod hrvatski individualan, koji nije nigda nikome ništa otimao, ali niti svoga oteti ne da. I hvala Bogu, da je tako! Najbolji zalog, da taj narod propasti ne može — ne će! — A kako je bogat duševnim blagom, tako je bogat i svojim običajima, punima poezije, koji ga prate od koljevke do groba. Mnogi ti običaji — vidi se — potječu još iz poganskog njegova doba, ali ipak prilagođeni kršćanstvu, tako, da se vjerom našom kršćanskom gotovo nimalo ne kose. Iako su običaji cjelokupnog hrvatskog naroda u glavnome jednaki, ipak imade gotovo svaki kraj nekoje posebne običaje. Nakana mi je, da u glavnom ocrtam običaje starodrevne župe Petrovine, što očijuka sa ubavim Žumberačkim bregovima.

U životu čovjekovu tri su glavne zgode: 1. rođenje, 2. ženidba i 3. smrt. Prvi i treći događaj je popraćen sa mnogo manje običaja, kako je i sam čovjek kod te zgode manje cijenjen, nego na zenetu žića svôga — ženidbe svoje.

Rođenje je u našem narodu svagda važan, ali ne svagda radostan događaj. I onaj, koji ima više djece, veseli se muškom čedu, dočim i jedinicu kćerku gotovo nitko ne želi. Rodilju pohađaju žene iz sela, a postelju njezinu ograde naokolo plahtama, te i nazivlju njezine babinje »za plahtom«. Ta ograda je vrlo praktična, jer u istoj sobi stanuje često mnogo družine, pa bi ona s djetetom bila uznemirivana. Krštenjem djeteta ne odgađaju, jer ne će »nekrsta« u kući da imadu. Djetetu dađu ime roditelja ili najbližeg rođaka, a često ime onog sveca, u oči kojeg se dijete rodi. Vele, «da si je dijete samo donijelo ime«. Kršćenje je popraćeno malom gozbom, na koju, osim kumova i najbližu rodbinu pozovu. Kumina je dužnost kroz osam dana nositi takozvane »lončičke« t. j. svaki dan juhu sa nešto pečenja. Rodilju uopće često posjećuju, ali svaki ju nečim dariva. Treće nedjelje okupi se sva njezina rodbina i najbliže prijateljice, pa svaka donese punu košaru kolača, pečenja, vina i t. d. Domaći pak priređe obilan ručak, pa se svi do noći lijepo pozabave, a onda se raziđu, ali svakoj se na put odreže nešto pogače, kolača i t. d. »da kući prazna ne dođe«. Taj se sastanak zove »babinje«. Ako je više družine, ostane rodilja punih šest nedjelja »za plahtom«, t. j. ne ide na vanjski posao, no ako je sama s mužem, pa još k tome sitnom dječicom, onda ustane i ranije, ali prvi joj je put u crkvu na »upelivanje«, t. j. svećenik ju sa štolom uvede u crkvu, pa moli nad njom blagoslov nje i djeteta.

To je kao u crkvi katoličkoj »Očišćavanje Bl. Dj«. a slavimo to na Svijećnicu. Silno bi odsuđivali rodilju, ako bi ikuda izlazila prije »upelivanja«, jer da je nesretan svaki pedalj zemlje, kuda ona neblagoslovljena stupa. Time je tok babinja gotov. Narod uopće vrlo sučustvuje sa bolima i patnjama rodilje tako, da bi i u tom pogledu mnogi inteligenat trebao se učiti od seljaka poštivati majku. Otuda ona narodna: »Pusti hižu goreću, pohodi ženu rodeću!« Kad je kumčetu godinu dana, daruje krsna kuma dječačića kaputićem, košuljicom i šeširićem, a djevojčicu košuljicom (koja je u cijelom kao haljinica) rupcem i pojasom. Kumstvo uopće cijene gotovo više nego rodbinstvo, pa im je velika sramota i grehota svađati se s kumom.

Drugi najvažniji događaj u životu čovjekovom jest *ženidba*. Kako naš narod i ne dospijeva prepuštati se sentimentalnosti, to on najozbiljnije shvaća te velike životne probleme, ali ih zaslađuje i obavija svilolikom žicom poezije. Prema važnosti ženidbe za cio život, popraćen je taj čin najobilnije krasnim narodnim običajima, punim poezije i duboka značenja. — Običaj je, da se rano udaje i ženi, pa se već o tome gotovo još za djetinjstva snuje. Poslije pet godina redovite osnovne škole djeca obojeg spola idu za blagom na pašu. Hvalevrijedan je običaj, da djevojčice od najranije mladosti izvađaju krasne ručne radove, kojim bi se mnoga izložba podičiti mogla. Navlastito krasno šupljikaju, obamiću i našivaju, pa ćeš rijetko naći djevojče na paši bez ručnoga rada.

Djevojčica bezbrižno planduđući, vadi kradomice iz njedara maramicu, te našivava na njoj početna slova miljenika svoga, o kome snatri njena djevojačka duša. Možda taj sretnik isto tako nedaleko pase svoje stado, pletući kradomice košaricu, što će svojoj odabranici dati ili diljkajući u koru štapa početna slova njezina imena. Dogodi se, da se taj miljenik vjeri sa drugom, i tada — bolna — skida navezena slova, pa se za koje doba sprijateljuje s mišlju o drugome, te »ispisuje« druga slova. Nije to znak njezine prevrtljivosti, već pregaranja, na koje ju upućuje sav njezin odgoj od naranije mladosti. U tom je naš narod upravo herojski. Ne dospijevajući on u teškoj borbi života prepustati se zadugo sentimentalnosti, uzima i shvaća život sa svom realnošću onako, kakav život zapravo i jest.

Nažalost rijetko se dozvoljava, da djevojka i mladić po srcu biraju... To je briga roditeljâ, a oni se u najviše slučajeva imadu tome pokoriti. Djevojčini odabiru »kuću«, koja odgovara imućstvenim i inim prilikama njihove kuće. Priupitajući se izdaleka, bi li mladićevi roditelji pristali na tu ženidbu. U negativnom slučaju odgovore ovi, da ne kane sina još ženiti. Pristaju li, tada djevojčin otac i najbliži rođak odu na »dokonjčak«. Pita se — naime — koliko traže mladićevi roditelji u novcu ili zemljištu od djevojke. Sada ugovore dan zapisa, na koji ide mladićev brat ili najbliži rođak s njima. Prije zapisa dade djevojka mladiću rupčić već otprije izvezen početnim slovima njegova imena, a blago si ga njoj, nije li nikoja druga slova prije ovih ispisala... Poslije zapisa je u djevojke objed, a onda se svi raziđu, — ali se k večeri opet po 10—12 od svake strane sastanu kod djevojke, te se dugo u noć zabavljaju. Kiselo zelje, kao glavno jelo nas Hrvata, igra veliku ulogu u mnogo slučajeva, pa i ovdje. Kad ga donesu na stol, podsmjehujući pogleđavaju svi sramežljive mladence, koji sada znadu, da se moraju pred svima — tobož prvi put — poljubiti. Da li je to baš prvi put, to — dakako — ne moraju onima oko stola ispovijediti. Kod toga poljupca bude smijeha, pljeskanja, juškanja i t. d. Između zapisa i vjenčanja svaku večer dolaze drugarice djevojčine pomagati joj dogotavljati opremu. Dolazi tamo redovito i mladenac, a pod prozore i ostali dječaci onoga sela. Djevojčini idu još jednom s takozvanom»kuruznicom« t. j. košarom punom kolačima k mladoženji na dalnje dogovore glede vjenčanja. Uoči sama vjenčanja sakupe se kod mladoženje »muzikaši« i rodbina, između koje odaberu najstarijeg i najsposobnijega »Kućnoga«, koji za cijelih svadbenih svečanosti obnaša sve dužnosti kućedomaćine. Uza nj izaberu 2—6 »kapetana«. Mladencu o bok bude djever, a mladenka dobije »podsneš« iz svoje kuće.

Biti će, da je čast djevera ostala još iz doba »otmica«, kada je djever glavu svoju zalagao, da mladence sretno i kroz tuču taneta u ženikov dom dovede. Veliku ulogu igra u »svadbenoj sviti« i prvi

svati ili takozv. »barjaktar«. On i danas u nekim krajevima nosi ispred svih svatova hrvatsku zastavu, vijući njome, juškajući i plešući, no u Petrovini on sve to vrši, ali bez zastave. Bilo bi poželjno, da djedovske običaje današnja generacija u potpunom negdašnjem opsegu uskrisi! Sada se tu do koje doba zabavlja, a za to doba donesu od mladenke košulju mladencu, što mu ju je ona sama, što je bolje znala i mogla — navezla i sašila. U isto je doba i kod mladenke zabava sjutrašnjih uzvanika, među kojima i opet njezin »Kućni« glavnu ulogu vrši. Poslije se raziđu, a jutrom rano ide mladenac sa glazbom i najbližim rođakom po svatove. Kada ih sve privede, bude zajutrak.

Zatim idu svi okićeni hrvatskom trobojnicom i ružmarinom po mladenku, ali ih prije »Kućni« upozori, da se u mladenkinoj kući pristojno ponašaju. Mladenac imade oko šešira ružičastu vrpcu i »kiticu«, a djever dvije pogače. Prvom će majku djevojčinu darivati, a drugom djecu i ostalu družinu, da ih — tobože — ne budu komari grizli. Kod djevojke iziđu pred njih domaći, a na čelu im »Kućni«, koji — da bolje imponira — natakne naočale, pa ih ne pusti u kuću, već ih pita: tko su i što žele, jer — borme — bučno se ponašaju, a i mnogo ih je, pa ih se ne usude pod krov primiti. Ovi im na to odgovaraju, da oni nijesu tako strašni, kako izgledaju, a izgubili su srnu, pa ih je trag baš ovamo doveo. »E, ako ste vi lovci — odgovaraju djevojčini — onda morate znati, da trag ovamo ne vodi«. »Lovci« ostanu kod svoje tvrdnje i pokažu im nekakovo pismo, koje ih u tome utvrđuje. Još se dugo pregovaraju, dok ih konačno »Kućni« ne upita, kane li se pristojno ponašati, a ovi obećaju, da će baš tako kao jež, kad je u zmijino gnijezdo unišao. Još se oni pogađaju, no to se pogađanje i ne da opisati, jer ovisi o spretnosti i inteligenciji jedne i druge stranke. Zanimljivo je to slušati i kod svake zgode, makar bili isti svatovi, svagda čuješ novo i zanimljivo. Pošto su se ipak pogodili, moraju »biljeg platiti«, a taj je sada vrlo visok, kao uopće svi porezi sada, ali oni se i opet pogađaju, pa dotjeraju sa 3—4 na jednu »čašicu« biljega. Sad im se »pašuš« ovjerovi (kakova krpica papira). Konačno ih puste unutra. Na stol iznesu »mazanu« (veliki vrč) vina i hljeb kruha, te se tuj doručkuje. Za doručka ustane djever i kaže 1. Kućnom, da je mladenac izgubio rubac, pa moli, ne bi li se ovdje u kući našao. Kućni iziđe i donese kakovu staru krpu, ali mladenac s time nije zadovoljan, jer su oni »fini« i bogati ljudi, pa će to bogato i platiti. Sad ode Kućni i donese na tanjuru svilen rubac i 4—5 jabuka i pita: »Tko se za ovo zauzima«? Mladenac se brže javi, te primi rubac za jedan ugao, njime malo potrese i reče: »Ovoliko vam lan rasao po jarcima, a po slogovima još veći«. Onda preda rubac i jabuke djeveru u torbu, a na tanjur istrese što više »srebriša«. (No sad je i »papirič« dobar). Djever opet ustane i kaže, da je mladoženja neveseo, jer gotovo svi imadu para, samo on ne. Brojanjem oko stola to i dokaže. Stoga moli, da »g. Kućni nađe i mladencu para. Ovaj iziđe i dovede staru baku hramajuću s rešetom i plahtom na glavi, a lopatom i metlom u ruci. Mladenac nju ne će, već ju prepušta »veselnikom«. (To su glazbenici, koji moraju spretni biti, jer im je dužnost svadbenu svitu živo zabavljati). Starica othramlje. Kućni opet iziđe i uvede pravu mladenku, te pita: »Tko se za ovo zauzima?« Mladoženja poskoči: »Prvi Bog, a onda ja!« Sada se mladenka pozdravi sa svima oko stola, te sjedne mladencu slijeva. Djever se zahvali Kućnome, što je mladenca spário, ali ni on — djever — nema para, pa moli Kućnoga, da i njemu para nađe. »Ta zaboga, ljudi, s vama čovjek nigda gotov, govori Kućni. Ipak iziđe i dovede djeveru podsnešicu, koja sjedne slijeva djeveru. Ovaj se zahvali i sada je »svatovski kadar« potpun. Sada snaše kite one svatove, koji još nijesu okićeni, trobojkom i ružmarinom, a tamburaši dobe još dugi komad hrvatske trobojnice, što si na tambure objese.

Djever dariva majku mladenkinu onom prvom pogačom, a drugu dijeli družini i djeci »proti komarcima«. Tu se još neko vrijeme zabavlja, a onda se ide u crkvu u povorci, koja, što je veća, to je i »preštimanija«. Pred svima ide barjaktar, onda tamburaši, mladenci, djever s podsnašicom i t. d. Putem se svira i jujuška »sve u šesnaest«. Mlada je napletena u sitne pletenice, a preko njih vijenac. Na crkvenom pragu nastoji mladenka da p r v a stupi na prag, jer da će onda »ona imati prevlast u kući«. Ako se istodobno više parova vjenča, onda nitko ne bi želio doći treći na red, jer da to nesreći sluti.

Poslije vjenčanja vraćaju se istim redom u mladenkinu kuću. I opet ih već kod dvorišnih vrata dočekaju, pače negdje i »brklju« načine, te ih ne puste, već se onako nagađaju, a propustiv ih u dvorište, eto im druge zapreke pred kućnim vratima. Opet nagađanje. Konačno ih puste i oni s t a n o v i t i m r e d o m unaprijed određenim, posjedaju oko stola. Znak uljudenosti našeg naroda. Glazba igra, a jelo se još ne unaša, već se najprije darivaju mladenci. Otac mladenkin daruje novcem, a majka i ostala ženskadija jastucima, platnom i t. d. Onda se opet »gospon« djever digne (uopće na svadbi se svi tituliraju sa »gospon« i »gospa«) i moli svadbenu svitu, da daruju »gospu mladenku«, pa pruža tanjur od jednog do drugog, u koji meću novčane darove. Dok tanjur stolom kola, glazba igra, a djever podstrekava sa »vozi — vozi!« Kad je sabrano, preda to djever mladenki, pa se u ime njezino svima zahvali. Zatim istim načinom moli i za »gospodu veselnike« i za »gospe sokačice« (kuharice). Kad je i to svršeno, počne objed sa lijepim, karakterističnim zdravicama. Tuj imade glavnu ulogu Kućni, koji, ako je od starijih, počinje sa »Hvalen Isus i Marija!« (Mlađima nažalost, taj početak nije savremen). Kod prve čaše Starina kućni podsjeti sve oko stola, da se sjete »prvi put« (t. j. najprije) Presvetog Trojstva »Koje nam bilo u pomoći i u danu i u noći i u svakoj potreboći«. Kod druge čaše, da se sjete Bl. Djevice Marije, a kod treće pokojnih roditelja (ako nijesu živi). Onda dolaze zdravice redom: Mladenčini roditelji, mladenci i t. d. Izmjenjujući se glazbom, plesom, pjesmom, šaljivim intermezzom — koji nas svojom duhovitošću upravo zadiviti mogu — prolazi vrijeme.

U tome kraju su svadbe pravi zborovi. Uzvanici sjede oko stola, ali i nezvani slobodno dađu, pa ih je puna soba, predsoblje i dvorište. Da bude veselje potpunije i oni dobiju piti, a naveče dođu i mačkaraši (primitivno zakrabuljeni muškarci). Svi slobodno plešu i pjevaju. Zabavlja se do noći.

Poslije podne voze u mladenčevu kuću djevojčin »bagaž«, t. j. prćiju njezinu. Mnogo se toga danas daje. Previše! Postelja s potpunom i bogatom opremom: po 3—4 perine, po 12 velikih jastuka i 3—4 mala, skupocijeno pokrivalo, sijaset jastučnica, ručnika, plahta, ubrusa i t .g., a sve prekrasno izvezeno, kao za izložbu. Veliki dvokrilni ormar, zatim ormar sa pregradcima, oba krcata robom: po 40 i više košulja, što se u cijelom kao haljine nose), po 60 rubaca što svilenih, što prostijih, pregača i t. d., na stotine hiljada vrijednosti, što upravo zatire onaj svijet, pa bi bilo poželjno, da uplivni faktori odvraćaju svijet od toga zatora. To se naslaže na kola, tako, da se što bolje vidi, a na kola se popne nekoliko snaša, koje to drže i čuvaju, da ne spane s kola, a i da putem jušću i pjevaju. Pred kolima svira glazba. Bagaž upravlja sam mladoženja, koji mora i osobno istovariti u — zato već određenoj — komori, kamo onda slobodno znatiželjnici idu gledati.

Pred noć se bliži mladenci čas rastanka iz roditeljske kuće. Prvi Kućni ju pouči, kako će se u muževljevu domu vladati, a ona se s roditeljima i ostalim ukućanima plačući oprosti. Mladencima dadu u ruke goruću svijeću, a mladenci prebace preko glave svilen rubac, što joj ga je jutros vjerenik darovao (da joj mrak ne naškodi) te uz pratnju glazbe ijujući, kreću u ženikovu kuću. Tuj ih na pragu dočekaju njegovi roditelji, izljube ih i dadu im mazanu vina i hljeb, što oni ponesu u sobu. Simbol božjeg blagoslova u hljebu i vinu. U sobi se mladenka izljubi sa svima, a onda ju vode u stražnju sobu, (koju skoro svaka kuća imade), gdje ju »posnaše«. Prisutan je i mladenac, koji joj oprezno viljuškom skine vijenac s glave, pribode ga o strop i 3 puta pita vjerenicu: »Mološ li mi se?« Dva puta mu ona odgovori sa »ne«, a treći put sa »da«. Sada ju raspletu i oviju kite oko nekog drota, »kofrtanj« zvanog, svežu otraga glave rubac, a onda ju vode u sobu, gdje oni dvoje sami plešu, da se — tobože — vidi, nije li mladenka šepava. Potom ju posjednu za stol, a na koljeno joj posade muško čedo, koje ona »vrtanjem« (pleteni kolač) dariva. To je dijete »nakoljenče«, a znači, da joj Bog dade muške djece.

Zatim djever naglasuje darove mladenčine i to: Stolnjakom i ručnikom mladenka daruje stol i klin; košuljom svekra i muževog brata; košuljom i rupcem svekrvu i t. d. — Onda opet svatovi darivaju mladence novčanim prinosima istim načinom kao i u mladenke što je bilo. — Sada uđu žene iz mladenkine roditeljske kuće sa darovima, a to su »ponesalje«.

Poslije svega toga se nastavlja zabava do zore. Onda se raziđu spavati, a oko podne se opet skupe i zabavljaju. Poslije podne obuku muškarca u ženske haljine i šepajućega šalju u mladenčinu kuću. Tobože vraća se mladenka u roditeljsku kuću. Ovi ju ne će, jer njihova nije bila šepava. Međutim dođe i prava mladenka sa glazbom i svojim društvom i tu se opet zabavlja i konačno dovršava u ženikovoj kući. Sutra ili preksutra ide mlada u crkvu na blagoslov. Prve nedjelje iza vjenčanja sastane se najbliža rodbina u mladenčevoj kući, a druge nedjelje u mladenkinoj. To se zove »pogosti«.

Prve godine nosi mladenka posebni žarko-rumeni rubac sa ružicama, takozv. »iglenski«.

Nekada je slavlje svadbeno po 4—5 dana trajalo. Sada je — kako vidimo — to sve kraće, a i — zdravije za želudac i za kesu. I pravo je tako! Posvirati, pa sviralicu pa pojas zataknuti. Danas su preskupa vremena za dugo pirovanje, ali narodni običaji se mogu i moraju održati. To treba, da je sveta dužnost svih nas.

Treća važna zgoda je: smrt.

Lijep je i kršćanski običaj, da naš narod za vremena zove k bolesniku svećenika. Umirućem meću u ruke blagoslovljenu svijeću. Mrtvaca lijepo opreme, zapale oko njega svijeće, a nigda nije sam. Po noći se skupi mnogo svijeta i cijelu ga noć »čuvaju«. Jutrom, podnevom i večernjim pozdravljenjem ga nariču. Ako kojim okom škilji, onda će naskoro još netko umrijeti. Na sprovodu jako nariču, a nekoji traže, da se učitelj posebnom tužaljkom u ime pokojnika oprosti sa pojedinim članovima pokojnikove rodbine i prijatelja. Kada iznesu mrtvoga iz kuće, jauču iz svega glasa. Poslije sprovoda su »karmine«, t. j. obrok, na koji su pozvani najbliža rodbina i oni, koji su oko pokojnika pomagali. Narod naš je dosta proznovjeran, što se mrtvih tiče. Osobito kad mati dojenčadi umre, većina vjeruje, da ona dolazi noću čedo svoje dojiti i rediti. To mu se ne smije previše u grijeh upisati, već odbaciti, da on u ljubavi matere predmnijeva toliku silu, koja sila ju mora s onog svijeta vraćati k nejakome čedu. Često plaća sv. mise i molitve za pokojnike, osobito, ako mu na san dolaze.

* * *

Eto u najkraćim konturama običaja tek jednoga sela u 3 glavna momenta života, a tko bi izbrojio sve blago dragog naroda našeg. A nije si on ni svijestan svoje duševne ljepote, bogatstva i dobrote. Već bi mlađa generacija, zaražena poratnom i tuđinskom psihozom, htjela odnemarivati te djedovske svetinje, ali dužnost je ove narodne inteligencije, a napose svjesnog hrvatskog učiteljstva, koje je iz tog naroda većinom i niknulo i koje je u najtjesnijem kontaktu s narodom, da mu otvara oči, te on upozna, da ono što jest, nije po prolaznom blagu, već po svome duševnom blagu, koje mu nitko, do Boga velikoga, oteti ne može. Neka znade narod, da se tome blagu i veliki narodi dive i da narod, koji zabacuje svoje djedovske običaje, kopa sam sebi grob. A da naš nauk i uspije, treba da dobrim primjerom prednjičamo: »Dobar pastir, jer što kaže inon — i sam svojim potvrđuje činom«. Hvalili mi i poticali narod, kolikogod mu drago starim običajima, upitati će nas: »A zašto vi to, gospodine, ne činite?« I pravo bi nas pitao. Zar da samo seljak čuva i cijeni svetinje naše, a mi da ih

se stidimo? Jedno da učimo, a drugčije da radimo? Daleko da je od nas i sama takova pomisao! Valja da zajedno s narodom cijenimo i kultiviramo to blago, jer onda znajmo, da mru gradovi — — —«, ali ne »mre« blago narodnje, duša hrvatskoga naroda. Ne »mre«, ne može, ne će »mreti«. Ne!

Lucija Persoli.

TIPOVI MOJE NOVE ŠKOLE.

»Nikoje đake ne ću moći tako ljubiti kao ove«, govorila sam suznih očiju svojoj okolini, rastajući se svojim dragim selom, u kôme proživih najljepši dio svoga života. — »Ne, ne, to je nemoguće« protestirah žestoko utješljivim riječima svojil prijatelja. Pa ipak! Kako se prevarih! Već prvih dana zbližismo se — moji novi Mali i ja tako — kao da smo davni već znanci. Lica — doduše — nova, ali očice, te drage očice, to zrcalo duše čovjekove — govorile su:

»Ta i mi smo Tvoji! I mi smo oni »Maleni«, o kojima je još za mlada snatrila duša Tvoja, a koje Ti sve potenciranijom ljubavlju ljubiš, ma da si već u odmakloj dobi. I mi smo dijelak naroda, kojeg Ti tako žarko ljubiš od najranijeg djetinjstva svoga! Budi nam dobra, ljubi nas onako, kao one bivše učenike, o kojima nam tako često pričaš, ljubi nas — deď — — — — — —

A ja bi najradije sve te drage glavice zgrnula u jedno i obujmila ih zagrljajem, kojim rođenu djecu grlim. I onog, nešto preživahnog Janka, što me sjeća na žustar, gorski potočić, koji žubori to glasnije i skakuće to pustopašnije, što mu se više zapreka na put isprečava i »Želju«, u čijim se očicama odrazuje nebeska modrina, a koji me sa svoje bistroće i blagosti sjeća »tije vode ladne«, a koji mi je posebice omilio time, što se tako rado druži s onim najbijednijima, koji i jesu moji »izabrani«, ne bojeći se svoje gospodske odjećice okaljati o njihove dronjke. A moj »Pepek«, čije trnjulaste očice govore gotovo više, nego žustri mu jezičac i bijedni Tone, što bez majke osta, a »Ona« ga krpiti ne će, pa Iva, što ne zna ni oca ni majke — — — A tek — od svih najuzorniji »Karlek« ili »Maljar-Bajo«, pa dragi moj »Hanzi«, koji je tako valjan u školi, a majka se ipak na njega tuži — — — Ah, te drage mame! Svaki nedužni nestašluk djeteta često tako crnim očalima promatraju! — — Ali, trebalo bi, da sve poimence obredam, jer u svakome od njih krije se nešto draga, nešto čim samo djetinja psiha odrazuje. Ma kako su mi dragi! O svakom i sljednjem bi se liste ispisati mogle. — Tek da neke zgodice o nekima istaknem:

Prije Božića tumačim im hrvatske narodne običaje. Slušaju pozorno, a neki tvrde, da se i u njihovim domovima ovaj ili onaj običaj vrši. To tvrde većinom oni »priprostiji«.

Na Božić još za debela mraka netko kuca na prozor moga stana. »Tko je?« trgnuh se iza sna. »Ja« — »Tko, ja?« — »Janko!« — »A, drago moje dijete; što želiš?« — »Je, pa ja sem došel za p o l o ž a j n i k a«, odvrati on gotovo uvrijeđenim tonom. »Ah, slatko moje dijete — pomislih — kako si Ti to doslovce shvatilo!« — Moja je obitelj već »skočila na noge« u počast tako ranom polažajniku. Nije druge! Otvorih mu, a on uđe pobjedonosno u sobu i postavi dvije boce na stol. »Pa što si tako r a n o došao, sinko?« — »E, da me koji drugi ne preteče«. — »A što je s tima bocama?« — To Vam je moj tatek poslal. Znate, to je fi-i-i-no vino!« — Ah, kako mu se od srca nasmijasmo! Takova što može samo J a n k o izvesti. »A tko Te je tako rano probudio?«

»Je, pa ja sem prosil mamicu, pak me je ona zbudila — — — — —«

Jadna mamica! Znam ja što to znači, kad ovakovi »zaintače,« Tu se odoljeti ne može. Imam ja oko sebe troje takovijeh. Ili — »mamo popusti« ili — more suzä. Tako je i Jankova mamica i san si prekidati morala, da Janka tko ne preteče. — I bio je dobra nosa! Još mi ovako u razgovoru, eto »Kuc-kuc!« Uđe »Pepi« na vrata. — »Falem Isu-u-us!« — »Je, Pepi, ja sem Te pretekel,« — smije mu se ugursuski Janko. — Ha-ha-h-a!« — »Pak si nek! Ali sem ja donesel ovo srce, kaj je moj tatek milostivoj spekel!« — »Ali djeco, polažajnici ništa sobom ne donose; još se njih mora darivati. A sada obadva kvratima, pa da vidim, jeste li vi ono glavno zapamtili — naime: kako i što ima polažajnik raditi?« — I oni obojica odoše k vratima i poput papiga počeše: »Na dobro Vam došal Božić; u zdravlju i veselju ovoga sproveli i drugog dočekali! Krave vam se telile i t. g....« Posjedaše na slamu, a ja obavih dužnost kućanice, u koliko je to u gradu moguće, pa im onda rastumačih što koja stvar na božićnjem stolu znači. Kad se razdanilo, rastadosmo se s dragim polažajnicima; no Janko ipak nije pregorio podražiti Pepeka: »Kaj ne, gospođo, da sem j a p r a v i p o l a ž a j n i k, a ne Pepi, kaj je zakasnil?«

Među inim repetentima dobila sam dvojicu, koji su se »skrivali« od škole, prosjačili po gradu, pače prijavljeni su i da — kradu. Upotrebljena su već sva disciplinarna sredstva, ali bezuspješno. Bio je to Iva i Tone. Pozovem Ivu nasamo i rekoh mu otprilike ovo: »Vidiš sinko! O Tebi se ovo i ovo govori. Znam, da je to sve istina, jer eto si ove dane opet od škole izostao i gradom tumarao. Zašto si takav? Što Ti se u školi ne sviđa? Gledaj, kako su drugovi Tvoji u školi veseli! Oca ne znaš, majke ne znaš; (bio je nezakonito dijete služavke, koja je neznano otišla, a grad ga je onda nekim ljudima na othranu dao); što će od Tebe biti? Biti će Te puni zatvori, a pod stare ćeš dane tuđe pragove obijati. A ako budeš učio, svršiti ćeš osnovnu školu, dati će Te u zanat, postati ćeš meštrom — gospodinom, graditi ćeš si kuće, kao evo što vidiš, da drugi valjani obrtnici grade. — Oprostiti ću Ti ovaj put. Obećaj mi, da ćeš biti bolji«. — Obeća mi. — »Ded sad to pred svima glasno opetuj.« Opetova. »Eto, djeco«, — rekoh ostalima — »vi ste svjedoci Ivinog obećanja. A Ti, Ive, pazi, da vjerom ne kreneš. Lažljivci su najgadniji ljudi. Hajde, daj mi ruku na sve ovo«. Zagleda se u mene svojim zrikastim očicama, pruži mi ruku, nasmiješi se i ode na mjesto. — Još koji put je malo zalutao, no mjesto kazne, pozvala sam ga na zadanu riječ, a gdje bi ikoliko pedagoški takt dozvolio, dadoh mu kakovu počasnu slu-

žbu i — išlo je! Moj Ive bio je dobar. — U proljeću oboli teško na pošalini i odleža u bolnici blizu šest sedmica, ali vrativši se, stiže nas u nauci, svrši dobrim prvim redom, a da nije tako dugo bolovao, bio bi možda i — odlikaš.

*

S Tonom bila ista nevolja. Pozvala i njega nasamo, te ga poučih otprilike kao i Ivu. No Tone kao da nije pravo vjerovao. I to je nepovjerenje odulje trajalo. Konačno se zbiližismo.

Pratio me je gotovo svaki dan kući. U razgovoru razabrah, da nema majke, a otac je uzeo »nju«, ali je nije oženio. On ju samo pred tatom zove »mama«, ali »ona« nije njegova mama, njegova mama je umrla. Osupnula me djeteća mrzovolja i prerana zrelost. U djeteta nešto neprirodna. — Bilo je zimsko doba. Opomenuh ga, da me zimi ne prati kući, jer put k njegovoj kući ne vodi kraj moga stana, a njemu kroz dronjke golo meso proviruje. »Idem k tati na kolodvor, on tamo drva reže«. Doprati me do stana, pa se vraća. »A što ne ideš k tati?« — »Ne, premislil sem se!« — Razumjela sam ga. Tone je više puta i po mene došao prije škole. Teško mi je bilo odbijati dijete, a bolilo me, što moji kućegazde mrzovoljno bijednika šibaju prezirnim i mrskim pogledom. Bilo pred Božić. Radim u svojoj sobi. »Onaj mali je opet tu,« javi mi nekako zlovoljno služavka. Odem u kuhinju. »Tone, što Ti ovdje?« — »Zima mi je!« — A što nijesi kod kuće u toploj sobi?« — »Moja soba nije topla, a doma ni nikoga. Mali brati su pri jeni gospi, kaj polek nas stanuje«. — »A odakle Ti k meni?« — »Iz cirkve, bil sem pri spovedi«. — »Pa jesi li što jeo?« — »Nis. Tata je na placu, kad dojde s placa, bu nam kruha donesal«. Prigrijem mu kave i nadrobim kruha, a onaj vječno moleći pogled još jače u mene upiljen. »Kad pojedeš, dođi k meni u sobu!« Začas ga eto, pa ravno k peći i spusti se na pod. Sćućuren poput prozebla psetanca, zadrijema. »Idem sad kući«, reče, probudivši se. »Tone, zašto ne moliš mamu, da Te malo okrpi? Vidi Ti se golo tijelo«. »O n a (s naglasom izgovori) ne će n a m krpati. Ona samo tati 'će. Znate, sem Vam već povedal, ona je ni moja m a m a, ja tak' ne ćem njoj nigdar reć. A znate« — prošapće on tajinstveno — »o n a i spi pri nama«. Onaj »spi« rekao je tako znamenovno, da su me srsi prošli. Jadno dijete! Zar su Ti dali već i »na dno života zaviriti!« O, koliko zla, koliko kala kriju te ledene zidine gradske! Koliko više od skromnih kućarica ubava sela! —

Videći, da je moj Toni sve goliji, umolim djecu u školi, da izmole u majke koji komad odječice za Tonu. Donesoše rublje i gornje odijelo. Veselo iščekivah, kako li će moj Tone izgledati u »cijelom — pa bijelom«. Eto Tone, ali opet poderan. »Ma Tone, što je to? Gdje Ti je odjećica, što su Ti je ova Tvoja braća isprosila?« »E, to ja čuvam za nedelu, kaj bum v cirkvu mogel«. — Zamislih se. »Znate, djeco, što! Dedte vi drugi, koji još nijeste mamice molili, isprosite još koji komadić za svaki dan Toni našem. Kažite mamicama, da je on siromak, a da je sada i dobar, pa ćete viditi, da će vas dobre vaše mamice uslišati«. I doista! Eto Toni sutra i »za svaki dan«. — Slijedeći dan Tonu jedva prepoznasmo. Uz ono bijelo odijelo još se jače isticalo žutilo njegovih obrazića. Ulazi nesigurno. Sve se — kanda — stidi. Kod svakoga koraka poniče očima, pa opet baca pogled sad na me, sad na djecu. Vidi se: ne prepoznaje sam sebe izvan svojih dronjaka i najradije bi u zemlju propao od neprilike. Robinsonov Petak sjegurno se nije nespretnije držao u prvoj haljini, što mu ju je Robinson obukao, nego naš Tone. Dobra mamica »Hansijeva« mu obećala još dati, kad ovo izdere. I odsele Tone čist i uredan. Sad već nije nespretan. Samodopadno ogledava odijelo, blaženo se smješka, a oči — te oči — govore više, nô bi bezbroj hvala govorilo.

*

Među djecom, što ih milosrdni naši građani prehranjuju u školske dane, jest N. N. najzapušteniji među svima. — Priređivali smo zabavu s tim mojim malim »Gladušima«, kako sam ih u školi nazivala.

Moj N. N. nije bio nizašto upotrijebiti. Ni kod pjevanja, deklamovanja, predstavljanja, pače predlože neki, da ga ni kao »statistu« ne upotrijebim, jer je tako odbojne vanjštine. »Jadniče« — pomislim — »Ti li imaš okajavati škrtost majčice prirode, koja Te i i tjelesno tako maćehinski nadijelila. »Ti, sinko«, — rekoh mu — »nemoj više na vježbe dolaziti, jer ne ćeš ni na predstavi biti, pa čemu da i sada ovdje utaman štentaš«. — Pogleda me, potuli se i — ode. Bilo mi je tako bolno — bolno. Najradije bih mjesto njega zaplakala. Baš to me i jest najviše bolilo, što se tako ponizno udesu svome poklonio. A znala sam, da ga to boli — boli. Ta oni su se tako silno veselili tim priredbama. Ništa — prošlo je! Njega nema više. Na dan priredbe opazim mu sestricu. I ona je u kolu »Gladuša«. — »A gdje Ti je braco?« — »Pa Vi ste rekli, da on ne sme dojti«, reče ona i zaplače. Skupim svu snagu, da i ja s njome ne zaridam. »Idi odmah kući po njega«, odredim odlučno na svoju ruku. Ode. »No, gdje Ti je bratac«, zapitam, kad ju opet kasnije spazim. »On se ne ufa dojti, ne veruje, da ste Vi po njega poslali; tam je na cesti«. Unatoč svega posla, skočim onamo, a on se za vratima sćućurio i gleda prekorno i bolno za drugim »Gladušima«, što svečano hrliše na određeno im mjesto. Prihvatim ga za ručicu. Bio je umiven, očešljan, prnjice malo sređene, a kanda su malo i vodu pomirišale. Odvedem ga iza pozornice i strpam u kut da bude neopažen, da mi ga tko od mojih pomagača opet ne otjera. Kad su sva djeca kod skupnog nastupa na pozornici stajala, izvedem N. N-a i postavim ispred sviju, želeći i njemu i sebi time dati zadovoljštinu za sve bolne osjećaje zadnjih ovih dana. A on gleda, gleda, ne ponosno — to on i nije znao — već glupo, (jadno moje bokče!), glupo. Ne vjeruje — kanda samomu sebi. — Poslije svega, vrijedne gospođe darovaše svoj toj dječici — ama baš — izobila svakojakih slastica. Jedno se negdje zadržalo, te tako bez dijela ostalo. Nije se usudilo nama javiti, već samo na strani plače. Vidi to N. N. Pristupi k njemu, vadi mu svoj dio iz njedara i pruža — — — —

Gdje ste, gdje ste vi, koji po vanjštini sudite? Pogledajte, kako plemenito srdašce kuca u ovom neuglednom, malom tijelu, pokrivenom jadnim dronjci-

ma! Nijesmo li svi pozvani, da baš ovakove bijednike bar donekle odštetimo za ono, što im je priroda maćehinski uskratila. Gdje ste?! — — — —

Kako ćemo se poslije praznikâ sastati — Bog zna — moji mali, mili »tipovi?!«

Lucija Persoli.

† IVAN KOVAČEVIĆ.

Jedan po jedan nestaje, jedan po jedan gine i odlazi između nas, od onih pobornika i radnika, od onih čelik karaktera, koji nam u teškim ovim vremenima i te kako trebaju. — Vis major sili nas evo ipak da se pokorimo, ne obazirući se na nas. Nesmiljena smrt ne važe, ne ogleda, već otima nemilosrdno, i ono što nam je najmilije, ne dozvoljavajući prigovora.

Dana 18. veljače t. g. otpratismo na vječni počinak vrijednog i milog nam predsjednika našega društva umirov. kr. žup. šk. nadzornika Ivana Kovačevića. Još nedavno drijemasmo, još prošle godine hitasmo, ojađeni nad kletom sudbom, bez cilja, kad li se najednom ozva mila i zvučna trublja hrvatskoga učitelja, zaori gromko i pozva na okup. Među prvima, koji doletješe, bio je i Ivan Kovačević. Makar starac u 72. godini, ali nije izgubio sluh i osjećaje, navikao od starine slušati pravi glas hrvatskoga srca i duše, nije mogao ino da čini.

Poznavajući ga od prije i uvažujući ovaj svjesni i valjani čin njegov, počastismo ga na prvoj skupštini 1927. jednoglasno predsjedničkom čašću. — U ovo kratko vrijeme vršenja predsjedničkih dužnosti napisao je Ivan Kovačević, staleškom svješću, žarkim rodoljubljem i bodrim duhom svojim stalni spomen u društvenim analima i srcima našim, kojega ne može, ne će i ne smije uništiti nikakova bura vanjska ili unutarnja.

U nama će vječno živjeti uspomena na ona plemenita čuvstva, što ih je pretočio u naše srce iz svog vedra i neumrla duha.

Ispratismo ga na vječni počinak mi članovi hrvatskoga učiteljskog društva, a koliko je bio inače poštovan i čašćen, vidi se po njegovom sprovodu.

Cio grad Varaždin našao se pomenutog dana u 3 sata poslije podne na groblju. — Bila je tuj školska mladež sviju varaždinskih osnovnih i stručnih škola, pa mladež viših djevojačkih škola i franjevačke privatne gimnazije sa učiteljskim osobljem. Na sprovodu su se ređali izaslanici međumurskih učiteljskih društava, izaslanici građana, hrvatskoga bloka i raznih društava i t. d.

Svi prisutni iskazaše posljednju poštu vrijednom pokojniku, svi prisutni pokazaše koliko ga cijenjahu i štovahu.

Na grobu se oprosti upravo dirljivim i zvučnim djetinjim glasom jedno siroče varaždinskog društva »Prehrane«, kojem je društvu pokojnik bio predsjednik, ističući očinsku skrb njegovu na najbjednije one male sirotane grada, te njegov mio i lijep način druženja sa djecom.

U ime sveukupnog učiteljstva izrekao je oprosno slovo umirovljeni ravnajući učitelj g. Mihovil Palmović. Govor je bio ujedno nekrolog pokojnikov, pa ga i ovdje u izvatku donosim. G. Palmović reče:

»Dne 16. veljače u ½ 9 sati noći prestalo je zauvijek kucati rodoljubno srce blagopokojnog Ivana Kovačevića, bivšeg kr. žup. i grad. škol. nadzornika, ono plemenito srce, što je vazda živo i postojano kucalo za lijepe, velike i svjetle učiteljske ideale.

Blagopokojnik rodio se 5. studenoga 1856. u selu Boričevcu. Pučku školu i realku svršio je u Gospiću a učitelj. školu u Petrinji, gdje je i osposobljen za učitelja nižih pučkih škola.

Dvije godine nakon službovanja u Kukuruzarima i Mečenčanima imenovan bi ravnajućim učiteljem.

Već za kratko vrijeme službovanja na spomenutim mjestima pokazao je kao mladi učitelj, da je u njega ne samo poleta i zanosa, već i zvaničnih ideala, da je u njega prave ljubavi spram povjerene mu mladeži, da je u njega oduševljenja spram učiteljskog staleža i da je u njega zanimanja a i spreme za unapređenje učiteljskih ideala.

Uz naporan i savjestan rad u pučkoj školi marljivo se pripravljao za učitelja viših pučkih škola, koje je osposobljenje već godine 1888. polučio s odlučnim uspjehom iz prirodoslovno- matematičke skupine.

Godinu dana poslije imenovan je učiteljem vježbaonice u Petrinji. Nema sumnje, da je tom njegovom brzom imenovanju bio povod njegovo opsežno stručno znanje, jer mu se povjerila najteža i najvažnija zadaća: pokazati učiteljima, kao budućim pionirima, pravi način obučavanja, žele li polučiti napredak kod povjerene si mladeži, te uzdanice narodnje. — Neumornim radom i stručnom opremom pokazao je i na tom mjestu, da je radnik na svom mjestu, jer je punih 9 godina bio član ispitnog povjerenstva za učiteljsku službu.

God. 1905. imenovan je kr. žup. škol. nadzornikom u Osijeku, otkud je 1. ožujka 1908. u istom svojstvu premješten u Varaždin, gdje je dočekao i umirovljenje po starom zakonu god. 1921., primivši pohvalno priznanje za svoje mnogogodišnje revno i vrlo uspješno službovanje«.

U ime hrvatskog učiteljskog društva za grad Varaždin i okolicu oprostio se sa pokojnikom tajnik društva ravn. učitelj Martin Grkčević koji reče:

»U času stišavanja bure nad sudbom hrvatskih učitelja, u času okupljanja zlom kobi rastepenih redova naših, u času kada hrvatski učitelj Varaždina i okolice, nakon izdržane borbe, nastavlja svoj prekinuti rad, pa kad, životom i radom, iskušanog vođu i predsjednika staleške organizacije najviše treba — u tom eto času — mjesto zanosnog pozdrava novom očekivanom životu — treba evo da ovdje kraj ovoga otkrita groba, kraj ovih otvorenih grudi hrvatske majke zemlje, koja će primiti ostatke mnogogodišnjeg radnika na prosvjetnom polju, koja će u svoje hladno krilo zakloniti škol. nadzornika Ivana Kovačevića, moram da proplačem i oplačem svima nam iskrena i mila druga i vrijednog predsjednika.

Vijest o gubitku i smrti Ivana Kovačevića teško i porazno odjeknula je u redovima našim. Hrvatski učitelj plače danas, jer je sa Ivanom Kovačevićem izgubio vođu svoga. Hrvatski učitelj tuži, jer je izgubio oca i prijatelja. — Hrvatski učitelj roni suze danas, jer sa Ivanom Kovačevićem gubi nesebična, iskrena i neustrašiva borca i branioca svojih staleških i prosvjetnih interesa.

Dragi naš predsjedniče!

Opraštajući se evo s Tobom, mi drugovi i članovi Tvoga učiteljskog društva sa suzom u oku a dubokom tugom u srcu šapćemo Ti:

»Počivaj u miru božjem! Ispunio si časno dužnost svoju ne samo kao učitelj, nadzornik i prosvjetitelj naroda, nego i kao rodoljub, građanin i vrijedni naš predsjednik.

Našao mir ovdje, gdje ljudska zloba moći nema!

Hrvatsko učiteljsko društvo hvali Ti na svemu, što si učinio njemu, školi i narodu svomu!

Ostavljaš nas evo duboko rastužene za sobom, ali znaj da će spomen na Tebe, na Tvoj lijepi i čisti značaj ostati i živjeti uvijek među nama!

Laka Ti bila ova hrvatska gruda, na kojo si radio; laka Ti bila ova gruda, na kojoj si se rodio i koju si toli žarko ljubio, a mi ožalošćeni kličemo:

Slava predsjedniku Ivanu Kovačeviću!!!

M. Gr.

ŽIVOT I RAD ADOLFA WISSERTA,

umirov. rav. učitelja u Varaždinu.

Ljude treba prosuđivati po njihovim djelima.

Adolf Wisert rodio se 24. kolovoza 1845. u Endingenu u Badenskoj. Otac mu bijaše postolar. Njegovi roditelji doseliše se iz Endingena u Varaždin još iste godine i to na poziv svojih rođaka. Oni imađahu petero djece, od kojih troje muških, a dvoje ženskih; no od sviju ostade na životu jedini Adolf. Oni ne bijahu imućni, ali zato vrlo trijezni i marljivi, štedljivi i čestiti ljudi, koji nastojahu, da ta svojstva poprime već zarana i njihova djeca.

Adolf je početne nauke to jest pučku školu, zatim trogodišnji tečaj realke svršio s odlikom u Varaždinu. Zatim pođe kao darovit mladić u Zagreb u učiteljsku školu, koju svrši nakon dvije godine kao osposobljen za učitelja na glavnim školama. Iza svršenih nauka posluži mu sreća, jer je već 1. listopada 1862. bio namješten za učitelja na glavnoj pučkoj dječačkoj školi u Varaždinu.

I tu sada započe svoje učiteljsko djelovanje pun poleta, zanosa i ideala, koje je veoma revno i savjesno vršio u svojstvu zavodskog učitelja kroz 21 godinu.

Dne 9. kolovoza 1873. oženio se s Marijom, kćerkom trgovca Ferde Sadila. Od troje njegove djece ostade u životu samo sin mu Adolf, koji je danas profesor na trgovačkog akademiji u Zagrebu.

Kada se je na zavodu smrću bivšeg ravn. učitelja ispraznilo to mjesto, bude on, kao najvredniji i najsposobniji imenovan rav. učiteljem, koju je službu veoma revno i savjesno vršio 23 godine.

Ponukom grad. škol. odbora, kojemu je bio na čelu dr. Oskar pl. Kiss, kralj. javni bilježnik gradski i narodni zastupnik, bude dne 5. listopada 1902. vrlo svečanim načinom proslavljena 40-godišnjica njegova neprekidnog učiteljevanja na tom zavodu.

U krasnoj kazališnoj dvorani pred sakupljenom školskom mladeži pučkih i šegrtskih škola čestitali su svečaru: gosp. Stjepan pl. Belošević, kr. podžupan u ime Radoslava pl. Rubilo Ziclya, kr. velikog župana; gosp. Gustav Breitenfeld, gradski načelnik i kralj. savjetnik u ime grad. poglavarstva i zastupstva; dr. Oskar pl. Kiss, u ime grad. škol. odbora; Zlatko Sontag, kralj. žup. i grad. školski nadzornik; učiteljski zbor više i niže djevojačke i dječačke te stručne škole; Ljudevit Varjačić u ime učiteljskog zbora dječačke pučke i šegrtske škole; Nikola Teršić, učenik IV. razreda pučkih škola u ime školske mladeži; zatim mnogo nekadanjih učenika kao i roditelji školske djece. Ujedno je gradonačelnik odlikovao svečara i slijedećom pismenom priznanicom: »Smatram si ugodnom dužnosti, da mogu tom prigodom u ime slav. zastupstva, koje me je jednolasnim svojim zaključkom od 22. rujna 1902. ovlastilo, da u ime moje i grad. poglavarstva Blagorodu Vašem izraziti potpuno priznanje i toplu zahvalu na 40 godišnjem Vašem toli uspješnom, revnom i požrtvovnom djelovanju na polju pučke nastave i unapređenja školstva u našem milom Varaždinu, sa iskrenom željom, da Vas Svevišnji još kroz dugi niz godina uzdrži u potpunom zdravlju i zadovoljstvu u Vašem dosadanjem teškom, ali dičnom zvanju na primjer Vaših podređenih i na korist našeg mladog naraštaja«.

Učiteljski zbor iznenadio ga je premilom uspomenom, to jest fotografijama cijelokupnog učiteljskog zbora na krasno izrađenoj uokvirenoj slici. Tom je zgodom svakom članu grad. pučkog učiteljstva srce radosno zakucalo, videći kako gradsko poglavarstvo i zastupstvo kao i ostali odlični faktori priznaju djelovanje učiteljstva, te se je svaki smatrao sretnim, što mu je moguće svoje sile posvetiti u korist podmladtka tako svake hvale vrijedne gradske općine.

Ta i ban kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u I. svom otpisu od 30. listopada 1902. broj 5208 stavlja svečaru do ugodnog znanja slijedeće: »Pošto je ustanovljeno Vaše pravo na počasnu kolajnu utemeljenu previšnjim ručnim pismom od 18. kolovoza 1898. za 40 -godišnje vjerno službovanje dostavljam Vam u prigibu jedan primjerak odnosne kolajne«.

U II. svom otpisu od 30. listopada 1902. broj 5455 stavlja svečaru do ugodnog znanja slijedeće: »Njegovo ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riješenjem od 31. listopada 1902. u priznanje Vaših na polju pučke nastave stečenih zasluga premilostivo Vam podijeliti »Zlatni krst za zasluge«.

Nakon toga službovao je još 4 godine, a zatim podnese molbu za konačno umirovljenje. Tom zgodom obnašla je kr. zem, vlada, odio za bog. i nastavu naredbom od 29. kolovoza 1906. broj 4.226. Adolfa Wisserta, ravn. učitelja nižih pučkih dječačkih škola, posjednika zlatnoga krsta za zasluge i kolajne za 40-godišnje vjerno službovanje na vlastitu molbu staviti u trajno stanje mira, izrazio mu za 44 godišnje revno i uspješno službovanje pohvalno priznanje.

Tom prigodom zaključio je i grad. školski odbor, da se Adolfu Vissertu, ravn. učitelju kao uzornom pedagoškom marniku, koji je sve svoje neumorno ulagao ne samo u procvat povjerena mu zavoda, već i na polju humanitarnom poradio upravo zamjernom snagom, izrazi i od strane grad. škol. odbora pohvalno pismeno priznanje uz želju: »Neka ga dragi Bog poživi još dugi niz godina u stanju mira!«

Punih 40 godina bio je tajnikom i blagajnikom jednoga od najstarijih društava u državi SHS i to kod »Dobrotvornog društva«, kojemu je svrha, da podupire ostarjele i za privredu nesposobne ljude bez razlike vjere i narodnosti. Pošto mu je oslabio vid, zahvalio se na časti tajnika i blagajnika, a to društvo poslalo mu sa svoje glavne skupštine slijedeće: »Čast mi je staviti Vam do znanja, da je glavna skupština »Dobrotvornoga društva« od 14. lipnja 1922. jednoglasno zaključila, da Vas je velecijenjeni gosp. izabrala začasnim članom ovoga društva u priznanje neprolaznih zasluga, koje ste si Vi Vašim 40 godišnjim požrtvovnim i uspješnim radom u svojstvu društvenog tajnika i blagajnika po ovo društvo, njegov razvoj i napredak stekao, a ne manje i u priznanje Vaše čovjekoljubive djelatnosti na polju javne dobrotvornosti«. Ista glavna skupština udovoljila je, ako i preko srca Vašoj molbi, te Vas riješila službe tajnika i blagajnika, ali Vas je podjedno izabrala redovitim članom upravnog odbora našega društva, želeći, da ta izvrsna sila, kakovu Vi predstavljate, ostane i dalje društvu sačuvana.

Nadalje vidi se njegova velika djelatnost na polju javne dobrotvornosti i kod slijedećih društava. »Društvo za potporu uboge mladeži pučkih škola u Varaždinu«, kada se je uslijed poodmakle dobe zahvalio na blagajničkoj časti, šalje mu iz svoje glavne skupštine slijedeće: »Kroz 33 godine je p. n. Vaše Gospodstvo zamjernom revnosti, točnosti i savjesnosti obavljalo službu blagajnika u društvu za potporu uboge mladeži pučkih škola u Varaždinu, pa sada kad ste Vi, cijenjeni gospodine, poradi poodmakle dobi zahvalili se na blagajničkoj časti, društvo u svojoj glavnoj skupštini od 7. ožujka 1927. zaključilo je, da se Vama u znak zahvalnosti i priznanja, kako Vas je za zasluge Vaše već godine 1906. imenovalo svojim počasnim članom uz posebnu zapisničku zahvalu, izruči i najtoplije zahvala po upravi društva za sav onaj trud, što ste ga uložili u korist naše školske sirotinje. Bog dobrostivi neka Vas nagradi obiljem svojih nebeskih darova za sve ono, što ste iz ljubavi i plemenitosti srca svoga učinili malenima«.

»Društvo za prehranjivanje siromašne mladeži pučkih škola u Varaždinu« šalje mu slijedeći zaključak glavne skupštine društva: »Za Vaše revno i požrtvovno vršenje poslova kao gospodar društva sve od postanka dosada u znak zahvalnosti i zasluženog prizna-

nja izabrani ste za počasnoga člana društva za prehranjivanje siromašne mladeži pučkih škola u Varaždinu dne 10. lipnja 1914. Kako ovim u ime društva zahvaljujemo Vašoj požrtvovnosti, tako i čestitamo kao našem prvom počasnom članu«.

Ta i kod učiteljskog društva županije varaždinske bio je mnogo godina članom upravnog odbora, u kojem je savjesno i požrtvovno radio ne samo kao društveni blagajnik, već i kao izvjestitelj stavljenog pitanja, a osim toga se je vazda ponosio i svojim učiteljskim zvanjem, za koje je znao i reći: »Da se još jednom rodim, bio bih opet učitelj«.

Napokon on je vazda stajao o bok i našem »Hrvatskom pedagoškom književnom zboru«, čije je težnje i ciljeve staleškom samosviješću i muževnošću vazda i materijalno podupirao tako, da nijedna naša staleška institucija nije bez njega ostvarena i time nam je dao primjer velike djelatnosti, požrtvovnosti i patriotizma, radi čega mu je »Hrvatski pedagoški književni zbor« poslao i slijedeću pismenu priznanicu:

»Hrvatski pedagoško-književni zbor cijeneći visoke zasluge, koje si je Vaše gospodstvo steklo svojim radom oko unapređenja interesa »Hrvat. ped. književnoga zbora« i hrvatkog učiteljtva, imenovao je Vas u svojoj glavnoj skupštini držanoj dne 2. veljače 1904. svojim začasnim članom, te je potpunom uvjeren, da će Vaše gospodstvo kao dosada, tako i na dalje ovo društvo po mogućnosti podupirati«.

On ne bijaše samo uzor uzgojitelja, učitelja i ravnatelja, već i uzor muža, oca i čovjeka. Uz prirođenu bistroću i svježost duha, uz opsežno stručno znanje, uz čvrsti i svijetli značaj, rijesila ga je ipak čednost i skromnost, trijeznost i štedljivost, marljivost i ustrajnost, te dobro i plemenito srce. Pun finoće, obzira i takta, bijaše i tolerantan prema svakome, te vazda nastojaše, da sa svakim živi u slogi i prijateljstvu.

Bio je uzgojitelj i učitelj mladeži dušom i tijelom. Škola bila mu je nada sve, da, ona mu je bila vedro i veselo nebo, u kojoj ne samo da on vodi upravu, već da obrazuje duše nejačadi naše, — te uzdanice narodne. Povjerenoj mladeži, a i drugima učinio je mnogo dobra, a da mu nikada ni na kraj pameti bilo nije, da ikome hotimice naškodi. U službi bio je točan i oštar prema sebi i prema drugima, ali pravedan prema svakome. — Kao vrstan uzgojitelj i učitelj držao se strogo načela. »Dobar uzgojitelj i učitelj što kaže inom, to i sam svojim valja da potvrđuje činom«; a kao ravnatelju zavoda bijaše mu geslo: »U školi valja da je točan i savjestan rad, a među učiteljstvom da vlada divan sklad«.

Kao muž bio je vazda nježan, dobar i vjeran drugarici života svoga, kojoj je još i danas pod svoje staračke dane veoma zahvalan, što mu je mudrom štednjom pripomogla, da su si kupili kućicu, u kojoj obezbjeđeno zajedno tiho i zadovoljno sprovađaju svoje staračke dane.

Kao otac brižno je nastojao, da si pomno odgoji jedinca sina, koji danas kao srednjoškolski profesor uzgaja i podučaje cvijet buduće inteligencije hrvatske.

On bijaše i potpun čovjek, čije djelovanje naročito za grad Varaždin znači čitavu epohu u razvitku ne samo pučkih i šegrtskih škola, već i u razvoju naših korisnih humanitarnih društava. — Tu je eto pravo ogledalo njegovom dobrom i plemenitom srcu, u kojem bijaše prave iskrene ljubavi za mlado i staro, za bijedno i bogato i uopće za sve što je čestito i valjano.

Cijeli život i rad njegov bio je protkan samom točnošću, velikom ljubavi i odanosti k svojem učiteljskom zvanju i službi. Da, bio je inkarnacija ideje dužnosti, — reda, — rada i napretka.

Ma da je bio rođen u Endingenu u Badenskoj, to je ipak svoju drugu domovinu — H r v a t s k u zavolio svim žarom svoga plemenitoga srca, a tu je svoju ljubav prema njoj i dokazao ne pustim riječima, već savjesnim i pržrtvovnim radom kroz 44 godine svoga učiteljevanja samo u gradu Varaždinu.

Uslijed navedenoga sve ga visoko cijeni i štuje i to ne samo učiteljski krugovi, svekoliko građanstvo grada Varaždina, već i cijele legije njegovih zahvalnih učenika od kojih su jedni vrijedni zemljoradnici, drugi vješti i čestiti obrtnici, a treći postigoše i najveću akademsku čast.

Kao osobiti ljubitelj prirode i njenih krasota običavao je svake godine na praznike poći sa svojom obitelju na putovanje po južnoj Njemačkoj, Švicarskoj i alpinskim zemljama, pa tako je pošao i godine 1923. kao posljednji puta, da u onoj gorskoj tišini proslavi svoj »Zlatni pir« i da onima alpinskim gorostasima, koji su mu mnogoputa pružili okrepu i uživanje kaže i posljednji »S Bogom!«

I danas još u 80. godini života svoga, marljivo se bavi gospodarstvom, pčelarstvom i uzgojem ruža.

Ovaj životopis priopćujem hrvatskom pučkom učiteljstvu, da upozna uzor uzgojitelja, — učitelja — i ravnatelja, — uzor muža, — oca — i čovjeka, te da njegov neumorni rad na školskom polju i na polju javne dobrotvornosti bude poticalo mlađoj generaciji hrvatskog pučkog učiteljstva, e da i ono sav svoj trud i nastojanje posvete na prvobit i korist svoga naroda i domovine.

Uzoru i ponosu hrvatskog pučkog učiteljstva, koji se je svojim neumornim radom dostojno odužio životu, narodu, domovini i budućnosti, to jest uzdanici narodnoj, posvećuje ovaj životopis na trajan spomen u znak osobitog poštovanja i prijateljstva.

U V a r a ž d i n u, 11. listopada 1924.

Mihovil Palmović ravn. učitelj.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO „IVAN FILIPOVIĆ" ZA GRAD BROD n/s. I KOTAR BRODSKI

Zapisnik

p r o l j e t n o g s a s t a n k a učit. društva »Ivan Filipović« za grad Brod i brodski kotar, udruženog u »S. H. U. D.«, održanog dne 15. IV. 1926. u djevoj. osnovnoj školi u Brodu n/S.

I. Predsjednik g. J. D u b r a v č i ć, otvarajući skupštinu pozdravlja prisutne i podjeljuje riječ gosp. Gj. Š a r i ć u, koji govori o tome, k a k o t r e b a d a s e o r g a n i z u j e m o s t a l e š k i.

Skupština uzima odobrenjem na znanje.

II. Predsjednik podjeljuje riječ gosp. Stj. P e t r i č e v i ć u, izaslaniku učit. društva novogradiškog, koji pozdravlja skupštinu i govori o š k o l s k i m p r i l i k a m a u S r b i j i, gdje je bio na službovanju u zadnje vrijeme.

Skupština prima razlaganje druga Petričevića sa zadovoljstvom na znanje.

III. Predsjednik predlaže, prelazeći na dnevni red, izbor predsjednika i novoga odbora.

Skupština izabire aklamacijom za predsjednika gosp. Josipa Dubravčića, za potpredsjed-

nika gosp. I. Gabrilovca, dočim na predlog nadz. g. Šarića izabire jednoglasno za odbornike: Stjepana Šulca (Brod), Tereziju Benčević (Brod), Egidiju Koprivčević (Brod), Mirodara Kuzmića (Brod), Josipa Benkovića (Orijovac), Božu Vidakovića (Zadubravje), Stjepana Tomašića (Rušćica) i Đuru Radoševića (Beravci). — Odbor se ima sastati na konstituirajuću sjednicu odmah nakon skupštine.

IV. Predsjednik predlaže izbor delegata na skupštinu »Saveza«, koja će se održati u mjesecu srpnju g. g. u Zagrebu.

Skupština jednoglasno izabire za delegate slijedeće: Josipa Benkovića (Oriovac), Ivana Gabrilovca (Stupnik), Gidu Koprivčević (Brod), Mirodara Kuzmića (Brod), Franju Marinića (Šumeće), Matiju Gjörkeša (Brod), Đuru Šarića (Brod).

Kao zamjenike: Anku Predmerski (Brod), Ignaca Miškatovića (Sibinj) i Đuru Radoševića (Beravci).

V. Ustanovljenje godišnje članarine.

Skupština ustanovljuje članarinu sa 50 Din godišnje u dvoobroćnoj otplati.

VI. Predsjednik čita brzojav gosp. A. Pakacija, šefa za osnov. nastavu kod Vel. župana u Osijeku, kojim pozdravlja skupštinu. — Skupština uzima do ugodnog znanja i kliče: »Živio!«

VII. Eventualija:

a) Kolega Marinić predlaže, da se izda društveno glasilo, no nadz. Šarić izjavljuje, da takovo već postoji i preporuča ga kao jedino društveno glasilo. Naslov je listu »Hrv. Učitelj«, a pretplata se šalje Josipu Tomičiću, učitelju građ. škola u Zagrebu.

Skupština uzima na znanje.

b) Kolega Ilakovac govori o školskoj administraciji, pa ističe da je ista sada veoma komplicirana, prema novim propisima, te je vrlo teško snaći se, pogotovo mlađim učiteljima, upraviteljima škola.

Kolega Pokaz pridružuje se i dodaje, da, ako su polugodišnji iskazi potrebni, neka ih oblast dade tiskati.

Zamoljen o navedenome za obavijest, nadz. gosp. Šarić izjavljuje, da šk. administracija nije baš toliko komplicirana, što se vidi po tome, da je i mlađi kolege prilično izvršuju. U administr. poslovima ostaje sve po starom, jer do donošenja novoga zakona vrijedi još uvijek stari. Polugodišnje iskaze dati će oblast natiskati.

U diskusiji o prednjem sudjeluju i kolege Gabrilovac i Rukavina, pa ustanovljuju, da se učitelji u svemu imaju ravnati po zakonima, koji su i prije vrijedili za Hrvatsku i Slavoniju, te se u svemu ima postupati kao do sada. Zakon se ništi samo novim zakonom, pa treba tražiti da se što prije donese novi zakon.

Skupština prima do znanja time, da bi trebalo tražiti da se novi školski zakon što prije donese, kako bi se izbjeglo svim u predmetu navedenim komplikacijama.

c) Kolega Pokaz govori o opetovnicama i navađa, da općine nekorektno izvršuju predloge o kazni za nemaran polaz opetovnica, pa stavlja u dužnost delegatima da ovu stvar iznesu pred saveznu skupštinu u Zagrebu, te da ova učini potrebne korake da općinska poglavarstva ne bi svaljivala teret pred strankama na učitelje. — Nadz. gosp. Šarić veli, da će ta stvar biti uređena na taj način, da će se opetovnica držati od nove školske godine jeseni i s proljeća samo nedjeljom, a zimi i četvrtkom, pa ne će biti razloga za nemaran polaz i time će mnoge neprilike otpasti.

Uzima se na znanje i ovlašćuju delegati da ovo pitanje iznesu pred saveznu skupštinu.

Pošto inih predloga nije, predsjednik zaključuje skupštinu zahvaljujući članovima na lijepom odzivu i stavlja im na srce da drže na umu uvijek prosvjetnu ideju.

Tajnik: Stjepan Šulc.

Zapisnik

glavne skupštine učiteljskog društva »Ivan Filipović« za grad Brod i brodski kotar, udruženog u »S. H. U. D.«, održane dne 21. listopada 1926. u prostorijama osnovne djevojačke škole u Brodu n/S.

I. Predsjednik društva J. Dubravčić otvara skupštinu, pozdravljajući prisutne, a napose srez. školskog nadzornika g. Šarića i podjeljuje riječ tajniku.

II. Tajnik Stjepan Šulc čita zapisnik sastanka. Izvješćuje da društvo sada broji 60 članova i da je od prošle godine obzirom na brojčano stanje znatno uznapredovalo. Dalje čita:

a) Poruku zagreb. hrvatskog učiteljskog društva;

b) Rezoluciju hrvatskog učiteljskog društva za trg. Krapinu i kotare: krapinski i zlatarski;

c) Poziv učiteljskog društva »Požeška dolina« k proslavi 40 godišnjice opstanka.

e) Nadalje izvješćuje o radu društva tijekom prošle godine.

Skupština jednoglasno prima izvještaj tajnika bez diskusije.

III. Predsjednik podijeljuje riječ blagajnici Tereziji Benčević, koja izvješćuje o stanju blagajne i uplati članarine.

Ukazuje se:	Primitak . . .	Din 1.765.—
	Izdatak . . .	„ 50.25
	Ostaje čisto . .	Din 1.714.75

Traži da se članarina urednije plaća.

Izvještaj blagajnice uzima se do znanja.

IV. Drug Rukavina predaje o patološkim pojavama kod abnormalnog čitanja.

Prikazujući posljedice manije čitanja i pisanje te koristeći se stranom literaturom vrlo lijepom predavanju ističe sve greške abnormalnoga čitanja.

Predavanje je velikom pažnjom saslušano, našto predsjednik u ime društva zahvaljuje predavaču na uloženom trudu.

V. Eventualije:

a) Drug Šarić govori o poruci zagreb. učit. društva, koja je po tajniku pročitana u 1. točki tekućeg zapisnika te zagovara, neka se javi »Hrvatskom učiteljskom društvu zagrebačkom«, da mi tu poruku usvajamo i da se u njenom smislu dalje poradi. — I drug Rukavina se pridružuje poruci zagreb. učit. društva, ali veli da bi trebalo potaći zagreb. drugove na veću aktivnost. Nemamo pače ni redovitog časopisa. Donašaju se škol. zakoni, izrađuju nast. planovi, bez našeg sudjelovanja. Potrebno je bezuvjetno pokrenuti čim prije popularni staleški tjednik, koji će okupiti sva naša hrvatska učiteljska društva na intenzivan rad. Potrebne su informacije, moraju se osvijetliti mnogi neopravdani napadaji. treba mlade članove hrvatskoga učiteljstva u staleškom duhu uzgajati, a to se bez tjednika ne može postići. Zahtjeva veću aktivnost, da nas važni događaji na polju prosvjete ne mimoilaze. Traži dodir s drugim učiteljskim organizacijama na staleškoj bazi, i predlaže svoju rezoluciju:

Rezolucija.

Hrvatsko učiteljsko društvo »Ivan Filipović u gradu Brodu na svojoj redovnoj glavnoj skupštini održanoj dne 21. listopada 1926. sa zadovoljstvom konstatuje, da je u svojim redovima vazda iskreno i uspješno promicalo samo prosvjetno-staleške i pedagoške stručne interese, pa imajući na umu savremene kulturne prilike države, kao i važnost tekućeg momenta po organizaciju narodnog školstva i izgradnju novih prosvjetnih zakona — uviđa bezuvjetnu potrebu, da se u staleško-prosvjetnom smislu zajedničkim radom nastavi, pa da se on na svim linijama vlastitom intelektualnom sposobnošću proširuje i usavršava.

U želji da se što uspješnije opći prosvjetni, školski i specialno učiteljski staleški interesi u javnom životu zaštite te unaprijede, Hrvatsko učiteljsko društvo »Iv. Filipović« zaključuje:

1. Da se zamoli g. ministar unutar. djela, neka dokine ničim neopravdanu policijsku zabranu od god. 1921., kojom se sprečava djelovanje »Savezu hrvatskih učitelj. društava«, pošto je to čisto staleška organizacija, koja svojom ustanovom i radom bila je i bit će u skladu sa svima postojećim zakonima u državi.

2. Da se svi neorganizovani staleški drugovi pozovu i predobiju za svoju učiteljsku organizaciju; neka u nju uloži svaki član maksimum sposobnosti i energije — ili se klanjajući i nadalje revno iz te organizacije sve lične i poglavito partijsko političke momente, koji su kadri da staleškim učiteljskim redovima nanesu samo razdor i povredu zajedničkih probitaka.

3. Da se sve učiteljske organizacije radi svojih istovjetnih staleških interesa čim prije staleški i udruže, pa da zaborave te izglade po cijelu učiteljsku zajednicu tako štetnu i kobne međusobne zadjevice.

4. Da svoje djelovanje »Savez hrvatskih učiteljskih društava« čim prije nastavi pa da što intenzivnije pristupi k samostalnom i udruženom radu oko unapređenja učiteljsko-staleških i prosvjetno-školskih prilika u državi.

5. Da »Savez hrvatskih učiteljskih društava« čim prije pokrene u korist izgradnje narodne osnovne nastave i organizacije njenog školstva popularni učiteljski tjednik*), koji će, okupivši sve vrsnije saradnike, uz staleške informacije osvjetljivati međusobne učiteljske odnose i u kraćem opsegu donositi rasprave o najnovijim, tekućim pedagoško-učiteljskim, domaćim i stranim problemima.

Potpredsjednik I. Gabrilovac objašnjuje u kakvom je položaju sada naš »Savez«. Naglašuje, da je rascjep među hrvatskim učiteljima nastao samo radi koristoljublja nekih drugova.

Na skupštini 1921. izjavilo se hrvatsko učiteljstvo, da ono hoće sudjelovati u radu sa ostalim udruženjima, ali uvjetno, t. j. na drugojačijoj bazi.

Mi nemamo kompetentnog foruma da im kažemo, da mi nismo ono, što o nama govore (antidržavni i t. d.).

Stoga bi trebalo famoznu naredbu povjerenika Demetrovića od 1921. dokinuti, pa da se »Savezu« dade prilika nesmetanom djelovanju, koji će onda doći u dodir s ostalim učiteljskim društvima. Na završetku veli: »Nismo mi politička partija, već staleška organizacija. Dokle god postoji policijska zabrana »Savezu«, mi smo vezani. Mora nam se pružiti prilika, da se sastanemo na skupštini »Saveza« a onda se može drugo sve urediti«.

Drug Kuzmić predlaže, da se brzojavno zamole nadležni faktori neka policijsku zabranu čim prije dokinu, a isto tako da se upozore sva hrvatska učiteljska društva da i ona pošalju istodobno brzojavne molbe tražeći dokinuće neopravdane policijske odredbe, kojom se sprečava djelovanje »Saveza«. — Drug Šarić predlaže, da se izaberu 2 člana, koji će sastaviti brzojave, a da se rezolucija druga Rukavine u načelu primi. Čita o sličnom pokretu slovenskog učiteljstva i njihovu rezolu-

*) *Čim je »SHUD« u svibnju 1927. dopušteno da nastavi policijskom »Obznanom« god. 1921. prekinuto djelovanje, pričeo je od odmah izdavati svoje glasilo »HUD«. U taj list uložio je »Savez« do sada sve što je najviše mogao i sada je na bratskim u »Savezu« udruženim društvima, neka se što prije svojski pobrinu, da njihovo članstvo podmirenjem za god. 1927. (30 D) i 1928. (60 D) dužne pretplate omogući daljnje izlaženje našeg staleškog glasila, za kojim se je, kako se i iz ove rezolucije vidi, toliko čeznulo; jer će se samo ako održimo sadašnji mjesečnik moći pomišljati i na njegovo eventualno proširenje pa možda i u tjednik. — Ovo je odgovor i na zaključak u točki 2. rezolucije, sadržane u izvještaju o glavnoj skupštini bratskog društva virovitičkog, priopćenog u 1. stupcu na str. 128. ovogodišnjeg svibanskog broja našega lista.*

Uredn.

ciju. — Drug Ilakovac govori, da bi trebalo sve ostale učitelje drugove privuči u društvo i čita izjavu kolege Strunje iz Đakova, koja je izišla u glasilu »U. J. U.«, a koja govori o ujedinjenju i pomirenju svih učitelja. Zatim čita apel člana »U. J. U.« Andrije Živkovića, kojim apeluje na naše društvo, da nastoji o ujedinjenju i izmirenju svih učitelja naše države, pa da budemo pravi narodni učitelji. — Drug Kuzmić veli, da mi i jesmo narodni učitelji, dočim oni smatraju, da se učitelji moraju prikloniti stanovitim političkim partijama. Mi se možemo složiti samo na staleškoj bazi.

Skupština izabire drugove Ivana Gabrilovca i Josipa Rukavinu da stiliziraju brzojave, koji će se poslati Nj. Vel. Kralju, Ministru prosvjete, te Ministru unutrašnjih dela, dru. Pernaru, podsekretaru min. unutr. dela, te predsjedničtvu svih parlamentarnih klubova.

b) O krapinskoj rezoluciji govori drug Kuzmić i veli, da treba uvesti tjednik, a ne mjesečnik.

Skupština uviđa potrebu učiteljskog tjednika, kao organizaciono staleških novina.

c) Drugarica Koprivčević pita: dali će ostati isti delegati za »Saveznu« skupštinu, koji su na proljetnom sastanku birani?

Zaključuje se, da ostanu isti delegati, koji će na event. skupštini »Saveza« zastupati naše društvo.

d) Predsjednik predlaže, da se izaberu delegati, koji će naše društvo zastupati u Požegi prigodom 40 godišnjice bratskog društva.

Izabiru se: predsjednik Jos. Dubravčić, Ignac Miškatović, Terezija Benčević, Gjuro aric, Štefanija Prevedan i Ana Šajgo.

Pošto inih predloga više nema, to predsjdnik zahvaljuj sakupljnim članovima na odzivu, i radu, pa zaključuje skupštinu.

Zaključeno i potpisano:

Tajnik: Stjepan Šulc.

Zapisnik

glavne skupštine uiteljskog društva »Ivan Filipović« za grad Brod i brodski kotar, udruženog u »S. H. U. D.« u Zagrebu, održane 2. studenoga 1927. u Brodu n/S.

I. Predsjednik otvara skupštinu i pozdravlja prisutne, pa izjavljuje, da je pripravio neke svoje predloge, no kako je kao predsjednik vezan, to moli, da mu se za to vrijeme odredi zamjenik.

Skupština određuje takovim potpredsjednika Ivana Gabrilovca, koji podjeljuje riječ Josipu Dubravčiću.

1. Josip Dubravčić govori o mnogim zaslugama Marije Jambrišakove, trudbenice na prosvjetnom polju, te je predlaže za začasnu članicu našega društva.

Izabire se jednoglasno.

2. Govori o obznani i o ukinuću policijske zabrane, te predlaže predsjednika »Saveza« Ivana Tomašića, koji je pri tome mnogo radio, a i inače veoma zaslužan za hrvatsko učiteljstvo za začasnoga člana.

Prima se jednoglasno.

3. Predlaže našega potpredsjednika Ivana Gabrilovca začasnim članom, koji je mnogo doprineo, da je policijska zabrana dignuta.

Prima se jednoglasno.

4. O disciplinskim sudovima.

Ovlašćuje se odbor da tu stvar uzme u pretres i poduzme što bude potrebno.

5. Govori o anketnom odboru za izrađivanje nastavnih programa.

Skupština zaključuje, da bi trebalo da »Savez« nastoji, kako bi se u tom pogledu postupalo tako, da bi se osnova iznela ponajprije pred učiteljska društva, koja bi ju raspravila, te sa svojim opaskama podnela Ministarstvu na konačnu rješidbu.*

6. Raspačavanje knjiga dr. Čajkovca. Govori da se raspačavanje povjerilo »U. J. U., a da je to trebalo povjeriti i »S. H. U. D.«

Skupština zaključuje, da se učini apel preko »Saveza« na dr. Čajkovca i Hrvatski štamp. zavod, da pri raspačavanju knjiga dobije udjela i »Savez«.

7. Debata o ponovnom razvrstavanju činovnika.

Skupština odobrava postupak odbora, koji je u tom pogledu već učinio potrebne korake.

8. Govori o komisiji za razvrstavanje činovnika (prosvjetnih) za Hrvatsku i Slavoniju. U komisiju su postavljeni u U. J. U. Milojević, a u ime »Saveza« Nemet. Naglasuje da Nemeta nije »Savez« na to mjesto delegirao.

Skupština zaključuje da se pozove »Savez«, neka se pobrine, da se na ovo mjesto postavi člana, koji će imati povjerenje članova u »Sa-

*) Ovogodišnji travanjski broj našega glasila »HUD« priopćio je: Čajkovčev nacrt za unifikaciju zakonarstva osnovnoga školstva u SHS, na osnovu toga nacrta propisanu privremenu nastavnu osnovu i nacrt državnog prosvjetnog programa — s pozivom da naša društva rasprave sve to a s nastavnom osnovom u vezi i sadašnje naše školske knjige. — Naše zagrebačko društvo učinit će to tečajem prve polovice lipnja o. g. u svome proljetnom sastanku. — Ne bude li prekasno, raspravit će sve to i ovogodišnja »Savezova« skupština.

Uredn.

*

vezu« udruženih društava. Neka zatraži, da se u takove komisije postavljaju samo oni članovi, koje »Savez« predloži.*

III. Izvještaj tajnika.

Prima se na znanje bez diskusije.

IV. Izvještaj blagajnice.

Prema predloženom izvještaju ukazuje se:

Primitak sa	Din	1.460.—
Izdatak sa	„	3.280.—
Ukazuje se manjak od	Din	1.820.—

Izvještaj se prima na znanje.

V. Izještaj delegata sa »Savezove« skupštine. Izvješćuje drug Gabrilovac.

Izvještaj se prima na znanje.

VI. Eventualije:

1. Tajnik čita dopis odbora za gradnju »Doma učiteljica«, u Zagrebu.

Zaključuje se, da članovi šalju svoje prinose izravno na odbor.

2. Drug Pokaz govori o neurednom plaćanju članarine, pa zahtijeva, da se nemarnima pošalju opomene.

Usvaja se.

3. Terezija Benčević govori o najnovijim premjštenjima i progonima naših članova, pa konstatuje da su bez svoje molbe i nepravedno premještene: Marija Prstec iz Brod. Stupnika u Sv. Nedjelju, Mandica Filajdić iz Brod. Varoša u Crnac i Marija Radićević iz Beravaca u Malu Kopanicu.

Zaključuje se u propisu zapisnika obavijestiti »Savez« o tome, te ga zamoliti neka traži, da Ministar ova premještenja obustavi.**

Pošto inih predloga nije, to predsjednik zaključuje skupštinu, a za potpis zapisnika određuju se: Josip Benković i Egidija Koprivčević.

Tajnik: Stjepan Šulc.

U SPOMEN † JOSIPU DUBRAVČIĆU,

ravn. učitelju u Varošu.

Josip Dubravčić rodio se god. 1865. u Kompolju, u Lici, gdje je svršio i nižu pučku školu. Građansku je školu svršio u Otočcu, a učiteljsku školu u Petrinji.

Prvo učiteljsko mjesto bilo je u Benkovcu kotara Novogradškoga, gdje je služio samo godinu dana. Odanle je premješten u Varoš brodski i tamo je bio 12 godina. Iz Varoša ga premjestiše u Davor. Tamo je ostao 5 godina. Iz Davora je premješten u Perkovce, kotara brodskoga. Nakon 7 godišnjeg službovanja premješten je iz Perkovaca opet u Varoš brodski, gdje ponovno služio 12 godina. Nakon potpunih 36 godina službovanja umirovljen je godine 1921. na vlastitu molbu.

Uvijek je bio članom učiteljskoga društva, poslije tajnikom pa napokon i predsjednikom. Na skupštinama se je čuo njegov glas sa korisnim prijedlozima pa i onda, kada je stupio u mirovinu. Čvrsta karaktera, svijetla obraza i odriješita nastupa, branio je pravednu stalešku stvar. Blage ćudi a otvorene duše dočekao i savjetovao mlađega druga.

---

*) *Ja sam obaviješten, da se je zbilo ovako: Predsjedniku »UJU« g. Vladi K. Petroviću uspjelo je, da su njegovi prijatelji u ime Ministartva Provjete u minitarsku komisiju za raspored učiteljstva Hrvatske i Slavonije, o kojoj se u prvome redu ovdje radi, predložili »Glavnom Prosvjetnom Savjetu« — dvojicu najljućih protivnika hrvatskoga učiteljstva. Hrvatski članovi »Savjeta« (dr. Stjepan Bosanac, dr. Stjepan Matičević i Stjepan Ratković) tu su kandidaturu odlučno otklonili. Tražen je kompromis. Srbi, članovi »Savjeta« u pretežnoj većini, nepopustljivo su tražili, da »UJU« zastupa Jovan Milojević a isto su tako otklanjali, da bi »SHUD« predložio svoga kandidata. Nije bilo druge, nego su hrvatski članovi »Savjeta« morali primiti Dragutina Nemeta, koji im je nametnut kao »hrvatski« učitelj »sporazumaš«, no oni nijesu jednodušno pristali na tu kandidaturu.*

Iz okoline Dragutina Nemeta govorilo se je hrvatskomu učiteljstvu, da je g. Vlada K. Petrović odmah čestitkom Nemetu saopćio ovaj »uspjeh«.

Budući da se je ovdje javno širilo vijest, da je Nemet u tu komisiju postavljen ko predstavnik hrvatskoga učiteljstva, udruženoga u »SHUD«, uprava je »Savezova« g. Ministru Prosvjete poslala obrazloženi pismeni protest protiv toga, da bi Nemet zastupao u «SHUD« udruženo učiteljstvo i upozorivši da je sâmo Ministarstvo Prosvjete odbilo prijedlog Prosvjetnoga odjeljenja zagrebačke oblasti o izboru Nemeta kao stručnog druga u disciplinski sud ove oblasti, uz motivaciju, jer da je on sâm jošte pod posljedicama disciplinskoga postupka, — zahtijevalo se je: neka se opozove ovo postavljanje Nemeta u rečenu ministarsku komisiju. — Na to je Načelnik ministarstva prosvjete riješenjem bez službenoga broja odgovorio, da g. Ministar ne obnalazi mijenjati svoju odluku...

Jer je Nemet u posljednje vrijeme ipak postavljen za stručnog druga u disciplinski sud zagrebačke oblasti, uprava je »Savezova« morala i sadašnjemu g. Ministaru Prosvjete ponoviti svoj naprijed navedeni prosvjed i zamoliti ispravno riješenje stvari.

*

U povodu toga, što beogradske novine vrlo često javljaju, da se u Ministarstvu Prosvjete sad za ovo sad za ono »obrazuju komisije«, u koje se postavlja i predsjednika »UJU«-a, bila je uprava »Savezova« prinuždena posebnim podneskom zatražiti: neka bi Ministarstvo u svaku komisiju, u kojoj se radi i o hrvatskomu učiteljstvu, i školstvu, pozvalo i predstavnika »Savezova«. — Premda bismo i kao Hrvati, čije je ime i u nazivu države, a i po temeljnom državnom zakonu »Ustavu«, morali biti punopravni građani, ne dobismo ni odgovora na tu predstavku, kao niti na prošlogodišnju zamolbu, da Ministar saobraćaja i hrvatskom učiteljstvu za skupštinu »Savezovu« podijeli istu pogodnost, što ju je dao »ujujašima« za njihov kongres u Skoplju.

Pritužujemo se stoga ovim javno i prosvjedujemo odlučno protiv podcijenjivanja, kojim se hrvatsko učiteljstvo i vrijeđa i oštećuje te zahtijevamo od vršioca i čuvarâ zakona: neka se i u praksi vrše zakoni — uz jednake dužnosti i jednaka prava!

Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD«.

**) Na ovo je odgovoreno u bilješci, priopćenoj na dnu prvoga stupca str. 125. ovogodišnjeg svibanjskog broja našega lista. *Uredn.*

Umro je dne 15. prosinca 1927. u Brodu na Savi. U ime drugova oprostio se s njime drug Ivan Gabrilovac.

Malo ima uopće činovnika, koji bi bili tako čvrsta i stalna značaja, a uz to tako pošten, vrijedan i uredan, kao što je bio pokojnik. — Resilo ga je više kriјeposti: bio je iskren, radin, fin i naobražen, a uz to domoljub što samo može biti. Od naravi dosta blag, znao bi ipak za svaku nepravdu planuti, pa poslije kako bude.

Djecu je volio osobito, pogotovo malu, znao im je često govoriti, pa su ga i ona zavolila.

Od svih predmeta najvolio je zemljopis i povijest, te pismene radnje, a u tom je postigao veliku vještinu i spretnost. Uzorom mu je bio pokojni prof. M. Biljan, te bi ga i u starost s velikim poštovanjem spominjao.

Od učitelja s velikom je pohvalom govorio i vodi našem pok. I. Filipoviću, a od političara o Starčeviću kao domoljubu i filozofu.

Kako je volio svoju domovinu, vidi se i po tom, što je u praznicima od 1885.—90. proputovao gotovo cijelu našu lijepu domovinu i to pješke, premda se je vrlo znojio i to mu u velike škodilo.

Kao član »Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga zbora«, »Sv. Jeronima« i »Matice Hrvatske«, skupio je lijepu knjižnicu preko 1200 knjiga, koje je sve pročitao i svaku dao lijepo uvezati, da ne propadne. — Imao je meko slavensko srce, te ne bi bilo ništa neobično, ako bi mu se u sprovodu oči zasuzile, gledajući, gdje sirote ostaju iza roditelja. — Od poroda je bio slijep za boje (farbenblind) te bi češće imao neugodnosti u životu, da nije bio okretan i iskren, te su mu svi morali vjerovati.

Pokojni Dubravčić kao učitelj bio je dobar i savjestan, u svakom pogledu na svom mjestu. Školskoj djeci bio strog i blag, kad je već kako trebalo, djeca ga se nijesu bojala, već su ga poštivala, te što on rekao, bilo bi gotovo uređeno.

S drugovima je bio prijazan, uljudan a i šaljiv, poštujući u velike svačiju sposobnost i marljivost. Brbljavce i lijenštine nije mogao viditi. — Od svih učitelja u Brodu i okolici, poštivao je u velike slijedeće: Božu Rukavinu, Nikolu Vrbanjca, P. Bogdešića, F. Galića, V. Pletikapića, A. Vargu, F. Wohalskoga, J. Biničkoga, J. Kalajdžića i Jakoba Bobinca.

S narodom u selu Varošu bio je taktičan i umjeren, nije se oholio od njega, ali je znao i puku ugoditi. Svi su ga volili i štovali, ta zvali su ga »naš gospodin«. Bio je preko 25 godina u jednom mjestu, u Varošu, a da nije radi političkih prilika premješten u Davor god. 1897., pa u Berkovce 1901., bio bi cijeli svoj život u istom mjestu.

Svakom zgodom učio je narod, osobito u voćarstvu i vinogradarstvu, to je razumio, kao malo koji strukovnjak.

U mlađariji je uživao, češće ih bodrio, da nose svoju lijepu narodnu nošnju, da igraju kolo i lijepe igre, nek se ponose, što su Hrvati i katolici.

Pokojni je Joso volio u gusle guditi, bolje mu išlo za rukom u harmonij svirati, pa kako je bio nabožan, poklonio ga je varoškoj crkvi za spomen.

Bio je dugo godina odbornik brodskog učitelj. društva, njegov potpredsjednik, pa i predsjednik. Svoje je službe vršio vrlo revno, točno i savjesno, te je i nemarne znao češće blago opomenuti na dužnost. Progonstva učitelja bolila su ga jako, te bi s negodovanjem spominjao, kako se netko može učitelju osvećivati, što drukčije misli, ili što ima druge nazore.

Godina 1897., a osobito 1922. ostala mu je duboko zasječena u srcu, kad su stotine učitelja stradali i bile premješeni kao — prognanici — — —.

Oženjen je bio sa učiteljicom Paulom, imali su dvije plaće, a nisu imali djece, to mu je bilo dosta krivo, ali je strpljivo podnašao.

Za rana si je nabavio pokojnik vinograd, u njem si dao urediti kućicu, štalu i svinjaru. Sprva su mu bili u vinogradu roditelji, a poslije rođaci. On sam išao je u nj često, pa i radio sam, da se pušilo. Kako mu je vinograd dobro rodio, imao je gotovo kroz 30 godina vina u svojoj kući, te bi goste rado dočekivao i ugodno zabavljao. Svakomu je znao koju zgodnu riječ reći i ugodno ga zabaviti. Štrebere, denuncijante i lažljivce nije trpio, to im je odmah rekao u oči, nek se stide, što su takvi.

Živući u dobrim materialnim odnošaju, poslije rata 1918. nabavio si i kuću u Brodu n. S. u Lončarskom sokaku, sada ulica Zrinskoga broj 43. Tamo je živio kratko vrijeme, jer mu se u jesen 1926. otvorila krv uz uho, pukla žilica, ali se to u brzo zaliječilo. U jeseni god. 1927. dobije štucanje, a nije mogao jesti ni spavati. Prizvani liječnik pogodio odmah diagnozu i prepisao lijekove, ali badava: bolest je kretala na gore, dobio uz to žuticu, a nemajući teka, propadao je sve više, dok nije dne 15. XII. 1927. i svršio. — Mrtvo tijelo sahranjeno je na kraljev rođendan, po podne u 3 sata na brodskom groblju. a krasan mu je govor održao drug Gabrilovac. Ocrtao ga kao učitelja, čelik-Hrvata i veliki gubitak s njim, U ime orlova govorio je kapelan Astaloš, gdje je ocrtao njegov lijep primjer i silan upliv med mladeži. — Sprovod mu bio veleban.

*

Ima već više od 40 godina, da poznam pokojnoga Dubravčića. Češće puta smo se sastajali, te o svem i svačem raspredali. Puno je toga prohujalo nad našim glavama, a ja se sjećam nekih crtica iz njegova mučnog života, baš kao da je to jučer bilo. Da i hrvatsko mlađe učiteljstvo vidi, kakav je bio, evo iznosim par tih crtica.

1.

Kad je došao u Varoš, godine 1886., spadalo je to selo pod općinu Podvinje. Načelnik, upravitelj ili povjerenik općine bio je nekih 10 godina Gjuro Galović kbr. 68 iz Varoša. On je bio ulizica *i* štreber, te bi svaku malenkost javio općini i kotaru. Da može Dubravčića držati u šahu, izradio je, da je njegov pašanac Stjepan Petrović bio mjesni školski nadzornik u mjestu. Bio je to pošten čovjek i vrlo imućan. On bi češće dolazio u školu, da vidi, šta se radi i kako je s djecom, ali kad je vidio, da je mladi Dubravčić ozbiljan, miran i točan, rekao mu, da više ne će dolaziti, ako šta treba, neka pošalje, on će već potpisati. Tako je to išlo dulje vremena, pače mu je Petrović čiste arke ispotpisivao, samo da ne mora često dolaziti u školu. Galović bi od muke brkove grizao, ali nije mogao ništa, kad su oba na mjestu.

2.

Kako selo Varoš ima velik pašnjak, pa i šikaru u brdu, išao bi pokojni Dubravčić nekad u lov. I bio je dobre sreće, osobito s proljeća. No jednom se desilo, da je potrošio sve naboje, pa će sam praviti i puniti. Nabavi si sve potrebno, te će po podne na posao. Ali jedva je par komada napravio, eto zla! Naboj se rasprsne, pa njem po cijelom licu. Odmah sve ostavi, pa brže liječniku. Ovaj ga (Dr. Reich) dobro pregleda i savjetova, nek bude u miru, sve će biti dobro, jer su oči ostale neozleđene. Dugo je vremena trebalo, dok se sva sačma povadila i lice bilo kao i prvo; ali naš Dubravčić nije više uzimao puške u ruku, dok je bio živ.

3.

Godine 1897. bili su saborski izbori u Hrvatskoj i Ugarskoj. Složila se opozicija, da nadjača vladu, te da popravi stanje u zemlji. Na dan biranja u Garčinu, kamo je spadala podvinjska općina, složilo se više učitelja s Dubravčićem na čelu, da će glasovati za opoziciju, ako bude trebala koji glas. No dobro je bilo: opozicija je imala preko 80 glasova većine, te nije trebala činovničke glasove. Upitan poslije Du-

bravčić, šta bi uradio, odgovori: »Glasovao bih proti vladi; znam, da bih bio otpušten, supruga bi mi ostala i dalje učiteljica, a ja bih se javio za pisara svomu kumu dru. Brliću, koji me sigurno ne bi zapustio«. Ali kad došli praznici, na prijedlog podžupana Cuvaja budu premješteni kazne radi i naš Joso s ostalim drugovima.

4.

Drug mu i prijatelj M. išao u Ameriku i vratio se. To je trebalo opširno opisati i u čisto prepisati. Koga će on zamoliti nego našeg D. I on se odazove molbi, te iako slabih očiju, cijele jedne praznike upotrijebi za prepisivanje, i to svaki dan 5—6 araka. Gospoda mu se ljutila, što on to radi, ali on reče: »Obećao sam, moram to i učiniti, da ne budem lažac«. Prepisao je gotovo cijeli taj putopis, preko 3.000 stranica, a nije primio niti zahvalu za taj golemi posao. — Takav je on bio.

5.

U jesen iste godine, kada je to prepisivao, dođe u Podvinje na ružan način za učitelja V., a prvašnji bude premješten na njegovo mjesto. Kad su se sastali svi učitelji u općini, nije mogao Dubravčić prešutiti, a da tom V. ne rekne u oči: »E moj druže, čujem, da si po prijateljstvu došao u Podvinje, ako je tako, nisi naš drug, srami se, na kakav si način došao u bolje mjesto, ja to ne bih za živu glavu učinio«. Ovaj se V. počeo prati, ali će mu Dubravčić reći: »Govori što hoćeš, fakta su tu, nijesu pošten čovjek i kraj«...

6.

Jednih poklada dođe u varošku školu mjesni školski nadzornik Stj. Petrović i hoće silom, da se na treći dan raspusti škola. Dubravčić mu lijepo razloži, što je na stvari, da mora biti nauk taj dan, a što će reći Galović pa i oblast na to! Sve badava, Petrović hoće prosto na treći dan i kraj; pače on sjedne za stol i napisa par riječi, da sutra nema škole i t. d. D. je pustio djecu i nije bilo škole, al' treći dan eto nalog za opravdanje. Ne želeći kotaru dosađivati, izvijesti u kratko što je bilo na stvari i priloži spis mj. škol. nadzornika o tom. — Stvar je bila svršena, a načelnik Galović dobije od kotara finu lekciju za to.

7.

Godine 1908. slavio mu susjed preko puta zlatni pir. Bio je to pokojni djed Marko Čičić i njegova žena Marica kbr. 22. iz Varoša. Kuća im je preko puta od škole, a bili su vrlo dobri s Dubravčićem. On ih nagovori, da se idu ponovno vjenčati u crkvu u narodnom odijelu sa cijelom svojom familijom, a učitelj će biti kum u svečanom odijelu, svijetu za ugled. Sve je dobro prošlo, propovjed o tom, vjenčanje i čast kod kuma, samo je baka Marica žalila, što nije bar 30 godina mlađa. Dali su lijep izgled drugima, da i oni slave zlatan pir, ali toga u minulih 18 godina više nije bilo, a ono od god. 1908. osta lijepa uspomena u selu.

8.

Iste godine 1908. kupao se pokojnik s Lukićem učiteljem u Brodu u kupaonici (na Savi). Bili su praznici, pa se nisu žurili kući, već ostali skoro sat u vodi. Pokojni Dubravčić ode se spremati, a Lukić će još jednom zaplivati. U to ga uhvati grč u obje noge i on potone. Vidjevši to naš Dubravčić, skoči na pol odjeven u bazen, te rukama amo, tamo, dok ne nađe druga uz skaline izbavi ga iz neugodnoga položaja. Da nije bilo za njega, vjerojatno bi se Lukić udavio u bazenu.

9.

U godini 1910. doživi pokojnik čudnovatu zgodu. Pozove koncem kolovoza svog druga i kuma u vinograd. Ovaj se tomu u velike radovao, jer će upoznati razne vrsti grožđa i voća, što je bilo u njegovom vinogradu. Išli su lagano, pred podne, majci na ručak. Govorili su o svemu, a išli sporo. U razgovoru nijesu niti opazili, da su prošli pravi put, te ošli k Podvinju. Kad je to Dubravčić primijetio, bilo je već kasno. Reče ovako: »Oho! mi smo prošli put, ali možemo i odavle ići«. Pođu dakle prijekim putem kroz tuđe vinograde. Kad su dobro odmakli, ali na raskršću stoji pudar s puškom, te veli strogo: »Gospodo, natrag, ovdje se ne smije ići«. »Ali Mile«, veli Dubravčić, »možemo mi proći, ne ćemo dirati grožđe, ta eto nas za kratko u vinogradu«. »Znam g. Dubravčiću«, reče pudar, »ali je takva zapovjed. izvolite nazad, dok nijesam upotrebio oružje«. »Gle, gle, šta bi ti još«, reče Dubravčić, okrene se natrag i ode s gostom okolo, gotovo 3 km daleko, pa ipak sretno dođoše do njegove klijeti.

10.

Kao mlad učitelj rado je čitao gospodarske članke, te je držao i gospodarski list nekoliko godina. Zauzet živom željom za gospodarstvo, kušao je i nagovorio par ljudi, da drže list »Seoski gospodar«. Kroz tri ili četiri godine imao je brigu, da ga prima i kućama dijeli. Jednom se zgodom — u ljetu — šioa osvjedočiti, kako se taj »Seoski gospodar« čita u selu. Zađe u par kuća, a novine su za slikom cijele i netaknute i to više brojeva. Nisu ih čitali, već britve brisali. To ga je vrlo uzbunilo, ali nije ništa rekao. Držali su list do konca godine, a onda otkazali, jer naš seljak još nije bio zrel, da sam sudi o gospodarstvu, što se piše, je li dobro ili nije. Bilo je to godine 1890.—1894.

11.

Zavolilo se dvoje mladih, momak i djevojka i uzet će se. Ali momkova mati »zabavlja« (zamjera) curi, što nije bogata, nema dukata. Tražila bolju, pa našla čak u Vrhovini, B a b i ć a djevojku s dosta dukata, tu će baš uzeti. A kad bila prošnja, te vidila, da nema dara, ostavili ju. — Sad treba ići prvoj i pravoj djevojci, ali tko će prvi i kako će! Srećom je momkov otac bio dobar sa gosp. Dubravčićem, ode k njemu i sve mu isprića. Ovaj odmah odšeta do djevojke, sve joj razloži, da se uda za momka. Ona se nećkala, ali ipak popusti i obeća se. Kad to čuo njen rod, zlo u sve žice. A gosp. Dubravčić i opet se potrudi do oca, strica, brata i tetke, te svojom mudrom riječi razloži, kako je nepametno rastaviti dvoje, koji se imaju rad i stvar je bila riješena. Živili su mladenci u velikoj slozi, ljubavi i miru, drugom svijetu za ogled.

12.

Poslje rata dođe neki dekan u školu varošku, da čuje, kako djeca znaju vjeronauk. S njim dođe i kapelan kao katiheta. Dekan se u velike začudi, što u školi nema novog »Tjednika«.

Pita gosp. Dubravčića za njega, a on veli: »Nemamo tiskanica, pa ga i ne vodim, a i šta će mi, kad to sve znadem već i napamet«. Na to stane g. Dubravčić na brzu ruku nabrajati, što se ima iz vjeronauka uzeti u I., II. i III. razredu, a dekan se u velike začudi. Veli mu: »Odakle Vi to znate?« »Pa iz tjednika iz glave«. »E kad je tako, i zbilja Vam ga ne treba«. Ode dalje zadovoljan.

13.

Neki mladi učitelj čestitao pok. Dubravčiću Josipovo, t. j. imendan. Uz ostalo spomenuo, kako baš njegovim marom postao učitelj, da ne mora o zemlji raditi i blatan biti. A naš Dubravčić se lijepo zahvali na čestitki i pouči mladića, da je ratarski stalež najvažniji u državi, te bi bez njega bila država gladna, a po tom i slaba i loša. Istina, učiteljski je stališ prvi, ali i ratarski je odmah do njega. Taj mladić se poslije ispričavao i govorio, da ga skoro nije nitko tako lijepo nasapunio, kao baš Dubravčić.

14.

U god. 1922. bje učitelj i učiteljica odlikovani. Dubravčić nije poznavao potanko učitelja, ali je učiteljicu znao u dušu. Čudio se, da je preko noći

promijenila boju, te joj to jednom zgodom na lijep način i rekao. — Sretavši ju jednom, uljudno ju pozdravi i reče: »Oho, čujem, da ste odlikovana, valjda što ste se promijenila. Ali ja, Josip Dubravčić, ne mijenjam se za sav svoj život, za nikakvu čast i blago«. — Tu je učiteljica doživila i to, da joj je sva poštena inteligencija okrenula leđa, a drugovi se i družice tomu smijali i uživali.

15.

Poslije svjetskoga rata umrla mu je majka Katarina u 84. godini dobi svoje. I ako je majka dugo živila, opet ju je volio sinovskim žarom, pa kad je svršila svoj život, plakao je za njom kao najveće siroče. Drugovi ga i prijatelji tješili, a on bi im rekao: »Badava sve, jedna je majka, koja se ne može više naći«. Dugo vremena nije se mogao umiriti, prem je znao, da to mora biti.

16.

Kad je bilo prošlih godina zabranjeno djelovanje »SHUD«, boljelo je to Dubravčića, ali nije klonuo duhom, već svakom mogućom zgodom i svakoga druga i družicu bodrio, da se uzda u bolja vremena. »Svaka sila za vremena« znao bi reći, pa i ovu: »Doći će sunce i pred naša vrata. Dugo je to i teško čekati, ali strpljen spašen«. — On je, Dubravčić, u koliko mi je poznato, sa drugom Ivanom Gabrilovcem puno i gotovo najviše doprineo, da je dignuta zabrana nad »SHUD«. On je pače išao u deputaciju sa ostalom braćom, te se lijepo i cifrasto zahvalio za veliku ljubav, što je iskazana hrvatskom učiteljstvu, a ne samo društvu »I. Filipović«, da je dignuta zabrana. Da nije bilo ovih dvaju poticatelja, možda bi sada još i gore bilo.

Raskola med učiteljima nije volio, nego slogu i jedinstvo. Zato je uvijek odsuđivao »UJU«, da hoće mile-lale uzeti, što nije njihovo. I drugove oko »Hrvatskoga Učitelja« nije volio, što su sile pocijepali. Oni bi rad, rekao bi Dubravčić, zasjesti na mjesta, koja nisu za njih. — Čudio se najviše Nemetu, da se dao na taj posao, koji da je »most u UJU«.

17.

Dubravčić je u velike štovao I. Tomašića, Galovića, Totha, Jambrišakovu i Mayera, te bi uvijek s pohvalom o njima govorio. Htio je silom ići na »Savezovu« skupštinu 29. VIII., ali mu zdravlje nije dopustilo, te je njegovom preporukom došlo 7 članova brodskog učiteljskog društva na tu skupštinu.

18.

Početkom rujna 1927. dođe u Brod novi sreski školski nadzornik, koji je počeo učitelje odvraćati od »SHUD« i radićeve stranke, a preporučao im »demokratsku« stranku. Ovo se reklo i Dubravčiću. — Mislim, da je išao g. srezkom na razgovor o tom, ali ne znam za stalno, da ga poduči, kakav se mora biti kao činovnik. — Ali u listopadu ili studenom šalje Dubravčić svim učiteljima u kotaru »Okružnicu« glede postupka novog sreskog školskog nadzornika i moli svakog druga i družicu, neka odmah javi njemu svaki slučaj zloupotrabe uredovne vlasti prijetnjom u službi zato, što je tko član »SHUD« ili mamljenjem u »UJU«, a on će to odmah javiti na kompetentno mjesto. — Pokojni Dubravčić pokazao, da je kao predsjednik društva I. Filipovića na svom mjestu. Tkogod ga poznao, tko je s njim bar jednom govorio ili o čemu raspredao, morao je uviditi, da je to neobičan čovjek i poštenjak, kakvih je danas po malo. — Eto naše lijepe sreće, kad bi bar u svakoj župi ili kotaru bio po koji uzor značaj i poštenjak kao Dubravčić, bilo bi nam bolje i lakše.

*

U brodskom groblju, s lijeve strane, oko polovice, izmed oca i majke, te ostalih znanaca seljaka iz Varoša, počiva tijelo pokojnoga Dubravčića.

Često, vrlo često, ako je i zima, doveze se u dubokoj crnini sa pratnjom, starija gospođa sa zaovom a, to je gđa Dubravčić i sestra Amalija. Malo se pomole, poškrope grob i odu tužne i zabrinute, kako li će sad, kad su bez njega, kao bez glave.

Stari drugovi V. i C. dođu češće i potiho se pomole za pokoj duše Dubravčićeve, koji sigurno uživa slavu nebesku.

Vjerne družice iz Broda B., K. i P. šećući se kraj groblja, ne mogu srcu odoliti, a da se ne vrate na grob svoga učitelja i najboljeg prijatelja Dubravčića, koji se za njih zauzeo, kad su bile premještena i jedna službu izgubila. Pomole se, okite grob cvijećem i odu — da ubrzo opet dođu.

I ja im se pridružujem, moleći tiho za pokojnika, koji je bio svakom mio, a nikom mrzak: Bog mu vječni pokoj dao!....

I. Posavac, učitelj.

U SPOMEN JOSIPU DUBRAVČIĆU.

I Ti se sklanjaš iz ove doline jada i vaja — Josipe dragi?! Zar su Ti zlodjela novih ljudi zbilja dozlogrdili, gledajuć gore iza zla? Ti — toli jaka grana našeg stabla učiteljskog!...

O — koli tužnog osjećaja sada, a kolikih li dragih uspomena iz prošlosti — na Tebe — Joso naš!

Pa zar Te zbilja nema? Ne, ne! Među nama si, jer duh Tvoj kruži oko nas kada samo i blisnemo pomišlju na Tebe. Kao tvrda lička korenika, a sa značajem prvoga reda, pokazao si se ne samo u školskim klupama među Tvojim sad razžalošćenim drugovima, već i u službi učiteljskoj u društvu starijih i mlađih kolega i prijatelja. Nikad nagao, nikad nasilan, uvijek tih i blag, a dosljedan u govoru i radu, zato i cijenjen i ljubljen ne samo u obitelji, već i u učiteljskim društvima. To su dobro zapazili i drugovi u uglednom hrvatskom učiteljskom društvu »Ivan Filipović« za kotar Brod na/S., pa kada su u »Savezu« udružena društva imala iskapiti najgorču čašu, pružiše njemu kormilo svoga broda, da ih kao predsjednik vodi i Scilom i Karibdom, jer su znali tko je tomu dorastao. A danas?

Danas, kada je i ta borba — bi reć — na kraju, i za društvo i za »Savez«, pruža taj predsjednik kormilo drugima uz zadnji uzdah: »Završio sam«... I završio je i zadnje pošteno djelo na čast i ponos stališa učiteljskog, pa i to iz jake i nepokolebive ljubavi k svome hrvatskom narodu i svome zvanju.

Tek utješno bi moglo biti to, da ta stara, s jakog debla okrhana grana, bude na njegovom mjestu imala pregaoca, koji će bez primjesa — talmi-imena »udruženja« — onako čvrsto držati slavni barjak Ivana Filipovića, kao što je pokojni Josip držao »društvo«. No — nadamo se! Ta tko ga izabrao, dostojno će ga i slijediti!

Nama svima ostaju samo nezaboravna sjećanja na njegove mlade i stare dane, a sa anegdotama, od kojih, samo jedna iz mlađih dana neka nam kaže markantne smjernice o radu i životu. Sjećam se dobro iz učiteljstva u Petrinji, kad je samo i mala sjena nečednog ponašanja ondašnjih časnika u crkvi sv. Lovrinca na Božić 1893. htjela nakrenuti na sebe pažnju krasnoga spola. Kad je naš Josip to spazio... onako ćudoredan po uzgoju doma i škole — pur et simple — dođe u naš stan i stoičkim mirom pruža mi više razrezanih araka čistog papira i govori: »Sjedi, oba ćemo isto pisati«! Oštrim sarkazmom šibao je ponašanje rečenih ljudi u crkvi. Mnogo je poluaraka noću poplavilo ono patriarkalno mjesto. Istrage se vodile po svim uredima, pa i na učiteljištu, ali sam Bog je štitio pripravnike, koji su se usudili kritizirati časnike u obranu vjere zbog ponašanja u crkvi. Takvog i u sličnim prilikama u starim danima zapazïše ga i njegova braća u društvu »Orlovi« u Brodu na/S., koji ga također izabraše svojim predsjednikom.

No čemu nizati mnogobrojna toli lijepa svojstva toga smrtnika? Ta njegov značaj nisu mogli okrenuti ni udarci satrapa za vrijeme Austrije, a borme nikako ni sadašnja vremena t. zv. »partija«, koje bi i hrvatskog školnika htjele upregnuti pod svoja kola, dok je on dobro znao, a po tom i radio, da prosvjeta ne ima služiti nijednoj stranci, već sve stranke — prosvjeti. Od toga — on — stanac-kamen ne pokoleba nikada...

Ljudi od karaktera, savjesti, rada i poštenja, koji razum i srce stavljaju samo u službu uzgoja narodnog, umiru, da vječno živu u harnim srcima velikih, koje je — mlađahne uzgajao. Takove, pa i nas ako i malo smiruje samo to, da je u toliko dugo živio, što je mnogo dobra i plemenita uradio.

Vječni Vi stoga pokoj i slava, nezaboravni druže, jer te i preko groba ljubi

tužni Jakša.

MEĐUMURSKO UČITELJSKO DRUŠTVO

održalo je 15. travnja 1926. svoj

proljetni sastanak

u Čakovcu. To je prvi sastanak iza »Obznane« te je posve razumljivo, da se hrvatsko učiteljstvo Međumurja tome sastanku listom odazvalo, kao još nikada. Prisustvovalo je 84 kolega i kolegica. Takav odziv sastanka još do sada nije bio, što je znak svijesnosti, koja se ne boji nikakovih progona, došli ma s koje strane.

Sastanak su posjetili: sreski poglavar gosp. Petar Javor, ravnatelj učit. škole g. dr. Ante Cividini, oblasni nadzornik g. Mijo Vuković, sreski nadz. Fran Zakarija, g. Ivan Zatluka, ravnatelj hrvatske seljačke zadružne banke. Iz Zagreba bio je drug Josip Tomičić.

Sakupljeno hrvatsko učiteljstvo brzojavno pozdraviše bratska društva iz Broda, Zlatara, Pakraca, Virovitice i Osijeka kao i začasni predsjednik g. Stjepan Gorupić i drug Novoselović. Pismeno pozdraviše bratska društva iz: Koprivnice, Nove Gradiške, Bjelovara, kao i predsjednik g. Stj. Banić iz Oštarija i g. Joso Binički iz Nikinaca, te predsjednik »SHUD« i »Hrvatskog učit. društva za grad Zagreb i okolicu g. Ivan Tomašić.

Potpredsjednik društva Martin Kolar pozdravio je sakupljene drugove i družice biranim riječima, pozivajući ih na što intenzivniji rad u staleškoj organizaciji i oko prosvjećivanja našega naroda u Međumurju. Pozdravlja prisutne goste kao i g. Tomičića. Gospodin Tomičić u svom odzdravu prikazuje u kratkim crtama borbu vodstva »Saveza« oko imovine, koju su neprijatelji hrvatskih učiteljskih društava htjeli oteti iz naših ruku, ali nije im uspjelo. Zasluga je to našeg dičnog predsjednika g. Ivana Tomašića, te smo prema tomu opet baštinici naših pređa.

Poslije govora druga Tomičića uzima riječ ravnatelj preparandije g. dr. Ante Cividini, koji veli, da su u cijelom svijetu rasklimane organizacije, a tuže se osobito Nijemci, koji su u pedagogiji uzori, ali se čvrsto nadaju, da će nastati naskoro divan dan godine tisuću devetsto dvadeset i sedme, kad bude proslava stogodišnjica najvećeg pedagoga Pestalozzia. On to spominje zato, što smo se odalečili od prirode, a prednjak njegov Roussean, a i on sam zastupao mišljenje, da se ljudstvo vrati prirodi. Učitelj imade dušu kao i dijete, te prema tome treba da uzgaja najprije sama sebe. »Podimo ličnosti«, znači stvoriti potpunog čovjeka ili kako kaže naš Ličanin: učinimo »ljudine«. Veliki pedagog Kerschensteiner u svom djelu »Die Seele des Erziehens« postavlja učitelja u formu »Čovjekoljubić«, što znači, da ljubimo čovjeka, ne gledeć na stranačku pripadnost, narodnost i vjeru. Postavlja kao uzor Pestalozzia, koji je rekao »Sve za druge, za sebe ništa«. Zahvaljuje na pozdravu predsjednika, veleći da će nastojati, da ova preparandija bude žarište za Međumurje. »Dolazit ću među Vas i k Vama, ne sam, već sa svojim nastavnicima i upoznavati Vas novim tekovinama na pedagoškom polju.« Prelazi se na dnevni red:

Predavač g. Franjo Jelačić, učitelj ovdašnje učiteljske škole održao je veoma uspjelo predavanje »O umoru u školske djece«. Predavanje bijaše pozorno saslušano od sviju prisutnih, što je znak, da je predavač izabrao zgodnu temu, koju je obradio temeljito, a potkrijepio ju vlastitim opažanjem u svojoj praksi i iznio i mišljenje modernih pedagoga o istoj stvari.

Drugi predavač g. Milan Tiljak, učitelj u Kotoribi, obradio je temu »Tjelesni uzgoj u pučkim školama«. Iz njegovog raspravljanja razabire se, da mu je kao učitelju stalo do toga, da uzgoj duha teče uporedo s uzgojem tijela, te preporučuje učiteljstvu, da radi na osnivanju sokolskih društava i da u njima sami sudjeluju. Na taj način odgojit ćemo čvrste karaktere, iskrene domoljube, koji ne će samo riječju pokazati, da ljube domovinu svoju, nego i činom svojim.

Sa sastanka odaslan je brzojavni pozdrav Njegovom Veličanstvu kralju Aleksandru Prvomu, kao i predsjedniku »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«. Kao delegati za »Saveznu« skupštinu gg. Stjepan Gorupić, dr. Ante Cividini, Josip Kovač, Izidor Gudel i ggđe: Jelka Blažeković i Zora Segher.

Poslije iscrpljenog dnevnog reda, sastalo se učiteljstvo na zajedničkom ručku njih na broju 58, komu su prisustvovali osim navedene gospode i građanski povjerenik za Međumurje g. Filip Šestić, žup. fizik g. dr. Blaž Ilijanić te g. veterinar Bartol Ročić. Izredale su se lijepe rodoljubne zdravice, popraćene rodoljubnim pjesmama. Nije se zaboravilo niti našeg staleškog glasila »Hrvatski Učitelj« u čiji je fond sabrana svota od preko 500 Din. U ugodnom raspoloženju i oduševljenju rastalo se učiteljstvo pred mrak svojim domovima, noseći u sebi ugodne dojmove sa ove lijepe skupštine, nadajući se, da će jesenska skupština biti još i brojnije posjećena od ove, o čemu nema sumnje.

Tajnik: Izidor Gudel.

Glavna godišnja skupština

održana je 14. oktobra 1926. u Čakovcu.

Na skupštinu pohrlilo je 67 učitelja i učiteljica, a mnogi se pismeno ispričali i žalili što ne mogu tijelom prisustvovati, ali zato su duhom prisutni.

Raspoloženje među prisutnim odlično, a napose mora se istaći mladost naša, uzdanica naša, koja stupa uz nas. Na licima prisutnih čitaš: »Ljubav i pravda pobjeđuje«, što je samo znak, da je hrvatsko učiteljstvo pošlo pravim putem, putem, kojim nas vode sjene naših prvaka Filipovića i drugova mu.

Skupštinu posjeti i sreski poglavar g. Petar Javor kao i oblasni nadzornik g. Mijo Vuković.

Potpredsjednik društva g. Martin Kolar pozdravio je sakupljene drugove i družice biranim riječima, pozivajući ih na što intenzivniji rad oko staleške organizacije i oko prosvjećivanja našeg naroda u Međumurju. To je naša politika, to je polje našeg rada i zato smo zvani da radimo. Pozdravlja g. Petra Javora, koji ravna kotarom i u kojem učiteljstvo nalazi uvijek potpore i zaštite. Prijatelj je škole, a i učiteljstva, šta je i pokazao to današnjim svojim posjetom. Ujedno pozdravlja g. Miju Vukovića, oblasnog nadzornika, koji je u ovom kraju novajlija, ali svojim iskustvom pomoći će mnogo učiteljstvu a i narodu u Međimurju.

Iza pozdrava održaje predavanje svoje ravnatelj učiteljske škole g. dr. Ante Cividini. U uvodu ističe, da je uzeo temu »Slobodnu« te prema tome biti će to zapravo pedagoški razgovor. Mnogo toga ima se reći iz novijega datuma pedagogije, no to sve ne dostaje vremena. U prvom redu dotiče se nastranosti u školskom životu. Mnogo se govori i piše o školi rada i učiteljstvo prigrlilo tu novotariju, koja nije novotarija i radeći u toj školi rada zastranilo je. Išlo se tako daleko, da se kazalo: »Iz škole ne smije se ništa čuti, već pila i čekić«. Pita se sada: »A gdje je odgojna strana?« Škola rada provađala se i prije kod nas, ali pod drugim imenom, pa bilo je uspjeha, ali sada stojimo drugačije. Prešlo se u ekstrem. Isto se pada u ekstrem, kad se kaže: »Alles vom Kinde aus«. Djeca moraju radit i duhom i tijelom i na taj način uzgojit ćemo »čovjeka«. Taj čovjek biti će ličnost, karakter. Potpun čovjek i ličnost, a prosvjećen je onaj, tko je uljudan. Prosvjeta, zdravlje i uljudba su vrednote, o kojima se mnogo govori i piše u pedagogici. Dakle iz svega slijedi: Vratimo se prirodi i stvarajmo čvrste karaktere!

Učiteljstvo je pratilo predavanje s osobitom zanimljivošću i nagradilo predavača burni mpljeskom, pa neka mu bude i ovom zgodom naša duboka hvala.

Iz tajnikova izvješća vidi se, da društvo napreduje i da mu nije naudila bura, što se oborila na hrvatsko učiteljstvo. Ono je danas jače i postojanije. Zloba, jal i pakost prošli su povrh glave našeg društva i ono danas ponosno stoji i drži stražu na sjevernoj točki naše domaje. Učiteljstvo je ostalo i dalje vjerno domu i rodu svome. — Iz naše sredine otišli su dobri drugovi i to: Stajcer sa suprugom Herminom, Fran Stipetić, Stjepan Banić, Milan Novoselović, ali ne da nas ostave, već da pojačaju redove preko Drave, ali žalost je društva šta je naša nikad zaboravljena Zlata Egartner otišla, no u vječnost, Bogu na istinu, u cvijetu svoje mladosti. Neka je mir prahu njezinom!

Poslije izvještaja tajnika i blagajnika birao se odbor, u koji su ušli i to: predsjednik g. Martin Kolar, potpredsjednik g. Ivo Stuparić, odbornici: Izidor Gudel, Ante Pelikan, Ivan Stipetić, Jure Jurčić, Marko Jurinjak, Dragutin Kocbek, Marija Zezula, Marija Dernulc, Jelka Blažeković, Stjepan Harmina, Julijana Aman.

Nakon izbora odbora primljena je rezolucija krapinsko-zlatarska.

Sa skupštine odaslan je brzojavni pozdrav Njeg. Veličanstvu kralju i gosp. Ministru prosvjete.

Svršivši dnevni red učiteljstvo se sastalo na zajedničkom objedu, gdje se uz pjesmu i svirku domoljubnih pjesama razigralo, te je vrijeme odmicalo dok nije stigao i čas rastanka. Učiteljstvo se vratilo kućama svojim s puno nade u bolju budućnost sa željom, da se što prije opet sastane. Učiteljski sastanci, to su velike ispovjedi ili corone, tuj dobije pojedinac utjehu, a cjelina svoj izražaj, jer kako stoje učiteljske organizacije, onako stoji i prosvjeta. To je barometar školstva i ne daj Bože da barometar pada, a pasti će onda, budemo li zanemarili staleške organizacije. Neka nam bude lozinka: »Vratimo se staležu!«

Tajnik: Iso Gudel.

IX. Redovita glavna skupština

održana dana 6. listopada 1927. u Pustakovcu.

Na temelju zaključka upravnog odbora održala se 9. redovita glavna skupština u malom, ali prijatnom seocu, u neposrednoj blizini Čakovca, Pustakovcu.

To maleno selo nije vidjelo još nikada sakupljeno toliko brojno učiteljstvo u svojoj sredini. Sa simpatijom susretali su seljaci hrvatsko učiteljstvo i bili ponosni, da je baš hrvatsko učiteljstvo Međimurja odabralo njihovo selo.

Ta nije ni šala Sakupilo se 61 član, dok su se ostali članovi ispričali, jer i vrijeme baš nije bilo pogodno. Dakle: Odziv je bio vrlo lijep, ako se uzme u obzir, da na stastanke nijednog društva ne dođu nikada svi članovi. Kod nas se evo odazvala polovica.

Skupštinu je posjetio i predsjednik »SHUD« g. Ivan Tomašić.

Točno u 9 sati otvara predsjednik g. M a r t i n K o l a r skupštinu pozdravnim govorom, u kojem se osvrće na svrhu organizacije kao i na sve one smetnje, što su htjele, da društvo propadne, ali hvala Bogu, svjesno učiteljstvo uzdržalo je borbu, šta više broj članova porasao je na 130, a to znači, da je 99% učiteljstva Međumurja učlanjeno u društvu, koje je na svoj stijeg zapisalo: »U č i t e l j m o r a v o d i t i s t a l e š k u p o l i t i k u i u s a v r š a v a t i s e b e, d a š t o v i š e k o r i s t i s v o m u n a r o d u n a p r o s v j e t n o m p o l j u, a s t r a n č a r s k u p o l i t i k u n e k a v o d e l j u d i, k o j i s u z a t o z v a n i, a i o d g o v o r n i p r e d B o g o m i n a r o d o m«.

Pozdravlja prisutnog predsjednika »S. H. U. D.« g. Ivana Tomašića, koji upravo s veseljem dolazi u našu sredinu, ne žaleći truda i muke, s kojima je skopčano putovanje.

Poziva članove na ustrajan rad oko staleških ideala, jer samo tako namret će svojem potomstvu bolju budućnost.

Predsjednik »S. H. U. D.« g. I v a n T o m a š i ć zahvaljuje se na pozdravu a zatim ukratko referiše o zaključcima »Saveza« kao i o ujedinjenju svega učiteljstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Bude li dobre volje, veli predsjednik, s druge strane, kao što je s naše, osigurano je, da će doći do ujedinjenja. Zbliženje već se vidi, jer su predstavnici zagrebačkog »Jedinstva«, udruženoga u »UJU«, sa predstavnicima našega u »SHUD« udruženoga društva održali zajedničku protestnu skupštinu protiv štetnih ustanova novog nacrta o izmjeni činovničkoga zakona.

Prvi koraci su učinjeni, a sad čekajmo nastavak. Budimo strpljivi, jer: strpljen spašen.

Progutali smo mnogo, tako da se više nikad ne će vratiti ono, što je pirilo.

Poslije toga prešlo se je na dnevni red.

Predavač g. J u r e J u r č i ć, učitelj iz Pribislavca, mlad i poletan učitelj, đak našeg dragog pedagoga dr. Ante Cividinia, održao je predavanje »O samoupravi učenika«.

U svom predavanju predočuje pokvarenost društva i nepoštivanje zakona, iz česa izvodi posljedice zle toga. Dužnost je dakle učitelja, da uzgaja moralne ljude. Uzgojit će ih tako jedino, ako ih nauči svladavati samoga sebe. Poslužit će mu postupak »Dječje samouprave«. Izaberu se među djecom najozbilnija kao suci, branitelji sve krivice, što ih dijete počini, dođu pred njihov sud. Na taj način djeca postanu svjesna svoje odgovornosti, upoznat će i štetnost prestupka i tada će tek poštivati zakon. Sudit će jedan drugome razborom, a ne časovitom naklonosti jedan prema drugome. — Predavanju se odobravalo, a predavač dobio puno priznanje ne samo po predsjedniku, već i po cijeloj skupštini.

Tajnik društva g. I z i d o r G u d e l, ravn. učitelj iz Čakovca, podnio je izvještaj o radu društva u minuloj godini. Posebno ističe djelovanje društva, da se skine policijska zabrana sa »Saveza«, koja je i uspjela. U toj deputaciji između ostalih bio je i tajnik.

Nadalje: društvo je proslavilo i 100-godišnjicu smrti velikog pedagoga Ivana Henrika Pestalozzia, priredivši svečanu akademiju 17. veljače 1927. O životu i radu Ivana Henrika Pestalozzia održao je predavanje drug S t j e p a n H a r m i n a, učitelj u Pustakovcu. Prisustvovalo je 86 članova i članica.

Kako se iz cijelog izvještaja tajnika razabire, rad je bio intenzivan i na potpuno zadovoljstvo članova.

Materijalno stanje nije izostalo pokraj moralnoga, jer izvještaj blagajnice gđe J e l k e B l a ž e k o v i ć upravo je iznenadio članstvo, što je samo dobar znak o shvaćanju dužnosti članstva prema društvu.

Pošto se iscrpio dnevni red, prešlo se na izbor časništva. U o d b o r s u b i r a n i: Predsjednikom g. Martin Kolar, potpredsjednikom g. Ante Pelikan, tajnikom g. Izidor Gudel, blagajnicom gđa Jelka Blažeković. Odbornici: Gđe. Marija Žezula, Terezija Matasović, gosp. Jure Jurčić, Josip Orešković, Marko Jurinjak, Stjepan Harmina, Martin Viljevac i Juraj Kos.

Poslije svršena rada krenuše skupštinari na zajednički objed, što je bio priređen u mjesnoj gostioniji g. Tihanji, koji si dao mnogo truda zajedno sa gospođom, da što bolje podvori goste. — E, hvala im!

Zabava bijaše vrlo animirana. Pale su vrijedne nazdravice, a ne uzmanjka ni lijepa naša hrvatska pjesma, što se orila iz mladih, krepkih grla kolegica i kolega.

Nadošao čas rastanka! Svatko je krenuo svojoj kući, školi svojoj, ponesavši ugodne uspomene i okrijepljeni za daljni svoj rad sa ovog sastanka. »Do skorog viđenja!« bili su posljedni usklici, što se čuli, kad je vlak krenuo sa stanice.

E, daj Bože, da se opet zdravi i krepki nađemo na našem proljetnom sastanku god. 1928.

Tajnik: I z i d o r G u d e l.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO GRADA KARLOVCA I OKOLICE

održalo je u Karlovcu 4. svibnja 1928. svoju

glavnu skupštinu.

Poslije 1921., kada su na skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu« nastupile takve prilike, da je za neko vrijeme bio spriječen rad hrvatskih učiteljskih društava, i kada se poslije mnogih stradanja opet moglo nastaviti radom u hrvatskim učiteljskim društvima, okupili su se učitelji grada Karlovca i okolice 27. travnja 1927., da se dogovore o nastavku rada »Hrvatskoga učiteljskoga društva za grad Karlovac i okolicu«, što ga je ovo društvo moralo prekinuti pod pritiskom jače sile. Na tom se sastanku sabralo 15 učitelja i učiteljica, a 8 ih se ispričalo, te odlučiše, da se 4. svibnja 1928. održi glavna skupština, koja će uzeti u pretres pravila i izabrati odbore, da društvo nastavi svojim radom čisto staleškim i kulturnim, kako je to i prije činilo na dobro staleža i škole. Privremeni odbor, koji je na tom sastanku izabran, dobio je dužnost, da sve udesi, što je potrebno, e da se glavna skupština održi.

Ta je glavna skupština 4. svibnja i održana u vijećnici grada Karlovca u 10 sati prije podne s dnevnim redom: 1. Pozdrav predsjednika; 2. Čitanje članova ovoga društva; 3. Određivanje upisnine i članarine; 4. Izmjena pravila; 5. Izbor upravnoga odbora i obraničkoga suda; 6. Potpisivanje pristupnica novih članova; 7. Eventualija. — Skupština je bila prijavljena redarstvu i dozvoljena.

G. Ante Štefanac, zamjenik pročelnika privremenoga odbora, otvara skupštinu u 10 s.; za vođenje zapisnika imenuje g. Danijela Katića, a skupština izabire g. Dragutina Laškarina i g. Marka Jurana, da ovjerove skupštinski zapisnik. — Zatim konstatuje, da društvo imade 23 člana, od kojih ovoj glavnoj skupštini prisustvuje 15 članova, prema čemu je skupština po članu 15. pravila sposobna da stvara punovažno odluke i zaključke.

U svom pozdravnom govoru iza toga spominje požrtvovni rad hrvatskih učitelja, koji su uz teške prilike radili na kulturnom polju, da dignu narodnu prosvjetu i da izgrađuju stalešku organizaciju, a s njom da skupljaju imovinu, koja im je služila u stvaranju institucija, koje su staležu učiteljskomu donosile i materijalne i moralne koristi. — Raduje se, što je u ovu skupštinu došlo učiteljstvo da nastavi radom i tako omogućilo nastavak rada, što ga je ovo društvo moralo da prekine. — Napose pozdravlja predsjednika »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« g. Tomašića, koji je došao na ovu našu skupštinu. Markantnim potezima ocrtava svu onu herojsku borbu, koju je g. Tomašić izdržao, da sačuva organizaciju i imovinu »Saveza«. Prisutnost predsjednika »Saveza« daje učiteljima zanos i snagu u nastavljenom radu, te ga skupština pozdravlja poklicima: Živio! — Dalje se zahvaljuje gradonačelniku g. Josipu Butorcu, što je dozvolio, da se skupština održaje u otmenoj dvorani gradske vijećnice. — Prije rješavanja skupštinskih poslova predlaže, da se brzojavkom pozdravi Njegovo Veličanstvo kralj i »Savez hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu«. Skupština s velikim odobravanjem prihvaća pročitane brzojavke:

I. Njegovom Veličanstvu kralju Aleksandru Prvomu
Beograd.

Učitelji i učiteljice »Hrvatskoga učiteljskoga društva grada Karlovca i okolice«, nastavljajući svoj rad, pozdravljaju svoga kralja, iskazujući svoje najdublje osjećaje odanosti i vjernosti prema Vašemu Veličanstvu i Prejasnom kraljevskom domu Karađorđevića.
Predsjedništvo.

Na taj brzojavni pozdrav Njegovom Veličanstvu stiglo pismo ovoga sadržaja:

Beograd, 5. maja 1928. god.

Predsjedništvu udruženja učitelja i učiteljica
Karlovac.

Prijatno dirnut izrazima odanosti podnesenim sa glavne skupštine Udruženja Učitelja i Učiteljica u Karlovcu, Nj. V. Kralj blagovoleo je narediti, da se učesnicima skupštine izrazi srdačna zahvalnost.

Ministar dvora,
(potpis nečitljiv).

II. Savez hrvatskih učiteljskih društava Zagreb.

Nastavljajući radom, učitelji i učiteljice sabrani u glavnoj skupštini pozdravljaju »Savez«, priključujući se njegovu uspješnom radu za napredak staleža.
Hrvatsko učiteljsko društvo grada Karlovca i okolice.

Prije stvaranja zaključka pročitani su članovi ovoga društva, koji imadu pravo da u skupštini glasuju.

Stvarajući odluku o visini upisnice i članarine, zaključila je glavna skupština: da pravi članovi plaćaju upisninu 5 Din pristupajući u društvo i članarinu, svake godine 25 Din; pomagači članovi da uplaćuju godišnje po volji; a utemeljitelji jedamput da uplate 100 Din.

Zatim je g. A. Štefanac, koji je bio preuzeo, da referira o izmjeni pravila, sada suglasno s privremenim odborom predložio, da skupština zasada ostane kod dosadašnjih pravila »Hrvatskoga učiteljskoga društva za grad Karlovac i okolicu« od 5. 10. 1894., što su odobrena po Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi u Zagrebu, odio za unutrašnje poslove 20. 10. 1895. broj 33.928. — Skupština je jednoglasno prihvatila ovaj prijedlog. — Isto tako je pri-

hvaćen prijedlog, da ovo društvo ostaje u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava u Zagrebu«, u kojem je već bilo od ranijih godina.

Kod točke dnevnoga reda: Izbor odbora, što ih propisuju pravila, izabrani su u upravni odbor: Ante Štefanac, predsjednik; Petar Gjurišević, potpredsjednik, Danijel Katić, tajnik, Dragutin Laškarin blagajnik, Valentin Božičević, Vatroslav Mužina, Marko Augustinović i Vilma Hofman, kao odbornici. — Uobranički sud jednoglasno su izabrani: Marko Maričić, Marko Juran, Dragutin Laškarin, Valentin Božičević i Vatroslav Mužina.

Poslije izbora upravnoga odbora i obraničkoga suda potpisali su pristupnice pojedini članovi, kao oni, koji nanovo stupaju u društvo, da od ovih pristupnica može društvo složiti matičnu knjigu društva; u tu su svrhu posebno sastavljene pristupnice. — Prigodom potpisivanja pristupnica ubire se članarina i upisnica te darovi pojedinaca.

Prije zaključka skupštine pročitao je predsjednik brzojavke i pisma, kojima se pozdravlja ova skupština. — Skupštinu je brzojavno pozdravio pročelnik privremenog odbora g. Petar Gjurišević, koji se nalazi u Topuskom na liječenju; zatim pismom »Hrvatsko učiteljsko društvo grada Zagreba i okolice« i član ovoga društva Mato Bosiljevac.

Nakon toga prisutni predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« g. Tomašić pozdravlja ovo društvo u ime svega hrvatskoga učiteljstva, koje u ovaj čas iz najzabitnijega mjesta pa sve do divnoga našega glavnoga grada Zagreba upire oči u današnju ovu glavnu skupštinu. Karlovac je — reče on u svom govoru — oduvijek imao odlučnu i važnu riječ. Ja se nadam ,sudeći po vašem ozbiljnom, trijeznom i skroz taktičnom početku, da će to biti i u budućnosti i da će ovaj Benjanin, koji je danas uskrsnuo iza 6 godina počivanja, onim snagama, što ih je pribrao, uhvatiti se časno u bratsko kolo ostalih hrvatskih učiteljskih društava.

U daljnom govoru upućuje učiteljstvo na rad, što ga čeka: Preporučuje učiteljstvu, da prouči: Državni prosvjetni program; nacrt o unifikaciji zakonarstva za osnovno školstvo u SHS od dr. Sigismunda Čajkovca; već na temelju toga »nacrta« zakonskoga propisanu privremenu nastavnu osnovu za osnovne škole te s osnovom u vezi naše školske knjige, što sve donosi travanjski broj našega glasila »Hrvatski učiteljski dom«. — Upozoruje, da će se to sve oko polovine lipnja t. g. raspraviti u proljetnomu sastanku »Hrvatskoga učiteljskoga društva za grad Zagreb i okolicu«, a — ne bude li prekasno — i na ovogodišnjim »Savezovim« skupštinama. — Naglašuje naročito, da tome trebamo posvetiti osobitu pomnju već i poradi toga, što ovom unifikacijom školskoga zakonarstva za SHS hrvatsko školsko i učiteljstvo ulazi u tako važnu situaciju, kakva je nastala za Hrvatsku i hrvatski narod sadašnjim državnim »Ustavom«. — Dalje podsjeća, da je po zaključku prošlogodišnje »Savezove skupštine svaki član u »Savezu« udruženih bratskih društava za popravak našega »Doma« dužan doprinijeti barem 10 Din. Napokon: preporučuje začlanbu u zaklade »Hrv. učiteljskoga doma« i »Hrvatskoga učiteljskoga konvikta«; jer: staleška i patriotska je dužnost sadašnje generacije hrvatskoga učiteljstva, da zadrži i unaprijedi ove prijeko nam potrebne tekovine, što ih samoprijegorno podigoše i nama u amanet ostaviše naši predšasnici, a mi ih očuvasmo s toliko žrtava, uvjereni da tu svetu baštinu časno imađemo da namremo svojim nasljednicima. — Konačno saopćuje, da je svakom svijesnom hrvatskomu učitelju i potreba i dužnost: da drži i pomno čita »Hrvatski učiteljski dom«, koji je glasilo naše staleške organizacije »S. H. U. D.« — U želji da ovo društvo u zajedničkom radu u »Savezu« donose dobre saradnje, pozdravlja skupštinu, a skupština burnim poklicima uzvraća odličnomu kremenjaku u zastupanju pravedne hrvatske i učiteljske misli i stvari.

Pošto je zapisnik glavne skupštine pročitan, odobren i potpisan po ovjeroviteljima, zahvaljuje se predsjednik gostima i članovima na učestvovanju u skupštini te zatvara skupštinu u 12 sati.

S ovom je skupštinom donekle dana zadovoljština za one povrede, što su zadane hrvatskim učiteljima, koji nijesu mogli da budu drugačiji nego nacijonalno određeni i prije svjetskoga rata i poslije ujedinjenja, jer su sinovi hrvatskoga naroda, koji nijesu nikako prestali radom za korist naroda, a s narodom za korist države.

U nevezanoj zabavi poslije podne izređale su mnoge zdravice, a tenor svega razgovora bijaše: interesovanje za školu, učitelja, učiteljske organizacije.

Tajnik: Daniel Katić.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO SREZA PAKRAČKOGA I DARUVARSKOGA

Na inicijativu nas nekolicine učitelja Hrvata sreza pakračkoga i daruvarskoga sazvan je za 20. svibnja 1926. sastanak hrvatskih učitelja u Pakrac u svrhu uskrišenja hrvatskoga učiteljskoga društva ovih srezova. Drugovi i družice odazvali su se nad svako očekivanje. Sastanku je prisustvovao i naš borac i predsjednik »Saveza« gosp. Ivan Tomašić.

Sastanak se obdržavao u krasno okićenoj dvorani »Hrvatskog sokolskog doma«, koju nam je starješinstvo Hrvatskoga Sokola najpripravnije na raspolaganje stavilo.

Sastanak je otvorio u 10.30 sati do podne ravnatelj ovdašnje građ. škole g. Vjekoslav Pavlović lijepim i dirljivim govorom pozdravljajući prisutne a napose predsjednika g. Tomašića, izrazujući svoje veselje nad time, što vidi, da se je pozivu odazvalo skoro sve hrvatsko učiteljstvo. Pozdravlja Njegovo Veličanstvo kralja Aleksandra i predlaže da Mu se odašalje brzojavni pozdrav, što je odmah i učinjeno. Nakon toga predaje riječ predsjedniku »Saveza« koji nam je poduljim govorom razložio sadašnje prilike »Saveza« prema »U. J. U.«. Ocrtao nam je zatim značenje ovoga sastanka, pozivajući prisutne na složan rad.

Prešlo se tada na upis članova. Upisalo se 38 članova i članica, samih Hrvata, što je za ovdašnje naše prilike svakako ispalo nad naše očekivanje.

Zaključeno je: da se dne 10. lipnja o. g. održi prva redovna proljetna skupština u Daruvaru. Kako nas drugovi uvjeravaju, ima nade, da ćemo na toj skupštini u Daruvaru dobiti još novih članova, kojima je radi udaljenosti od željezničke pruge bilo nemoguće ovomu sastanku prisustvovati.

U odbor su izabrani: Predsj. Vjek. Pavlović, ravn. građ. škole i vršioc dužnosti srez. šk. nadz. u Pakracu, potpredsj. Aleksandar Banfić, sres. šk. nadz. u Daruvaru, tajnik: Edmund Bator, učitelj na građ. šk. u Pakracu, blag. Ema Šprem, učiteljica građ. šk. u Pakracu, a odbornici Ivan Štipančević rav. uč. u D. Obriježju, N. Janečko, ravn. uč. u Lipiku, Anka Köhler, učit. građ. škole u Pakracu, Franjo Korenić vjerouč. u Pakracu i N. Šiler.

Poslije skupštine bio je u istoj dvorani zajednički objed, koji je dobrostivo priredila gđa Grünwald supruga podstaroste Hrvatskoga sokola, a dvorile sestre sokolice i članice Hrvatskoga pjev. društva »Domoljub«.

Neka primi ovim putem starješinstvo »Hrv. Sokola« kao i sestre sokolice i »Domoljupke« našu najtopliju hvalu.

Hvala Bogu: društvo smo evo obnovili. Dao Bog, da rad u njemu bude složan na sreću hrvatskoga nam naroda.

Tajnik: Edmund Bator.

PISMO UREDNIKU.

Donji Obrijež, 20. 8. 1922.

Vrlo poštovani gospodine i druže!

Imao sam sudruga Artura Perca, koji mi jednom pokaza, još kao pripravniku, svoga rođaka — učitelja i pisca Ivana Tomašića. Kao učitelj pohodio sam neku pedagošku izložbu u umjetničkom paviljonu i razglegledao Otovčevićevo računalo. Čini mi se s Varžičkom sam izašao iz umjetničkog paviljona, kad sam Vas zapazio na pločniku.

— Kako je Tomašić oslabio! — pripomenem.

— Dá, izjeo ga je studij — pola u šali, pola sažalno odvrati moj stari drug.

Poslije Vas više susreo nijesam. Prolazile su godine.

Srijemska vruća krv, pošteni domoljubni osjećaj, a osobito silna mržnja moja na pritvornu neiskrenost bacila me u vječno opsadno stanje. Da ne zahirim kao »sijerak tužni među grobovima« oženio sam se — i to presretno. Mučio sam se: štedio, položio ispit za više pučke škole, a i literarno radio. Neki mi drug, koji mi je svojedobno silno imponirao, proricao lijepu literarnu budućnost uporeďujući me — bog bi samo znao zašto — sa Šenoom.

Došle su zatim oštre političke borbe. Zagrabio sam u njih ozbiljno i zato sam u 12 godina službe promijenio 6 učiteljskih mjesta. Znalo se dogoditi, da sam u jedan samo mjesec morao otrpiti po šest sudbenih rasprava. Bivalo je, da su me pozivale u predistragu za sudbeni stol. Goloruk sam se natezao u šumama s do zuba oboružanim komitama iz zelenog kadra (a to ni izdaleka nije bilo tako teško kao klati se s pohajdučenim »učiteljima«). Konačno me moji suseljani za vrijeme prevrata na smrt osudiše. Kad im nije ta egzekucija uspjela, najružnijom im denuncijacijom uspije, da mi vojska cernira školu i stan: provedu premetačinu od podruma do tavana, a mene zatvoriše istina u »custodia honesta«.

Nakon dokaza o mojoj posvemašnjoj nevinosti i pod pritiskom slučajnih intervencija pustiše me na slobodu. Dam se premjestiti u D. Obrijež. I ja bih gradio zgrade i živio filistarskim životom i nikad ne bih umočio pero da za javnost pišem, da ne bje Vašeg »Hrvatskoga Učitelja«. A ipak ja bih mogao da štošta pedagoškoj knjizi privrijedim i da našu stručnu nauku naprijed pomičem.

Jučer sam primio Vaše cij. pismo i danas sam — ne znajući ni sam pravo o čemu da pišem — napisao priložene radnje. Da se baš ukazala potreba, osjećam da bih još danas mogao da napišem još jednom toliko. Ne, ne — ne spominjem ja to, da se sám pohvalim već lih radi toga da istaknem istinu: da nije bilo Vas i Vašeg očinskog i drugarskog batrenja — za saradnju na pedagoškom polju bio bih ja izgubljen.

Ovo pisanje istina steže na uže obruč bojkota oko mene i moje siromašne obitelji, ali ne smeta — to čeliči našu odlučnost.

Iskreno priznati moram, da sam sa zebnjom očekivao Vašu vijest o Vašem umirovljenju. Vaš smiren, zadovoljstvom i upravo radošću prodahnut cijenjeni list neizmjerno me obradovao. Ovako odlaže kredu i spužvu smireni i svoga najboljega rada svije-

sni učitelj-umjetnik i Gospodinov trudbenik. Vedrina Vaše mirne savjesti bodri i mene na čim ustrajniji rad — samo da taj rad ne bude jalov.

Vi ćete još s puno dobra okititi rod i dom. Osjećam, da moj praktični školski rad mojem očekivanju ne odgovara. Čemu da se ja slabić povlačim po pedagoškoj praktičnoj njivi s mlinskim kamenom na prstu, Kolokolom na glavi, s pećinom na leđima i s topom u želucu?!

Zato se spremam i ja da ili rezigniram na službu ili da zamolim mirovinu.

Čemu da se koljem s nadzornicima sadašnjega kova?!

Zahvaljujući Vam primam do radosnog znanja, da ste prihvatili namisao mog internata. Nažalost 1. rujnom ne će moći biti otvoren. Sad tek polažemo stube. Nije brže moglo ići. Prvog listopada nastojat ću da bude otvoren. Javit ću Vam pravovremeno moj dolazak moguće još ove nedjelje. Moram da nadzirem dnevno gradnju inače nikad gotovo.

Molim da izvolite primiti kao umirovljenik moj duboki poklon i najljepše želje, te bilježeći se s odličnim poštovanjem jesam odani Vam

Ivan Stipančević.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA KOTAR PREGRADU

održalo je dne 10. lipnja 1926. god. u zgradi pučke škole u Pregradi svoju

GLAVNU SKUPŠTINU.

Uz domaće članove došli su na skupštinu gosti iz Sopota, te iz Dolnje Dubrave u Međumurju.

Predsjednik Martin Jurić otvara skupštinu i pozdravlja uz domaće članove i drage goste i nove članove. — Zatim crta težak položaj, u koji je društvo dospjelo uslijed poznate naredbe, kojom je svakom učiteljskom licu bilo zabranjeno, da bude članom društva, udruženoga u »S. H. U. D.« — Ističe potrebu udruženja, jer pojedinac malo može učiniti, a udruženim i složnim silama može se mnogo postići. Dokazom su tome »Hrvatski učiteljski dom«, »Hrvatski učiteljski konvikat«, »Hrvatski pedagoško-književni zbor«, »Hrvatski školski muzej« i t. d.

Nakon toga zamjenik tajnika Dragan Kocbek čita dopis »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Koprivnicu i okolicu«, kojim pozdravlja današnju našu skupštinu. — Na prijedlog učitelja R. Vukodinovića odaslan je brzojavni otpozdrav »Hrvatskom učiteljskom društvu u Koprivnici«, koje je isti dan imalo skupštinu:

Učiteljsko društvo Koprivnica
Uzvraćamo uz iste želje i bratski pozdrav.
Pregradsko učiteljsko društvo.

Nadalje čita zamjenik tajnika tajnički i blagajnički izvještaj, što se prima na znanje.

Prešlo se na izbor upravnog i revizionalnog odbora, te časnog suda, pa su izabrani slijedeći:

Upravni odbor: Predsjednik Martin Jurić. Potpredsjednik Fran Preglej. Tajnik i blagajnik Vatroslav Kovačić. Odbornik Rudolf Vukadinović. Odbornica Hedviga Radović. — Revizionalni odbor: Ivan Majerić i Mirka pl. Žigrović. — Časni sud: Janko Leskovar, Dragan Kocbek i Zlata Majerić. — Delegatom za skupštinu »Saveza« izabran je Martin Jurić.

Nakon toga predsjednik je skupštinu zaključio.

Tajnik: Vatroslav Kovačić.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO NOVOGRADIŠKOGA KOTARA

na svojoj

PROLJETNOJ SKUPŠTINI

održanoj 1. svibnja 1926. u Novoj Gradiški, zaključuje:

Poziva se sve hrvatsko učiteljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji, organizirano u svojim društvima, koja priznaju »SHUD« kao vrhovnu svoju organizaciju sa predsjednikom g. Ivanom Tomašićem, neka na »Saveznoj« skupštini zaključi približenje sa beogradskom središnjicom učiteljske jugoslavenske organzacije, da već jednom prestane gloženje i nepovjerenje u učiteljskim redovima, što se potežu već niz godna i gdje se dosta učinilo nepravdi prema mnogima učiteljima Hrvatima, a sve samo zato, što su neke ličnosti umjele izrabiti taj položaj u svoje lične i sebične svrhe.

Ravnopravne današnje učiteljske vrhovne organizacije i svaka potpuni vlasnik svoje imovine sa jednim zajedničkim forumom za cijelu državu, imati će kao solidarna, potpuna cjelina mnogo više efekta i snage za školske i učiteljske ideale.

U raspravama o toj stvari sa srbijanskim učiteljima mora g. I. Tomašić imati od strane hrvatskog učiteljstva potpuno slobodne ruke, jer on će najbolje umjeti privesti kraju odnose hrvatskoga učiteljstva — prema srpskome učiteljstvu.

Predsjednik: Stjepan Petričević.

HRVATSKO UČITELJSKO DRUŠTVO ZA KOTAR ŽUPANJU

Za 10. lipnja 1926. sazvao je predsjednik Cvjetko Romić skupštinu »Učiteljskoga društva za kotar županjski«, da kao član »S. H. U. D.« nastavi svoj rad, koji je po »Obznani« god. 1925. bio zaustavljen.

Predsjednik i tajnik izvješćuju o radu društva, dok je za vrijeme prisilnog zatišja »SHUD« od god. 1921. »Savezove agende vršilo u njemu začlanjeno »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu«.

Na ovu skupštinu je došlo 31 učitelj. lice, koji su svi začlanjeni. Članarina iznaša 50 Din godišnje a 100 Din plaćaju u društvenu blagajnu za »Hrvatskog učitelja«. Naknadno se prijavila još 2 člana, prema čemu danas ovo učiteljsko društvo broji 33 člana. (Isti je dan održana učitelj. skupština »UJU« u Štitaru, na koji je došlo 11 učitelja(ca).

U odboru su per aclamacionem izabrani: za predsjednika Cvjetko Romić, ravnajući učitelj iz Županje, za potpredsjednika Bušić Antonija učiteljica iz Županje, za tajnika Marija Bašić, učiteljica građanske škole, za blagajnika učitelj Đuro Bašić, a za odbornike Ivan Stanišić rav. učitelj iz Bošnjaka, Jakob Jovanovac, ravn. učtelj iz Gradišta, Luka Ćosić, rav. učitelj iz Gunje, Anđelko Škrinjarić, učitelj iz Babine grede.

U nadzorni odbor birani su: Ivo Hengl, učitelj iz Drenovaca, Mato Zečević, uč. iz Jaruga i Darinka Turković, učiteljica iz Gundinaca.

U časni sud izabrani su: Stjepan Uroić, vjeroučitelj iz Županje, Ilija Janjić iz Račinovaca te Evica Šuvić iz Bošnjaka.

Kao delegati za skupštinu »S. H. U. D.« izabrani su: Cvjetko Romić, Marija Bašić, Luka Ćosić i Mato Zečević.

Sa skupštine je brzojavno pozdravljen g. Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD«, koji je taj dan bio na učiteljskoj skupštini u Vinkovcima.

Predsjednik: Cvjetko Romić.

KNJIŽEVNOST

DIE LESE — UND SCHREIBSTÖRUNGEN DES KINDERALTERS, ihre Psychologie, Physiologie, Pathologie, heilpädagogische und medizinische Therapie. — Von Prof. Dr. Paul Ranschburg, — Verlag Carl Marhold, Halle a. d. S. — 1928.

Savremena pedagogijska metodologija prisiljena je da krug svojih pomoćnih nauka sve više proširuje, i mi danas uz psihologiju (generalnu, dječju i individualnu) te etiku, logiku i estetiku, upotrebljavamo u metodologiji marljivo rezultate biologije i fiziologije, a u novije vrijeme i medicinske terapije. Čovjek je psihofizičko biće i stoga su sve njegove duševne funkcije u uskoj uzročno-posljedičnoj vezi sa njegovom fiziološkom konstitucijom. Tako treba da i uzroke pojedinim tzv. psihičkim smetnjama tražimo savezno u fiziološkoj strani djeteta, te da se kod njihova liječenja služimo rezultatima moderne medicinske nauke. Koji od pedagoga nije neugodno osjetio prazninu na svome znanju sa područja medicine? Kolike pojave u djece bile bi nam razumljive, kolike bi smetnje i poremetnje mogli izliječiti, da imamo kratak ali solidan osnov medicinskih nauka. Takovo je znanje osobito potrebno pedagozima, koji se bave specijalno liječenjem raznih nenormalnih pojava u djece, bilo da je to slaboumnost, idiotstvo, slaba duševna razvijenost, moralna i socijalna defektnost, psihofizičke smetnje i slično. Nijemci imadu sretan naziv za ovakove uzgajatelje: »Heilpädagogen« a ovu struju u pedagogici nazivaju »Heilpädagogik«. U području dakle ove pedagogike, što liječi, ozdravljuje, nikla je i ova knjiga i to kao izdanje posebne kolekcije »Heilpädagogik und Medizin«, što ju uređuje poznati živčani liječnik u Münchenu Dr. W. Eliasberg, a koja ima zadaću, da za uzgajatelje izdaje preglede naučnih rezultata sa područja medicine i to u obliku i objamu, što je ovima potreban.

Ranschburgova knjiga obrađuje iscrpljivo temu, što je intimni dio rada upravo pučkoga učitelja, na ime: smetnje kod pisanja i čitanja u dječjoj dobi. Na nekih 300 stranica daje autor rezultate svojih strogo naučnih ispitivanja ove teme, čime se bavi već dvadesetipet godina. Primjećujem, da je Ranschburg profesor na medicinskom fakultetu u Budapešti, te je ova knjiga plod njegova mnogogodišnjeg rada u psihologijskom laboratoriju, što se nalazi uz državni »Heilpedagogisches« institut. Kako je taj njegov rad vrlo opsežan, te bi detaljan prikaz njegov zahtijevao i mnogo vremena i prostora, mi ćemo ovdje dati samo pregled svih problema, što ih on u knjizi obrađuje, tako da onaj, koga ova pitanja zanimaju, dobije potrebni uvid u nju.

U prvom dijelu govori autor o naporu, radu normalnog, abnormalnog i subnormalnog školskog djeteta kod čitanja i pisanja. Ovdje nam opširno prikazuje ispitivanja sposobnosti čitanja, te metode i određenja ovog ispitivanja. Govori o vezi čitanja i nadarenosti, zrelosti za čitanje, slabostima i zaostalostima u čitanju i odnosu s konstitucijom (čitanje i sifilis, čitanje i tuberkuloza, i t. d.), o eugrafiji i grafastenii, o pismu normalnih i debilnih učenika, te o pogrješkama i smetnjama kod pisanja.

Drugi dio obrađuje infantilnu sljepoću riječi i čitanja, pa kongenitalnu, naime obiteljsku aleksiju.

Treći se dio bavi psihofiziologijskom analizom i teorijom čitanja i pisanja te njihovih smetnja. Tom

zgodom govori nam autor o faktorima sposobnosti čitanja, naime: o čitanju bez razumijevanja (posve mehaničko čitanje), znanju slova, znanju sinteze slova u slogove i riječi (syllexia), o sintezi slova u riječi kod početnika; zatim o čitanju s razumijevanjem (razumijevanje riječi, rečenica i teksta), pa konačno o faktorima i tijeku sposobnosti pisanja (prepisivanje bez razumijevanja i s razumijevanjem, diktati i pisanje iz glave).

Četvrti dio posvećen je patologiji (patofiziologiji) svakodnevnih i nezdravih smetnja — pogrješaka i defekata — čitanja i pisanja. Tu je riječ o kvantitativnom kočenju, njegovoj fiziologijskoj teoriji i anatomsko-fiziološkim osnovima energetične male vrijednosti specijalnih centara, te o patologiji smetnja kod čitanja i pisanja. Zatim obrađuje homogeno (summativno) kočenje kao izvor pogrješke kod zamjećivanja i shvaćanja te afektivno kočenje.

Peti i posljednji dio govori o pedagoško-liječećem i liječničkom postupku kod smetnja u čitanju i pisanju. Uvezi s time prikazane su nam razne metode toga postupka, poimence Montessorijina te njena kritika od Th. Hellera, sinkretistička metoda Decrolya i njena kritika, metoda Descoeudresa, pa fonomimička metoda. Zatim je riječ o borbi protiv tendenca griješenja uslijed istovrsnosti ili sličnosti slova u obuci čitanja i pisanja, te napokon o čisto liječničkoj terapiji smetnja u čitanju i pisanju, kao što je općeno-hemoterapeutski postupak, specifični (antiluetični) postupak, organoterapija, jodoterapija, rinologijsko-hirurgijski postupak, i t. d.

Kako se već iz ovoga vidi, ovo djelo obrađuje sva pitanja, što su u vezi sa smetnjama kod čitanja i pisanja u djece i to iako sa strogo naučnog stanovišta, a ono ipak jasnim i razumljivim načinom tako, da se iz njeg može crpsti bogato praktično znanje. Pripomenuti mi je, da naučnu vrijednost knjige podiže i to, što je autor uzeo u obzir i najnoviju literaturu ob ovom pitanju, izašlu godine 1926. i 1927., napr. radnje Gumpertza, Springera, izvještaje 8. inter. kongresa za psihologiju u Groningenu, održanog 1927., i t. d.

Cijena je knjizi RM. 10.40, što iznaša oko 140 D.

Lj. Tomašić.

»HRVATSKI UČITELJ«, jubilarno izdanje o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 925,—1925., što ju je upriličilo hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »SHUD«, tiskan je s vrlo dragocjenom građom o staleškoj organizaciji hrvatskoga učiteljstva i njezinim tekovinama, pa o kulturno-prosvjetnim prilikama u krajevima, gdje Hrvati žive od prvih vremena do danas. — Troškovi toga bogato ilustrovanoga almanaka iznose oko 29.000 Din. — Molimo sve, koji su ga primili, a nijesu ga do sada platili, da to odmah učine; jer tiskara traži svoje. — Na zalihi ga imade jošte. — Cijena mu je 50 Din s poštarinom. — Narudžbe i pretplatu prima: urednik Ivan Tomašić, Zagreb, Trg kralja Tomislava, br. 9.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

»*Učiteljski Tovariš*«. Stanovsko političko glasilo UJU — Povereništvo Ljubljana.

Petr Bezruč: »*Slezské Písne*«. Vydal Spolek českých bibliofilů v Praze.

»*Roland*«. Monatschrift für freiheitliche Erziehung in Haus und Schule. Herausgegeben von Heinrich Scharrelmann. Verlag von Alfred Jenssen in Hamburg.

»*Neue Bahnen*«. Illustrierte Monatshefte für Erziehung und Unterricht. Herausgegeben von Feodor Lindemann und Rudolf Schulze. Dürr'sche Buchhandlung in Leipzig.

»*Deutscher Schulwart*«. Monatschrift zur Wahrung deutscher Schul-Erziehungs- und Volksbelänge. Schul- und Familienblatt. Heuert und Ernting. Brünn.

Dr. phil. Oskar Kutzner: »*Der Sinn der Erziehung*«. Heft 3. der Philosoph- und pädagog. Abhandlungen. Friedrich Manns »Pädagog. Magazin. Hermann Beyer & Söhne (Beyer & Mann), Langensalza.

»Hrvatski Skaut«. Glasilo »Hrvatskog skautskog saveza«, Zagreb, Gajeva bl. 37.

»Seljačka Prosvjeta«. Glasilo »Seljačke Sloge«, Zagreb, Akademički trg 12.

VIJESNIK

UPRAVA »HRVATSKOG UČITELJSKOG DRUŠTVA ZA ZAGREB I OKOLICU«

u svojoj sjednici od 2. lipnja t. g. uslijed novinskih vijesti o osnutku novog »Učiteljskog društva za zagrebački srez i okolicu« konstatovala je:

§ 7. pravila »SHUD« glasi: »U jednom kotaru može da postoji samo jedno učiteljsko društvo kao Saveza hrvatskih učiteljskih društava. Gradovi sačinjavaju s kotarom, u kom se nalaze, jedan kotar. Dva ili više kotara mogu se združiti u jedno učiteljsko društvo.

Ako bi se u kojem kotaru osnovalo više nego jedno učiteljsko društvo, i ako bi se njih više u isti mah prijavilo za pristup u Savez hrvatskih učiteljskih društava, onda skupština izaslanika (§ 36.) odlučuje o tom, koje će se od njih primiti.

Jer već 40 godina postoji »Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu«, koje je udruženo u »SHUD«, pa jer ono za isti teritorij postoji i iza osnutka gore spomenutog »Učiteljskog društva za zagrebački srez i okolicu«, ne može prema navedenoj ustanovi pravila »SHUD«, nijedno drugo učiteljsko društvo na tom području biti udruženo u »Savezu«; dosljedno: članovi »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu«, koji, jer su postali članovima spomenutog novog društva, ne mogu više biti članovi »Saveza«, prestali su poradi toga biti i članovima našega u »Savezu« udruženoga društva.

ŠTO NAM SE SPREMA?
ČINOVNICI I NABAVLJAČKE ADRUGE.

Položaj državnih činovnika, koji hoće i izvršuju savjesno svoju dužnost, svima je i predobro poznat. Sva nastojanja, da država izađe ususret molbama činovnika u pogledu poboljšanja njihova položaja, ostala su bez uspjeha. Položaj činovnika, kako aktivnih a pogotovo umirovljenika, postaje iz dana sve to teži. Povodom nove uredbe o nabavljačkim zadrugama, koje je statuirao čl. 374. financijskoga zakona, osvjetlit ćemo ovdje raspoloženje državnih činovnika prema toj novoj socijalnoj ustanovi države za svoje činovnike:

Poslije ustezanja 10—15 posto od plaća držav. činovnika za tako zvane poplavljene, novim su poreznim zakonom sveukupne prinadležnosti državnih službenika jako opterećene, tako da su oporezovane ne samo stanarine nego i dodaci na skupoću i milostinje, koje su svagdje pored minimuma egzistencije oslobođene od poreza. A zakonom o stanovima je drž. službenicima dan posljednji udarac, jer se njim znatan dio činovnika lišava svake zakonske zaštite, dočim je ostalima — tobože zaštićenima — produžen krov nad glavom do konca travnja 1929., ali tako da plaćaju najamnine preko zlatnog pariteta, t. j. predratne najamnine u din. uvećane 12 puta, premda neki penzionirci od države ne primaju nikakove stanarine. Ostali primaju jedva 15—20 posto na ime stanarine prema stvarno plaćanim najamninama. I dok su činovnici sa strahom čekali, koliko će im se ustezati po pravilniku, koji je u izradi o ustanovljenju fonda za porodične penzije, dočekali su evo novi prepad, kojim se opet seže u njihov prazni džep te oktroiraju nove stege od plaća i penzija.

Na temelju čl. 374. Financ. zakona za g. 1928.-29. izdao je ministar financija uredbu, usvojenu 1. svibnja o. g. od ministarskog savjeta, o izmjenama i dopunama Uredbe o »Nabavljačkim Zadrugama Državnih Službenika« i »Savezu Nabavljačkih Zadruga Državnih Službenika« od 5, prosinca 1920., kojom se određuje:

1. Svaki drž. službenik i sve osoblje pomenuto u 1. čl. uredbe t. j. svi koji služe i rade u drž. nadleštvima ili poduzećima ili koji primaju pomoć ili penziju na drž. kasi, mora se upisati za člana jedne Nabavljačke zadruge i mora da uplati 5 dinara upisnine i jedan udio od 100.— dinara.

2. Ako neko od ovih lica nije član Nabavljačke Zadruge ili se kao takav odmah ne upiše, to će drž. blagajna — na kojoj prima svoje prinadležnosti, po službenoj dužnosti na predstavku »Saveza Nabavljačkih Zadruga« od plaće ili penzije ustegnuti upisninu i prisilni udio — svega 105.— dinara u 11 mjesečnih obroka, i ustegnute iznose putem poštanskog čeka dostaviti »Savezu«.

3. Svaki prisiljeni ili dobrovoljni član Nabavljačke Zadruge jamči peterostrukim udjelom za obveze »Zadruge« prema »Savezu Nabavljačkih Zadruga«, a može se to jamstvo pravilima »Zadruge« i preko toga povisiti.

4. Od svakoga će se državnog službenika povrh toga počam od 1. srpnja 1928. kroz tri godine ustezati i to od činovnika I., II. i III. kategorije po 10 dinara mjesečno, a od ostalog osoblja po 5 dinara mjesečno bez razlike jesu li aktivni ili umirovljeni. Ove ustege idu u fond »Saveza Nabavljačkih Zadruga«, iz koga će se kreditirati prvenstveno »Stanbene« i »Kreditne« zadruge.

Ovo su bitne odredbe uredbe, kojom je vlada opet usrećila svoje službenike. Za bolje razumijevanje navodimo, da se za taj »Savez Nabavljačkih Zadruga« u Beogradu već vršila ustega 10 posto dodataka na skupoću i 1 posto od svih drž. nabava kroz 5 godina, te je bio sakupljen ogroman kapital, od koga 90 posto drž. službenika nije imao nikakove koristi. »Savez« je doduše organizirao po zemlji »Nabavljačke Zadruge«, koje su opet od drž. službenika uzimale udjele od 100.— dinara, ali te »Zadruge« — osim vrlo malih iznimaka slabo posluju, te su neke već propale a druge svoje poslovanje završile sa velikim pasivama i gubitkom, za koje državni službenici po novoj Uredbi jamče vjerovnicima. Najnovija Uredba pobudila je među drž. službenicima silno ogorčenje, pak će nesumnjivo biti i predmetom protesta činovničkih organizacija.

OBZOR PO PEDAGOŠKOME SVIJETU.

SASKA.

Stručna naobrazba. — Do 1916. postojale su pedagoške preparandije (seminari) za mladiće od 14—20 godina (6 godišnje nauke). Od 1916.—1923. bilo je propisano 7 godina (od 13.—20. godine). Osposobljenje steklo se diplomom opće obrazovanosti. Ta diploma bila je jednakovaljana s diplomom potpune srednje škole. Prije 1916. zapadalo je učiteljski seminar mjesto između niže i više srednje škole. Seminaristima bilo je dozvoleno da nastave nauke na univerzi, te steknu sveučilišnu diplomu.

Od 1923. zauzeše u Saskoj, Tiringiji i Hamburgu novo stanovište obzirom na obrazovanje nastavnika. Dok su se u seminarima uzgajali isključivo nastavnici i dok su se dječaci u 13. ili 14. godini morali odlučivati za tu struku, moći će budući nastavnici svršiti bilo koju visoku školu, gdje će steći općenitu naobrazbu, iza koje će prijeći na univerzu. Tek tu trebat će da se odluče za specijalni studij i zvanje, n. pr. nastavničko. Radi toga osnovana su dva pedagoška instituta (Dresden i Leipzig). Nakon trogodišnjeg studija učenik stiče pravo na mjesto. (Sindikat zahtijeva 4 godine nauke). Ove godine dresdenski je zavod pripojen visokoj tehničkoj školi, dok je leipziški još uvijek autonoman.

Isti su uvjeti i za učiteljice. Privatne škole postoje tek za nižu i višu srednju školu.

U stvari staživanja statut ne donosi definitivne odluke

Prema tome učitelji su stažiste do svoje 26. godine, a tada postaju pravima.

Učitelji biraju između sebe jednoga za ravnatelja na tri godine.

Prije 1923. morali su se kandidati prije izlaska iz seminara podvrći prvome pedagoškom ispitu, odslužiti trogodišnju pripravničku stažu i u 3. godini položiti osposobljujući ispit. Tada su od općine dobili mjesto,

na koje su, kaošto i na imenovanje pravima, morali pokadšto čekati 5 ili 6 godina.

Nova organizacija plod je duge borbe nastavnika i djelo saske radne vlade.

*

Sloboda misli i udruživanja. — Zakon ili zajamčuje, ali u iznimnom periodu, navlastito za vrijeme okupacije Saske i Tiringije, bili su učitelji — komuniste predmet strahovitih i nepravednih nasilja (répressions abominables et injustifiées).

Pravo udruživanja je općenito. No mišljenja činovnika (a i vlade) o pravu krzmanja (štrajka, la grève) vrlo su različita. Činovnički otpor ne može uspjeti, ako ga proletarijat ne odobri i podupre. U protivnome slučaju neminovan je otpust štrajkaša ili barem vođa. Na 15. veljače 1919. zaključio je »Savez učiteljstva u Leipzigu da stupi u štrajk radi povišice beriva, redukcije obučnih sati, nasilja ravnatelja i školske autonomije. Do krzmanja nije došlo, jer su zahtjevi ispunjeni (ali ne radi grožnje nastavnika, koji sigurno ne bi bili stupili u štrajk!).

»Savez saskih učitelja (Sächsischer Lehrerverein)« broji prema statistici od 1922. god. 18.550 članova. Izdaje dvije revije: »Sächs. Schulzeitung« — Dresden i »Leipziger Lehrerzeitung — Leipzig. Pretplata je obavezna za jednu ili za drugu.

Vrlo mali broj klerikalaca osnovao je »Sasko nastavničko udruženje« (1.200 članova, koji nijesu od reda učitelji), Njihova je revija »Schulwart«.

»Sindikatu njemačkih učitelja« ne pripada vjerojatno ni jedan sask. učitelj. Štaviše i komuniste su članovi »Saveza saskih učitelja«, koji pripada »Glavnom savezu njemačkih učitelja« (god. 1921. brojio je 152.043 člana. Revija: »Allgemeine deutsche Lehrerzeitung«, Berlin).

Nedavno osnovano je »Ujedinjenje učitelja srednjih i stručnih škola«. God. 1923. imalo je 1.235 člana od kojih otapda 887 na srednju nastavu. Revija »Praxis der Berufschule«, Leipzig.

*

Plaće i mirovina. — Svi činovnici razvrstani su u 13 plaćevnih razreda. Učitelji spadaju u 7., 8. i 9. razred (classe) prema slijedećem razmjeru: polovina u 7., trećina u 8. te šestina u 9. razred. Radi novčane krize plaće se mijenjaju svakog mjeseca. U svibnju 1924. dobili su:

Stažiste (6. razred!) 1. i 2. godine 103.08 zlatne marke; 3. godine 106.33 zlm; 4. i 5. godine 108.50 zlm.

Stalni učitelji (7. razred) 137.50; 142.50; 150; 155; 160; 167.50 zlm. — računajući od 26.—38. godine starosti 6. stepena svake 2 godine.

Stalni (8. razred) 180; 187.50; 195; 202.50 zlm. Napredovanje svake godine od 38.—52. no na posljednjem stepenu mora se čekati od 6—10 godina prije nego li se dođe u 9. razred.

Stalni (9. razred). Novi stepen. Sa 56 godina stiče učitelj najvišu plaću 237.50 zlm.

Stanarina razlikuje se prema plaći na 2 razreda, a prema stanovnicima na 5 grupa (A, B, C, D, E).

Plaća ispod 144 zlm. 36, 29, 24, 19, 14.50.

Iznad 144 zlm. 48, 38, 32, 26, 20.

Za ženu dobiva učitelj dodatak od 8 zlm. a za dijete 13—15—17 zlm. prema starosti do 6—14—21 godine.

Učitelji nijesu nipošto plaćeni prema svojoj naobrazbi. Sindikat traži brže napredovanje prema razmjeru: petina u 7. razredu, dvije petine u 8. i 2 petine u 9. razredu.

Poštanski namještenici sa osnovnoškolskom naobrazbom raspoređeni su u 6.—10. razred; oni s djelomičnom srednjoškolskom u 6.—12. a zvaničnici leipziškog poglavarstva s osnovnoškolskom naobrazbom u 6.—10. razred! Tek učitelj se sustavlja kod 9. razreda!

Do 30. godine plaća mu je izjednačena sa zaradom zidara, tiskara, slagara. Štaviše, i manja!

Do listopada 1920. plaćala je učitelja općina, a poslije saska država.

Izvanškolske zarade gotovo i nema izuzamši slabo plaćene i rijetke satove iz stranih jezika, stenografije i večernjih škola.

Iza 10 godina službe mirovina iznosi 35% od posljednje plaće uz stanarinu po tarifi B. —

Nakon 40 godina dosiže 80%.

Staža se računa u mirovinu. Sidikat zahtijeva za 35 godina 90%.

Udovice primaju 60% mirovine, njihova djeca 1/5 udovičke mirovine, a siročad bez oca i majke 1/3.

Učitelj dobiva za vrijeme bolesti kroz 1 godinu puna beriva, iza toga kroz godinu dana raspoložbinu (salaire d'attente) 40% iza 5 godina službe + 2%% za svaku daljnju godinu do navršenih 25 godina. Tek tada mu pripada zakonita mirovina.

*

Obučno vrijeme i praznici. Do Uskrsa 1924. obučavalo se 28 sati tjedno a izatoga 30 sati uslijed reduciranja učitelja. Sindikat je često tražio 24 radna sata na tjedan. Praznici iznose 85 dana (računajući ovamo 12 nedjela koje padaju u ove praznike). Osim toga 5 blagdana (1. svibnja, 9. studenoga i t. d.).

Praznici su ovako razdijeljeni: Uskrs — 15 dana; Duhovi — 8 dana; veliki školski praznici od 12. srpnja do 18. kolovoza; Jesen — 8 dana (od 26. rujna do 4. listopada); Nova godina — 15 dana.

Pragmatica. — Opomena prosvjetnog inspektora. Opomena disciplinskog suda. Globa do visine jednomjesečnih beriva. Otpust. Učitelj ima proti odluci disciplinskog suda pravo utoka na vrhovni disciplinski sud. Oba ta suda sastoje od po 2 suca i 5 stručnik drugova.

Otpuštanja se nijesu prakticirala dok nije 1924. stao na snagu zakon o redukciji, po kojemu je otpušteno 25% od sviju učitelja.

Učiteljska organizacija ima izvjestan uticaj na administraciju. Nadzornici vode računa o kupštinkim zaključcima i često ih uzimaju za podlogu svoga rada. Događa se, da se nadzornik bori u učiteljskim društvima.

Tako je u Leipzigu nadzornik ujedno i član odbora saskog sindikata i glavni urednik »Leipziger Lehrerzeitung«.

Od revolucije 1918. školska administrativna vlast u Saskoj je malone uništena. Financijalna kriza ne dopušta djelovanje nastavnoj komisiji, koja je pridijeljena ministarstvu, ali bivši socijal-demokratski ministar smatrao je predsjedništvo »Saveza« kao regularnu komisiju i nije zostavljao nadzornike bez »Savezova« prijedloga.

Učiteljstvo je često organizovalo protestne zborove, napose proti osnovi školskog zakona iz Reicha, proti redukciji i progonima.

Učiteljice. U Saskoj imadu jednaka prava, jednake ispite, plaće i mirovine kao i učitelji. Njih ima mnogo manje nego muških drugova: u razmjeru 1:7. Postoje 3 »seminara« za učiteljice po starom zakonu i 23 seminara za učitelje. Od 1921. mogla je udata učiteljica da ostane u službi; ali od 1. travnja 1924. udate su učiteljice na temelju zakona o redukciji bile dignute od službe. I tako je danas stanje kao i prije 1921. godine.

Zanimljivo je, da se konstatuje, te učiteljica-majka a neudata, ne mora da napusti službu. Ali zakon ne dozvoljava učiteljicama materinstvo radi moralne snošljivosti nego s razloga, što inače nitko ne bi mogao da se brine za zaštitu matere.

Zajedničko kućanstvo s prijateljem nije dozvoljeno.

Mora se napomenuti, da su poštanski namještenici protestirali protiv člana zakona, kojim se dozvoljava materinstvo izvan braka.

Učiteljica ima pravo na 4-nedjeljni dopust prije i 6-nedjeljni dopust iza poroda uz potpune prinadležnosti.

U Saskoj postoji za učiteljice nezavisni savez; njegova feministička djelatnost gotovo je jednaka ništici. Ali učiteljice živo sarađuju u sindikatskim i socijalnim akcijama.

Po J. T. E. — M. Golbergu, s francuskoga preveo N. T.

ENGLESKA.

Stručno obrazovanje. — Učiteljstvo osnovne nastave dijeli se na 3 kategorije:

1. Učiteljice. — Jedini su im uvjeti: da su žene, stare 18 godina i cijepljene. Bivši Ministar narodne prosvjete izjavio je, da se ne protivi namještanju ovakovih učiteljica.

2. Učitelji i učiteljice bez diplome, koji dolaze iz srednje škole. Ovi se moraju podvrći ispitu, na kome se dobiva »pripravnička svjedodžba«. Žele li da postignu »nastavnu diplomu«, valja da proborave dvije godine u specijalnom koležu (Training Colleges, normalna škola).

3. Diplomirani učitelji(ce) sa svršenim Training Collegesom kaošto i oni koji su ga svršili ali su oslobođeni (bez diplome).

Prije su nediplomirani učitelji mogli i bez koleža postići diplomu, ali ova je pogodnost za danas provizorno zabranjena.

Uglavnom diplomirani učitelj treba da prođe slijedeći studij:

a) jednu godinu u sekundarnoj (višoj srednjoj) školi (kao stipendista);

b) jednu godinu kao pripravnik u osnovnoj školi, da si pribavi najnužniju pedagošku spremu;

c) tri godine u Training Collegesu. U kolež se mogu primiti studenti sa sveučilišta u Cambridge-u i Oxfordu, koji su s uspjehom apsolvirali prijamni strogi ispit (The Senior Local Examination) i s londonske univerze, koji su bili apsolvirali ispit iz 4 matrikulacije. Ovi ispiti istovaljani su s baka laureatom. Nakon druge ili treće godine nauka u koležu slušač postizava s ispitom »Board of Education« nastavničku diplomu.

Za vrijeme boravka u koležu pripravnici vrše kraće staže u osnovnim gradskim školama (6 tjedana suviše rokova).

Ravnatelji se odabiru između diplomiranih nastavnika, izuzamši one po malenim selima.

Sloboda misli i udruživanja — postoji prema zakonu. No u pojedinim okruzima ugrožena je nada na promaknuće onima, koji aktivno sudjeluju radničkom i socijalističkome pokretu.

Činovnicima nije dozvoljeno da javno izražavaju svoje političke misli, ali stvarno ili ništa ne sprečava da ih — provode.

a) »National Union of Teatchers« osnovana je 1922. i broji 121.970 članova. Bori se za izjednačenje plaća učiteljskih i učiteljičkih. Organ joj je »The Schoolmaster«.

b) »National Association of Schoolmasters« podržava nejednakost beriva u korist učitelja.

Osim ovih dviju organizacija osnovana je »Narodna unija učiteljica« s parolom: »Za jednaki rad, jednake plaće«, te dvije federacije: jedna za ravnatelje, druga za pripravnike. Ove skupine nijesu u vezi s radničkim svijetom. Uglavnom engleski su učitelji konzervativni, akoprem su radna vlada i Labour Party skloni poboljšanju njihova stanja i unapređenju nastave. Međutim u Škotskoj postoji udruženje učitelja socijalista, a u Engleskoj se također osnivaju slične grupacije.

*

Plaće i mirovine. Plaćevni stepeni zovu se »Burnham scales« a ustanovljuju ih okružna školska vlast i stručne delegacije komiteta »Burnham«.

Za osnovnu nastavu postoje četiri »Burnham« ljestvice.

Odnose se na: nediplomirane pripravnike, diplomirane pripravnike, nediplomirane ravnatelje i ravnatelje s diplomom.

Plaće su različite nesamo prema ovim kategorijama, nego i u svakoj od njih. Tu odlučuju tri faktora: 1. spol; 2. svojstvo; 3. stepen (godine službe).

1. Spol. — Učiteljice imadu niža beriva (poprilici $^4/_5$ učiteljskih beriva).

2. Svojstvo. — Diplomirani pripravnici dijele se na pet razreda: učitelji(ce) bez Training College-a (razred 0); sa dvije godine nauka (razred 1); sa tri godine neprekidnih nauka ili licencijati »Bratish University« (razred 2.); sa 4 godine redovitih nauka i s osposobljenjem (razred3.).

Za diplomirane ravnatelje ustanovljuje se razred prema važnosti škole, t. j. prema broju učenika koji svršavaju (minimum je ustanovljen sa 3 god. polaza); i to: za prvi razred sa 41—100 đaka, za 2. razred 100 do 200; 3. razred 201—350; 4. razred 351—500 i 5. razred preko 501 đaka.

3. Stepen. Za svaku od četiri nastavničke kategorije (diplomirani i nediplomirani pripravnici i ravnatelji) prethodi imenovanju staža. Osim ove staže uz niža beriva postoje 4 razreda. U svakome od ovih razreda individualna su beriva u istoj kategoriji različita i za isti spol i za jednaki stepen, jer se prinadležnosti povisuju svake godine za vrijeme cijelog trajanja službe.

Svojstvo	Minimum 1. razreda Livre	Godišnja povišica Livre	Maksimum 4. razreda Livre
Pripravnici bez diplome	103 50	7 50	255
Pripravnice „	96	7·50	204
Pripravnici s diplomom	150 do 180 (1)	12·50	425
Pripravnice „	140 do 170 (1)	12·50	340
Ravnatelji bez diplome	+10 (2)	7 50	275
Ravnateljice „	+10 (2)	7 50	219
Ravnatelji s diplomom	+20 do +100 (3)	15	637·50
Ravnateljice „	+15 do +75 (3)	15	510

1. Prema stepenu osposobljenja.

2. Povišica na pripravničku plaću prigodom postavljanja.

3. Prema važnosti (kapacitetu) škole na kojoj službuju.

Godišnja povišica za propisani razred ustanovjena je dakle tek radi sticanja sve višeg maksimuma.

Za vrijeme bolesti utanovljuje prinadležnosti mjesni (gradski, sreski) nastavni odbor. Kako za takav slučaj ne postoje naročiti propisi, ima nastavnik za vrijeme kraće bolesti pravo na integralna beriva. U Bournemouthu određuje lokalni pravilnik za prvi mjesec punu plaću, za slijedeća dva — polovinu.

Tada se mjesni odbor sastaje u anketu i donese odluku.

Na početku službovanja učitelj je slabije plaćen od dobrog stručnog radnika, koji dobiva 4 funte stirlinga na tjedan. Učitelji primaju 3—7 livri tjedno.

Plaće isplaćuje mjesni (gradski, sreski) nastavni odbor. Država pridonaša $^3/_5$.

Izvan škole bave se učitelji isključivo obučavanjem u tečajevima za odrasle uz dosta dobru renumeraciju.

*

Mirovina pripada učiteljima nakon 30-godišnje službe u dobi od barem 60 godina. — Sa 65 godina nastavnici se umirovljuju ureda radi. Za mirovinu odbija se od plaće 5+. Mirovina se obračunava prema minimumu plaće posljednjih 5 godina službe i proporcijalno prema službovnim godinama: godišnje $^1/_{80}$ prosječnih beriva.

Baštinici nemaju nikakova prava na mirovinu, ali ako je nastavnik aktivno služio, dobivaju naročitu otpravninu.

Obučavanje i odmor. — Pet radnih dana (osim subote i nedjelje), u svemu 27.30 sati (5½ sati na dan: prijepodne od 9 do podne, poslijepodne od 2—4.30).

Praznici su: o Uskrsu 2 tjedna; o Duhovima 1 tjedan; veliki školski praznici 4 tjedna; o Božiću 2 tjedna.

Kazne. — Napadno su rijetke. Motivi su im redovno zvanična nesposobnost ili nemoral — te nemar, ukoliko je u javnost prodro.

Za vrijeme rata otpušteno je nekoliko učitelja koji su se suprotivili konskripciji ili vojničkome duhu. Nekoji ne htjedoše da se odazovu pozivu u vojsku: sudovi nijesu uvijek odbili njihovo »pitanje savjesti«. Većina otpuštenih uspostavljeni su na njihova službovna mjesta. Neki od njih su komunalni vijećnici.

Za rata provedena su s uspjehom četiri štrajka (dugotrajne rezistence) u svrhu polučenja bolje plaće i za suzbijanje i reparacije redukcija.

Roditelji su poduprli zahtjeve nastavnika i većina ih nije slala svoje djece u školu. Suplenti, izaslani da zamijene štrajkaše zamalo napustiše svoja mjesta radi probuđene klasne svijesti ili od straha pred sarkazmom. Štrajkaški odbor u brizi za interese roditelja i djece organizovao je između metinga, tu i tamo, po koji izlet na ladanje, kojemu su se pridružili i djaci.

Učiteljice — moraju se podvrgnuti ispitima kaošto i učitelji uz neke izmjene u propisanoj građi. — Kategorija namjesnih učiteljica bez ikakova osposobljenja gotovo učiteljice su dvaput brojnije od učitelja, usprkos nejednakosti plaće koja je temeljno pitanje njihove borbe. Plaćevni stepeni prema Burnhamu pokazuju da učiteljice dobivaju tek $^4/_5$ beriva, koja pripadaju učiteljima.

Učiteljice udružene u »National Union of Woman Teatschers« bore se za izjednačenje beriva, ali imaju proti sebi dio muških drugova iz »Narodne asocijacije učitelja«.

U većini okruga učiteljica nema prava na udaju, napose otkad je broj nastavnika porasao uslijed čega je nastala nestašica praznih mjesta. Pitanje materinstva skinuto je s dnevnog reda, jer se materinstvo učiteljice izvan braka podnipošto ne tolerira. U nekim okruzima i dalje je dozvoljena udaja učiteljica, koje za vrijeme poroda imaju pravo na kratki dopust uz punu plaću.

Engleska učiteljica bavi se u socijalnim pokretima, i žilava je pobornica borbe za žensko pravo glasa. Živo sarađuje na pacifističkome radu u antimilitarističkoj intereacionali apsolutnih pacifista te u radničkim organizacijama.

Po Matt Lewis-u, I. T. E. s franc. prev. N. T.

ŠKOLE U ČEHOSLOVAČKOJ.

U školskoj godini 1926./1927. bilo je u Čehoslovačkoj svega 21.367 škola razne vrste sa 2,245.867 učenika. Od toga zapada na pojedine vrste škola: Visokih škola 17 sa 28.825 slušača; srednjih škola 354 sa 101.998 učenika; 631 stručna škola poljoprivredna, industrijska i trgovačka sa 90.969 učenika; 2.753 produžne škole sa 202.406 učenika; 15.894 osnovne škole sa 1.713.833 đaka; 1.584 materinske škole sa 99.134 učenice; 74 zavoda za duševno zaostalu djecu sa 4.351 djetetom. — Od cjelokupnog broja učenika sviju škola bilo je po narodnosti: 1,498.511 Čehoslovaka, 497.820 Nijemaca, 119.168 Mađara, 76.858 Rusa, 17.124 Poljaka, 32.633 Židova i 3.751 razne narodnosti.

ŠKOLSTVO GRADA MÜNCHENA.

Polovicom travnja t. g. počela je u pučkim i srednjim školama grada Münchena nova školska godina. München imade oko 690.000 stanovnika. U pučkim školama imade 51.453 djece, od toga je u I. razr. 8.404, a sve su u 1.340 razreda.

Brojem školske djece dosegao je München sada broj od god. 1902., kada je imao 51.657 djece, a žitelja 509.000. God. 1913. imao je München 622.000 žitelja a u pučkim školama 70.000 djece.

HRVATI U SREDNJOJ ITALIJI.

Tri mjesta, gdje se govori hrvatski, nalaze se sjeverno od Napulja, u pokrajini Campobassco u Italiji. Ova tri sela nose ova imena: najveće se zove Živa Voda ili Kruč, drugo Štifilić, a treće najmanje Mundimitar. Stanovnici govore još i danas hrvatski, ikavskim narječjem, koji se govori u Dalmaciji na Pelješcu, ali s nekim starim rastezanjem i priličnom talijanskom primjesom. U te su se krajeve Hrvati naselili u više navrata bježeći od Turaka. Posljednja seoba bila je pred četiri stotine godina. Ti su najnoviji doseljenici iz krajeva oko ušća Neretve, a voda im je bio od krajevima, a ima ogranaka i u Dalmaciji, gdje se naplemena Mirko. Ta porodica živi još i danas u onim laze i ruševine Mirkova dvora. Ovaj se iseljeni dio Hrvata sačuvao svoja prezimena, kao: Mileta, Papić, Matijača, Iveta, Marković, Brkić, Smiljani i t. d. Mnoga su se od ovih prezimena tokom vremena počela pisati talijanskim pravopisom. Iveta na primjer prevedeno je u Vatta te izgleda potpuno talijansko.

Proučavanjem i istraživanjem podrijetla ovih Hrvata bavio se dr. Josip Smodlaka pa je na temelju predaje, koja se sačuvala u toj koloniji i u Dalmaciji te na temelju govora i prezimena došao do pravilnoga zaključka. Osim njega proučavao je jezik tamošnjih Hrvata i dr. Milan Rešetar. Oba ova Hrvata imenovala je općina Žive Vode počasnim građanima. Osobito su se mnogo pomogli narodnim pjesmama, koje se tamo još uvijek pjevaju i koje narod voli. U novije doba sve se više širi talijanski jezik i to školom i vojničkom službom. Ipak još svi, osim nekih gospodskih kuća, govore u kući i među sobom hrvatskim jezikom.

Prije je hrv. jezik bio mnogo više raširen u onim stranama. Njime se govorilo u više od dvadeset mjesta. Talijanski susjedi i mjesne vlasti su u veoma dobrim odnošajima s ovim dijelom stanovništva. Radilo se i na tome, da se u nekim mjestima ustanove i pučke škole u hrvatskom jeziku. Dr. Josip Smodlaka posjetio je više puta tamo naseljene Hrvate pa je jednom prilikom održan veliki narodni zbor u gradskoj hiži (ovako zovu općinsku kuću) u Živoj Vodi. Na tom je zboru dr. Smodlaka izručio tamošnjem narodu pozdrave stare domovine. S radošću je taj pozdrav narod primio. Zanimljivo je, da se tamošnji i inteligentni ljudi uvijek ponose svojim hrvatskim podrijetlom. — (»Hrvatski Glasnik«, Chicago Ill., 5. I. 1928.).

O BILJEGOVINI.

Mnogi nas nije upućen u propise o biljegovanju osobnih podnesaka; s toga iznosimo sadašnje propise o tom:

1. Molba te prilozi za stepen ne biljeguje se, jer je to unapređenje, što slijedi automatski.

2. Molba za grupu biljeguje se sa 25 dinara, a prilozi po 2 dinara, osim Izvoda, koji se izdaje ureda radi bez biljegovine.

Za stepen i grupu treba molba, ovjerovljeni prepis riješenja o razvrstanju na nova beriva iz god. 1923. po činovn. zakonu (tko je tada službovao), ovjerovljeni prepis o posljednjem unapređenju i »Izvod iz Službeničkog lista«. Sve se podnosi samo u jednom primjerku.

3. Molba za dopust (odsustvo) te bolovanje po 5 dinara, a liječnička svjedodžba 20 dinara.

4. Molba za dozvolu udaje 25 dinara, prilozi po 2 dinara.

5. Molba za namještenje te premještenje 25 dinara, prilozi po 2 dinara.

6. Molba za stalnost 5 dinara, prilozi po 2 dinara.

7. Molba za priznanje godina službe ne biljeguje se.

8. Žalba Državnom Savjetu proti izdanom riješenju ne biljeguje se. Taksa biljegovina u slučaju neuvaženja žalbe ubire se naknadno.

9. Molbe i prilozi za penzionisanja i regulisanja penzije proste su od biljegovine.

10. Molba za definitivu 25 dinara, prilozi 2 dinara (podnosi se ravnateljstvu dotične učiteljske škole.

Napomena. Ukoliko su prilozi već biljegovani ne potpadaju ponovnoj biljegovini.

Stjepan Gorupić.

KARNOSNI PROPISI.

Odlukom Ministra prosvjete od 4. siječnja 1928. godine stavljena je Uredba o disciplinskim sudovima, od 3. X. 1927. god. za učiteljstvo osnovnih i građanskih škola »van snage radi administrativnih poteškoća« i određeno je, da u stvari propisa na teritoriju Hrvatske i Slavonije ostaje na snazi do dalnje odredbe naredba Narodnog Vijeća od 12. studenog 1918., što je objelodanjena u Službenom glasniku od god. 1918., strana 396. Poglavlje III.

Nužna izmjena ove naredbe uslijedila je jedino u § 62., o karnosnoj oblasti 2. povjerenstva. Ne postoji više zemaljsko školsko karnosno povjerenstvo kod zemaljske vlade, nego je obrazovan pri Ministarstvu prosvjete odbor, u kojemu su: Načelnik odjeljenja osnovne nastave, pravni referent, jedan stručni drug i jedan predstavnik »UJU« u Beogradu, radi bolje garancije, da će se odluke o kaznama donositi pravilno.

U interesu ravnopravnosti i pravednosti podnijela je uprava »SHUD«, povodom prijedloga Učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu«, posebnu predstavku Ministarstvu prosvjete moleći, da se navedeni odbor pozove i predstavnik »SHUD«.

NOVA MINISTARSKA KOMISIJA ZA POPUNJENJE MJESTA U HRVATSKOJ I SLAVONIJI.

Odlukom Ministarstva Prosvjete od 28. II. 1927. godine ON Broj 13.601. o popunjenju učiteljskih mjesta putem natječaja u oblastima na teritoriju Hrvatske i Slavonije određeno je u točki 8. o središnjoj komisiji pri ministarstvu prosvjete, slovo g), da su u sastavu komisije i: »dva učiteljska lica, koja u tu svrhu odabere Glavni Prosvjetni Savjet sa teritorija Hrvatske i Slavonije«.

Prema toj ustanovi u tu komisiju je ušao Franjo Marković, potpredsjednik »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu«, udruženoga u »SHUD«.

PARTIJA 55.

Nakon provedene istrage razriješena su u računovodstvu Ministarstva Prosvjete dužnosti 3 dnevničara, koji su na ime »Babića« za isplatu ranijih potraživanja tražili i ubirali od stranaka »bakšiš«. Time se ipak ovoj nemoralnoj sramnoj pojavi i gramžljivosti »biroa« nije stalo na kraj; jer iza toga imademo u rukama novu dopisnicu, kojom sada »»L. Jelić, Čeronočka br. 16«, (ne jamčimo za točnost, jer je ćirilicom nejasno napisano), a i 2 dopisnice Antona Čavka, činovnika, Sinđelićeva ul. 23, — traži adresu učitelja, na koga je ovo točno adresirao, u svrhu »kako bi se moglo znati, gdje treba da se naredi isplata«. — Uvjereni smo, da se tome polipu ne rubi glava — otpuštanjem dnevničara, nego: sjekirom treba smjeriti na korijen.

DOPRINOSI ZA POPRAVAK »HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA*).

1.	Hrvat. učit. društvo Vukovar-Vinkovci	D 340.—
2.	Hrvat. učit. društvo Požega	D 1.300.—
3.	Hrvatsko učiteljsko društvo Brod n/S.	D 340.—
4.	Hrvatsko učiteljsko društvo Koprivnica	D 1.000.—
5.	Hrv. učitelj. društvo Velika Gorica	D 510.—
6.	Hrv. učitelj. društvo Križevci	D 500.—
7.	Hrv. učitelj. društvo Krapina-Zlatar	D 220.—
8.	G. Mijo Šipuš, škol. nad. u m., Vinkovci	D 10.—
9.	Gđa. Franjka Matasović, ravn. učitelj. Zagreb	D 20.—
10.	Ivan Rogić, ravn. učitelj. u m.	D 10.—
11.	Gradsko poglavarstvo Požega	D 500.—
12.	Gđa. M. Jambrišak, ravn. liceja u m., Zagreb	D 15.—
13.	Gradska štedionica, Zagreb	D 1.000.—
14.	Prva hrvatska štedionica, Zagreb	D 500.—

U zakladu »HUD«, odnoso »HUK« pristupili i počeli sa uplatama obrokâ:

1. G. Kamenar Juraj, učit. građ. škole, Klanjac za »Konvikat«.
2. G. Bertić Ivan, D. Novo selo, Srijem za »Dom« i »Konvikat«.
3. G. Srnak Bogomir, učit. Luka, Za »Dom«.
4. Gđa. John Gizela, učit., Bukevje za »Dom«.
5. G. Vrence Franjo učit., Bukevje, za »Dom«.
6. Tomac Danica, učit. Novo Čiče, za »Dom«.

MILI GOSTI.

Organizacioni odbor »Ústřední spolek českého učitelstva ve Slezsku« i uprava »SHUD« spremili su sve što treba, da početkom srpnja t. g. na prolazu u Hrvatsko Primorje 2 dana budu »Savezovim milim gostima 18 družica i 22 druga bratske češke organizacije. — Dobro nam došli!

---

*) Kako je poznato, prošlogodišnja »Savezova« skupština usvojila je prijedlog bratskog u »Savezu« udruženog društva Broda n/S., da svaki član u »Savezu« udruženih društava za popravak »Doma« uplati barem D 10.—. Ovo je dosadašnji rezultat toga.

Uredn.

»HRVATSKI UČITELJSKI DOM«
izlazi sada redovito; no još te uvijek predujmljuje »Savez« izdatke za njega. — Jer će se na ovogodišnjoj »Savezovoj« skupštini dati obračun o tome, molimo da svi dužnici prije toga bezuslovno podmire zaostalu pretplatu za prošlu i ovu godinu. — Stoga i ovome broju prilažemo čekove. UPRAVA »HUD«.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26 — Za štampu odgovara Dr. Janko Hörer · Zagreb, Prilaz Đure Deželića broj 2.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. SRPNJA, TE 15. KOLOVOZA 1928. BROJ 7., 8.

20. LIPANJ 1928.

crni je dan, kakvoga do sada jošte ne bilježi povijest čovječanstva:

Narodnom voljom posvećeni hram, mjesto sveto svakomu čovjeku i narodu, koji znade što je Sloboda, i narodu koji ju je zavrijedio,

NARODNI PARLAMENAT

oskvrnjen je u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca; jer je taj dan u njemu ruka zulumčarâ *ubila* promišljeno, hladnokrvno, politički sračunato, sankrosanktne narodne zastupnike, iza kojih stoje ne tisuće, ne stotine tisuća, nego milijuni hrvatskoga Naroda, dvojicu njegovih najboljih sinova i predstavnika

PAVLA RADIĆA i dra. GJURU BASARIČEKA

i ranila teško dragog predsjednika predstavništva hrvatskoga naroda

STJEPANA RADIĆA

te njihove vjerne suborioce *dra. Ivana PERNARA i Ivana GRANDJU*

i to baš u trenutku, kada oni sa svojim drugovima potpunom predanošću savjesnih ljudi vrše apostolsku misiju:

da bi za desetgodišnji jubilej, što postoji država SHS, u njoj svome hrvatskome narodu izvojštili najelementarnije uvjete za mogućnost prava na bitisanje

ravnopravnost i slobodu u odlukama o sreći i boljitku svoje domovine i svome,

što je i jedini temelj za valjanu izgradnju te postojanje same ove države.

U povodu jednodušnoga narodnoga ogorčenja, izraženoga poradi toga u manifestacijama, *obaraju malo zatim taneta zlikovaca na tlu grada Zagreba u grob tri mladenačka života, nekoliko ih se ranjava teško, mnoge lakše, a druge se poteže u zatvor . . . .*

U svemu potpuno istovjetno sa svojim hrvatskim Narodom, pogođeno je svime time teško i

hrvatsko učiteljstvo.

I iz njegovih grudi suklja stoga vrela krv te se poput mironosnoga tamjana diže k Prijestolju Svevišnjega, moleći ga neka podari:

Da sveta žrtva hrvatskih Mučenika urodi srećom za naš ljubljeni Dom i toliko već napaćeni Narod!

Slava, vječna slava i čast dragim našim Pokojnicima!

Ljubav i poštovanje hrvatskoga Naroda milim Ranjenicima!

Nepokolebiva vjernost hrvatskoga Naroda svetoj Njihovoj zavjetnoj misli!

21. lipnja poslije podne uz saučešće beogradskih i zemunskih Hrvata preveženi su pokojnici Pavao Radić i Gjuro Basariček na beogradski kolodvor, dočim su ranjenici ostali u beogradskoj bolnici.

Noćnim vlakom otpremljeni su pokojnici prema Zagrebu. U koliko se je za to moglo doznati, hrvatski im je narod na stanicama dolično iskazao posljednju počast.

Osobito svečan i impozantan bio je sutradan prije podne u crno zavitomu Zagrebu njihov doček i sprovod od kolodvora u Hrvatski seljački dom, gdje su položeni na odar. Sve što osjeća čovječski, poklonilo se je žrtvama za slobodu hrvatskoga naroda.

23. lipnja prije podne obavljen je načinom i sudjelovanjem, kakvoga do sada ne pamti Zagreb, sprovod i sahrana na Mirogoju u počasnu grobnicu, što ju je do Preradovićeve u arkadi dala općina grada Zagreba.

8. srpnja popodne vratili su se u Zagreb naši ranjenici gg. predsjednik Stjepan Radić, dr. Pernar i Ivan Granđa. Ovaj susret s njima ostati će hrvatskomu narodu u trajnoj uspomeni.

Kod svih ovih manifestacija sudjelovalo je po svojim predstavnicima i hrvatsko učiteljstvo. »SHUD« je upravio i pismeno saučešće predsjedništvu kluba HSS. Predsjednik »Saveza« pohodio je u njihovm stanovima gg. predsjednika Radića i dra. Pernara te u bolnici g. Ivana Granđu.

GOLGOTA HRVATSKE MORA PRESTATI.

Gospodin Milutin Mayer, predsjednik »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« i suurednik našega lista, izrekao je kao podnačelnik grada Zagreba nad otvorenim grobom Pavla Radića i dra. Gjure Basaričeka ovaj značajni govor:

Hrvatski žalobni zbore!

Osam već punih vjekova traje neprestana Golgota naše nesrećne i bijedne Hrvatske. Osam vjekova strašnih patnja, muka i nadčovječjih borba hrvatskoga naroda, i nikada da usadimo taj preteški i krvavi križ na vrhunac narodne Golgote i da možemo već jednom dahnuti i reći: »Svršene su muke naše...« Nema stoljeća naše prošlosti u kojemu se nije lila hrvatska krv i u kojemu nije bilo narodnih žrtava. A sve su te žrtve doprinešene za samostalnost naše drage Croatie, za sreću i slobodu hrvatskoga naroda.

U svoj toj titanskoj borbi našoj stajao je naš prijestolni i kraljevski Zagreb već od svog osnutka u prvim redovima. Vazda je visoko dizao ideju hrvatske slobode i samostalnosti, a u najtežim i najkrvavijim danima on nije klonuo nikada već je i zborom i tvorom tješio, pomagao i vidao zadane rane onima, koji su proljevali svoju herojsku krv za stare pravice hrvatskoga naroda. Ponosni hrvatski Zagreb čuvar je danas grobova mnogih hrvatskih velikana i mučenika, koji su dali živote svoje za bolju budućnost Hrvatske.

I taj neslomljivi gordi i ponosni hrvatski Zagreb, danas u dubokoj i teškoj boli opet mora da otvara vrata svoga Panteona, da u njemu položi na vječni počinak nove hrvatske narodne žrtve, žrtve ogavnog stranačkog fanatizma na sve što podsjeća na hrvatstvo i hrvatsku državu. Danas Hrvat ne bi smio biti Hrvat; on bi se morao odreći i svoga starog, slavnog i svijetlog hrvatskog imena, a njegove stare patničke ali herojske i ponosne kraljevine imalo bi nestati s lica zemlje!

A zašto sve to?

Samo zato, jer je Hrvat čovjek, koji ljubi svoju domovinu, koji je ponosan na njezinu prošlost i koji nije ubijstvima nikada rješavao svoja državopravna pitanja i koji nije svoje političke protivnike u pomanjkanju valjanih argumenata ogavnim umorstvima odstranjivao s borbenog polja, već je kao kulturan Evropejac okom u oko otvoreno, smjelo i čovječanski vodio borbu za svoja prava.

I kada narodni predstavnici na temelju postojećih zakona same države zastupaju hrvatski narod, tada ih se zločinački i razbojnički ubija. Tome nema pametara u parlamentarnoj povijesti cijeloga kulturnoga svijeta! Da li se takova što ikada dogodilo u starom hrvatskom saboru na našem historičkom Griču?...

Nikada! I glavni grad svih Hrvata, naš bijeli i veliki Zagreb, ponosan je na to, da se u njegovom starom saboru nije ubijalo, niti se prolijevala protivnička krv. Znak je to visoke kulture hrvatskoga naroda!

I stara, u duboku korotu obavita hrvatska sabornica, plače danas, što se to zbiva s hrvatskim sinovima! Ona bi bila najsretnija, a s njome i naš dragi Zagreb, da se opet ustavnim putem vrate dani, da predstavnici hrvatskoga naroda mogu u njoj dići glas svoj na obranu i dobrobit Hrvatske! Tamo ih ne će nitko lišavati života, jer to je Evropa...

Vjerom i čvrstom nadom u pravednoga Boga, koji je spor, ali dostižan, vjerom u razum, nesebičnost i požrtvovnost cjelokupnog hrvatskog naroda, moraju Hrvatskoj svanuti bolji dani. Naša hrvatska Golgota mora već jednom prestati!

I tada će ponosni i veliki naš Zagreb sa svojim narodom zapjevati himnu pravoj, nepatvorenoj i trajnoj slobodi, kakvu je nekoć veliki pjesnik Gundulić pjevao svome rodnome gradu Dubrovniku.

Neka nedavno u Beogradu prolivena krv narodnih žrtava ne bude uzaludna! Neka nam svima donese takovo smirenje, da hrvatski seljak i radnik s hrvatskim obrtnikom i intelektualcem bude jedinstven u obrani hrvatskih i domovinskih prava! I, vjerujte: nad našom dragom Hrvatskom sinuti će novo sunce, sjajnije nego ikada dosele.

I u danima te nove sreće hodočastiti će sinovi hrvatski i kćeri hrvatske na grobove i srpanjskih i prosinačkih i lipanjskih žrtava i doviknuti im:

»Svršena je Golgota hrvatskoga naroda, Vaša krv nije uzalud prolivena, neka je vječna slava Vama!«

A bijeli naš Zagreb, složnim silama cjelokupnog naroda sazdati će novi Panteon iz mramora i zlata, da u njega položi narodne žrtve na vječni počinak, i staviti će nad vrata Panteona natpis:

»Neka je vječni mir i neprolazna slava Vama, koji ste prolili krv za Hrvatsku i njezin narod!«

BRATSKI MELEM SLOVENSKOGA UČITELJSTVA.

Na ranu u povodu strašnoga zlodjela beogradskoga primilo je hrvatsko učiteljstvo od bratskoga slovenskoga učiteljstva ovaj izraz saučešća:

Udruženje Jugoslovenskega učiteljstva v Beogradu
Poverjeništvo Ljubljana.

Štev. 1547 **V Ljubljani, dne 24. juna 1928.**

Gospodu Ivanu Tomašiću
uredniku Učiteljskega Doma

v Zagrebu.

Prežalostni dogodek, ki združuje v skupni globoki boli ves hrvatski narod, je pretresel do dna duše tudi nas in prosimo Vas, da sprejmete spontan izraz globokega sočustvovanja in sožalja, ki polni srca vsega slovenskega učiteljstva brez razlike političnega mišlenja.

Ko Vam prostodušno in iskreno tolmačimo čuvstva slovenskoga učiteljstva, izražamo hkratu iskreno željo, da bi tragični dogodek v svojih posledicah ne oviral našega stanovskega zbližanja, ampak da bi Vam bila ta naša enodušnost, ki je prosta vsake strankarske preračunanosti, v presojanju položaja v dokaz, kako iskreno in odkrito je naše stremljenje, da bi čimprej videli vse hrvatsko učiteljstvo v skupni stanovski organizaciji z nama ramo ob rami boriti se za skupne naše interese in ideale.

Naj nam bo prelita kri vzpodbuda k temu in naj rodi sad spojitve učiteljskega stanu po vseh delih naše države kot trajen spomin padlih žrtev!

Tovariško pozdravljamo!

Povjerenik: **A. Škulj.** **Pečat.** Tajnik: **J. Kobal.**

Na to se je predsjednik našega »Saveza« zahvalio odmah posebnom dopisnicom, upravljenom g. Ivanu Dimniku, uredniku »Učiteljskoga Tovariša«, a iza toga smo braći uputili i ovo pismo:

SAVEZ HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA U ZAGREBU.

Broj 76 — 1928. *U Zagrebu, 24. 7. 1928.*

Gospodinu ANDREJU ŠKULJU, povjereniku »UJU«

LJUBLJANA.

Za Vašu iskrenu sućut povodom strašnog zločina od 20. VI. 1928., što ste ju upravili na Ivana Tomašića, urednika »Hrvatskog učiteljskog doma«, koji je ujedno i predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, izvolite prema zaključku sjednice središnjega i upravnoga odbora »SHUD« od 14. VII. 1928., toč. IV., primiti našu srdačnu hvalu.

Hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, nikada se nije ogriješilo o vjernost svome hrvatskom narodu, niti o ljubav prema bližnjemu, napose ne prema braći Slovencima i Srbima, ni prije toga groznoga datuma, a pogotovo poslije njega nikada ne će zaboraviti ni smetnuti s uma svoje dužnosti prema hrvatskom narodu i prema braći svojoj po staležu i po krvi, jer ga u svemu radu vodi čista i neokaljana Kristova ideja čovječnosti, ljubavi, pravde i poštenja.

Primite naš srdačni drugarski i bratski hrvatski pozdrav.

Za upravu »SHUD«:

Predsjednik: *Tajnik:*
IVAN TOMAŠIĆ v. r. *NIKOLA TOTH v. r.*

SAVEZ HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA

održati će

po zaključku zajedničke sjednice svojega središnjega i upravnoga odbora proširenoga zastupnicima u »Savezu« udruženih društava, održane u Zagrebu 16. lipnja 1928., i zajedničke odborske sjednice od 14. srpnja 1928.:

U četvrtak, 16. kolovoza 1928.

a) u 9 sati prije podne

ZAJEDNIČKU SJEDNICU »SAVEZOVA« SREDIŠNJEGA I UPRAVNOGA ODBORA u »Savezovoj« pisarni u Hrvatskom učiteljskom domu;

b) u 5 sati poslije podne

KONFERENCIJU ODNOSNO PREDSKUPŠTINU u dvorani Učiteljske čitaonice u Hrvatskom učiteljskom domu.

Na konferenciji sudjeluje »Savezov« središnji i upravni odbor, svako u »Savezu« udruženo društvo zastupa posebni izaslanik ili njegov zamjenik, a raspravlja se o prijedlozima »Savezova« odbora te o pravodobno podnešenim prijedlozima pojedinih društava za »Savezovu« skupštinu.

U petak, 17. kolovoza 1928.

IX. redovitu glavnu (delegatsku) skupštinu

Dnevni red:

1. Predaja vjerodajnica.
2. Otvorenje skupštine.
3. Izvještaj tajnikov o radu središnjega odbora za vrijeme od prošlogodišnje pa do ove skupštine »Savezove«.
4. Izvještaj poslovođin o stanju imovine i blagajne »Savezove« za isto vrijeme.
5. Izvještaj revizijonalnoga odbora o pregledbi računâ za isto vrijeme.

6. Proračun za god. 1928./29.
7. Izbor revizijonalnoga odbora (3 člana) za god. 1928./29.
8. Izvještaj o radu u »Savezu« udruženih društava za vrijeme od prošlogodišnje do ove skupštine.
9. Prijedlozi središnjega i upravnoga odbora »Savezova«.
10. Na vrijeme prispjeli prijedlozi u »Savezu« udruženih društava.
11. Prijedlog općoj skupštini za biranje dvojice potpredsjednika i dvojice bilježnika za opću skupštinu.
12. Eventualije. (O njima se ne raspravlja i ne zaključuje, nego ih se upućuje na shodno uredovanje »Savezovu« odboru).

U smislu § 37. »Savezovih« pravila u glavnoj (delegatskoj) skupštini imadu odlučujući glas samo izaslanici u »Savezu« udruženih društava (na svakih 10 društvenih članova po 1 delegat) te svi članovi »Savezova« središnjega i upravnoga odbora, a svi ostali članovi »Savezovi« samo savjetujući glas.

U subotu, 18. kolovoza 1928.

XIV. opću skupštinu.

Dnevni red:

1. Otvorenje skupštine i konstituiranje.
2. Priopćenje zapisnika jučerašnje glavne (delegatske) skupštine.

U Zagrebu, 14. lipnja 1928.

Za upravu „SHUD"

Predsjednik: *IVAN TOMAŠIĆ v. r.*

Tajnik: *NIKOLA TOTH v. r.*

Obje skupštine su u gimnastičkoj dvorani kaptolske škole grada Zagreba. Počimaju u 9 sati.

*

U općoj skupštini »Savezovoj« imadu aktivno i pasivno pravo samo redovni članovi članovi »Saveza«. — Redovnim članom »Saveza« jest svatko, koji služi ili je služio kao pučki učitelj ili učiteljica na kojoj mu drago vrsti škola, a pripada ma kojemu u »Savezu« udruženomu društvu, koje je ispunilo svoje dužnosti po §-u 8. i 2. alin. §-a 14. »Savezovih« pravila. — Svaki redovni član dobiva od upravnoga odbora »Savezova« člansku iskaznicu, kojom stječe prava, što pripadaju redovnim članovima »SHUD«.

*

Tko želi kao gost pribivati »Savezovim« skupštinama, dobit će uz prethodnu prijavu kod predsjednika »Savezova« posebnu iskaznicu.

*
* *

U subotu, 18. kolovoza, poslije podne:

U slučaju pogodna vremena u 2 sata odlazak autobusom preko Karlovca dolinom Korane na Plitvička jezera, kuda se stiže u½8 sati. Povratak: ili istim putem u ponedjeljak, 20. kolovoza, u 5 sati ujutro kreće se sa Plitvica, ili po volji drugim putem (n. pr. prema Bosni, Lici, Dalmaciji, Gorskom kotaru, Hrvatskomu Primorju). — Autobus naznačenim putem na Plitvice i natrag stoji po osobi 180 dinara, a samo na Plitvice 110 dinara. — Sigurne prijave za osiguranje mjesta na autobusu, hrane i prenoćišta za 2 noći na Plitvicama, valja najkasnije do 10. kolovoza poslati »Savezovu« poslovodi: g. Stjepanu Grabriću, Zagreb, Hrvatski učiteljski dom.
Tko ne bude želio na Plitvice, moći će razgledati ljepotu i znamenitosti Zagreba i njegove okolice, bliže ili dalje.

*

Brigu za zajedničku nastambu i jeftiniju prehranu za boravka u Zagrebu između 16. i 20. kolovoza preuzelo je »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu«. Točne prijave neka se najkasnije do 10. kolovoza pošalju društvenom tajniku: g. Stjepanu Gorupiću, Zagreb, Hrvatski učiteljski dom.

Prijedlozi uprave „Savezove“

(K točki 9. IX. redovite — glavne — skupštine)

IX. redovita glavna (delegatska) skupština »SHUD«, održana u Zagrebu, 17. kolovoza 1928., neka zaključi:

a) Prva alin. § 1. pravila »SHUD«, koja glasi:

»Savez hrvatskih učiteljskih društava sastavlja se od učiteljskih društava, što su osnovana ili će se osnovati u različnim krajevima kraljevina Hrvatske i Slavonije« (§ 15.)

imade glasiti:

Savez hrvatskih učiteljskih društava sastavlja se od učiteljskih društava, što su osnovana ili će se osnovati u različnim krajevima kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

b) Prva alin. § 14. pravila, »SHUD«, koja glasi:

»Redovni članovi dužni su u blagajnicu Saveza hrvatskih učiteljskih društava uplatiti putem svoga društva svake godine jednu krunu članarine«,

preinačuje se ovlašću daljnje ustanove istoga §-a da glasi ovako:

Redovni članovi dužni su u blagajnicu Saveza hrvatskih učiteljskih društava uplatiti putem svoga društva svake godine stotinu dinara. Od toga pripada: 10 D blagajni Savezovoj u ime članarine (§ 15. toč. a), b), c) Savezovih pravila); 60 D za pretplatu na Savezovo glasilo i sve druge eventualne publikacije Savezove (točka d) § 15. i alin. e) § 22. Savezovih pravila); 20 D za članarinu u Savezovu potpornu blagajnu; 10 D za popravak i uzdržavanje Hrvatskoga učiteljskoga doma (zaključak Savezove skupštine od god. 1927. po prijedlogu brodskog društva »Ivan Filipović«).

c) Ovlašćuje se uprava Savezova, da prema zaključku zajedničke sjednice Savezova središnjega i upravnoga odbora, proširenoga zastupnicima u Savezu udruženih društava, održane u Zagrebu 16. lipnja 1928., konačno uredi odnos suvlasništva »SHUD« i »HPKZ« na Hrvatski učiteljski dom te provede sporazum o Učiteljskoj čitaonici i Hrvatskom školskom muzeju.

d) Poziva se uprava Savezova:

da s mogućim pospješenjem pribere nužne podatke stručnjaka tehničkih, financijalnih i ekonomskih,

sve to pretrese u zajedničkoj sjednici Savezova središnjega i upravnoga odbora proširenoga zastupnicima u Savezu udruženih društava, koja će usvojiti najbolju mogućnost i obzirom na točku g) § 41. i na § 53. Savezovih pravila ovlastiti upravu Savezovu, da što prije uredi zgradu Hrvatskog učiteljskog doma i najpodesnijim načinom u život privede Hrvatski učiteljski konvikat,

a ob učinjenom imade se izvijestiti naredna Savezova skupština.

e) Odobrava se zaključak zajedničke sjednice »Savezova« središnjega i upravnoga odbora od 14. lipnja 1928., da uprava Savezova, jer je za to prijeka potreba, za Savezove pisarske i druge važne poslove uzme pomoćnu osobu uz nagradu, sada običajnu prema vremenu zaposlenja i vrsti rada.

f) Odobrava se, da uprava Savezova prema § 64. Savezovih pravila stupi u saobraćaj s drugim društvima ove vrste, naročito s društvima pedagoškim, književnim, umjetničkim, a radi materijalnog poboljšanja svojih članova i s drugim društvima u domovini i izvan nje.

BEZ ŽRTAVA NEMA NIŠTA!

Mi rado ističemo rad i uspjehe naših »starih« učitelja. Hrvatski učiteljski dom i Hrvatski učiteljski konvikat jesu bez svake dvojbe velike tvorevine naših »starih«. To su svjedoci velike energije, velikog, ustrajnog i napornog njihovog rada. To su sjajni spomenici staleške svijesti i rodoljublja hrvatskoga učiteljstva. Mi se punim pravom i danas ponosimo tekovinama slavnoga našega Ivana Filipovića i njegovih marnih suradnka: Fapkovića, Stojanovića, Modeca, Basaričk a, Ivkanca, Kobalia i dr., koji su vodili veliki taj rad. Sve to nije sagrađeno i podignuto preko noći, a ni onako lako. Velikih je trebalo prinijeti žrtava, da se je do toga došlo. Zaista, mnogo su uradili naši »stari«. Mnogo su žrtvovali od svoje sirotinje, a mnogo su se trudili, dok se je do toga došlo.

A pitajmo se: Što smo učinili mi? Što mi činimo danas?

Hrvatsko pučko učiteljstvo prviput je stupilo na javnost godine 1865., kad je ustrojilo društvo »Učiteljska zadruga« za podupiranje svoje siročadi. Onda učitelji nijesu imali mirovine. Zaista je bio kukavan život tadašnjega pučkog učitelja, kad je radi starosti i nemoći morao napustiti svoju službu, za koju je i onako bio vrlo slabo nagrađivan. A u kakvoj je bijedi ostavio svoju rastuženu udovicu i svoju siročad? Kakva je zdvojnost uhvatila sirotana starog učitelja, kako je ljuto morao zakrvariti srce kod same pomisli, što će biti od njegove siročadi poslije njegove smrti. I baš zato su naši »stari« g. 1865. osnovali »Učiteljsku zadrugu«, da njihova siročad bude od nje imala barem kakvu potporu. I pribrali su priličnu glavnicu. Ali to nije išlo lako. Oni su najprije morali nešto žrtvovati od svoje kukavne plaće, al oni su sabirali i među narodom, obraćali se na razne vlasti, korporacije i imućnike, da štogod priberu za svoju zadrugu. Naročito su se u tome isticali zagrebački učitelji, koji su s Filipovićem vodili sav mučni posao, samo da priberu što više gotovine. Oni se pismenim i usmenim molbama obraćali na sve strane, sastavili gospojinski odbor od vrlih Hrvatica, koje su upriličile lutriju u korist zadruge. Zagrebački su učitelji kroz mnogo godina u korist zadruge priređivali lijepe zabave s plesom u nekadašnjoj Građanskoj streljani. Onda još u Zagrebu nije bilo toliko zabava kao danas, pa su zagrepčani vrlo rado polazili omiljele zadružne zabave, da se u starom purgarskom društvu lijepo i ugodno zabave, i da štogod prinesu za učiteljsku siročad. Moramo znati i to, da je onda zagrebačko građanstvo vrlo cijenilo svoje učiteljstvo i rado podupiralo nastojanje učiteljstva za takvu humanitarnu svrhu.

Godine 1871. osnovan je Hrvatski pedagoško-književni zbor. I za to je trebalo mnogo žrtava. Trebalo je pristupiti u to društvo kao član utemeljač ili barem kao član prinosnik. Trebalo je nastojati da i škole postanu članovi utemeljači toga književnoga društva. Pretplatom trebalo je podupirati »Napredak«, taj najstariji naš staleški list, — a sve su to bile žrtve, za dobro učiteljskoga staleža. A hrvatsko je učiteljstvo te žrtve rado prinosilo, jer je znalo, da će donijeti obilata ploda.

Godine 1888. počeo se graditi Hrvatski učiteljski dom. Koliko je tu trebalo uložiti truda i žrtava. Gradnja impozantne kuće, — palače — sa lijepom tada u Zagrebu stilski najljepšom fasadom, tražila je mnogo novčanih troškova. Premda je išlo teško, započelo se tako rekući s ničim, al naši »stari« su ipak svoje prinose rado prilagali za podignuće svoga »Doma«. Tadašnjim zagrebačkim učiteljicama, kojima je na čelu bila Marija Jambrišakova, uspjelo je da od najodličnijih zagrebačkih gospoja sastave gospojinski odbor, koji je sakupljao darove za lutriju u korist gradnje Učiteljskoga doma. Takvi gospojinski odbori bili su sastavljeni i u Varaždinu, Karlovcu, Vinkovcima, Ogulinu, Glini i drugdje, a po drugim mjestima sakupljali su darove za lutriju učiteljice i učitelji, koji su podjedno raspačavali i lutrijske srećke.

I to su bile žrtve. Al se zato podigao veleban dom, naš ponos, trajni spomenik učiteljske svijesti, svjedok rada i požrtvovnosti hrvatskoga učiteljstva, dom te vrsti prvi u tadašnjoj Austro-ugarskoj monarhiji, a drugi u cijeloj Evropi. Taj rad priznavalo je sve hrvatskomu učiteljstvu, koje se je njim uistinu moglo ponositi.

Godine 1898. opet se započelo s gradnjom »Hrvatskoga učiteljskog konvikta«. Koliko je opet trebalo uložiti truda i žrtava u građenju te zgrade, u koju bi se imalo smjestiti da stotinu pitomaca? Koliko je uz središnji odbor »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, koji je gradio tu zgradu, trebalo žrtava od strane samoga učiteljstva? Ono je moralo prinijeti znatne žrtve, znatne novčane iznose da pripomogne građenju konvikta ili da postanu zakladnici konvikta, te da time dobiju pravo, da im sinovi budu primljeni na odgoj i opskrbu u konviktu. Ono je moralo i u samom narodu sakupljati darove

i prinose za građenje. Kako je učiteljstvo uživalo velike simpatije u samom narodu, to je njihov rad bio okrunjen lijepim uspjehom. I tako je uz velike žrtve podignut naš konvikat, u kojem je bilo odgojeno mnoštvo sinova učiteljskih, koji danas rade u raznim strukama zanimanja, u raznim staležima.

To su sve učinili naši »stari«. A »mladi«?

Te dvije naše zgrade, ta dva naša ponosa snašla je u novije vrijeme baš prava katastrofa.

Početkom svjetskoga rata g. 1914. vojna je vlast bez svakoga pitanja središnjega odbora »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« zauzela zgradu Hrvatskoga učiteljskoga konvikta i u njoj uredila bolnicu za ranjene i bolesne vojnike. To je trajalo za cijeloga rata. I tom je prilikom zgrada znatno oštećena, a nestalo je mnogo od zavodskoga inventara, kojim je zavod bio sjajno opskrbljen. Kad je s prestankom rata zgrada bila ispražnjena, nije se radi velike skupoće građevnog materijala i radnih sila moglo ni pomisliti na popravak zgrade i obnovu zavodskog inventara, a radi velike skupoće i nestašice živežnih namirnica nije se moglo misliti, da se zavod ponovo uspostavi i otvori. Zato je tadašnji središnji odbor »Savezov« zgradu iznajmio tadašnjoj zemaljskoj vladi, koja je u nju smjestila jedan dio sveučilišta t. j. jedan dio gospodarsko-šumarskog fakulteta. Time se išlo mnogo na ruku i samoj zemaljskoj vladi, koja je bila u neprilici, kamo da smjesti razne odjele i zavode, koji su se imali otvoriti s proširenjem hrvatskoga sveučilišta.

Tim povodom je zgrada znatno preuređena u svrhe toga učevnoga zavoda. Sada je zgrada ispražnjena (osim nekih prostora), a da se priredi za konvikat, opet treba novog rada i novih troškova. Troškova mnogo, a sredstava za to skoro nikakvih.

Sa žalosnom godinom 1921., kada se je naše učiteljstvo razdijelilo u dvoje, nastali su teški dani za »Savez hrvatskih učiteljskih društava«. Protivnici »Saveza« uvukli se u »Dom« i u gruntovnicu kao vlasnici sve imovine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« (Učitelj. doma i Učitelj. konvikta). »Savez« ih je dugo vremena gonio i tražio svoje pravo za povratak nezakonito oduzete mu imovine. Tako se nije znalo, tko je pravi gospodar »Doma« i »Konvikta«. A jer nije bilo pravoga gospodara, slabo se je što popravljalo, a nije se plaćao ni porez. Naš ponosni »Dom« svakim je danom žalosnije izgledao. Od nekih vanjskih zidova žbuka se odlupila i pokazale se gole cigle. Tako je znatno oštećena lijepa fasada i baš žalostan je pogled na tu nekoć sjajnu i ponosnu zgradu. To se mora popraviti ma kako, ali za to je potrebna ogromna svota novaca, kojih »Savez« danas nažalost nema.

Kad je »Savez« odlukom najvišega sudišta opet primio svu društvenu imovinu u svoje ruke, prva mu je bila misao, kako da popravi zgradu »Konvikta« i kako da zavod uspostavi u prvobitno stanje, te da ga otvori učiteljskoj djeci (muškoj i ženskoj), koja u Zagrebu polaze srednje škole. Mislio je i na to, kako da popravi oštećenu zgradu »Učiteljskoga Doma«. Središnji i upravni odbor mnogo su razmišljali i poduzeli o tome, ali kako da to izvedu? Nešto je bilo gotovine, ali to je trebalo za namirenje poreza, jer dok se je između »UJU« i »SHUD« natezalo za imovinu »Savezovu«, nije se plaćao porez, pa je dug za sam porez narastao preko 80 tisuća dinara, koji se je morao namiriti s raspoloživom gotovinom. I tako središnji odbor nije imao nikakvih sredstava, koju bi mogao upotrijebiti za obnovu zgrade. Nije mu preostalo drugo, nego da se obrati na hrvatsko učiteljstvo putem u »Savezu« udruženih društava, da mu pomognu novčanim prinosima. Ali hrvatsko se učiteljstvo do sada vrlo slabo odazvalo ovome pozivu. Neka društva i neki pojedinci su uistinu poslali odboru lijepe svote, ali to su samo mrvice od onoga što treba.

Braćo i drugovi! Tako ne ide, tako ne smije da bude! Zar mi ne možemo ili ne ćemo popraviti i uzdržati ono, što su velikim žrtvama podignuli naši »stari«? Uistinu: ne možemo — ili ne ćemo! Mi rado ističemo požrtvovan rad naših »starih«, mi se i punim pravom ponosimo njihovim velikim i sjajnim uspjesima. Tako je i pravo, jer imamo čime da se ponosimo. No naša je dužnost, da uzdržimo ono, što su nam oni ostavili. Inače nemamo prava na tu baštinu. Inače mraz i sramota na sve nas. Govoriti o radu i zaslugama Ivana Filipovića, a ništa ne raditi za uzdržanje onoga, što je on podigao, znači: blatiti njegovu uspomenu. Možemo li dopustiti, da nam ikada tko to predbacuje?

Zato, draga braćo i sestre: razmislimo dobro, što nam je činiti kao članovima staleža hrvatskoga učiteljstva, kao nasljednicima velikoga Filipovića i njegovih suradnika, kao nasljednicima

onih »starih« hrvatskih pučkih učitelja, koji su nam namrli takvu krasnu baštinu. Ne činimo li svoje dužnosti, gubimo pravo na tu baštinu. Gubitak prava značio bi odreknuće svake uspomene na naše »stare«, svakog ponosa na njihov rad, zatajenje njihova požrtvovnog rada, njihovih zasluga za svoje potomstvo. Naš nehaj bio bi dokaz da smo za svoj savremeni poziv potpuno nedorasli. Smijemo li to dopustiti? Smijemo li dopustiti, da nam se reče, kako je sa nestankom naših »starih« nestalo idejala i staleške svijesti? Zar će s posljednjim od tih biti sahranjeni i naši idejali? Smijemo li to dopustiti? Ne — i ne!

*

Ovo bi bile samo vanredne jednokratne žrtve. Ali spram staleške organizacije ima i redovitih dužnosti. To je članarina i pretplata za staleški list.

Sada je »Hrvatski Učiteljski Dom« naš staleški list, — glasilo organizacije »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, a dužno ga je da drži svako u »SHUD« udruženo učiteljsko društvo te svaki hrvatski učitelj i učiteljica.

Uredništvo toga lista pomno nastoji oko toga, da list bude pravi organ hrvatskoga učiteljstva, da promiče moralne, intelektualne i materijalne interese učiteljstva te hrvatskoga školstva i narodne prosvjete uopće. Donoseći izvještaje o radu u »Savezu« udruženih društava list pomno registrira sav rad hrvatskoga učiteljstva. Uz te izvještaje donosi i rasprave, koje su u najužoj vezi sa skupštinskim radom, pa i druge poučne članke, koji se tiču hrvatskoga učiteljstva, razne vijesti i bilješke važne za svakoga učitelja. Tim se brine, da sav taj rad ne bude samo točno prikazivan već da će potomstvo, hrvatski narod a i strani svijet znati za naš staleški rad, za naše nastojanje, za našu borbu oko napretka staleža i narodne prosvjete.

Izdavanje lista skopčano je s vrlo velikim troškovima, ali premda je pretplata neznatna, učiteljstvo je slabo podmiruje. Do konca lipnja o. g. izašlo je šest opsežnih brojeva za ovu, pa tri sveska za prošlu godinu a unišlom pretplatom jedva se mogao pokriti trošak za papir i štampu samo za dva broja.

Tako ne može biti. Bez preplate nema lista, a kakva da bude naša organizacija bez staleškoga organa. Hrvatsko učiteljstvo, organizovano u »SHUD«, imalo je oduvijek svoj list, a treba, da ga ima i dalje. To zahtijevaju naši interesi.

Istina jest, — sve su to žrtve, al', znajmo: da bez žrtava nema ni napretka, — nema ništa.

Josip Kirin.

NE SAMO U ŠIRINU, NEGO I U VISINU.

Uspjesi naših pokojnih prvaka vidljivi su znaci njihovog požrtvovnog rada. Sve te lijepe i praktične izvedbe nastale su u međusobnom skladu pri dogovorima i sastancima, bez natruhe osobnih interesa, bez žučnosti i natezanja. Ta prošlost potvrđuje istinu: snaga i uspjeh zajednice, kao organizacije, ne nalazi se samo u ideji, što ih vodi, nego i u osobama, koje ju u život provode. Časno je to razdoblje u historiji hrvatskoga učiteljstva. Do sada mu ima malo primjera. Sva tajna toga uspjeha u kulturnom i socijalnom polju učiteljskog života očituje, da su oni bili pravi ljudi u pravo vrijeme na pravom mjestu i svaki je vršio svoju pravu dužnost.

Po neizbježivom zakonu čovječje sudbine odstupiše i ustupiše mjesto drugima. I evo nas sada na tom mjestu. Samosvijesna spoznaja o dužnostima toga nasljeđa za svaku jedinicu napose, a cjelinu uopće, treba da daje snagu za dalnji rad. Pa kao dosad, tako i odsad ima se taj rad osnivati na zdravom temelju. Sve naše staleške organizacije imaju biti stjecište i žarište duha takovoga, u kojemu se zamišlja, stvara, provađa i izvađa. One imaju biti kao košnica, gdje bruji od sloge, rada i života. U njima nema mjesta tjesnogrudnosti ni samovolji, u njoj »ne plešu jedni kako drugi sviraju«. Nisu članovi samo zato, da brojčano i materijalno pojačaju, no i da za nju doprinose svoj moralni kapital. U tu svrhu su i dogovori i sastanci. Na njima se ne osporava jedinici, da ima svoje mišljenje, pa da ga može i smije iskazati. Nemogućno je na sva pitanja imati jedinstveni pogled, jer »koliko ljudi, toliko može biti i ćudi.« Slobodni izražaj svojeg stvarnog mišljenja neophodna je nužnost, kojom se dolazi do šire osnovice u iznalaženju za — najbolje. Ne gleđe se tu, na kojoj je strani predlagač, ni kritičar, jer je pravilo: ne tko, već što. Slobodni izražaj pojedinog člana u dostojnom čarkanju za pobjedu svojeg mišljenja ovisi i o jačini snage, do koje se može

uzdići, da zadobije sankciju većine. Ne nailazi li on ipak na onaj prijem, kakav si je želio, tražit će neuspjeh u vlastitoj krivnji, u nedostatnoj obrazložbi, kojom nije znao ni mogao protivnika uvjeriti.

U tom slučaju sačekati će, već prema važnosti i shodnosti, možebiti bolja vremena, pogodniji teren, kada će jačim dokazima moći postići uspjeh svojem stanovištu. Jer ako je čovjek odgovoran za čine, koje za sebe radi, kudikamo je odgovorniji za one, kojima i za druge radi.

U ponajviše slučajeva obično se nailazi na dodirne točke izražaja jačih vrijednosti. One se tada izgrađuju u jednu cjelinu.

Pri svemu tomu, ne može li se postići jednodušnost, imaju sve nastranosti jedinice ustupiti pred priznatim načelom: Manjina se pokorava većini. U takovim zaključcima dolazi do izražaja cjelina, kao snažna društvena solidarnost i disciplina.

Ali, nažalost, pojavili su se u omanjem dijelu hrvatskog učiteljstva neki čudni pojavi. Prikrivati ih nije nužno, jer se je udarac bata već oglasio višeput sa lijeve strane, što izaziva zvuk udarca i sa desna.

Ipak ne ćemo »klin izbijati klinom«, jer će se i onako izbiti on sam. Konstatirati ćemo samo glavne činjenice, ne bi li i to bilo sredstvo, da se boljetica svede u brži i normalni tok k izliječenju.

U izmjeni i izgrađivanju misli i nastojanja zašlo se je sa izvjesne strane uistinu predaleko. U pogodnom smo položaju, iako ne ugodnom, da navedemo riječi Davorina Trstenjaka, za koje se punim pravom, tko pozna prilike naše organizacije u najnovije doba, može reći, da su i opet savremene:

»Zar nas starije, koji radimo i borimo se već tako dugo za učiteljska prava, nas treba uništiti, jer se samo preko nas mrtvih može doći do gospodstva nad učiteljskim tekovinama i tako zasititi svoju slavičnost i taštinu. Naši protivnici, kao oni zli sinovi, što ne mogu dočekati da im umre otac... zlostavljaju ga i vuku preko praga, ne bi li što prije došli do onoga, za čim teže!«

Kako da se drugačije i razumije stav njihov sa kojega oni opipavaju bilo pojedinca i većine, ustanovljuju diagnozu izdavajući javnosti biletine ovakove sadržine: Onaj ne pruža dovoljno garancije, da će krenuti pravim tokom... mi to tražimo... to odsuđujemo... ovaj je takav, onaj onakav...

Istina, ima u javnom životu primjera, da pojedinci određuju smjer i u krupnijim pitanjima, ali to su ljudi autoriteta, koji se izdižu nad prosječnošću svoje okoline. Među takve ne možemo, a držimo da će s nama i oni sami biti suglasni, ubrojiti ove naše »dobrijane«.

Ne bi li se mogla primjeniti na njih isto tako i karakterističnost basne, što sam ju negdje nedavno čitao:

Na željezničkom nasipu stanovao puž. Nasipom je dnevno projurila željeznica. To ga je smetalo. On joj je htio zabraniti taj put. Jednoga dana odluči i postavi se među tračnice. Čim se je pojavio vlak, on ispruži rogove. »Ja ću ga srušiti!« govorio je puž u sebi. Vlak dojuri i odjuri preko njega. On se okrene za njim i reče: »Bježi kao kukavica!«

Nije li to potpuno nesnalaženje u zbilji svagdanjeg života! Zar se ne istrčuje pred rudo? Zašto svaljivati drvlje i kamenje, što njima — manjini — nije poćudna ova ili ona osoba na ovom ili onom mjestu, na koje ju je postavila većina. Zar i zato, što u ovaj par »nisu oni sami mogli živiti na trgu, akoprem su se mogli na njem bar sunčati!«

Zar je, sve u svemu, bio i to dovoljan razlog za takav sukob, kojim se je pošlo do skrajnje granice: kidanja? Zar se je odmazda i zadovoljstvo našlo u osnivanju zasebnog, odvojenog društva? Tim i takvim putem nisu hodili naši prvaci, koji su nam namrli ponosne ustanove, lijepe tradicije i važne riječi: Čuvajmo ugled svoga društva!

Takva isprekrštavanja i borba slabljenje je a to nije pozitivni, konstruktivni rad. Nezdravi je to osip na tijelu hrvatskog učiteljstva.

»Kajite se dok je dana!«, divan je smisao uopće.

Podosta je već i nepotrebno odalečena distanca osobnih trzavica.

Razvoj prilika općenito pokazuje, kako iza borbe zna uz izvjesne uvjete i mogućnosti nastupiti i primirje.

Umno je načelo jednog dubokog mislioca: »Ne samo u širinu, nego i u visinu!«

Stjepan Gorupić.

VIJESNIK

OSNOVNE I ZANATSKE ŠKOLE GRADA ZAGREBA.

Svaki razuman gospodar pravi na koncu godišnjeg rada bilancu, koja mu pokazuje sve pozitivne i negativne rezultate njegova rada, omogućuje mu uspoređivanje svoga rada sa radom svojih susjeda i tako daje povod autokontroli, autokritici, koja je jedan od osnovnih uvjeta napretka. Takove bilance i u istu svrhu sastavljaju i treba da sastavljaju sve socijalne zajednice, no jer je ovdje i rad a i odgovornost kolektivna, to je potrebno omogućiti, nesamo kolektivnu kontrolu već i kolektivnu autokritiku. Zbog toga moraju ove bilance da budu javne, jasne i pregledne. Nažalost, kod nas nije to uobičajeno, već oblasti, u koliko uopće daju javnosti kakove podatke, ti su neobično mršavi i bez svakog komentara, tako da široki slojevi naroda ne mogu iz onih suhih i nepotpunih statističkih podataka da izvedu potrebne zaključke.

Ovdje će biti izneseni kratki podaci o školstvu grada Zagreba, koji će, nesumnjivo, interesirati nesamo naše učiteljstvo, nego i svakog intelektualca a i svakog građanina, kome je na srcu napredak kako hrvatskoga naroda tako i njegovog glavnog grada.

Osnovne škole na svome području uzdržaje grad posve sam, tek država plaća učiteljska lica, koja i namještava. Interesima škole svakako bi više odgovaralo, kada bi grad, kaošto je to bilo za hrvatske autonomne vlade, mogao sam i da bira svoje učiteljstvo, tako da bi putem natječaja došli u Zagreb najbolji od najboljih, a ne da se premještajima u Zagreb naplaćuju sve druge više nego li staleško-stručne zasluge. Zagreb kao srce i mozak hrvatskoga naroda, žarište njegove kulture i svega napretka, treba da bude uzorom i vodićem u sveukupnome narodnome životu, pa tako i u školstvu.

Osvrnut ćemo se sada na financijalnu stranu. Grad Zagreb utrošio je u god. 1927./28. za svoje školstvo svotu od okruglo *6,300.000 dinara,* dakle preko 6% svoga redovitog proračuna. Od toga otpada na pr. za novogradnju škole na Trešnjevki 2,250.000 dinara, za školske knjižnice osnovnih škola 126.500 dinara, učila osnovnih škola 60.000 dinara, za nagrade učenicima 40.000 dinara, za knjige i pribor siromašnim učenicima 100.000 dinara, i t. d. — Za zanatske škole određena je bila svota od 60.000 dinara u svrhu nabave knjiga i učila, za naučničku knjižnicu 10.000 dinara, dok je učiteljstvu zanatskih škola za obučavanje isplaćeno 1,398.500 dinara. — Za opetovnice određeno bje 54.000 dinara, za obuku duševno zaostale djece 50.000 dinara, a za obuku analfabeta 82.800 dinara. Ostali dio svote utrošen je u nadogradnje, prigradnje, preuređenja, svijetlo, čišćenje, popravke i slično.

Na području grada Zagreba imade 18 gradskih škola, koje su smještene u 12 školskih zgrada sa ukupno 108 školskih soba. Usto ima 5 privatnih škola, te vježbaonice uz učiteljsku i učiteljičku školu. — Slijedeća skrižaljka neka nam jasno pokaže stanje **ovih** škola: (vidi skrižaljke!).

Mi ćemo se ovdje zadržati samo na broju polaznika spomenutih osamnaest gradskih škola, koji iznosi *6.238.* Budući da je od toga 2.894 djevojčica a 3.344 dječaka, to ima u Zagrebu 450 učenika više nego učenica, odnosno ako odredimo odnos muških spram ženskih učenika u postocima, taj bi bio onako: okruglo 53.3% dječaka naprama 46.7% djevojčica.

Sva se ova djeca obučavaju u 108 školskih soba, no jer ima 158 odjeljenja (obučnih razreda), to je 48 razreda bez svoje školske sobe. Prema tome otpada na svaku školsku sobu prosječno 57 učenika, što je svakako prevelik broj.

Osnovne škole

u gradu Zagrebu koncem škol. god. 1927./28.

Redni broj	Škola	Školskih soba	Broj odjeljenja	Broj učenika: djevoj.	dječaka	Ukupno	Broj nastav.: učiteljica	učitelja	ukupno
1	Borongaj obospol.	8	13	323	306	629	7	6	13
2	Draškovićeva ul. devoj.	*	6	205	—	205	6	—	6
3	Draškovićeva ul. dječ.		6	—	199	199	—	7	7
4	Gornji grad obospol.	7	8	99	131	230	6	2	8
5	Horvati obospol.	8	14	256	283	539	8	6	14
6	Kaptol djevoj.	14	7	257	—	257	7	—	7
7	Kaptol dječ.		9	—	287	287	4	5	9
8	Krajiška ul. djevoj.	13	10	408	—	408	10	—	10
9	Krajiška ul. dječ.		10	—	384	384	6	5	11
10	Laščina djevoj.	8	7	261	—	261	7	—	7
11	Laščina dječ.		8	—	323	323	5	3	8
12	Pantovčak obospol.	4	4	75	93	168	3	1	4
13	Samostanska ul. djevoj.	13	8	301	—	301	8	—	8
14	Samostanska ul. dječ.		12	—	481	481	6	6	12
15	Sv. Duh obospol.	12	18	337	426	763	12	7	19
16	Trnje obospol.	8	10	217	249	466	8	2	10
17	Zavrtnica obospol.	12	7	141	160	301	5	5	10
18	Žitnjak obospol.	1	1	14	22	36	—	1	1
	Svega 18 škola	108	158	2894	3344	6238	109	56	165
19	Samostan milosrdnica	—	8	110	—	110	3	—	3
20	Srpsko-pravoslavna	—	6	101	120	221	5	2	7
21	Evangelička	—	6	131	125	256	5	1	6
22	Izraelitička	—	5	104	80	184	5	—	5
	Svega 4 škole	—	25	446	325	761	18	3	21

Kako imade 158 učitelja, koji imadu razrede, to otpada na jednoga učitelja nekih 39 đaka.

Vrlo bi sada bilo još zanimljivo znati: koliki je broj školskih sposobnjaka u Zagrebu, tako

* Djevojačko odjeljenje ove škole obučava se u školi u Samostanskoj ulici, a dječačko odjelenje u školi na Zavrtnici, jer se u školi u Draškovićevoj ulici nalazi medicinska otolaryngološka klinika.

Opće zanatske (trgovačke škole*)

u gradu Zagrebu koncem škol. god. 1927./28.

Redni broj	Škola	Po struci	Broj odjeljenja	Broj učenika			Broj nastavnika
				muških	ženskih	ukupno	
1	Draškovićeva ul.	trgovačka	12	306	—	306	18
2	Kaptol	industrij.	22	518	—	518	29
3	Krajiška ul.	građevna	17	384	—	384	22
4	Lašćina	"	9	204	—	204	11
5	Samostanska ul.	"	25	838	—	838	45
6	Sv. Duh	"	3	158	—	158	8
7	Zavrtnica	mješovita	11	254	—	254	15
8	Gornji grad	ženska	17	—	491	491	25
	Svega 8 škola		116	2660	491	3151	173

da se može vidjeti: koliko od obvezane djece faktično polazi školu. Ali taj broj, koji ima svaka seoska škola, školski odsjek gradski — nažalost — nema, jer nije obavljao našim školskim zakonom propisanoga popisa, kao što je to prije činjeno, a to je zlo.

Treba sada pitati: Ima li Zagreb dosta školskih zgrada?

Već prvi pogled na ove brojeve govori jasno, da nema. Savremena pedagogija stavlja kao maksimalni broj učenika u jednom razredu — trideset. Kod većeg broja učenika nesamo da je oteščan rad u školi, već je i učitelju nemoguće da svakom učeniku posvećuje potrebnu pažnju obzirom na njegov individualni uzgoj, a mi svi znademo, da samo ona zajednica, koja će biti sastavljena iz jakih i razvijenih individua, iz ličnosti, da će samo takva zajednica biti jaka. Prevelik broj djece onemogućuje to i vodi, gotovo sili na šablonski rad, pri kom mnoge snage i talenti ne mogu doći do izražaja, što je na štetu i njihovu i zajednice. Napokon: veliki razredi nijesu za preporuku ni sa stanovišta higijene. Ako dakle uzmemo broj 30 kao maksimum za jedan razred (odjeljenje), to bi grad Zagreb trebao uz ovih svojih 18 škola sa 108 školskih soba ništa manje nego još neko 90 školskih soba, a to znači još 7—8 školskih zgrada. No povisimo li ovaj maksimum sa 30 na 40 — jer možda će se gradskoj općini broj 30 činiti preluksusnim — to bi i u tom slučaju pa i prema sadašnjemu nepotpunomu broju školskih obvezanika trebali još upravo 48 školskih soba, naime jošte 4 školske zgrade. Brojevi govore! Šta dakle? Treba graditi nove škole. Grad Zagreb je za vrijeme rata i nakon prevrata izgubio dvije svoje školske zgrade i to zgradu osnovne škole u Draškovićevoj ulici gdje je sada otolaryngološka klinika, te zgradu građanske škole u Marulićevoj (sada Kukovićevoj) ulici, gdje su smještene oftalmološka i neurološka klinika, ali i zgradu bivše magjarske osnovne te građanske škole. Brojem stanovnika pako porastao je grad posljednjih 10 godina, dakle nakon rata, najmanje za 50%, dok je školu sagradio u svih ovih 10 godina samo jednu, onu na Zavrtnici, i to zapravo u zamjenu onoj u Draškovićevoj ulici, koju je okupirala klinika, dakle to je tek izravnanje, jer ona na Trešnjevci jošte nije u prometu, a pet je škola proširio i time dobio novih prostorija za dvije školske zgrade. Prema tome dok je prirast žiteljstva bio 50%, prirast je školskih prostorija bio samo 12.5%, dakle je zadovoljeno tek ¼ faktične potrebe. Ove će jeseni biti predana uporabi nova škola na Trešnjevki i time će se već poći korak naprijed. No ne bi valjalo sada ovdje stati, jer Zagreb treba još najmanje 3 škole. — *Zadovoljeno će, naime, biti istom onda, kada budu sva u gradu nalazeća se, za polaz škole po zakonu obvezana djeca, zaista i popisana te školu faktično i polazila, te budemo škola imali toliko, da razredi (odjeljenja) ne budu veći od 30—40 djece, i svaki se razred bude obučavao u posebnoj svojoj sobi.*

Kad smo već kod gradnje novih škola, evo tek nekoliko napomena. Škole je do nedavno gradio u Zagrebu posve samovoljno gradski građevni odsjek, a pošto je on sastavljen od inžinira, kojima nijesu i ne mogu biti poznate potrebe škole, dakako da se je gradilo i dograđivalo kojekako, čemu nam je primjerom škola na Zavrtnici. Tek na zahtjev tadanjeg školskog nadzornika škola grada Zagreba i gradskog zastupnika Ivana Tomašića zaključeno je, da se svako građenje i nadograđivanje škola imade vršiti po uputama školskog nadzornika i odobrenju školskog odbora. Tako je po Tomašićevim uputama građena i ova nova škola na Trešnjevki. Šteta, što je Beograd njega maknuo s položaja odmah na početku gradnje ove škole, poradi čega je evo i ona ostala bez gimnastičke dvorane, opskrbljuje ju se šablonskim namještajem, na pr. Zweglievim klupama, vrt i igralište ne će biti uređeni kako je on to želio, a tako niti škola opskrbljena učilima, kao što je on to imao na umu, pak niti poskrbljeno za učiteljstvo, koje bi radilo, kako je on to zamišljao.

Kako da gradimo dakle naše škole?

Prvi i osnovni zahtjev kod gradnje škole ima da glasi: škola treba da ide za djecom, a ne djeca za školom. Bolje je graditi više pa nagušće škola, nego li nadaleko — zgradurine. Školsko područje neka nije preveliko, već umjereno i točno određeno.

Školske zgrade neka ne budu u prepprometnim ulicama, neka su dosta udaljene od ulice (oko 50 metara), te neka se nalaze u perivoju, u kojem treba da je dosta crnogorice tako da zimi ne opusti. Obzirom na položaj valja paziti da prozori razreda ne budu okrenuti spram sjevera, a najbolji je kosi položaj: jugozapad-sjeveroistok. Svaka škola mora bezuslovno imati školski vrt i moderno školsko igralište. Zagreb i onako nema javnih igrališta, pa da ih ima onda barem u školama. Sama zgrada neka je jednostavna, ali ukusna, upravo lijepa, tako da već sama bude predmetom estetskog uživanja. Treba se čuvati svih onih ukrasnih prenatrpavanja, što djeluju uvijek neestetski. Kod gradnje neka su nam na umu nesamo graditeljski, već i pedagoški, higijenski te estetski zahtjevi. Tako treba da je estetski i sam položaj zgrade u svom okolišu, pa navlastito unutarnji raspored prostorija. Školska zgrada treba da harmonizira sa svojim okolišem. Uz potrebni broj školskih soba, te prostorija za pisarne, zbornice, učila, knjižnice, zahode i hodnike mora svaka škola imati svoju gimnastičku dvoranu, kupaonu, školsku kuhinju, školsku radionicu te posebnu sobu za liječnika, koja služi i sestri pomoćnici te nekim drugim s time u vezi potrebama (na pr. antropometrijskim mjerenjima i t. d.). Školske sobe neka ne budu prevelike, ali zračne i svijetle. U tu svrhu neka su prozori što veći, tako da među njima bude zida svega najviše 50 cm., visoki do stropa, a staklo neka bude kremeno, koje propušta ultravioletne zrake (jer ovo dosadanje ih apsorbira).

* Prije tako zv. šegrtske škole.

Tu nema više poteškoća, jer sada već imade posve prozirnog kremenog stakla. Sama stakla ne trebaju biti velika, već prozor razdijeljen u više manjih odjela. Školske sobe, a tako i hodnici neka ne budu jednom bojom monotono bojadisani, već svaki razred drugom bojom (na pr. svijetlomodrom, ružičastom i t. d.) a ukrašeni zgodnim zidnim slikarijama i ornamentikom. Sve prostorije neka budu ukusno i uzgojno urešene umjetničkim radovima. Usput htio bih tek spomenuti da sam u Beču našao umjesto klupa već u I. razredu malene stoliće (za 2—3 djece) sa stolčićima i da se je to pokazalo boljim od klupa, o čem sam se i sam uvjerio. Na svome stolčiću uz stolić đak se osjeća više individualnije, ličnošću, nije vezan na militarističku ukočenost klupe, ima veću slobodu kretnje, novo područje autodiscipline, da o higijenskoj strani i ne govorimo. A sada samo još nešto: nužnikâ neka bude dosta i neka su pločicama obloženi a šalice kao što i pljuvaljke da se neprestano automatski ispiru. Grijanje je najbolje — centralno toplom parom; podovi: masa prevučena debelim sagom od pluta i po njemu linoleum u jednom komadu. Kako mi nije svrha, da ovdje potanko prikazujem uređaj škole, ja ću nakon ovih nekoliko pripomena završiti o tome.

Sada bi valjalo kazati još nešta o zanatskim školama. Razdioba po strukama neka se provede, koliko je to najviše moguće. Zanatske bi škole morale imati svoju vlasti tu u tu svrhu građenu zgradu, gdje bi bile ujedno i uređene radionice pa tehnološke zbirke, knjižnica i projekcioni aparat za praktičnu obuku. Kad bi imali posebnu zgradu, mogla bi se držati obuka danju a ne noću kod umjetnog svjetla. Ne samo da bi time sačuvali zdravlje učenika, već bi oni bili danju odmoreniji i sposobniji za nauk. Dakako da bi ovakova škola trebala da ima svoje posebno i vlastito učiteljstvo.

Opetovnice se ne bi smjele ukidati, kako je to protiv zakona zaključio gradski školski odbor, nego bi od svih trebalo načiniti zajedničku valjanu produžnicu poljoprivrednu i kućansku.

Grad Zagreb želio je i posebne razrede za duševno slabije nadarenu djecu, no ovi niti evo već u četvrtoj godini jošte nijesu počeli funkcionirati. Najbolje bi bilo svakako, kad bi svi ovi razredi, što će, kako se čini, biti rasijani na raznim školama, imali svoju posebnu zgradu te internat. Također se čuje, da grad kani podići šumsku školu za tjelesno slabunjavu djecu. Ali ovu bi zgradu valjalo podići negdje u gori, a ne možda u Tuškancu.

Na posljetku napokon jošte tek jedno. Ja sam već jednom zgodom u jednom novinskom članku spomenuo, da su današnja imena škola nezgodna i bezsmislena. Zar ne bi bilo i uzgojnije i ljepše, da ih umjesto po ulicama okrstimo imenima naših te svjetskih pedagoga. Evo ovdje konkretan predlog, pa neka se na osnovu njega povede rasprava. Ja mislim da će uredništvo »HUD« rado priopćiti mišljenja i predloge učiteljstva o tome.*

Tako bi npr. trebali imati Komenskijevu i Pestalozzijevu školu, pa onda Basaričekovu, Arnoldovu (ona u gornjem gradu gdje je Arnold bio ravnatelj preparandije), Trstenjakovu, Modecovu, Filipovićevu (ona na Kaptolu gdje je službovao), Fabkovićevu, Cuvajevu, Koščevićevu (u Krajiškoj ulici gdje je službovao), Kirinovu, Jambrišakovkinu. Evo ovo su već imena za svih dvanaest školskih zgrada u Zagrebu. Dobro bi bilo da se o tom malo raspravi.

Bilo bi jošte potrebno kazati koju riječ o uspjehu u napretku u školama. Tu sam, nažalost, dobio vrlo kratke podatke, naime: da je uspjeh bio prosječno vrlo dobar. Drugo nisam u stanju da priopćim.

* Vrlo rado, samo neka nam ih se pošalje. — Uredništvo.

A sada da zaključimo: Da bi se moglo školstvo grada Zagreba da uspješno razvija, grad bi trebao da dobije potpunu autonomiju školstva pod upravom gradskog školskog odbora odnosno gradskog školskog odsjeka, no kako bi ovi trebali biti organizovani, da bi mogli zadovoljavati svojoj zadaći, o tome posebno prvom dobrom zgodom. Na taj način omogućilo bi se takmičenje sa ostalim školstvom u državi i to u nastavnoj osnovi, u metodama obučavanja, u školskim uređajima i zakonima, školskim knjigama, i t. d., a to bi bila samo zdrava pojava. U Zagreb bi onda na osnovu natječaja valjda ipak dolazilo učiteljstvo najbolje od najboljih, i on bi postao pedagoška radionica, kulturno rasadište, vodič i uzor cjelokupnom narodu, dakle stvarno a ne samo u frazi: srce i mozak, kulturni centar dragog našeg hrvatskog naroda.

Ljudevit Tomašić.

PET MILIJUNA ZA OSNOVNE ŠKOLE U ZAGREBAČKOJ OBLASTI.

Zagrebački oblasni obor pokazao je već u nekoliko prilika kako treba da se radi. On treba da bude uzorom, da vodi, da okuplja oko sebe sve ostale hrvatske oblasti. Tu zadaću on i s uspjehom izvršuje. Prosvjeta je temelj svakom narodnom napretku, njegovoj slobodi i blagostanju. Imajući sve to pred očima zagrebački oblasni odbor votirao je pod predsjedanjem svoga predsjednika Stjepana Radića za osnovne škole ove oblasti 5 milijuna dinara.

23. VII. održana je u domu g. Stjepana Radića sjednica oblasnog odbora, na kojoj su doneseni važni zaključci. Raspravljeno je pitanje školstva u zagrebačkoj oblasti. Sabrani podaci, koji pokazuju da oko 20.000 djece, koja bi morala polaziti osnovne škole, ne polaze ih, jer nema dovoljno škola, ili što su škole u nekim mjestima tijesne, potvrdili su najbolje sve one tvrdnje oblasnih zastupnika, iznešene u oblasnoj skupštini koncem prošle godine. Dojam onih govora seljaka predstavnika pojedinih kotareva bio je jak, da je oblasni odbor smatrao prvom svojom zadaćom upotpuniti osnovno školstvo zagrebačke oblasti. Sada kada su prikupljeni u glavnom svi potrebni podaci, odlučeno je da se počme izvađanjem opsežnog programa za izgradnju novih osnovnih škola i za proširenje dosadanjih, koje su pretijesne. Što novih četverorazrednih, trorazrednih, dvorazrednih i jednorazrednih škola, što nadogradnji i proširenja sadanjih školskih zgrada, biti će sva sila gradnja, jer treba novih 175 razreda.

Najviše je potrebno škola u zlatarskom, ivanečkom, samoborskom i zelinskom kotaru. U tu svrhu odobreno je 5 milijuna dinara. Od toga će se 3 milijuna pokriti iz redovnog ovogodišnjeg proračuna, a 2 milijuna iz Naklade školskih knjiga.

Ovih dana počet će se odmah hitno proširenjem i nadogradnjom osnovnih škola u 45 do 50 sela. Već samim tim spasiti će se nekoliko hiljada djece, koja dosada nisu mogla pohađati školu, jer će se najvećom brzinom kroz ove školske praznike te radnje na školskim zgradama dovršiti. Kako je cio rad u tom pravcu nailazio na velike poteškoće, zbog toga, što po zakonu o oblasnoj i sreskoj samoupravi nije dana veća kompetencija oblasnoj samoupravi u školskom pitanju, a i zato jer su sve uredovne vlasti onemogućavale brzi postupak u gradnji škola,

odlučeno je, da se zbog hitnih potreba naroda, pređe preko svih formalnosti i odmah pristupi gradnjama.
Već sutra otići će prvi graditelji i inžinjeri u razna sela, te prema izrađenim troškovnicima i nacrtima odmah početi gradnjama. Ovo je potrebno i svatko će to odobriti, tko znade koliko je u nas birokratskog formalizma, gdje svaka ovakva odluka ili molba treba, da prevali križni put, koji traje mjesece i mjesece, a koji put i godine, dok bude odobrena.

Treba naglasiti još jednu važnu činjenicu — da je oblasni odbor odlučio pozvati i cio narod onih sela, gdje se škole podižu, na saradnju. Oblasna samouprava dati će u načelu za sve nove škole polovicu potrebnih svota za ona sela, gdje sama ta sela mogu da iz općinskih prihoda ili pomoću zajma pokriju drugu polovicu troškova. Za ona sela, koja su siromašna i koja to ne mogu, cio trošak preuzima oblasni odbor. Ali on pozivlje ujedno sve općine, u kojima se imadu graditi škole, da pomognu ovo oblasno nastojanje s najvećom saradnjom.

Sva dotična sela bit će dužna dati podvoz za potrebni građevni materijal i ručne težake,

da bi se olakšalo oblasti, odnosno općinama i da bi se u punom smislu pokazala potrebna saradnja naroda u izvedbi ovako zamašnih poslova u zadovoljavanju njegovih potreba.

Neka sela, iz kojih još nisu stigla potpuna obavještenja, posjetiti će ovih dana oblasni izaslanici i točno ispitati, kolika je svota potrebna, da se ondje sagradi nova škola ili nadogradi sadanja. Zato oblasni odbor za sada nije svuda točno odredio potrebne iznose nego samo za one škole, za koje su već izrađeni podaci i troškovnici. Za ostale škole su te svote za sad samo predviđene. Prema odluci oblasnog odbora

daju se ove svote za gradnju novih ili proširenje sadanjih škola:

Zlatarski kotar:		
Mače	70.000	Din
Orehovica	80.000	„
Zajezda	40 000	„
Podrute	100.000	„
Šemnjice	100.000	„
Kotar Ivanec:		
Ivan-Kamenica	100.000	Din
Prigorec	30.000	„
Bednja-Pleši	200.000	„
Kotar Karlovac:		
Rečica	30.000	Din
Kumrovec	50.000	„
Tuhelj	100.000	„
Svetiško-Hrašće	70.000	„
Kotar Pisarovina:		
Hotnja (Pokupsko)	50.000	Din
Lukinić-brdo (Pokupsko)	150.000	„
Kotar Pregrada:		
Benkovo	150.000	Din
Viča	200.000	„
Martinska Ves	50.000	„
Kotar Jaska:		
Kupčina gornja (opć. Krašić)	50.000	Din
Žumberački Željezno (opć. Kalje)	150.000	„
Kotar Krapina:		
Škarićevo Svedruže	300.000	Din
Prigorje (opć. Gjurmanec)	16.000	„
Lepaice	40.000	„
Kotar Samobor:		
Smerovište	200.000	Din
Kotari	100.000	„
Noršić-selo	200.000	„
Rude	400.000	„
Lug	400.000	„
Kotar Sisak:		
Palanjek	100.000	Din
Svinjičko	100.000	„
Kotar Dol. Stubica:		
Igrišće	50.000	Din
Dobri Zdenci	200.000	„
Kotar Sv. Ivan Zelina:		
Luketec	100.000	Din
Planina	200.000	„
Orešje dol.	150.000	„
Knjeginjec	400.000	„
Beletinec	100.000	„
Poljana gor.	200.000	„

Dakle u svemu dosada odobreno je preko 5 milijuna dinara.

S tim u vezi zaključeno je pozvati sve one, koji imaju u zagrebačkoj oblasti pogodne zgrade, a žele ih prodati ili iznajmiti za škole, obrtne domove, ubožnice, bolnice i gospodarske škole, koje bi otvarao oblasni odbor, da se prijave u roku od mjesec dana oblasnom odboru.

Taj se poziv šalje u prvom redu svim gospodarima seljacima i bivšim šljivarima.

Za uspješnu izvedbu ovoga velikoga školskog programa, odlučeno je, da se za izvjesno vrijeme odmah uzmu tri pomoćnika oblasnom referentu za školstvo.

Nadalje je odlučeno, da se daje 15.000 dinara za seljački dom u Prosjeniku, općina Tuhelj, gdje će se otvoriti domaćinska škola. Daje se 6000 dinara za otkup 150 komada zadnjih triju godina časopisa »Uzorni vrtlar« i 2000 dinara za otkup 200 komada knjige »Povrćarstvo«. Ove će se knjige razdijeliti knjižnicama »Seljačke Sloge«.

Oblasni odbor daje 5000 dinara za polaznike na kongres esperantista u Kopenhagen, 5000 dinara za seljački dom u Perušiću u Lici, 9800 dinara uzornom muzeju u Zagrebu i za popravak crkvice sv. Marije u Stonu u Dalmaciji 5000 dinara.

Odlučeno je da će se 10. kolovoza o. g. početi snimanjem 8000 metara dugog filma hrvatskog Primorja i Dalmacije

tako da će taj veliki hrvatski film predstavljati naše prirodne ljepote, povijesne i kulturne spomenike.

U tu svrhu osniva se posebni filmski fond od taksa, što ih plaćaju kinematografi oblasti.

Oblasni odbor otkupio je dva filma: pogreb hrvatskih mučenika Pavla Radića i dra. Basaričeka i dolazak g. Stjepana Radića u Zagreb. Nabaviti će filmske snimke, koje će se razdijeliti ograncima »Seljačke Sloge« i tako omogućiti prikazivanje prosvjetnih i poučnih gospodarskih filmova. Ovo će biti nastavak već započetog rada za dizanje prosvjećenosti našeg sela, sada već putem filma.

U Vidovcu otvoriti će se dvomjesečni drvo-rezbarski tečaj za izradbu igrački. Na taj tečaj doći će poznati češkoslovački stručnjak Josip Krause i njegov asistent iz Banske Ščavnice u Slovačkoj.

Hrvatsko učiteljstvo pozdravlja s radošću ovaj napredan rad zagrebačkog oblasnog odbora u želji, da se za njim povedu i ostale oblasti, pa će broj analfabeta u Hrvatskom narodu na najmanje spasti, a narod, prosvjetno i gospodarski jak, moći će da izgrađuje slobodu svoju na korist svoju i čovječanstva.

Ivan Tomašić.

CENTRALNA KOMISIJA ZA RAZMJEŠTAJ UČITELJA U ZAGREBAČKOJ, PRIMOR.-KRAJIŠ., OSJEČKOJ I SRIJEMSKOJ OBLASTI TE MEĐUMURJU.

Temeljem čl. 35. srpskog zakona o školama ima se za sva ispražnjena mjesta raspisati »stečaj«, te svi stalni učitelji mogu se natjecati i u molbi navesti tri mjesta od raspisanih, koja žele polučiti. Ako su sva tri mjesta u istoj oblasti, to je dovoljno jedna molba, no ako su u raznim oblastima, držim da je svrsi shodnije za svaku oblast podnijeti posebnu molbu.

U molbi treba ukratko navesti: školovanje, ispite, kada je polučena stalnost u službi, vjeru, organista ili pojac, ine sposobnosti i vrijednote, obiteljske prilike, eventualne posebne razloge i t. d.

Molbi valja priložiti: izvadak iz kontrolne knjige ili sposobnika, naročito ocjenu i uspjeh rada u školi, te prepis rješenja o posljednjem namještenju.

Taksena marka na molbu 25 Din, a na priloge po 2 Din. Učiteljski supruzi, ako je mjesto samo za jedno, imadu priložiti izjavu, da želi polučiti samo za sebe, te su voljni odijeljeno službovati.

Molba naslovljena na Ministarstvo Prosvjete predaje se upravi škole prije određenoga roka, da dospije na vrijeme, jer se odmah iza određenoga roka sastaje oblasna komisija i stavlja svoje predloge Ministarstvu.

Stečaji se raspisuju obično mjeseca travnja i svibnja u Narod. Novinama, te Službenim novinama dotične oblasti i u Prosvjet. Glasniku, no ovdje obično prekasno. Vrlo su kratki: naznačuje se samo mjesto, srez, muško ili žensko, te obično vjera. Mnogi se kroz to zavaraju, ako prilike dobro ne poznaju, pa mole muško mjesto, računajući za ravn. učitelja, a to je već od prije popunjeno. — Umoljavaju se stoga oblasna prosvjetna odjeljenja, da u interesu učitelja raspisuju stečaje po uzoru nekadašnjih natječaja, gdje je sve bilo točno označeno i što je moguće duži rok, jer učitelj na selu kasno dobije i dozna je za te stečaje.

Oblasna komisija šalje svoje predloge sa svima predloženim molbama Ministarstvu Prosvjete i tada centralna komisija, sastojeća od načelnika Ministar. Prosvjete, personalnog šefa, pa dotičnog referenta, te ove godine dva škol. nadzornika iz Zagreba i tri učitelja raspravljajući sve podnešene molbe, stavlja dvojicu u predlog, od kojih obično prvoga Ministar potvrđuje. Ovim putem stečeno mjesto je stalno za onoga, tko ga postigne, a stalnost u službi postizuje svaki nakon položenog praktičnog ispita.

Jer je ta praksa po srbijanskom školskom zakonu posljednje dvije godine i kod nas uvedena*), to kao član te centralne komisije držim za dužnost obavijestiti o tomu hrvatsko učiteljstvo, da se za vremena može pobrinuti i svoje prilike eventualno poboljšati. Ove godine bilo je raspisano oko 600 mjesta u ovim našim oblastima, a molba jedva oko 300. — Bilo je upravo krasnih mjesta, a samo jedna ili dvije molbe, što je bezuvjetno znak, da naše učiteljstvo nije znalo za njih.

Pošto su i sada mnoga mjesta ispražnjena ovim razmještajem, mnoga su pak ostala nepopunjena, gdje su sada privremeni i namjesni, to će svakako buduće godine opet biti raspisan lijep broj mjesta za stalno popunjenje, pa upozorujem učiteljstvo već sada, da se brine za to, jer kako sam vidio, ove godine je mnogi s lake ruke došao do lijepa mjesta i postigao stalnost i službe i mjesta. Centralna komisija stala je na ispravno stanovište, uzevši u obzir samo godine službe, ocjene i obiteljske prilike*. To neka podaje nadu i onima, koji su već svaku vjeru izgubili misleći, da se bez veza i protekcije ništa ne postizava, a to neka bude i poticaj svemu našem hrvatskom učiteljstvu, da će zaslužan rad steći i zasluženu nagradu.

Beograd, 6. srpnja 1928.

Franjo Marković.

---

*) To je učinjeno krivim pozivom na § 111. hrvatskoga školskog zakona. *Uredn.*

* Ovako bi trebalo da bude; no čujemo, da je član te centralne komisije, koje ne poznaje naš hrvatski školski zakon, i koji ne dozvoljuje raspisivanje natječaja za mjesta privremenih učitelja te ne dopušta postavljanje učitelja druge vjere nego li je većina školske djece, — g. Jovan Milojević svojim vezama i ovaj put u nekoliko slučajeva naknadno prekrižio račun »centralne komisije«. *Uredn.*

ČESKO UČITELJSTVO IZ ŠLESKE U ZAGREBU.

Dne 2. i 3. srpnja ove godine boravilo je u Zagrebu 40 učitelja i učiteljica iz Šleske Ostrave i okolice, organizovanih u »Savezu českoslovačkoga učiteljstva«. Ovaj »Savez« je stališka organizacija, u kojoj je udruženo českoslovačko učiteljstvo bez obzira na položaje u službi, dočim se u Česko-slovačkoj učiteljskoj obec« učiteljstvo dijeli na skupine za škole: osnovne, stručne, građanske, upravitelje, školske nadzornike i t. d.

Iako je izletnicima cilj Hrvatsko Primorje, oni su na svom programu imali i pohod u Zagreb — hrvatskom učiteljstvu. Obratili su se na predstavništvo »SHUD«, koje je domaćinstvo prepustilo »Hrvatskomu učiteljskom društvu za grad Zagreb i okolicu«.

Gostima je priređen srdačni doček i raspored za ovaj dvodnevni boravak. Pretpostavi li se teško stanje, u kojemu se nalazi sada grad Zagreb i uopće hrvatski narod, ipak se je učinilo ono, što se je učiniti dalo i moglo. Poznata tradicionalna hrvatska prijaznost i gostoljubivost pokazala se je i ovaj put u srdačnoj pripravnosti, prijaznosti i susretaju raznih naših ustanova i pojedinaca, s kojima su gosti hrvatskog učiteljstva dolazili u dodir. Iako ne napominjemo pojedinačno sve, što je gostima pokazano, prikazano, predočeno (a bilo je toga mnogo), to posebno ističemo, da su se i oni sami zainteresirali ne samo za naše školske i učiteljske te kulturno-prosvjetne ustanove, nego i za opće naše prilike, a hrvatske napose. Bio im je to osjećaj i potreba, ne iz konvencionalnog obzira i znatiželje, nego bratske simpatije i ljubavi.

Napose su svoje staleško čuvstvo u sudrugarskom pogledu očitovali pohodom svojim i na grob našeg prvaka Ivana Filipovića, na koji su položili vijenac.

Nakon dvodnevnog boravka otišli su gosti upravo očarani koli ljepotom grada Zagreba i njegovih bogatih i mnogobrojnih kulturnih ustanova, toli i općom, hrvatskom pažnjom i susretljivošću.

Tomu su dali dokaza u opetovanom pozivu hrvatskom učiteljstvu — za uzvratni posjet u šleske im krajeve.

Pa i pri polazu u Hrvatsko Primorje dadoše si oduška svojeg poštovanja, priznanja i zahvalnosti, kada su oduševljeno — pri polasku vlaka — zapjevali hrvatsku himnu, pa zatim svoje česku i slovačku.

Hrvatskom učiteljstvu je uistinu vrlo mio ovaj posjet i sudrugarska pažnja. Ona će se, ako dade Bog, nadovezivati, zbližavati, pojačavati, širiti u obostranu potrebu, na korist koli stalešku toli i bratsko narodnu.

Bilo u dobri čas!

Živila braća i sestre iz šleske Ostrave i okolice!

Na zdar!

Stjepan Gorupić.

*

Od česke braće primili smo iza odlaza ovo pismo:

Malinska na Krku, 9. VII. 1928.

Gospodinu

Ivanu Tomašiću, predsjedniku SHUD.

u

Zagrebu.

Poštovani gospodine presdjeniče i dragi druže!

Dozvolite nama, da u ime »Središnjeg saveza čekog učiteljstva u Šleskoj Vama i Vašim kolegima i kolegicama što najiskrenije zahvalimo za Vašu pažnju a brigu, sa kojom ste nas primili u Vašem krasnom bijelom gradu Zagrebu.

Mi smo uvjereni, da naš boravak u Zagrebu, koji će ostati nama uvijek u sjajnoj uspomeni, bit će koristan za nas već s tog razloga, što ćemo u našim školama pripovijedati našoj dragoj djecici kao što i svuda u javnosti o tisućljetne kulture hrvatskog naroda.

Nadamo se, da ćemo sada biti u stalnoj vezi sa bratskom hrvatskim učiteljstvom te ćemo Vama poslati naše staleške novine. Također ćemo u dnevnim novinama javiti, kako lijepo smo bili u Hrvatskoj primljeni. Uvjereni smo, da se je već ovo prvo poznanstvo prometnulo u jako prijateljstvo i bratstvo, što će, nedvojbeno, uroditi samo dobrim plodom i za nas i za Vas.

Poslije našeg dolaska u ČSR. ćemo Vama poslati dnevne vijesti o našoj posjeti u Zagrebu.

Sa kolegialnim i bratskim pozdravom Vama, milostive, svim kolegima i kolegicama, smo odani

Josef Šír, predsjednik.

DISCIPLINSKA ISTRAGA PROTIV UREDNIKA »UČITELJSKOG TOVARIŠA« I POVJERENIKA »UJU.« LJUBLJANA.

Iz Beograda ušla je u politički list »Slovenec« od 6. svibnja 1928. god. br. 104 slijedeća notica:

»*Jaki ispadi na prosvetnu upravu.* Beograd, 5. maja (Tel. Slov.). U »Učiteljskom Tovarišu« izašli su u poslednje vreme crno-uramljeni članci pod rubrikom »Šta se dogadja?« U tim člancima napada se prosvetna uprava zbog službenog kretanja učiteljstva. Ispadi, lični i neosnovani, sadržavaju teške uvrede prosvetne uprave. Pošto su ti članci bez ikakve stvarne osnove, dakle pogrešni, ministarstvo prosvete stavilo je urednik »Učit. Tovariša« Ivana Dimnika i vlasnika Andriju Skulja pod disciplinsku istragu, smatrajući pomenute državnim činovnicima. Ujedno izdalo se i naredjuje za sudski postupak po zakonu o štampi«. (Tako »Slovenec«).

Sasvim je nov način administracije, kad se disciplinski slučajevi javljaju u političkim novinama prije, no što je sam »delikvent« zvanično obaviješten o istrazi i prije no što istraga dohvati nešto pozitivnoga. Time se daje službeničkim poslovima političko-partijski značaj, te se politički utiče na razviće disciplinskih istraga državnog činovništva. Novi pojmovi stvaraju se o slobodi štampe, kad se štamparski prestupci disciplinskim putem istražuju prije štamparskog proseca. Svi objavljeni slučajevi istiniti su i čitaoci neka sami presude: da li ima u njima ličnih ispada i »teških uvreda« prosvjetne uprave. Neka pročitaju 38, 39. i 40 br. »Učiteljskog Tovariša« i vidjeti će: šta se događa!

Neobično je već to, što se disciplinske istrage državnog činovništva objavljuju u političko-partijskim novinama. Neobično je to, što se već unaprijed izriče zaključak o spornoj tačci, te se tako nametne neko mišljenje prije rasude senata. Neobično je to, što se za štamparske slučajeve stavlja državni činovnik zbog spornih tačaka štamparskog procesa u — disciplinsku istragu. Neobično je to, što se zbog štamparskih poslova poziva na odgovornost pored odgovornog urednika i predsjednik organizacije!

F u n k c i o n a r i o r g a n i z a c i j e n e g o v o r e u i m e s v o j e, v e ć u i m e č l a n s t v a, t. j. u i m e c j e l o k u p n o g u č i t e l j s t v a. Nije to čak ni stvar samog učiteljstva, već stvar cjelokupnog državnog činovništva, jer se time prijeti slobodi kritike, slobodi staleške štampe i slobodi staleških društava.

Kao državni činovnik pored skromnih državnih prinadležnosti morao bi već odavna omlitaviti, kad ne bi bio svijestan državljanske dužnosti, koja ga još uzdržava u idealizmu i ljubavi prema narodu, državi i zvanju. To je ono, što uzdržava državnog činovnika na čelu svojih staleških organizacija: ljubav za profesiju i stalež, idealizam za narod i državu!

I kad taj čovjek hoće da se posluži slobodom državljanina, da bi mogao izreći trulost i ono nezdravo u staležu, struci, narodu i državi, udare ga često iza leđa oni najniži, koji su vrlo često krivi trulosti...

Baš je to po koji put čak i dobro! Tada se čovjek istrijezni, tada se čovjek isprsi, diže glavu i pogleda naokolo: Dali je istinski takav zlikovac, kao što ga prikazuju? Tada se diže u čovjeku savjest i ponos, jer vidi, da ga društvo ne kori i da mu je savjest čista.

Jao školi, kad se hoće da uskrati svaku misao učiteljstva, kada mu se zabranjuje svaka kritika uprave sa zahtijevom bezuslovnog odobravanja svega. Takovog učiteljstva ima da se stidi svaki narod, svaka država. Hoćemo , da bude samostalno mišljenje, ponos učiteljskog staleža!

Tko želi da ima posla sa učiteljem, neka zna, da ima posla sa kulturnim čovjekom, svojom savješću, svojim ponosom, koji traži, da je udovoljen u državljanskim pravima.

Protiv toga nečuvenog postupka jednodušno su se ogorčeno dignuli svi, koji pravno misle i osjećaju. Cijeli upravni odbor ljubljanskoga »Povjereništva UJU« odmah se je potpuno suglasio sa svojim nepravedno progonjenim predstavnicima gg. Skuljem i Dimnikom.. Ogorčeno ustadoše i u »Povjereništvu« udružena društva, a i druga »Povjereništva »UJU«. Slovenski »Savez javnih namještenika« dao im je na obranu najvrsnije pravne stručnjake slovenske. — Toj općoj akciji poštenih protiv ovog nekvaliciranog precedensa priključuje se i hrvatsko učiteljstvo. Taj nezakoniti progon vlast je sada doduše već o b u s t a v i l a; no ipak je ostao žalac: provelo se je, za što je on bio i insceniran — v r š i l a c d u ž n o s t i š e f a o s n o v n e n a s t a v e P r o s v j e t n o g o d j e l j e n j a o b l a s t i l j u b l j a n s k e g. S k u l j, k o j i j e p o v j e r n j e m s t a l e š k e u č i t e l j s k e o r g a n i z a c i j e n a t o m j e s t o b i o p o s t a v l j e n, z a m i j e n j e n j e l i č n o š ć u, k o j u s u m o m e n t a n i v l a s t o d r š c i z a t o m j e s t o ž e l i l i... Hrvatsko učiteljstvo, koje je i samo mnogo propatilo, dobro znade: što to znači, i stoga smatra svojom dužnošću, da takva nedjela odlučno odsudi, e bi se u buduće zanavijek onemogućila.

RAVNOPRAVNOST U PRAKSI.

Po temeljnom državnom zakonu SHS — »Ustavu«, što su ga, kako je poznato, stvorili Srbi bez Hrvatâ ali i za Hrvate, sva tri su naroda ove države: Srbi, Hrvati i Slovenci međusobno u svemu potpuno ravnopravni građani. No zakonom zajamčena ravnopravnost jest — samo na papiru, jer: u praksi je — nema. U njoj su Srbijanci — nadvlašćeni, a Hrvati — podvlašćeni. Dokaz za to: Predstavnici države SHS u inostranstvu jesu — Srbijanci; sve visoke položaje u vojsci zauzimaju — Srbijanci; vlada je — potpuno bez Hrvatâ, sve važne državne institucije u rukama su Srbijanacâ; za izbore podijeljen je broj mandata i dato pravo glasa po statistici iz god. 1910., dakle: i u balkanskim ratovima te velikom svjetskom ratu poginulim Srbijancima; Srbijanci plaćaju mnogo manje poreze, ali zato uživaju sve moguće povlastice, n. pr. samo državne gradnje u Beogradu i Zagrebu, i t. d. i t. d.

A kao što je u svemu tomu uopće, tako je i napose — u školstvu. U Ministarstvu Prosvjete, koje imade svu vlast nad školstvom pa i hrvatskim — jesu — Srbijanci, a Hrvate maskiraju »Ustavom« nepoznati t. zv. »Jugosloveni«. Tako je i s raznim »anketama«, »komisijama« i sl., što ih gotovo svaki čas u kojekakove svrhe postavlja g. ministar. To očito dokazuje i slijedeća u novinama javljena činjenica:

I m e n o v a n j e č l a n o v a g l a v n o g p r o s v j e t n o g s a v j e t a, Beograd, 12. lipnja Ministar prosvjete g. Grol, imenovao je u glavni prosvjetni savjet za ovu godinu: dr. Karela Oswalda, sveučilišnog prof. u Ljubljani, dr. Karla Capudera, vršioca dužnosti oblasnog prosvjetnog inspektora u Ljubljani, Drago-

slava Ilića, načelnika ministarstva prosvjete, Jerotija Novitovića, umirovljenog inspektora istog ministarstva Gjordje Kovačevića, oblasnog prosvjetnog inspektora u Sarajevu, Mirka Balubića, direktora muške gimnazije u Novom Sadu, Gjuru Pavičića, upravitelja muške učiteljske škole u Zagrebu, Šukliju Alavića, direktora gimnazije u Tuzli, Josipa Škavića, prof. na učiteljskoj školi u Zagrebu, Dragomira Ilića, prof u Beogradu, dr. Josipa Stajkuša, prof. ženske gimnazije u Zagrebu, dr. Izidoru Sekulić, prof. druge ženske gimnazije u Beogradu, Katarinu Bogdanović, prof. ženske gimnazije u Beogradu, Petra Bajraktarovića, upravitelja građanske škole u Pančevu, Milana Rabrenovića, umirovljenog referenta ministarstva prosvjete, Milutina Stankovića, učitelja u mirovini u Beogradu, Petra Vuksanovića, učitelja u Beogradu, Vujicu Petkovića, učitelja u Beogradu i Anticu Bočina, učiteljicu u Kaštel Novom.

Kako se vidi, g. Grol pokazao je i kod ovog imenovanja, kako se u praksi provodi ravnopravnost; jer: razmaknutim slovima naznačeni jesu Srbi-učitelji izuzevši Škavića, koji tu zacijelo nije po svojim profesorskim sposobnostima nego za zaslugu što je — predsjednik zagrebačkog Povjereništva »UJU«. Gosp. ministar ne može se izgovoriti, da je i tu nehotice podcijenjeno hrvatsko učiteljstvo; jer je primio predstavku »SHUD«, prema kojoj svuda, gdje se postavlja predstavnike »UJU«, treba pozvati i predstavnike »SHUD«. Ovo za sada.

TAGOREOVA ŠKOLA.

Organizacija zavoda. — Idealni odgoj. — Dnevni život u indijskoj samoći. — Ciljevi Tagoreove škole.

Od Kalkute, toga orijaškog trgovačkog grada u delti Gangesa — svete rijeke, provlači se osobni vlak monotonom, vanredno plodnom, ali posve ravnom ravnicom. Dokle oko seže, pruža se jedno polje riže za drugim, a tek na obzorju spaja nekoliko pruga stabala nebo i zemlju. Nakon četiri i po sata vožnje u sjeverozapadnom smjeru stane vlak u Bolpuru. To je posve neznatno mjestance, sa nekih šest tisuća stanovnika, većinom Hindusa, tek nekoliko stotina muslimana žive tu. Uz ulice poredalo se tek nekoliko jednokatnih i prizemnih kuća iz opeke, a sve su druge žalosne kolibice iz pletera, oblijepljene glinom, a pokrivene paomovim lišćem. Pazarna se ulica protegla u beskrajnost; ona je zapravo jedina prava ulica, oko nje se sleglo cijelo mjesto.

Pol sata od Bolpura podigao je dr. Rabindranath Tagore 1901. svoj zavod Visva-Barati (Brahma-Vidialaia). Od tada je Bolpur postao ciljem mnogih Indijanaca, Zapadnjaka i Orijentalaca, koji dolaze u tu školu ili hoće da govore s njenim vođom. Dva »svratišta«, jedno za Indijce, drugo za Evropljane, pružaju mogućnosti, da čovjek proživi ovdje nekoliko dana čedno ali udobno.

Sam zavod dijeli se u dva dijela. U Santi-Niketane nalazi se Patha-bhavan, elementarna, početnička škola. Tu podučavaju nekih četrdeset dječaka i deset djevojčica između šeste i jedanaeste godine u početnim zasadama znanja i odgoja. Poduka i odgoj su tu individualni, bez razreda, bez knjiga. To je prema idealu staroazijskog ličnog utjecaja Sadhua (pustinjaka), učitelja na učenika, što i danas još nalazimo u mnogim asramima (odgojilištima) po Indiji. Poduka i lični odgoj nastavljaju se kasnije u Siksha-bhavanu, višoj školi. Tu mogu učenici izabrati jedan od živih jezika indijskog carstva (bengalski, urdutamil i t. d.), sanskrit ili pali, engleski, francuski, njemački, grčki, latinski, matematiku, povijest, zemljopis, glazbu, filozofiju, higijenu, a u odjelu za umjetnost (Kala-bhavanu) crtanje, slikanje, modeliranje i t. d. Doskora bi imali biti uređeni laboratoriji za fiziku i kemiju. Nedaleko u Sri-Niketan-Surulu postoji uzorna farma sa poljoprivredno-industijskim odjelom, te teoretska i praktična poduka za ratare. Ukupno polazi ove škole dvije do tri stotine učenika i učenica. Podučava se na bengalskom, a ne kao po državnim i misionskim školama na engleskom jeziku. Predavanje drže često puta u prirodi, u sjeni drveća, a noću za blage mjesečine. Apsolventi ovog zavoda mogu da polažu privatni ispit na sveučilištu u Kalkuti ili na bilo kojoj indijskoj visokoj školi.

Tagoreova se škola bitno razlikuje od naših zavoda; u njoj se najviše polaže na odgoj i to u posve indijskom smislu. Indija pruža na području odgoja mnogo više slobode nego li evropske zemlje. Tamo može svatko po staroazijskom običaju da sakupi oko sebe djecu i da je odgaja posve u svojem duhu bez ikakvih knjiga, pogotovo ako ne reflektira na financ. potporu sa strane anglo-indijske vlade. U tim asramima odgojne metode stoje visoko nad šablonskom podukom. Vrijednost toga odgoja može procijeniti tek onaj, koji je na svoje oči vidio, kakva privrženost, ljubav, iskrenost i povjerenje veže učenike i učitelje. Dakako da to učitelj može postići samo kod malenog broja učenika. Pored ravnatelja ima u svakom asramu čitav niz učitelja, dapače svaki učenik ima obično svog »tutora« — mentora. Tu nikakvi državni propisi ne stvaraju jaza između učitelja i učenika.

Čist indijski duh vlada ovim Tagoreovim zavodom. Učitelj ili učenici pozdravljaju svoga glasovitog vođu sasvim po indijsku, puni ljubavi i poštovanja kleknu pred njim ili se duboko poklone i dotaknu mu se obuće. Sve ih povezuje čista indijska misao i htijenje. Tu ne poznaju razlika između kasta. Svi učenici stanuju u prizemnim paviljonima veoma čedno. Na kamenom podu nalazi se drvena postelja s nekoliko ćebeta. Pored toga nekoliko sanduka, knjiga, sav pribor tih studenata. Obično stanuju po šestorica zajedno. Učenice živu za se u naribhavanu pod nadzorom nekolikih učiteljica i dama. One imadu i svoje dvorane za crtanje, osim pojedinih predmeta uče i kuhati, vesti, sve kućne poslove, njegovanje bolesnika i t. d. Svi učenici i učenice jedu zajedno, vegetarijanski, pa ni tu ih ne dijele propisi kasta. Uz zavod imadu velika igrališta za nogomet, kricket, tennis i t. d. S učiteljima idu na naporne izlete. U naročitim prilikama (požar, poplava i sl.) bude u njima socijalne osjećaje i duh zajednice. Čitav je život tih studenata udešen tako da oni moraju sami nad sobom vršiti najpomniji nadzor.

Zavod ima knjižnicu, koja tek nastaje, ali danas već pruža znatan broj vrijednih djela iz filozofije, religije, literature i umjetnosti u različitim evropskim jezicima pored lijepe zbirke indijskih djela i velikog broja budističkih i drugih indijskih rukopisa. U malenom muzeju nalaze se indijske rukotvorine i različiti predmeti dnevne potrebe, glazbala, oruđe i t. d. U posebnoj se zgradi nalazi sekretarijat, električna centrala, kupalište, stanovi učitelja, te konačno čedni bungalow Tagorea i njegova sina, koji vodi poljoprivredni odsjek.

Tagoreu ne lebdi pred očima samo misao, da u svojem zavodu odgoji samo duševne vođe svoga naroda u čisto indijskome duhu, nego još više mu je stalo do toga, da najprije poradi na što jačem zbliženju između različitih naroda Istoka i Zapada, te da na taj način posluži u prvome redu najvišim zadacima mira i blagostanja čitavog čovječanstva, a da ne izbriše i ne prezre njihovih kulturnih i gospodarskih razlika.

Tagore je za svoj zavod izabrao taj monotoni kraj, tu pustu okolinu, koja ne nosi na sebi ni trunka kakvog čara, daleko od zabave i opasnosti velikog grada, a u odnos između učenika i učitelja ucijepio je onu drugarsku notu, samo da svojom metodom uzgoje što jače osvoji duševni život svojih učenika, da u nj prodre do najdubljih dubina i da im ga izmodelira prema svojim plemenitim idealima. Tagore smatra dnevni život u njegovu zavodu nekom vrstom bogoslužja, ali bez direktnog religioznog utjecaja, nego samo na ponuku vlastite duše, inicijativom samih uče-

nika, koji jutrom privatno razmišljaju, udubljuju se u razmatranja i molitvu, a večerom u sjeni drveća zapjevaju zajednički »sutru«.

U svrhu zbliženja Istoka i Zapada daje Tagore svojem učiteljskom zboru posve internacionalan karakter. Poslije rata predavali su između ostalih na njegovu zavodu profesori: Sylvain Levy (Pariz), Winternitz i dr. Lesni (Prag), Sten Konovo (Oslo), dr. Bogdanov (Rusija), N. G. Lim (Kina), Formichi (Rim). Oni nisu došli onamo samo da ispripovijedaju ono najbolje što znadu, nego da zajedno sa starijim đacima i učiteljima nauče još nešto novo, da s njima zajednički živu kao da su među njima i odrasli, i kao da će uvijek ostati kod njih. Tu su između ostalog naučili, da tu vlada sreća i ljubav, i da će taj zavod, koji tek počinje da se razvija, ne samo odgojiti mladu Indiju, nego mnogo učiniti i za međunarodni mir.

(»Obzor« VII. — 1928.).

ISTINA O POSTANKU SHS.

Velikosprski megalomeni jednodušni su u tome, da je »oreol (!) delu i slavi srbijanske vojske priznanje i pristanak oslobođenja braće« iz krajeva bivše Austro-Ugarske, i stoga to da je: »moralno i čovječansko potkrepljivanje utvrđenih prava Srbije«; dosljedno: da je država SHS — proširena Srbija.

Nepobitno je: da je stvaranje ove države uglavnome djelo — g. Svetozara Pribićevića. On dakle, kao autor toga djela, sigurno i najbolje znade, kako je ono postalo. Njegovo glasilo zagrebačka »Riječ« u svome uvodniku od 5. kolovoza t. g. naziva gornju tvrdnju »ludilo uzurpatora« i utvrđuje, da je država SHS osnovana na aktima, koji su svi manifestovali god. 1918. dobru i slobodnu volju svega naroda, da se osnuje i stvori postojeća organizacija. Nije bilo nigdje sile, nigdje građanskog rata, nego su redom svi kompetentni faktori i skupštine i narodna vijeća izrazile svoju solidarnu volju. Naša se država nije rodila u kakvoj bitci, u pobjedi jednog dijela nad drugim na osnovi primirja, pa mirovnog ugovora, nego je stvorena — a to je mišljenje svih državoslovaca — 1. decembra 1918., kad su delegati Narodnog Vijeća izjavili volju, da »žele i hoće, da se ujedine sa Srbijom i Crnom Gorom u jedinstvenu narodnu državu«, — te u odgovoru regenta, koji je u ime kralja Petra proglasio: »ujedinjenje Srbije sa zemljama nezavisne države Slovenaca, Hrvata i Srba u jedinstveno kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca«.

Strane države bile su izviještene: »da je 1. decembra 1918. uspostavljena jedna kraljevina srpsko-hrvatsko-slovenačka, koja obuhvata Srbiju i sve jugoslavenske zemlje nekadašnje Austro-ugarske monarhije«.

I onda su strane države zasebnim aktom priznale novu kraljevinu SHS: Sjedinjene američke države u januaru 1919. Francuska i Engleska juna 1919. i t. d.

Dakle, istina je: da država SHS nije »proširena Srbija«, nego je ona posve nova tvorevina od kraljevine Srbije i Crne Gore te zemalja nezavisne države Slovenaca, Hrvata i Srba, među kojima se je Hrvatska 29. listopada 1928. oslobodila sklopa bivše Austro-ugarske.

BUGARSKO ŠKOLSTVO.

Bugari neobično teže za znanjem i posvećuju veoma veliku pažnju svomu školstvu. Posebnii odbor u ministarstvu narodne prosvjete izdaje svake godine opširan izvještaj o stanju narodnog školstva u cijeloj zemlji. Bugarska ima danas 5½ milijuna stanovnika u 94 grada i 2244 sela. Od cjelokupnog broja bugarskih sela samo ih 188 nema svoje vlastite škole. U školskoj godini 1926./1927. bilo je u bugarskim narodnim državnim školama 404.585 djece. Uz državne škole postoji čitav niz privatnih škola, čiji se broj svakom godinom diže. U prošloj godini bile su 1433 privatne škole s 1922 učitelja i 371 učiteljicom te 33.554 učenika i 31.432 učenice. Francuska, talijanska i njemačka vlada uzdržavaju u Bugarskoj svoje škole u svrhu političke i vjerske propagande. U tim školama bilo je prošle godine 1793 djece bugarske narodnosti. Prema zakonu u tim se tuđim školama ima učiti bugarski jezik, bugarska povijest i zemljopis. Država posvećuje ovim školama vrlo mnogo pažnje i kontrole.

IZ UPRAVE „SHUD".

DALJNJI DOPRINOSI ZA POPRAVAK »HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA I KONVIKTA«.

1. Hrvatsko učit. društvo Brod n/S	160 Din
2. Hrvatsko učit. društvo Klanjec	100 Din
3. Hrvatsko učit. društvo Zagreb	1010 Din
4. Hrvatsko učit. društvo Nova Gradiška	500 Din
5. Poglavarstvo uprav. opć. Brod-Moravice	300 Din
6. Cigula Aurelija, učit. Petrovsko	10 Din
7. Dobrinić Zlatko	10 Din
8. Ferderber Anica učit. Orle	10 Din
9. Igl Dragutin r. uč. Zemun	350 Din

U ZAKLADU »HUD«, ODNOSNO »HUK« PRISTUPILI SU DALJE:

a) Iz učitelj. društva Virovitica:

1. Djuro Dretvić, učit. Turnašica, za »Dom«.
2. Petar Augustinović, rav. učit. Cabuna, za »Dom«.
3. Ivan Kočić, učit. Levinovac, za »Dom«.
4. Dragutin Dobrinić, učit. Četkovac, za »Dom«.
5. Josip Dobrinić, rav. učit. Gradina, za »Dom«.
6. Drag. Paulin, šk. nadz. Virovitica, za »Dom«.
7. Matija Vidović, rav. učit. Nova Bukovica, za »Dom« i »Konvikat«.

b) Iz društva Krapina—Zlatar:

1. Stjepan Vrabec, učit. u m. Krapina, za »Dom«.
2. Djuro Borovčak, učit. Zabok, za »Dom« sa 2 dijela.

c) Iz učit. društva Brod n/S:

1. Ruža Borevković, učit. D. Vrba, za »Dom«.
2. Reza ud. Benčević, učit. u. m. Brod, za »Dom«.
3. Ignac Miškatović, učit. Sibinj, za »Dom«.
4. Ivan Gabrilovac, rav. učit. Brod. Stupnik, za »Dom«.
6. Miroslav Kuzmić, rav. grad. škol. Brod, za »Dom«.
7. Josip S. Benković, učit. Oriovac, za »Dom«.
8. Stjepan Šulc, učit. Brod, za »Dom«.

d) Iz učit. društva Požega:

1. Antonija Berec, učit. Velika, za »Dom«.
2. Ladislav Beršek, učit. Požega, za »Dom«.
3. Lovro Blažević, učit. Buk, za »Dom«.
4. Mijat Blažević, rav. učit. Pož. Sesvete, za »Dom«.
5. Franjo Fabac, učit. Zarilec, za »Dom«.
6. Andrija Hell, učit. Pož. Toranj, za »Dom«.
7. Franjo Kolarić, ravn. učit. Sulkovci, za »Dom«.
8. Katica Kuntarić, učit. u. m. Požega, za »Dom«.
9. Ante Lovrić, ravn. učit. Požega, za »Dom«.
10. Dragutin Matić, srez. skol. nadz. Požega, za »Dom«.
11. Nikola Matić, učit. Mihaljevci, za »Dom«.
12. Maca Mikulić, učit. u m. Požega, za »Dom«.
13. Stjepan Proštenik, učit. Skendrovci, za »Dom«.
14. Franjo Štajdl, učit. Pož. Brestovac, za »Dom«.
15. Petar Vrban, učit. Pleternica, za »Dom«.

e) Iz učit. društva V. Gorica:

1. Vladimir Lesić, ravn. učit. Odra, za »Dom«.
2. Pavao Antolović, učit. Dragonožec, za »Dom«.

POGODNOST ZA VOŽNJU ŽELJEZNICAMA I PAROBRODIMA

za posjetnike ovogodišnjih »Savezovih« skupština zatražena je i ove godine od Ministarstva saobraćaja u Beogradu, koje ju je uz 75% popust »UJU« dozvolilo kako prošle godine za njihov kongres u Skoplju tako i ove godine za Maribor. — Prošle godine mi ne dobismo ni odgovora pa niti na brzojavnu urgenciju dotične svoje pismene predstavke ministru.

VJERODAJNICE DELEGATIMA I ČLANSKE ISKAZNICE

otposlane su upravama onih u »Savezu« udruženih društava, od kojih je uprava »Savezova« primila svojom okružnicom od 20. VI. t. g. po »Savezovim« pravilima zatražene nužne podatke. — Društva, koja tome ne zadovoljiše, urgirana su 30. srpnja o. g., i pošalju li još te na vrijeme, dobit će vjerodajnice i iskaznice. Stoga neka ih članstvo zatraži od svojih društava.

OPĆA SKUPŠTINA »SAVEZOVA«

biti će također u gimnastičkoj dvorani Kaptolske škole grada Zagreba, a ne, kako je bilo javljeno, u »Hrvatskom Sokolu«. — Pitanje o unifikaciji školstva u SHS skinuto je s našega dnevnoga reda.

ZA NASTAMBU I PREHRANU

za vrijeme skupština »Savezovih« prima prijave tajnik »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« g. Stjepan Gorupić, Zagreb. Hrvatski učiteljski dom, a

PRIJAVE ZA IZLET NA PLITVICE

iza »Savezove« skupštine šalju se »Savezovu« poslovođi g. Stjepanu Grabriću, Zagreb, Hrvatski učiteljski dom. — Njemu se šalju i pretplate, narudžbe te reklamacije za »Savezovo« glasilo »Hrvatski učiteljski dom«; dočim se dužna pretplata za jubilarni broj »Hrvatskoga Učitelja« podmiruje Ivanu Tomašiću, Zagreb, Trg kralja Tomislava, broj 9.

»HRVATSKI UČITELJ«, jubilarno izdanje o proslavi tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva 925.—1925., što ju je upriličio hrvatsko učiteljstvo, udruženo u »SHUD«, tiskan je s vrlo dragocjenom građom o staleškoj organizaciji hrvatskoga učiteljstva i njezinim tekovinama, pa o kulturno-prosvjetnim prilikama u krajevima, gdje Hrvati žive od prvih vremena do danas. — Troškovi toga bogato ilustrovanoga almanaka iznose oko 29.000 Din. — Molimo sve, koji su ga primili, a nijesu ga do sada platili, da to odmah učine; jer tiskara traži svoje. — Na zalihi ga imade još te. — Cijena mu je 50 Din s poštarinom. — Narudžbe i pretplatu prima: urednik Ivan Tomašić, Zagreb, Trg kralja Tomislava, br. 9.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara: Stjepan Vukailović, Zagreb, Frankopanska ulica 24 I. kat.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. RUJNA 1928. BROJ 9.

STJEPAN RADIĆ

UČITELJ, VOĐA I OTAC
HRVATSKOGA NARODA

20. VI. 1928. 8. VIII. 1928.

† STJEPANU RADIĆU

Učitelju naš!
Šta jecaju tako bolno sva zvona naša?
Šta jauču neutješljivo sirene tvornica?
Šta plače noć osmokolovoška?
Zašto se u crno zaviše svi domovi naši,
Tugom oviše sela i gradovi,
Gore i doline,
Njive i livade,
Šume i vode
Naše?!

Prestalo je kucati veliko srce Tvoje, koje je obuhvaćalo toplom ljubavlju ne samo Narod Svoj, nego i sveukupno Čovječanstvo.

Sklopiše se zanavijek blage oči Tvoje, koje su onako proročki gledale u budućnost ljepšu, bolju i pravedniju, spram koje si poveo Narod svoj.

Zanijemiše zavazda usta Tvoja, koja su nas bodrila u časovima najteže boli i očaja, tješila u tuzi, pjevala u radosti, i učila, uvijek nas učila: da budemo bolji, pravedniji, istinitiji, da se ljubimo — — —

O, zar Te zaista nema više,
Vrli Radeniče,
Vječni Mučeniče,
Učitelju slabih i potištenih,
Oče Naroda?!

O, zar Te zaista izgubismo,
Veliki Borče,
Stvaraoče i Proroče,
Vladaru Naroda?!

Gle, hrvatsko učiteljstvo, ono Tvoje hrvatsko učiteljstvo, koje si Ti toliko ljubio,
Plače bespomoćno nad odrom Tvojim.
Bol je njegova velika i tuga neutješljiva.
Ipak, ono Ti se zavjetuje:

Tvoja velika ljubav i shvaćanje Naroda bit' će nam najsvetijim uzorom.

Duh, veliki i vječni Duh Tvoj, živi u nama i s nama, i mi ćemo na velikoj njivi slobode i blagostanja Naroda našega produžiti oranje načinom i smjerom, što nam ih pokazuje Tvoja brazda.

A kad sjeme, što si ga posijao i krvlju svojom blagoslovio, nikne i sazrije,

Kad Hrvatska Tvoja bude onakova, kakvu si ju Ti želio:

Hrvatska Slobode, Jednakosti i Bratstva, — Hrvatska Čovječnosti, Pravde i Mira,

To ćeš biti Ti, uskrsnuo u Djelu Svome.

Neka Svevišnji ispuni molitve naše!

To Hrvatska moli.

Vječna slava Stjepanu Radiću!

Neka živi Duh Njegov u nama i među nama!

Ivan Tomašić.

Oče naš,
Koji si na nebesima idealâ Naroda,
Sveti se ime Tvoje!
O, neka dođe kraljevstvo Tvoje,
Neka se izvrši volja Tvoja,
I bit će na zemlji kao i na nebu:
Kruh nas svakidanji
Imat će svaki od nas,
I dugove naše otpustit ćemo si svi.
I neka nas odlazak Tvoj
Ne dovede u iskušenje,
A vječni duh Tvoj neka cio narod
Oslobodi svakog zla,
Amen!

S.

*

STJEPAN RADIĆ KAO UZGAJATELJ.

Stjepan Radić prevelika je ličnost, a da bi sadašnjica mogla da dade o njemu potpunu i objektivnu sliku. Stoga i ovaj kratki prikaz nema nipošto intencije, da bude možda portret njegov, već jedino želju, da spomene tek nekoliko momenata iz njegovog velikog reformatorskog rada, po kojem ga nesamo hrvatski narod, nego i svekoliko čovječanstvo ubraja u red onih velikih mislilaca i reformatora, koji su mu u najkritičnijim njegovim časovima intuitivno i upravo vizionarski pokazali put k preporodu. *

Stari grčki mislilac Arhimed kazao je ove značajne riječi: »Daj mi točku, o koju da uprem polugu svoju, i pokrenut ću cio svijet.« Zamislimo li se dublje u značaj ovih riječi, vidjet ćemo, da je zaista traženje ove točke, ovog uporišta, o koje treba da se upre poluga svega našeg djelovanja, osnovni problem sviju ljudskih nastojanja i naprezanja.

I čovječanstvo je uistinu sa svojim najboljim sinovima tražilo ovaj temelj, ovu točku uporišta svoga djelovanja. Tražilo ju je i nalazilo sad u f i z i č k o j s n a z i, kad je sav napor njegov bio koncentriran na organizaciji vojničkih država; sad opet u dubokoj v j e r i u transcendentni život zapuštajući gotovo sva pitanja realnosti; a sad pako u kultu u m a i njegovim zaista zadivljujućim rezultatima na području prirodnih nauka i tehnike. Pa tako izgleda, da je čovječanstvo bilo manje više uvjereno, da je našlo tu toliko traženu točku, što je oličena u današnjoj zapadnoj kulturi i civilizaciji, gdje je um a prema tome i najaktivnije polje njegovog današnjeg izražavanja: tehnika u zajednici sa prirodnim naukama, onaj faktor, što ima da bude regulativ svega života, te što će prema tome preobraziti, preporoditi cio svijet.

Ako još konkretnije kažemo, onda znači: da je težište zapadne kulture zapravo u c i v i l i z a c i j i. — C i v i l i z a c i j a j e d a k l e o n o u p o r i š t e, o k o j e v a l j a u p r i j e t i p o l u g u.

Ali zanimljivo je sada to, da, kad ta zapadna kultura gotovo triumfatorski klikće, u isto se vrijeme javljaju ozbiljni glasovi o njenoj nesolidnosti (Rousseau, Tolstoj pa Spengler kao i još mnogi drugi), te se i mi svi sami pitamo: Da li smo uopće našli pravi put? Dokle su nas dovela sva ta dosadašnja nastojanja? Posljednji ludjački rat; sadašnje imperijalističko zveckanje sabljom u cijelom svijetu; pune kaznione, ludnice i bolnice; materijalna i duhovna nejednakost; bjesomučni razvoj kapitalizma, što je zarobio i silu i etiku i tehniku, ama sve, te ih upotrebljava u svoju korist, da tako lakše održi svoj nemoralni odnos spram rada; potpuna socijalna i etička desorijentacija; jaz između naroda i gospode t. j. buržoazije, — evo to je rezultat, do koga smo došli. U isto pak vrijeme na dalekom Istoku otvara nam se i pokazuje nova, mnogo dublja kultura. I kano da se ove dvije kulture sukobiše.

U čemu je taj sukob? Izgleda, kao da znanost i tehnika, iako su »mnogo unaprijedile naše znanje i podigle našu moć«, da su nam ipak ostavile srce pritom prazno. »Zato gledamo, da se opet sami u sebe povratimo, i da sile, što u nama djeluju, dozovemo k svijesti i da im damo njihovu vrijednost. Time nam pak biva jasnije, koliku vrijednost i važnost za napredak kulture ima d u h.« To su riječi modernog mislioca Jerusalema, kojima je on jasno i kratko obilježio minus naše zapadne kulture, kulture čistoga uma. Sva naša pažnja obraćena je, naime, vanjskom svijetu, njegovu proučavanju i prema tome i usavršivanju; dakle najviše materijalnoj strani, pa stoga nije ni čudo, da je sva naša kultura, sav taj naš napredak — vanjske, materijalne naravi, da smo zapali u jednostrani materijalizam.

Istočna, a možemo kazati — indijska kultura, jer je u Indiji ona došla do svoga najjačeg izražaja i jer je Indija danas pod vodstvom dvaju velikana — pjesnika Rabindranata Tagore i mislioca i preporoditelja Mahatme Gandhia (već i samo ime Mah-atma znači: velika duša), postala nosiocem ove nove kulture. imade posve drugi osnov od zapadne. Spoznaja svijeta, vele još stari indijski filozofi, ne sastoji se u spoznavanju vanjskog, materijalnog svijeta, već jedino u spoznaji samoga sebe. Spoznavši sebe, ti ćeš znati odrediti sebe spram svijeta i svoje mjesto u njemu, naime: spoznati i oćutiti, da su individualni i apsolutni duh — jedno. Tako ćeš onda spoznati i svijet i njegov smisao. Dakako, da ovdje igra veću ulogu srce, a mogli bismo reći i duh, duhovna strana čovjeka. Osnov ove kulture jest sam čovjek, čovještvo. Takova kultura nalazi svoj izvor u dubinama duše naroda; u njegovoj etici, pjesmi, životu, što je još nepokva-

---

* Sastavljajući ovaj prikaz, crpio sam podatke iz »Programa ili temeljnog nauka HRSS«; nadalje iz nekih Radićevih djela te njegove autobiografije, iz Hercegove brošure »Seljački pokret u Hrvatskoj« te iz raznih članaka i govora Stjepana Radića u »Sl. Domu«, »Seljačkoj Prosvjeti« te »Božićnici«.

ren. Konzekventno provađanje ove ideje značilo bi negaciju svega materijalnog, a prema tome i negaciju zapadne kulture i civilizacije, što se u Gandhijevu djelovanju jasno očituje.

Eto u tome je sukob i mi smo svakako na raskrsnici. Bilo bi nerazumno jednostavno se odreći tekovina savremene civilizacije. Ne, već valja ovu našu materijalističku i umnu kulturu zgodno cijepiti onom istočnom, duhovnom, i tako povezati, uskladiti te dvije goleme sile uputivši čovječanstvo putem njihove harmonije. A to opet znači: čovječanstvo preporoditi, ali ne — odozgo namećući zakon i odredbe, reformirajući samo vanjske uvjete njegova života, dakle vanjskim načinom, već odozdo, iz nutrine, naime preporodom samoga čovjeka, što znači drugim riječima — uzgojem. Jer: uzgoj je pronaleženje vrijednosti u nekom biću i razvoj tih vrijednosti u harmoniji sa svom okolinom i s vrhovnim ciljem, koji opet biva određen upravo iz ovog dvojeg prije spomenutog. To znači: povratak k narodu i odavle početi. Tek tako će prožeti svu nutrinju, dušu čovječanstva, i tek taj preporod uhvatit dubljeg korjena, tek tako će donijeti pozitivan rezultat. — Sve ovo nam ukazuje dakle, da je uzgoj ona točka, ono uporište, a ja velim i jedino sigurno uporište, na koje valja uprijeti polugu svega djelovanja i nastojanja čovječanstva.

I.

Vi ćete sada pitati: Zašto sam ja sve ovo dosada pisao i u kakovoj je to vezi sa Stjepanom Radićem?

Stjepan Radić je u svojoj ideologiji seljačkoga pokreta upravo genijalno povezao u harmonijsku funkcionalnu cjelinu istočnu i zapadnu kulturu, kulturu uma i srca, i tako je pokazao ne samo svome narodu nego i čovječanstvu — pravac i put k ozdravljenju i preporodu. — To je prvo. A drugo: Dosljedno svemu tome, Radić je cio taj preporod stavio na osnov uzgojni; on je uzgoj odredio kao jedini put, kojim se ovaj preporod može postići.

Radić je jasno uvidio i sigurno znao, da je uzaludna sva fizička snaga neke zajednice, savkoliki napredak tehnike i prirodnih nauka, a napokon i sve socijalne reforme i svi napredni zakoni dekretirani odozgo, ako nisu sa svim tim materijalnim promjenama nastale i adekvatne psihičke promjene najširih narodnih slojeva. Sav rad dakle oko preporoda i napretka čovječanstva treba da bude uzgajanje. — To se odnosi na sva područja ljudskog djelovanja, pa tako osobito i na politiku. Politika, a to znači koncentracija svega javnog rada za dobro ili neke zajednice, u konkretnim slučajevima redovno naroda, ili pak međusobnog snošaja tih zajednica, dakle prema tome i za dobro cjelokupnog čovječanstva, ne smije stoga također biti tek stranačko ili državopravno nadmudrivanje, odnosno možda staleški pokret, ili borba o vlast ili teritorijalno povećanje. Ne! Ona mora da bude, a Radić je to i pokazao i dokazao kao nitko drugi ovdje na zapadu, samo uzgoj. Politika budućnosti bit će jedino uzgoj, a pravi političar jedino uzgajatelj. Radić je preteča ove politike, on je njen ideolog. Razumljivo je dakle, da je i u našu, hrvatsku politiku, a onda i u ovu sadašnju jugoslavensku, uveo novi duh, te je kao prvoborilac i protagonista svoje ideje, jer nije htio a nije kao čovjek niti mogao da se prilagodi onom nemoralnom i beskrupuloznom vođenju politike, na koje je naišao u novoj našoj zajednici, morao je, velim, da životom svojim dokaže ponovno veliku i žalosnu istinu, da sve velike ideje traže za ostvarenje svoje smrt svoga roditelja. Sad ili je ta smrt na krstu, na koji bje pribijen prorok, kô što umrije Hristos; ili od iscrpljenosti u radu za ideju, kô što umrije Lenjin; ili u borbi za pravdu i čovještvo na govornici naroda, kô što umrije Radić.

Ali prije nego pređemo na prikaz Radićeve ideologije, već poradi njenog boljeg shvaćanja nužno je svrnuti pogled na našu hrvatsku politiku u doba, kad on dolazi na popriště. Pa šta vidimo? Vidimo da se je politika nesamo kod nas, nego većinom u svijetu, zaista sastojala u državopravnim nadmudrivanjima gospode, što su bila u glavnom daleko od naroda, koji je živio svojim životom. Politika je kod nas bila posve građanska, buržujska, ili, kako je to Radić kazao, gospodska. Učene i sad više sad manje duhovite rasprave u saboru, demonstracije, patriotski govori i članci, to je bio više manje jedini izražaj te naše građanske politike. Nipošto ne mislim da time diram u patriotizam i poštenje većine naših građanskih političara. Ja hoću tek da istaknem njihov odnos spram naroda gdje su oni zapravo sebe smatrali narodom, dakle vodili politiku, gdje je narod, puk bio tek materijal za oživotvorenje stanovitih ideja, a ne njihov nosioc. Evo, pogledajmo: Hrvatski državni sabor raspravlja. Nakon izbora 1901. u njem tiranin Khuen, sedamdeset mađarona i jedanaest opozicionalaca, koji se međusobno pobijaju više nego li s mađaronima. I on raspravlja, raspravlja o nagodbi, o tisućljetnoj državi, slaže državopravne adrese i prepire se o njima. A narod? Pedeset posto analfabeta; gospodarski zaostao i ore još drvenim

plugom; potpuno u rukama guljarskih banaka, seoskih židova i popova, u nekim krajevima kmet veleposjednika, bijedan, nesvijestan, utučen, dok mu najbolji sinovi hrpimice emigriraju u Ameriku. — Da, tako, i tek jedno još, jedno: duboka i krasna duša, ali nje nije nitko poznavao niti je tko vodio o njoj računa. — Evo, svu ovu grozotu vidi Radić. Vidi i osjeća bolno. On vidi potpuni fijasko građanske politike. I kad u »Hrvatskoj misli« objavi članak »Hrvatska seljačka ili pučka stranka«, on faktično prekida sa politikom građanskih stranaka i polazi novim, s v o j i m putem.

Radić se odriče iluzije, da živimo u doba konsolidacije društva u formi građanske demokracije. Građanska demokracija jest najblistavija fraza sadašnjosti. Ispraznost su njezinu dokazale sve građanske stranke, bile one kod nas ili u drugim zemljama, jasno i nepobitno time, što, iako su imale u rukama vlast, nijesu ama skoro ništa učinile. Svaka naprednija reforma, što su ju one provele, bila je tek ustupak, na koji su bile prisiljene gibanjem širokih narodnih slojeva. Same u sebi one su sterilne, konzervativne i previše individualne. A Radić vidi, ne samo vidi nego i direktno stvara novo doba, gdje dolaze na poprište oni najširi slojevi naroda. Dolaze da zahvate u svekoliki javni život, jer na to imadu pravo, da stvaraju novo društvo sa novim moralom. On vidi, da se tu ne smiju i ne mogu davati ustupci, jer davati ustupak može samo gospodar robu, viši nižemu, jači slabijemu, a ovo se diže narod, koji ne treba ničijih ustupaka. On vidi i drugi minus građanskih stranaka, naime taj, što su i one pošle putem, da svoje reforme provađaju — odozgo; a sâmo ljudsko društvo, njegovu nutarnju, psihičku stranu nijesu ponajviše ni pokušale reformirati. Pa napokon, njima to nije bilo ni potrebno, jer upravo ovo i samo ovakovo društvo moglo je držati njih na poprištu. — Tu su potrebne korjenite socijalne reforme, što će iz temelja promijeniti sadašnje društvo i to ne samo izvana nego usporedno i iznutra, dakle njegovu ekonomsku i psihičku konstituciju. — Sve to Radić znade. I zbog svega toga on pokreće novu politiku, pa tako i naša politika ulazi s njim u novo doba.

II.

U svojoj knjizi »Savremena Evropa« prikazuje Radić postanak n o v o g d o b a ovako: »Novo doba u čovječanstvu nastalo je istom onda, kad se u jednu ruku pojedini ljudi j a k i u s v o j o j s a v j e s t i osmjeliše oprijeti se ne samo većini svoga grada ili svoje zemlje, nego i svesilnim vladarima i još svesilnijem javnom mnijenju, a u drugu ruku kad svijesni narodi počeše tresti i takovim okovima, na kojima bijaše pečat stoljeća i svesilna ruka najmoćnijih vlastodržaca«. A jer je Radić bio ovakav pojedinac u našem narodu, to evo s Radićem ulazi, kako smo već kazali, naša politika u novo doba. I dosljedno svojoj uzgajateljskoj misiji, o n u l a z i u n a r o d, prenosi politiku iz saborskih klupa, kavana, kasina i domova narodnih odličnika onamo, kud ona i spada — u narod. A to kod nas znači u seljačtvo, jer mi smo u 85% seljački narod. Proučava ga najprije i upoznaje do u najintimnije dubine njegove duše; zalazi u najudaljenije i najzapuštenije kutiće njegova života kao nitko nikad i nigdje do njega, i onda, osjetivši u sebi sve sokove zemlje ove, svu krv naroda svoga, svu njegovu tugu i bol, želju, snagu, molitvu i pjesmu — on se, sklopivši poluslijepe svoje oči, duhovno zagleda u daljinu, te u ovako živom kontaktu s narodnom dušom vidi vizionarski u budućnosti novo društvo, novog čovjeka — i pokrene ovaj silni kolos — N j e g o v o V e l i č a n s t v o N a r o d.

Kako ga pokreće?

Radić je uzgajatelj, on je stvaratelj novog čovjeka, novog društva. On znade, d a i s t i n s k a d e m o k r a c i j a, a t a m o ž e b i t i s a m o s e l j a č k a, znači n e s a m o m a t e r i j a l n u j e d n a k o s t, n e g o u p r a v o o d u h o v l j e n j e n a j š i r i h s l o j e v a, t a k o d a s v a k i p o j e d i n a c b u d e s u b j e k t o m, t a k o d a s v a k i p o j e d i n a c b u d e n o s i o c e m i d e j n e s n a g e. I evo upravo zato mora politika biti uzgoj, apostolat.

Njegov brat A n t e daje već u uvodu svoje »Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu«, što je izašla još g. 1897. u »Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena«, t e m e l j i d e o l o g i j i s e l j a č k e s t r a n k e. On ukazuje na sadašnji j a z između naroda i gospode, kome je uzrok, što su se gospoda udaljila od naroda, prezrela narod. Svoju civilizaciju i svoju t u đ u kulturu drže j e d i n o m kulturom, a u kulturu naroda uopće ne vjeruju. I t u j e s a d a s u k o b d v i j u k u l t u r a: n a r o d n e, k o j a j e s l a v e n s k a i v i š e s k l o n a i s t o č n o j, i g o s p o d s k e, k o j a j e t u đ a, a to je ova zapadna kultura. To je taj sukob, što smo ga već u početku spomenuli. I šta na to Ante Radić? »Narod ima svoju kulturu,« veli Ante Radić, »koju treba ispitati, u čem stoji, kakova je; treba joj, pa bila kakova mu drago, odrediti mjesto u z druge, a ne p o d drugima. Tako će se doći do uvjerenja, da svi narodi, koliko mogu prema prilikama, u kojima živu, rade na zajedničkom djelu l j u d s k e prosvjete. Tako će se skrhati oštrac prigovaranju tuđinaca, koji kulturne tekovine susjednih naroda pripisuju samo sebi. Tako ćemo saznati, ima li narod i koliko ima u svom biću uvjeta za život i razvitak. Tek onda, kad na strani go-

spode nestane prezira, a na strani naroda mržnje, kojoj više ne će biti razloga, moći će čitav narod složno raditi. A vidimo i čujemo, kako je čitavoj Evropi na ustima riječ narod, kako narod i sam traži jednako pravo za sve. No sve je deklamovanje uzaludno, dok ne bude, kako rekosmo.« — Ukratko rečeno: Treba povezati, uskladiti obje kulture, narodnu-seljačku, a to je kultura etike i rada, i onu gospodsku, a to je kultura civilizacije. I Stjepan Radić obilježuje zapadnu kulturu kao intelektualnu (Germani), umjetničku (Romani), te materijalno-tehničku (Anglosasi), dok za Slavene kaže da ih »karakterizira humanitarni ideal, koji je zajednički i ostalim narodima, naročito narodima indijskim i kitajskim. Dosada su mu se narodi približavali tek vjerskomoralnim putem, no od sada valja na tom temelju stvoriti organizacije i političke, gospodarske i kulturne, koje će biti sposobne da odbijaju sva nasilja bez ikakvih osvajalačkih prohtjeva«. Oba Radića dobro vide da je baš seljaštvo naše zadržalo ovu slavensku kulturu, pa da gospodska kultura mora izgubiti onu svoju nadutost i uviditi, da je i izvor i temelj njezin u narodnoj, dakle seljačkoj kulturi, jer bez etike i rada nema civilizacije. Seljak je dakle nosioc novog društva. Ali i seljak mora upravo zato biti svijestan toga. Valja ga probuditi, pokazati mu sve njegove vrijednosti i njegovu snagu. I 15. prosinca 1899. izađe pod uredništvom Ante Radića prvi broj »Doma«, lista seljaku za razgovor i nauk. Nedostiživ je način, kojim Ante uređuje »Dom« kao i njegovi članci. »Dom« je škola naroda, njime ga Ante Radić prosvijećuje, uzgaja.

A Stjepan na osnovu ove prosvjetno-uzgojne akcije vodi još i organizatornu. On izdaje knjižicu »Kako ćemo iz našega zla u dobro«, u kojoj iznosi, kako sam veli, »jezgru socijalnoga programa seljačke stranke«; a god. 1902. knjižicu »Najjača stranka u Hrvatskoj«, u kojoj je po vlastitim njegovim riječima »obradio misao, da je ta najjača stranka hrvatsko seljaštvo, kojemu njegov život i njegova narodna i državopravna svijest daje već gotov program, i sad samo treba provesti organizaciju seljaštva, da se pravom narodnom snagom taj program oživotvori«. I on polazi u narod. Pješke od sela do sela, od doma do doma, preko livada, oranica i šuma, i uči, i budi. Evo što on sam veli i kako prikazuje taj svoj apostolatski rad:

»Ja sam putujući hrvatskim zemljama često pitao seosku djecu, ima li u njihovu selu takav čovjek, koji ni kod seoskoga židova ne pije, niti se općinskoga bilježnika boji, a ufa se i popu prigovoriti, koji nadalje dobro gospodari i svačiju djecu voli? Kad su mi djeca poslije kratkog vijećanja otkrila takvoga čovjeka, ja bih pošao k njemu na konak i ako sam vidio da je taj čovjek još i pismen, da je prijatelj škole i da njegova žena jede s njime za stolom, onda sam si ga zabilježio kao budućega suosnivača seljačke stranke.«

Taj je rad težak i polagano rađa plodom. Narod ga isprva prima s nepovjerenjem, jer ne može da vjeruje u samog sebe. Spominjem ne tek mimogred, nego da istaknem trud i rad, što su ih ova dva preporoditelja ulagala u svoje djelo, da je Stjepan Radić sedam puta pao prije na izborima nego li je izabran, a Ante Radić je samo u dugoselskom kotaru, prije nego je bio izabran, održao tisuću sastanaka. Usporedimo to s politikom naše gospode, koja su tek pred izbore znala za narod, a i onda mu ponajviše svašta obećavala te uz jedan govor o svom državopravnom programu sav svoj rad u narodu završila! A braća Radići prolaze narodom uvijek, bude u njemu sve one latentne snage i vrijednosti i stvaraju jake narodne duše, koje su sve sjedinjene ne u stranku, to je tek forma, već u pokret, pokret nesamo politički, već i socijalni, etički, rekao bih — gotovo religiozni. Dovode do izražaja kolektivnu dušu naroda u tom pokretu, a svakog pojedinca čine svijesnim nosiocem ove duše, čine subjektom. Prolaze narodom kao učitelji, kao uzgajatelji. Gledajte Stjepana, gdje se poput Hrista obraća najprije djeci, jer znade, da su njihova srca najčistija. Djeca će mu najtočnije znati pokazati čovjeka, kojega on traži, da mu bude suosnivač stranke: trijezan, slobodan, neovisan, otvoren, hrabar i ponosan, koji voli prosvjetu, kojemu žena jede s njim za stolom i koji voli svačiju djecu. A kad ga nađe, on ga poučava. Govori mu, da se smije i može pouzdavati samo u sebe. Prikazuje mu svu ljepotu njegovih običaja, pjesme, nošnje, svu vrijednost i značaj njegova rada i snagu njegove duše. Govori mu, kako je on zvan da preporodi ljudsko društvo i da ga stavi na osnov svoga života, a taj je — rad. Govori mu onda, kako treba da bude i on političar. Da, političar, ali kakav. »Politike nema bez filozofije, a filozof je svaki čovjek,« veli njegov brat Ante. A što to znači biti filozof? »Čovjek postaje filozof čim prestane misliti samo na se i o sebi, pa se stane ogledati oko sebe, na druge ljude, na svijet — — — Po čitavom tom svijetu vidi čovjek ljude, njihove boli i muke. I ako ove tuđe boli nađu u srcu čovječjem odjeka, ako im stane tražiti uzroke — dakako prema svomu znanju, eto vam filozofa... Biti dakle u politici filozof ne znači drugo, nego biti čovjek, mislim čovjek uman, pošten i dobar.« Tako Ante. A seljak sluša. Sluša kao molitvu. I one žuljave ruke stišću njegovu, i ono suncem ispaljeno lice se vedri, a ono dobro srce otvara se svima jednako. Jer oni se razumiju. Radić govori jasno, i poput

Hrista i Tolstoja on tumači i objašnjava i najteže probleme primjerima iz dnevnoga života, onim što je čovjeku najbliže. Pa i to nam pokazuje da Radić uzgaja narod jednako kao učitelj u školi, da polazi istim putem.

Pitat će netko: Zašto je Radić uzeo upravo seljaka kao nosioca svoga pokreta, a ne, recimo, industrijalnog radnika i inteligenta? Radić je socijalni reformator. On hoće novo društvo, novi poredak. A kao bazu za sve nove društvene odnose, za taj novi poredak, on uzima r a d. Umjesto sviju dosadašnjih kriterija, po kojima su se ljudi dijelili i razlikovali, dolazi samo jedan kriterij, a to je rad, što znači isto što i etika. Nosioc ovog novog društva postaje dakle č o v j e k r a d n i k. Radni narod, a to je kod nas u prvom redu s e l j a š t v o i to s dva razloga: prvo jer je njegov rad najetičkiji, najosnovniji i najslobodniji, i drugo, jer je seljaštvo u apsolutnoj većini, treba da je dakle osnov novom poretku. Ono je stvaraoc, graditelj, ono je onaj faktor, koji uslovljava cio život. Seljaštvu dakle, kao najčistijem reprezentantu rada, određuje Radić misiju, da preporodi ljudsko društvo. U Rusiji na primjer seljaštvo nije bilo ni toliko prosvijećeno ni toliko organizovano, pa je tako nužno promjenu društvenog poretka morao da provede onaj dio radnog naroda, koji je bio najorganizovaniji i najsvijesniji, a to je industrijalno radništvo. Ali kako je ono u manjini, moralo je da se lati diktature, jer inače ne bi uspjelo. Danas pako ulazi i na poprište sovjetske politike sve više seljaštvo, pa je već Lenjin bio prinužden da prvotni svoj program korigira spram potreba i zahtjeva seljaštva i Rusija postaje sve više seljačka država. Svakako se u njoj izgrađuje novo društvo, kojemu je isti temelj kao i našem seljačkom pokretu, naime — r a d. Mi se naprotiv ne trebamo lačati diktature, jer je hrvatsko seljaštvo nesamo organizovano i prosvijećeno nego i glavni nosioc novih ideja, a usto još i većina, pa je kadro da kao takovo preuzme vlast i provede reforme i mirnim putem.

*

Prvi praktični cilj seljačkog pokreta jest — s e l j a č k a d r ž a v a, što znači: država seljačke kulture, naime kulture etike i rada. Da vidimo dakle, kako je Radić zamislio seljačku državu.

Seljačka država.

Današnje se države osnivaju redovno n a s i l i. Država je zapravo neko p r i s i l n o u d r u ž e n j e, koje je samo sebe postavilo sebi svrhom. Nije ovdje mjesto, da se govori o raznim teorijama države; ja sam samo konstatirao činjenicu. Suprotno ovoj i ovakovoj državi, s e l j a č k a d r ž a v a z n a č i s l o b o d n u s a r a d n j u. Na čem se osniva ta slobodna saradnja? Što joj je temelj? D o m.

*

Temelj seljačke države nalazi Radić u domu. Zato je i prve seljačke novine prozvao »Dom«. Jer — citiram ovo sve prema »Temeljnom nauku ili programu hrvatske republikanske seljačke stranke« — »s e l j a č k a d r ž a v a j e o r g a n i č n a z a j e d n i c a s l o b o d n i h i u r e đ e n i h d o m o v a«. A šta je zapravo dom? D o m j e o b i t e l j, a »o b i t e l j j e p r v i f a k t o r p o š t e n o g a o d g o j a, p r i v r e d e i k u l t u r e«. Vidimo dakle, da Radić, kao i Pestalozzi pa Janet stavlja obitelj u središte. Obitelj je ona osnovna stanica, ćelija, svakog socijalnog organizma, pa tako i seljačke države. Zato mora najprije u domu biti sklad i ljubav, međusobno poštovanje između svih članova: između žene i muža, djece i roditelja. Svi su tu jednaki i, kako ono veli naš narod, i kod djela i kod jela. Razdioba rada provedena je pravedno, ne na osnovu sile, već međusobnog razumijevanja, sklada. Ukratko: Obitelj je harmonija, ljubav, dakle i etika. Dakako, da »muškarci i žene imadu u svem posve jednaka prava«. — Više seljačkih domova čine s e l o, više sela g o s p o d a r s k u o p ć i n u, a gospodarske se općine udružuju u ž u p a n i j e. Sve županije zajedno čine pako d o m o v i n u. — No valja naglasiti, da je sve ovo udruživanje slobodno, dobrovoljno, a ne prisilno, odozgô dekretirano. A svaka ova jedinica, »i gospodarska općina i županija imadu autonomiju ili selfgovernment u potpunom smislu tih riječi«. O r g a n i z a c i j a c i j e l e s e l j a č k e d r ž a v e o s n i v a s e d a k l e n a s a r a d n j i, a n e n a s i l i, i ta je organizacija nastala o d o z d ô na faktičnoj potrebi i željama naroda, a nije o d o z g ô nametnuta prema bogzna kojim principima i računima. I u ovakovoj seljačkoj državi vladati će onda i onaj osnovni moral i red kao u o b i t e l j i, jer seljačka je država zapravo velika jedna obitelj. — Potrebno je i to naglasiti, da se mjesto političko-policajne uprave i teritorijalnog razdjeljenja zemlje na političke općine, kotare i županije uvodi »u p r a v a g o s p o d a r s k a, p r o s v j e t n a i z d r a v s t v e n a«. No o svemu tome još kasnije. A sada neka sam Stjepan Radić govori o domu:

»Svakomu djetetu dragi su roditelji, mladiću ljuba, zrelu čovjeku žena i obitelj. Svakomu je čovjeku sveta njegova vjera i drag život i imetak. Svijestnim ljudima napose je mila i draga sloboda, a za pravo i pravicu daje pravi čovjek i glavu svoju. No gle, ni roda, ni prijatelja, ni reda, ni zakona, ni pravice i slobode nema i ne može biti b e z d o m a.

Tu je najprije mali dom svakoga od nas, dom, oko kojega u Zagorju nema često ni pol rali zemlje, oko kojega je u Primorju sam goli kamen, a kojemu u Posavini vazda prijeti proždrljiva poplava. No ipak je svagdje i svuda našem čovjeku dom tako drag, da se od njega rastaje, kao da ide u smrt.

Tisuće i tisuće malih ovih pojedinih dragih domova: veliki je naš zajednički djedovski hrvatski dom — naša predraga i sveta domovina Hrvatska.«

*

Predaleko bi nas dovelo da ovdje detaljno prikazujemo uređenje seljačke države prema spomenutom već programu. Ipak je potrebno da se istaknu jošte barem glavna obilježja seljačke države — osim već spomenute organizacije na temelju obitelji, doma. Evo ih:

Seljačka je država — republika. Svi znademo šta je to republika s političkog stanovišta. Ali republika nije samo politički nego i osobito socijalni pojam. »Republika znači potpunost i neprekidnost narodnog suvereniteta.« Nije to tek stvar forme, već upravo stvar sadržaja. Sa socijalnog gledišta republika znači »državu kao organizaciju kulture i privrede, u kojoj dolazi vlast odozdô gore, u kojoj odlučuje narod«. Ona znači »potpuno samoodređenje naroda i prema vani i prema unutra«. Zato je u seljačkoj državi »narodno vrhovništvo potpuno i djeluje neprekidno, te ga narod izvršuje plebiscitom obzirom na pitanja teritorijalna i ustavna, a pravom inicijative i referendumom u pitanjima zakonodavstva. Iz te potpunosti i neprekidnosti narodnoga vrhovništva slijedi potpuno i neograničeno pravo narodnoga samoodređenja i u cijelom unutrašnjem državnom uređenju«. Ta republika nije građanska, nego seljačka, jer se osniva na najširem narodnom osnovu, a to je kod nas seljaštvo.

*

Kada smo istaknuli da Radić traži seljačku državu, to sada valja vidjeti: Da li seljačka država znači stalešku državu, odnosno: da li je Radićev seljački pokret staleški, klasni pokret? Kod bugarskih zemjedjelaca i srbijanskih zemljoradnika pokret je uistinu staleški, klasni, pa je i borba klasna, jer oni smatraju seljaštvo kao radničku klasu, stalež koji radi zemlju (to im i ime govori), dakle imade svoje naročite staleške, klasne interese, što više kao većina ima pravo na stalešku vlast, klasnu vladavinu. To je peti stalež koji se bori i to klasnom borbom jednako proti trećem staležu — buržoaziji, kao i proti četvrtom staležu — gradskom radništvu. Svaki pak klasni pokret nužno dovodi do klasne borbe i do klasnog uređenja države. Klasna država opet znači državu, koja je uređena jedino prema interesima stanovite klase, na klasnom osnovu. A upravo to Radić ne će. Njegova baza za uređenje države mnogo je šira od neke klasne, ona je općečovječanska. On ne rješava samo probleme jedne klase, nego probleme cijeloga naroda. Njegov je pokret dakle narodni, jer seljaštvo je kod nas narod, a narod nije klasa. Klasni je pokret više ekonomski, materijalni pokret, dok je Radićev seljački pokret uz ovu ekonomsku bazu i naročito idejni, duhovni pokret. A onda još nešto. Staleški je pokret uvijek pokret manjine, pa to su bili i svi dosadašnji staleški pokreti. Sva dosadašnja četiri staleža borila su se za održanje vlasti, odnosno bore se za preuzeće vlasti po njima kao manjini, sad bilo to visoko svećenstvo, plemstvo, građanstvo ili radništvo. A seljaštvo kao većina, kao narod, ne treba dakle klasne borbe. Seljački pokret što više isključuje klasnu borbu, i to zato, jer seljačka država isključuje uopće razdiobu na klase, budući da će u njoj biti samo jedno mjerilo za sve njene članove, a to je: čovještvo i rad. Tu dakle vlada harmonija i nema nasilja s nijedne pa ni sa seljačke strane. Radić veli, da se napredak države ima prosuđivati »po uredbama, kojima se ograničuje samovolja, bila ona čija mu drago«. Seljačka je država dakle funkcionalna harmonija sviju pozitivnih narodnih snaga u formi takove zajednice, kojoj je temelj u prvom redu čovještvo. To znači potpuno priznanje i poštovanje svakome njegovih čovječjih prava, a to dovodi do socijalne jednakosti. Ipak valja naglasiti ponovno, da ova socijalna jednakost ne znači samo ekonomsku jednakost, što se sastoji u nekoj nivelaciji ili možda komunističkom uređenju društva, već to znači takovo uređenje, koje pruža svakome pojedinom članu zajednice jednaku mogućnost za njegov posvemašnji razvoj, te da ovaj tek na osnovu vlastitoga rada, i to samo na ovom osnovu, bio taj rad fizički ili psihički, postaje tako i stvaratelj, producent, i trošitelj, konzument, sviju materijalnih i duhovnih dobara svoje zajednice, a po njoj i čovječanstva. Jednakost se sastoji dakle u pružanju jednake mogućnosti, a ne u nivelaciji sviju prilika. Sve ovo, te ono što smo istakli o domu, kao stanici države, pokazuje nam jasno: zašto se seljački pokret ne može osnivati na načelima posvemašnjeg komunizma. Industrijalni radnik nema svoga privatnog vlasništva, on nije vezan na stanoviti dio zemlje i njegov će dom biti svagdje gdje se sredi i zadovoljno osjeća. On dakle ne može ništa ni izgubiti, on u komunističko društvo ne unosi svoga privatnog vlasništva, već jedino dobiva. Seljak je organički vezan uz dom, a to je i seljačko gospodarstvo. On je izrastao iz svoje zemlje i čini s njom jedno. A seljačko gospodarstvo je nesamo socijalna nego i biološka zajednica. Seljak bez vlasništva svoje zemlje i doma postaje radnik u nadničarskom smislu na tuđoj, recimo državnoj, zemlji, postaje faktično stalež, prestaje biti seljak i postaje zemljoradnik. Kako

je taj osjećaj, da je dom ostao uz zemlju, duboko usađen u dušu seljaka, neka posluži između mnogih i ovaj primjer, o kojem sam mnogo mislio: Naš Zagorac, koji je makar i u najranijem djetinstvu otišao od rodne kuće i živi desetke godina u gradu kao industrijalni radnik, on je u gradu »na stanu«, a »doma je« u svom rodnom mjestu, te je za njega upravo svetkovina, kad ide u pohode »na domovinu«.

Zahtjevu principa kolektivnosti u gospodarstvu, koji, izgleda, dolazi sve više do svoga opravdanja a koji, ako se do konačnih konzekvenca provodi, dovodi do komunističkog uređenja društva, zadovoljava Radić na način, što je jedini ispravan i moguć u seljačkoj državi, naime: organizacijom zadrugarstva. Gdjegod je to moguće, provodi se organizacija rada na zadrugarskom osnovu. Radić je već organizirao seljačke gospodarske zadruge, mljekarske zadruge, stočarske zadruge, vinogradarske zadruge, pčelarske zadruge, seljačke štedionice i t. d. Seljačkom zadrugarstvu je svrha, da učini seljaštvo neovisnim od krupnog i sitnog kapitalizma, od kapitalističkih banaka i trustova te verižne trgovine. Seljak će tako pomoću svoje zadruge stajati u direktnoj vezi sa industrijalnim radnikom, a ovaj opet sa seljakom, i izmjena dobara bit će na taj način direktna, jer će biti isključeni svi oni, koji su se umetnuli između njih, da na njihov račun stiču kapital, pomoću kojeg ih onda sve više i više zarobljuju. Ako uzmemo jošte u obzir, da je Radićev seljački program još pred 30 godina, dok drugi o tom nisu ni sanjali, proglasio pravo seljaka na zemlju i šume (a i tu se pomoću zemljišnih zajednica provađa princip zadrugarstva), to vidimo da je Radić nesamo preteča nego i ideolog onog novog uređenja ljudskog društva, kojega je seljak nesamo nosioc nego i glavni faktor. U drugim narodima i državama postao je seljački pokret problemom tek nakon ruske revolucije 1917., a ovakovu organizaciju, kao u svojoj kolijevci Hrvatskoj, nije još nigdje dostigao, jer češka selska agrarna stranka, južnonjemački i švicarski seljački savezi, agrarni socijalisti pa bugarski zemjedjelci imadu drugu ideologiju.

Na tom mjestu treba još spomenuti ovo: Kao organizacija privrede, seljačka država provodi u prvom redu agrarnu reformu, po kojoj se svi veleposjedi: državni, crkveni i privatni — načelno ukidaju. Iznimke se čine samo s obzirom na gospodarsko školstvo, na kooperativno (zadružno) napredno gospodarstvo te na agrarnu industriju. Posebni zakon određuje također o kolonizaciji, o neobrađenom zemljištu te o seljačkim domovima bez djece. Poljskim radnicima kao i neseljacima, koji su udovoljili zakonu o sveopćoj ratarskoj praksi, omogućuje se da dođu do svog doma čime se onemogućuje i ukida u seljačkoj državi nesamo seoski več i ostali proletarijat. Popravljaju se nepravde učinjene segregacijom.

Sva pitanja industrijalnog radništva uređuju se u seljačkoj državi zakonom o radničkom pravu, kojim se uvažava čitav radnički međunarodni pokret. Jednako se uređuje posebnim zakonom pravo štrajka.

*

Kao organizacija kulture, seljačka država priznaje slobodu ispovijedanja svima javnima vjerskima zajednicama, a školstvo se reformira tako, da ne odgaja tek državljane, činovnike i sluge kapitala, nego slobodne ljude, i da bude prilagođeno narodnim potrebama te da svakomu bude omogućeno školovanje prema njegovim sposobnostima. Zdravstvo traži jednaku brigu za selo i za gradove.

Čovječanska prava osigurana su bez obzira na državljanstvo svakome čovjeku, koji u seljačkoj državi boravi, i to osobna sigurnost i nepovredivost, čovječna kazna ako što skrivi (smrtna se kazna dokida), sloboda kretanja, nepovredivost doma, te osiguranje listovne tajne i poštanske dostave. Osigurava se posvemašnja sloboda sastajanja, sloboda štampe, sloboda udruživanja i uvodi odgovornost za djela javnih službenika neposredno pred redovitim sudom po općem kaznenom zakonu.

*

Seljačka je država — mirotvorna i neutralna, jer je i seljak miroljubiv, pacifista. Svaki rat je razaratelj, a mir graditelj. A seljački narod, kao radni narod, može da bude samo nosioc pokreta rada, to znači stvaranja, a ne razaranja. Mirotvornost i neutralnost je dakle nužni postulat seljačke države. U unutarnjem uređenju države to znači: »ne će velike stajaće vojske, ali se svi državljani imadu prema posebnom obrambenom zakonu osposobiti za obranu doma i domovine. Najnužnija vojnička naobrazba uvijek se spaja s općom naobrazbom, s posebnom privrednom poukom i općom radnom dužnošću.« Militarističke vojne dužnosti nema, već se uvodi mjesto nje obrana doma i domovine kao »jedan dio sveopće narodne radne dužnosti.« Ta dužnost traje 6 mjeseci, od čega se kroz 4 mjeseca obavljaju opće korisni poslovi, kao što su: cestogradnje, vodogradnje, melioracije i uopće javne radnje.

Taj pacifizam Radićev dovodi ga do toga, da je on uopće protiv svake upotrebe sile, što je jedna od glavnih karakteristika njegovih. To opet ukazuje na njegovu srod-

nost sa idejama Tolstoja i Gandhija, pa bi bilo zaista vrlo zanimljivo povući paralelu između ova tri genija. Zbog toga je Radić bio i protivnik svake fizičke revolucije, i tražio je da se ima najprije provesti psihička revolucija, a to znači u z g o j. Nasilje ne odobrava Radić s nijedne strane. »Prava demokracija«, veli on, »jednako je daleko od nasilja odozgo kao i od svake revolucije odozdo.« A još g. 1909. za svoga puta u Rusiju tumači on knezu Uhtomskom svoj pacifistički program riječima, da je on seljaštvo okupio »na temelju nauka da se ne treba ni jedne vlasti bojati, ali da ne treba ni jednu vladu rušiti oružanom silom. Kad sav narod, ili ogromna većina njegova bude na tom temelju organizovana, da nema te vlade koja bi se mogla dugo održati proti volji takvoga naroda.« A tako i na svome predavanju u Krakovu, gdje govori o dva slavenska tabora: taboru demokracije i taboru revolucije, zastupa tabor demokracije i dokazuje, »da kod svih nas pravih Slavena prava demokracija može i mora biti samo s e l j a č k a.« Mladoga pak Dojčića, koji mu oduševljeno pripovijeda o tajnom društvu od sedamdeset Hrvata u Americi, koje si je preduzelo da ubije komesara Cuvaja i svakog njegovog nasljednika, Radić poučava, da je na krivom putu, »jer Cuvaj nije uzrok naše podređenosti Mađarskoj i Austriji, nego je posljedica te podređenosti. »Uzrok je silna politička neukost hrvatskoga seljaštva i ta nesreća, što je evo prošlo već 20 godina, da svake godine iz svih hrvatskih zemalja odlazi u Ameriku po 10, 20 pače i 30 tisuća ljudi, koji su često najsposobniji, a svakako vrlo poduzetni«. I onda nastavlja, da »seljački narod, kakav smo mi Hrvati, ima samo jedan put, a to je: prosvjeta i organizacija, pa onda neustrašiva i ustrajna borba svim političkim sredstvima zapadne demokracije.« Mi smo vidjeli, kako je Radić, kao pravi uzgajatelj, uzgajao narod tako, da je postigao, te se je cio hrvatski narod svjesno odrekao svake upotrebe sile. Tako nam biva jasan i njegov pokušaj da apstinencijom, kao oružjem mirotvornosti, prisili Beograd da se odrekne nasilja, te da nije u najtežim časovima upotrebio sile, iako bi se na jedan njegov poziv dignula sva sila narodna. Shvatit ćemo tako i česte njegove kompromise, što ih je sve činio, ne odričući se nikad svoga cilja, da izbjegne upotrebi sile i nasilja.

Ipak ovo s v i j e s n o o d r i c a n j e s i l e n e z n a č i z a R a d i ć a p a s i v n o s t. Jer on sam kaže: »Ali mi Hrvati znademo i to, da u politici ne koriste ništa samo suze i molitve, nego da tu treba žive organizirane snage, da tu treba stalne odlučne, nepopustljive volje, mnogo iskustva i razboritosti, a d o p o t r e b e i č v r s t i h, ž e l j e z n i h m i š i c a. Mi smo pacifisti, ali nismo kukavice, te se ne bojimo nikoga i ničesa, nego naprotiv idemo svijesno za tim, da lijena, hajdučka i pljačkaška manjina bude najprije u strahu radinoj, čovječjoj i mirotvornoj većini, a onda, da se ta manjina rastepe netragom i da ne kvari više mirnoga i slobodnoga narodnoga života«.

*

Još jedno pitanje treba ovdje rasvijetljiti, naime: O d n o s R a d i ć e v e s e l j a č k e s t r a n k e s p r a m n a c i o n a l i z m a. Budući da je, kako smo to već nekoliko puta naglasili, Radićev seljački pokret općečovječanski, to on već prema tome ne može biti nacionalno-šovenski. »Naše hrvatsko seljaštvo nikoga — baš nikoga — ne mrzi. Baš naprotiv: mi svaki narod poštujemo i svakoga pojedinoga čovjeka, koliko je čovjek — to jest radiša,« govori Stjepan Radić. Uvijek treba naglasiti, da nacionalni, mislim naime političko-nacionalni, momenat kod Radića ne nadvlađuje onaj socijalni. Seljački je pokret i zbog toga danas političko-nacionalni, jer živimo u vrijeme kad se svaki pokret, hoće li imati uspjeha, mora afirmirati politički, pa tako ćemo i mi sve ove socijalne reforme moći potpuno provesti tek kad se i nacionalno oslobodimo, pa se prema tome nacionalni i socijalni ciljevi u ovim sadašnjim našim prilikama poklapaju. Ipak on isključuje svako nacionalno šovenstvo sad bilo kulturno, bilo teritorijalno, jer pravi nacionalizam nije i ne smije biti svrha samome sebi. Ovdje je uvijek istaknut politički nacionalizam, jer taj obično poprima forme šovinizma. Dok naprotiv seljački nacionalizam znači i z r a ž a j stanovite rase kao dijela čovječanstva i sviju njenih materijalnih i kulturnih, socijalnih i geopsihičkih afirmacija.

»U slavenskom nacionalizmu«, veli Radić, »nema i ne može biti ništa silovita, jer je to najčišći izljev čovjeku prirođene težnje i potrebe, da u javnom životu narodne svoje osobine čuva i razvija, poštujući i braneći svuda i svagdje l j u d s k o d o s t o j a n s t v o, kao što se u privatnom životu sloboda ličnosti ima razvijati u skladu s interesom cijeloga društva«. On nije dakle ni u protimbi sa ispravno shvaćenim internacionalizmom, jer ovaj ne može biti negacija naroda — to je nemogućnost, već je zapravo povezanost, harmonija, saradnja sviju naroda u radu i nekoj općoj ideji. Seljak ne može biti bez narodnosti, a to nema ni smisla. Tek ona općečovječanska svijest je u njemu jača od one uže, narodne, ali on ima uvijek na umu, da je član čovječanstva samo kroz svoj narod.

H r v a t s t v o naše jest neka unutarnja vrijednost, snaga naroda, koja se očituje u našim narodnim pjesmama, našim vezovima, našim običajima i poslovicama, u svoj našoj etici. Ono je time organički povezano uz dom, dakle i uz naš seljački pokret.

To dakako ne znači da je pokret vezan samo na hrvatski narod. Kao socijalan pokret on je općečovječanski.

*

Još su dva momenta iz Radićeva rada, što ih valja osobito istaknuti, a to je problem žene ili žensko pitanje i problem klerikalizma.

Jednom zgodom mi je moj pokojni profesor Dr. Ante Radić kazao, da se kulturna visina naroda treba mjeriti po tome, kakav položaj zauzima u tom narodu žena. Toga se je držao i Stjepan Radić. On pozdravlja »svaki ženski napredak kao najsigurniji dokaz općeg našeg napretka«. Učinivši dom osnovom novog državnog a i društvenog uređenja, on traži najprije preporod obitelji. Počinje dakle s preporodom čovječanstva iz osnova, odozdo, iz obitelji. Obitelj je svetinja. A tko čini jezgru obitelji? Tko je onaj koji, kako to sam narod veli, drži tri ugla kuće? Žena. Žena je poezija doma, žena je srce doma, žena je etika doma, dale i naroda, čovječanstva. I to žena — mati. Kao i Janet on tvrdi, da je materinstvo posljednja moralna ideja, na koju se nitko ne usuđuje navaliti. To je osobito kod nas Slavena, jer »slavenskoj porodici središtem su djeca, pa je prema tome njezinom dušom mati, te je otac samo predstavnikom i zaštitnikom«. I zato Radić podiže kult žene u narodu i postavlja ravnopravnost i poštovanje žene kao osnov sretne i ćudoredne obitelji. Zanimljiva je zgoda s njegova puta u Sovjetsku Rusiju 1924. Razgovarajući sa seljacima, upita jednog, da li je on boljševik? »Jesam« — odgovori ovaj. »A tučeš li još svoju ženu?« — pita dalje Radić. »Bju, bju«, odgovori uvjerljivo ovaj. »E, onda nisi boljševik« — veli mu Radić. U programu seljačke stranke meće, da »muškarci i žene imadu u svemu posve jednaka prava.« Na svim svojim razgovorima, sastancima i zborovima, u svim svojim člancima on neprestano ističe ženu, i u seljačkom pokretu žena aktivno sudjeluje: polazi na skupštine, čita novine, piše članke i pjesme, ona postaje faktor seljačkog pokreta. I zato je on za riješenje ženskog pitanja učinio više nego sva naša ženska društva, jer je ovima djelokrug ograničen na nekoliko stotina gradskih žena, dočim je njegov pokret postao svojinom duše cijeloga naroda. Do Radića bila je žena u obitelji samo objekat, on ju je uzdigo do subjekta. Jer on je i iz privatnog svog života znao što žena znači. Imao je mudru i neobično inteligentnu majku i uzor družicu-suprugu, koja mu je bila najiskreniji i najbolji suradnik, suborac i supatnik.

Radić je vidio da je uz kapitalizam i militarizam najjači potporanj građanske države klerikalizam. Ekonomskom i oružanom nasilju pridružilo se je i duhovno. Ta tri faktora imadu nepisani ugovor o međusobnom pomaganju, te su prema svojim intencijama uredili i državu. Mi smo vidjeli Radićevo stanovište spram kapitalizma i militarizma, pa je konzekventno tome Radić započeo borbu i protiv klerikalizma. Čovjek mora biti nesamo politički i ekonomski, nego i duhovno slobodan. To ne znači, da je on dirao vjeru. On je, naime, i sam bio istinski religiozan i to baš kršćanski, pa je znao , da je religija — sad koja bila da bila — kao najintimniji dio čovječje duše, i nosioc etike. A klerikalizam je zlorabljenje vjere i crkve u natražnjačko-pljačkaške svrhe i prema tome jedna od najtamnijih i najgnjusnijih pojava ljudskoga društva. »Slavenima je tuđa materijalna vjerska organizacija (klerikalizam)« kaže Radić. To je nasilje, a u vjeri ne smije biti nasilja. Ovaj odnošaj čovjeka k crkvi tumači on pobliže citirajući riječi A. D. Gradovsky-a, ruskog mislioca: »Vjerujuća savjest pojedinoga čovjeka odnosi se k crkvi, Bogu, Hristu, ne kao k autoritetu, t. j. kao k izvanjskoj prisilnoj vlasti, nego kao k istini, kad se radi o Bogu, ili kao k izražavanju i čuvanju istine, kad se radi o crkvi«. Seljačkim pokretom Radić je hrvatski narod oteo iz panđa klerikalizma.

III.

Hrvatskome seljačkome pokretu prilaze danas pomalo sve više i više i drugi dijelovi naroda: školana inteligencija, obrtničtvo i radničtvo, iako zasada još — nažalost — ponajviše samo zbog njegove političke strane. I dok je seljaštvo stalno i nepokolebivo uz njega, jer to znači biti uz sebe, u drugim dijelovima naroda nije nalazio na razumijevanje. Za ilustraciju neshvaćanja, na koje je Radić naišao u drugim slojevima naroda osim seljačtva, spomenut ću ovdje tek jedan primjer. Često sam znao slušati našu školovanu gospodu, a i obrtništvo te radničtvo, gdje se rugaju Radićevom pozdravu »Hvaljen Isus i Marija — Živila Republika«, kojim je on uvijek otvarao sve svoje skupštine. Da li su se ovi ikada zamislili u sadržaj, smisao ovoga pozdrava? Ne, sigurno nijesu! A on sadržaje rek bi čitav program seljačke stranke. Jer »Hvaljen Isus« znači: Neka je među nama svima hvaljena, cijenjena, priznata, a time i slijeđena nauka Isusova, ono pravo kršćanstvo bez svih svojih kasnijih primjesa, kome je jezgra u riječima: »Ljubi bližnjega kao samoga sebe. Bližnji nam je svaki čovjek — neprijatelj kao i prijatelj. Što ne ćeš da tebi drugi učini, ne čini niti ti toga drugome«. Tek ako ćemo se tako ljubiti, bit će među ljudstvom jednakost i sklad. A to je i program seljačke stranke. Ali Radić nadodaje uvijek »i Marija«. Marija je prototip majke,

uzorne majke, i zato neka bude od nas uvijek hvaljena i poštovana i Marija, majka Isusova, a s njome i svaka majka, dakle žena uopće. On podiže ženu kroz kult majke. — A »živila republika«? Kazali smo već, šta je to republika, dakle da to znači: živila potpunost i neprekidnost narodnog suvereniteta. Vidimo dakle, da taj pozdrav sadržava: narodni suverenitet kao politički program, kršćanstvo kao socijalni i etički program, i obitelj, t. j. majku kao glavnog njenog nosioca, koju je Radić stavio u središte ljudskoga života. — Slično je i sa geslom seljačke stranke »Vjera u Boga i seljačka sloga.« Ako ga pomnije promislimo, vidjet ćemo svu dubljinu i veličinu njegovu, vidjet ćemo kako je Radić najveće misli znao da izrekne tako jednostavno i jasno, kako je to narod najbolje shvaćao. Ta vjera u Boga znači: Vjera u onaj najviši ideal, što poput leće sabirače skuplja u sebi sve vrijednosti u njihovom najsavršenijem obliku; vjera u onu vječnu trijadu Istine, Dobrote, i Ljepote, u njenu harmoniju, u njeno savršenstvo, u Ljubav. Eto, to je cilj seljačkoga pokreta, to je njegov ideal, i zato je njegovo geslo: Vjera u taj ideal, vjera u Boga. Mi možemo da taj cilj, ideal, filozofijski razno determinirano, ne igra nikakove uloge. Radić ga je odredio onako, kako je on narodu najbliži i najjasniji. On ga je povezao s najintimnijim drhtajima ljudske duše, a to je Bog. Vjera u Boga nas vodi, znači vjera u pravednost, u istinu, u ljepotu. Iako je Radić bio istinski religiozan, njegova je religija bila općečovječanstva, vjera u onaj pojam savršenstva sviju vrijednosti, koji treba da je regulativom svega našeg djelovanja — čovječanstvo ga naziva... B o g. — A kako ćemo postići taj cilj? Seljačkom slogom. To znači slogom naroda. A ta sloga znači harmoniju, a harmonija je međusobno shvaćanje i nadopunjavanje, jednakost, ljubav. Ta harmonija dovodi do mira najprije unutar jednog naroda, a onda i među narodima; ona postaje harmonijom čovječanstva. — Evo tako je umio samo Radić da cio svoj program skupi u jednoj rečenici, da u jednoj rečenici na tako jednostavan način izrazi najljepše i najvrijednije nastojanje svega čavječanstva. To se dade i znanstveno formulirati, ali šta bi narod imao od toga? Ništa, jer ne bi razumio. I upravo u tom i leži sva uzgajateljska veličina Radića, da je narodu dao najveće misli u ruhu, kako su njemu najshvatljivije.

Vjerovao je nepokolebivo u pobjedu svojih ideja. I upravo ta njegova jaka vjera, vjera u to, da Istina, Pravda i Čovječnost mora pobijediti Nepravdu i Laž, Ljubav pak Nasilje, ta ga je vjera održala i u najtežim njegovim časovima, ona mu je davala glavnu snagu. Jer pokret njegov nije bio podupiran od ijedne kapitalističke grupe, šta više imao je sve protiv sebe: inteligenciju i građanstvo pa i radništvo, državnu vlast, popove (okružnica Posilovića!), kapital i svu javnu štampu, ama sve — a nasuprot svega stoji on i za njim seljaštvo kao nosioc istinske etike. I košto je on slijepo vjerovao u pobjedu svojih načela, tako je i seljak slijepo vjerovao u njega. Jer kao što je jedini on shvatio seljaka, tako je i njega jedini seljak shvatio i slijedio ga, jer je iz Radića govorila ljubav. Sve što je Radić činio, pa makar se to inteligenciji činilo često i neopravdano, seljak je s povjerenjem primao, jer je znao, da to Radić čini jedino zbog njega i njegova dobra.

* * *

Sve ovo pokazuje, da Radić nije bio političar u običnom smislu riječi, već da je bio u z g a j a t e l j. Vidjeli smo, kako svoj rad provodi kao pravi uzgajatelj, počimajući od čovjeka, njegove nutrinje, i od obitelji te prve i najelementarnije zajednice ljudskog društva. Svi se problemi vraćaju konačno na svoj osnov, na čovjeka. Čovjeka treba preporoditi, a to je u z g o j. Čovjek je dakle i polazna točka a i cilj, a uzgoj je sredstvo, način. Nije dakle ni politika sama sebi svrhom, ona je tek sredstvo za postignuće čovještva. Zabacuje svaku silu i traži preporod. Radić nije revolucionarac, barem ne u tom smislu, da današnji poredak valja silom rušiti. On traži najprije psihičku revoluciju koja će onda adekvatno promijeniti i— on je uvjeren bez svakog nasilja — materijalnu konstituciju današnjeg društva. Tu svoju misao proveo je i kod cijele organizacije svoga seljačkoga pokreta.

On je narod najprije p r o s v j e ć i v a o i to »Domom« i izdanjima svoje slavenske knjižare. Danas nema hrvatskog sela, pa ma ono bilo i najzabitnije, u koje ne dolazi barem jedan primjerak njegova »Doma«, a što je još neobično važno, ovaj je »Dom« uistinu pravi seljački list, jer on ima nekoliko stotina stalnih seljačkih saradnika i koju tisuću dopisnika. Na selima se osnivaju seljačka pjevačka, prosvjetna, sokolska i vatrogasna društva, seljačke čitaonice, i sve to vode u većini sami seljaci. Nepismenost se pobija organizacijom analfabetskih tečajeva, što ih također u više slučajeva opet vode sami seljaci. Seljaštvo stvara svoju seljačku književnost (»Dom«, »Božićnica«, »Seljačka Prosvjeta«, Stuparić, Miškina, Novosel i drugi); daju se seljačke kazališne predstave često i sa komadima samih seljaka-književnika, gdje i sami seljaci glume; seljački pjevački zborovi izazivlju oduševljenje i čuđenje na međunarodnim festivalima; priređuju se izložbe narodnih rukotvorina. Sav taj rad povezan je u »S e l j a č k o j S l o z i«, matici sviju seljačkih prosvjetnih i dobrotvornih društava, koja znači prosvjetnu samostalnost hrvatskoga seljaštva.

Radić je proveo i uzornu p o l i t i č k u organazaciju. Stavivši etiku kao osnov svake po-

litike, zabacuje upotrebu sile. Traži potpunost narodnog suvereniteta u sveukupnoj organizaciji države. Osnov države nije prema tome državna vlast nego narod. Politička njegova organizacija jest zapravo seljački pokret, jer tu ne sudjeluju samo izbornici, već i žene i djeca, uopće cio narod. Prvi rezultat toga rada je taj, da je seljaštvo učinio političkim gospodarom Hrvatske.

Napokon on je hrvatski narod i gospodarski organizovao u seljačkim zadrugama i odredio mu zadrugarstvo kao put do njegove ekonomske slobode i napretka.

Sve to pak zajedno povezano ima da bude kao socijalan pokret — pokret za preporod čovječanstva i stvaranje novoga društva i novog poretka kojemu će osnov biti rad, a oznake čovještvo, ljubav i jednakost. Zbog toga je njegov pokret nesamo hrvatski, već općečovječanski. I dok je naš narodni problem za Kvaternika i Starčevića bio državopravno pitanje, za Strossmayera usto još i kulturno, za Radića je ono sinteza svega ovog na novoj ekonomsko-socijalnoj bazi. Starčevićev je pokret naprimjer kao čisto politički pripadao samo hrvatskom narodu. A Radićev pokret je u prvom redu socijalan, pa stoga i Radić kao i svi drugi socijalni reformatori ne pripada samo svome narodu, nego i svekolikom čovječanstvu. I u tom upravo leži najveća snaga njegova. Stoga bi i najveća tragika njegove smrti bila u tome, ako bi seljački pokret gubio svoj prvobitni i osnovni socijalni karakter na račun političkog. Jer to bi značilo propast.

Taj svoj veliki reformatorski rad počeo je Radić, kako smo vidjeli, u svom narodu. Najprije harmonija u samom čovjeku, onda u obitelji, pa u selu, općini, županiji, domovini — narodu, a onda i među narodima. »Svim na zemji mir, veselje«, to je on htio. To znači sklad, harmonija, ljubav, to znači sloga sviju. A to nije išlo lako. Težak je to posao. Evo šta on sam veli u prvom broju »Seljačke Prosvjete« kad se je stvarala »Seljačka Sloga«:

»Ne zna svatko složiti hvat drva, a još je teže složiti veliki voz sijena, ili čak veliki kup ili veliki plast. Drvo i sijeno nema duše, i kad se slaže, pazi se samo na to, kako to izvana izgleda, i kako izvana pristaje drvo k drvetu i naručaj sijena k naručaju. Pa koliko i tu vrijedi vještina znati složiti, znati drva i sijeno poredati tako, da stoji kako želimo i kako nam treba! Kola i plug već se teže slažu. I konji i volovi još se teže tako spare i tako upregnu, da je s njima moći dobro i valjano raditi. I tko to ne zna, teže mu je raditi, nego onomu tko zna.

Najteže je i najvrednije slagati ljude. Najprije djecu i družinu u svojoj kući. To naš svijet prilično zna i to je sva naša sreća. Kad bude znao još bolje bit će nam mnogo bolje.

Složiti selo, općinu i narod — neizmjerno je teško. To je najteži posao na svijetu. Težak sâm po sebi, a još teži zato, jer ga kvare gospodski zlotvori sa sviju strana.

Hrvatskomu seljačkomu narodu ipak je pošlo za rukom, da se složi u samostalnu političku organizaciju: u svoju »Hrvatsku Seljačku Stranku«.

Sad se evo slaže i u prosvjetnu organizaciju, te svuda osniva »Hrvatske Seljačke Sloge«.

Sad istom hrvatski narod postaje ono, što može i mora biti: jedna gospodarska i kulturna cjelina, pa prema tome i odlučni politički faktor u slobodnoj a ipak nerazdruživoj zajednici sa svojom narodnom braćom, danas Slovencima i Srbima, a sutra i Bugarima.«

Stjepan Radić učinio je ono što je zaista najteže: složio je narod. Složio ga je na ideji koja nije samo hrvatskoga naroda nego opće čovječanska, jer on je želio da i narode složi.

Pa kao što je npr. Marx osnivač socijalističke ideologije, Lenjin sovjetske, Radić je osnivač ideologije seljačke države, prorok novog društvenog poretka i morala. I zato je ušao u historiju čovječanstva, a u duši hrvatskoga naroda ostao je baš zato, jer je bio njegov uzgajatelj, a ne samo političar, neumrl, i živjet će vječno u djelima i idejama svojima.

»Mogu ubiti moje tijelo, ali ne duh moj, koji će dalje živjeti,« kazao je pred smrt svoju.

Ljudevit Tomašić.

STJEPAN RADIĆ HRVATSKOME UČITELJSTVU*).

„Nema države bez naroda, a kamo li protiv naroda. I državna škola to ne može značiti drugo nego narodna škola, a narodne škole su u Hrvatskoj hrvatske narodne škole.“

*

„Škole su u prvom redu narodne škole i to onoga naroda, štaviše onoga sela, koje ih gradi. One treba da izrastu iz naroda, a ne da se nameću narodu odozgora, jer sve što se nameće odozgora to je kržljavo, a demokracija znači, život, znači graditi odozdola, to znači prikupljanje i moralnih i svih drugih snaga.“

*

„Čitanka mora biti i sadržajem i jezikom udešena prema svojoj okolini, mora dijete, kada dođe u školu, da misli kao da je došlo samo iz jedne sobe u drugu svoje kuće.“

*

„Mi trebamo da u školstvu prikupimo svu snagu, svu vedrinu, svu radost života i svijest naroda, koju nam daje samo dobro poznavanje i pravilno shvaćanje narodne povijesti.“

*

„Mali narodi treba da svu svoju moralnu snagu, svu svoju umnu snagu ulože u svoje škole. Sve je drugo također do neke mjere potrebno. ali ovo je prvo.“

*

„Što smo mi jači kao Hrvati, to će i država biti jaka. Što smo bogatiji i prosvećeniji, to mi nosimo veću ideju u ovu našu zajednicu i to će i država biti jača i čvršća, nego da u nju dođemo praznom torbom“

*

„Velim vam da nema prosvjet bez etike, i tko je kadar pljunuti na svoje, taj nije pedagog.“

*

„Milijuni pak naše djece čine našu armadu, a i uzora imamo gotovih, jer čovječanstvo nije od danas. Naše korijenje je dublje od hiljadu godina. I krošnja našega stabla diže se visoko, da dosegne do samog dragog Boga, a svi vi osjećate, što to znači imati krošnju, koja se diže u visinu. Crvići pak neka i dalje po podu puze, a mi ćemo biti i ostati što i jesmo, ljudi i Hrvati.“

*

„Mogu prema tome reći, da je Hrvatska bila, da Hrvatska jest, i da će Hrvatska biti.“

---

*) *Iz njegova govora na skupštini hrvatskog učiteljstva u spomen tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva (11. III. 1926.)*

ŽALOST HRVATSKOGA UČITELJSTVA.

SMRT STJEPANA RADIĆA

U najkritičnije vrijeme hrvatske povijesti, kad ga je narod najviše trebao i kad su oči cijeloga naroda bile uprte u njega, on pada zajedno sa svoja dva najbolja druga pogođen od ubojničke nebratske ruke.

20. lipanj 1928. crni je dan, kakvoga do sada ne bilježi povijest čovječanstva. Narodnom voljom posvećeni hram, mjesto sveto svakomu čovjeku i narodu, koji znade što je sloboda, i narodu, koji ju je zavrijedio — Narodni parlament — o s k v r n j e n je u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, jer je taj dan u njemu ruka zulumčara ubila promišljeno, hladnokrvno, politički sračunato, sakrosanktne narodne zastupnike, iza kojih stoje ne tisuće, ne stotine tisuća, nego milijuni hrvatskoga Naroda, cio hrvatski Narod. I to baš u trenutku, kada oni sa svojim drugovima potpunom predanošću savjesnih ljudi vrše apostolsku misiju: da bi za desetgodišnji jubilej što postoji država SHS, u njoj svome hrvatskome narodu izvojštili najelementarnije uvjete za mogućnost prava na bitisanje — ravnopravnost i slobodu u odlukama o sreći i boljitku svoje domovine i svome, što je i jedini temelj za valjanu izgradnju i postojanje same ove države.

Hrvatsko učiteljstvo, kao dio svoga naroda, gubi u Stjepanu Radiću svoga Vođu i Učitelja, a usto i svoga iskrenoga prijatelja. Svakom zgodom vodio je pokojni Radić veliku skrb o hrvatskome učiteljstvu i »SHUD«. U svakoj važnijoj zgodi ja sam odlazio k njemu i tražio njegovo odobrenje, jer borba naša nije bila samo naša staleška, nego općenarodna. A on je uvijek s velikim interesom primao sve informacije i u detalje pratio našu borbu za očuvanje organizacije, imovine i ostalih tekovina. Kad je postao ministar prosvjete, njegovo prvo rješenje, što ga je potpisao, bilo je ono, kojim se je ukinula zloglasna zabrana djelovanja društava, udruženih u »SHUD«, i dozvolio učiteljstvu, da im bude članom. Onda me je pozvao u Beograd i na konferenciji kod njega u ministarstvu, kojoj je pribivao i tadašnji potpredsjednik »SHUD« Joso Binički, uglavljeni su osnovi za rad na području osnovnih škola. Hrvatsko učiteljstvo nikada ne će zaboraviti sav njegov veliki trud i ljubav, što ih je kao ministar uložio, da se ukine i policajnu odluku i zgod. 1921., kojom je bilo onemogućeno djelovanje »Savezovo« i nekompetentno mu uzeta imovina. Opširan i motiviran predlog poslao je Radić u ime Ministarstva prosvjete ministru unutrašnjih djela, i baš u to vrijeme i povodom toga izrađena je ona odluka, kojom se djelovanje »SHUD« dozvoljava i vraća mu se već prije po sudu priznatu imovinu, a koja je odluka gotova izrađena čekala potpis ministra unutrašnjih djela više od godine dana. Radić je stvar požurivao, ponovno zahtijevao i upravo par dana prije nego je istupio iz vlade, obećao mi je, da će cijelu stvar iznijeti pred Ministarsko vijeće.

Kako je volio i razumijevao hrvatsko učiteljstvo Stjepan Radić ,dokazuje i to, što je, iako je bio upravo prezaokupljen, radosno i puna srca došao na našu svečanu skupštinu, što smo ju u spomen tisućgodišnjice hrvatske državnosti i kraljevstva priredili u gradskoj vijećnici. Jasna mi je i još uvijek pred očima njegova slika, gdje sjedi u prvom redu i napol sklopivši oči pažljivo sluša i prati tok skupštine. A kad je svršio svoje predavanje pokojni starina Klaić, predsjednik Radić izreče krasan i programatski govor o temelju i zadaći pučke škole u narodnoj prosvjeti. Sklopljenih očiju, poput velikog učitelja i proroka novog doba, stajao je pred hrvatskim učiteljstvom, i govorio nam isprva tiho poput nekog tajnovitog i čarobnog žubora potočića, a onda sve jače i glasnije, da u pojedinim stavkama jekne glasom milijonskog naroda. I oči su sviju nas uprte u njega kô u neko nadnaravno biće. On govori, poučava, razlaže, i riše onu ljepšu budućnost, za kojom srce cijelog naroda hlepti. Iznosi najmodernije pedagoške teorije o školi, o čitanci, o obuci, ali o svemu, i svi ga zapanjeno gledaju. Ta otkale ovome čovjeku ovoliko svestrano znanje? Svaka je misô izgrađena, svakomu problemu određeno riješenje koje odgovara najnovijim zahtjevima savremene pedagoške nauke. A kad svrši, dvoranom zaori pljesak. I on je zadovoljan. Smiješi se.

Kao ministar bio je pravedan. A radinost njegova, tà ta je već poslovična. Za njega je izrađen Čajkovčev Nacrt zakona za osnovno školstvo, i izrađivao se zakon o sveučilištima. U ministarstvo je uveo našu administraciju i tako je bar donekle sredio onaj kaos, što ga je našao. Za njega su prvi puta došli u ministarstvo prosvjete i referenti Hrvati. Kulturne naše institucije što su dobile za njegova ministrovanja, dobile su, prvi i posljednji puta. Bio je prvi ministar prosvjete Hrvat. Zanimljivo je i karakteristično i to spomenuti: kad je stupao u vladu, dano mu je na volju da bira portefelj. Izabrao je prosvjetu. To nam sve dokazuje, da je Radić u prosvjeti gledao temelj svega života i napretka naroda.

Kada su se počele organizirati oblasti, on daje sav nacrt za njihovu organizaciju i rad. On je zapravo stvoritelj oblasne samouprave. I evo, smrtno ranjen na posljednjoj sjednici kojoj predsjeda u svome stanu, određuje kao predsjednik Oblasnog odbora i Odjelni predstojnik za prosvjetu svotu od pet, kasnije povišenu na šest milijuna dinara za škole u zagrebačkoj oblasti. I time daje najodličniji primjer, kako oblasti treba da rade. To je bila njegova prosvjetna oporuka. Kroz svih ovih 10 godina, što postoji ova država, nije sigurno cijela Hrvatska dobila iz Beograda 5 milijuna za škole.

I dođe tragični 8. kolovoz. O, svi smo proplakali one kobne noći, jer je najveći sin hrvatskoga naroda zanavjek sklopio svoje oči. Pa kad sam došao do njegova odra, da mu se poklonim, imao je sklopljene oči i naprijed složene ruke, baš kao i na onoj našoj skupštini, kad nam crtao ono novo doba i kad je kazao, »da je Hrvatska bila, da Hrvatska jest i da će Hrvatska biti«.

Neka Svevišnji usliši želju njegovu!

A mučeničkom tijelu narodnoga Prosvjetitelja i Učitelja mir i pokoj, i neka Duh njegov vječno živi u narodu hrvatskom i njegovu učiteljstvu i mi ćemo biti sretni!

Ivan Tomašić.

HRVATSKO UČITELJSTVO NA SPROVODU PREDSJEDNIKA.

Predsjednik »SHUD« pozvao je u novinama sveukupno hrvatsko učiteljstvo, da se sakupi pred »Hrvatskim učiteljskim domom«, te se je odanle krenulo skupno u pogreb. U veličanstvenoj žalobnoj povorci, kakovu Hrvatska nije nigda doonoda vidjela, stupalo je i hrvatsko učiteljstvo, koje je na pogreb došlo iz svih krajeva Hrvatske, da tako oda posljednju počast najvećemu sinu Hrvatske, a svome zaštitniku i prijatelju, vođi cijeloga naroda.

VIJENAC „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA“.

Na pogrebu velikog Učitelja i Vođe nosili su drugovi Sudeta i Šignjar prekrasan vijenac, što ga je »Savez« stavio na odar Pokojnika. Vijenac je unutar zelenog okvira imao od svježeg cvijeća ispleten veliki grb Hrvatske (crveni i bijeli klinčići), a sa strana su visjele dvije hrvatske trobojne vrpce iz teške moare-svile sa natpisom:

Neumrlomu Vođi Hrvatskoga Naroda — Savez Hrvatskih Učiteljskih Društava.

ŽALOBNA SJEDNICA ODBORA „SHUD“.

Prošireni odbor »SHUD« održao je 16. kolovoza posebnu žalobnu sjednicu povodom smrti Stjepana Radića, na kojoj je predsjednik Tomašić ovim riječima komemorirao smrt Velikog Pokojnika:

Gospođe i gospodo!

Teške kušnje hrvatskoga naroda u njegovoj borbi za najelementarnije uvjete prava svoga na bitisanje u državi SHS kano da dnevice traže sve veće i veće žrtve. No i tome će sigurno ubrzo biti kraj; jer: ako se Sloboda stječe žrtvama, mi u tu svrhu samoprijegorno dadosmo i najveću. Kao posljedica, naime, zločina u beogradskoj Narodnoj Skupštini od 20. lipnja t. g. na oltar za svoju Slobodu u noći 8. kolovoza o. g. doprinesosmo i najveću i najdragocjeniju žrtvu — tjelesni život Genija svoga Stjepana Radića. Uslijed toga sav je hrvatski narod duboko potresen i ožalošćen, a majka naša Hrvatska u crno zavita. Taj nam je udarac tim teži, što za otkup svoje Slobode moradosmo da dademo i — Njega. I najveći narodi, naime, rađaju Genije tek u najznatnijim epohama svoga bivstvovanja. Kolika je dakle bila sreća, što Providnost i naš hrvatski, brojem među narodima svijeta razmjerno maleni narod, podari Genijem! Pa nije li strahota tim groznija, što Njega izgubismo, i to baš sada kada Ga najviše trebamo. — Ali, uzdajmo se, da je Mudrost Providnosti i to uravnala samo na dobro i sreću, i tješimo se time, što to sjeme krvi Mučenikâ po božjim i poštenoga svijeta zakonima mora i da urodi plodom. Stog:

Ne plač', ne plač', Hrvatska nam mati,
i porobljena ti ćeš suncem sjati:
Iz krvi mučeničkih svojih sinova
u grimizan ćeš plašt se zadjet s nova,
i žezlo će se skorog vratit goda,
a žezlo to će tvoje bit' — sloboda!

Slava, vječna slava i u našim srcima trajna uspomena i zahvalnost

Geniju hrvatskoga naroda Stjepanu Radiću!

Iz smrti Njegove rodila se Sloboda Hrvatskomu Narodu!

Slava Stjepanu Radiću! Slava Mu! Slava!

VELIČANSTVENA ŽALOBNA SKUPŠTINA HRVATSKOGA UČITELJSTVA.

Duboko potreseni velikom bolju i nenadoknadivim gubitkom što je zadesio cio hrvatski narod, sakupiše se delegati većine u »SHUD« udruženih društava iz svih krajeva Hrvatske nam domaje, da na zasebnoj žalobnoj skupštini odadu tužnu poštu mrtvome Ocu Naroda i najvećemu hrvatskome Učitelju. Mi ovdje priopćujemo zapisnik ove skupštine.

Zapisnik

žalobne skupštine hrvatskoga učiteljstva, udruženoga u »Savezu Hrvatskih Učiteljskih Društava«, održane 18. VIII. 1928. u 9 sati prije podne, u spomen mučeničke smrti Vođe hrvatskoga naroda Stjepana Radića.

Predsjeda: Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD«.

Prisutno: osamdesetsedam delegata u »Savezu« udruženih hrvatskih učiteljskih društava i šezdesetdevet pravih članova »SHUD«.

Bilježe: Ladislav Beršek i Nikola Toth, tajnik.

I.

Otvarajući predsjednik Tomašić ovu komemoraciju reče:

»*Hrvatsko učiteljstvo kao djeca svoga naroda, dijeli s njime svaku sreću i nesreću, prisluškuje svakome kucaju njegova srca, svakome udarcu bila, svakome dahu njegovu. To je hrvatsko učiteljstvo već nebrojeno puta pokazalo, a pogotovo se to očitovalo u onome času, kad je zločinačka ruka posegnula za životom Genija Naroda Hrvatskoga. Zločinci beogradski upeli su sve sile, da unište hrvatski narod u čije su srce nišanili gađajući smrtno tijelo našeg Velikog Vođe Stjepana Radića (Slava Mu!). I ubili su ga po osnovi i goloruka kao janje. Ubiše ga na mjestu, s kojega je htio da vrati poniženom i uvrijeđenom narodu svome čast čovječansku i ljudsko dostojanstvo, građansku ravnopravnost i slobodu zlatnu. Ubiše ga na tlu, koje je svakome drugome narodu sveto, ubiše ga među hramom i oltarom, ubiše ga u svetinji nad svetinjama, na vrelu gdje se svagdje drugdje — osim kod nas — bratime Pravda Vječna i Svjetovni Moral. Svetačka je krv legla za sve vjekove na tlo beogradskog parlamenta. Ali iz te krvi svanut će Hrvatu Zora i Uskrsnuće!*«

Molim slavnu skupštinu da izvoli saslušati predsjednika »HUD za grad Zagreb i okolicu«, podnačelnika slobodnoga grada Zagreba, druga Mil. Mayera.

KOMEMORACIJA MILUTINA MAYERA.

Milutin Mayer reče uglavnom:

»*Generacije, koje će iza nas doći, zaustavit će se s užasom na stranici hrvatske povijesti, na kojoj će biti zabilježen dan 20. lipnja 1928., kad je zločinačka »bratska« ruka u beogradskoj skupštini ubila hrvatske narodne zastupnike Pavla Radića i Đuru Basaričeka, a ranila dra. Pernara, Granđu i Vođu sviju Hrvata Stjepana Radića (Slava Mu!), koji je o. mj. također podlegao. To je nebratski čin, kome nema ravna, ni slična nigdje na svijetu. Narodni zastupnici plaćaju glavom, vršeći svoju dužnost. Hrvatski narod osjeća i znade, da su oni hici namijenjeni bili cijelomu hrvatskomu narodu. Ali: Narodi se ne uništavaju. Rimski su cezari uz škrgut zubi zahman uzdisali: »Ah! zašto narod nema jedne glave, da mu ju se jednim mahom sa ramena srubi!« — a tako su mislili i beogradski ubojice. Hrvatski se narod borio prema mnogo jačima i prepotentnijima. Već se pisalo: Finis Croatiae, no Hrvatska je još tu, ona je vječna. Možda naši stari nijesu uvijek znali kako da se othrvaju, nijesu upotrijebili shodne mjere, i zato im je borba bila tako teška. Naši stari namriješe nama sa lijepom našom domovinom i tu gorku borbu, a mi smo odlučili, da ju dokrajčimo pod vodstvom Stjepana Radića, Vođe i Genija našega. On je sa svojim geslom: »Hrvat neka bude svoj na svome!« prvi poput apostola zašao među malene, u zapuštenu seljačku kolibicu, noseći prosvjetu širom Hrvatske, da njom sruši mrak: ropstvo, kaošto su apostoli Kristovi srušili rimsku tiraniju. On je bio pravi pučki tribun hrvatskoga naroda, daleko veći i moćniji nego svi oni glasoviti pučki tribuni u starome Rimu! On je bio nosioc ideje pravde, poštenja, čovječnosti, ravnopravnosti i slobode hrvatskoga naroda. Ime Stjepana Radića ostat će vječno u historiji naroda i kulture. Uz ljepotu Hrvatske, hrvatski će učitelji unaprijed učiti dječicu svoju o Njegovoj veličini i slavi i spominjati ga uz Eugena Kvaternika, Matiju Gupca, Antuna Starčevića, bana Jelačića, uz Zrinjskoga i Frankopana, srpanjske žrtve i uz druge naše heroje. Narod koji je toliko prepatio, koji se nije iznevjerio baštini otaca, nije izdao svoje domovine, narod, koji rađa genije, mora dočekati: Resurectio Croatiae. Bilo je doduše među nama i izdajica, ali oni propadoše, nestalo ih, zameo im se trag. Zadaća će hrvatskog učiteljstva biti, da crpeći iz historije, bogate i rječite, vodi hrvatski narod K Istini i Pravici, da ga čuva od stranputica i zabluda, da ga upućuje stopama nauke Velikog Našeg Vođe. Koliku je Stjepan Radić uživao ljubav i štovanje hrvatskog seljaka, najbolje dokazuje njegov sprovod, sprovod kakove ne dobiše ni okrunjene glave, a dobio ga je On Stjepan Radić, nekrunjeni kralj Hrvatâ. Njegov sprovod je revija četrnaeststoljetne kulture naše od Bokelja, Alkara i Turopoljaca do Matice Hrvatske, Braće Hrvatskoga Zmaja i Hrvatskog Prosvjetnog Saveza.*

Stjepan Radić imo je tisuću nepomirljivih protivnika, ali milijune vjernih i oduševljenih pristaša. Za svakog progonjenog i ispaćenog imao je riječ utjehe, ali za narodne protivnike bio je hrvatski Atila, bio je »bič Božji«, koji je nemilo izbičevao one, koji su iz osobne koristi i sebične udobnosti izdavali hrvatska narodna prava. U životu pošten i nepodmitljiv mrzio je korupciju i bio joj najogorčeniji protivnik. Seljaka i uopće malog čovjeka iskreno je ljubio i bio mu najbolji zagovornik i odvjetnik. Čovjek pun znanja nije se nikada ponosio niti naduhavao na to svoje solidno znanje, već je vazda bio jednostavan i skroman. U očima hrvatskoga naroda bio je nepovredivi pučki tribun, sakrosanktan u svojim izjavama i svome javnome radu, autoritet kakova Hrvatska još nije imala niti će ga skoro imati.

Stjepan Radić iako je mrtav, on još uvijek živi i živjet će nesamo u povijesti svoga naroda, nego i u srcima svoga seljaka, kome je bio učitelj, apostol, otac i branitelj.

Zlokobno tane ubilo je smrtno tijelo Stjepana Radića. Ali iz Njegove Krvi niknut će Hrvatima ravnopravnost, čovječnost i sloboda, jer će ga na svim putevima voditi Besmrtni Genij Njegov: Duh Stjepana Radića, kome neka je vječna Čast i Slava!«

Skupština ustaje i kliče trokratni: Slava Mu!

III.

Predsjednik Tomašić zahvaljuje drugu Mayeru na krasnome spomenslovu i određuje, da se pročitaju sažalnice, kako ih je primila jučerašnja predkonferenca delegata »SHUD«.

Čitaju se i jednoglasno prihvaćaju slijedeće sažalnice:

Gospođi

M a r i j i R a d i ć

Zagreb.

Hercegovačka ulica, broj 4.

Milostiva gospođo!

Hrvatsko učiteljstvo, sakupljeno na žalobnoj skupštini »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava« u Zagrebu 17. VIII. 1928., potreseno strašnim zločinima u beogradskom parlamentu i herojskom smrti Vođe, Oca, Učitelja i Dobrotvora hrvatskoga naroda, i Vašeg Uzor-Supruga i Roditelja djece Vaše, moli Vas, Milostiva gospođo, da izvolite primiti našu iskrenu i duboku sućut.

Klanjamo se Njegovome Velikom Duhu, čvrsto vjerujući da će On hrvatski narod dovesti u Sreću i Slobodu.

Sa dubokim počitanjem:

Za upravu »SHUD«

Predsjednik: Tajnik:

Ivan T o m a š i ć. Nikola T o t h.

*

Oblasnom Odboru županije zagrebačke

u Zagrebu.

Hrvatsko učiteljstvo, sakupljeno na žalobnoj skupštini »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava« u Zagrebu dana 17. VIII. 1928., potreseno strašnim zločinima u beogradskom parlamentu i herojskom smrti Vođe, Oca, Učitelja i Dobrotvora hrvatskoga naroda, a Vašeg neumrlog predsjednika, moli Vas, da izvolite primiti našu iskrenu i duboku sućut.

Klanjamo se Njegovome Velikom Duhu, čvrsto vjerujući da će On hrvatski narod dovesti u Sreću i Slobodu.

Vječna slava i hvala Mučeniku za slobodu Hrvatske — Stjepanu R a d i ć u!

Za upravu »SHUD«

Predsjednik: Tajnik:

Ivan T o m a š i ć. Nikola T o t h.

*

Predsjedništvu Hrvatske seljačke stranke

u Zagrebu.

Hrvatsko učiteljstvo, sakupljeno na žalobnoj skupštini »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava« u Zagrebu dana 17. VIII. 1928., potreseno strašnim zločinima u beogradskom parlamentu i herojskom smrti Vođe, Oca, Učitelja i Dobrotvora hrvatskoga naroda, a Vašeg neumrlog predsjednika, moli Vas, da izvolite primiti našu iskrenu i duboku sućut.

Klanjamo se Njegovome Velikom Duhu, čvrsto vjerujući da će On hrvatski narod dovesti u Sreću i Slobodu.

Vječna slava i hvala Mučeniku za slobodu Hrvatske — Stjepanu R a d i ć u!

Za upravu »SHUD«

Predsjednik: Tajnik:

Ivan T o m a š i ć. Nikola T o t h.

*

Predsjedništvu Seljačko-demokratske Koalicije

Zagreb.

Hrvatsko učiteljstvo, sakupljeno na žalobnoj skupštini »Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava« u Zagrebu dana 17. VIII. 1928., potreseno strašnim zločinima u beogradskom parlamentu i herojskom smrti Vođe, Oca, Učitelja i Dobrotvora hrvatskoga naroda, a Vašeg neumrlog predsjednika, moli Vas, da izvolite primiti našu iskrenu i duboku sućut.

Obećajemo, da ćemo s hrvatskim narodom biti vječna straža hrvatske zavjetne misli nad plodovima Krvi Mučenika proti svima i svakome, tko bi pokušao da ih neslogom ili izdajstvom upropasti. — Neka od toga prokletstva i nesreće čuva Vas i sve nas Veliki Njegov Besmrtni Duh, kome neka je: Slava i hvala za sve vijeke!

Uspomena na Velikog Pokojnika neka nas sve jača u borbi za istinsku i stvarnu ravnopravnost sviju Srba, Slovenaca i Hrvata.

Za upravu »SHUD«

Predsjednik: Tajnik:

Ivan T o m a š i ć. Nikola T o t h.

*

SAUČEŠĆE SLOVENSKOGA UČITELJSTVA.

Iza toga pročitan je ovaj brzojav:

Tomašić, predsjednik »Hrvatskog učiteljskog saveza«

Zagreb.

Ljubljana, 10. VIII. Učiteljstvo, učlanjeno v »Slomšekovi družbi«, izraža svoje globoko obžalovanje ob veliki tragediji hrvatskega naroda povodom tragične smrti voditelja bratskega hrvatskega naroda Stjepana Radića.

Predsjednik: Štrukelj.«

Hrvatskog se je učiteljstva iskreno tronuto dojmio ovaj bratski osjećani izražaj žalosti vrloga slovenskoga učiteljstva i ono ga je primilo na znanje s toplom zahvalnošću.

*

Iza skupštine pošli su delegati na Mirogoj i ondje se poklonili grobovima narodnih mučenika.

STJEPANU RADIĆU.

U kolibi trošnoj seoca malena
Ugledao svjetlo odabranik božji,
Rodila ga trudna seljakinja žena,
Da bude vodičem, da Hrvate složi!

I postalo svjetlo, da ostane vječno!
Ogranulo naše na obzorju sunce,
Djelo ispaćene žene bješe srećno,
Obasjalo svjetlo doli i vrhunce.

Porodi Ga sretna, da ju muka mine!
Mila, ispaćena, seljakinjo, mati!
Plaća će Ti biti, kad sloboda sine!
Vječna Tebi hvala za Tvoj porod zlati!

To bje Genij, Prorok i Učitelj mili:
Pravedan, blag, uzor hrvatskome rodu;
Svjetla snaga proti tmini, zloći, sili;
Borac za čovječnost, pravdu i slobodu.

On nam posta vjera, ljubav i ufanje,
I selu i gradu, koji tužno stoje;
Vjerujuć u pravdu, poštenje i znanje,
U Njega je narod upro oči svoje!

Kad je drač i trnje utro našoj stazi,
Proživio patnje, Golgotu i muke,
Nepravda nam htjede, da slobodu zgazi,
Tad baš nevin pade od nebratske ruke!

Al' ostalo svjetlo, što nam pute kaže:
Poput sunca sjaji spomen, blješti slava!
Branit ideale, slijedit Njeg've staze,
Probuđen je narod spreman poput lava!

Hrvatski Geniju i Proroče dragi,
Obujmio duše naroda si svoga!
Nad Hrvatskom lebdi Tvoj lik, smiješak blagi,
Dalje nas nek vodi Genij duha Tvoga!

Tvoj moćni duh gleda s nebeske visine
Sav svoj složan narod, domovinu cijelu,
I smiješi se blago sreći domovine,
Bijelome gradu i dragome selu.

I pred višnjim Bogom naš zastupnik budi!
Svačića, Matiju tješi Petra bana;
Uvjeri ih, da smo složan narod — ljudi!
Budi predsjednikom sviju velikana!

Budni smo i spremni, jedan drugom mili!
Pobjedu si časno izvojštio svoju.
Duh Genija našeg odoljet će sili,
Mučeničko t'jelo snivaj u pokoju!

A da pokolenja naša mogu znati
Za velika Tvoja ženijalna djela,
Sačuvat će spomen kulturni Hrvati
Tvojim likom reseć gradove i sela!

Petrinja, 18. VIII. 1928. **Ivan Pejaković.**

ZAKLADA SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA U SPOMEN STJEPANA RADIĆA.

Dne 29. rujna o. g. održana je zajednička sjednica Upravnog i središnjeg odbora »SHUD«. Na toj je sjednici predložio predsjednik Ivan Tomašić, da »Savez« na spomen — nesamo prijatelja i zaštitnika hrvatskoga učiteljstva i njegove organizacije «SHUD«, nego i najvećega učitelja i vođe sveukupnog hrvatskog naroda — pokojnoga narodnog mučenika Stjepana Radića, osnuje kao vječni spomen zahvalnosti svoju posebnu zakladu. Ta bi se zaklada sastojala u tome, da se ustanovi jedno stalno mjesto u »Hrvatskom učiteljskom konviktu« za uzgoj i opskrbu jednog seljačkog djeteta hrvatskog naroda. Sve bi troškove snosio »Savez«, a zaklada neka dobije ime pokojnog Radića. — Ovaj je prijedlog jednoglasno prihvaćen te je zaključeno: da »SHUD« osniva **»Zakladu Saveza hrvatskih učiteljskih društava na spomen Stjepana Radića«**, koja se sastoji u tome, da se ustanovljuje jedno stalno mjesto u »HUK«, gdje će se na trošak »Saveza« školati i uzgajati po jedno hrvatsko seljačko dijete, koje će polaziti srednje škole u Zagrebu. Kada ovo dijete završi svoje školovanje, zakladno mjesto se popunjuje drugim seljačkim djetetom, jer je zaklada stalna.

Odbornica pak gđa. Franjka Matasović predložila je, da »SHUD« dade iz svoje blagajne svotu od tisuću (1.000) dinara za »Zakladu hrvatskog naroda«, što je također jednoglasno usvojeno, te je gornja svota spomenutoj zakladi već i uručena.

HRVATSKOME UČITELJSTVU. SVIMA U „SHUD“ UDRUŽENIM DRUŠTVIMA.

Drugovi i drugarice!

Između sviju intelektualnih radnika hrvatski je učitelj prvi i jedini, poput dalekog korijena zahvatio duboko u narod, do skrajnih zaselaka, gdje nema — štono riječ — ni popa, ni kovača. Nije on u narodu, da ga siše, obećavajući mu zlatna brda i medene i mliječne rijeke, nego da ga hrani, da sve svoje snage upotrijebi za narodnu sreću i napredak čovječanstva; jer: hrvatsko si je učiteljstvo postavilo za osnovno načelo i geslo svoga narodnog rada: »Puk nam je otac, a zemlja mati naša«. Zbog toga i prosvjetni rad učitelja ne smije biti samo ograničen na obučavanje školske djece, već on mora da ima karakter općeg narodnog prosvjećivanja. Učitelj mora da bude zaista narodni učitelj, a narod treba da je o tome i uvjeren.

Stoga poziva »SHUD« sva u njemu udružena društva, kao i sveukupno hrvatsko učiteljstvo, da na spomen največega Učitelja i Prosvjetitelja hrvatskoga naroda, pokojnog Stjepana Radića, provede najintenzivniji rad u narodnom prosvjećivanju. Zimski dani, kad se ne obavljaju poljski poslovi, za ovakav su rad najpodesniji.

Što i kako da se radi?

Analfabetizam jest rakrana naroda. Držimo analfabetske tečajeve. Svaki je hrvatski učitelj moralno obvezan i prema narodu i prema svojoj staleškoj organizaciji da ove zime održi barem jedan analfabetski tečaj. U njegovu školskom području neka ne bude ni jednog odraslog nepismenjaka. Organizacija i vođenje ovih tečajeva je tako jednostavno, da o tome ne treba više duljiti.

Ali rad učitelja ne smije da bude ograničen tek na pobijanje nepismenosti. Evo stoga ovdje još nekoliko primjera, kako se dade prosvjetno raditi:

Dokazano je, da narod, a pogotovo djeca, osobito vole kinomatografska prikazivanja. Neka se dakle slože po 3—5 susjednih škola, zamole za dozvolu sabiranja dobrovoljnih prinosa i za par tjedana, obilazeći od kuće do kuće, skupit će 5—6000 dinara, dostatnih za nabavu kompletnog prenosivog prosvjetnog (školskog) kina. Sa kinom rukovodit će onih 3—5 učitelja, a nadzor će voditi mjesni prosvjetni odbori. Ulaznina za kinopredstave ne smije biti veća od 50 para za dijete a 1 dinar za odraslog. Njome će se podmirivat režija i reparature, nabavljat će se novi filmovi, Radio-aparati i harmoniji za škole, ukrasivat će se škole umjetničkim slikama i kipovima, uređivati školski cvijetnjaci, saditi drvoredi po selima, popravljati nogostupi, urediti knjižnice i čitaonice za narod i t. d. i t. d. Kino će za desetak godina podignuti intelekat i odgojiti volju i čuvstvo velikog i malog čovjeka. Tko želi pravilnik (nacrt) o rukovođenju kina, neka se obrati upravi »Savezovoj«.

Drugi primjer: U selu ima zgodno mjesto, na kome bi se moglo urediti šetalište. Umjesto radnje u školskom vrtu, neka učitelj otide sa školskom djecom na mjesto, što mu ga je u tu svrhu ustupila općina, i malim troškom, što bi se mogao namiriti priredbom koncerta, pučke svečanosti, jubileja otvorenja škole i sl. — postići će se vrlo mnogo. Selo će biti ponosno na svoga učitelja, a djeca će biti vlasnici i najbolji čuvari nasada. Ako je Davorin Trstenjak mogao parkirati kostajnički Djed, kako ne bi svaki od nas mogao od krpice zemlje stvoriti cvijetnjak!

Treći primjer: 2—3 susjedna učitelja obrade po jednu aktuelnu temu iz narodnog gospodarstva, znanosti, umjetnosti, higijene i sl., po mogućnosti pribave si i slike, pa to predavanje održi svaki u svima školama njihova kružoka. Prigodom cjepljenja boginja ili liječničkog pregleda škole zamole za sličnu uslugu općinskog ili sreskog liječnika, a ne će im odbiti molbe ni veterinar, ni šumar, ni ekonomski stručnjak i — eto pučkog sveučilišta. — Učiteljice pak mogle bi održati kućanske (kuharske) tečajeve ili obučavati u ručnome radu, razvijati kućni tekstilni obrt i pobrinuti se za prodú njegovih proizvoda.

Konačno, ako bi se za sve navedeno našao kakav-takav izgovor, ako učitelj nema sposobnosti za rad u prosvjetnim, pjevačkim, tamburaškim, sokolskim, vatrogasnim, seljačko - zadrugarskim i sl. društvima, ako se boji naroda ili narod — njega, za održanje barem analfabetskog tečaja — nema izgovora!

Pozivaju se stoga sva u »SHUD« udružena društva, da svoje članstvo posebnom okružnicom upozore na ovaj apel, pa da prema prilikama održe mali sastanak, na kojem će raspraviti prosvjetno stanje u svome području i složiti promišljen program za narodno prosvjećivanje u svome kotaru. Ujedno su društva dužna, da vode brigu o tome, te da skupe točne statističke podatke o prosvjetnom radu svojih članova (na pr.: koliko je zimus održao koji učitelj i gdje tečajeva, sa koliko polaznika, s kojim rezultatom; ili koliko je održao koji učitelj predavanja narodu, o kojoj temi, i t. d. Gdje ima tamburaških ili pjevačkih zborova, njihovo ime, broj pjevača, broj nastupa; gdje su uređene čitaonice, o čitaonicama i t. d.), pa da ove podatke do Uskrsa 1929. nefaljeno pripošalju »SHUD«. Tako će se vidjeti, koje je društvo bilo na tom području najaktivnije, pa će se svi ti društveni izvještaji odštampati zajedno u »HUD«, da se tako omogući usporedba rada. Društva, čiji izvještaj bude negativan, bit će također posebno istaknuta uz temeljito obrazloženje, zašto se ne može raditi. Naš »SHUD« se ne smije sastojati samo u broju članova, nego mu je pravo na bitisanje upravo u njihovu radu. Ovo treba da je dakle smotra sviju društava i članova.

U tu svrhu pozivaju se i svi hrvatski učitelji i učiteljice, da rezultate svoga ovozimskog prosvjetnog rada točno priopće svojim društvima, a »Savez« će onda imena i rad onih najagilnijih objaviti ne samo u svome glasilu »HUD«, nego i u svima hrvatskim novinama.

Sve ostale potrebne informacije daje »Savez«.

Prosvjetni ovaj rad neka bude živ spomenik, što ga hrvatsko učiteljstvo podiže velikome Pokojniku.

Dakle: Na djelo! Njiva je velika, ali je i radenika, hvala Bogu, dosta.

Prosvjetom k slobodi!

Zagreb, 1. listopada 1928.

Predsjednik:

Ivan Tomašić.

Tajnik:

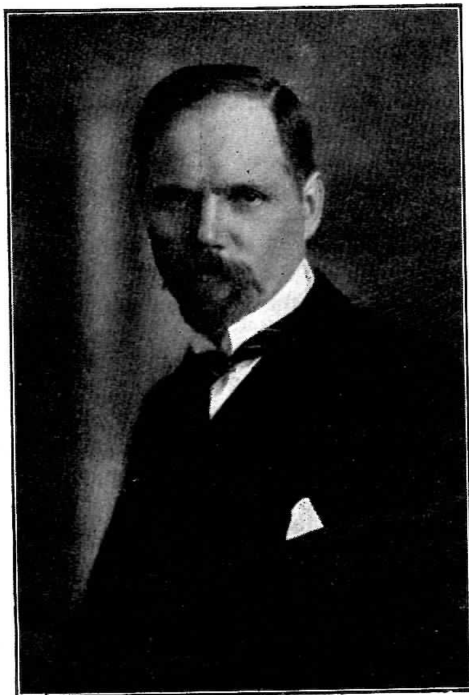
Nikola Toth.

HRVATSKI KULTURNI RADNICI I KULTURNA DRUŠTVA U POČAST MUČENICIMA.

Povodom narodne tragedije od 20. lipnja 1928., kad ubojito zrno sruši najbolje sinove Hrvatske u borbi za njenu slobodu, za pravdu i čovječnost, sastadoše se na dan slavenskih apostola sv. Ćirila i Metodija dne 6. srpnja o. g. na poziv »Prosvjetnoga Saveza« hrvatski kulturni radnici te izaslanici sviju hrvatskih kulturnih društava u staroj hrvatskoj sabornici na Markovom trgu, da obave komemoraciju palih mučenika i odadu poštu živima a teško ranjenima, i da kažu jasno i glasno i narodu svome i cijelome svijetu, da prekidaju sve veze s onom sredinom, iz koje niču ubojice, a da se iz ove sredine ne čuje ni jedan glas protesta protiv ovakovog strahovitog nedjela.

Na tome zboru stvorena je ona historijska izjava hrvatskih kulturnih radnika i društava, koja je odjeknula cijelim svijetom, a beogradski politički krugovi prihvatiše ju kao jedan od uzroka za — amputaciju.

Historijskome ovome žalobnom zboru hrvatskih kulturnih radnika i društava predsjedao je predsjednik našeg »SHUD« Ivan Tomašić kao potpredsjednik »Prosvjetnoga Saveza«, pa ovdje donosimo njegov govor, kojim je otvorio ovaj zbor, te govor, što ga je izrekao na komemoraciji u ime »SHUD«.

Na zboru su govorili: potpredsjednik HSS Josip Predavec, u ime hrvatskih zadrugara Dr. Vladimir Cicak, u ime hrvatskih žena Dr. Zdenka Smrekar, u ime »Prosvjetnog Saveza« prof. Fran Novljan, u ime »Matice Hrvatske« njen predsjednik prof. dr. Filip Lukas, u ime »Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora« Antun Jiroušek, u ime »Seljačke Sloge« prof. Isidor Škorjač, u ime »Hrvatskog planinarskog društva« narodni zastupnik Josip Pasarić, u ime »Saveza esperantista« Dr. Dušan Maruzzi, u ime »Hrvatskog Sokolskog Saveza« historičar Dr. Rudolf Horvat, u ime »Hrvatskog Radiše« Ivo Probojčević, te Dr. Stjepan Ortner kao kulturni radnik. Ujedno priopćujemo onu historijsku izjavu kao dokumenat teške ali veličajne narodne borbe.

Govor kojim je Tomašić otvorio zbor:

Žalobni zbore!

Atentat na predstavnike hrvatskoga naroda u skupštini dne 20. lipnja ove godine, kojemu su žrtvama pali naši suradnici u Prosvjetnom Savezu Dr. Đuro Basariček i Pavle Radić, a teško ranjeni budilac

intelektualnih energija hrvatskoga seljaka Stjepan Radić i poslanici Dr. Ivan Pernar i Ivan Granđa, ne smije se prosuđivati i osuđivati samo sa stanovišta nacionalne naše politike, već i sa stanovišta kulturnoga i etičkoga.

Prosvjetni Savez, koji okuplja gotovo sve kulturne naše u društvima i institucijama učestvujuće kulturne radnike i pregaoce, smatra si za dužnost, da u ovim teškim časovima dade izraza zgražanju ne samo nad samim činom, nego nad negacijom svake civilizacije i morala, iz koje je proizašao.

Milostive gospođe i gospodo!

Od nazora primitivnih naroda o vrijednosti života pojedinog čovjeka, pak do današnjeg sociološkog naziranja, da sva težnja ljudskoga društva mora da ide za uščuvanjem i što boljim razvijanjem svakog pojedinog individua, svake jedinice toga društva, golem je put, koji nisu svi narodi Evrope mogli da prevale jednakim korakom. U narodnom predstavništvu u Beogradu očito imade elemenata, koji su svojim moralnim i etičkim osjećajima na putu civilizacije i humanosti daleko zaostali, koji smatraju, da je krvna osveta jošte uvijek jedini ispravni pravni lijek i kojima znači junaštvo ubijati goloruke, neoboružane ljude na mjestu, koje bi moralo biti narodno Svetište.

Ne ćemo ni u ovom gorkom času zaboraviti, da je zlotvor u svojemu radu i mišljenju produkt uže okoline, iz koje se razvio. Nu ne možemo trpiti, da se sav naš narod (Hrvata, Srba i Slovenaca), a naročito mi Hrvati smatramo takvom okolinom, iz koje je prirodno mogao niknuti tip ubojice naših mučenika; ne ćemo i ne damo, da se po ovakovome činu prosuđuje stepen naše kulture i civilizacije, našeg morala i etike. Hrvatski narod u svojemu razvitku od najstarijeg doba do danas nije nikada odobravao ubijstvo kao političko sredstvo, on to sredstvo prezire i nikada se ne će njime služiti. Mi ne ćemo da imademo išta zajedničko ni sa onima, koji javno ili potajno odobravaju ubijstvo u skupštini, ograđujemo se protiv onih, koji samovlasno hoće da stave smrtnu kazan na umišljene ili stvarno im nanesene uvrede, ne možemo da sarađujemo sa ljudima, koji pod odijelom i manirama civilizovanoga svijeta kriju i nijete reliktne instinkte primitivnih naroda davne prošlosti Evrope.

Prosvjetni Savez si smatra za dužnost, da u njemu povezane organizacije povodom umorstva svojih članova u skupštini okupi u svrhu, da dadu doličan izraz svojim osjećajima i mislima. Pri tome nas sve ujedinjuje jednaka žalost i tuga za poginulim našim drugovima P. Radićem i drom. Đ. Basaričekom, kojih će život i rad biti ovdje prikazan, pak držim da ovu komemoraciju u njihovu slavu ne možemo doličnije otvoriti već narodnim poklikom:

Slava Pavlu Radiću i dru. Đuri Basaričku!

*

Iza toga govorili su naprijed spomenuti predstavnici, pa je naš predsjednik i tom zgodom u ime »SHUD« kazao ovo:

Hrvatsko učiteljstvo udruženo u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, u svemu je jednodušno sa svojim hrvatskim narodom; stoga dijeli s njime i ovu duboku bol poradi žrtava, poginulih i ranjenih zrnom zlikovca, odsuđuje zločin i krivce za nj, moli Gospoda, da prolivena krv urodi plodom za slobodu hrvatskoga naroda i domovine, kliče: »Pokojnicima slava, a ranjenicima čast i zahvalnost hrvatskoga naroda« i ostaje nepokolebivo uz njihovu zavjetnu misao.

*

Nakon toga tajnik Seljačke Sloge i predsjednik Seljačke pjevačke župe HPS-a Rudolf Herceg kao odbornik Prosvjetnog Saveza izjavljuje:

Ugledni prosvjetni zbore! Dopustite, da u ime upravnog odbora Prosvjetnog Saveza kao sadržaj i konzekvencu svih govora predložim ovu

Izjavu

koja je jednoglasno prihvaćena:

Hrvatski prosvjetni radnici i zastupnici svih hrvatskih društava sakupljeni u hrvatskoj sabornici na dan sv. Ćirila i Metoda na žalobnoj sjednici, koju je povodom tragedije u beogradskoj skupštini sazvao Prosvjetni Savez, jednodušno izjavljuju ovo:

Hrvatski je narod već u prvom svojem narodnom preporodu u doba Marulića, Gundulića, Zoranića, Kačića, pa Križanića i Vitezovića, a pogotovo u drugom — preko Gaja, Preradovića, Mažuranića, Strossmayera i Račkoga — stvarao i stvorio ideologiju i etičku bazu narodnom jedinstvu Južnih Slavena, za koje smo mislili, da je ostvareno ujedinjenjem koncem god. 1918,

Međutim bizantski mentalitet i orijentalne metode podvaljivanja i hegemonističkog izrabljivanja onemogućile su harmonički razvoj naših ideala. Taj mentalitet i te metode došle su do svoje kulminacije i našle su svoj izražaj dne 20. lipnja 1928. u umorstvu — usred parlamenta — Pavla Radića i dra Đure Basarička, koji su ne samo kao političari, nego i kao kulturni radnici bili tipični sljedbenici hrvatskih preporoditelja.

Beogradsko umorstvo u ovoj jubilarnoj godini etički je onemogućilo svaku kulturnu suradnju sljedbenika zapadne kulture s onima, u čijoj je sredini niknuo ovaj užasni zločin.

Radi svega toga hrvatski prosvjetni radnici povodom tragične smrti svojih suradnika Pavla Radića i dra Basarička odlučuju prekinuti sve veze s poklonicima ubijstva, pljačke i korupcije, te vratiti se svomu narodu i u skladu s evropskim pojmovima kulture i civilizacije svoju staru slavensku etičku kulturu čuvati i razvijati samostalno, naročito unutar svoga Prosvjetnoga Saveza u Zagrebu.

U Zagrebu, dne 5. srpnja 1928.

Dr. Miroslav Čačković, sveuč. profesor, predsjednik Prosvjetnoga Saveza; dr. Oton Frangeš, sveuč. profesor, podpredsjednik Prosvjetnog Saveza; Ivan Tomašić, školski nadzornik u m., predsjednik Saveza hrv. učit. društava, podpredsjednik Prosvjetnog Saveza; prof. Franjo Novljan, tajnik Prosvjetnoga Saveza; prof. Isidor Škorjač, zamjenik tajnika; Šandor A. Aleksander, veletržac, blagajnik Prosvjetnoga Saveza; Josip Bašić, pravnik, predstavnik udruženja »Matija Gubec«; dr. Albert Bazala, sveuč. profesor; Danica Bedeković, predstavnica Hrv. ženske katoličke sveze; dr. Mile Budak, odvjetnik, predstavnik Hrv. sokolskog saveza; Anica Dinagl, predstavnica družtva Hrvatska Žena; Aleksander Freudenreich, predstavnik Matice kazališnih dobrovoljaca; Ženka Frangeš, predstavnica Ženske udruge za uzčuvanje hrvatske narodne umjetnosti; prof. Stjepan Gottwald, predstavnik Hrv. skautskoga saveza; Ljubica Hećimović, predstavnica »Napredka«; Rudolf Herceg, predstavnik Seljačke Sloge; arhitekt Ćiril Iveković, sveuč. profesor, podpredsjednik Hrv. starinarskog društva u Kninu; Milutin Kvaternik, ravnatelj Hrvatskoga Radiše; Milutin Majer, podnačelnik grada Zagreba, predstavnik Braće Hrv. Zmaja; dr. Dragutin Mašek, sveuč. profesor, predstavnik pokreta za trezvenost; dr. Stjepan Matičević, sveuč. profesor, predstavnik Pučkog sveučilišta; Rudolf Matz, predstavnik Hrvatskoga pjevačkoga saveza; Stjepan Novosel, seljak i književnik; Julka Patriarch, učiteljica, predstavnica Udruge učiteljica; Josip Predavec, narodni zastupnik, odjelni predstojnik zagrebačke oblasti za gospodarstvo; dr. Milan Rojc, povjerenik za prosvjetu i vjere u m.; dr. Zdenka Smrekar, ravnateljica I. ženske realne gimnazije; dr. Josip Šilović, sveuč. profesor, predsjednik Narodne Zaštite; Andrija Širola, učitelj; dr. Janko Thierry, liječnik; prof. Mate Uljević, predstavnik Hrv. katoličkog saveza; prof. Antun Jiroušek, ravnatelj muzeja za umjetnost i umjetni obrt.

PROSVJETNI SAVEZ U SPOMEN STJEPANU RADIĆU.

Dne 7. listopada ove godine održana je od 9 do 1 sat poslije podne glavna skupština Prosvjetnog Saveza u velikoj dvorani Glazbenog Zavoda. Skupštini su prisustvovali predstavnici svih hrvatskih kulturnih društava i ustanova, te hrvatski seljački pjevački zborovi pod zastavama iz zagrebačke okolice.

Prije samog otvora skupštine zbor župe »Lisinski« je uz pratnju prof. Dugana na orguljama otpjevao Matzovu kantatu »Gospodine, smiluj se«. Nakon toga je predsjednik prof. Dr. Oto Frangeš pozdravio prisutne opširnim govorom, u koje je komemorirao smrt Hrvatskog Vodje Stjepana Radića tronutim riječima.

Tada je tajnik prof. Novljan pročitao iscrpiv izvještaj o plodnom radu Saveza tokom ove godine. U govoru su istaknute velike zasluge blagopokojnog Predsjednika Stjepana Radića za djelovanje Prosvjetnog Saveza.

Govorili su zatim u ime Društva Hrvatskih Književnika, Ljuba Babić-Gjalski o djelovanju Stje-

pana Radića kao književnika, Mato Hanžeković u ime Matice Hrvatske o prosvjetnom i znanstvenom radu Stjepana Radića, Cihlar Nehajev u ime Novinarskog Udruženja o novinarskom radu Predsjednika Radića, Nikola Faller u ime Hrvatskog Pjevačkog Saveza o Stjepanu Radiću kao ljubitelju hrvatske pjesme, Dr. Petz u ime Hrvatskog Profesorskog Društva o Stjepanu Radiću, kao utemeljitelju hrvatske narodne i seljačke demokracije, Franjka Matasović u ime Udruge hrv. učiteljica o Radiću kao o uzornom ocu obitelji, Ivan Tomašić u ime Saveza Hrvatskih Učiteljskih Društava o Stjepanu Radiću kao ocu domovine, učitelju naroda i vodji Hrvata, Dr. Mile Budak u ime Hrvatskog Sokolskog Saveza o sokolu bratu i vodji Stjepanu Radiću, Platzer u ime Braće Hrvatskog Zmaja o Radiću kao velikom hrvatskom prosvjetitelju i mučeniku, ing. Freudenreich u ime Društva hrvatskih kazališnih dobrovoljaca o Predsjedniku Radiću kao ljubitelju i pomagaču umjetnosti, Dragomanović u ime Društva za promet stranaca o Radićevom radu na razvitku turizma i promicanju naših prirodnih ljepota, Jager u ime Središnjeg saveza hrvatskih seljačkih zadruga, te Rudolf Herceg u ime Seljačke Sloge o pogledima Stjepana Radića na rad Prosvjetnog Saveza, kako bi se svi prosvjetni radnici kao pomagači i saradnici naroda stavili organizovanom akcijom u službu narodne stvari.

Izmedju pojedinih govora redom su pjevali na pozornici ovi, u krasnim narodnim nošnjama, hrvatski seljački zborovi: »Ružmarin« iz Bačuna, »Jelačić« iz Zaprešića, »Grozd« iz Bistre, pjevački zbor pučke škole u Markuševcu, »Gaj« pjevački zbor seljačke zadruge u Granešini, »Prigorac« iz Sv. Šimuna, zbor podmladka »Sljeme« iz Šestina, »Sijač« iz Stupnika, kombinirani zbor »Turopoljca« iz Velike Gorice i »Nove Zore« iz Lomnice. Sve su pjesme odpjevane tako lijepo i skladno, da su svi prisutni dugo i zanosno odobravali.

Nakon toga su obavljeni redovni poslovi glavne skupštine.

Skupština je završena »Lijepom Našom«, koju je otpjevao mješoviti zbor iz Lomnice.

Poslije podne dana je u kazalištu seljačka predstava »Posljednji Zrinjski« od Dragošića, na kojoj su prisustvovali svi seljački zborovi. Za vrijeme odmora je kombinovani zbor »Turopolja« i »Nove Zore« otpjevao »Narodnom Geniju« od Matza, a šestinski dječački zbor jednu lijepu pjesmicu. Bili su nagradjeni vrlo oduševljenim pljeskom.

PREGLED HRVATSKIH KNJIŽEVNIH DJELA STJEPANA RADIĆA.

Kako ćemo iz našeg zla u dobro. Tiskano u Sisku kod Janka Dujaka 1901. Prije zapliene rasprodano.

Najjača stranka u Hrvatskoj. Tiskano 1902. i rasprodano za mjesec dana.

Kako ćemo iz zla u dobro. Tiskano u Ljubljani 1903. Na knjižici nema piščeva imena.

Hrvati i Srbi (hrvatki i češki). Ova je knjižica u hrv. izdanju (tiskara Mile Maravića) zaplijenjena još u tiskarskom slogu.

Slavenska politika u Habzburškoj monarkiji, češki, 1901. u Pragu, hrvatski 1905. u Zagrebu.

Hrvatski pokret godine 1903. Štampano u Americi i rasprodano.

Djevojački sviet. Knjiga za odraslu žensku mladež s uvodom: O kulturnom radu češke žene; izdala »Matica Hrvatska« 1902.

Uzničke uspomene I. dio. Tiskano u Novom Sadu 1902. (Braća Popović), odmah rasprodano i na to zaplijenjeno.

Uzničke uspomene II. dio. Tiskano takodjer u Novom Sadu, djelomice zaplijenjeno i rasprodano.

Moderna kolonizacija i Slaveni. Nagradila i izdala »Matica Hrvatska« 1903. s 3 zemljovida. Veliko znanstveno djelo, ali pučki pisano.

Savremena Evropa ili Kakve su danas države i narodi. Nagradila i izdala »Matica Hrvatska« 1905.

Današnja financijalna znanost iliti Nauka o porezu i o državnom proračunu. Nagradila i izdala »Matica Hrvatska« 1906.

Češki narod u početku XX. stoljeća. Nagradila »Matica Hrvatska« za 1910., izdala 1912.

Evropska i svietska poviest od 1815. do 1900. Najveće Radićevo djelo. Prijevod francuskog djela od Ch. Seignobos-Métina.

Obnovljena Bugarska. (To jest Bugarska od 1878. do 1913.). Prvi dio izašao 1917.

Češka slovnica za Hrvate. Prvo izdanje 1896., drugo 1902.

Češko-hrvatski riečnik. Prvo izdanje 1897. Rasprodano.

Češka vježbenica, veliko omašno djelo izašlo godine 1911. kao knjiga odredjena za škole. Rasprodano.

Podpuni rusko-hrvatski riečnik. Sastavio dr. Choma-Dowski, pregledao i popunio Stj. Radić, sada još u rukopisu.

»Hrvatska Misao« za 1904., u 12. svezaka po 64 stranice, od kojih su prva tri sveska rasprodana.

»Hrvatska Misao« za 1905., takodjer u 12 svezaka, a od toga su u svakom svesku na 16 stranica pjesme i pripovijedke. Ovih knjiga ima dosta. Tu su raspravljene gotovo sve stvari, koje se tiču hrvatske, slavenske i evropske politike.

»Hrvatska Misao« za 1904., u 10 svezaka po 64 stranice. U svakom svesku glavni članak tiskan hrvatski i češki. Tu je otisnut i prijevod najboljega češkoga romana.

Kako će se Čeh naučiti hrvatski? U trećem izdanju 1913. Za taj su spis Česi napisali, da je to najbolja uputa za učenje hrvatskoga jezika.

Kako ćemo se naučiti ruski? Ruski kritičar Andrej Sirotinin napisao je za ovu knjižicu, da se čita kao najljepša pripovijest, premda je to zapravo slovnica ruskoga jezika.

Savremena ustavnost iliti kako su danas uredjene glavne evropske države i narodi. Tko se iole bavi politikom, ne može biti bez ove knjige.

Živo hrvatsko pravo na Bosnu i Hercegovinu. Napisano odmah poslije aneksije ili pripojenja Bosne i Hercegovine 1908. Nekoji ruski, pa i engleski listovi javili su se za tu knjigu, da je to najvažniji svis o hrvatskom pravu na Bosnu.

Hrvati i Madžari. (Nekoje stvari napisao je u toj knjižici Dr. Ante Radić).

Što je i što hoće Hrvatska Seljačka Pučka stranka. Ta je knjižica izašla po tri puta: 1905., 1908. i 1919. Godine 1919. napisao je dr. Ante Radić uvod o svjetskom ratu.

Politički katekizam politike svjetske, evropske i hrvatske, izašlo u sjevernoj Americi (U Pittsburgu) troškom Hrvatskoga Saveza, ali bez imena pisca Stjepana Radića, komu su gospoda izdavači stavili taj uvjet, da se njegovo, Radićevo ime, ne smije u knjizi spomenuti, inače da se knjiga ne će tiskati. Ovo je najbolja i najpoučnija politička hrvatska knjiga.

Božićnica za 1908.—1914. i za 1921.—1928. Za seljačku prosvjetu devet neprocijenjivih knjiga.

»Dom« glavne seljačke novine, koje od 1907. izlaze svake srijede. Tu ima političkih, gospodarskih i drugih poučnih, a ponešto i zabavnih stvari.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA“: „Savez hrvatskih učiteljskih društava“** Zagreb Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara: Stjepan Vukailović, Zagreb, Frankopanska ulica 24 I. kat.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. LISTOPADA, TE 15. STUDENOGA 1928. BROJ 10., 11.

OVOGODIŠNJE SKUPŠTINE „SHUD"

(Priopćuje: **Nikola Toth,** tajnik „SHUD").

Narod hrvatski u crno je zavit,
jer ga je njegov Vođa ostavio
usred teške tame,
tame nepregledne...
Nije mu bilo dano,
da dočeka jutarnju rosu
i zoru sunčanu,
koju je bistrim umom
i neumornim radom
naviještao Narodu Svom.

R. Matz: Narodnome Geniju.

Kad smo sastavljali osnove i dnevni red za ovogodišnju IX. glavnu i XIV. opću skupštinu »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, nijesmo ni slutili, što će nam spremiti dan 20. lipnja mjeseca, koji je na Balkanu redovno kritičan, i u svojim posljedicama, bilo za koga katastrofalan... A pogotovu nijesmo prema autentičnim buletinima mogli ni pomišljati, da će nam 8. VIII. 1928. ugasnuti Svijetlo Naše, da će Vječna Providnost, čiji su putevi tako strašni radi naše sljepote i svoje nedokučivosti, pozvati k sebi fizičku ljusku Velikog Genija Hrvatskog Naroda, i baciti nas u tešku tamu, tamu nepreglednu...

Pod dojmom sveopće narodne tuge, što ju je tako plastično i krasno u riječi i tonu ilustrirao naš neutrudivi i nadobudni mladi maestro i poeta Rudolf Matz u Nadgrobnome Psalmu »Narodnome Geniju«, morali smo otkazati XIV. opću skupštinu »SHUD«. A redovitu glavnu (delegatsku) skupštinu, koja se prema »Saveznim« pravilima *mora* održati svake godine o velikim školskim praznicima, održali smo pod silom ove okolnosti onako, kako to dolikuje hrvatskomu učiteljstvu i doba u kojem je održana, te načinom, koji je zabilježen u slijedećim zapisnicima.

PRIPRAVA ZA SKUPŠTINU

I.

ODBORSKE SJEDNICE.

XII. sjednica središnjega i upravnoga odbora »SHUD« od 14. VIII. 1928. održana je kao konferenca, jer nije bio prisutan dostatan broj članova.

Predsjednik je razložio, kako se je u povodu smrti vođe hrvatskog naroda Stjepana Radića sporazumio sa bližim drugovima, da se ovogodišnja opća skupština ne održi i da se obavi samo glavna (delegatska) skupština, koja će en bloc saslušati i odobriti zaključke i prijedloge, pretresene i prihvaćene na pretkonferenci »Saveznih« odbora i predsjednikâ (zamjenika) u »SHUD« udruženih društava. Deset minuta prije glavne skupštine održat će se žalobna skupština i komemoracija za predsjednika Radića, sa koje će se odaslati pismene sažalnice obitelji, vodstvima HSS i SDK te Oblasnom odboru zagrebačke oblasti.

Nakon delegatske skupštine polazi se korporativno na Mirogoj na grobove Stjepana Radića, njegovih drugova i naših prvaka.

Iza toga bili su na dnevnom redu:

1. Izvještaj tajnika o poslovanju središnjeg odbora od lanjske do ovogodišnje glavne skupštine;
2. izvještaj tajnika o radu i stanju u »Savezu« udruženih HUD;
3. izvještaj poslovođe o poslovanju upravnog odbora;
4. bilanca zgrade HUDom;
5. bilanca zgrade HUKonvikat;
6. nacrt proračuna za 1928.—1929;
7. izvještaj poslovođe o povratku pologa imovine i »Saveznih« knjiga od suda;
8. izvještaj i odrješnica nadzornog odbora o pregledbi »Savezovih« računa;
9. izvještaj poslovođe o glasilu Savezovu »HUDom«, te
10. prijedlozi udruženih društava.

Svi su zaključci jednoglasno primljeni i bit će detaljno predloženi pretkonferenci i glavnoj skupštini na prihvat.

* *
*

XIII. sjednicu središnjega i upravnoga odbora »SHUD« od 16. VIII. 1928. otvorio je predsjednik Ivan Tomašić žalobnim govorom u povodu nedavne smrti Učitelja, Vođe i Oca hrvatskoga naroda. Taj govor priopćujemo na drugome mjestu. — Zatim je raspravljen sav rad XII. sjednice (konferencije) središnjega i upravnoga odbora od 14. VIII. 1928. Tom raspravom usvojeni zaključci odborovi predložit će se na pretres popodnevnoj predskupštini.

II.

PREDSKUPŠTINA (KONFERENCIJA).

ZAPISNIK

konferencije (predskupštine) »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, održane u »HUČitaonici« u »HUDomu« u Zagrebu, dne 16. kolovoza 1928.

Prisutno 34 predstavnika u »SHUD« udruženih hrvatskih učiteljskih društava, te središnji i upravni odbor »SHUD«.

Predsjeda: Ivan Tomašić, predsjednik.

Bilježe: Mato Sudeta i Nikola Toth, tajnik.

I.

Predsjednik pozdravlja prisutne predstavnike sviju u »SHUD« udruženih društava i otvara konfrenciju u 5 sati poslije podne.

Razlaže, kako predskupština ima da obavi najvažniji dio sjutrašnje glavne skupštine, koja će, saslušavši zapisnik i prijedloge današnje konference, kako će joj to predložiti prisutni predstavnici hrvatskoga učiteljstva i članovi »Savezovih« odbora, dakle sve ljudi, u koje hrvatsko učiteljstvo ima osobito povjerenje, — trebati, da ih, s razloga, koje ću navesti, bez debate en bloc primi i s time dade upravi »Saveza« ovlast, da svoj rad u važnim stvarima bilo nastavi, bilo otpočne.

Uslijed žalosnih prilika i smrti Vođe hrvatskog naroda (članovi ustaju i kliču: Slava Mu!) morali smo da otkažemo opću skupštinu, a glavnu da obavimo posve ukratko. Prije sjutrašnje delegatske skupštine održat će se žalobna skupština hrvatskog učiteljstva, na kojoj će iza kratkog uvoda predsjednikova komemorirati drug Milutin Mayer o velikom našem pokojniku. Sa skupštine, koja će imati svoj zasebni zapisnik, odaslat će se sažalnice porodici našeg neumrlog Vođe Stjepana Radića, vodstvu HSS i SDK, te predsjedništvu Oblanog odbora zagrebačke oblasti i s time će se ta žalobna skupština završiti.

Nakon stanke od 10—15 časaka, započet će glavna skupština, koja ima ekonomski, dakle upravni karakter, te će, kako rekoh, bez debate prihvatiti današnje naše zaključke, a iza toga poći ćemo korporativno na Mirogoj, da se poklonimo sjenama Vođe hrvatskog naroda, Njegovih drugova i naših prvaka.

Molim Vas, da izvolite u prvom redu prihvatiti prijedlog o programu, odnosno načinu rada sutrašnje skupštine, a zatim da danas temeljito raspravimo i usvojimo zaključke i prijedloge, koji će biti hrvatskoj prosvjeti na uhar i napredak, a hrvatskome narodu i njegovome učiteljstvu na ponos i čast.

ad I.

Govor predsjednika i njegov prijedlog o dnevnom redu primljen je srdačnim poklicima: Živio Tomašić!

Predsjednik: Molim gospodina tajnika, da pročita zapisnike XII. i XIII. sjednice središnjega i upravnog odbora »Savezova«.

II.

Tajnik čita zapisnike XII. i XIII. sjednice središnjeg i upravnog odbora od 14. i 16. VIII. Zapisnici se odobravaju i primjedba predsjednik, da se ne smije ništa brisati, jer je važno sve, što je tamo navedeno.

ad II.

Zapisnici se odobravaju i primjedba predsjednika prima se jednoglasno.

III.

IZVJEŠTAJ

tajnika o radu središnjeg odbora »SHUD« za vrijeme od 30. kolovoza 1927. do 18. kolovoza 1928.

UVOD.

Od burnih i historijskih dana, kad se je hrvatsko učiteljstvo posljednji put prije negošto je stavljeno bilo pod »Obznanu«, sastalo na svojoj VII. glavnoj i XII. općoj učiteljskoj skupštini u Zagrebu dana 14. i 15. srpnja 1921., pa do posvemašnjeg ukinuća te »Obznane, s odlukom predsjednika vlade kao ministra unutrašnjih djela g. Vukićevića od 30. V. 1927., proteklo je malone šest godina. — Šest beskrajnih godina nezapamćenih u povijesti hrvatske prosvjete i učiteljstva; šest godina herojske borbe i mučeničkih patnja; šest godina bratoubilačke mržnje i izdaje; šest godina Golgote najboljih sinova majke Hrvatske, koji nijesu htjeli, da se iznevjere krvlju otaca i marerinjim mlijekom predanoj im zavjetnoj misli hrvatskoga naroda, koji ih je rodio, da za njegove sreću i napredak, za čast i slavu Hrvatske žrtvuju živote svoje.

I kakogod je bio malen broj otvorenih boraca učiteljskih prema legijama povampirenih pristaša prema posebnim političko-partijskim intencijama naročito formirane jugoslavenske ideologije, kojoj su za provedbu njenih tobože uzvišenih ciljeva stajali na raspolaganje i vlast i novac, i sinekure, i bič i zob, i kolac i konopac, i štampa i zatvori, i tamnice i gladna smrt i najcrnija bijeda, hrvatsko je učiteljstvo ustrajalo na svome putu, na kome ga je poput jasne zvijezde Danice vodila ideja Božje pravde, ljubavi i vjernosti Hrvatskoj i svome narodu. Ustrajalo je i izvojštilo je pobjedu, koja je jednako velika i uzvišena, kao i njegove patnje. — Jer: tko se bori za stvar, o kojoj je osvjedočen, onaj ima pravo; a tko zastupa pravo, onaj pobjeđuje i ma da momentano i podlegne. Nema te sile ni na svijetu ni izvan njega, koja bi mogla spriječiti put pravde i istine. — Mi smo dočekali dan slave i uskrsnuća našega; dočekali smo poraz i rasap nebulozne ideologije, koja je išla za tim, da izbriše sa svijeta ime naroda, koji je ostao mladenački snažan i vječno živ, dok su oko njega izumirale orijaške nacije i svemoćni imperiji, rimski, bizantijski i grčki. Ostao je djevičanski netaknut i od strahovitih stoljetnih najezda mletačkih duždeva i mađarskih kiralya; nije ga mogla obesčastiti ni zbrisati sa lica zemlje ni tatarska strijelica, ni tursko kopito, ni žezlo nezahvalnih bečkih cesara, jer je živio, živi i živjet će navijeke: za krst časni i slobodu zlatnu.

I zato, jer smo ostali vjerni mislima vodilicama naroda našega, naroda koji nam je otac, i zemlje koja je majka naša, dočekali smo dan, kad smo se prije godine dana, dne 28., 29. i 30. kolovoza 1927. sastali na istome onom svetom tlu, sa kojega smo razjureni bili 1921., dočekali smo dan, da u radosti i zanosu pozdravimo i proslavimo našu pobjedu i naše uskrsnuće.

Naša borba ne bi bila tako važna, niti bi nam veselje moglo biti tako razumljivo i opravdano, da smo se imali boriti samo na jednoj fronti. Proti nama je u drugom redu stajala otvorena sila otpadnika, a u trećem podzemne snage iz vlastitih naših redova, čiji elementi su dosegli sve do same vrhovne uprave »SHUD«. Lijepo kaže hrvatska narodna poslovica: Ako nemaš neprijatelja, rodit će ti ga majka. I dok je naš predsjednik sa par svojih vjernih drugova vodio najljuću borbu, našlo se oko njega ljudi, koji su kao Dalila Filistejcima, šurujući s krvnicima hrvatskog učiteljstva, brinuli se jedino da time sačuvaju svoju kožu, što im je i potpuno uspjelo, pa je više godina trebalo, da im hrvatsko učiteljstvo strgne maske s lica i tartufsku lažnu aureolu poštenja i nesebičnosti s njihovih prodanih glava. I upravo radi toga naša je borba bila teška i naša pobjeda tako lijepa i velika, jer ju je vodio na znatna razdoblja gotovo potpuno osamljen naš predsjednik Ivan Tomašić. On je morao nesamo iz legalnih i da rečem policijskih nego i iz taktičkih razloga biti i tajnik i blagajnik i potpredsjednik i poslovođa i predsjednik i odbor našega »SHUD«. I zato će njegovo ime biti zlatnim slovima zapisano u analima Hrvatske i u srcima dalekih pokoljenja učiteljskih, sviju, koji pošteno misle i osjećaju i koji su mu u borbi stajali rame uz rame bilo otvoreno, ali prostorno nadaleko, bilo potajno.

A da ne pretjeravam kad ovo tvrdim, potrebno je da barem letimično prolistam pred vama zapisnike prošlogodišnje delegatske i opće skupštine »SHUD«, u kojima je Tomašić silom goreopisanih prilika morao biti izvjestitelj središnjeg i upravnog odbora, i tajnik i poslovođa »SHUD«.

*

A. Provedba zaključaka prošlogodišnje skupštine »SHUD«.

Kroz šest godina silno se nagomilao posao u upravi, kojega se nije moglo da rješava tako dugo, dok se velikom mudrošću, opreznošću, požrtvovnošću, ljubavlju za stvar, dosljednošću i nepokolebivošću nije uspjelo: izvojštiti odredbe o dozvoli nastavka djelovanja »Savezova« i odluke sudbenih i upravnih vlasti o spasavanju imovine »Savezove«.

Na prvome mjestu saslušala je prošlogodišnja glavna i opća skupština predsjednikov referat o stanju »SHUD«, o »Hrvatskoj učiteljskoj zadruzi«, o HUDomu i HUKonviktu«:

1. »HUDom« sagradili su i suvlasnici su mu »SHUD« sa 13/18 i »HPKZ« sa 5/18. Za dovršenje zgrade valjalo je zaključiti dugoročni hipotekarni zajam, koji je upravo lanjske, 1927. godine bio konačno isplaćen.

Da »Dom« može ispuniti svoju zadaću: biti sijelo naše staleške organizacije i njezinih institucija, te u njemu ukonačivati članove »Saveza« kad dođu u Zagreb, zaključeno je u povodu gornjeg izvještaja, da nova uprava »Saveza« pozove sadašnje, osobito mlađe učiteljstvo, neka se začlani u zakladu HUD.

Središnji i upravni odbor na svojoj VI. sjednici od 28. XII. 1927. pod točkom VI. zaključio je, da jedan udio za zakladu »HUD« ima prema današnjoj vrijednosti iznositi 280 dinara, koji se mogu uplatiti u 12 mjesečnih uzastopnih obroka. Taj zaključak javljen je svim predsjedništvima »HUD«, razaslane su Pristupnice i provedena je akcija, o čijem će uspjehu izvijestiti poslovođa.

2. Dalje je zaključeno, da uprava »Saveza« uredi i raščisti odnose s »HPKZ« i sa stanarima, koji su zatečeni u »Domu« 1921., o čemu potonjemu će također izvijestiti poslovođa.

Sa »HPKZ« stvar stoji ovako:

Između »Saveza« i »Zbora« postoji sporazumak sklopljen 30. srpnja 1888. — Glavne točke toga sporazumka, što je otisnut na strani 37. i 38. »HUD« za godinu 1927., koje je sadašnja uprava »SHUD« bila dužna urediti sa »Zborom«, a koje ne smiju dirati u bit samog temelja »Sporazuma«, jesu: 1. obračunavanje obostranih dugovina »SHUD« i »HPKZ« od godine 1925. do danas, 2. uređenje stanarine za »HU Čitaonicu« i »HS Muzej«.

Na V. sjednici središnjega i upravnog odbora »Saveza« od 1. XII. 1927. pod toč. VII. izabrani su u odbor za pregovore sa delegatima »Zbora« u toj stvari gg. Tomašić, Mayer i Škrobot.

Na VI. sjednici središnjeg i upravnog odbora »Saveza« od 28. XII. 1927., pod točkom IV. ustanovljena je stanarina za »HUČ« sa 500 dinara mjesečno, a za »HŠM« sa 2.800 dinara mjesečno, računajući osam soba kao sedam i po sobi 400 dinara, što je obzirom na centar grada i na položaj prostorija, u kojima se »Muzej« nalazi, razmjedno malo. Ujedno su dane našim delegatima instrukcije, napose je zaključeno, da se ima načiniti obračun od 1925. dodanas, i da se mogu promijeniti samo nebitna utanačenja, koja su bila sklopljena između »Zbora« i »Saveza« mimo spomenuti »Sporazumak« ali da se u osnovi bitnost »Sporazumka« ne smije dirati.

Dne 5. I. 1928. sastala se u pisarni »Saveza« konferenca, kojoj su od strane »Zbora« prisustvovali gg. Josip Kirin i Adolf Vuković, a od strane »Saveza« Ivan Tomašić i Stjepan Grabrić (vidi str. 54. zapisnika).

Iznajprije je obavljen obračun, prema kojemu »Zbor« duguje »Savezu« za porez od 1. I. 1924. do 31. XII. 1927. . . . . Din 25.213.70

»Savez« »Zboru« na kamatama za njegovih 5/18 . . . . Din 626.68

te prema tome dugovina »Zbora« iznosi do 31. XII. 1927. . . . . . Din 24.587.02

Delegati »Zbora« izjavili su, da je »Zboru« nemoguće platiti taj iznos, našto su delegati »Saveza« izjavili, da je »Savez« spreman preuzeti »Čitaonicu« i »Muzej« u svoju režiju i vlasnost, a pravo služnosti sa obje institucije bit će jednako osigurano i članovima »Zbora« i »Saveza«.

Na VII. sjednici središnjega i upravnog odbora »Savezova« od 14. I. 1928. pod toč. I. raspravljeno je »Utanačenje« između »Zbora« i »Saveza«, koje je istoga dana prihvaćeno i po odboru »Zbora« i po »Savezu« uz odredbu, da stupa na snagu sa 1. I. 1928.

Glavna skupština »Zbora« održana dan poslije toga, prihvatila je prihvaćeno utanačenje, ali je zatražila, da se s obzirom na sadašnju valutu promjene iznosi, koji su u pogledu suvlasništva u Učit. Domu u pomenutom Sporazumu od g. 1888. navedeni u forintama.

Kako se stvar dalje razvila, izvijestit će poslovođa, a ovo sam tek spomenuo s razloga, jer sam bio prisutan i bilježio zapisnik I. konferencije delegata »Zbora« i »Saveza« od 5. I. 1928.

3. Prema zaključku glavne i opće skupštine »SHUD« imali smo se obratiti na Ministarski Savjet s molbom za isplatu stanarine od 1923. do 1926. za HUK. No ta je stvar, o kojoj će pobliže referirati g. poslovođa, riješena povoljno i kratkim putem između »Saveza« i rektorata našeg sveučilišta i dekanata Gospodarsko-šumarskog fakulteta.

4. Radi što skorijeg uređenja i otvoreija »HUKonvikta« obratila se sadašnja uprava Okružnicom na sva predsjedništva »HUD« i povela akciju, da se članovi u što većem broju začlane u »Zakladu HUKonvikta«. Izrađene su Pristupnice, zakladnina je prema današnjoj valuti ustanovljena sa 2.800 dinara po udjelu — VI. točkom VI. sjednice središnjeg i upravnog odbora od 28. XII. 1927. — O uspjehu akcije izvijestit će poslovođa.

5. Na prijedlog glavne skupštine zaključila je prošlogodišnja opća skupština »SHUD«: da se

1. poradi o sporazumu svega učiteljstva u kraljevini SHS za stvaranje zajednice staleških organizacija našega »Saveza« sa »UJU«;

2. da se »Savezova« pravila promijene u točki, koja se odnosi na ime teritorije za koju vrijede;

3. da »Savez« sarađuje na izradbi novog školskog Zakona;

4. da se revidira pitanje disciplinskih sudova;

5. da se protestira protiv Uredbe o mjesnim škol. odborima;
6. da se uredi pitanje učiteljskih drva i stanova;
7. da se uredi pitanje godina učiteljske službe;
8. da se uredi nastavni plan i program;
9. da se protestira protiv raspisivanja natječaja za mjesta privremenih učitelja;
10. da se uvede za svakog člana »Saveza« plaćanje doprinosa za popravak »HUDoma«;
11. da se »HUKonvikt« privede svojoj svrsi;
12. da se uredi pitanje šegrtskih škola;
13. da se budno pazi i energično poradi proti učestalim novim progonima bilo brojnijim, bilo pojedinačnim.

B. Sjednice središnjega i upravnog odbora.

Središnji je i upravni odbor »SHUD« održao radi provedbe ovih kaošto i radi kasnije stiglih zaključaka i prijedloga od strane u »Savezu« udruženih društava usvem dvanaest sjednica, ne računajući ovamo sjednice, što ih je održao sam upravni odbor bez središnjega.

Na I. sjednici novoizabrane uprave »SHUD«, koja je održana na dan XII. opće skupštine »SHUD« dne 30. kolovoza 1927. u 3 sata poslije podne:

a) Konstituirala se društvena uprava ovako: Predsjednik »SHUD«: Ivan Tomašić.

Središnji odbor: I. potpredsjednik: Josip Kirin, II. potpredsjednik: Lovro Dolenec, (Koprivnica), tajnik: Nikola Toth, (V. Gorica); odbornici: Franjo Čordašić (Vinkovci), Ivan Gabrilovac (Stupnik brodski), Stjepan Gorupić (Zagreb), Ante Lovrić (Slav. Požega), Marija Magdić (Zagreb), Milutin Mayer (Zagreb), Ivka Sušić (Zagreb).

Upravni odbor: Pročelnik: Mihovio Škrobot, poslovođa: Stjepan Grabrić, odbornici: Draga Burgstaller, Josip Kokša i Franjka Matasović (svi iz Zagreba); — zamjenici: Josip Stažić (Petrinja), Silva Šintić (Zagreb).

Časni sud: Josip Binički (Nikinci), Đuro Cipšić (Zagreb), Martin Kolar (Čakovac), Adam Pakaci (Osijek), Ružica Posilović (Zagreb); — zamjenici: Dragutin Paulin (Virovitica), Pavao Wölfl (Krapina).

b) Za razgovore o saradnji s »UJU« izabrani su gg.: Josip Kirin, kao pročelnik, te delegati Josip Binički (Nikinci), Ivan Gabrilovac (Stupnik brodski), Franjo Katić (Vukovar), Dragutin Paulin (Virovitica), Stjepan Petričević (M.-Dragalić, Nova Gradiška), Josip Stazić (Petrinja), Đuro Šarić (Brod na Savi), Ivan Tomašić (Zagreb) i Nikola Toth (V. Gorica).

Pročelnik Kirin zahvaljujući na povjerenju, koje mu je ovim izborom iskazano obećao je, da će sve svoje sile uložiti, da dođe do saradnje između »Savaz« i »UJU« u smislu zaključaka »Saveza« iz godine 1919., koji se dadu ukratko izraziti sa riječima: Autonomija SHUD, njegovo hrvatsko ime i Savez vlasnik svoje imovine!

c) Nadalje je zaključeno, da svaki član »Saveza« mora biti pretplatnik na službeno glasilo »SHUD« »Hrvatski učiteljski Dom«, koji će donositi izvještaje »Savezovih« društava, te članke informativnog i stručnog karaktera. Na prijedlog odbornika Gorupića zaključeno je, da se stupci »HUDoma« otvore svemu članstvu, navlastito mlađim drugovima.

d) Konačno je drug Petričević žestoko osudio trzavice, koje su u prijašnjoj upravi izazvali izvjesni ljudi iz izvjesnih razloga i završio svoje razlaganje ovim značajnim riječima: »Ako se među nama nađe koji izdajica, — proklet bio! Ne trpite ga u svojoj sredini, ne gutajte i ne pregarajte, već ga smjesta bacite napolje«.

*

II. sjednica središnjeg i upravnog odbora održana je 11. XI. 1927.

a) Na njoj je određeno, da se o zaključku opće skupštine, te o izboru delegata za razgovore o saradnji »Saveza« s »UJU« obavijesti uprava »UJU« u Beogradu.

b) Pročitan je odgovor Nj. Vel. Kralja na pozdrav opće glavne skupštine.

Zaključeno je:

c) da se stanarima u »Hrvatskom učiteljskom Domu« povisi stanarina;

d) da se sa »HPKZ« sklopi sporazum u istoj stvari;

e) da se manji popravci na »Domu« izvedu do jeseni 1927., a temeljiti popravak »Doma« i »Konvikta« na proljeće;

f) da se sa ravnateljstvom erarijalnih posala obnovi ugovor glede najamnine za »Konvikat« za 1927. i 1928. godinu;

g) da se poduzme zajednička akcija odaslanjem protestnog brzojava na 16. XI. 1927. od strane sviju uprava »Savezovih« društava na Ministarstvo Prosvjete radi učestalih novih progona hrvatskog učiteljstva, napose članstva »Saveza«, a uprava »Saveza« da u posebnoj Predstavci navede i opiše sve slučajeve pojedinačno.

h) Na prijedlog »HUD« krapinsko-zlatarskog zaključeno je, da se umoli Prosvj. Odjeljenje V. Ž. Z. O., neka školski nadzornici ne bi dolazili inspicirati škole upravo na dane, kada naša društva održavaju svoje skupštine.

i) Konačno je naročiti odbor izvjestio o rezultatima pregledbe zgrada u Domu i Konviktu.

*

Na III. sjednici središnjeg i upravnog odbora »SHUD«, koja je održana 22. IX. 1927., raspravljano je o posljetku pregovora sa stanarima u »Domu« i »Konviktu« i zaključeno je, da se tri stanara tuže sudu.

*

O istome predmetu raspravljano je i na IV. sjednici središnjeg i upravnoga odbora »Saveza« dne 27. IX. 1927.

Zaključeno je:

a) da se sa svim stanarima sklopi ugovor;

b) nadalje, da se »Savez« ponovno začlani u »Udruženje kućevlasnika«, odakle je čudnim načinom po nepoznatoj osobi ispisan god. 1923.;

c) da se »Savez« obrati na Ministarstvo Prosvjete predstavkom, neka se »Savez« kod promjene činovničkog zakona i kod drugih zgoda i anketa ne bi

mimoišao, nego da se u ovu, i u sve ankete u stvarima, koje koje se tiču hrvatskoga učiteljstva i školstva, pozove i predstavnik »Saveza«.

d) Na izvještaj predsjednika, da je »Savez« primio opomenu za platež poreza na nekretnine »Savezove« u iznosu od 81.199 dinara, pa kako bi 5/18 od toga imao da plati »HPKZ«, zaključeno je, da se ponovno pristupi uređenju odnosa između »Zbora« i »Saveza«.

*

Na V. sjednici središnj. i uprav. odbora Savezova, koja je proširena bila upravnim odborom »HUD za grad Zagreb i okolicu«, a održana I. XII. 1927.:

a) Izvijestio je predsjednik o radu središnjeg odbora u akciji protiv najnovijih progona hrvatskoga učiteljstva, napose o brzojavnim protestima »Savezovih« društava i o predstavci uprave »SHUD« na Ministarstvo Prosvjete, pa je zaključeno: Da se za buduće opunovlašćuje središnji odbor, odnosno predsjednik i tajnik, da interveniraju pojedinačno za svaki slučaj, koji im bude autentično prijavljen od uprave u »Savezu« udruženih društava.

b) Pod toč. III., IV., V. a) i b), te VI., raspravljano je o stanarini u »HUD« i »HUK«, te o novome sporazuijevanju između »Zbora« i »Saveza«, kako sam već naprijed spomenuo.

c) VIII. točkom zaključeno je: da se s erarom sklopi ugovor glede stanarine u »Konviktu« za godine 1923.—1926., pa da se Ministarski Savjet zamoli, neka naknadno dozvoli isplatu dužne nam stanarine.

d) Konačno su u redakcioni odbor »Savezovog« glasila »HUDom«, kao saradnici glavnog urednika Ivana Tomašića izabrani Josip Kirin, Milutin Mayer i Nikola Toth, koji dan iza toga održaše sastanak i podijeliše si posao.

*

Na VI. sjednici središnjeg i upravnoga odbora »SHUD«, koja je održana 28. XII. 1927., zaključeno je:

a) Da se u javnim glasilima objelodani i vladi uputi protest »Saveza« protiv zatvaranja i ukidanja naših prosvjetnih zavoda;

b) nadalje da se uputi Predstavka zastupstvu grada Zagreba, neka kod novih naziva zagrebačkih ulica i trgova ne zaboravi na dužnu počast našim najzaslužnijim prosvjetnim radnicima, kao što su: Basariček, Cuvaj, Modec, Fapković, Stojanović, Koščević i dr.

c) Pod toč. III. i IV. ustanovljene su nove stanarine za stanare u »Domu« i »Konviktu«, te za »HUČitaonicu« i »HŠ Muzej«.

d) Zatim je predsjednik izvijestio o primopredaji jednog dijela »Konvikta«, te o privremenom iznajmljivanju stana u »Konviktu« slušačima Više pedagoške škole.

e) Konačno je ustanovljena Zakladnina za »HUD« sa 280 dinara i za »HUK« sa 2.800 dinara po udjelu.

*

Na VII. sjednici središ. i uprav. odbora »SHUD« od 14. I. 1928.:

a) Raspravljeno je pitanje uređenja odnosa između »HPKZ« i »SHUD«, napose Utanačenje, o kome sam napomenuo.

b) Glede »HUK« zaključeno je, da se na poziv prof. Ulmanskog pristupi k primopredaji ispražnjenih prostorija;

c) da se porez za »HUKonvikat« plati od dohodaka »HUDoma«;

d) da se u »Konvikat« privremeno nastane slušači Više pedagoške škole iz grupe Filipović.

*

Na VIII. sjednici središnjeg i upravnog odbora »SHUD«, koja je održana 28. II. 1928.:

a) Pročitan je dopis »HUD za kotar Brod na Savi«, u kome se zamjera upravi »Saveza«, što tamošnji potpredsjednik, koji je član središnjeg odbora »Savezova«, ne dobiva poziva na sjednice središnjeg odbora. — Predsjednik je o tome izvjestio središnjem odboru, a i brodskom je društvu odgovoreno, da se radi provađanja zaključaka opće i glavne skupštine »SHUD« drže vrlo često sjednice, u kojima se raspravlja i zaključuje o provedbi zaključaka »Savezovih« skupština, — prema običaju otprije — na ovakve sjednice ne pozivaju vanjski članovi. Kad će doći na red prijedlozi sred. i uprav. odbora, ili društava, koji će se imati predložiti skupštinama »Saveza«, bit će pozvani i članovi iz pokrajine. Da za buduće ne bude prigovora ni s koje strane, zaključeno je na prijedlog predsjednika, da se odsad na svaku sjednicu beziznimno pozovu svi članovi »Savezove« uprave.

b) Posebni odbor izvijestio je o primopredaji »HUKonvikta«, što ju je Gospodarsko-šumarski fakultet »Savezu« izvršio na tri maha t. j. onako, kako je fakultet ispražnjavao prostorije. — Zaključeno je: da se zamoli sveučilišni rektorat, neka nam se isplati stanarina prema ugovoru, i da se za tekuću godinu sklopi novi ugovor, napose glede prostorija, u kojima je institut prof. Koudelke, koji je i dalje ostao u »Konviktu«.

c) Nadalje je izvješteno o radu za pristup članova »Saveza« u »Zaklade HUD i HUK«;

d) odobrena je akcija predsjedništva u svrhu sabiranja prinosa za popravak »Konvikta« i »Doma«;

e) za gladne u Hercegovini votirana je pripomoć od 500 dinara i gđe odbornice preuzele su jednu žaru na dan javnog sabiranja.

f) Predsjednik je izvijestio o podvali bivšeg poslovođe »Saveza« u »Hrvatskom učitelju«, da se ne zna za 40.000 dinara »Savezovog« novca ovako: Novac je upotrebljen za podmirenje poreza, koji je sa zateznim kamatama iznosio preko 81.000 dinara, a kad će biti više gotovine, ulagat će se u najpodesniju štedionu, koja je najsigurnija, plaća najviše kamata i iz koje se novac može izvaditi odmah kad ustreba, bez procedure i čekanja. — Njegov je izvještaj primljen na znanje.

g) Zaključeno je, da se od suda urgira povratak pologa i »Savezovih« knjiga.

h) Konačno je poslovođa Grabrić izvijestio o pristupu novih članova u zaklade »HUD« i »HUK«; o Kuzmićevoj Zakladi, o molbama upravljenim upravnom odboru glede iznajmljenja dvorišta u »Domu« i stana u »Konviktu«, o izvedenim popravcima u »Konviktu«, te o iznajmljenju stana u Konviktu osobi, koja bi uz

900 dinara mjesečne stanarine bila dužna da se brine za red i čistoću u »Konviktu«.

*

IX. sjednica središ. i uprav. odbora održana je 13. III. — 1928. Na nju su pozvani i vanjski članovi, došao je jedini potpredsjednik g. Dolenec iz Koprivnice, koji je ujedno položio 1000 Din od strane koprivničkog HUD, kao doprinos za popravak »Doma«.

Na toj sjednici je:

a) prihvaćen tekst ugovora izmedju »SHUD« i Gospodarsko-šumarskog fakulteta o stanarini u »Konviktu« za god. 1927., koja ima iznositi mjesečno 3500 Din a za Koudelkin institut, koji i nadalje ostaje u »Konviktu«, neka se zatraži 2000 Din mjesečno, ali neka se kod pogodbe ne ide ispod 1600 Din.

b) Zaključeno je, da se u »Konviktu« namjesti privremeni upravitelj, kome bi se u ime nagrade davao u »Konviktu« stan od dvije sobe i kuhinje.

c) Poslovođa Grabrić izvijestio je: o molbi vinotršca u suterenu za odgodu deložacije; o novim pristupnicima u Zaklade HUD i HUK.; o prinosima za popravak »Doma« i »Konvikta«; o iselenju podvornika iz »Konvikta« i o uselenju privremenog upravitelja (Kol. Lesl) u »Konvikat«.

*

X. sjednica središ. i uprav. odbora »Savezova«, proširenih delegatima u »Savezu« udruženih »HUD«, održana je 16. VI. — 1928.

a) Na njoj je tajnik izvijestio o svemu dosadašnjem radu središnjeg odbora i predsjedništva; a poslovođa o radu upravnog odbora, o teškom stanju »Konvikta«, o slabom plaćanju pretplate za »Savezovo« glasilo »HUD« i o vrlo slabome uplaćivanju prinosa od 10 Din po članu za popravak »Doma«.

b) Glede glasila »HUD« zaključeno je, da se u njemu, kad se posvrši s priopćivanjem izvještajâ »Savezovih« društava iz ranijih godina, u kojima je prikazan sav rad njihov za vrijeme obznane od 1921. pa do danas, donositi i kraće rasprave te članke stručnog sadržaja.

c) Predsjednik izvješćuje, da je na naš dopis glede razgovora o zajedničkoj saradnji »UJU« i »SHU«, upravljenog predsjedništvu »UJU« još u rujnu 1927., stigao tek prije par dana, dakle u lipnju 1928., odgovor: »UJU« se ispričava, da njihov odbor nije od septembra 1927. do maja 1928. imao sjednice. Na prvoj njihovoj sjednici u maju 1928. zaključeno je, da »UJU« prihvaća u načelu naš prijedlog i moli, neka mu se priopće osnovni principi, na kojima bi se provela zajednica i da se broj delegata s razloga štednje umanji na polovicu (Str. 80.).

Zaključeno je:

Da se »UJU« obrazloži zaključak opće skupštine iz god. 1919. — odnosno 1921., pa da za pregovore mogu izabrati više ili manje članova od »Saveza«, jer se na pregovorima ne će stvarati nikakovi zaključci, niti će doći do bilo kakva glasovanja.

Glede mjesta, gdje bi se razgovori vodili, zaključeno je, da to bude Brod na Savi, koji je nekako na po puta između Zagreba i Broda.

d) VI. točkom ustanovljen je dan i raspored za ovogodišnju glavnu i opću skupštinu »SHUD«.

e) VII. točkom izabran je na dopis »Prosvjetnog Saveza« za izvjestitelja na njihovoj sjednici o Prosvjetnom tjednu od strane »SHUD« predsjednik Tomašić.

f) »HUD za grad Karlovac i okolicu« i »HUD« za grad Sisak i okolicu« javili su, da su otpočeli s djelovanjem, te da nadalje ostaju udruženi u »Savezu«, što je prihvaćeno s oduševljenjem.

g) Zatim je drug Gorupić pročitao prijedloge »HUD za grad Zagreb i okolicu«:

da se protestira protiv ubiranja prinosa za nabavljačku zadrugu;

protiv raspisivanja mjesta privremenih učitelja i protiv trgovanja sa školskim učevnim knjigama u korist pojedinaca.

Kako među članovima Glavnog prosvjetnog savjeta nema nijednog predstavnika »Saveza«, zaključeno je na prijedlog predsjednika, da se proti tome uloži na Ministarstvo protest i da se zatraži reparacija.

i) Poslovođa je izvijestio o uređivanju odnosa između »Zbora« i »Saveza«.

j) Konačno je na prijedlog i obrazloženje predsjednika zaključeno, da se protestu cijelog naroda protiv Nettunskih konvencija priključi i »Savez« u pitanju škola u okupiranim teritorijima, protiv progona naših učitelja i raspuštanja naših stručnih i prosvjetnih organizacija.

*

XI. sjednicu središnjeg i upravnog odbora »SHUD«, koja je održana 14. srpnja 1928.:

a) Otvorio je predsjednik Tomašić komemoracijom za pale žrtve u beogradskom parlamentu 20. lipnja 1928. Pavla Radića i dra. Đure Basaričeka i za trojicu ranjenih mučenika: predsjednika Stjepana Radića, Granđu i dra. Pernara. Stradali su u času, kad su kao predstavnici hrvatskog naroda, vršeći misiju radi koje su izabrani, htjeli da u desetoj godini opstanka nove države izvojšte ravnopravnost i slobodu hrvatskome narodu. Ovaj zločin, kome nema ravna u historiji čovječanstva, duboko je potresao cio hrvatski narod, a napose hrvatsko učiteljstvo, koje je osobito oćutilo bol radi ovog krvavog čina. Hrvatsko učiteljstvo sudjelovalo je kod dočeka mrtvih velikana i kod njihova sprovoda, kaošto i kod dočeka ranjenika. Hrvatsko učiteljstvo je i pismeno dalo tome izražaja sažalnicom upravljenom predsjedništvu HSS, a predsjednik »SHUD« osobno je bio kod predsjednika Stjepana Radića, a posjetio je i ranjenog Granđu i dra. Pernara, kod kojih se dulje vremena zadržao u razgovoru. Moli središnji i upravni odbor, da sve ove izraze sažaljenja odobri, da pokojnicima klikne: Slava, i da se svojom odanošću priključe predstavnicima hrvatskog naroda, vjerni hrvatskoj zavjetnoj misli. — Odbor ustaje, kliče: Slava i jednoglasno odobrava predsjednikov rad.

b) Pod II. točkom raspravljeno je pitanje uređivanja odnosa između »Zbora« i »Saveza« i zaključeno je: da se »Zbor« pozove, neka još jednom pismeno označi svoje stanovište i zatraži odgovor od »Saveza« na točke, kojih ne razumije.

c) Nadalje je ustanovljeno mjesto za održanje ovogodišnjih »Savezovih« skupština, tekst poziva na skupštinu i prihvaćeni su prijedlozi uprave glavnoj i općoj skupštini:

a) Da se povisi »Savezova« članarina na 100 Din godišnje;

b) da se iznese pred skupštinu rad oko uređenja odnosa između »Zbora« i »Saveza«;

c) da se stavi prijedlog glede uređenja i otvorenja »HU-konvikta« i »HU-Doma i

d) da se u pisarnicu »Saveza« namjesti pomoćna pisarnička sila.

d) U povodu beogradskih umorstava primili smo sažalnicu »Povjereništva UJU« u Ljubljani. Odbor zaključuje, da se na ovaj lijepi gest i pažnju odgovori pismenom zahvalnicom.

e) Zatim je pročitan pozdrav i zahvala sleskih učitelja za lijep prijem prigodom njihova boravka u Zagrebu.

f) Glede »Konvikta« zaključeno je, da se za buduće nikome ne iznajmljuje ni stan ni kreveti, već da se sve prostorije i kreveti urede za nastambu članova, koji će doći na skupštinu »Savezovu«.

C. Ostala provedba skupštinskih i sjedničkih zaključaka.

1. a) 30. VIII. — 1927. pod br. 47. odaslan je Nj. Vel. Kralju brzojavni pozdrav sa opće skupštine »SHUD«. — Na taj brzojavni pozdrav primio je predsjednik »Saveza« iz dvorske kancelarije slijedeće pismo: »Gospodine, prijatno dirnut izrazima odanosti podnesenim sa skupštine Hrvatskog Učiteljskog Društva u Zagrebu, Nj. Vel. Kralj blagovoleo je narediti, da se učesnicima skupštine izjavi topla zahvalnost. — Po ovlaštenju Ministra Dvora: Sekretar: K. Kostić, v. r.«

b) Okružnicom javljeno je svima »HUD« konstituiranje nove uprave »Saveza« za trogodište 1927. do 1930.

2. 13. IX. — 1927. pod br. 49. razaslana je Okružnica radi zajedničke akcije sviju u »Savezu« udruženih »HUD«, a isti dan pod br. 50. brzojav Ministru Prosvjete dru. Ninku Periću i predsjedniku Ministarskog Savjeta Velji Vukićeviću u stvari učestalih progona hrvatskog učiteljstva, — Na ovaj naš poticaj sva su učiteljska društva dne 16. rujna 1927. upravila na Ministra Prosvjete dra. Ninka Perića poznati Vam brzojav, koji je postigao za čim smo išli, jer su doskora sve uprave »HUD« pozvane, da navedu progone izvršene na njihovu području. Otada bilo je još u par navrata tek sporadičnih slučajeva progona, protiv kojih smo smjesta intervenirali. Da li su naše intervencije uspjele ili nijesu, nije nam poznato, jer u većini slučajeva nijesu nam interesenti niti s barem par riječi javili rezultat...

3. Pod br. 51. od 20. IX. — 1927. predložili smo kr. redarstvenom ravnateljstvu u Zagrebu izvještaje i zapisnike naših skupština.

4. 27. IX. — 1927. pod br. 59. poslana je Ministarstvu Prosvjete Predstavka radi dokinuća Uredbe o disciplinskim sudovima i Uredbe o mjesnim školskim odborima. Glede izbora u disciplinski vrhovni sud odgovoreno nam je, da se izbori imaju obaviti na sreskim učiteljskim sastancima, a glede Uredbe o mjesnim školskim odborima — ništa.

5. Pod br. 60. od 27. IX. — 1927. predložena je Ministarstvu Prosvjete Predstavka proti jednokratnome raspisivanju natječaja za upražnjena učiteljska mjesta i proti zabrani, da Prosvjetno odjeljenje ne smije postavljati namjesne učitelje. Na tu Predstavku nijesmo primili rješenja!

6. 30. IX. — 1927. pod br. 62. zatraženo je Min. Prosv. predstavkom, da se predstavnik »Saveza« pozove u komisiju za promjenu činovničkog zakona. — Rješenja nema!

7. 30. IX. — 1927. pod br. 63. predložena je Min. Prosvjete predstavka, da kod nacrta novog školskog zakona sudjeluju sva »HUD« i predstavnik »Saveza«. — Rješenja nema.

8. 30. IX. — 1927. pod br. 64. poslana je predstavka Ministarstvu Prosvjete protiv ostavljanja privremenih učitelja bez mjesta. — Rješenja nema.

9. Na zamolbu »HUD za grad Zagreb i okolicu« predložena je pod br. 72. 25. X. — 1927. predstavka Min. Prosv. radi isplate razlike beriva za 1923./1924. i obustave ustezanja od dodataka za skupoću radi poplave, a pod br. 73. istoga dana, predstavka protiv Prosvjetnog biroa. — Na prvu nam je odgovoreno, da je isplata razlike predviđena, a ustezanja radi poplave da su određena financijskim zakonom. — Glede Prosvjetnog biroa pozvani smo, da navedemo konkretne slučajeve, što je i učinjeno.

10. Na zamolbu »HUD za trg. Krapinu i kotare Zlatar i Krapinu« upravljena je pod br. 74. od 25. X. — 1927. predstavka Min. Prosv. u pitanju ogrjeva za učitelje, koje je pitanje konačno uređeno na opće zadovoljstvo učitelja.

11. Pod br. 75. od 10. XI. — 1927. a na poticaj »HUD Zajednice u Osijeku« poslana je Min. Prosv. predstavka protiv Nacrta Uredbe o izmjenama i dopunama odredaba Zakona o činovnicima, kao protest svega učiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji. — Rješenja nema.

12. 22. XI. — 1927. pod br. 77. odaslana je Min. Prosv. predstavka protiv traženja »UJU«, da se izbor ravnajućih učitelja osnovnih škola u Hrvatskoj, Slavoniji i Srijemu komisijski izvrši.

13. Na zamolbu »HUD za kotar Našice«, zatražena je obustava i reparacija za člana Stjepana Košutića, koji je premješten iz Pribiševaca u Rogoze. — Rješenja do danas nema.

14. Na zamolbu »HUD veliko-goričkog« poslana je pod br. 82. od 28. XI. — 1927. Min. Prosv. predstavka, kojom se traži stalnost i nepremjestivost učitelja. — Rješenja nema.

15. Pod br. 9. od 18. I. — 1928., a na zamolbu »Bjelovarskog HUD«, upravljena je na ministra dra. Kostu Kumanudia predstavka radi progona drugova Mate Bukvića i Matijevića. — Rješenja nema.

16. Dne 1. V. — 1928. pod br. 52. poslana je Min. Prosv. Milanu Grolu predstavka, kojom se traži, da se u vrhovni odbor četvorice za disciplinsko karnosno suđenje pozove i član »SHU«. — Rješenja nema.

17. Pod br. 53. od I. V. — 1928. upravljena je Min. Prosv. Milanu Grolu predstavka protiv imenovanja Dragutina Nemeta za člana centralne komisije za razmještanje učitelja i za stručnog druga kod zagrebačkog oblasnog disciplinskog suda.

18. Pod br. 65. od 7. X. — 1927. upravljena je dru. Mehmedu Spahi, Min. trgovine i industrije, predstavka radi ostavljanja gđe. Ivke Sušić bez mjesta. — Odgovoreno nam je, da je gđa povraćena odanle Ministarstvu Prosvjete na raspoloženje.

19. Na zamolbu »HUD križevačkog« upravljene su pod br. 76. od 25. X. — 1928. Ministarstvu trgovine i industrije i Predsjedništvu trgovač. obrtničke komore u Zagrebu predstavke radi otvaranja šegrtskih škola u mjestima, gdje nema minimuma potrebna za otvorenje. — Odgovoreno nam je, da će se stvar urediti novim Zakonom.

20. Pod br. 84. od 7. XII. — 1927. upravljen je Min. Trgovine i industrije prosvjed protiv postavljanja Ivana Hermana upravnikom zanatsko-trgovačke škole u Čakovcu. — Rješenje daje kompetencija školskom odboru.

21. Na zamolbu »HUD Požeška dolina« uložen je na Min. Prosv. pod br. 3. od 3. I. — 1928. protest protiv progona drugova Blaževića, Funduka i Baloga. — Rješenja nema.

22. Pod br. 91. i § 2. od 28. XII. — 1927. upravljene su molbe na Min. Financija i Min. Pošta za oprost od taksa i poštarine za dopisivanje Saveza. — Primili smo negativna rješenja.

23. Pod br. 5. i 1 od 5. I. — 1928. br. 39. i 48. od 27. III. — 1928. br. 50. od 24. IV. i 51. od I. V. — 1928., br. 58. od 30. V. — 1928., br. 67. od 10. VII. — 1928. izrađene su molbe za pripomoć u svrhu uređenja »HUD-Doma« i »HU-Konvikta«, koje su razaslane na hrvatski narod putem sviju uredništva hrvatskih novina i časopisa gdjegod ima Hrvata, pa na sva važnija trgovačka, obrtna, industrijalna i bankovna poduzeća, zastupstva gradova Zagreba, Karlovca, Požege i Osijeka, općinsko zastupstvo Brod Moravice, upravama imovnih općina Vinkovci i Nova Gradiška, oblasnim odborima zagrebačke i osječke oblasti, Ministarstvu Prosvjete, Ministarstvu Financija i Ministarstvu socijalne politike. — O uspjehu izvjestit će poslovođa »Saveza«.

24. Pod br. 55. od 23. IX. — 1927. poslana je predstavka Prosv. Odjelj. V. Ž. Z. O. protiv inspiciranja škola na dane kad »HUD« drže svoje skupštine. — Odgovor povoljan primljen pod br. 79. 22. XI. — 1927.

25. Pod br. 61. od 27. IX. — 1928. saopćen je predsjedništvu «UJU« Vladi K. Petroviću u Beogradu zaključak opće skupštine glede zajedničke saradnje sa »SHUD«, te imena delegata. — Povodom najnovijih zločina u beogradskom parlamentu, obustavljena je akcija do dalje odredbe.

26. Pod br. 2. od 3. I. — 1928. poslana je gradskom zastupstvu u Zagrebu predstavka radi imenovanja zagrebačkih ulica imenima naših najzaslužnijih učitelja. — Predstavka je djelomično uvažena.

27. Konačno je u stvarima staleškim, organizatornim i stručnim izvršeno opsežno dopisivanje sa svima »HUD«, te napose sa »HUD« međimurskim, zagrebačkim, varaždinskim, požeškim, osječkim, križevačkim, bjelovarskim, brodskim, klanječkim i pregradskim; zatim s Min. Prosvjete, s Bibliotekom Min. Prosv., s Obrtnim zborom u Zagrebu, s Hrvatskim Radišom, Prosv. Savezom, Časnim sudom »SHUD«, »HPK-Zborom«, sa svim oblasnim odborima hrvatskih županija, s Rektoratom sveučilišta, s Dekanatom Gospodarsko-šumarskog fakulteta, Udruženjem glumaca, Hrvatskim Sokolom, I. T. E. u Parizu, Narod. Bibliotekom u Beogradu i t. d.

Sav taj posao proveo je na temelju zaključaka lanjskih skupština »Saveza«, kaošto i na temelju skupštinskih zaključaka u »Savezu« udruženih društava i sjedničkih zaključaka »Savezova« sred. i uprav. odbora predsjednik uz pripomoć poslovođe i tajnika. A da je taj posao upravo golem, vidi se odatle, što broj spisa u urudžbenom zapisniku iznosio za prošlu međuskupštinsku periodu 133 komada, i da je svaka predstavka iziskivala posebni studij.

Izvješćujući o svemu tome radu slavnu ovu skupštinu, molim da se moj izvještaj uzme na znanje i da se kod prosuđivanja uzme u obzir, da je sav taj rad predsjednikov (poslovođe) kao takovog i moj, bio nesamo posve besplatan, nego skopčan sa stanovitim novčanim žrtvama s naše strane, te upravljen na napredak našeg dragog »Saveza HUD« i za sreću i slavu naroda i Domovine Hrvatske.

ad III.

Izvještaj se jednoglasno prima, te se odobrava marljiv i opsežan rad predsjednika i cijele uprave.

IV.

Izvještaj poslovođe

o stanju imovine »Savezove« za isto međuskupštinsko razdoblje, bilance HUDoma i HUKonvikta, te izvještaj o povratku sudskog pologa u gotovini i knjigma, koji su kod suda ležali od 1921. pa sve do pred par dana.

Stjepan Grabrić, poslovođa »SHUD« izvješćuje slijedeće:

SLAVNA GLAVNA SKUPŠTINO!

Izvršujem svoju dužnost i iznosim bilancu »Savezove imovine za vrijeme sadašnje njegove uprave, naime od 1. IX. 1927. do 1. VIII. 1928. godine.

Dozvolite, da Vam najprije predočim sadašnje stanje »Savezovih« zgrada »Doma« i »Konvikta«. Svima nam je poznato, da je prvu organizaciju hrvatskoga učiteljstva, naime humanitarnu »Učiteljsku zadrugu«, osnovao naš neumrli Filipović pred 63. godine, dakle god. 1865.

God. 1885. udružuje on učiteljstvo i staleški u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«. God. 1889. podiže svjesno hrvatsko učiteljstvo, poduprto »Hrvatskom učiteljskom zadrugom«, Hrvatskim pedag. knjiž. zborom«, te hrvatskim narodom »Hrvatski učiteljski Dom« troškom od 81.000 for.

»Zadruga« u to ulaže 27.000, »Zbor« 25.000, a »Savez« 31.500 for. Prihod Doma pripada »Savezu«, ali i briga za zgradu. »Savez« plaća Zadruzi 1.500, a »Zboru« 1.250 for. godiš. kamata. — »Zadruga« i »Zbor« dobivaju za svoje potrebe ugovorene prostorije. Tako »Zbor« dobiva pisarnu, sobu za otpremu i podrum za skladište. Uto ime plaća »Zbor« »Savezu« za spremište 163 K 20. za svoje uredske prostorije 624 K 70 f., te za čitaonicu 12 for. godišnje. Za namirenje stanarine za prostorije »Zborova« »Hrvatskog školskog muzeja« davala je kr. zemalj. vlada »Zboru« godišnje 2.284 K 80 f. do 1920. godine.

Nakon 10 god., t. j. 1899. god., podiže »Savez« »Hrvatski učiteljski konvikt«, a već nakon 4 god., naime 1903., dograđuje ga.

Pošteđen od opasnih vanjskih i nutarnjih trzavica, razvija se dalje i gospodarstvena strana »Savezova« mirno, djelujuć blagotvorno, otplaćujuć uredno svote, pozajmljene za gradnju svojih dviju zgrada.

To njegovo napredovanje pomrsio je svjetski rat, bolje, to svjetsko zlo, pogodio osjetljivo »Savezove« zgrade, a osobito »Konvikt«, upravo u njegove temelje.

»Konvikt« je najprije 1. srpnja 1914. god. okupirala vojska i on se pretvara u kasarnu. Iza ove ulazi bolnica Crvenog križa, pa 1920. Sveučilišni gospodar. šumar. fakultet, a i razni drugi stanari, za koje nitko ne zna, kako su unutra dospjeli.

Konačno »Savez« preuzima »Konvikt« u tri maha: 16. XII. 19297., 18. I. 1928. i 10. V. 1928. godine.

Promotrimo sada taj naš negda lijepi »Konvikt«, opskrbljen upravo prekrasnim inventarom za 100 pitomaca. Čovjeku je da proplače! Zgrada je trošna, a vanjski zidovi bez morta. Gole i vlažne cigle, sve do drugog kata sa sjeverne strane zgrade traže osjetljive izdatke.

Nutrašnjost je njegova još žalosnija! Neka mračna slika predratnog »Konvikta«: Zavodske spavaone pregrađene, preudešene u prostorije, kako je pojedinim stanarima trebalo. Odvodne i dovodne cijevi i kanali potrgani i zabrtviti, a zidovi mjestimice upravo razbijeni.

Inventar njegov samo je okosnica predratnog inventara. Tako pokrivača, ponjava i sličnog — nema. Kuhinjsko posuđe i jedala su gotovo ispod ništice. Drveni opet namještaj i kavaleti su znatno oštećeni.

Od ogromnih popravaka izvedeni su sada samo najnužniji, jer je trebalo podmiriti veliki porez. Napokon, ostao je u »Konviktu« i njegov predratni stanar, njegov bivši direktor g. Turić. No i tu su nastale promjene! Ali! — Od prestanka konvikta 1914. god. pa do 1919. ne plaća g. profesor nikomu stanarine. Za godinu 1920. do travnja 1921. plaća »Savezu« po 250 K mjes. Onda opet ne plaća, a 1. II. 1925. polaže kod suda. Od 1. VII. 1927. veli da plaća »UJU«. Od kolovoza 1927. plaća »Savezu« 420 Din mjes. sve do 1. II. 1928. god. Kao direktor »Konvikta« stanovao je g. profesor u dvije sobe bez nuzprostorija, a kasnije uživa stan od 5 soba, širokog predsoblja, prostrane kuhinje, kupaone, velikog tavana i podruma, a sve od 1. veljačeč o. g. za 560 Din. mjesečno. Stan mu je doduše već davno sudbeno otkazan; no on se ne miče, a do sudbene rasprave ne dolazi... Od konviktorskih prostorija uzdržana je prilično gombaona, stan bivšeg upravitelja gospodar,-šumar. fakulteta i stan prof. Turića. Prvi je stan načinjen u II. katu od jedne zavodske spavaonice i još nekih prostorija.

U prizemlju zgrade bivša prekrasna zavodska blagovaona pregrađena je, i još sa nekim zavodskim prostorijama čini stan Turićev.

Zavodska kuhinja pretvorena je opet u podvornički stan.

Ugovorom bivše »Savezove« uprave dne 10. I. 1920. god. predan je »Konvikt« Gospodar.-šumar. fakultetu od 1. X. 1920. do 30. IX. 1922. god. uz stanarinu od 1500 K mjes. Stanarinu plaća bivša zem. vlada, a 1923. god., uslijed nastalog spora među učiteljstvom, prestaje s plaćanjem. Nakon ukinuća »Obznane« isplaćuje Gospodar.-šumar. fakultet »Savezu« za 1926./27. god. 4.500 Din.

Ugovorom »Saveza« i Gospodar.-šumar. fakulteta dne 31. III. 1927. iznamljene su mu prostorije »Konvikta« za vrijeme od 1. IV. 1927. do 31. III. 1928. god. za 42.000 Din godišnje, koja je svota i isplaćena.

Ugovorom od 1. IV. 1928. iznajmljene su Gospodarsko-šum. fakutetu prostorije u podrumu i prizemlju od 1. V. 1928. do 31. III. 1929. god uz 1.500 Din mjesečne stanarine.

Da se dođe još bar do nekakvog dohotka, smješteni su u »Konvikt« slušači više ped. škole za 200 D mjes. po osobi, te iznajmljen bivši stan upravitelja Gospodar.-šum. fakulteta za 1.200 Din mjes.

To je u kratkim potezima stanje »Konvikta«. Naprijed spomenutom, neznatnom Turićevom stanarinom, te ostalim konvitskim dohocima, kako će se iz bilance razabrati, nije moguće popraviti zgradu, nabaviti inventar, plaćati porez i razne pristojbe, a kamo li ga potpuno privesti njegovoj svrsi.

Ovo je, držim, glavna točka za zrelo i trijezno raspravljanje ovogodišnje »Savezove« skupštine.

Ni udes našeg učiteljskog Doma nije baš mnogo bolji.

Ta nekoć krasna zgrada, a danas derutna, stoji na jednom od najljepših mjesta grada Zagreba i kao siroče tužno i sramežljivo obazire se na svoje lijepe susjede: kazalište, fakultet, crkvu i t. d.

Kapa njegova, krov njegov, proškuljen je poput prosjačkog šešira. Svaka nova kiša i vjetar otkrije na njemu nove rupe. Prisiljen sam bio višeput osobno verati se po njemu, mnogu manju pogrješku sâm sam otkrio i popravio, ali i uvidio, da ga treba temeljito urediti, jer već stradavaju grede i zidovi. To se na vanjštini Doma jasno razabire.

Nutrašnjost njegova nije mnogo stradala. Bojadisanje hodnikâ, vodovod i pukotine u II. katu istočnog dijela zgrade, nastale uslijed potresa, traže manje izdatke.

I ovo tužno stanje Doma ima svoje uzroke. Po mojem mišljenju ti su:

a) Kriza stanova. U ratno i poratno vrijeme stanuju u Domu same zakonom zaštićene osobe i plaćaju malu stanarinu. — Tim dohotkom podmirivalo se je jedva najnužnije potrebe zgrade.

b) Drugi i jači uzrok biti će, zacijelo, odnošaj, u koji dolazi »Savez« sa »UJU«. Dne 12. X. 1921. provaljuje se pomoću policije u »Savezovu« pisarnu. Iza toga nastaje poznata žestoka učiteljska borba. »Savezova« gotovina, koju smo tako nužno trebali, odlazi u polog sudu. Dom ima na jednom dva gospodara, — zgrade propadaju. Gotovo da se ovdje obistinjuje ona narodna: »Zajedničkog konja, opuzla griva«. To, ali, neka bude svemu onom učiteljstvu, kome treba da leži na srcu dobro »Savezove« imovine, memento za buduće. Ovome teškom stanju došao je kraj tek 7. srpnja 1927. god. Taj dan preuzima »Savez« pisarnu s inventarom, opet policijom.

Iza toga slijedi, nakon duge stanke, prošlogodišnja »Savezova« skupština i počima aktivniji rad oko imovine. Nije taj rad bio obavljanje samo tekućih poslova, nego je to bilo izvlačenje iz blata od 1921. god. ovamo.

»Savezovi« odbori upotrijebili su sve, da se poveća prihod Učiteljskog doma.

Povisivanje stanarine išlo je, povodom raznih odredaba vlasti, vrlo teško, a povisivalo se je konačno prema odborskom zaključku na svotu od 400 Din po sobi.

»HPKZ« plaćao bi za »Muzej« 2.800, a za »Čitaonicu« 500 Din mjes. Ovo je povišenje međutim zapelo, jer se je pristupilo uređenju odnosa »Saveza« sa »Zborom«. U to ime održano je više odborskih sjednica i izaslaničkih konferencija. Konačni je rezultat sporazuma bio, da »Savez« preuzima Čitaonicu i Muzej. U tome slučaju ne bi »Zbor« platio cijeli svoj dug na porezu od 1924.—1927. god., nego samo još ne podmireni ostatak. Dalje će podmiriti stanarinu i pristojbe od 1924.—127. god. Za buduće pako, stavlja se van snage zaključak od 7. ožujka 1891., kojim Zbor plaća $^5/_{18}$ poreza.

Jer je »Zbor« iza toga na svojoj skupštini zaključio neke promjene toga utanačenja, stvorili su »Savezovi« odbori nove zaključke i to:

a) Svote po temeljnom sporazumu, namirivane između »Zbora« i »Saveza«, pretvaraju se u dinare.

b) Za Čitaonicu plaća Zbor 500, a za Muzej 2.800 Din mjesečno od 1. I. 1928. godine.

Ne može li »Zbor« ove svote plaćati, voljan je »Savez« u vlasništvo i upravu preuzeti Čitaonicu i Muzej uz već prije uglavljene uvjete, izuzev, da »Zbor« bude zastupan u odboru sa određenim brojem članova, te da knjižničar bude i član uprave Muzeja. Konačno da za slučaj nepristajanja sa strane »Zbora«, ostaje »Savez« kod ranijih zaključaka o međusobnim odnosima »Saveza« i »Zbora«. A jer »Zbor« traži promjenu temeljnog sporazuma, naime traži $^5/_{18}$ dohotka Doma, zaključeno je iznijeti ovo pred »Savezovu« skupštinu, a »Zbor pozvati, da svoje prijedloge pismeno podnese. Pregovori u tom pogledu između »Saveza« i »Zbora« još nijesu dovršeni.

Da se dođe do prihoda i spase »Savezove« zgrade, zamolio je odbor bankovna i druga poduzeća za pomoć, a svoje je članove pozvao, da doprinesu po 10 Din i da pristupe među članove zakladnike »Doma« i »Konvikta«.

Rezultat je bio slijedeći:
Darovi 8.740.— dinara.
Zakladnici 638.— dinara.
Za članove zakladnike prijavilo se:
a) za »Dom« 66 osoba;
b) za »Konvikt« 4 osobe.
Društva su konačno doprinijela do sada u ime:
a) 15% prinosa 2.649.75 Din,
b) 1 D članarine 1.036.—.

Konačno iznosim i svote prispjele u ime pretplate lista »Hrv. učit. Dom«:

a) u gotovom	D	8.135.—
b) čekom	D	8.028.50
Svega . .	D	16.167.50
otpada . .	D	577.—
	D	15.590.50
izdaci . .	D	740.75
	D	14.849.75

Međutim »Savez« i njegove odbore istom čekaju važni poslovi.

Dne 6. i 7. ov. mjes. preuzeli smo »Savezove« pologe, t. j. knjige i vrjednote što su ležale kod suda i kr. poreznog ureda.

Sada treba obaviti ispitivanje računa i razvrstavanje svota prema raznim »Savezovim« zakladama sve od 1921. god. ovmo, a to je mnogo.

Kako vidite, moj izvještaj prelazi već u budućnost, a dalje nastaviti značilo bi dirati u tuđu vlast. Prepuštajuć to vremenu i ljudima, koji će slijediti, svjestan, da sam za povjereni posao uložio svu svoju snagu i dobru volju, služeć i ovom zgodom, kako sam to kroz cijeli život činio, na dobro našega staleža i njegovih institucija, prelazim na bilancu.

Slijedi čitanje bilance:

a) za 1927./28. od 1./9.—31./7. i to za »Dom« i »Konvikat«;

b) proračun za »Dom« i »Konvikat«;

c) polozi preuzeti dijelom od suda, dijelom od porezn. ureda.

Time završujem i slavnu glavnu skupštinu molim, da izvoli primiti ovaj moj izvještaj.

ad IV.

Izvještaji poslovođe primljeni su jednoglasno i bez prigovora, a poslovođi se izrazuje priznanje za njegov veliki trud.

V.

Izvještaj revizionog odbora

o pregledbi računa za poslovnu godinu 1927. i 1928. i odrješnica.

Slavna glavna skupštino!

Potpisani nadzorni odbor pregledao je danas sve račune i priloge »SHUD« i to za »Učiteljski Dom« i »Učiteljski konvikt« kao i bilancu od 1. X. 1927. do 31. VII. 1928., te je sravnio priloge sa knjigama i odnosnom gotovinom, te sve u redu pronašao.

Nadzorni je odbor prema predloženoj odluci kr. kot. suda I. od 18. VI. 1928. br. 40.688 pregledao sve poslovne knjige, uložnice, vrednosne papire i gotovinu, koja je povraćena iz pologa suda 7. VIII. 1928.

Prema tomu predlaže se, da se društvenom blagajniku i poslovođi kao i upravnom odboru podijeli apsolutorij.

Zagreb, 13. VIII. 1928.

Franjo Marković v. r. Juraj Lasman v. r.
Zora Hochnetz v. r.

ad V.

Izvještaj nadzornoga odbora i Odriješnica prima se jednoglasno na znanje.

VI.

Proračun za godinu 1928.—1929. ukazuje za redovne izdatke i primitke:

a) HUDoma	potrebu	Din	123.391.—
	pokriće	„	138.574.28
	višak	„	15.173.28
b) HUKonvikta	potrebu	Din	28.998.—
	pokriće	„	46.145.—
	višak	„	17.147.—

ad VI.

Proračun je primljen jednoglasno.

VII.

Izbor revizionog odbora (3 člana) za 1928. i 1929.

ad VII.

Dosadašnjemu se revizionom odboru izrazuje hvala i priznanje za njegov rad, te se ponovno izabire i za 1928.—1929.: Zora Hochnetz i Jure Lasman iz Zagreba te Franjo Marković (Stjenjevac).

VIII.

IZVJEŠTAJ

o radu i stanju »Hrvatskih učiteljskih društava«, udruženih u »Savezu Hrvatskih učiteljskih društava«, za poslovnu godinu 1927.-8.

Priopćuje: Nikola Toth, tajnik »SHUD«.

U »SHUD« udružena su danas 24 »Hrvatska učiteljska društva«, sa 1.166 pravih, 68 počasnih, 43 utemeliteljna i 352 podupirajuća člana — ukupno 1.629 članova.

Društva postoje za gradove i kotare: Bjelovar, Brod na/S., Jastrebarsko, Karlovac, Klanjec, Koprivnica, Krapina, Križevci, Međumurje, Našice, Nova Gradiška, Novska, Osijek, Pakrac-Daruvar, Petrinja, Požega, Pregrada, Sisak, Varaždin, Velika Gorica, Virovitica, Vukovar, Zagreb i Županja.

Ovdje priopćujemo izvještaje, kako su ih o sebi poslala sama bratska u »SHUD« udružena društva:

Resumirajmo:

U prošloj godini održano je usvem 36 glavnih skupština i društvenih sastanaka, 58 sjednica upravnih odbora, 13 praktičnih predavanja, 34 rasprave i poučna predavanja, za Glavnu je skupštinu »Saveza« predloženo 7 zaključaka (prijedloga).

Prema stanju od lanjske godine narastao je broj u »SHUD« udruženih društava od 22 na 24, jer su nanovo otpočela s djelovanjem »HUD« za gradove i kotare Karlovca i Sisak.

Znatno je porastao broj članova u društvima: koprivničkom, požeškom, krapinsko-zlatarskom, petrinjskom, križevačkom, bjelovarskom, karlovačkom i sisačkom, dok je znatnije pao u zagrebačkom, čakovačkom, osječkom i pakračkom, te ponešto u brodskom, našičkom, županjskom, novskom, jastrebarskom i novogradiškom društvu. — U svemu je spao broj »Savezova« članstva prema lani od 1.274 na 1.166 članova, dakle za 108 članova, što gotovo iščezava obzirom na kvantitetu destruktivnih kampanja i napora elemenata, koji su si uzeli za zadaću, da u vrijeme, kad je »Savez« uskrsnuo na novi život u nikad nepostignutoj snazi i sjaju, u veliko historijsko doba okupljanja cijeloga hrvatskoga naroda u jedinstvenu falangu, kolebaju, mrve i demoralizuju hrvatsko učiteljstvo. Kvaliteta toga destruktivnog rada može se obilježiti sa par riječi, a to su: s dobro poznate strane podjarivane lične ambicije onih, koji obmanjuju da bi trebali biti vođe; neupućenost ili hotimična sljepoća njihovih trabanata u pitanjima tobožnjih sporova, što su nastali — ne uslijed ličnih, nego uslijed naopakih principijelnih i idejnih razloga; pomanjkanje autodisciplíne i poštivanja autoriteta; posvemašnje nedostajanje ljubavi prema hrvatskome narodu i prema pravome učiteljskom pozivu.

Evo izvještaja o pojedinim društvima:

I. Učiteljsko društvo Koprivničko.

A. **Ime društva.** Društvu je ime: »Učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu« sa sjedištem u Koprivnici.

B. **Godina osnutka.** »Učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu« osnovano je 19. ožujka 1892.

C. **Odobrenje pravila.** Društvena su pravila otpisom bivše kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade u Zagrebu od 19. ožujka 1893. broj 12.519.

D. **Začlanjenje u S. H. U. D.** »Učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu« pristupilo je u »Savez« godine 1893., te je nakon reorganizacije S. H. U. D. g. 1910. ponovno pristupilo zaključkom od 19. svibnja 1910.

E. **Članovi društvene uprave.** Članovi uprave izabrani na glavnoj skupštini od 3. studenoga 1927. jesu:

a) Upravni odbor: Predsjednik Lovro Dolenec, potpredsjednik: Mihovio Kolarić, tajnik: Mate Sudeta, blagajnik: August Katar, odbornici: Josip Lovašen, Zvonimir Vučak i Ljudmila Krok.

b) Nadzorni odbor: Pavao Kuntić, Franjo Gold i Stjepan Pavunić.

c) Časni sud: Ivan Majnarić, Eduard Katar, Ivo Klučka, Štefana Dolenec i Milka Gjukec.

F. **Broj društvenih članova:** a) redovnih 77; b) utemeljiteljnih 1; c) začasnih 10; d) podupirajućih —.

G. **Društveni sastanci i rasprave.** Od posljednje skupštine S. H. U. D. održano je: a) odborskih sjednica 4; b) glavnih skupština 1; c) sastanaka 1.

Na glavnoj skupštini održanoj dne 3. studenoga 1927., održao je raspravu iz psihologije član društva Branko Sabolić obradivši temu: »O pamćenju«, a član Franjo Gold: »Disciplinski sudovi« i »Izmjene činovničkog zakona na štetu činovništva«, dok je član Zvonimir Vučak predložio rezoluciju, da se i udatim učiteljicama dade potpuni lični dodatak na skupoću.

Na proljetnom sastanku, održanom dne 3. svibnja 1928., održao je član Franjo Klasan praktično predavanje u IV. razredu osnovne škole pod naslovom: »Primjer praktičnoga predavanja enciklopedijske koncentracije«, dok su teorijska predavanja održali članovi: Martin Imbriovčan: »Odgovor na primjedbu o neaktivnosti mladih učitelja« i Mate Sudeta: »Utjecaj loših filmova i štiva na omladinu«.

H. **Posebni prijedlozi.** Posebnih prijedloga, koji bi se imali raspraviti na skupštinama »S. H. U. D.« — nije bilo.

I. **Ostali društveni rad.** Osim rada na društvenim skupštinama, sastancima i odborskim sjednicama društvo je: 3. I. 1928. izrazilo saučešće društvenoj članici Valburgi Salaj prigodom smrti supruga. 20. I. 1928. upravilo je kr. dvorskoj kancelariji u Beogradu brzojavne čestitke prigodom rođenja Nj. I. kraljevića Tomislava. 1. II. 1928. sudjelovalo je po svom članstvu u odboru za priredbu manifestacije priređene u Koprivnici prigodom proslave krštenja Nj. V. kraljevića Tomislava kao i u manifestacionoj povorci. 5. II. 1928. izrazilo je saučešće nad smrću majke bivšeg društvenog člana Frana Jakupeka. 19. II. 1928. izrazilo je saučešće »Hrv. učitelj. društvu u Varaždinu« nad smrću predsjednika Ivana Kovačevića. 20. II. 1928. izrazilo je saučešće dru. Z. Gollneru prigodom smrti oca mu Julija, nekadanjeg dugogodišnjeg marljivog i agilnog člana i tajnika, te jednog od osnivača ovoga društva. 18. III. 1928. prisustvovalo je svečanom otvorenju državne školske poliklinike u Koprivnici. 30. IV. 1928. aktivno je sudjelovalo po svom tajniku u priredbi akademije u počast hrv. mučenika: Zrinskoga i Frankopana. 15. VI. 1928. zastupano je bilo po društvenom tajniku na skupštini »Hrv. učit. društva zagrebačkog. 23. VI. 1928. zastupano je bilo na veličajnom sprovodu nevino ubijenih hrvatskih narodnih zastupnika † Pavla Radića i dra. Đure Basaričeka u Zagrebu po dvojici svojih članova. 29. VII. 1928. aktivno je sudjelovalo po svojim članovima u odboru za proslavu »Kunovačke bune« prigodom 25. godišnjice tog žalosnog događaja.

Osim toga pozdravljalo je društvo bilo pismeno, bilo brzojavno skupštine i sastanke svih hrvatskih učiteljskih društava, koja redovno pozdravljaju skupštine i sastanke ovoga društva. Naročito je brzojavno pozdravilo osnutak Hrvatskog učiteljskog društva u Sisku.

U Koprivnici, 1. kolovoza 1928.

II. Hrvatsko učitelj. društvo za trg Krapinu i kotare: krapinski i zlatarski.

a) **Ime i sjedište društva:** »Učiteljsko društvo za trg Krapinu i kotare krapinski i zlatarski« sa sjedištem u Krapini.

b) **Kad je osnovano?** Kao krapinsko (gornjo-zagorsko) osnovano oko g. 1880. a kao zlatarsko god. 1879. 2. veljače 1909. spojena su oba društva u jedno pod sadašnjim imenom.

c) **Kad su mu pravila odobrena?** Pravila su odobrena po kr. hrv.-slav.-dalm. vladi, odjel za unutarnje poslove u Zagrebu, dne 23. ožujka 1909.

d) **Kad je začlanjeno u »S. H. U. D.«?** U lipnju 1909. a kao pojedina društva su već kod osnutka pristupila »Savezu«.

e) **Ime i prezime članova sadašnje uprave (kad je ona izabrana):** Sadašnja uprava izabrana 9. rujna 1926.

Predsjednik: Pajo Wölfl, potpredsjednik: Đuro Mužjak. (naknadno izabran 6. listopada 1927.), tajnik: Dragan Žigman, blagajnik: Milan Zemljić, odbornici: Anka Korboni (naknadno izabrana 6. listopada 1927.), Stjepan Vrabec, Dragutin Počakal.

Obranički sud: Aurelija Cigula, Zlatko Peček, Franjo Plevnik. Zamjenici: Pavica Gužvinac, Dragutin Ponjan.

f) **Broj društvenih članova:** pravih: 50; utemeljiteljnih: 21; začasnih: 4; podupirajućih: —.

g) **Koliko je od posljednje »Savezne« skupštine do danas održato odborskih sjednica, glavnih skupština, sastanaka, gdje i kada? Tko je u njima održao predavanje (teorijsko ili praktično), ili raspravu i o čemu? Koji su usvojeni prijedlozi odnosne rezolucije?** Održane su tri odborske sjednice u Krapini i to: 4. veljače 1928., 15. ožujka 1928. i 17. srpnja 1928.; jedna glavna skupština držana dne 6. listopada 1927. u Zaboku i jedan sastanak držan 10. svibnja 1928. u Bedekovčini.

Milan Zemljić, učitelj u Lepajcima, održao teorijsko predavanje: »Nešto o disciplini«, Dragica Surma, učiteljica u Bedekovčini, održala praktično predavanje s djecom I. razreda obradivši pjesmicu: »Naš dom«, Zlatko Šuput, učitelj u Mihovljanu priopćio svoju raspravu: »Uzajamni uzgoj djeteta u domu i u školi«, Anka Korboni, učiteljica u Krapini pročitala raspravu: »Pučka učiteljica, dobročiniteljica naroda« a Zdenka Kralečak, učiteljica u Krapini svoj prikaz: »Pomladak društva Crvenog Križa«.

Usvojeni su slijedeći predlozi: 1. Da se zamoli »S. H. U. D.«, neka odmah poduzme korake kod odlučujućih faktora, da se poništi nepravedna odredba »Oblasnog odbora zagrebačke oblasti« od 20. septembra 1927. broj 3433 — 1927., kojim se upućuju sva općinska poglavarstva, u zagrebačkoj oblasti, da u svoj proračun za god. 1928., a tako i u buduće ne uvrštava nikakovu stavku za ogrijev učiteljima.« 2. Da »S. H. U. D.« poduzme korake kod odlučujućih faktora, da kod novogradnja škola po selima moraju općine graditi i učiteljske stanove, kako to propisuje § 27. škol. zak. od god. 1888. i kako je to predviđeno u nacrtu novog škol. zakona. 3. Vodstvo »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« umoljava se, da se zauzme na mjerodavnom mjestu za ono umirovljeno učiteljsko osoblje, koje je bilo već uživalo po podacima na skupoću državnih službenika građan. i vojnog reda penzionera i penzionerki od 28. II. 1922. dodatke na stan, a ukinuo ih je delegat financija u Zagrebu svojom okružnicom od 16. listopada 1924. broj 16.092, pa od tada ovi penzioneri ne uživaju stanarine.

h) **Točno formulirane kratko obrazložene eventualne prijedloge Vašeg društva, i to samo one što bi ih trebalo raspraviti na skupštini »Saveza«. uz naznaku: tko će Vaš prijedlog zastupati.** Već odaslani i u ovom spisu navedene prijedloge zastupat će na skupštini »Saveza«, u koliko će biti primljeni, društveni tajnik.

U Krapini, 17. srpnja 1928.

III. Učiteljsko društvo za kotar Našice.

Društvo se zove: »Učiteljsko društvo za kotar Našice«.

Osnovano je u prvoj polovini godine 1889., pravila su sastavljena 1. srpnja 1889., a potvrđena po Kr. zem. vladi, odjelu za unutarnje poslove od 19. rujna 1889., broj: 33.542.

Dan učlanjenja u »SHUD« nemoguće mi je pozitivno označiti, budući se kod mene ne nalazi društvena arhiva, nego je spremljena u Našicama, gdje bi imalo biti sjedište društva.

Sadašnja uprava društva izabrana je na glavnoj godišnjoj skupštini 10. studenoga 1927., koja je održana u Našicama, i to:

Za predsjednika: Stanko Paunović, učitelj u Čačincima, za potpredsjednika: Franjo Šegec, učitelj u Donjoj Motičini, za tajnika: Dragutin Rašković, učitelj u Sušine Gjurgjenovcu, za blagajnika: Marija Planer, učiteljica u Donjoj Motičini, za odbornike: Ante Milošević, rav. učitelj u Suš. Gjurgjenovcu, Stjepan Furtinger, rav. učitelj u Našicama i Zlatko Kralj, rav. učitelj u Jelisavcu.

Društvo broji: 41 pravog člana, 2 začasna i 1 podupiratelja.

Od posljednje »Savezove« skupštine do danas održane su 4 odborske sjednice, jedna glavna godišnja skupština, jedan proljetni sastanak i društveni izlet za članove i njihove obitelji u mjesecu lipnju na Jankovac. Sjednice su uvijek održavane kod drugoga odbornika na zaključak samih članova odbora, da se tako i na ovaj način nijeti drugarstvo i sačuva lijepi stari običaj drugarske ljubavi.

Glavna skupština i proljetni sastanak su odlično bili posjećeni, a izlet na divni Jankovac posjetilo je 25 članova sa obiteljima.

Glavna godišnja skupština održana je 10. studenoga 1927. u osnovnoj školi u Čačincima. Na glavnoj skupštini održao je vrlo uspjelo predavanje predsjednik Stanko Paunović o temi: »Gospodarstvo kao predmet u osnovnoj školi.«

Na proljetnom sastanku u Čačincima održao je predavanje drug Joza Jurković, učitelj građanske škole u Našicama, o temi: »Povjest školstva u Hrvatskoj i Slavoniji. Predavač je odlično uspio. Kako su taj sastanak posjetila gg. Adam Pakacy, društveni začasni član i odjelni predstojnik iz Osijeka, te odjelni predstojnik za narodno gospodarstvo kod oblasti osječke, to je g. Pakacy referirao o tome, koliko je oblast osječka votirala za napredak školstva i prosvjete u oblasti. Gosp. odjelni predstojnik za narodno gospodarstvo Čmelik održao je predavanje o važnosti gospodarstva te apelirao na učiteljstvo, da budu na pomoć oblasnom odboru u njegovom nastojanju oko podizanja poljoprivrede.

Na tome sastanku održala je praktično predavanje »Množenje brojem 5« družica Marija Paunović, učiteljica u Čačincima po svim metodičkim pravilima zaista uzorno.

Prijedlog o preinaci čl. 49. nacrta škol. zakona od S. Čajkovca zastupati će tajnik Rašković.

U Sušine Gjurgjenovcu, 16. srpnja 1928.

VI. Učiteljsko društvo požeške doline.

a) **Ime društva:** »Učiteljsko društvo požeške doline« sa sjedištem u Požegi.

b) **Osnovano u Požegi** 22. srpnja 1886. Toga dana proglašena prva pravila i izabran prvi društveni upravni odbor. Prva skupština održana u mjestu Sesvetama 1. studenoga 1886.

c) **Prva pravila** potvrđena po kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove u Zagrebu 27. lipnja 1886. broj 26.369.

d) Zaključkom II. redov. sastanka u Požegi od 31. ožujka 1887. pristupa društvo kao član »S. H. D. U.« u Zagrebu.

e) **Sadanja društvena uprava:** Predsjednik: Lovrić Ante, ravn. učitelj u Požegi, potpredsjednik: Matić Dragutin, sreski škol. nadzor. u Požegi, tajnik: Beršek Ladislav, stalni učitelj u Požegi, blagajnik: Pamer Vilko, um. rav. u Požegi, odbor: Berec Antonija, stal. učiteljica u Velikoj, Blažević Mijat, ravn. učitelj u Pož. Sesvetama, Muzler Franjo, stal. učitelj u Kutjevu, Smojvir Nikola, ravn. učitelj u Kuzmici, Vrban Petar, ravn. učitelj u Pleternici, Reviz. odbor: Cesarec Đuro, um. rav. učitelj u Požegi, Matić Nikola, stal. učitelj u Mihaljevama, O. Novak Anđeo, vjeroučitelj u Požegi. Pomenuta uprava izabrana 17. lipnja 1926. prigodom 35. glavne godišnje skupštine (93. društv. sast.) u Požegi; osim revizional. odbora, koji je izabran 3. svibnja 1928. prigodom glavne godišnje skupštine (97. društv. sast.) u Požegi.

f) **Broj društvenih članova:** I. redovnih 50; II. utemeljiteljnih 17; III. začasnih 18; IV. podupirajućih 345.

g) **Od posljednje »Savezove« skupštine 30. kolovoza 1927. održano je do danas:** I. odborskih sjednica 3, i to: u Požegi 15. listopada 1927., 18. ožujka 1928. i 9. travnja 1928. — II. skupštine 2, i to: Jedna 3. studenoga 1927. 96 društv. sastanak u Pleternici. Na istom sastanku održana su 2 predavanja: a) O. Josip Tinodi, vjeroučitelj iz Požege: Važnost religijske obuke u osnov. školi za kasniji život čovjeka; b) Ladislav Beršek, stal. učitelj iz Požege: Uzajamni rad doma i škole. Druga: 3. svibnja 1928. 37 glav. god. skupština (97. društv. sastanak) u Požegi. Na ovoj skupštini održao pedagoško predavanje o školskim upraviteljima um. županijski škol. nadzornik i grad. načelnik g. Julije Kempf: Prvi među jednakima.

U Požegi, 20. srpnja 1928.

V. Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu.

1. **Ime društva:** Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu sa sjedištem u Zagrebu.
2. Osnovano 5. ožujka 1885.
3. Pravila odobrena 12. studenog 1885., odnosno 1. svibnja 1912.
4. Začlanjeno u »SHUD« dne 4. ožujka 1886. odnosno 3. ožujka 1910.
5. Upravni odbor izabran 18. lipnja 1927.: Predsjednik: Milutin Mayer, potpredsjednik: Franjo Marković, tajnik i blagajnik: Stjepan Gorupić, odbornici: Marija Magdić, Ivan Tomašić, Stjepan Mesić, Slavko Modrijan; nadopunjen 30. travnja 1928.: Danica Krleža i Luka Milinković.
6. Društvo broji članova: začasnih 5; pravih 225.
7. Rad društva:

a) 2 prigodna domjenka u dvorani Hrvatskog učiteljskog doma: Dne 4. veljače ov. god. u povodu proslave »Prosvjetnog tjedna«; i 3. ožujka ov. god. o

tristotoj obljetnici prikazivanja Gundulićeve »Dubravke«.

b) Sedam sjednica upravnog odbora.

c) Glavna skupština dne 30. travnja ov. god., na kojoj je održao predavanje predsjednik M. Mayer: »Zrinski Frankopan i njihov rad i žrtve za oslobođenje Hrvatske«.

d) Jesenski sastanak u Samoboru dne 8. listopada 1927., te proljetni u Zagrebu dne 16. lipnja ov. god., na kojem je član Ivan Tomašić iznio temeljna načela o nacrtu prosvjetnog programa, škol. zakona, nastavnog plana i knjiga za osnovno školstvo.

Najvažniji prijedlozi i zaključci:

1. O namjeravanoj nadopuni činovničkog zakona od 31. srpnja 1923.

2. O uskrati ogrijevnih drva učiteljstvu, koje ima stan u naravi.

3. O nadopuni vrhovne uredbe »odbora četvorice« kod disciplinskih sudova i sa predstavnikom »SHUD«.

4. Proti nepravilnoj primjeni § 111. Škol. zakona od 1888. raspisivanjem natječaja za učiteljska mjesta, gdje službuje privremeno učiteljstvo, kojemu se ujedno osporava pravo natjecati.

5. Proti prisilnom začlanjenju i ustezanju prinosa za nabavljačke zadruge.

6. O isplati razlike beriva iz god. 1923.—1924. i obustavi, ustezanja 10% ličnog dodatka na skupoću za poplavljene.

7. Proti općem raspisivanju natječaja za ravnajuće učitelje na već popunjenim mjestima.

8. O primjeni § 19. točka b) društvenih pravila proti članovima, koji su se ogriješili o nužnu člansku društvenu disciplinu.

9. O stavu naprama onim članovima, koji su pripomogli osnivanju zasebnog »učiteljskog društva za srez zagrebački i okolicu«, tamo se začlanili ili sastancima prisustvovali.

10. Za nadopunu . 1. društvenih pravila u nazivu dodatkom: **Hrvatsko** učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu«.

U Zagrebu, 25. srpnja 1928.

VI. Hrvatsko učiteljsko društvo kotara virovitičkog.

a) **Ime i sjedište društva:** Hrvatsko učiteljsko društvo kotara virovitičkoga. Sjedište u Virovitici.

b) Osnovano: 29. svibnja 1890.

c) Pravila odobrena 1890. po kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vladi, odjelu za unutarnje poslove u Zagrebu pod brojem 36.042.

d) Začlanjeno u »SHUD« god. 1890.

e) Uprava društva, izabrana na glavnoj skupštini dne 13. listopada 1927. sastoji od ovih lica: Predsjednik: Dragutin Paulin, potpredsjednik: Matija Vidović, tajnik i blagajnik: Milan Pavlović; odbornici: Ivan Cerovski, Josip Dobrinić, Mihovil Petračić i Anica Stojanović.

f) Brojčano stanje: Pravih članova: 42; utemeljiteljnih članova: —; začasnih članova: 3; podupirajućih članova: —.

Godišnja članarina: 25 dinara.

g) 1. Sjednice: održane su 2 i to 15. rujna 1927. i 12. siječnja 1928.

2. Glavna skupština: održana jedna i to 13. listopada 1927. u Suhopolju.

Na toj skupštini održao je praktično predavanje ravn. učitelj u Suhopolju Mihovil Petračić: »Sv. Ćiril i Metod« u IV. razredu, dok je V. razred izrađivao iz zemlje oblik Balkanskog poluotoka.

Prema zamisli upravnog odbora imalo se održati predavanje o uzgoju američke djece i o životu u koji vode s pomoću filma, kojega posjeduje »Stanica za suzbijanje malarije« u Suhopolju, ali pošto nije stigao filmski aparat, održao je pomoćni liječnik dr. Schöppl predavanje o bacilima i bakterijama.

3. Proljetni sastanak: Održan je u Špišić-Bukovici dne 3. svibnja 1928. zajedno s »Udruženjem jugoslavenskog učiteljstva za srez virovitički«.

Na tom sastanku održala je učiteljica Anica Stojanović praktično i uspjelo predavanje u II. razredu: »Brdo«.

VII. Hrvatsko učiteljsko društvo kotara Veliko-goričkoga.

a) **Ime društva je:** H. U. D. za kotar veliko-gorički.

b) Osnovano je 22. listopada 1903.

c) Pravila su mu odobrena po kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vladi u Zagrebu dne 24. prosinca 1903. pod brojem 99.191 — 1903.

d) Začlanjeno je u »Savezu« neprekidno od svog osnutka.

e) Članovi društvene uprave, izabrane na glavnoj skupštini društva dne 3. studenoga 1927. za trogodište 1927.—1930., jesu: predsjednik Dragutin Plut, potpredsjednik: Pajo Marinić, tajnik: Nikola Toth, blagajnik Marija Marušić; odbornici: Vladimir Lesić, Stjepan Štromar i Danica Tomac; revizioni odbor: Barbara Leber i Stjepan Majsec; časni sud Ruža Jagušić, Marija König i Franjo Vrence.

f) Društvenih članova ima: pravih 30; začasnih 2.

g) Od prošle »Savezove« skupštine održana je jedna glavna skupština u V. Gorici 3. studenoga 1927. i proljetni sastanak zajedno s HUD za grad Zagreb i okolicu u Zagrebu 30. travnja 1928. — Na glavnoj društvenoj skupštini 3. studenoga 1927. održana su predavanja: O prosvjećivanju odraslih, ref. N. Toth, O bečkoj školi, ref. Ljudevit Tomašić, i raspravljena je »Uredba o izmjenama i dopunama odredaba zakona o činovnicima od 31. jula 1923.

Rezolucije predložene su »Savezu«, koji ih je uputio Ministarstvu Prosvjete, te su prema tome za narednu »Savezovu« skupštinu bespredmetne.

U Velikoj Gorici, 8. srpnja 1928.

VIII. Međumursko učitejsko društvo.

Učiteljsko društvo, kojemu pripadaju učitelji i učiteljice čitavog Međumurja, t. j. srezovi Čakovec i Prelog, sjedište je u Čakovcu, nosi naslov: »Međumursko učiteljsko društvo«.

Osnovano je god. 1919. na poticaj učitelja, koji su prvi došli nakon oslobođenja. Osobitih zasluga za osnutak imadu gg. Stjepan Gorupić, Martin Kolar, Martin Grkčević, Stjepan Banić, Izidor Gudel i drugi.

Prva glavna skupština održana je u Čakovcu 18. septembra 1919. pod predsjedanjem Stjepana Gorupića, a tajnikom bijaše Martin Kolar.

Pravila društvena potvrđena su pod građ. povjerenikom za Međumurje Ivanom Nep. Novakom dana 19. studenoga 1919. broj 4.874.

Društvo je učlanjeno odmah u »Savez hrv. učiteljskih društava.«

Sadašnja uprava društva jest: Predsjednik: Martin Kolar, potpredsjednik: Ante Pelikan, tajnik: Izidor Gudel, a blagajnica Jelka Blažeković. — Odbor: Terezija Matasović, Marija Zezula, Jure Jurčić, Josip Orešković, Marko Jurinjak, Stjepan Harmina, Martin Viljevac, Juraj Kos; zamjenici: Marija Dermulc, Ivo Stipetić i Dragutin Kocbek. Revizori: Marija Gužvinac i Toma Stažić. Uprava je izabrana na glavnoj godišnjoj skupštini 6. oktobra 1927.

Društvo broji 97 članova.

Poslije skupštine »Saveza« održalo je društvo dvije odborske sjednice 1 glavnu godišnju skupštinu i proljetni sastanak. Svi sastanci su se održali u Čakovcu.

Predavanja su održali: 6. oktobra 1927. Jure Jurčić o »Samoupravi učenika«, a 5. maja održao je predavanje Toma Stažić: »Kemizam živih bića« i dr. Ante Cividini: »Slobodni razgovor o najnovijim pojavima u pedagogici.«

U Čakovcu, 10. kolovoza 1928.

IX. Hrvatsko učiteljsko društvo grada Karlovca i okolice.

a) Hrvatsko učiteljsko društvo grada Karlovca i okolice, Karlovac.

b) Osnovano 5. listopada 1894.; nastavilo radom 4. svibnja 1928.

c) Pravila su odobrena 20. listopada 1895. broj 33.928. Kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlada, odjel za unutrašnje poslove u Zagrebu.

d) Kad je začlanjeno u »Savez«, nemamo podataka, ali svakako odmah pri osnivanju ili u narednoj godini.

e) Upravni odbor: Ante Štefanac, predsjednik, Petar Gjurišević, potpredsjednik, Danijel Katić, tajnik, Dragutin Laškarin, blagajnik; odbornici: Marko Augustinović, Vatroslav Mužina, Vilma Hofman i Valentin Božičević.

f) Društvo broji 32 prava člana; 3 podupirajuća; 3 utemeljitelja.

g) U nastavljenom radu od 4. svibnja 1928. održano je: odborskih sjednica 3, glavna skupština 1 održana 4. svibnja 1928. u Karlovcu, sastanak 1 održan 8. lipnja 1928. u Karlovcu, na ovom je sastanku predavao g. Tomašić, predsjednik »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« o nacrtu novoga školskoga zakona.

h) Prijedloga za »Savezovu« skupštinu nije bilo i nema ih.

U Karlovcu, 14. srpnja 1928.

X. Hrvatsko učiteljsko društvo za srez Jastrebarsko.

Učiteljsko društvo upravnog kotara Jastrebarskog ima svoje sjedište u Jastrebarskom. Osnovano je 17. svibnja 1894, a pravila odobrena po kr. hrv. slav. dalm. zem. vladi, odjo za unutarnje poslove u Zagrebu od 30. kolovoza 1894. broj 37.610. Društvo je začlanjeno u »SHUD«, ali se iz spisa i iz urudžbenog zapisnika, koji je vođen od god. 1893., ne može razabrati, kada je stupilo u »Savez«. Prije ovoga društva postojalo je učiteljsko društvo za podžupaniju jastrebarsku, koje je već bilo članom »Saveza« prije god. 1894.

Sadašnja uprava sastoji se od slijedećih članova: tajnika Josipa Ivezića, blagajnika: Mile Bunete, te odbornika Zore Bunete, a izabrana na skupštini 7. svibnja 1927. Broj redovitih članova sada je samo 10, a moguće i više, ali se pozivu za podmirenje članarine nijesu odazvali, pa ih se nije moglo staviti u popis.

Društvo je imalo najbolju volju da ovu godinu počme s ozbiljnim radom, pa je u to ime održalo sjednicu dne 22. rujna 1927. i sastavilo program za skupštinu na 31. listopada 1927. ali je radi nastupivše neprilike ne mogosmo održati.

U nadi, da ćemo već ove jeseni moći ostvariti naše želje za potpunom obnovom društva u radu s novim silama, završujemo ovaj jadni izvještaj.

U Jastrebarskom, 24. srpnja 1928.

XI. Hrvatsko učiteljsko društvo „Ivan Filipović" za grad i kotar Brod.

1. **Društvu je ime:** Učiteljsko društvo Ivan Filipović za brodski kotar; sjedište u Brodu na Savi (§ 1. pravila).

2. Društvo je osnovano prvobitno g. 1885. kada je i pristupilo »Savezu«. Obnovljeno 25. studenoga 1910.

3. Pravila su mu odobrena 6. ožujka 1912., broj 7.483, po kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi, odjel za unutarnje poslove u Zagrebu.

4. Začlanjeno od početka opstanka u »SHUD.«

5. Sadanja uprava izabrana je 15. travnja 1926. u Brodu i to: Predsjednik: Dubravčić Josip — (umro), potpredsjednik: Gabrilovac Ivan· članovi Šulc Stjepan (tajnik), Benčević Terezija (blagajnica), Koprivčević Egidija, Kuzmić Mirodar, Benković Josip, Vidaković Božo, Tomašić Stjepan, Radošević Đuro.

6. Društvo broji: Pravih članova 57 (koji plaćaju članarinu); začasnih članova 1.

7. Od posljednje »Savezove« skupštine do danas održalo je društvo 1. jesensku glavnu skupštinu, 1 proljetni sastanak i 6 sjednica odborskih. — Jesenska glavna skupština održana je u Brodu dne 2. studenoga 1927., na kojoj su na predlog Josipa Dubravčića izabrani začasnim članovima društva: gđa. Marija Jambrišakova i Ivan Gabrilovac. — Proljetni sastanak održan je dne 3. svibnja 1928. u Kobašu, na kojem je praktično predavanje držao Kuzmić Mirorad: Položaj kraljevine SHS na globu. — Benković Josip čitao je svoju raspravu: Nešto o suradnji doma i škole, a Županić Antun svoju raspravu: O školskim izletima.

Odborske sjednice držane su dne 1. listopada i 15. prosinca 1927. te 9. siječnja, 1. veljače, 1. ožujka i 1. travnja 1928.

U Brodu na Savi, 28. srpnja 1928.

XII. Hrvatsko učiteljsko društvo za grad i kotar Križevci.

a) Sjedište društva: Križevci.
b) Osnovano oko g. 1875. a obnovljeno 1892.
c) Kada su pravila odobrena? 13. ožujka 1893. br. 7.562.
d) Kada je začlanjeno u »SHUD.«, ne može se naći.
e) Uprava: Stjepan Köhler, Ferdo Mihelčić, Ivan Jandroković, Vjekoslava Matijević, Ivan Cimperšak, Milka Bogović, Ćiril Maštrović, Aurer Baltazar, Dragutin Nigman.
f) Društvo ima 44 prava člana i jednoga začasnog.
g) Od »Savezove« skupštine održane su 4 odborske sjednice i jedna skupština 1. odborska sjednica 3. studenoga 1927., 2. 8. ožujka 1928., 3. 5. travnja 1928., 4. 31. svibnja 1928. sve u Križevcima. Skupština održana je u Križevcima 3. svibnja 1928.; raspravljao je Ivan Jandroković: »Razvitak gimnastike u Hrvata«.
h) Eventualnih predloga ovo društvo nema.

U Sv. Ivanu Žabnu, 15. srpnja 1928.

XIII. Hrvatsko učiteljsko društvo za kotar Nova Gradiška.

a) **Ime i sjedište društva:** Učiteljsko društvo novogradiškoga kotara u Novoj Gradiški.
b) Kad je osnovano: 1876.
c) Kad su mu pravila odobrena: 1906. 23. prosinca.
d) Kad je začlanjeno u »SHUD«: Čim je g. 1885. osnovan »Savez«.
e) Ime i prezime članova ovdašnje uprave: kad je izabrana: predsjednik: Radošević Viktor; odbor: potpredsjednik: Matijević Mato, tajnik: Dević Vladimir, blagajnik Kumić Franjo, Bešenić Stjepan, Tomić Vikica, Batinić Slava, Milinković Katica, Antoš Jelka; revizionalni odbor: Virent Marija, Antoš Rudolf, Šarić Nikola izabrani na proljetnoj skupštini u Vrbovi dne 14. lipnja 1928.
f) Broj društvenih članova: pravih 37 članova, utemeljitelja —, začasnih 9 članova, podupirajućih —.
g) Koliko je od posljednje »Savezove« skupštine do danas održato odborskih sjednica: tri; glavnih skupština: 15. prosinca 1927. u Novoj Gradiški; sastanaka: 14. lipnja 1928. u Vrbovi. Na tom sastanku održao predavanje »Zarazne bolesti među školskom mladeži Dr. M. Benković, liječnik škol. poliklinike — Inih predloga kao i rezolucija nije bilo.

XIV. Hrvatsko učiteljsko društvo „Zajednica", Osijek.

a) Ime i sjedište društva: Osijek.
b) Kad je osnovano: 1874.
c) Kad su mu pravila odobrena: 29. ožujka 1876. broj 6..218 i 25. ožujka 1890. broj 10.171.
d) Kad je začlanjeno u »SHUD«: 1904.
e) Ime i prezime članova sadašnje uprave: Nikola Vrabec, predsjednik, Ivan Dvoržak, potpredsjednik, Ivana Kovač, tajnica; odbornici: Pavao Kovačević, Franjo Orešković, Danijel Findrik, Slavoljub Kremer, Adam Pakaci i Anka Muk, blagajnik. Izabran je spomenuti odbor 15. prosinca 1927.
f) Broj društvenih članova: 54 prava i 4 začasna.
g) Koliko je od posljednje »Savezove« skupštine održato: odborskih sjednica 4; glavnih skupština gdje i kada: Osijek 15. prosinca 1927.; sastanaka gdje i kada: 14. lipnja 1928. Osijek. — Tko je na njima držao predavanje ili raspravu i o čemu, koji su usvojeni prijedlozi odnosno rezolucije: Radnje u školskim vrtovima — predavao g. Janko Dvoržak. 25 godina škol. i javnog rada preč. g. J. Vražić — razlagao Nikola Vrabec.

Prijedlozi upravnog odbora:
a) O pristupu u »Zakladu Hrvatskog učiteljskog doma«;
b) o pristupu u »Zakladu Hrvatskog učiteljskog konvikta«;
c) o pretplati na list »Hrvatski učiteljski dom«;
d) potpisivanje novih pristupnica u »Zajednicu«;
e) izbor delegata za »Saveznu« skupštinu.

Razgledavanje gradske električne centrale u Osijeku.

U Osijeku, 8. kolovoza 1928.

XV. Hrvatsko učiteljsko društvo Pakrac - Daruvar.

a) Naziv: Hrvatsko učiteljsko društvo za srez Pakrac i Daruvar.
b) Kao daruvarsko osnovano g. 1893., a kao pakračko g. 1894. Kasnije su oba društva spojena u jedno. Obnovljeno 20. svibnja 1926.
c) Pravila odobrena za daruvarsko 17. kolovoza 1895. br. 29.017.
d) Začlanjeno u »SHUD« oba društva g. 1896., a ponovno 1926.
e) Broj članova: pravih 30, začasnih 1, podupirajućih 3.
f) Odborske sjednice držane 4, glavne skupštine 2, i to u Đulavesi 3. studenoga 1927. i Daruvaru 14. lipnja 1928.

Rasprave: Kateheta Korenić Franjo: Vratimo školu roditeljima. Učitelj: Jemrić Pavao: Nacionalni rad učitelja.

U Pakracu, 8. kolovoza 1928.

XVI. Učiteljsko društvo za grad Petrinju i okolicu u Petrinji.

a) Naziv društva: Učiteljsko društvo za grad Petrinju i okolicu u Petrinji.
b) Osnovano je god. 1894.
c) Pravila su društva odobrena iste 1894. godine i odmah se je učlanilo u »SHUD.«
d) Sadašnji upravni odbor: Predsjednik: Matagić Josip, učitelj vježbaonice u Petrinji, potpredsjednik: Kelt Antun, prof. učiteljske škole u Petrinji, tajnik: Pejaković Ivan, učitelj vježbaonice u Petrinji, blagajnik: Stažić Jelena, učit. žen. osn. škole u Petrinji. Ostali odbornici: Filjak Matija, učit. vježbaonice u Petrinji, Grbeša Josipa, učit. žen osn. škole u Petrinji, Lacković Ivo, rav. učit. u Sunji, Modrušan Matilda, učit. u Komarevu.
e) Društvo broji 50 pravih članova i 1 počasni (g. Vladimir Stahuljak, prof. u Zagrebu).

f) Odbor je održao dvije odborske sjednice (7. kolovoza 1927. i 26. svibnja 1928.).

Glavnu skupštinu i proljetni sastanak održalo je društvo 14. lipnja 1928. Predavanje je održao Ivan osnovne škole. — Od skupštine su delegati dobili dječji samorad«, t. j. o svome sastavljenom učilu za osnovne škole. — Od skupštinu su delegati dobili uputu, da se imadu držati stanovišta XI. opće glav. skupštine »Saveza«. Ujedno je prihvaćen prijedlog, da se od svakog člana ubere 10 dinara za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma« u Zagrebu.

g) Posebnih prijedloga nemamo.

U Petrinji, dne 1. kolovoza 1928.

Napomenuti nam je, da naše društvo kani u narednoj godini svečano proslaviti »stogodišnjicu« škole u Gorama kraj Petrinje. — Te godine ujedno pada i proslava »tridesetpetgodišnjice« našega društva.

XVII. Hrvatsko učiteljsko društvo za srez Pregradu.

1. Ime: Hrvatsko učiteljsko društvo za srez Pregradu, sa sjedištem u Pregradi.
2. Društvo je osnovano 21. ožujka 1895. godine.
3. Pravila su odobrena 1895. god.
4. Društvo je »Savezu« pristupilo 1896. godine.
5. Odbor društva izabran je 10. lipnja 1926., a popunjen je 1927. odnosno 1928. god. kako slijedi: Predsjednik: Martin Jurić, ravn. učitelj u miru, Taborsko, potpredsjednik: Rudolf Vukadinović, upr. škole, Taborsko, tajnik i blagajnik: Stjepan Fligić, učitelj, Kostel. Odbornici: Hedviga Radović i Cecilija Novak, učiteljice u Pregradi. Časni sud: Janko Leskovar, školski nadzornik u miru u Bežancu kod Pregrade, Dragan Kocbek, ravn. učitelj u miru, Zlata Majesić, učiteljica, Taborsko. Revizionalni odbor: Milka pl. Žigrović, učiteljica u Kostelu, Ivan Majesić, učitelj, Taborsko.

Od zadnje »Savezove« skupštine održana je jedna skupština društva i to dne 14. lipnja 1928. u Pregradi, na kojoj je g. Rudolf Vukadinović održao referat o nacrtu novoga školskog zakona dra. Čajkovca.

XVIII. Hrvatsko učiteljsko društvo sisačko.

a) Ime i sjedište društva: Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Sisak i okolicu u Sisku.

b) Kad je osnovano? Osnovano g. 1877. Pravila odobrena po kr. zem. vladi, odjelu za unut. poslove 18. veljače 1880. br. 3.002, a promijenjena pravila odobrila ista vlada 7. srpnja 1887. br. 23.124. »Savezu« pristupilo g. 1885. Obnovljeno u prijašnjim godinama Hrv. učiteljsko društvo, koje je bilo udruženo u »SHUD«, sad nastavlja rad prijašnjeg »H. U. D.« sisačkoga.

c) Ime i prezime članova sadašnje uprave i kad je izabrana? Franjo Medarić, predsjednik, Josip Ivšić, potpredsjednik, Josip Marjanović, tajnik i blagajnik. Odbor: Antun Sušnik, Petar Žagmešter, Mato Ivanušić, Zlatan Čop, Zlata Fink i Tomo Hanževački. Revizionalni odbor: Josip Kožarić, Zlatko Žarak i Elza Ivšić. Časni sud: Benjam. Kolarić, Marko Tepeš i Vjekoslav Bohorčić. — Izabrana 14. lipnja 1928.

d) Broj društvenih članova: Kako je društvo obnovljeno 14. srpnja o. g., ima 25 redovitih članova.

e) Koliko je od posljednje »Savezove« skupštine do danas održano: odborskih sjednica? glavnih skupština? sastanaka? Tko je držao predavanje ili raspravu i o čemu? Održan pouzdani sastanak 29. svibnja o. g., a 14. lipnja konstituirajuća skupština u osnovnoj školi Sisak (stari). Predavanje ili rasprava nije se održalo, jer je društvo istom obnovljeno, t. j. stupa u novi život.

f) Prijedlozi — rezolucije, koje bi se imale raspraviti na skupštini »Saveza«. — Nema.

U Sisku, 28. srpnja 1928.

XIX. Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Varaždin i okolicu.

1. Ime: Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Varaždin i okolicu.
2. Osnovano: Osnovano 27. siječnja 1875. Nastavilo rad iza obznane 22. kolovoza 1927.
3. Nova pravila odobrena 17. lipnja 1913. broj 37.165.
4. U Savezu začlanjeno 8. travnja 1886.
5. Sadašnja uprava izabrana u glavnoj skupštini od 10. svibnja t. g.: a) Ignac Ramušćak, predsjednik b) Matija Persoli, potpredsjednik, c) Martin Grkčević, tajnik i blagajnik, d) Ferdo Ladika, e) Miletić Ida, f) Vuković Mijo, g) Šmidinger Mira. Revizionalni odbor: a) Fleischman Franjo, b) Devčić Danica.
6. Broj društvenih članova: a) pravih 30; b) začasnih 1. Svega 31 član.
7. Broj sjednica: a) odborskih 3; b) gl. skup. i sastanaka 2 (1 u Varaždinu, 1 u Petrijancu); c) na jesenskom sastanku održao predavanje (teoret.) tajnik M. Grkčević: »Zašto je prirodopis obligatan predmet osnovne škole«, a na proljetnoj praktično predavanje održala D. Ramušćak: »Čuvanje ptica i njihovih gnijezda«; d) prijedlozi usvojeni javljeni su »Savezu«; e) predlozi društva za ovogod. skupštinu Saveza šalju se posebnim podneskom.

U Varaždinu, 12. srpnja 1928.

XX. Hrvatsko učiteljsko društvo kotar Vukovar - Vinkovci.

Ime i sjedište društva: Hrvatsko učiteljsko društvo za kotare Vukovar—Vinkovci.

Osnutak društva: Kao vukovarsko g. 1879., a kao vukovarsko-vinkovačko od g. 1890.

Kada su odorena pravila? Sadašnja pravila odobrena 1904. godine.

Kada je društvo začlanjeno u »S. H. U. D.«? Od osnutka.

Ime i prezime članove sadanje uprave izabrane 17. lipnja 1926.: Predsjednik: Mihovil Pertz, potpredsjednik: Pavao Divić, tajnik: Franjo Kodić, blagajnik: Pavica Zimović. Odbor: Franjo Čordašić, Anka Došen, Katica Findrik, Ljerka Pizek, Antun Tekmetarović, Mijo Vinceljak i Stjepan Kovačić, 1 mjesto nepopunjeno.

Broj društvenih članova: a) začasnih 4; b) utemeljitelja 1; c) pravih 61; d) podupirajućih —. Ukupno 65 članova.

Dan i mjesto održanih odborskih sjednica: 6. listopada 1927. u Vinkovcima; 26. travnja 1928. u Vukovaru.

Dan i mjesto održanih društvenih skupština i sastanaka: 3. studenoga 1927. gl. skupština u Vinkovcima. Praktično predavanje u III. r.: Čitanje zemljovidne karte«. Predavao Pavao Divić. O osnovnim načelima novoga škol. zakona predavao D. S. Čajkovac. 28. svibnja 1928. proljetni sastanak u Andrijaševcima. O učitelju kao nacionalnom i kult. radniku predavao Nikola Nagy. O omladinskim izložbama Hrv. Radiše predavao Pavao Divić.

U Vukovaru, 13. srpnja 1928.

XXI. Hrvatsko učiteljsko društvo za kotar Klanjec i okolicu.

Društvo nosi ime: »Hrvatsko učiteljsko društvo za kotar Klanjec i okolicu« sa sjedištem u Klanjcu.

Osnovano je g. 1893. Pravila su odobrena 22. 9. 1893. br. 43.722. Te je godine pristupilo »Savezu«. Sadašnja uprava izabrana dne 3. VI. 1925. a sastoji se: Predsjednik: Juraj Kamenar, potpredsjednik: Ivo Bašić, tajnik: Bogomir Srnak, blagajnik: Ankica Čižmek. Broj redovitih članova je 16, a utemeljitelja 2.

Od posljednje »Savezove« skupštine do danas održana je glavna skupština 3. lipnja u Klanjcu i 6. studenoga 1927. sastanak u Tuhlju. Na sastanku i skupštini održana su teorijska pedagoška predavanja. Prijedloga i zaključaka je bilo, ali koji važe samo za društvo, a nisu od općenite važnosti, osim onih, koji su poslani »Savezu« posebno.

Luka, 7. kolovoza 1928.

XXII. Hrvatsko učiteljsko društvo kotara županjskog.

Od posljednje glavne skupštine »SHUD« u Zagrebu održalo je ovo učiteljsko društvo 3 odborske sjednice u Županji: 18. listopada 1927. glavnu skupštinu u Županji. 18. lipnja 1928. održan je u Županji proljetni sastanak. Na njemu su raspravljena ova pitanja:

1. Hrvatski jezik u osnovnim školama. Čisti izgovor i pravilan naglas. Praktični rad sa učenicima IV. razreda; predavanje Cvjetka Romića.

2. Kako i zašto se obavljaju radnje u školskom vrtu sa dječacima i djevojčicama; predavanje Cvjetka Romića.

3. Vođenje administracije u pučkoj školi; predavanje Đure Bašića.

4. Protest proti prisilnog upisivanja u nabavljačku zadrugu.

5. Poziv »SHUD« na upis u zakladu »Hrvatskog učiteljskog doma« i »Hrvatskog učiteljskog konvikta«.

U Županji, 8. kolovoza 1928.

XXIII. Hrvatsko učiteljsko društvo kotara Novska.

Prema stanju utvrđenom na minuloj glavnoj proljetnoj skupštini, održanoj u Novskoj dne 10. svibnja 1928., ovo društvo imade: I. Začasnih članova 2; II. redovitih članova 16. Svega 18 članova.

Članovi upravnoga odbora jesu: Predsjednik: Mijo Ivezić, ravn. učitelj, Novska, potpredsjednik: Marko Franjo, učitelj, Jasenovac na S., tajnik: Petar Modrušan, ravn. učitelj, Rajić, blagajnik: Vinko Škrljac, učitelj, Plesno p. Krapje. Odbornici: Nikola Banović, učitelj, Jazavica p. Rajić, Đuro Čajić, učitelj, Novska.

U Novskoj, 4. kolovoza 1928.

XXIV. Hrvatsko učiteljsko društvo bjelovarsko-grubišnopoljsko.

Kao bjelovarsko g. 1890. osnovano dobilo potvrdu pravila 24. lipnja 1891. br. 28.833. Kao grubišnopoljsko osnovano već g. 1884. dobilo potvrdu pravila 27. lipnja 1885. br. 5.117 iz 1884. Odmah u početku su društva pristupila »Savezu«. Kasnije spojena su u jedno društvo.

Dopisom od 12. srpnja 1928. poslao je društveni predsjednik g. Dragutin Klobučar popis društvenih članova i javio je, da će ostale podatke, dakle i izvještaj o društvenom radu, poslati društveni tajnik g. Mišo Sabolek, ravn. učitelj u Grubišnompolju; no uprava »Savezova« toga izvještaja nije primila.

* *
*

I kod nas i svagdje u svijetu dva su bojna tabora: jedan ima na svome stijegu Vječnu Istinu, a drugi magareću kožu! Prvi će za svoje ideale žrtvovati i krušac svagdašnji, i krv svoju i sa ramena glavu; a drugi će, da sačuva dragocjeni svoj zečji život, položiti i ono malo prividno mu preostala čestita obraza, dat će i dušu svoju, izdat će i narod i domovinu zatajiti Boga svoga za Molohe svoje — za svoj siti želudac i puni džep!

Karakteristično i simptomatično je za mentalitet stanovitog učiteljstva, da je broj naših otpadnika osobito znatan upravo u velikim centrima i trgovima. Dokaz je to, da se još uvijek favoriziraju tipovi, koji su si znali stvoriti naročitu životnu filozofiju, potrebitu za postignuće egoističnih i materijalističkih ciljeva svojih — pod svaku cijenu.

Ali i toj je igri kucnuo dvanaesti sat. Mi se tome trebamo nadati, mi u to trebamo vjerovati, jer po-

*

uzdano znamo, da eri korupcije i nemorala zvoni smrtno zvono! Stoga jedini i posljednji memento neka bude svima i svakome: »Vratite se u krilo Majke Domovine i u naručaj naroda hrvatskoga! Jer ostanete li i nadalje mlaki i neslani, ostanete li onakovi kakovi ste već deset punih godina, izbacit će vas narod iz usta svojih!

A ima li među nama još tkogod, tko nas još uvijek ne razumije, neka se kupi između nas i to: što prije — to bolje! Mi ćemo s time biti i jači i veći za toliko, za koliko će neprijatelji naroda biti brojniji; jer, nije snaga u broju — nego u Duhu i Istini!

S time svršavam ovaj svoj izvještaj i molim, da ga hrvatsko u »SHUD« udruženo učiteljstvo, kojemu ovaj izvještaj o njegovu radu može da služi na čast, uzme na znanje.

ad VIII.

Prima se jednodušno.

IX.

Prijedlozi središnjega i upravnoga odbora »SHUD«.

IX. redovita glavna (delegatska) skupština »SHUD«, održana u Zagrebu, 17. kolovoza 1928., neka zaključi:

a) Prva alin. § 1. pravila »SHUD«, koja glasi:

»Savez hrvatskih učiteljskih društava sastavlja se od učiteljskih društava, što su osnovana ili će se osnovati u različnim krajevima kraljevina Hrvatske i Slavonije« (§ 15.)

imade glasiti:

S a v e z h r v a t s k i h u č i t e l j s k i h d r u š t a v a s a s t a v l j a s e o d u č i t e l j s k i h d r u š t a v a, š t o s u o s n o v a n a i l i ć e s e o n o v a t i u r a z l i č n i m k r i j e v i m a k r a l j e v i n e S r b a, H r v a t a i S l o v e n a c a.

b) Prva alin. § 14. pravila »SHUD«, koja glalsi:

»Redovni članovi dužni su u blagajnicu Saveza učiteljskih društava uplatiti putem svoga društva svake godine jednu krunu članarine«,

preinačuje se ovlašću daljnje ustanove istoga §-a da glasi ovako:

Redovni članovi dužni su u blagajnicu Saveza hrvatskih učiteljskih društava uplatiti putem svoga društva svake godine stotinu dinara. Od toga pripada: 10 Din blagajni Savezovoj u ime č l a n a r i n e (§ 15. toč. a), b), c) Savezovih pravila); 60 Din za p r e t p l a t u na Savezovo glasilo i sve druge eventualne publikacije Savezove (točka d) § 15. i alin. e) § 22. Savezovih pravila); 20 Din za članarinu u Savezovu p o t p o r n u b l a g a j n u; 10 Din za p o p r a v a k i u z d r ž a v a n j e H r v a t s k o g a u č i t e l j s k o g a d o m a (zaključak Savezove skupštine od god. 1927. po prijedlogu brodskog društva »Ivan Filipović«).

c) Ovlašćuje se uprava Savezova, da prema zaključku zajedničke sjednice Savezova središnjega i upravnoga odbora, proširenoga zastupnicima u Savezu udruženih društava, održane u Zagrebu 16. lipnja 1928., konačno uredi odnos suvlasništva »SHUD« i »HPKZ« na Hrvatski učiteljski dom te provede sporazum o Učiteljskoj čitaonici i Hrvatskom školskom muzeju.

d) Poziva se uprava Savezova:

da s mogućim pospješenjem pribire nužne podatke stručnjaka tehničkih, financijalnih i ekonomskih,

sve to pretrese u zajedničkoj sjednici Savezova središnjega i upravnoga odbora proširenoga zastupnicima u Savezu udruženih društava, koja će usvojiti najbolju mogućnost i obzirom na točku g) § 41. i na § 53. Savezovih pravila ovlastiti upravu Savezovu, da što prije uredi zgradu Hrvatskog učiteljskog doma i najpodesnijim načinom u život privrede Hrvatski učiteljski konvikat,

a ob učinjenom imade se izvijestiti naredna Savezova skupština.

e) Odobrava se zaključak zajedničke sjednice »Savezova« središnjega i upravnoga odbora od 14. lipnja 1928., da uprava Savezova, jer je za to prijeka potreba, za Savezove pisarske i druge važne poslove uzme pomoćnu osobu uz nagradu, sada običajnu prema vreme zaposlenja i vrsti rada.

f) Odobrava se, da uprava Savezova prema § 64. Savezovih pravila stupi u saobraćaj s drugim društvima ove vrste, naročito s društvima pedagoškim, književnim, umjetničkim, a radi materijalnog poboljšanja svojih članova i s drugim društvima u domovini i izvan nje.

Kod prijedloga pod točkom b) radi povišenja članarine »Savezove« razvila se dugotrajna, ali lijepa i trijezna debata, u kojoj sudjelovahu drugovi Žigman, Gabrilovac, Vrabec i Augustinović p r o t i, t. j. da se snizi od 100 na 80 dinara, te drugovi Paulin, Đolenec, Bobinac, Čordašić i Radošević z a prijedlog, t. j. za članarinu od 100 dinara. Petričević je za prijedlog, t. j. za članarinu od 100 dinara. Petričević je za prijedlog, ali predlaže, da se članarina računa od 1. siječnja 1929. Jednako predlaže i drug Zečević. Köhler izvješćuje, da je njegovo društvo odglasalo zaključak, da se glasilo »Saveza« HUDom ne mora držati. Ovo je cijela predskupština odsudila. Na ponovno razlaganje druga Gabrilovca, da je on protiv 100 dinara članarine s razloga, jer već članarina u njihovome društvu iznosi 50 dinara po članu, drug Beršek savjetuje, neka se sve uprave HUD pobrinu, da nađu što više podupirajućih članova. On je zaredao po Požegi, i za par dana sakupio 352 člana, koji plaćaju po 10 dinara godišnje.

Konačno predsjednik reasumira i veli, da je glasilo »Savezu« ono što barjak četi. Bez njega nema veze među nama, nema uvida u stanje, nema pregleda o radu organizacije. Dužnost je svakog člana, da to glasilo drži,

da crpe na vrelu čistu istinu, a ne da čitajući protivničke časopise i krive prikaze o našim prilikama budu jednostrano i krivo upućeni. Nažalost ima i takvih članova, koji se raznim upitima, o kojima je već bilo pisano u HUDomu, obraćaju na predsjedništvo, a to je dokaz — da glasila ne čitaju — iako ga drže. Želja je uprave »Savezove« i uredništva HUDoma, da se glasilo proširi na polumjesečnik, ili čak na tjednik — ili barem da se objemom pojača. Naš list je dokumenat kulture hrvatskoga učiteljstva, a potom i hrvatskog naroda. Naš list stavljaju naši akademičari o bok prvim revijama učiteljskim u najvećim i najprosjvećenijim državama. U Hrvatskom učitelju, dok je bio naš, sarađivali su veliki prosvjetni protagoniste: Haufe, Schulz i drugi kapaciteti, čije su radnje i danas u rukopisu, jer radi poznatih prilika nijesu mogle biti štampane, pa je i to dokaz na kakvoj treba da je visini glasilo, koje izdaje »SHUD«, jer kapaciteti ne pišu u revolveraške i kojekakve zakutne listiće. Ako već ne možemo u vis i naprijed, nikako ne smijemo na niže i natrag. Prema tome: p r e t p l a t a z a l i s t n e m o - ž e s e s n i z i t i, l i s t m o r a d r ž a t i s v a - k i č l a n, a d u ž a n j e i — *d a g a č i t a!!*

Prinos potpornoj blagajni »Saveza« zaključen je na jednoj od prijašnjih »Savezovih« općih skupština, iznosio je 5 kruna, a sad se predlaže sa 20 dinara — dakle u vrlo slaboj relaciji. Pa jer je taj zaključak otprije obvezatan i za nas, doklegod ga glavna ili opća skupština ne poništi, predvidjela ga je i uprava »SHUD« u ovome svom prijedlogu. Svrha je potpornoj blagajni, da podupire siromašne i oskudne svoje članove i njihove porodice i siročad u slučajevima bolesti i bijede.

Prinos od 10 dinara po članu za popravak HUDoma također se ne može sniziti ni brisati, jer ga je usvojila prošlogodišnja glavna i opća naša skupština, na prijedlog HUD brodskog a požeškog za ovu i slijedeće godine. Konačno prinos od 10 dinara kao članarina »Savezova« također se ne može ni brisati, ni sniziti, jer su potrebe velike, a drugog pokrića nema.

Taj iznos od 100 D (sto dinara) ubirat će od 1. siječnja 1929. društvene uprave od svojih članova mjesečno, odbivši svotu od 60 dinara za glasilo, gdje u porodici zajedno živi više članova »Savezovih«, za koje je sve dosta jedan primjerak glasila; a koji član nije voljan, da za svoje vlastite interese žrtvuje malenkost od mjesečnih d e v e t dinara, taj nema ni učiteljske svijesti, ni hravtskog ponosa, i nije vrijedan da bude naš drug i član »SHUD«.

Stavljam prijedlog na glasovanje.

ad IX.

Prijedlog je primljen sa svima proti 2 (dva) glasa. Isto tako su primljeni i svi ostali prijedlozi »Savezove« uprave jednoglasno i bez promjene.

Prijedlozi u »SHUD« udruženih društava.

1. HUD z a g r a d Z a g r e b i o k o l i c u p r e d l a ž e:

a) Svaki pravi član SHUD dužan je do 1. travnja 1929. za opravak Doma i Konvikta uplatiti 100 (sto) Din. Svota se dijeli u polovicu za obje zgrade.

b) Stavlja se u dužnost središnjem i upravnom odboru »SHUD«, da propisnim načinom i što prije izda 30.000 komada srećaka za Hrvatski učiteljski Dom i Hrvatski učiteljski Konvikat po 10 (deset) Din sa 600 zgoditaka u vrijednosti od 50.000 Din. — Dan vučenja 30. travnja 1929. Čisti prihod je za opravak Doma i Konvikta.

c) Stavlja se u dužnost središnjem i upravnom odboru »SHUD«, da izda 1000 komada blokova po 25 listova »j e d a n d i n a r z a o p r a v a k HUD i HUK«.

d) Za vršenje administrativnih školskih poslova, što su u dužnosti ravnajućim učiteljima (upraviteljima), doznačuje im se iz državne blagajne od 1. travnja 1928. do zakonskog uređenja naredbenim putem službovni funkcionalni doplatak u mjesečnim iznosima na jednorazrednim školama po 50 Din, na dvo- do četverorazrednim po 100 Din, peterodo deseterorazrednim po 150 Din, a na više od deseterorazrednim po 200 Din, a k o n i - j e s u o s l o b o đ e n i rada u razredu.

2. HUD z a t r g K r a p i n u, t e k o t a r e k r a p i n s k i i z l a t a r s k i p r e d l a ž e:

a) Neka se poduzme korake kod odlučujućih faktora, da kod novogradnja škola po selima moraju općine g r a d i t i u č i t e l j - s k e s t a n o v e, kako to propisuje § 27. škol. zakona od god. 1888. i kako je to predviđeno u nacrtu novoga škol. zakona.

b) Vodstvo »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« umoljava se, da se zauzme na mjerodavnome mjestu za ono u m i r o v l j e n o u č i t e l j s k o o s o b l j e, koje je bilo već uživalo po dodacima na skupoću državnih službenika građanskog i vojnog reda, penzionera i penzionerki od 28. II. 1922. d o d a t k e n a s t a n, a takove je (dodatke na stan) ukinuo delegat financija u Zagrebu svojom okružnicom od 16. X. 1924. br. 16.092, pa otad ovi penzioneri i penzionerke ne uživaju stanarine.

3. HUD z a k o t a r P r e g r a d u p r e - d l a ž e:

a) »Savez hrvatskih učiteljskih drutava« neka sa svoje strane nastoji na to skorijem ujedinjenju u jedno stručno društvo. Neka bude »Savez« susretljiv doklegod je moguće, no tekovine hrvatskoga učiteljstva neka čuva.

ad X.

Prijedlozi HUD za grad Zagreb i okolicu pod toč. a) i c) otklanjaju se i to: prvi radi preopterećenja članstva, a treći jer bi se nji-

me slabila i cjepkala akcija o kojoj govori prijedlog pod toč. b). Ostali se prijedlozi toga društva i HUD krapinsko-zlatarskoga primaju i otpućuju glavnoj skupštini na prihvat, dok se prijedlog HUD pregradskog otklanja po smislu zaključka XI. sjednice središnjega i upravnog odbora »SHUD« od 14. srpnja 1928. toč. VI.

XI.

Drug Sudeta predlaže, neka se sutrašnjoj glavnoj skupštini predloži, da odustane od čitanja svih danas ovdje saslušanih izvještaja, koji će ionako biti objelodanjeni u HUDomu, pa da zaključi, da se pročita samo zapisnik sa današnje konference, te da sve po nama joj predložene zaključke i prijedloge primi en bloc i bez debate, te na ovaj način manifestira svoje osjećaje u ovim tužnim danima, i svoje povjerenje prema predstavnicima »Saveza« i svojih HUDD.

ad XI.

Prijedlog Sudetin prima se jednoglasno kao i prijedlog za glavnu skupštinu.

Predsjednik zahvaljuje prisutnima za upravo dostojanstveno držanje i živahno sudjelovanje u raspravljanju, moli da svi članovi budu sutra u 9 sati u kaptolskoj školi i zaključuje konferencu u 8·35 h.

Zaključeno i potpisano

Predsjednik:	Tajnik:
Ivan Tomašić v. r.	*Nikola Toth* v. r.

DELEGATSKA (GLAVNA) SKUPŠTINA.

IX. glavne (delegatske) skupštine »SHUD«, održane 17. kolovoza 1928. u 10 sati prije podne u gradskoj školi kaptolskoj u Zagrebu.

Predsjeda: Ivan Tomašić, predsjednik »SHUD«.

Prisutno: osamdesetsedam delegata u »SHUD« udruženih učiteljskih društava i šezdesetdevet pravih članova »SHUD«.

Bilježe: Ladislav Beršek i Nikola Toth, tajnik.

I.

Šezdesetgodišnjica Ivana Tomašića.

Prije prelaza na dnevni red uzima riječ drug Dragutin Paulin, predsjednik »HUD« za kotar virovitički. Spominje, da smo čas prije ovršili časnu dužnost prema Vođi hrvatskog naroda, Stjepanu Radiću), a sad nam je dužnost, da se — koliko je to u ovim strašnim časovima moguće — spomenemo Vođe hrvatskog učiteljstva i našeg Prvaka, predsjednika »SHUD« Ivana Tomašića, koji je 3. ov. mj. navršio 60-godišnjicu svoga života. Tomašić je na Golgotu hrvatskog naroda, napose hrvatskog učiteljstva, često sâm napuštan od ljudi, iznio križ naših patnja, pod kojim je najviše stradao on, i njegova porodica. Pa da Tomašić nije za hrvatsku stručnu pedagošku literaturu, koju je znatno obogatio, da Tomašić nije za umjetnički pokret u školi, za pokret u korist škole rada, kojemu je uz Koščevića začetnikom i najplodnijim protagonistom kod nas; da Tomašić nije na polju hrvatske beletristike i pjesništva u njenom smislu, koje je također lijepo obogatio; da Tomašić nije kao potpredsjednik i član uprava tolikih naših kulturnih i humanitarnih institucija, koje se ne mogu bez njega pravo zamisliti; ukratko, da Tomašić nije od svega nabrojenoga ništa učinio, i da mu je jedino djelo, što je hrvatskome učiteljstvu sačuvao, spasio i povratio ustanove i imovinu »SHUD«, koju nam je namro Filipović i naši drugi očevi, Tomašićevo bi ime moralo biti zlatnim slovima ubilježeno u historiji hrvatske prosvjete. A hrvatsko učiteljstvo, premda mu se danas ne može, kako bi željelo odužiti, zasvjedočilo mu je svoju ljubav i neograničeno povjerenje lanjskim izborom njegovim za predsjednika »SHUD«; kao i na jučerašnjoj pretkonferenci, što je prethodila današnjoj skupštini, na kojoj su jednoglasno prihvaćeni svi prijedlogi njegove uprave, jer kao uvijek smjeraju na sreću i napredak hrvatskoga učiteljstva, prosvjete i naroda hrvatskoga. — Živio!*

*) Vidi o tome 9. broj ovogod. »HUD«, koji je cijeli posvećen uspomeni na velikoga pokojnika
Uredn.

Na to je družica Ivka Sušić recitirala pjesmu — posvetnicu Jose Biničkog svečaru Tomašiću:

IVANU TOMAŠIĆU

predsjedniku »Saveza hrv. učitelj. društava« prigodom 60-godišnjice rođenja.

Zdravo Ive predsjedniče vrli,
Hrvatsko Te učiteljstvo grli,
Izdna duše staleške Ti kliče:
— »Živio nam roda pobornIče!« —

Gle šezdeset naniza se ljeta
Što Hrvatska porodi Te sveta. —
Uz kolijevku prorekoše vile,
»Da odličnik bit ćeš majke mile«.

Što rekoše to se je i zbilo,
Sokolu je ponaraslo krilo,
I preleti zemlje i narode
Tražeć svijetla, prosvjetne slobode.

Poznava Te Njemačka i Češka
I Madžarska, Švicarska viteška,
Jer si kod njih često gostom bio,
Umovima ljudskim omilio.

Tamo znanjem punio si glavu,
Steko spremu pedagošku pravu,
I vrativ se domu milenomu
Oduška si davo srcu svomu.

Međ' borcima borilac si bio,
Al ne svima i jednako mio,
Gurali su »možni« postranice
Tvoje misli ljudske naprednice.

Bockali su mnogi Te komarci
A plašili i bradati jarci,
Al Ti osta naša stijena ljuta
Što ne skreće s naprednoga puta!

Tekovine Filipov'ća Ive
Kojima se svi Hrvati dive,
Mudro čuvaš u nastalom sporu
I pobjede čekaš rujnu zoru.

Od bogova nemaš možnih hvale,
Jer hrvatske braniš ideale,
Al Ti lovor braća, sestre pletu
S kojim dičit možeš se u svijetu.

Savezova« Ti si danas glava,
Nadaleko ori Ti se slava,
Vodi hrabro borbu učiteljâ
Domovinska kako traži želja!

Prosvjeta je učiteljsko geslo
Što je Tminu u prašinu streslo,
Ožarilo srce čovjekovo
Pripravilo zlatno vrijeme novo.

Ovo geslo neka braću združi,
Drug da drugu bratsku ruku pruži,
Pa da slogom glupost uništimo,
Milom domu sreću izvojštimo!

Oj bori se da ojačaš bratstvo,
Al Hrvatu ostane hrvatstvo,
I Srbinu srpska duša žarka,
I Slovencu miso slobodarka!

Zdravo Ive! Svi Ti čestitamo,
Svaku počast Tvomu radu damo,
Vodi stalež i hrvatski radi,
U srcima ljubav, slogu sadi!

Ne očekuj ordenâ ni hvalâ,
Hrvatskih se drži ideala,
Kroči stazom Filipov'ća lava,
Hrabro brani učiteljska prava!

Josip Binički.

Predsjednik Tomašić zahvaljujući na pažnji glavne skupštine, reče da nikad do danas nije slavio javno ni imendana, ni rođendana ni bilo kakovih titula, pa kad bi bio znao, što se za danas sprema, on bi i danas predusreo i spriječio ovo spominjanje, u koliko bi ono bilo lično. Ali jer smatra, da ova pažnja, što mu je danas iskazana, ne ide njega kao Tomašića nego kao predsjednika i prvog predstavnika hrvatskog učiteljstva i »SHUD«, prima tu bratsku spontanu izjavu sa zahvalnošću od sveg srca; jer stalež koji poštuje autoritet vrhovne uprave svoje institucije i njegovu glavu, pokazuje time visoku svijest i disciplinu sviju članova; dokazuje da i ima sve uvjete za uspješan rad i pobjedonosnu borbu za održanje pod svaku cijenu i pod svim prilikama. U to ime ponovno zahvaljuje i otvara glavnu skupštinu.

ad I.

Mnogi članovi prilaze Tomašiću, rukuju se i ljube s njime uz klicanje cijele skupštine: Živio Tomašić! Živio predsjednik »SHUD«.

II.

Predsjednik Ivan Tomašić konstatuje, da je za današnju ovu glavnu skupštinu po pravilima dostatan broj prisutnih, koje svesrdno pozdravlja.

Otvarajući ovu skupštinu, upozoruje u prvome redu na njezinu golemu važnost. Predsašnici naši, naime, sa besmrtnim Ivanom Filipovićem i njegovim suradnicima stvorili su sve, što mi imademo: Uzorno provedenu staležku organizaciju hrvatskoga učiteljstva, njezine institucije i imovinu. Time je hrvatsko učiteljstvo kako u narodu hrvatskomu tako i u stranomu obrazovanomu svijetu s pravom zauzelo ugledan i važan položaj. — Nas je savremenike zapala teška zadaća, da tu od njih preuzetu dragocjenu baštinu spasimo. Shvatismo svoju dužnost i izvršismo ju s potpunim samoprijegorom. U divskoj borbi za to protiv neprijatelja s daleko nadmoćnijim silama žrtvovasmo oko tisuću egzistencija svojih porodica; no konačno herojski potpuno svladasmo. — Ali ovo naše djelo, ma koliko je veliko i časno, vrijediti će samo onda, kada ga i okrunimo time, da baštinu od svojih pređa, što ju spasismo, i sačuvamo, te ju u amanet predademo svojim nasljednicima, koji da ju u svojim daljnjim generacijama hrvatskomu učiteljstvu i narodu — trajno zadrže. Naš današnji rad početak je svega toga; stoga: Neka ga blagoslovi dobri Bog!

Obzirom na tehničku stranu današnje skupštine izvješćuje predsjednik, da je na jučerašnjoj predskupštini, kojoj su uz cjelokupni središnji i upravni odbor »Savezov« prisustvovali i predsjednici odnosno njihov zamjenici u »Savezu« udruženih bratskih »HUDruštava«, na prijedlog druga Sudete jednoglasno zaključeno, da se današnjoj glavnoj skupštini predloži, neka u znak opće narodne žalosti sasluša zapisnik predskupštine te en bloc i bez debate prihvati zapisnik i sve juče raspravljene prijedloge i usvojene zaključke.

Prije prelaza na dnevni red podjeljuje predsjednik zatraženu riječ drugu Mati Sudeti, koji ponavlja i objašnjuje svoj prijedlog, što ga je jučerašnja predskupština primila, t. j. predlaže glavnoj skupštini, neka se na ovoj današnjoj glavnoj skupštini ne bi ponovno čitali i raspravljali izvještaji i prijedlozi, što su na jučerašnjoj predskupštini pomno salušani, pretreseni i usvojeni, nego da se samo pročita zapisnik jučerašnje predskupštine te en bloc i bez debate prime svi zaključci i prijedlozi, da se tako i ovim manifestiraju osjećaji hrvatskog učiteljstva u ovim tužnim danima i povjerenje prema predstavnicima »SHUD« i sviju »HUD«.

Ad II.

Glavna skupština jednoglasno prima zaključak predskupštine po Sudetinu prijedlogu i predsjednik određuje, da se pročita zapisnik predskupštine.

III.

Tajnik Nikola Toth čita zapisnik predskupštine od 16. kolovoza t. g.

Ad III.

Glavna skupština jednoglasno i bez svake primjedbe prihvaća zapisnik u cijelosti.

IV.

Budući, da je time dnevni red iscrpljen, predsjednik hvali učesnicima na dostojanstvenom držanju; zaključuje glavnu skupštinu uz izjavu, da će opću skupštinu sazvati, čim se obave radnje i posvrše elaborati, što ih je odredila današnja glavna skupština.

Zaključeno i potpisano.

Predsjednik:
Ivan Tomašić.

Tajnik:
Nikola Toth.

V I J E S T I

ČESKI UČITELJI U ZAGREBU.

Tridesetipet kulturno-socijalnih radnika iz Čehoslovačke posjetilo je od 28.—30. rujna Zagreb. Došli su pod vodstvom Josefa Zemana, inspektora u odjeljenju za uzgoj slijepe, gluhonijeme i sl. djece u praškomu Ministarstvu Prosvjete. Oni putuju cijelom državom SHS, da upoznaju njene kulturne, socijalne i higijenske ustanove. U Zagrebu su pregledali hrvatski etnografski muzej, sveučilišnu knjižnicu, arhiv, arheološki muzej, galeriju slika, Središnji ured, obdanište, Brestovac, higijenski zavod i školu za narodno zdravlje, kao i zavod za gluhonijemu djecu i gradske ambulatorije, te naše kazalište gdje su prisustvovali i predstavi. U pučkom sveučilištu održao je pako njihov sveučilišni profesor Dr. Karlo Herfort predavanje o uzgoju defektne djece. — Odlične je goste dočekao na kolodvoru među inima i predsjednik »SHUD« Tomašić, koji je davni prijatelj sa vođom ove ekskurzije Josefom Zemanom, te gradski podnačelnik Milutin Mayer, koji ih je pozdravio u ime grada Zagreba na kolodvoru kao i na banketu, što im ga je priredila gradska općina. Nadamo se, da će Čehoslovacima ova 3 dana boravka u glavnom gradu Hrvatske također pripomoći, da bolje upoznaju Hrvate, pa da budu objektivniji u prosuđivanju spora između hrvatskog naroda i Beograda.

POKOJNICI.

† Vjekoslav Klaić.

Smrću Vjekoslava Klaića gubi hrvatski narod ne samo jednog od najodličnijih povjesničara, nego i uzorna rodoljuba i priznatoga kulturnoga radnika.

Najveće njegovo djelo »Povijest Hrvata« od kojeg je, nažalost, izašlo samo šest svezaka, pokazuje nam ga kao strogo naučnog i objektivnog historičara, ali koji znade svu građu da dade u tako jasnom i zanimljivom stilu, da ju se čita kao najljepša književna djela. No hrvatsku historiju zadužio je Klaić i još mnogim drugim svojim radovima, osvijetlivši nam neke dosada tamne ili posve nepoznate njene dijelove a sve na osnovu strogo kritičnog proučavanja izvora. Tako je Klaićeva riječ u hrvatskoj historiji postala autoritativna. Osobito je znamenita i vrijedna njegova »Povijest Bosne«, pa monografija »Zagreb« te »Život i djela Pavla Rittera Vitezovića« kao i »Kronika Antuna Vramca«, a da i ne spominjemo ono mnoštvo studija i članaka, što ih je Klaić napisao u »Radu« Jugoslavenske akademije, »Nastavnom Vijesniku« te u drugim raznim stručnim i naučnim časopisima. Kada se još k tome prida njegov tridesetgodišnji rad kao profesora na sveučilištu, vidjet ćemo, da lik Vjekoslava Klaića zauzima među svima hrvatskima historičarima jedno od zaista najodličnijih mjesta.

No izim svoga rada na području hrvatske historije zadužio je Klaić svoj narod i kao radnik na drugim kulturnim poljima. Kao književnik javljao se je Klaić u »Vijencu«, kojemu je bio kasnije i urednikom, a priopćivao je svoje književne priloge i u drugim književnim listovima.

Kao glazbenik uglazbio je više stvari, pa tako i onu toliko popularnu našu »Misli moje kud bludite«, a bio je i predsjednik »Hrvatskog glazbenog zavoda«.

Bio je također predsjednik »Matice Hrvatske« i pravi član naše najviše naučne institucije, »Jugoslavenske akademije« u Zagrebu.

A sveučilišta u Pragu i Zagrebu imenovala su ga zbog njegovih zasluga za nauku počasnim doktorom filozofije.

Klaić je sudjelovao također u sveukupnom javnom radu Hrvatske, te je svakom zgodom, kad je ustrebalo, rado stavio sve svoje znanje i iskustvo na raspolaganje za dobro i napredak naroda. Tako je na pr. ona divna kulturno-historijska izložba, što ju je grad Zagreb priredio povodom 1.000 godišnjice hrvatskoga kraljevstva, najvećim dijelom njegovo djelo.

A nama hrvatskim učiteljima dobro je poznat i sa onog krasnog svog predavanja o »Pogledima na duševnu kulturu Hrvata za narodne dinastije«, što ga je održao na svečanoj skupštini hrvatskoga učiteljstva povodom hiljadugodišnjice. »Mislio sam, da sam sa svojim radom na kulturno-historijskoj izložbi zaključio svoj javni rad i tako sam i odlučio, ali kad me hrvatsko učiteljstvo zove, onda se moram odazvati« odgovorio je predsjedniku »Saveza«, kad ga je ovaj došao zamoliti za ovo predavanje.

Prije sudbonosnoga odlaza hrvatskih usrećitelja u Beograd za djelo 1. prosinca 1918. bio je objed kod jednog visokog crkvenog dostojanstvenika i političara u Zagrebu. Tom zgodom kazao im je rodoljub Klaić: »Ja sam star i povjesničar sam; dakle imadem i znanja i iskustva, pak vam velim: Politika se ne vodi srcem, već — pameću. Tražite stoga u Beogradu bar ono, što smo imali za vrijeme Madžara, t. j.: autonomiju i financijalnu samostalnost i da hrvatski sabor imade pravo da određuje kontigenat vojnika«. — Nijesu poslušali niti njega, kao niti Bogdana Medakovića, koji je zaklinjao, da se sačuva barem hrvatski sabor, nego su nas bezuslovno predali; zato nam i jest sada — ovako...

Vjekoslav Klaić rodio se je u Garčinu 1849. godine od oca učitelja, a kasnije ravnatelja zagrebačke učiteljske škole, Franje Klaića. Nauke je svršio u Zagrebu, Varaždinu i Beču, a službovao je najviše u Zagrebu, gdje je bio skoro 30 godina profesor na sveučilištu. Umirovljen bje 1922., dakako protiv svoje volje, jer nije konvenirao režimu. Bio je uvijek uzoran Hrvat, čelik-značaj i istinit rodoljub. U djelima svojima ostavio je hrvatskome narodu trajnu uspomenu na sebe, pa neka mu je stoga vječna slava!

† Vladimir Mažuranić.

Još u mjesecu siječnju oduze nam smrt jednog od najvećih naših znanstvenih radnika, koji je naučnim radom prodičio svoje ime jednako kaošto ga je prodičio otac mu pjesnik i ban-pučanin. Umr'o je 17. siječnja Vladimir Mažuranić, autor »Prinosa za hrvatski pravno-povjesni rječnik« (izdala Jugosl. Akademija u Zagrebu 1908.—1922.). Životno ovo njegovo djelo pozdravio je cio naučni svijet, jer je u njemu dan prvi osnov istraživanja hrvatskih pravnih starina, koje je Mažuranić temeljito obradio s pravnog, historijskog i lingvističkog gledišta. Treba istaknuti da ovakova djela nema nijedan slavenski narod, a rijetko i koji drugi, pa je pažnja cijelog stranog naučnog svijeta upravo tim djelom svraćena na naše pravne spomenike, a time i na našu historiju i kulturu uopće. Monumentalno ovo djelo obasiže oko 1700 stranica a rezultat je 20-godišnjeg ozbiljnog naučenjačkog rada.

Vladimir Mažuranić bavio se je osobito posljednje vrijeme istraživanjem odnosa i veza Hrvata s istočnim narodima, tako rasprava o Meleku Jaši u Zborniku kralja Tomislava (izdala Jugosl. Akademija) te posljednja rasprava Gebalin (u »Kolu« Matice Hrvatske).

I na polju lijepe književnosti imamo njegovih doprinosa. Napisao je dramu »Grof Ivan«, veselu igru »Anarhisti«, te predgovor Demetrovoj

»T e u t i«, što ga je, kao i izdanje cjelokupnih djela oca mu Ivana, afirmiralo kao odličnog književnog kritičara. U izdanju djela svoga oca objelodanio je faksimil izvornog rukopisa velepjesmi »Smrt Smail-age Čengića« i tako potpuno oborio sve one šovinističke tvrdnje stanovitih velikosrpskih krugova, koji su nijekali, da je Ivan Mažuranić pjesnik ove pjesme, pa ju pripisivahu vladiki Radi.

Ali i naše gospodarsko zakonodavstvo zahvaljuje Vl. Mažuraniću mnogo, jer je osnovu zakona o zemljišnim zajednicama on izradio.

Bio je jedan od onih uzornih starih kremenjaka i poštenjaka, odličan rodoljub i pravi Hrvat, koji nije svoga hrvatskog osvjedočenja nikada pa ni za volju najvećih časti zatajio. Bio je isprva upravni činovnik, a kasnije sudac, te je umirovljen kao predsjednik Banskog stola. A poradi njegovog naučnog rada izabrala ga je Jugoslavenska Akademija u Zagrebu svojim predsjednikom, te je tu čast kroz više godina vršio.

Umro je u 83. godini života, istinski poštovan i ljubljen od sviju.

Slava mu!

† Fran Mažuranić.

Pjesnik »Lišća« i ljetos od »Matice Hrvatske« izdane zbirke crtica »Od zore do mraka«,*) Fran Mažuranić umro je 2. kolovoza o. g. u Berlinu.

Fran Mažuranić javljao se je u hrvatskoj književnosti tamo od g. 1885., kad je u »Vijencu« priopćivao svoje prekrasne i upravo klasične pjesme u prozi, koje je i skupio te izdao 1887. pod naslovom »L i š ć e«. Ovom svojom zbirkom crtica, pjesama u prozi, zauzeo je Mažuranić jedno od prvih mjesta u hrvatskoj književnosti, i stekao toliku popularnost, da su se pojedine njegove crtice kao biserje hrvatske književnosti uvrštavala u gotovo sve naše a i strane književne zbirke, pa u čitanke, almanahe, kalendare i slično. Stoga je i »Društvo hrvatskih književnika« izdalo među svojim izdanjima »Savremeni hrvatski pisci« u dvadesetosmoj knjizi njegovu zbirku »Lišće i druga djela«, koja je knjiga posve rasprodana i danas velika rijetkost.

A onda je zašutio i — nestao. I nijesmo do pred par godina za njega uopće znali. Govorilo se, da je umro negdje u dalekom svijetu; nagađalo se koješta. A on je s belgijskom ekspedicijom lutao Kongom, a onda i ostalim svijetom, bio s v j e t s k i p u t n i k. Evo posljednja njegova zbirka crtica »O d z o r e d o m r a k a« zapravo je njegova autobiografija i ona nam priča njegovu mnogogodišnju šutnju njegovo svojevoljno progonstvo. I mi vidimo, da taj svjetski građanin nije zaboravio svoje Hrvatske, da ju je uvijek nosio u svome srcu i misli, da je žudio da još jednom pozdravi žale našega mora, onaj Vinodol, kolijevku velikih Mažuranića, ali — ali smrt, ona svesilna i neumoljiva vladarica svijeta, zaklopi prije oči njegove.

Osim ovih dviju hrvatskih zbirki pisao je Fran Mažuranić i vrlo mnogo na njemačkom jeziku, ali pod pseudonimom, kojega nije htio nikada otkriti. Jer ovo je pisao, kako sam reče, da živi, dok je hrvatski književni rad bio: o d s r c a k s r c u.

Slava Franu Mažuraniću!

† Ivan Tišov.

Ivan Tišov, hrvatski slikar, umro je u Zagrebu 19. rujna o. g. U više lijepih slika ovjekovječio je razne historijske događaje. Poznata je velika njegova slika »Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti« kao spomenlist k otvaranju nove kazališne zgrade 1895. Tu su ovjekovječeni svi najpoznatiji naši kulturni radnici, književnici i umjetnici. — Druga njegova velika slika prikazuje historijsku sjednicu hrvatskog sabora od 29. listopada 1918. — Svuda se ovdje vidi izvanredan dar dekorativne kompozicije. — Tišov je izradio još mnogo slika koje će mu sačuvati trajnu uspomenu, a ovdje neka budu spomenute još samo fresco slike u crkvi sv. Marije u Zagrebu, ikonostas u crkvi u Plaškom, »Urania« i »Isus kao učitelj u reprezentativnoj bogoštovnoj dvorani hrvatske vlade, pa »Pod breskvama« (u sofijskom dvoru), »Slavonska idila« (u beogradskom dvoru), »Turkinjica«, »Pod jorgovanom«, »Pauk« i drugo.

Tišov je rođen 1870. u Viškovcima u Slavoniji. Studirao je u Münchenu i nekim drugim njemačkim gradovima. Bio je profesor na Obrtnoj školi u Zagrebu.

† Martin Kukučin.

Uz Hurban-Vajanskya te Hviezdoslava Kukučin je svakako najsvijetlije lice novije slovačke književnosti. Najveći slovački realista, čija su se djela proširila diljem bratskoga slovačkog naroda.

Martin Kukučin (r. Matej Bencur) rodio se 1860. u Jasenovi u Moravskoj. Bio je isprva učitelj, a naknadno je svršio medicinske nauke u Pragu i kao liječnik živio najprije kod nas na otoku Braču, onda 15 godina u Južnoj Americi kao liječnik, prosvjetitelj i politički borac hrvatskih kolonista, pa neko vrijeme u domovini, te u Zagrebu i Lipiku kao liječnik, gdje i umre 21. svibnja o. g.

Napisao je roman »D o m n a o b r o n k u« iz života gradića na otoku Braču, oveće djelo u pet svezaka »M a j k a z o v e« iz života južnoameričkih Hrvata, dramu »Komasacija« pa putopise iz Dalmacije i Patagonije kao i sijaset crtica i novela, što su mu donijele glas najvećeg slovačkog realiste. Iako je gotovo 30 godina živio izvan svoje domovine, sačuvao je najčistiji materinji slovački jezik i njegova su djela uzor slovačkog jezika.

Hrvatski narod imao je u njemu iskrena prijatelja, jer ga je on ljubio jednako kao i svoj slovački.

Slava Martinu Kukučinu!

† Dr. Ernest Miler.

Hrvatska univerza u posljednje vrijeme gubi jednog za drugim najjače svoje predstavnike. Umro nam Polić, ubrzo za njim Körbler, nedavno starina Klaić, a sada ju je ostavio za uvijek njezin rektor Dr. Ernest Miler. Smrt Milera težak je gubitak za hrvatsku univerzu kao kulturnu instituciju, za pravnu nauku i za njegove učenike. Kao profesor kriminalnog prava i sociologije bio je Miler najodličniji naš učenjak na tom području, pa je objelodanio i više odličnih rasprava, što pokazuju njegovo strogo naučno shvaćanje sviju problema sociologije i kriminalnog prava. Glavni mu je rad ipak bio u njegovim predavanjima, kojima je znao, jer je bio vanredan predavač i govornik te divan stilista, svoje učenike upravo zanijeti i posve osvojiti.

Čovjek duboke inteligencije i velike naobrazbe, istinski rodoljub hrvatski, solidan učenjak i izvrstan učitelj, ostavio je Miler u hrvatskom narodu trajan spomen. Hrvatski učitelj sačuvat će mu posebno trajan spomen, što se je kao sveučilišni rektor rodoljubno pobrinuo, da je isplaćena stanarina, što ju je vlada dugovala »Savezu« za nastambu sveučilišnog »Gospodar.-šumar. fakulteta« u »Hrvatskom učiteljskom konviktu« i »Konvikat« vraćen »Savezu«.

*) Nadopuna ovome izdanju izašla je u posebnoj knjižici u nakladi »Vijenca«.

Književne vijesti

Izašlo je iz štampe treće povećano i posve prerađeno izdanje **Šeringerovog** »Rječnika tuđih riječi i fraza«, nakladom tiskare »Merkantile« u Zagrebu, Ilica 35.

Šeringerov rječnik poznat je našoj široj javnosti već od godine 1899., kada je izašlo piščevom nakladom prvo izdanje u 1500 primjeraka sa 3000 riječi, koje izdanje je povoljno ocijenio poznati naš stručnjak, sada već pokojni, prof. dr. Petar Tomić i na temelju ove ocjene preporučila ga bivša kr. hrv. zem. vlada za bogoštovlje i nastavu za nabavu učiteljskim knjižnicama i kao pomoćnu knjižicu srednjim zavodima.

Drugo ispravljeno izdanje i povećano (za 1500 riječi) izašlo je god. 1906. nakladom knjižare L. Hartman (St. Kugli), koje je štampano u nekoliko tisuća primjeraka, te je kasnije i više puta ponovljena naklada.

Ovo treće izdanje plod je marljivog prikupljanja novih te ispravljanja starih riječi kroz punih 20 godina, koje su osobito za svjetskog rata nicale kao gljive.

Tako imade sada ovo treće izdanje oko **6000** riječi. Ovaj rječnik nije prosti prijevod odnosne riječi, već je skoro svaka riječ opisana i obrađena tako, da ju može razumjeti i manje obrazovan, a dobro će doći i visoko obrazovanom, jer će tu naći tumačenje i: pravnik, filozof, pedagog, medicinar, političar i sociolog.

Imade tu takovih riječi, kojih nema u nijednom leksikonu, ali su se uobičajile u našem govoru i štampi, pak se može ovaj rječnik smatrati više kao jedna: »Mala priručna enciklopedija« i to prva ove vrste kod nas i na cijelom slavenskom jugu.

Zato se ovaj rječnik već i po svojoj dosadašnjoj prođi sam po sebi preporučuje kako đacima, kao pomoćna knjiga, tako i čitavoj inteligenciji gradskoj i seoskoj, osobito sada, gdje imademo i seoskih narodnih poslanika, koji se bave politikom.

Knjiga opsiže 18 štampanih araka u džepnom formatu (1/16) sa 292 stranica dvostupačno štampanih. Tisak je lijep i papir dobar. Cijena je broširanoj knjizi Din 30.—, a ukoričenoj Din 40.—, poštom Din 12.— više (preporučeno).

Umoljavaju se vanjski listovi, da donesu ovu objavu.

Narudžbe prima: Tiskara Merkantile, Zagreb, Ilica 35.

Vlastivědný Sborník Slezský. Část I. Přírodní popis a hospodářské poměry. Školství. Statistika. Se 14 obrázký v textu a 4 mapkami. 1.925. Str. 320. — Část II. Historie, literatura, kultura. Dokončení přírodního popisu a hospodář. poměrů. S 39 obrázky v textu. 1.926. Str. 473. — Uspořádal Antonín Lhotský, učitel ve Studénce. Grafickon výzdobu krestil Frant. Vrobel, akademický melíž v Přívoze. — Svým nákladem vydal Ústř. spolek českého učitelstva ve Slezský. Oba sveska zajedno u platno uvezana.

Arnoš Chamrád: Z Něpřikrytej děd̆iny. Slezske vrše. Řada proša, 1.923., str. 60. — Řada druha, 1.924., str. 60. — Oba sveska zajedno uvezana.

Karel Březina, řídící učitel: Památník vydaný na oslavu osmdesátiletí obecné školy »U Kostela« v Něem. Lutyni na Těšínsku. Se 7 obrázky v tekstu. 1.927. Str. 128. — U platno uvezano.

Primili smo u zamjenu:

L'internationale de l'enseignement, mjesečnik broj 9. i 10. za lipanj i srpanj 1928.

Die Lehrerinternationale, mjesečnik broj 9. i 10. za lipanj i srpanj 1928.

Izvještaji I. B. A. (Internationale der Bildungsarbeiter) o »Pedagoškome zasjedanju« u Leipzigu o Uskrsu 1928. od slijedećih referenata:

Pinkewič (Rusija): Sistem narodnog prosvjećivanja.

Rednas (Belgija): Svrha uzgoja.

F. C. Moore (Engleska): Disciplina u školi.

Pistrak (Rusija): Škola i društvo.

Šatzky (Rusija): Osnovna škola Sovjetske Rusije u teoriji i praksi.

Šulgin (Rusija): Škola i država.

M. Epstein (Rusija): Socijalni i pravni položaj proleterskog djeteta u Sovjetskoj Uniji i u kapitalističkim državama.

C. Freinet (Francuska): Disciplina među učenicima.

Presse-Bulletin (dodaci k mjesečniku: »Die Lehrer-Internationale«) broj 7., 8., 9. i 10. za godinu 1928.

Ruskaja škola za rubežom, Praha II. Panska ul. 16., godište 1927.—1928., Knjiga 26., 27. i 28. Svaka 2 mjeseca izlazi po jedna knjiga na 6—8 štampanih araka. Godišnja pretplata 150 dinara.

Iz uprave „SHUD“.

U »Hrvatskom učiteljskom konviktu« uređena je soba sa 15 kreveta za nastambu 15 učenika srednjih škola.

Na stan se primaju u prvome redu sinovi učitelja zakladnika »H. U. Konvikta«, najprije novih, zatim starih, te konačno pravih članova »Saveza« uz mjesečnu odštetu od 220 dinara.

Rok za prijave do 1. prosinca 1928.

Prijave se šalju na adresu: Stjepan Grabrić, poslovođa »SHUD.« Zagreb, Hrvatski učiteljski dom, Trg kralja Aleksandra, broj 4.

Za upravu »SHUD.«:

Ivan Tomašić,
predsjednik.

*

U »Hrvatskom učiteljskom domu« uređena je posebna sobica s 2 kreveta. Svaki član »Zaklade Hrvatskog učiteljskog doma« imade pravo, da — kadgod dođe u Zagreb, ako soba tada nije slučajno popunjena — za svaki jednom zauvijek u »Zakladu« uplaćeni udjel (280 dinara) besplatno prenoći po 1 noć; dakle po toliko noći, s koliko je uplaćenih udjela član »Zaklade«.

Kad je soba prazna, mogu u njoj uz odštetu od 15 dinara za noć da prenoće i članovi »Saveza«, koji nijesu članovi »Zaklade HUD«; a uz odštetu od 20 D za noć i nesamostalni članovi porodica članova »Zaklade HUD«kao i porodica članova »Saveza« a nečlanova »Zaklade HUD«.

Svatko, tko prenoći, plaća za noć: 5 D za uporabu svjetla, vode te pranje ručnika i rublja za krevet; 5 D za podvorbu (spremanje sobe i čišćenje obuće) i eventualno 3 D za loženje zimi.

*

Po zaključku posljednje »Savezove« skupštine ubiru odbori u »Savezu« udruženih učiteljskih društava: od 1. siječnja 1929. god. iznos od 100 Din od svakoga svojega člana za »Savez« i to u ime pretplate za list »Hrvatski učiteljski dom« 60 D, 10 D za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma, 10 D članarine za »Savez« i 20 D u ime članarine u potpornoj blagajni »Savezovoj«.

Za 1928. god. podmirila su društva »Savezu« većinom sve, što su trebala, osim pretplate za list, koja za 1927. iznosi 30, a za 1928. god. 60 Din.

Da se u buduće zaostalom pretplatom rad ne komplicira, poslali smo iskaze o pretplati za 1927./8. god. svima društvima, pa i ovim putem molimo gg. drugove, da do Nove godine podmire dužnu pretplatu.

Gg. članovi, koji dosad nisu list uopće primali, neka izvole javiti svoju točnu adresu i naznačiti godištâ, koja da im pošaljemo.

Napokon molimo gg. pretplatnike, da manjkajuće brojeve reklamiraju, a premještenja, netočne adresse i sve druge eventualnosti neka odmah jave upravi lista: Zagreb, Hrvatski učiteljski dom.

Pretplatu je najbolje slati našim čekom br. 36.268, što ga se listu češće prilaže, a dobije ga se i u svakom poštanskom uredu.

Uplata udjela u zaklade »HUD« i »HUK« šalje se poštanskom doznačnicom. — Kadgod se koja svota šalje, neka se uvijek točno naznači: za što se koliko šalje.

Molimo, neka se nama ništa ne šalje, što je za koga drugoga, npr. za »HPK Zbor« ili »HU štednu ili posmrtnu zadrugu«, ili za koju knjižaru; a naročito neka se novac u druge svrhe ne šalje čekom »HUD«.

Stjepan Grabrić
poslovođa »SHUD«,
Zagreb, Hrv. učit. dom.

IZ UREDNIŠTVA »HUD«

Polovicom prosinca primit će čitaoci ovogodišnji zaključni broj. — Tko je zadovoljio svojoj obvezi, imati će zgodu, da prema objavi, priopćenoj u drugom stupcu na str. 143., broja 9., 10., 11. i 12. iz god. 1927. — sudjeluje u plebiscitu.

Umoljavaju se sve uprave u »Savezu« udruženih društava, da našemu glavnomu uredniku smjesta pošalju do sada neposlane izvještaje o društvenim skupštinama.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. Najjeftinije šalje se čekom br. 36.268. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara: Vladimir Kirin, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 21.

Poštarina plaćena u gotovu.

HRVATSKI UČITELJSKI DOM

GLASILO „SAVEZA HRVATSKIH UČITELJSKIH DRUŠTAVA"

GOD. II. ZAGREB 15. STUDENOGA, TE 15. PROSINCA 1928. BROJ 11., 12.

UČITELJEV VANŠKOLSKI RAD

Djelokrug učiteljeva rada je velik. Školske stijene nijesu međe njegova rada. Kad bi se učitelj svojim radom ograničio samo na svoju školsku sobu, on niti izdaleka ne bi ispunjavao onu zadaću, što se od njega traži. Takav bi učitelj bio samo jednostavni najamnik, koji hoće, da samo odsluži svoju dnevnu plaću. Nažalost ima i takvih. Održi svoje satove i pritom svaki čas gleda na uru samo da djecu ne zadrži koji časak dulje u školi, popravi zadaće, obavi službenu korespondenciju i administrativne poslove, i — čovjek je učinio svoju dužnost. Učinio je sve, što je bio dužan učiniti u ime svoje plaće, koju unaprijed prima svakog mjeseca.

Dođe inšpekcija. Djeca znadu svoje. Vidi se, učitelj je radio. Nadzornik je posve zadovoljan i povoljno ocijeni učitelja. Za jednu je godinu svršeno. Druge godine ide isto tako. I tako sve dalje. Dobar je učitelj — veli nadzornik, a takovim ga drže i vlasti. Zaslužio je priznanje, bolje mjesto i t. d.

Tako je moglo biti nekoć, kad su se ustrajale pučke škole. Moglo je biti i pred nekoliko decenija, ali danas ne. Danas se od narodnog učitelja traži mnogo više. Danas je mnogo šira granica učiteljeva rada. Reklo se je već i prije: »Nije dosta, da učitelj bude samo učitelj djece. On mora da bude i učitelj naroda«. — On mora da bude svome narodu učitelj, prijatelj i savjetnik. Pravi učitelj mora da bude narodni prosvjetitelj u najširem smislu riječi. On mora da bude duševni vođ naroda; on mora narod privesti što višem stepenu kulture. To se danas traži od pravog učitelja, a to se navlastito traži od učitelja na selu, koji je često tamo jedini nosioc kulture u narod.

Moramo priznati, da je već prije bilo takvih vrijednih učitelja. Rad takvih marnih radenika opaža se na samom narodu. Ali danas imade već dosta učitelja, koji tako shvaćaju svoju zadaću i čine tako. Danas vidimo, kako učitelji ustrojavaju sokolska, tamburaška, pjevačka i vatrogasna društva. Oni ustrojavaju pučke čitaonice i drže popularna predavanja i raznim načinima nastoje oko toga, da narod čita knjige i novine i da ih sebi nabavlja. Danas učitelji priređuju dječje predstave i svečanosti a i kazališne predstave, u kojima sudjeluje i narod. Učitelji podržavaju lijepe školske vrtove, u kojima ne obučavaju samo školsku djecu već nastoje i oko toga, da takav vrt bude mjesto, gdje će i narod naći uzora za njegovanje voćaka, povrća i drugo. Imade dosta učitelja, koji se bave i pčelarstvom, pa tako narod vidi, od kolike je koristi ova grana gospodarstva. A kad narod vidi korist, rado se povađa za dobrim primjerom. Moramo znati, da je naš narod dosta konzervativan, da ne

prihvaća rado novotarija, al kad vidi, da je nešto dobro, on to rado prihvati. Usto učitelji sudjeluju u gospodarskim, štednim i drugim udrugama. Sa odraslom školskom djecom a i sa samim narodom putuju u bliža i dalja mjesta, da vide šta nova, da vide, kako se drugdje radi. Naročit je napredak, što učitelji i učiteljice vole odrasliju mladež i sam narod dovesti u centar naše kulture — u naš grad Zagreb, da tu vide, što dosad nijesu vidjeli, da se nauživu ljepote ponosa svih Hrvata.

Tako danas radi pravi učitelj, tako on postaje pravim prosvjetiteljem, pravim prijateljem naroda, pravim nosiocem narodne kulture. Pravi učitelj znajući, da je nikao iz samoga naroda, ćuti, da mu je što više raditi za narod s kojim živi. Tako su radili — barem počimali raditi — stariji učitelji utirajući putove mlađemu učiteljskom naraštaju. Hvala Bogu, takvim i sličnim radom odlikuju se danas mnogi mlađi naši drugovi i to obično lijepim uspjehom.

Uspjeh takvoga rada opaža se u samom narodu. Pod uticajem takvoga rada narod drugačije misli, drugačije govori, drugačije se vlada. Takav narod u svom gospodarstvu drugačije radi, a kućanice čistije i urednije spremaju sobu i cijelu kuću, drugačije pripravljaju jelo, više paze na djecu, na čistoću, urednost i na sve. U našem narodu imade mnogo bistrine i talenta, ali taj se mora privesti na svjetlo. Taj se mora njegovati i privesti produktivnom radu, a to može na prvome mjestu učiniti čestiti narodni učitelj, koji potpuno shvaća svoju zadaću u narodu, koji voli svoj narod. Imademo dosta dokaza za to.

Ali da učitelj mogne u tom smislu djelovati na narod, potrebno je, da se on temeljito pripravi za takav rad. To naročito vrijedi za poduku u gospodarstvu. Zar može učitelj podučiti narod, kako valja bolje obrađivati vrt, ako je njegov vrt zapušten. Može li učitelj, čija je oranica loša i neobrađena, dati poduke seljaku, kako da obrađuje svoju oranicu? Nekoji učitelj ima i vinograd, al ga je posve zapustio. Zar bi takav učitelj mogao podučiti narod, kako treba vinograd obrezati, koliti i vezati, okopati, štrcati, braniti ga protiv raznih štetočina i t. d. Treba primjera, dobrih primjera, jer samo za takvima se narod povađa. Inače ne ide!

* * *

Bilo je uvijek naših učitelja, koji su pokraj užeg svog školskog rada, radili i na književnom polju. Zavirimo li u naše školske listove počevši od godine 1859., kada je započeo izlaziti naš prvi školski list »Napredak«; onda prolistavši stranice lista »Školski prijatelj«, koji je počeo izlaziti godine 1868., pa »Hrvatski učitelj« počevši od godine 1877. i druge naše stručne listove, vidjet ćemo, koliko je bilo učitelja, koji su nastojali, da svoje iskustvo priopće drugima, koji su raspravljali o raznim temama iz područja svega školskoga rada, pedagogije i metodike, priopćivali razna mišljenja o napretku svoga staleža, predlagali razne pokrete i t. d. Čitajući nebrojene te članke, moramo se upravo diviti idejama, radu i nastojanju naših starih. Ti naši staleški pređi su u školama malo naučili, slabo se spremili za svoj poziv. Ali oni su uvijek mislili i smišljali, uvijek čitali i proučavali, da tim načinom prošire svoje znanje, da nadoknade ono, što im nije mogla pružiti tadašnja vremenom silno ograničena pripravna obuka za njihov učiteljski poziv. I oni su ipak radili. Od najveće česti radili su dobro. Ne možemo baš reći, da je sve te naše stare u učiteljski stalež dovela velika sposobnost i volja za taj stalež. Bilo je naravno mnogo i takvih, ali znademo i to, da su mnogi od tih u učiteljski stalež došli silom prilika. Jedni su se posvetili učiteljskomu zvanju, jer im nijesu dopuštale materijalne prilike, da polaze dalje nauke. Znademo, koliko su takvi poradi neimaštine, poradi siromaštva morali oskudijevati, prosjačiti i moljakati, dok su gdje mogli dobiti kukavan stan i zalogaj hrane. Takvi su — a tih je bilo najviše, — ušli u preparandiju, da što prije dođu do kruha. Drugi su htjeli, da što prije uzmognu pomagati siromašne roditelje, braću ili što drugo. Sve su to bili slabi uvjeti, da će takvi kandidati jednom moći postati pravi prosvjetitelji naroda, nosioci narodne prosvjete i kulture. Pa ipak, mnogi su od njih postali takvi. Da, postali su takvi, a takvim ih učinila velika volja za napretkom, a najjače je djelovala velika ljubav za djecu i za narod, koja se je kod njih makar i kasnije pojavila, a ipak se često razvila do velikog stepena i znatno uplivala na produktivnost njihova rada.

Promatrajući stare tečajeve naših školskih listova a naročito naš »Napredak«, opazit ćemo, kako je vrijednost tih listova od godine do godine rasla, jer su i njihovi suradnici u svakom pogledu napredovali. »Napredak«, koji je spočetka i dugi niz godina bio staleški organ, koji se je uz rad za intelektualni napredak učiteljskoga staleža brinuo i za druge staleške probitke, za materijalne prilike, propagandu za podizanje staleških tekovina, za stalešku organizaciju i drugo, s vremenom se razvio do prave pedagoške revije, koja kao takva prati samo pedagošku znanost i donosi članke od nepobitne znanstvene vrijednosti. To se je moglo postići samo na osnovu opsežnije naobrazbe i veće spreme pisaca.

Mi vidimo, kako je u našem staležu bilo ljudi, koji su se uz svoj službeni rad razvili do višeg stepena književnoga rada, koji su dapače napisali djela od velike književne i znanstvene vrijednosti. Najbolji primjer u tome nam je naš Stjepan Basariček, koji se svojim ogromnim radom na pedagoškoj znanosti dovinuo do stepena pedagoškog odličnog učenjaka, koji je napisao mnogo pedagoških djela, utvrdio znanstveni pedagoški sistem. Njegov je rad neprocjeniv. Mnogo i mnogo će godina njegov rad biti autoritativni uzor za proučavanje pedagoške znanosti i živi primjer čovjeka, koji je kao skromni hrvatski školnik tako daleko dotjerao.

Imademo i drugih savjesnih i vrsnih pedagoških pisaca. Nove i najnovije ne ću spominjati. Podsjetit ću samo na starije, sada već pokojne: Ivana Filipovića, Ljudevita Modeca, Franju Klaića, Josipa Glasera, Davorina Trstenjaka, Milana Kobalija, Ljuboja Dlustuša, Milana Pejnovića, koji su — a uz njih i drugi — mnogo privrijedili razvitku pedagoško-metodičkog napretka hrvatskoga učiteljstva.

I na omladinskoj našoj književnosti uspješno su radili naši mnogi sada već pokojni, a rade i danas mnogi naši mladi učitelji i drugovi. Otkada se u hrvatskom učiteljstvu probudila staleška svijest, odonda se pokazao veliki interes za književan pedagoški rad, koji je od godine do godine bio sve temeljitiji i intenzivniji. Taj je rad danas na visokom, odličnom stepenu.

*

* *

U našem stiležu bilo je i radnika, koji su se odlikovali ne baš strogo pedagoškim, ali sličnim i drugim vrlo zaslužnim radom.

Naš Ivan Martinović mnogo se bavio historijom školstva, najpače historijom školstva u bivšoj Vojnoj krajini. Uz mnogo članaka, što ih je o tom priopćio u »Napretku«, i drugim listovima, napisao je veliko djelo »Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i brodskoga okružja«, a da je to mogao učiniti, morao je prije toga prekopati vojne arkive u Zagrebu, Ljubljani, Grazu i Beču, gdje je našao mnogo podataka, kojima se je poslužio kod sastava toga djela.

Antun Cuvaj je velikom ustrajnosti godine i godine pribirao građu, da je mogao sastaviti ogromno svoje djelo »Građa za povijest hrvatskoga školstva«. Za to djelo zaviđaju nam drugi napredni narodi.

Naš vrli i zaslužni drug Julije Kempf je za omladinu napisao više knjiga, u kojima je u lijepim crticama prikazao ljepote naše domovine. Ali usto je izradio opsežnu monografiju grada Požege i požeške županije i to na temelju proučavanja gradskog i županijskog arkiva u Požegi, nadbiskog i zemaljskog arkiva u Zagrebu te i drugih arkiva, u kojima je našao mnogo — naročito historičkih — podataka za svoj grad. Koliko je on truda u to uložio, vidi se i po tome, što su svi ti podaci napisani latinskim jezikom, pa je on, da ih uzmogne potpuno razumiti i njima se poslužiti, morao najprije temeljito naučiti latinski jezik.

Posebno moramo ovdje istaknuti našega marnoga druga Milana Langa, koji je napisao ogromno djelo »Samobor, narodni život i običaji«. U tom sa mnogo ljubavi i osjećaja te velikom marljivosti napisanom djelu prikazao je Lang prirodu samoborske okolice, tjelesni ustroj, jezik, životne potrepštine, rad, život, pravno shvaćanje, običaje, zabave, narodnu poeziju i narodna vjerovanja, znanje i mudrovanje Samoboraca, čime si je najljepše zadužio ubavo trgovište Samobor, u kojemu je mnogo godina kao učitelj službovao. To izrazito folklorističko djelo štampano je i u više knjiga »Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena«, što ga izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Bilo je naših učitelja, koji su se svojim posebnim radom istaknuli i na drugim područjima i mnogo doprinjeli samoj znanosti ili popularizovanju znanosti. Evo nam našega Davorina Trstenjaka. Poznat nam je njegov obilat rad na području pedagoške i omladinske, te sociološke i filozofske literature. Ali on se je istaknuo i u proučavanju prirode. Kao mlad učitelj, dakle u svojoj najljepšoj i najpoletnijoj dobi, putovao je Dalmacijom i dalmatinskim otocima, da hvata i sakuplja guštere i zmije otrovnice. On je silu toga sakupio, donio kući u Karlovac, obogatio svoju zbirku i tim se materijalom služio kod obučavanja u prirodopisu u višoj djevojačkoj školi, u kojoj je bio učiteljem i ravnateljem. Poznato je, kako je on sakupljao i druge prirodnine, kako je preparirao i nadjevao razne ptice i sisavce i kako je tim načinom sastavio zbirku, koja je mogla biti uzorom takve zbirke i za svaku srednju školu. U našem Hrvatskom školskom muzeju još se i danas čuva lijepa zbirka ptica, koju je on priredio i muzeju darovao. On je usto na prirodopisu i književno radio. Sve je to jedan lijep primjer, kako učitelj, koji imade za to dara i volje, može raditi u prilog i same znanosti.

*

Drugi nam je primjer za takav znanstveni rad naš D r a g u t i n H i r c. Kome nije poznat njegov rad? On se je već kao učiteljski pripravnik mnogo bavio prirodom. Sjećam se — mi smo zajedno polazili preparandiju, — kako je već kao učiteljski pripravnik sakupljao školjke, puževe i zmije. Jednom je živu bjeloušku donio u školu, pa ju neopazice jednom drugu turio u džep. Možemo si predstaviti prepast i strah našega druga, kad je pružio ruku u džep i u njemu napipao zmiju. Mi smo svi oštro odsudili tu neumjesnu šalu. A naš Dragutin uhvatio zmiju, omotao ju okoruke i smijući se turio ju u svoj džep.

Rado je zalazio u naravoslovni muzej, a osobito muzealnom preparatoru Vormastiniju, koji ga je naučio preparirati životinje.

Kao učitelj počeo se baviti proučavanjem fosilija (faune i flore), a kasnije se najviše bavio botanikom, koju je osobito zavolio. Tražeći rijetke biljke, on je proputovao cijelu našu domovinu, popeo se na sva naša visoka visoka i najviša brda, zalazio na dalmatinske otoke i svagda se vraćao s velikim botaničkim blagom u Zagreb. Sakupljene biljke je pomno prešao i od njih sastavio veliku zbirku, koja se i danas čuva u botaničkom institutu zagrebačkog sveučilišta.

Dragutin Hirc je bio samouk, ali je u botanici daleko dotjerao. On je temeljito istražio našu floru; njega su držali najboljim hrvatskim sistematikom i praktičnim botaničarom. Zanimljivi su i vrlo poučni njegovi opisi putovanja i krajeva, kuda je polazio tražeći biljke te ispitivajući floru svakoga kraja. Njegove radnje priopćivala je i Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. On nam je dao lijep primjer, kako spreman pučki učitelj može poslužiti znanosti.

Ne mogu, a da ne spomenem barem neke, koji su se svojim radom odlikovali u beletristici. Novele našega druga J a n k a L e s k o v a r a poznate su ne samo kod nas, nego i u drugim narodima. Naš V j e n c e s l a v N o v a k poznat je na široko i daleko. Poznat je naš F r a n H o r v a t-K i š, a po svom djelu »Novi razgovor ugodni naroda hrvatskoga ili hrvatski guslar« poznat je naš pučki pjesnik I v o S t i p a c (Bogdan Krčmarić), naš drugi Kačić.

Predaleko bi me zavelo i ne bi spadalo u okvir ovoga članka, kad bih stao nabrajati sva djela, što su ih iz raznih struka znanja napisali naši stari i mladi pučki učitelji. I ovo, što sam izložio, pokazuje, kakav je u redovima hrvatskih pučkih učitelja bilo uvijek mnogo intelektualne snage i volje i za drugi — vanškolski ozbiljan rad. Danas, kad je pučkim učiteljima dana prilika, da mogu sebi steći višu naobrazbu ne samo u pedagogiji nego i u drugim znanostima, možemo se nadati, da će naši mladi učitelji u raznim područjima znanosti uraditi i više, nego li su uradili njihovi pređi. Prilike su tu, veliko je polje za takav rad, al samo treba volje i ustrajnosti.

*

* *

A sad još nešto iz mojih uspomena — iz moga skromnoga i sitnoga rada. I ja kao skroman seoski učitelj došao sam često u priliku, da poslužim znanosti. Nije mi nakana, da se time hvalim, ali to ističem samo s razloga, jer bi i koji moj drug mogao doći u priliku, da štogod slična učini. Možda ću i koga potaknuti na takav rad.

U početku moga službovanja u hrvatskom Zagorju, kupališni liječnik u Sutinskim Toplicama Dr. J o s i p P r e l c stao je u zlatarskoj okolici sabirati predmete iz kamenitog doba, kojih u hrvatskom Zagorju — domovini glasovitoga krapinskoga čovjeka — imade dosta. Njegova zbirka raznog oruđa iz te dobi pohranjena je u arheološkom odjelu narodnoga muzeja u Zagrebu. To je potaknulo i mene, pa sam i ja stao pretraživati okolicu mojega službenog mjesta, ne bih li i ja štogod našao. Za kratko vrijeme pronađem nekoliko kamenitih sjekirica i o tom nalazu obavijestio sam Šimu Ljubića, tadašnjeg ravnatelja arheološkog muzeja u Zagrebu. On je na to sam došao u Marija Bistricu, te me posjetio. Bio je tako veseo, što je u meni našao nekog suradnika u svom radu, da me je od radosti izljubio. Podučio me, na koji bi način putem školske djece mogao doći do takvih predmeta. Takvih predmeta imade kod seljaka, koji ih zovu »s t r i j e l n i k a m e n«, jer drže, da dolaze s gromom ili strijelom. Seljaci ih čuvaju za odbranu od groma i teško ih kome daju. Meni je ipak uspjelo, da sam pomoću školske djece doznao za takve predmete te sam i dobio nekoliko lijepih sjekirica s rupom i bez rupe, nekoliko kugalja i drugih kamenitih predmeta, koji se čuvaju u pomenutom muzeju, a ravnatelj Ljubić ih je registrirao i opisao u »Vjesniku arheološkog muzeja«.

Nakon velikog zagrebačkog potresa g. 1880., koji se također osjetio i u Zagorju, bilježio sam potrese i javljao ih meteorološkoj stanici u Zagrebu. Te moje izvještaje kao i izvještaje od drugih motrilaca upotrijebio je prof. Dr. Mijo Kišpatić za svoje izvještaje o potresima, što ih je svake godine priopćivao akademiji, koja ih je štampala u svojim edicijama.

Za označivanje potresnog pravca ja sam sebi priredio primitivni seismograf. To je bio 50 cm visoki drveni ormarić s kvadratnom osnovicom od 12 cm. U tri pačetvorinske stijene bila su umetnuta stakla, a četvrta bila je od drveta. Kvadratne stranice (donja i gornja) bile su također od drveta. To je sve bilo dosta slično prostoj drvenoj svjetiljci sa staklenim stijenama, kakve se često vide kod naših seljaka i drugdje. Ormarić sam na drvenoj pačetvorinskoj stijeni šarafima pričvrstio na prozor između vanjskih i nutarnjih krila tako, da njime nije moglo ništa potresti. U sredini gornje kvadratične ploče pričvrstio sam jaki svileni konac, a na nj objesio težu olovnu kuglicu, u koju sam na donjoj strani vertikalno pričvrstio običnu šivaću iglu. Donju kvadratičnu ploču sam posuo sitnim pijeskom i to tako visoko, da je vršak igle bio pokriven pijeskom. Kad se je zgrada uslijed potresa potresla, stala se igla njihati pravem potresa i taj je pravac zacrtao na pijesku. Na taj sam način ustanovio pravac potresa. Kad se igla nakon potresa umirila, potegao sam prednju staklenu ploču prema gore, poravnao pijesak, spustio ploču i moj je aparat opet bio spreman, da zabilježi pravac narednoga potresa. Stijene toga staklenog ormarića moraju biti sastavljene tako, da na nutrinju ne dolazi propuh, koji bi mogao staviti u gibanje olovnatu kuglicu i bez potresa.

Kad je naš prvi muzikolog Franjo Kuhač po svim jugoslavenskim a naročito hrvatskim krajevima sakupljao narodne popijevke, obratio se je i na mene — jer je doznao, da se i ja nešto bavim muzikom — da mu u svojoj okolici sakupljam narodne popijevke, tekstove i melodije. Toj njegovoj molbi rado sam se odazvao. Po njegovu savjetu zadao sam školskoj djeci kao zadaću, da mi napišu koju pjesmu, koju pjevaju kod kuće ili koju pjevaju njihovi domari u raznim prilikama. Za neko vrijeme imao sam cijelu zbirku tekstova narodnih pjesama. Onda sam dao, da mi djeca pjevaju te pjesme, a dao sam si također pjevati od statrijih pjevačica i pjevača. Zabilježio sam melodiju i tako sam sabrao dosta narodnih pjesama, tekstova i melodija. Dosta od toga mog rada Kuhač je upotrijebio i harmonizirao te štampao u svojoj znamenitoj zbirci »Južno-slovjenske popijevke«. Kasnije me zamolio, neka u narodu tražim primjere za $^{5}/_{4}$ mjeru kao i motive za početak austrijske himne »Bože živi«. On je naime tvrdio, da je Haydn (porijetlom Hrvat — Hajdin) tu himnu skladao na temelju hrvatskih narodnih motiva. Prvu sam mu molbu zadovoljio a donekle i drugu.

Rado sam sakupljao prirodnine iz moje okolice. Moj kabinetić bio je prilična slika životinjstva i rudstva te okamina mojega mjesta i okolice. Sakupljao sam kukce, gusjenice i leptire te ih preparirao za svoju zbirku. Lovio sam guštere i zmije te ih stavljao u špirit, a također sam lovio ptice i manje sisavce. Moj drug pok. Kvirin Broz naučio me, kako se ptice i sisavci prepariraju, pa sam se i ja s veseljem prihvatio toga posla. Preparirane životinje bile su najljepši ures moje zbirke.

Hodajući po brdima i kamenolomina, po suhim koritima gorskih potoka, našao sam raznih ruda, kamenja i okamina. Sve sam to, — u koliko sam mogao — točno označio i onda spremio u svoju zbirku. Tako je moj kabinet bio prilična slika prirode moje okoline, a meni je to bila velika pobuda za proučavanje. A što je najglavnije, moja mi je zbirka služila za obuku o zavičaju.

Jednom me posjetio pok. Ljudevit Modec. Kad je vidio moju zbirku, od veselja me zagrlio i nije mogao dosta nahvaliti moj rad. Kao vrlo dobar praktičan učitelj i učitelj metodike na zagrebačkoj učiteljskoj školi, znao je dobro, od kolike je vrijednosti takva zbirka u školskom radu.

Jednom dođe u moje mjesto i pok. Dr. Mijo Kišpatić, profesor na zagrebačkom sveučilištu. Odsjeo je u gostioni. Gostioničar — nešto inteligentniji čovjek — prepozna ga i u razgovoru upita, po što je došao. — Došao sam, da po ovim brdinama malo čeprkam i prebirem po kamenju, ne bih li što našao, — odvrati mu profesor.

— Ako je tako, onda si možete prištediti mnogo truda. Idite do našeg učitelja i pogledajte njegov kabinet. Tamo ćete naći sve, što ovdje ima — odvrati mu gostioničar.

I Dr. Kišpatić potraži mene i reče mi, pošto je došao. Ja mu pokažem svoj kabinetić. Bio je veseo. I kad sam mu na njegov upit potvrdio, da je sve to kamenje iz ove okolice, odmah je priznao, da bi bilo suvišno što dalje tražiti. On je sve pomno pregledao i označio mi neko kamenje, što ja nijesam mogao učiniti. Pritom je dobro »orobio« moju zbirku. Ipak je pošao malo u brdine — ja sam ga pratio, — da ih pogleda, ali šta nova nije našao.

Tako moj skroman rad nije bio na odmet i jednome učenjaku.

Uredio sam lijep školski vrt. Motreći razvoj mladih voćkica i njegujući ih, opazio sam razne štetočine, kako nepovoljno djeluju na njihov rast i napredak, kako ih dapače uništavaju. Motreći i proučavajući zatoran rad različitih leptira, leptirića i gusjenica te različitih kukaca, zakanio sam se, da saberem sve takve štetočine, koji nam čine toliko štete

na voćkama, na povrću i drugim biljkama u našim vrtovima i voćnjacima. I sabrao sam lijepu zbirku. U njoj je bilo mnoštvo sitnih i većih kukaca, gusjenica i leptira, koji nam čine toliku štetu, ali i njihovih zatvorenika — neprijatelja, koji ih uništavaju. Sve je to bilo lijepo preparirano, poredano po rodovima i vrstama i točno označeno. U sve sam to uistinu uložio mnogo truda, a morao sam, da postignem postavljeni si cilj, mnogo čitati i studirati, jer je to za mene bio poseban studij. Ali mene je to veselilo. Moja zbirka bila je lijepa. Bila je izložena na jubilarnoj izložbi. Hrvatsko-slavonskog gospodarskoga društva godine 1891. u Zagrebu. Tu je bio moj trud priznat i za nj sam bio odlikovan diplomom i brončanom kolajnom. Postavši učiteljem vježbaonice zagrebačke učiteljske škole, tu sam svoju zbirku darovao prirodopisnom kabinetu učiteljske škole, gdje je, nažalost, s vremenom propala.

Tako nekako oko godine 1885. jedan se odbor, u kojemu je glavni faktor bio Dr. Izidor Kršnjavi, zakanio, da u Zagrebu priredi izložbu našega kućnoga obrta. Taj je odbor pozvao sve inteligente u narodu, da sakupe takve predmete i pošalju odoru za izložbu. I ja sam se odazvao tome pozivu. Na sajmovima sam sakupio mnogo predmeta, što su ih izradili naši seljaci i seljakinje. Tu je bilo kolovrata, preslica, raznih kablića, drvenih zdjelica i pladnjeva, noževa, sjekirica, zemljanih lonaca, vrčeva, zdjela i zdjelica, sviralica i svega, što sam mogao pokupiti na sajmu. Tome sam dodao modela ratarskog i drugog oruđa, što su izradili moji veći đaci. Tu je bio potpuni tkalački stan, kola, plugovi, brane, grablje, zubače, motike i razni gospodarski pribor. Bilo je i ženskog ručnog rada, naročito nekoliko ženskih poculica, koje su radi posebne tehnike — možemo reći jedinstvene — kojom su bile izrađene, na izložbi svratile pozornost učiteljica ženskog ručnog rada i poznavalaca raznih tehnika ženskoga ručnog rada. Tako sam i ja sa svoje strane doprinjeo, što sam mogao, za uspjeh te prve specijalne izložbe našeg narodnog kućnog obrta.

Pod konac mojega službovanja u Zagorju, dao sam se na izrađivanje plastične karte Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Nakon dosta napornog rada od nekoliko mjeseci sam ju i dovršio. Pričvrstio sam ju na poseban stalak tako, da su je djeca mogla vidjeti kao i karte na stijeni, a usto se je mogla staviti u vodoravni položaj tako, da su je djeca mogla motriti kao da je gledaju iz visine. Kod obuke u zemljopisu bila mi je ta karta izvrsno pomagalo. I ta je karta bila izložena na pomenutoj izložbi g. 1891. u Zagrebu. Nakon toga sam je darovao zbirci učila zagrebačke muške učiteljske škole.

Tako sam evo uz svoj školski rad radio ja, pa takav moj rad nije kod nikoga bio na odmet. Oni, koji su za nj znali, rado su mi ga i priznali.

Josip Kirin.

Upravama u „SHUD“ udruženih društava.

Rad naših društava u odborskim sjednicama i skupštinama te s posebnim prosvjetnim humanitarnim i uopće kulturnim djelovanjem njihova članstva u narodu s jedne strane, a s druge strane djelovanje središnjice svih tih društava, našega »Saveza«, u sjednicama njegove uprave i u skupštinama — najbolje dokazuje: da je staleška organizacija hrvatskoga učiteljstva za unapređenje životnih interesa hrvatskoga naroda od velike važnosti, dakle da je bezuslovno potrebna. — Stoga je jedna od najvažnijih dužnosti našega lista, kao glasila staleške organizacije hrvatskoga učiteljstva, da u prvome redu vjerno prikazuje sav rad naše staleške organizacije. — Tu smo dužnost nastojali najsavjesnije vršiti do sada, a želimo i ubuduće. Da to uzmognemo, apeliramo i ovim na uprave u »Savezu« udruženih bratskih društava, neka nam svagda pošalju izvještaje odmah iza održanih svojih skupština. Tako već za siječanjski broj, što će ove dane u tisak, trebamo izvještaje o 8. XI. 1928. obavljenim skupštinama društava: varaždinskoga, vukovarsko-vinkovačkoga, pakračko-daruvarskoga, sisačkoga, virovitičkoga, te o 15. XI. obavljenoj skupštini društva našičkoga i 23. XI. održanoj skupštini društva karlovačkoga. (Izvještaj potonjega društva o skupštini, održanoj 8. VI., iz tehničkih razloga biti će priopćen također u broju za siječanj).

Uredništvo »HUD«.

RAD U „SHUD" UDRUŽENIH DRUŠTAVA

Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Koprivnicu i okolicu.

Proljetni sastanak.

ovoga društva održan je u zgradi osnovne škole u Koprivnici dne 3. V. 1928. Prisustvovalo mu je 46 članova i članica, a kao gosti: gg. Đuro Parić i Đorđe Milić, izaslanici U. J. U. društva »Bratstva« za kotar koprivnički. Sreskoga poglavara g. Josipa Kovačića zastupao je vršilac dužnosti sreskoga školskog nadzornika: g. Franjo Gold.

Na dnevnome redu sastanka bilo je označeno:

A.

1. Praktično predavanje metodičke jedinice, u kojoj se imala provesti koncentracija učiva prema načelima škole rada. Predavač: Franjo Klasan.

B.

2. Pozdrav predsjednika.

3. i 4. Ovjerovljenje zapisnika prošle glavne skupštine i uplata članarine.

5. Martin Imbriovčan: »Odgovor na primjedbu o neaktivnosti mlađih učitelja na učiteljskim skupštinama«.

6. Mate Sudeta: »Utjecaj loših filmova i štiva na omladinu«.

7. Eventualije.

* * *

I.

Praktično predavanje.

Prije početka dnevnoga reda sakupiše se svi učesnici sastanka u dvorani stručne škole, gdje ih je društveni predsjednik Lovro Dolenec kratko pozdravio i zamolio, da se potrude u IV. dječački razred, gdje će mladi naš drug i kolega Klasan iz Male Mučne održati prema točki 1. današnjega dnevnog reda označeno praktično predavanje.

Pošto su se svi prisutni sabrali u razredu i djeca su izmolila običajnu molitvu prije školske obuke, objavio je tajnik drug Sudeta, da je naslov praktičnoga predavanja na pozivima pogrješno označen s razloga, jer nije od predavača dobio na vrijeme pravi naslov, a bilo je već skrajnje doba, da se pozivi dadu štampati, pa je naslov sam iskombinirao. Ispravni naslov predavanja treba da glasi: »Primjer praktičnoga predavanja enciklopedijske koncentracije«, pa moli prisutne, da to uzmu na znanje.

Nakon toga održao je drug Klasan svoje predavanje, zapravo ispitivanje već obrađenog i preduzetog gradiva, u kojem je na temelju hrvatske narodne himne »Lijepe naše domovine« spojio ove predmete:

a) pjevanje;

b) književnost objasnivši na praktičnim primjerima pojmove: pjesnik, umjetnik, glazbenik, te narodne i umjetne pjesme;

c) zemljopis s pojmovima: država, domovina, zavičaj; zatim rijeke Savu, Dravu, Dunav s glavnim pritokama i pokrajinama, koje spajaju ili vežu; Triglav ispod kojeg izvire Sava, te tri najveća naša grada kraj kojih teče: Ljubljanu, Zagreb i Beograd;

d) prirodoslovlje s pojmovima: izvor, vječni snijeg, kiša, tuča, snijeg, oblaci i t. d.;

e) računstvo mjerenjem ili ustanovljivanjem udaljenosti od Triglava do utoka Save u Dunav do Crnoga mora; proračunavanje vremena, u kojem će kapljica vode stići od izvora do utoka Save i od utoka sve do Crnoga mora, ako prevali dnevno određeni broj kilometara i t. d. — i konačno:

f) povijest: ime naše države, našega kralja, stanovnici: Srbi, Hrvati, Slovenci, Jugoslaveni, stari Slaveni, njihov život, seoba i razdioba.

Djeca su za vrijeme predavanja odgovarala jasno i određeno natječući se, da što bolje odgovore.

Iza održana predavanja vratili su se učesnici sastanka ponovno u prostorije stručne škole, gdje društveni predsjednik otvarajući sastanak pozdravio sve prisutne, a napose goste i izaslanike U. J. U. društva »Bratstva« kolege Đuru Parića i Đorđa Milića, koji mu se prije skupštine kao takovi predstaviše, pa je nastavio:

II.

Govor predsjednika.

»Dan skupštine je naš svečan i radostan dan. Naše su skupštine za sve nas od velike važnosti i u njima sve više povezujemo naše duše i naša srca; vršimo posao zajedničkih staleških i rodoljubnih ciljeva; iznosimo naše patnje i tegobe, proširujemo svoje znanje i grijemo se na drugarskim srcima.

Pojedinac sam za sebe može malo; ali kad istupamo složno i jedinstveno nas množina, onda se tim diže samosvijest pojedinaca, jača se međusobna snaga i postizavaju ciljevi daleko veći, nego zasebnim radom pojedinaca.

Naša staleška svijest i rodoljublje nijesu prazne riječi, nego je ta svijest i dužnost naša duboko uklesana u srcima našim.

Kad smo si svijesni dužnosti naše, kad smo si svijesni svojeg rodoljubivog rada za državu i opće narodne interese, onda smo si svijesni i naših prava.

Samo sposobnost, revnost i uspjeh u zvaničnom radu ima biti mjerilom kod unapređivanja pojedinaca: jer ravnopravnost svega učiteljstva i sviju građana u interesu je narodnom i državnom.

O sporazumjevanju svega učiteljstva u državi mogu Vam reći samo toliko, da smo odmah nakon skupštine SHUD. u Zagrebu izabrali i predsjedništvu U. J. U. u Beogradu priopćili naše delegate za pregovore, ali do danas — već je blizu devet mjeseci — ne primismo

ni odgovora (Padaju poklici: »Valjda broje gumbe: bi, ne bi, bi, ne bi...!«, pa drugi poklik: »Valjda im ne konveniraju delegati, jer ne obećaše ništa poput nekih samozvanih pregovarača!«)

Krivilo se nas, da mi ne ćemo sporuzuma, a sadanja šutnja U. J. U. otkriva pred objektivnim posmatračem, na kojoj je strani iskrenija volja za pravedan bratski sporazum.

Mi hoćemo, da smo s braćom staleški udruženi, ali kao ravnopravni (Poklik: »Da, kad ne bi oni neprestano naglasivali jedinstvo, t. j. centralističko udruženja, gdje bi nas imalo nestati!«).

Kao ljudi, kao učitelji i kao Hrvati, uvijek ćemo u našu mladež usađivati ljubav prema domovini, odanost prema Kralju; odgajati mladež za svako dobro, za pravdu i slobodu, za ravnopravnost Hrvata, Srba i Slovenaca.

Time Vas pozdravljam, od najstarijih naših vjernih članova: gđu Salaj, druga Salaja, našega uvijek za svaku dobru i plemenitu stvar oduševljenog župnika g. Stjepana Pavunića i prijatelja O. Ivana Frankovića, drugove nam Sabljaka, Lovašena kao i sve vas ostale starije i mlađe, a naročito one, koje danas prvi put vidimo u našim redovima. Otvaram današnji sastanak. Dobro došli i živjeli!

Nakon pozdravnoga govora predsjednika druga Dolenca prijavio se za riječ kolega Đuro Parić, učitelj u Koprivničkim Bregima, član U. J. U. društva »Bratstva«, koji je rekao:

III.

Odzdrav izaslanika U. J. U.

»Poštovani drugovi i drugarice!

Na pozdravu vašega poštovanog predsjednika kao i na vašoj srdačnosti, kojom ste popratili pozdravne riječi upućene od strane predsjednika nama dvojici, ja se u ime svoje i druga Đorđa Milića, najljepše i najsrdačnije zahvaljujem.

Došli smo među vas kao učitelji među učitelje, a po ovlaštenju »Jugoslavenskog učiteljskog društva ‚Bratstva'« za srez koprivnički; u čije vas ime i pozdravljam!

Došli smo među vas ne u kakvoj misiji radi zaplotnjačkih ciljeva, već s namjerom, da prekinemo s lošom praksom, koja je uvriježena među učiteljstvom u ovim krajevima od one poznate »Savezove« skupštine održane u Zagrebu, da na ovako vidan način manifestujemo stalešku solidarnost, ljubav i slogu!

Treba da se kanimo politike u našim redovima i, da stresemo njen prah sa naših nogu. Želi li tko, da se politikom bavi, neka to čini »ex privata«, ali izvan učiteljskih redova! Mislim, da dobro mislim, kada kažem, da treba da nestane između učiteljstva onaj kineski zid međusobne mržnje.

Učiteljstvo je na selu pionir kulture. Kažu, da je učitelj najvažniji moralni i socijalni faktor u radu za narod. On mora da radi često upravo u nemogućoj socijalnoj i kulturnoj sredini. Za tako požrtvovan učiteljev rad mnogi nas inteligenti ne dospijevaju nazvati ni cijelim imenom, već jedva kroz zube smrse riječ: »uča«.

Reakcija diže glavu, a ona uvijek najprije lupa po učitelju. To uvidješe naši drugovi na Zapadu. Izmiruju se do jučer zavađeni smrtni neprijatelji: Nijemci i Francuzi i stvaraju »Međunarodnu konferenciju učiteljskih udruženja« sa zadaćom, da brane stalež i interese škole.

Nadam se, upravo čvrsto vjerujem, da će skoro biti ujedinjeno cijelo učiteljstvo Jugoslavije u jednom udruženju, pa da će tada složno poći u borbu za moralni i materijalni boljitak učiteljskoga staleža.

U to ime još vas jednom pozdravljam, te želim uspješan rad i kličem: Živjeli!«

Poslije govora kolege Parića moli predsjednik društvenoga tajnika, da pročita stigle pismene i brzojavne pozdrave skupštini.

IV.

Pozdravi današnjemu sastanku.

Tajnik drug Sudeta čita pozdrave današnjem sastanku od predsjednika SHUD. Ivana Tomašića, tajnika društva velikogoričkoga Nikole Totha, predsjednika zagrebačkog učiteljskog društva Milutina Mayera i tajnika toga društva Stjepana Gorupića, oblasnoga školskog nadzornika Mihovila Juga, druga Stipe Mesića, predsjednika požeškog društva Ante Lovrića i tajnika Ladislava Beršeka, družice Margarete Josipović i nekadanjeg predsjednika ovoga društva druga Stjepana Šimca.

Potom se prelazi na daljnju točku dnevnoga reda »Ovjerovljenje zapisnika prošle glavne skupštine«, koji je prihvaćen bez primjedbe i ovjerovljen. Za ovjerovljenje zapisnika predloženi su bili drugovi: Josip Lovašen i Martin Imbriovčan, koji su ga odmah i potpisali.

Nakon ovjerovljenja zapisnika predlaže predsjednik, da se našem drugu Franji Klasanu na uloženom trudu prigodom predavanja — na koje se poradi poodmaklosti vremena i opširnog programa nije mogao nitko pobliže kritički osvrnuti — izrazi pohvalno priznanje, što je bilo zednoglasno prihvaćeno.

Zatim je predsjednik prisutnom drugu i društvenom blagajniku Augustu Kataru umirovljenom ravn. učitelju čestitao na odlikovanju redom sv. Save V. stupnja rekavši:

V.

Čestitka i priznanje odlikovanom drugu.

»Pred nama je eto živ primjer i ponos naš, uzor radnik na školskom i opće prosvjetnom polju. — Kao aktivan ravnajući učitelj primio je višeput priznanje i nagradu za svoj odličan rad u školi i izvan nje.

Danas iako umirovljen on ne miruje, nego radi i dalje na prosvjećivanju našega naroda. Obilazi naše krajeve, drži narodu predavanja iz pčelarstva i općega gospodarstva, pa tako biserje svoga uma i praktičnog znanja iznosi pred narod govorom a i perom u različitim stručno-gospodarskim listovima.

Za takav rad i zasluge odlikovan je redom sv. Save, pa sam uvjeren, da pogodujem čuvstvima sviju vas, kada mu na odlikovanju srdačno čestitam uz želju, da ga Bog poživi do krajnjih granica ljudskog života na korist našemu narodu i na ponos našemu društvu!«

Predsjednikove riječi prihvatili su prisutni pljeskom i poklicima: »Živio nas August Katar!«

Ganut pozdravnim govorom predsjednika i jednodušnim klicanjem skupštinara uzvratio je odlikovani drug:

»Ugodno iznenađen pohvalnim riječima našega odličnog predsjednika; još više dirnut oduševljenim klicanjem poštovanih mi drugova i drugarica, primam kao očevidni dokaz vaše radosti povodom mojeg odlikovnja. Da li sam to zaslužio, neka sude oni, koji su moj rad pratili.

Mogu vam reći, da me je uvijek vodila ljubav uzvišenom učiteljskom zvanju, što je nedvojbeno dar Svemogućega! Ova me je ljubav pratila kroz sve moje 40-godišnje službovanje, a prati me još i danas. Mislim, da bih opet bio školnikom, kad bih se ponovno rodio.

Spomenut ću Vam samo jedan primjer iz moga učiteljevanja: Jednog dana za vrijeme obuke bane u moj razred mati jednoga đaka s molbom, da ga pustim iz škole, jer ga silno treba kod kuće. Dotični učenik prileti k meni, prihvati me za ruku i zavapi: »Gospodine učitelju, ja bih tako rado ostao u školi, jer inače ne ću znati, što ćete nas učiti!« — Mati iznenađena i ganuta tim postupkom svoga vlastitog djeteta reče: »Pa nek vam ostane u školi, kad mu je to tako milo!«

Ljubav prema zvanju rađa ljubav prema povjerenoj mladeži, koja opet ljubav dvostruko uzvraća. Gdje u školi vlada uzajama ljubav, tamo raste ugled i poštovanje učitelja među djecom i narodom, a potom je i osiguran uspjeh rada.

Koliko sam nekad radio na polju kulturnom, na polju voćarstva, vrtljarstva i pčelarstva, toliko me još i danas vodi želja, da pridonesem koje zrnce za prosvjetu i napredak našega hrvatskog naroda. Najveća mi je nagrada u priznanju onih, kojima je bio namijenjen moj rad.

Ovo odlikovanje, pa priznanje od Vas, draga braćo, za mene su poticaj, da ne sustanem ni sada, kad sam u poodmakloj dobi.

Potom se je prešlo na uplatu članarine za godinu 1928. i na predavanje druga Martina Imbriovčana:

VI.

»Odgovor na primjedbu o neaktivnosti mladih učitelja na učiteljskim skupštinama«.

U svome predavanju, što ga je predavač govorio na jedan za mlada učitelja vrlo ležeran i siguran način, izveo je drug Imbriovčan više vrlo dobrih konstatacija, s kojima su se složili svi skupštinari. Odmah na početku predavanja konstatira on, da je doista opravdan prigovor, da mladi učitelji vrlo slabo ili gotovo nikako ne sudjeluju u radu učiteljskih društava, da su dakle pasivni i neaktivni, no on odmah i proširuje te konstataciju i na učiteljice bez razlike dobi. — Konstatira, da su mladi učitelji svagdje, a nesamo u našem društvu pasivni, ali drži, da oni sami nijesu tome krivi, te da će pokušati otkriti uzroke toj pasivnosti

Podvrgava kritici u daljnjem svom govoru program i način rada, te duh, koji vlada u pojedinim učiteljskim društvima i na skupštinama nesamo našim, već i naših protivnika, kojima je imao prilike pribivati li se inače kako upoznati s njihovim radom. Primjećuje, da su mnoge naše skupštine tek po imenu učiteljske, dok su po duhu, programu i predavanjima jedne profesorske, druge književničke, treće sociološke, četvrte privredničke i t. d. Na skupštinama se obrađuju ponajviše pitanja iz povijesti, sociologije, prava, teologije, etike, psihologije, logike, ekonomije, zemljopisa i t. d., a najmanje se članstvo bavi pravom pedagogijom, metodikom te higijenom, jer je za nas najpotrebnije, da se raspravljaju predmeti i pitanja iz našeg svakidašnjeg života i s razloga, što imademo na godinu tek dvije skupštine. Da držimo naše sastanke svaki mjesec, onda bi se mogao na nekim od njih dopustiti dosadanji način rada.

Skupštine bi nam morale podavati poleta i novih misli i uputa tako, da ne radimo kao što se jučer radilo, već da napredujemo i da se sve više usavršujemo. Onaj, tko lošije radi, imao bi prilike da vidi i nauči, kako će svoj rad popraviti i unaprijediti, a onaj, koji bi bolje znao primjenjivati svoje znanje u praksi od samog predavača, omjerio bi svoju snagu, što bi u uzgojnom smislu vrlo povoljno djelovalo. — Ponovno ističe, da bi kruna čitavoga našeg rada, koji on dijeli, uglavnom bila u:

a) organizacijski i staleško-obrambeni, koji mlađe učiteljstvo potpuno odobrava u načinu dosadanjeg vođenja i rada, te u

b) stručno-obrazovni, u kojem bi, kako je već spomenuto, kruna rada imala biti u metodici, te navodi mnoge razloge za to.

Osvijetlivši s didaktične strane rad naših skupština, daje nove upute ili smjernice, prema kojima bi valjalo udesiti naš rad, da i mladi učitelji uzmognu prema svojim sposobnostima u njemu aktivno sudjelovati. Program, koji on predlaže za jednu takovu skupštinu, sastojao bi se iz ovih točaka:

a) Pozdrava i ostalog službenog dijela kao dosad.

b) Od 4—6 praktičnih predavanja, koja bi se istovremeno držala u 4—6 razreda — u svakom razredu iz drugoga predmeta, tako da bi se članovi podijelili na grupe i prisustvovali predavanju iz onih predmeta, u kojima nijesu dovoljno vješti. Tim bi se postigla općenita aktivnost učitelja(ica, jer bi ih bilo više zaposleno, a ne kao dosad tek dvojica-trojica na godinu.

c) Referat o novim pedagoškim knjigama i časopisima.

d) Referat o stranoj metodici i novim iznašašćima i smjerovima.

e) Referat o pedagoškim kongresima i sastancima, kao što je sad revija u Berlinu.

f) Referat i kritika novih naredaba i uredaba (mjesni odbori, nacrt škol. zakona i t. d.).

g) Mala kritika svega aktuelnoga.

Na koncu reasumirao je predavač čitavo svoje predavanje u ovih sedam točaka:

1. Pasivnost mlađih učitelja na učiteljskim skupštinama nijesu krivi oni sami, nego sistem, koji se provodi u svim učiteljskim društvima bez razlike imena,

2. Kruna sveg raspravljanja na učiteljskim skupštinama mora biti metodika, da se uzmognu pratiti nove tekovine i da učitelji u pravom smislu postignu nadimak »umjetnik«.

3. Učiteljska skupština mora na svakom koraku gojiti pedagogiju i pedagoška načela provoditi u realnost.

4. Učiteljska skupština ima zasada zamijeniti znanstveni pedagoški institut, gdje će se predočivati nove metode, koje će dati sadržaja, poleta i volje učiteljima za rad do buduće skupštine.

5. U slučaju, da je potrebno stručno razlaganje u pedagogici, kao što se to sada predviđa, moli se vodstvo, da se pobrine, da uzmogne dobiti stručnjaka, jer materijalnosti i žrtava ne ćemo ovdje žaliti.

6. Moli se vodstvo, da se pobrine i za naše materijalno stanje, da možemo biti pretplatnici stranih časopisa kao »Arbeitschule« i sl.

7. Moli se vodstvo, da se kroz naš »Savez« zainteresuje: u čemu se sastoji pokret mladih učitelja u Njemačkoj, koje će se pitanje rješavati sada na pedagoškom kongresu i, da nas jedan član odbora o tom obavijesti na jesenskoj skupštini.

Ali čujmo predavača samoga!

M. Imbriovčan:

Na jednoj skupštini koprivničkoga učiteljskog društva potužio se tajnik, da se nitko od mlađih članova ne odaziva, da predaje, pa je član M. Imbriovčan, zastupnik mlađih, tim povodom održao na skupštini od 3. V. 1928. otprilike slijedeće predavanje:

Slavna skupštino!

Na prošloj skupštini primijetio je naš tajnik vrlo stvarno, da su mlađi učitelji pasivni na učiteljskim skupštinama.

Budući, da sam i ja od mlađih, pobuđen sam, da dadem odgovor i da protumačim uzrok, radi čega je zbilja tako.

Prije negoli prijeđem na odgovor, slobodan sam proširiti opseg moje teme, te reći, da su i sve učiteljice s naučne strane pasivne na učiteljskim skupštinama. Naime, rad udruženja po mome mišljenju možemo podijeliti na dvoje: službeni i naučni dio.

U službeni dio ubrajamo: Administrativno vođenje društva, staleška pitanja, intervencije, držanje kontakta s drugim učiteljskim društvima i t. d. Tko bi nama mlađima spočitnuo nerad u tome dijelu, ne bi imao pravo, jer tu mi ne možemo biti toliko aktivni, pa ako bi i bili, bilo bi možda na veliku štetu pojedinaca i skupine s razloga, što mi ne poznamo u toliko historiju učiteljskih društava, a koja je vrlo potrebna za sklapanje veza i ugovora i određivanje odnosa prema drugim društvima i organizacijama. Naše polje rada je u naučnom djielu. Ovdje imademo mnogo veću mogućnost za rad, pa i koja revolucija, prouzročena od mlađih, ne će naškoditi društvu.

Vi možda očekujete od mene, da ću pred vas iznijeti kakovu učenu pedagoško-psihološku radnju, koju sam tobože sastavio čitajući različite knjige o mojoj temi, te da sam stvorio jedan konglomerat svega, preradivši gradivo prema temi, o kojoj bih imao da govorim. Odmah se ograđujem i ističem, da to nijesam činio. Kod ovoga išao sam od iskustva i svojih opažanja, te sam iz mnogobrojnih primjera, što u našim, što u drugim protivničkim društvima, a najviše iz našeg glasila, zaključio, da je zbilja istina ovo, što mislim o svojoj temi, i da imadem pravo, pa mi je to dalo impuls, da govorim baš o tomu. **Uspio sam konstatirati, da su svagdje mlađi učitelji pasivni i uspio sam, da dođem do pravog razloga toj neaktivnosti.** Neka mi bude dopušteno, da Vam ukratko prikažem povijest svoga razmatranja.

Ovom mišlju o radu učiteljskih društava bavim se dvije godine. U svoje vrijeme vodio nas je ravnatelj učiteljske škole Dr. C. kao đake, maturante, na učit skupštine, da nas pripravi za rad u društvima.

Budući da je maturantima već u krvi kritikovanje, to sam bio i ja na toj skupštini kritički raspoložen, te sam sav dnevni red podvrgao subjektivnoj kritici, t. j. nastojao sam ispitati, da li se moji nazori o svemu tome podudaraju s radom, kakovog sam si ja u praksi zamišljao i na učitelj. skupštinama mislio naći. Možda je nezahvalno kritikovati naš rad, rad učitelja, ali ja sam tih nazora, kad se zahtijeva, da čovjek mora imati razvijenu svoju autokritiku, da ne zabludi i ne posrne, to jer mora i društvo imati, jer u širem smislu: društvo je samo jedno biće, a ako to nije, moralo bi barem biti. Bolje je, da se mi sami kritikujemo, nego da se hvalimo, a drugi bi se slojevi društveni podsmijavali, te bi došli različiti prigovori i omalovažavanja i slično, a što je donekle i opravdano zbog nekih naših pogriješaka u samom sistemu rada naših društava, koji bitno djeluje, da su mlađi učitelji i učiteljice pasivni.

Na jednoj od takovih skupština, kojoj sam imao prilike da prisustvujem, predsjednik je razložio tegobe, koje je društvo podnosilo za vrijeme »Obznane« i progona vršenih nad hrvatskim učiteljstvom. To je bilo sasvim dobro za one prilike. »O umoru« predavao je jedan profesor. Izvadio je iz neke njemačke knjige, znanstvene rezultate i čitao je radnje, što opisuju i govore o predmetima, koji najviše umaraju. Drugi predavač, učitelj, prikazao je korist sokola za selo, njegovu važnost i pri tom se tako zanio za cijelu stvar, da je padao u afekat.

Društvo je iza toga otišlo na banket. Ja sam se pako, izišavši iz dvorane, uputio sam se u mislima k svome stanu. Važno je za mene bilo ovo: Pitao sam se: »Što su pojedini članovi dobili, što su bili na toj skupštini? Zar su oni baš morali doći na skupštinu, a da nijesu mogli saznati kod kuće o stvarima, koje su se raspravljale na toj skupštini? Prema svojim nazorima nijesam našao odgovora. Koji je ovdje pedagoški plus:

1. Zar to, da su čuli, kako teku politička pitanja i odrazuju se u društvenom životu?
2. Zar to, da su čuli o umoru?
3. Zar to, da su čuli o sokolstvu?
4. Zar to, da su bili na banketu?

Ne ću reći, da ovo ne vrijedi. Ja sam dapače jednom zgodom predsjedniku našega društva kazao, da među nama ne bi smjelo biti niti jednoga člana ili članice, koji bi otišao doma, a da ne bi bio na banketu, jer banketi imaju svoju veliku važnost i on je skoro podesniji za sve nas više nego i skupština, jer ovdje je glavno pobliže upoznavanje drugova i družica. Ja držim, da nijesu skupštine s naučnog svog rada ustanovljene zato, da se dade prilika za produciranje pojedinaca, nego radi promicanja pedagoške obrazovanosti članova. Ono drugo: politika, sokol, banket, članarina i t. d. dolazi samo po sebi i čini tek oblik onoj suštini pedagoškoj, te je samo sporedna stvar, dok je ona kod svih društava, koje sam imao prilike promatrati, bitna i glavna stvar. Što su članovi čuli o umoru, to su oni u glavnim koncepcijama znali, a detalji im nijesu potrebni. Meni je kazao jedan naš metodičar, da je dosta, da učitelji znadu samo četiri Basaričkove knjige, pa da budu najmoderniji učitelji*). O ovom sam se i sam uvjerio, i onda je suvišno dalje raspravljati o umoru. Tako isto nijesu potrebne učiteljima šire imformacije o sokolu no što ih oni već znadu. Nijesam dakle našao u ovoj skupštini pravi pe-

* !? — Uredn.

dagoški rad, koji bi se trebao plasirati pred forumom t. j. pred sabranim učiteljstvom.

Ne našavši prave sadržine, t. j. pravog pedagoškog rada, počeo sam pratiti i rad jugoslavenskog učiteljskog društva u tom mjestu. Točno i za to društvo vrijedi isto, kao što sam prije rekao, i ako je u ono vrijeme imalo sva raspoloživa sredstva, moć, nadzornika i t. d., dok hrvatsko učiteljstvo nije toga imalo, već je, šta više, bilo — progonjeno.

Kad sam se vratio u ovaj kraj, interesirao sam se za rad našeg društva, kojemu sam danas i ja članom, a u kojemu ja još tada nijesam bio, pa sam zaključio po programu skupštine, da i u ovom društvu vlada isti duh, ista metoda rada, kao što je i kod onih dvaju društava, koje sam već spomenuo. I tako sam se redom zanimao za rad pojedinih društava, a najviše sam se okoristio našim glasilom, iz kojega sam vidio općeniti rad svih društava, koja provode također iste principe osim nekih organizacija, ali »jedna lasta ne čini proljeće«.

Kaošto sam pitao sebe, kad sam izašao iz dvorane, mogu staviti i na vas pitanje:

»Što mi imademo od tih skupština, da bismo unaprijedili naš rad u školi?«

Ja mogu ustvrditi, da radimo poslije skupštine, kao što smo i prije radili. Da li to znači kakav pedagoški plus?

Čime se mi bavimo na svojim skupštinama? Bavimo se poviješću, sociologijom, pravom, teologijom, etikom, psihologijom, logikom, ekonomijom i sličnim, a najmanje se bavimo pravom pedagogijom, čistom umjetnošću. Ova Konstatacija se vidi najbolje iz tema, koje su obrađivali članovi na učiteljskim skupštinama.

Evo samo nekoliko tema, koje su obrađivane:

»Povijest škole u B.« »Zašto je prirodopis obligatan predmet osnovne škole?« »Nešto o disciplini«, »Ljubav i rad«, »Josip Juraj Strossmayer««, »Prosvjeta u X. vijeku«, »Partizanstvo«, »Dom i škola«, »Privreda u X mjestu«, i t. d.

Gospodo! Da na učiteljske skupštine dođe tkogod, tko nije iz učiteljskih redova, taj ne bi u većini slučajeva pogodio, čija je to skupština. Pogodit će samo po tom, što se spominje ime učitelj.

Za jednu će moći kazati, da je filološka, druga historičara, treća prirodopisaca, privrednička i t. d.

Mi smo svi učili pedagogiju i svima nam je poznato, da na prvoj stranici psihologije piše, koje su sve premoćne nauke pedagogije. Među inim piše za sve malo prije navedene nauke, da su pomoćne, samo što veli, da je psihologija temeljna nauka o uzgoju. Makar je psihologija temeljna nauka, to se ipak mora jedamput prijeći od tog temelja dalje, a ne da je na skupštini najveće zadovoljstvo, kad koji profesor održi koje predavanje iz psihologije ili kako se u zadnje vrijeme drže — »slobodne teme, samo da stvar izgleda frapantnija. Kad se gradi kuća, onda stvar nije gotova, čim je gotov temelj, nego predstoji mnogo radnja i usavršavanja, da kuća dobije svoj konačni oblik. Možda će mi tko reći, da moramo što bolje poznati temeljne principe psihologije. Odgovaram opet, da su za modernog učitelja, dosta četiri Basaričkove knjige. Dr. Pajo Radosavljević sam priznaje u predgovoru svoje »Eksperimentalne pedagogije«, da nijesu učitelji zvani, da rješavaju psihološke probleme, nego su zato zvani drugi ljudi, stručnjaci, koji se bave samo tim, a učitelj mora imati vjeru u njihov rad i na njihovim iznašašćima graditi svoju zgradu: spremnost u metodici. Dakle po nahođenju tog učenjaka, moramo se zainteresovati na uljepšavanju moderne zgrade, moderne pedagogije.

Vrlo je zgodno, da je danas na ovoj našoj skupštini i metodički rad u manjem opsegu zastupan, ali sam siguran, da je to došlo slučajno, pa mene to ne može smesti i zadovoljiti, da je time kriza riješena. To je momentano rješenje krize, ali ona će opet proviriti, ako se k riješavanju ne će svijesno pristupiti i odrediti glavne točke budućega rada.

Zašto učitelji i učiteljice ne mogu biti aktivni, nego je uvijek kriza za predavačima, te se onda u nekim društvima posuđuju i profesori?

Društvo, u koje mladi učitelji i učiteljice stupaju, svakako djeluje na njih silno. Oni se akomodiraju i dalje rade, kao što i drugi stariji rade. Taj duh rada djeluje i oni počinju slično misliti i tako raditi s istim temama, kao što se i radi.

Vrlo je tragično, da u preparandijama profesori misle, da učitelji moraju biti književnici, gospodari i slično te daju obrađivati teme iz raznih područja, i time učiteljima pružaju prvo predavanje, koje će on sa strahom pročitati na skupštini, vjerujući, da je to sveto, što je profesor kazao. I tako sve u svem, mlađi naraštaj dolazi prepariran, tek možda u drugom izdanju, ali opet bez slobode mišljenja, jer... jer su tako stariji kazali. Ako bi čovjek htio biti aktivan po primjerima starijih, onda bi ga to stajalo mnogo truda, kao što i njih stoji.

Sastaviti predavanje iz psihologije je vrlo teška stvar. Zašto? Zato, što je i to pomoćna temeljna (!) nauka, pa mlađi ljudi znadu tek glavne stvari, ili da reknem točno: znadu toliko, koliko piše u Basaričkovoj knjizi. Radi toga ne može napisati radnju, a da ju otkale ne prepiše. Prepisati opet nije umjetnost. Kad bi već tako napravio, onda je bolje, da nam predavač rekne: »Na toj strani tog i tog djela nalazite to i to«, pa bi bilo sve u redu i ne bi možda gnjavio većinu, koja to znade.Općeno, takve se stvari niti ne slušaju, nego se jedva čeka, da se svrši, a onda slijedi, da predsjednik predloži te se predavaču ustanovi pismena hvala u zapisnik, što skupština s aplauzom prima, diveći se predavaču, kako je sjajno bilo, a on, potaknut tim, još kuražnije istupi s još jačim prepisivanjem.

A što bi se moglo još desiti? Obično dolaze profesori na skupštine, pa se često dešava, da je među njima i stručnjak u psihologiji.

Vjerujte, meni bi s te strane bilo vrlo neugodno, jer znam, da bi on omalovažavao moje predavanje misleći si: »Vidiš, kako je nevješt. Ja bih kazao samo jedan latinski izraz za to, što taj opisuje 5 minuta«. Evo vidite! Ovakovi slučajevi slabe volju nama, jer se uvijek nadamo, da ćemo se namjeriti na jače kapacitete, koji će nam rad omalovažavati, p bi nam kasnije mogli kazati i knjigu, iz koje smo nabiflali i doskora prepisali. Tako je isto i sa drugim granama.

Kad sa psihologijom ne možemo naprijed, kako ćemo sociološkim ekonomskim, literarnim i drugim radovima, kad se oni, tako rekavši, samo spominju u preparandijama.

Nešto samog svojega iznijeti jest vrlo teška stvar. Za svaki intelektualni — produktivni rad treba doživljaja i sadržaja. Koliko može imati mlađi radnik doživljaja iz tih gore navedenih grana, ostavljam skupštini na razmatranje.

Čitao sâm krasnu anegdotu u »Novostima« o jednom književniku, koji, tražeći sadržaj, pošao je do čudnih stvari. Upoznao se s jednom djevojkom, krao je i došao pred sud. Kad ga je sudac upitao, zašto je krao, začudi se, što sudac ne pojmi umjetnika. Književnik je odgovorio, da mu je trebao sadržaj za jedno djelo. Strpan je bio u zatvor, da napiše tu knjigu. Ovo je zgodan primjer, kako za rad i stvaranje treba sadržaja, a pogtovo kod rada učiteljskog. Vidite uvijek, kako se metodičari u predgovoru svojih izdanja hvale, kako su sve njihove radnje napisane u školi i provedene s djecom a nijesu plod njihova umovanja, a to čine zato, da nas uvjere, kako je djelo valjano.

Na koncu konca imade malo učitelja, koji bi se bavili tim sporednim granama, jer živeći na selu imade svaki učitelj mnogo i drugog posla. Prvo je pripravljanje za školski rad, a drugo je važno, da mladi učitelji, koji misle ostati na selu, brzo se ožene i svakako, da misle uglavnom na obitelj, te se fantaziranjem* ne bave. Ako se i koji učitelj bavi, učiteljska

* ! — Uredn.

organizacija ne smije na to niti pomišljati, a kamo li očekivati takove radnike.

Netko će meni prigovoriti, da nije lijepo podcjenjivati samog sebe, jer ipak učitelji rade i poznati su kao radnici na svima poljima. Ja dopuštam to i kažem, da je to lijepo, ali ustvrdujem, da osim prave pedagogije ne spada ništa na učiteljsku skupštinu, nego spada u časopis*. Da li je zbilja nužno, da učitelj bude leksikon?

Moje je stanovište to, da je to nemoguće, a najposlije nije niti potrebno.

Vama su svima poznate Herbartove etičke ideje: »Ideja duševne jačine zahtijeva, da čovjek bude u svom svakidašnjem poslu virtuoz — pravi umjetnik, a sve drugo, da bude u krugu njegove svijesti«.

Lijepo je kazao Sherlock Holmes: »Inteligentan čovjek mora znati samo što mu je najnužnije, a sve drugo mora imati u svojoj knjižnici«. Da li je zgodnije, da se vježbamo u općenitim stvarima ili onima, koje nam dolaze svaki dan. Prema toj etičkoj ideji moramo se vježbati u stručnom metodičkom radu, jer mogu ipak ustvrditi, da ima malo umjetnika na tom polju.

Mi moramo svoju sredinu urediti tako, da će kod nas naći zanimanja i interesa svaki intelektualac, da ćemo ga zainteresirati i uspjeti mu prikazati, da su i učitelji silni kapaciteti na polju pedagoškom.

Uz povijesne radnje i t. d. doživljavamo samo posmijeh i primjedbu, da smo stari školnici, slabi kapaciteti i slično. Ako to dobijemo, pravo nam i budi, kad se brinemo i za to, koliko puta je Strosmayer kihnuo. Moramo ići na javnost s onim, u čemu smo proglašeni umjetnicima, jer imade boljih etičara, teologa, sociologa, botaničara, ekonoma i dr., ali nema boljih — p e d a g o g a.

Vrsni pedagozi možemo postati, ako smo umjetnici, stručnjaci, u svojoj metodici, što sam siguran, da nijesmo.

Ako bi se prestalo s dosadašnjim načinom, to bi ovdje prednjačilo mlađe učiteljstvo s novim strujama i metodama, a stariji bi samo upotpunjivali rad na temelju svog iskustva.

Napokon potrebno je, da se raspravlja predmet iz našeg svakidašnjeg života, iz života pedagogije, jer su na godinu samo dvije skupštine. Kad bi ih bilo više, moglo bi se dopustiti i drugo razglabanje, ali ovako ne.

Ove dvije skupštine moraju nam dati poleta, novih misli, tako, da ne ćemo raditi, kako smo jučer radili, već onaj koji radi lošije, da svoj rad popravi, a onaj koji je bolji umjetnik od predavača, vidjet će svoju snagu te će se pobuditi u njem samočuvstvo i opet je onda i taj bolji osvježen i pojačan.

Zašto mora biti metodika kruna našeg programa?

Filozof Nitsche kaže: »Učitelj mora biti umjetnik; koji je pravi učitelj, taj je umjetnik«. Ako hoćemo malo razmisliti o toj izreci, moramo najprije konstatirati, radi čega nas je time pozvao? Promotrimo li svoj rad na skupštinama, lako ćemo i sami uvidjeti, da ni u čemu nijesmo toliko verzirani, koliko u pedagogiji i, da nam ta jedina najviše treba kod uzgoja djeteta. Prije nego li se pustimo u stvarno razglabanje, neka mi bude dopušteno upotrijebiti analogiju. Razgovarao sam s jednim umjetnikom (slikarom). Budući da se zanimam za umjetničke slike, to sam ga umolio, neka mi kaže nekoliko pravila, po kojima ću moći prosuđivati umjetnine.

On mi se nasmiješi i reče: »kod jednog umjetnika prevlađuju crteži, kod drugog boje, kod trećeg misao i t. d. ali je najglavnije, da slika proizvede na gledaoca emociju. Tada je umjetnik uspio«. Odmah sam se sjetio Nitschea. »Ja sam umjetnik«, mislio sam si, »ali gdje je moja umjetnina, koja će proizvesti emociju?«

Ja sam već otprije znao, koji je moj umjetnički rad, ali me je ta emocija zainteresovala, te sam joj i kod naših radnja našao odgovor. Mi smo proglašeni umjetnicima, to bismo i mi morali imati slika i umjetnina, koje bi proizvele emociju. Kaošto je slikarska umjetnost, da odgaja čovječanstvo, tako je i naša metodika i metodički radovi za odgoj mladeži i čovječanstva.

Vama su poznata Fröbelova načela »jedinost u mnogostručnosti«. Tomu je simbol kugla. Svaka čovječja sposobnost je radius, koji izlazi iz jedne točke. Ako je samo jedan manji, nije savršena nastala kugla, t. j. nije nastao potpun čovjek.

Moramo dakle imati savršena sredstva, a ako ih nemamo, moramo si ih pribaviti, da postignemo savršenu sferičnost. Kao što svi umjetnici prave izložbe poradi reklame, prodaje i kritike, to moramo i mi udešavati svoje izložbe. Gdje je naša izložba? Danas je samo jedan izložio svoju radnju. Uvjeren sam, da će kritika na predavača povoljno djelovati, bila ona povoljna ili ne.

Važno je to, da smo mi akceptirali ono, što valja, a odbacili ono, što slučajno nije dobro. Sjutra uvjeren sam, da će se 50% zamisliti u taj rad, pa ako tko radi manjkavije, popravit će svoj rad.

Taj pedagoški plus postignut je baš aktivnošću mlađeg učitelja, koji je danas moj najglavniji dokaz, jer se očito vidi, što je u duši mlađeg učitelja, što on želi, da iznese na javnost. Svakako, da iznosi ono, u što se razumije, i vidi se da nije prepariran kojekakovim pogriješnim nazorima.

Kad bismo dakle, gospodo i gospođe, zaveli i dalje ovakav metodički rad i to tako, da smo si svjesni, što činimo, vidjeli bismo na poprištu te umjetnosti i mlađe učitelje i sve učiteljice.

Tako postepeno, radeći na polju praktične pedagogije, obrazovali bismo svoju sredinu, jer ono, što u školi čovjek uči tek je kontura, baš kao i kod slikara, te kao što oni poslije svojih studija na akademiji polaze u Pariz i drugamo, da se usavrše, moramo se i mi dalje usavršavati i jedan drugomu pokazivati.

Razumjeti metodičku jedinicu ili rad, vrlo je teška stvar. Kad bih vama svakomu podijelio jednu obrađenu metodičku jedinicu, to sam siguran, da bi ta umjenina jednog metodičara kod svakog razvila različitu emociju. Jedan bi se divio obliku, drugi veličini, treći pomagalima, četvrti mislima, što su provedene i t. d. Svakako, koji bi imao više aperceptivnih spoznaja, bolje bi shvatio. Moramo pružiti i obrazovati svoju sredinu, da bude sposobna za primanje novih tekovina, jer ako ne radi, to će najedamput zaostati i između one pedagogije, što ju je on učio i kasnije, pokazat će se velika razlika. Lijepo je kazao branitelj Prpića na sudu: »Zakon je nesavremen postao, čim je napisan, jer se život dalje razvija, a zakon ostaje mrtvo slovo«. Tako je isto i s pedagogijom. I ona se razvija i mora se razvijati. Taj razvitak moramo vidjeti na skupštini. Važniji je problem za učitelje na skupštini, da se riješi, zašto još danas 50% učitelja, ako ne i više, rišu na prvoj stranici risanke limun i to iz predložaka, nego tema »Dom i škola« i slične fraze. Treba riješiti za uvijek pitanje i dokazati, da se više diktati ne pišu na ploču pa đaci, da ih prepišu, te valja predočiti onima 80% psihološki proces kod ispravne provedbe diktata.

Radom učiteljskih skupština mora se ubiti verbalizam. Dokaz, da je učiteljstvo slabo verzirano, jesu naši časopisi. Tko piše i što se piše u našim časopisima? »Napredak« vode s praktične pedagogije dvojica, trojica. »Hrvatski učitelj« piše o šegrtima, historiji, pravdanja i slična, kao da nas učitelje u provinciji zanimaju njihove svađe i odnosi. Koliko saradnika ima Špoljar za »Savremenu školu«? Rade oko petorica. To je vrlo mlao. Vidim još, da svih radnja i autori nijesu. Kad sam dobio u ruke prvi broj, vidio sam kako je sve pretiskano iz njemačkih knjiga te unutra ima malo našeg — naše nacionalne pedagogije, koja bi se mo-

* U koji: dotični stručni, ili — staleški učiteljski? Uredn.

rala stvoriti. Mali broj saradnika je dokaz, da malo ima ljudi spremnih, da malo ima umjetnika, stvaralaca. Moramo se sjetiti one historijske činjenice: »Veliki ljudi su samo odraz one sredine, u kojoj živu«. Koliko imade velikih učitelja? Kakva je potom naša sredina?

Tko je tomu kriv? Mi! Trošimo snage i sile na koješta, u što se razumijemo i ne razumijemo, a glavnu stvar, bit, puštamo po strani. Moramo svi uznastojati, da se kroz naše organizacije obrazujemo, te da podignemo jake karaktere i kapacitete. S njima moramo stvoriti nacionalnu metodiku za naše prilike.

Provođenje »škole rada« u praksi jest vrlo potrebno da svi učitelji vide.

Tu struju moramo akomodirati za naš narod. Dok Kerschensteiner preporučuje rad u tvornicama i u tom smislu govori, moramo mi one misli i ideje preudesiti za rad u bašči, za gospodarski živalj.

Na koncu konca mora se rad skupštine postaviti na znanstvene temelje i psihologizirati.

Ovo sam ukratko prikazao, kako bi morao biti rad s naučne strane, te neke pogrješke u izboru gradiva. Imade također i didaktičnih mana u samom provođenju učiteljskih skupština.

U skoro svima društvima vlada starinski duh, a taj se očituje u ovoj pedagoškoj izjavi: Učitelj govori, a đaci slušaju.

Kad predavač svrši, nitko se niti ne osvrne kojim pitanjem na predavača, što je ovdje i ondje mislio. Događa se, da ga dapače zadesi mali prezir od onih, koji su u prilog predavaču, samo da ga obrane i da stvar ispane bolje. »Tko se boji vrabaca, neka ne sije proje« moralo bi nam biti geslo i svakoga malo iskušati poslije predavanja, da se razjasne neki pojmovi, te da ih usvoji cijelo društvo.

Pristaši »škole rada« traže rezultate svakog rada. Zato svako predavanje, što ga odobri cijela skupština kao dobro, mora se i sprovesti u rad i život.

Dosad toga nijesam vidio. Po Basaričku bismo se točno izrazili, kad bismo kazali, da nema na skupštinama V. stupnja, a koji je ipak vrlo važan. Istina je! Poslije svakog predavanja postajemo duševno jači i obrazovaniji, ali to je intelektualno obrazovanje; dakle biljeg stare škole, dok škola rada traži voluntarističko obrazovanje, da se radi, što se uči, da sami stvaramo; dakle: moć stvaranja.

Učiteljska skupština ne smije zauzimati učeći oblik, nego mora ličiti pedagoškom institutu, a zasjedanje članova u tom istitutu kao kakav kongres, gdje bismo riješili sva pitanja, gdje bi samorad došao do kulminacije.

Osim ovih stvarnih dokaza glede rada i uvjeta za mlade učitelje, postoji još jedna vidljiva razlika između starijih i mlađih učitelja.

Dok su stariji idealisti, romantici, ljudi starog kova, mlađi su realisti, praktičari, hladniji ljudi. Baš ova razlika se očituje i u pogledu biranja tema. Stariji učitelji vole raspravljati o stvarima čuvstvenima, pa se više puta dešava, da se starije učiteljstvo zanese za koju rodoljubnu pjesmu i proplače. To se već ne dešava kod mlađih. Oni su doba moderno ohladnjeli su i gledaju na fakta.

* * *

Prema tima mojim razlaganjima slobodan sam predložiti raspored rada, kako si ga zamišljam:

1. Pozdrav predsjednika.
2. 4.—6. praktičnih predavanja iz moderne metodike. Na ovim predavanjima bila bi zastupana sva područja nauke. Ova predavanja ne bi se redala jedna za drugim, nego bi se 2—3 održala na jedamput, a iza pauze opet 2—3. Zašto nekoga gnjaviti n. pr. u provođenju diktata ili pismenih vježbi, ako je slušač u tome virtuoz, a u povijesnim se teže snalazi ili uopće nikako. Zato dakle u isti mah se predaje različito gradivo i tko ima za koju struku interes, tamo će otići, da se nauči.
3. Referat o novim pedagoškim, priručnim i sl. knjigama. Neka skupština ocijeni vrijednost knjige, a ne da se dešava pa kriitčar veli: »Može se preporučiti mladem učiteljstvu«. Zašto? Da se proda?
4. Kritika novih uredaba te različiti izvještaji.
5. Referat o događajima u inostranstvu, koji se tiču prosvjete.
6. Prijedlozi.

Iz svega dosad izlazi ovo:

1. Pasivnosti mlađih učitelja na učiteljskim skupštinama nijesu krivi sami učitelji, nego sistem, što se provodi skoro u svim društvima bez razlike imena.
2. Kruna svega raspravljanja na učiteljskim skupštinama mora biti metodika, da se uzmognu pratiti sve tekovine te da se time učitelj zbilja osposobi za nadimak »umjetnik«.
3. Učiteljska skupština mora na svakom koraku raditi pedagoški i moderna načela provoditi u stvarnost.
4. Učiteljska skupština ima za sada zamijeniti znanstveni pedagoški institut, gdje će biti predočene nove metode, koje će dati sadržaja, poleta i volje učiteljima(cama) za rad do buduće skupštine.
5. Učitelji moraju postati savremeni i jedamput prikazati sadašnje prilike, a ne uvijek govoriti o prošlosti.

* * *

Sve ovo što sam navodio, moje je subjektivno mišljenje i ne može nikako utjecati na dosadašnji rad, osim, ako skupština usvoji moj prijedlog, može moje naziranje postati i objektivna konstatacija.

Čvrsto sam uvjeren, da ovom reformom dolaze mlađi učitelji i sve učiteljice na poprište umjetničkog stvaranja na učiteljskim skupštinama, te u buduće ne će biti više ovakovih i sličnih primjedaba.

* * *

Čitavo predavanje bilo je saslušano s mnogo pažnje i odobravanja. Za vrijeme samog predavanja vodila se kratka načelna diskusija između predavača i člana odbora druga Lovašena u pogledu opće i stručne obrazovanosti učitelja. Drug Lovašen stoji na stanovištu, da se učitelja ne smiju bojati ili osjećati nesigurnim pred nekim mnogo jačim kapacitetom u granama nauke, kojoj su se naročito posvetili i specijalizirali se u njoj, jer i mnogi učitelj može da postane kapacitet u nekim naukama, ako se samo njima posveti. Ne treba se bojati, ako neki kapaciteti otkriju u našim predavanjima, da smo se povodili za drugim stručnjacima i pomagali se njihovim iznašašćima, jer i najveći kapaciteti uče od drugih, čitaju što su drugi napisali, pa sami dalje grade na tom. Valja tek lojalno navoditi izvore, odakle smo crpili podatke za svoje radnje.

Predsjednik Dolenec hvali predavaču na trudu nad tako lijepo dokumentiranom i iscrpivom predavanju, pa predlaže skupštini, da mu se izrazi zapisničko priznanje, što skupština jednodušno prihvaća.

Iza toga prelazi se na daljnu točku dnevnoga reda: predavanje Mate Sudete:

VII.

»Utjecaj loših filmova i štiva na omladinu«.

Prije samoga predavanja izjavljuje predavač, da se sad, nakon svega ovoga što je malo prije čuo od druga Imbriovčana, žaca da istupi sa ovim predavanjem, jer ono ne odgovara duhu ni načinu rada, kakav je označio drug Imbriovčan. No — pošto se nalazi na programu već drugiput, jer je na jesenskoj skupštini radi poodmaklosti vremena moralo biti odgođeno, pročitat će ga. — Priznaje drugu Imbriovčanu, da imade u mnogočem pravo u kritici našeg stručno-obrazovnog rada, ali valja da drži na umu, da su se hrvatska učiteljska društva od god. 1919. pa sve do najnovijih vremena nalazila u vrlo teškom položaju; u

borbi na život i smrt za svoj opstanak, kad su morala da svu svoju energiju troše i posvećuju organizaciononi i staleško-obrambenom radu, pa nijesu imala vremena ni prilike, da se posvećuju stručno-obrazovnom radu. Drug Sudeta, kao lice, koje je izazvalo druga Imbriovčana, da istupi s današnjim svojim predavanjem, potpisuje smjernice i program budućeg rada, kako ga preporučuje predavač, pak ćemo svi mi gledati i nastojati, da se ubuduće prema tim smjernicama ravnamo i tako dademo i našem najmlađem članstvu, da aktivno sudjeluje u radu društva.

Nakon ove izjave počinje čitanje pomenute već raspravice »Utjecaj loših filmova i štiva na omladinu«, u kojoj iznosi ponajprije kratak historijat iznašašća pisma, papira i štampe, koja je do danas tako uznapredovala, da se godišnje izdaju štampom milijuni knjiga i novina. Spominje potom veliku uzgojnu moć i vrijednost dobrih knjiga i novina, koje čovjeku mogu da nadomjeste društvo inteligentnih i umnih ljudi i, kroz koje se može upoznati s mislima i nazorima velikih umova svih vremena, najrazličitijih narodnosti, društvenih staleža i položaja. Kroz knjige lako je danas svakome malo inteligentijem građaninu i seljaku doznati što i kako misle veliki ruski, njemački, francuski, engleski, talijanski i ini drugi pisci, pa makar mi baš ni ne znali nijedan od tih jezika. Knjige omogućuju ljudima društvo najboljih duhova čovječanstva, kojima čitajući ih postajemo slični prema onoj: s kim se družiš, onakav si i sam, a prema njoj kakove knjige čitaš, onakav si i sam.

Osvrće se zatim na množinu loših i nemoralnih knjiga, novina i romana u svescima, koji se u tisućama i tisućama primjeraka štampaju i prodavaju, a omladina ih, jer su tobože vrlo jeftini kupuje i na dušak čita. Spominje poimence više takovih romana i iznosi zle posljedice čitanja takovih knjiga: bolesnu fantaziju, gubljenje zdrava smisla za realan život, gubljenje i slabljenje volje za svaki ozbiljniji rad, kvarenje volje i karaktera, utvaranje, rađanje bolesnih ambicija i t. d.

Spominje potom neke listove i novine s prilozima za djecu, koje djeluju sve prije nego odgojno i upozoruju djecu na svakojake nevaljalštine, na koje sama po sebi ne bi nadošla. Spominje škandalozno opisivanje silovanja, ubijanje, umorstava, prevara i t. d. u nekim novinama.

U vezi s time iznosi uzgojnu vrijednost dobrih filmova i školskih kina, te štetne posljedice gledanja lascivnih i kriminalnih filmova, koji su često bili uzrokom moralne i fizičke propasti mnogobrojne omladine. Zaključuje apelom na sve prisutne, da upozore roditelje djece na opasnost, što prijeti omladini od lošeg štiva i filmova, pada zajednički porade oko suzbijanja loše štampe svim dopuštenim sredstvima.

Čujmo i ovdje doslovno predavača!

Utjecaj loših filmova i štiva na omladinu.

Koliko valjani filmovi i dobre knjige mogu da pomažu uzgoj omladine, toliko još više može da na nju u negativnom smislu djeluje gledanje loših, da ne rečem nemoralnih i lascivnih filmova i čitanje takovih knjiga, časopisa, novina ili novinskih priloga. Jer pako danas omladina uopće — pa tako i naša pučkoškolska — pohađa kinematografe po svojoj miloj volji i čita mnogošta- što ne bi smjela da čita, a da o tom vrlo malo tko vodi valjana računa ili kontrole, hoću da Vas prigodom ove naše skupštine kao učitelje i odgojitelje mladeži upozorim na to, pa da se o tom malo pobliže porazgovorimo. Tko će voditi o tom računa, ako ne ćemo mi: učitelji? I naša bi dužnost bila upozoriti na to roditelje kao i čitavu našu javnost. — Eto, to me je ponukalo, da Vam danas iznesem ovo nekoliko misli i napomena.

I.

Čovjeku je prirođena težnja, da živi u društvu, pa da sa svojim bližnjim podijeli svoje jade i patnje, kao i svoju radost i veselje. Da pak može izraziti drugome te svoje osjećaje, dao mu je Bog d a r g o v o r a, kojim se odlikuje iznad svih zemaljskih bića. No, stara je riječ, da jezik ili govor može posjeći gore nego mač, i da se govor u zlih i pokvarenih ljudi može izopačiti i upotrijebiti za najružnije i najopakije stvari i djela. — Zato je Stvoritelj obdario čovjeka d a r o m r a z u m a, koji nije samo regulativ ili upravljač ljudskih odluka, djela ili čina, već jednako i svega onoga što čovjek misli i govori. — Čovjek, po svojoj prirodi najslabije od svih zemaljskih stvorova, jamačno bi morao propasti, da ga nije spasio u m i r a z u m, po kojima je on našao na zemlji sve što mu je potrebno za život i odbranu, te mu je uspjelo, da podloži sebi gotovo čitav svijet.

Zajedničke opasnosti i nevolje udruživale su ljude u zajednice. Tako su oni postajali jači i otporniji, a u borbama su očeličili i usavršili svoje oružje i oruđe i radom si stvorili bolji i lakši život... Sluteći blizinu opasnosti, osjećali bi neodoljivu težnju, želju i potrebu, da priopće tu opasnost i ostaloj svojoj braći i da ih zamole za pomoć ili da ih upozore, da se za vremena pripravc na odbranu. Svojoj braći u udaljenim krajevima nijesu mogli priopćiti svojih opomena, savjeta, molba ili inih kakovih poruka drukčije, nego, da im pošlju čovjeka ili glasnika, koji će im usmeno reći sve, na što ih se imalo upozoriti — ili su im morali dati kakav na daleko i široko vidljiv znak. Glasnik je često mogao i zaboraviti štošta od onoga, što je imao reći, ili je rekao drukčije, pa su ljudi počeli razmišljati, kako bi točno pribilježili kakovim crtama, rezama ili znakovma ono što se je imalo saopćiti. Tako je izumljeno p i s m o, koje se je, dakako, razvijalo i usavršavalo kroz stotine i stotine godina, a zadaća mu je bila, da točno i trajno pobilježi sve ono, što se imalo nekome priopćiti ili javiti, ili pak za duže vremena zapamtiti. — Glasnik, koji je usmenu poruku mogao i nehotice izvrnuti ili štošta od nje zaboraviti, s pronalaskom pisma mogao je na kori drveta ili na listu kakve biljke da preda primatelju upravo onakvu poruku, kakovu ju je zabilježio njezin odašiljač. Usavršavanjem pisma došlo se i do toga, da se za svaki glas izumio posebni znak ili slovo.

Tko je prvi izumio znakove za pojedine riječi, rečenice ili za pojedine glasove, ne zna se. No već pred više tisuća godina poznavali su pismo stari Egipćani i Perzijanci. Za Rimljane i Grke znade se, da su već imali prepisivaonice, kao što mi danas imademo štamparnice, u kojima su se prepisivale djela slavnih njihovih učenjaka, pjesnika i književnika. Te su prepisivaonice ustrojili knjižari, a imali su u njima po sto i više pisara, pa su takovi prijepisi djela ili knjiga bili razmjerno jako skupi, te su ih mogli nabavljati i čitati tek oni najimućniji.

Od onog doba do danas prilike su se znatno promijenile. — Izumom pravljenja p a p i r a iz različitih krpa, prnjaka, biljaka i drveta, te izumom š t a m p e, kojoj je udario prve temelje Nijemac Ivan Guttenberg, koja se je u najnovije vrijeme silno razvila, te se ubraja u t. zv. svjetske velevlasti, omogućeno je i najsiromašnijima, da čitaju i da mogu čitati, ako ništa drugo, a ono bar najjeftiniji kakav tjednik ili pak kalendar.

II.

Pismo, papir i štampa uz željezo su danas glavni suradnici kod izgrađivanja prosvjete i širenja kulture. Što je željezo za materijalne potrebe čovječanstva, pismo, papir, i štampa su za duševne potrebe. Usavršenjem današnje moderne štampe, gdje se štampaju milijuni i milijuni različitih knjiga, listova i novina, postale su one vrlo jeftine, a jer su knjige jeftine, porasao je broj njihovih čitalaca, što je opet doprinijelo mnogo širenju i napretku prosvjete i kulture.

Čita se danas prilično mnogo. I čitaju svi, koji čitati znadu, počevši od služavke ili kuharice, pa radnika, obrtnika i seljaka sve do inteligenta, kojemu je

čitanje knjiga postalo neophodnom potrebom, pa ako ne dospije da pročita bar što drugo, a ono mora da svaki dan pročita barem novine. — A imade ljudi, kojima je čitanje potrebno jednako tako kao mnogome drugome pušenje, hrana, odjeća i ostale potrepštine.

Bilo je dana, kad je bila upravo jagma za novinama. Naročito uoči Božića ili Uskrsa, kad novine imadu svoje posebne priloge.

Općenita je dakle danas pojava, da se mnogo čita A jer se čita mnogo, čita se i štošta, jer nesavjesnim piscima, a naročito nekim nakladnicima i knjižarima, nije baš mnogo do toga, da štampaju dobre stvari, već one koje će im donijeti što više novaca, pa nastoje, da ugađaju ljudima hraneći ih kojekakovim fundromanima, koji nose imena: Rinaldo, Rinaldini«*, Gjussipo Mussolino, Lavica Andaluzije, Nevina u ludnici, Princesa u prnjama i kakoli se sve ne zovu ti po izbor romani, kojima se nastoji senzacionalnim prikazivanjima djelovati na maštu čitalaca, zaokupiti ih toliko, da, pročitavši jedan broj, moraju bezuvjetno kupiti drugi, treći i t. d. — I odrasli često čitaju i luduju za takovim knjigama, a kako ne će djeca, kod kojih je mašta bujna i živa, te traži još više građe i hrane za sebe, da zamišlja velike junake, koji će zadiviti cijeli svijet.

Mnogo se danas čita. Čitaju i odrasli i djeca. — No, mnogo se više čita loših nego dobrih knjiga.

A što privlači ljude knjigama i čitanju? Na to se ne može određeno odgovoriti, jer jedne privlači ovo, druge ovo, a treće možda nešto skroz drugo. Netko uživa u opisima prirode, netko u načinu ili stilu izražavanja nekoga pisca, drugi čita knjigu tek radi same radnje ili sadržaja, jedan ide odmah na kraj knjige i gleda svršetak i t. d. — Jedni čitaju knjige, da utuku dosadu, drugi da se zabave, treći da nešto nauče i slično. Ima ih, koji u knjigama traže ideale i poticaja za rad, kojima su knjige život, ljepši i bolji od ovog svakidašnjeg, što nas okružuje.

Da je velika uzgojna moć dobrih knjiga, ne treba mnogo spominjati i dokazivati. Izlučen iz društva sebi jednakih ljudi, čovjek bi kao društveno biće s vremenom postao nalik životinji, zaboravio bi zalihu mnogih riječi, izraza i rečenica, misli bi mu postale siromašne, otrcane i prazne, duh bi mu zahirio, potpuno bi se zapustio. Naročito inteligentan čovjek, kojega veže služba, da živi na selu među ljudima, koji su inače dobra srca, vrijedni, čestiti i pošteni, ali svojom naobrazbom zaostaju za takovim čovjekom, pa ako se ne posveti čitanju dobrih i valjanih djela, kojima će svoje stečeno znanje utvrđivati, proširivati i usavršavati, prijeti mu opasnost, da će s vremenom postati jednak okolini, u kojoj se kreće, što znači u intelektualnom pogledu velik nazadak, koji često u moralnom pogledu imade za posljedicu, da se takav čovjek zapusti posvema, prepusti piću i propane. — Dobra i valjana knjiga može u takovim prilikama mnogo da učini. Ona može da čovjeku nadomjesti društvo inteligentnih i umnih ljudi. Lijepa i dobra knjiga nadoknadit će na selu čovjeku ono, što bi u gradu našao u društvu intelektualaca i inteligencije. Omogućit će mu poznanstvo, ne osobno ili lično, već tako zvano književno ili literarno poznanstvo s velikim i znamenitim ljudima nesamo sadašnjosti već i daleke prošlosti. Kroz knjigu upoznat će se s mislima i nazorima velikih ljudi ovih vremena, najraznoličnijih narodnosti, društvenih staleža i položaja. Kroz knjigu lako je danas doznati svakome, tko čitati znade, kako misle veliki ruski, njemački, francuski, engleski, talijanski i ini drugi pisci, pa makar mi baš i ne znali ni jedan od ovih jezika. — Knjige omogućuju ljudima, da se tako izrazim: društvo najboljih duhova čovječanstva, kojima oni čitajući ih mogu postati slični prema onoj poznatoj rečenici: S kim se družiš, onakav si, ili dalje: kakove knjige čitaš, onakav si i sam. Čitanje je duhovno druženje. Uz dobru knjigu čovjek se ne osjeća osamljen, niti mu je dosadno, premda je možda okružen samim stranim i nepoznatim ljudima. U tuđini među ljudima, kojima ne poznaješ jezika, nadomjestiti će ti knjiga u tvom materinjem jeziku pisana i društvo i domovinu. — U dobrim knjigama pobilježeno je znanje velikih i umnih ljudi i kako je rekao Seneka: noću i danju može svatko, tko se čovjekom zove, k njima doći.

* Junakinja divljeg zapada. — Viteza smrti. Orijaša crnih brda, Rokambola, Osvetnika.

III.

Dobre su knjige slične špiljama punim zlata i draga kamenja, o kojima nam pričaju priče. To silno blago, u njima pohranjeno, jest blago ljudskih iskustava, znanja i mudrosti. Čarobna formula, kojom se otkriva to blago, nalazi se u nekih 28—30 slova, što ih nazivamo alfabet ili abeceda. — No istim ključem ili formulom otvaraju se često spilje ili knjige, u kojima se ne nalazi ništa ili pak takove, koje su pune smrada, gada i truleži — i šteta vremena i novca, utrošena za takove knjige.

Knjiga ima danas vrlo mnogo upravo sva sila, toliko, da kako ono reče Kranjčević: »Od silnih knjiga nemaš gdje pljunuti«. Tu, dabome, imade mnogočeg što ne valja. Pored dobrih naći će se i loših i nevaljanih knjiga. I koliko je dobra knjiga slična dobru drugu, prijatelju, zla je knjiga slična neprijatelju i kradljivcu, koji ti se ušuljao u kuću — dušu tvoju — da ti iz nje odnese sve što je u njoj najljepše i najvrednije. Knjige su jasan odraz mišljenja i naziranja ljudi, koji ih pišu, pa su im i slične, a jer znademo, da knjige ne pišu samo dobri i moralno visoki ljudi, nego i zli, pokvareni, jasno je, da će biti dobrih i loših knjiga. I kaošto loš đak može da pokvari dobroga, tako može da i loš pisac preko svoje loše knjige da djeluje loše na uzgoj, karakter, ćud i naziranje čovjeka odraslog, a tako isto i djeteta, ako mu takova knjiga dođe do ruke. — Znadete sami iz iskustva, da se danas u novinama, raznim listovima i knjigama nalaze slike i opisi, koji i na odrasle često pogubno djeluju, a u knjigama i novinama, što su pristupne i maloj djeci, piše se o takovim stvarima, što se u pristojnome društvu pa među boljim ljudima niti u četiri oka ne spominju.

I kao što je dobra knjiga neizreciva blagodat za čovječanstvo, tako je zla knjiga nalik na pogubnu pošast, i jao narodu, u kojem ona počne da hara. Iza nje ostaje pustoš gora nego iza topova...

Zla knjiga zavest će na zlo, kako to i Dante u svojoj »Božanstvenoj komediji« opisuje prikazujući muke Frančeske iz Rimina i njezina ljubavnika Pavla Malateste, kad mu Franceska na pitanje, kako je zgriješila sa svojim ljubavnikom, odgovara: »Galeotto (svoditelj) bijaše knjiga i onaj, koji ju napisa. — Čitanje mnogobrojnih kriminalnih i pustolovnih romana i pripovijesti, zlo utječe na dječju maštu, a često put je uzrokom, da djeci postaju idealom kojekakvi kriminalni tipovi, jer im imponira vještina, kojom izvode svoje provale, otimačine, krađe i ubistva. Tu često djeca kušaju da oponašaju ili podražavaju pojedinim činima zlikovaca. — Kojekakvi pustolovni romani i opisi bude u djeci želju, da rade isto, da putuju i da se bore s razbojnicima i zlikovcima. — Utjecaj zlih ili loših knjiga na djecu jest upravo onakav, kakav je bio utjecaj fantastičnih sredovječnih romana o junacima, divovima, što je sve ruglu izvrgao Cervantes u svom Don Kihotu.

Kako je s knjigama — tako je i s filmovima.

IV.

Kaošto dobra knjiga, tako i dobar film imade veliku odgojnu vrijednost. Naročito što se djece tiče imade za njih više vrlo dobrih filmova, koji su rađeni upravo sa svrhom da posluže za uzgoj i obuku. Kod ministarstva Prosvjete u Londonu postojala je naročita komisija, koja se bavila time, da ispita uzgojnu vrijednost kina, pa je konačni rezultat tog ispitivanja bio:

1. da bioskop budi kod đaka maštu;
2. da bioskop razvija moć posmatranja;
3. da budi i jača interesovanje za sve predmete, u kojima je došao do primjene;
4. da vidni utisci čine nastavu trajnijom, a znanje črvšćim i točnijim od pustog pripovijedanja i razlaganja;
5. da uvećava obujam znanja učenika;
6. da je koristan i po materinji jezik, jer daje dovoljno građe za usmene razgovore i pismene sastavke;
7. da gledanje moralno odgojnih filmova utječe povoljno na karakter djece.

To bi bile prednosti gledanja dobrih i za djecu i školu pisanih filmova, koji se mogu uzimati iz više područja školske obuke, kao što su zemljopis, prirodopis, prikazivanja industrijalnih i gospodarskih ustanova, a ponešto i iz povijesti i literature.

I mi smo na koprivničkoj školi imali prilike, da nam se za djecu prikaže par dobrih filmova iz povijesti, astronomije i prirodopisa, a i nekoliko šala ni dobre ni loše kvalitete...

No koliko dobar film djeluje dobro na odgoj i pomaže obuku, toliko više može da škodi loš film.

Plod čitanja loših knjiga, novina i časopisa jest p r e r a n o i prema dobi djece, moglo bi se mirne duše reći, nedopustivo i neoprostivo grubo i surovo otkrivanje, skidanje vela s tajne života i upoznavanje sa životnom zbiljom, a time rušenje u dječjim dušama svakog idealizma i autoriteta i gledanje otvorenim očima u život, koji nije tako lijep ni ružičast, kakovim se on nevinim dječjim dušama prikazuje. Posljedica toga mogu biti nedogledne. Daljnji plodovi lošeg štiva su: bolesna fantazija, gubljenje zdrava smisla za život, odbijanje ili gubljenje volje za ozbiljan rad i dužnost, zatim kvarenje volje i karaktera, utvaranje, rađanje bolesnih ambicija i t. d.

To isto vrijedi u još većoj mjeri za loše filmove, a to i zato, što se za vrijeme što se potroši dok se pročita jedna loša knjiga, mogu vidjeti 3—4 loša flima — i što se napokon slike, gledane na filmu, jače odrazuju ili usjekuju u pamet i u maštu nego li pročitana riječ. — Napokon su knjige ipak skuplje, nego li gledanje filma naročito za malu djecu, koja se turaju na najjeftinija mjesta. — U kinu napokon zorno vide sve prizore, dok im ih kod čitanja mašta sama mora da stvara. Naročito su opasni za djecu t. zv. kriminalni i lascioni ljubavni filmovi, gdje napola gole ženske predstavljaju, plešu, grle se, ljube i natežu s muškarcima.

Kako rekoh: loše knjige kvare fantaziju, a film, ako prikazuje sjaj, bogatstvo, ljubakanje, krađe, prevare i t. d., sjajne toalete, divno pokućstvo, nerad i plandovanje bogatih djevojaka i gospode, jednako loše djeluje, jer odvraća od zbiljskog i realnog života i svijeta, za koji treba ozbiljnoga rada i borbe za život. Među mladeži, naročito među gradskim djevojkama, koje čitaju sentimentalne, fantastične i nezdrave romane, imade takovih koje se prepuštaju sentimentalnom i bolesnom fantaziranju, sanjarenju i utvaranju. To ih odvraća od ozbiljna rada i zdrava mišljenja. Njihovi nazori o svijetu, životu i zadaći njihovoj pogriješni su i iskrivljeni. Njihova narav i njihova duša nije više onakova, kakova bi morala da bude. Ona je lažna i patvorena. Stvorena je lažnim i zlim utjecajima, čitanjem lošeg štiva i gledanjem loših filmova. One se sve više odalečuju od prave iskrenosti i od svega, što bi imalo biti kasnije temeljem njihova života. One žele da budu što više moderne nesamo u odijevanju, plesu, vladanju već i u naziranju na život i svijet. Htijući da budu moderne, zaboravljaju da se pojam »moderan« ne sastoji tek u odijelu, plesu i t. d. — One misle da su moderne, ako šupljinu svojih praznih glava i još praznijih srdaca pokrivaju modernim šeširima, suknjama iznad koljena i ostalim po modi skrojenim artiklima.

Moderne naše djevojke odgajane modernim štivom, gledajući moderne časopise u kojima su slike krasnih toaleta i različitih »Miss« sad više sad manje golih, gledajući lascivne filmove — same napirlitane, našminkane, crveno obojenih usana s obligatnim već »bubikopfom« postaju često lutke i lutčice s afektiranim ponosom, na koji ih sile umišljene i bolesne ideje, umišljeni i lažni događaji i osvjedočenja crpljena iz loših knjiga i časopisa i gledanja u filmu. One si počinju zamišljati život kao u romanu ili u filmu, gdje će ih odabranik njihova srca, koji bi morao da je lijep kao recimo Rudolfo Valentino, Ramon Novarro, Igo Sim, i kako li se sve ne zovu ti njihovi miljenici, za kojima uzdišu, čije slike kupuju i u potaji cjeluju, a dakako bogat kao kakav knez, da će ih vječno nositi na rukama, da će živjeti bez brige i od same ljubavi u bogatim i raskošnim stanovima sa skupocjenim pokućstvom i elegantnim toaletama od svile, bisera i dragulja, negdje u krasno sagrađenoj vili na obalama kavoga divnog jezera ili mora. Uz takovo fantaziranje, uz neprestano gledanje takovih slika, jasno je, da mora doći kasnije, kad se udadu, do nezadovoljstva i brodoloma.

Bolesno fantaziranje kao posljedica lošeg štiva ili filma, prijeđe li jednom u naviku i neodoljivu potrebu, veliko je zlo. Zato valja osobitu pažnju svratiti na knjige, novine i časopise, što ih dobivaju ili što ih lako dobivaju djeca, kao i posjećivanju kina po djeci.

Loše knjige i loši filmovi predstavljaju za omladinu veliku opasnost. Nakon rata naša štampa i naši filmovi ne paze mnogo što donose. Glavno im je senzacija i ono što privlači mase, da tako što više zasluže.

Silovanja, njihova opširna opisivanja u najmanje sitnice, nijesu rijetkost u našim novinama. U knjigama i novinama poslije rata izlaze razne slike, koje ne smiju da gledaju naša djeca, jer se pišu u njima različite svinjarije. — Bilo je istina takovih slika i knjiga i prije, ali ne u našim novinama i časopisima, koji su danas pristupni svakom. Eto još prije rata, kad sam bio đakom, nama nijesu mogle nikako da dođu do ruke takove knjige i novine, kakove danas može da kupi i čita gotovo svaka gimnazijalka, gimnazijalac ili šegrt. Nekad se tome posvećivalo više pažnje i strogosti. Mi nekad nijesmo bez dopuštenja svog razrednika ili ravnatelja smjeli ni u kino ni u kazalište, a kamoli na kakve druge zabave i plesove. A danas — ide kud tko hoće. — Nedavno je baš u Koprivnici izašla od strane gimnazije zabrana za jedan film, kad je već održana predstava prvog dana, i kad ju je već više gimnazijalaca posjetilo.

Današnji Kinematografi jednaki su lošim knjigama, a moderni plesovi su pljuska pristojnosti: ništa drugo do sredstva za svođenje mladića i dejvojaka.

Ako moderan biti znači: imati bubikopf, kratku suknju, gole ruke do ramena, duboki dekolte, plesati moderne plesove, — onda je to vrlo malo; pa da budemo posve moderni, morali bi se ugledati u Josefinu Baker i u one crnce i divljake u Africi, koji su najmoderniji, jer idu posve goli, a plesove, što ih oni danas plešu, plesati ćemo mi za par godina.

Još samo nešto: U Koprivama na pr. izlazi »Max i Maxić«, a u »Jutarnjem Listu« svake nedjelje »Mali Ivica«. Ni u jednom ni u drugom nema apsolutno nikakve odgojne vrijednosti, naprotiv: djeca se iz tih stvari uče i upozoruju na kojekakve gluposti i fakinarije, na koje inače sami ne bi došli. — A baš ovakove stvari djeca jedva čekaju. I kad dođu novine: već trče i trgaju ih roditeljima iz ruku, samo da čitaju svoju lektiru.

Ima tome par mjeseci, tako je u Zagrebačkom »Hrvatu« Dr. M. H a n ž e k o v i ć iznio slijedeći članak, kojim ja završujem ovaj svoj referat:

Nedavno čitah u jednom zagrebačkom dnevniku senzacionalnu vijest, da je neki otac silovao svoju rođenu kćer, a ova da ga je zatukla uz pripomoć svoje majke. Prikaz silovanja i ubijanja donešen je tako

drastično, tako golo, da se ukazuje sva životinjska strahota strašnoga slučaja.

Došavši kući, gdje gajim dvoje djece u prvom dozrijevanju, upita me sin, da li sam donio novine. Kći se maši moga džepa, da se prva domogne novina, a ja, sjetivši se dražesnoga prikaza silovanja i ubijanja, osjetih žmarce strave i slagah, da sam pomutnjom u trafici uzeo stare novine. Djeca ostadoše razočarana, a ja se sklonih u drugu sobu, gdje novine sakrijem i — odahnem.

Pitam ja: Dokle tako? Ne afirmirajući se publicistički nikakom hipertrofijom etičko-moralnih osjećaja, i pledirajući za roditeljski i školski uzgoj skroz racionalističke orijentacije, ne mogu, da prešutim uzgojnu sposobnost naše dnevne štampe.

Za djecu nisu novine — reći će protivnici ovoga moga članka i tako će odsječeno riješiti slučaj, koji me je nagnao na ove retke. Jer je savremeni život učinio dnevnu štampu neophodnom potrebom i bez nje je nemoguće pratiti život u svim njegovim manifestacijama, a djeca od četrnaest godina pa dalje iako ne prate naš kriminalno-stenjevački politički život, prate i zanimaju se za radio, kino, kazalište, za lijetove preko oceana, razne kulturne priredbe i t. d., a po prirodi svojih godina sustavljaju se kod svih senzacionalnih vijesti, to je nemoguće u kućnom uzgoju vršiti policijsku vlast nad dnevnom lektirom novina. Tako našu djecu, našu budućnost truje domaća štampa sramotnim, bestidnim i bolesnim kriminalom, ubija u našoj djeci vedrinu mladosti, čar bijelog dana, prikazujući im sav pakao društvene pokvarenosti i socijalne mizerije.

Takove strašne vijesti, servira naša štampa u obliku savjesnog raporta, donoseći smrad zlikovaca i luđaka plastikom reklame i sadistički razgoličuje ono, što spada među četiri zida kriminala. Pitajmo se, koja je svrha donošenju takovih i sličnih slučajeva? Tko treba da sazna i dočuje sav gad društvenoga zbivanja? Koja životinja u ljudskoj spodobi uživa u čitanju takovih vijesti? Kakogod opći moralni niveau naše društvene sredine nije po nju laskav, uvjeren sam, da 90 posto čitalaca zazire od čitanja takovih Sodoma i Gomora. Dakle za volju jedne ogromne manjine perverznih i rastrovanih ljudi, naša se štampa ponizuje do popularizatora društvenih abnormalnih ispada, trujući apsolutnim otrovom cijelu narodnu omladinu i vrijeđajući u temeljima sve uzgojne principe roditeljskog i školskog nastojanja. Dok je naša škola napokon uvidjela potrebu kontrole filmova u interesu uzgojnomoralnom, ona je prepustila utjecati na našu štampu, koja na mahove obilnon nadoknađuje otrov uskraćen našoj djeci po filmskoj cenzuri. Ja nisam zabrinuti otac farizejskoga morala i reakcionarac, koji hlepim za nekim društvenim rajem cvijeća i mjesečine, jer život je život, dakle priroda i borba, ali protestiram proti smradu i otrovu, kojeg naša štampa donosi tendencijom da poškaklja životinjske instinkte izvjesnih nekulturnih pretplatnika, a na koncu, ja plaćam novine, a ne registar kriminala i bluda.

Ne prešućujem izvjesne novine iz razloga, da se spasim od opasnosti biti u novinskim stupcima izmasakriran, jer je sva naša štampa više-manje zaplovila u vode koje znače regres društvenog morala i negiranje svih svijetlih principa, koje inače svi priznajemo i za nih se borimo. Mi svi ciknusmo i ozbiljno se uzbunismo proti ukidanju nekih srednjih škola, naša štampa junački je povela bezobzirnu kritiku takove prosvjetne politike, naši nastavnički krugovi mirnošću pčela nastoje oko reforme srednjih škola, ukratko: naš prosvjetno-uzgojni instikt odaje temperamentan puls — dok s druge strane mi svi toleriramo trovanje naše djece i cijele normalne javnosti po našoj štampi.

Jer je štampa moćan faktor u našem životu, spontanim istupom kadra je stvoriti čudesa, to je baš ona kao naš najjači dnevni kulturni faktor kadra djelovati na naš socijalni sanitet i podupirati socijalno-uzgojni rad naših bezbrojnih ustanova. Kada bi naš opći narodni kapacitet sudili po kvalitetu naše štampe, uvidjeli bi nemoguća proturječja, otvorene pervezitete i sablažnjive nekulture, radi čega je dužnost čitave javnosti, koja vjeruje u vrijednost etičko-uzgojnih principa, da nešta poduzme proti trovanju i sablazni ljudskog dostojanstva i ozbiljnosti zbivanja, koje zovemo — život. Krv, blud i mrak naših dana nisu i ne mogu biti izložbeni artikli štamparskih poduzeća i proti takovom shvaćanju mora se nešto poduzeti, jer tako dalje ne može ići.

Štampa nosi ogromnu odgovornost za svoj rad; ona upravlja sudbinom naroda i države radi čega treba da je pristupačna svakom glasu, koji traži opravdanu korekturu njenog rada. Ima dana, kada novine donose po dvadeset i pet kriminala i bluda, a među tim vijestima po koju objavu o kakovoj prosvjetnoj akciji i čovjek se nehotice pita: tko tako piše, tko je taj vrag i ignorant, što nas gruva u obraz i pod firmom novina tura nam u ruke hrpu smrada i sramote? Jest, nemoguće je sadržaj novina svesti na sadržaj »Serafinskog vrta«, jer svrha je štampe donositi dnevni život, u potpunom opsegu, ali pitanje je, da li je potrebno i zašto je potrebno donijeti vijest, koja je povod ovim redcima. Ako je prljava senzacija sredstvo reklame, onda naša štampa računa na pretplatu nekulturne manjine, koja je u stvari negacija svega našega naprednog nastojanja, jer nije istina, da sva naša javnost uživa u vijesti, da je otac silovao svoju kćer, a ona je onda sporazumno sa majkom zatukla toga svoga oca kao divlju zvijer.

Kriminal je značajna pojava našega socijalnog života i mjerilo zamašnog značenja, pa je javno registriranje njegove statistike razumljivo, ali nastaje pitanje: ninje li tu potreban naročiti oprez, obzir i osjetljiv etički ukus, pa da se stupci ne krcaju vijestima, koje ponizuju ozbiljnost štampe do kala perverznih tajnih listova i revija. Javnost ima pravo i dužnost, da učestvuje sa štampom u radu općega društvenog razvoja u pravcu progresivne orijentacije, ali ona ne smije tolerirati očita i nedvoumna prekoračenja, koja pokazuju tipičnu negativnost u uzgojnom i socijalno-moralnom nastojanju. Napokon štampu uzdržavamo mi, koji zaziremo od fotografija bluda i kriminala, a ne loši i neuvidavni novinari i reporteri, radi čega imamo i pravo upozoriti na ovu i onu nevaljanost, jer ne smratramo takav rad produktom nekoga znanstvenog napora i to tim više, što se ne možemo podičiti obilnošću vrsnih novinara. To nije nikakova opozicija prema štampi kao takovoj, niti je uperena proti izvjesnoj štampi, niti proti mučnoj novinarskoj profesiji, nego isključivo proti shvaćanju, da u novine može ući sve blato, koje pokupi kakav preuzetni neškolovani reporter tamo na smetnjaku velegradske periferije ili ga pokupi iz kojih vanjskih novina.

Uvažimo nemogućnost predmetnoga slučaja sa stanovišta kazneno procesualnoga. Kada predsjednik kaznenog senata vidi, da će se rasprava voditi o predmetu moralno sablažnjive prirode, može javnost isključiti. Princip javnosti jest jedna od kriminalnih ustanova našega kazneno-procesualnog prava i tekovina modernog optužnog načela, pa opet momenat sablažnjivosti derogira ga. Dok je tu sa strane suda kao zaštitnog foruma državnog i državljanskog interesa udovoljeno moralnoj osjetljivosti, to štampa bez kontrole i priderije donosi upravo strahotne stvari i napunja javnu atmosferu senzacionalnim gadarijama, da čovjeku dah stane.

Naši nastavni krugovi istaknuli su već na anketama štampu opasnom po javni moralni uzgoj, no živeći dugo vremena u provinciji, ne znam, dali je u tom pogledu išta učinjeno. Ja sam u neprilici i ne znam, kamo da upravim svoj singularni glas proti antimoralnom pisanju, ali mislim, da ne ću mnogo pogriješiti, ako upravim apel na učiteljstvo naše djece, ne bi li se na sazvanim anketama zaključio sastav memoranduma, upravljenog na »Jugoslavensko novinarsko udruženje«, da ono u svojoj sredini zauzme stav

prema radu, koji je predmet ovih redaka. Iako je to udruženje primarno staleška organizacija, u njen rad spada i stav prema uzgojnim principima koje uvažava velika većina čitatelja novina. Možda će onda bezbrojni oci iz krugova našega novinarskog staleža uvidjeti potrebu riješenja pitanja, ne trpi li uzgoj naše djece od novinskih strahota i da li je takovo pisanje u skladu sa kulturnom misijom novinarskog zvanja i javne štampe. Ako javna štampa ima pravo isprsivati se činjenicom svoje ogromne kulturne važnosti i snage, ona ima dužnost primiti na znanje, da su njeni stupci prepuni nemogućeg kriminala i bluda, koji objavljivani ne donose nikom koristi, a truju javnost i našu djecu svojim očajnim sadržajem.

Riječ imadu oni, koji cijeli svoj život posvetiše uzgoju narodne omladine. Ne vjerujem da bi rezultat predloženog nastavničkog memoranduma bio iluzoran.

Završujući ovaj svoj današnji prikaz, držim, da bi bila dužnost, da se priključimo apelu, što sam Vam ga malo prije pročitao i da u svom djelokrugu poradimo:

1. Da upozorimo roditelje na opasnost, što prijeti njihovoj djeci od loše štampe i novinstva, pa da i roditelji sami upozore novine, koje drže, da nije zgodno iznašanje takovih činjenica, a u slučaju neuvažavanja njihovih želja savjetovati im, neka otkazuju takove listove i časopise,

2. Budno bditi, da djeca ne polaze filmskih predstava osim onih, što su za djecu s moralne strane neopasne.

* * *

Poslije toga prelazi se na posljednju točku dnevnog reda.

VIII.

Eventualija.

Pod eventualijama čitaju se dopisi SHUD. U Zagrebu o pristupu u zakladu »Hrvatskog učiteljskog doma« i »Hrvatskog učiteljskog konvikta«, te dopis odbora za podignuće spomenika prvom hrvatskom kralju Tomislavu. Preporučuje se članstvu, da potpiše podijeljene im pristupnice i da ih dostavi neposredno »SHUD« i »Odboru za podignuće spomenika kralju Tomislavu« u Zagrebu.

Kao novi društveni članovi podnose pristupnice: Anton Katić, učitelj u Rijeki, Valerija Benešić, učiteljica u Većeslavcu, Anđela Kolonić, učiteljica u Sigecu, Mira Korlin-Rađa, učiteljica u Hlebinama i Ivanka Vlahović, učiteljica u Đurđevcu.

Budući da je time bio dnevni red iscrpljen, predsjednik je zahvalio svima prisutnima na odzivu i pažnji na skupštini, pozvao ih na zajednički ručak u prostorije hrvatskog pjevačkog društva »Domoljub«, te je sjednicu zaključio. *M. Š.*

XXXVI. glavna godišnja skupština

održana je dne 11. listopada 1928. u Koprivnici. Prisustvovao joj je 51 redovan član i članica. Sreskoga poglavara: odsječnog savjetnika g. Josipa Kovačića zastupao je vršilac dužnosti sreskog školskog nadzornika g. Franjo Gold. Kao gosti posjetili su ovu skupštinu te banket poslije skupštine: gradonačelnik koprivnički g. dr. Vladimir Malančec, gradski župnik velečasni gospodin Stjepan Pavunić, narodni zastupnik koprivničkoga kotara g. Ivan Kraljić, te pravnik g. Ivica Bardek.

Dnevni red skupštine bio je podijeljen na tri dijela:

I. dio: Praktično predavanje druga Martina Imbriovčana.

II. dio: Komemoracija nevino pobijenih žrtava i narodnih mučenika: Stjepana i Pavla Radića, te dra. Đure Basaričk a.

III. dio: Poslovi glavne skupštine (čitanje zapisnika izvještaji delegata i društvenih funkcionara, izbor nove uprave, rasprava i prihvat novih pravila i t. d.).

I. Praktično predavanje

»Pismeni sastavak u IV. razredu«.

Prema utvrđenom dnevnom redu započela je skupština praktičnim predavanjem učitelja iz Hlebina, druga Martina Imbriovčana, koji je prema najmodernijim načelima, što ih zastupa i propagira škola rada ili akcije obradio u IV. razredu osnovne škole metodičku jedinicu »Jabuka« kao pismeni sastavak. Prije predavanja predavač je u kratkim crtama obrazložio vrste pismenih sastavaka, te put i način, kojim će postupati kod svoga predavanja. Predavaču je uspjelo, da živo zainteresira učenike zgodno postavljenim ciljem i da im pažnju do kraja uzdrži budnom. Nažalost radi poodmaklog vremena, morao je predavač mnogo toga da skrati, ali mu je ipak uspjelo, da uglavnom pokaže prisutnom učiteljstvu metodu škole rada kad obrađivanja pismenih sastavaka, čime je i opet dokazao svoju lijepu spremu, jer je njegovo predavanje moglo da posluži za primjer valjana obučavanja nesamo mladima već i mnogim starijim učiteljima. Predavaču je skupština kasnije izrazila zapisničko priznanje.

II. Komemoracija palim žrtvama.

Poslije održana praktična predavanja sabrali su se svi skupštinari u dvorani stručne škole, gdje ih je predsjednik drug Lovro Dolenec pozdravio otprilike ovim riječima:

Vrle družice i drugovi! Težnja i radost sakupila nas je danas u tolikom broju da svi zajednički poradimo za dobro, boljitak i napredak našega staleža, a napose za opće dobro našega naroda. Došli smo ovamo, da naša srca zagrijemo još više za svoj stalež i dragu nam domovinu Hrvatsku. da i nadalje vedra čela stupamo s narodom prosvjećujući dušu njegovu, da se skoro reanlizira ona naša »Prosvjetom k slobodi!«

Pozdravivši goste gg. dra. Malančeca, Kraljića, Bardeka, te zastupnika sres. poglavara g. Golda, izrazuje svoju radost, što među nama vidi danas nove drugove i družice: gđu Katarinu Zolić, gđicu Ivanku Fučkar, unuku naše vrijedne družice, osnivačice našeg društva gđe Valburge Salag, koja ne propušta nikad naših skupština, pa ih obje naročito srdačno pozdravlja, te konačno drugove Mihajla Zolića i Dragutina Biffla.

Iza toga čita tajnik pismene pozdrave skupštini između kojih naročito spominjemo pozdrave: Ivana Tomašića u ime »SHUD«, Mihovila Juga, oblasnog školskog nadzornika zagrebačkog, Adama Pakacija, odjelnog predsjednika za prosvjetu u osječkoj oblasti, Milutina Mayera, podnačelnika grada Zagreba i Stjepana Gorupića u ime »Hrvatskog učiteljskog društva zagrebačkog«, Franje Medarića i Josipa Marjanovića u ime »Hrvatskoga učiteljskoga društva sisačkog«, Ante Lovrića i Ladislava Beršeka u ime požeškoga društva, te drugova Josipa Lovašena i Frana Židovca iz Đurđevca.

Iza toga prelazi se na komemoraciju u beogradskom parlamentu nevino pobijenih žrtava, narodnih mučenika: Stjepana i Pavla Radića te dra Đure Basaričk a.

Komemorativno slovo o velikom Učitelju i Vođi hrvatskoga naroda Stjepanu Radiću i borcima za ravnopravnost i slobodu hrvatskoga naroda blagopokojnim mučenicima Pavlu Radiću i dru Đuri Basaričku izrekao je vrijedni i neumorni predsjednik drug Lovro Dolenec.

Ne mogući radi ograničena prostora iznijeti ovdje cijeli taj komemorativni govor, spominjemo, da je govornik među inim naročito istaknuo skrb i brigu

pokojnoga Stjepana Radića za naše školstvo, njegovu ljubav, odanost i privrženost prema hrvatskom učiteljstvu i »Savezu hrvatskih učiteljskih društava«, te zasluge za napredak prosvjete u hrvatskom narodu. Ovu lijepu komemoraciju, koja je u dušama svih prisutnih proizvela dubok dojam završio je predsjednik drug Dolenec ovim riječima:

»Ipak, najviše ćemo se odužiti njihovoj uspomeni, ako nastavimo njihov rad na prosvjećivanju naroda, ako nastavimo radom za ravnopravnost naroda; jer ravnopravnost stvara zadovoljstvo, a zadovoljstvo naroda glavna je podloga jakosti države. Svi treba da smo složni i požrtvovni za opće dobro štono riječ: ko jedan. Ne zaboravimo iz historije udes, koji je stigao izdajicu, kada je predao Turcima kostajničku tvrđu, pa kako ga je uhvatio zapovjednik gvozdanske tvrđave Hrvat Lukačić, dao mu ruke i noge svezati konjima za repove i rastrgati na četiri dijela, a njegovih 220 vojnika žive dao nabiti na kolac. Pravo je naše jasno kao sunce, što sja na nebeskom svodu.

Dok bude hrvatskoga naroda, živjet će uspomena na Stjepana Radića i njegove suborioce. Rečenica Frankopanova: »Navik on živi, ki zgine pošteno« najživlje će se ispuniti na njima. Sva trojica pali su u borbi za čovječnost, pravednost i slobodu hrvatskoga naroda. Ustrajemo li u radu za te ciljeve, i ostanemo li karakteri, Pravda će doživjet svoj triumf prije ili kasnije.

Bog nagradio u vječnom raju naše narodne mučenike! Slava i vječni spomen Stjepanu Radiću, Pavlu Radiću i Đuri Basaričku! Slava im!«

Svi skupštinari, koji su u najvećoj tišini saslušali ovaj lijepi govor, ustadoše da trokratnim: Slava! odadu počast i poštovanje sjenama naših pokojnika Geniju i mučeniku hrvatskoga naroda Stjepanu Radiću i suboriocima Pavlu Radiću i dru Đuri Basaričku.

III. Tok glavne skupštine.

Poslije komemoracije prešlo se na daljnje točke dnevnoga reda, pa je pročitan i po drugovima Augustu Kataru i Martinu Imbriovčanu ovjerovljen zapisnik proljetnog sastanka. Nakon toga podnio je društveni tajnik iscrpivi izvještaj o radu društva u minuloj godini, prema izvještaju, što ga je dne 1. VIII. o. god. priposlao »SHUD«, i koji je odštampan na 246. i 247. stranici ovogodišnjega »Hrvatskog učiteljskog doma«. Taj izvještaj dopunio je time, da je nakon 1. VIII. o. g. društvo bilo zastupano na veličanstvenom sprovodu Vođe i Učitelja hrvatskog naroda Stjepana Radića po svojim članovima:: Ivanu Brkiću, Ivanu Signjaru, Mariji Topolčić i Mati Sudeti, koji su sudjelovali u žalosnoj povorci među ostalim »Savezovim« članstvom (Ivan Brkić) ili su pak vršili časnu dužnost, te pored drugova Pejakovića, Stankovića i Štajdla nosili u povorci vijenac »SHUD« u počast velikom mučeniku (Sudeta, Topolčić i Šignjar). Više pak društvenih članova sudjelovalo je sprovodu s drugim korporacijama. — Osim ovoga sabrano je sa strane društva za grobni spomenik pokojnoga društvenog člana i predsjednika Rudolfa Žličara iznos od 2608 dinara.

Pošto je društveni blagajnik drug August Katar podnio svoj blagajnički izvještaj, a član nadzornog odbora drug Franjo Gold pročitao izvještaj nadzornoga odbora, prešlo se na izbor nove društvene uprave, pa je drug Eduard Katar predložio na prihvat kandidatsku listinu novoga odbora sastavljenu sporazumno između članova. Ta je listina prihvaćena jednoglasno, a glasi ovako:

A. Upravni odbor:

Predsjednik: Lovro Dolenec;

Potpredsjednik- Josip Lovašen;

Tajnik: Mato Sudeta;

Zamjenik tajnika: Kazimir Sabol;

Blagajnik: August Katar;

Članovi odbornici: Eugenija Kvaternik, Eduard Katar, Zvonko Vučak.

B. Nadzorni odbor:

Franjo Gold; Martin Imbriovčan; Franjo Klasan.

C. Časni sud:

Ivan Majnarić, Ivan Brkić, Stevo Sabljak, Štefa Dolenec i Marija Kovaček.

D. Delegati za Saveznu skupštinu:

Josip Lovašen, Mate Sudeta, Štefa Dolenec, Eduard Katar, Zlatka Sudeta, Branko Sabolić, Slava Bohaček i Kazimir Sabol.

* * *

Potom je društveni tajnik izvijestio o toku delegatske skupštine i o zaključcima stvorenim na toj skupštini naročito o promjeni »Saveznih« pravila u onim paragrafima, koji se odnose na teritorij na kojem je »Savez« dosad imao pravo djelovanja, pa da se to djelovanje proširi na sve krajeve naše države, gdje imade hrvatskih učitelja; zatim o povišenju Savezne članarine na 100 dinara godišnje, u čem je uključena pretplata za »Savezno« glasilo, prinos za popravak »H. U. D.«, prinos za potporni fond i sama članarina »Saveza«. Opominje drugove, da točno plaćaju pretplatu za »H. U. D.«, jer je svaki naš član moralno vezan, da drži, plaća i čita glasilo SHUD.

U vezi s povišenjem »aSvezne« članarine iznosi zaključak odbora od 1. X. 1928. da se snizi društvena članarina od 30 na 20 dinara godišnje, tako, da sveukupna članarina za svakog pojedinog člana iznosi 120 dinara godišnje (20 društvu, 10 Savezu, 10 za popravak doma, 20 za potporni fond i 60 za »Hrvatski učiteljski dom) plativih u šest prvih mjeseci u godini po 20 dinara. Da bi se članstvu olakšalo uplaćivanje članarine svaki mjesec, iznosi skupštini prijedlog odbora o pristupu t. zv. čekovnom prometu, tako, da društvo dobije svoj čekovni račun i uplatnice na svoje ime, koje će onda dostaviti svakom pojedinom članu početkom godine 1929.

Ovaj je izvještaj primljen na znanje; kao što su prihvaćeni i svi prijedlozi odbora u tom smislu.

Pošto su društvena pravila, odobrena 1893., u mnogočem zastarjela, zaključio je odbor, da podnese današnjoj skupštini nacrt novih društvenih pravila. Tajnik čita paragraf po paragraf nacrta novih društvenih pravila, a skupština ih uz male promjene usvaja.

Pod eventualijama predlaže drug Kazimir Sabol, da se od strane društva votira jedna svota u zakladu za siročad palih hrvatskih mučenika. Skupština prepušta novoizabranom odboru, da taj prijedlog, koliko se tiče veličine svote riješi u svojoj kompetenciji. Odbor je to i učinio na sjednici od 22. XI. 1928. votiravši iznos od 500 (pet stotina) dinara. — Na toj istoj odborskoj sjednici primljeni su u članstvo gđa Katarina Zolić, gđica Ivanka Fučkar, gg. Dragutin Biffl i Mihajlo Zolić, te gospodica Olga Goleš, koja je podnijela pristupnicu polovicom studenoga o. god.

* * *

Pošto je vrijeme već bilo poodmaklo, zaključio je predsjednik ovu po broju prisutnih i načinu raspravljanja lijepu i dostojanstvenu skupštinu.

Učiteljsko društvo požeške doline.

kao član »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu održalo je u četvrtak, dne 3. svibnja 1928., svoju vrlo uspjelu

37. glavnu godišnju skupštinu

(97. društveni sastanak)

u nazočnosti skoro svih društvenih članova, te gosti — delegata bratskog našičkog hrvatskog učitelj. društva u prostorijama dječačke osnovne škole u Požegi u 10 sati dopodne.

Otvorio ju je društveni predsjednik Ante Lovrić vrlo lijepim prigodnim pozdravnim govorom, u kom ocrta svijest i karakter hrvatskoga učiteljstva za napredak narodne prosvjete, učvršćenje staleških organizacija, te boljitak svoga učiteljskoga staleža, iznesavši pred skupštinare uzor-lik hrvatskoga učiteljstva.

Svoj topli govor završuje pozivom članovima, neka i nadalje nastave takim svojim velikim idealnim i samoprijegornim radom i neka nikada i ni za što ne skrenu s toga puta; jer jedan jedini korak natrag od vjere otaca, jednom zatajena ljubav spram otadžbine, jedna izdaja prijatelja, jednom ne ispunjeno obećanje i ne ovršena dužnost — daju temelj, postanemo podlacima, puzavcima, varalicama i demonima: najnesretnijim među nesretnima; da postanemo ništa i u ništa da se pretvorimo.

Upućuje članove da ne očekuju odličja, jer ih oni već imadu i nose u biću svome. Neka ne traže materijalnih dobara, jer ih društvo ne posjeduje; a sile i osvete neka se ne boje, jer ovo društvo samo spaja staleško-prosvjetni rad i bratsko susretanje. Moli stoga skupštinare, neka bace pogled u sebe, oko sebe i neka zirnu u budućnost — sjećajuć se one Kranjčevićeve:

»Mrijeti ti ćeš, kada počneš sam
U ideale svoje sumnjati........«

Drugu točku: Prvi među jednakima — pedagoško predavanje o školskim upraviteljima, krasno je obradio i iznio umirovljeni školski nadzornik, osnivač i začasni društveni član, a sadašnji gradski načelnik g. Julije Kempf. U toj dubokoj i veoma zanimljivoj pedagoškoj raspravi prikazao nam je odlični predavač, kakav treba da je karakter, rad i sprema školskoga upravitelja uopće, a napose prema pretpostavljenim oblastima, učiteljskom zboru, općinarima i narodu — osvijetlivši predavanje mnogim primjerima iz svoje bogate učiteljske i nadzorničke prakse.

Poradi osobite važnosti iznesenog predavanja po duh i život škole, prikazujemo ga u cijelosti i dajemo u ovom drugom nam staleškom glasilu pred lice njegovih svijesnih i nepokolebivih članova, neka i njima — kad već nijesu imali sreću slušati samoga autora — bude ma i ovim načinom predano na užitak i nasladu.

U znak velike hvale za ovu važnu pedagošku raspravu nagradila je skupština dičnog našeg predavača gromkim i dugotrajnim pljeskom, ubilježivši u anale osobito zapisničko priznanje, jer za sada, što ih iznese odlični naš predavač, savremene su i pedagoški opravdane tako, da bi nasumce preokrenule u pravome smjeru duh i život škole, kada bi se prihvatile svuda i svagda onakovim osjećajem, znanjem i spremom, kakovima su pred skupštinu iznesene i opravdane.

U trećoj točci ovjerovljen je bez primjedbe zapisnik 36. glav. god. skupštine od 7. IV. 1927., nakon čega je društveni tajnik Ladislav Beršek podnio iscrpljivi tajnički izvještaj za minulu godinu o sveukupnom djelovanju upravnoga odbora, te o znatnijim i važnijim društvenim zgodama.

Pri kraju izvještaja iskazao je broj začasnih (18), utemeljiteljnih (17), podupirajućih (345) i redovnih (48) društvenih članova.

Kao knjižničar prikazuje stanje društvene knjižnice, koja broji 1.243 djela u 1376 svezaka. A da knjižnica u potpunom smislu riječi odgovara svojoj svrsi, dokazuje broj pročitanih djela, koji je od 1. I. 1927. do 31. XII. 1927. bio 884.

Kao voditelj blagajne utemeljiteljnih i podupirajućih članova podastro je bilancu njezinog poslovanja — koja je vrlo povoljna.

Iz svih njegovih izvještaja razabrala je skupština veliki društveni moralni, a i materijalni rad i napredak, pa ga je primila odobrenjem do ugodnoga znanja.

Potom je u 5. točci o blagajni redovnih članova izvijestio blagajnik Vilko Pamer, našto je u ime revizijonalnoga odbora na usta gosp. O. Anđelka Novaka izjavljeno, da su obje blagajne pregledane, s prilozima sravnjene, te u najvećem redu pronađene.

Kod 7. točke dnevnoga reda proglašeni su mnogi važni dopisi, te obavljen upis u »Zakladu hrvatskoga učiteljskog doma u Zagrebu.

Upisu se odazvao lijepi broj društvenih članova, pa će i ta točka za sigurno zadovoljiti našu dragu maticu »S. H. U. D.« u Zagrebu.

U daljnjoj točci pročitani su mnogobrojni pismeni i brzojavni pozdravi ovoj skupštini: Od »Savezovog predsjednika — dičnog i veoma zaslužnog vođe hrvatskoga učiteljstva g. Ivana Tomašića iz Zagreba, te bratskih u »Savezu« udruženih društava i pojedinaca — prijatelja hrvatskoga učiteljstva, napose ovoga društva.

S 9. točkom obavljen je izbor revizionalnoga odbora (gg. O. Anđelko Novak, Đuro Cesarec i Nikola Matić); pa delegati za »Savezovu« skupštinu (predsjednik Ante Lovrić, potpredsjednik Dragutin Matić, tajnik Ladislav Beršek, član odbora Petar Vrban i blagajnik Vilko Pamer; zamjenici Mijat Blažević, Izidor Kušević i Nikola Smojvir).

U 10. točci ubrana je članarina, čime je službeni dio skupštine time dovršen.

Kako su skupštinu počastili 4 delegata bratskog našičkog hrvatskog učiteljskog društva gg. Franjo Šegec, potpredsjednik, Dragutin Rašković, tajnik, te

članovi gđa Darinka Radanić i Josip Radanić, to je sporazumno uglavljen dan prijateljskoga izleta u divnu prirodu krasne Papuk-gore — historički Jankovac, da se u njem sastanu, upoznadu i što jače učvrste stalešku svijest dva bratska hrvatska učiteljska društva ravne i ponosne Slavonije — Našičko i Požeško!

Određen je taj dan — četvrtak, 31. svibnja ov. god. (za slučaj većega nevremena — četvrtak, 14. lipnja t. g.), pa će članovi, a i ostala bratska u »Savezu« udružena društva na isti prijateljski domjenak biti još pozvana posebnim pozivima, u kojima će biti naznačen cijeli raspored.

Nakon ovako skladno provedene skupštine bio je u Građanskoj streljani pripravljen zajednički objed, kod kojega se još više manifestirala i došla do izražaja prava sloga, iskrena ljubav i velika staleška svijest hrvatskoga učiteljstva, koje se pred večer razišlo svojim domovima s ugodnim raspoloženjem i osjećajem poradi tako ljepotnog rada, napretka i užitka ovoga proljetnoga sastanka. L. B.

Prvi među jednakima.

Pedagoška rasprava o školskim upraviteljima.*)

»Ali Bog je tako naredio, da se učimo jedan drugome nositi breme, jer nitko nije bez nedostatka, nitko bez bremena: nitko nije sebi dovoljan, nitko za sebe dosta mudar; nego treba da se među sobom snosimo, među sobom tješimo, isto tako pomažemo, upućujemo i opominjemo...« *Toma Kempenac.*

Gdje ima škola s više učitelja ili učiteljica, određeno je jedno lice između njih, da ravna ili upravlja školom. Ta je uredba u školsko-prosvjetnoj hierarhiji vrlo stara, a vrijedi za sve vrste školskih zavoda od najviših do najnižih. Otud nazivi: školski ravnatelj, upravitelj, a za naše narodne osnovne škole u Hrvatskoj još i ravnajući učitelj.

Potrebu školske uprave osiguralo je već davno doba u kulturnoj povijesti o razvitku školstva kod pojedinih naroda. Što se više usavršavali pedagoški sustavi idejnih predstavnika i umnih kolovođa na polju uzgoja i obuke kulturnih naroda, nije ostalo neobrađenih brazda, na kojima se ne bi odrazila i sa socijalnih i s pedagoških razloga potreba suvisle školske uprave. I veliki reformator Amos Komenski obrađuje u 27. i 28. glavi svoje »Didaktike« to znamenito pitanje u svojim potankim uputama, kako da se osnivaju i uređuju narodne škole. To pitanje jednakom pažnjom rješavaju svi kasniji protagonisti oko praktičnih pedagoga Pestalocija i Niemayera, kao i oko filozofsko-pedagoških teoretičara Rousseana, Herbarta, Stoya i drugih — sve do dadašnjega vremena, kada možemo već izrazitije voditi račune o pedagozima iz naših domaćih slavenskih gajeva.

Humanistički smjer prosvjete XVIII. vijeka našao je svoju sintezu u prvom školskom zakoniku »Ratio educationis«, kojim je umna reformatorica školstva u nekadašnjim austrijskim zemljama Marija Terezija udarila pomoću odličnih muževa svoga doba jedinstvene temelje razvitku školstva. Taj je zakonik uz kasniji »Systema scholarum« u XIX. vijeku imao svoj osobiti utjecaj i na razvitak našega hrvatskoga školstva sve do godine 1848. I po tim su zakonicima opstojali već svuda mjesni ravnatelji gradskih i seoskih škola. Dapače su i školama pojedinih pokrajina bili na čelu vrhovni školski ravnatelji. Prvi školski zakon za Hrvatsku i Slavoniju od godine 1874. uveo je za niže osnovne škole prema austrijskom uzoru mjesto ravnatelja ili upravitelja »ravnajućega učitelja«, pa se taj nepodesni naziv održao i u zakonu od godine 1888., koji još vrijedi od česti u našim krajevima sve do danas. Valja otvoreno priznati, da je taj naziv »ravnajući učitelj« sasvim nesavremen i nezgodan, pa da je u opreci i s duhom hrvatskoga jezika i s narodnim nazivima za poslove slične vrste. Stoga ćemo u daljem raspravljanju upotrijebiti naziv upravitelj škole, ako ne već ravnatelj.

Upravitelji sviju vrsta školskih zavoda imadu da vrše neke osobite dužnosti, koje su namijenjene valjanome životu i razvitku dotičnoga zavoda u više smjerova. U školskim se zakonicima i provedbenim naredbama nalaze redovno i popisi tih upraviteljskih dužnosti i prava pogledom na tehničko i idejno-moralno uspijevanje dotičnoga školskoga zavoda. Te su dužnosti i opsežne i raznovrsne tako, da ih zapravo ne može obuhvatiti u cijelosti i suštini nikakav policajno-birokratski pravilnik. Ni najvrsniji pravilnici, pa i sami školski zakoni, slabo bi vrijedili, kad ne bi idejno provođenje i realizovanje uzgojnih i obučnih problema bilo pod okriljem značajnih i sposobnih ličnosti. To vrijedi jednako za učitelje kao i upravitelje, koji pored izvršenja općih svim učiteljima zajedničkih dužnosti odgovaraju i za onu idealnu harmoniju, kojom se te dužnosti na školama s više učiteljskih lica izvršuju tako, da budu osnova i temelj jedinstvenome duhu pedagoškoga teženja dotičnoga učiteljskoga zbora i zavoda.

Za taj jedinstveni duh, koji je školi vedro obzorje sunčanoga dana, mogu biti zaslužni i nezaslužni i učitelji kao i upravitelji škola. Svi smo pred Bogom pogriješivi i nesavršeni, ali u složnom i neprestanom nadmetanju i napredovanju kod traženja istine, sve se više i stalnije približavamo usavršavanju i jačanju svoje zvanične samosvijesti, bez koje nema sunčanih dana u životu pravih odabranika uzvišenoga zvanja učiteljskoga. Svijest dužnosti svijetlo je oružje učiteljsko, kojim se čuva i brani nepobjediva tvrđava jedinstvenoga pedagoškoga duha svakoga školskoga zavoda s manje ili više članova učiteljskoga zbora. I samo se kazuje, da i glavni četovođa — školski upravitelj — treba da je ponajjače snabdjeven na svom položaju sukladnim oružjem samosvijesti, da mogne izdržati časnu borbu do pobjede, kako bi se obistinile riječi: »Dobar pastir, jer što kaže inom — i sam svojim potvrđuje činom«

Po svem se vidi iz dosad navedenoga, da se u ličnosti školskoga upravitelja sabiru i sastaju sve poluge upravnoga i pedagoško- didaktičkoga života pojedinoga učevnoga zavoda. Upravitelj je rezultanta, ali u isto doba glavni pokretač tih poluga, recimo: duša života i napretka školskoga zavoda, kojim upravlja. Službeni i privatni njegovi odnosi prema oblasti i pretpostavljenima, prema učiteljima i uče-

*) Predavanje, održano dne 3. svibnja 1928. u 97. sastanku Učiteljskoga društva požeške doline u Požegi s mnogim posebnim dopunama iz prakse školskoga i učiteljskoga života.

nicima, pa prema narodu u sjedištu njegova školskoga zavoda, tako su znameniti i odlučni, da o razumnoj ili nerazumnoj upotrebi tih odnosa u praksi života odvisi često sav uspjeh i dobar glas dotične škole.

Jasno je dakle, da kod izvršavanja veoma odgovorne službe školskih upravitelja ne odlučuju samo pisani policijski zakoni i napuci. Mnogo su jači oni nepisani zakoni, koji se izvršuju pored stručne spreme i sposobnosti još i individualnom snagom religijsko-ćudorednoga značaja dotične ličnosti. Ti su postulati »primum necessarium«, prva potrebna kvalifikacija svih uzgojitelja, učitelja i školskih upravitelja, kojima roditelji svetim čežnjama i zazivom pomoći Božje povjeravaju svoju djecu i njihovu budućnost. A ima li ikoji razumni uzgajatelj smjelosti, da protivnim gestama dirne ta prvotna i sveta prava roditeljska?

To su otprilike glavni smjerovi, po kojima treba da ogledamo ličnost školskoga upravitelja pogledom na bitniji i pretežniji dio njegovih dužnosti i prava. U glavnom ćemo imati kod toga na umu prilike kod naših narodnih osnovnih škola.

Školski upravitelj i pretpostavljene oblasti.

Školski je upravitelj posrednik između svoga školskoga zavoda i oblasti. Glavni se interes u normalnim prilikama ogleda u nastojanju i pažnji, kako bi svi odgovorni činioci što točnije i savjesnije provodili intencije školskog zakona i propisanih naredbi u svagdašnjoj praksi jedino na korist i razvitak uzgojno-obučne zadaće same škole i narodnih prosvjetno-kulturnih težnja uopće. Po svom službenom odnosu ima kod toga školski upravitelj dvojaku zadaću: Najprije odgovorno nastojanje, da on sam kao i svi članovi učiteljskoga zbora skladno izvršuju propise i zakon; u drugu ruku, da upravitelj kao značajan muž ne bude samo puki birokratski izvjestilac u tehnici školske administracije. Ne smije naime da bude ni gvozden stupac ni kamen tvrdi u automatskom stroju administracije; drugim riječima, da ne bude samo revni mašinist, već vladalac duša i srdaca svojih suradnika, kako ne bi nikad imali prilike, da primijene na svoga vodu gordome Čengić-agi namijenjene riječi: »Dobar junak, da je čovjek takvi!« Biva naime često, da školski upravitelji moraju s tim karakternim čovještvom svojim na vidik i naprijed, kada treba da i pred oblastima bude branič bilo s koje strane napadnutih prava svoje škole pa i učitelj a i učiteljica. To su najčasniji momenti upraviteljske službe, koji jednako dižu kreposni ponos i branioca i obranjenih. U svakom slučaju da je školski upravitelj jaka individualnost prema gore i prema dolje. Stoga nije dosta, da upravitelj poznaje sve zakone i školske propise samo po mrtvom slovu, već i po duhu. Ako igdje, a ono baš u školskoj praksi ponajmanje vrijedi samo doslovno primjenjivanje zakona i propisa. Život jedne škole nije policajni ured ni sudnica, već idealno rvalište za pozitivni rasplod uzvišenih vrednota, koje iz harmonije učiteljskoga zbora i nehotično prelaze u svojinu školske mladeži. Suhi propisi i tako su samo okosnice onoga, što se hoće da postigne školskim radom, dok od umnosti, značajnosti, pedagoško-didaktične vještine i iskustva odvisi zapravo, kakvo će meso popuniti hladne okosnice i kakova će njime kolati krv. Kukavni su upravitelji školskih zavoda, koji na svakom koraku svagdašnje školske prakse traže pisane zakone i naredbe, kako bi ih šablonski primijenili za svaki slučaj. A gdje ima na svijetu pisanih zakona, u kojima bi bio predviđen svaki događaj u životnoj praksi? Mnogo dakle i gotovo sve odvisi od upraviteljeve umnosti i sposobnosti, kojom će i htjeti i umjeti, da u svim prilikama prema gore i dolje izvrši svoju dužnost tako, da sačuva mir savjesti, taj glavni regulator svojih čina.

Školske i druge oblasti treba da imadu pogledom na objektivne interese službe povjerenja u valjana školskog upravitelja i njegove odredbe, koje u okviru zakona pospješuju razvitak dotičnoga školskoga zavoda. Kod nastalih opreka valja da upravitelj bude podoban muževni istupiti i opravdata svoje postupanje u ovom ili onom slučaju. Drukčije bi trpjela njegova moralna snaga i ugled kao školskoga pročelnika, u kom se stječu sve niti radnoga programa dotične škole i njezine administracije.

Značaj upraviteljev treba da utjecajima umnosti, srca i volje bude glavno žarište, na kom će se u svako doba naći svijetlih iskrica, da pravičnom mjerom svijetle jednako otvoreno i iskreno svim na školi zaposlenim licima. Tako će značajan upravitelj visoko poštovati i izvršavati načelo: »Ničiji sluga, ničiji đavo«. To znači, da ne će nikada zbog ličnih svojih pogodnosti puzati pred višima, ali ni gaziti jednakih i nižih, da osjete njegovu rđavo upotrijebljenu moć. Takovom se moću služe oholice, koje imadu redovno praznu glavu i hladno srce, ni ne znajući za onaj plemeniti ponos, kojim odsijeva duša pravednika. Samo takav se upravitelj kreće svuda vedra čela, pa je podoban da bude u svako doba idealni posrednik između pretpostavljene oblasti i svoga zavoda na svakom polju vršenja svojih zvaničnih dužnosti.

I u kritičkim časovima, kad školska, uprava, pa i sudbena oblast mora da i oštricom noža zasiječe u život, škole s diktatom, da izliječi koju težu ranu, naći će se opet karakteran upravitelj na pravoj visini svoga poziva. Ako je sam upravitelj čist od sviju uzročnika kakove nedaće, brže će se i lakše vratiti normalne prilike. U negativnom slučaju dobiva bolest značaj zaraze, koja je kadra da ozbiljno zaprijeti daljnome naprednome razvitku dotične škole. U ponovljenim prilikama spomenutih nedaća trpi već znatno ugled zavoda nesamo pred oblašću, već i ispred očiju općinstva, koje svojim često opravdanim prirodnim suđenjem šapće staru poslovicu: »Od glave zaudara riba!«

Školski upravitelj prema učiteljskom zboru.

Ima jedna stara latinska poslovica »Qualis rex, talis grex« t. j. kakav pastir, takvo je i stado. Odnosi školskoga upravitelja prema učiteljima i učiteljicama najodlučniji su po skladan razvitak i napredak školskih zavoda sviju vrsta. I odveć je jasno, da ga taj

odnos ne može da odgovara sam školski upravitelj, nego svi članovi učiteljskoga zbora pojedince i skupa. Ako je tako, eto nas odmah pred paralelnim pomišljajima, kako bi u normalnim prilikama morao svaki učiteljski zbor biti barem u glavnim konturama odraz života jedne porodice, gdje su učitelji i učiteljce članovi porodice, a upravitelj starješina. U starije doba bilo je takovih škola; neka se ne misli, da ih ne bi moglo biti i danas, kad bi se tu i tamo i poslije svjetskoga rata mogle da ispune mentorske riječi Adolfa Diesterwega: »Samo učitelj može da učitelja pravo razumije, shvati i procijeni. Samo učitelj poznaje učiteljev položaj, poziv, brige i napore, Samo učitelj može da učitelja pouči, vodi i zadovolji njegove najdublje potrebe. Samo učitelju pridružuje se učiteljsko ćućenje bezuvjetnim povjerenjem i odanošću. Samo u učitelju nalazi učitelj muža, koji mu može da dade ono, što je potrebno njegovu umu, srcu i volji. Onoga, kod koga se ispoljuje to posebno učiteljsko ćućenje i u kom je ono utjelovljeno, vuče i sili neka neodoljiva čežnja, da se učiteljima priključi, pa da od njih primi i pouku i ponuku i sve, što mu treba. U običavanju je središnja točka njegovih misli, iz toga proizlazi cjelokupno njegovo djelovanje, u njem počiva sva njegova snaga i moć. Prema tomu je učitelj jednako čovjek čežnje, kao i povjerenja«. Gdje je tako, lako se upravlja školom!

Školske upravitelje bira školska vlast iz redova takovih učitelja, koji su vrsnim pedagoško-didaktičkim radom stekli potpuno pravo nakon poduljega praktičnoga vršenja učiteljske službe na takova mjesta. Osniva li se to pravo na istaknutim temeljima, bit će to gledom na stvarne uzgojno-obučne uspjehe i na nužni sklad među članovima učiteljskoga zbora — veoma korisno. Služba školskoga upravitelja jest zapravo počasna služba, pa treba da bude i po odluci oblasti i po uvjerenju većine učitelja istinski odraz prosvjetne potrebe. Najidealnije su prilike, gdje učitelji i učiteljice sami ističu svoje drugove, namjenjujući im mjesta prvaka među sobom. Natjecanje treba da je prirodno i da izvire jedino iz oduševljena vršenja prosvjetnih i školskih dužnosti, pa iz čiste ljubavi za zvanje i za sreću omladine. Najgore je dakako, ako kod biranja i imenovanja školskih upravitelja odlučuju drugi kakovi spoljašnji momenti i razlozi, koji nemaju s istaknutim načelima ništa zajedničko. Gotov je opet pedagoški zločin, kad se za školske upravitelje postavljaju i takovi učitelji, koji su napustili uzvišena pedagoška načela kao glavni kompas učiteljske samosvijesti, te se dali u vrtlog aktivnoga promicanja bilo koje stranačke politike, kojoj pod svetištem školskoga krova nema mjesta. U takovim školama i učiteljskim zborovima rđa i zamire nježni pedagoški duh i takt, ohladnjuje ljubav i iskreno kolegijalno susretanje, dok se mjesto toploga zvaničnog oduševljenja širi otrovni hladni zadah nesklada i nesloge.

U normalnim prilikama znat će uman i značajan upravitelj kao prvi među jednakima (primus inter pares) pogoditi kod svoga upravnoga školskoga rada onaj put, koji dovodi sve članove učiteljskoga zbora do svagdašnjega zadovoljstva u nutarnjem i izvanjem školskom radu. Stručno znanje i primjereno opće izobraženje svakoga čestitoga upravitelja otkriva mu i nehotice ona napisana pravila, kojima se pored drugih moralnih sposobnosti uspješno vlada u kulturnim ljudskim zajednicama, a pogotovo u zajednici zvaničnih drugova većih ili manjih učiteljskih zborova. Sve te drugove kao i prvaka upravitelja s njima izjednauje i veže jedna te ista uzgojna ideja, jedno te isto teženje za realizovanjem te ideje, jedno te isto zadubljivanje u psihičko-pedagoški rad, jedna te ista radost i pregaranje, jedna te ista ljubav i svijest učiteljska. Tako snažni temelji viših moralnih vrednota učiteljskih zborova mogu da s malo dobre volje, nesebičnosti i odanosti, budu stalni uslovi za pravilan nutarnji život dotične škole.

Velik bi grijeh bio, kad bi se školski upravitelj zbog svoga izvanjega položaja među svojim drugovima izdigao nad njih tako, da oni osjete možda i hirovitu moć njegova tobožnjega gospodstva na svakom koraku svagdašnjega školskoga rada. Svjestan upravitelj treba da nadvisi, ako je to moguće, svoje drugove i družice uvijek prije svega ispunjavanjem svojih zvaničnih dužnosti, negoli izvršivanjem svojih prava. Velika je pedagoška moć u istinskom osvjedočenju, da su i učitelji i školski upravitelji postavljeni na svoja mjesta poradi naroda i narodne omladine, a ne obrnuto. To osvjedočenje valja da prvi izvodi u praksu među članovima učiteljskoga zbora upravitelj. Na njemu treba da se i kvalitativno i kvantitativno ogleda sva snaga uzgojno-obučne zadaće dotičnoga zavoda, pa i viši idealni zahtjevi narodne prosvjete uopće. On polaže sigurne smjernice svekolikom radu školskoga zavoda, što je povjeren njegovoj upravi, a svi članovi učiteljskoga zbora treba da ga u tom pomažu svojski i iskreno.

Upravitelj škole treba da unosi među učitelje i učenike onaj jedinstveni duh, koji se odsijeva na svakom koraku bilo na izvanjoj ljepoti i čistoći školske zgrade, bilo u nutarnjem radu među školskim zidovima. Kod toga valja naglasiti, da upravitelj ne smije da bude kakav ukočeni samodržac, koji bi određivao, da se po jednom i to po njegovom kalupu razvija i sama metoda školske obuke. Metodu izgrađuje po općim načelima didaktike svaki učitelj i učiteljica samostalno, no tu se radi o onom pedagoškom duhu, koji sve učitelje zavoda združuje u jednu cjelinu. Školski predak zahtijeva, da učitelji i učiteljice postupaju u nekim prilikama zajedno s upraviteljem škole posve skladno, jedinstveno i dosljedno, kako se dogovore u konferencijama, ili mjesečnim sjednicama učiteljskoga zbora. Ta je jedinstvenost jednako u interesu mladeži i škole, kao i u interesu roditelja djece, koji s pravom prate postupanje učitelja i školske uprave. Ovamo pripada na pr. disciplinovanje školske mladeži za obuke i odmora te kod dolaza u školu i odlaza iz škole, red u školskoj zgradi i igralištu, postupak kod domaćih pismenih radova i lekcija, kod naučnih školskih šetnja, kod većih ekskurzija izvan sjedišta škole itd.

Nevidljiva tajanstvena snaga toga jedinstvenoga duha pokretna je moć svake valjane višerazredne škole. Ta se moć tiho i sigurno ispoljava i odrazuje

preko školske djece sviju razreda pred lice roditelja i općinstva, a svijet s ponosom govori o dobro upravljanoj školi. Što je upravitelj kao prvak zavoda umniji, pa pored toga prekaljen značaj, sve će više stjecati među drugovima i članovima učiteljskoga zbora svoje škole ono povjerenje i odanost, koja je najjača potpora složnom i jedinstvenom radu. Samo složan rad upravitelja i sviju članova učiteljskoga zbora stvara od svake škole onu duhovnu tvrđu, koja će moći da odoli svim često i nepozvanim navalama.

Dođe li ipak kada do spora i prijepora među kojim članovima učiteljskoga zbora, pa i samim upraviteljem, valja naći što brže put restitucije i povratka u prijašnje stanje pomirbom i opraštanjem. Ne znaš naime, kada je pravi čovjek veći, kad moli za oproštenje, ili kad oprašta, jer »prolazna je mržnja, a ljubav vječna«. Sporovi su kaša, pa kad je već skuhana, neka ostane u jednom loncu i da se pojede, a da se nipošto ne iznosi izvan školskih zidina na atrakciju i radost zlorada svijeta. I u takovim momentima treba da upravitelj pokaže svoju pravednost i vještinu objektivnoga gospodara situacije i suca, jer je bolja i trajnija pomirba, negoli sud trećega. Što je školski upravitelj veći psiholog, muž značaja i mirna temperamenta, to je pristupačniji i bliži svakome članu učiteljskoga zbora. Takovu prvaku među jednakima ne će biti ni u kojem slučaju preteško, da oduševljava malodušnije, pridiže slabe, a učvršćuje jače u svim varijantama kolegijalnoga života i intra i extra muros svoje škole.

Uzvišena svrha školskih zavoda, ljubav prema školskoj mladeži i narodnoj prosvjeti uopće, treba da spaja učitelje, učiteljice i upravitelje jednakom snagom pregnutljivosti, samozataje i pregaranja za građenje učiteljske samosvijesti plemenitim natjecanjem: Svi za jednoga, jedan za sve! Veliko je čudo ljubav i uopće golemo jedno dobro; jer samo ona čini sve lakim, što je tegotno i jednako snosi sve, što je nejednako!

Utjecaj školskoga upravitelja na općinare i narod.

Uzvišene uzgojno-prosvjetne dužnosti učitelja i učiteljica, a još više školskih upravitelja, ne svršavaju se samo u školskoj sobi i pod školskim krovom. Istina, da je u svetištu školske sobe glavno i prvo rvalište, gdje se ogleda idealna moć pravih učiteljskih duša, a pod školskim krovom sposobnosti i spretnost školskoga upravitelja. No na tom Bogom blagoslovljenom tlu izvire i čisto vrelo učiteljskoga i upraviteljskoga zadovoljstva i sreće. Harmonija rada ne dopušta, da na tom vrelu zajedničkoga uživanja postavimo kineski zid između učitelja i upravitelja, jer iz toga vrela treba da poteknu potoci i rijeka, koja će da oplodi okolicu iza školskih zidova. To su one ekspanzivne dužnosti, koje treba da i učitelji i školski upravitelji kao ljudi značaja i patriotizma izvrše u najbližoj okolici škole i ljudskom društvu uopće. Idealan učitelj i učiteljica nijesu samo učitelji djece školske već i naroda. A tko da se ne oduži toj patriotskoj besplatnoj, ali uzvišenoj dužnosti, koliko i kako najbolje uzmogne? Sve su narodne oči uprte u učitelje, učiteljice i upravitelje narodnih škola, a gdje je taj, tko bi ispred tih očiju zažmirio i ostao prekrštenih ruku! »Treba za to« — rekao je ravno prije 60 godina idealni njemački pedagog dr. Kehr — »ljubavi, samozatajenja, ustrajnosti i oduševljenja, neuništive strpljivosti i odanosti... U učiteljskom zvanju valja biti na poslu od jutra do mraka savjesno i vjerno, u ljubavi prema ljudima i pouzdanju prema Bogu, u čednom samočuvstvu, u čvrstom izdržanju, u hrabrosti i poniženju, riječju i činom — usprkos nepriznavanja i nezahvalnosti. Zvanje učiteljsko nije počivalište niti vrt nasađen ružicama, već polje vježbanja i borbe. Kod koga nema te ljubavi, ustrajnosti i strpljivosti, neka dobro promisli riječi sv. pisma: »Neka se ne usudi svatko, da bude učitelj!«

Dajući se na izvanškolski kulturni rad bilo koje vrste, neka budu tome radu ishodište ponajprije što vrsnije izvršene pedagoško-didaktičke dužnosti pod školskim krovom. O tim valjano izvršenim dužnostima odvisit će sav autoritet i sigurnost za uspjeh učiteljskih lica kod izvanškolskoga kulturnoga rada. Grjehota bi bila, kad bi taj rad učitelja i upravitelja na izvanškolskom polju ometavale neispunjene dužnosti u školi, jer bi takovu zabludjelu kulturnom radniku mogao svatko reći: Čovječe, što ćeš ovdje? Pobrini se najprije, kako ti je u školi, pa meti prije svega pred svojim pragom! Takav bi prikor bio doista i opravdan.

Već smo naglasili, da nutarnji život škole t. j. pedagoško-didaktički rad i sklad među učiteljskim zborom odlučuje prije svega, mogu li uopće da učitelji i školski upravitelj s čašću i ponosom izađu iz škole na vanjsko polje kulturnoga rada. Negdje se učiteljima bez ikakovih pedagoških obzira oktroiraju i nalažu mnoge dužnosti na kulturnom polju u školi i izvan škole, koje nijesu često ni u kakovoj vezi s pedagoškim teženjem dotičnih učiteljskih ličnosti. Učiteljima, učiteljicama i školskim upraviteljima treba u svim prilikama ostaviti potpunu slobodu s nakanom, da se u prvom redu priključuju takovu izvanškolskom radu, kojim će nesamo pomoći kulturno-socijalnim potrebama grada i sela, nego najprije proširenju svoje daljne stručne i opće naobrazbe. Ona se stiče doduše na više načina, ali se sustavno i znatno proširuje u valjano vođenim Učiteljskim društvima, koja metodičkim predavanjima, knjižnicama i pedagoškim te staleškim raspravama pružaju sva ona bogata socijalna sredstva, koja tako gode duši i srcu svakoga naprednoga učitelja i učiteljice. Tek s toga polja prelaze svjesni pripadnici učiteljskoga poziva na druge putove mnogostručnoga kulturno-socijalnoga rada u krilu općine i naroda s punim autoritetom i s dostojnim jamstvom za uspjeh. Na tim ćemo putovima naći lijepu četu učitelja i učiteljica, živih radnika i promicatelja plemenitih narodnih kulturnih, karitativnih, umjetničkih, književnih i opće korisnih institucija, koje su u srodstvu sa zvanjem narodnih prosvjetitelja. A takove požrtvovne i nesebične akcije dižu patriotski ponos i stalešku samosvijest, da su idealni narodni učitelji i učiteljice bili i da jesu i da će biti uvijek prvi na meti, kada treba da u vedrim i veselim, kao i u tmurnim i žalosnim danima privinu

cijelo svoje biće srcu i osjećajima svoga naroda: amore, more, ore, re, t. j. čistom ljubavlju, načinima, riječju i djelom.

A ima li razloga, da na ovoj trećoj etapi našega razmatranja o školskim upraviteljima prema općini i narodu pokušamo izvoditi pedagoško diferenciranje dužnosti i prava između učitelja i učiteljica, te školskih upravitelja? Mislim, da ne, jer se tu na slobodnom izvan školskom polju socijalnoga rada nalaze na plemenitu poprištu i upravitelj i učitelji. »Vjerna uz druga drug koraca nerazlučno, vjerno i tvrdo.«

Veliki uzgojno-prosvjetni i društveni problemi traže kod svoga rješavanja sudjelovanje i odziv sviju, koji su za posao. Tu nema prvih ni posljednjih, budući da veliki i mali stupaju uporedo. Obrađivanje bud koje plemenite svrhe, koja se ima ostvariti za opće dobro, treba da združuje sve. Deviza s Pestalozzijeva groba u Birru »Sve za druge, za sebe ništa!« neka bude sveti zavjet svima, koji se ponose imenom učitelja i upravitelja školskih, a ne počinju ništa bez Boga.

Asocijacija ćudorednih ideja i ostvareni pedagoško-didaktički uspjesi, kojima je sjeme niklo i razvilo se pod vedrim obzorjem dobro upravljane škole, izbijaju na vidik kao zrele jabuke pred javni forum neprevarljiva suda i priznanja narodnoga. I gle kako se rumenim plodovima ponose jednaka braća i prvi među jednakima.

Julije Kempf.

Pučke škole u požeškoj županiji krajem XVIII. stoljeća.

Napisao: Julije Kempf.

U povijesti militarizma propale austro-ugarske monarhije zauzimlje pogledom na reorganizaciju vojske bivše austrijske carevine osobito važno mjesto carica i kraljica Marija Terezija (1.740.—1780.). Sablja i prosvjeta dva su opriječna pojma, pa ipak pomenuta carica zaslužuje u kulturnoj povijesti pohvalu, što se dala pored uređivanja austrijske vojske i na rješavanje problemâ pučke prosvjete. To je pitanje bilo doduše i prije i poslije vladanja Marije Terezije na jeziku vlastodržaca onoga doba, ali odvijalo se više mrzovoljastim oklijevanjem mnogih vlada, negoli patriotskim njihovim briganjem za najbitnije prosvjetne potrebe širokih narodnih slojeva.

Taj problem nije doduše u mnogim državama još ni danas riješen, a kamoli da bi osnovni putevi, što sigurno vode prosvjetom velikih masa napretku naroda i državne cjeline, bili izvedeni sasvim na čistac. Ne mislimo ovdje na nekulturne narode uopće, već naprotiv baš na one, što se obogatiše na oko različnim kulturnim tekovinâma. Velimo na oko, što ne možemo računati, da se kulturne potrebe makar kojega naroda razvijaju zdravim koracima, ako dotični narod diže sve to sjajnije dvore visokoj kulturi i hiperprodukciji visoke inteligencije, dok u isto doba hiljade i hiljade narodne djece, koja bi imala podići domaću grudu umnim ratarstvom, zanatima, trgovinom i industrijom, ostaju u svom zatišju zaboravljeni analfabeti, što ne mogahu bez svoje krivnje u školu. Država im naime nije bila kadra pružiti prve duševne potrebe, na koju se dužnost nota bene obvezala zakonima.

Mnogo se gradilo od krova mjesto od temelja. No gdje se tako radilo, izbilo je odmah na vidik i razočaranje u isporedivanju vlastitoga narodnoga življa s onim narodima, koji stoje od temelja do krova u sasvim zdravim prilikama svoga kulturnoga razvitka.

Mnogostručna iskustva poslije minuloga svjetskog rata na različnim poljima ljudskoga života, pregnuća i rada, jamačno će i pravim kulturnim potrebama pojedinih naroda otvoriti nove vidike i odsjeći nove putove. I što je gdje bilo na prosvjetnom polju zanemareno, sigurno će se poslije goleme ove epohe u povijesti svijeta nesamo popraviti, nego i mnogo bržim tempom privoditi svojoj pravoj svrsi. A jamačno će i poslije vrijediti stara krilatica: »Prosvjetom k slobodi!« Kao što je za Marije Terezije vrijedila sadržajem gotovo ista riječ: »Škola je politika!«

Značajno je, kako je kraljica Marija Terezija, okružena vrsnim školskim savjetnicima, živo radila na provođenju svojih odluka na školskom polju Naredbe su za naredbama s vlastoručnim potpisima kraljičinim stizale županijama s pogledom na osnivanje i otvaranja pučkih škola, popravljanje školskih zgrada i postavljanje učitelja. No valja znati i to, da je često puta bilo slaba ili nikakova razumijevanja za kraljičine prosvjetne osnove kod nižih oblasti, do kojih su stizale njezine naredbe. Ima slučajeva, da se radilo baš i protivno, nego što je bilo u interesu prosvjete. Bilo je to u neku ruku pravo čudo, da se u selima, gdje osim župnika nije preko cijele godine gotovo nikad stupila noga pismena čovjeka, osnivaju iz oka i boka škole, a vlasteoske kuće pripremaju za obuku seoske mladeži.

Započeto je djelo matere nastavio uz neke reforme njezin sin Josip II. (1780.—1790.). I milom i silom nastojalo se riješiti školsko pitanje već po ćudljivoj naravi carevoj štono riječ preko noći. Nije se tome od savremenikâ nitko ni čudio, kad se općenito osjećala teška centralna uprava, koja je pored drugih neizvedivih reformi tražila ništa manje, nego da svaki činovnik bude podoban za tri godine uredovati njemački. I pečati grada Požege i požeške županije morali se prekrojiti u germansko ruho s njemačkim natpisima. Pored takovih i tomu sličnih naredbi što su padale kao möra na dušu narodnu, trpjele su i sve druge odredbe energičnoga autokrata Josipa II. makar da su bile mnoge od njih očito dobre i korisne za narod. Tako je bilo kod podčinjenih oblasti i s pitanjem osnivanja novih i obnavljanja onih škola, koje su već otprije opstojale.

Kad čovjek zagleda u savremene arhive, gdje su na okupu spisi o osnivanju pučkih škola, popravljanju školskih zgrada i utjerivanju učiteljskih beriva, opaža se odmah, kako se sve na tom polju izvršivalo legalno i pod moraš, a slabo po domaćoj pobudi. Vis major bio je alfa i omega svih domoljubnih osjećaja kod toga

posla, izuzevši rijetke slučajeve, ako je koji distriktualni županijski sudac imao o potrebi škola naprednije nazore i šire poglede na tadašnje potrebe kulturnoga života. No bilo sad kako mu god drago, pri svršetku je vladanja prezrenoga cara germanizatora Josipa II. bilo u požeškoj županiji toliko katoličkih i pravoslavnih seoskih pučkih škola, da ne bi za daljnih 50 godina bilo gotovo sela u županiji be zškole, da su se kojom srećom kasniji odgovorni činioci bar polovičnom odlučnošću pobrinuli za opstanak starih i osnivanje novih narodnih škola.

U požeškom županijskom arhivu imade vjerodostojnih isprava, koje svjedoče, da su u pomenuto doba imala svoje katoličke, dotično pravoslavne narodne škole ova mjesta: A. Katoličke škole: Požega (oko 1750.), Pakrac (1761.), Kutina (1779.), Kutjevo (1755.), Sesvete (prije 1770.), Kaptol (prije 1770.), Velika (1788.), Stražeman (1787.), Pleternica (prije 1770.), Ruševo (prije 1770.), Buk (1787.), Orljavac (1787.), Kula (1787.), Cernik (prije 1770.), Mitrovica (današnje Trenkovo, prije (1770.), Brestovac (oko 1770.), Skenderovci (1787.), Pavlovci (1787.), Jakšići (1787.) i Orljavica (današnja Kuzmica, oko 1787.). B. Pravoslavne škole: Pakrac (oko 1750.), Daruvar (prije 1774.), Daruv. Brestovac (1787.), Cjepidlake (1787.), Trojeglava (1787.), Treštanovci (1782.), Latinovci (1751.), Londžica (prije 1774.), Gradište (prije 1774.), Kamensko (1787.), Smoljanovci (1788.), Slobоština (1788.), Čečavac (1788.), Bolomače (1788.), Paka (1788.) i Šumetlica (1788.).

U nekim su se mjestima brinuli još i prije za pučku obuku u selima požeški Franjevci (Požega, Velika, Cernik, Mitrovica, Pož. Brestovac i t. d.), zatim požeški Isusovci (Kutjevo, Sesvete i druga neka mjesta njihove gospoštije Kutjeva). Pravoslavne škole braće Srba naseljenih u požeškoj županiji razvijahu se življe tek nakon carskoga edikta o vjerskoj toleranciji (1781.), a materijalnu im pomoć pružahu bogati srpski vjerozakonski fondovi. Ta je pomoć tekla ponajviše za nadopunu učiteljskih plaća.

Rijetko je koja od prije navedenih škola imala svoju vlastitu zgradu. Iz iskaza velikoga župan. suca Petra Tucića, od 6. travnja 1789. razabire se, da je n. pr. u Kutjevu već g. 1755. sagrađena drvena školska zgrada od nabijene zemlje. Kako je bila g. 1789. već ruševna, ustupilo je vlasteostvo svoju zgradu za školu. U Kuli je g. 1787. sagrađena posve nova škola, jer su se u Kulu (Josefsfeldt) par godina prije naselili po odredbi cara germanizatora Nijemci. Gdje nije bilo vlastitih školskih zgrada, iznajmljivale se kuće ili školske sobe od seljana za obuku mladeži. Tako su bile iznajmljene školske prostorije u Jakšićima, Ruševu, Velikoj, Stražemanu, Buku i t. d.

Troškove su za škole snosile u načelu školske općine, a zatim vlastela i školski fondovi, ako ih je bilo. U tu su svrhu izaslani nadzornici narodnih škola u nazočnosti distriktualnih župan. sudaca i drugih interesovanih lica sklapali ugovore, kojima se zajamčio daljni opstanak stare koje škole, ili osnivanje nove Najveći trošak bila je učiteljska plaća, koja je iznosila godišnje pored drvarine 150 for. za učitelje trivijalnih (seoskih) škola, dok su učitelji glavnih (gradskih) škola dobivali na godinu 300 for. plaće. Po takovu ugovoru osigurana je n. pr. plaća za učitelja u Cjepidlakama doprinosom školske općine 80 for., vlasteostva daruvarskoga 50 for. i školskoga vjerozakonskog fonda 20 for.; u Bolomačama doprinosom školske općine 100 for., vlasteostva brestovačkoga 20 for., vlasteostva veličkoga 14 for. i vjerozakonskog fonda 16 for. itd. No reparticija se mogla izvršiti i drugim načinom, t. j. doprinosom, u naravi. Tako je u generalnoj skupštini požeške županije od 28. i slijedećih dana listopada 1797. izvijestio distriktualni sudac Sigfrid Katinelli, kako je izvršena reparticija doprinosa, što su ih imali plaćati stanovnici selâ Velike, Radovanjaca, Mitrovice (danas Trenkova) i Skomnića (poslije izumrlo selo) za uzdržavanje učitelja trivijalne škole u Velikoj. Učitelj je imao pravo na 150 for. plaće ugotovu i 18 hvati drva na godinu za sebe i za školu. Taj su prihod imali da smognu za učitelja sami stanovnici spomenutih sela i to po broju bračnih parova, kojih je bilo u Velikoj 205, u Radovajcima 188, u Mitrovici 100, a u Skomniću 9. U gotovim su novcima platila sva četiri sela 50 for. (Skomnić 54 nč.!), a sve ostalo u naravi t. j. u drvima, žitu i vinu. Na spomenuti se način rasporezanja postigla nužna svota od 150 for. + 36 novč. I tako je velički učitelj svršetkom XVIII. stoljeća imao još na berivima i viška (ako su svi dužnici točno uplatili svoje prinose) od 36 novčića, ili za onda preko pô forinte (forint = 60 novčića). U gotovim je novcima imao svaki par namiriti 6 novč., u drvima svaka tri bračna para otprilike 1/8 hvata, u žitu svaki bračni par po 3 pinte (pinta odgovarala vrijednosti od 2 nč.), u vinu svaki bračni par po 2 pinte (pinta po 3 nč.).

Dne 29. rujna 1785. sklopljen je u Kutjevu u nazočnosti župan. suca Matije Peičića, kr. nadzornika narodnih škola Filipa Wohlgemutha, vlasteoskoga nadzornika gospoštije Kutjeva Antuna Prumera, te svih knezova područnih sela ugovor za uzdržavanje škole u Sesvetama kako slijedi: 1. Za zgradu, u kojoj je škola i stan učiteljev ima se brinuti vlasteostvo Kutjevo, jednako za građu, prozore, peći, klupe, kao i za sav školski namještaj. 2. Za uzdržavanje učitelja plaćat će država iz naučne kutjevačke zaklade (fundus studiorum) godišnjih 50 for. Nadalje će učitelju pripasti od svakoga vjenčanoga para 4 pinte pšenice i 2 pinte vina ;nadalje od pojedinih sela sesvetačke župe (Ašikovci, Cerovac, Grabarje, Lukašije, Knešci, Sesvete, Šumanovci, Traparje, Zarilac, Novoselci, Granje i Rajsavci) svega 18 hvati drva za ogrjev škole i učitelja i sjenokoša i vrt. Knezovi su se imali brinuti, da žito bude do Miholja, vino do sabiranja gospoštijske desetie, a drva do blagdana Svih Svetih u školskom dvorištu.

Valja naglasiti, da su učitelji pored svih svojih pismenim ugovorima zajamčenih pravica ipak teško dolazili do svojih tražbina i plaća, pa su se u tom pogledu često pritužívali nadležnim distriktualnim sucima i samoj županiji. O tim zanimljivim prilikama ili bolje neprilikama tadašnjih učitelja i škola bit će govora drugom zgodom, pogotovo, što su nam kod mnogih škola onoga doba poznata i imena učitelja, koji su u njima obučavali.

Od pomenutih 36 mjesta, u kojima su krajem XVIII. stoljeća bile na području požeške županije hrvatske i srpske škole, ne nalazimo poslije 50 godina ni izdaleka toga broja škola. Mnogo će se toga razumjeti, kad se pomisli, da godine 1847. nije bilo u cijeloj požeškoj županiji više od desetak seoskih škola tako, da se s pravom tužio dopisnik iz Požege u tadašnjim »Dalm.-hrvat.-slavon. novinama», kako je »većina stanovništva ove varmegje lišena bila svakog srědstva prosvětjenja«.

Krajem XVIII. stoljeća štampale su se za tadašnje ugarske i hrvatske zemlje posebne knjige za narodne ili pučke škole u Budimu i to u njemačkom, madžarskom, slovačkom, hrvatskom- pa rumunjsko-vlaškom jeziku za škole na granicama Moldavije i Vlaške. Zanimat će možda čitatelje, što ćemo prema jednom starom iskazu školskih knjiga (Verzeichniss der Nationalschulbücher, welche in denen Kön. Universitätsbuchdruckerey und Handlungen zu Ofen und Tyrnau um beigesetzte Preise zu haben sind. Budae et Tyrnaviae. 1784.) priopćiti popis pučkoškolskih knjiga, što su se prije 120 godina rabile u našmi tadašnjim trivijalnim školama. Evo ih: 1. ABC. Knisicza za potrebnozt narodnih skol 1779., (cijena 6 krajcara). 2. Napuchenije vu navuk nemskoga jezika za potrebnost narodnih skol 1780. (21 kr.). 3. Chtenija-Kniga od pravo-tvornozti za potrebnozt narodnih skol Vugerzkoga i Horvatzkoga kralijeztva 1780. (18 kr.). 4. Elementa linguae latinae vel Zachetek navuka diachkoga jezika za potrebnozt narodnih skol Vugerz. i Horvatz. kralijeztva 1781. (18 kr.). 5. Historia iliti pripovedanija Szvetoga pisma Ztaroga ij Novoga zakona za potrebnozt Horvatzkoga orszaga. 1781. (9 kr.). 6. Kratki navuk od pravo-piszanya nemskoga za potrebnozt narodnih skol (1780. (6 kr.). 7. Napuchenije vu horvatzko pravo-piszanije z pravochtenijem ij glaszo-merenijem za potrebnozt narodnih skol Vugerz. i Horvatz.-orszaga 1780. (4 kr.) i napokon 8. Napuchenije vu brojo-znanije za potrebnozt narodnih skol Vugerz. ij Horvatz. kralijevztva 1789. (4 kr.).

Po napisima nekih ovde navedenih puškoškolskih knjiga lako će čitatelji razumjeti, kojim se pravcem i duhom razvijala u ono doba u našim narodnim školama obuka i odgajanje djece pod tuđinskim jarmom germanske školske politike.

Učinimo sada jedan »salto mortale« od onoga doba do našega oslobođenja, a raspada bivše Austro-Ugarske, Taj preskok ne će biti smrtan za naše razmatranje, al je moglo razdoblje od prošlih 120 godina, da nije bilo svijesti u Hrvata, biti smrtno i porazno za duh narodne prosvjete svuda, pa i u ovoj županiji. To je doba prije 1848. godine, kad je nasilno bratstvo Madžara htjelo Hrvate i Srbe pomadžariti uvođenjem madžarskoga jezika u važnije osnovne škole i gimnazije; zatim doba poslije 1848., kad je kruti austrijski apsolutizam (1850.—1860.) htio, da centralizuje i ponijemči narod prisilnim uvođenjem njemačkoga jezika u sve škole, i napokon tužno nagodbeno doba, kad su nam Madžari po svojim nekim eksponentima na banskoj stolici mnogo i mnogo godina nesamo zaustavljali evoluciju narodnoga duha u školama, već i marljivo osobito u našoj županiji uvodili mnoštvo madžarskih škola.

Vidimo dakle uvijek istu stereotipnu metodu u prošlosti, kako se čas Švaba, a čas Madžar otimlje i izmjenjuje, da nam suzbije autotohni kulturni razvitak, a pogotovo da putem nepodesnih metoda školskih knjiga natrunjuje staru slogu i jedinstvo istovjetne braće Hrvata i Srba.

I tako hegemonija nekadašnje Austrije i Madžara nije poznavala načela opće kulture, kako božica prosvjete ima da svim narodima jednako otvara putove k razvitku i slobodi, ali je dobro znala voditi t. zv. prosvjetnu politiku sile, koju je trebala da u gorkim pilulama podnese na svojoj rođenoj grudi tobož inferiorna rasa Hrvata i Srba u ovoj zemlji.

U tim je metodama bila opće poznata vještina bana Khuena i njegovo 20 godišnje vladanje, koje je i školskim zakonom i mimo njega otvorilo široke putove madžarskim školama u Hrvatskoj i istodobnomu sniženju tadašnjih učiteljskih plaća, a povišenju godina službe. Naše hrvatsko narodno učiteljstvo, svjesno, da valja raditi za narod, izvršivalo je časno svoju zadaću i među četiri zida u školskoj sobi i izvan nje. U najteže doba pritiska bio je idealizam hrvatskog učiteljstva najjači. Stoga je baš onda pod vodstvom slavnoga Ivana Filipovića niknuo i »aSvez hrvatskih učiteljskih društava» i »Hrvatski učiteljski dom« s »Učiteljskim konviktom« i t. d. Zalud je vodilo naše učiteljstvo kroz decenije borbu za slobodu osnovnoga školstva i svoj povoljniji materijalni položaj. Kod tadašnjih vlastodržaca odzvanjala je još uvijek pritajeno historička tradicija onoga doba, kako treba učiteljima u Hrvatskoj »podignuti jasle«, jer da ne smiju biti odveć zadovoljni ni idealni. Škole su se slabo množile, ali i koliko su se množile, punile su se nezadovoljnim i od vlasti prezrenim učiteljima. I kao da su bile tada u punom jeku riječi čuvenoga nekadašnjega englezkoga državnika H. Broudhama: »Najbolje plaćamo one, koji nas ubijaju — generale; onda one, koji nas varaju — političare i vikače; onda one, koji nam prikraćuju vrijeme — pjevače, muzičare i glumce; a najposlije inajgore one, koji nas u znoju svoga lica obučavaju«.

Stoga smo i dobili iz prošle tiranije u baštinu nove države SHS. pored mnogih nedaća na materijalnom polju kulture i goleme postotke analfabeta ne krivnjom potisnutih izvršilaca prosvjete — učitelja, već krivnjom same vlasti. Neznanje je najskuplja stvar u proračunima državnih izdataka, jer se njime množe potrebe za suđenje, policiju, ludnice i kaznionice. Tu bi istinu s prave strane shvatila naša mlada država, kad bi među prvim svojim kulturnim zadacima moralno i materijalno obezbijedila i učinila mnogo zadovoljnijim pučko učiteljstvo svojih zemalja. K tome kad bi se pored državne vlasti i privatna inicijativa pobrinula dobrano i drugim korisnim uredbama za općeno suzbijanje analfabetizma i širenja zdrave prosvjete na svim linijama narodnoga života u selu i gradu.

I na toj uzvišenoj meti i raboti eto prvih pionira učitelja i učiteljica naših osnovnih, srednjih i visokih škola, gdje zajednički izvršuju veliku kulturnu i narodnu zadaću.

Ropski duh prezrenih te potištenih terezijanskih najmljenika, kojima su tadašnje savremene vlasti i društvo često samo od samilosti priuštile, da pored

učiteljske službe vrše i onu seoskih zvonara i pisara, prometnuo se u slobodnu idejnu snagu svjesnih i značajnih hrvatskih, slovenskih i srpskih učitelja — pravih narodih prosvjetitelja. I vlasti i narod dobro danas računaju s tom sreći domovine potrebnom četom, što bez vidljivoga svijetloga oružja u ruci ide ipak stalnim koracima per ardua ad astra — naprijed.

Ponosni i neosvojivi duh te kulturne čete stalnu će izvojštiti pobjedu na vratima novoga doba.

Jesenska skupština

(98. društveni sastanak)

održana je u četvrtak dne 4. listopada 1928. u lijepom romantičnom seocu Velikoj.

Skupštini se odazvao lijepi broj društvenih članova, koji što vlakom, a koji što kolima prispješe u Veliku poslije 8 sati ujutro. Za pohvalu je istaći, da je ovom sastanku prisustvovalo i 6 novih članova, koji se u zadnje vrijeme u društvo učlaniše.

Odmah po dolasku u Veliku pribivali su skupštinari službi Božjoj, koju odsluži domaći župnik, a društveni utemeljiteljni član velečasni g. Ivan Vukelić.

Poslije svete mise pozvani su skupštinari u poznati gostoljubivi dom velečasnoga g. župnika, u kojem im je bila pripravljena zakuska. Nakon toga pođoše prisutni članovi u lijepo iskićenu školu, gdje je započeo prema rasporedu u 10 sati sam rad skupštine.

Istu je otvorio društveni predsjednik A n t e L o v r i ć prigodnim govorom, koji se sastojao iz dva dijela.

U prvom dijelu svoga govora k o m e m o r i r a o je pale lipanjske hrvatske žrtve Stjepana i Pavla Radića, te dra Đuru Basaričkа, nakon čega je skupština predsjednikove riječi popratila sa »Slava mučenicima!«

Drugi dio govora bio je u pozdravnim riječima namijenjen svekolikom članstvu, u kojem predsjednik u glavnim crtama prikazuje stanje ljudskoga društva, koje podgriza socijalni egoizam. Gramženje i iskorišćivanje na svakom koraku = Jači osjeća pravo, da uništuje slabijega! Uzvišenost rada i ljepotu užitka u uspjehu poštenog rada — ne cijeni se! Velika množina ljudi traži samo užitak. Socijalna pravda nema riječi! Uzrok: Isticanje pravo jačega.

Najveći je zadatak narodnoga uzgojitelja popraviti i razviti u pojedincu osjećaje čovječnosti i pravde, cijene poštenoga i savjesnog rada, kojih nema i ne može biti bez religiozno-moralnih načela.

Nakon toga dobila je riječ društvena članica — domaća učiteljica gdica T o n č i c a B e r e c, koja je započela s predavanjem »Istina i laž u svijetlu didaktike«.

U ovom lijepom i iscrpivom pedagoškom predavanju iznijela je odlična naša predavačica mnogu krasnu misao namijenjenu učitelju(ici) i njegovoj školi, pa je na kraju predavanja po skupštinarima za uloženi trud i mar njezino pozorno saslušanog predavanja bila burno pozdravljena.

A kad je na izneseno predavanje bila otvorena debata, ustao se prvak našega hrvatskoga učiteljstva, zaslužni dragi društveni osnivač i počasni predsjednik, te sadanji gradski načelnik u Požegi g. J u l i j e K e m p f, um. župan. škol. nadzornik, koji je u svojoj kritici pohvalno istakao uloženi trud naše idealne učiteljice, te samo značenje ovoga predavanja — baziranog na kršćanskim principima Božanske istine.

Predavačici na postignutom uspjehu čestita, a predsjednik potom predlaže, da se gospođici iskaže i zapisničko priznanje, što skupština jednoglasno prihvaća.

Iza ovog pedagoškog predavanja slijedi aktuelna rasprava društvenog člana, katehete požeškog velečas. gosp. O. J o s i p a T i n o d i j a »Da li je kulturni boj — boj za kulturu?«

U ovoj znanstveno obrađenoj raspravi dokazao je naš vrsni predavač mnogim iznesenim primjerima, da kultura oprečna kršćanskoj imade u sebi veliku praznimu koju nastoji zatrpati moderni vijek, pa da valja ponovno kulturu graditi i izgraditi.

Zato je i postavio pitanje u ovoj raspravi »Da li je kulturni boj — boj za kulturu«, te nakon postavljenih dokaza i odgovorio, da to nije boj za pravu kulturu, već za prividnu — lažnu kulturu, jer joj je temelj promjenljivi čovjek, nestalno vrijeme — pijesak.

Pravoj pak kulturi je temelj vječnost, najčvršći kamen — Bog! —

Stoga izvađa zaključak: Odluku za teocentričku kulturu — neslomivu iskustvom brojnih vijekova!

I ovu važnu i znanstvenu raspravu pratili su skupštinari velikim interesom, pa su dičnom predavaču iskazali svoje priznanje oduševljenim pljeskom, čestitkama i zapisničkom hvalom.

U slijedećoj točci referirao je društveni tajnik L a d i s l a v B e r š e k u ime delegata o konferenci, odnosno predskupštini, te IX. redovitoj glavnoj (delegatskoj) skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava«, održanim u Zagrebu dne 16. i 17. kolovoza 1928.

U oduljem prikazu iznio je skupštini sav rad i zaključke »Savezove« stvorene pomenutih dana na tim sjednicama, dotično skupštinama, pa su ih članovi jednodušno primili na znanje, ravnanje i prihvat.

Potom je tajnik pročitao skupštini primljene pozdrave: Zaslužnog Saveznog borca — odličnoga predsjednika »SHUD« g. Ivana Tomašića, te bratskih u Savezu udruženih društava: koprivničkog sa njihove odborske sjednice, nadalje velikogoričkog i našičkog.

Prije no što se pristupilo ubiranju članarine predsjednik je u ime skupštine srdačno pozdravio novo pridošle članove završivši svoj pozdravni govor riječima: »Vama braćo i sestre i nema drugoga mjesta osim u našem Učiteljskom društvu požeške doline — udruženom u dičnoj nam matici »SHUD« u Zagrebu.

A nakon toga pristupilo se sabiranju društvene članarine i time je ovaj vrlo uspjeli 98. društveni sastanak završen, pa je nakon toga službenoga dijela slijedio privatni — zajednički objed u gostioni gosp. Zvekića.

Pri objedu se razvila veoma animirana zabavica, koja je u prigodnim govorima i lijepoj razdraganoj pjesmi dočekala predvečer požeški autobus s kojim se braća i sestre — hrvatski učitelji i učiteljice rastadoše iz ljepotne Velike — ponesavši u dušama svojim najljepše osjećaje i uspomene na ovu prekrasnu jesensku skupštinu.

Ostadoše zaista divni i nezaboravljeni časovi, jer dobri Bog blagoslovi djelo i težake! *L. B.*

Učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu.

I.

Glavna skupština

održana je na dan smrti Zrinsko-Frankopanske, dne 30. travnja ov. god. pod predsjedanjem Milutina Mayera.

Prema uobičajenom dnevnom redu riješeni su izvještaji o radu društva, stanju blagajne i članstva. Prošla godina je preboljavala pročišćavanje unutarnjih trzavica, što su uslijedile sasma iz osobnih razloga. Ove trzavice jasno je zapazila i skupština »SHUD« u god. 1927. i dolično ih je odsudila.

Da se konačno svede, stalože ove društvene neugodne trzavice, moralo se je zahvatiti u § 19. društvenih pravila, jer su se u društvu onemogućila četvorica dosadašnjih članova. (Vidi objavu II. na str. 19. »HUD«, br. 1. od 15. I. 1928.).

Podjedno se je istaknulo protudruštveni postupak nekojih članova društva, što su »mučke«, bez ikakva sporazuma sa maticom društva, osnovali posebno učiteljsko društvo »sreza i okolice«, a na području bivše im matice.

Nije taj postupak bio ni potreban ni shodan ni ičim opravdan. Naprama ovoj, rekao bih, lokalno-osobnoj grupaciji, koja ne će i ne može imati išta većeg zahvata, određen je stav našeg društva već po samim našim pravilima, kaošto i po pravilima »SHUD«: da u jednom gradu i srezu može biti samo jedno društvo u »Savezu«. O tom dvojbe nema, to neka je jasno svakomu!

Sve ove izvještaje primila je glavna skupština jednodušno.

U upravni odbor društva izabrani su »iz okolice«, na dva upražnjena mjesta: Danica Krleža i Luka Milinković.

Član Ivan Tomašić obrazložio je svrhu i stanje zaklade »Hrvatskog učiteljskog doma« i »Hrvatskog učiteljskog konvikta«.

Tajnik Gorupić priopćio je o naredbi Narodnog Vijeća iz god. 1918. glede »karnosnog postupka«, koji je sada na snazi umjesto uredbe o disciplinskim sudovima. — Usvojen prijedlog, da bi u vrhovnu kontrolnu komisiju za disciplinski postupak za područje Hrvatske i Slavonije pri Ministarstvu Prosvjete trebao biti imenovan i predstavnik »SHUD«.

Budući da na području grada Zagreba i okolice uz naše društvo, koje je prvo 1921. god. bilo jedino, postoje sada još druga dva učiteljska društva, ali oba izvan »SHUD«, usvojila je jednodušno ova glavna skupština, da se naše društvo, kao matica i član »SHUD«, treba nazivom označiti točnije, jasnije. Tako će se izbjeći i administrativnim neprilikama, što bi mogle uslijediti iz netočnog naslova društva. — Prihvaćena je nadopuna § 1. društvenih pravila dodatkom »Hrvatsko« u svom nazivu. Prema tomu naše bi se društvo, po oblasnom odobrenju (što je već zamoljeno), imalo zvati

Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Zagreb i okolicu.

Konačno je predsjednik Milutin Mayer završio skupštinu prigodnim predavanjem: Zrinski-Frankopani i njihov rad i žrtve za oslobođenje Hrvatske«. Prikaz tragedije hrvatskih mučenika bio je živ, potresan, jasan i zaključci izvedeni. Obistinjuju se značajne riječi:

»*Navik on živi, ki zgine pošteno!*«

II.

Izvanredni proljetni sastanak

održan je sredinom lipnja ov. g. Na njemu je izvijestio član Ivan Tomašić: »O Unifikaciji školstva u SHS: Nacrtom državnog prosvjetnog programa, zakonom za osnovno školsko, nastavnom osnovom za osnovne škole, te čitankama za osnovne škole«.

Izvjestitelj se je stavio na općenito, načelno stanovište. Istaknuo savremene pedagoške zasade, na kojima se imaju ovako zamašne školske reforme osnivati. Skupština je zapazila i po načinu govora i po sadržaju, da je izvjestitelj unio sebe, svoj dugogodišnji školski rad i iskustvo, svoju stručnu spremu, stečenu naučnim putovanjima i studijem strane literature u predmet izvještaja. Napokon je predavač razložio (na stavljene upite): zašto nije zalazio u pojedinosti predležećeg nacrta školskog zakona.

Skupština je svojim odobravanjem izrazila zahvalnost izvjestitelju.

Od usvojenih prijedloga napominju se:

1. Proti ponovnom prisilnom ustezanju doprinosa za nabavljačke zadruge;

2. proti neshodnoj primjeni § 111. Školskog zakona od god. 1888., na temelju kojeg se u novije vrijeme raspisuju natječaji za mjesta, gdje službuju privremeni učitelji(ice), pa još i bez oznake vjeroispovijesti; kao i to, što se njima osporava pravo natjecati se;

3. proti raznovrsnom izdavanju školskih knjiga za osnovne škole po mnogim i neznatnim autorima, pa ma to bilo i za uža područja i krajeve, naročito kada bi u tom bilo više »vašarsko natjecanje«, no stvarne podloge i potrebe.

Stjepan Gorupić.

III.

Jesenski sastanak

održan je u Velikoj Gorici dne 8. studenoga 1928.

Promjenljivo jesensko vrijeme nije smetalo vrlo lijepom broju članova, naročito aktivnom učiteljstvu grada Zagreba, da se i ovajput je okupilo na sastanku. Ugodno raspoloženje vladalo je putem u vlaku. Na veliko-goričkom kolodvoru sjela je »nježnija kategorija« u konjski tramvaj, a oprobani pješaci pouzdali su se u svoje noge i zahvalno otklonili vožnju. Iako je »konjski zglajzo«, ipak je prvi stigao »na lice mjesta«.

U dvorani pučke škole bjehu već na okupu članovi i domaćeg bratskog učiteljskog društva veliko-goričkoga kada je stigao predsjednik našega društva Milutin Mayer sa gospođom i kćerkom.

Otvarajući sastanak izriče predsjednik spomen slovo narodnim mučenicima Stjepanu Radiću i drugovima. (Slava im!) Sjeća se prigodne godišnjice, narodnih velikana: Mijata Stojanovića, Račkoga, Silvije Kranjčevića i nedavno umrlog dr. Klaića.

Srdačno pozdravlja prisutnog začasnog člana društva, profesora više pedagoške škole i zastupnika naroda dr. Sigismunda Čajkovca, koji se je rado odazvao zamolbi upravnog odbora da održi predavanje.

Oduševljeno pozdravljen govori

dr. *Sigismund Čajkovac:*

Tolstoj kao mislilac.

Posebno slatko čuvstvo obuzima me, što imam priliku i kao učitelj i zastupnik naroda, da sam s vama.

Namjena mi je prigodom stogodišnjice od rođenja Lava Tolstoja, toga najjačeg duhovnoga potpornja budućih vremena, nešto o tom velikanu reći. Sve je veliko u njemu. Sinteza je ruskih velikih i dubokih svojstava. Obično se misli, da vođe prednjače; ne, i vođe su vođeni. Velike misli, što se u njima rode, jesu Njegova volja; po njima ih On izvodi.

Francuska revolucija podigla je građanski stalež; kasnije se uzdiže i radnički stalež. Seljački stalež dolazi najprije po Tolstoju do izražaja.

Tolstoj je rođen 28. kolovoza 1828. Najveći odgojni utjecaj imala je na nj tetka Tatjana, Poodrastavši na imanju svoga oca u Jasnoj Poljani, uočio je nepravilne odnose, što su postojali u socijalnom pogledu, a sve se to kosilo s onom ljubavi, što mu je bila ulijevana u dušu domaćim uzgojem. Pa i kao đak na sveučilištu zamjetio je, kako je znanost odijeljena od čovječanstva, jer ne odgovara svojom primjenom ideji dobrote: ne koristi onima, koji pomoći trebaju. Rad sveukupnog čovječanstva, treba ići za tim, da uzdiže one, koji su potlačeni.

Lektira Rousseaua čini na njega dubok i trajan dojam; u nju se sav zadubio i nasljeđuje ga. Međutim Tolstoj, kao Slaven, govori o obitelji, o narodu, dok Rousseau o prirodnom čovjeku. To je bitna razlika između Rousseaua i Tolstoja.

Po običaju tadanjeg vremena, kao aristokrata posvetio se vojničkom životu, te je kao časnik bio određen na Kavkaz. Divlji, čarobni, veličanstveni Kavkaz u svoj svojoj prirodnoj krasoti silno djeluje na mladoga časnika. On veli, da je tu, na Kavkazu, našao »svog Boga«. Napisa djelo »Napad«, u kojem se provlači po prvi put socijalna tendenca. Tajinstven, divlji kraj izaziva u njemu i religiozne ideje. On se kida. Na usta junaka u svojim »Kozacima« izriče misli: »Pa ja se trebam žrtvovati za druge! A evo što činim?« Žali se i kori sa tri velike pogreške: kartanja, pohote i taštine.

Na Krimu je doživio veliki rat. O njemu je napisao tri djela. U drugom djelu izbija prezir nad ratom uopće. Zadojen tim mislima vidi, da ne može ostati u vojsci i 1856. ostavlja vojnički stalež.

Porodi mu se želja, da bude učitelj. Proučava sisteme i otvara školu u Jasnoj Poljani. Uvjerio se, da škole ne valjaju, jer je u njima sve ukalupljeno, sve je neslobodno, dočim »od trajnog dojma je ono, što dijete nauči van škole, u životu. Iskustvo, dobiva dijete vani, u slobodi, u životu«. I on je pokušao udesiti taj rad, da odgovara školi slobode, u kojoj dečak treba sam sebe disciplinirati. U provedbi toga primjećuje, kako je skupna obuka mnogo teža od individualne i kako pri tom treba — tehnike, koju on tako malo ima. Kako se uživio u taj svoj učiteljski rad dokazom je, što je sastavio bukvar, računicu i gramatiku. No poradi slabe tehničke spreme nisu mu te knjige, bar ne s te strane, dotjerane, akoprem je sve te udžbenike više cijenio nego svoja umjetnička djela. Nema tehnike, a i ne zna pravo što treba da se uči. Vlast i crkva prekim okom gledaju. Jedno s drugim ga ozlojeđuje. Godine 1862. zatvara mu se škola.

Dolazi nova epoha njegova života. Napisao je »Porodičnu sreću«, u kojoj u ružičastom sjaju gleda svoju obiteljsku budućnost. Čaru sretnog maštanja nije mogao odoljeti pa se tri godine iza toga oženio sa Sofijom Andrejevnom Bers. Ona ga shvaća i oni se razumiju. Zajednički rade, tako n. pr. žena sedam puta prepisuje »Vojnu i mir«, dok djelo oboje nijesu dotjerali i odobrili. To mu je grandiozno djelo, na visini stvaralačke umjetnosti. To je doba sreće, a u takovom položaju i stvaraju se ponajbolja djela; to je doba najzrelije muževnosti.

Piše »Anu Karaninu«. Djelo puno svih finesa i rastrovanost viših krugova. U tančine analizira ženske duše od uspona životne sreće do duševnog sloma. U tom je Tolstoj pravi majstor, umjetnik-analize. Djelo sadrži gradaciju duboke psihologije.

Kasniji život otvara mu novi vidik: narod gladan, gol, zapostavljen. Odluči da provede svoja reformatorska načela. Prigovara crkvi, što nije jedinstvena u smislu Kristovih riječi: »Jedan pastir, jedno stado!« Ne samo da ona dopušta, nego i blagosivlje rat i smrtnu kaznu. Ustaje protiv socijalizma, jer naučava lažnu slobodu, te se brine više za materijalna, nego za duhovna dobra. Za potkrepu svojih nazora i sam se prihvaća fizičkog rada te se odriče svega, što mu je položaj društvenog života nalagao i donosio.

Složio je pet zapovijedi o moralu:

1. Ne gnjevi se! 2. Ne čini preljuba! 3. Ne kuni se! 4. Ne protivi se zlu — zlim. 5. Ne budi nikom neprijatelj!

Značajna je četvrta točka. Cijeli mu je život borba protiv zla. I on mu se ne protivi — zlom. Protivljenje zlu — zlom donosi više nesreće nego dobra. Svu energiju valja da čovjek upotrebljava na izvršivanje djelâ ljubavi.

Ovdje g. predavač povlači paralelu na sadanje stanje kod nas; upire na povjesti dokazanu izdržljivost i otpornost Hrvata i dolazi do zaključka, da će pravda, koja je na strani Hrvata, pobijediti.

Tolstoj je — nastavlja g. predavač — veliki umjetnik; nije takav kritičar. Poričući umjetničku vrijednost Šekspiru, Bethovnu,, Wagneru nehotično je pružio dokaz, kako ne može suditi o onom, o čemu nema dovoljno iskustva. Pa i nije čudo, jer u Jasnoj Poljani nije imao prilike slušati glazbenu umjetnost. Kao kritičar polazio je sa stanovišta: sve, što ne popravlja ljude, valja odsuditi. On želi u svem samo popravak ljudskog društva. Zato i izdaje »Narodne priče«. To je remek-djelo u hatar potlačenih: »Od čega se živi?« »Koliko čovjek treba zemlje?« i t. d. sve su to klasična djela za narod. Bijedu ljudskog društva pokazuje u snažnom djelu »Uskrsnuće«. U Nehljudovu ocrtava dobrotu, koja odlučuje okajati grijehe i oprašta ženi ne samo što je učinila, već i što će i u buduće učiniti. To je duševno »skvrnuće«.

Djeca i žena, nije ga razumjela. On se od njih, oni od njega duševno razdvojili. U tom raspoloženju izriče misli proti ljubavi, proti braku. (Kreuzerova sonata.)

On trpi, silno trpi; kida se. Želi ih ostaviti i piše ženi pismo: »Ja odilazim, jer se ne slažemo!« Ipak nije imao snage otići. Trinaest godina poslije toga, 10 studenoga 1910. god. stvorio je konačno odluku, da ode. Pratio ga je njegov liječnik dr. Makovički sa kćerkom Aleksandrom koja je došla za njim — pošao je željeznicom prama jugu. Međutim polazak je bio koban. Putem oboli i na stanici Astapovu — umre. Među literarnom ostavštinom nađeno je i spomenuto oproštajno pismo namjenjeno njegovoj ženi.

Bio je velik i ostaje velik za sva vremena iako u praksi nije mogao sprovesti svoja načela:

»Htio sam; — nisam mogao!«

*

Tajnik društva Stjepan Gorupić govorio je o »Učiteljskom pozivu«. Podvrgao je kontroli uma i srca rad hrvatskog učitelja. Bila je to kratka duševna smotra, iznesena pred sunce učiteljske ljubavi, u radu za »kulturu sela«.

Po tom je pročitan dopis dvojice ravnajućih učitelja grada Zagreba, koji su izvan naše organizacije, a zagovaraju, da se formira »Zbor aktivnog učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba za obranu svojih staleških i školskih prava«. Već za čitanja obrazloženja čulo

se je negodovanje prisutnih i protivljenje nastojanju za takovo »formiranje Zbora« izvan okvira ovog društva. To se je negodovanje pojačalo nakon govora ravn. učiteljice Franjke Matasović, koja je s nekoliko jačih činjenica osvijetlila i s druge strane nedavno prigodno jedno takovo »formiranje«, a koje se je odnosilo na »akciju zagrebačkog učiteljstva« radi zabrane privatnog poučavanja njemačkog jezika. Poznavajući dobro motive, s kojih izvjesne osobe uvijek traže nove zgode za »formiranje akcija« u svoje svrhe, ne želi da bi se i opet možda »nasanjkala« sve nehotično. — Sastanak je jednodušno otklonio sa svoje strane takovo formiranje izvan svojeg društva, koje ima već skoro 50-godišnjicu svoju lijepu i časnu tradiciju.

Član Zvonimir Köhler, svršeni slušač četirigodišnje pedagoške škole, govori o nekim napadajima na zvaničnu spremnost tih slušača. Podupire ga i dr. Sig. Čajkovac, te je prema njihovim razlaganjima prihvaćena ova izjava:

Kako su učestali napadaji na zagrebačku Višu pedagošku školu i kako se nastoji s izvjesnih strana onemogućiti učiteljima osnovne škole, da poslije stečenih kvalifikacija zauzmu položaje na učiteljskim školama, to ovo društvo izjavljuje:

1. Osnovna škola, građanska i učiteljska škola čine jednu harmonijsku cjelinu, jer imadu da uzgoje najšire slojeve naroda za život, koji traži pretežno manuelni rad.

2. Stoga je posve prirodno, da su već od osnutka učiteljskih škola na njima služili i pučki učitelji, koji su se osobito istakli na pedagoškom polju.

3. Kako je sada omogućeno pučkim učiteljima, da polaskom četirigodišnje pedagoške škole steknu spremu, što odgovara položaju profesora učiteljskih škola, to osuđujemo pokušaj, da se takovim ljudima osporava pravo na taj položaj samo zato, jer su potekli iz učiteljskih redova.

Neočekivano, ali vrlo simpatično dočekan je upit tajnika Gorupića upravljen na predsjednika društva Milutina Mayera o njegovoj navodnoj zahvali na predsjedništva ovog društva pa još s razloga, kako je to tendenciozno izneseno u jednom broju »Hrvatskog Učitelja«.

Upit stavlja ne zato, što bi vjerovao u istinitost odnosnih navoda, nego radi onih, koji nijesu u stvar upućeni. Ne želi zalaziti u tančine, ali moli predsjednika, da bi ovdje pred licem sastanka izjavio: u koliko su te vijesti lista istinite?

Predsjednik M. Mayer osporava istinitost odnosnih navoda u »Hrvatskom Učitelju« o njegovoj zahvali na predsjedništvu društva, a pogotovo ono i onakovo obrazloženje. On će stvar posebno objasniti na pravom mjestu.

Međutim najbolji je ustuk toj podvali baš današnji dan, gdje evo sastanku predsjeda, a prisutni potpredsjednik znade, da uopće nije predao njemu svoje predsjedničke dužnosti.

Burno pozdravljeni predsjednik srdačno se zahvaljuje prisutnima, predavačima i zaključuje sastanak.

Držim, da nije nužno podrobnije napominjati i o onom lijepom drugarskom raspoloženju, što se je razvilo pri stolu: »gdje se jede, pije, tu da dobro nije — šutiti!« S. Gorupić.

„Kuda vode propusti"?

U »Hrvatskom Učitelju« broj 19—22 ove godine ima članak pod gornjim upitom, a potpisan oznakom N. Povod članku je naredba ministarstva prosvjete, odnosno prosvjetnog odjelenja zagrebačke oblasti, kojima se učiteljstvu osnovnih škola zabranjuje, da privatno obučava svoju školsku djecu.

U članku N. najprije prigovara učiteljskim organizacijama »neekspeditivnost« uprave i zanemarenja najprimitivnijih svojih dužnosti. Ovo se očitovalo već i prije, a u najnovije vrijeme došlo je do kulminacije...

I nastavlja obzirom na spomenutu zabranu: »A što je učinilo vodstvo pojedinih organizacija? — Zatajilo je! — Da, — općenito je to bio glas učiteljstva. — Naše su organizacije zatajile, nijesu ništa u tom pravcu učinile, pa su stoga morala poduzeti akciju ravnateljstva, a paralelno s njima i učiteljstvo grada Zagreba. Naravno, da se je i tu iščahurio partijsko-politički papak, pa se neke učiteljice i učitelji apstinirali od te akcije. — E pa čemu su onda te organizacije tu? Zar da reprezentiraju na stanovitim neučiteljskim manifestacijama., pa i političke naravi?...«

N. ovim očito zapada u položaj, što ga karakteriše narodna poslovica: Trula građa, potonula lađa! Da li je tako, neka čitaoci evo prosude:

Početkom školske godine primljena je odredba prosvjetnoga odjeljenja, kao nadopuna odluke ministarstva prosvjete glede zabrane privatnog poučavanja. Par dana iza toga održavala se je jedna prigodna konferencija svih ravnatelja šegrtskih škola grada Zagreba, (koji su ujedno i ravnajući učitelji osnovnih škola).

Imajući ovlaštenje od učiteljskog zbora osnovne škole, na kojoj službujem ja i N., iznesao sam ovdje ovu zabranu. Prisutni me zamoliše, da se osobno informiram o zabrani kod g. prosvjetnog školskog nadzornika u Zagrebu, a po tom eventualno sazovem konferenciju svih ravnajućih učitelja(ca) grada Zagreba. Učinivši to, pismeno sam sazvao konferenciju uz napomenu, neka bi pozvani zatražili i ovlaštenje svoga učiteljskog zbora, da se tako reprezentira cjelokupno učiteljstvo osnovnih škola grada Zagreba. — Na toj konferenciji zaključeno je jednodušno, da se pismeno obrazložena predstavka podnese: gradskom školskom odboru grada Zagreba te ministarstvu prosvjete. Na moju napomenu, ne bi li i učiteljske organizacije poduprle tu akciju (ja sam tajnik odnosno odbornik hrvatske), odgovorio je J. M. (potpredsjednik njujaške organizacije): da to ovaj put nije nužno, niti izašiljanje posebne deputacije. Ujedno se je istaknulo, kako je suvišna svaka posebna akcija bilo kojeg »akcionog odbora zagrebačkog učiteljstva« u predmetu zabrane, jer ova konferencija ima ionako ovlaštenje svega učiteljstva grada Zagreba.

Provedbu zaključka povjerila je konferencija »odboru ad hoc«, što ga je ona u tu svrhu izabrala.

Taj odbor zamolio je J. M-a, neka bi sastavio nacrt predstavke za ministarstvo i donesao za tri dana na sastanak odbora. Kako je on predstavku i obrazloženje donesao nedovršeno, produljen mu je na njegovu zamolbu rok s njegovom obvezom, da nacrt pošalje meni, a ja ostalim članovima odbora na možebitnu nadopunu ili ispravak. Po tom bi se predstavka otipkala, potpisala u ime učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba po svim ravn. učiteljima(cama) i odaslala.

Predstavku na gradsko poglavarstvo (školski odbor) imao sam ja napisati. To je izvršeno. Ova predstavka napisana je i »u ime učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba« potpisana po svima ravnajućim učiteljima(cama) te otpravljena.

Međutim nacrt predstavke na ministarstvo nisam primio, ali je s posebne strane nasuprot zaključku »paralelno vođena akcija zagrebačkog učiteljstva«, u kojoj je imao svoj udio i N. t. j. sakupljani su na arku papira ne samo potpisi učiteljstva, nego i prinosi po 10 dinara, da se lično — po jednoj izvesnoj osobi — ponese predstavka ministarstvu.

Uslijed toga smatrao sam, da je svaka dalnja akcija naših prvotnih zaključaka kao konferencije suvišna i nisam držao nužnim ni da dan prvo odlaska J. M. u Beograd pozovem »udaljenije ravnatelje na potpis« predstavke, koja bi se tada donijela.

Još jedan dodatak: Na kasnijoj jednoj konferenciji ravnajućih učitelja(ca), što se je održala radi nekog drugog predmeta, saznao sam od J. M., da on niti je tražio, niti sakupljao prinose, nego mu je N. jedan dio sabranoga novca predao.

Ja sam činjenice istinito iznio, pa držim, da mi radi toga ne će ni g. J. M. zamjeriti, jer mi nije ni na umu druga kakova svrha obzirom na njegovu osobu.

Završujem: Preporučio bih N-u, da turi u korice mač ovakove svoje razmetljivosti o »papku« i »apstinira se od takovih pojava, koje upadaju u oči i zbog kojih se čudom moramo krstiti«. Pohvalno je doduše popravljati nedaće (kad je tko i što), ali u tome neka N. počne najprije kod — sebe. U buduće poželjno bi bilo, da malo više hrvatske svijesti, većom ljubavi i toplinom srca motri druge, pa se ne će tako često u njegovom(?!) »Hrvatskom Učitelju« »iščahurivati partijsko-politički papak«. *Stjepan Gorupić.*

Hrvatsko učiteljsko društvo kotara velikogoričkog.

Zapisnik
glavne skupštine održane u Vel. Gorici dne 8. XI. 1928.

U devet sati prije podne otpočela je skupština H. U. D. za Zagreb Zagreb i okolicu, kojoj su prisustvovali u prvome dijelu i članovi našeg društva. Sastanak je otvorio predsjednik Milutin Mayer komemorirajući hrvatske narodne mučenike od 20. VI. 1928. Iza njega održao je prof. dr. Čajkovac vrlo zanimljivo predavanje o Tolstoju u povodu njegove 100 godišnjice rođenja.

I.

U 11.30 pozdravlja predsjednik Plut u posebnoj prostoriji članove H. U. D. kotara velikogoričkog i otvara glavnu skupštinu.

II.

Predsjednik Plut komemorira vođu hrvatskog naroda Stjepana Radića. Opisavši njegov život, potanko ga prikazuje kao velikog narodnog učitelja, organizatora i vođu. Napose navodi imena sviju radnika na polju narodnog prosvjećivanja, u našem kotaru, kaošto i zaslužne ljude za rad u svima granama gospodarstva i narodne umjetnosti. Vrlo zanimljivo ovo predavanje bit će zasebno štampano.

Skupština ga je saslušala velikim interesom i klicanjem: Slava Radiću! Živio predsjednik!

III.

Tajnik predlaže radi poodmaklog vremena i radi opsežnosti zapisnika prošlogodišnje glavne skupštine, koji je uostalom već objelodanjen u Saveznom glasilu »HUD«, da se odustane od čitanja, pa da se tako i ovjerovi.

Ad III.

Prijedlog tajnikov prima se jednoglasno.

IV.

Blagajnica Marija Marušić izvješćuje o stanju društvene blagajne.

Ad IV.

Izvještaj blagajnice prima se na znanje i na temelju izvještaja nadzornog odbora podjeljuje joj se apsolutorij.

V.

O ovogodišnjoj glavnoj skupštini »SHUD« referirao je delegat Stjepan Štromar. Bio je prisutan krasnoj Mayerovoj komemoraciji, Paulinovom pozdravu predsjedniku »SHUD« o njegovoj 60 godišnjici, iza kojeg je Sušićeva čitala pjesmu Jose Biničkog posvećenu svečaru, te prihvaćanju zaključaka od dan prije — en bloc. Kako su ti zaključci otisnuti u »HUDomu« drži, da nije potrebno o njima referirati.

Ad V.

Prima se na znanje.

VI.

Tajnik izvješćuje o molbi »Hrvatskog Radiše«, da učiteljstvo sudjeluje kod priredbe »Radišine« izložbe, pa predlaže da se izabere posebni odbor.

Ad VI.

U odbor izabiru se: Majsec, Marušić, Plut i Štromar.

VII.

Tiljak predlaže, da se promijeni način uređivanja »H. U. Doma«, u kome ne izlaze nego izvještaji sa skupština, koje naziva reklamom Edison Bell Penkala. Po njegovom mišljenju morale bi se u »Domu« donositi rasprave i članci pedagoškog sadržaja.*)

**) Hrvatsko je učiteljstvo organizovano: staleški u »SHUD«, stručno u »HPKZ«, ekonomski u »Hrvatskoj štednoj i predujamnoj zadruzi«, a humanitarno u »Udruzi hrvatskih učiteljica« i »Hrvatskoj posmrtnoj i pripomoćnoj zadruzi«. »Savezovo« glasilo jest »HUD«, a »Napredak« je »Zborovo«. Prema tome je i zadaća ovim glasilima: »HUD« — staleška, a »Napretku« — stručna. To je jasno razloženo u uvodniku ovogodišnjega 1. broja »HUD«. I premda je to posve naravno i jasno, ipak toga ne razumiju oni, koji ili na skupštinama ili inače traže da bi se »HUD« uređivao prema njihovim drugačijim željama. Te su želje tako različite, da — kad bi ih se htjelo sve uvažiti — ne bismo uopće mogli imati lista, jer se predlagači ne bi mogli složiti kô niti oni župljani o kiši. Ali najznačajnije je: da najsmjeliji prigovori dolaze baš od onih, koji lista ne plaćaju, a da ga niti ne čitaju, dokazuju time, što traže, neka bi list istom donosio ono, čega je već do sada u njemu i biranoga i izobilje.* *Uredn.*

Tajnik, kao jedan od urednika »Doma«. odgovara da se »Dom« ovako uređuje prema zaključku uprave »Saveza«, koji zaključak je odobrila i glavna skupština »SHUD«. U izvještajima o radu naših društava i samoga »Saveza« zrcali se sav rad i duh društava i njihovih članova ,čime naša staleška organizacija najbolje utvrđuje svoje pravo na bitisanje. No tko čita te izvještaje, naći će u njima i ekscerpte iz raznih referata i rasprava o najaktuelnijim pedagoškim pitanjima, a pokadšto i čitava predavanja. Kada uredništvo imade manje prikazâ o radu u našim skupštinama, ono list popunjuje i posebno popunjuje pomno biranom stručnom gradom, koja zapravo i ne spada u staleško glasilo »Saveza«, nego u stručne časopise. Poziva članove, da savjesno plaćaju pretplatu za »H. U. Dom«, pa da ga i čitaju, a prema sposobnostima i sarađuju na njemu. Dosad bio je običaj, da kritiziraju svi, plaća ih jedva koja stotina, a sarađuju tek tajnici i po koji predsjednik, koji su zapravo jedini nosioci rada u gotovo svim društvima. Markirati i kritizirati vrlo je komotno i to znade svaki bedak, ali raditi, pa još džabe i primati udarce kao nagradu — to je posve druga i nimalo komotna stvar. Stoga: plati, radi i tek onda imaš pravo na kritiku.

Ad VII.

Prima se na znanje.

Predsjednik zahvaljuje članovima na odzivu i na sudjelovanju u radu te zaključuje glavnu skupštinu u 1.15 h po podne.

Zaključeno i potpisano.

Predsjednik: D. Plut v. r. Tajnik: N. Toth v. r.

Skupštinu pozdraviše bilo brzojavno, bilo pismeno:

I.

»Skupštinu svijesnoga hrvatskog učiteljstva s Mayerom i Tothom pozdravljaju: Bočkaj, župnik ludbreški, Tomašić, predsjednik »SHUD«, Boršćak, ravnatelj, Varaždinske Toplice.«

II.

»Sa današnje naše skupštine srdačno pozdravljamo oba bratska društva«. HUD Sisak i okolica.

III.

»Prigodom Vaše glavne skupštine na 8. XI. o. g. molimo bratsko društvo, da svoj sakupljenoj braći i sestrama izvoli isporučiti naše kolegijalne hrvatske pozdrave uz živu želju, da bratska skupština posluži napretku i blagostanju svijesnih njezinih članova(ica) okupljenih u dičnoj nam matici »SHUD« u Zagrebu, kojoj na procvat, ponos i čast treba da žrtvujemo sve svoje moralne i materijalne sile, kako bi dostojno uzdržali u svojim rukama one dragocjene staleške institucije, koje nam u amanet predadoše naši stari uzorborci hrvatski učitelji(ice) a za koje i u nedavnoj još prošlosti padoše nebrojene žrtve hrvatskih učitelja(ica), neslomivih »Savezovih« članova(ica). — U tome živjeli! Za HUD »Požeška dolina«« Predsjednik: A. Lovrić, v. r., tajnik: L. Beršek, v. r.

IV.

»Prema zaključku glavne skupštine našega društva, održane 11. X. 1928. slobodni smo umoliti predsjedništvo bratskog nam društva veliko-goričkog, da svoj našoj braći i sestrama hrvatskim učiteljima(cama), sakupljenim na skupštini od 8. XI. 1928., izručite u ime našega društva srdačne pozdrave, uz želju, da vam rad bude na korist milog nam doma i roda hrvatskog«. HUD Koprivnica; predsjednik: L. Dolenec, tajnik: Mato Sudeta.

V

»Odlične skupštinare 8. XI. o. g. srdačno pozdravlja i želi obilat uspjeh u interesu narodnom i staleškom Mihovil Jug, obl. škol. nadzornik.

VI.

Usmene pozdrave isporučiše: Marija Jambrišak, ravnateljica viš. djev. škola u miru, Ljudevit Tomašić te Josip Horvatić i Miroslav Galović, škol. nadzornici.

Hrvatsko učiteljsko društvo za kotar Klanjec i okolicu.

Izvještaj

o radu konstituirajuće skupštine do kraja lipnja 1928.

Društvo je nastavilo radom nakon konstituirajuće skupštine, održane dne 20. II. 1927. u Klanjcu. Skupšitnu je sazvao sadašnji predsjednik društva Juraj Kamenar, koji se dao svim silama na taj rad. Njegov požrtvovan rad donio mu i uspjeha. Na skupštinu došli su i začlanili se svi, koji su ćutili ,da im u grudima bije srce za sve ono, što je hrvatsko, jer su mnogima ti osjećaji bili silom prigušivani, ako nijesu htjeli da dovode svoj, a moguće i svoje obitelji položaj u neugodnost. Čim je te sile nestalo i kada se osjećalo da je zrak dosta »čist«, rasplamtiše se one pritajene iskre i zaplamsahu vatrom, te pohrliše na okup, na dogovor. Čula se koja prijeteća riječ od članova »U. J. U.« istoga kotara, ali se na to naši malo obaziraše.

Skupštinu je otvorio sazivač drug Kamenar, zahvaljujući na tako brojnom odzivu, a nakon toga se prelazi na čitanje pravila. Za vođenje zapisnika izabran bje Bog. Srnak. Pravila su pročitana točka po točka, te prema potrebi izmijenjena obzirom na današnje prilike, kao na pr.:

1. Prinos za člana utemeljitelja mijenja se od 5 K na 300 Din.;
2. Redovna članarina od 2 K na 60 Din.;
3. k §-u 13. Bira se predsjednik i 3 člana odbora, kao potpredsjednik, tajnik i blagajnik;
4. k §-u 28. Časni sud se prilikom spora improvizira tako, da svaka stranka izabere sebi jednoga suca, a ti suci između članova sebi predsjednika. U upravni odbor izabrani su: Juraj Kamenar, predsjednik, Ivo Bašić, potpredsjednik, Bogomir Srnak, tajnik, Štefica Tusun, blagajnik.

U revizionalni odbor: Ljudevit Vinković, Ankica Čizmek, Julijana Augustić.

Tijekom godine održani su sastanci, kojih je osim skupštine bilo 3 i to u Klanjcu, Dubravici i Tuhlju, na kojima se održahu predavanja, primanje novih članova i što je trebalo zaključeno. Od važnijih zaključaka je onaj, kojim se moli Ministarstvo Prosvjete, da ukine svoju odredbu o popunjenju mjesta temeljem natječaja. Neka se natječaj raspisuje samo za ono mjesto, na kojemu službuju pomoćni učitelji.

Drugi važniji zaključak je zamolba na »Savez«, da poradi na zato kompetentnom mjestu, kako bi bio imenovan za naš kotar nadzornik, koji će razumjeti naše jade i nevolje, te na zato odgovarajućem mjestu zaštićivati naše interese i potpomagati ostvarenje naših zamisli.

Na sastanku u Tuhlju sakupljavani su dobrovoljni prilozi za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma« u Zagrebu, prema zaključku glavne skupštine »SHUD«, održane dne 30. kolovoza 1927. u Zagrebu. Sakupljeno članstvo daje dragovoljno tu pripomoć, samo padaju primjedbe, da bi trebalo prisiliti »UJU«, da ono taj naš »Dom« sâmo popravi, jer je ono krivo, što se u takovom stanju nalazi, jer je bilo uzrokom, da Hrvatska učiteljska društva nijesu mogla raditi. Tim više trebalo bi »UJU« te popravke na »Domu« obaviti, jer je svo-

jevremeno primilo od Ministarstva Prosvjete neku svotu, za koju se ne zna, što je s njome urađeno. Ili neka dadu taj novac »Savezu« ili neka ga utroše u one svrhe, zašto je taj novac dobiven.

Društvo je bilo zastupano na konferenci delegata kotarskih društava, udruženih u »Savezu« po opunomoćenicima J. Kamenaru, K. Kamenar, Ivi Bršiću i Bogomiru Srnaku te je nakon referisanja o radu toga dana i naše društvo prihvatilo stvorenu rezoluciju.

Na ovogodišnjoj glavnoj skupštini, održanoj u Klanjcu dne 3. lipnja gv. g., izabrani su u Upravni odbor: J. Kamenar, predsjednik, I. Bašić, potpredsjednik, B. Srnak, tajnik, A. Čizmek, blagajnik, a u revizionalni odbor: K. Kamenar i J. Bašić.

Kod 8. točke dnevnog reda »Pristup u zakladu »H. U. Doma« i »H. U. Konvikta« dolazi do dosta dugog objašnjavanja među članstvom, nakon čega se usvaja dalje navedeni predlog:

»Pošto se u »Pristupnici« za »H. U. Dom« ne jamči, da će se u »Dom« uvijek dobiti na raspolaganje soba za prenoćište, to se umoljava uprava »Konvikta«, da zagarantira svim zakladateljima »Doma« ili »Konvikta«, da će preko velikih ljetnih praznika moći dobiti u »Konviktu«, ako već ne u »Domu«, besplatno, makar i zajedničko prenoćište, a po mogućnosti i prehranu uz režijsku cijenu. Samo u tom slučaju bi se mnogi upisali kao zakladatelji, jer bi inače uzalud bacali novac, kojega i onako malo imadu, a da od toga »ne bi imali baš nikakove koristi«.

Članstvo se tijekom godine upisivalo. Neki poumiraše, neki odseliše u druga mjesta službovanaja, pa danas broji društvo 2 utemeljitelja i 16 redovnih članova.

Time sam u najmarkantnijim crtama prikazao rad našega društva, iznoseći važnije momente i zaključke, a nisam niti spominjao ono, što se tiče samog članstva našega društva ili ostalih bratskih nam društava (kao pozivi na sastanke, skupštine).

Bogomir Srnak, tajnik.

Hrvatsko učiteljsko društvo za trg Krapinu te kotar krapinski i zlatarski.

održalo je 12. rujna o. g. svoju *XVII. glavnu skupštinu* u Brestovcu (kolodvor Zlatar-Bistrica).

Skupštinu je otvorio i njoj predsjedao društveni predsjednik Pajo Wölfl. Ponajprije je toplim riječima komemorirao smrt Vođe hrvatskoga naroda Stjepana Radića. Svi prisutni kliču: Slava mu! — Zatim u svom pozdravnom govoru ističe važnost pučke škole i rad učitelja na selu, kojem je polje rada veliko, pa može da svoj narod diže i prosvjećuje i van škole, te zato osobito preporučuje, da se osnivaju po selima pučka sveučilišta. — Pozdravlja izaslanika sreskog poglavara u Zlataru, sreskog škol. nadzornika društvenog člana Đuru Posarića, zatim kao gosta kotarskog agronoma g. Mudrovčića, te sve drugove i družice, a osobito one, koji su prvi puta došli među nas i koji još nijesu upisani u naše društvo. — Čita kartu predsjednika »Saveza HUD« g. Ivana Tomašića sa otoka Krka, koji pozdravlja skupštinu i žali, što radi svog oporavka ne može da bude među nama.

Poslije pročitanih još par pozdrava i isprika od drugova i družica, koji nijesu mogli doći, ovjerovljen je zapisnik proljetnog društvenog sastanka.

Kod druge točke dnevnoga reda izvjestio je tajnik, kao delegat o IX. red. glavnog skupštini »Saveza HUD« i upozorio članove, da će tok cijele ove skupštine biti štampan u »Hrv. učitelj. domu« za mjesec listopad i studeni. Tu se razvila debata radi zaključka delegatske skupštine »SHUD« o povišenju članarine »Savezu«, te je zaključeno: Savez neka uvede čekovnu individualnu uplatu »Savezove« članarine kroz 10 škol. mjeseci po D 10, a ne da ubiru društveni odbori. Učiteljski supruzi primat će samo jedan broj staleškog glasila, te uplaćivati oboje ne 20 nego 14 Din mjesečno. Članarina se ima računati od 1. siječnja 1929.

Izvještaji: a) društvenog tajnika, b) knjižničarke, c) blagajnika o društv. radu za prošlu godinu, primaju se bez diskusije.

Nakon, što su bili ispitani i odobreni računi po revizionalnom odboru i prihraćen proračun za narednu godinu, prešlo se na popunjenje upravnog odbora, odnosno na izbor društvenog blagajnika, jer nas je ostavio dotadašnji vrijedni naš blagajnik Milan Zemljić, koji je po vlastitoj molbi premješten u Jastrebasko. Jednoglasno je izabrana u odbor Anka Erb, učiteljica u Lepajcima, a za blagajnicu društvena odbornica Anka Korboni.

Na prijedlog upravnog odbora povišena je društvena članarina od Din 15 na Din 20 godišnje, koja će se plaćati: Din 10 prigodom proljetnog sastanka i Din 10 kod jesenske skupštine.

Nakon ovih obligatnih točaka glavne skupštine pročitao je drug Dragutin Počakal svoju raspravu »Kulturni uzgajatelji u selu«, u kojoj je opširno prikazao kako seoski učitelj može da pomoću raznih društava, čitaonice i knjižnice, tih kulturnih uzgajatelja u selu, bude vođa svoga seljačkog naroda. — Ta lijepa rasprava svidjela se svima.

Poslije toga održao je tajnik Dragan Žigman spomen-slovo prigodom stogodišnjice rođenja velikoga mislioca Lava Tolstoja. Istaknuo je njegovu veličinu kao uzgajatelja, jer je on propovijedao ljubav i rad — rad i ljubav, a to su dva najmoćnija faktora u uzgoju. Njegovim stopama treba da i mi kao nastavnici prosljedimo. Slava Tolstoju!

Pri koncu podjeljuje predsjednik riječ g. Mudrovčiću, kotarskome agronomu, koji pozdravivši skupštinu moli, da ga se sasluša, jer ima prijedlog. Veli, da će se prvih dana mjeseca listopada priredití u Zlataru gospodarska izložba pa moli i nada se, da će sve učiteljstvo kotara zlatarskoga pripomoći ovu izložbu i na njoj izložiti plodove iz školskog vrta ženske i muške dječje ručne radove i t. d. — Učiteljstvo kotara Zlatara rado se tom pozivu odazvalo.

Pošto više nije bilo prijedloga, to je predsjednik zaključio skupštinu.

Kod zajedničkog objeda, na prijedlog potpredsjednika Đure Mužjaka, skupila se svota od Din 310 za popravak Hrvatskog učiteljskog doma i konvikta, koja je odaslana »Savezu HUD«.

Dragan Žigman.

Hrvatsko učiteljsko društvo „Zajednica“ u Osijeku.

održalo je *54. godišnju glavnu skupštinu* u četvrtak 8. studenoga 1928. u Osijeku.

U 8 sati odslužio je zač. kanonik g. Vražić sv. misu za sve pokojne članove društva. Pod misom su vrlo skladno pjevale učenice građanske škole pod ravnanjem društvenog člana g. Ivana Kamnikara.

Iza toga održao je u kombinovanom IV. i V. razredu g. Orešković, učitelj iz Bistrinaca vrlo uspjelo i zanimivo predavanje: »Ljudevit Gaj i njegovo doba«. — Predavač je osobitom spremom obradio ovu važnu temu iz naše narodne historije.

Nakon toga počela je u velikoj dvorani sama skupština, kojoj je predsjedao društveni predsjednik g. Nikola Vrabec, a prisustvovalo je 60 društvenih članova. Predsjednik je pozdravio sve članove. Sjetio se pri tom nedavno preminulog vjernog društvenog člana pok. ravnatelja Matijevića kao i uzorne supruge zaslužnog člana društvenog g. Pakacia, što skupština popraćuje sa: Slava im! Osobito velik gubitak zadesio je hrvatski narod pa i njegovo učiteljstvo tragičnom smrću narodnih vođa i velikana Stjepana i Pavla Radića te Đure Basaričeka kojima kao narodnim mučenicima sva skupština kliče trokratni Slava!

Iza toga sjetio se toplim pozdravom vrijednih društvenih članova g. Mije Soltera, g. Batorya i gđe Katice Hudec, koji su navršili 35 godina svoga rada, te gg. Paradeisera, Mađera i Šepera, koji su navršili 25 godina prosvjetnog djelovanja. Skupština vrijedne jubilarce srdačno pozdravlja. — Riječ uzima ravn. učitelj g. Edo Kremer pa pozdravlja srdačno predsjednika g. Vrabeca, koji također slavi 35. godišnjicu svog prosvjetnog djelovanja. Ističe njegov rad i uspjehe na prosvjetnom polju i staleškoj organizaciji pa mu u ime svega članstva »Zajednice« toplo čestita. Posebice se toj čestitci pridružuje i gđa Glembaj, predsjednica »Hrvatske žene« kao i sva skupština kličući: Živio predsjednik!

Iza toga imao je g. Adam Pakaci održati posebnu komemoraciju palim narodnim vođama, no ta se točka izostavila pošto je g. Pakaci radi nagle smrti svoje supruge bio zapriječen skupštini prisustvovati.

Nastavnik građanske škole g. R. F. Mađer prikazao je u svom predavanju pod naslovom: »Hrvatska štampa i školska politika vrlo zanimive poglede na opće stanje naše prosvjetne i staleške književnosti. Predavanje je bilo potkrijepljeno podacima i vrlo informativno, pa je od svih slušatelja pažljivo i odobravanjem popraćeno te ova rezolucija jednoglasno usvojena:

Rezolucija

1. Kaošto hrvatska štampa prati redovno razne dnevne događaje, tako treba da objelodanjuje svom objektivnošću i sve ono, što je u korist pridizanja ugleda i razvitka škole i učiteljstva.

2. Učiteljski i omladinski listovi te povremena pedagoško-književna izdanja moraju biti u pogledu jezika: *besprikorna književna ijekavština.*

3. Štampaju li se članci latinicom i ćirilicom, onda neka se u prvomu pismu konzekventno provede ijekavština, a u drugomu ekavština.

4. Svi tiskopisi (točka 2.) neka budu ogledalo svih učitelja intelektualaca, a ne samo jedne skupine (koterije).

5. Za vremena treba prikupiti i zapisati, uz točne nacionale (osobito: dan, mjesec, godina i mjesto rođenja i smrti); biografije hrvatskih učitelja(ica bez razlike (uz njihovu sliku i potpis), sliku škole (u prošlosti i sadašnjosti), potpuniti školsku spomenicu do u sitnice, jednom riječju: valja prikupiti sav materijal, koji bi mogao poslužiti lako za povijest hrvatske školske politike uopće (i nadopuna Cuvajeve »Građe), tako i narodne pedagogije (sve u dva prepisa).

6. Hrvatski pedagoško-književni zbor« u Zagrebu zvan je da poradi oko razvitka i koncentracije kako svekolike štampe, koja se odnosi na politiku škole, tako i hrvatskih prosvjetnih radnika, koji se rekrutiraju iz učitelja osnovnih, građanskih i njima sličnih škola, budući da su oni prvi zvani zajedničkim radom izgraditi na osnovi individualnosti svoju vlastitu i narodnu kulturu.

Gosp. Vrabec izvijestio je skupštinu o ovogodišnjoj delegatskoj skupštini »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu. Pri tom se povela stvarna rasprava i usvojeni neki zaključci koji će se »Savezu podastrijeti.

Iz tajničkog i blagajničkog izvješća razabrao se napredan društveni rad i povoljno materijalno stanje, pa su oba izvješća primljena odobravanjem na znanje.

Nakon toga prešlo se na izbor novoga upravnog odbora pa je za predsjednika ponovno i jednoglasno izabran g. Nikola Vrabec, a u odbor slijedeći članovi iz Osijeka: gg. Pavao Kovačević, Stjepan Ilančić, Matija Paradeiser, Josip Kovač, Zora Noršić i Ante Muk, a iz kotara osječkog i valpovačkog gg. Janko Dvoržak (Veliškovci), Franjo Orešković (Bistrinci) i Vjekoslav Bauman (Aljmaš).

Time je skupština zaključena, a na prijateljskom domjenku iza toga, izmijenjene su još mnoge staleško-prosvjetne misli.

Hrvatsko učiteljsko društvo kotara virovitičkog.

održalo je dne 3. svibnja 1928. u Špišić-Bukovici svoju skupštinu zajedno sa učiteljstvom ovog kotara, udruženoga u jugoslavenskomu društvu.

To je bila lokalna potreba za sačuvanje interesa našega društva, koju je upravni odbor jednoglasno zaključio.

Na tom sastanku bilo je naših članova 36, njihovih 18 člana.

Opažena je želja sa njihove strane za što skorijim jačim približenjem.

Na tom sastanku zaključene su ove rezolucije: Učiteljstvo sreza virovitičkoga, udruženo u »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« i »Udruženju Jugoslavenskog učiteljstva« na svojoj zajedničkoj skupštini od 3. svibnja 1928. u Špišić-Bukovici jednodušno zaključuje slijedeće:

I.

Potrebno je, da Ministarstvo Prosvjete što prije predloži narodnoj skupštini zakon o narodnim osnovnim školama, u kojemu će biti zaštićeni interesi škola i učitelja naročito:

a) da trajanje službe ostane 32 godine;

b) da se učiteljstvu osigura stalnost i da se učitelj ne može kazniti ni premjestiti bez utvrđene njegove krivice ili bez njegovog pristanka;

c) da se nikakovim financijskim amadmanima ne mogu mijenjati ustanove postojećeg činovničkog zakona kao i novog zakona o narodnim školama;

*

d) da disciplinski propisi vrijede za učiteljstvo kao i za ostalo činovništvo;

e) da se osigura učiteljima, koji vode upravu škola, upraviteljski dodatak;

f) da se učiteljice u svemu izjednače sa učiteljima.

II.

Ministarstvo Prosvjete neka izda odredbu, da se izbor knjiga za školsku knjižnicu na višerazrednim školama prepusti učiteljskom zboru dotične škole, a na jednorazrednim školama učitelju i neka obustavi prisilno nabavljanje knjiga i časopisa za školske knjižnice.

III.

Ima se zamoliti Ministarstvo Prosvjete, da obustavi odredbe o sakupljanju milodara i prinosa u razne svrhe, jer se time slabi ugled učitelja i škole, a smeta uzgojnom radu učiteljstva.

IV.

Povodom jednog konkretnog slučaja zamoliti će se sreski poglavar, neka zabrani područnim općinskim poglavarstvima, da u svojim redovitim tjednim povjerljivim izvještajima iznašaju kojekakove izvještaje o učitelju i školi.

V.

Sakupljeno učiteljstvo obih društava sreza virovitičkoga zaključuje preporučiti »Savezu hrvatskih učiteljskih društava« i »Udruženju Jugoslavenskog učiteljstva«, da što prije poduzmu korake o stvaranju zajedničke učiteljske organizacije.

U Virovitici, 12. svibnja 1928.

Učiteljsko društvo „Ivan Filipović" za grad i kotar Brod n./s.

Zapisnik *glavne godišnje skupštine* održane dana 18. listopada 1928. u djevojačkoj osnovnoj školi brodskoj.

I.

Potpredsjednik Ivan Gabrilovac otvara skupštinu i pozdravlja prisutne članove. — Skupština kliče: Živio predsjednik!

II.

Drug Antun Županić drži komemorativno slovo lipanjskim žrtvama Stjepanu i Pavlu Radiću te Đuri Basaričeku. — Skupština je osobitom pozornošću saslušala govor, te na kraju ustajući odaje počast neumrlim narodnim velikanima trokratnim »Slava im!«

III.

Drug Gabrilovac izvješćuje o IX. redovitoj glavnoj skupštini »Saveza HUD«, održanoj 17. kolovoza 1928. u Zagrebu. — Razvija se debata, te među inim govornicima drug Kuzmić predlaže da se »Savezu« uputi predlog za dokinuće zaključka »Savezove« delegatske skupštine u predmetu povišenja članarine i inih prinosa »Savezu« na ukupnu svotu od Din 100*, jer da su članovi listom protiv ovoga zaključka »Savezove« delegatske skupštine. Prima se jednoglasno da se ovakov obrazloženi predlog uputi »Savezu«.

IV.

Izvještaj tajnika o radu društvenom u prošloj poslovnoj godini. — Uzima se na znanje bez diskusije.

V.

Izvještaj blagajnice o stanju blagajne. Prema izloženom ukazuje se cjelokupni primitak od D 1730.— i izdatak od D 1111.—, a ostatak D 619.—. — Prima se na znanje.

VI.

Drug Gabrilovac čita svoju raspravu: »Školske štedionice kao odgojno sredstvo«.

U nastaloj diskusiji drug Kuzmić priznaje veliku vrijednost, kao odgojno sredstvo ovih štedionica, te preporučuje primitak predloga. — Gabrilovac na kraju predlaže, da se na idućem proljetnom sastanku izradi detaljni raspored ovih štedionica, pa prema tome započne radom iduće školske godine. — Prima se jednoglasno.

VII.

Drug Kuzmić iznosi svoju raspravu: »Uputa blagajnicima o vođenju školskih blagajna, te lijepo razlaže i iznosi niz primjera iz svoje prakse o provedbi najnovijih naredaba u tom predmetu. — Predsjednik zahvaljuje drugu Kuzmiću na obrazlaganju zakučastih poslova vođenja školskih blagajna.

VIII.

Drug Gabrilovac govori o izručenju novca, odobrenog za školu iz općinskog proračuna. — Zaključuje se, obratiti se molbom oblasnom odboru osječke oblasti: a) neka naredi općinama, da su dužne isplatiti sve u proračunu za 1927. godinu osigurane, a neisplaćene svote mjesnim školskim odborima, da ih ovi privedu opredijeljenim svrhama i b) da ne odobri ni jednoj općini završnog računa za god. 1927., koja na namirama za izdatke školske nema klauzule dotične škole, a što ima vrijediti i za buduće.

IX.

Izbor nove društvene uprave za trogodište 1928.—1931. — Skupština izabire aklamacijom za predsjednika druga Ivana Gabrilovca, a za odbornike: Mirodara Kuzmića, Egidiju Koprivčević, Tereziju Benčević, Stjepana Šulca, Božu Vidakovića, Stjepana Dubravčića, Stjepana Tomašića i Ružu Borevković.

Odbor se ima nakon skupštine sastati na konstituirajuću sjednicu te izabrati između sebe potpredsjednika, tajnika i blagajnika.

X.

Tajnik izvješćuje da se dosada upisalo u »Zagladu H. U. Doma« svega 9 članova, pa apelira na članove, da svaki upiše barem 1 udio. — Zaključuje se, da se pošalju članovima pristupnice, da ih ovi potpisane vrate.

XI.

Predsjednik stavlja na srce članovima, da uredno plaćaju članarinu, pošto i društvo ima svojih obaveza, kojima mora redovito i točno udovoljavati. — Prima se na znanje.

---

* *Ova je stvar razložena u izvještaju o raspravi prijedlogâ središnjega i upravnoga odbora »SHUD« na predskupštini (konferenciji), što je imala da pretrese i usvoji građu onako, kako ju je po njezinu prijedlogu imala en bloc da primi ovogodišnja »Savezova« glavna (delegatska) skupština.*

Taj je izvještaj priopćen na str. 254. i 255. br. 10. i 11. našega ovogodišnjega lista. Jer je on izašao poslije skupštine brodskoga društva, mogli su članovi ovoga, kao dotle u stvar dostatno neupućeni, usvojiti ovaj prijedlog.

Međutim jer je uprava »Savezova« od brodskog društva primila i pismenu obrazložbu ovog prijedloga, raspravit će se to u narednoj sjednici odbora »Savezova«, pak će dotični zaključak pismeno javiti brodskomu društvu a i »HUD« i svima drugima.

Ivan Tomašić.

XII.

Eventualije. P r e d s j e d n i k predlaže: a) Da se oficijelna čalanarina ustanovi sa D 10.—, a ostalih D 40.— bude pripomoć društvu i to tako, da svaki član prilaže u mjesečnim obrocima, namjesto na jednom.

b) Da svaki član redovito plaća pretplatu za »H. U. Dom«, a koji su u zaostatku, neka taj zaostatak čim prije podmire. — Toč. a) i b) prima se.

Pošto inih predloga nije bilo, to predsjednik zahvaljuje prisutnima na lijepom odazivu i zaključuje skupštinu time, da se za potpis zapisnika izabiru drugovi Ante Županić i Ruža Borevković.

Zaključeno i potpisano:

Predsjednik: *Ivan Gabrilovac* v. r.

Tajnik: *Stjepan Šulc* v. r.

Antun Županić v. r.

Ruža Borevković v. r.

Hrvatsko učiteljsko društvo za grad i kotar Križevci.

Zapisnik *glavne skupštine* održane u Križevcima, dne 3. svibnja 1928.

U 11 sati prije podne zakazana je glavna skupština, koju posjetiše 24 člana, zatim III. i VI. tečaj učiteljske škole u Križevcima.

Skupština je obavljena uz ovaj raspored:

Predsjednik S t j e p a n K ö h l e r pozdravlja svu braću i sestre, što su se odazvali pozivu, te posjetili ovu skupštinu, koja neka bude dokazom medusobne sloge, uzajamne ljubavi i staleške svijesti. — Nadalje pozdravlja buduće drugove i družive pripravnike(ice), kojima stavlja na srce, da medu njima zavlada staleška svijest i disciplina nekada složnoga hrvatskoga učiteljstva, koje je bilo na ponos i diku svome hrvatskome narodu.

Iza toga čitaju se pozdravi i to: bratskoga društva Koprivnica; pozdrav »Saveza Hrvatskih učiteljskih društava« i pozdrav direktora učiteljske škole Križevci, koji radi bolesti ne može doći, ali je poslao pripravnike(ce), da se ugledaju u primjere svojih starijih kolega i da se zagriju na njihovu ognjištu hrvatskog, čistog patriotskog rada u narodu.

Izvještaj tajnika i blagajnika prima se na znanje.

»Razvitak gimnastike u Hrvata«, raspravlja drug I v a n J a n d r a k o v i ć, koji počima sa gimnastikom od najstarijih vremena pa do danas i to: za seobe Hrvata, narodne dinastije, srednji vijek i najnoviju gimnastiku za Miroslava Singera, Franje Hochmana i dr. Franje Bučara, koji se može nazvati ocem naše nove moderne gimnastike.

O r g a n i z a c i j a d r u š t v a:

U novu upravu izabrani su kao predsjednik: Stjepan Köhler; potpredsjednik: Ferdo Mihelčić; tajnik: Ivan Jandroković; blagajnik: Vjekoslava Matijević; odbornici: Ivan Cimprešak, Milka Bogović, Ciril Maštrović, Baltazar Aurer, Dragutin Nigman; nadzorni odbor: Pavao Prpić i Draga Fašing.

Za delegate u »Savezovoj« skupštini: Stjepan Köhler, Ferdo Mihelčić, Ivan Jandroković, Dragutin Sobota i Milka Bogović.

Predsjednik predlaže, da se naša zaslužna pobornica gospođa M a r i j a J a m b r i š a k primi kao začasni član ovoga društva. — Skupština prima jednoglasno taj prijedlog i kliče: »Živila!«

Nadalje po zaključku »Savezove« skupštine za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma« svaki član uplaćuje po Din 10.—. Kod toga pao je prijedlog, da se vodstvo »Saveza« malo stisne sa prostorijama, pa da se svi smjeste u jednu sobu, a ostale prostorije da se iznajme i tako bi se došlo i na taj način do nešto novaca.*

Glede »Savezovog« glasila »HUD« skupština donaša zaključak, da ni jedan član društva ne mora držati glasilo, jedino onaj tko hoće.** Za sastav katastra društvo je proti, da ne bi protivnici rekli da je to politička natruha.***

Potkraj skupštine stiže vijest, da je nekadašnji član ovoga društva gosp. Nikola Pavić, ravnatelj grad. škola umro, našto prisutni ustaju i kliču »Slava mu!«

Budući je time dnevni red skupštine iscrpljen, predsjednik pozdravlja brojne nove članove i zaključuje skupštinu.

U Sv. Ivanu Žabnu, dne 12. svibnja 1928.

---

* *Iz ovog se izvještaja ne zna: od k o g a je ovaj prijedlog »pao«, kao ni to, da li je on u s k u p š t i n i i zaista po zasluzi p a o, ili je — prihvaćen. Da je rečeno, t k o je to predložio, uvjereni smo: utvrdilo bi se, da je to netko, tko n e d r ž i »Savezova« glasila »HUD«, n e č i t a u njemu izvještaje o golemomu ali besplatnomu radu »Savezove« uprave, pa stoga ne može niti da s h v a ć a svega što je potrebno za taj rad; nego mjesto toga on svoje informacije crpi iz nečistoga, »Savezu« očito neprijateljskoga vrela, što, najblaže rečeno, nije — korektno.* *Ivan Tomašić.*

** *Ovaj zaključak je nepravilan, jer: u »Savezu« udruženo društvo ne može stvarati zaključke, protivne zaključcima »Savezove« skupštine, pa ako se tko i ne slaže sa zaključkom ove, mora da se kao disciplinirani član podvrgava zaključku većine vrhovne staleške organizacije hrvatskoga učiteljstva. U ovom slučaju treba to da bude tako i stoga, što: tko se ne brine, da vrlo pomnim čitanjem glasila svoje organizacije svestrano i temeljito upozna njezin rad, ne može niti da u njemu sudjeluje, vršeći savjesno i pošteno svoja prava i dužnosti. Konačno nužno je, da svaki svijesni član čita glasilo svoje staleške organizacije i zato, jer onda ne će nasijedati spletkarskim provokacijama onih dobro poznatih, koji se unajmiše, da love »ribice lude«, muteći u redovima hrvatskoga učiteljstva.* *Ivan Tomašić.*

*** *Ako ćemo se brinuti za to, ne će li naši p r o t i v n i c i našemu radu pripisivati p o l i t i č k u n a t r u h u, onda uopće ne ćemo moći — ništa raditi. Tko je uvjeren, da je što dobro, imade to da čini bez obzira na to, šta li će tome da pripisuje navlastito — protivnik.*

Ivan Tomašić.

Hrvatsko učiteljsko društvo za srez Našice.

Proljetni sastanak održan je 12. travnja o. g. u zgradi osnovne škole u Čačincima.

Već dan prije dolazili su pojedini članovi iz udaljenijih mjesta na konak. Na rečeni dan sakupilo se 38 članova i članica, a sastanak su posjetila braća susjednog društva »Požeške Doline« i to predsjednik Ante Lovrić i tajnik Laco Beršek. Iz virovitičko-slatinskog društva prisustvovali su delegati drug Jelić iz Mikleuša i družica Klokočki iz Humljana. Osim ovih dragih gosti došao je na sastanak orahovički župnik veleč. gosp. Kolb, pa odjelni predstojnik za prosvjetu i vjere kod osječke oblasti i društveni začasni član g. Adam Pakaci sa odjelnim predstojnikom za narodno gospodarstvo g. Čmelikom.

Sastanak je počeo pozdravnim govorom predsjednika Pamovića, a poslije otvorenja je domaća učiteljica Marija Paunović predavala u 2. razr. množenje brojem pet.

Drug Joza Jurković predavao je zatim »Povjest školstva u Hrvatskoj i Slavoniji«. Kako je naš drug poznat kao dobar govornik, iznesao je tom zgogom pred slušatelje ne toliko samu povijest, nego više kritički prikaz nastojanja za širenje prosvjete kod nas u prošlosti. — U tome je posve uspio, pa ga je skupština burno pozdravila.

Podkonac je začasni član g. Pakaci rastumačio prosvjetni budžet osječke samouprave, a g. odjel. predstav. Čmelik apelirao na učiteljstvo, neka nastoji, da se naš seljak gospodarski ojača. Učiteljstvo treba da oblasnu samoupravu i njegov odjel u tom pravcu pomognu svojim zauzimanjem kod naroda, a gospodarski odsjek će sve nužno pripravljati i učiteljima dostavljati.

Oba razlaganja bijahu sa zanimanjem saslušana, a gg. izražena hvala.

Pod eventualijama je zaključeno, da se 31. svibnja o. g. načini izlet na Jankovac za društvene članove i njihove obitelji i to zajedno sa bratskim društvom »Požeške doline«.

Time je dnevni red bio iscrpljen, pa predsjedatelj zahvaljuje prisutnima na sudjelovanju, pozdravlja još jednom članove i zaključuje skupštinu.

Na zajedničkom objedu palo je više zdravica, kojima se je pozdravio »Savezov« predsjednik, dragi gosti i staleška solidarnost i tako u ugodnoj zabavi sprovelo se do rastanka.

Dragutin Rašković, tajnik.

Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Sisak i okolicu.

Sastanak

Nastojanjem nekolicine učitelja u gradu Sisku i kotaru, u želji da se nastavi rad hrvatskog učiteljskog društva, koje nije nekoliko posljednjih godina s važnih razloga pokazivalo života, sastalo se je učiteljstvo i prijatelji mu dana 14. lipnja 1928., te je zaključeno nastaviti rad već prije postojalog hrvatskog učiteljskog društva za grad Sisak i okolicu.

Društvo je bilo udruženo u »Savez hrvatskih učiteljskih društava« u Zagrebu, pak je prema tomu i ovo obnovljeno članom rečenog »Saveza«.

Na konstituirajućoj skupštini od 14. lipnja t. g. odlučeno je, da se društvo zove »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad Sisak i okolicu«. U društvo se je predbježno upisalo 23 redovita člana.

Odbor je izabran ovako:

Predsjednik: Franjo Medarić, umir. sres. škol. nadzornik; Potpredsjednik: Josip Ivšić, ravnajući učitelj u Capragu; Tajnik: Josik Marjanović, učitelj u Sisku. Odbornici: Antun Sušnik, umir. ravn. učitelj u Sisku, Petar Žagmešter, vjeroučitelj u Sisku, Matija Ivanušić, učitelj u Topolovcu, Zlatan Čop, učitelj u Martinskoj Vesi, Zlata Fink, učiteljica u Lekeniku, Tomo Hanževački, učitelj u Lekeniku.

Proslava 100 god. opstanka škole u Tomašici.

Na 1. srpnja 1928. imalo je naše selo neobično svečani izgled već od ranog jutra. Nije ni čudo, kad se je taj dan imala proslaviti stogodišnjica opstanka miljenice naše — narodne osnovne škole uz otkriće mramorne spomen-ploče.

Svečanost je počela prema programu oko 2 sata poslije podne i to na ulici pred ogradom, jer je sama spomen ploča pričvršćena na zidu do puta.

Lijepu sliku činila su društva, koja su stajala u redu pred pločom. Osim naših domaćih društava: »Hrvatskog seljačkog pjevačkog i tamburaškog društva »Bršljan«, Dobrovoljnog vatrogasnog društva, Češke besjede i ogranka Seljačke sloge — bila su još i strana društva i to Hrvatski Sokol iz Garešnice i Dobrovoljno vatrogasno društvo iz Kajgane. Hrvatsko učiteljsko društvo za Bjelovar i okolicu zastupao je tajnik kolega Mišo Sabolek iz Grubišnog Polja; Hrvatski Sokol iz Kaniške Ive je zastupao g. I. Lutarić.

Među inim prisustvovala je proslavi najbolja elita naše Garešnice, što se je osobito ugodno dojmilo naših seljana.

Početak proslave je otvorio naš omladinac Đuro Rebrović — vrlo talentiran, spreman i načitan seljak iz Tomašice — kratkim i biranim govorom, u kome je istakao radost i ponos našeg sela na kulturno-prosvjetnom uspjehu rada naše škole u 100 god., što se vidi i po ovoj uspjeloj proslavi, a i po tom, što je naše selo — hvala Bogu — puno kulturno prosvjetnih ustanova.

Pozdravivši nazočne, a posebno strane goste (društva dr.) zamolio je vršioca dužnosti sreskog školskog nadzornika, da izvrši čin otkrića.

Poslije toga je cijela svečanost prenešena u školsko dvorište, koje su naši seljani upravo divno ukrasili zelenjem okolo naokolo ispremiješanim hrvatskim zastavicama i lampionima, dok je na ulazu bio improviziran ukusno izrađen slavoluk sa tablom »Dobro došli«.

Na kraju dvorišta je bila postavljena velika pozornica, koju su naše žene upravo obložile samim domaćim ručnim radom, što nam je pružio krasnu sliku a i priznanje ukusu i marljivosti naših nevjesta.

Poslije predavanja učitelja Dragana Begovića o radu i životu naše škole od postanka do danas počeo je sam kulturno prosvjetni program svečanosti.

Najprije su istupila škol. djeca II. odjelenja pod vodstvom gore spomenutog učitelja sa 3 proste vježbe sa zastavicama. Sviju se je gledalaca neobično dojmilo, kako izvađanje samih vježbica tako i slika, koju su

nam djecica pružila sva obučena u domaćoj, bijeloj narodnoj nošnji, a ukrašavale hrvatske zastavice.

Iza toga je I. odjelenje lijepo krasnoslovilo dvije pjesmice »Majčinu sliku« i »Putnika«. Mali deklamator iz I. razreda V. Premužić je postigao lijep uspjeh.

Zatim je II. odjelenje otpjevalo dvoglasno dvije pjesmice.

U drugom dijelu zabave su školska djeca odigrala dva igrokaza i to I. odjelenje pod vodstvom učiteljice g. B. Klepićeve »Kolumbovo jaje« i II. odjelenje pod vodstvom učitelja Begovića »Prodano srce«.

Treći dio je ispunio naš hrvatsko selj. pjev. i tamb. zbor »Bršljan« odsviravši nam skladno »Savske valove«, »Veselu plesačicu« i »Posavsku šumu«, a otpjevavši »Cvijeće mi polje« od Taclika, »Oj djevojko« od K. Odaka i »Kiša pada« drugi rukovjet od Z. Špoljara. Na kraju su na osobito svečan način otpjevali pjevači uz pratnju cijelog tamburaškog zbora (13 tamb.) »Lijepu našu«.

Sad sud o uspjehu »Bršljana« prepuštam drugima, samo primjećujem, da je »Bršljan« odnio silni aplaus, a bilo bi ga još više, da nije puhao vjetar i da je program mogao biti izveden u zatvorenoj prostoriji, jer se je ovako gubio zvuk i to naročito dijelovi »piano« izvedeni, koji su obično i najljepši.

Iza izvršenog programa nastalo je narodno veselje, koje je ovoga puta bilo spontano, oduševljeno, a nije ni čudo, kad je narod slavio 100 god, hrama, koji mu je toliko dobra donio i koji mu je sa svojim učiteljstvom najbliže u patnjama, osjećaju pa i u veselju.

Posjet je bio odličan, a bilo je i učiteljstvo s malim iznimkama sve iz okolice; samo je žalosna činjenica, da nije bilo niti jednog svećenika i ako su svi župski uredi iz okolice pozvani i ako ih većina pripada našem učiteljskom društvu. Dapače i mjesni župnik nije našao za vrijedno da proslavi svoje škole prisustvuje.

Svečanost prođe, ali narod veli, da ne će nikad zaboraviti ove svečanosti, kakove naše selo nije vidjelo, a daj Bože, da ju u još boljim prilikama drugom zgodom obavi u slobodnoj nam Hrvatskoj i uz sudjelovanje zadovoljnog mu hrvatskoga učiteljstva.

Osvrt na prošlost škole u Tomašici.

Uzmemo li u obzir, da je u Čazmi — neposrednoj blizini našoj — bila škola još ravno pred 700 godina, koju je osnovao biskup Stjepan I., onda s punim pravom vjerujemo, da bi naša škola mogla biti i starijeg doba od 100 godina.

Briga oko podizanja prvih naših škola padala je na svećenstvo kao na (u ondašnje doba) jedinu inteligenciju, koja je poticala iz naroda. Velikaši se u prvo vrijeme nisu brinuli ništa za škole, dapače su se tome kadikad i opirali sve dok nije u 16. stoljeću car Ferdinand I. dozvolio, da se prihodi ukinutih samostana upotrijebe za uzdržavanje javnih škola i obrazovanje učitelja.

Onda je bilo već lakše i bolje, bar mjestimično.

Ne dozvoljava mi vrijeme, da se opširnije bavim o osnivanju škola, kao i o životu naših škola za vojne krajine, pa ću preći odmah na samu prošlost ove naše škole u Tomašici, što je danas ovđe najaktuelnije.

Podatke o našoj školi crpim jedino iz »Spomenice«, koju je osnovao bivši ovdašnji učitelj — starijoj i srednjoj našoj generaciji vrlo dobro poznati — pok. Mato Topolnik.

Odmah konstatujem, da ni ove slave današnje ne bi ni bilo, da nam pok. Topolnik za svoga prvog službovanja nije pokupio podatke od tada najstarijih i viđenijih ljudi u selu, jer službeni naši glasnici skoro nikako ne spominju naše škole, a tomu su opet krivi ili oni, koji su pisali te knjige ili oni učitelji, koji te podatke u svoje vrijeme ne poslaše na određeno mjesto. Jedino je, što sam mogao naći u knjizi 2. na str. 252., da je 1827. u Tomašici podignuta nova škola. To bi moglo značiti, da je do god. 1827. u Tomašici bila škola, ali da je te godine dobila Tomašica novu školu.

Ovo se potpuno podudara i sa bilješkama pok. Topolnika, koji veli, da nije pismenih podataka uopće našao, ali da je od najstarijih ljudi doznao, da se je g. 1827. uklonila bivša straža iz kuće, gdje je sada dućan g. Šuklja, te da se je sagradio na tom mjestu prvi drveni dio škole, a stan učitelja da je bila neka mala kućarica. To je bilo za »Statinoskomandanta Vukajlovića«.

Da je naša škola starija od 100 godina, dokazuje nam i bilješka p. Topolnika, o službovanju pojedinih učitelja, gdje veli doslovce spominjući prvog poznatog učitelja Matu Bosanca.

1. Mato Bosanac, izučen orguljaš, kojega narod još danas radi njegove vještine spominje, je ponajprije do godine 1827. podučavao u svojoj kući za godišnju plaću od 20 for. (ili mjesečno 1 for. 60 novč.). Dakako — veli dalje — da mu je škola bila nuzgredni posao, dočim se je inače bavio poljodjelstvom i orgaristiom (sviranjem u crkvi).

Eto ova bilješka jasno dokazuje, da je naša škola starija i od 100 godina, no budući da se svaka povijest oslanja samo na stvarne dokaze — a mi ih nemamo — to smo se zadovoljili i tim, da je navršeno 100 god. opstanka, kako je to i na spomen ploči naznačeno.

2. Poslije Bosanca je bio kratko vrijeme neki Đuro Šebetić, za koga se malo zna.

3. Neki Štibla Josip služio je dulje (7 godina) i imao malo veću plaću i to 8 for. mjesečno (96 for. godišnje). On je bio izučeni stolar, te je uz zanat svoj, koji je marljivo radio, još svirao u crkvi i bio učiteljem. Pok. Topolnik veli, da ga je narod zapamtio kao »pedagoga sa batinom vrlo vješta« kako to on doslovce piše.

4. Iza Štible dolazi neki Šalamunac, koji je služio 3 godine, a u koje vrijeme se je podigao narod u selu protiv starješine Matešića radi pronevjerenja nekakvog. Učitelj je Šalamunac na to sa starješinom Matešićem sastavio nekakovu tužbu protiv seljana, radi čega bude uhapšen po vojnicima, te ga htjedoše u Garešnicu »pod pratnjom« otpremiti, ali on spopade pušku i ubije se. Ondašnji župnik Vran nije mu dao ni zvoniti, ni sprovoda, ali ga ipak zakopaše u groblje.

5. Iza Šalamunca službuje Ivan Filipović od 1860. do 1863., kojeg opisuje »u školi vještim i marljivim učiteljem«.

6. Za tim Juraj Sulimanović, vješt i vrlo marljiv učitelj, koji je radi nesreće u familiji morao otići u Orlovac, pa je škola godinu dana ostala bez učitelja dok nije došao.

7. Simo Štefanac, koji je mnogo rakiju pio, a iza njega gore spomenuti pok. Mato Topolnik, o kome će biti kasnije riječ.

Interesantno je, da se izbor učitelja vršio po znanju sviranja na orguljama i »pod lipom« t. j. dovoljno je bilo, da je znao samo svoje ime potpisati i eto sretnom selu učitelja; no glavno je bilo, »da li znade svirati u crkvi«, da zadovolji na orguljama, od čega su učitelji jedino i živjeli — naime: od lukna.

Ovdje u Vojnoj Krajini nije imalo svećenstvo — kao u ostalim našim krajevima — nadzor i glavnu brigu oko škole nego su to ovde vršili oficiri, koji su bili jednom riječi »sve« u ovom kraju, koji vedre i oblače. Školskih patrona također nije bilo, nego opet oficiri, koji su u ime kralja škole ustrojavali, raširivali i nadgledali.

Uspjeh s pedagoškog gledišta u obuki nadzirali su brigu oko škole, nego su ovdje vršili oficiri, koji su ispit vodili i ocjenjivali. Spominje se takav jedan vještak Luger.

Školska zaklada je osnovana 1848. god. i to tako, da je narod posudio državi novac za mađarskog rata, koji je novac kasnije pretvoren u obligacije. Veli se u »spomenici«, da je općina Hercegovac prodala te obligacije za posve neznatnu svotu, no da garešnička općina toga nije učinila i da je imala 1885. oko 15.000 for. zaklade. Veli se, da je tadašnji upravitelj općine kapetan Travenić taj novac i onaj koji je narod zaslužio sadeći državne šume metnuo u škol. zakladu a da ga nije dao narodu u namjeri, da školama pomogne.

Veli se dalje, da su u početku bile tri škole i to: Kajgana, Klokočevac i Tomašica. Kajgana je pripojena još 1860. Tomašici, a Klokočevac kasnije t. j. 1877. Ta su sela opet god. 1894. dobila svoju školu.

God. 1872. bude dignuta granica, a škole potpadnu pod upravu svećenstva kao i u ostalim krajevima.

Kad je 1877. došao na ovu školu p. Topolnik, bude mu dodijeljen stan u bivšoj štaciji, dočim je školu držao u staroj školi. Tek g. 1880. prelazi škola u bivšu »staciju« današnju zgradu, pošto ju je općina kupila za polovičnu cijenu od 50 for., što je bilo tako rekuć badava.

Staru školu je općina iznajmila nekom trgovcu Beliću za 100 for. godišnje. Tako je 1½ godišnja najamnina stare zgrade isplatila ovu današnju našu školu, te je prema tome općina bila još i na dobitku za 2 godine.

Zanimljivo je pisanje p. Topolnika, kako je tadašnji školski odbor vječito donosio zaključke, da je škola rđava, nezdrava, ali da je i općina vječito odgovarala, da se »ne može«, »nema novaca« i t. d., kako to biva slično i dandanas, a bit će valjda tako dugo, dokle će biti školskih odbora i općina. — Pok. Topolnik uvelike hvali tadašnjeg velikog župana bjelovarskog Budu Budisavljevića, koji se je uvijek navraćao u školu, te jednom zgodom, vidjevši da će i učitelj i ono 90 đaka sprešanih u onoj maloj nezdravoj sobici — oboliti, obeća, da će biti za godinu dana sve u redu. Tada su mu djeca pjevala »Oj ti vilo, vilo Velebita«, a njemu se orosiše oči. Taj je muž održao riječ i odstranio onu staru pjesmu općinsku, da se ne može, nema novaca, već je cijela štacija bila preuređena ovako, kako ju danas vidimo, a za ona vremena, kako p. Topolnik veli »u krasno pregrađenu školsku zgradu« za svotu od 1200 for. Taj novac namiriše prodavši staru školu za 550 for., od vlade dobivši 500 for. a općina je ostatak namirila.

Pok. Topolnik kliče vel. županu Budisavljeviću »Slava mu«, pa se pridružujem i sam tome, jer je »kratkim putem« kod odgovornih faktora znao probuditi zaspale osjećaje i dužnosti spram svoje narodne škole. Bog daj ugledali se i drugi u nj.

Spominje se i vel. župan Reisner, koji je također mnogo brige posvećivao dobru škole. Među inim je nastojao, da svaka školska općina ima svoju blagajnu, i da se školske zaklade razdijele, no morao je od toga odustati; to je tek ove godine ostvareno — nažalost još samo na papiru, ali se uzdam, da će se i u djelo provesti na dobrobit same škole.

God. 1880. došli su prvi naseljenici — braća Česi — u naše selo, od kojih se pominju ovi: 1. Mrazek, 2. Stjepan, 3. Pauliš, 4. Veseli, 5. Urban, 6. Vacek, 7. Kopecky, 8. Korab i 9. Črveni.

God. 1885. osnovano je »Ilovsko učiteljsko društvo«, ali je školski nadzornik Marijan Vuković tražio, da bude u to društvo zaokružena cijela okolica Bjelovara i sam Bjelovar, te su u tom smislu bila i pravila prerađena. Osnivači su društva gg. Klemen, Broz, Topolnik, Katar i Krišković. Danas za taj kraj postoje dva učiteljska društva i to: jugoslavensko i hrvatsko, a uslijed poznatih prilika poslije prevrata.

Vrijedno je spomenuti, da je p. Topolnik bio prvi učitelj u Tomašici, koji je potpuno bio spremljen za učitelja t. j. vršio učiteljsku dužnost u pravom smislu, dočim su najstariji učitelji bili samo pismeni seljani orguljaši, a kasnije učitelji sa dvomjesečnim učiteljskim kursom u Bjelovaru.

U god. 1885. oko 6. listopada izgorilo je selo Kajgana, te je mnogo djece ostalo neocijenjeno.

Sa 1. rujnom 1886. izgubili su županijski školski nadzornici svoju samostalnost i dodijeljeni županiji u Bjelovar, dočim su tada uvedene kr. kotarske oblasti, čijim su se posredstvom škole dopisivale sa nadzornicima.

God. 1892. bude proširena škola na dvorazrednu, a prva učiteljica je bila Julijana Dubravac, kojoj je stan iznajmljen za 300 K godišnje. Od 1892. do 1905. godine, za vrijeme službovanja p. Topolnika u tih 12 godina izmijenilo se je 12 učiteljica i to ove: Dubravec, Adela Jakši, Marija Škulj, Marija Grčević, Matilda Zrnić, Ljubica Domainko, Vera Spudić Gizela John, Marija Smajić, Anka Sabljak, Marija Prstec i Bara Jelić.

Godine 1903. je od stana učitelja p. Topolnika najljepša — kako on veli — soba prerađena u odjelenje, u kome učiteljice obučavaju dodanas. Za tu sobu je p. Topolnik dobivao najamninu od općine.

God. 1905. je Mato Topolnik umirovljen, odsluživši u Tomašici 28 godina. Njega se naši seljani još mnogi vrlo dobro sjećaju, a naročito se je istakao radom u cjepilinjaku. Može se reći s pravom, da je sve voće u Tomašici poteklo iz njegova cjepilnjaka, iz kojega je on razdijelio na hiljade cijepova. U školi je bio marljiv i potpuno spreman učitelj, što e vidi i na mnogim njegovim bivšim učenicima. Kličem mu od srca: »Slava pok. Mati Topolniku!«

Na 1. 1. 1906. dolazi a ovu školu iz Klokočevca učitelj Andrija Mihaljević.

Godine 1909. pretplatila je ovu školu Narodna štedionica u Garešnici na knjige Sv. Jeronima s tim, da se tim knjigama svake godine nagradi jedan najbolji ili dvojica-trojica boljih đaka. Prvi su bili tim knjigama nagrađeni Josip Molnar i Bara Gašparić, uč. V. razreda.

G. Mihaljević je službovao i za vrijeme rata, te se tuži, da je po zemaljskoj vladi bilo učiteljstvo pozvano da vrši nedoličnu i nečasnu službu kontrole nad vršenjem žita, čime dolazi u nemio sukob sa žiteljima te je narod zamrzio na učitelje a tim i na školu, a na više mjesta bio je učitelj i tvorno napadnut. Ovo su njegove doslovne riječi, a navodim ih, da se vidi, kako se znade učiteljstvo upotrijebiti od strane vlasti u svakovrsne poslove, a da se ne vodi računa, koliko će štetovati ugled učitelja a i škole.

Eto i g. Mihaljević — inače spreman i energičan učitelj — zamjera se narodu radi poslova, koji moraju biti daleko od škole.

Mihaljević je služio u Tomašici 13 godina, pa će biti dosta naših seljana, koji ga kao svoga učitelja dobro poznaju. S njim su službovale ove učiteljice: Bara Dragoman, Milena pl. Leder, Zorka Ježić, Štefanija Beidinger, Amalija Židovec, Marija Božić.

Iza toga je kratko vrijeme služio Đuro Štanković a onda od studenog 1919. Ivan Jandroković, koji je premješten ovamo iz Kajgane.

Sa g. Jandrokovićem su službovale ove učiteljice: Terezija Ljubešić, Marija Smrček, Jelka Majetić, koja se odavle udala za kolegu Matu Lovraka no — nažalost — ova dobra kolegica umre od operacije još iste godine. Zatim dođe Valerija Kamenar, koja umre od srčane kapi i ne dočeka penzije.

Od god. 1923. službuje učiteljica g. B. Klepić, koja je i danas na ovoj školi.

G. Jandroković je odavle premješten u Sv. Ivan Žabno, a na njegovo mjesto bje premješten iz Križevaca g. Milan Lulić, koji je služio od ožujka do 1. studenoga 1926., od kojeg dana službuje moja malenkost do danas.

Kako historija govori samo o događajima, koji su se zbili najmanje pred 10 godina, za to riječ o službo-

vanju posljednjge učiteljstva ostavljam budućoj generaciji, da o njima rekne svoje mišljenje i ocijeni njihov rad.

Ovo bi bio najkraći izvadak iz života naše škole, a sada bi bio red da izvedemo (resumè), koliko je ta škola mogla učiniti i koliko je dalasvomnarodu.

Naša današnja svečanost — tvrdim — počiva najviše na ledima plodonosnog rada bivših učitelja počam od onih stolara — školnika — jer svijest se naroda ne budi u par mjeseci, nego duljim, nesebičnim i ustrajnim radom u školi, a posebno izvan škole. Da su bivši učitelji to činili, vidi se evo i danas, kad nam nije bilo teško zagrijati cijelo selo bez razlike, da sudjeluje u ovoj svečanosti.

S druge strane znamo, da je naša škola časno svoju zadaću vršila izvan škole i u školi i po tome, što Tomašica danas nije zadnje selo, nego se vrsta medu bolja i naprednija sela ne samo na gospodarstvenom nego posebno i na kulturno-prosvjetnom polju, jer ima više svojih kulturno-prosvjetnih društava.

Ovako je o 100-godišnjici, a Bože daj, da o budućoj najbližoj proslavi naša škola slavila svoj napredak na kulturno-prosvjetnom polju rada uz sudjelovanje svih narodnih sila slobodne nam mile naše Hrvatske.

Živili i hvala Vam od strane škole na ovako lijepom posjetu i želim dobro raspoloženje i obilno veselje.

U Tomašici, 1. srpnja 1928.

Dragan Begović, učitelj.

Stogodišnjica prosvjetnog rada osnovne škole u Garešnici.

Svima nam je poznata rečenica bana mučenika Petra Zrinjskoga ozaljskoga:

»Neviruj Nimcu
ko ni suncu zimcu«...

Zašto nam je ban Petar ovaj istiniti stih izrekao i ostavio?

Vidio je on, što hoće Nimac; vidio je, kad je Nimac žmirio a sve strahote njegovog patničkog naroda od progona Turaka, njegovih vremena.

Vidio je on njemačke izjelice narodnoga dobra i narodnog strpljenja, ali je i predvidao, da će taj Nimac poseći, da odnarodi naš živalj od materinske grudi i materinske riječi.

A vidio je to, kad je slatki i pobožni Hapsburgovac Leopold I. slao na izložena mjesta generalata karlovačkog, njemačkoga časnika Herbersteina i druge časnike njemačke nacije.

Junački ban Petar Zrinjski snažno se je borio protiv nasrtaja, te nemile njemačke austrijske soldateske i njezina napredovanja i časti i miješanju u unutrašnje prilike naše domovine i našega naroda.

Tražio je pomoć kao utopljenik slamku u vodi, ali niotkuda pomoći.

Kako je ta naša dika i ponos Hrvatske stradala i osjećala i što se je dogodilo sa Čakovačkim slomom njegove obitelji, šta su Nijemci i ministri austrijski radili na račun te obitelji u našemu narodu?

Što je učinjeno sa Ivanom Zrinjskim i ostalim članovima obitelji? I zašto je to sve učinjeno? Pitamo se još i danas. Ni zašto drugo, nego da se odnarodi hrvatski narod u moru Nijemstva i tuđinštine, da prigrli tuđi jezik, tuđu narav i tuđu naobrazbu.

Čini se, da se to imalo postići uvađanjem njemačkih plemićkih porodica u vojsku, dovođenjem njemačkih građana u Zagreb, naseljenjem mnogih njemačkih obitelji u Srijemu i Banatu, poslije druge opsade Beča.

Uređenjem njemačkih škola namještanjem učiteljstva njemačke narodnosti osobito se to njegovalo za vladanja Marije Terezije i njezina sina Josipa I. daljnjih nasljednika njihovih sve do Franje Josipa I.

Burne godine 1848. htjelo se je njemački jezik silom narinuti kao službeni jezik cijele Austrije. Ovakova luč prosvjete zahvatila je i naše krajeve, to jest naš kotar Garešnicu, Grubišno polje i t. d., što su spadali po generalat varaždinski sa sjedištem pukovnije u Bjelovaru.

Kod nas je bila prva satnija u Gudovcu, druga u Farkaševcu, treća u Ivanjskoj, četvrta u Garešnici, peta u Vukovju, šesta u Bereku.

Ovamo su spadala časnička mjesta I. u Sredicama, II. Narta, III. Sredska, IV. Berek, V. Oštri zid, VI. Palešnik, VII. Tomašica, VIII. Samarica, IX. Trnovitica, X. Nova-Plošnica, XI. Stupovača, XII. Bršljanica, XIII. Popovac, koja su mjesta dala poslije osnovne škole. Samarica, Trnovitica i Vukovje imale su tako zvane »Trivijalschulen.«

Nakon burnih događaja i okrutnog austrijskog apsolutizma, koji je branio i u samom Zagrebu pisnuti hrvatski, germaniziralo se uredovanje i rad u svim školama i uredima...

Hvala Bogu, da je ono doba imala Hrvatska ljudi makar i niže naobrazbe, koji su u elementarnim školama ili u »Gemaideschule« radili u narodnom duhu, gdje je bila dozvoljena u dva početna razreda uporaba i obuka u hrvatskom jeziku i time Nijemstvo nije moglo naš narod od materiskog jezika odnaroditi. Otvorenje elementarne škole u Garešnici god. 1775. — kao i poznije otvorenje od god. 1827. uslijedilo je po: Politicshe Verlassung der deutschen Schulen in den K. K. deutschen Erbstaaten. Nju su imala polaziti sva djeca od šeste do dvanaeste godine, a po toj naredbi polazilo je samo 35% školskih obvezanika, (vidi: Cuvaj knj. povij. školstva, strana 142.) U tim školama morala su djeca učiti čitati i pisati i nešto računati u hrvatskom jeziku. Sve ostalo imalo je karakter njemačke nastave. U tim školama održavani su polugodišnji ispiti u ljetnome roku. Predsjedao je tomu ispitu satnijski kapetan kao komisijski ravnatelj uz prisuće svojih časnika, što je vladalo u cijeloj Militar-grence.

Pravi podaci rada na ovoj školi ne mogu se posve označiti, jer su se izgubili dokumenti, koji su bili sačuvani u kompanijskom arhivu u Garešnici i Vukovju, kamo su spadala sela Garešnica, Ciglenica, Kapelica, što su sastavljale školsku općinu elementarne škole u Garešnici.

Zapravo početak škole u Garešnici spada oko god. 1770.—1775. jer u prvoj knjizi: Cuvaj, I. građa za povijest školstva spominje se, da je učitelj u Garešnici vršio obuku u nekoj stražari, učitelj u Vukovju držao je obuku u »šicani«, a učitelj u Popovcu držao je obuku u nekoj napuštenoj seoskoj kućici.

God. 1827. sagrađena je školska zgrada od kamena, opeke i drveta sa pleterom, a sastajala se iz jedne školske sobe za 60 djece obojeg spola, sa učiteljskim stanom od dviju malih soba jedne kuhinje i smočnice.

Nadzor škola.

Za vrijeme Vojne krajine od g. 1862.—1868. nadgledavale su upravu krajiških škola tri krajiška školska nadzornika. Njihovo je djelovanje ukinuto 14. veljače 1868. Tada je preuzeo nadzor na svim školama školski ravnatelj. Njegovoj su kompetenciji pripadala sva pedagoško-didatična pitanja i načela. Time je određen način obuke drugim pravcem u cjelom školstvu. Poslije školskih ravnatelja potpao je nadzor elementarnih i trivijalnih škola pod utjecajem kr. nadučitelja, koji su kasnije bili okružni nadzornici.

Prvi takov nadučitelj i nadziratelj bio je u Varaždinskom generalatu glavni nadučitelj glavne učione u Bjelovaru Petar Luger; što se razabire iz spomenice ove škole, te je ispicirao rad škole od god. 1868.—1871. do razvojačenja Vojne krajine.

Za vrijeme od god. 1871.—1889. nadzirao je rad škole Kr. županijski školski nadzornik Marijan Vuković, jer je djelovanje duhovnih oblasti prestalo, a škole dobile svjetsku nadzornu upravu.

Treći nadzornik bijaše N. Salamon od god. 1877., četvrti Matija Valić od god. 1889. 28. V. do 1902. kad je umirovljen, peti Mita Nešković, plodan pedagoški pisac, dobar pedagog i urednik »Novog Vaspitača«; šesti Mihovio Švacov 1903., sedmi Mile Teslić kroz 13 god. 1908.—1920., osmi Ivan Muha 1910.—1913., deveti Mihovijo Jug od 14. III. 1916. do 24. XI. 1924., deseti Miloš Borojević od 9. VI. 1921., jedanaesti Antonije Srnić 1923.—1924., a sada Josip Sterk, vršioc dužnosti sreskog školskog nadzornika u Garešnici, pregledava rad u osnovnoj školi, opetovnoj i šegrtskoj.

Pučanstvo.

God. 1875. imala je Garešnica 160 kuća sa 962 stanovnika; Ciglenica 40 kuća 360 stanovnika; Kapelica 62 kuće sa 562 stanovnika. — God. 1927. imade Garešnica 350 kuća 1749 stanovnika; Ciglenica 93 kuća 411 stanovnika.

Školskih obveznika bilo je god. 1875. u svagdanjoj školi: dječaka46, djevojčica 28; opetovničara: dječaka 13, djevojčica 19; ukupno: dječaka 59, djevojčica 57; svega 106.

Godine 1883. u svakidanjoj školi bilo je dječaka 45, djevojčica 32; u opetovnici: dječaka 11, djevojčica 13; ukupno 101.

Godine 1900. u osnovnoj školi svega 132 učenika a u opetovnici 32.

Godine 1914. i 1915. prigodom otvorenja po drugi put trorazredne škole u Garešnici bilo je u I. razredu osnovne škole 76, u II. 54, u III. 30, IV. 26, V. 15; ukupno 201.

Danas imade u osnovnoj školi u I., II., III., IV. i V. razredu: dječaka 63, a djevojčica 57; ukupno 120; 52 opetovničara (ki) i 51 šegrt.

Vjero-ispovijesti.

Djeca su: rimokatolici 115, a 5 pravoslavnih; u opetovnici: 52 rimokatolika; u šegrtskoj školi 5 evangelika i 4 pravoslavna. Po narodnosti su djeca većinom Hrvati i nešto Mađara i Čeha.

Učiteljska knjižnica.

Godine 1878. brojila je knjižnica samo 57 knjiga i to većinom njemačkim nastavnim jezikom napisane naredbe, a za nauku i naobrazbu učitelja niti jedne. Prama današnjem stanju imade učiteljska knjižnica 577 knjiga, a učenička 536.

Učiteljstvo.

Prvi učitelj je neki Herceg, vojnički kapral. Za njegova službovanja izgorio je krov na školi sa ostalim materijalom i priborom za obuku. Da li je on bio posljednji učitelj, vojno pripravljen, ne može se saznati.

Drugi učitelj bijaše Petar Gorički, koji je služio godine 1868. On je bio i orguljaš, što sam saznao iz spomenice Exhibitions-Protokol.

Treći učitelj bijaše Štefan Tučan od godine 1868. do 1872. On je doživio neugodan slučaj u Garešnici, da su ga razbojnici svezali za hrast, kad su robili njegovog susjeda trgovca Belića, kojega nije bilo kod kuće. Učitelja oslobodiše ljudi, a razbojnike ipak uhvatiše. Posljedica toga je bila, da je Tučan tražio premještenje iz Garešnice.

Četvrti učitelj bio je Mijo Crljenjak od god. 1872.—1875. Bio je dobar pjevač i orguljaš. Zbog nesuglasice sa župnikom u orguljaškoj službi i zbog materijalnih neprilika te ondašnjih plaća napusti učiteljstvo, pa je bio mnogo godina kancelistom kod I. O. K. u Bjelovaru, a poslije kao umirovljenik živio je u Staroj Plošćici.

Peti učitelj Dragutin Jambrušić, po svoj prilici vojni stražmeštar, stupio je u službu 1. III. 1874. u Šandrovcu, pukovnije Gjurgjevačke, te je dekretom duhovne oblasti od 20. XI. 1874. imenovan pučkim učiteljem u Garešnici. Kako se može iz spomenice razabrati, polazio je dva puta na produžni učiteljski tečaj, da se osposobi u učiteljskoj službi. Službovao je ravno 15 godina dapače i kao ravnajući učitelj u novoj školskoj zgradi godine 1887.—1889. Njemu se imade zahvaliti, da je školsku spomenicu potpuno ispunio i uredio, pribilježivši važnije zgode.

Šesti učitelj Maksimilijan Kanjuh imenovan privremenim učiteljem 10.XI. 1889., broj 11.506, premješten je kao pravi učitelj 1891. u Vivodinu, akoprem je par puta kroz sjednicu školskog odbora htio da bude imenovan kao stalni ravnajući učitelj u Garešnici. Sada se nalazi kao umirovljeni učitelj u Vrhovini, kotar Brod, sa suprugom, bivšom učiteljicom u Garešnici Vilmom Basner, koja je ujedno bila prva učiteljica u Garešnici.

Važno je, da je učitelj Jambrušić zabilježio, da je i za prvobitne Vojne krajine imala škola u Garešnici dva hrvatska razreda tako zvana: »Elementarklasse-Gemeideschule sa jednim učiteljem, koji je imao plaću mjesečno 5 forinta, zatim deset i najzad petnaest; dok je carski njemački učitelj imao 100 forinta kao nadučitelj, 80 učitelj, 60 podučitelj, 50 vježbenik. Poslije ustrojstva krajiških škola bere učitelj 350 forinta godišnje, za orguljanje u crkvi mješovitoga žita od svake rali jedan sajtlik i šest fati drva. Učitelj ne samo da mora biti školnik (Schulmajstor) i orguljaš, nego dapače poslije obuke morao je biti i općinski notar.

Iz učiteljske službe i orguljašije mogao je biti u svako doba maknut, ali kao općinskom bilježniku nije mu mogao nitko ništa nauditi.

Bilo je zgoda, da je učitelj dobio i četvrtu službu; postao je i crkveni zvonar.

Osmi učitelj Lovro Dolenac bio je privremeni od 3. VIII. 1881.—1892., kadno je premješten u Trnoviticu, ma da je školski odbor u sjednici od 4. XI. 1892. zaključio, da se Lovri Dolencu kao izvrsnom pjevaču i orguljašu dade priznanje i da kao takov dobije stalno namještenje u Garešnici. — Sada živi u Koprivnici kao um. sres. škol. nadzornik. — Podjedno je u tomu zaključku bio trojni predlog, da se za učitelja imenuje August Katar, učitelj u Ladislavu, ali 27. XII. 1892. imenovan je upraviteljem škole Nikola Horvat, učitelj u Novoj Plošćici. Istodobno sa Dolencem služila je u Garešnici kao učiteljica Valerija Kamenar, koja je god. 1897. premještena u Križevac. U to vrijeme bila je u Garešnici trorazredna škola, pa je bio vanredan slučaj, da u Garešnici službovala najednoć četiri učiteljska lica: Horvat, Kanjuh, Dolenac i Kamenarova.

Kao deseti učitelj spominje se 12. XI. 1893. privremeni učitelj Milenko Stefanović, koji je nakon dvogodišnjeg službovanja premješten, ali se ne zna kuda.

Jedanaesta je učiteljica Marija Stajdohar, koja se 28. III. 1895. spominje kao upraviteljica škole i da ne može ravnajućega učitelja Horvata zamjenjivati u radu u školskom vrtu, već da se to povjeri učitelju Stjepanu Cvjetku.

U sjednici školskoga odbora od 30. III. 1896. spominje se kao upravitelj župe Garešničke Milivoj Labudić, koji je župnikovao i katehizirao djecu 31 godinu. Umirovljen je kao župnik 1. I. 1927. i otišao 30. V. o. g. u Karlovac. On je naslijedio župnika i dekana Josipa Valenteina, koji je za vrijeme od godine 1877. do 1896. bio neprekidno mjestni školski

nadzornik i nije nikada niti jednoč izostao iz sjednice školskoga odbora, premda je bilo slučajeva, da je sam sa učiteljem neko vrijeme čekao, da se školski odbornici skupe. — Nadalje 7. I. t. j. 1927. nastupio je upravu župe Franjo Radović, koji je 30. IV. prešao u župu Pleternicu, a već 28. IV. naslijedio ga upravitelj župe Antun Novak.

Trinaesti učitelj od 6. VI. 1896. spominje se učiteljica Zorica Čurčić. — 7. IY. 1896. dolazi u Garešnicu kao učitelj Stjepan Kolar iz Stare Plaščice, Zora Čurčić, privremena učiteljica, premještena je u Brod na Kupi. Na njezino mjesto dolazi Zlata Husinec kao privremena učiteljica od 24. VI. 1896. do 22. VI. 1922., kad je premještena u Kindrovo, kotar Brod.

Za prijeme učiteljovanja Stjepana Kolara, bio je mjesnim školskim nadzornikom Martin Humljan, cesarski kr. kapetan u miru, koji je tu čast obnašao od 1896. do 1920. zdušno i išao učiteljstvu svuda na ruku, ali koja korist, kad ga nijesu razumjela niti općinska zastupstva niti predpostavljene oblasti.

U sjednici školskog odbora od 3. IV. 1897. pročitana je naredba kr. županijske oblasti, da se drže pučka predavanja narodu. Učiteljstvo prihvaća sa župnikom Labudićem, da se predavanjima pristupi sa velikom energijom i kod same inteligencije, ali se ne spominje, da je ikada došlo do rada u narodu, već je naredba ostala samo na papiru.

Godine 1894. osnovana je škola u Kapelici, trorazredna škola se u Garešnici ukida, pravi učitelj Stjepan Cvetko premješten je u Vrbovsko, kotar Delnice, a na školi obučava dalje ravnajući učitelj Stjepan Kolar i Zlata Husinac.

Nadzor na katehizacijom rimokatoličke djece vršio je dekan i župnik Karlo Kabaković od 1896.—1912. od 1912. do danas vrši župnik i dekan Ivan N. Jemeršić iz Grubišnog polja.

Ravnajući učitelj Stjepan Kolar spominje, da su redovito djeca nagrađivana nagradnim knjigama za marljivost i rad, ali se dogodilo slučajeva u školskoj godini 1897./1898. da je općinsko zastupstvo donijelo zaključak, da se učenici ne mogu nagrađivati zbog štednje i siromaštva naroda.

27. VIII. 1900. premješten je Stjepan Kolar na vlastitu molbu u Čazmu.

Tri mjeseca kasnije prema naknadnom izboru, gdje su bili kandidati: prvo mjesto Pajo Antolić, drugo mjesto Gustav Šokec, sada ravnajući učitelj u Kapeli, treće mjesto Juraj Sulimanović — dobije naredbom bivše kr. zem. vlade od 18. X. 1900„ broj 17.138, mjesto ravnajućeg učitelja u Garešnici Sulimanović i preselivši se iz Dežanovca, nastupi službu 17. XI. 1900. — Čini se, da je Juraj Sulimanović bio čovjek iz stare školničke generacije produžnih ferijalnih tečajeva. — Bio je dobričina, ali je pred svakim, koji je malo bolje na njega navalio, bio uplašen, što ga je i natjeralo da je brzo i bez vlastite volje bio umirovljen.

Godine 1901. bio je mjesnim školskim nadzornikom župnik M. Labudić, budući da je vidio neslogu između službujućeg učiteljstva i nehaja općine za potrebe škole i mladeži, zahvalio se na toj časti.

Učiteljstvo u Garešnici nije nikad imalo u naravi baš nikakovih dohodaka, kako se to vidi iz Zapisnika školskog odbora, gdje su učitelji tražili, koji komadić livade, pašnjaka, oranice; no i sami školski odbornici bili šu protiv takovog odstupljenja zemljišta, a i danas službujući ravnajući učitelj D. Rak imade posla, da zemljište, što su ga učitelji uživali kod stare školske zgrade, spasi svojim nasljednicima za uživanje. Ma da imade vrhovnu rješidbu bivše kr. zem. vlade u Zagrebu, da mu se to zemljište po § 129. školskog zakona ne može oduzeti, ipak mu školski odbor u svojoj sjednici zajedno sa odb. z. z. i općinsko zastupstvo i poglavarstvo hoće djelomično oduzeti tu zemlju. Nije dakle istina, da je školski odbor naroda dobra institucija, kad se u svakom materijalnom napretku i koraku baca klipove svom učiteljstvu.

1. X. 1902. bude umirovljen ravnajući učitelj J. Sulimanović. Na njegovo mjesto dolazi početkom studena 1902. Srećko Johanes, koji je službovao do 12.IV. 1903. Tada je premješten u Farkaševac, a na njegovo mjesto imenuje kr. zem. vlada pravoga učitelja Stjepana Čubelića iz Farkaševca, koji 24. II. 1905. bude imenovan ravnajućim učiteljem. — Čubelić je razvijao u Garešnici dosta lijep moralni uspjeh: I. Osnovao je »Sokolsko« društvo; II. Tamburaško pjevačko društvo »Garić«; uredio je školski vrt; vodio je djecu školsku na izlet u Bjelovar. Za njegovo vrijeme požrtvovnim radom nekih Garešničana nadograđena je željeznica u Garešnicu. 19. VII. 1913. broj 13.328, premješten je Stjepan Čubelić u rodno mjesto svoje Grubišno polje, na tamošnju petorazrednu školu, a danas je učitelj u Zagrebu.

Naredbom bivše pr. zem. vlade od 16. II. 1913. broj 18.307 imenovan je upraviteljem škole Garešnice Bjelovarčanin Dragutin Rak, pravi učitelj iz Bereka, kotar Garešnica, po vlastitoj molbi. Čudnovato je bilo imenovanje ravnajućeg učitelja Raka u Garešnicu. Školski odbor ga nije metnuo u trojni predlog, kr. zem. vlada unatoč prosvjeda kr. kot. oblasti poznavajući rad učitelja Raka po nadzorniku Mili Tesliću, imenuje ga učiteljem, a god. 1915. za ravnajućeg učitelja. — Za vrijeme 27 godišnjeg rada u kotaru Garešnica kao i 13 godišnjeg rada na sadašnjem mjestu, za vrijeme rata i poslije rata iskusio je učitelj Rak gorkih i strašnih časova raznih denuncijacija, ali — hvala Bogu, krepkoj volji i samoprijegoru, svijesti učiteljskoj, — hrabro će uzdržati rad poštenoga hrvatskog učitelja. — A što je učinio Rak za narod, ne treba ovdje spominjati prama narodnoj rečenici: »Što učini ljevica, neka ne zna desnica«.

Godine 1915. raširena je garešnička škola ponovno u trorazrednu uslijed povećanja broja školske djece: na osnovnoj školi dvijesto jedan polaznik i 64 opetovničara, koja preinaka je stvorena i dozvoljena otpisom kr. žup. oblasti od god. 1914. i kr. zem. vlade u Zagrebu od 1. I. 1915. Nastupila je kao učiteljica Štefa Djurdjenić, i jer je položila ispit za više puške škole, po vlastitoj molbi premještena je 1920. na gimnaziju u Daruvar.

7. IV. 1920. nastupila je kao dvadeseta učiteljska sila po redu Zora Grabar supruga civilnog inž. u Garešnici. — 26. III. 1923. nastupila je u službu kao prava učiteljica Zlata Janzon, koja je 13. V. 1925. uslijed bolesti na vlastitu molbu premještena u Mrkopalj, kotar Delnice. — Na njezino mjesto imenovan je učiteljem Valentin Hoffer, rodom Osječan, jer smo trebali mušku učiteljsku silu radi rada u novo otvorenoj šegrtskoj školi od 6. II. 1925. po odluci okr. načelnika u Bjelovaru i Velikog župana osječke oblasti.

Kako se može viditi iz kontrolne knjige današnje osnovne škole u Garešnici, učiteljstvo je pedagoško i didaktično imalo vrlo uspješne ocjene, pa je za vrijeme od 100 godina moralni napredak naroda u ovoj okolini valjan i napredan bez analfabetizma.

Jednostavne elementarne škole die »Gemeideschule« postigle su svoj zadatak potpuno: Istrgle su narod iz tuđinstva i odgojile ga u materinskom jeziku. Naš narod je bogobojazan, dobar, marljiv, a jedno je zlo, jer je odviše škrt, vrlo teško asimilira napredak u gospodarstvu; ali je zato ponosan na svoj jezik, domovinu i nacionalni značaj.

Nema više Habsburgovaca i mađarskih grofova, baruna i kupljenih plemićkih porodica, nego je tu narod sam u svomu. Imade među nama poštenih Njemaca i Mađara, građana, činovnika seljaka, kojima svaka čast.

Na nama je gospodo, da taj narod držimo u našim narodnim idealima: »Imbre Antolića, Ljudevita Gaja, grofa Janka Draškovića, J. Strosmayera, Mihanovića, Mažuranića, Preradovića, Stanka Vraza, Torbana, Račkoga, Filipovića, Kobalija, Skendera Fapkovića, T. Ivkanca, Basaričkа i dr.: živjeti i raditi u miru božjem za svoj narod i njegovu vjeru i slobodu.

U Garešnici, 31. svibnja 1927. *Dragutin Rak.*

Proslava tridesetgodišnjice opstanka osnovne škole u Lepajcima.

Na Petrovo, 29. lipnja 1928., proslavljena je tridesetgodišnjica opstanka osnovne škole u Lepajcima, kotara krapinskoga.

Spomenutoga je dana sva školska mladež otpraćena u povorci limenom glazbom bivših učenika te škole u mjesnu crkvicu, gdje je njezin vjeroučitelj i župnik radobojski, gospodin Franjo Benko, odslužio u 8½ sati sv. misu.

Poslije sv. mise izveden je u školi program proslave, što je imao dva dijela: I. Historijat jubilarke od 1898.—1928.,* kojeg je priopćio mjesni ravnajući učitelj Milan Zemljić, i II. Školska svečanost na kraju školske godine 1927./28., sa 11 točaka, koje su izvađali učenici i učenice škole svečarice.

Cijela je proslava vrlo lijepo uspjela, a prisustvovali su joj uz mnogobrojan narod također gospodin Marijan Bakliža, vršioc dužnosti sreskog školskog nadzornika iz Krapine, pa bivši učitelj škole svečarice, gospodin Dragutin Počakal, učitelj iz Zlatara, zatim prijatelj škole gospodin Imbro pl. Igalffy, vlastelin iz Trnovca, pa prof. Ivan Radić, učiteljstvo susjednih škola i druga inteligencija.

Proslavu je jubilarke zasnovao i priredio njezin ravnajući učitelj Milan Zemljić uz saradnju svoje kolegice učiteljice Anke Erb. *Milan Zemlić.*

IZ „SHUD"

„SHUD" u god. 1927./8.

Želim da ovdje posve zbito i sumarno prikažem rad »Saveza« u prošloj godini, tako da nam to bude kao neka bilanca rada »Saveza« i u njemu udruženih društava u razdoblju od »Savezove« skupštine u kolovozu 1927. i one u kolovozu 1928.

»Savez hrvatskih učiteljskih društava« čine dvadesetčetiri u njemu udružena učiteljska društava. U ova 24 društava, pa prema tome dakle i u »Savezu«, udruženo je danas:

pravih	1166	članova
počasnih	68	„
utemeljitelja	43	„
podupirajućih	352	„
Ukupno	1629	članova

Sva u »Savezu« udružena društva održala su u ovom jednogodišnjem razdoblju 1927/28.:

glavnih skupština i sastanaka	36
sjednica upravnih odbora	58
poučnih predavanja i rasprava	34
prakt.-teorijskih predavanja	13
Sam »Savez održao je:	
sjednica središnjeg a upravnog odbora	13
dočim je sam upravni odbor održao	3

sjednice.

U jednu ruku da javno pohvalim i istaknem sve one drugarice i drugove, koji su aktivno sudjelovali u radu naših društava, jer su oni to i zaslužili, a u drugu ruku opet da ovaj njihov rad bude uzorom a i poticajem ostalim našim drugovima i drugaricama, ja ću ovdje poimence iznijeti sva predavanja, što ih je tko od naših članova u našim društvima u god. 1927/28. održao.

Predavali su slijedeći drugovi i drugarice:

Branko Sabolić iz Virja: *O pamćenju.*

Mate Sudeta iz Koprivnice: *Utjecaj loših filmova na omladinu.*

Martin Imbriovčan iz Hlebina: *Odgovor na primjedbu o neaktivnosti mladih učitelja.*

Franjo Gold iz Koprivnice: *Disciplinski sudovi. — Izmjene čin. zakona na štetu činovništva.*

Franjo Klasan iz Male Mučne: *Primjer prakt. predavanja enciklopedijske koncentracije.*

Milan Zemljić iz Lepajaca: *Nešto o disciplini.*

Zlatko Šuput iz Mihovljana: *Uzajamni uzgoj djeteta u domu i školi.*

Anka Korboni iz Krapine: *Pučka učiteljica, dobročiniteljica naroda.*

Dragica Surma iz Bedekovčine: »*Naš dom*« *prakt. predavanje s djecom I. razreda.*

Zdenka Kralečak iz Krapine: *Podmladak društva Crvenog Križa.*

Stanko Pauković iz Čačinaca: *Gospodarstvo kao predmet u osnovnoj školi.*

Joza Jurković iz Mašića: *Povijest školstva u Hrvatskoj i Slavoniji.*

Marija Paunović iz Čačinaca: »*Množenje s brojem 5*« *prakt. predavanje.*

O. Josip Tinodi iz Požege: *Važnost religijske obuke u osnovnoj školi za kasniji život čovjeka.*

Julije Kempf iz Požege: *Prvi među jednakima (predavanje o škol. upraviteljima).*

Ladislav Beršek iz Požege: *Uzajamni rad doma i škole.*

Mihovil Petračić iz Suhopolja: »*Sv. Ćiril i Metod*« *prakt. predavanje.*

Anica Stojanović iz Virovitice: »*Brdo*« *prakt. predavanje u II. razredu.*

Nikola Toth iz Velike Gorice: *Prosvjećivanje odraslih.*

Dr. Ante Cividini iz Čakovca: *Slobodni razgovor o najnovijim pojavima u pedagogici.*

Jure Jurčić iz Pribislavca: *Samouprava učenika.*

Toma Stažić iz Čakovca: *Kemizam živih bića.*

Milorad Kuzmić iz Broda n/S.: »*Položaj kraljevine SHS. na globu*«, *prakt. predavanje.*

Josip Benković iz Oriovca: *Nešto o suradnji doma i škole.*

Antun Županić: iz Broda n/S.: *O školskim izletima.*

Ivan Jandroković iz Sv. Ivana Žabna: *Razvitak gimnastike u Hrvata.*

Janko Dvoržak iz Veliškovca: *Radnje u školskim vrtovima.*

Franjo Korenić iz Pakraca: *Vratimo školu roditeljima.*

Pavao Jemrić iz Sirača-Zaile: *Nacionalni rad učitelja.*

Ivan Pejaković iz Petrinje: *O muškom ručnom radu.*

Rudolf Vukadinović iz Taborskoga: *Nacrt novog škol. zakona Dr. Čajkovca.*

Martin Grkčević iz Biškupca: *Zašto je prirodopis obligatan predmet osnovne škole?*

D. Ramuščak iz Petrijanca: »*Čuvanje ptica i njihovih gnijezda*« *prakt. predavanje.*

Pavao Divić iz Vinkovaca: *Omladinske izložbe* »*Hrvatskog Radiše*«.

Pavao Divić iz Vinkovaca: »*Čitanje zemljovidne karte*« *prakt. predavanje.*

Nikola Nagy iz Bogdanovaca: *Učitelj kao nacionalni i kulturni radnik.*

* Šteta, što nijesmo primili ovaj na uvršćenje obrečeni nam prikaz. — *Uredn.*

Dr. Sigismund Čajkovac (Vukovar-Vinkovci): *Osnovna načela novog školskog zakona.*
Ivan Tomašić (Zagreb): *Nacrti prosvjetnog programa, škol. zakona, nastavnog plana i knjiga za osnovno školstvo.*
Ian Tomašić (Karlovac): *Nacrt novog škol. zakona.*
Milutin Mayer iz Zagreba: *Zrinski i Frankopan i njihov rad i žrtve za oslobođenje Hrvatske.*
Milutin Mayer iz Zagreba: *Prosvjeta u Hrvatskoj u XIII. vijeku.*
Milutin Mayer iz Zagreba: *Trista obljetnica prvog prikazivanja Gundulićeve »Dubravke«.*
Franjo Marković iz Zagreba: *Analfabetizam i prosvjeta naroda.*
Stjepan Gorupić iz Zagreba: *Josip Juraj Strossmayer.*
Stjepan Gorupić iz Zagreba: *Uredba o disciplinskim sudovima.*
Slavko Modrijan iz Sv. Klare: *Uredba o mjesnim školskim odborima.*
Nikola Vrabec iz Osijeka: *25 godina školskog i javnog rada preč. g. J. Vražića.*
Kao gosti predavali su:
Dr Zdenka Smrekar (Zagreb): *Žena u hrvatskom narodnom životu.*
Stjepan Čmelik (Osijek): *Važnost gospodarstva i učitelj.*
Dr med. Schöppl (Suhopolje): *Bacili i bakterije.*
Dr med. M. Benković (Nova Gradiška): *Zarazne bolesti među školskom mladeži.*

Ako dakle pogledamo ovaj popis, to vidimo da je najviše predavanja, naime 9, održano u »Hrvatskom učiteljskom društvu za grad Zagreb i okolicu«, a to je i jasno, jer je Zagrebačko društvo najjače brojem članova a usto i u središtu hrvatskoga naroda. Odmah za njim dolaze koprivničko i krapinsko-zlatarsko društvo u kojem je svakom održano po 5 predavanja. Njih umalo pa dostigoše naši Vukovar-Vinkovčani sa 4 predavanja, a onda se redaju Međimurci, Našičani, Požežani, i Brođani, svaki s po 3 predavanja. Osječani, pa oni iz Pakrac-Daruvarskog društva te Varaždinci održaše svaki po 2 predavanja, a po jedno održaše Petrinja, Pregrada, Velika Gorrica, Nova Gradiška, Križevci i Karlovac, dok društva u Jastrebarskom, Klanjcu, Novskoj, Bjelovar-Grubišnopolje ništa o predavanjima ne javiše, pa ne znamo, da li su ih držali ili nisu. Društvo u Sisku je tek nedavno osnovano, pa nije ni moglo da se još ovako afirmira.

Evo, drugovi i drugarice, ovako se radilo. I ovo je lijep i zamjeran rad, pa je »Savez« na nj ponosan. A daj Bože, da ove 1928./29. godine bude još plodonosniji i još revniji.

Ja vas sve upozorujem na apel, što ga je »Savez« objavio u 9. broju ovog našeg »HUD«, gdje je sveukupno hrvatsko učiteljstvo pozvano na prosvjetni rad u narodu tijekom ove zime. Ondje su izneseni i konkretni primjeri za taj rad, a članovi su pozvani, da podakte o ovakovom svojem radu pripošalju svojim društvima, koja opet treba da te sve svoje podatke pošalju »Savezu« do Uskrsa 1929., pa da vidimo, tko će se iskazati. Mi ćemo i opet sva društva i pojedine radnike ovako kao sada prikazati u »HUD«, a imena i rad onih drugova i drugarica, koji će se u ovom radu na narodnom prosvjećivanju najodličnije istaknuti, objavit ćemo usto još i u svim našim novinama te javno na slijedećoj skupštini »SHUD«.

Upozorujem sve članove, da čistopis svojih predavanja, koja drže u našim društvima, pošalju uvijek preko društvenog tajnika »Savezu«, pa će uredništvo važnija takva predavanja po mogućnosti objaviti u »HUD«.

A sada na posao! Narod vas čeka!

Ivan Tomašić.

Iz „Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu".

Izjava hrvatskoga učiteljstva grada Zagreba.

Poznate »vođe« onog dijela učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba, što je izvan redova hrvatskog učiteljsskog društva za grad Zagreb i okolicu, udruženoga u SHUD, koji se već toliko puta proslaviše svojim časnim »akcijama« protiv interesâ u »SHUD« udruženoga hrvatskoga učiteljstva, pojavilo se je i opet novom »akcijom« za »formiranje Zbora aktivnog učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba«. U toj raboti izvjesna su gospoda i pônovno napala naš staleški rad te postupak naših predstavnika za ukinuće zabrane privatnog proučavanja. (Vidi naš članak: »Kuda vode propusti«). Buduć da su ta izvjesna gospoda, premda su, izvan naših učiteljskih redova, pokušala svoja kukavičja jaja ušuljavati i među članstvo našega učiteljskog društva, to su pojedini naši članovi izrazili želju, da bi se održala konferencija članova hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb, udruženog u SHUD, na kojoj bi se ponovno obavijestilo članstvo o pravom stanju stvari, ukoliko je to postalo nužno nakon našeg društvenog sastanka, održanog u Velikoj Gorici. (Vidi izvještaj o tome).

Ta je konferencija sazvana kratkim putem i održana je 23. prosinca o. g. u dvorani Hrvatskog učiteljskog doma. Premda na pragu Božića, sabralo se je do 50 članova iz redova aktivnog učiteljstva osnovnih škola grada Zagreba, dok su se mnogi opravdano ispričali. Sastanku je prisustvovalo iz vlastite pobude još i nekoliko članova, koji nisu na osnovnim školama. Predsjedao je društveni predsjednik Milutin Mayer.

Stvarni izvještaji saslušani su pomno i primljeni s izjavama negodovanja protiv smutljivoga rovarenja one izvjesne gospode izvan naših staleško-društvenih redova, te je s povlađivanjem jednodušno prihvaćena slijedeća rezolucija:

»Hrvatsko učiteljstvo grada Zagreba na svom današnjem sastanku zaključilo je:

1. Odbija sve nedolične i namjerne napadaje te izmišljotine na vodstvo i na pojedine članove svoje staleške organizacije, kojima je napadajima i odviše prozirna svrha.

2. Ne prima nikakovih uputa i pouka od onih, koji u našim staleško-društvenim redovima i onako nemaju mjesta.

3. Zbijeno i složno u svojoj Matici svih hrvatskih učiteljskih staleških organizacija u Hrvatskoj, izja-

vljuje, da je jedino ova Matica pozvana, da u ime njihovo promiče i brani prava i tekovine hrvatskoga učiteljstva.

Nuzgredno se napominje, da je i U. J. U. u Zagrebu svojevremeno javno otklonilo primanje savjeta i uputa te mešetarenja od strane nekoje te izvjesne gospode.«

Predsjedništvo hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu:

Milutin Mayer.

Istina o mojemu razgovoru sa g. Andrijom Širolom.

»Hrvatski Učitelj« u broju 17.—18. od 25. rujna 1928. na strani 165. donio je iz pera nekog g. N. članak pod naslovom »Rad za slogu i sporazum«, u kojemu se takođe spominju i moje neke izjave oko sloge i jedinstvenog rada učiteljstva grada Zagreba i okolice, što sam ih navodno dao svojedobno g. Andriji Široli, predsjedniku »Učiteljskog društva za zagrebački srez i okolicu.«

Jer moje izjave nijesu onako prikazane, kako sam ih zaista dao, to u našemu »Hrvatskomu učiteljskomu domu« o stvari priopćujem ovu

Izjavu:

Nekako uoči glavne skupštine »Saveza hrvatskih učiteljskih društava« u mjesecu kolovozu 1928. došao je u moju uredovnicu moj školski drug g. Andrija Širola, današnji predsjednik »Učiteljskog društva za zagrebački srez i okolicu« u svom privatnom poslu, a nipošto s težnjom, da se poradi nešto oko sloge i jedinstvenog rada učiteljstva na teritoriju grada Zagreba i okolice, kao i Hrvatske, Slavonije i Međimurja.

Nakon obavljenog posla, što se ticao brata g. Andrije Širole, svrnuli smo među inim razgovor i na naše učiteljske prilike.

U tom razgovoru rekao sam drugu Široli, da me neizmjerno boli, što su redovi hrvatskoga učiteljstva pocijepani i nesložni, i da bi bilo skrajnje vrijeme, da dođe do one stare sloge i jedinstva u hrvatskim učiteljskim redovima. Izrijekom sam naglasio, da ne marim ispitivati, koji su tome uzroci, ali da nije u redu, da se na radost naših protivnika i neprijatelja javno grdimo i napadamo. Rekao sam, da sam u odborskoj sjednici »Hrvatskoga učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu«, održanoj 3. ožujka 1928. izjavio, da polažem čast predsjednika istoga društva, jer ne ću da budem zapreka učiteljskom sporazumu, niti ne ću da mi se predbacuje, da radim na uštrb društva. Povod toj mojoj izjavi bili su svojedobni napadaji u »Hrvatskom Učitelju« na mene zaradi toga, što sam prigodom moga izbora godine 1927. za predsjednika »Hrvatskog učiteljskog društva za grad Zagreb i okolicu« rekao, da je dužnost hrvatskog učiteljstva, da u svom prosvjetnom i patriotskom nastojanju radi »za Boga i Hrvatsku«.

Pošto je »Hrvatski Učitelj« ove moje riječi istaknuo kao denuncijaciju neke teške političke izjave, koja bi mogla biti pogibeljna i nepovoljna po učiteljske interese, odlučio sam da predam ostavku kao društveni predsjednik. Odlučio sam to učiniti iz čiste i iskrene ljubavi spram hrvatskog učiteljstva — kojemu sam punih trideset godina sve do moga nasilnog i protuzakonitog umirovljenja godine 1924. vjerno i istinski služio.

Odmah sam uočio, da stanovita gg. hoće moje privatno političko držanje da izrabe na štetu hrvatskoga učiteljskog društva zagrebačkoga, da ga prikažu valjda čak »antidržavnim i pogibeljnim«, jer ima predsjednika, koji se vazda usudio očitati istinu u brk i nikada nije zatajio svoga hrvatskog političkog uvjerenja. I zato da se raznim spletkama i nekolegijalnim podmitanjima stane odmah na kraj, odlučio sam položiti predsjedničku čast.

Ali upravni odbor zagrebačkog hrvatskog učiteljsokg društva nije htio ni čuti o toj ostavci, već je jednoglasno zaključio, da »odbija tendenciozne napadaje »Hrvatskoga Učitelja« imajući potpuno povjerenje u rad svoga predsjednika i prelazi preko ponovnih napadaja u »H. U.« na dnevni red.«

Ja sam unatoč toga jednoglasnog zaključka upravnoga odbora htio ostati kod svoje demisije, samo da se ne naškodi jednom hrvatskom učiteljskom društvu u ovim teškim i sudbonosnim danima hrvatskoga naroda, ali sam konačno na zamolbu odbora i drugih viđenih društvenih članova povukao svoju ostavku. Ipak sam neko vrijeme stajao postrance i s gore navedenih razloga prepustio g. potpredsjedniku Franji Markoviću da predsjeda glavnoj skupštini, što je održana u lipnju 1928. u Zagrebu.

Ovako i u ovom smislu tekao je razgovor između moga druga Širole i mene i nikako drugojačije. Jer me je konačno prijatelj Širola umolio, da poradim i ja sa svoje strane na slozi hrvatskoga učiteljstva, naglasivši posebno, da on ne odobrava svojedobnih prigovora i napadaja »Hrvat. Učitelja« na mene radi moga govora, što sam ga izrekao prigodom moga izbora za predsjednika Zagrebačkog hrvatskog učiteljskog društva, jer da je duboko uvjeren, da ja svoga privatnog političkog uvjerenja ne ću nikada namitati drugima, niti ću u tom smislu praviti možda kakove presije u društvu, kojemu sam danas predsjednikom.

I ovom zgodom opet naglašujem, da sam za bezuvjetnu slogu svih iskrenih i rodoljubnih hrvatskih učitelja. Na stranu sve osobnosti i bolesne ambicije, na stranu svaka neiskrenost i podmitanje! Glavu gore! Pogledajmo si u oči kao ljudi, kao pravi Hrvati i zaboravimo, na sve razmirice i budimo pravi, značajni svećenici narodne prosvjete. To traži od nas hrvatski narod, kojemu smo jedinome i nikom drugom dužni služiti i biti jedinstveni s njime u njegovoj teškoj titanskoj borbi.

Samo tako služit ćemo dostojno hrvatskomu narodu i našoj dragoj Hrvatskoj, koja će dočekati bolje i srećnije dane samo onda, ako svi njezini sinovi budu složni i prožeti istom ljubavi za njezinu sreću i napredak.

Zagreb, svršetkom 1928.

Milutin Mayer.

UREDNIŠTVO „HUD“.

Što je najvrednije od priopćenoga do sada u „HUD“?

(Poziv na plebiscit).

Predsjedniku »Saveza« Ivanu Tomašiću votiralo je »HUD za grad Zagreb i okolicu« još g. 1927. i isplatilo svotu od 200 dinara u ime novčane pripomoći za troškove, što ih je on imao zbog čestih putovanja u »Savezovim« stvarima u Beograd kao i na skupštine naših društava, a kuda je svuda išao u interesu »Saveza« i naših društava o svome trošku.

On je toj svoti pridometnuo još svojih 80 dinara i s ovim iznosom od 280 dinara raspolaže on, kako je to objavio u drugome stupcu, priopćenom na str. 143. broja 9., 10., 11. i 12. »HUD« od 5. i 20. studenoga te 5. i 20. prosinca 1927., ovako:

Naznačeni iznos od 280 dinara daje Tomašić za jedan udio »Zaklade Hrvatskog učiteljskog doma« u Zagrebu. Ovaj udio darovat će se onome, čiji članak, priopćen 1927. ili 1928. godine u »Hrvatskom učiteljskom domu«, čitači i faktični pretplatnici »HUD« izglasaju kao najbolji i najvrijedniji.

Stoga pozivljemo sve, koji su, uplativši u ime pretplate za »HUD« u g. 1927. Din 30, a u 1928. Din 60, stekli pravo da sudjeluju u ovom plebiscitu, neka nam na otvorenoj dopisnici uz jasan svoj potpis i mjesto boravka odmah jave: ime pisca, članak i broj našeg lista u kom se nalazi, a koji im se članak po njihovu sudu čini najboljim. U obzir dolaze svi članovi kao i predavanja, objavljena u I. godištu 1927. kao i u ovom II. 1928. godištu »HUD«.

Plebiscitne glasovnice primaju se najkasnije do svršetka siječnja 1929. Odmah iza toga sastaje se uredivački odbor i to: Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić, te će ustanoviti rezultat glasanja i spomenutu nagradu podijeliti onome, tko najviše glasova dobije.

Rezultat toga plebiscita objavit će se zatim u prvom broju »HUD«.

Uredništvo.

Čestit Božić

i

Sretnu Novu Godinu

Hrvatskom učiteljstvu i čitačima »HUD«

žele

Uprava »SHUD« i uredništvo »HUD«

VIJESTI

STOGODIŠNJICA OD ROĐENJA FRANJE RAČKOGA.

Naš najviši znanstveni zavod »Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti« slavi zajedno sa cijelim hrvatskim narodom stogodišnjicu od rođenja svoga prvog predsjednika Franje Račkoga. Rački je uz Kvaternika, Starčevića i Strossmayera najistaknutija ličost Hrvatske u drugoj polovini XIX. vijeka. Štoviše, njega valja staviti posve uz bok Strossmayeru, jer su njih dvojica nerazdruživi suradnici i zajednički stvaraoci, ili kako to sam Strossmayer reče za njega: »Što god sam i ja sam za Boga i vjeru, za domovinu i narod svoj pomislio i izveo, i u njegovoj je plemenitoj duši, srcu i volji postojalo i izvedeno bilo. Bolja polovica svega toga njegova je misao, njegova zasluga i njegova slava«. Tim riječima je kazano sve. Kao dva blizanca oni su se nadopunjavali i pomagali, te je sva baština Strossmayera ujedno i baština Račkoga.

Franjo Rački se je rodio 25. XI. 1828. u Fužinama u Gorskom kotaru. Posvetio se je svećeničkom zvanju, te je, svršivši gimnaziju na Rijeci i Varaždinu, pohađao sjemenište u Senju. Već ovdje se je bavio proučavanjem jezika i povijesti, te je izdao djelo: »Vijek i djelovanje sv. Ćirila i Metodija, slavenskih apostola« (1859.), a u svojoj raspravi »Pismo slovjensko« dokazao, da je glagolica ono pravo slavensko pismo, što ga je složio sv. Ćiril, a ne ćirilica. No pravi rad Račkoga počinje, kad je g. 1857. imenovan kanonikom ilirskog kaptola sv. Jeronima u Rimu. U rimskim knjižnicama on sakuplja i nosi na svijetlo građu za povijest Južnih Slavena.

Vrativ se 1860. u domovinu, počinje djelovati politički sa određenim programom: Samostalna Hrvatska u federativnoj monarhiji. God. 1868. bio je izabran za narodnog zastupnika narodne stranke, te je sa 16 drugih narodnjaka istupio iz Sabora. I kasnije biran uvijek je stajao na opozicionalnom tlu ne priznavajući naročito reviziju nagodbe. Napisao je i više vrlo vrijednih političkih rasprava. Zastupao je ideju ujedinjenja Južnih Slavena ali na konfederativnom osnovu. Bio je neobično kulturan, miran i pronicav političar, kakvih je Hrvatska brojila malo.

U Zagrebu je pokrenuo zajedno sa V. Jagićem i J. Torbarom a uz pomoć Strossmayera 1863. »Književnik«, preteču Akademije i njezinih kasnijih izdanja. Zajedno sa Strossmayerom zamišlja Akademiju, te uz financijalna sredstva darovana od Strossmayera provada njenu naučnu organizaciju, uređuje knjižnicu, i t. d. Zato i postade g. 1867. prvim njezinim predsjednikom, koju je dužnost i čast vršio kroz 20 godina. U »Radu« Akademije izdao je mnogo naučnih rasprava, od kojih ovdje spominjemo: »Pokret na slavenskom jugu koncem XIV. i XV. vijeka«, »Bogomili i patareni«, »Borba Južnih Slavena za neovisnost u XI. vijeku« i mnogo drugo. Usto je kritično proučio sve izvore hrvatske povijesti do 1102. godine, te izdao »Isprave o uroti bana P. Zrinskog i K. Frankopana«, a u Akademijinoj zbirci »Monumenta historico-juridica« objelodanio je vinodolski, kastavski i veprinački zakon.

* * *

Ali dr. Franjo Rački nije stekao samo velikih zasluga na polju znanstveno-historijskome, već je vrlo zaslužan i za hrvatsko školstvo. Upravo u doba, kada je hrvatski sabor bio kralju podnio na potvrđenje »Školski sustav za narodne i početne učione i učiteljišta u trojednoj kraljevini«, koji nažalost nije dobio sankcije, jer je sabor hrvatski bio 8. studenoga 1861. raspušten, dr. Rački bio je u to doba školskim nadzornikom i izvjestiteljem za pučke i srednje škole, koju je čast obnašao sve do 10. travnja 1867., kada ga je akademija izabrala za prvoga svog predsjednika.

Rački je zatekao u hrvatskom školstvu sustav apsolutističko-centralistički, koji je doduše bio napredan, ali se provađao germanizatorski. Nastupio je svoje mjesto kao školski nadzornik u vrlo teškim prilikama, no on je te prilike dobro shvatio i nije ih se ni najmanje plašio.

Njegovo imenovanje za školskog nadzornika bilo je upravo oduševljeno pozdravljeno od svega hrvatskoga učiteljstva. Tu radost učiteljstva lijepo je istaknuo u svom pozdravnom govoru ravnatelj zagrebačkih škola Franjo Klaić.

Rački odzdravio je kratkim, krepkim i ganutljivim govorom učiteljskom zboru. U tom govoru osobito je preporučio hrvatskim učiteljicama, da u hrvatskom narodnom duhu uzgajaju našu žensku mladež, a ne manji zadatak imaju preparandijalni zavodi, od koga, kao najmoćnije poluge učiteljstva, zavisi narodna prosvjeta.

U školama zatekao je školske knjige, što su bile prijevodi austrijskih knjiga, po kojima se nijesu mogla uzgajati hrvatska djeca onako, kako bi to odgovoralo hrvatskoj narodnoj školi. Zato je odmah stao pomišljati na to, kako bi hrvatska djeca došla do valjanih hrvatskih udžbenika. Bilo je tu velike borbe, jer mnogi valjani prijedlozi dra. Račkoga nijesu polučili odobrenja viših faktora. Ali on nije sustao u tome, jer je ipak polučio toliko, da su izrađene neke veoma potrebne knjige, kao Čitanka, Hrvatska slovnica i Pismovnik za IV. razred, čime je udaren temelj za nastavu u hrvatskom jeziku u pučkim školama, pa i u samim tadašnjim preparandijama.

Za nadzornikovanja Račkijeva izdalo je kr. Namjesničko vijeće više naredaba, kojima se znatno unaprijedilo pučko školstvo. Većinu tih naredaba izradio je sam dr. Rački.

Njegovim utjecajem podignuto je dvadeset i sedam novih pučkih škola u Hrvaskoj i Slavoniji, što u ono doba nije bila ni mala ni laka stvar.

Kao nadzornik prigodom inšpekcija bio je blag i dobar. Svojim pronicavim okom odmah je uočio pojedine nedostatke i mane, ali ih nije nikada rekao učiteljskom osoblju onako »suvereno« i »s visokoga«, kako se to danas često dešava, već je svojim blagim postupkom ostao u ugodnoj uspomeni. Osobito se malena djeca veselila njegovu dolasku i nakon odlaska pitala svoje učitelje: »Hoće li opet skoro doći ovaj dobri gospodin?«

Kod svake inšpekcije upućivao je pučko učiteljstvo na hrvatski patriotski njegov zandatak i poziv, što je i bilo prijeko potrebno iza one germanizatorne uprave.

Njegovim poticajem osnovano je u Zagrebu »Društvo za pomaganje siromašnih učiteljskih pripravnika«.

A kaošto je krepkom rukom posegnuo u pučko školstvo, tako je posegnuo i u srednje naše škole i savjesno brinuo se, da i te škole dobiju valjane školske knjige.

Sve u svemu: Rački je bio velik i iskren prijatelj učiteljstva, pa se stoga i nije ugibao doticaju s narodnim učiteljstvom.

Kolike je simpatije uživao u pučkom učiteljstvu svjedoče najbolje oproštajne riječi, što ih je uredništvo pučkoškolskog časopisa »Napredak« napisalo godine 1867., kada je dr. Rački postao prvi predsjednik Jugoslavenske akademije: »Hvala mu na trudu i muci, što ju je žrtvovao za kratko doba svoga nadzornikovanja pučkom školstvu, a poznavajući ga u svemu šta je i kakav nam je, želimo mu od srca jedino ovo: Bog nam ga uzdržao što više godina zdrava, čila i jaklena!«

Uz sav svoj naučni i politički rad pisao je Rački mnogo u »Vijenac« te osobito u »Obzor« kome je bio zapravo duša.

*

Početkom rujna 1893. bio sam po prijedlogu gradskog školskog odbora, i to kao kandidat njegova predsjednika dra Ive Malina, premješten iz Lipika u Zagreb. Tadašnji urednik »Obzorov« pravoslavni Hrvat Mile Maravić zamolio me malo zatim, da mu dodjem objasniti neke stvari u jednom vrlo oštrom članku, što ga je primio protiv Khuenove tiranije spram hrvatskoga školstva i učiteljstva. Došao sam baš kad je u uredništvu dovršena konferencija leaderâ stranke i pozvaše me unutra. Bio tu Rački, Derenčin, Smičiklas, Šime Mazura i jošte neki. Pročitah rukopis i rekoh otvoreno svoje mišljenje. Svi su mi odobrili; no Rački je i o toj stvari kazao, što nas je sve svelo potpuno načisto. »Eto«, reče netko od njih, kad je namah zatim Rački otišao, »tako nam je uvijek s ovim našim velikanom: samo pol sata razgovora i mi smo oplođeni pobudama i idejama za članke najraznovrsnije građe, kojima popunimo list barem za tri dana«...

*

Umro je 13. II. 1894. Jugoslavenska Akademija izdala je povodom stote godišnjice od njegova rođenja u redakciji Ferde Šišića »Korespondencija Rački-Strossmayer«, rodno mu je mjesto Fužine podiglo spomenik i spomen-ploču (Valdecovo djelo) a »Braćč hrvatskog Zmaja« postaviše na kuću na Kaptolu 13., gdje je umro, spomen-plaketu.

Ivan Tomašić.

DVADESETGODIŠNJICA SMRTI SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA.

29. listopada o. g. navršilo se je dvadeset godina od smrti možda najvećeg hrvatskog pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića. Kranjčevićeva poezija zauzima zasebno mjesto u hrvatskoj literaturi. »U njega su bile dvije temeljne djelatnosti duha čovječjega u jednakoj snazi razvijene: potreba borbe i akcije i potreba promatranja i refleksije. Zanosan, s jakim porivom borbe i otpora, rada naprezanja, ujedno je svaki taj poriv proučavao, analizirao i ocjenjivao kao vrlo emotivan mislilac... Skroman i prostran, ali jak i velik u svojoj prostranosti. Njegova je veličina bila u njegovoj osjetljivosti, u bogatstvu registra njegove duše, u diferenciranosti i kompliciranosti njegove psihe, u intenzitetu njegove misli, njegovog osjećaja i njegovog unutarjeg života«. — Ovako ga karakteriše Milan Marjanović, koji je za njegova života s njime mnogo drugovao. Nije dakle ni čudo, što su njegove pjesme bile zaista dio njegova života, komadić njegove duše, pa kad je jednu pjesmu dovršio, »onda je sasvim izmoren, izmučen, zaista kao da mu se otkinulo nešto od života«, opisuje njegova sada također već pokojna supruga Ela njegovo stvaranje. Iako je počeo da pjeva u doba Harambašićeve patriotske poezije, pod čijem su, ali osobito i pod Šenoinim uticajem svakako i njegove »B u g a r k i n j e« izašle 1885., on se uskoro oslobađa svakog uticaja i polazi svojim smjerom. U drugoj mu zbirci pjesama »I z a b r a n e p j e s m e« izašloj nakladom Matice Hrvatske 1898. već vidimo drugog, onog pravog Kranjčevića, i tu je najjači, dok u »T r z a j i m a« (1902.) zapada u sebe i postaje težak, nejasan. Pred smrt njegovu spremalo se i d i v o t i z d a n j e za koje je lično priredio i odabrao pjesme, ali ga ne dočeka, već umre prije. Društvo hrvatskih književnika izdalo je 1912. njegovu »P j e s n i č k u p r o z u« sa predgovorom Milana Marjanovića.

Kranjčević je b o r a c, ali kako to izvrsno kaže Matoš, umjetnik unutrašnje ljepote, što ju vole duboki ljudi, umjetnik golemih svemirskih vidika. Poput svojeg »Posljednjeg Adama« i on je »Buntovnik mrtve što bogove dira, i — tužitelj svemira! — —« On zna da »u njemu vapi ljudstvo prkoseće, i vječnog duha nemir!«, kao i to, da ne će nikada naći odgovor na svoje pitanje, jer posljednji Adam umire s upitnikom u duši. Dobro i zlo, svijetlo i tmina, istina i laž, to su ta dva još arijska motiva što se u svijetu bore i Kranjčevićeva poezija i nije možda drugo, nego ta borba dobra protiv zlu, istina protiv laži, svijetlo protiv tmine sa jakim subjektivnim akcentom. Dakako da je i u njegovom socijalnom shvaćanju moralo to imati odraza i zaista Kranjčevićeva je ideologija gotovo socijalistička. Sve to čini njegove pjesme uz njihovu umjetničku vrijednost trajno lijepima, dubokima i savremenima.

S. S. Krajčević se je rodio 1865. u Senju. Nakon što je apsolvirao gimnaziju pošao je u Rim da na »Germanicumu« studira teologiju. Ali kako je osjetio da to nije njegov poziv, vrati se odanle pomoću Strossmayera u domovinu, te svršivši u Zagrebu učiteljsku školu, a kasnije položivši i ispit za građanske škole, bude učiteljem trgovačke škole u Mostaru, pa onda u Livnu i Bijelini, a 1893. premješten bje na učiteljsku školu u Sarajevu i ondje ostao do smrti svoje. U Sarajevu bio je kroz desetak godina urednikom književnog polumjesečnika »Nade«. Umr'o je od kamenaca u mjehuru 29. listopada 1908. u Sarajevu, gdje je i sahranjen.

U svojim izdanjima g. 1926. izdala je »Matica Hrvatska« njegove »Pjesme« izabrane i uvodom popraćene od Branimira Livadića. *I. Tomašić.*

DVADESETGODIŠNJICA SMRTI DRA STJEPANA pl. MILETIĆA.

Prije dvadeset godina, 8. rujna 1908., umro je reformator hrvatskoga kazališta Dr Stjepan pl. Miletić. Upravo kad je kazalište preselilo u svoju novu zgradu u donjem gradu, 1895., postade Miletić intendantom njegovim i može se ustvrditi, da je Miletićeva era bila za hrvatsko kazalište najsjajnija. On je kazalište digao na umjetnički niveau, gajio jednako dramu, operu, operetu i balet, reformirao cijelo njegovo djelovanje, uredio glumačku školu da dođe do podmlatka, a iznašajući domaća djela poticao naše autore da rade na polju kazališne umjetnosti.

Miletić se je i sam bavio literarnim radom (komedija »Diletanti«, pa drame »Diogenes«, »Grof Paližna«, »Boleslav«, »Pribina«, a i drugo); na najglavniji je njegov rad kao intendanta. Treba spomenuti i to, da je on kupio i darovao Zagrebu veliki spomenik Petra Preradovića. *T.*

OSAMDESETGODIŠNJICA VJEKOSLAVA SPINČIĆA.

Profesor Vjekoslav Spinčić proslavio je 23. X. o. g. osamdesetgodišnjicu svoga života. Rođen je 23. X. 1848. u Spinčićima kraj Kastva, te nakon svršenih škola u Kastvu i gimnazije na Rijeci, svrši bogosloviju u Gorici i Trstu, a filozofski fakultet u Beču i Pragu. Bio je profesorom u Istri i njenim zastupnikom i to od 1882. u istarskom saboru, a od 1892. u carevinskom vijeću u Beču, te je uz bana Laginju danas najbolji živi poznavalac hrvatske Istre i njezin predstavnik. Kao odličan borac stajao je uvijek na stanovištu, da I s t r u v a l j a s j e d i n i t i s a H r v a t s k o m, te je i sve njegovo djelovanje bilo u tom pravcu. Uz politički rad radio je mnogo i kulturno, te je među inim napisao u Gruberovoj »Povijesti Istre« prikaz prosvjetnog njenog života.

Hrvatski ga narod nosi sa zahvalnošću u svome srcu, pa neka nam poživi još mnoga ljeta! *I. T.*

MEŠTROVIĆEVA SLAVA — SLAVA HRVATSKOGA NARODA.

U Chicagu na ulazu u Grand Park pred Michiganskim jezerom otkrivena su mjeseca listopada o. g. dva veličanstvena umjetnička djela našega Ivana Meštrovića: »Indijanac na konju odapinje luk« i »Indijanac na konju baca koplje«.

Seljačko dijete, rođen u Dalmaciji tamo u Otavici kraj Drniša, isprva pastir a onda klesar, Ivan Meštrović

postao je danas najveći i najslavniji kipar sadašnjice. Njegovo ime poznato je u cijelom svijetu, a djela njegova rese najslavnije umjetničke muzeje i galerije. Od mnogobrojnih njegovih umjetnina spominjemo ovdje samo njegove madone, lik majke i oca, autoportret, Kraljevića Marka i Kosovski hram, Pobjednika, Michelangela, portret pape, mauzolej u Cavtatu, spomenike Marulića i Grgura Ninskog u Splitu, Zdenac života i Strossmayera u Zagrebu, pa onda ona divna djela iz života Hristova te sam razapeti Hristos. Svako ovo djelo učinilo je Meštrovića vječnim u kulturi svega čovječanstva. Po njemu dobiva i njegov hrvatski narod odlično mjesto, jedno od najodličnijih mjesta u svjetskoj umjetnosti. Meštrović to znade i on je ponosan na to, jer on ljubi hrvatski narod iskreno i duboko, bez riječi i govora, jer on govori djelima svojim. Evo i ovi veličanstveni njegovi konjanici govorit će uvijek cijeloj Americi: To je Ivan Meštrović, Hrvat. Lijevani su u Zagrebu, a to je malen ali glavni grad, duša i srce svih Hrvata. I zato je ova Meštrovićeva slava — slava hrvatskoga naroda.

Narod treba da to znade, da si je svijestan toga. Dušu njegovu neka prožme misao, da je Ivan Meštrović jedan od najvećih živućih sinova hrvatskoga naroda. *S.*

JUBILEJ JOSIPA BACHA.

Mjeseca studenog o. g. proslavilo je hrvatsko kazalište tridesetgodišnjicu neumornog djelovanja Josipa Bacha, »srca i mozga hrvatskog kazališta«. Uz Demetera, Freudenreicha i Miletića, Josip Bach je najzaslužnija ličnost za naše kazalište, jer on, kako ono veli Begović, »trideset godina danju i noću bdije kraj svoje idealne ljubovce hrvatske Talije i troši na nju svaki kucaj svoje krvi i svaki odbljesak svoje misli«.

Tom prigodom pozdravljamo ga srdačno i mi hrvatski učitelji. *T.*

Književni prikazi

NOVA PSIHOLOGIJA.

Dr. Stjepan Zimmermann: Psihologija za srednja učilišta. — II. izdanje, Zagreb 1928. — Cijena 60 dinara.

Potreba znanstvenog psihologijskog priručnika na hrvatskom jeziku osjeća se kod nas već odavno. Jer na primjer Psihologije Basaričkа, pa Arnolda, Lorenza ili Petronijevića, u koliko nijesu zastarjele ili prepopularne u toliko su opet jednostrane. Nova Zimmermannova pak Psihologija nesamo da je u glavnom nepristrana, već je pisac kod njene izradbe uvažavao najnovije rezultate na području savremene psihologije iznoseći osim već utvrđenih istina i sva danas još sporna pitanja te različne pokušaje njihova rješenja. Međutim ova psihologija imade još jednu odliku, a ta je, da su na psihologijske probleme nadovezani, kako ćemo to kasnije vidjeti, paralelni filozofijski problemi, pa je tako postignuta ona unutarnja veza između psihologije i filozofije. Jednako tako valja naglasiti, da je Zimmermann ovim svojim djelom u našu neizgrađenu i zbrkanu psihologijsku terminologiju unio upravo solidnu određenost i stalnost, i time je, rekao bih, sretno riješio pitanje, što je bilo dosada uzrokom mnogim poteškoćama i nerazumijevanjima.

Samu psihologiju podijelio je autor na empirijsku i filozofijsku psihologiju.

Empirijski dio započinje sa uvodom, što budi uopće interes za psihologiju raspravljajući o čovjeku i njegovom duševnom životu, o tom kako psiholog upoznaje doživljaje i kako su doživljaji zavisni od tijela. Iza uvoda obrađeni su u tri dijela i to zasebice: I. doživljaji saznanja, II. doživljaji čuvstvovanja i III. doživljaji nastojanja i voljni doživljaji, dok u IV. dijelu imamo sintetičko upoznavanje svijesti.

I. Moderna psihologija razlikuje tri stupnja u duševnom životu, što imadu psihogenetski karakter, i to: osjet, predodžbu i misao, odnosno kako to Jodl naziva: primarne, sekundarne i tercijarne pojave, ili kako engleska škola veli: prezentativne, reprezentativne i refleksivne. Tu je razdiobu prihvatio i Zimmermann, pa kod doživljaja saznanja govori o 1. stepenu saznaja, naime gdje »za predmete izvanjskog svijeta saznajemo time što ih pomoću podraženih osjetilnih organa opažamo ili percipiramo«! o 2. stepenu saznanja, gdje »opažajne sadržaje možemo i bez perifernih podražaja usvijesno obnoviti (reproducirati) i na taj način podražajno nenazočne predmete predočiti«, te o 3. stepenu saznanja, naime da »o svemu što iskustveno doživljujemo, možemo misliti«. Na kraju ovog I. dijela dodan je paralelni filozofijski problem, naime noetički dodatak, gdje se govori o izvanjskom svijetu i našoj spoznaji o njemu, te o znanstvenoj spoznaji uopće.

II. dio prikazuje nam emocionalne doživljaje na koje je zgodno povezan aksiologijski problem (problem vrijednosti), kao i intelektualne i estetske emocije.

III. se dio bavi apetitivnim i volitativnim doživljajima (nastajanje i volja), na koje su opet povezani etički, socijalni i religijski problemi.

IV. dio prikazuje sintetičku cjelinu duševnog života ili jedinstvo svijesti.

S kratkim pregledom duševnih bolesti zaključen je prikaz empirijske psihologije.

Filozofijska psihologija obrađuje problem duše. Dakle ovaj posve spekulativni dio dolazi, kako vidimo, na kraj, kako i valja, a ne kao što to većinom u udžbenicima pogrješno biva, da bude uvodom u psihologiju.

Na koncu dolazi kao neka leća sabirača kratak dodatak o životu u svijetu kao filozofijskom problemu. Knjiga završava prikaz povijesti psihologijske nauke i njezinih smjerova u sadašnjosti (o eksperimentalnoj psihologiji je priopćen, nažalost vrlo kratak, prikaz Dr. R. Bujasa), te rječnik stranih a i naših psihologijskih termina.

Tekst je upotpunjen sa 22 izvrsne slike (većinom crteži sveuč. profesora biologije Dr. Zarnika), koje su, što je također vrlo dobro, sve u tekstu, a ne na kraju.

Uslijed svega navedenog postala je Zimmermannova »Psihologija« neophodno nužan priručnik svakome, tko se iole malo bavi psihologijom. Jer iako su neki pedagozi upravo antipsihologijski raspoloženi, kao na pr. Natorp ili Messmer te Sallwürk, pa makar James misli da se sva psihologija potrebna pedagogu dade ispisati na dlanu ruke, ipak je danas prevladalo mišljenje, da savremena pedagogija, a specijalno didaktika bazira najviše upravo na psihologiji. A ova »Psihologija« dat će svakom uzgajatelju na lijep i zanimljiv način osnov svih psihologijskih problema, uputivši ga ujedno i u općefilozofijske probleme, što interesiraju svakog intelektualca, jer, kako to i autor u svom uvodu spominje, dobro veli Kant: »Uzalud je htjeti hiniti ravnodušnost prema onim pitanjima, čiji predmet ne može biti ljudskoj naravi ravnodušan«.

Ljudevit Tomašić.

HRVATSKA REVIJA.

»Matica Hrvatska« pokušava da zaspali interes naše čitalačke publike i opet oživi, zapravo: da odgoji novu čitalačku publiku; jer nakon rata, nažalost, sav je smisao za domaću književnost upravo strahovito spao, pa je domaća literatura u krizi, no ne u krizi s obzirom na stvaratelje, već s obzirom na čitatelje. To je i uzrok, da se evo nijedan književni časopis ne može kod nas dulje održati; to je uzrok, da se nijedan književnik ne usuđuje da u vlastitoj nakladi izda svoje djelo; a to je uzrok i tome, da se nakladnici teško odlučuju na izdavanja, a ako pristanu, stavljaju književniku redovno očajne uvjete. Mi nemamo stalne čitalačke publike, evo to je razlog svemu tome. Ovu treba dakle ponovno odgojiti. »Matica Hrvatska« to pokušava izdavajući izim svojih redovnih i izvanrednih izdanja i poznato »Kolo«, a evo sada i književnu reviju »Hrvatsku Reviju«.

Dvobroj 1.—2., što je izašao za posljednje četvrtgodište, a cijena mu je 50 D, može da se svojom opremom kao i sadržajem mirno takmiči s najpoznatijim književnim revijama drugih naroda. Uredio ga je s književne strane Branimir Livadić, dok je umjetničku stranu opremio slikar Vladimir Kirin. Saradnici su joj naši književnici: Nehajev, Krleža, Cesarec, Maixner, Badalić, Lukas, Batušić, Kulunđić, Rojc, Kosor, Grado, Breyer, pa od stranih Lednicki i drugi; a u reprodukcijama svojih djela prikazani su nam: Mujadžić, Kerdić, Augustinčić, Grden, Postružnik i Tabaković.

Mi »Hrvatsku Reviju« najsrdačnije pozdravljamo i nadamo se, da će njenim novim urednicima Ivšiću i Livadiću uspjeti, da ju održe na ovoj visini, da će redovito izlaziti, i zbog svega toga, pa jer će usto biti i prava »Hrvatska Revija«, da će steći stalnu čitalačku publiku i postati naš najbolji i najrašireniji književni list.

»Hrvatska Revija« izlazit će u godini 1929. kao mjesečnik, a pretplata bit će joj naknadno ustanovljena.

Hrvatskome učiteljstvu preporučujemo najtoplije »Hrvatsku Reviju« kao i sva izdanja »Matice Hrvatske«, jer učitelji kao prosvjetni pioniri u našoj provinciji treba da budu i faktično nosioci naše kulture, a izdanja »Matice Hrvatske« u tom će ih izdašno pomoći. Štoviše, oni treba da budu krčitelji njenim izdanjima među ostalu provincijsku čitalačku publiku, koja se danas hrani većinom kojekavim stranim i domaćim bezvrijednim štivom.

Ivan Tomašić.

Književne objave

Naš vrli drug Mate Sudeta u Koprivnici naumio je naskoro izdati novu zbirku pjesama svoga † brata Đuke. Zbirci će biti naslov »Sutoni«, kako je to pokojnik želio, a u nju bi ušle pjesme, ispjevane g. 1926. i početkom 1927. nakon što su bile izdane »Kućice u dolu«. — Zbirka će opsezati 6—7 araka, dakle će biti opsegom veća od dosad štampanih zbirki. — Izbor će obaviti jedan od Đukinih prijatelja: g. Ilija Jakovljević — isti onaj, koji je uredio »Kućice u dolu« i napisao im predgovor. — Knjiga bi izašla pod firmom ili nakladom »Hrvatskoga učiteljskoga društva za grad Koprivnicu i okolicu«. — Odužujući se uspomeni vrloga pokojnoga druga, preporučujemo najtoplije.

»Božićnica« za 1929. — Preporučujemo drugovima i drugaricama »Božićnicu«, kalendar za g. 1929., što je izašla sa vrlo važnim sadržajem, a posvećena je sva uspomeni blagopokojnog predsjednika i vođe hrvatskog naroda Stjepana Radića.

»Putokaz za hrvatsku privrednu mladež«. Pod gornjim naslovom izašla je priručna knjižica za hrvatsku privrednu mladež, što ju je u izdanju »Hrvatskog Radiše« napisao Josip Rukavina, učitelj vježbaonice više pedagoške škole. Cijena ovoj knjižici je 10.— dinara. — Ova knjiga treba da bude stalan priručnik za sve hrvatske mladiće, koji se nalaze u privrednom nauku. Vrline i mane, dobre i zle strane života prikazane su u knjižici na mnogo primjera. Uz opće kulturne pouke mladićima se pruža prilika, da tamo upoznadu povijest Hrvata, opis domovine, hrvatske književnosti i da se nadahnu zdravim mislima o svom budućem pozivu na polju privrede i javnom životu. Knjiga je namijenjena napose svim roditeljima, skrbnicima i rodoljubima, koji posredovanjem »Hrvatskog Radiše« zdravu i nadarenu mladež žele da namjeste u privredni nauk i koje uzgoj hrvatske mladeži na ovom području posebno zanima.

Iz uprave „SHUD".

Daljnji doprinosi za popravak »Hrvatskog učiteljskog doma« i »Hrvatskog učiteljskog konvikta«.

1. Josip Ivezić, Jaska 10 D, 2. Ivan Kovačević, Klinčaselo 10 D, 3. Sofija Brezarić, Jaska 10 D, 4. Danica Matković, Jaska 10 D, 5. Anica Ferderber, Orle 10 D, 6. Učiteljsko društvo Brod na Savi 20 D, 7. Učiteljskog društvo Krapina-Zlatar 310 D, 8. Učiteljskog društvo Karlovac 160 D, 9. Stjepan Banić, Zagreb 20 D, 10. Ivan Perić, Oštarije 40 D, 11. Jure Kesner, Oštarije 10 D, 12. Ljubo Dobrosavljević, Plaški 10 D, 13. Anka Magdić, Ogulin 10 D, 14. Božica Magdić, Ogulin 10 D, 15. Braća Godler, Ogulin 20 D, 16. N. N., Ogulin 10 D, 17. N. Mikšić, Ogulin 10 D, 18. Ljudevit Misner, Ogulin 20 D, 19. Ruža Magdić, Oštarije 10 D, 20. Danica Rupčić, Oštarije 10 D, 21. Ružica Badanjak, Oštarije 20 D, 22. N. Pavić, Ogulin 20 D, 23. Joso Kostelić, Oštarije 10 D, 24. Miko Vidoš, Oštarije 10 D, 25. Ivan Brajković, Oštarije 5 D.

U zakladu »HUD« odnosno »HUK« pristupili su dalje:

Iz učitelj. društva »Zajednica« Osijek:

a) Zakladi Hrv. učiteljsokg konvikta:
Luka Čoukić, Erdut.

b) Zakladi Hrv. učit. doma:

1. Franjo Babić, Habjanovci, 2. Ivan Dvoržak, Veliškovci, 3. Ivo Klauser, Sarvaš, 4. Josip Kočiš, Osijek, 5. Adam Koch, Valpovo, 6. Josip Kovač, Osijek, 7. Pavao Kovačević, Osijek, 8. Rudolf F. Magjer, Osijek, 9. Terezija Medić, Osijek, 10. Josip Metzing, Osijek, 11. Zora Noršić, Osijek, 12. Antun Novosel, Osijek, 13. Anđela Novotny, Osijek, 14. Adam Pakaci, Osijek, 15. Matija Paradeiser, Osijek, 16. Tila Pleše, Petrijevci, 17. Katica Solter, Osijek, 18. Mijo Solter, Osijek, 19. Žiga Sonnenschein, Osijek, 20. Franjo Sudarević, Osijek, 21. Josip Šokičić, Osijek, 22. Zora Šolc, Aljmaš, 23. Pavao Vidović, Brođanci, 24. Nikola Vrabec, Osijek, 25. Josip Vražić, Osijek, 26. Franjo Orešković, Bistrinci.

Iz učiteljskog društva Varaždin:

Zakladi Hrv. učitelj. doma:
1. Zlata Babić, Sv. Ilija, 2. Franjo Fleischmann, Sračinec, 3. Martin Grkčević, Biškupec, 4. Ferdo Ladika, Stražnjevac, 5. Matija Persoli, Varaždin, 6. Ivan Ramušćak, Petrijanec, 7. Marija Sever, Donja Voća, 8. Mira Šmidinger, Petrijanec, 9. Mijo Vuković, Varaždin.

Iz društva Vukovar—Vinkovci:

Zakladi Hrv. učitelj. doma:
Franjo Salaj, Krčedin.

Iz društva Brod na Savi:

Zakladi Hrv. učitelj. doma:
Božo Vidaković, Zadubravje.

Iz društva Požeške doline:

Zakladi Hrv. učitelj. doma:
Julije Kempf.

Napomena: Molimo gg. drugove(žice), da nakon objave pristupa članova zakladnika u našem glasilu počmu svi uplaćivanjem zakladnih dijelova na način, kako su to sami odabrali i kako to već mnogi čine.

Očitovanje.

Uslijed tužbe g. Jovana Milojevića izjavio sam dana 31. prosinca 1928. na sudu, da opaskom uredništva uz članak g. Frana Markovića, priopćenom u br. 7. i 8. ovogod. »HUD«, nijesam imao nakanu uvrijediti tužitelja i da žalim, što se on smatra uvrijeđenim ondje navedenom konstatacijom, za koju on tvrdi, da se temelji na krivoj mojoj informaciji. — Na osnovu svega toga g. Milojević je odustao od prijave i tužbe.

Ivan Tomašić,
odgov. uredn. »HUD«.

Vlasnik i izdavač **„HRVATSKOG UČITELJSKOG DOMA": „Savez hrvatskih učiteljskih društava"** Zagreb, Trg kralja Aleksandra 4. — Hrvatski učiteljski dom — Ulica kraljice Marije 38. — Tu je i uredništvo te uprava lista. — **Uređivački odbor:** Josip Kirin, Milutin Mayer, Nikola Toth i Ivan Tomašić. — Odgovorni urednik: Ivan Tomašić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 9. — Izlazi svakog 15. u mjesecu. Cijena: god. 60 Din. — Pretplate se šalju na adresu: Savez hrvatskih učiteljskih društava (Poslovođa: Stjepan Grabrić) Zagreb, Trg Kralja Aleksandra 4. Najjeftinije šalje se čekom br. 36.268. — Štampa: Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb, Frankopanska ulica broj 26. — Za štampu odgovara: Vladimir Kirin, Zagreb, Trg Kralja Tomislava br. 21.

